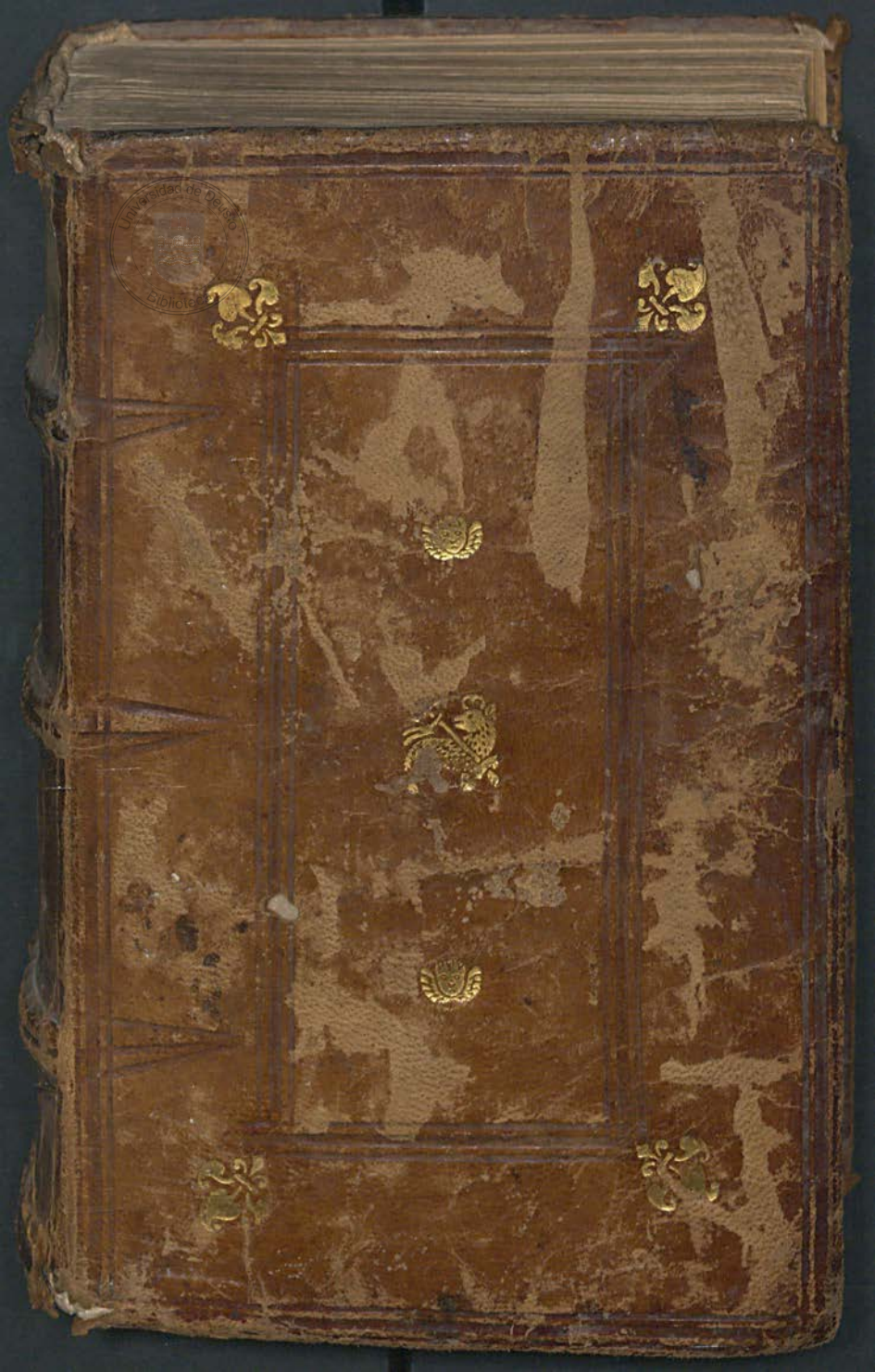

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſsimi pro diui pri- 1 Si voluerit̃s et audieritis me bo
c.
ul
lh
bu
t
e
a
n
Qui iaſi
t ,
6
i -
a ' .c
iſi .8.
ciur onis
384
ondera. õ eſt
ntis animæ. 215.
ſimilia cõueniũt
os qui operantur
364
manet ſicut ſol,
394
onum, ect. Duo
vnum cõtra vnũ
ta ſunt ab initio
ona et mala. 519
nium antiquoru
7 Et vocabitur nomen eius Emanuel. 88.
Si non crediderit̃s nõ permanebi tis. Si non crediderit̃s non intelligetis. 66.
8 Ecce ego & pueri mei quos dedit mihi dominus. 277.
Liga teſtimonium ſigna legem in diſcipulis meis. 274.
Expectabo Dñm qui abſcondit faciẽ ſuam à domo Iacob. 275.
9 Et vocabitur nomẽ eius admirabi lis conſiliarius, &c. 88.
Populus qui ambulabat in tenebris vidit lucem magnã, &c. 93
Pater futuri ſæculi. 106.
Factus eſt principatus ſuper humeros eius. 133.
Paruulus. n. natus eſt nobis, &c. 135
Zelus domini & exercituum faciet hoc. eadem.

IHS
BIBLIOTECA DE LOYOLA.
Sala 1
Estante 10
Plúteo 1

ſio & pulchritudo, &c. 195
Afferte Domino patriæ gentium &c. Tollite hoſtias, &c. Cõmoueatur à facie eius vniuerſa terra, &c. 196.
96 Qui diligitis Dñm odita malum. 377.
Lux orta eſt iuſto & rectis corde lætitia. 418
Lætamini iuſti in Domino & cõfitemini, &c. ibi.
97 Recordatus eſt miſericordiæ ſuæ & veritatis ſuæ, &c. 121.
98 Inuocabãt Dñm, &c. Et in colũna nubis loquebatur ad eos. 269
102 Miſericordia Domini ab æterno, &c. Et memores ſunt mandatorum illius, &c. 387
104 Et ſtatuit illud Iacob in præceptum, &c. 84.
Expãdit nubem in protectionẽ eorum. 269
Nolite tangere Chriſtos meos. 297.
106 Appropinquauerunt vſque ad portas mortis. 566.
108 Reuela oculos meos & cõſidera bo mirabilia de lege tua. 100.
109 Iurauit Dñs & non pœnitebit eum, tu es ſacerdos, &c. 549.
110 Initium ſapiẽtiæ timor domini. 80. & 402.
Fidelia oĩa mãdata eius, &c. 320.
111 Gloria & diuitiæ in domo eius, &c. 20.
bam.
Declaratio ſermor illuminat, &c.
Iuſtitia tua iuſtitiã &c.
Mirabilia teſtimor ſcruta eſt ea anim tio ſermonum, &
Super omnes docen lexi, &c. Super ini prudẽtem me fec
In via teſtimonior delectatus ſum ſi diuitijs.
Latũ mandatũ tuun
Hæreditate acquiſi nia tua in æternu
Prævaricantes repr peccatores terræ
Viam mandatorum curri cũ dilataſti c
119 Iuſtus eſt domine & cium tuum.
131 De fructu vẽtris tu per ſedem tuam.
Iurauit Dñs Daui &c. de fructu ſvẽtri
143 Erue me de manu fi norum: &c.
144 Fides Dñs in om ſuis, &c.
145 Beatus cuius Deus tor eius, ſpes eiu Deo ipſius.
149 Laus eius in eccleſi

Universidad de Deusto

TABLA.

ſsi ſemita quaſi lux ſplen
c. ocedit,&c. Via autē im
ui tenebroſa,&c. 422.
h: unt diuitię &gloria,&c.
ou
t s poſſedit me in initio
ſuarum. 103
e:ges regnant,&c.Ego di
s me diligo,&c. 156.
a:ntia habito in conſilio,
ir 364.
litię ambulabo,&c. 75
ædificauit ſibi domum
i columnas ſeptem. 251.
Comedite panem meum,
t 254.
t ſuperbia,ibi erit & cō
u. 162.
apientiam inuocaueris,
inc intelliges iuſtitiam,
403.
t in Domino miſericor
igit,& errant qui ope-
halum. 365
s quaſi iuge cōuiuium.

inlabijs regis,&c.pon
latera iuditia Domini
155.
edundans fons ſapien-
407.
nel comedit multū nō
num, ſic qui ſcrutator
latis,&c. 64.
ins nemine perſequēte

7 Noli eſſe iuſtus multum. 310.
10 Cor ſapiētis in dextera eius. 394.
12 Verba ſapientium ſicut ſtimuli, &c. 222.

Canticorum.

2 CApite nobis vulpes paruulas,&c. 446.& 523
Sicut lilium inter ſpinas,&c. Sicut malus inter ligna ſiluarum. Sicuta amicus meus,&c. 451
Ecce iſte venit ſaliens mōtes, &c. 483.
Similis eſt dilectus meus capreæ hinnuloque ceruorum. 485.
Vox dilecti mei,&c. Endilectus meus loquitur mihi. 485
Ordinauit in me charitatē. 484.
En ipſe ſtat poſt parietem noſtrū reſpiciēs per feneſtras, &c. 485

Sapientiæ.

1 IN maleuolam animam non introibit ſapientia,&c. Spiritus enim ſanctus diſciplinæ effugiet fictum. 191
2 Cogitantes apud ſe nō rectè. 51.
Deus creauit hominen inexterminabilem inuidia autē diabo li mors introiuit,&c. Imitātur autem illum,&c. 466.
3 Iuſtorum autem animæ in manu Dei ſunt,&c. Illi autem ſunt in pace. 427
4 Raptus eſt ne malitia mutaret intellectum eius,&c. 392.

MAGISTRI SENTENTIARVM, LIBRI IIII.

PETRO LOMBARDO EPISCOPO Pariſienſi autore: Quibus recens acceſſit Tabula in primum ſentent. libr. F. ROBERTI VVIARTI Cruciferi,ſacræ Theologiæ baccalaurei.

Adiunximus ſingulis libris Titulos, quibus capita diſtinguuntur ex Authoris ſententia.

Ad calcem Operis ſubiiciuntur Articuli erronei,Pariſiis iam olim damnati,atque ab eorum aſſertoribus recantati:adiectis nonnullis ipſius Magiſtri, in quibus communiter non approbatur.

Cum Indice copioſiſſimo.

Ex dono Collegii Societatis Iesu Parisiensis

LVGDVNI,
SVMPTIBVS PETRI LANDRY.

M. D. XCIII.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SOCIETATIS JESU BIBLIOTHECA COLLEGII LOYOLÆI

INCIPIVNT RVBRICÆ LIBRI PRIMI.

DISTINCT. I.

OMNIS doctrina est de rebus vel de signis. 1. A
De rebus quibus fruendum est vel vtẽdum, & de his quæ fruuntur & vtuntur. 2. B
Quid sit frui vel vti. ibid. C
Determinatio eorum quæ videntur contraria. ibid. D
Alia determinatio. ibid. E
Vtrùm hominibus sit vtendum, vel fruendum. 3. F
Hîc quæritur an Deus fruatur an vtatur nobis. ibid. G
Vtrùm vtendum an fruendum sit virtutibus. ibid. H
Epilogus. 4

DIST. II.

De mysterio Trinitatis & vnitatis. 4. A
Quæ fuerit intentio scribentium de Trinitate. ibid. B
Quis ordo sit seruandus cum de Trinitate agitur. 5. C
Testimonia sanctorum de Trinitate. ibid. D
Apertè ostendit quòd nec solitudo, nec diuersitas, nec singularitas ibi est, sed similitudo. ibid. E
Ad idem quod cœperat redit, vt alias authoritates supponat. 6. F
Specialia testimonia de spiritu sancto. ibid. G
De testimoniis noui testamenti. ibid. H

DIST. III.

De cognitione creatoris per creaturas, in quibus trium vestigium apparet. 7. A
Prima ratio vel modus quomodo potuit cognosci Deus. ibid. B
Secunda, tertia, & quarta ratio qua potuit cognosci Deus. ibid. C. D. E
Quomodo in creaturis apparet vestigium Trinitatis. 8. F. G
Quomodo æqualia sint, quia capiuntur à singulis omnia & tota. 9. H. I. K. L
Ex quo sensu illa tria dicantur esse vnum & vna essentia quæritur. ibid. M
Quod etiã ad se inuicem dicun-

cuntur relatiuè. ibid. N
Hic aperitur q̃ suprà quęrebatur. s. quomodo hęc tria dicantur vnum. ibid. o
Quòd in illa similitudine est dissimilitudo. 10. P
Prima dissimilitudo. ibid. Q
Altera dissimilitudo. ibid. R
Alia assignatio Trinitatis in anima, scilicet, mens notitia, amor. ibid. S. T. V. X
Quomodo mẽs per ista proficit ad intelligendũ Deũ. ibid. Y
Hîc de summa Trinitatis vnitate. 1. L. Z

DIST. IIII.

Hîc quæritur vtrùm concedendum sit, quòd Deus se genuerit. 11. A
Alia quæstio de eodem. ibid. B. & 12. C
Redit ad præmissam quæstionem. s. an Deus pater se Deum, an alium Deum genuerit. 12. D

DIST. V.

Vtrũ diuina essentia genuerit filium, vel genita sit à patre, vel de ipsa natus sit filius, vel spiritus sanctus processerit. 12. A
Secunda ratio. ibid. B
Tertia ratio & potior. ibid. C
Huic aduersari videtur Aug. 13. D. E. F. & 14. G
Quomodo sint intelligenda prędicta verba Hilarij. 4. H. 1. & 15. K
Quòd filius non est de nihilo, sed de aliquo, non tamẽ de materia: sic & spiritus sanctus. 15. L
Quare verbum patris dicatur filius naturæ. 16. M

DIST. VI.

Vtrum pater voluntate genuerit filium, an necessitate: & an volens vel nolens Deus. 16. A. B
Qualiter intelligenda sunt illa verba, pater nec nolẽs nec volens Deus est, nec volens nec nolens genuit filium. 17. C

DIST. VII.

Hîc quæritur an pater potuerit vel voluerit gignere filium. 17. A. B. C
Hîc quæritur quomodo intelligenda sint. 18. D. E
Vtrũ pater natura sit potens gignere filiũ: & an simplicitate essentiæ Dei. 19. A. B

DIST. VIII.

De veritate & ꝓprietate & incõmutabilitate & simplicitate essentiæ Dei. 19. A. B
Hîc de incommutabilitate. ibid. C
Hîc de simplicitate. 20. D
Hîc de spirituali creatura ostẽdit quomodo sit multiplex, & nõ simplex. ib. E
Qualiter Deus cum sit simplex, multiplex tamen dicatur. ibid. F
Tanta est Dei simplicitas, q̃ nulli prædicamentorum subiicitur. 21. G

Quòd

Quòd Deus non propriè, sed abusiuè dicitur substantia. ibid. H
Quòd non est aliqd in Deo quod non sit Deus. ibid. I

DIST. IX.

De distinctione trium personarum. 22. A
Hîc de coæternitate filij cũ patre. ibid. B. C. D. E
Responsio Ambrosij ab idem authoritate sulta. ibid. F
Inuectio Ambrosij cõtra hęreticum. ibid. G. H
Quidam pręsumunt discutere generationis serie. 23. I
Vtrùm debeat dici, semper gignitur, vel semper genitus est filius. ibid. K. L. M
Quòd filius semper generatur, confirmatur ex dictis Hilarij. 24. N
Breuiter docet quid de hoc concedendum sit. ibid. O
Argumentatio hæretici. ib. P

DIST. X.

De spiritu sancto quod amor patris & filij propriè dicitur, cùm sit in Trinitate amor qui est Trinitas, sicut verbum propriè dicitur sapientia, & tamẽ tota Trinitas dicitur sapientia. 35. A. B. C
Exemplis firmat eadem nomina propriè & vniuersaliter accipi. ibid. D. E
Redit ostendere quod proposuerat. s. quod spiritus sanctus sit amor, quo pater à filio & filius à patre diligitur. 26. F. G
Quòd spiritus sanctus sicut communis est patri & filio, ita commune nomen habet proprium. ibid. H

DIST. XI.

Quòd spiritus sanctus ꝓcedit à patre & filio, quẽ tamen Græci à filio ꝓcedere diffitentur. 26. A. & 27. B. C
Quòd Græci in sensu nobiscum conueniunt, etsi verbis differant. 27. D
Authoritatibus Græcorum ostendit spiritum sanctum ꝓcedere etiã à filio. ibid. E

DIST. XII.

Vtrùm spiritus sanctus priùs vel plenius procedat à patre quàm à filio. 28. A
Responsio Augustini ad id q̃ primo quærebatur, scilicet, an priùs à patre quam à filio processerit. ibid. B
Hîc agitur de eo quòd secũdò quærebatur, scilicet, an plenius vel magis processerit à patre quàm à filio. ibid. C. D
Ex eodem sensu dicitur spiritus sanctus esse, & mitti à patre per filium. 29. E

DIST. XIII.

Quare spiritus sanctus cùm sit de substantia patris, nõ dicatur genitus vel filius, sed tantùm procedẽs. 29. A
Cùm spiritus sanctus nõ dicatur genitus, cur filius dica-

dicatur procedere. ibid. B
Quòd non potest distingui à nobis inter generationem filij & processionem spiritus sancti. 30. C. D
An spiritus sanctus debeat dici ingenitus. ibid. E F
Determinatio, secundùm diuersas acceptiones dicit eos locutos. 31. G
Ex verbis Hieronymi ostenditur ex quo sensu dixit, spiritum sanctum ingenitum. ibi. H

DIST. XIIII.

De gemina processione spiritus sancti, temporali & æterna. 31. A. B
Quod non solum dona spiritus sancti, sed etiam spiritus Deus datur hominibus & mittitur. 32. C
An viri sancti possunt dare spiritum sanctum. ibid. D. & 33. E. F

DIST. XV.

Quòd spiritus sanctus à seipso datur, & filius quòd à seipso mittitur. 33 A B
Quomodo intelligenda sit missio vtriusque. 34. C
Quòd à spiritu sancto etiam sit filius missus. ibid. D
Quòd filius etiam sit datus à seipso. ibid. E. F. G
Quomodo intelligendum sit illud, A meipso non veni. 35. H
Vtrum semel tantùm sit filius missus, an sæpe. ibid. I
De duobus modis missionis filij ibid. K
Quod secundum alterũ modum semel sit missus, secundum alterum sæpè: & secundum alterum modũ dicitur missus in mũdum, secundum alterum non. ibid. L M
Quare pater nõ dicitur missus. ibid. N
Quod filius & spiritus sanctus non sunt quasi minores patre quia missi. 36. O

DIST. XVI.

De missione spiritus sancti quæ fit duobus modis, visibiliter & inuisibiliter. 36. A
Priùs de illo modo missionis qui fit visibiliter agit. ib. B
Cùm filius sit minor patre secundum formã creatam in qua apparuit, cur non & spiritus sanctus similiter? ibid. C
Quòd filius secundùm quòd homo factus est, nõ modo patre, sed spiritu sancto, & etiã seipso minor est. 37. D
Hilarius aliter dicit, scilicet, quòd pater sit mãior, nec filius tamen minor. ibid. E

DIST. XVII.

Quòd spiritus sanctus est charitas qua diligimus Deũ & proximum. 37. A
Præmittitur quiddam ad hãc ostensionem necessarium, scilicet, quòd spiritus sanctus est charitas, qua diligimus

gimus Deum & proximũ. 38. B
Authoritatibus ita esse confirmat. ibid. C
Quod fraterna dilectio est Deus: nec pater vel filius, sed tantum spiritus sanctus. ibid. D
Quòd non est dictum illud per causam, Deus charitas est, sicut illud, Tu es patiẽtia mea, & spes mea. 39. E
Quomodo spiritus sanctus mittatur vel detur nobis. ibid. F
Vtrum spiritus sanctus augeatur in homine, vel minus vel magis habeatur, vel detur: & an detur habenti vel non habenti. ibid. G
Responsio ad primam quæstionem. 40. H
Responsio ad secundam. ibidem. I
Authoritate cõfirmat vtrãque responsionem. ibid. K
Quòd aliqui dicunt spiritum sanctum non esse charitatẽ qua diligimus Deũ & proximum. ibid. L
Responsio ad prædicta determinans authoritates. 41. M
Determinatio primæ authoritatis. ibid. N
Determinatio secundæ. ibidem. O
Alindobiiciunt. ibid. P
Quòdalias inducũt rationes & authoritates ad idem probandum. ibid. Q
Quòd charitas est motus vel affectio animi. ibid. R
Responsio determinans authoritates. ibid. S
An concedendum sit quòd per donum dentur dona. 42. T

DIST. XVIII.

Vtrum eadem ratione spiritus sanctus dicatur donũ & datum siue donatũ. 42. A
Quare ita esse videtur. ibid. B
Responsio quare datum siue donatum dicatur spiritus sanctus. ibid. C
Hîc quare donum. ibid. D
Quæritur cui donabilis. 43. E
Quòd sicut filius nascendo accepit non tantum vt esset filius, sed etiam essentia: ita & spiritus sanctus procedendo accepit non tantùm vt esset donum, sed etiam vt essentia. ib. F
Quòd ex prædictis videtur quòd filius non tantùm sit filius natiuitate, sed etiam de simili essentia, & spiritus sanctus processione. 44. G
Exponit verba Hilarij, ibidem. H
Quòd spiritus sãctus dicitur donum & donatum secũdum duos modos prædictos processionis, qui secũdum quòd donum est re-

fertur ad patrem & filium: secundum quòd datum, ad eũ qui dedit, & ad eos quibus datur. ibid. K
An filius cùm sit nobis datus possit dici noster vt spiritus sanctus. ibid. L
Vtrum spiritus sanctus ad seipsum referatur. 45. M

DIST. XIX.

De æqualitate trium personarum. 45. A
Quòd æternitas & magnitudo & potentia in Deo vnũ sunt, etsi videãtur diuersa. ibid. B
Quod aliqua personarum aliam non excedit magnitudine: quia nõ est maior vna psona alia, nec maius aliquid duæ quam vna, nec tres quã duæ vel vna. 46. C. D
Quomodo dicitur pater esse in filio, & filius in patre, & spiritus sanctus in vtroque. ibid. E
In Trinitate alius alium nõ superat. 47. F
Quod nulla personarũ pars est in Trinitate. 46. G
Quare tres personæ dicãtur summo vnum. ibid.
Cùm dicimus tres personas esse vnam substantiam vel essentiam, nec vt genus de speciebus, nec vt speciẽ de indiuiduis prædicamus: quia non est essentia genus, & persona species, vel essentia species, & personæ indiuidua. ibid. H. & 48. I. K
Quod nec secundum materialem causam dicãtur tres personæ vna essentia. 48. I
Nec ita dicuntur tres personę vna essentia, vt tres homines vna natura vel vniª naturæ. ibid. M. N. & 49. O. P
Vtrum tres personæ differãt in numero, quæ in proprietatibus distinctę sunt. 49. Q
Quare tres personæ simul non sint maius aliquid quam vna. ibid. R. & 50. S
Quod Deus nõ est dicendus triplex, sed vnus. 50. T. V

DIST. XX.

Quod aliqua personarũ non excellit aliã potẽtia. 50. A
Quod non minus potest filius quàm pater. ibid. B
De obiectionibus hæreticis cõtra hoc, & respõsionibus catholicis. 51. C. D. E. F. G

DIST. XXI.

Quomodo possit dici solus pater vel solus filius vel solus spiritus sanctus, cũ sint inseparabiles. 51. A
Vtrum debeat dici solus pater est Deus, vel solus filius est Deus, vel solus spiritus sanctus est Deus: an pater est solus Deus, filius est solus Deus, spiritus sanctus est solus Deus 52. B

Quo

Quomodo Trinitas dicatur solus Deus, cùm ipsa sit cum spiritibus & animabus sanctis. ibid. C. D

DIST. XXII.

De nominum differẽtia quibus vtimur loquentes de Deo. 52. A
De hoc nomine quod est Trinitas. ibid. B
De his quæ tẽporaliter Deo conueniunt, & relatiuè dicuntur. ibid. C
De his quæ tẽporaliter Deo conueniunt, & nõ relatiuè dicuntur. ibid. D
De his quæ propriè ad singulas personas pertinent, & de his quæ vnitatem essentiæ significant. ibid. E & 54. F

DIST. XXIII.

De hoc nomine quod est persona, quod cùm secundùm substantiam dicatur, tamẽ non singulariter, sed pluraliter accipitur in summa. 54. A. B. C
Qua necessitate dictum sit, tres personæ à Latinis, & Græcis, tres hypostases vel substantiæ. 55. D. E
Quare non dicimus patrem & filium & spiritum sanctum esse tres Deos vt tres personas. ibid. F
Cur non dicimus tres essentias vt tres personas. ibid. G. & 26. H
Quòd in Trinitate non est diuersitas, vel singularitas vel solitudo, sed vnitas & trinitas & distinctio vel identitas. 56. I
Quòd non debet dici Deus multiplex. ibid. K

DIST. XXIIII.

Quid significetur his nominibus vnus vel vna, duo vel duæ, tres vel tria, trinus vel trinitas, plures vel pluralitas, distinctio vel distinctæ cùm his vtimur de Deo loquentes. 57. A
Magis illa dicuntur ad excludendũ ea quæ non sunt in Deo, quàm ad ponendum aliqua. ibid. B
Quid per vnum significetur cum dicitur, vnus Deus. ibidem. C
Quo sensu dicitur vnus est pater, vel vnus est filius. ibidem. D
Quid per ternarium significetur cum dicitur, tres personæ. ibid. E
Quid per duo, cùm dicitur, duæ personæ, vel pater & filius duo sunt. ibid. F
Ex quo sensu dicitur in personis distinctio, vel personæ distinctæ. 58. G
Quomodo ibi accipiatur discretio. ibid. H
Quomodo Trinitas ibi accipiatur. ibid. I
Hoc videtur contrarium esse prædictis. ibid. K

DIST. XXV.

Quid significetur hoc nomine, persona, in plurali numero, scilicet cùm dicitur personæ. 58. A. B. & 59. C. D
De triplici acceptione huius nominis, persona, in trinitate. 59. E. F. & 60. G. H
Ex quo sensu dicatur: Alia persona patris, alia filij, alia spiritus sancti, siue alius in persona pater, alius in persona filius, alius in persona spiritus sanctus. 60. I. k. L. & 61. M

DIST. XXVI.

De hoc nomine hypostasis. 61. A
De proprietatibus personarum & de nominibus earum relatiuis. 62. B
Quòd non omnia dicuntur de Deo secundùm substantiam: quædam enim secundum relationem, non tamen secundùm accidens. ibidem. C
Quare dicatur proprium esse vnigeniti filium Dei esse cum etiam homines sint filij Dei. ibid. D
Quòd homo dicitur filius Trinitatis, & Trinitas pater hominum. 63. E
Quòd spiritus sanctus eadem proprietate donũ dicitur, qua spiritus sanctus, & vtroque modo relatiuè ad patrem & ad filium. ibid. F
Vtrum pater vel filius vel Trinitas ipsa possit dici spiritus sanctus. ibid. G
Quòd non omnia quæ relatiuè dicuntur suis ad se vicissim respondent vocabulis. 64. H

DIST. XXVII.

Quæ sint illæ proprietates quibus distinguuntur personæ. 64. A. B
Quòd non omnino est idem dicere esse patrẽ & genuisse vel habere filium. 65. C
Quòd proprietates determinant hypostases non substantiam, id est, naturam. ibidem. D. E. F
De generali regula eorum quæ ad se, & eorum quæ relatiuè dicuntur. 66. G
An secundùm substantiam dicatur Deus de Deo, & huiusmodi. ibid. H. I

DIST. XXVIII.

Quòd non tantùm tres sint proprietates personarum. 66. A
An solus pater debeat dici nõ genitus, vel nõ filius, sicut dicitur ingenitus. 67. B
De proprietate quam notat ingenitus. ibid. C
Responsio Ambrosij contra Arrianos de ingenito 68. D
An diuersum sit esse patrem & filium esse. ibid. E
Si sapientia genita dicitur secundum relationem, vel secundùm substantiam. ibidem. F
De imagine. 69. G

DIST. XXIX.

De principio. 69. A
Quòd ab æterno pater est principium & filius, sed & spiritus sanctus. ibid. B
Quomodo pater sit principium filij, & ipse cum filio spiritus sancti. 70. C
An eadem notione pater & filius sit principium spiritus sancti. 71. D

DIST. XXX.

De his quæ temporaliter de Deo dicuntur & relatiuè secundùm accidens, quod non Deo, sed creaturis accidit. 71. A. B
An spiritus sanctus dicatur datum vel donatũ relatiuè ad se, cùm à se detur. 72. C

DIST. XXXI.

An filius dicatur æqualis, vel similis patri secundùm substantiam. 72. A. B
De sententia sancti Hilarij qua Triniratem personarum propriam ostendit. 73. C. D. E. F. G
Quare patri attribuitur vnitas. 74. H
Quare pater & filius dicantur esse vnum, vel vnus Deus, sed non vnus. ibid. I
Quare dicitur æqualitas esse in filio. 75. k
Quare in spiritu sancto dicitur esse vtriusque concordia vel connexio. ibid. L

DIST. XXXII.

Vtrum pater vel filius eadem dilectione se diligant quæ procedit ab vtroque, id est, spiritu sancto. 75. A. B
Vtrum pater sit sapiens sapientia quàm genuit. 76. C. D
An filius sit sapiens seipso, vel per seipsum. ibid. E
An vna sit tantùm sapientia patris. 77. F
Sicut in Trinitate est dilectio quæ est Trinitas, & tamen spiritus sanctus est dilectio quæ non est Trinitas: nec ideo sunt duæ dilectiones, ita & de sapientia. ibid. G
Quare pater non dicitur sapiens sapientia genita, sicut dicitur diligens dilectione quæ ab ipso procedit. ibid. H. I

DIST. XXXIII.

Vtrũ proprietates personarũ sint ipsæ personæ, vel diuina ousia. 78. A. B. C. D. E. F. G
Quomodo proprietates possunt esse in natura Dei, nec eam determinent. 80. H. I. k

DIST. XXXIIII.

De verbis Hilarij, quibus secundum prauorum intelligentiam videtur dicere non idem esse diuinam naturam & rem naturæ, & nõ idem esse Deum & quod Dei est. 81. A. B. C. D
Vtrum ita possit dici vnus Deus trium personarum, vt dicitur vna essentia trium

personarum:& tres personæ vnius Dei, vt tres personæ vnius essentiæ. 83.E
Quòd potentia, sapiẽtia, bonitas in scriptura interdũ ad personas distinctè referuntur. ibid.F
Quare patri potentia, filio sapientia, spiritui sancto bonitas tribuatur cùm sit vna sapientia, potẽtia, bonitas trium. ibid.G.H
De hoc nomine Homousion vbi in authoritatem receptum sit,& quid significet. ibidem. I.K.L

DIST. XXXV.

De scientia, præscientia, prouidentia, dispositione, & prædestinatione Dei. 84.M
De quibus sit præscientia vel prouidentia. ibid.
De quibus sapiẽtia vel scientia. ibidem.
Vtrum præscientia vel dispositio, vel prędestinatio Dei esse potuerit si nulla esset futura. ibid.B.C
Quòd scientia Dei de temporalibus est & æternis. 85.D
Quomodo omnia dicuntur esse in Deo & vita in eo. ibidem.E.F

DIST. XXXVI.

Vtrum omnia debeant dici esse in Dei essentia, vt in Dei cognitione vel præscientia esse dicuntur. 86.A.B
Qua ratione bona dicuntur esse in Deo & non mala. 87.C
Vtrum idem sit omnino esse ex Deo, & per ipsum, & in ipso. ibid.D
Quòd omnia sunt in quolibet trium, & per ipsum, & in ipso. ibid.E
Quòd nõ omnia quæ ex Deo sunt, etiam de ipso sunt. ibidem.F.G

DIST. XXXVII.

Quibus modis dicitur esse Deus in rebus. 88.A
Quòd Deus non vbicunque est habitat, sed conuersò. ibidem.B
Vbi erat Deus antequam esset creatura. 89.C.D.E.F.G
Quòd Deus cùm sit in omnibus rebus essentialiter, non tamen coinquinatur sordibus rerum. 90.H
Cùm Deus sit vbique & semper, non tamen localis, nec loco nec tempore mouetur. ibidem.I
Quibus modis aliquid dicatur locale vel circunscriptibile. ibidem.
Quid sit mutari secundùm tempus. 91.K
Vtrum spiritus creati sint locales & circunscriptibiles. ibidem. L.M.N
Quòd Deus est vbique sine locali motu. 91.O.P.Q

DIST. XXXVIII.

An scientia vel præscientia Dei sit causa rerum, vel econuerso. 93.A.B.C.D
Vtrum præscientia Dei possit falli. 94.E

DIST. XXXIX.

Vtrum scientia Dei possit augeri, vel minui, vel aliquo modo mutari. 94.A
An Deus possit nouiter vel ex tempore scire, vel præscire aliquid. ibid.B
Vtrum Deus possit scire plura quàm scit. 69.D
Quòd Deus & semper & simul scit omnia. ibid. D.E

DISTIN. XL.

An aliquis prædestinatus possit damnari vel reprobus saluari. 96.A.B.C
Quid sit reprobatio Dei, & in quibus consideretur: & quis sit prædestinationis effectus. 97.D

DISTIN. XLI.

Vtrum aliquod sit meritum obdurationis vel misericordiæ. 98.A.B.C.D.E
De variis super hoc carnaliũ opinionibus, an ea quæ scit semel Deus, vel præscit semper sciat vel præsciat, & semper scierit & præscierit. 100.F.G

DIST. XLII.

De omnipotentia Dei, quare dicatur omnipotens, cùm nos multa possimus quæ ipse non potest. 100.A
Quomodo dicatur Deus omnia posse. 101.B.C.D
De omnipotentia Dei secundum duo consideratur. ibi. E.F.G.H

DIST. XLIII.

Inuectio cõtra illos qui Deũ dicunt nil posse nisi q̃ vult & facit. 102.A.B.C.D.E

DIST. XLIIII.

An Deus possit facere aliquid meliùs q̃ facit vel alio, vel meliori modo. 104.A.B.C
Vtrum possit Deus semper omne quod potuit. 105.D

DIST. XLV.

De voluntate Dei quæ essentia Dei est, & de signis ei⁹. 106.A.B
De intelligẽtia harum locutionũ, Deus scit, vel Deus vult, Deus scit omnia, vel vult aliquid. ibid.C
Quòd Dei voluntas summa bona causa est omniũ quæ naturaliter sunt: cuius causa non est quærenda, quia prima & summa causa est omnium. ibid.D.E
Quibus modis accipitur Dei voluntas. 107.F
Quòd præceptio, prohibitio, permissio, consilium, operatio, nomine voluntatis interdum intelligũtur vel accipiuntur. ibid.G.H.I
Vtrum Deus velit ab omnibus fieri ea quæ præcipit, vel non fieri ea quæ prohibet. 108.K.L.M

DIST. XLVI.

Quòd voluntas Dei quæ ipse est,

est, in nullo cassari potest. 108.A
Quomodo intelligendum sit illud: Volui congregare filios tuos, & noluisti, & illud: Qui vult omnes homines saluos fieri. ibid.B.C
Vtrum mala Deo nolente, vel volente fiant. 109.D
Quomodo sit intelligendum illud Augustin. Mala fieri bonum est. ibid.E.F.G
De multiplici acceptione boni. 110.H
Quòd mala vniuersitati valent. 111.I.k
Quòd in Deo non est causa vt sit deterior homo. ibidem. L.M
Obiectio quorundam sophistica, qua probare nituntur ex Deo esse quòd mala fiant. 112.N
Responsio, vbi concedit omne verum esse à Deo, & sophisma aperit. ibid.O
Partem quæstionis approbat illorum qui dicunt Deum non velle fieri. ibid.P

DIST. XLVII.

Quomodo voluntas Dei de homine impletur quocunque se vertat. 112.A
Ex quo sensu quædam dicuntur fieri contra Dei voluntatem. 113.B
Quare præcepit Deus omnibus bona facere & mala vitare, etsi non id ab omnibus vult impleri. ibidem. C

DIST. XLVIII.

Quòd homo aliquando bona volûtate aliud vult quàm Deus: & mala idem quod Deus.
Quod Dei voluntas per malas hominum voluntates impletur. ibid.B.C
Vtrum placuerit viris sanctis quòd Christus moreretur & pateretur. ibid.D
Vtrum passiones sanctorum debeamus velle. 115.E

INDICIS LIBRI PRIMI
FINIS.

PETRI

PETRI LOMBARDI,
EPISCOPI PARISIENSIS, IN
LIBROS SENTENTIARVM.

PROLOGVS.

VOLENTES aliquid de penuria ac tenuitate nostra cum paupercula in gazophylacium Domini mittere, arduа scandere, opus vltra vires nostras agere præsumpsimus, consummationis fiduciam, laboris que mercedem in Samaritano statuentes, qui prolatis in curationem semiuiui duobus denariis, supererogan- *Luc. 10.f*
ti cuncta reddere professus est. Delectat nos veritas pollicentis: sed terret immensitas laboris. Desiderium hortatur proficiendi, sed dehortatur infirmitas deficiendi, quam vincit zelus domus Dei. Quo inardescentes, fidem nostram aduersus errores carnalium atque animalium hominum: Dauidicæ turris clypeis munire, vel potiùs munitã ostendere, ac Theologicarum inquisitionum abdita aperire, necnon & sacramentorum Ecclesiasticorum pro modulo intelligentiæ nostræ notitiam tradere studuimus: non valentes studiosorum fratrum votis iure resistere, eorum in Christo laudabilibus studiis, lingua ac stylo nos seruire flagitantium, quas bigas in nobis agitat Christi charitas. Quamuis non ambigamus omnem humani eloquij sermonem calumniæ atque contradictioni æmulorum semper fuisse obnoxium: quia dissentientibus voluntatum moribus, dissentiens quoque fit animorum sensus: vt cùm omne dictum veri ratione perfectum sit, tamen dum aliud aliis aut videtur, aut complacet, veritati vel non intellectæ, vel offendenti, & impietatis error obnitatur, ac voluntatis inuidia resultet: quam Deus seculi huius operatur in illis diffidentiæ filiis, qui non rationi voluntatem

Luc. 21.a
Ex Augu. 3. libro de Trinita. in proœmio, tom. 3. stat in prin cipio.
Ex eodem Augu. loco citato.
Ex Hilario in prin cipio. 10. de Trinit.
Epheſ. 2.a

luntatem subijciunt, nec doctrinæ studium impendunt, sed his quæ somniarunt sapientiæ verba coaptare nituntur, non veri, sed placiti rationem sectantes, quos iniqua voluntas nō ad intelligentiam veritatis, sed ad defensionem placentium incitat, non desiderantes doceri veritatem, sed ab ea ad fabulas conuertentes auditum. Quorum professio est magis placita quàm docenda conquirere: nec docenda desiderare, sed desideratis doctrinam coaptare, quæ habent rationem sapientiæ in * superstitione. Quia fidei defectionem sequitur hypocrisis mendax, vt sit in verbis pietas, quam amiserit conscientia: ipsámque simulatam pietatem omni verborū mendacio impiam reddunt, falsæ doctrinæ institutis, fidei sanctitatem corrumpere molientes, auriúmque pruriginem sub nouello sui desiderij dogmate aliis ingerentes, qui contentioni studentes contra veritatem sine fœdere bellant. Inter veri namque assertionem & placiti defensionē pertinax pugna est: dum se & veritas tenet, & se voluntas erroris tuetur. Horum igitur & Deo odibilem Ecclesiam euertere, atque ora opilare (ne virus nequitiæ in alios effundere queant) & lucernam veritatis in candelabro exaltare volentes, in labore multo ac sudore hoc volumen (Deo præstante) compegimus, ex testimoniis veritatis in æternū fundatis in quatuor libris distinctum. In quo maiorum exempla doctrinámque reperies: in quo per dominicæ fidei synceram professionem viperææ doctrinæ fraudulentiā prodidimus, aditum demonstrandæ veritatis complexi, nec periculo impiæ professionis incerti, temperato inter vtrunque moderamine vtentes. Sicubi verò parum vox nostra insonuit, non à paternis discessit limitibus. Non igitur debet hic labor cuiquam pigro vel multum docto videri superfluus: cum multis impigris multísque indoctis, inter quos etiam & mihi sit necessarius: breui volumine complicans Patrum sententias, appositis eorū testimoniis: vt non sit necesse quærenti librorum numerositatem euoluere, cui breuitas quod quæritur offert sine labore. In hoc autem Tractatu nō solùm pium Lectorem, sed etiam liberum Correctorem desidero, maximè vbi profunda vertatur veritatis quæstio, quæ vtinam tot haberet inuentores, quot habet contradictores. Vt autem quod quæritur facilius occurrat: Titulos, quibus singulorum librorum capitula distinguuntur, præmisimus.

2. ad Tim. 4. a
Coloss. 2. ad 1. ad Tim. 4. c
* superficie.
2. Tim. 4. b
Matt. 5. b
Ex Aug. in proœm. 3. de Trin.
Ex loco sup. prà citato.
De materia huius libri & librorum diuisione.

DE

A

VEteris ac nouæ legis continentiā diligēti indagine, etiā atque etiam considerantibus nobis præuia Dei gratia, innotuit sacræ paginæ tractatū circa res, vel signa præcipuè versari, vt enim egregius doctor Aug. ait. lib. de Doct. Christ. Omnis doctrina vel rerum est vel signorum: sed res etiā per signa discuntur. Propriè autem hic res appellantur quæ non ad significandum aliquid adhibentur: signa verò quorū vsus est in significando. Eorum autem aliqua sunt, quorum omnis vsus est in significando non in iustificando: quibus non vtimur, nisi aliquid significandi gratia, vt aliqua sacramenta legalia. Alia quæ non solum significant, sed conferunt quod intus adiuuet, sicut Euāgelica sacramenta. Ex quo apertè intelligitur quæ hic appellentur signa, res illæ videlicet, quæ ad significandum aliquid adhibentur. Omne igitur signum etiā res aliqua est. Quod enim nulla res est, vt in eodē Aug. ait, omnino nihil est. Nō autem è diuerso omnis res signum est: quia non adhibetur ad significandum aliquid. Cúmq; his intēderit Theologorum speculatio studiosa atque modesta: diuinam Scripturam formā præscriptam in doctrina tenere aduertet. De his ergo nobis aditum ad res diuinas aliquatenus intelligendas, Deo duce, aperire volentibus differendum est, & primum de rebus, postea de signis differemus.

Lib. 1. c. 2.
Lib. & loc. citatis.

De rebus communiter agit.

B

Lib. 1. c. 3.

ID ERGO in rebus considerandum est, vt in eodem Aug. ait, quod res aliæ sunt quibus fruendum est: aliæ quibus vtendum est: aliæ, quæ fruuntur & vtuntur. Illæ, quibus fruēdum est, nos beatos faciunt. Istis, quibus vtendum est, tendētes ad beatitudinem adiuuamur, & quasi adminiculamur, vt ad illas res quæ nos beatos faciunt, peruenire eiq; inhærere possimus. Res verò, quæ fruuntur & vtuntur, nos sumus quasi inter vtrasque constituti, & angeli, & sancti. Frui autem est amore alicui rei inhærere propter seipsam. Vti verò id quod in vsum venerit referre ad obtinendū illud quo fruendū est: aliàs abuti est, nō vti: nā vsus illicitus abusus vel abusio nominari debet. Res igitur quibus fruendū est, sunt Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. Eadem tamen Trinitas quædam summa res est, communisque omnibus fruentibus ea, si tamē

Quid sit frui & quid vti.
Idē eodem lib. cap. 4.
Idem l. 1. c. 5. quibus rebus fruendum est.
Li. cap. 5.

a res

res dici debet, & nõ rerum omnium causa, si tamen & causa.

Quibus rebus vtẽdum est. *Lib.1.c.4. Roma.1.c. Cap.22. Cap.10.*

Non enim facilè potest inueniri nomen, quòd tantæ excellentiæ conueniat, nisi quòd melius dicitur Trinitas hæc, vnus Deus. Res autem quibus vtendum est, mundus est, & in eo creata. Vnde Aug. in eodem vtendum est hoc mundo, non fruendum, vt inuisibilia Dei, per ea quæ facta sunt intellecta conspiciantur, i. vt de temporalibus æternæ capiantur. Item in eodem: In omnibus rebus illæ tantum sunt quibus fruendum est, quæ æternæ & incommutabiles sunt, cæteris autem vtendum est, vt ad illarum perfruitionem perueniatur. Idem Aug. in 10. lib. de Trin. Fruimur cognitis in quibus ipsis propter se voluntas delectata conquiescit: vtimur verò eis quæ ad aliud referimus, quo fruendum est.

Item, quid interſit inter Frui & Vti aliter quam ſupra. C

Cap.11.

NOTANDVM verò quod idem Aug in lib. 10 de Trin. aliter quam supra accipiens Vti & Frui, sic dicit, Vti, est assumere aliquid in facultatem voluntatis. Frui autem, est vti eũ gaudio non adhuc spei, sed iam rei: ideóque omnis qui fruitur, vtitur, assumit enim aliquid in facultatẽ voluntatis cum fine delectationis. Non autem omnis qui vtitur, & fruitur: si id quod in facultatem voluntatis assumit, nõ propter ipsum. sed propter aliud appetit. Et attende quia videtur Aug. dicere illos frui tantum, qui in re gaudent, non iam in spe: & ita in hac vita non videmur frui, sed tantum vti vbi gaudemus in spe, cum supra dictum sit, Frui esse amore inhærere alicui rei propter se, qualiter etiam hic multi adhærent Deo.

In lit. B. huius diſ.

Determinatio eorum quæ videntur contraria. D

1. Cor. 13. d.

HÆC ergo quæ sibi contradicere videntur, sic determinamus, dicentes nos & hic & in futuro frui: sed ibi propriè, & perfectè, & plenè, vbi facie ad faciem per speciem videbimus quo fruemur: hic autẽ dum in spe ambulamus, fruimur quidem, sed non adeò plenè, vnde in lib. 10. de Trin. Fruimur cognitis in quibus voluntas est. Idem in lib. de doct. Christ. ait, Angeli illo fruentes iam beati sunt, quo & nos frui desideramus: & quantum in hac vita iam fruimur, vel per speculum, vel in ænigmate, tanto nostram peregrinationem & tolerabilius sustinemus, & ardentius finire cupimus.

Cap.10. Li.1.c.34.

Alia determinatio. E

POTEST etiam dici quòd qui fruitur etiam in hac vita, non tantum habet gaudium spei, sed etiam rei: quia iam delectatur

delectatur in eo quod diligit, & ita iam rem aliquatenus tenet. Constat igitur quod debemus Deo frui & non vti. Illo enim, vt ait Aug. frueris quo efficieris beatus, & in quo spem ponis, vt ad id peruenias. De hoc idem ait in lib. de Doctr. Christ. Dicimus nos ea re frui, quam diligimus propter se, & ea re fruendum nobis esse tantum, qua efficimur beati cæteris verò vtendum, frequenter tamen dicitur frui, cum delectatione vti. Cum enim adest quod diligitur, etiam delectationem secum gerit: si tamen per eam transieris, & ad illud vbi permanendum est, eam retuleris, vteris ea: & abusiuè nõ propriè diceris frui. Si verò inhæseris atque permanseris, finem in ea ponens lætitiæ tuæ, tunc verò & propriè frui dicendus es: quod non est faciendum, nisi in illa Trinitate, id est, summo & incommutabili bono.

Lib. 1. de Doctrin. Chri. c. 31. Aug. lib. eodẽ. c. 33.

Vtrum hominibus ſit vtendum, an fruendum. F

CVM autem homines, qui fruuntur & vtuntur aliis rebus, res aliquæ sint, quæritur vtrum se frui debeant, an vti an vtrumque. Ad quod sic respõdet Aug. in lib. de Doct. Christ. Si propter se homo diligendus est, fruimur eo: si propter aliud, vtimur eo. Videtur autem mihi propter aliud diligendus. Quod enim propter se diligendum est, in eo, constituitur beata vita: cuius etiam spes hoc tempore nos consolatur. In homine autem spes ponẽda non est: quia maledictus est, qui hoc facit. Ergo si liquidè aduertas, nec seipso quisquam frui debet: quia diligere se propter se non debet, sed propter illud quod fruendum est. Huic autem contrarium videri nõ debet, quod Apostol. ad Philemonem loquens, ait: Ita frater ego te fruar in Domino Quod ita determinat Aug. Si dixisset tantum *Te fruar*, & non addidisset. *In Domino*, videretur finem dilectionis ac spem constituisse in eo: sed quia illud addidit, *In Domino*, se finem posuisse, eodemq; frui significauit. Cum enim (vt idem Aug. ait) homine in Deo frueris Deo potiùs quàm homine frueris.

Cap.22.

Cap.vnico Aug. in li. de Docto. Chri. c. 33.

Hiere. 17.

Ibidem.

Hic quæritur an Deus fruatur, an vtatur nobis. G

SED cum Deus diligat nos, vt frequenter scriptura dicit quæ eius dilectionem erga nos multum commendat, quærit Augustinus quomodo diligat, an vt vtens, an vt fruens: & procedit ita, Si fruitur, eget bono nostro, quod nemo sanus dixerit, ait enim Propheta, Bonorum meorum non eges.

Ad Ep.2. Aug. in li. 1. de Doct. Chri. c. 31. & 32.

omne enim bonum nostrum vel ipse est, vel ab ipso est: non ergo fruitur nobis, sed vtitur. Si enim nec fruitur, nec vtitur, non inuenio quomodo diligat nos, Neque tamen sic vtitur nobis, vt nos aliis rebus. Nos enim res quibus vtimur, ad id referimus, vt Dei bonitate perfruamur: Deus verò ad suam bonitatem vsum nostrum refert. Ille enim miseretur nostri propter suam bonitatem: nos autem nobis inuicem propter illius bonitatem. Ille nostri miseretur, vt se perfruamur: nos verò inuicem nostri miseremur, vt illo fruamur. Cum enim nos alicuius miseremur, & alicui cõsulimus ad eius quidem facimus vtilitatem eámque intuemur: sed & nostra fit consequens, cum misericordiam, quam aliis impendimus, non relinquit Deus sine mercede. Hæc autem merces summa est, vt ipso fruamur. Item quia bonus est: sumus & inquantum sumus, boni sumus. Porrò etiam quia iustus est, non impunè mali sumus: & inquantum mali sumus, in tantum etiam minus sumus. Ille ergo vsus quo nobis vtitur Deus, nõ ad eius, sed ad nostram vtilitatem refertur: ad eius verò tantummodo bonitatem.

Psal. 15. Aug. lib. 1. de doct. Christia. Cap. 30.

Ex eodem lib. cap. 32. Matth. 5.

Vtrum vtendum, an fruendum sit virtutibus. H

In litera. Hic considerandum est, vtrum virtutibus sit vtendum, an fruendum. Quibusdam videtur quòd eis sit vtendum, & nõ fruendum, & hoc confirmat authoritate Aug. qui, vt præ-ctum est, dicit non esse fruendum nisi Trinitate, id est, summo & incommutabili bono. Item dicunt ideo non esse fruẽdum eis, quia propter se amandæ non sunt, sed propter æternam beatitudinem. Illud autem quo fruendum est, propter se amandum est. Sed ꝙ virtutes propter se amandæ non sint, imo propter beatitudinem solam, probant authoritate Aug. qui in lib. 13. de Trin. contra quosdam ait. Fortè virtutes, quas propter solam beatitudinem amamus, sic nobis persuadere audent, vt ipsam beatitudinem non amemus, quod si faciunt, etiam ipsas vtique amare desistimus, quando illã propter quam solam istas amauimus, non amamus. Ecce his verbis videtur Aug. ostendere quod virtutes non propter se, sed propter solam beatitudinem amandæ sint. Quod si ita est: ergo eis fruendum non est. Alius verò contra videtur. s. quòd fruendum eis sit, quia propter se petendæ & amãdæ sunt. Et hoc confirmat authoritate Ambr. qui ait super illum locum epistolę ad Gal. Fructus autẽ spiritus est, charitas, gaudium, pax,

E huius primadist. id habe. Lib. 1. de Doctrin. Chri. c. 33. Cap. 8. Non reperitur in Ambros. Commentarijs sed in glossa interlineari super hoc verbo ad Gal. Cap. 5. tom. 5.

pax, patientia, &c. At hic nõ nominat opera, sed fructus, quia propter se petenda sunt: si verò propter se petenda sunt, ergo & propter se amanda. Nos autem harum, quæ videtur, authoritatum repugnantiam de medio eximere cupientes, dicimus quod virtutes propter se petendæ & amandæ sunt, & tamen propter solam beatitudinem. Propter se quidem amãdæ sunt, quia delectant sui possessores syncera & sancta delectatione, & in eis pariunt gaudium spirituale. Veruntamen non est hic consistendum, sed vltra gradiendum. Non hic hęreat dilectionis gressus, neq; hic sit dilectionis terminus, sed referatur hoc ad illud summum bonum cui soli omnino inhærendum est: quia illud propter se tantum amandum est, & vltra illud nihil quærẽdum est, illud est enim supremus finis: Ideo Aug. dicit quòd eas diligimus propter solam beatitudinem: non quia eas propter se diligamus: sed quia idipsum ꝙ eas diligimus, referimus ad illud summum bonum, cui soli inhærendum est, & in eo permanendum, finisq; lætitiæ ponendus: quare virtutibus non est fruendũ. Sed dicet aliquis, Frui est amore inhærere alicui rei propter seipsam vt prędictũ est. Si ergo propter se virtutes amandæ sunt, & eis fruendũ est. Ad quod dicimus, In illa descriptione, vbi dicitur propter seipsam, intelligendum est tantummodò, vt. s. ametur propter seipsam tantùm, vt nõ referatur ad aliud, sed ibi ponatur finis, vt supra ostendit Aug. dicens, si inhæseris atque permanseris finem ponẽs lætitię, tũc verè & propriè frui dicendus es, ꝙ non est faciendum, nisi in illa Trinitate, id est, summo & incommutabili bono. Vtendum est ergo virtutibus, & per eas fruendum summo bono. Ita & de volũtate bona dicimus: vnde Aug. in lib. 10. de Trinit. ait: Volũtas est per quam fruimur: ita & per virtutes fruimur, non eis nisi fortè aliqua virtus sit Deus, vt charitas, de qua post tractabitur.

Frui. In lit. B.

In litera E & lib. de doctri. Christ. 1. Cap. 33.

Cap. 1. 1. Ioan. 4. c. dist. 7. 1. lib.

Epilogus.

Omnivm igitur quæ dicta sunt, ex quo de rebus specialiter tractauimus, hæc summa est, quòd aliæ sunt quibus fruendum est, aliæ quibus vtendum est, aliæ quæ fruuntur & vtuntur: & inter eas quibus vtendum est, etiã quædam sunt per quas fruimur, vt virtutes & potẽtiæ animi, quæ sunt naturalia bona. De quibus omnibus antequam de signis tractemus, agendum est: ac primum de rebus quibus fruẽdum est, scilicet de sancta atque indiuidua Trinitate.

DE MISTERIO TRINITATIS & vnitatis. *Distinct.* II.

De trinitate & vnitate secundum q̃ creditur. Cap. 2.

HOc quoque vera ac pia fide tenendum est, q̃ Trinitas vnus sit & solus verus Deus, vt ait Aug. in 1. lib. de Trin. scilicet, Pater & Filius & Spiritus sanctus: & hæc Trinitas vnius eiusdemque substantiæ vel essentiæ dicitur, creditur, intelligitur: quæ est summum bonum quod purgatissimis mentibus cernitur. Mentis enim humanæ acies inualida in tam excellenti luce non figitur, nisi per iustitiam fidei emũdetur. Item in lib. 1. Retract. cap. 4. Non approbo q̃ in oratione dixi, Deus qui non nisi mundos verum scire voluisti: responderi enim potest, multos etiam non mundos multa scire vera. De hac re ergo summa & excellentissima cum modestia & timore agendum est, & attentissimis auribus atq; deuotis audiendum, vbi quæritur vnitas Trinitatis, Patris. s. & filij, & Spiritus sancti, quia nec periculosius alicubi erratur, nec laborioſiusaliquid quęritur, nec fructuosius aliquid inuenitur. Proinde omnis, qui audit & legit ea quę de ineffabili & inaccessibili luce diuinitatis dicuntur, studeat imitari atq; seruare quod venerabilis doct. Aug. in primo lib. de Trin. de seipso ait, Non pigebit me inquit, si cubi hæsito quærere: nec pudebit si cubi erro, discere. Quisquis ergo audit hæc, vel legit, vbi pariter certus est, pergat mecum: vbi pariter hęsitat, quęrat mecum, vbi errorem suum cognoscit, redeat ad me, vbi meum, reuocet me. Ita ingrediamur simul charitatis viam, tendentes ad eam, de quo dictum est, Quærite faciem eius semper.

Aug. tom. 1. in lib. 1. Soliloquio. ca. 1.

Sumptũ ex Aug. lib. 1. de Trinit. Cap. 3.

1. Tim. 6. c Cap. 2. Libr. 1. de Tri. cap. 3. Psal. 104. Aug. in li. retr. ad 1. Cap. 4. vbi dixi, de patre & filio qui gignit & quẽ gignit vnũ est, dicendum fuit vnũ sunt, sicut ipsa veritas apertè loquitur. Ioan. 1. so. dicens. Ego &

Quæ fuit intentio scribentium de Trinitate. B

OMNES autem catholici Tractatores, vt in eodẽ primo lib. de Trin. c. 4. Aug. ait, qui de Trinitate, quæ Deus est, scripserunt hoc intenderunt secundum scripturas docere, q̃ Pater & Filius, & Spiritus sanctus vnius sint substantiæ, & inseparabili æqualitate, vnus sint Deus, vt sit vnitas in essentia, & pluralitas in personis: ideóque non sunt tres dij, sed vnus Deus licet pater filiũ genuerit, & ideo filius nõ sit qui pater est: filiusq; à patre sit genitus. & ideo pater non sit qui filius est: & spiritus sanctus, nec pater sit nec filius, sed tãtum patris & filij spiritus, vtrique coæqualis, & ad Trinitatis pertinẽs vnitatem. Teneamus ergo patrem & filium & spiritum sanctum vnum esse naturaliter Deũ, vt ait Aug. in lib. de fide ad

ad Petrum: neque tamen ipsum patrem esse, qui filius est: nec filium ipsum esse, qui pater est: nec spiritum sanctum ipsum esse, qui pater est aut filius. Vna est enim patris & filij & Spiritus sancti essentia, quam Græci * ὐσιαν vocant: in qua nõ est aliud pater, aliud filius, aliud spiritus sanctus, quamuis sit personaliter alius pater, alius filius, alius spiritus sanctus.

*Pater vnũ sumus. De consec. dist. 3. c. omnes. 1. * ὐσιαν. Cap. 2.*

Quis ordo sit seruandus cùm de Trinitate agitur. C

CÆTERVM, vt in primo libro de Trinit. Aug. docet primo secundum authoritates sanctarum Scripturarum vtrum fides ita se habeat demonstrandum est. Deinde aduersus garrulos ratiocinatores, elatiores magis quàm capaciores, rationibus catholicis & similitudinibus cõgruis ad defensionem & assertionẽ fidei vtendum est: vt eorũ inquisitionibus satisfaciẽtes, mansuetos pleniùs instruamus, & illi, si nequierint inuenire quod quærunt, de suis mẽtibus potius quàm de ipsa veritate, vel de nostra assertione conquerantur.

Testimonia Sanctorum de Trinitate. D

PROPONAMVS ergo in medium veteris ac noui Testamenti authoritates, quibus diuinæ vnitatis atque Trinitatis veritas demõstretur, at primũ ipsa legis exordia occurrunt vbi Moses ait, Audi Israël, Dominus Deus tuus, Deus vnus est. Item, Ego sum Dñs Deus tuus, qui eduxit te de terra Ægypti: non erunt tibi alij dij præter me. Ecce hic significatur vnitatem diuinæ naturæ, Deus enim, vt ait Amb. in 1. lib. de Trin. nomen est naturæ. Dñs verò nomẽ est potestatis. Itẽ alibi Deus loquẽs ad Moysen, ait, Ego sum qui sum: & si quę. sierint nomẽ meum, vade & dic eis, Qui est, misit me ad vos. Dicens enim, Ego sum: non, Nos sumus: &, qui est: nõ, Qui sunus: apertissimè declarauit vnum solum Deum esse. In cãtico etiam Exodi legitur, Dñs omnipotens nomen eius: non ait Domini, vnitatem volens significare. Personarum quoq; pluralitatẽ & naturæ vnitatẽ simul ostẽdit Dominus in Gen. dicens. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Dicens enim, Faciamus & nostram pluralitatẽ personaum ostẽdit: dicens verò, Imaginem, vnitatem essentiæ. Vt enim dicit Aug. in lib. de Fide ad Petrum, Si in illa natura patris & filij & spiritus sancti vna esset tantum persona, non diceretur, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinẽ

*Deut. 6. a Exo. 20. a * de Fide ad Gratianum. Cap. 1. & 2. Exod. 3. Exod. 51. Gen. 1. c. Ad finem. Cap. 1.*

nostram. Cum enim dicit. Ad imaginem, ostendit vnam naturam esse, ad cuius imaginē homo fieret: cùm verò dicit, Nostram, ostendit eundem Deum non vnam, sed plures esse personas.

Apertè ostendit quod nec solitudo, nec diuersitas, nec singularitas ibi est, sed similitudo. E

Circa finē. HILARIVS quoque in libro tertio de Trinit. dicit his verbis significari ꝙ in Trinitate nec diuersitas est, nec singularitas vel solitudo: sed similitudo, & pluralitas, siue distinctio: ait enim sic. Qui dixit: Faciamus hominem ad imaginē & similitudinem nostram: inuicem esse sui similes, in eo ꝙ dicit. Imaginem & similitudinem nostram, ostendit. Imago enim sola non est, & similitudo sibi nō est: neq; diuersitatem duobus admisceri alterius ad alterum similitudo permittit. Item idem in quarto lib. absolutius voluit intelligi significationem hanc non ad se esse referendam tantùm, dicendo: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram: professio enim consortij sustulit intelligentiam singularitatis quia consortium aliquod nec potest esse sibiipsi solitario neque rursum solitudo solitarij recipit. *Faciamus.* neq; quisquam alieno à se loquitur *Nostram*: Vterque ergo sermo, scilicet *Faciamus & nostram*, vt solitarium eundemq; nō patitur, ita neque diuersum à se alienumq; significat. Solitario conuenit, *Faciam & Meam*, non solitario verò conuenit dicere, *Faciamus & nostram*, vterque sermo vt non solitariū tantùm, ita neque differētem esse, vel diuersum esse significat. Nobis quoque nec solitarius nec diuersus est confitendus: ita ergo Deus ad communem sibi cum Deo imaginē eandemq; similitudinem hominem reperitur operari: vt nec significato efficiētis admittat intelligētiam solitudinis, nec operatio: ō stituta ad eandem imaginem vel similitudinem patiatur diuersitatem diuinitatis. In his verbis. Hilar. pluralitatē personarū voluit intelligi nomine Consortij: atq; significauit nomine Cōsortij vel pluralitatis nō poni aliquid, sed remoteri. Pluralitas enim vel cōsortium personarū cùm dicitur solitudo vel singularitas negatur: cum dicimus plures esse personas, significamus quòd non est vna sola. Ideo Hilarius volens ista subtiliter & sanè intelligi, ait: Professio consortij sustulit intelligentiam singularitatis: non dicit posuit aliquid: ita etiam cùm dicimus tres personas, singularitatem & solitudinem

Circa medium.

Quid ex verbis Hilarij intelligi debent.

tudinem tollimus, & quòd pater non est solus, nec filius est solus, nec spiritus sanctus est solus, significamus & quòd nec pater tantùm est & filius, nec pater tantum & spiritus sanctus, nec filius tantùm & spiritus sanctus. De hoc autem in sequenti plenius agetur, vbi etiam secūdum quid similes dicantur tres personæ, & vtrum aliquo modo sit ibi diuersitas vel differentia ostendetur. *Distin. vi delicet 19. huius primi & 24. 31. ac. 34.*

Ad idem quod cæperat, redit, vt alias authoritates supponat. F

NVNC verò ad propositum redeamus, & ad ostendendum personarum pluralitatem, atque essentiæ diuinæ vnitatem alias sanctorum authoritates inducamus. Moyses dicit: In principio creauit Deus cælū & terram: per Deum significans patrem: per Principium, filiū. Et pro eo quod apud nos Deus dicitur, Hebraica veritas habet Heloym: quod est plurale huius singularis, quod est Hel. Quod ergo non est dictū Hel, quod est Deus: sed Heloym, quod interpretari potest dij siue iudices: ad pluralitem personarū refertur. Ad quam etiā illud attinere videtur, quod diabolus per serpentem dixit: Eritis sicut dij. Pro quo in Hebraico habetur Heloym: acsi diceret, Eritis sicut diuinæ personæ. Ille etiam maximus Prophetarum & regum Dauid, qui suam cæteris præfert intelligentiam, dicens: Super senes intellexi: vnitatem diuinæ naturæ ostendēs, ait: Dominus nomen est illi: non dicit, Domini. Alibi etiā eiusdem vnitatem & æternitatē simul ostendēs ait ex persona Dei Israël, Si me audieris, non erit in te Deus recens, neque adorabis Deum alienum. Aliud horū, vt dicit Amb. in lib. 1.* de Trinit. significat æternitatem: aliud vnitatem: substantiæ indifferentis, vt neque posteriorem patre, neque alterius diuinitatis filium, vel spiritum sanctum esse credamus: nam si patre posterior est filius, vel spiritus sanctus recens est: & si vnius non est diuinitatis, alienus est, sed nec posterior est, quia recens nō est: nec alienus, quia ex patre natus est filius, ex patre procedit spiritus sanctus. Alibi quoque distinctionem personarum insinuans ait, Verbo Domini cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorū. Alibi etiam ait, Benedicat nos Deus Deus noster, benedicat nos Deus, & metuant eū omnes fines terræ. Trina enim confessio Dei Trinitatem exprimit personarum: vnitatem verò essentiæ aperit, cum singulariter subiungit eum. *Gen. 1.* *Gen. 3. q* *Psal. 118.* *Psal. 57.* *Psal. 80.* **Vel de fide ad Gratianum. c. 5. b* *Psal. 32.* *Psal. 66.*

Esai.6. Esaïas quoque dicit se audisse Seraphim clamantia, Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus. Per hoc quod dicit ter sanctus, Trinitatem significat: per hoc quod subdit, Dominus Deus, vnitatem essentiæ. Dauid quoque æternam filij generationem apertè insinuat ex persona filij, dicens: Dominus *Psal.2.* dixit ad me: Filius meus es tu: ego hodie genui te. De hac generatione ineffabili Esaïas ait: Generationem eius quis enarrabit? *Esai.53. Prou.8.* In lib. quoque Sapient. æternitas filij cum Patre monstratur, vbi Sapientia ita loquitur, Dominus possedit me ab initio viarum suarum, antequam quicquam faceret à principio, ab æterno ordinata sum, antequam terra fieret: necdum erant abyssi, & ego iam concepta eram: necdum fontes, necdum montes, aut colles, & ego parturiebar: adhuc terram nõ fecerat, & cardines orbis terræ: quando præparabat cælos, aderam: quando appendebat fundamenta terrę, cum eo eram cuncta componẽs, & delectabat per singulos dies ludens coram eo. Ecce apertum de æterna genitura testimonium: quo ipsa Sapientia perhibet se ante mundum conceptam esse & parturiri, id est genitam, & apud Patrem æternaliter existe- *Eccles.24.* re. Ipsa etiam alibi ait, Ego ex ore altissimi prodij primo- *Mich.5.* genita ante omnem creaturam. Micheas quoque Propheta æternam Verbi generationẽ & temporalem ex maria simul insinuauit, dicens: Et tu Bethlehem Ephrata paruulus es in millibus Iuda: ex te egredietur, qui sit dominator in Israël, & egressus eius ab initio à diebus æternitatis.

Specialia testimonia de Spiritu sancto. O

Genes.1. a De Spiritu sancto etiam expressa documenta in veteri *Psal.138.* Testamento habemus. In Gen. enim legitur, Spiritus Domi- *Sap.1. b* ni ferebatur super aquas. Et Dauid dicit, Quò ibo à Spiritu *Esa.61. a* tuo? In lib. Sapient. dicitur, Spiritus sanctus disciplinæ effugiet Al. dolum fictum: benignus est enim Spiritus sapientiæ, Esaïas quoque ait, Spiritus Domini super me.

De testimonijs noui Testamenti. H

Abac.3. Nvnc verò post testimonia veteris Testamenti de fide *Esai.6. c* sanctæ Trinitatis & vnitatis, ad noui Testamenti authorita- *Matt.vlt.* tes accedamus: vt in medio duum animalium, id est, Testamentorum cognoscatur veritas: & forcipe de altari sumatur culculus, quo tangantur ora fidelium. Dominus itaque Christus vnitatem diuinæ essentiæ ac personarum Trinitatem apertè insinuat, dicens Apostolis: Ite, baptizate omnes gentes in no-

in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. In nomine vtique ait, vt Ambros. ait in lib. 1. de Trinit. non in nominibus, *Ioan.10. f* vt vnitas essentiæ ostendatur. Per nomina tria quæ supposuit *Cap. eodẽ.* tres esse personas declarauit. Ipse etiam ait, Ego & Pater vnũ sumus: Vnum dixit, vt ait Ambros. in eodem, ne fiat discretio potestatis naturæ: & addidit, Sumus, vt patrem filiúmque cognoscas: scilicet, vt perfectus pater filium perfectũ genuisse credatur: & quòd pater & filius vnum sint, non confusione personæ, sed vnitate naturæ. Ioannes quoque in epistola ca- *1.Ioã.5. b* nonica ait, Tres sunt qui testimonium perhibẽt in cælo, pater, verbum, & spiritus sanctus: & hi tres vnum sunt. Ipse etiã *Ioan.1. a* in initio Euangelij sui ait, In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum: vbi apertè ostendit filium semper & æternaliter fuisse apud patrem, vt alium apud alium. Apostolus quoque apertè Trinitatẽ distinguit, dicens: Misit Deus spiritum filij sui in corda nostra: & alibi, *Gal.4 a* Si spiritus eius qui suscitauit Iesum, habitat in nobis, &c. *Rom.8. b* Item alibi Trinitatem atque vnitatem euidentissimè commendat, dicẽs: Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt *Rom.11. d* omnia, ipsi gloria. Ex ipso ait, vt Augustin. in lib. de Trinit. ait, *Lib.1.c.6.* propter patrem: per ipsum dicit, propter filium: in ipso, propter spiritum sanctum. Per hoc verò quod non ait, Ex ipsis, per ipsos, & in ipsis: nec ait, Ipsis gloria, sed ipsi: insinuauit hanc Trinitatem vnum Deũ esse. Sed quia singulæ penè syllabæ noui Testamenti hanc ineffabilis vnitatis atque Trinitatis veritatem concorditer insinuant, inductioni testimoniorum super hac re supersedeamus, & rationibus congruísque similitudinibus ita esse, prout infirmitas nostra valet, ostendamus.

INCIPIT OSTENDERE QVOMODO per creaturam potuerit cognosci Creator.

Distinct. III.

APostolus namque ait, quod inuisibilia Dei à creatura *Rom.1. c* mundi, per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur: *De Trini-* sempiterna quoque virtus eius & diuinitas. Per creaturam *tate & v-* mundi intelligitur homo, propter excellentiam, qua excel- *nitate se-* lit inter alias creaturas: vel propter conuenientiam, quam *cundum* habet cum omni creatura. Homo ergo inuisibilia Dei intel- *quod cre-*

lectu

dita per actionē intelligitur.

lectu mentis conſpicere potuit, vel etiam conſpexit, per ea quæ facta ſunt, id eſt, per creaturas viſibiles vel inuiſibiles. A duobus enim iuuabatur, ſcilicet à natura, quæ rationalis erat & ab operibus à Deo factis, vt manifeſtaretur homini veritas, ideóque Apoſtolus dixit: Quia Deus reuelauit illis, ſcilicet dum fecit opera: in quibus artificis aliquatenus relucet iudicium.

Rom.1. c

Prima ratio vel modus quomodo potuit cognoſci Deus. B

Tomo 4. In cōmentario primi capitis epiſtolæ ad Rom. circa illud, Quod notū eſt Dei. Prima reſponſio vel modꝰ, quo potuit cognoſci Deus.

NAM ſicut ait Ambroſius, vt Deus, qui natura inuiſibilis eſt, etiam à viſibilibus poſſet ſciri: opus fecit, quod opificem viſibilitate ſui manifeſtauit, vt per certum incertum poſſet ſciri, & ille Deus omnium eſſe crederetur, qui hoc fecit, quod ab homine impoſſibile eſt fieri. Potuerunt ergo cognoſcere, ſiue cognouerunt vltra omnem creaturam eſſe illum qui ea fecit, quæ nulla creaturarum facere vel deſtruere valet. Accedat quæcunquéuis creatura, & faciat tale cælum & terram: & dicam quia Deus eſt. Sed quia nulla creatura talia facere valet, conſtat ſuper omnem creaturam eſſe illum, qui ea fecit: ac per hoc, illum eſſe Deum humana mens cognoſcere potuit.

Secunda ratio qua potuit cognoſci, vel modus quo nouerunt. C

Lib.8.c.6.

ALIO etiam modo Dei veritatem ductu rationis cognoſcere potuerunt, vel etiam cognouerunt: vt enim Auguſtin. ait in lib. de ciuitate Dei, Viderunt ſummi Philoſophi nullum corpus eſſe Deum, & ideo cuncta corpora tranſcenderunt quærentes Deum: viderunt etiam quicquid mutabile eſt, non eſſe ſummum Deum, omniúmque principium: & ideo, omnem animam mutabiléſque ſpiritus tranſcenderūt. Deinde viderunt omne, quod mutabile eſt, non poſſe eſſe niſi ab illo, qui incommutabiliter & ſimpliciter eſt. Intellexerūt ergo eum & omnia iſta feciſſe, & à nullo fieri potuiſſe.

Idem in eodem.

Tertia ratio vel modus. D

CONSIDERAVERVNT etiam quicquid eſt in ſubſtantiis vel corpus eſſe, vel ſpiritum: meliúſque aliquid ſpiritum eſſe quàm corpus, ſed longè meliorem, qui ſpiritum fecit & corpus.

Quartus modus vel ratio. E

INTELLEXERVNT etiam corporis ſpeciem eſſe ſenſibilem, & ſpiritus ſpeciem intelligibilem, & intelligibilem ſpeciem ſenſibili prætulerunt. *Senſibilia* dicimus, quæ viſu tactúque corporis ſentiri queunt, *Intelligibilia*, quæ conſpectu mentis poſſunt intelligi. Cùm ergo in eorum conſpectu & corpus & animus magis minúſque ſpecioſa eſſent: ſi autem omni ſpecie carere poſſent, omnino nulla eſſent: viderunt eſſe aliquid quo illa ſpecioſa facta ſunt, vbi eſt prima & incommutabilis ſpecies, ideóque incomparabilis: & illud eſſe rerum principium rectiſſimè crediderunt, quod factum non eſſet, & ex quo cuncta facta eſſent. Ecce tot modis potuit cognoſci veritas Dei. Cùm ergo Deus vna ſit & ſimplex eſſentia, quæ ex nulla diuerſitate partium vel accidentium conſiſtit, pluraliter tamen dicit Apoſtolus, *Inuiſibilia Dei*: quia pluribus modis cognoſcitur veritas Dei per ea quæ facta ſunt. Ex perpetuitate namque creaturarum intelligitur conditor æternus: ex magnitudine creaturarum: omnipotens: ex ordine & diſpoſitione, ſapiens: ex gubernatione, bonus. Hæc autem omnia ad vnitatem Deitatis pertinent monſtrandam.

Ex Aug. Lib. de ciuitate.

Rom.1.

Quomodo in creaturis apparet veſtigium Trinitatis. F

NVNC reſtat oſtendere, vtrum per ea quæ facta ſunt, aliquod Trinitatis indicium vel exiguum haberi potuerit. De hoc Auguſt. in lib. 6. de Trinit. ait: *Oportet vt creatorem per ea quæ facta ſunt: intellectu conſpicientes, Trinitatem intelligamus.* Huius enim Trinitatis veſtigium in creaturis apparet. Hæc enim quæ arte diuina facta ſunt, & vnitatem quandam in ſe oſtendunt, & ſpeciem & ordinem. Nam quódque horū creatorum, & vnum aliquid eſt, ſicut ſunt naturæ corporum, & ingenia animarum: & aliqua ſpecie formatur, ſicut ſunt figuræ vel qualitates corporum, ac doctrinæ vel artes animarum & ordinem aliquem petit aut tenet, ſicut ſunt pondera vel collocationes corporum, & amores vel delectationes animarum: & ita in creaturis prælucet veſtigium Trinitatis. In illa enim Trinitate ſumma origo eſt omnium rerum, & perfectiſſima pulchritudo, & beatiſſima delectatio. Summa autem origo, vt Auguſt. oſtendit in lib. de Vera religione, intelligitur Deus pater, à quo ſunt omnia: à quo filius & ſpiritus ſanctus. Perfectiſſima pulchritudo intelligitur filius, ſcilicet veritas patris, nulla ex parte ei diſſimilis: quem cum ipſo, & in ipſo

Rom.1. b

Cap. 10. In tomo 2. cap. 7. ſed plenius.

Cap. 4. c. & 55. circa finem.

ipso patre veneramur, quæ forma est omnium, quæ ab vno facta sunt,& ad vnum referuntur,quæ tamen omnia nec fierent à patre per filium, neque suis finibus salua essent, nisi Deus summè bonus esset:qui & nulli naturæ,quę ab illo bona esset,inuidit:& vt in bono ipso maneret, alia quantũ vellet alia quantum posset,dedit : quæ bonitas intelligitur spiritus sanctus, qui est donum patris & filij. Quare ipsum donum Dei cum patre & filio æquè incommutabile colere & tenere nos conuenit. Per considerationem itaque creaturarum vnius substantiæ, Trinitatem intelligimus:scilicet vnũ Deum patrem, à quo sumus, & filium, per quem sumus, & spiritum sanctum,in quo sumus:scilicet principium ad quod recurrimus,& formam quam sequitur, & gratiam qua reconciliamur : vnum scilicet,quo authore conditi sumus:& similitudinem eius, per quam ad vnitatem reformamur : & pacem, qua vnitati adhæremus, scilicet Deum qui dixit : Fiat lux,& Verbum, per quod factum est omne,quod substantialiter & naturaliter est, & donum benignitatis eius : qua placuit quod ab eo per verbum factum est, & reconciliatum est authori,vt non interiret. Ecce ostensum est qualiter in creaturis aliquatenus imago Trinitatis indicatur : non enim per creaturarum contemplationem sufficiens notitia Trinitatis potest haberi vel potuit, sine doctrinæ vel interioris inspirationis reuelatione. Vnde illi antiqui Philosophi quasi per vmbram & de longinquo viderunt veritatem, deficientes in contuitu Trinitatis vt Magi Pharaonis in tertio signo. Adiuuamur tamen in fide inuisibilium, per ea quæ facta sunt.

Gen.1. a

Exod.8. c

Quomodo in anima sit imago Trinitatis. G

Cap. 8.

NVNC verò ad eam iam perueniamus disputationem, vbi in mente humana quę nouit Deum,vel potest nosse,Trinitatis imaginem reperiamus. Vt enim ait Augustin in 14. libro de Trinitate, Licet humana mens non sit eius naturæ, cuius Deus est:imago tamen illius, quo nihil melius est, ibi quærenda & inuenienda est, quo natura nostra nihil habet melius, id est, in mente. In ipsa etiam mente antequam sit particeps Dei,eius imago reperitur:etsi enim amissa Dei participatione deformis sit, imago Dei tamen permanet. Eo enim ipso imago Dei est mens, quo capax eius est, eiúsque particeps esse potest. Iam ergo in ea Trinitatem, quæ Deus est,

est, inquiramus. Ecce enim mens meminit sui,intelligit se, diligit se : hoc si cernimus, cernimus Trinitatem, nondum quidem Deum,sed imaginem Dei. Hic enim quædam apparet Trinitas memoriæ, intelligentiæ, & amoris. Hæc ergo tria potissimum tractemus, memoriam, intelligentiam, voluntatem. Hæc ergo tria vt August. ait in lib. 10. de Trinitate non sunt tres vitæ, sed vna vita, nec tres mentes, sed vna mens, vna essentia. Memoria verò dicitur ad aliquid, & intelligentia & voluntas, siue dilectio similiter ad aliquid dicitur : vita verò dicitur ad seipsam,& mens & essentia. Hæc ergo tria eo vnum sunt,quo vna vita,vna mens,vna essentia, & quicquid aliud ad seipsa singula dicuntur etiam simul,non pluraliter sed singulariter dicuntur. Eo verò tria sunt, quo ad se inuicem referuntur.

Tria ostendit esse in animaquæ relatiuè dicuntur,& æqualia sunt,scilicet memoriam, intelligentiã & dilectionem.

Augu.lib. 14.de Trinitate. c. 7. & 8.

Quomodo æqualia sint, quia capiuntur à singulis omnia & tota. H

ÆQVALIA etiam sunt non solùm singula singulis, sed etiam singula omnibus, alioqui non se inuicem caperent:se autem inuicem capiunt. Capiuntur enim & à singulis singula, & à singulis omnia. Memini enim me habere memoriam,& intelligentiam & voluntatem:& intelligo me intelligere,& velle atque meminisse : & volo me velle,& meminisse & intelligere.

Cap. 11. Subtilißima & congrua similitudo.

Quomodo tota illa tria memoria capiat. I

TOTAMQVE meam memoriam,& intelligentiam,& voluntatem simul memini. Quod enim memoriæ meæ non memini, illud non est in memoria mea : nihil autem tam in memoria est,quam ipsa memoria,totam ergo memini. Item quicquid intelligo,intelligere me scio:& scio me velle quicquid volo,quicquid autem scio, memini. Totam ergo intelligentiam totámque voluntatem meam memini.

Hic ostendit quomodo omnia à singulis capiãtur.

Ex eodem Augu.lib. de Trinit. Cap. 11.

Quomodo illa tria tota capiat intelligentia. K

SIMILITER cùm hæc tria intelligo, totam simul intelligo:neque enim quicquam intelligibilium est quod non intelligam, nisi quod ignoro. Quod autem ignoro, nec memini, nec volo. Quicquid ergo intelligibilium non intelligo consequenter etiam nec memini, nec volo. Quicquid ergo intelligibilium memini & volo, consequenter intelligo.

Ex eodem Augu.lib. &c. citatis.

Quomodo illa tota capiat voluntas. L

VOLVN-

VOLVNTAS etiam mea totam intelligentiam totámque meam memoriam capit, dum vtor toto eo, quod intelligo & memini. Cum itaque inuicem à singulis & omnia & tota capiantur, æqualia sunt tota singula totis singulis: & tota singula simul omnibus totis: & hæc tria vnũ, vna vita, vna mens, vna essentia. Ecce illius summæ vnitatis atque Trinitatis, vbi vna essentia & tres personæ, imago est humana mẽs licet impar. Mens autem hic pro animo ipso accipitur, vbi est illa imago Trinitatis. Propriè verò mens dicitur, vt ait Augustinus non ipsa anima, sed quod in ea est excellentius, qualiter sæpe accipitur. Illud etiam sciendum est, quòd memoria non solum est absentium & præteritorum, sed etiam præsentium, vt ait Augustinus in 14. lib. de Trinit. alioquin non se caperet.

Lib. de Trinit. 15. cap. 7.

Cap. 11.

Ex quo sensu illa tria dicantur esse vnum & vna essentia quæritur. M

HIC attendendum est diligenter, ex quo sensu accipiendum sit quod supra dixit, illa tria, scilicet memoriam, intelligentiam, & voluntatem esse vnum, vnam mentem, vnam essentiam, quod vtique non videtur esse verum iuxta proprietatem sermonis. Mens enim, id est, spiritus rationalis, essentia est spiritualis & incorporea. Illa verò tria naturales proprietates seu vires sunt ipsius mentis, & à se inuicem differunt: quia memoria non est intelligentia, vel voluntas, nec intelligentia voluntas siue amor.

Quod etiam ad se inuicem dicuntur relatiuè. N

ET hæc tria etiam ad seipsa referuntur, vt ait Aug. in 9. lib. de Trinit. Mens enim amare seipsam vel meminisse non potest, nisi etiam nouerit se. Nam quomodo amat vel meminit quod nescit. Miro itaq; modo tria ista inseparabilia sunt à seipsis: & tamen eorum singulum, & simul omnia vna essentia est, cùm & relatiuè dicantur adinuicem.

Cap. 2. & 3. August. lib. de Tri. 9. cap. 5.

Hic aperitur quod supra quærebatur, scilicet quomodo hæc tria dicantur vnum. O

SED iam videndum est quomodo hæc tria dicantur vna substantia. Ideo quia scilicet in ipsa anima vel mẽte substantialiter existunt, non sicut accidentia in subiectis, quæ possunt adesse vel abesse: vnde Augustinus in 9. lib. de Trinit. ait, Admonemur, si vtcunque videre possumus, hæc in animo existere

Cap. 4.

stere, substantialiter non tanquam in subiecto, vt color in corpore: quia etsi relatiuè dicuntur adinuicem singula tamẽ substantialiter sunt in substantia sua. Ecce ex quo sensu illa tria dicantur esse vnum vel vna substantia. Quæ tria, vt Aug. ait in 15. lib. de Trin. in mente naturaliter diuinitus instituta quisquis viuaciter perspicit & quia magnum sit in ea, vnde potest etiam sempiterna immutabilisq; natura recoli, cõspici, cõcupisci. Reminiscitur enim per memoriam, intuetur per intelligẽtiam, amplectitur per dilectionem profecto reperit illius summæ Trinit. imaginem.

Cap. 20.

Quod in illa similitudine est dissimilitudo. P

VERVMTAMEN caueat ne hanc imaginem ab eadem Trinitate factam ita ei comparet, vt omnino existimet similem, sed potius in qualicunque ista similitudine magnã quoque dissimilitudinem cernat.

Ex Aug. li. de Trin. 15. c. 20.

Prima dissimilitudo. Q

QVOD breuiter ostẽdi potest. Homo vnus per ista tria meminit, intelligit, diligit: qui nec memoria est, nec intelligentia, nec dilectio, sed hæc habet. Vnus ergo homo est, qui habet hæc tria, nõ ipse est hęc tria. In illius verò sũmæ simplicitate naturæ, quę Deus est quãuis vnus sit Deus, tamen tres personę sunt, pater, & filius, & spiritus sanctus, & hę tres personæ sunt vnus Deus. Aliud est itaque Trinitas res ipsa, aliud imago Trinitatis in re alia: propter quã imaginẽ etiam illud in quo sunt hæc tria, imago dicitur. s. homo. Sicut imago dicitur & tabula, & pictura quæ est in ea: sed tabula nomine. Imaginis appellatur propter picturam quæ est in ea.

Ex eodem lib. c. 22. Similitudo.

Quod propter illa tria homo dicitur imago.

Altera dissimilitudo. R

RVRSVS ista imago, quæ est homo habens illa tria, vna persona est. Illa verò Trinitas non vna persona est, sed tres personæ, Pater filij, & filius patris, & spiritus patris, & filij. Itaque in ista imagine Trinitatis non hæc tria vnus homo, sed vnius hominis sunt. In illa verò summa Trinitate, cuius hæc imago est, non vnius Dei sunt illa tria, sed vnus Deus, & tres sunt illæ personæ, non vna persona. Illa enim tria non homo sunt, sed hominis sunt, vel in homine sunt. Sed nũquid possumus dicere Trinitatẽ sic esse in Deo, vt aliquid Dei sit, nec ipsa sit Deus? Absit vt hoc credamus. Dicamus ergo in mente nostra imaginem Trinitatis, sed exiguam, & qualemcunque esse: quæ summæ Trinitatis ita gerit similitudinem,

Ex eodem lib. c. 45.

Ibid. c. 7.

Ibid. c. 23.

vt ex maxima parte sit dissimilis. Sciendũ verò est quòd hæc
Cap.12. Trinitas mentis, vt ait August. in 14. lib. de Trinit. non propterea tantum imago Dei est, quia sui meminerit mẽs, & intelligit, ac diligit se: sed quia potest etiã meminisse, & intelligere, & amare illum à quo facta est.

Alia assignatio Trinitatis in anima, scilicet, mens, notitia, amor. S

Cap.4. Ibidem. Vt habetur in lib. de Tri. 15. c.6. & 7. Quomodo ea dicãtur esse vnum. Id. li. 9. c. 4. de Trin. ex Aug. lib. de Tri. 9. cap. 12.

POTEST etiam alio modo aliisque nominibus distingui Trinitas in anima, quæ est imago illius summæ & ineffabilis Trinitatis, vt enim ait August. in 9. lib. de Trin. Mẽs, & notitia eius & amor, tria quædam sunt. Mens enim nouit se, & amat se: nec amare se potest, nisi etiam nouerit se. Duo quædam sunt mens & notitia eius. Item duo quædam sunt mens, & amor eius. Cum ergo se nouit mens, & amat se, manet Trinitas, scilicet, mens, amor & notitia. Mens autem hic accipitur non pro anima, sed pro eo quod in anima excellentius est.

Hæc autem tria cum sint distincta à se inuicem, dicuntur tamen esse vnum, quia in anima substantialiter existunt.

Quia mens, vice patris, notitia, filij amor spiritus sancti accipitur. T

ET est ipsa mens quasi patens & notitia eius quasi proles eius. Mens enim cum se cognoscit, notitiam sui gignit, & est sola parens suæ notitiæ Tertius est amor, qui de ipsa mente & notitia procedit, dum mens cognoscit se & diligit se: non enim posset se diligere, nisi cognosceret se. Amat etiam placitam prolem, id est, notitiam suam: & ita amor quidam cõplexus est parentis & prolis.

Quod non est minor mente notitia, nec amor vtroque. V

Ex eodem Aug. lib. & c. citatis. NEC est minor proles parente, dum tantam se nouit mẽs quanta est nec minor est amor parente & prole, id est, mente & notitia, dum tantum se diligit mens, quantum se nouit, & quanta est.

Quod hæc tria in seipsis sunt. X

Ex eodem lib. cap. 5. SVNT etiam hæc singula in seipsis: quia & mens amans in amore est, & amor in amantis notitia: & notitia in mente noscente est. Ecce in his tribus qualecunque vestigium Trinitatis apparet.

Quomodo mens per ista proficit ad intelligendum Deum. Y

MENS itaque rationalis considerans, hæc tria & illam vnam

vnam essentiam in qua ista sunt, extendit se ad contemplationem creatoris: & videt vnitatem in Trinitate & Trinitatem in vnitate. Intelligit enim vnum Deum esse, vnã essentiam vnum principiũ. Intelligit enim, quia si duo essent vel vterq; insufficiens esset, vel alter superflueret: quid si aliquid deesset vni quod haberet alter, non esset ibi summa perfectio. Si verò nihil vni deesset quod haberet alter cum in vno essent omnia, alter superflueret. Intellexit ergo vnum esse Deum omnium authorem: & vidit quia absque sapientia nõ sit, quasi res fatua, & ideo intellexit eum habere sapientiam, quæ ab ipso genita est: & quia sapientiam suam diligit, intellexit etiam ibi esse amorem.

Hic de summa Trinitatis vnitate. Z

Cap.1. QVA PROPTER iuxta istam considerationem, vt ait Aug. in 9 lib. de Trin. credamus patrem & filium & spiritum sanctum vnum esse Deum vniuersæ creaturæ conditorem & rectorem: nec patrem esse filium, nec spiritum sanctum, vel patrem esse vel filium: sed Trinitatem relatarum adinuicem personarum. Vt enim ait ipse in libro de fide ad Petrum, vna est natura siue essentia patris & filij & spiritus sancti, non vna persona. Si. n. sic esset vna persona, sicut est vna substantia patris & filij & spiritus sancti, veraciter Trinitas non diceretur. Rursus quidem Trinitas esset vera, sed vnus Deus Trinitas ipsa non esset: si quemadmodum pater & filius & spiritus sanctus personarum sunt adinuicem proprietate distincti, sic fuissent quæque naturæ diuersitate discreti. Fides autem patriarcharum: prophetarum atque apostolorũ vnum Deum prædicat Trinitatem esse. In illa ergo sancta Trinitate vnus est Deus pater, qui solus essentialiter de seipso filiũ vnum genuit: & vnus filius est, qui de vno patre solus essentialiter natus: & vnus spiritus sanctus, qui solus essentialiter à patre filioque procedit. Hoc autem totum non potest vna persona, id est, gignere se, & nasci de se, & procedere de se, vt enim ait Aug. in primo lib. de Tri. nulla res est, quæ seipsam gignat vt sit. Cap.2.

Ibidem. Sed sententia potius quam verbis ipsis.

HIC QVÆRITVR VTRVM CONcedendum sit quod Deus se genuerit.

Distinct. IIII.

De cõparatione generationis ad terminũ essentialẽ concretũ, qualis est hoc nomẽ Deꝰ

HIc oritur quæstio satis necessaria: constat enim & irrefragabiliter verum est, quòd Deus pater genuit filium, Ideo quæritur vtrum concedendum sit, quòd Deus genuit Deum. Si enim Deus genuit Deum, videtur quod aut se Deum, aut alium Deum genuerit. Si verò alium Deũ genuit, non est tantum vnus Deus. Si autem seipsum Deum genuit, aliqua res seipsam genuit. Ad quod respondentes dicimus, sanè catholicè concedi quòd vnus vnũ genuit, & quod Deus Deum genuit: quia Deus pater Deum filium genuit. In symbolo quoque scriptum est. Lumẽ de lumine, Deum verum de Deo vero. Quod verò additur. Ergo genuit se: Deum, vel aliũ Deum: neutrum concedẽdum esse dicimus. Quod aliũ Deum non genuit, manifestum est: quia vnus tantũ Deus est. Quod autem seipsum non genuit, ostendit Aug. in 1. lib. de Trinit. dicens, qui putant eius potentiæ esse Deum, vt seipsum ipse genuerit: eo plus errant, quòd non solum Deus ita non est, sed nec spiritualis, neque corporalis creatura. Nulla enim res est, quæ seipsam gignat vt sit: ideo non est credendum vel dicendum quòd Deus genuit se.

Solutio Nicæno.

Cap. 1.

Alia quæstio de eodem. B

SED adhuc componunt garruli ratiocinatores dicentes. Si Deus pater genuit Deum, aut genuit Deum qui est Deus pater, aut Deum, qui non est Deus pater. Si genuit Deum qui non est pater: ergo Deus est, qui non est Deus pater: nõ ergo vnus tantum Deus est. Si verò genuit Deũ, qui est Deus pater: ergo genuit seipsum. Ad quod respondemus determinãtes istam propositionẽ, qua sic proponunt. Si Deus pater genuit Deum, aut Deũ qui est Deus pater, aut Deũ qui non est Deus pater. Hoc enim sanè & prauè intelligi potest: & ideo respondendũ est ita, Deus pater genuit Deũ, qui est ipse pater: hoc dicimus esse falsum & concedimus alterum. s. genuit Deum, qui non est pater: nec tamen genuit alterum Deũ, nec ille qui genitus est, est alius Deus quam pater, sed vnus Deus cum patre. Si verò additur genuit Deum, qui non est Deus pater: hic distinguimus, quia dupliciter potest intelligi. Genuit Deum, qui non est Deus pater, scilicet, Deum filium qui filius non est pater, qui Deus est, hic sensus verus est. Si verò intelligatur sic, Genuit Deum, qui non est Deus pater, id est, qui non est Deus qui pater est, hic sensus falsus est. Vnus enim & idem Deus est, pater, & filius, & spiritus sanctus: & è diuerso,

Responsio.

è diuerso, pater, & filius, & spiritus sanctus vnus est Deus.

Opinio quorundam dicentium tres personas esse vnum Deum, vnam substantiam sed non è conuerso, scilicet vnum Deum vel vnam substantiam esse tres personas. C

QVIDAM tamen veritatis aduersarij concedunt patrem & filium, & spiritum sanctum, siue tres personas, esse vnum Deum vnam substantiam, sed tamen nolunt concedere, vnum Deum siue vnam substantiam esse tres personas, dicentes, diuinam substantiam prædicari de tribus personis: non tres personas de substantia diuina. Fides autem catholica tenet ac prædicat & tres personas esse vnum Deũ, & vnam substantiam, siue essentiam, siue naturam diuinam: & vnum Deum siue essentiam diuinã esse tres personas. Vnde Aug. in 1. lib. de Trin. ita ait. Rectè ipse Deus Trinitas intelligitur, beatus & solus potens. Ecce quam expressè dixit, ipse Deus Trinitas: vt ostenderet & ipsum Deum esse Trinitatẽ, & Trinitatem ipsum Deum. Itẽ in eodẽ, In verbis, inquit, illis Apostoli quibus de aduentu Christi agens, dicit: Quem ostendit beatus & solus potens, rex regum, & dominus dominantiũ, qui solus habet immortalitatẽ, &c. nec pater propriè nominatus est, nec filius nec spiritus sanctus, sed beatus & solus potens. i. vnus & solus Deus verus, qui est ipsa Trinitas, Ecce & hic apertè dicit vnum solum verum Deum esse ipsam Trinitatem: & si vnus Deus Trinitas est, ergo vnus Deus est tres personæ. Item in li. 5. de Trin. non tres Deos, sed vnũ Deum dicimus esse ipsam præstantissimam Trinitatem. Item in libro qui dicitur Enchiridion ad Laurentiũ c. 9. Satis ad Christiano rerum creatarum causam visibilium siue inuisibilium, non nisi bonitatem credere creatoris qui est Deus verus m vnus: nullamq; esse naturam quæ non aut ipse sit, aut ab ipso eumq; esse Trinitatem, patrem. s. & filiũ, & spiritum sanctũ. Item Aug. in sermone de Fide. Credimus vnum Deum vnam esse diuini nominis Trinitatem. Item in 6. lib. de Trin. Dicimus Deum solum esse ipsam Trinitatem. Ecce & his & aliis pluribus authoritatibus euidenter ostenditur dicendum esse & credendum, quod vnus Deus est Trinitas & vna substãtia tres personæ: sicut è cõuersò Trinitas dicitur esse vnus Deus & tres personæ dicuntur esse vna substantia.

Cap. 6.

Aug. de Trin. li. 1. cap. 6.

1. Tim. 6.

Cap. 8.

Sermone. 129. feria. 5. Cœnæ Domini. cap. 7.

Redit ad præmissam quæstionem, scilicet, an Deus pater se Deum, an alium Deum genuerit. D

Epist. 66. Maximo medico.

NVNC ad præmissam quæstionem reuertamur, vbi quęrebatur an Deus pater genuerit se Deum, an alium Deum. Ad quod dicimus, neutrum fore concedendum. Dicit tamen Aug. in epistola ad Maximum, quòd Deus pater se alterum genuit, his verbis, Pater vt haberet filium de seipso, non minuit seipsum: sed ita genuit de se alterum se, vt totus maneret in se, & esset in filio tantus, quantus & solus. Quòd ita intelligi potest, id est, de se alterum à se genuit: non vtique alterum Deum, sed alteram personam: vel genuit se alterum, id est, genuit alterum, qui hoc est quod ipse. Nam etsi alius sit pater quàm filius, non est tamen aliud quàm filius, sed vnum.

HIC QVÆRITVR, AN PATER genuit diuinam essentiam, vel ipsa filium, an essentia genuerit essentiam, vel ipsa nec genuit, nec genita est. *Distinct. V.* A

De cõparatione generationis ad terminum essentialem abstractũ qui est essẽtia. Ratio prima quare ita sit. Cap. 7. circa finẽ eiusdem. 1. lib. de Trinitate. Cap. 1.

POST hæc quæritur vtrùm concedendum sit, quod pater genuit diuinam essentiam, vel quod diuina essentia genuit filium, vel essentia, genuit essentiam, an omnino non genuit, nec genita est diuina essentia. Ad quod catholicis tractatoribus consentientes dicimus, quòd nec pater genuit diuinam essentiam, nec diuina essentia genuit filium, nec diuina essentia genuit diuinam essentiam. Hic autem nomine essentiæ intelligimus diuinam naturam, quæ communis est tribus personis, & tota in singulis. Ideò non est dicendum, quòd pater genuit diuinam essentiam, quia si pater diceretur genuisse diuinam essentiam, diuina essentia relatiuè diceretur ad patrem, vel pro relatiuo poneretur. Si autem relatiuè diceretur, vel pro relatiuo poneretur, non indicaret essentiã. Vt enim ait Aug. in 5. lib. de Trin. quod relatiuè dicitur, non indicat substantiam.

Secunda ratio. B

ITEM, cùm Deus pater sit diuina essentia, si eius esset genitor, esset vtique genitor eius rei, quæ ipse est: & ita eadem res seipsam genuisset, quod Aug. negat, vt suprà ostendimus.

Tertia ratio & potior. C

ITEM, si pater est genitor essentiæ diuinæ, cum ipse essentia diuina sit & Deus, sit, eò ꝙ generat, & est, & Deus est. Ita ergo nõ illud quod generatur, est à patre Deus, sed pater eò

eò quòd generat, & est & Deus est, & si ita est, non genito gignens, sed gignenti genitus causa est, vt & sit, & Deus sit. *Cap. 10.* Simili ratione probat Aug. in lib. 7. de Trin. quòd pater non est sapiens sapientia quam genuit: quia si ea sapiens est, ea est: hoc enim est sibi esse quod sapere. Quòd si hoc est sibi esse quod sapere, non per illam sapientiam, quam genuit pater, sapiens est. Quid enim aliud dicimus, cùm dicimus. Hoc illi est esse quod sapere, nisi eo est, quo sapiens est? Ergo quæ causa illi est vt sapiens sit, etiam ipsa illi causa est, vt sit. Si ergo sapientia, quam genuit, illi causa est vt sapiens sit, & causa illi est vt sit. Sed causam patri, qua sit à patre genitam, nullo modo quisquam dixerit sapientiam: quid enim est insanius? Ita ergo si pater genuit essentiam, qua est essentia quam genuit causa est illi vt sit: Non ergo ipsam, quæ est essentiam genuit. Nam in illa simplicitate, vt inquit Augustinus quia non est aliud sapere quàm esse, eadem est ibi sapientia quæ essentia, ideoque quod de sapientia, hoc de essentia dicimus. Sicut ergo non genuit sapientiam, qua sapiens est, ita nec essentiam, qua est. Vt enim sapientia sapiẽs est, & potentia potens: ita & essentia ipse est. Eademque sapiẽtia est & potentia, quę essentia. Patet itaque ex prędictis, quia pater essentiam diuinam non genuit. *Ibidem.*

Huic aduersari videtur Augustinus. D

HVIC autem videtur contrarium quod Aug. ait in lib. vnico de Fide & Symbolo cap. 3. Deus cùm verbum genuit, id quod ipse est genuit, nec de nihilo, nec de aliqua iam facta conditáque materia, sed de seipso id quod ipse est. Item *Ibidem.* Deus pater, qui verissimè se indicare animis cognitutis & voluit & potuit, hoc ad seipsum indicandum genuit, quod est ipse qui genuit. Ecce apertè dicit his verbis, Deum patrem genuisse illud quod ipse est. Illud autem quod ipse est, non est nisi diuina essentia: videtur ergo diuinam essentiam genuisse ad quod respondemus illa verba sic intelligenda esse, dicentes, Pater de seipso genuit illud quod ipse est, id est, filium, qui est illud quod pater est. Nam quod pater est, & filius hoc est: sed non qui pater est, & filius hic est.

Alias partes quæstionis exequitur. E

ITA etiam non est dicendum quod diuina essentia genuit filium: quia cùm filius sit diuina essentia, iam esset fi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

lius res à qua generatur: & ita eadem res seipsam generaret. Ita etiam dicimus ꝙ essentia diuina non genuit essentiam. Cùm enim vna & summa quædam res sit diuina essentia, si diuina essentia essentiam genuit, eadem res seipsam genuit, quod omnino esse non potest: sed pater solus genuit filium, & à patre & filio procedit spiritus sanctus.

Quæ videantur prædictis esse contraria. F

Aug. de Trin. li. 7. c. 1. & 2. PRÆDICTIS autem videtur contrarium esse, quod dicit Aug. in lib. 7. de Trin. Hoc, inquit, est Deo esse, quod sapere: vnde pater & filius simul sunt vna sapientia, quia vna essentia, & sigillatim sapientia de sapientia, sicut essentia de essentia. Ecce his verbis apertè dicit Aug. sapientiam de sapientia, & essentiam de essentia. Vbi videtur significare quod sapientia sapientiam, & essentia genuerit essentiam. Idem in

Cap. 2. lib. de Fide ad Petrum: ait, Sic Christum Dei filium, id est, vnà ex Trinitate personam, Deum verum crede, vt diuinitatem eius de natura patris natam esse non dubites. Hic videtur dicere, quòd natura filij sit nata de natura patris. Idem in

Cap. 20. lib. 15. de Trinit. ait, Dicitur filius consilium de consilio, & voluntas de voluntate, sicut substantia de substantia, sapientia de sapientia. Et hic videtur dicere quòd substantia sit genita de substantia, & sapientia de sapientia. Sed hoc ita determinamus. Sapientia de sapientia, & substantia de substantia est, id est, filius qui est sapientia, qui est substantia, est de patre, qui est eadem substantia & sapientia: & filius, qui est diuinitas, natus est de patre, qui est natura diuina. Et vt expressius dicamus, dicimus filium sapientiam esse de patre sapientia, & dicimus filium substantiam esse genitum de patre, & à patre substantia. Quòd autem ita intelligi debeat. Augustin. ostendit in lib. 7. de Trinit. dicens, Pater ipse sapientia est, & dicitur filius sapientia patris, quomodo dicitur lumen patris, id est, sicut lumen de lumine, & vterque vnum lumen: sic intelligatur sapientia de sapientia, & vterque vna sapientia & vna essentia. Item ideo Christus dicitur virtus & sapientia Dei: quia de patre virtute & sapientia etiam ipse virtus & sapientia est: sicut ipse lumen de patre lumine est, & ipse fons vitæ est apud Deum patrem fontem vitæ. Filius ergo sapientia de patre sapientia est: sicut filius lumen de patre lumine, & Deus filius de Deo patre, vt & singulus sit lumen, & singulus Deus & singulus sapientia,

Determinatio eorum, quæ videntur contraria.

Augustin. de Trin. lib. 7. ca. 1. circa finem capitis. eod. lib. c. 3.

1. Cor. 1.

pientia, & simul vnum lumen, vnus Deus, vna sapientia. Ecce manifestè his verbis aperit Augustin. ex quo sensu accipienda sint prædicta verba & his similia, scilicet cùm dicitur: Substantia de substantia, vel substantia genuit substantiam.

Quod videtur prædictæ expositioni contrarium. G

Non longè à principio libri, circa finem libri quinti. HVIC verò etiam id contrarium videtur, quod Hilarius ait in 4. lib. de Trinit. Nihil, inquit, nisi natum habet filius: & geniti honoris admiratio in honore generantis est. Cum ergo filius essentiam habeat (tota enim in eo est diuina essentia) videtur quòd ipsa diuina essentia nata sit. Item in 5. lib. ait, Natiuitas Dei non potest eam, ex qua prouecta est, non tenere naturam: nec enim aliud quàm Deus subsistit, quòd non aliunde quàm de Deo subsistit. Ecce hic dicit natiuitatem Dei prouectã ex natura: & ita videtur ex his verbis, atque prædictis natura Dei & genita & genuisse. Quod apertius dicit in lib. 9. de Trinitat. Nos, inquit, vnigenitum Deum in forma Dei manentem in natura hominis mansisse profitemur: nec vnitatem formæ seruilis in naturam diuinæ vnitatis refundimus: nec rursum corporali insinuatione patrem in filio prædicamus, sed ex eo eiusdem generis genitam naturam, naturaliter in se gignentem habuisse naturam, quæ in forma naturæ se gignentis manens, formam naturæ & infirmitatis corporalis accepit. Non enim defecerat Dei natura, nec esset: sed in se humilitatem terrenæ natiuitatis manens sibi Dei natura susceperat, generis sui potestatem in habitu assumptæ humanitatis exercens. Ecce hic apertè dicit, & naturam genuisse, & naturam genitam, & naturam assumpsisse naturam quod à plerisque negatur. Item in eodem, Nunquid vnigenito Deo contumelia est, patrem sibi innascibilem Deum esse cum ex innascibili Deo natiuitas vnigentia in naturam vnigenitam subsistat: Ecce & hic dicit vnigenitam naturam.

Quod natura Dei in forma sua manẽs formã naturæ & infirmitatis corporalis acceperit.

Quod natura Dei nõ est minuta in assumptione paulò inferius.

Quomodo sint intelligenda præmissa verba Hilarij. H

Circa medium eius. dẽ quarti. SED quia hæc verba sanè vult intelligi, ipse idem dicit in 4. libro Intelligentia dictorum ex causis est assumenda discendi: quia non sermoni res, sed rei sermo subiectus est. Hæc ergo verba ita intelligi possunt. Nihil habet filius nisi natũ, id est, nihil habet secundum quod Deus est, nisi quòd nascendo accepit: & ipse nascendo patris in se subsistentem naturam habuit, vnde Hilarius addit in 5. libro: Eandem naturam

Circa finē quinti. habet genitus, quam ille qui genuit: ita tamen, vt natus non sit ille qui genuit. Nam quomodo erit pater ipse, cum genitus sit? Sed in his ipsis subsistit ille qui genitus est, in quibus totus est ipse qui genuit: quia non est aliunde qui genitus est: & ideo non refertur ad aliud quod in vno subsistit, & ex vno. Ac si in generatione filij & naturam suam, vt ita dicam, sequitur indemutabilis. Deus indemutabilem Deum gignens, nec naturam suam deserit ex indemutabili Deo indemutabilis Dei perfecta natiuitas. Subsistentem ergo in eo Dei naturam intelligamus, cùm in Deo Deus insit, nec præter eum qui Deus, est quisquā Deus alius sit: quia ipse Deus, & in eo Deus. Naturæ ergo Dei patris veritas in Deo filio esse docetur, cùm in eo Deus intelligitur esse qui Deus est. Est enim vnus in vno, & vnus ab vno.

Expositionem cōfirmat per verba eiusdem.

Ioan. 4. Ego in patre & pater in me.

Quod legitur pater de sua substantia genuisse filium, & filium substantiæ patris. 1

Cap. 2. DICITVR quoque, & frequenter in scriptura legitur patrem de sua substantia genuisse filium: vnde Augustinus in libr. de fide ad Petrum ait: Pater Deus de nullo genitus Deo, semel de sua natura sine initio genuit filium Deum sibi æqualem: & eadem qua ipse naturaliter æternus est, diuinitate coæternum. Ecce hic dicit Augustinus filium genitum de natura patris. Est autem vna natura patris & filij & spiritus sancti. Si ergo de natura patris genitus est filius, genitus est de natura filij & spiritus sancti: imò de natura trium personarum. Idem quoque Augustinus in libro 15. de Trinitate dicit Christum esse filium substantiæ patris, & de substantia patris genitum, tractans illud verbum Apostoli loquentis de Deo patre sic, Qui eruit nos de potestate tenebrarū, & transtulit in regnum filij charitatis suæ. Quod dictum est, inquit, Filij charitatis suæ nihil aliud intelligitur quàm filij sui dilecti, quàm filij substantiæ suæ, Charitas quippè patris, quæ in natura eius est ineffabiliter simplici, nihil est aliud quàm ipsa natura atque substantia, vt sæpè diximus, & sæpè iterare non piget: ac per hoc filius charitatis eius nullus alius est, quàm qui de substantia eius est genitus. Ecce hic apertè dicit Augustinus filium esse genitum de substantia patris, & filium substantiæ patris. Idem quoque Augustinus in libro 3. contra hæreticum Maximinum, substantiam Dei genuisse filium, & filium genitum de substantia patris asserit dicens:

Cap. 19. circa finē.

Coloss. 1.

Tomo 9. Cap. 14.

carnalibus cogitationibus pleni, substantiam Dei de seipsa, gigneret filium non putatis, nisi hoc patiatur quod substantia carnis patitur quando gignit. Errātis non scientes scripturas, neque virtutem Dei. Nullo enim modo verum Dei filium cogitatis, si eum natum esse de substantia patris negatis. Non enim iam erat hominis filius, & Deo donante factus est Dei filius ex Deo natus, gratia non natura. An fortè etsi non hominis filius erat, tamen iam aliqua erat qualiscunque creatura, & in Dei filium Deo mutante conuersa est? Sed nihil horum est: ergo aut de nihilo, aut de aliqua substātia natus est. Sed ne crederemus vos putare de nihilo esse Dei filium, affirmatis non vos dicere de nihilo esse Dei filium. De aliqua ergo substantia est: & si non de substantia patris, de qua sit dicite sed non inuenietis. Iam ergo vnigenitum Dei filium Iesum Christum de patris esse substantia, non vos nobiscum pigeat confiteri: idem in eodem. Vtique legimus, vt simus in verò filio eius Iesu Christo. Dicite ergo nobis, Vtrū iste verus Dei filius, ab eis qui gratia filij sunt, quadam proprietate discretus, de nulla substantia sit, an de aliqua? Non dico, inquis, de nulla: nec dicam de nihilo, ergo de aliqua substantia est. Quæro de qua: si non de patris substantia est, aliam quære: si aliam non inuenis, patris agnosce substantiam, & filium cum patre homousion confitere. Idem in eodem, Confiteor Deum patrem omnino incorruptibiliter genuisse, sed quod est ipse genuisse. Item, Dico quod sæpe dicendum est: Aut de aliqua substantia est natus Dei filius, aut de nulla. Si de nulla, ergo de nihilo, quod vos iam non dicitis: si verò de aliqua nec tamen de patris substantia, non est verus filius: si verò de patris substantia, vnius eiusdémque substantiæ sunt pater & filius. Vos autem nec filium Dei de substantia patris genitum vultis, & tamen eum nec ex nihilo, nec ex aliqua materia, sed patre esse conceditis: nec videtis quàm necesse sit vt qui non est ex nihilo, nec ex aliqua alia re, sed ex Deo nisi ex Dei substantia esse non possit, & hoc esse quod Deus est, de quo est, id est, Deus de Deo natus: quia non alius priùs fuit, sed natura coæterna de Deo est.

Matt. 22. e contra Paulianos Cōtra Arrium & Donatū.

1. Ioan. 5. Paulo inferius in eodē cap.

Ex eodem cap. circa principiū.

Colligens summam prædictorum aperit ex quo sensu accipienda sint. K

HIS verbis præmissis innui videtur, quòd diuina substantia filium genuerit,& quòd filius sit genitus de substantia patris,& quòd de Deo est natura coæterna,& quod pater id quod ipse est genuit. Id autem quod ipse est,diuina essentia est:& ita putari potest diuinam essentiam genuisse. Vehementer mouent nos hæc verba, quæ quomodo intelligendæ sint,mallem ab aliis audire,quàm ipse tradere. Vt tamen sine præiudicio atque temeritate loquar, ex hoc sensu dicta possunt accipi:Natura coæterna de Deo est,id est,filius coæternus patri de patre est,ita est eadem cum eo natura, vel eiusdem naturæ, quem sensum confirmat Augustinus ibidem subijciens & quod dixerat quasi explanans: Dictio enim, Natura coæterna est de Deo, addit: Non est aliud filius quàm illud de quo est, id est, vnius eiusdémque substantiæ est. Deinde apertiùs talem intellectum ex prædictis verbis fore habendum aperit in eodem libro contra Maximinum,dicens:Trinitas hæc vnius eiusdémque substantiæ est: quia non de aliqua materia vel de nihilo est filius, sed de quo est genitus. Item ,Spiritus sanctus non de aliqua materia vel de nihilo est, sed inde est vnde procedit. His vtique verbis apertè ostendit ea ratione dici filium esse de substantia patris,qui est de patre genitus, ita quòd est eiusdem substantiæ cum eo. Spiritum sanctum esse de substantia patris & filij, quia ab vtroque procedit,ita quòd est eiusdem substantiæ.

Lib.3. contra Maximinum c. 14. Circa principiũ capitis. Eodẽ cap. Aug.ibid.

Quòd nec filius, nec spiritus sanctus est de nihilo, sed de aliquo, non tamen de materia.

Non longè à medio.

OSTENDITVR quoque ex illis verbis filium & spiritum sanctum non esse de nihilo, sed de aliquo, nec tamen de aliqua materia. Vnde etiam Hilarius in 12.libr.de Trinit. ait, Vnigenitus Deus cùm natus sit, patrem testatur autorem: cùm ex manente natus est,non est natus ex nihilo: & cum ante tempus natus est,omnem sensum præuenit nascendo. Hic apertè dicitur, quod filius non est natus ex nihilo. Similiter & spiritus sanctus non est dicendus esse vel procedere ex nihilo: quia filius de substantia patris natus est, id est, à patre est, cum quo eiusdem substantiæ est, & eadem substantia. Ex quo sensu etiam accipiendum est illud. Pater genuit id quod ipse est,id est filium, qui est hoc quod pater. Et hoc ita debere intelligi Augustinus aperit dicens in 1. libro contra Maximinum, Hoc genuit pater quod est: alioquin non est verus filius, si quod est pater,non est filius. Item substantia Dei genuit filium, id est, pater substantia genuit filium,qui est eadem substantia & eiusdem substantiæ. Quod sic esse intelligendum Augustinus ostendit dicens ad Maximinum: Sicut dicis, Spiritus spiritum genuit: ita dic, Spiritus eiusdem naturæ vel substantiæ, spiritum genuit. Item sicut dicis, Deus Deum genuit:ita dic, Deus eiusdem naturæ vel substantiæ Deum genuit. Hoc si credideris & dixeris, nihil de hac re vlterius accusaberis. His enim verbis aperit quomodo prædicta debeant intelligi. Similiter filius natus est substantia patris, vel pater genuit filium de sua natura, siue essentia, id est,de se natura & essentia genuit filium eiusdem substantiæ ac naturæ,& qui est eadem essentia ac natura. Similiter expone illud,Filius substantiæ patris, & filius patris substantiæ, id est, qui est substantia cum quo & filius eadem substantia est: quia consubstantialis est patri filius. Et hic sensus adiuuatur ex his verbis Augustini.qui in lib.5.de Trinit. ait,Tres personas eiusdem essentiæ, vel tres personas vnam essentiam dicimus. Tres autem personas ex eadem essentia non dicimus,quasi aliud ibi sit quod essentia est, aliud quod persona. His verbis ostenditur non esse dicendum personam esse ex essentia,nisi ex sensu prædicto. Qui sensus confirmatur etiam ex eo quod in lib.1.de Trinit. idem ait, Sicut nostra scientia scientiæ Dei, sic & nostrum verbum, quod nascitur de nostra scientia,dissimile est illi verbo Dei,quod natum est de patris essentia. Tale est autem ac si dicerem, De patris scientia, de patris sapientia: vel, quod est expressiùs, de patre essentia,de patre scientia,de patre sapientia.Ex hoc itaque intellectu, verbum Dei patris vnigenitus filius per omnia patri similis & æqualis rectè dicitur Deus de Deo,lumen de lumine, sapientia de sapientia, essentia de essentia: quia hoc est omnino quod pater,non tamen pater: quia iste filius, ille pater.

Ex cap.3. lib. de fide & Symbolo paulò ante citatum. Circa medium primi libri. Ex lib.3. cõtra Maximum c.14.lib.3. cap.15. Cap.6. Cap. 13. & 14. Ex cap.4.

Quare verbum patris dicatur filius naturæ. M

INDE est quod solum vnigenitus Dei dicitur natura filius,quia eiusdem naturæ est,& eadem natura est cum patre: vnde Hilarius in libro primo de Trinitate de Christo loquens ait, Natura filius est, quia eandem naturam quam ille, qui genuit habet.

Universidad de Deusto

VTRVM PATER VOLVNTATE genuit filium, an necessitate, & an volens vel nolens sit Deus.

Distinct. VI. A

De comparatione actus generandi ad potentiam cap. 20. In tom. 4. In Dialog. 65. quæ 7. Opinio cuiusdã hæretici.

PRætereà quæri solet, vtrum pater genuerit filium voluntate, an necessitate. De hoc Orosius ad August. ita ait, Voluntate genuit pater filium vel necessitate: sed nec voluntate nec necessitate: quia necessitas in Deo non est, præterit voluntas sapientiam non potuit. Quo circa, vt August. ait in 15. lib. de Trinit. ridenda est dialectica Eunomij à quo Eunomiani hæretici orti sunt: qui cùm non potuisset intelligere nec credere voluisset vnigenitum Dei filium verbum Dei esse natura, id est, substantia patris genitum, non naturæ vel substantiæ dixit esse filium, sed filium voluntatis Dei: volens asserere, accedentem Deo voluntatem, qua gigneret filium: sicut nos aliquando aliquid volumus, quod antea non volebamus propter quod mutabilis intelligitur nostra natura, quod absit vt in Deo esse credamus. Dicamus ergo verbum Dei esse filium Dei natura, non voluntate, vt docet August. in 15. lib. de Trinit. vbi quendam Catholicum hæretico respondentem commendat, dicens: Acutè sanè quidam respondit hæretico versutissimè interrogãti, vtrũ Deus filiũ volens vel nolens genuerit, vt si diceret nolens: Absurdissima Dei miseria sequeretur: si autem volens, continuò quod intendebat concluderet, scilicet non naturæ esse filium: sed voluntatis. At ille vigilãtissimè vicissim quæsiuit ab eo, vtrùm Deus pater volens aut nolens sit Deus vt si responderet, nolens, sequeretur grandis absurditas & miseria, quam de Deo credere magna est insania: si autem diceret, Volens, responderetur ei, Ergo & ipse voluntate sua Deus est, non natura. Quid ergo restabat, nisi vt obmutesceret, sua interrogatione obligatum indissolubili vinculo se videns? Ex prædictis dicetur non esse concedendum, quòd Deus voluntate vel necessitate, vel volens, vel nolens, sit Deus. Item quòd voluntate vel necessitate, vel volens, vel nolens genuerit filium.

Augu. de Trin. lib. 15. c. 20. Et in quæstionibus ad Orosiũ.

Oppositio contra prædicta.

SED contra hoc opponitur sic, Voluntas Dei est natura siue essentia Dei, quia non est aliud Deo esse, aliud velle: ideò

ideò sicut vna est essentia trium personarum, ita & vna voluntas. Si ergo Deus natura Deus est, & voluntate Deus est, & si verbum Dei natura filius Dei est, & voluntate filius Dei est. Hoc autem facilè est refellere: nam & præsentia Dei, siue scientia, qua scit vel præscit bona & mala, diuina natura siue essentia est, & prædestinatio siue voluntas eius eadem diuina essentia est: nec est aliud Deo scire & velle quam esse, & cùm sit vnum & idem scientia Dei vel voluntas, non tamẽ dicitur de volũtate quicquid dicitur de sciẽtia, & econuersò. Nec omnia illa sua voluntate Deus vult, quæ sua sciẽtia scit, cùm sua scientia nouerit tam bona quàm mala, volũtate autem non velit nisi bona. Scientia quippè Dei & præscientia de bonis est & malis: voluntas verò & prædestinatio de bonis est tantum, & tamen vnum & idem in Deo est scientia & voluntas, & præscientia & prædestinatio. Ita cum vnum sit natura Dei & voluntas, dicitur tamen pater genuisse filium natura non voluntate, & esse Deus natura, non voluntate.

Resſonsio.

Hilarius in libr. de Synodis. Eos qui dicunt de nõ extãtibus esse filium Dei simili liter qui dicũt quòd neque consilio, neque voluntate pater genuerit filiũ anathema tixat sancta Ecclesia. Item si quis nolentem patre dicat natum filium ana thema sit. Non enim nolente patre coactus pater vel

Qualiter intelligenda sunt illa verba, Pater nec nolens nec volens Deus est, nec volens nec nolens genuit filium.

C PRÆDICTA tamen verba quibus prudenter dictum est, quòd Deus pater nec volens nec nolens est Deus, nec nolens nec volens genuit filium, siue voluntate, siue necessitate, ex tali sensu mihi videntur accipienda, vt voluntatem præcedentem vel accedentem intelligamus: qualiter Eunomius intelligebat. Non enim ipse Deus est voluntate præcedenti vel efficienti, vel voleus priusquam Deus, nec voluntate præcedenti, vel accedenti genuit filium, nec prius volens, quàm generans genuit filium, nec priùs generans quàm volens, genuit filium: volens tamen genuit, sicut potens genuit, & bonus genuit filium, & sapiens genuit, & huiusmodi. Si enim pater sapiens & bonus dicitur genuisse filium, cur non & volens: cùm ita sit Deo idem esse volẽtem, quod est esse Deum: sicut idem est esse sapientem, quod est esse Deum. Dicamus ergo quia pater sicut sapiens, ita volens genuit filiũ, sed non voluntate præcedenti vel accedenti. Quem sensum aperit Hieron. & confirmat ita dicens super epistola ad Ephes. De filio Dei, id est, Domino nostro Iesu Christo scriptum est, quia cum patre semper fuit, & nunquam cum vt esset, paterna voluntas præcessit, & ille quidem natura filius est.

HIC

Universidad de Deusto
Biblioteca

HIC QVÆRITVR AN PATER potuerit vel voluerit gignere filium. A

Distinct. VII.

naturali necessitate ductus cũ nollet genuit filiũ, sed mox vt voluit sine tẽpore & impossibiliter ex se ingenitũ demonstrat Ephes. & Eccl. 1.

HIC solet quæri à quibusdam, vtrum pater potuerit vel voluerit generare filium. Si enim inquiunt, potuit, vel voluit generare filium: ergo potuit aliquid & voluit, quod nec voluit nec potuit filius: nam filius nec potuit nec voluit generare filium Cui versutiæ facilè respondemus, dicentes: Posse vel velle generare filium, non est aliquid posse vel velle subiectum potentiæ vel voluntati. Est tamen aliqua potentia vel voluntas, scilicet posse vel velle gignere filium: & ideo distinguenda est intelligentia propositi verbi, posse vel velle gignere filium, & posse vel velle aliquid. Neque enim generatio filij aliquid eorum est, quæ subiecta sunt diuinæ potentiæ & volũtati, nec est aliquid inter omnia vel de omnibus, sed super omnia & ante omnia. Non enim antè voluit vel potuit, quam genuit, sicut nec antè fuit, quàm genuit quia ab æterno fuit, & ab æterno genuit. Ex simili quoque hoc videre possumus. Pater enim potest esse pater, & vult esse pater: filius autem non potest, nec vult esse pater: ergo pater potest vel vult esse aliquid, quod non potest vel vult esse filius. Non seruitur: quia esse patrem non est esse aliquid, sed potest esse ad aliquid, vt in sequenti ostendetur.

De comparatione potentiæ generãdi ad personam.

Ponit quædam verba August. vnde potest moueri auditor. B

Dist. 28. huius primi 3. mss. 12. cap.

SED vehementer nos mouet quod August. ait in lib. contra Maximinum, qui asserebat patrem potentiorem esse filio, eò quòd filium genuit Deum creatorem, filius autem non: dicebátque patrem potuisse gignere non filium, & ideo potiorem esse filio. Ad quod respondens Augustin. dicere videtur, quòd filius etiam potuit gignere, volens ostendere patrem esse non potentiorem filio, his verbis. Absit vt ideo potentior sit pater filio, sicut putas, quia creatorem genuit pater, filius autem non genuit creatorem: neque enim non potuit, sed non oportuit. Vide & diligenter attende hæc verba, non enim non potuit, sed non oportuit. Videtur enim dicere quòd filius potuit gignere, sed non oportuit, & ita potuit quod non oportuit. Quare autem non oportuit, subdit dicés: Immoderata enim esset diuina generatio, si genitus filius nepotem

nepotem gigneret patri, quia & ipse nepos nisi auo suo pronepotem gigneret, secundum vestram mirabilem sapientiam impotens diceretur. Similiter etiam ille si nepotem non gigneret auo suo, & pronepotem proauo suo, non à vobis appellaretur omnipotens, nec impleretur generationis series, si semper alter ex altero nasceretur: nec eam perficeret vllus, si non sufficeret vnus omnipotens, itaque omnipotentem genuit filium patris natura, non fecit.

Opponitur prædictis verbis Augustini. C

Hoc autem videtur quibusdam non posse stare, scilicet, quod filius potuerit gignere. Si enim potuit filius gignere, potuit esse pater: & si potuit esse pater, potuit ergo esse pater vel sui, vel patris, vel spiritus sancti, vel alicuius alius. Sed alius non: quia nullus alius semper fuit. Nec patris: quia pater est ingenitus & innascibilis. Nec sui, quia nulla res seipsam gignere potest. Nec spiritus sancti, quia nasci non potuit. Si enim nasci potuit, potuit esse filius, & ita mutabilis esse potuit.

Li. de Tri. 1. cap. 1.

Hic quæritur quomodo intelligenda sint. D

QVOMODO ergo accipiatur quod supradictum est, non enim non potuit gignere, sed non oportuit: quasi potuit, sed non oportuit. Non est nobis perspicuũ aperire quomodo sit hoc verum: & ideo sub silentio potius esset præterendum, nisi me super hoc aliquid loqui cogeret instantia quærentium.

Hic aperitur ex quo sensu accipienda sint. E

POTEST ergo sic intelligi, Non enim, non potuit, sed non oportuit, id est, non ex impotentia sui fuit, quod filius non genuit: sed ei non conueniebat, sicut Deus filius non est Deus pater, nec tamen hoc est impotentia sui est. Nam & pater similiter non est filius, nec hoc est ex impotentia patris: Sed quærit Maximinus Arrianorum episcopus. Vnde ergo est quod pater non potest esse filius, vel filius pater: non vtique ex impotentia, sed pater proprietate generationis pater est, qua oportet eum non esse filium, & filius proprietate natiuitatis filius est, qua oportet eum non esse patrem. De quibus proprietatibus postea plenius tractabitur.

Distin. 26. huius primi.

Vtrùm pater natura sit potens gignere filium, & an hoc sit aliqua potentia, quæ sit in filio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ITEM quæritur à quibusdam. Si pater potens sit natura gignere filium,& an hoc sit aliqua potentia, quæ sit in filio? Ad quod dicimus,quia pater non est potens nisi natura eius enim potentia natura est vel essentia. At ,inquiunt illi,si potens est gignere,habet ergo potentiam gignendi, Filius autem non habet potentiam gignendi, si non potest gignere. Habet ergo aliquam potẽtiam pater: quam non habet filius. Non sequitur,Eandem enim potentiam habet penitùs filius, quã & pater:qua pater potuit gignere, & filius gigni potuit. *Oppositio.* Eadem enim potẽtia est in filio,qua potuit gigni, quæ est in patre,qua potuit gignere. Sed contra hoc opponitur, Aliud est posse gignere,aliud est posse gigni:quia aliud est gignere, & aliud gigni,Hic distinguendum est. Si enim cum dicitur, Aliud est posse gignere,aliud est posse gigni:aliam,significas potentiam,qua pater potens est gignere, & aliam, qua filius potens est gigni,falsus est intellectus.Si autẽ dicas , patrem posse habere aliam proprietatem siue notionem , qua genitor est:& filium aliam,qua genitus est, verus est intellectus. Aliam enim habet pater proprietatem, qua pater est : aliam filius,qua filius est.

Quomodo intelligendum sit,filius habet vel non habet potentiam generandi. G

ITA etiam cum dicitur,filius non habet potẽtiam generandi quam pater habet dupliciter intelligi potest. Si enim dicatur,filius non habet potẽtiam generandi quam & pater, scilicet,qua potens sit ad generandum,id est, vt genuerit vel vt generet sicut pater,verum est.Si verò intelligatur sic, Nõ habet potentiam qua possit gigni vel genitus esse , qua eadẽ pater potens est vt genuerit vel vt generet,falsum est. Sicut dicitur, Pater habet potentiam , qua potest esse pater : filius verò non habet potentiam,qua possit esse pater,& è conuerso,filius habet potentiam , qua possit esse filius , habet ergo aliquam pater quam non habet filius , & è conuerso. Abiit, quia eadem est potentia patris,qua potest esse pater, & filij, qua potest esse filius.Ita etiam eadem est voluntas,qua pater vult esse pater,non filius,& filius vult esse filius non pater:& eadem est voluntas filij , qua vult esse genitus & patrem genuisse,& patris,qua vult esse genitor, & filium genitum esse.

DE VERITATE ET PROPRIETATE, & incommutabilitate & simplicitate essentiæ Dei. *Distinctio* VIII.

De proprietatib⁹ & conditionibus essentialibus Trinitatis & vnitatis.

NVNC de veritate siue proprietate,siue cum incommutabilitate atq; simplicitate diuinæ naturæ, siue substantiæ,siue essentiæ agendum est.Est itaq; Deus,vt ait Aug.in 5. lib.de Trin.sine dubitatione substantia,vel si melius hoc appellatur,essentia quam Græci οὐσίαν vocant. Sicut enim ab eo quod est sapere dicta est sapientia,& ab eo quod est scire dicta est scientia:ita ab eo quod est esse , dicta est essentia. Et quis magis est,quàm ille qui dixit famulo suo. Ego sum qui sum?& dices filiis Israël, Qui est misit me ad vos ? Ipse verè ac propriè dicitur essentia,cuius essentia non nouit præteritum vel futurum. Vnde Hieron. ad Damascum scribens ait, Deus solus qui exordium non habet veræ essentiæ , nomen tenet,quia in eius comparatione verè est , quia incommutabilis est quasi non sint quæ mutabilia sunt. De quo enim dicitur,Fuit,non est,& de quo dicitur erit, nondum est. Deus autem tantum est,qui non nouit fuisse vel futurum esse. Solus ergo Deus verè est:cuius essentiæ comparatum nostrum esse,non est.

Cap.2.
Exod.3. d.
Hier. in epistola ad Marcellũ de 10.nominibus attigit quidẽ nomẽ essẽtiæ Dei similiter in epistola ad Damasum cuius imitium,

Qualiter intelligenda sint verba Hieronymi, quærendum est. B

Hic diligenter aduertendum est , quomodo intelligi debeant illa verba Hieron.scilicet,Deus tantum est,& non nouit fuisse vel futurum esse : tanquam non possit dici de Deo, Fuit vel erit,sed tantum est, cum de eo scriptum frequenter reperiamus,fuit ab æterno,fuit semper , & erit in secula , & huiusmodi: vnde videtur quia non est tantum dicendum de Deo. Fuit,vel Est, vel Erit.Si enim diceretur tãtum.Fuit,putaretur quòd desierit esse:si diceretur tantum. Est,putaretur quòd non semper fuerit,sed esse cœperit, si tãtum diceretur, Erit,putaretur nõ esse modo. Dicatur ergo quia semper fuit est,& erit, vt intelligatur quia nec cœpit,nec desiit,nec desinet esse. De hoc Augustſuper Ioannem,ita ait,Cum de sempiterna re propriè dicatur , est:secundum nos bene dicitur, Fuit & Erit : fuit , quia nunquam desiit,erit, quia nunquam deerit,est,quia semper est:non præteriit,quasi quod non maneat:nõ erit,quasi quod non erat. Cum ergo nostra locutio

Ysid.lib.7. Etimo.ca. 1. & in Rabano super illud.

Exo. Qui est , misit me ad vos.

per tempora, varietur, de eo verè dicuntur verba cuiuslibet temporis, qui nullo tempore defuit, vel deest, vel deerit: & ideo non est mirum si de spiritu veritatis veritas loquens dixit per futurum. Quæcunq; audiet, loquetur: audiet, scilicet, ab eo à quo procedit. Audire illius est scire, idem etiam esse. A quo ergo est illi essentia, ab illo audientia, id est, scientia: quæ non est aliud, quam essentia. Audiet ergo dixit de eo ꝙ audiuit: & audit, id est, quod semper sciuit, scit, & sciet. Ecce hic dicit Aug. verba cuiuslibet temporis dici de Deo: sed tamen propriè, est. Illud ergo quod Hieronymus dicit ita intelligendum est. Non nouit fuisse vel futurum esse, sed tantum esse, id est, cum dicitur de Deo quod fuit vel erit, nō est intelligendum quo à præteriit vel futurum sit, sed quod existat simpliciter sine aliquo temporali motu. Licet enim verba substantiua diuersorum temporum de Deo dicantur (vt fuit, erit, est, erat) non tamen temporales motus esse distinguunt, scilicet, præteritum vel futurum, vel præteritum imperfectum, vel præteritum perfectum, vel præteritum plusquam perfectum: sed essentiam siue existentiam suæ diuinitatis simpliciter insinuant. Deus ergo solus propriè dicitur essentia vel esse. Vnde Hilarius in 7. de Trinitate ait, Esse nō est accidens Deo, sed subsistens veritas, & manens causa, & naturalis generis proprietas.

In tom. 9. in tractatu 99. ad 16. cap. Ioan.

Hic aperit quomodo sint intelligenda.

Non longè à principio. Lib. 7.

Hic de incommutabilitate. c

Dei etiam solius essentia incommutabilis dicitur propriè: quia nec mutatur, nec mutari potest. Vnde Aug. in 5. lib. de Trinitate. Aliæ, inquit, essentiæ vel substantiæ capiūt accidentia, quibus in eis fiat vel magna, vel quantacūque mutatio. Deo autem aliquid huiusmodi accidere non potest & ideo sola substantia vel essentia, quæ est Deus, incommutabilis est, cui profectò maximè ac verissimè competit esse. Quod enim mutatur, non seruat ipsum verum esse, & quod mutari potest, etiam si non mutetur, potest quod fuerat non esse. Ideoque illud solùm quod non tantum nō mutatur, verumetiam mutari omnino non potest, verissimè dicitur esse, id est, substantia patris, & filij, & spiritus sancti. Ideoq; Apostolus loquēs de Deo ait, Qui solus habet immortalitatem. Vt enim ait Augustin. in lib. 1. de Trinitate. Cum anima quodammodo immortalis esse dicatur & sit, non diceret Apostolus.

1. Tim. 6. c. Cap. 1.

stolus. Solus Deus habet immortalitatem: nisi quia vera immortalitas incommutabilitas est, quàm nulla potest habere creatura, quoniam solius creatoris est. Vnde Iacobus ait. Apud Deum non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio, & Dauid. Mutabis ea, & mutabuntur: tu autem idem ipse es. Ideo Aug. super Gen. dicit quòd Deus nec per loca, nec per tempora mouetur: creatura verò per loca, & tempota. Et per tempora moueri, est per affectiones commutari Deus autem nec loco, nec affectione mutari potest, qui per prophetam ait, ego Deus & non mutor, qui est immutabilis solus. Vnde rectè solus dicitur habere immortalitatem. In omni enim mutabili natura. vt ait Augustin. contra Maximinum, nonnulla mors est ipsa mutatio: quia facit aliquid in ea non esse quod erat. Vnde & ipsa anima humana, quæ ideo dicitur immortalis, quia secundum modum suum nunquam desinit viuere, habet tamen quandam mortem suam, quia si iustè viuebat & peccat, moritur iustitiæ: si peccatrix erat & iustificatur, moritur peccato: vt alias eius mutationes taceā, de quibus modo longum est disputare. Et creaturarum natura cælestium mori potuit, quia peccare potuit. Nam & angeli peccauerunt, & dæmones facti sunt, quorum est diabolus princeps, & qui non peccauerunt, peccare potuerunt: & cuicunque rationali creaturæ præstatur, vt peccare non possit: non est hoc naturæ propriæ, sed Dei gratiæ. Et ideo solus Deus, vt ait Apostolus, habet immortalitatem: qui non cuiusquam gratia, sed natura sua nec potuit, nec potest aliqua conuersione mutari, nec potuit, nec poterit aliqua mutatione peccare. Proinde, vt ait Aug. in 1. lib. de Trinitate, substātiam Dei sine vlla sui commutatione mutabilia facientem, & sine vllo suo temporali motu temporalia creantem, intueri & nosse, licet sit difficile, oportet. Verè ergo ac propriè incommutabilis est sola diuinitatis essentia: quæ sine sui mutatione cunctas condidit naturas.

Quæ sit vera immortalitas, quæ in solo creatore est. Iacob. 1. c. Psal. 101. Lib. 8. cap. 20. 21. 22. & 26. Mal. 3. b. Li. 3. c. 12.

1. Ti. 6.

Cap. 1.

Hic de simplicitate. d

Eademque sola propriè ac verè simplex est vbi nec partium: nec accidentium, nec quarumlibet formarum vlla est diuersitas, siue variatio vel multitudo. Vt autem scias quomodo simplex sit illa substantia, te docet Augustin. in 6. lib. de Trinitate. Animaduerte primo, quare omnis creatu-

Quare creatura sit multiplex & nō simplex. Cap. 6.

ra sit multiplex,& nullo modo verè simplex: & primùm de corporali, postea de spirituali creatura. Corporalis vtique creatura ex partibus constat,ita vt sit ibi aliqua pars minor, alia maior:& maius sit totum,quàm quælibet pars:& in vno quoque corpore aliud est magnitudo, aliud calor, aliud est figura.Potest enim imminuta magnitudine manere idem color,& eadem figura: & colore mutato manere eadem figura & eadem magnitudo.Ac per hoc multiplex esse conuincitur natura corporis:simplex autem nullo modo.

Hic de corporali ostẽditur quare sit multiplex.

Hic de spirituali creatura ostendit quomodo sit multiplex,& non simplex. E

Ex eodem lib.6. cap. eodem.

CREATVRA quoque spiritualis,vt est anima,in comparatione quidem corporis est simplex, sine comparatione verò corporis,est multiplex & non simplex: quæ idem simplex dicitur respectu corporis, quia mole non diffunditur per spacium loci,sed in vnoquoque corpore & in toto, tota est,& in qualibet eius parte tota est. Et ideo cum sit aliquid in quauis exigua particula corporis, quod sentiat anima, quamuis non fiat in toto corpore,illa tamẽ tota sentit, quia totam non latet. Sed tamen nec in ipsa tota anima vera simplicitas est.Cùm enim aliud sit artificiosum esse, aliud inertem,aliud acutum,aliud memorem:aliud cupiditas, aliud timor,aliud lætitia,aliud tristititia,possintq́ue hæc & alia huiusmodi innumerabilia in animæ inueniri natura,& alia sine aliis,& alia magis,& alia minus,manifestum est animæ non simplicem, sed multiplicem esse naturam. Nihil enim simplex mutabile est: omnis autem creatura mutabilis est,nulla ergo creatura verè simplex est: Deus verò etsi multiplex dicatur, verè tamen & summè simplex est. Dicitur enim magnus bonus,sapiens,beatus,verus, & quicquid aliud non indignè dici videtur:sed eadem magnitudo eius est quæ sapiẽtia.Non enim mole magnus est,sed virtute, & eadem bonitas eius est,quæ sapientia,& magnitudo & veritas:& non est ibi aliud ipsum beatum esse,& aliud magnam aut sapientem aut verum,aut bonum esse,aut omnino esse.

Ibid.ca.7.

Quomodo Deus simplex est.

Qualiter Deus cum sit simplex, multiplex tamen dicatur. F

HIC diligenter notandum est,cùm dicat Augustinus solum

lum Deum verè simplicem esse, cur dicat eundem multipliciter dici.Sed hoc non propter diuersitatem accidentium vel partium dicit,sed propter diuersitatem ac multitudinem nominum,quæ de Deo dicuntur, quæ licet multiplicia sint vnum tamen significant,scilicet,diuinã naturam. Hæc enim non ità accipiuntur, cùm de illa incommutabili æternaq́ue substantia, incomparabiliter simpliciore quàm est humanus animus,dicuntur,quemadmodum cum de creaturis dicũtur. Vnde August.in 6.lib.de Trin.Deo,inquit,est hoc esse,quod est fortem esse,vel sapientem,esse,vel iustum esse, & si quid de illa simplici multiplicitate,vel multiplici simplicitate dicetis,quod substantia eius significetur.Humano autem animo non est hoc esse,quod est fortem esse,aut prudentem aut iustum:potest enim esse animus, & nullam istarum habere virtutum. *Cap.4.*

Tanta est Dei simplicitas,quòd nulli prædicamentorum subijcitur. G

QVOD autem in natura diuina nulla sit accidentium diuersitas nullaq́ue penitus mutabilitas,sed perfecta simplicitas, ostendit Augustinus in libro quinto de Trinitate dicens,Intelligamus Deum quantum possumus,sine qualitate bonum,sine quantitate magnum, sine indigẽtia creatorem, sine situ præsidentem,sine habitu omnia continentem, sine loco vbique totum,sine tempore sempiternum, sine vlla sui muatione mutabilia facientem, nihilq́ue patientem, quisquis Deum ita cogitat, etsi nondum potest omnino inuenire quid sit ipse:piè tamen caueat quantum potest aliquid de illo sentire, quod non sit. Ecce si subtiliter intendas ex his atq; prædictis aperitur,illa prædicamenta artis Dialecticæ Dei naturæ minimè conuenire, quæ nullis est subiecta accidentibus. *Cap.1.*

Quòd Deus non propriè sed abusiuè dicitur substantia. H

VDE nec propriè dicitur substantia, vt Augustinus ostenit,in lib.7. de Trin. Sicut ab eo quod est esse appellatur essentia,ita ab eo quod est subsistere substãtiam dicimus si tamn dignum est, vt Deus dicatur subsistere. Hoc enim de hisebus rectè intelligitur,in quibus,vt subiectis,sunt ea quæ in aliquo subiecto esse dicuntur: sicut in corpore color,auforma.Corpus enim subsistit, & ideo substantia est. *C.4.& 5.*

Res verò mutabiles neque simplices propriè dicuntur substantiæ. Deus autem si subsistit, vt substantia propriè dici possit, ineſt in eo aliquid tanquam in subiecto: & non est simplex. Nefas est autem dicere vt subsistat Deus, & subsit bonitati suæ: atque illa bonitas non substantia sit, vel potius essentia, neque ipse Deus sit bonitas sua, sed in illo sit tanquam in subiecto. Vnde manifestum est Deum abusiuè substantiam vocari, vt nomine vsitatiore intelligatur essentia, quod verè ac propriè dicitur, ita vt fortasse solum Deum lici oporteat essentiam. Est enim verè solus, quia incommutabilis est.

Quod non est aliquid in Deo quod non sit Deus. 1

Paulò post medium 4. lib. Non longè à fine lib.

Huius autem essentiæ simplicitas ac synceritas tanta est, quòd non est in ea aliquid, quod non sit ipsa: sed idē est habens, & quod habetur, vnde Hilarius in 7. lib. de Trinitate ait, Non ex compositis Deus, qui vita est, subsistit, neq; cui virtus est, ex infirmis continetur, neque qui lux est, obscuris coaptatur, neque qui spiritus est, ex disparibus formalis est: totum quod in eo est, vnum est. Idem in 8. lib. de Trin. Non humano modo ex cōpositis Deus est, vt in eo aliud sit quod ab eo habetur, & aliud sit ipse qui habeat: sed totum vna est natura, scilicet, perfecta & infinita, & non ex disparibus constituta, sed viuens per totum ipsa. De hoc eodem Boëtius in primo libro de Trinitate ait, Quo circa hoc verè vnum est, in quo nullus numerus, nullum in eo aliud præter id quod in eo est: neque enim subiectum fieri potest. Augustinus quoque in lib. de Fide & Symbolo dicit, In Dei substantia non est aliquid quod non sit substantia: quasi aliud sit ibi substantia, aliud quod accidit substantiæ. Sed quicqui ibi intelligi potest, substantia est. Verùm hæc dici possunt aliè, & credit: videri autem nisi puro corde omnino nonpossunt. Item Augustinus 15. lib. de Trin. Sic habetur in natura vniuscuiusque trium, quod qui habet, hoc sit quod habe, sicut immutabilis simplexque substantia, vnde Isidorus ait, Deus simplex dicitur, siue non amittendo quod habe, seu quòd aliud non est ipse, & aliud quod in ipso est. Et cùm tantæ simplicitatis atque synceritatis sit natura diuina, si tamen in ea Trinitatis personarū. Vnde Aug. in lib. 11. de Ciuitate Dei, Non propter hoc naturam summi boni simplicem dicimus, quia est pater in ea solus, aut filius in ea solus aut

Cap. 3.

Ca. 9 circa finem eiusdem. Cap. 17. Lib. 1. de Sum. Bo. c. 1. & c. 7. Ethic. c. 1. C. 10.

aut spiritus sanctus in ea solus, aut quia est sola ista nominū Trinitas, siue substantia personarum, sicut Sabelliani putauerunt. Sed ideò simplex dicitur, quia est hoc, quod habet: excepto quòd relatiuè quæque persona ad alteram dicitur, nec est ipsa. Nam vtique pater habet filium, ad quem relatiuè dicitur, nec tamē ipse est filius: & filius habet patrem, nec tamen ipse est pater. In quo verò ad semetipsum dicitur, non ad alterum, hoc est quòd habet: sicut ad semetipsum dicitur viuus habendo vitam, & eadem vita est ipse. Propter hoc vtique natura hæc dicitur simplex, quod non sit aliud habens, & aliud id quod habet, sicut in cæteris rebus est. Non enim habens liquorem liquor est, nec corpus color, nec anima est sapientia. Ecce quanta est identitas, quanta est vnitas, immutabilitas, simplicitas, puritas diuinæ substantiæ, iuxta infirmitatis nostræ valetudinem assignauimus.

DE DISTINCTIONE TRIVM personarum. *Distinct.* IX. A

De proprietatib⁹ & conditionibus personalibus trinitatis & vnitatis.

Nvnc ad distinctionem trium personarum accedamus. Teneamus ergo, vt docet Augustinus in libro de fide ad Petrum, patrem & filium & spiritum sanctum vnum esse Deum naturaliter: nec tamen ipsum patrem esse, qui filius est, nec filium esse ipsum qui pater est, nec spiritum sanctum esse ipsum, qui pater est aut filius. Vna enim est essentia patris & filij & spiritus sancti, in qua non est aliud pater, aliud filius, aliud spiritus sanctus: quamuis personaliter alius sit pater, alius filius, alius spiritus sanctus.

Cap. 1.

Hic de coæternitate filij cum patre. B

Genitvs est enim à patre filius, & ideo alius: nec tamen antè fuit pater, quàm filius: coæternæ enim sunt sibi tres personæ.

Argumentatio Arrianorum. C

Cap. 5. circa medium eiusdem. Cap. 1.

Sed contra hoc inquit hæreticus, vt refert Ambros. in lib. 1. de fide ad Gratianum, Omne quòd natum est, principium habet: & ideo quia filius natus est, principium habet, & esse cœpit quod hæreticorum ore fic dictum est. Nam ipse Arrius, vt meminit Augustinus in 6. lib. de Trinit. dixisse fertur, Si filius est, natus est: si natus est, erat tempus quando non erat filius.

Responsio Augustini Catholica. D

Aug. ibid.

Qvi hoc dicit, non intelligit etiam natum esse de Deo sempi-

sempiternum esse, vt sit coæternus patri filius: sicut splendor qui gignitur ab igne atque diffunditur, coæuus est illi, & esset coæternus, si ignis esset.

Oppositio Augustini contra hæreticum. E

Lib. 6. Cap. 1. ITEM, Si Dei filius, inquit Augustinus, virtus & sapientia Dei est, nec vnquam fuit Deus sine virtute & sapientia: *1. Cor. 1. d* coæternus est ergo Deo patri filius: Dicit autem Apostolus Christum esse Dei virtutem, & Dei sapientiam. Aut ergo non fuit, quando non fuit filius, aut aliquando Deus nō habuit virtutem & sapientiam, quod dementis est dicere. Constat enim quia semper habuit sapientiam: semper ergo habuit filium.

Responsio Ambrosij ad idem, authoritate fulta. F

In 1. libr. de fide ad Gratianū circa mediū quinti capitis. Esai. 43. Ioan. 13. d EIDEM quoque Arrianicæ quæstioni Ambrosius in hūc modum respondet: Ego, inquam, filium esse natum confiteor: quod reliquum est impietatis, horresco. Scriptum est enim in veteri Testamento, vt vel vnum è pluribus dicam: Ante me non fuit alius DEUS, & post me non erit. Quis ergo hoc dicit: pater an filius? Si filius ante me, inquit, non fuit alius DEUS. Si pater post me, inquit, non erit: hic priorem, & ille posteriorem non habet. Inuicem enim in se, & pater in filio, & filius in patre cognoscitur. Cùm enim patrem dixeris, eius etiam filium designasti, quia nemo ipse pater est sibi filius. Itaque nec filius sine patre, nec pater potest esse sine filio: semper ergo pater, semper & filius est.

Ratione vtitur Ambros. cōtra hæreticū. Lib. & c. citatis.

Inuectio Ambrosij contra hæreticum. G

ITEM dic, inquam, mihi hæretice, fuit ne quando omnipotens DEUS pater non erat, & DEUS erat? Nam si pater esse cœpit, DEUS ergo primo erat & postea pater factus est. Quomodo ergo immutabilis DEUS est? Si enim ante DEUS, postea pater fuit, vtique generationis accessione mutatus est: sed auertat DEUS hanc amentiam.

Ineffabile est quomodo filius sit, & non habeat patrem priorem: sicut modus generationis intelligibilis & ineffabilis est. H

SED quæris à me, inquit Ambrosius, quomodo si filius *Vbi suprà.* sit, non priorem habeat patrem, Quæro item abs te, quando vel quomodo filium putes esse generatum? Mihi enim impossibile

possibile est generationis scire secretum. Mens deficit, vox silet, non mea tantùm, sed & Angelorum: supra potestates, & supra Angelos, & supra Cherubin, & supra Seraphin, & supra omnem sensum est, quia scriptum est: Pax Christi supra omnem sensum est. Et si pax Christi supra omnem sensum est, quomodo non est supra omnem sensum tanta generatio? Tu ergo ori manum admoue: scrutari non licet superna mysteria. Licet scire quòd natus sit, non licet discutere quomodo natus sit. Illud mihi negare non licet, hoc quærere metus est. Ineffabilis enim est illa generatio, vnde Esaïas: Generationem eius quis enarrabit? *Phil. 4. b* *Eccles. 5. d* *Esai. 53. b*

Quidam præsumunt discutere generationis seriem. I

QVIDAM tamen de ingenio suo præsumentes, dicunt illam generationem posse intelligi, & alia huiusmodi: inhærentes illi authoritati Hierony. super Ecclesiasten, in sacris Scripturis, quis sæpissimè non pro impossibili, sed pro difficili ponitur: vt ibi, generationem eius quis enarrabit? Sed hoc non dicit Hieron. ideò quòd generatio filij æterna plenè intelligi vel explicari possit à quoquam mortalium: sed quia de ea aliquid intelligi, vel dici potest: quidam tamen hoc accipiunt dictum de temporali Christi generatione. *Tomo 7. commentario ad 3. c. Ecclesiastes, circa illud, quis scit si spiritus. Leo Papa & Dionysius.*

Vtrum debeat dici, semper gignitur, vel semper genitus est filius. K

HIC quæri potest, cùm generatio filij à patre nec principium habeat, nec finem, quia æterna est, vtrum debeat dici: Filius semper gignitur, vel, Semper genitus est, vel, Semper gignetur. De hoc Gregor. super Iob ait, Dominus Deus Iesus in eo quòd virtus & sapientia Dei est, de patre ante tempora natus est: vel potiùs quia nec cœpit nasci, nec desiit, dicamus veriùs semper natus: non autem possumus dicere semper nascitur, ne imperfectus esse videatur. At verò, vt æternus designari valeat & perfectus, & semper dicamus, & natus, quatenus & natus ad perfectionem pertineat, & semper ad æternitatem: quamuis per hoc ipsum quod perfectum dicimus, multum ab illius veritatis expressione deuiamus: quod factum non est, non potest dici propriè perfectum: sed balbutiendo, vt possumus excelsa Dei resonemus. Et Dominus nostræ infirmitatis verbis condescendens. Estote, inquit, perfecti, sicut & pater vester cælestis perfectus est. Super illum *Lib. 29. moralium. cap. 1.* *Matth. 5.*

locum

Psal. 2. In tom. 8. in expositione Psalmi secũdi.

locum etiam Psal. Ego hodie genui te. De hac generatione filij ita loquitur Aug. Quanquam per hoc quod dicit: Hodie, possit intelligi dies ille quo Christus secundum hominem natus est: tamen quia hodie præsentiam significat, atque in æternitate neque præteritum quicquam est, quasi esse desierit: neque futurum, quasi nondum sit, sed præsens tantũ, quia quicquid æternum est, semper est, diuinitus tamen accipitur de sempiterna generatione sapientiæ Dei. Ecce his verbis ostendit Aug. quòd generatio filij semper est, nec præteriit, nec futura est, quia æterna est. Ideo dixit Genui, ne nouum putaretur, scilicet ne videretur incœpisse. Hodie, dixit, ne præterita generatio videretur. Ex his ergo verbis Prophetæ, vt ait Ioan. Chrysost. nihil aliud manifestatur, nisi quia ex ipsa essentia patris semper genitus est filius.

Origenes videtur dicere contrarium: ait enim quòd semper generatur filius, à patre. L

Orig. tom. 2. Homil. in Hier. 6. circa illud Hiere. 11. Reuersi sunt. Proner. 8. secundum 70.

Origenes verò super Hieremiam dicit, quòd filius semper generatur à patre, his verbis: Saluator noster est sapientia Dei: sapientia verò est splendor æternæ lucis, Saluator ergo noster splendor est claritatis. Splendor autem non semel nascitur & desinit, sed quoties ortum fuerit lumen ex quo splendor oritur, toties oritur etiam splendor claritatis: sic ergo Saluator semper nascitur. Vnde ait in lib. Sapient. Ante omnes colles generat me Dominus: nõ vt quidam malè legunt, generauit. His verbis apertè ostendit Origenes, sanè posse dici & debere: Filius semper nascitur, quod videtur contrarium illi verbo Gregorij præmisso, scilicet, non possumus dicere, Semper nascitur.

Exponit præmissa verba Gregorij, ne putetur inter doctores esse contrarietas. M

Quæstio de ipsis verbis Gregorius hic soluit.

Sed ne tanti authores sibi contradicere in re tanta videantur, illa verba Gregorij benignè interpretemur Dominus, inquit, Iesus ante tempora natus est de patre: vel potiùs, quia nec cœpit nasci, nec desiit, dicamus verius: Semper natus. Sed quomodo verius dicitur hoc, scilicet quòd filius semper natus est, quàm illud, scilicet quòd de patre ante tempora natus est? Illud enim syncera & catholica fides tenet ac prædicat, vt istud: Quare ergo ait, dicamus veriùs. cùm vtrumque pariter sit vnum? nisi quia volebat intelligi hoc ad maiorem euidentiam & expressionem veritatis dici, quàm illud.

His

His etenim verbis omnis calumniãdi versutis hæreticis obstruitur aditus, quibus Christi secundum Deitatem generatio sine initio, & sine fine esse, ac perfecta monstratur. Non autem adeò apertè semper manifestatur veritas, cùm dicitur: Filius ante tempora genitus est de patre, vel filius semper nascitur de patre. Et ideò dicit Gregor. quòd non possumus dicere, Semper nascitur. Non, inquam, ita conuenienter, non ita congruè ad explanationem veritatis: potest tamen dici, si sanè intelligatur, semper enim nascitur filius de patre, vt ait Origen. non quòd quotidie iteretur illa generatio, sed quia semper est. Semper ergo nascitur, id est, natiuitas eius sempiterna est.

Quòd filius semper generatur, confirmatur ex dictis Hilarij. N

Paulò post lib. mediũ Ioan. 6. f Ioan. 5. d. Idẽ in eodem paulò post.

Hilarius quoque dicit filium nasci ex patre, in lib. 7. de Trinit. his verbis: Viuens Deus, & naturæ æternæ viuentis potestas est: & quod cum sacramento scientiæ suæ ex eo nascitur, non potuit aliud esse quàm viuens. Nam cum ait, Sicut misit me viuens pater, & ego viuo propter patrem: docuit vitam in se per viuentem patrem inesse. Ecce hic habes, quia filius nascitur ex patre. Item in eodem, cum dicit Christus, Sicut pater habet vitam in se: sic & filio dedit vitam habere in semetipso: omnia viua sua ex viuente testatus est. Quod autem ex viuo viuum natum est, habet natiuitatis profectum sine nouitate naturæ. Non enim nouum est quod ex viuo generatur in viuum, quia ex nihilo est: & vita quæ natiuitatem sumit ex vita, necesse est per naturæ vnitatem, & perfectæ natiuitatis sacramentum, vt & in viuente viuat, & in se habeat vitam viuentem. Ecce & hic habes quia generatur ex viuo viuens filius. Item in eodem: In Deo totum quod est viuit, Deus enim vita est, & ex vita non potest quicquam esse nisi viuum: neque ex deriuatione, sed ex virtute natiuitatis est. Ac sic dum totum quod est viuit, & dum totum quod ex eo nascitur virtus est, habet natiuitatem filius, non demutationem. Et hic dicit, quia nascitur. Item in nono lib. de Trin. Donat pater filio tantum esse, quantum est ipse: cui innascibilitatis esse imaginem sacramento natiuitatis impartit, quem ex se in sua forma generat. Hic dicit quia generat per filium.

Paucis interpositis. Attende in totum qđ in Deo est viuit. Penè in loco prius ci tato multò post libri medium.

Breuiter docet quid de hoc concedendum sit. O

Dicamvs ergo filium natum de patre ante tempora,

&

Hac dist. Item 15. dist. Pene in medio lib.

& semper nasci de patre, sed congruentiùs semper natum, & eundem fateamur ab æterno esse, & patri coæternum: id est, authori. Pater enim generatione author filij est, vt in sequenti ostendetur. Vt ergo pater est æternus, ita & filius æternus est: sed pater sine authore, filius verò non: quia pater innascibilis, filius natus. Et vt ait Hilarius in 12. lib. de Trinit. aliud est sine authore semper esse æternum, aliud patri, id est, authori, esse coæternum. Vbi autem pater author est, ibi & natiuitas est: quia sicut natiuitas authore est, ita & ab æterno author æterna est natiuitas. Omne autem quod semper est, etiam æternum est: sed tamen non omne quod æternum est, etiam innatum est, quia quod ab æterno nascitur, habet æternum esse quod natum est. Quod autem non natum est id cum æternitate non natum est: quod verò ex æterno natum est, id si non æternum natum est, iam non erit & pater author æternus. Si quid ergo ei, qui ab æterno patre natus est ex æternitate defuerit, idipsum non est authori ambiguum defuisse: quia se gignenti est infinitum gignere, & nascenti etiã infinitum nasci est. Medium enim quid inter natiuitatem Dei filij, & generationem Dei patris, nec sensus, nec ratio admittit: quia & in generatione natiuitas est, & in natiuitate generatio est, quia sine vtroque neutrum est: vtrunque ergo sine interuallo sui est.

Argumentatio hæretici. 1

Responsio Hilar. lib. sup. dicto. Quid sit proprium patri & filio.

Sed inquiet hæreticus, Omne quod natum est non semper fuit: quia in id natum est vt esset. Nemo ambigit quin ea quæ in rebus humanis nata sunt, aliquando non fuerint. Sed aliud est ex eo nasci, quod semper non fuit: aliud est ex eo natum esse, quod semper est. Ibi nec semper fuit, quia pater est nec semper pater est: & qui non semper pater est, non semper genuit: vbi autem semper pater est, semper filius est. Quòd si semper Deo patri proprium est quòd semper est pater, necesse est filio semper proprium esse quòd semper est filius. Quomodo ergo cadet in intelligentiam nostram, vt non fuerit semper cui proprium est semper esse quod natum est: Natum ergo vnigenitum Deum confitemur, sed natum ante tempora, nec antè esse quàm natum, nec antè natum quàm esse: quia nasci quod erat iam, non nasci est, sed seipsum demutare nascendo. Hoc autem humanum sensum &

& intelligentiam excedit mundi, non hoc capit: ratio humanæ intelligentiæ, sed prudentiæ fidelis professio est.

HIC DE SPIRITV SANCTO AGITVR, & prius, quid sit amor patris & filij, dicitur

Distinct. X. A

De æterna processione spiritus sancti quantum ad personam quæ procedit.

Nvnc post filij æternitatem de spiritu sancto, quantum Deo donante videre conceditur, disseramus. Spiritus sanctus amor est, siue charitas, siue dilectio patris & filij. Vnde August. in 15. lib. de Trinit. ait, Spiritus sanctus nec patris est solius, nec filij est solius, sed amborum: & ideò communem, qua inuicem se diligunt pater & filius nobis insinuat charitatem.

Quòd spiritus sanctus propriè dilectio dicatur, & tamen trinitas sit dilectio. B

Cap. 17. 1. Ioã. 4. a Aug. lib. & ca. præ dictis.

Ioannes autem in epistola Canonica ait, Deus charitas est, non dixit: Spiritus sanctus charitas est. Quod si dixisset, absolutior esset sermo, & non parua pars quæstionis decisa, sed quia dixit: Deus charitas est, incertum est, & ideo quærendum est: vtrum Deus pater sit charitas, an filius, an spiritus sanctus, an Deus ipsa Trinitas, quia & ipsa non tres dij, sed vnus est Deus. Ad hoc Augustinus in eodem libro ita dicit: Nescio cur sicut sapientia & pater dicitur, & filius & spiritus sanctus, & simul omnes non tres, sed vna sapientia: non ita, & charitas dicatur pater & filius & spiritus sanctus, simul omnes vna charitas. Non ideo tamen quisquam nos inconuenienter æstimet charitatem appellare spiritum sanctum: quia & Deus pater, & Deus filius potest charitas nuncupari: sicut propriè verbum Dei etiam sapiẽtia Dei dicitur, cum & pater spiritus sanctus sit sapientia.

Sicut verbum Dei propriè dicitur sapientia & tamen tota trinitas dicitur sapientia: ita & spiritus sanctus propriè dicitur charitas: & tamen pater & filius & spiritus sanctus dicitur charitas. C

Ex eodem lib. cap. eo dem sed paulò inferiùs.

Si ergo propriè aliquis horum trium charitas nuncupari debet, quis aptiùs quàm spiritus sanctus? vt scilicet in illa summa simplicíque natura non sit aliud substantia, & aliud charitas: sed substantia ipsa sit charitas, & charitas ipsa sit substantia, siue in patre, siue in filio, siue in spiritu sancto:

sancto: & tamen spiritus sanctus propriè charitas nuncupatur. Ecce his verbis apertè dicit Augustus. quod in Trinitate charitas aliquando refertur ad substantiam, quæ communis est trium personarum & tota in singulis: aliquando specialiter ad personam spiritus sancti, sicut sapientia Dei aliquando pro substantia diuina, aliquando pro filio propriè accipitur & hoc in multis fieri reperitur.

Exemplis firmat eadem nomina propriè & vniuersaliter accipi. D

Eisdē lib. & capite. Ioan. 1. b

Plvribvs enim exemplis doceri potest, multa rerum vocabula & vniuersaliter poni, & propriè quibusdam rebus adhiberi: sicut legis nomine aliquando simul omnia veteris Testamenti significantur eloquia: aliquando autem propriè vocatur lex quæ data est per Moysen. Multa alia suppetunt exempla, sed in re aperta vitanda est longitudo sermonis. Sicut ergo vnicum Dei verbum propriè vocamus nomine Sapientiæ, cùm sit vniuersaliter & spiritus sanctus & pater ipsa sapientia: ita spiritus sanctus proprio vocabulo charitas nuncupatur, cùm sit pater & filius vniuersaliter charitas.

Authoritatem ponit, quod filius propriè dicitur sapientia. E

De spiritu sancto testimonium quærit & inuenit vbi dicatur esse charitas. 1. Ioā. 4. b

Sed Dei verbum, id est, vnigenitus Dei filius, apertè dictus est Dei sapientia, ore Apostoli dicentis: Christum Dei virtutem & Dei sapientiam. Spiritus autem sanctus vbi sit dictus charitas, inuenimus si diligenter Ioannis Apostoli eloquium scrutemur, qui cùm dixisset: Diligamus inuicem, quia ex Deo est dilectio, adiunxit: Et omnis qui diligit, ex Deo natus est, quia dilectio Deus est. Hic manifestauit se dixisse eam dilectionē esse Deum, quam dixit ex Deo. Deus ergo ex Deo est dilectio: sed quia & filius ex Deo patre natus est, & spiritus sanctus ex Deo patre procedit, quem potius eorum hic debeamus accipere dictum esse dilectionē, meritò quæritur. Pater enim solus ita Deus est, vt non sit ex Deo: & ideo dilectio, quæ ita Deus est vt ex Deo sit, non ipse pater est, sed aut filius, aut spiritus sanctus. Sed in consequentibus cum Dei dilectionem commemorasset Ioannes, quia dilexit nos, & hinc hortatus esset vt & nos inuicem diligamus, atque ita Deus in nobis maneat: quia vtique dilectionem Deum dixerat statim volens de hac re apertiùs aliquid eloqui, inquit:

In hoc cognoscimus, quia in ipso maneamus, & ipse in nobis, quia de suo spiritu dedit nobis. Spiritus itaq; sanctus, de quo dedit nobis, facit nos in Deo manere: & ipsum in nobis. Hoc autem facit dilectio. Ipse ergo Deus est dilectio: Deus ergo spiritus sanctus, qui procedit ex Deo, significatur vbi legitur Deus dilectio, & dilectio ex Deo est. Ecce his verbis apertè dicit Aug. spiritum sanctum esse charitatem patris & filij & in tantum quoque sermonem produxit, vt videatur dixisse spiritum sanctum non solum esse dilectionem patris & filij, qua se inuicem & nos diligunt, sed etiā qua diligimus Deū. Sed vtrum ipse sit charitas, qua nos diligamus Deum, in sequenti explicatur.

In eod. ca.

Dist. 17. primi.

Redit ostendere quod proposuerat, scilicet, quod spiritus sanctus sit amor, quo pater à filio, & filius à patre diligitur. F

In tom. 8. circa illud. Diligā te Domine.

In fi. 4. c. In principio 8. cap.

Nvnc verò quod incœpimus ostendere curemus. s. spiritum sanctum dilectionem esse, siue amorem patris & filij: quo scilicet pater diligit filiū & filius patrem. De hoc Hier. super 17. Psal. ait, spiritus sanctus nec pater est nec filius: sed dilectio quam habet pater in filium, & filius in patrem. Aug. quoque in 6. lib. de Trinitate ait, In omnibus æqualis est patri filius, & est vnius eiusdemque substantiæ. Quapropter etiam spiritus sanctus in eadem vnitate substantiæ & æqualitate consistit.

Quid sit spiritus sanctus hic aperitur. G

Ad Ephe. 4. a

Sive enim sit vnitas amborum, siue sanctitas, siue charitas manifestum est quod non aliquis duorum est, quo vterque coniungitur: quo genitus à gignente diligatur, genitoremque suum diligat, sintque non participatione sed essentia sua: neq; dono superioris alicuius, sed proprio suo seruātes vnitatem spiritus in vinculo pacis. Ecce hic habes spiritū sanctum esse, quo filius diligitur à patre, & pater à filio: & quo illi duo seruant vnitatem pacis. Spiritus ergo sanctus, vt ait Aug. in eodem, commune est aliquid patris & filij, quicquid illud est. At ipsa communio consubstantialis & coæterna est: quæ si amicitia conuenienter dici potest, dicatur. Sed aptius dicitur charitas, & hæc quoque substantia: quia Deus substantia est, & Deus charitas est. Tria ergo sunt, & non amplius: vnus diligens eum qui de illo est: & vnus diligens

Lib. 6. de Tri. c. 5.

eum de quo est, & ipsa dilectio, quæ si nihil est, quomodo Deus substantia est?

Quod spiritus sanctus, sicut communis est patri & filio, ita commune nomen habet proprium. H

Cap. 16. circa fine cap. Cap. 19. circa finem cap.

Hic notandum est quod sicut spiritus sanctus in Trinitate specialiter dicitur charitas quæ est patris & filij vnio: ita & nomen tenet propriè quod patri & filio communiter quodammodo congruit. Vnde Aug. in 15. lib. de Trinitate. Si charitas inquit, qua pater diligit filium, & patrem diligit filius ineffabilem communionem demonstrat amborum quid conueniētius? quàm vt ille propriè dicatur charitas, qui spiritus est communis ambobus? Hoc enim sanius creditur & intelligitur, vt non solum spiritus sanctus charitas sit in illa Trinitate, sed non frustra propriè charitas nuncupetur, propter illa quæ dicta sunt: sicut non solus in illa Trinitate vel spiritus est vel sanctus, quia & pater spiritus, & filius spiritus: & pater sanctus, & filius sanctus: & tamen ipse non frustra dicitur spiritus sanctus. Qui enim est communis ambobus, id vocatur ipse propriè quod ambo communiter. Alioquin si in illa Trinitate solus spiritus sanctus est charitas, profectò & filius non solius patris, sed etiam spiritus sancti filius inuenitur. Ait enim Apostolus de Deo patre, Transtulit nos in regnum filij charitatis suæ. Si ergo non est in ista Trinitate charitas Dei nisi spiritus sanctus, filius est etiam spiritus sancti. Sed quia hoc absurdissimum est, restat vt non solus ibi sit. Charitas spiritus sanctus: sed propter illa, de quibus satis disserui, propriè sic vocatur.

Colos. 1. b

QVOD SPIRITVS SANCTVS PROcedit à patre & filio. *Distinct.* XI.

Aug. li. 15. de Tri. 26. has scripturas ad idem adducit. Gal. 4. a Rom. 8. b Ioan. 18. d Mat. 10. c Ioan. 18. d Ioan. 15. d

Hic dicendum est spiritum sanctum à patre esse & filio, & procedere à patre & filio, quod multi hærerici negauerunt. Quod autem de vtroque procedat, multis diuinorum eloquiorum testimoniis comprobatur. Dicit. n. Apostolus: Misit Deus spiritum filij sui in corda nostra. Ecce hic dicitur spiritus filij. Et alibi, Qui autem spiritum Christi non habet, hic non est eius, ipse etiam filius de spiritu sancto dicit in Euangelio, Quem ego mittam vobis à patre. Patris autem spiritus

spiritus dictus est, vbi legitur, Si spiritus eius qui suscitauit Christum à mortuis habitat in vobis. Et ipse Christus dicit, non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur. Et in alio loco, Quem mittet pater in nomine meo. Et alibi ipse filius de spiritu sancto ait, De patre procedit. His & aliis authoritatibus pluribus ostenditur quod spiritus sanctus à patre & filio procedit.

Quod Græci non concedunt spiritum sanctum procedere à filio. B

Græci tamen dicunt spiritum sanctum procedere tãtum à patre, & non à filio. Quod ideo dicunt, quia veritas in Euangelio fidem integram continente, de processione spiritus loquens, solum patrem commemorat dicens, Spiritus qui à patre procedit. Et etiam ideo quia in principalibus cõciliis quæ apud eos celebrata sunt, ita symbola eorum subiunctis anathematibus sancita sunt, vt nulli de Trinitatis fide aliud docere vel aliter prædicare, quam ibi continetur, liceat. In quibus quidem symbolis cum spiritus sanctus commemoretur procedere à patre, & non à filio. Quicunque inquiunt à filio eum procedere addunt, anathema incurrunt: vnde & nos arguunt anathematis reos. Addunt etiam ad assertionem suæ opinionis, & in testimonium nostræ damnationis de symbolo fidei, quod secundum traditionem prædictorum conciliorum Leo III. Romæ transcriptum in tabula argẽtea post altare beati Pauli posita posteris reliquit pro amore (vt ipse ait) & cautela fidei orthodoxę. In quo quidem symbolo, in processione spiritus solus commemoratur pater: his verbis: Et in spiritum sanctum dominum, & viuificatorem, ex patre procedentem: cum patre & filio coadorãdum & glorificandum, &c. Illud est symbolum quod in missa cantatur, editum in Nicæno concilio, in fine cuius subiunctum est, Qui aliud docuerit, vel aliter prædicauerit, anathema sit. Ideoque Græci nos anathematizatos dicunt, quia dicimus spiritum sanctum à filio procedere, quod ibi non continetur. Quod enim secundum nos ibi dicitur, Quia à patre filioque procedit: alterum à Latinis est additum, scilicet, filioque.

Quare dicatur. Prima causa. Ioan. 1. d. Secunda causa. Nicæno. Ephesino. Calcedonensi & Constantinopolitano. Tertia causa.

Resp onsio, vbi determinantur prædicta. C

Nos autem illa verba ita determinamus: Qui aliud docuerit, vel aliter prædicauerit, id est, contrarium docuerit,

vel contrario modo prædicauerit anathema sit. Aliud ergo posuit pro opposito, qualiter & Apostolus in epistola ad Gal. Si quis aliud euangelizauerit, id est, contrarium, anathema sit. Non dicit. Si quis addiderit. Nam si illud diceret, sibiipsi, vt ait August. præiudicaret, qui cupiebat venire ad quosdam quibus scribebat, sicut ad Thessal. vt suppleret quæ illorum fidei deerant. Sed qui supplet quod minus erat, addit, non quod inerat, tollit, Qui autem prætergreditur fidei regulam non incedit in via, sed recedit à via. Ad illud autem quod dct Euangelio opponunt. Respondemus ita, quia cum dicat in eo veritas spiritum sanctum à patre procedere, non addit solo, & ideo etiam à se procedere non negat: sed ideo patrem tantum nominat, quia ad eum solet referre etiam quod ipsius est, quia ab illo habet.

Gal. 1. b

Thess. 3. c

Quod Græci in sensu nobiscum conueniunt, etsi verbis differant. D

SCIENDVM est tamen, quòd Græci confitentur spiritum sanctum esse filij, sicut & patris: quia & Apostolus dicit, Spiritum filij. Et veritas in Euãgelio, Spiritum veritatis. Sed cum non sit aliud spiritum sanctum esse patris vel filij quàm esse à patre & filio: etiã in hoc eandem nobiscum fidei sententiam conuenire videntur, licet in verbis dissentiant.

Gal. 4.

Ioan. 16. c

Authoritatibus Græcorum ostendit Spiritum sanctum etiam procedere à filio. E

VNDE etiam quidam eorum catholici Doctores intelligentes vnam eandemq; fore sententiam prædictorum verborum, quibus dicitur spiritus sanctus procedere à filio, & esse filij, professi sunt spititum sanctum etiam procedere à filio. vnde Athanasius in symbolo fidei. Spiritus sanctus à patre & filio, non factus nec creatus, nec genitus: sed procedẽs. Ecce spiritum sanctum apertè dixit procedere à patre & filio. Didymus etiam eorum maximus Doctor in lib. 2. de Spiritu sancto, spiritum sanctum à filio procedere dicit. Saluator, inquit, qui est veritas, Non enim loquetur à semetipso, hoc est, non sine me & sine meo & patris arbitrio: quia inseparabiliter est à me & à patris voluntate: quia ex se non est sed ex patre & me est. Hoc enim ipsum quæ subsistit & loquitur, à patre & à me illi est. Item spiritus sanctus qui est spiritus veritatis, spirituſque sapientiæ non potest audire à filio loquente quæ nescit, cum hoc ipsum sit quod proferrur à filio

Post mediũ libri.

Ioan. 16. c

Didymus, lib. eodem.

à filio, id est, procedens Deus de Deo, spiritus veritatis procedens à veritate consolator manens ex consolatione. Nam Cyrillus episcopus in epistola Nestorio directa ait. Spiritus intelligitur per se secundum quòd spiritus est, & non filius: sed tamẽ nõ est alienus ab eo. Spiritus enim veritatis nominatur, & profluit ab eo sicut ex Deo patre. Ioannes quoque Chrysost. in Homilia quadã de expositione symboli sic ait, iste est spiritus procedens de patre & filio, qui diuidit dona propria prout vult. Idem in alia homilia, Credendum est spiritum sanctum patris esse & filij, istum spiritum sanctum dicimus patri & filio coæqualem, & procedentem de patre & filio. Hoc credite ne colloquia mala corrumpant bonos mores. Ecce à doctoribus Græcorum aperta habemus testimonia, quibus spiritus sanctus à patre & filio procedere ostenditur. Omnis ergo lingua confiteatur spiritum sanctum procedere à patre & filio.

1. Co. 12. b

1. Co. 15. d

VTRVM SPIRITVS SANCTVS PRIVS vel plenius procedat à patre quam à filio.

Distinctio XII. A

ITEM quæritur cum spiritus sanctus à patre procedat & à filio, vtrũ prius vel magis processerit à patre quam à filio: quod nititur hæreticus ostendere. ita dicens: Si processit spiritus sanctus à patre, processit vtique aut nato iam filio, aut non nato filio. Si verò iam nato filio processit, ante natus est filius quam processerit spiritus sanctus: præcessit ergo natiuitas filij processionẽ spiritus sancti. Si autem processit à patre nõ genito filio, ante processit quam filius genitus fuerit.

Argumẽtatio hæretici.

Cap. 26. Ibidem.

Responsio Augustini ad id quod primo quærebatur, scilicet, an prius à patre quam à filio processerit. B

HIS & huiusmodi quæstionibus magis laborioſis quam fructuosis respondet August. in 15. lib. de Trin. dicens, In illa summa Trinitate, quæ Deus est, interualla temporum nulla sunt, per quæ posset ostendi aut saltem requiri, vtrum prius de patre natus sit filius, & postea de ambobus processerit spiritus sanctus. Nunquid ergo possumus quærere vtrum iam processerat de patre spiritus sanctus, quando natus est filius an nondum processerat, & illo nato de vtroque processit. Nõ

possunt prorsus ibi ista quæri, vbi nihil ex tempore inchoatur, vt ex cõsequenti perficiatur in tempore, Ideo qui potest intelligere sine tempore generationem filij de patre, intelligat sine tempore processionem spiritus sancti de vtroque. Ecce his verbis absoluta est quæstio illa qua quærebatur, vtrum prius processerit spiritus sanctus à patre, quàm à filio.

Hic agitur de eo quod secundo quærebatur, scilicet, an plenius vel magis processerit à patre, quam à filio. C

NVNC tractandum est quod secundò quærebatur, scilicet, an pleniùs aut magis procedat spiritus sanctus à patre quàm à filio, Ad quod dicimus, quia sicut non antè procedit à patre quàm à filio, ita non pleniùs vel magis procedit à patre quàm à filio. Augustinus tamen in 15. lib. de Trinitate dicens, quòd spiritus sanctus principaliter procedit de patre: Non frustrà, inquit, in hac Trinitate nõ dicitur verbum Dei nisi filius: nec donum Dei, nisi spiritus sanctus, nec de quo genitum est verbũ, & de quo procedit spiritus sanctus principaliter, nisi Deus pater. Ecce audistis, quia spiritus sanctus principaliter procedit à patre. Sed ne te hoc turbaret, ipse continuò ex quo sensu hoc dixerit, aperit dicens: Ideo addidi. Principaliter, quia & de filio spiritus sanctus procedere reperitur: sed hoc quoque illi pater dedit, non iam existẽti, & nondum habenti. Sed quicquid vnigenito verbo dedit, gignendo dedit. Sic ergo eum genuit, vt etiam de illo donum commune procederet, & spiritus sanctus, spiritus esset amborum. Ecce exposuit ipsemet quomodo spiritus principaliter procedat à patre: non quia prius vel magis procedat à patre quàm à filio: sed quia cum procedat à filio, hoc ipsum habet filius à patre.

Cap. 17. Ex quo sẽ su dixerit, principaliter procedere à patre.

Ex eodem sensu etiam dicitur spiritus sanctus propriè procedere à patre. D

EX eodem sensu etiam dicitur procedere propriè de patre: vnde Hieronymus in expositione catholicæ fidei Nicænique symboli ait: Credimus in spiritum sanctũ, qui de patre procedit propriè. Item Spiritum sanctum verum Deum inuenimus in Scriptura, & de patre esse propriè. Et item, De patre filius & spiritus sanctus propriè & verè de patre procedit. Ecce apertè dicit spiritum sanctũ propriè esse de patre & propriè procedere à patre: quod non est ita intelligẽdum tanquam

Tom. 4. ad Cyrillum scribẽs, in epist. cuius initiũ. Credimus in vnũ Deũ patrem.

tanquam prius vel plenius à patre procedat quàm à filio: sed quia hoc habet pater à se non ab alio, vt de ipso sit & procedat spiritus sanctus. Filius autem non à se, sed à patre hoc habet, vt de seipso sit & procedat spiritus sanctus.

Ex eodem sensu dicitur spiritus sanctus esse: & mitti à patre per filium. E

Fortè etiam iuxta hanc intelligẽtiam dicitur spiritus sanctus mitti per filium, & à patre esse per filium: vnde Hilarius ad Deum patrem de spiritu sancto & filio loquens in 12 lib. de Trinitate ait, In spiritu sancto tuo ex te profecto, & per eum misso. Item, Ante tempora vnigenitus tuus ex te natus manet, ita quòd ex te per eum spiritus sanctus tuus est: quòd etsi sensu non percipiam, tamen teneo conscientia. In spiritualibus enim rebus tuis habes sum. Item in eodem, Conserua hanc oro fidei meæ religionem, vt quod in regenerationis meæ symbolo professus sum, semper obtineam: te patrem, scilicet, & filium tuum vna tecum adorem: spiritum sanctum tuum, qui ex te per vnigenitum tuum est, promerear. Ecce apertè dicit spiritum sanctum à patre per filium & mitti, & esse, quod non est intelligendum quasi à patre per filium minorem mittatur, vel sit, sed quia ex patre & filio est, mittitur ab vtroque, sed hoc ipsum habet filius à patre, vt ab ipso sit & mittatur spiritus sanctus. Hoc ergo voluit significare Hilarius distinctionem faciens in locutione, vt ostenderet in patre esse authoritatem. Inde est etiam, ꝙ veritas ostendens patrem esse authorem processionis, qua procedit spiritus à filio, dixit in Euangelio, De patre procedit: cum & de patre & filio procedat spiritus sanctus. Vnde Aug. in 15. li. de Trin. quærit, Si de patre & filio procedit spiritus sanctus: cur filius dixit. De patre procedit? Cur putas, nisi quia solet ad eum referre etiã quod ipsius est, sicut & de quo ipse est: sicut ait, Mea doctrina non est mea, sed eius qui misit me? Si ergo hic intelligitur eius doctrina, quam tamen nõ dixit suam, sed patris: quanto magis illic intelligendus est spiritus sanctus de ipso procedere, vbi sic ait, De patre procedit: vt non diceret de me non procedit. A quo autem habet filius vt sit Deus (est enim Deus de Deo) ab illo vtique habet vt etiam de illo procedat spiritus sanctus. Et ideo spi-

In fine duodecimi libri.

Ibidem.

Ratio cur filius dixit de spiritu sãcto.

Ioan. 15. d

à patre procedere cũ ab vtroque procedat.

Cap. 27. Ioan. 7. b

Universidad de Deusto
Biblioteca

ritus sanctus vt etiam de filio procedat, sicut procedit de patre, ab ipso habet patre, Quapropter qui potest intelligere in eo quod ait filius: Sicut habet pater vitam in semetipso, sic dedit & filio vitam habere in semetipso: non sine vita existenti iam filio vitam patrem dedisse, sed ita eum sine tempore genuisse, vt vita, quam pater filio gignendo, dedit coæterna sit vitæ patris qui dedit. Intelligat etiam sicut habet pater in seipso, vt de illo procedat spiritus sanctus: sic dedisse filio vt etiam de isto procedat idem spiritus sanctus, & vtrumq; sine tempore. Ita ergo dictum est spiritum sanctum de patre procedere, vt intelligatur quod etiam procedit de filio, de patre esse & filio. Si enim quicquid habet, de patre habet filius, de patre habet vtique vt de illo procedat spiritus sanctus, sed nulla ibi tempora cogitentur, quæ habeant prius & posterius: quia ibi omnino nulla sunt.

Ioan. 5. Aug. li. de Trinit. 15. cap. 26.

QVARE SPIRITVS SANCTVS, CVM SIT de substantia patris non dicatur genitus vel filius, sed tantum procedens. *Distinctio* XIII. A

POST hæc considerandum est quantum à talibus quales nos sumus intelligi potest, cùm spiritus sanctus procedat de patre, & sit de substantia patris, cur nõ dicatur esse natus, sed potiùs procedere, & cur non dicatur filius. Quare autem spiritus sanctus non dicatur vel sit natus, & ideò non sit filius, Aug. ostendit in 15. lib. de Trin. dicens: Si spiritus sanctus filius diceretur, amborũ vtiq; filius diceretur: ꝙ absurdissimum est. Filius quippè nullus est duorum, nisi patris & matris. Absit autẽ vt inter Deũ patrem & Deum filium tale aliquid suspicemur. Absurdissimè ergo filius diceretur amborum. i. patris & filij: Amborũ enim filius diceretur, si eum ambo genuissent: quod abhorret omnium sanorum sensus. Non ergo ab vtroque est genitus, sed procedit ab vtroque amborum spiritus. His verbis ostẽditur, cur spiritus sanctus cum sit de patre, non tamen dicatur genitus vel filius.

Cap. 27.

Cum spiritus sanctus non dicatur genitus, cur filius dicatur procedere. B

CVM autem spiritus sanctus non dicatur genitus, sed tantùm procedens, quæri solet cur filius dicitur nõ tantùm genitus

genitus, sed & procedẽs: Sicut ipse in Euangelio Ioannis ait, Ego ex Deo processi, vel exiui, & veni in mundum. Non ergo tantùm spiritus sanctus procedit à patre, sed etiam filius. Ad quod dicimus, quòd cum vterque procedat à patre, dissimiliter tamen. Nam spiritus sanctus, vt ait August. in 5. lib. de Trinitate procedit à patre, non quomodo natus, sed quomodo datus vel donum. Filius autem processit nascendo, exiit vt genitus. Ac per hoc illud elucescit vt potest, scilicet cur spiritus sanctus etiam non sit filius, cùm & ipse à patre exeat. Ideo spiritus non dicitur filius, quia neque natus est sicut vnigenitus, neque factus, vt per Dei gratiam in adoptionem nasceretur sicut nos.

Ioan. 16. g

Cap. 14.

Quòd non potest distingui à nobis inter generationem filij & processionem spiritus sancti. C

INTER generationem verò filij & processionem spiritus sancti, dum hic viuimus, distinguere non sufficimus: vnde Augustinus Maximino præmissam quæstionem refricanti, scilicet quærenti, cur spiritus sanctus non diceretur filius, cum de patris esset substantia, respondens sic ait: Quæris à me si de substantia patris est filius, de substantia patris est etiam spiritus sanctus: cur vnus filius sit, & alius nõ sit filius. Ecce respõdeo, siue capias, siue non capias. De patre est filius, de patre est spiritus sanctus: sed ille genitus est, iste procedens. Ideo ille filius est patris de quo est genitus: iste autem spiritus est vtriusque, quoniã de vtroque procedit. Sed ideò cùm de illo loqueretur ait: De patre procedit, quoniam pater processionis eius author est, qui talem filium genuit, & gignendo ei dedit, vt etiam de ipso procederet spiritus sanctus. Nam nisi procederet etiam de ipso, non diceret discipulis: Accipite spiritum sanctum, eúmque insufflando daret, vt à se quoque procedere significans, apertè ostenderet flando, quod spirando dabat occultè. Quia ergo sinasceretur non tantum de patre nec tantùm de filio, sed de ambobus vtique nasceretur, sine dubio filius diceretur amborum: Ac per hoc quia filius amborum nullo modo esset, non oportuit nasci cum de ambobus. Amborum est ergo spiritus sanctus, procedendo de ambobus.

Quæstio. Maxim. To. 6. lib. cõtra Ma. xi. 3. c. 14. Responsio Au. quòd pater est author processionis filiorum. Ioan. 15. d Ioan. 20. f

Hic dicit quòd non valet inter illa duo distinguere. D

Ex eodem Augu. aduersus Maximinum, lib. & cap. citatis.

QVID autem inter nasci & procedere intersit, de illa excellentissima natura loquês explicare quis potest? Non omne quod procedit, nascitur: quamuis omne procedat, quod nascitur. Sicut non omne quod bipes est, homo est: quamuis bipes sit omnis, qui homo est. Hoc scio: distinguere autem inter illam generationem, & hanc processionem nescio, non valeo, non sufficio. Ac per hoc quia & illa & ista est ineffabilis, sicut Propheta de filio loquens ait: Generationem eius quis enarrabit? Ita de spiritu sancto verissimè dicitur: Processionem eius quis enarrabit? Satis sit ergo nobis, quia non est à seipso filius, sed ab illo de quo natus est: nō est à seipso spiritus sanctus, sed ab illo de quo procedit. Et quia de vtroque procedit, sicut iam ostendimus. De spiritu sancto quomodo ipse de Deo sit, nec tamen ipse filius sit, quoniam procedendo non nascendo legitur esse de Deo, iam superiùs, quantum visum est, disputauimus.

Esai. 53. c

An spiritus sanctus debeat dici ingenitus. E

Tomo 4. in Dialogo quæst 2.

NVNC considerandum est, cùm spiritus sanctus non sit genitus, vtrum debeat dici ingenitus. Ad quod dicimus, spiritum sanctum, nec genitum, nec ingenitum debere dici. Vnde Augustinus ad Orosium ait, Spiritum sanctum, nec genitum, nec ingenitum fides certa declarat: quia si dixerimus ingenitum, duos patres videbimur affirmare: si autem genitū, duos credere filios culpamur. Sicut enim solus filius dicitur genitus, ita & solus pater dicitur ingenitus, eò quòd ab alio non sit. Vnde August. in 15. lib. de Trinit. Pater, inquit, solus non est de alio. Ideo solus appellatur ingenitus, non quidem in scripturis, sed in consuetudine disputantium, & de re tanta sermonem qualem valuerint proferentium. Filius autem de patre natus est: & spiritus sanctus de patre principaliter & communiter de vtroque procedit: Ideóque cum spiritum sanctum genitum non dicamus, dicere tamen ingenitum non audemus: ne in hoc vocabulo vel duos patres in illa Trinitate, vel duos qui non sunt de alio quispiam suspicetur. Ecce his verbis apertè ostendit spiritum sanctum, nec genitum, nec ingenitum debere dici.

Cap. 26.

Quòd Hieronymus dicit spiritum sanctum ingenitum, quod videtur prædictis aduersari. F

HIERONYMVS tamen in regulis definitionum contra hæreticos, dicit spiritum sanctum ingenitum esse, his verbis, Spiritus sanctus pater non est, sed ingenitus atque infectus. Pater non est, quia patris est, & in patre est: processionem habet ex patre, & non natiuitatem. Filius autem non est, quia genitus non est. Ecce his verbis dicitur spiritus sanctus esse ingenitus, quod videtur aduersari præmissis verbis Augustini.

Determinatio secundum diuersas acceptiones, dicit eos locutos. G

SED vt istam, quæ videtur repugnantiam de medio abigamus, dicimus quod Hieronymus aliter accepit nomen ingeniti, & aliter Augustinus. Accepit enim Augustinus ingenitum, qui vel quod de alio non est: & secundum hoc de solo patre dicitur. Hieronymus verò ingenitum dicit, non genitum: & secundum hoc de spiritu sancto potest dici, cùm spiritus sanctus non sit genitus.

Lib. 5. de Trin. c. 7.

Ex verbis Hieronymi ostenditur, ex quo sensu dixit, spiritum sanctum ingenitum. H

QVOD autem Hieronymus ita acceperit, ostenditur ex verbis eius, quibus in eodem tractatu vtitur, faciens talem diuisionem: Omne quod est, aut ingenitum est, aut genitum, aut factum. Est ergo quod nec natum est, nec factum: & est quod natum est, & factum non est: & est quod nec natum est, nec factum est: & est quod factum est, & natum non est: & est quod factum est, & natum est, & renatum est: & est quod factum est, & natum est, & renatum non est. Nunc præpositorum singulis rebus subsistētiam destinemus. Quod ergo nec natum nec factum est, pater est: non enim ab alio aliquo est. Quod autem natum est, & factum non est, filius est: qui à patre genitus est, non factus. Quod iterum nec factum nec natum est, spiritus sanctus est qui à patre procedit. Quod etiam factum est, & natum non est, cælum & terra, cæteráque insensibilia sunt. Quod autem factum, & natum, & renatum est, homo est. Quod verò factum est, & natum est, & renatum non est, animalia sunt. Ecce his verbis ostendit Hieronymus se ingenitum accipere, non genitum. Aliter enim non esset præmissa diuisio vera, scilicet omne quod est, aut ingenitum est, aut genitum, aut factum. Atque in diuisionis huius prosecutione in assignatione ingeniti, vbique ponit non natum.

Diuisio hæc notanda est diligenter.

QVOD

Universidad de Deusto
Biblioteca

QVOD GEMINA EST PROcessio spiritus sancti.

Distinct. XIIII. A

PRæterea diligenter adnotandum est, quòd gemina est processio spiritus sancti: æterna videlicet, quæ ineffabilis est, qua à patre & filio, æternaliter, & sine tempore processit: & temporalis, qua à patre & filio ad sanctificandam creaturam procedit. Et sicut ab æterno communiter ac simul procedit à patre & filio: ita & in tempore communiter & simul ab vtroque procedit ad creaturam, non diuisim à patre in filio, & à filio ad creaturam. Vnde Augustin. in 15. lib. de Trinit. ait, Spiritus sanctus non de patre procedit in filium, & de filio procedit ad sanctificandam creaturam: sed simul de vtroque procedit, quamuis hoc filio pater dederit, vt sicut de se ita etiam de illo procedat.

Cap. 2.

De temporali processione spiritus sancti, specialiter agitur. B

DE temporali autem processione, Beda in homilia Dominicæ primæ post ascensionem, ita loquitur: Cùm gratia spiritus sancti datur hominibus, profectò mittitur spiritus à patre, mittitur & à filio, procedit à patre, procedit & à filio: quia & eius missio est ipsa processio. His verbis apertè ostendit, donationem gratiæ spiritus sancti dici processionem vel missionem eiusdem. Sed cum donatio vel datio non sit nisi temporalis, constat quia & hæc processio, siue missio temporalis est. Hanc quoque temporalem spiritus sancti processionem Augustin. in 15. lib. de Trinitate insinuat dicens: Spiritus sanctus processit à Christo, quando post resurrectionem insufflauit in discipulos, his verbis: Cùm resurrexisset Christus à mortuis, & apparuisset discipulis, insufflauit, & ait: Accipite spiritum sanctum, vt etiam eum de se procedere ostenderet: & ipse est virtus, quæ de illo exibat (vt legitur in Euangelio) & sanabat omnes. Et vt ostenderet hanc processionem spiritus sancti non esse aliud, quam donationem vel datione ipsius spiritus sancti, addidit: Post resurrectionem Dominus Iesus bis dedit spiritum sanctum: semel in terra propter dilectionem proximi: & iterum de cælo propter dilectionem

Libro homiliarũ 2. homil. 11.

Cap. 26.

Ioan. 20.

Luc. 6. c

Ioan. 20. f

Act. 2. a

lectionem Dei: quia per ipsum donum diffunditur charitas in cordibus nostris, qua diligimus Deum & proximum.

Quòd aliqui dicunt ipsum spiritum sanctum non dari, sed dona eius. C

SVNT autem aliqui, qui dicunt spiritum sanctum ipsum Deum non dari, sed dona eius, quæ non sunt ipse spiritus: & vt aiunt, spiritus sanctus dicitur dari cum gratia eius, quæ tamen non est ipse qui datur hominibus. Et hoc dicunt Bedam sensisse in superioribus verbis, quibus dicit spiritum sanctum procedere cùm ipsius gratia datur hominibus: tanquam non ipse detur, sed gratia eius. Sed quòd ipse spiritus sanctus, qui Deus est, & tertia in Trinitate persona, detur apertè dicit Augustin. in 15. lib. de Trinit. ita dicens: Eundem spiritum sanctum datum cùm insufflasset Iesus: de quo mox ait: Ite, baptizate omnes gentes in nomine Patris & filij & spiritus sancti: ambigere non debemus. Ipse est ergo, qui etiã de cælo datus est die Pentecostes. Quomodo ergo Deus non est qui dat spiritum sanctum? imò quantus est Deus, qui dat Deum? Ecce his verbis apertè dicit spiritum sanctum, ipsum scilicet Deum dari hominibus à patre & à filio. Et quòd ipse spiritus sanctus qui Deus est ac tertia in Trinitate persona, nobis detur, nostrisque infundatur atque illabatur mentibus, apertè ostendit Ambros. in 1. lib. de Spiritu sancto, dicens: Licet multi dicantur spiritus, quia legitur: Qui facit Angelos suos spiritus: vnus est tamen Dei spiritus. Ipsum ergo vnum spiritum & Apostoli, & Prophetæ sunt consecuti: sicut etiam vas electionis, dicit: Quia vnum spiritum potauimus: quasi eum qui non queat scindi, sed infundatur animis, & sensibus illabatur, vt secularis sitis restinguat ardorem: qui spiritus sanctus non est de substantia rerum corporaliũ, nec de substantia inuisibilium creaturarum. His verbis apertè dicit spiritum sanctum ipsum, qui creatura non est, infundi mentibus nostris. Item in eodem: Omnis creatura mutabilis est, sed non mutabilis spiritus sanctus. Quid autem dicere dubitem, quia datus est spiritus sanctus, cùm scriptum sit: Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis? Qui cum sit inaccessibilis natura, receptibilis tamen propter bonitatem suam nobis est, & compie-

Quòd ipse spiritus sanctus, qui Deus est datur & mittitur.

Cap. 26. g

Mat. 28 d

Act. 2. a

Tom. 2. & cap. 4.

Psal. 103.

Act. 9. c

Libro de spir. c. 3.

Ad Ro. 5. a

Eisdem li. & cap.

complectens virtute omnia: sed qui solis participetur iustis,
1.Cor.12.b simplex substantia, opulens virtutibus, vnicuique præsens, diuidens de suo singulis, & vbique totus. Incircunscriptus ergo & infinitus est spiritus sanctus: qui discipulorum sensus separatorum infudit, quem nihil potest fallere. Angeli ad paucos mittebantur, spiritus sanctus autem populis infundebatur. Quis ergo dubitet quin diuinum sit quod infunditur simul pluribus, nec videtur? vnus est ergo spiritus sanctus, qui datus est omnibus, licet separatis Apostolis. Et hic apertè dicit Ambrosius, quòd spiritus sanctus qui est substan-
Sermo. 43. in tom. 10. tia simplex, cum sit vnus, datur pluribus. Alia quoque auctho-
Ad Ro. 5. ritate hoc idem astruitur, scilicet quòd spiritus sanctus qui est æqualis filio, hominibus detur. Ait enim August. de verbis Apostoli sic: Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis. A quo datur? Ab illo qui dedit dona hominibus. Quæ dona? spiritum sanctum qui tale donum dat, qualis est ipse. Magna est misericordia eius: donum dat sibi æquale: quia donũ eius spiritus sanctus est. Præmissis his & aliis pluribus authoritatibus, apertè mõstratur quòd spiritus sanctus æqualis patri & filio nobis da-
Cap. vlti. circa finẽ. tur: nec ideo tamen minor est patre & filio: Vnde Aug. in 4. lib. de Trinit. ait, Non ideo, inquit, minorem spiritum sanctum: quia & eum pater misit & filius arbitrandum est.

An viri sancti & Ecclesiæ prælati dent, vel dare possint spiritum sanctum, quod non dant hic ostendit. D

Hic quæritur, vtrum & viri sancti dent vel possint dare
Cap. 27. aliis spiritum sanctum. Quem si aliis dant, cùm eius donatio suprà sit dicta processio, videtur ab eis procedere spiritus sanctus vel mitti: sed creator à creatura non mittitur vel procedit. Restat ergo vt spiritum sanctum ipsi non dent, nec pos-
Act. 8. sint dare. Vnde August. in 15. lib. de Trinit. Non aliquis discipulorum Christi dedit spiritum sanctum. Orabant quippè vt veniret in eos, quibus manum imponebant, non ipsi eum dabant. Quem morem in suis præpositis etiam nunc seruat Ecclesia. Denique & Simon Magus offerens Apostolis pecuniam, non ait: Date mihi & hanc potestatem, vt dem spiritum sanctum: sed cuicunque, inquit, imposuero manus, accipiat spiritum sanctum, quia nec Scriptura superius dixerat: Videns autem Simon, quia Apostoli darẽt spiritum sanctum, sed

sed dixerat. Videns autem Simon, quia per impositionem manuum Apostolorum daretur spiritus sanctus. Ecce his verbis ostendit August. Nec Apostolos, nec alios Ecclesiæ prælatos dedisse, vel dare spiritum sanctum.

Quod non possunt dare spiritum sanctum hic docet. E

Et quod plus est, non posse etiam dare dicit in eodem li-
Cap. eod. Ioan. 1. & Ioël. 3. bro, subdens de Christo scriptum est, quòd acceperit à patre promissionem spiritus sancti, & effuderit: in quo vtraque natura monstrata est, humana scilicet & diuina. Accepit quippè vt homo, effudit vt Deus. Nos autem accipere quidem hoc donum possumus pro modulo nostro: effundere verò super alios non vtique possumus: sed vt hoc fiat, Deum super eos, à quo id efficitur, inuocamus. His verbis expressè dicit, nos spiritum sanctum non posse super alios effundere, id est, aliis dare.

Quod videtur contrarium. F

Sed huic videtur contrarium, quòd Apostolus ad Galat.
Cap. 3. Determinatio. de se loquens ait: Qui tribuit vobis spiritum, & operatur virtutes in vobis. Ecce euidenter dicit se tribuisse spiritum. Sed intelligendum est hoc dixisse Apostolum, non quia haberet potestatem & authoritatem dandi spiritũ sanctum, sed quia ministeriũ habuerit, in quo dabatur à Deo spiritus sanctus:
Tomo 4. In explana tione tertij ad Galat. vt enim ait August. super eundem locum, exponens illud Apostoli verbum, ab Apostolo prædicata est eis fides: in qua Prædicatione aduentum & præsentiam spiritus sancti sensérat, sicut illo tempore in nouitate inuitationis ad fidem, etiã sensibilibus miraculis præsentia spiritus sancti apparebat, vt
Act. 2. 8. 9. 10. & 11. in actibus Apostolorum legitur. Apertè hic ostendit quomodo illis spiritum sanctum Apostolus tribuerit: non vtique ipsum mittendo in eos, sed prædicando eis fidem Christi: quam illis recipientibus, quod spiritus sanctus in eis esset, aliquibus signis visibilibus monstrabatur. Non ergo homines quantumcunque sancti dare possunt spiritum sanctum.

VTRVM SPIRITVS SANCTVS à seipso detur.

Distinct. XV. A

Hic considerandum est, cùm spiritus sanctus detur hominibus à patre & filio, quod est ipsum temporaliter procedere

procedere ab vtroque vel mitti, vtrum etiam à seipso detur. Si datur à se, vel procedit vel mittitur à se. Ad quod dicimus quia spiritus sanctus & Deus est, & donũ siue datum: & ideo dat, & datur. Dat quidem, inquantum Deus: & datur inquantum donum siue datum. Cum autem donatio, siue datio spiritus sancti sit operatio Dei, & communis sit & indiuisa operatio trium personarum datur, itaque spiritus sanctus non tantum à patre & filio, sed etiam à seipso. Vnde Aug. in 15. lib. de Trinitate dicit quod seipsum dat. Sicut inquit corpus carnis nihil est aliud quam caro: sic donum spiritus sancti nihil est quam spiritus sanctus. In tantum ergo donum Dei est, inquantum datur ei quibus datur. Apud se autem Deus est, etsi nemini datur: quia Deus erat patri & filio coæternus, antè quam cuiquam daretur: nec quia illi dant & ipse datus, ideo minor est illis. Ita enim datur, sicut Dei donum, vt etiã seipsum det sicut Deus. Non enim dici potest non esse suæ potestatis, de quo dictum est, Spiritus vbi vult spirat. Ecce apertè dicit quòd spiritus sanctus seipsum dat. Si enim spiritus sanctus seipsum dare non potest, & eum pater dare potest, & filius: potest vtique pater dare aliquid & filius, quòd non potest spiritus sanctus. Item, Si pater & filius dant spiritum sanctum, nec ipse dat: aliquid ergo pater operatur & filius: quod non operatur spiritus sanctus: dat ergo spiritus sanctus seipsum. Si autem seipsum dat, tunc à seipso procedit & mittitur: quod vtique verum est. Nam processio temporalis spiritus sancti vel missio ipsius est donatio, & ipsa Dei operatio. Procedit ergo spiritus sanctus temporaliter à se, & mittitur à se, quia datur à se.

Cap. 5. *Ioan. 3.*

Non est mirum, si spiritus sanctus dicatur mitti vel procedere à se, cùm etiam filius dicatur mitti à se. B

Ne autem mireris, quòd spiritus sanctus dicitur mitti vel procedere à se. Nam & de filio dicit Aug. in 2. lib. de Trinit. quòd non tantùm à patre missus est, sed etiam à seipso & à spiritu sancto: quærens quomodo filius vel spiritus sanctus sit missus, cùm vterque sit vbique tanquam Deus. Nam vterque, inquit Augustinus, legitur missus. De spiritu sancto enim legitur: Quem mittet pater in nomine meo. Et iterum, Si abiero, mittam eum ad vos. Et filius de se dicit: Exiui à patre, & veni in mũdum. Et Apostolus dicit. Misit Deus filium suum. In Propheta autem scriptum est ex persona Dei: Cælum & terram ego impleo. Itaque si vbique Deus est, vbique ergo est filius, vbique etiam, est spiritus sanctus, Illic ergo missus est filius & spiritus sanctus, vbi erat.

Ioan. 14. d *Ioan. 16. b* *Ibidem f* *Galat. 4. a* *Hier. 23. d*

Quomodo intelligenda sit missio vtriusque. C

Quocirca quærendum est, quomodo intelligitur missio filij vel spiritus sancti. Pater enim solus, inquit Aug. in eodem, nusquam legitur missus, sed filius, & spiritus sanctus. Et de filio primò videamus quomodo missum eũ Apostolus dicat. Misit Deus filium suum factum ex muliere: vbi satis ostendit eo ipso missum filium, quo factum ex muliere. Proinde mitti à patre sine spiritu sancto non potuit, quia pater intelligitur misisse eum, cum fecit ex fœmina: quod vtique non fecit sine spiritu sancto. Ecce hic dicit filiũ missum à patre & spiritu sancto.

Cap. 5. *Prius de missione filij.* *Psal. 4. a*

Quod à spiritu sancto filius sit missus, authoritatibus confirmatur. D

Et quòd à spiritu sancto filius sit missus, vt ait Augustinus in eodem authoritatibus confirmatur. Ipse Christus dicit per Esa. Nunc misit me Dominus, & spiritus eius. De hoc Ambr. in lib. 3. de Spiritu sancto ita ait, Quis est qui dicit. Me misit Dominus & spiritus eius: nisi qui venit à patre, vt saluos faceret peccatores, id est, Christus? ergo & pater filium misit, & spiritus sanctus. Idem in eodem, Datus est à patre, vt Esa. dicit, Puer natus est nobis, & filius datus est nobis. Datus est, audeo dicere, & à spiritu, quia & à spiritu sancto missus est. Dicit. n. filius Dei, Spiritus Domini super me, propter quod vnxit me euangelizare pauperibus misit me, prædicare captiuis remissionem, &c. Quod cum de lib. Esa legeret, ait in Euangelio. Hodie completa est hæc scriptura auribus vestris, vt de se dictum esse signaret. Bene autem dixit, Super me: quia quasi filius hominis & vnctus est, & missus ad prædicandum. Nam secundum diuinitatem non super Christum est spiritus, sed in Christo. Ecce his verbis ostendit Ambrosius filium esse missum & datum nobis, non tantum à patre, sed etiam à spiritu sancto.

Lib. & c. eisdem. *Esa. 48. c* *Cap. 1.* *Esa. 9. a* *Esa. 61. a* *Ambr. in Prologo.* *lib. 3.* *Luc. 4. d*

Quod filius sit datus etiam à seipso. E

Deinde ostendit esse datum etiam à seipso: ita dicens in eodem lib. Cum enim non definitum fuerit per Prophetã à quo datus est filius, ostenditur datus gratia Trinitatis, vt

Cap. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

etiam ipse filius se dederit. Ecce hic dicit quod filius se dedit, quia Trinitas eum dedit. Si autem filius à se datus est, à se ergo missus est, & à se processit. Et hoc vtique verum est, & concedi oportet, cum eius missio sit diuina operatio.

Quod filius sit missus à se. F

Cap. 5. Qvod autem à se mittatur Aug. astruit in lib. 2 de Tri. dicens, Fortè aliquis cogat vt dicamus etiam à seipso missum esse filium? quia & Mariæ conceptus, & partus operatio Trinitatis est. Sed, inquit aliquis, quomodo pater eum misit si ipse se misit? Cui respondeo quærens vt dicat, quomodo eum *Ioan. 10. g* pater sanctificauit, si & ipse se sanctificauit? Vtrumque enim *Ioan. 17. c* Dominus ait. Quem pater, inquit, sanctificauit & misit in hunc mundum. Et alibi. Ego pro eis sanctifico meipsum. Item quæro, quomodo pater eum tradidit, si ipse se tradidit? vtrumque enim legitur, Credo respondebit, si probè sapit, quia vna voluntas est patris & filij, & inseparabilis operatio. Sic igi- *Lib. 2. de* tur intelligat, illam incarnationem & ex virgine natiuitatem *Tri. cap. 5.* in qua filius intelligitur missus, vt eademque operatione patris & filij inseparabiliter esse factam, non inde separato spiritu sancto. Ergo à patre & filio missus est idem filius, quia à patre & verbo eius factum est vt mitteretur, id est, incarnatus hominibus appareret. Non enim missus est, mutando locum, quia in mundo erat, Quapropter pater inuisibilis vna cum filio secum inuisibili, eundem filium visibilem faciendo, misisse eum dictus est, qui si ita visibilis fieret, vt cum patre inuisibilis esse desisteret, id est, si in substantia inuisibilis. Verbi in creaturam visibilem mutata & transiens verteretur. *ad Phi. 3.* Ita missus à patre intelligeretur filius, vt tantum missus non etiam mittens cum patre inueniretur. Cum verò, sic est accepta forma serui, vt maneret incommutabilis forma Dei, manifestum est quod à patre & filio non apparentibus factum sit quod appareret in filio, id est, ab inuisibili patre et inuisibili filio, idem ipse filius visibilis mitteretur.

Summatim colligit quæ ex prædictis astruuntur. G

Ex prædictis apertè monstratur quòd filius missus est à patre & spiritu sancto, & à seipso: & quæ sit ipsa missio. s. incarnatio, i. quòd factus est homo, per quod visibilis apparuit, quod est opus commune patris & filij, & spiritus sancti.

Quæstio

Quæstio cur dicit à meipso non veni. H

Sed ad hoc opponitur, si filius à se ipso missus est, cur *Ioan. 8. e* ergo ait, A meipso non veni? Ad hoc Aug. respondet in 2. lib. *Solutio.* de Trinit. dicens. Hoc dictum esse secundum formam serui, *Cap. prius* secundum quam non fecit vt mitteretur, id est, non operatus est incarnationem, sed secundum formam Dei. *citatio.*

Vtrum semel tantum missus sit filius, an sæpè I

Hic quæritur, vtrum semel tantum missus sit filius, an sæpe mittatur? Si enim missio filij ipsius tantum: incarnatio est cum semel tantum incarnatus sit, & semel tantum videtur missus. At si sæpe mittitur, est & alia eius missio quam incarnatio. Sed quæ est illa? Nunquid æterna genitura missio eius dicenda est, an etiam aliæ missio quærenda est?

Quod duobus modis dicitur filius mitti. k

Ad quod dicimus, quod duobus modis dicitur filius mitti præter illam æternam genituram, quæ ineffabilis est: secundum quam etiam missus posset dici, vt videtur quibusdam: sed melius ac verius secundum eam dicitur genitus. Præter eam ergo duobus modis dicitur mitti, scilicet, vel cum visibiliter mundo apparuit carne indutus, vel cum se in animas pias sic transfert, vt ab eis percipiatur ac cognoscatur. Hos duos missionis modos apertè Aug. distinguit in 4. *Sap. 7.* lib. de Trinitate, dicēs. Non eo ipso quod de patre natus est, *Cap. 20.* missus dicitur filius: sed eò quod apparuit huic mundo. Verbum caro factum. Vnde dicit, A patre exiui, & veni in mundum: vel eo quod ex tempore cuiusquam mente percipitur, *Ioan. 16. g* sicut dictum est de sapientia, Emitte illam de cœlis sanctis *Sap. 9. b* tuis, & à sede magnitudinis tuæ, vt mecum sit & mecum laboret, id est, doceat me laborare, & tunc vnicuique mittitur, cum à quoquam cognoscitur atque percipitur, quantum cognosci & percipi potest, pro captu vel proficientis in Deum, vel perfectè in Deo animæ rationalis.

Quod secundum alterum semel secundum alterum sæpe sit missus: & secundum alterum vt sit homo, & secundum alterum vt sit cum homine. L

Ecce, distincti sunt duo modi missionis filij: & secundum alterum semel tantum missus est Dei filius, secundum alterum sæpe missus est, & mittitur quotidie. Nam secundū alterum missus est, vt sit homo, quod semel tantum factum

est: secundum alterum verò mittitur, vt sit cũ homine, quomodo quotidie mittitur ad sanctos, & missus est etiam ante incarnationem, & ad omnes sanctos qui ante fuerunt & etiã ad angelos. Vnde Aug. de filio, id est, de sapientia patris loquens. 4. lib. de Trinitate ait, Aliter mittitur sapientia, vt sit cum homine: aliter missa est, vt sit homo in animas sanctas se transfert, & amicos Dei & Prophetas constituit, sicut implet etiam sanctos angelos. Sed cum venit plenitudo temporis, missa est, non vt impleret angelos, nec vt esset angelus, nec vt esset cũ hominibus vel in hominibus, vt antea in Patribus erat & in prophetis: sed vt ipsum verbum fieret caro, id est, homo.

Cap. 20. Sap. 7. d

Quod secundum alterum modum dicitur missus in mundum, secundum alterum non. M

PRÆTEREA notandum est, quod cum his duobus modis mittatur filius secundum alterum dicitur missus in mundum secundum alterum verò non. Eo enim modo missus dicitur in mundum, quo visibilis mundo apparuit. Vnde Aug. in eodem lib. ait. Cum ex tempore cuiusquam mente percipitur, mitti quidem dicitur, sed non in hunc mundum. Non enim sensibiliter apparet, id est, corporeis sensibus præsto est. Nam & nos, secundum, quod mente aliquid æternum capimus, non in hoc mundo sumus: & omnium iustorum spiritus etiam in carne viuentium, inquantum diuina sapiunt, non sunt in hoc mundo. Ex prædictis liquet, quod præter ineffabilem genituram, duobus modis mittitur filius, scilicet, cum visibiliter apparuit, vel inuisibiliter percipitur mente.

Cap. 22. Vbi supra.

Cur pater non dicitur missus, cum ab aliquo cognoscitur, vt filius. N

HIC quæritur, cur pater non dicitur missus, cum ex tempore à quoquam cognoscitur, sicut filius. Ad quod dicimus, quia in eo est principij authoritas, quæ non habet de quo sit à quo filius est & spiritus sanctus. Pater. n. est, vt ait Aug. in eodem lib. principium totius diuinitatis, vel si melius dicitur deitatis: quia principium est filij, & spiritus sancti. Nam, vt ait Aug. in eodem. Si voluisset etiã Deus pater, per subiectam creaturam visibiliter appareret: absurdissimè tamẽ aut à filio quem genuit, aut à spiritu sancto qui de illo procedit missus diceretur. Congruenter autem ille missus dicitur, qui in carne apparuit: misisse autem ille, qui in ea non apparuit.

Lib. & c. citatis. Cap. 21. in fi. libri. 4.

Putauerunt quidam filium, & spiritum sanctum minores fuisse patre, quia missi dicuntur. O

Aug. li. 3. de Tri. c. 5.

IDEOQVE putauerunt quidam hæretici, cum pater nõ sit missus, sed filius & spiritus sanctus, patrem esse maiorem, ac filium minorem esse & spiritum sanctum: atque patrem, quasi maiorem, misisse vtrumque quasi minorẽ. Quod Aug. improbat in 4. lib. de Trin. illis contradicens. Non ideo inquit arbitrandum est minorem esse filium quod missus est à patre, nec ideo minorem spiritum sanctum, quod & pater eum misit & filius: siue enim propter visibilem creaturam, siue potius propter principij authoritatem vel commendationem, non propter inæqualitatem vel imparilitatem vel dissimilitudinem substantiæ, in scripturis hæc posita intelliguntur. Non ergo ideo dicitur pater misisse filium vel spiritum sanctum, quod ille esset maior, & illi minores: sed maximè propter authoritatem principij commendandam: & quia in visibili creatura non sicut ille apparuit. Ecce ostensum est quæ sit missio filij, & quibus modis mittatur.

Cap. 21. in fine libri.

DE MISSIONE SPIRITVS SANCTI, quæ fit duobus modis visibiliter, & inuisibiliter.

Distinctio XVI. A

NVNC de spiritu sancto videndum est, præter illã ineffabilem & æternam processionem qua procedit à patre & filio, & non à seipso: quæ sit eius temporalis processio, quę dicitur missio, siue datio. Ad quod dicimus, quia sicut filius duobus modis dicitur mitti: vno, quo visibiliter apparuit: altero, quo inuisibiliter à castis mentibus percipitur: ita & spiritus sanctus à patre & filio, ac à seipso duobus modis procedere siue mitti siue dari dicitur: vno visibiliter, altero inuisibiliter. Datus est enim visibilis creaturæ demõstratione, sicut in die pentecostes, aliisque vicibus & datur quotidie inuisibiliter, illabendo mentibus fidelium.

Prius de illo modo missionis, qui fit visibiliter, agit. B

ET primo agamus de illo missionis modo, qui fit visibili specie: de hoc August. in 2 lib. de Trinitate ait, In promptu est intelligere de spiritu sancto cur missus & ipse dicatur. Facta est enim quædam creaturæ species ex tempore, in qua

Cap. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

visibiliter ostenderetur spiritus sanctus : siue cùm in ipsum Dominum corporali specie columbæ descendit, siue cum in die Pentecostes factus est subitò de cœlo, sonus, quasi ferretur flatus vehemens, & visæ sunt illis linguæ diuisæ, sicut ignis, qui & insedit super vnumquemque eorum. Hæc operatio visibiliter expressa & oculis oblata mortalibus, missio spiritus sancti dicta est: non vt appareret eis ipsa substantia, qua & ipse inuisibilis & incommutabilis est, sicut pater & filius: sed vt exterioribus visis corda hominum commota à temporali manifestatione venientis, ad occultam æternitatem semper præsentis conuerterentur. Ecce his verbis aperit Augustinus illum modum missionis, qui visibiliter exhibetur, cum tamen ipse spiritus in sui natura non videatur: qui nec in illis creaturis magis erat, quam in aliis, sed ad aliud. In illis enim erat vt per eas ad homines veniens ostenderetur esse in illis ad quos illæ creaturæ veniebant. Non enim spiritus sanctus temporali motu tunc venit, vel in hominem descendit, sed per temporalem motum creaturæ significata est spiritualis & inuisibilis spiritus sancti infusio. Et vt apertius dicam, per illum modum missionis spiritus sancti corporaliter exhibitum, mõstrata est spiritualis & interior missio sancti spiritus, siue donatio, de qua agendum est.

Cùm filius sit minor patre secundum formam creatam, in qua apparuit, cur non & spiritus sanctus similiter.

De filio probat. Cap. 19. Gala. 4. a

Sed priùs quærendum est, cùm filius dicatur minor patre secundum missionem qua in forma creata apparuit, cur & spiritus sanctus non dicatur similiter minor patre, cùm in forma creata apparuit. Nam de filio quòd minor sit patre secundum formam qua missus apparuit, apertè ostendit Aug. in 4. lib. de Trin. dicens, Misit Deus filium suum, factum ex muliere, factum sub lege: vsque adeò paruum, vt factum: et itaque missum, quo factum. Fateamur ergo factum minorẽ & intantùm minorem, inquantùm factum: & intantum factum, inquantum missum. Ecce habes, quia filius inquantum est missus, id est, factus, minor est patre. Cum ergo spiritus sanctus non dicatur patre minor, cum & ipse creaturam assumpserit, in qua apparuit? quiaaliter spiritus assumpsit creaturam in qua apparuit, aliter filius: Nam filius accepit personam, spiritus verò non Filius enim accepit hominem, ita vt fieret homo. Spiritus verò sanctus non ita accepit columbam, vt fieret columba. De hoc Aug. in 2. lib. de Trin. ait, Ideo nusquam scriptum est, quòd Deus pater maior sit spiritu sancto, vel spiritus sanctus minor patre: quia non sic est assumpta creatura, in qua appareret spiritus sanctus, sicut assumptus est filius hominis, in qua forma ipsius Dei, Verbi persona præsentaretur, non vt haberet verbum Dei, sicut alij sancti sapiẽtes, sed quod ipsum verbum erat. Aliud est enim Verbum in carne, aliud verbũ caro, id est, aliud est Verbum in homine, aliud Verbum est homo, Caro enim pro homine posita est in eo quod ait. Verbum caro factum est. Non ergo sic assumpta est creatura, in qua apparuit spiritus sanctus sicut assumpta est, caro illa & humana forma ex virgine Maria. Non enim columbam, vel illum flatum, vel illũ ignem beatificauit, sibique in vnitatem personæ coniunxit in æternum. Ex prædictis apertè ostensum est, secundum quid filius dicatur minor patre, & quare filius dicatur minor patre, & non spiritus sanctus.

Cap. 6.

Ioan. 1. b

Quòd filius secundum quod homo factus est, non modò patre, sed spiritu sancto & etiam seipso minor est. D

Cap. 7. 8. & 11.

Notandvm autem quòd filius secundum quòd homo factus est, non tantùm patre, sed spiritu sancto, & etiam seipso minor dicitur. Et quod etiam seipso minor dicatur secundum formam serui, Augustinus ostẽdit in 1. lib. de Trin. dicens, Errauerunt homines, ea quæ de Christo secundum hominem dicta sunt, ad eius substantiam, quæ sempiterna est transferentes: sicut illud quod ipse Dominus ait: Pater maior me est, quod propter formam serui veritas dicit: secũdum quem modum etiam seipso minor est filius. Quomodo enim non etiam seipso minor factus est, qui seipsum exinaniuit, formam serui accipiens? Non enim sic accepit formam serui, vt amitteret formam Dei, in qua erat æqualis patri. In forma ergo Dei vnigenitus patris æqualis est patri. In forma serui etiam seipso minor est. Non ergo immeritò Scriptura dicit vtrunque, scilicet, & æqualẽ patri filium, & patrem maiorem filio. Illud enim propter Dei formam, hoc autem propter formã serui intelligitur. De hoc eodem in 2. libro de Trin. Augst. ait, Dei filius est æqualis patri secundum Dei formam, in qua est: & minor patre secundum formam

Ioan. 14. d

Phil. 2. a

Cap. 1. & similiter de verbis.

Domini sermone, 58. Tom. 2. epi. 69. ad Maxim. medicum, qui & ipse Domino Eximo Cap. 7.

mam serui, quam accepit: in qua non modo patre, sed etiam spiritu sancto, nec hoc tantum, sed etiam seipso minor iacuentus est. Propter quod, vt idem in lib. Epistola, contra Maximinum ait, Non tantum patre, sed etiam seipso, & spiritu sancto minor factus est, & etiam minoratus paulominus ab angelis. Est ergo Dei filius, vt ipse ait in 1. lib. de Trinit. Deo patri in natura æqualis, habitu minor in forma serui quam accepit. His authoritatibus ostenditur apertè filius secundũ formam serui minor patre: & seipso, & spiritu sancto.

Hilarius aliter dicit, scilicet, quod pater sit maior, nec filius tamen minor. E

Ioan. 14. Phil. 2. c Post libri medium. Ioan. 1. f

HILARIVS autem dicere videtur, quòd pater maior sit filio, nec tamẽ filius minor patre. Pater enim dicitur maior propter authoritatem, quia in eo est authoritas generationis: secundum quam dicit, Pater maior me est. Et Apostolus, Donauit ei nomen quod est super omne nomẽ. Cùm ergo ait, Pater maior me est, hoc est ac si diceret, Donauit mihi nomen Si ergo, inquit Hilarius, in 9 lib. de Trinit. donantis authoritate pater maior est, nunquid per doni confessionem filius minor est? maior itaque donans est, sed minor iam non est cui vnum esse donatur: ait enim, Ego & pater vnũ sumus. Si non hoc donatur Iesu, vt confitendus sit in gloria Dei patris, minor, patre est: si autem in ea gloria ei donatur esse qua

Hilarius. Ibidem.

pater est, habes & in donantis authoritate, quia maior est: & in donati confessione, quia vnum sunt. Maior itaque pater & filio est, & planè maior: cui tantum donat esse, quantus est ipse. cui in nascibilitatis esse imaginem sacramento natiuitatis Impartit, quem ex se in forma sua generat? Audisti Lector quid super hoc dicat Hilarius: cuius verba vbicunque occurrerint diligenter nota, piéque intellige.

DE MISSIONE SPIRITVS SANCTI QVA inuisibiliter mittitur. *Distinctio* XVII.

De inuisibili spiritus sancti missione.

IAM nunc accedamus ad assignandam missionem spiritus sancti, qua inuisibiliter mittitur in corda fidelium. Nam ipse spiritus sanctus, qui Deus est, ac tertia in Trinitate persona (vt suprà ostensum est) à patre & filio ac semetipso temporaliter

poraliter procedit, id est, mittitur ac donatur fidelibus. Sed quæ sit ista missio, siue donatio, vel quomodo fiat, considerandum est.

Præmittitur quiddam ad hanc ostensionem necessarium, scilicet quòd spiritus sanctus est charitas, qua diligimus Deum & proximum. B

HOC autem vt intelligibilius doceri, ac plenius perspici valeat, præmittendum est quiddam ad hoc valde necessariũ. Dictum quidem est suprà, & sacris authoritatibus ostensum quòd spiritus sanctus amor est patris & filij, quo se inuicem amant & nos. His autem addendum est, quòd ipse idem spiritus sanctus est amor, siue charitas, qua nos diligimus Deũ & proximum: quæ charitas cum ita est in nobis, vt nos faciat diligere Deum & proximum, tunc spiritus sanctus dicitur mitti vel dari nobis: & qui diligit ipsam dilectionem qua diligit proximum, in eo ipso Deum diligit: quia ipsa dilectio Deus est, id est, spiritus sanctus.

Hic magister comminiter non tenetur, vt videre est in erroribus selectis. 1. Ioã. 4. c

Authoritatibus ita esse confirmat. C

NE autem in re tanta aliquid de nostro influere videamur, sacris authoritatibus quod dictum est corroboremus. De hoc Augustin. in 8. lib. de Trinitate ait: Qui proximum diligit, consequens est, vt ipsam præcipuè dilectionem diligat. Deus autem dilectio est: consequens ergo est, vt præcipuè Deum diligat. Item in eodem: Deus dilectio est, vt ait Ioannes Apostolus: vt quid ergo imus & currimus in sublimia cælorum & ima terrarum, quærentes eum qui est apud nos, si nos apud eum esse velimus? Nemo dicat: Non noui quid diligam, diligat fratrem, & diligat eandem dilectionem. Magis enim nouit dilectionem qua diligit, quàm fratrem quem diligit. Ecce iam potes notiorem Deum habere quàm fratrem. Planè notiorem, quia præsentiorem, quia interiorem, quia certiorem Amplectere dilectionem Deum, & dilectione amplectere Deũ. Ipsa est dilectio, quæ omnes bonos Angelos, & omnes Dei seruos consociat vinculo sanctitatis. Quantò ergo, saniores sumus à tumore superbiæ, tantò sumus dilectione pleniores: & quo, nisi Deo, plenus est qui plenus est dilectione? His verbis satis ostẽdit Augustinus quòd dilectio ipsa, qua diligimus Deum vel proximum Deus est. Sed adhuc apertiùs in eodem libro subdit, dicens: Dilectionem

Cap. 7. circa medium. 1. Ioã. 4. c Aug. lib. prædicto. c. 7. & 8.

Universidad de Deusto
Biblioteca

1.Ioã.2. b Libro & c.eiusdem.

nem quantùm commendat Ioannes Apostolus, attendamus. Quid diligit, inquit, fratrem, in lumine manet, & scandalum in eo non est. Manifestum est quòd iustitiæ perfectionem in fratris dilectione posuerit. Nam in quo scandalum non est, vtique perfectus est. Et tamen videtur dilectionem Dei tacuisse: quod nunquam faceret, nisi quia in ipsa fraterna dilectione vult intelligi Deum. Apertissimè enim in eadem epistola paulò post ait ita: Dilectissimi diligamus inuicem, quia dilectio ex Deo est: & omnis qui diligit, ex Deo natus est, & cognouit Deum. Qui non diligit, non cognouit Deum, quia Deus dilectio est. Ita contextio satis apertè declarat, eandem ipsam fraternam dilectionem (nam fraterna dilectio est, qua diligimus inuicem) non solùm ex Deo, sed etiam Deum esse, tanta authoritate prædicari, scilicet Ioannis. Cum ergo de dilectione diligimus fratrem, de Deo diligimus fratrem, nec fieri potest vt eandem dilectionem non præcipue diligamus, qua fratrem diligimus, quoniam Deus dilectio est. Item, Qui non diligit fratrem, non est in dilectione: & qui non est in dilectione, non est in Deo, quia Deus dilectio est. Ecce apertè dicit, fraternam dilectionem Deum esse.

1.Ioã.4. b

Paulò inferiùs in cap.8.

Quòd fraterna dilectio cùm sit Deus non est pater vel filius, sed tantum spiritus sanctus.

Cvm autem fraterna dilectio sit Deus, nec pater est, nec filius, sed tantum spiritus sanctus, qui propriè in Trinitate dilectio vel charitas dicitur. Vnde August in 15.lib. de Tri... Si in donis Dei nihil est maius charitate, & nullum est ma... ius donum Dei quàm spiritus sanctus, quid consequenti... est, quàm vt ipse sit charitas, quæ dicitur & Deus & ex De... Ita enim ait Ioãnes: Dilectio ex Deo est. Et paulò post, De... dilectio est. Vbi manifestat eam se dilectionem dixisse De... quam dixit ex Deo. Deus ergo ex Deo est dilectio. Item... eodem: Ioannes volens de hac re apertiùs loqui In hoc, i... quit, cognoscimus quia in ipso manemus, & ipse in nob... quia de spiritu suo dedit nobis. Spiritus itaque sanctus, q... quo dedit nobis, facit nos in Deo manere, & ipsum in nob... hoc autem facit dilectio. Ipse est ergo Deus dilectio. Ig... igitur significatur vbi legitur: Deus dilectio est. Ex his ergo apparet quòd spiritus sanctus charitas est.

Cap. 19. circa finẽ. Augu. lib. de Trinit. eod. c. 17. 1.Ioã.4. b eodem c.

Quòd non est dictum per causam illud, Deus charitas est: sicut illud: Tu es patientia mea, & spes mea. E

Sed ne fortè aliquis dicat illud esse dictum per expressionem causæ, Deus charitas est, eò scilicet quod charitas sit ex Deo, & non sit ipse Deus: sicut dicitur, Deus nostra patientia est, & spes: & non quòd ipse sit ista, sed quia ista ex Deo sunt: occurrit August. ostendens hoc nõ esse dictum per causam, sicut illa, in 15.lib. de Trinit. dicens: Non dicturi sumus charitatem non propterea esse dictum Deum, quòd ipsa charitas sit vlla substantia, quæ Dei digna sit nomine, sed quòd donum sit Dei, sicut dictum est de Deo: Tu es patientia mea, non vtique ideo dictum est. Tu es patientia mea, quòd Dei substantia est nostra patientia, sed quia ab ipso nobis est. Vnde alibi: Ab ipso est patientia mea. Hunc enim sensum facilè refellit scripturarum ipsa locutio. Tale est enim: Tu es patientia mea: quale est, Domine spes mea, & Deus meus, misericordia mea: & multa similia. Non est autem dictum, Domine charitas mea, aut tu es charitas mea, aut Deus charitas mea, sed ita dictum est: Deus charitas est, sicut dictum est: Deus spiritus est. Hoc qui non discernit, intellectum à Domino, non expositionem quærat à nobis. Non enim apertiùs quicquam possumus dicere. Deus ergo charitas est. Ex prædictis clarescit, quòd spiritus sanctus charitas est, qua diligimus Deum & proximum: vnde faciliùs est nobis ostendere quomodo spiritus sanctus mittatur, siue detur nobis.

Cap. 17. Psal. 70, Psal. 61. Psal. 58. & 90. 1.Ioan.4.c Ioan.4. c

Quomodo spiritus sanctus mittatur vel detur nobis. F

Tvnc enim mitti vel dari dicitur, cum ita in nobis est vt faciat nos diligere Deum & proximum: per quod manemus in Deo, & Deus in nobis. Vnde August. hunc missionis modum insinuans in 15.lib. de Trinit. ait, Deus spiritus sanctus, qui procedit ex Deo, cùm datus fuerit homini, accendit eum ad diligendum Deum & proximum, & ipse dilectio est. Non enim habet homo vnde diligat Deum, nisi ex Deo. Ecce quomodo datur mittitur nobis spiritus sanctus, secundum quod dicitur datum, siue donum. Quòd donum commendat August. explanans apertiùs quomodo detur, in eodem libro: Dilectio, inquit, Dei diffusa est in cordibus nostris, vt ait Apostolus per spiritum sanctum qui datus est nobis. Nullum est

Cap. 17.

Idem vbi

Suprà cap. 17. & 18.

Rom. 5. a

est isto dono Dei excellentius. Solum est quod diuidit inter filios regni, & filios perditionis. Dantur & alia per spiritum munera, sed sine charitate nihil prosunt. Nisi ergo intantum impartiatur cuiquam spiritus sanctus, vt eum Dei & proximi faciat amatorem, à sinistra non transfertur ad dexteram.

Mat. 25. e Neque spiritus sanctus proprie dicitur donum, nisi propter dilectionem quam qui non habuerit, etsi loquatur omnibus linguis, & habuerit prophetiam, & omnem scientiam, & omnem fidem, & distribuerit omnem substantiam suam, & tradiderit corpus suum ita vt ardeat, non ei prodest. Quantum ergo bonum est sine quo ad æternam vitam neminem tanta bona perducunt? ipsa verò dilectio vel charitas (nam vnius rei nomen est vtrunque) perducit ad regnum. Dilectio ergo quæ Deus est propriè ex Deo est spiritus sanctus est, per quem diffunditur in cordibus nostris Deus charitas per quas nos tota inhabitat Trinitas. Quo circa rectissimè spiritus sanctus, cùm sit Deus, vocatur etiã donum Dei. Quod donum propriè quid nisi charitas intelligendum est, quæ perducit ad Deum: & sine qua quodlibet aliud Dei donum non perducit ad Deum? Ecce hic aperitur quod supradictum erat, scilicet quòd charitas sit spiritus sanctus, & donum excellentius: & quomodo hoc donum, id est, spiritus sanctus detur nobis, scilicet cum ita impartitur alicui, id est, ita habet esse in aliquo: vt eum faciat Dei & proximi amatorem. Quod cùm facit, tunc dari dicitur, siue mitti alicui: & tunc ille dicitur propriè habere spiritum sanctum.

Quomodo spiritꝰ sanctus detur hic notatur.

1. Cor. 13. a

Eodem li.

Vtrum concedendum sit, quòd spiritus sanctus augeatur in homine, vel magis, vel minus habeatur vel detur. 6

Hic quæritur, si charitas spiritus sanctus est, cum ipsa augeatur & minuatur in homine, & magis & minus per diuersa tempora habeatur, vtrum concedendum sit, quòd spiritus sanctus augeatur, vel minuatur in homine, vel magis & minus habeatur. Si enim in homine augetur, & magis vel minus datur & habetur, mutabilis esse videtur, Deus autem omnino immutabilis est. Videtur ergo quòd vel spiritus sanctus non sit charitas, vel charitas non augeatur, vel minuatur in homine. Item, charitas & non habenti datur vt habeat, & habenti vt plenius habeat. Si ergo spiritus sanctus charitas est & non habenti datur, vt habeat, & habenti vt plenius habeat. Sed quomodo datur non habenti, cùm ipse vt Deus sit vbique, & in omnibus creaturis totus? & quomodo plenius datur, vel habetur sine sui mutatione.

An spiritus sanctꝰ detur habenti & nõ habẽti.

Luc. 19. d

Hi ponit illius dubij solutionem.

Psal. 62.

In antiquo habetur.

Cassiodor.

Responsio ad primam quæstionem. H

His itaque respondemus, dicentes quòd spiritus sanctus siue charitas penitus immutabilis est, nec in se augetur vel minuitur, nec in se recipit magis vel minùs, sed in homine vel potius homini augetur & minuitur, & magis vel minùs datur vel habetur. Sicut Deus dicitur magnificari & exaltari in nobis, qui tamen in se nec magnificatur nec exaltatur. Vnde Propheta: Accedat homo ad cor altum, & exaltabitur Deus. Super quem locum ait authoritas, Deus non in se, sed in corde hominis grandescit. Si ergo spiritus sanctus homini datur & datus amplius datur, id est, augetur, & magis & minus habetur: & tamen immutabilis existit.

Responsio ad secundam. I

Cvmqve vbique sit, & in omni creatura totus, sunt tamen multi qui eum non habent. Non enim omnes spiritum sanctum habent, in quibus est: alioquin & irrationabiles creaturæ haberent spiritum sanctum, quod fidei pietas non admittit.

Authoritate confirmat vtranque responsionem. K

Vt autem certius fiat quod diximus, authoritate confirmemus, quod spiritus sanctus magis ac minus percipiatur & homini augeatur, & non habẽti detur, & habenti vt plus habeatur, Augustus ostendit super Ioannem, dicens: Sine spiritu sancto constat nos Christum non diligere, & eius mandata seruare non posse: & id nos posse atque agere tantò minus quantò illum percipimus minùs: tantò verò ampliùs quantò illum percipimus ampliùs. Ideóque non solùm non habenti, verum etiam habenti nõ incassum promittitur. Non habenti quidem, vt habeatur: habenti autem, vt ampliùs habeatur. Nam si ab alio minùs, & ab alio ampliùs non haberetur sanctus Heliseus, sancto Heliæ non diceret: Spiritus qui est in te, duplo sit in me. Christo autem qui est Dei filius, non ad mensuram datus est spiritus. Neque enim sine gratia spiritus sancti

Hic ponit confirmationẽ prædictæ conclusionis.

Tomo 9. Tract. 74. super illo, si diligitis me, &c.

4. Reg. 2. b

Ioan. 3. d

1. ad Timot. 2. b

sancti est mediator Dei & hominum homo Christus: quòd enim est vnigenitus Dei filius æqualis patri, non est gratiæ, sed naturæ. Quòd autem in vnitatem personæ vnigeniti assumptus est, homo gratiæ est, non naturæ. Cæteris autem ad mensuram datur, & datus additur: donec vnicuique pro modo suæ præfectionis propria mensura compleatur. Ecce expressè habes quòd spiritus sanctus magis & minus datur vel accipitur, & homini datus augetur, & habenti & non habenti datur: quia spiritus sanctus est charitas, quæ non habenti datur, & in habente augetur & proficit. Imò, vt veriùs & magis propriè loquar, homo in ea proficit & deficit aliquando: & tunc ipsa dicitur proficere vel deficere, quæ tamen nec proficit, nec deficit in se, quia Deus est: vnde Augustin. in homilia 9. super epistolam Ioan. ait: Probet se quisque quantum in illo profecerit charitas, vel potiùs quantum ipse in charitate profecerit. Nam si charitas Deus est, nec deficit, nec proficit. Sic ergo in te proficere dicitur charitas, quia tu in ea proficis. Ecce quomodo intelligendum sit cum dicitur spiritus sanctus augeri in nobis, quia nos in eo scilicet proficimus, sic & alia huiusmodi.

Tomo 9. Tract. 9. In principio eiusdē.

Quod aliqui dicunt spiritum sanctum non esse charitatem, qua diligimus Deum & proximum.

SVPRA dictum est, quòd spiritus sanctus charitas est patris & filij, qua se inuicem diligunt & nos: & ipse idem est charitas quæ diffunditur in cordibus nostris ad diligendum Deum & proximum. Horum alterum omnes Catholici concedunt, scilicet quòd spiritus sanctus sit charitas patris & filij. Quòd autem ipse idem sit charitas, qua diligimus Deum & proximum, à plerisque negatur. Dicunt enim: Si spiritus sanctus charitas est patris & filij & nostra, eadem ergo charitas est, qua Deus diligit nos, & qua nos diligimus eum. Hoc autem sanctorum authoritates negare videntur. Dicit enim Augustin. in lib. de Spiritu & litera: Vnde est dilectio, nisi vnde & ipsa fides, id est, à spiritu sancto? Non esset enim in nobis nisi diffunderetur in cordibus nostris per spiritum. Charitas autem Dei dicta est diffundi in cordibus nostris non qua nos ipse diligit, sed qua nos facit dilectores suos. Sicut iustitia Dei dicitur, qua nos iusti eius munere effi-

Matth. di. lib. cap. 1. Rom. 5. a

Authoritates quæ videntur pro eis facere.

Tomo 3. c. 23. in fine cap.

mur: & Domini salus qua nos saluat & fides Christi, qua nos fideles facit. His verbis videtur monstrari distinctio inter charitatem, qua nos Deus diligit, & qua nos diligimus. Et sicut iustitia nostra dicitur Dei, non quòd ipse sit ea iustus, sed quia ea nos iustos facit: similiter & fides, & salus. Sic videtur dicta Dei charitas quæ est in nobis, non quòd ipse ea diligat, sed quia ea nos diligere facit. De hoc etiam idem Augustin. in lib. 15. de Trinit. ait: Cum Ioannes commemorasset Dei dilectionem, non qua nos eum, sed qua ipse dilexit nos, & misit filium suum liberatorem pro peccatis nostris. Ecce & hic videtur manifestè diuidere dilectionem, qua nos diligimus Deum, ab ea qua ipse diligit nos. Si ergo, inquiunt, spiritus sanctus dilectio est qua Deus diligit, & qua nos diligimus, duplex dilectio est, immo duo diuersa sunt, quod absurdum & a veritate longè est. Non est ergo dilectio, qua diligimus, sed qua Deus tantùm diligit nos.

Cap. 17. 1. Ioan. 4. Ex verbis authorita. tum argumentando procedit.

Responsio ad prædicta determinans authoritates. M

HIS respondemus prædictarum authoritatum verba determinantes hoc modo. Charitas Dei dicta est diffundi in cordibus nostris, non qua ipse nos diligit, sed qua nos diligere facit, &c. His verbis non diuiditur nec diuersa ostenditur charitas, qua Deus nos diligit, ab ea qua nos diligimus, sed potius cùm sit vna & eadem charitas, & dicatur ipsa Dei charitas, & diuersis de causis & rationibus Dei charitas appellari in scriptura ostenditur. Dicitur enim Dei charitas, vel quia Deus ea diligit nos, vel quia nos ea suos dilectores facit.

De Spiritu & litera cap. 32.

Determinatio primæ authoritatis. N

CVM ergo ab Apostolo dicitur charitas Dei diffundi in cordibus nostris, non est dicta charitas Dei qua diligit nos, sed qua facit nos diligere, id est, non ibi appellatur charitas Dei, eò quòd Deus nos ea diligit, sed eò quòd nos ea sui dilectores facit. Et quòd ea ratione possit dici charitas Dei, quia nos ea diligere facit, ex simili genere locutionis ostenditur: sicut dicitur iustitia Dei, qua nos iustificat, & Domini salus, qua nos saluat, & fides Christi, qua nos fideles facit.

Rom. 5. a Psal. 18. Psal. 31. Galat. 2.

Determinatio secundæ. O

SIMILITER & aliam exponimus authoritatē, vbi ait dilectionem Dei commemorari non qua nos eum, sed qua ipse

Ex lib. 16. de Trinit. Cap. 17.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ipse dilexit nos: ac si diceret commemorat dilectionem Dei, non secundum quod ea nos diligimus Deum, sed secundum quod ipse ea diligit nos.

Aliud obijciunt. r

SED aliud est, inquiunt, quod magis vrget, dixit enim supra August. quod dilectio est a spiritu sancto, à quo est fides: *Libr. de Spirit. & lib. c. 32. in tom. 3.* Sicut ergo, fides nō est spiritus sanctus à quo est: ita nec charitas Quomodo ergo spiritus sanctus est, si ab ipso est? Nam si ab ipso est, & ipse est, ergo spiritus sanctus à seipso est. Ad quod *Responsio.* dicimus: Spiritus sanctus quidem à seipso non est, sed tamen *Dist. 15. litera A.* à seipso datur nobis, vt supra dictum est: Dat enim seipsum nobis spiritus sanctus. Et ex hoc sensu dictum est, quòd charitas, ab ipso est in nobis, & tamen ipsa spiritus sanctus est. Fides autem est à spiritu sancto, & non est spiritus sanctus quia donum vel datum solummodò est, non Deus dans.

Quod alias inducunt rationes & authoritates ad idem probandum. s

ALIAS quoque inducunt rationes ad idem ostendendum, scilicet quod charitas non sit spiritus sanctus, quia charitas affectio mentis est & motus animi: spiritus sanctus verò non est affectio animi vel motus mentis, quia spiritus sanctus immutabilis est & increatus: non ergo charitas.

Quod charitas est motus vel affectio animi. t

Cap. 10. QVOD autem charitas sit affectio animi, & motus mentis authoritatibus confirmant. Dicit enim August. in 3. lib. de doctrin. Christiana: Charitatem voco motum animi, ad fruendū Deo propter ipsum, & se ac proximo propter Deū. Idem in lib. de moribus Ecclesiæ Catholicæ: tractans illud verbum Apostoli. Nec mors, nec vita poterit nos separare a charitate Dei. Charitas Dei, inquit, hic dicta est virtus quæ *Cap. 11. Rom. 8.* animi nostri rectissima affectio est, quæ coniungit nos Deo, qua eum diligimus. Ecce his verbis exprimitur, quòd charitas est affectio & motus animi: ac per hoc non videtur esse spiritus sanctus.

Responsio determinans authoritates.

AD quod dicimus hoc ita dictum esse, sicut dicitur: Deus est spes nostra, & patientia nostra, quia facit nos sperare & pati. Ita charitas dicitur esse motus, siue affectio animi, quia per

per eam mouetur & afficitur animus ad diligendum Deum. Non autem mireris si charitas, cum sit spiritus sanctus, dicatur motus mentis, cum etiam in lib. Sap. dicatur de spiritu sapientiæ, Qui attingit à fine vsque ad finem, qui est actu nobilis, certus incoinquinatus. Quod non ideo dicitur, quod sapientia sit mobile aliquid vel actus aliquis: sed quia sui immobilitate omnia attingit, non locali motu, sed vt vbique semper sit, & nusquam inclusa teneatur. Sic ergo charitas dicitur motus animi, non quod ipsa sit motus vel affectio *1. Co. 12. b* vel virtus animi: sed quia per eam quasi esset virtus afficitur mens & mouetur. Sed si charitas spiritus sanctus est, qui operatur in singulis prout vult, cum per eum mens hominis afficiatur & moueatur ad credendum vel sperandum, & huiusmodi, sicut ad diligēdum, quare non sic dicitur charitas motus vel affectio mentis ad credendum vel sperandū, sicut ad diligendum? Ad quod sanè dici potest, quia alios actus atque motus virtutum operatur charitas, id est, spiritus sanctus mediantibus virtutibus, quarum actus sunt, vtpote actum fidei, id est, credere fide media, vt actum spei, id est, sperare media spe. Per fidem enim & spem prædictos operatur actus. Diligendi verò actum per se tantum, sine alicuius virtutis medio operatur, id est, diligere. Aliter ergo hunc actum operatur, quam alios virtutum actus, ideóque differēter de hoc & de aliis loquitur scriptura, quæ istum specialiter charitati tribuit. Est ergo charitas verè spiritus sanctus. Vnde August. *De moribus eccle.* præmissum verbum Apostoli tractans in eodem lib. charitatem dicit esse bonum quo nil melius est: & per hoc, ipsam *siæ. Cap. 11.* esse Deum significat, dicens: Si nulla res ab eius charitate *Rom. 8.* nos separat, quid esse non solum melius, sed etiam certius *1. Cor. 12.* hoc bono potest? Ecce dicit, quia charitate nihil melius est. *Tomo 9.* Charitas ergo spiritus sanctus est, qui Deus est, & donum *Tract 74.* Dei siue datum, qui diuidit singulis fidelibus dona, nec ipse *circa ex-* diuiditur, sed indiuisus singulis datur. Vnde Aug. vbi Ioānes *positionem* dicit non ad mensuram Christo dari spiritum, ait, Cæteris *illius.* verò diuiditur non quidem ipse spiritus, sed dona eius.

An concedendum sit quod per Donum dentur dona. x *Non enim ad mensuram dat Deus spiritum.*

HIC quæritur, cum spiritus sanctus, per quem diuiduntur dona, ipse sit donum, vtrum concedendum sit, quod per donum diuidantur ac dentur dona? Ad quod dicimus, quia

Universidad de Deusto
Biblioteca

per donum quod est spiritus sanctus, singulis propria diuiduntur,& ipsum cõmuniter omnes boni habent. Vnde Aug. in 1.lib.de Trin.ait,per donum quod est spiritus sanctus, tanquam commune omnibus membris Christi multa dona, quæ sunt quibusque propria,diuiduntur.Non enim singuli quique habent omnia,sed hi illa,alij alia: Quamuis ipsum Donum, à quo cuique propria diuiduntur,omnes habeant,id est, spiritum sanctum.Ecce apertè dicit, per Donum dona donari.

VTRVM EADEM RATIONE SPIRITVS sanctus dicatur donum & datum siue donatum.

Distinct. XVIII. A

De temporali processione spiritus sancti quantũ ad proprietatem per quam natus est tẽporaliter procedere.

PRÆTEREA diligenter considerandum est, cùm spiritus sanctus dicatur donum & datum, vtrùm & eadem ratione vtrumque nomen ei conueniat: quòd vtique videri potest.

Quare ita esse videtur. B

CVM enim idem sit spiritum sanctum dari, & spiritum sanctum donari, ex eadem ratione videtur spiritus sanctus dici datum & donum. Hoc etiam videtur Aug. significare in 15.lib.de Trin.cùm ait. Spiritus sanctus intantum donum Dei est, inquantum datur eis, quibus datur: apud se autem Deus est, etsi nemini datur. Ecce apertè dicit spiritum sanctum donum appellari, quia datur. Si autem ex eo tantùm appellatur donum, quia datur, non ab æterno fuit donum, quia non datur nisi ex tempore.

Responsio quare datum siue donatum dicatur spiritus sanctus. C

AD quod dicimus,quia spiritus sanctus & donum dicitur & datum siue donatum: sed datum siue donatum ex eo tantùm dicitur,quia datur vel donatur, quod habet tantum ex tempore.

Quid sit filio esse à patre & spiritu sancto. Cap.20.

Hic quare donum. D

DONVM verò dicitur non ex eo tantùm quòd donetur, sed ex proprietate quàm habuit ab æterno.Vnde & ab æterno fuit donum. Sempiternè enim donum fuit, non quia daretur,sed quia processit à patre & filio. Vnde Aug. in 4. lib. de Trin.ait,Sicut natum esse, est filio à patre esse:ita spiritui sancto donum Dei esse, est à patre & à filio procedere. Hic apertè ostenditur quod spiritus sanctus eo donum est, quod procedit à patre & à filio sicut filius eo est à patre, quod natus est ab eo. Non enim idem est filio esse à patre & spiritui sancto,id est,nõ ea proprietate filius dicitur esse à patre, qua spiritus sanctus.Nam filius dicitur esse à patre, quia genitus est ab eo. Spiritus sanctus verò dicitur esse à patre & à filio, quia spiritus sanctus est donum patris & filij,id est,quia procedit ab vtroque, Eo enim dicitur spiritus,quo donum:& eo donum,quo procedens.Vnde Augustꝰ. in 5.lib. de Trinit. ait Spiritus sanctus qui non est Trinitas,sed in Trinitate intelligitur,in eò quòd propriè dicitur spiritus sanctus, relatiuè dicitur, cùm & ad patrem & filiũ refertur: quia spiritus sanctus,& patris & filij spiritus est:sed ipsa relatio non apparet in hoc nomine. Apparet autem cum dicitur donum Dei:donum est enim patris & filij,quia & à patre procedit, & à filio. Ecce his verbis apertè ostenditur, eadem relatione dici spiritum sanctum,& donum.Donum autem,quia procedit à patre& filio.Proprietas ergo qua dicitur spiritus sanctus vel donum, processio ipsa est, de qua post plenius agemus cum aliis.Cum ergo ab æterno processerit ab vtroque,& ab æterno donum fuit: non ergo spiritus sanctus eo tantum dicitur donum, quia donatur:nam & antè fuit donum quam donaretur.Vnde Augustꝰ.in 5.lib.de Trinit. Semper spiritus sanctus procedit,& non ex tempore,sed ab æternitate procedit. Sed quia sic procedebat, vt esset donabile, iam donum erat antequam esset cui donaretur. Aliter enim intelligitur,cum dicitur donum,aliter,cum dicitur donatum:nam donum potest esse etiam antequam detur,donatum autem, nisi datum fuerit,nullo modo dici potest.Sempiterne ergo spiritus sanctus est donum, temporaliter autem donatum. His verbis apertè ostenditur,quod sicut spiritus sanctus ab æterno procedit: ita ab æterno donum est, non quia donaretur à patre filio,vel à filio patri, sed quia ab æterno processit donabilis.

Cap. 11. Lib.& ca. eisdem.

Hac. dist. lite.g.& sequentibus,& di. 26.& 29.

Cap. 15. Quod sem per procedit spiritꝰ sanctus.

Quæritur cui donabilis. E

SED quæritur cui donabilis,verum patri & filio, an tantum nobis,qui nondum eramus. Si autem non erat donabilis patri & filio,sed tantum nobis,& ex eo donum erat, quia

sit donabilis procedebat, videtur quod filius semper eadem ratione donum fuerit: quia ab æterno processit à patre donabilis nobis in tempore, nam & de filio legitur quod datus est nobis. Ad quod dicimus, quia spiritus sanctus nobis tantum, non patri vel filio donabilis processit sicut & nobis tãtũ datus est. Et filius verè datus est nobis, & ab æterno processit à patre, non vt donabilis tantum, sed vt genitus qui & donari posset. Processit ergo vt genitus & donabilis: sed spiritus sanctus non procedit vt genitus, sed tãtum vt donum. Donum autem semper fuit: non solum quia donabilis, sed quia ab vtroque processit, & donabilis fuit. Vnde Aug. in 5. lib. de Trin. ait, Eo ipso quod daturus erat cum Deus, iã donum erat, etiam antequam daretur, & ideo donabilis est: sed aliter donabilis, quam filius, nã & aliter datur, & aliter processit quam filius, filij enim processio genitura est, vel natiuitas: spiritus sancti verò processio, natiuitas non est, vtraq; verò ineffabilis est.

Esa. 9. b

Cap. 14. circa finẽ.

Quod sicut filius nascendo accepit non tantum vt esset filius, sed etiam essentia: ita & spiritus sanctus, procedendo accepit non tantum vt esset donum, sed etiam vt esset essentia. f

Et notandum, quod sicut filius nascendo accepit non tantum vt filius sit, sed omnino vt sit, & vt ipsa substãtia sit: ita & spiritus sanctus à patre & filio procedendo: accepit non tantum vt spiritus sanctus sit, vel donum: sed etiam vt omnino sit, & vt substantia sit: quod vtique nõ accepit ex eo quod datur, nam cum non detur nisi ex tempore, si hoc haberet ex eo quod datur, accepisset ergo ex tempore vt esset. Vnde Aug. in 5. lib. de Trin. Filius non hoc tantũ habet nascendo, vt sit filius, sed omnino vt sit. Quæritur ergo, vtrum spiritus sanctus eo quod datur, habeat non tantum vt donũ sit, sed omnino vt sit? Quod si non est, nisi quia datur, id est, si non habet esse, nisi eo quod datur, sicut filius nascendo habet non tantum vt sit filius, quod relatiuè dicitur, sed omnino vt sit ipsa substantia: quomodo iam spiritus sanctus erat ipsa substantia, cum non prius daretur, quam esset cui daretur? Non ergo eo quod datur, sed procedendo habet vt sit donum, & vt sit essentia: sicut filius nõ eo quod datus est, sed nascendo accepit non tantum vt sit filius, sed vt sit essentia.

Cap. 15.

Vnde

Vnde Aug. in 15. lib. de Trin. ait, Sicut filio præstat essentiã sine initio temporis, sine mutabilitate naturæ de patre generatio: ita spiritui sancto præstat essentiam sine vllo initio temporis, sine vlla mutabilitate naturæ, de vtroque processio.

Cap. 26.

Quod ex prædictis videtur, quod filius non tantum sit filius natiuitate, sed etiam de simili essentia, & spiritus sanctus processione. G

Hic oritur quæstio? Si filius nascendo habet non tantum vt sit filius, sed vt sit essentia, & spiritus sanctus procedendo non tantum vt sit donum, sed vt sit essentia: ergo & filius natiuitate essentia est, & spiritus sanctus processione est essentia cũ alibi dicatur, quod nec pater eo pater est quo Deus, nec filius eo filius quo Deus, nec spiritus sanctus eo donum quo Deus: quia vt ait Augustinus in septimo libro de Trinitate. His nominibus relatiua eorum ostenduntur, non essentia. Vnde post plenius agemus. Ad quod breuiter respondentes dicimus, quia nec filius natiuitate essentia est, sed tantum filius: nec spiritus sanctus processione essentia est, sed donum tantum: & tamen vterque & ille nascendo, & iste procedendo accepit vt esset essentia. Non, n. vt ait Hilarius in 5. lib. de Trinitate per defectionem aut protentionem aut deriuationem ex Deo Deus est, sed ex virtute naturæ in naturam eandem natiuitate subsistit filius: & ex virtute naturæ in naturam eandem processione subsistit spiritus sanctus.

Cap. 2. Dist. 26. 27. & 29. Responsio. Penè in calce libri.

Exponit verba Hilarij. H

Quod ita intelligi potest, Ex patre qui est virtus ingenita naturam quam habet eandem filius, natiuitate, id est, nascendo, & spiritus sanctus processione, id est, procedendo habet. Vnde ipse idem apertius eloquens, quod dixerat aperit, dicens: Natiuitas inquit, Dei non potest non eam, de qua profecta est, tenere naturam. Non enim aliud quam Deus subsistit, quod non aliunde quam de Deo subsistit. Ecce his verbis aperitur, quomodo intelligendum sit illud, De patre generatio præstat essentiam filio, & de vtroq; processio præstat essentiam spiritui sancto. Non quia ille essentia sit filius & iste essentia sit spiritus sanctus, imò proprietate personali, sed quia & ille nascendo, & iste procedendo essentiam habet eandem & totam quæ in patre est.

Ibidem paulò inferius. Ex Aug. 15. lib. de Trin. Cap. 26.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quòd spiritus sanctus dicitur donum & donatum secundum duos prædictos modos processionis. 1

Ex prædictis patet quòd spiritus sanctus sempiternè donum est, & temporaliter datum vel donatum. Ex quo appareret illa distinctio geminæ processionis de qua suprà egimus. Nam secundum alteram processionem dicitur donatum vel datum, secundum alteram verò dicitur donum. *Distin.14.*

Secundum hoc quod donum est, refertur ad patrem & filium, secundum quod datum, ad eum qui dedit, & ad eos quibus datum est. k

Et secundum hoc quod sempiternè donum est, refertur ad patrem & filium: secundum hoc verò quòd dicitur datum vel donatum, & ad eum qui dedit refertur, & ad eos quibus datur: & eius dicitur esse qui dat, & illorum quibus datur. Vnde Aug. in 5. lib. de Trin. ait, Quod datum est, & ad eum qui dedit refertur, & ad eos quibus dedit. Itaque spiritus sanctus non tantum patris & filij qui dederunt sed etiã noster dicitur qui accepimus. Spiritus ergo & Dei est qui dedit, & noster qui accepimus: non ille spiritus noster quo sumus, quia ipse est spiritus hominis, qui in ipso est: quamuis & illum spiritum qui hominis dicitur, vtique accepimus: sed aliter iste, aliter ille noster dicitur. Aliud est enim quod accepimus vt essemus, aliud quod accepimus, vt sancti essemus. Quòd autem spiritus sanctus noster dicatur Scriptura ostẽdit. Scriptum est enim de Ioanne, quòd in spiritu Helię veniret. Ecce dictus est Heliæ spiritus, quem accepit Helias, scilicet spiritus sanctus. Et Moysi ait Dominus, Tollam de spiritu sancto quem iam dedi tibi. Ecce & hic dictus est spiritus Moysi. Pater igitur, quia spiritus sanctus noster dicitur spiritus: sed quia nobis datus, & datus vtique ad hoc vt sancti essemus. Spiritus verò creatus ad hoc est datus vt essemus.

Cap. 14.
Quòd aliter spiritus sanctus dicitur noster, aliter naturalis 1. ad Cor. 1. b
Luc. 1. b
Num. 11. b

An filius, cùm sit nobis datus posset dici noster, vt spiritus sanctus. l

Hic quæritur, vtrum & filius cum sit nobis datus, dicatur vel possit dici noster? Ad quod dicimus, quia filius dicitur noster panis, noster redemptor & huiusmodi: sed non dicitur noster filius, quia filius dicitur tantùm relatiuè ad eum qui genuit. Et ideo noster filius non potest dici, sed patris tantùm. In eo autem quod dicitur datus, & ad eum qui dedit, & ad eos quibus datus est, refertur. Vt & spiritus sanctus, qui etiam cùm in Scriptura (vt suprà dictum est) dicatur spiritus noster, vel spiritus tuus, vel illius (vt de Moyse & Helia dictum est) nusquam tamen in Scriptura occurrit ita dici, spiritus sanctus noster, vel tuus, vel illius, sed spiritus noster, vel tuus, vel illius, quia spiritus sanctus eo dicitur quo donum & vtrumque relatiuè dicitur ad patrem & filiũ, & hoc sempiterna relatione. Si tamen aliquando dicitur donum nostrum, accipitur donum pro donato, vel dato. Cùm verò donum accipitur eo modo, quo spiritus sanctus donum patris & filij dicitur, non hominis: ita & filius sub hac appellatione non potest dici noster, vt dicatur filius noster, sicut nec dicitur spiritus sanctus noster: & tamen de filio dicitur, panis noster, & de spiritu, spiritus noster. Ille noster panis, quia nos reficit nobis datus: iste noster spiritus, quia nobis inspiratur à patre & filio & in nobis spirat sicut vult. Vnde Aug. in 5. lib. de Trin. ait, Quod de patre natum est, ad patrẽ solum refertur, cùm dicitur filius. Et ideo filius patris est, & non noster. Dicimus tamẽ & panem nostrum da nobis, sicut dicimus spiritum nostrum.

Quòd nõ dicitur spiritus sanctus noster sed spiritus noster. Proxi. lib.
Cap. 14.
Matt. 6. b & Luc. 11. a

Vtrum spiritus sanctus ad seipsum referatur. m

Post hæc quæritur vtrum spiritus sanctus ad seipsum referatur: hoc enim videtur ex prædictis posse probari. Si enim quod datur refertur ad eum qui dat, & ad eum cui datur, & spiritus sanctus datur à seipso, vt prædictum est, ergo refertur ad seipsum. Huius quæstionis determinationem in posterum differimus, donec tractemus de his quæ relatiuè dicuntur de Deo ex tempore: in quibus datum & donatum continentur.

Lit. K. & dis. 15. lit. A. Dist. 30. lit. C.

HIC DE QVALITATE TRIVM personarum. *Distinct.* XIX.

De prorietatib⁹ & cõditionibus quodammodo essentialibus, & quodammodo personalibus, & cõtinentibus Trinitatis.

Nvnc post quam coæternitatem trium personarum pro modulo facultatis nostræ insinuamus, iam de earundem æqualitate aliquid eloqui superest, Fides enim catholica licuteo æternas, ita & coæquales tres personas asserit. Æqualis est enim in omnibus patri filius, & patri & filio spiritus sanctus. Quia (vt Augustinus in libro de Fide ad Petrũ *Cap. 1.*

breuiter aperiens quomodo intelligatur æqualitas, docet nullus horum alium aut præcedit æternitate, aut excedit magnitudine, aut superat potestate: quia nec filio, nec spiritu sancto (quantum ad naturæ diuinæ vnitatem pertinet) aut anterior, aut maior est pater: nec filius spiritu sancto. Æternum quippè & sine initio est, quòd filius de natura patris extitit: & æternum ac sine initio est, quod spiritus sanctus de natura patris filiique procedit. Ob hoc ergo tres vnum rectè credimus, & dicimus Deum: quia vna prorsus æternitas, vna immensitas, vna naturaliter est trium personarum diuinitas. Ecce breuiter assignauit Augustinus in quo trium personarum consistat æqualitas, scilicet, quia alius aliam non excellit, aut æternitate, aut magnitudine, aut potestate.

Quòd æternitas, & magnitudo, & potestas in Deo sunt vnum, licet ponantur quasi diuersa.

Cap. 1.

Quodmagnitudo est Dei essentia.

Quod potentia Dei Deus est. Cap. 4. Psal. 100.

Quod æternitas Dei, Deus est.

CVM QVE enumerentur ista quasi diuersa, in Deo tamen vnum & idem sunt, scilicet, essentia diuina, simplex & incommutabilis. Vnde Aug. in lib. 7. de Trin. Non alio magnus, alio Deus est: sed eo magnus, quo Deus: quia non alio illi aliud magnum esse, aliud Deum esse. Eadem quippè eius magnitudo est, quæ virtus: & eadem essentia, quæ magnitudo. Pater ergo & filius simul vna essentia, & vna magnitudo. Ita etiam & potentia Dei, essentia diuina est. Vnde Augustinus in 7. lib. Confessionis. Voluntas & potentia Dei Deus est. Æternitas quoque Dei essentia diuina est. Quod Augustinus ostendit super illum locum Psalmi, In generatione & generationem anni tui. Est generatio generationum quæ non transit, collecta de omnibus generationibus, id est, sanctis. In illa erunt anni Dei, qui non transeunt, id est, æternitas Dei. Non enim sunt aliud anni Dei, aliud ipse: sed anni Dei, æternitas Dei est. Æternitas verò ipsa Dei substantia est, nihil habens mutabile. Inconcussè ergo teneamus quòd vnum & idem est, scilicet, essentia diuina, Dei æternitas, potentia, magnitudo, & tamen consuevit Scriptura hæc & his similia quasi distinctè ponere. In his ergo verbis trium personarum æqualitatem breuiter complexus est Augustinus. Quia alius alium nec æternitate, nec magnitudine, nec potentia superat. Quod autem æternitate aliqua trium personarum aliam non excedat, suprà ostensum est, vbi coæternitas trium personarum insinuata est.

Supra egit de æternitate di. 9. & 11.

Hic de magnitudine, quòd ea aliqua personarum aliam non excedit. C

NVNC igitur superest ostendere, quod magnitudine, vel potentia alius alium non excedat: & priùs de magnitudine videamus.

Quod non est maior vna persona alia, nec maius aliquid duæ quam vna, nec tres, vel duæ quam vna. D

SCIENDVM est ergo, quia pater non est maior filio, nec pater vel filius maior spiritu sancto, nec maius aliquid duæ personæ simul sunt, quam vna: nec tres simul maius aliquid quàm duæ: nec maior est essentia in tribus quàm in duabus, nec in duabus quàm in vna, quia tota est in singulis. Vnde Ioannes Damascenus ait: Confitemur Deitatis naturam omnem perfectè esse in singula suarum hypostaseon, id est, personarum: omnem in patre, omnem in filio, omnem in spiritu sancto. Ideóque perfectus Deus pater, perfectus Deus filius, perfectus Deus spiritus sanctus.

Lib. 6. de Tri. c. vlt.

Libr. 4. de Orthodoxa fide. Cap. 6.

Quomodo dicitur esse Deus pater in filio, & filius in patre, & spiritus sanctus in vtroque, & singulus in singulis. E

ET inde est quòd pater dicitur esse in filio, & filius in patre, & spiritus sanctus in vtroque, & singulus in singulis. Vnde Augustinus in libro de fide ad Petrum: Propter vnitatem naturalem totus pater in filio & spiritu sancto est, totus quoque spiritus sanctus in patre & filio est. Nullus horum extra quemliber ipsorum est, propter diuinæ naturæ vnitatem. Ecce hic aperit aliquatenus: non enim plenè potest tantum ab homine referari arcanum, ex qua intelligentia dicatur singula personarum tota esse in aliis. Vnde etiam Hilarius ista interius perquirens in lib. 3. de Trinit. ait: Affert plerisque obscuritatem sermo Domini cum dicit: Ego in patre, & pater in me est: nec immeritò. Natura enim intelligentiæ humanæ rationem dicti huius non capit: nec exemplum aliquod rebus diuinis comparátio humana præstabit. Sed quod non intelligibile est homini, Deo possibile est. Cognoscendum itaque atque intelligendum est quid sit illud: Ego in patre, & pater in me est: si tamen comprehendere hoc ita vt est, valebimus, vt quód natura rerum pati non posse æstimatur, id diuinæ veritatis ratio consequatur. Patrem ergo in filio, & filium

Cap. 1.

In exordio libri. Ioan. 14. b

Paulò infrà.

Universidad de Deusto
Biblioteca

lium in patre esse, plenitudo in vtroque diuinitatis perfectæ
est, quia plenitudo diuinitatis est in filio: quod in patre est,
hoc & in filio est: quod in ingenito est, hoc in genito: alter ad
altero, & vterque vnum. Is scilicet qui est nihil habens, quod
non sit etiam in eo à quo est, non duo vnus, sed alius in alio:
quia non aliud in vtroque: vt vnum sint in fide nostra: vter-
que non vnus, nec eundem vtrunque. Nec aliud confitemur,
quia Deum ex Deo natum, nec eundem natiuitas, nec aliud
esse permittit. Eandem ergo in vtroque & virtutis similitu-
dinem, & Deitatis plenitudinem confitemur, quia Veritas
dicit: Ego in patre, & pater in me est. Omnia enim filius ac-
cepit à patre: nam si patrem eiusdem qui genuit accepit, ne-
ter ergo perfectus est: deesset enim ei vnde decederet: nec ple-
nitudo in eo erit, qui ex portione constiterit. Neuter ergo
perfectus est, si plenitudinem suam & qui genuit, amittit: ne-
qui natus est consequitur. Fateamur ergo quòd pater est in
filio, & filius in patre, & Deus in Deo, vt idem Hilarius ait
in 7. lib. de Trinit. non per duplicem conuenientium ge-
rum coniunctionem, nec per insitam capacioris substan-
naturam: sed per naturæ vnitam similitudinem, per natiui-
tem viuentis ex viuente natura: dum res non differt, d
naturam Dei non degenerat natiuitas, dum non aliud a
quid ex Deo quàm Deus nascitur, dum nihil in his
est, nihil alienũ, nihil separabile. Ecce his verbis, prout h
mana permittit infirmitas, aperitur ex quo sensu Chris
dixerit se esse in patre, & patrem in se. Ex eodem etiam se
intelligitur spiritus sanctus esse in vtroque, & singula per
natum in singulis: quia scilicet in singulis est eadem pleni
do diuinitatis, & vnita similitudo naturę, quia non est ma
diuina natura in aliqua harum personarum, sed vnius &
differentis naturæ sunt hæ tres personæ. Ideóque altera
altera esse dicitur, vt prædictum est. Vnde Ambrosius præ
clorum verborum sententiam nobis aperiens super epi
lam 2. ad Corinth. 5. ait: Per hoc intelligitur pater esse in
lio, & filius in patre, quia vna est eorum substantia. Ibi ea
est vnitas, vbi nulla diuersitas. Ecce tribus illustrium vi
rum testimoniis, scilicet Augustini, Hilarij, atque Ambro
in eodem concurrentibus reuelatione spiritus sancti in
loquentis, piè credere volentibus ostenditur (tamen qu
per speculum & in ænigmatè) qualiter accipiendum

Parũ post mediũ lib.

Ioan. 14. b

Hæc verba diligenter attẽde.

Non longè à fine lib.

In tom. 4. explanatione ad 5. c. 2. ad Co. circa finẽ commenta ri illius c. vbi explanat illud, Deus erat in Christo, &c.

tùm dicitur pater in filio esse, vel filius in patre, vel spiritus sanctus in vtroque. *1. Cor. 13. d*

Ad id quod cœperat redit, scilicet vt ostendat quod magnitudine alius alium non superat. F

SED iam nunc ad propositum redeamus, cœptóque insistamus, ostendentes quòd magnitudine nulla trium personarum aliam superat: quia nulla maior aliis, nec maius aliquid sunt duæ quam vna, nec tres quàm duæ, nec maior Deus quã singuli horum: quia singulus horũ perfectus est, nec est quo creſcat illa perfectio.

Quòd nulla personarum pars est in Trinitate. G

NEC est aliqua trium personarum pars Dei, vel diuinæ essentiæ: quia singula harum verus & plenus Deus est, & tota & plena diuina essentia est: & ideo nulla istarum in Trinitate pars est. Vnde August. in lib 4. contra Maximinum hæreticum sic ait: Putas Deum patrem cum filio & spiritu sancto vnum Deum esse non posse. Times enim ne pater sit pars vnius Dei, qui constet ex tribus. Noli hoc timere: nulla enim sit partium in Deitatis vnitate diuisio: vnus est Deus pater, & filius, & spiritus sanctus, id est, ipsa Trinitas vnus est Deus. Ergo, inquis, Deus pater est pars Dei: absit. Tres enim psonæ sunt pater, & filius, & spiritus sanctus: & hi tres quia vnius substantiæ sunt, vnum sunt, & summè vnum sunt, vbi nulla naturarum, nulla est diuersitas voluntatum. Si enim natura vnum essent, & consensione vnum non essent, non summè vnum essent. Si verò natura dispares essent, non summè vnũ essent. Hi ergo tres, quia vnum sunt propter ineffabilem coniunctionem Deitatis qua ineffabiliter copulantur, vnus Deus est. Pars ergo Trinitatis esse non potest, quicunque vnus est in tribus. In Trinitate ergo quæ Deus est, & pater Deus est, & filius Deus est, & spiritus sanctus Deus est: simul hi tres, vnus Deus. Nec huius Trinitatis tertia pars est vnus, nec maius aliquid duo quàm vnus est ibi: nec maius aliquid sunt omnes quàm singuli: quia spiritualis, non corporalis est magnitudo. Qui potest capere, capiat: qui autem non potest, credat, & oret vt quod credit, intelligat. Verum est enim quod per Prophetam dicitur: Nisi credideritis, non intelligetis. His verbis apertè ostendit indifferentem magnitudi-

Cap. 10.

Ibidẽ multis interpositis.

Ibidẽ paucis interpositis.

Mat. 19. b

Esai. 7. b

nem

Argumentatio Aug. contra hæreticũ, quã oſtẽdit patrem & filium & ſpiritum ſanctum non eſſe partes in Trinitate.

nem trium perſonarum. Item in eodem capite: Tu nemp
dixiſti vnum Deum non ex partibus eſſe compoſitum, & ho
de patre tantùm vis intelligi. Ille, inquis, virtus eſt ingeni
ſimplex: & tamen in hac ſimplici virtute multa videris co
memorare, cùm dicis: Deus Deum genuit, bonus bonum g
nuit, ſapiens ſapientem, clemens clementem, potens pote
tem. Nunquid ergo bonitas & ſapientia, & clementia, & p
tentia tres partes ſunt vnius virtutis, quam ſimplicem e
dixiſti. Si dixeris partes ſunt, ſimplex ergo virtus ex partib
conſtat Et ſimplex iſta virtus, te definiente, vnus eſt De
ergo Deum ex partibus compoſitum eſſe dicis. Non dico
quis, non ſunt partes. Si ergo in vna perſona patris, & illa
uenis quæ plura videntur, & partes non inueneris, quia
virtus ſimplex eſt: quanto magis pater & filius & ſpiritus
ctus, & propter indiuiduam Deitatem vnus Deus eſt, & p
pter vniuſcuiuſque proprietatem tres perſonæ ſunt, & p
pter ſingulorum perfectionem partes vnius Dei non ſu
Virtus eſt pater, virtus eſt filius, virtus eſt ſpiritus ſanctu
Hoc verum dicis: ſed quòd virtutem de virtute genitam
virtutem de virtute procedentem non vis eandem habe
naturam, hoc falſum dicis, hoc contra fidem rectam & C
tholicam dicis. His verbis apertè docetur, quòd tres per
næ illæ non ſunt partes Dei, vel diuinæ eſſentiæ. Nullã
illarum Trinitatis pars dicenda eſt, nec vna alias vlla ma
eſt aliis.

Cùm dicimus tres perſonas eſſe vnam eſſentiam, nec vt genus de ſpeciebus, nec vt ſpeciem de indiuiduis prædicamus, quia non eſt eſſentia genus, & perſona ſpecies, vel eſſentia ſpecies, & perſona indiuiduum.

HIC adijciendum eſt, quòd tanta eſt æqualitas trium p
ſonarum atque indifferens magnitudo, quod cùm dicam
tres perſonas vnam eſſentiam vel ſubſtantiam, neque vt ſ
nus de ſpeciebus, neque vt ſpeciem de indiuiduis prædi
mus. Non enim eſſentia diuina genus eſt, & tres perſonæ ſ
cies: vel eſſentia diuina ſpecies, & tres perſonæ indiuid
Quod Auguſt. rationibus probabilibus atque irrefraga
bus apertè demonſtrat in lib. 7. de Trinit. dicens: Si eſſen
genus eſt, ſpecies autem perſona (vt nonnulli ſentiunt) o
ret appellari tres ſubſtantias, vt appellantur tres perſo

Prius probat quòd non illud dicitur vtgenus de ſpeciebus. Cap. 6.

Sicut cùm ſit animal genus, & equus ſpecies appellantur tres equi, idémque tria animalia. Non enim ibi ſpecies pluraliter dicitur, & genus ſingulariter, vt ſi diceretur, tres equi ſunt vnum animal: ſed ſicut tres equi ſpeciali nomine, ita tria animalia nomine generali dicuntur. Cùm ergo tres perſonas vnam fateamur eſſe eſſentiam, nõ tres eſſe eſſentias, cum tres equi tria animalia dicantur, non vnum: patet nomine eſſentiæ non ſignificari genus, nec nomine perſonæ ſpeciem.

Hic probat quod non dicitur, vt ſpecies de indiuiduis. I

SI verò dicunt nomine perſonæ non ſpeciem ſignificari, ſed aliquid ſingulare atque indiuiduum, & nomine eſſentiæ ſpeciem intelligi, vt perſona nõ dicatur ſicut homo, ſed quomodo dicitur hic homo, velut Abraham, Iſaac, Iacob, vel quis alius, qui etiam digito præſens demonſtrari poſſit, ſic quoque illos eadem ratio cõfutabit. Sicut enim dicuntur Abraham, Iſaac, Iacob tria indiuidua: ita tres homines, & tria animalia. Cur ergo pater, & filius, & ſpiritus ſanctus, ſi ſecundum genus & ſpeciem & indiuiduum iſta differimus, non ita dicuntur tres eſſentiæ, vt tres perſonæ?

Lib. & c. eiſdem.

Alio modo probat idem. K

ALIO quoque modo idem probat Auguſt. ſcilicet quòd eſſentia diuina non eſt genus, nec perſonæ ſpecies, vt eſſentia non eſt ſpecies, nec perſona indiuidua. Vna inquit eſſentia non habet ſpecies, ſicut vnum animal non habet ſpecies. Pater ergo & filius, & ſpiritus ſanctus non ſunt tres ſpecies vnius eſſentiæ: diuina ergo eſſentia genus non eſt. Sed nec ſpecies eſt eſſentia diuina, & perſonæ indiuidua, ſicut homo ſpecies eſt, indiuidua autẽ Abraham, Iſaac, & Iacob. Si enim eſſentia ſpecies eſt, vt homo: ſicut non dicitur vnus homo eſſe Abraham, Iſaac, & Iacob: ita non dicitur vna eſſentia eſſe tres perſonæ. Non itaque ſecundum genus & ſpecies iſta dicimus.

Lib. & c. eiſdem.

Nec ſecundum materialem cauſam dicuntur tres perſonæ vna eſſentia. L

NOTANDVM etiam quòd eſſentia diuina non eſt materia trium perſonarum, vt Auguſt. in eodem lib. docet tanquam ſecundum communem eandémque materiam tres perſonæ dicantur eſſe vna eſſentia: ſicut ex eodem auro ſi fierent

Idem. Cap. 6.

tres

Universidad de Deusto
Biblioteca

tres ſtatuæ diceremus tres ſtatuas vnum aurum. Non autem ſic Trinitatem, id eſt, tres perſonas dicemus vnam eſſentiam & Deum vnum, tanquam ex vna materia tria quædam ſubſtant. In ſtatuis enim æqualibus, plus auri eſt tres ſimul quàm ſingulæ: & minus auri eſt vna, quàm duæ. In illa vero eſſentia Trinitatis nullo modo eſt ita. Non ergo ſecundum materialem cauſam tres perſonas vnam dicimus eſſe ſubſtantiam vel eſſentiam, ſicut tres ſtatuæ dicuntur vnum aurum.

Nec ita dicuntur tres perſonæ vna eſſentia, vt tres homines vna natura, vel vnius naturæ.

Lib. & c. eiſdem. His quoque addendum eſt, quòd tres perſonas non dicimus eſſe vnam eſſentiam, vt Auguſtinus in eodem ait, vnius eſſentiæ, ſicut diximus aliquos tres homines eiuſdem ſexus, & eiuſdémque ætatis, vnam eſſe naturam vel vnius naturæ. Nam in his rebus non tantùm eſt vnus homo, quantùm tres homines ſimul: plus aliquid ſunt homines duo, quàm vnus homo, ſicut in ſtatuis eſſe diximus. At in Deo non eſt ita: non enim maior eſſentia eſt pater & filius ſimul, quàm ſolùs pater vel ſolus filius, ſed tres ſimul illæ perſonæ æquales ſunt ſingulis: & præmiſſis patet quòd tres perſonæ dicuntur diuina eſſentia, nec ſecundum materialem cauſam vt tres ſtatuæ vnum aurum, nec ſecundum complexionis ſimilitudinem, vt tres homines vnius naturæ, nec vt genus prædicatur de ſpecieb. vel vt ſpecies de indiuiduis, id eſt, continens de contentis maius de minoribus.

Quæ videntur aduerſari prædictis.

Libr. 3. de Orthodoxa fide c. 6. in princ. capitis. His autem videntur aduerſari, quæ quidem ſacræ Scripturæ tractatores Catholici in ſuis ſcriptis tradiderunt, quibus ſignificari videtur, quòd eſſentia diuina ſit quidem commune & vniuerſale velut ſpecies: tres verò perſonæ tria particularia, tria indiuidua numero differentia. Vnde Ioannes Damaſcenus inter doctores Græcorum Maximus in libro, quem de Trinitate ſcripſit, quem & Papa Eugenius transferri fecit, ait: Communia & vniuerſalia prædicantur de ſubiectis ſibiipſis particularibus. Commune ergo ſubſtantia eſt, particulare verò hypoſtaſis, id eſt, perſona. Particulare autem dicitur, non quod partem naturæ habet: ſed particulare numero, vt atomus, id eſt, indiuiduum. Numero enim

3. cap. 4.

non natura differre videntur hypoſtaſes. Item in eodem: Subſtantia ſignificat communem & circumplectiuam ſpeciem homoideon, id eſt, ſimilium ſpecie, hypoſtaſeon, id eſt, perſonarum, vtputà Deus homo: hypoſtaſis autem indiuiduum demonſtrat, id eſt, patrem, filium, & ſpiritum ſanctum, Petrum, Paulum, & huiuſmodi. Ecce apertè dicit ſubſtantiam eſſe vniuerſale, hypoſtaſim verò particulare & quòd Deus eſt ſpecies vt homo, & quòd pater & filius & ſpiritus ſanctus ſunt indiuidua, ſicut Petrus & Paulus, eò quòd numero differunt, quæ præmiſſæ ſententiæ. Auguſt. penitus contra dicere videntur. Quid ergo dicimus ad hæc? Hoc vtique dicere poſſumus atque debemus, quòd ea quæ Auguſt. tradidit ſuperiùs, ſine omni hæſitatione tenenda ſunt.

Verba Auguſt. tenenda dicit. Litera b.

Quòd ſanè poſſunt intelligi quæ Ioannes Damaſcenus dicit, & quomodo offendit. o

Hæc autem quæ hic dicuntur, licet in ſermonis ſuperficie aliud à fide alienum reſonare videantur, ſanè tamen intelligi queunt, piúmque lectorem atque intellectorem plurimũ efflagitant. In quorum explanatione mallem ſilens alios audire, quam loquendo maleuolis detrahendi occaſionem præſtare. Videtur tamen mihi ita poſſe accipi, cùm ait: Subſtantia eſt commune, & hypoſtaſis eſt particulare. Non ita hæc accipit cùm de Deo dicantur, vt accipiuntur in Philoſophica diſciplina. Sed per ſimilitudinem eorum quæ à Philoſophis dicuntur, locutus eſt: vt ſicut ibi commune vel vniuerſale dicitur, quod prædicatur de pluribus, particulare verò vel indiuiduum, quod de vno ſolo: ita hæc eſſentia diuina dicta eſt vniuerſale, quia de omnibus perſonis ſimul, & de ſingulis ſeparatim dicitur. Particulare verò ſingula quælibet perſonarum: quia nec de aliis communiter, nec de aliqua aliarũ ſingulariter prædicatur. Propter ſimilitudinẽ ergo prædicationis, ſubſtantiã Dei dixit vniuerſale, & perſonas particularia vel indiuidua: propter hoc idem eãdem diuinã eſſentiã dixit eſſe ſpeciem cõmunem, & circumplectiuã ſimiliũ ſpecie perſonarum, quia ſicut hæc ſpecies homo de ſuis prædicatur indiuiduis, velut de Petro & Paulo & aliis, nec iſta ſpecie differunt, ſed cõueniunt per omnia: ita Deus de tribus prædicatur perſonis, quæ in diuinitate non differunt, ſed pẽr omnia conueniunt. Hanc ergo ſimilitudinẽ inter res ſempiternas & res tempo-

Ex quo intellectu dixerit, qd ſubſtantia Dei ſit ſpecies vel vniuerſale & perſonæ indiuidua.

temporales perpendens Ioannes vniuersalitatis & particularitatis nomina, quæ rebus temporalibus propriè conueniunt, ad res æternas transtulit: Augustinus verò maiorem videns dissimilitudinem quam similitudinem inter res prædictas, ab excellentia Trinitatis prædicta nomina remouit.

Ex quo sensu dixerit personas differre numero.

QVOD autem Ioannes dicit hypostases differre numero non natura. In eo quod non differre natura ait, verissimè & sine scrupulo loquitur. Quod verò dicit differre numero, cauendum est quomodo intelligatur. Diuersis enim modis dicuntur aliqua differre numero.

Quibus modis dicantur differre numero, & secundum quem modum possit conuenire personis.

DICVNTVR enim aliqua differre numero, quando differunt, vt hoc non sit illud, nec aliquid quod illud est, vt in ipso est qualiter differunt Socrates, & Plato, & huiusmodi, quæ apud Philosophos dicuntur indiuidua vel particularia: iuxta quem modum non possunt dici tres personæ differre numero. Dicuntur quoque differre numero, quæ in numeratione, siue computatione non sibi adiunguntur, sed à se inuicē discernuntur: vt cùm de aliquibus rebus loquentes dicimus. Vna, duæ, tres, & secundum hunc modum forte dixit Ioan. hypostases, id est, personas differre numero. Possumus enim dicere, pater est vnus, & pater & filius sunt duo, & pater & filius & spiritus sanctus sunt tres. Et item: Hæc persona est vna, & hæc & illa sunt duæ, & hæc & illa & ... sunt tres. Conuenientius tamen ille tres personæ proprietatibus tantùm distingui dicuntur: de quarum distinctione secundùm proprietates in sequenti tractabitur. Nunc verò ad inceptum redeamus, quæ dicta sunt repetentes, vt sæpe versando familiariùs innotescant. *Dist. 26. lit. A.*

Quòd vna persona non est maior alia, nec tres simul quàm vna: & hoc ratione ostendit Catholica.

SCIENDVM est ergo tanquam æqualitatē esse in Trinitate, vt ait Augustinus in 8 lib. de Trinit. vt non solum pater non sit maior quàm filius, sed nec pater & filius simul maior aliquid sunt quā spiritus sanctus, aut quelibet persona minor aliquid sit quam ipsa Trinitas. Quòd autē ita sit, aliquo ... *In prologo.*

do si fieri potest, demonstrandum est: quantum ergo creator ipse adiuuat, attendamus. Inquit Augustinus in eodem, Quomodo in hac Trinitate duæ vel tres personę nō sunt maius aliquid quàm vnà earum? *Cap. 1.*

Ratione vtitur subtilissima ad ostendendum. quod ita sit. S

QVOD ibi magnum dicitur, aliunde magnum non est, quàm eo quo verè est: quia ibi magnitudo ipsa veritas est, & veritas essentia, non ergo ibi maius est, quod verius non est. Non autē verius est pater & filius simul quàm pater solus vel filius. Nō ergo maius est aliquid vterq; simul, quàm singulus eorū. Et quia æquè verè est etiam spiritus sanctus: ideo pater & filius simul non sunt aliquid maius quam ipse: quia nec verius sunt. Item in essētia veritatis, hoc est verum esse: quod est esse, & hoc est esse, quod est magnum esse. Hoc est ergo magnum esse, quòd verū esse. Quod igitur ibi æquè verum est, & æquè magnū est, Quod ergo ibi plus veritatis nō habet, nō plus habet magnitudinis. Plus autem veritatis non habet quòd verius non est. Non est autem verius vna persona quàm alia, vel duæ quàm vna, vel tres simul quàm singula. Non ergo plus veritatis habet vna quàm alia, vel duæ quàm vna, vel tres simul quàm singula. Sic ergo & ipsa Trinitas non est maius aliquid, quàm vnaquæque ibi Persona, sed tam magnum quàm singula. Non enim ibi maior est quæ verior non est, ibi ipsa veritas est magnitudo. Ecce modo conuenienti & ratione catholica ostensum est quomodo indifferens sit magnitudo trium personarum: quia nec vna maior est alia, nec duæ; maius aliquid quàm vna, nec tres simul maius aliquid quàm singula. *Lib. & ca. eisdem.*

Quod Deus non est dicendus triplex, sed trinus. T

PRÆTEREA cùm Deus dicatur trinus, non tamen debet dici triplex. Ibi enim non est triplicitas, vbi summa est vnitas & indifferens æqualitas. Vnde Augustinus in lib. 6. de Trini. ait. Non quoniam Deus Trinitas est, ideo triplex putandus est: alioquin minor esset pater solus, vel filius solus, quàm simul pater & filius. Cùm itaque tātus est pater solus, vel solus filius, vel solus spiritus sanctus quātus est simul pater & filius & spiritus sanctus nullo modo triplex dicendus est Deus. Non enim pater cum filio & spiritu sancto maior *Cap. 7.* *Cap. 8. eiusdem.*

Deus est,quàm singuli eorum : quia non est quo crescat illa perfectio.Perfectus autem est & pater & filius & spiritus sanctus,& perfectus dicitur Deus singulus eorum.Et ideo Trinitas potius quam triplex dici debet.

Quod non est ita in rebus corporeis,vt in Trinitate.

In Rebus corporeis non tantum est vna, quantum tres simul, & plus sunt duæ quàm vna res.In Trinitate verò summa,tantum est vna persona, quantum tres simul, & tantum sunt duæ, quantum vna : & in se infinitæ sunt, quia non est finis magnitudinis earum: *Ac per hoc aperitur quod superius dictum est, quomodo singula sunt in singulis, & omnia in singulis, & singula in omnibus, & omnia in omnibus, & vnum in omnibus est,& vnum omnia. Ecce iam ostendimus sufficienter, qualiter in Trinitate aliqua persona aliam non superet magnitudine.*

Cap. 10. eiusdē lib.

OSTENSO QVOD ALIQVA personarum aliam non superat magnitudine: nunc ostendit,quòd alia non excellit aliam potentia,

Distinctio. XX.

De trium personarū æqualitate quantū ad potestatem

Nvnc ostendere restat.quomodo aliqua harum personarum aliam non excellat potentia, vt sicut vna & indifferens est magnitudo trium,ita vna & indifferens monstretur potentia trium.Sciendum est ergo,quia non est potentior pater filio,nec filius vel pater spiritu sancto : nec maiorem potentiam habēt duo vel tres simul,quàm singulus eorum: quia nec plus potest pater & filius simul quàm solus spiritus sanctus. Nec hi tres simul plus possunt, quàm singulùs eorum, quia omnipotentiam quàm habet, pater, & filius accepit nascendo,& spiritus sanctus procedendo quod Augu.rationibus & authoritatibus probabiliter astruit in lib. 3. contra Maximinum, qui dicebat patrem meliorem ac potentiorem filio.

Cap.14.

Quod non potest minus filius quam pater.

Nihil,inquit,patre minus habet ille qui dicit, *Omnia quæ habet pater,mea sunt.* Nam si minus habet in potestate aliquid quàm pater, non sunt eius omnia quæ habet pater. Sed eius sunt omnia,quæ habet pater:tantam ergo habet potestatē filius, quātam pater, æqualis ergo est patri.Non enim potest qui accepit,inæqualis esse ei qui dedit. Tu autem hoc de potentia sapis quòd potens sit filius, sed potentior pater, vt secundum doctrinam vestram potens potentem potuerit generare vel gignere, & non omnipotens omnipotentem. Habet ergo pater omnipotentiam,quàm non habet alius,& si hoc est,falsum est,quod ait filius, *Omnia quæ habet pater, mea sunt.*

Li.3.c.12

Hic ponit falsā traditionem Cap.12. hæretici. eiusdē li. Ioan.16.d

Hoc verum fatebatur hæreticus,ex quo progrediebatur ad falsa.

Sed, inquis,pater potentiam à nemine accepit, filius autem à patre. Fatemur & nos filium accepisse potentiam ab illo de quo natus est potens:patri verò potentiam nullus dedit,quia nullus eum genuit. Gignendo enim dedit pater potentiam filio, sicut omnia quæ habet in substantia sua gignendo dedit ei,quem genuit de substantia.

Lib.& ca. eiusdē.

Quæstio Augustini quæ arctat hæreticum.

Sed quæritur, vtrum ei tantam quanta ipsi est, potentiam pater filio dederit, an minorem. Si tantam, non solum potentem,sed etiam omnipotentem genuisse omnipotens intelligitur : si verò minorem, quomodo omnia quæ habet pater filij sunt ? Si patris omnipotentia filij non est, non omnia proculdubio quæ habet pater, filij sunt. At omnia quæ habet pater,filij sunt:omnipotentia ergo patris etiam est filij : non est ergo pater potentior filio.

Ibidem

Aliter probat filium æqualem patri.

Item alio modo probat filium æqualem patri contra Maximinum, ita dicens : Tu dicis quòd pater genuit filium minorem seipso,in quo & patri derogas,qui si filium vnicum minorē genuit,aut non potuit,aut non voluit gignere æqualem.Si dicis,quia non voluit,eum inuidum esse dixisti : si autem non potuit,vbi est omnipotentia Dei patris ? Prorsus ad hunc articulum res colligitur, vt Deus pater æqualem sibi gignere filium, aut non potuerit,aut noluerit.Si non potuit,infirmus:si noluit,inuidus inuenitur. Sed vtrumque hoc falsum est : patri ergo filius verus æqualis est.Genuit ergo pater sibi æqualem filium, & ab vtroque procedit vtrique æqualis spiritus sanctus. Si enim formā suam(vt ait Augustin.contra eundem)pater in vnico filio plenam gignere potuit, nec tamen plenam genuit, sed minorem, cogimini patrem inuidum dicere,Plenum ergo Deum & æqualem sibi genuit filium..

Li.3.c.19

Universidad de Deusto
Biblioteca

Per simile ostendit quod non minorem pater filium genuit. F

Li.3.c.15. Hoc autem per similitudinem humanam ita esse demonstrat, inquiens. Homo pater si potuisset æqualem filium genuisset. Quis ergo audeat dicere quod hoc omnipotens nõ potuit? Addo etiam, si posset homo, maiorem meliorem-que seipso gignere et filium. Sed maius vel melius Deo quicquam esse non potest. Deus ergo cur non æqualem (vt ait) filium genuit: cui nec anni necessarij fuerunt, per quos adimpleretur æqualitas, nec omnipotentia defuit. An fortè noluit? ergo (quod absit) inuidit. Sed non inuidit, æqualem ergo genuit filium. Credamus ergo filium ei esse æqualem.

Opinionem hæretici ponit, vt destruat. G

Hic soluit obiectionẽ Ex eodem lib.3.c.18. Sed fortè dicis, eo ipso pater est maior filio, quia de nullo genitus, genuit tamen æqualem. Ad quod citò respondebo: Imò ideo non est pater maior filio, qua æqualem sibi genuit. Originis enim quæstio ista est, quis de quo sit: æqualitatis autem qualis aut quantus sit: quod est dicere, Ad originem pertinet quæstio qua quæritur, quis de quo sit: ad æqualitatem verò illa qua quæritur, qualis aut quantus quis sit. Nec cùm dicitur filius à patre genitus, ostenditur inæqualitas substantiæ: sed ordo naturæ, non quo alter prior esset altero: sed quo alter ex altero. Non ergo secundum hoc quod pater genuit, & filius genitus est, vel spiritus sanctus ab vtroque procedit, æqualitas vel inæqualitas ibi existit: quia non secundum hoc alia persona alij æqualis vel inæqualis dicitur. Ecce æqualitas Trinitatis, & vna eademque substantia, quantum breuiter potuimus, demonstrata est in superioribus: qualiter scilicet aliqua trium personarum quamlibet aliam, nec æternitate, nec magnitudine, nec potentia excellat.

A dist.19. hucusque.

QVÆRITVR QVOMODO POSSIT dici solus pater, vel solus filius, vel solus spiritus sanctus cum sint inseparabiles.

Distinct. XXI. A

Dist. 19. signo S. & dist. 20. signo A. Hic oritur quæstio trahens originem ex prædictis. Dictum est enim supra, quòd tantus est solus pater, vel solus filius, vel solus spiritus sanctus, quantum simul illæ tres: & quòd duæ vel tres personæ simul non sunt maius aliquid quàm

quàm vna persona sola. Ideo quærit August. in 6. li. de Trin. quomodo hæc sanè dici possint, cùm nec pater sit solus, nec filius, nec spiritus sanctus, sed semper & inseparabiliter & filius cum patre, & pater cum filio, & spiritus sanctus cum vtroque, inseparabiles enim sunt hæ tres personæ. Ad quod ita respondet August. in eodem, Solum Deum patrem dicimus, non quia separatur à filio, vel à spiritu sancto, sed hoc dicentes significamus, quia illi simul cum eo non sunt pater. Solus enim pater est. Quod non dicitur quia ipse sit solus, id est sine filio vel spiritu sancto, sed per hoc filius vel spiritus sanctus à paternitatis consortio excluduntur. Ita & cum dicitur, Solus filius, filius est, vel solus spiritus sanctus est spiritus sanctus, non diuiditur filius à patre, vel spiritus sanctus ab vtroque, sed à consortio filialis proprietatis excluduntur pater & spiritus sanctus, & à consortio processibilis proprietatis pater & filius. Cum ergo dicitur, Tantus est solus pater, quantum simul illi tres, per hoc quòd dicitur solus, non separatur pater ab aliis, sed hic est sensus, Solus pater, id est, pater qui ita pater est, quòd nec filius nec spiritus sanctus, tantus est, &c. Similiter intellige cum dicitur, Solus est filius, vel solus est spiritus sanctus. Solus ergo pater dicitur, vt ait Augustin. in eodem, quia non nisi ipse ibi pater est, solus filius, quia non nisi ipse ibi filius est, & solus spiritus sanctus, quia non nisi ipse ibi spiritus sanctus est.

Qualiter dictiones exclusiue capiatur in diuinis Cap. 7. Responsio August. Ibidem.

Li. 6. c. 9.

Vtrum possit dici, Solus pater est Deus, solus filius est Deus, vel solus spiritus sanctus est Deus, vel pater est solus Deus, vel spiritus sanctus est solus Deus. E

Sensus horum habetur ca. 7. 8. & 9. li. 6. de Tri. 1. ad Tit. 6. d. Cap. 9.

Post hæc quæritur, vtrùm sicut dicitur, solus pater est pater, vel solus filius est filius ita possit dici, solus pater est Deus, vel solus filius est Deus, ita & de spiritu sancto. Aut pater est solus Deus, filius est solus Deus. Ad quod dicimus, quia pater & filius & spiritus sanctus dicitur, & est vnus Deus, hæc Trinitas simul propriè dicitur esse solus Deus, sicut solus sapiens, solus potẽs. Sed non videtur debere dici à nobis, verbis nostris vtentibus, nisi vbi sermo auctoritatis occurrit, Solus pater est Deus, vel pater est solus Deus, ita de filio & spiritu sancto dicimus, vnde Augustinus in septimo libro de Trinitate ait, Quoniam ostendimus, quomodo

Quod nõ dicitur, Solus pater Deus est. Ibidem.

posset dici solus pater, vel solus filius, consideranda est illa sententia qua dicitur, Non esse solum patrem Deum verum solum, sed patrem, & filium, & spiritum sanctum. Ecce habes, quia non solus pater dicendus est esse verus Deus. Item in eodem, Si quis interrogat vtrum pater solus sit Deus, quomodo respondebimus non esse, nisi fortè dicamus ita esse quidem patrem Deum, sed non eum esse solum Deum? Esse autem solum Deum dicamus patrem, & filium, & spiritum sanctum? Ecce & hic habes, quia pater non debet dici solus Deus, Atque hic solum in parte subiecti tantùm accipere quidam volunt, in parte verò prædicati si sit concedunt quod pater est solus Deus. Sed ex verbis August. videtur ostendi, quòd propriè solus Deus dici debeat tota trinitas. Et hæc trinitas vt ait August. contra Maximinum, intelligitur cum Apostolus dicit, Beatus & solus potens: & ibi, Soli sapienti Deo: & ibi, inuisibili soli Deo. Non enim de solo patre hæc accipienda sunt, vt contendebat Maximinus & alij hæretici, sed de trinitate. Sicut & illud, Solus habet immortalitatem: quia secundum rectam fidem, ipsa trinitas est vnus solus Deus, beatus, potens, sapiens, inuisibilis. Vnde Aug. in eodem, Cùm vnus Deus sit trinitas, hæc sit nobis solutio quæstionis, vt intelligamus solum Deum sapientem, solum potentem, patrem & filium, & spiritum sanctum, qui est vnus & solus Deus.

Quod pater nõ est solus Deꝰ sed trinitas: Li. 3. cõtra Maxi. cap. 9. Li. ca. 11. 12. & 13. 1. Ti. 9. d. Rom. 16. 1. Ti. 1. d. 1. Ti. 6. c. Ca. 13. & lib. 1. de trin. c. 6.

Quomodo dicitur trinitas solus Deus, cùm ipsa sit cum spiritibus & animabus sanctis. c

Cap. 7.

Sed iterum quæritur, quomodo ipsam trinitatem dicimus solum Deum, cùm sit cum spiritibus & animabus sanctis. Ad quod respondet Augustin. in 6. lib. de Trinit. dicens Trinitatem dicimus Deum solum, quamuis semper sit cum spiritibus & animabus sanctis: sed solum dicimus, quia non aliud quàm ipsa trinitas Deus est. Non enim illi cum illa Deus sunt, vel aliqua alia: sed ipsa trinitas tantum non illi vel alia Deus est.

Et si de patre solo prædicta dicerentur, non tamen excluderetur filius & spiritus sanctus d

1. Ioã. 5. b. Lib. 3. contra. Maximin. Cap. 13.

Verùntamen vt ait Aug. etsi de solo patre prædicta dicerentur, non tamen excluderetur filius vel spiritus sanctus: quia hi tres vnum sunt: sicut in Apocalypsi de filio legitur, quod habet nomen scriptũ quod nemo scit nisi ipse: non enim inde separatur pater vel spiritus sanctus. Et cùm dicitur, Nemo nouit patrem nisi filius, non inde separatur pater vel spiritus sanctus, quia inseparabiles sunt. Aliquando etiam nominantur pater & filius, & tacetur spiritus sanctus, vt Veritas ad patrem loquens ait, Vt cognoscant te, & quem misisti Iesum Christum, esse vnum verum Deum. Cur ergo (inquit Aug.) tacuit de spiritu sancto? quia consequens est vt vbicũque nominatur vnus, sicut pater & filius, tanta pace vni adhærens, intelligatur etiam ipsa pax, quanuis non commoretur: vno ergo istorum nominato, etiam reliqui intelliguntur, quod in pluribus Scripturæ locis occurrit.

Apo. 19. Mat. 11. d Luc. 10. d Ioan. 17. a Lib. 6. de trin. ca. 8.

DE NOMINVM DIFFERENTIA quibus vtimur loquentes de Deo.

Distinct. XXII. A

Post prædicta nobis differendum videtur de nominum diuersitate, quibus loquentes de vnitate ac trinitate ineffabili vtimur. Deinde demonstrandum est, quibus modis de ea aliquid dicatur. Illud ergo præcipuè teneamus, quædam esse nomina distinctè ad singulas personas pertinentia, vt ait Augustinus in 8. de Trinitate, quæ de singulis tantum dicuntur personis. Quædam verò vnitatem essentiæ significantia sunt, quæ & de singulis sigillatim, & de omnibus communiter dicuntur. Alia verò sunt quæ translatiuè ac per similitudinem de Deo dicuntur: vnde Ambrosius in secundo libro de Trinitate ait, Quò purius niteat Fides, tripartita videtur deriuanda distinctio. Sunt enim nomina quædam, quæ euidenter proprietatem personámque Deitatis ostendunt. Et sunt quædam, quæ perspicuam diuinæ maiestatis exprimunt veritatem. Alia verò sunt quæ translatiuè & per similitudinem de Deo dicuntur. Proprietatis itaque indicia sunt generatio, filius, verbum & huiusmodi. Vnitatis vero æternæ, sapientia, virtus, & veritas, & huiusmodi. Similitudinis verò, splendor, character, speculum, & huiusmodi.

De trinitate & vnitate secundum quod credita & intellecta rationabiliter & catholicè ex primitur. In principio prologi. In prologo. Heb. 1. Sap. 7.

Præmissis addit quædam esse nomina, quæ temporaliter Deo conueniunt, & relatiuè dicuntur. B

His adiiciendum est, quædam esse nomina, vt Augustin. ait in 5. lib. de Trin. quæ ex tempore Deo conueniunt, & relatiuè

Cap. 19.

latinè ad creaturam dicuntur: quorũ quædam de omnibus dicuntur personis vt dominus, creator, refugium: quædam autem non de omnibus, vt donatus, datus missus.

De hoc nomine, Trinitas, addit. c

PRÆTEREA est vnum nomen, quod de nulla persona sigillatim dicitur, sed de omnibus simul, id est, Trinitas: quod non dicitur secundum substantiam, sed quasi collectiuum pluralitatem designat personarum.

De alijs nominibus quæ temporaliter Deo congruunt, & non relatiuè dicuntur. D

SVNT etiam quædam nomina quę ex tẽpore Deo conueniunt, nec relatiuè dicuntur, vt humanatus, incarnatus, & huiusmodi. Ecce sex nominum differentias assignauimus quibus vtimur loquentes de Deo: de quibus singulis agendum est.

Quod nomina, quæ ad singulas pertinent personas, propriè relatiuè dicuntur: ea verò quæ vnitatẽ essentiæ significant, ad se dicũtur, & de singulis, & de omnibus communiter. dicuntur personis, & singulariter non pluraliter in summa accipiuntur. E

SCIENDVM est ergo, quòd illa quæ propriè ad singulas personas pertinent relatiuè adinuicem dicuntur: sicut pater, & filius, & vtriusq; donũ spiritus sanctus. Ea verò, quæ vnitatem essentiæ significant ad se dicuntur: & ea quæ ad se dicuntur substantialiter vtiq; dicuntur, & de omnibus communiter & de singulis sigillatim dicuntur personis: & singulariter nõ pluraliter accipiuntur in summa, vt Deus bonus, potẽs, magnus, & huiusmodi. Quæ autem relatiuè dicuntur, substantialiter non dicuntur, vnde Aug. in 5 lib. de Trin. ait:

Cap. 6. & 8. Quicquid ad se dicitur, præstãtissima illa & diuina sublimitas substantialiter dicitur. Quod autem ad aliquid dicitur, non substantialiter dicitur, sed relatiuè. Tantáq; est vis eiusdem substãtiæ in patre & filio & spiritu sancto, vt quicquid de singulis ad seipsos dicitur, non pluraliter in summa, sed singulariter accipiatur. Dicimus enim. Pater est Deus, & filius est Deus, & spiritus sanctus est Deus, quod secundũ substantiam dici nemo dubitat, Non tamen dicimus hanc trinitatem esse tres Deos, sed vnum Deum. Ita dicitur pater magnus, filius magnus, & spiritus sanctus magnus: non tamen tres magni, sed vnus magnus. Ita enim omnipotens pater, omnipotens filius, omnipotens spiritus sanctus: non tamen tres omnipotentes, sed vnus omnipotens. Quicquid ergo ad seipsum dicitur Deus, & de singulis personis similiter dicitur, & simul de ipsa Trinitate, non pluraliter, sed singulariter dicitur. Et quoniam non est aliud Deo esse, & aliud magnum esse, sed idem est illi esse quod est magnum esse: propterea sicut non dicimus tres essentias, sic non dicimus tres magnitudines, sed vnam essentiam, & vnam magnitudinem. *Lib. 6. de Tri. ca. 8.*

Quòd Deus magnus est ea magnitudine, qua Deus est, sic de bonitate, & de omnibus quæ secundum substantiam dicuntur. F

DEVS enim non est magnus ea magnitudine, quæ non est quod ipse, vt quasi particeps eius sit alioquin maior esset illa magnitudo quàm Deus. Deo autem non est aliquid maius: ea ergo magnitudine magnus est qua ipse est. Ideóque nec tres magnitudines dicimus, sed vnam magnitudinem: nec tres magnos, sed vnum magnum, quia nõ participatione magnitudinis Deus magnus est, sed seipso magno magnus est, quia ipse est sua magnitudo. Ita & de bonitate, & æternitate, & omnipotentia Dei dicendum est, & de omnibus omnino quæ de Deo possunt pronunciari substãtialiter, quibus ad seipsum dicitur, nõ transłatiuè ac per similitudinem, sed propriè, si tamẽ de illo propriè aliquid ore hominis dici potest. Ecce apertè docuit, quod nomina vnitatem diuinæ maiestatis significantia, & ad se dicuntur de Deo, id est, sine relatione, & de omnibus personis communiter, & de singulis diuisim dicuntur, nec pluraliter, sed singulariter in summa accipiuntur. Illa verò nomina, quæ propriè ad singulas pertinent personas relatiuè, non substãtialiter dicuntur. Quod enim propriè singula in trinitate persona dicitur, vt ait Augustinus in eodem, nullo modo ad seipsum, sed ad aliam inuicem, vel ad creaturam dicitur. Et ideo relatiuè non substãtialiter dici manifestum est. *Lib. 5. de Tri. ca. 11.* *Cap. 11.*

DE HOC NOMINE QVOD EST Persona, quòd cùm secundum substantiam dicatur, tamen pluraliter non singulariter in summa accipitur.

Distinct. XXIII. A

De substantiâ alijsque nominibus diuinis in speciali. Dist. præcedenti. lit. E. & F.

PRædictis adiiciendum est, quòd cùm omnia nomina quæ secundum substantiam de Deo dicuntur, singulariter, & non pluraliter de omnibus in summa dicantur personis, vt suprà ostensum est: est tamen vnum nomen scilicet persona quod secundum substantiam dicitur de singulis personis, & pluraliter, non singulariter in summa accipitur. Dicimus enim, Pater est persona, filius est persona, spiritus sanctus est persona, & hoc secundùm substantiam dicitur. Nec tamen dicitur, Pater, & filius & spiritus sanctus sunt vna persona, sed tres personæ. Hoc ergo nomen excipitur à prædicta regula nominum, quę secundum substantiam de Deo dicuntur: quia cùm hoc ad se dicatur, & secundum substantiam, pluraliter tamen, non singulariter in summa accipitur.

Authoritas quòd persona ad se dicatur, & secundum substantiam. A

QVOD autem persona secundùm substantiam dicatur, Augustinus ostendit in 7. lib. de Trin. dicens, Non est aliud Deum esse, aliud personam esse, sed omninò idem. Item in hac trinitate cùm dicimus personam patris, non aliud dicimus quàm substantiam patris, Quo circa, vt substantia patris ipse pater est, non quo pater est, sed quo est: ita & persona patris, non aliud quàm ipse pater est. Ad se quippe dicitur persona, non ad filium vel spiritum sanctum: sicut ad se Deus dicitur & magnus, & bonus, & iustus, & huiusmodi. Et quemadmodum hoc illi est esse, quod Deum esse, quod magnum esse, quod bonum esse: ita est hoc illi esse quod personam esse. Ecce expressè habes, quod persona secundùm substantiam dicitur, vt cùm dicitur, Pater est persona, hic sit sensus, Pater est diuina essentia. Similiter cùm dicitur, Filius est persona, spiritus sanctus est persona, id est, essentia diuina.

Cap. 6.

Quòd pater non eo est pater quo est.

Cur pater & filius & spiritus sanctus non dicantur vna persona, vt vna substantia, & vnus Deus? B

IDEO oritur hic quæstio difficilis quidem, sed non inutilis: qua quæritur: Cur non dicantur hi tres vna persona, sicut vna essentia, & vnus Deus? Quam quæstionem Augustinus diligenter tractat, atque congruè explicat in 7. libro de Trinitate ita dicens, Cur non hæc tria simul vnam personam dicimus, sicut vnam essentiam, & vnum Deum, sed dicimus tres personas: cùm tamen tres Deos, aut tres essentias non dicamus?

Cap. 6.

dicamus? Quia volumus vel vnum aliquod vocabulum seruare huic significationi qua intelligitur trinitas, ne omnino taceamus interrogati quid tres essent, cum tres esse fateamur. Cùm ergo quæritur quid tres, vt ait Augustinus in lib. 5. de Trinitate magna prorsus inopia humanũ, laborat eloquium: dictum est tamen tres personæ, non vt illud diceretur, sed ne taceretur omnino. Non enim rei ineffabilis eminentia hoc vocabulo explicari valet. Ecce ostendit qua necessitate dicatur pluraliter personæ: videlicet vt hoc vno nomine quærentibus de tribus respondeamus.

Solutio.

Cap. 9.

Li. 7. c. 4.

Qua necessitate dictum sit, Tres personæ à Latinis, & à Græcis, Tres hypostases vel substantiæ. D

QVA necessitate non solum Latinus sermo, sed etiam Græcus eadem penè super hac re laborans nominum penuria coarctatur. Vnde Augustinus, quid à Græcis vel Latinis necessitate de ineffabili trinitate dictum sit apperiẽs, in 7. libro de Trinitate ait, Loquendi causa de ineffabilius, vt fari aliquo modo possemus, dictum est à Græcis, vna essentia, tres substãtiæ, id est vna ousia, tres hypostases. Aliter enim Græci accipiunt substantiam quàm Latini. A Latinis autem dictum est, vna essentia vel substantia, tres personę: quia non aliter in sermone nostro, id est Latino, essentia quàm substantia solet intelligi. Et vt intelligatur saltẽ in ænigmate, placuit ita dici, vt cùm quæreretur quid tria sint, aliquid diceretur: quæ tria tria esse fides vera pronunciat, cùm & patrem non dicit esse filium, & spiritum sanctum, scilicet donum Dei, nec patrem dicit esse nec filium. Cùm ergo quæritur, quid tria, vel quid tres, conferimus nos ad inueniendum aliquod nomen quo complectamur hæc tria. Neque occurrit animo: quia supereminentia diuinitatis vsitati eloquij facultatem excedit. Verius enim cogitatur Deus, quàm dicitur, & verius est, quàm excogitatur.

Quod Deus verius cogitatur quã dicatur, & verius est, quã cogitatur. Ibidem.

Quid hoc nomine Tres significetur. E

PATER ergo & filius & spiritus sanctus, quoniam tres sunt quid tres sint queramus quid commune habeant. Non enim possunt dici tres patres, quia tantùm pater ibi pater est: nec tres filij cùm nec pater ibi sit filius, nec spiritus sanctus: nec tres spiritus sancti, quia spiritus sanctus propria significatione,

gnificatione qua donum Dei dicitur, nec pater est, nec filius.
Quid ergo tres? Si tres personæ esse dicuntur, commune est
eis id quod persona est. Certè enim quia pater est persona,
& filius est persona, & spiritus sanctus est persona, ideo tres
personæ dicūtur. Propterea ergo dicimus tres personas, quia
commune est eis id quod persona est. Ex prædictis aperte
intelligi potest, qua necessitate dictum sit à Latinis. Tres
personæ, cum persona secundum substantiam dicatur. Vnde
& tribus commune est id quod persona est, id est, hoc no-
men persona.

Quare non dicimus tres deos esse patrem & filium, & spiritum sanctum, vt dicimus tres personas, cùm id quod Deus est, sit eis commune, quia pater est Deus, & filius est Deus, & spiritus sanctus est Deus.

SED quæritur hic, cum dicamus patrem & filium & spiri-
tum sanctum esse tres personas, quia commune est eis quod
Ibi Aug. persona est, id est, quia pater est persona, & filius est persona,
& spiritus sanctus est persona: cur nō dicamus similiter tres
deos: cum & pater sit Deus, & filius sit Deus, & spiritus san-
ctus sit Deus. Quia scilicet illud scriptura contradicit, hoc
autem, etsi non dicit, non tamen contradicit, vnde Augu-
nus hanc mouens quæstionem atque definiens in libro 7.
Cap. 4. Trin. ait, Si ideo dicimus patrem & filium & spiritum san-
ctum esse tres personas, quia commune est eis id quod per-
sona est: cur non etiam tres deos dicimus? Certè, vt præ-
est quia pater est persona, & filius est persona, & spiritus
ctus est persona, ideo tres personæ dicūtur. Quia ergo pa-
est Deus, & filius est Deus, & spiritus sanctus est Deus,
non dicuntur tres dij? Ecce proposuit hanc quæstionem:
tende quid respondeat subdens, An ideo non dicuntur
dij, quia Scriptura non dicit tres deos? Sed nec tres perso-
alicubi scripturæ textus cōmemorat. An ideo licuit loqu
di & disputandi necessitate tres personas dicere, non q
Scriptura dicit, sed quia scriptura non contradicit? Si aut
diceremus tres deos, contradiceret Scriptura dicens, A
Deut. 6. a Israël, Deus tuus Deus vnus est. Ecce absolutio quæstion
quare potius dicamus tres personas quàm tres deos: q
scilicet illud non contradicit scriptura.

Alia quæstio, cur non dicimus tres essentias, vt tres personas, cùm Scriptura non contradicat.

VER

VERVM & hic alia emergit quæstio, quàm Augustinus
consequenter annectit dicens, Cur, inquit, & tres essentias *Li. & ca. eisdem.*
non licet dicere: quod similiter Scriptura sicut non dicit, ita
non contradicit? At si dicis quòd propter vnitatem trini-
tatis non dicuntur tres essentiæ, sed vna essentia: quæro, cur
non propter eandem vnitatem trinitatis dicantur vna perso
na, & non tres personæ? Vt enim est illis commune nomen
Essentiæ, ita vt singulus quisque dicatur essentia: sic illis cō-
mune est personæ vocabulum. Quid igitur restat, nisi vt fa-
teamur loquendi necessitate à Græcis & Latinis parta hæc
vocabula aduersus insidias vel errores hæreticorum? Cum-
que conaretur humana inopia loquendo proferre ad homi-
num sensus, quod in secretario mentis de Deo tenet, siue per
piam fidem, siue per qualemcunque intelligentiam, timuit
dicere tres essentias, nè intelligeretur in illa summa æquali-
tate vlla diuersitas. Rursum non poterat dicere, non esse tria *Ibidem.*
quædam, quod quia dixit Sabellius, in hæresim lapsus est.
Quæsuit ergo quid tria diceret, & dixit tres personas, siue
tres substantias secundùm Græcos.

Sicut nos dicimus tres personas, ita Græci tres substantias quas dicunt hypostases, aliter accipientes substantiam quam nos. H

QVOD enim de personis secundum nostram, hoc de sub- *Cap. 6.*
stantiis secundum consuetudinem Græcorum oportet in-
telligi. Sic enim illi dicunt tres substantias vnam essentiam,
id est, tres hypostases vnam ousiam, quemadmodum nos di-
cimus tres personas vnam essentiam vel substantiam. Quan-
quam & illi si vellent, sicut dicūt tres substantias tres hypo-
stases, possent dicere tres personas, tria πρόσωπα. Illud autem
maluerunt dicere: quia fortasse secundum linguæ suæ con-
suetudinem aptius dicitur.

Quod in trinitate non est diuersitas, nec singularitas, vel solitudo: sed vnitas, & trinitas, & distinctio, & identitas. I

IAM sufficienter, vt puto, ostensum est, qua necessitate
dicamus tres personas, & quare non similiter tres deos vel
essentias: quia scilicet in altero obuiat Scriptura, in alte-
ro diuersitatis intelligentia: quia ibi nulla pœnitùs est di-
uersitas, sicut nec singularitas, vel solitudo, sed vnitas &
trinitas

Cap 4. trinitas. Vnde Augustin. in lib. 7. de Trinit. ait, Humana inopia quærens quid diceret tria, dicit tres personas vel substantias. Quibus nominibus non diuersitatē voluit intelligi sed singularitatē noluit: vt non solum ibi vnitas intelligatur ex eo quòd dicitur vna essentia, sed trinitas ex eo quòd dicuntur tres personæ. Hilarius quoque in lib. 7. de Tri. ait, Dominus dicit, Qui me videt, videt & patrem. Cùm hoc dicitur excluditur singularitas, atque vnici, i. solitarij intelligentia. Nam nec solitarium sermo significat, & indifferenter tamē natura professio docet. Visus est enim in filio pater per naturæ vnitam similitudinem. Vnum enim sunt natus & genera vnum sunt, neque vnus. Nō itaq; solitarius filius est, nec singularis, nec dispar. Item in eodem, Sicut in patre & filio credere duos deos impium est, ita patrem & filium singulare Deum prædicare, sacrilegum est. Nihil in his nouum, nihil diuersum, nihil alienum, nihil separabile est De hoc etiam Aug. in libr. Quæstionum veteris ac nouæ legis ait, Vnus est Deus, sed non singularis. Item Ambr. in lib. de Fide ait: Quod vnius est substantiæ separari non potest, & si non sit singularitatis, sed vnitatis Deus vnus cum dicitur, nequaquam deitatis trinitatē excludit: & ideò non quod singularitatis, sed quod vnitatis est prædicatur. Ecce ex prædictis ostenditur quia nec singularis, nec diuersus, nec vnicus vel solitarius extendus est Deus: quia singularitas vel solitudo personarum pluralitatem excludit, & diuersitas vnitatem essentiæ tollit. Diuersitas inducit separationē diuinitatis, singularitas admit distinctionem trinitatis Ideo Ambr. in 2. lib de Fide ait: Non est diuersa nec singularis æqualitas, nec iuxta Sabellianos, patrem filiumque confundens, nec iuxta Arrianos, patrem filiumque secernens. Pater enim & filius distinctionem habent: separationem verò non habent. Item in eodem. Pater & filius diuinitate sunt vnū, nec est ibi substantiæ differentia: nec vlla diuersitas: alioquin quomodo vnum Deum dicimus; diuersitas enim plures facit. Cōstat ergo ex prædictis, quia in trinitate nulla est diuersitas: si tamen aliquando in Scriptura inuenitur dictum, tres diuersæ personæ & huiusmodi, diuersas dicit distinctas.

Non longè à fine lib. 7. Ioā. 14. b Paulò post præcedentia.

Tomo 4. q. 122. Lib. 5. c. 2 circa finē capitis.

Cap. 2.

Lib. 1. c. 2.

Diuersa dicuntur aliquando personæ inuicem.

Quod non debet dici Deus multiplex.

Et sicut in trinitate non est diuersitas, ita nec multiplicitas:& ideo non dicendus Deus multiplex, sed trinus & simplex. Vnde Ambr. in 1. lib. de fide ait, Est in patre & filio non discrepans, sed vna diuinitas, nec confusum quod vnum est: nec multiplex esse potest quod indifferens est. Multiplex itaque Deus non est. *Cap. 2.*

QVID SIGNIFICETVR HIS NOMINIBVS VNVS VEL VNA, DVO VEL DVÆ Tres vel Tria, Trinus vel trinitas, Plures vel pluralitas, Distinctio vel Distinctæ, cum his vtimur de Deo loquentes

Distinct. XXIIII. A

Quid significetur per nomē numerale cū loquimur de diuinis.

Hic diligenter inquiri oportet, cū in trinitate non sit diuersitas vel singularitas, nec multiplicitas vel solitudo, quid significetur his nominibus. s. Vnus vel Vna, Duo vel Duæ, Tres vel Tria, Trinus vel Trinitas, Plures vel pluralitas, Distinctæ vel Distinctio: cum dicitur vnus Deus, duæ personæ, vel tres personæ, plures personæ, distinctæ sunt personæ. Vel cùm dicitur, distinctio personarum, pluralitas personarum, trinitas personarum, & huiusmodi. Videmur enim hoc dicentes, numerorum quantitates, & rerum multitudinē vel multiplicitatē in Deo ponere. Quid ergo ista ibi significent ipso de quo loquimur aperiente insinuare curemus.

Magis illa dicuntur ad excludendum ea quæ non sunt in Deo, quam ad ponendum aliqua. B

Si diligenter præmissis authoritatum verbis intendimus vt dictorum intelligentiam capiamus, magis videtur horum verborum vsus introductus ratione remouendi atque excludendi à simplicitate deitatis, quæ ibi non sunt, quam ponendi aliqua.

Quid per Vnum significetur cùm dicitur vnus Deus C

Lib. 1. c. 2. & li. 3. de spiritu sancto. Cap. 14.

Cvm enim dicitur, vnus Deus multitudo deorum excluditur, nec numeri quantitas in diuinitate ponitur: tanquam diceretur, Deus est, nec multi sunt vel plures dij, vnde Ambr. in lib. de Fide ait, Cùm vnum dicimus Deum, vnitas excludit numerum deorum: nec quantitatem in Deo ponit, quia nec numerus, nec quantitas ibi est.

Quo sensu dicitur, vnus est pater, vel vnus est filius. D

Est

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ex qua intelligentia dicantur personæ plures.

SIMILITER cùm dicitur, Vnus est pater, vel vnus est filius & huiusmodi: ratio dicti hæc est, quod non sunt multi patres, vel multi filij, ita & de similibus. Item cùm dicimus plures esse personas, singularitatem atque solitudinem excludimus: nec diuersitatem nec multiplicitatem ibi ponimus, quasi diceretur, Sine solitudine ac singularitate personas confitemur, Vnde Hilarius in 4. lib. de Trin. sic ait.

In medio quarti.

Ge. 1. cap.

Dixit Deus, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Quæro nunc, an solum Deum sibi locutum existimes, an hunc sermonem eius intelligas ad alterum extitisse, Si solum fuisse dicis, ipsius voce argueris, dicentis, Faciamus, & nostram. Sustulit enim singularitatis ac solitudinis intelligentiam professio consortij: quia aliquod consortium esse nō potest ipsi solitario, neque solitudo solitarij recipit, Faciamus: nec alieno à se diceret. Nostram, Attende lector his verbis & vide, quia nomine Consortij pluralitatem significauit: professio ergo cōsortij est professio pluralitatis, quam professus est, dicens, Faciamus, & Nostram pluralitatem enim vtrumque dicitur Sed hac professione pluralitatis non diuersitatem vel multitudinem posuit, sed solitudinem & singularitatem negauit. Sic ergo cùm dicimus plures personas vel pluralitatem personarū singularitatis & solitudinis intelligentiam excludimus.

Quid per ternarium significetur, cùm dicitur, Tres personæ

ITA etiam cùm dicimus tres personas, nomine Ternarij non quantitatem numeri in Deo ponimus, vel aliquam diuersitatem: sed intelligentiam non ad aliū nisi ad patrem & filium & spiritum sanctum dirigendam significamus, vt sit huius dicti intelligentia, Tres personæ sunt, vel tres sunt pater, & filius & spiritus sanctus, id est, nec tantùm pater, nec tantùm filius: nec tantùm pater & filius in deitate sunt, sed etiam spiritus sanctus, & non alius ab his. Similiter non tantùm est ibi hæc persona, vel illa, vel hæc & illa, sed hæc & illa & illa & non alia. Et hoc fore ita intelligendum Augu. ostendit, vbi dicit quod illo nomine non diuersitatem intelligi voluit, sed singularitatem noluit.

Lib. 7. de Tri. ca. 4.

Quid per duo, cum dicitur, duæ personæ, vel. pater & filius duo sunt.

SIMILITER cùm dicitur, Duo sunt pater & filius, duo

dualitatis quantitatem ibi ponimus: sed hoc significamus, quòd non est tātum pater nec tantùm filius, sed pater & filius, & hic non est ille: ita & de aliis huiusmodi. Ita etiā cùm dicimus, Pater & filius sunt duæ personæ, hoc significamus, quòd non tantùm pater est persona, nec tantùm filius est persona: sed pater est persona, & filius est persona: & hæc nō est illa.

Ex quo sensu dicitur, In personis distinctio, vel personæ distinctæ. G

CVM autem dicimus, Distinctæ personæ vel distinctio est in personis, confusionem atque permixtionem excludimus, & hanc non esse illam significamus Cúmque addimus, distinctæ sunt personæ proprietatibus siue differentes proprietatibus, aliam esse hanc personam, & aliam illā suis proprietatibus significamus. Et cùm dicimus aliam & aliam nō diuersitatem vel alienationem ibi ponimus, sed cōfusionem Sabellianam excludimus,

Quomodo ibi accipiatur discretio. H

ITA & cùm dicuntur discretæ personæ, vel cùm dicitur discretio in personis esse, eādem intelligentiam facimus. Eodem enim modo ibi accipitur distinctio, quo discretio. Et congruè dicitur ibi esse discretio vel distinctio, non diuersitas vel diuisio siue separatio. Vnde Ambr. in 1. lib. de Trinit. Non est ipse pater qui filius, sed inter patrem & filium expressa distinctio est.

Cap. 2.

Quomodo Trinitas ibi accipiatur. I

CVM verò dicitur Trinitas, id significari videtur quod significatur, cùm dicitur, Tres personæ: vt sicut non potest dici, Pater est tres personæ, vel filius est tres personæ, ita non debet dici, Pater est Trinitas, vel filius est Trinitas.

Hoc videtur contrarium esse prædictis. K

HIC non est prætermittendum, quod cùm suprà dictum sit Deum nec singularem nec multiplicem esse confitendum, idque sanctorum authoritatibus sit confirmatum, in contrarium videtur sentire Isidor. dicens: Distinguendum est inter Trinitatem & vnitatem Est enim vnitas simplex & singularis, Trinitas verò multiplex & numerabilis: quia Trinitas est trium vnitas. Ecce vnitatem dicit esse singularem, & Trinitatem multiplicem & numerabilem. Sed ad hoc dicimus, quia singularem accepit sicut & alij accipiunt vnum: multiplicem verò & numeralem, sicut dicunt trinum.

Dist. 13. li. 1. & in principio huius dist. In 1. lib. Ety. Cap. 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

QVID SIGNIFICATVR CVM DICITVR pluraliter, Tres personæ, vel duæ personæ.

Distinct. XXV.

Dist. 23. lit. B. Quid significetur hoc nomine Persona.

PRÆTEREA considerandum est, cùm hoc nomen Persona (vt prædictum est) secundùm substantiam dicatur, quæ sit intelligẽtia dicti cùm pluraliter profertur, Tres Personæ vel duæ personę: & cùm dicitur. Alia est persona patris, alia est persona filij, alia est persona spiritus sancti. Sicut enim in his locutionibus. Personæ vocabulum essentiæ intelligentiam facit, plures essentias confiteri videmur, & tres plures deos. Si verò essentiæ significationem ibi non tenet, alia est huius nominis ratio, cùm dicitur, Pater est persona, vel filius est persona: & alia, cùm dicitur, Pater & filius & spiritus sanctus sunt tres personæ: & cùm dicitur, Alia est persona patris, alia filij, & huiusmodi.

Quod videtur secundùm essentiam dici, Alia est persona patris, alia filij siue tres personæ, vt cùm dicitur, Pater est persona, Filius est persona.

Dist. 23. lit. B. Quòd nomine Personæ id significatur, cum dicitur, Pater est persona quod significatur nomine Dei cùm dicitur, Pater est Deus.

PERSONA enim, vt suprà ait. Aug. ad se dicitur, & ideo est Deo esse personam, quod esse: sicut idem est ei esse, quod Deum esse. Vnde manifestè colligitur quod essentiam dicimus, nam prædicamus, dicentes, Pater est persona, filius est persona, spiritus sanctus est persona, id est, essentia diuina: & omnino vnum & idem significatur nomine Personæ, id est, essentia diuina, cùm dicitur, pater est persona, & filius est persona, quod significatur nomine Dei, cùm dicitur, Pater est Deus, filius est Deus. Ita etiã idem significatur, cum dicitur, Deus est Deus, & Deus est persona. Vtroque enim nomine essentia diuina intelligitur, quia vtrunque secundum substantiam dicitur. Cùm verò dicitur, Pater & filius & spiritus sanctus sunt tres personæ, quid nomine Personæ significamus, an essentiam? hoc enim videtur, si suprà posita verba Augustini diligenter scrutemur. Suprà enim dixit, quòd ideo tres personas dicimus, quia id quod persona est, commune est, ait, eis. Et item, quia pater est persona, & filius est persona, & spiritus sanctus est persona, ideo tres personæ dicuntur. Videtur ergo eandem tenere significationem hoc nomen Persona,

sona, cùm dicitur, Tres personę, quam haber cùm dicitur, pater est persona, filius est persona, spiritus sanctus est persona. Quia: vt ostendit Aug. hoc dicitur, id est, tres personæ, propter illud, quia id quod persona est, commune est eis, id ergo quòd commune est eis, id est, patri & filio & spiritui sancto, videtur significari nomine Personæ, cùm dicitur, Tres personæ.

Aliter etiam videtur posse ostendi, quòd secundùm essentiam dicatur, etiam cùm pluraliter profertur.

Dist. 23. lit. G.

ALITER etiam videtur posse ostendi, quòd ibi nomine Personæ significetur essentia, cùm dicitur, Tres personæ. Vt enim suprà dixit Aug. Ea necessitate dicimus tres personas, vt responderemus quærentibus, quid tres, vel quid tria. Cùm ergo quæritur quid tres vel quid tria, conuenienter respondetur, cum dicitur, Tres personæ. At cum quæritur, quid tres vel quid tria? per quid de essentia quæritur: non enim inuenitur, quid illi tres sint nisi essentia. Si ergo quæstioni rectè respondemus, oportet vt respondendo, essentiam significemus: alioquin non ostendemus quid tres sint. Si verò respondentes essentiam significamus, ipsam essentiam Personæ nomine intelligimus, cùm dicitur, Tres personæ.

Opinio quorundam, qui putant essentiam significari, nomine personæ, cùm dicimus tres personas.

Lib. 7. de Trin. c. 4.

QVIBVSDAM videtur quòd nomine Personæ significetur essentia cùm dicitur, Tres personæ, propterea quia Aug. dicit ideo dici tres personas, quia commune est eis id quod est persona: vt sit talis intelligentia, Pater & filius & spiritus sanctus sunt tres personæ, id est, sunt tres id habẽtes commune quod est persona, id est, tres sunt, quorum quisque est persona, id est, essentia. Sed quomodo iuxta hanc intelligentiam dicetur, alia est persona patris, alia filij? Et hoc etiã *Cap. 6.* ita volũt intelligere, scilicet, alius est pater, & alius est filius, id tamen commune habentes, quod est persona. Et hoc confirmant authoritate Augustini. qui in 7. libro de Trinitate ait, Tres personas eiusdẽ essentiæ, vel tres personas vnam essentiam dicimus. Tres autem personas ex eadem essentia nõ dicimus: quasi aliud ibi sit quod essentia est, aliud quod persona est. Hac authoritate & præmissis conãtur asserere in præ- *In hæc distinct.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 1.

dictis locutionibus nomen Personæ essentiam significare. Sed quid respondebunt ad id quod ipse Aug. in lib. de Fide ad Petrum dicit, scilicet, quòd alius est pater in persona sua personaliter, alius personaliter filius, alius personaliter spiritus sanctus? Quomodo enim alius personaliter pater, alius personaliter filius, alius personaliter spiritus sanctus, si in esse personam omnino conueniunt, id est, si persona essentia tantùm intelligentiam facit? Ideò non nobis videtur aliter hoc posse dici congruentius iuxta catholicorum Doctorum authoritates.

Quòd hoc nomen, Persona, tripliciter in Trinitate accipitur, & hæc est vtilis & catholica doctrina de persona & personis.

In medio libri.

SCIENDVM est igitur, quòd hoc nomẽ Persona multiplicem intelligentiam facit, non vnam tantum. Et vt Hilarius ait in lib 4. de Trin. intelligentia dictorum ex causa est assumenda dicendi, quia non sermoni res, sed rei sermo subiectus est. Discernentes ergo dicendi causas huius nominis s. Persona, significationem distinguimus dicẽtes, quòd hoc nomen, scilicet, Persona propriè secundum substantiam dicitur & essentiam significat, sicut suprà ostendit Aug. cùm dicitur, Deus est persona, Pater est persona. Quadam tamen necessitate (vt suprà dixit Augustinus) translatum est hoc nomen, vt pluraliter diceretur tres personæ, cùm quæreretur, quid tres, vel quid tria: vbi non significat essentiam, quæ est naturam diuinam, quæ communis est tribus personis, sed subsistentias vel hypostases secundum Græcos. Græci quippè (vt suprà dicit Aug.) aliter accipiunt substantiam, id est hypostasim, aliter nos. Nos enim substãtiam dicimus essentiam siue naturam. Personas autem dicimus sicut illi dicunt substantias, id est, hypostases. Sic ergo nos ita accipimus personas, vt illi accipiunt substantias vel hypostases. At illi aliter accipiunt hypostases, quàm nos substantiam: aliter ergo nos accipimus personas quàm substantiam. Cùm ergo dicimus tres personas, non ibi Personæ nomine essentiam significamus. Quid ergo dicimus? Dicimus, quia tres personæ sunt. id est, tres substantiæ, scilicet, tres entes: pro quo Græci dicunt tres hypostases.

Distin. 5. lit. H. In distin. 23. huius lit. D. Ibidem id est, libr. 7. de Trinit. cap. 4.

Ostendit verba Augustini conuenire huic sententiæ.

ET hic sensus adiuuatur ex verbis Aug. præmissis, si interius intelligantur. Quia enim pater est persona, id est, essentia, & filius persona, & spiritus sanctus persona: ideo dicuntur tres personæ, tres subsistentiæ, tres entes. Non enim possunt dici tres subsistentiæ vel entes, nisi singulus eorum esset persona, id est, essentia. Quia ergo eis commune est id quod est persona, id est, essentia: ideo rectè dicũtur tres personæ, id est, subsistentiæ vel subsistentes, vt sicut essentia quę est eis communis, verè ac. propriè est, ita illi tres verè ac propriè subsistentiæ vel entes intelligantur. Ideoque Aug. causas dictorum discernens, dicit tres personas esse vnam essentiam vel eiusdem essentiæ, non ex eadem essentia: ne aliud intelligatur ibi esse persona aliud essentia. Tres enim personæ, id est, subsistentiæ vna sunt essentia & vnius essentiæ: non autem sunt vna persona vel vnius personę, licet persona secundùm substantiam dicatur aliquando. Nam si hoc diceretur, confusio fieret in personis.

Hac dist. lit. D.

Ibidem.

Obiectionis illorum hic respondet, qua nituntur probare personas secundùm essentiam accipi: quia respondemus quærentibus quid tres, vel quid tria.

AD hoc autem quod illi dicunt, cùm quæritur, Quid tres, vel tria, de essentia quæritur, quia non inuenitur quid illi tres sint nisi essentia: per hoc volentes nos inducere vt nomine Personæ essentiam intelligamus, cùm respondemus tres personas. Ita dicimus. Indubitabiliter verum est, quia non inuenitur vnum aliquid quod illi tres sint, nisi essentia. Vnum enim sunt illi tres, id est, essentia diuina. Vnde Veritas ait, Ego & pater vnum sumus. Verumtamen cùm quæritur, Quid tres, vel quid tria, non de essentia quæritur, nec ibi quid ad essentiam refertur. Sed cùm fides catholica tres esse profiteretur, sicut Ioãnes in epistola canonica ait, Tres sunt qui testimonium perhibent in cœlo, quærebatur quid illi tres essent, id est, an essent tres res, & quæ tres res, & quo nomine illæ tres res significarentur. Et ideo loquendi necessitate inuentum est hoc nomen Persona ad respondendum, & dictum est, Tres personæ.

Ioan. 10. f

1. Ioan. 5.

Quid tres res, & quid vna res hic dicitur. H

NON autem te moueat quod dicimus tres res. Nõ enim

Universidad de Deusto Biblioteca

hoc dicentes diuersarum rerum numerum ponimus in Trinitate, sed ita tres res dicimus, vt easdem esse vnam quãdam summam rem confiteamur. Vnde August. in 1. lib. de Doctrina Christiana sic ait, Res quibus fruendum est nos beatos faciunt. Res ergo quibus fruendum est, sunt pater & filius & spiritus sanctus. Eademque Trinitas vna quædam summa res est communisque fruentibus ea, si tamen res & non rerum omnium causa sit. Non enim facilè potest inueniri nomen, quòd tantæ excellentiæ conueniat: nisi quod melius dicitur Trinitas hæc vnus Deus. Sicut ergo tres res dicuntur & hæ sunt vna res, ita tres substantiæ dicuntur, & hæ sunt vna essentia. Ecce ostensum est quæ sit intelligentia huius nominis, Persona, cùm dicimus tres personas.

Cap. 3. & 6. in 3. to.

Ex quo sensu dicatur, Alia est persona patris, alia filij, alia spiritus sancti.

NVNC inspiciamus, vtrùm secundùm eandem rationem & causam dicatur. Alia est persona patris, alia filij, alia spiritus sancti. Quod vtique sanè intelligi potest, vt sit sensus talis. Alia est substantia vel hypostasis patris, alia substantia filij, alia substantia spiritus sancti. Et alia substãtia pater, alia filius, alius spiritus sanctus.

Quomodo hæc intelligantur, Alius in persona pater, alius filius, alius spiritus sanctus.

DEINDE quæritur, vtrùm secundùm eandem rationem accipiatur cùm dicitur, Alius est pater in persona, alius in persona filius, alius in persona spiritus sanctus: siue, Alius personaliter pater, alius personaliter filius, alius personaliter spiritus sanctus. Ad quod dicimus, quia etsi possit eodẽ modo accipi, congruentius tamen ex ratione dicti alia varietur intelligentia, vt hic Personæ nomine proprietas personæ intelligatur: vt sit sensus talis, Alius est in persona vel personaliter pater, id est, proprietate sua pater alius est quàm alius, & filius proprietate sua alius quàm pater: paternitas enim proprietate distinguitur hypostasis patris ab hypostasi filij, & hypostasis filij filiali proprietate discernitur à patre, & spiritus sanctus ab vtroque processibili proprietate distinguitur.

Quòd aliter hic accipitur Persona quam supra: hic pro proprietate accipitur.

Quomodo secundum hunc modum etiam in prædictis locutionibus potest accipi.

HOC etiam modo sanè potest accipi Persona in præmisso locutionibus, cùm dicitur, Alia est persona patris, alia filij, id est, alia est proprietas, qua pater est pater: alia, qua filius est filius, alia, qua spiritus sanctus est spiritus sanctus. Ita etiam nomine personæ quidam proprietates intelligere volunt, cùm dicuntur tres personæ: sed melius est vt substantias vel hypostases intelligámus, cum dicimus tres personas. Ex prædictis colligitur, quòd nomen personæ in Trinitate triplicem tenet rationem. Est enim vbi facit intelligentiam essentiæ, & est vbi facit intelligentiam hypostasis, & est vbi facit intelligentiam proprietatis.

Summam dictorum colligit. Dist. 23. lit. B. & C. Eadem dist. lit. K. distin. 23. lit. B. & in præsẽti. In tom. 4. in symboli explanatione.

Authoritatibus Sanctorum ostendit, quod dixit. M

QVOD autem secundum substantiam dicatur, & essentia aliquando significet, supra ex dictis Augustini apertè ostendimus. Quòd verò pro hypostasi atque proprietate accipiatur, ex authoritatibus Sanctorum ostendi oportet, ne cõiecturis nostris aliquid ausi dicere videamur. De hoc Hieronymus in expositione fidei catholicæ ad Damasum ita ait, Non est prorsus aliquis in Trinitate gradus, nihilque quod inferiùs superiúsve dici possit, sed tota diuinitas sui perfectione æqualis est, vt exceptis vocabulis, quæ proprietatem indicant personarum, quicquid de vna persona dicitur, de tribus possit dignissimè intelligi. Atque vt confutantes Arium, vnam eandemque Trinitatem dicimus esse essentiam vel substantiam, & Deum vnum in tribus personis fatemur: ita etiam impietatem Sabellij declinantes, tres personas expressas sub proprietate distinguimus, non ipsum sibi patrem, ipsum sibi filium, ipsum sibi spiritum sanctum esse dicentes, sed aliam patris, aliam filij, aliam spiritus sancti esse personam. Non enim nomina tantummodò, sed etiam nominum proprietates, id est, personas, vel (vt Græci exprimunt) hypostases, id est, substantias confitemur. Nec pater filij vel spiritus sancti personam aliquando excludit. Nec filius vel spiritus sanctus patri nomen personamque recipit: sed pater semper pater, & filius semper filius, & spiritus sanctus semper spiritus sanctus. Itaque substantia vnum sunt, sed personis ac nominibus distinguuntur: Ecce hic apertè dicit Hieronymus proprietates esse personas, & personas esse substantias. Vnde manifestum sit quod dixi-

10. mus, scilicet, Personæ nomine significari & hypostasim & proprietatem. Ioannes etiam Damascenus personas dicit esse hypostases, & eas dicit entes, ita inquiens, In deitate vnam naturam confitemur, & tres hypostases secundùm veritatem entes, id est, personas.

Lib. 3. de Orthodoxa Fide cap. 5.

DE PROPRIETATIBVS PERSONARVM, sed prius de hoc nomine, Hypostasis.

Distinct. XXVI.

De his quæ propriè & æternaliter dicuntur de Deo secũdum relationem siue proprietatem personalẽ.

NVNC de proprietatibus personarum, quas frequenter in hoc tractatu commemorauimus, aliquid loqui necessarium oportet. Sed primum audiamus quid de hoc nomine Hypostasis Hieron. dicit: ait enim sub hoc nomine venenum latere: sed hoc dicit secundùm quòd hæretici eo vtebantur vt simplices seducerent. S. pro persona & pro essentia, vt siue dicatur vna tantùm hypostasis, siue tres, minùs peritos ad id conueniens deducerent, cùm non erat hoc nomen ita apud catholicos vulgatum, nec ita eius significatio determinata vt modò. Et ideò Hieronymus dicit hoc nomine non vtendum fortè siue distinctione, vel expositione, tunc. S. quando cum hæreticis contendebatur, ita scribens de fide catholica ad Damasum Papam, Ab Arrianorum præsule hypostaseon nouellum nomen à me homine Romano exigitur. Interrogamus, quid tres hypostases arbitrentur intelligi: tres personas subsistentes aiunt. Respondemus nos ita credere. Non sufficit eis sensus, ipsum nomen efflagitant: quia nescio quod veneni in syllabis latet. Clamamus, Si quis tres hypostases, id est, tres subsistentes personas non confitetur, anathema sit. Si quis autem hypostasim ousiam intelligens, non tribus personis vnam hypostasim indicit, alienus à Christo est: quia scilicet tres hypostases dicẽs, sub nomine pietatis tres naturas conatur asserere. Sufficiat nobis dicere vnam substantiam & tres personas perfectas æquales: taceamus tres hypostases, si placet. Nomen hoc non bonæ suspicionis est, cùm in eodem verbo sensus dissentiunt. Aut si rectum putatis, tres hypostases cum interpretationibus suis debere nos dicere, non negamus. Sed mihi credite, venenum sub melle latet. Transfigurat enim se Angelus Satanæ in angelum lucis. His verbis non negat vtendum esse nomine Hypostasis, sed hæreticos eo

Epistola ad Damasũ cuius initium est: Quoniam vetusto.

2. Cor. 11.

prauè vsos ostendit, contra quos cautela opus erat in distinctione significationis, alioquin sibi contradiceret, qui supra tres hypostases confitetur.

De proprietatibus personarum, & de nominibus earum relatiuis. 8

IAM de proprietatibus personarũ videamus (quæ etiam notiones, siue relationes in Scriptura plerunque dicuntur) in illa sancta Trinitate, quæ ideo à nobis repetitur, vt cordi nostro tenaciùs infigatur. Ait Augustinus in libro de fide ad Petrum: Aliud est genuisse quàm natum esse: aliúdque est procedere, quàm genuisse vel natum esse. Vnde manifestum est, quòd alius est pater, alius filius, alius spiritus sanctus. Et est proprium solius patris, non quia non est natus ipse: sed quia vnum filium genuerit, propriúmque solius filij: nõ quia ipse non genuit, sed quia de patris essentia natus est. Propriũ verò spiritus sancti est, nõ quia nec natus est ipse nec genuit, sed quia solus de patre filióque procedit. Ecce breuiter assignauit, tres proprietates trium personarum: quarum vna nõ est alia. Hoc enim significauit cùm dixit: Aliud est genuisse quàm natum esse: aliúdque procedere, id est, alia proprietas, siue notio est generatio, & alia natiuitas, alia processio, quæ aliis nominibus dicuntur paternitas, filiatio. Has proprietates designant nomina personarum, scilicet pater, filius, & spiritus sanctus: quæ relatiua sunt, & ad se inuicem dicuntur: quia notant relationes, quæ non sunt Deo accidentales, sed in ipsis personis ab æterno sunt immutabiliter: vt non modò appellationes sint relatiuè, sed etiam relationes, siue notiones in rebus ipsis, scilicet in personis sint.

Cap. 1. & 2.

Hic de nominibus relatiuis, quæ notãt ipsas relationes.

Quod non omnia quæ de Deo dicuntur, secundùm substantiam dicuntur: quædam enim secundùm relationem dicuntur, nihil tamen secundùm accidens. c

QVOCIRCA sciendum est, non omne quod dicitur de Deo, dici secundùm substantiam, quia quædam dicuntur secundùm relationem, quæ non est accidens, quia non est mutabilis. Vnde Augustinus in 5. lib. de Trinit. ait: Nihil in Deo secundum accidens dicitur, quia nihil ei accidit. Nec tamen omne quod dicitur secundùm substantiam, de Deo dicitur: In rebus creatis atque mutabilibus quod nõ secundùm substantiam dicitur, restat vt secundùm accidẽs dicatur. In Deo autem

Cap. 4. & 5.

autem nihil quidem secundùm accidens dicitur, quia nihil in eo mutabile est, aut amissibile: nec tamen omne quod dicitur de Deo, secundùm substantiam dicitur. Dicitur enim ad aliquid, sicut pater ad filium, & filius ad patrem, quod non est accidēs: quia & ille semper est pater, & ille semper est filius, & ita semper, quia semper natus est filius, nec cœpit vnquam esse filius. Quod si aliquando esse cœpisset, aut aliquādo desineret esse filius, secundùm accidens diceretur. Et quia pater non dicitur pater, nisi ex eo quòd est ei filius: & filius non dicitur filius, nisi ex eo quòd habet patrem nō secundùm substantiam hæc dicuntur, sed adinuicem ista dicuntur: neque tamen secundùm accidēs, quia & quod dicitur patet, & quod dicitur filius, & æternum atque incommutabile est eis. Ecce apertè his verbis ostenditur, quædam dici de Deo secundùm substantiam, quædam secundùm relationem, nihil tamen secundùm accidens. Ostenditur etiam proprietas patris esse quòd habet filium: & proprietas filij, quòd habet patrē. Ideoque cùm dixerit æternum & incommutabile esse quòd pater dicitur, & quòd filius dicitur ita intelligi voluit, id est, proprietas, qua pater est pater, & proprietas, qua filius est filius, æterna est & incommutabilis: quia & pater semper pater, & filius semper filius. Vnde & Hilarius proprietates personarum assignans in 12. lib. de Trinit. ait: Si semper patri proprium est quod semper est pater, necesse est semper filio proprium esse quòd semper est filius. Vbi enim semper pater est, semper & filius est: ergo qui non semper pater est, non semper genuit. Item in eodem: Nato Deo manifestum est proprium esse quod filius est.

In medio libri.

Paulò antè mediū.

Quare dicatur esse proprium vnigeniti, quod est filius Dei, cùm etiam homines sint filij Dei. 11

Hic quæritur, quomodo dicatur proprium nato Deo quòd est Dei filius, vel genitus ex Deo: cùm etiam homines filij Dei dicantur, & sint secundùm illud: Filij excelsi omnes. Et ad Moysen de populo Israël Dominus ait: Filius meus primogenitus Israël. Sed magna est distantia, homines enim filij Dei sunt factura, non natiuitatis proprietate: Deus autem filius originis, proprietate filius est, & veritate natiuitatis, non factura, vel adoptione: & illi quidem antè sunt, quàm

Psal. 81.
Exod. 4. f

filij Dei sunt. Fiunt enim filij, non nascuntur filij Dei: Vnde Hilarius solum Deum natum originis proprietate Dei filiū ostendens, inter ipsum & homines filios Dei euidentissimè distinguit in 12. lib. de Trin. ita dicens: Verò patri solus qui ex eo nascitur verè filius est: & nos quidem filij Dei sumus, sed per facturam. Fuimus enim aliquando filij iracundiæ, sed filij Dei per adoptionem effecti sumus potiùs quàm nascimur: & quia omne quòd fit, antequàm fiat non fuit, nos cum filij non fuissemus, efficimur. Ante enim filij non eramus, sed per gratiam, facti sumus, non nati neque generati, sed acquisiti. Acquisiuit enim nos Deus sibi, & per hoc dicitur nos genuisse. Genuisse enim Deum filios nunquam cum proprietatis significatione cognoscimus dici. Ex adoptione enim homo factus filius Dei, non ex generatione: neque ei proprietas est, sed nuncupatio: ac per id nō verè filius est, quia nec propriè natus dicitur, nec semper fuit filius. Vnigenitus autem Deus, nec fuit aliquando non filius, nec fuit aliquid antequā filius, nec quicquam ipse nisi filius. Atque ita qui semper est filius, nascibilitatis proprietate ac veritate filius est eius solius qui genuit, & ille tantùm qui genuit, pater ipsius est: quia sicut ille filius origine, ita ille pater generatione.

Non longè à principio libri.

Ad Ephe. 2. a

Quod homo dicitur filius Trinitatis, & potest dici pater hominum. E

Homo verò, qui filius Dei est factura, non tantum patris, sed filij & spiritus sancti filius est, id est, totius Trinitatis: & Trinitas ipsa pater eius dici potest. Vnde Augustin 5. lib. de Trinit. dicit: Non potest dici Trinitas pater, nisi fortè translatiuè ad creaturam, propter adoptionem filiorū. Quod enim scriptum est: Audi Israël, Dominus Deus tuus Deus vnus est, non vtique excepto filio, aut spiritu sancto oportet intelligi: quem vnum Dominum Deum nostrum rectè dicimus, etiam patrem nostrum, per gratiam suam nos regenerantem. De hoc etiam Hilarius in 6. lib. de Trinit ait: Omnibus per fidem Deus pater est, quibus est pater per eam fidem qua Iesum Christū Dei filium confitemur. Ecce ostēsum est, quare proprium dicatur esse Dei nati, quod filius est: quia licet ipse solus natus propriè dicitur. Vnde Hilarius in lib. 3. de Trin. ait: Dominus dicens, clarifica filium tuum, non solo nomine

Cap. 11.

Deut. 6.

Paulò post medium.

Non longè à principio

Ioan. 17. a

nomine conteſtatus eſt ſe eſſe filium, ſed & proprietate. Nos filij Dei ſumus, ſed non talis hic filius. Hic enim verus & proprius eſt filius origine, non adoptione, veritate, non nuncupatione, natiuitate, non creatione.

Quòd ſpiritus ſanctus dicitur propriè donum Dei, quia proprietate eſt donum, vt filius natiuitate: & vtroque modo dicitur relatiuè, & ſecundùm eandem relationem. f

ITA etiam de ſpiritu ſancto dicendum eſt, qui propriè dicitur donum Dei, cum tamen & alia plura ſint dona Dei. Sed ſpiritus ſanctus in proprietate immutabili & æterna donum eſt, ſicut filius proprietate eſt filius. Eo enim dicitur donum quo ſpiritus ſanctus, & vtroque vtique nomine relatiuè dicitur: eadémque relatione dicitur ſpiritus ſanctus, & donum licet ipſa relatio non ita appareat in hoc nomine, Spiritus ſanctus, ſicut in hoc nomine donum. Vnde Auguſt. in 5. lib. de Trinitate ait: Spiritus ſanctus, qui non eſt Trinitas, ſed in Trinitate intelligitur in eo quòd propriè dicitur ſpiritus ſanctus, relatiuè dicitur cum ad patrem & filium refertur: quia ſpiritus ſanctus & patris, & filij & ſpiritus eſt. Sed ipſa relatio non apparet in hoc nomine: apparet autem cum dicitur donum Dei. Donum enim eſt patris & filij, quia à patre procedit & à filio, ergo ſpiritus ſanctus ineffabilis quædam patris filiique communio eſt. Et ideo fortaſsè ſic appellatur, vt iam diximus, nec iterare piget: quia patri & filio poteſt eadem appellatio conuenire. Nam hoc ipſe propriè dicitur, quòd illi communiter, quia etiam pater ſpiritus, & filius ſpiritus, & pater ſanctus, & filius ſanctus. Vt ergo ex nomine quod vtrique conuenit vtriuſque communio ſignificetur, vocatur donum amborum ſpiritus ſanctus. Ecce habes quare ſpiritus ſanctus propriè dicatur donum, & quòd relatiuè dicitur, ſiue donum, ſiue ſpiritus ſanctus: & quòd nomen ſibi proprium tenet, quod communiter patri & filio conuenit, ſed diuiſim. Et eſt ſciendum quòd cum pater vel filius dicitur ſpiritus ſiue ſanctus, neutrum relatiuè dicitur, ſed ſecundùm ſubſtantiam.

Cap. 11. Quid ſit ſpiritus ſanctus.

An pater vel filius, vel Trinitas ipſa poſsit dici ſpiritus ſanctus. g

HIC quæri poteſt, vtrum pater, vel filius, vel etiam ipſa Trinitas poſsit dici ſpiritus ſanctus, ſicut diſiunctim dicitur & ſpiritus ſanctus. De hoc Auguſt. in 5. lib. de Trinit. ſic ait: Trinitas nullo modo poteſt dici filius, ſpiritus verò ſanctus poteſt quidem vniuerſaliter dici, ſecundum id quod ſcriptū, eſt: Quoniam Deus ſpiritus eſt. Itaque pater & filius & ſpiritus ſanctus, quoniam vnus Deus eſt, & vtique Deus ſanctus eſt Deus ſpiritus eſt, poteſt apellari Trinitas & ſpiritus ſanctus. Sed tamen tunc ſpiritus ſanctus relatiuè non dicitur, ſed ſecundùm eſſentiam, quia propriè ſpiritus ſanctus, quia non eſt Trinitas, ſed in Trinitate, dicitur relatiuè.

Cap. 11.

Ioan. 4.

Quidam putant ſpiritum ſanctum non dici relatiuè ad patrem & filium: quia non viciſsim reſpondent ſibi vocabula, ſed falſo. h

QVIDAM tamen putant ſpiritum ſanctum vel donum non dici relatiuè ad patrem vel ad filium. Si enim inquiunt, hæc relatiuè ad ſe dicuntur, ſuis inuicem ſibi reſpondent vocabulis: vt ſicut dicitur pater filij pater, & filius patris filius: ita dicatur pater ſpiritus ſancti vel doni pater: & ſpiritus ſanctus vel donum patris ſpiritus vel donum. Sed non ita eſt in omnibus relatiuis: Non enim omnia quæ relatiuè dicuntur ſuis ad ſe inuicem reſpondent vocabulis. Vnde Auguſt. horum elidens opinionem in 15. lib. de Trinit. Non te moueat, inquit, quoniam diximus ſpiritum ſanctum non ipſam Trinitatem, ſed eum qui eſt in Trinitate & relatiuè dici, licet non ei reſpondeat viciſsim vocabulum eius ad quem refertur. Dicimus enim ſpiritum ſanctum patris, ſed non viciſsim dicimus patrem ſpiritus ſancti, ne filius eius intelligatur ſpiritus ſanctus. Item dicimus ſpiritum ſanctum filij, ſed non dicimus filium ſpiritus ſancti, ne pater eius intelligatur ſpiritus ſanctus. In multis enim relatiuis, hoc contingit, vt non inueniatur vocabulum quo ſibi viciſsim reſpondeant. Cùm ergo dicimus donum patris & filij, non quidem poſsumus dicere patrem doni aut filium doni: ſed vt hæc viciſsim reſpondeant, dicimus donum donatoris & donatorem doni: quia hic potuit inueniri vſitum vocabulum, illic non potuit. Donum ergo donatoris, & donator doni cum dicimus, relatiuè vtrunque ad inuicem dicimus: donator tamen non fuit Deus, niſi ex tempore, cum ſpiritus ſanctus ſit donum, & ab æterno.

Cap. 12.

Libr. eodē ſed cap. 2.

AN

AN EASDEM PROPRIETATES assignent Augustinus & Hilarius, & an istæ sint quæ dicuntur paternitas, filiatio, & processio.

Distinct. XXVII.

Dist. præcedente lit. C.

HIC quæri potest, vtrum proprietates, quas Hilarius suprà assignauit, scilicet quòd pater semper est pater, & filius semper est filius, sint illæ eædem proprietates, quas Augustinus superius distinxit dicens: proprium esse patris quòd genuit filium, & proprium filij quòd genitus est à patre, & spititus sancti quòd ab vtroque procedit. Ac deinde vtrum & istæ sint illæ quæ dicũtur paternitas, filiatio processio. Videtur quod nõ sint eædem proprietates, quas ponit Hilarius, & illæ quas ponit August. Si enim eædem sunt, idem est ergo patri esse patrem, & genuisse filium: quod vbique quidam concedunt. Si autem hoc est, cui ergo conuenit vt sit pater, ei conuenit genuisse filium. Natura ergo diuina si pater est, genuit filium, si verò non genuit pater non est. Sed quis audeat dicere, aut quòd ipsa genuit filium, aut quòd ipsa pater non sit. Si autem ipsa pater est, nec filium genuit, non est ergo idem dicere aliquid esse patrem, & gignere filium. Et ita non videbitur vna eadémque esse proprietas.

De proprietatib⁹ personarũ, secundum quòd diuersis nominib⁹ exprimuntur per vocabula magis vsitata Dis. 26. B.

A

Responsio vbi ostendit easdem esse proprietates.

B

AD quod sine præiudicio aliorum dicimus, quòd easdem proprietates notauit vterq; licet diuersis verbis. Quod enim Hilarius ait, ita intelligi debet: Propriũ patris est quòd semper pater est, id est, proprietas patris est, quas semper pater est, semper verò pater est, quia semper genuit filium. Ita & proprium filij est, quod semper filius est, id est, proprietas filij est, qua semper filius est. Filius verò semper est, quia semper genitus est, ergo proprietas qua pater pater est, est qua semper genuit, & hæc eadem dicitur paternitas, vel generatio. Et proprietas qua filius semper est filius, est quia semper genitus est à patre: & hæc eadem dicitur filiatio, vel genitura vel natiuitas, vel origo, vel nascibilitas. Sic & proprietas qua spiritus sanctus est spiritus sanctus vel donum: est quia procedit ab vtroque: & hæc eadem dicitur processio. In præmissis ergo locutionibus eædem significatæ sunt proprietates.

Quomodo sint intelligenda præ dicta verba Hilar.

Quomodo

Quomodo non est omnino idem dicere esse patrem & genuisse, vel habere filium, ita & de alijs.

C

NEC tamen videtur nobis omninò esse idem dicere aliquid esse patrem & genuisse filium: vel aliquid esse filium & habere patrem, vel esse spiritum sanctum, & procedere ab vtroque: alioquin pater non esset nomen hypostasis, id est, personæ sed proprietatis tantum, similiter filius, & spiritus sanctus: & ita non per tria nomina significarentur tres personæ. Ideóque dicimus, quia patris nomen non tantum relationem notat, sed etiam hypostasim, id est, subsistentiam significat: ita & filius & spiritus sanctus. Relationum verò vocabula, scilicet paternitas, filiatio, processio: vel gignere, gigni, procedere, ipsas tantum relationes, non hypostases significant, siue habere filium & habere patrem: vt verbi gratia, cùm dicimus: Deus est pater, nomine Patris & relationem notamus, & diuinam hypostasim significamus, vt sit intelligentia talis, Deus vel diuina essentia est pater, id est, ille qui genuit, id est, hypostasis quæ habet filium. Similiter Deus est filius, id est, hypostasis genita vel habens patrem. Ita etiam Deus est spiritus sanctus, id est, hypostasis procedẽs ab vtroque, siue ille qui procedit. Cùm verò nomina relationẽ ponimus in prædicatis, notiones ipsas tantum significamus, nõ hypostases: vt cum dicimus, Deus genuit, id est, habet filium, & Deus genitus est, id est, habet patrem. Et tunc oportet intelligi in subiectis hypostases tantum non essentiam, quæ illis proprietatibus determinantur.

Hæc nomina pater & filius & spiritus sanctus, non tantũ relationes, sed etiam hypostases significãt. Relationũ verò vocabula sunt paternitas filiatio, processio.

Quid intelligatur cũ dicitur, scilicet de⁹ est pater, & Deus est spiritus sanctus.

Quòd proprietates determinant hypostases, non substantiam, id est, naturam.

D

ILLÆ enim proprietates singulæ singulis propriè conueniunt personis, & per eas personæ determinantur, & à se inuicem differunt, sed à se non secedunt. Vnde Ioannes Damascen. Non differunt ab inuicem hypostases secundum substantiam, sed secundum characteristica idiomata, id est, determinatiuas proprietates: Characteristica verò, id est, determinatiua, sunt hypostaseon & non naturæ: etenim hypostases determinant. Item esse quidem intemporaliter & æternaliter dicimus diuinam verbi hypostasim, simplicem omnia

Quid intelligatur cum dicitur, Deus genuit & Deus genitus est. Libr. 3. de Orthodoxa fide ca. 6. cap. 7. eiusdem.

Universidad de Deusto Biblioteca

Vbi loco esse inuerò exemplari legitur concedere.

nia habentem, quæ habet pater, vt eius homousion, id est, consubstantialem, natiuitatis modo & habitudine à paterna-li hypostasi differentem: nunquam verò à paternali hypostasi secedentem. Idem apertiùs exprimens personales proprietates, in eodem ait: Differentiam hypostaseon, id est, personarum in tribus proprietatibus, id est, paternali & filiali & proLib.3.c.5. cessibili recognoscimus. Insecessibiles autem ipsas hypostases & indistabiles inuicem & vnitas quidem inconfusibiliter tres enim sunt, & si vnitę diuisas autē indistanter. Etenim singula perfecta est hypostasis, & propriam proprietatem, scilicet existentiæ modum proprium possidet: sed vnitæ sunt substantia, & non distant neque secedunt à paternali hypoDist.26. stasi. Ecce hic habes distinctas tres illas proprietates, quæ suprà diuersis significatæ sunt modis.

Quod sunt alia nomina personarum easdem proprietates notantia, scilicet Genitus, Genitor, Verbum, Imago. F

Hic non est prætermittendum, quòd sicut pater & filius & spiritus sanctus nomina personarum sunt, & proprietates personales designant: ita etiam sunt & alia nomina personarum, id est, quæ ipsas personas significant, & earum proprietates denotant, & easdem quas & nomina prædicta: vnde & relatiuè dicuntur, scilicet genitor, genitus, verbum, imago.

Cap.7. Vnde Augustin. in 5. lib. de Trin. ait: Videndum est, inquit, hoc significari cùm dicitur genitus, quod significatur cùm dicitur filius. Ideo enim filius, quia genitus: & quia filius vtique genitus. Sicut autem filius ad patrem, sic genitus ad genitorem refertur: & sicut pater ad filium, ita genitor ad genitum.

Cap.2. Idem in 6. libr. de Trinit. Verbum quidem solus filius accipitur, non simul pater & filius, tanquam ambo sint vnum verbum. Sic enim verbum dicitur, quomodo imago, non autem pater & filius simul ambo imago: sed filius solus est imago

Cap.3. patris, quemadmodum filius. Idem in 7. libro de Trinitate. Verbum, secundùm quòd sapientia est & essentia, hoc est quod pater: secundum quòd verbum, non hoc est, quod pater: quia verbum non est pater, & verbum relatiuè dicitur, sicut filius. Item in eodem: Sicut filius ad patrem refertur, Libr.7.de & verbum ad eum cuius est verbū, refertur, cùm dicitur verTrin.c.2. bum. Et propterea non eo verbum, quo sapientia dicitur, quia verbum non ad se dicitur, sed tantum relatiuè dicitur ad eum

eum, cuius est verbum, sicut filius ad patrem. Eo quippe est filius, quo verbum, & eo est verbum quo filius, sapientia verò, quo essentia: & ideo quia pater & filius sunt vna essentia & vna sapientia. Item in eodem, Non est pater ipse verbum, fi- 7.Cap.1. cut nec filius, nec imago. Quid autem absurdius quàm imaginem ad se dicitur. Item in 5. Dicitur relatiuè filius, relatiuè Cap.13. dicitur verbum, & imago: & in omnibus his vocabulis ad patrem refertur, nihil autem horum pater dicitur.

Breuiter summam colligit intelligentiæ prædictorum. F

Aperte ostensum est, quod sicut filius vel genitus relatiuè dicitur ad patrem, ita verbum & imago: & quòd eo dicitur verbum siue imago quo filius, id est, eadem proprietate siue notione dicitur verbum & imago qua filius, sed non eo quo verbum dicitur sapientia vel essentia: quia non notione qua dicitur verbum, dicitur sapientia. Nam sapientia dicitur secundùm essentiam non secundùm relationem.

Generalis regula eorum, quæ ad se, & eorum quæ relatiuè dicuntur. Quicquid enim ad se, simul ambo dicuntur, sed non ita in prædictis relatiuis. G

Et est hic aduertenda quædam generalis regula eorum Cap.2. quæ ad se, & eorum quæ relatiuè dicuntur de patre & filio. Quicquid enim ad se dicuntur, vt ait August. in 6. lib de Tri. non dicitur alter sine altero, id est, quicquid dicuntur quod substantiam eorum ostendat, ambo simul dicuntur. Ergo nec pater est Deus sine filio, nec filius sine patre, sed ambo simul Deus: sed non ambo simul pater, non ambo simul filius vel verbum, vel imago.

An secundum substantiam dicatur Deus de Deo, & huiusmodi. H

Hic quæritur, cùm dicitur Deus de Deo, lumen de lumine, & huiusmodi, vtrùm dicantur secundum substantiā: nam *Responsio* secundùm relationem constat ista non dici. Si verò secūdùm *vbi nomi-* substantiam dicuntur simul ambo: scilicet pater & filius *na substā-* possunt dici Deus de Deo, lumen de lumine secundùm præ- *tiæ dicun-* dictam regulam. Ad quod dicimus, quia licet Deus secun- *tur ali-* dùm substantiam dicatur & lumen, & sapientia, & huiusmo- *quādo po-* di, & nunquam relatiuè accipiatur, aliquando tamen pro re *ni proper-* latiuis, id est, pro personis, sed nō relatiuè, accipiātur: vt cum *sonis.* dicitur, Deus genuit Deum, alterum pro patre, alterum pro

filio ponimus : similiter cùm dicitur, Deus de Deo, lumen de lumine. In aliis quoque locutionibus sæpè reperiuntur nomina essentiæ ad significationem personarum deducta: vt cum dicitur, Deus natus, Deus mortuus, Deus passus, vbi filius tantum significatur. Ita & de solo filio intelligitur cum dicitur, Deus de Deo, & huiusmodi. Vnde Augustinus quærens quomodo huiusmodi dicantur, in 6. lib. de Trinita. ait, Quomodo Deus de Deo, lumen de lumine dicitur? non enim simul ambo Deus de Deo, sed solus filius de Deo scilicet patre, nec ambo simul lumen de lumine, sed solus filius de lumine patre.

Li. 6. c. 2.

Quòd tantum secundùm nomen substantiæ dicitur illud de illo, non secundùm nomina personarum. 1

Lib. 6. de Trin. c. 2.

ET est sciendum quòd secundùm nomina substantiæ tantum dicitur illud de illo, licet ibi illa nomina substantiam non significent. Secundùm verò eadem nomina personarum nunquam dicitur illud de illo, sicut verbum de verbo, vel filius de filio: quia huiusmodi nomina diuersis personis conuenire non possent. Quod August. licet obscurè, in eodem lib. ita dicit, Hoc solum de eis dici non potest illud de illo, quod simul ambo non sunt, id est, illo solo nomine non possumus vti, ad ostendendum vnum de vno quod simul ambobus non conuenit: sicut verbum de verbo dici non potest, quia non simul ambo verbum: nec imago de imagine, nec filius de filio, quia non simul ambo filius vel imago. Et sicut nomina substantiæ aliquando intelligentiam personarum distinctè facilitat, ita etiam interdum potius Trinitatis simul. Vnde Augustin. in eodem libro ait, In Patris nomine, ipse pater per se pronunciatur: in Dei verò nomine, & ipse pater, & filius, & spiritus sanctus: vt cum dicitur, Nemo bonus nisi solus Deus: quia Trinitas est vnus solus Deus.

Quod nomina substantiæ aliquando. Trinitatis intelligentiam significant.

Li. 5. c. 8. Luc. 18. d

QVOD NON TANTVM TRES prædictæ proprietates sunt in personis, sed etiam aliæ quæ de aliis significantur nominibus, vt Ingenitus.

Distinctio. XXVIII. 2

De his quæ propriè & æternaliter

PRætereà considerare oportet, quòd non tantum tres prædictæ proprietates siue notiones in personis sunt, verum etiam aliæ, quæ aliis notantur nominibus. Non etiam hoc nomen Ingenitus, relatiuè dicitur de patre tantùm, & aliam designat notionem quàm pater vel genitor. Non est enim idē esse patrem & esse ingenitum, id est, non ea notione pater dicitur qua ingenitus, Patre enim (vt prædictum est) dicitur secundùm proprietatem generationis, ingenitus autem secundùm proprietatem innascibilitatis. Differt ergo pater à filio authoritate generationis, differt etiam proprietate innascibilitatis, id est, quia ingenitus. Vnde Aug. distinguens inter proprietatem qua pater dicitur, & illam qua dicitur ingenitus in 5. lib. de Trin. sic ait, Non est hoc dicere ingenitum, quod est patrem dicere: quia etsi filium non genuisset nihil prohiberet dicere eum ingenitum. Et si gignat quisque filium, nō ex eo ipse est ingenitus, quia geniti homines gignūt alios. Non ergo ideo dicatur pater, quia ingenitus. Idem cùm de Deo patre vtrumque dicitur, alia notio est qua intelligitur genitor, alia qua ingenitus. Genitor enim dicitur ad genitum, id est, filium. Cùm verò ingenitus dicitur, nō quid sit, sed quid non sit ostenditur. Hoc exemplis planum faciendum est. Quod dicitur ingenitus, hîc ostenditur quòd non sit filius: sed genitus & ingenitus cōmodè dicitur, filius autem Latinè dicitur. Sed vt dicatur, in filius, nō admittit loquēdi consuetudo: nihil tamen intellectui demitur si dicatur, non filius, quē admodum etiam si dicatur non genitus pro eo quod dicitur ingenitus nihil aliud dicitur. Ideo non est in rebus considerandū quid vel sinat vel non sinat dici vsus sermonis nostri, sed quis rerum ipsarum intellectus eluceat. Non ergo iam tantùm dicamus ingenitum, sed etiam non genitum, quod tantum valet, Nunquid ergo aliud dicimus, quā non filium? Negatiua porrò particula Non, id efficit, vt quod sine illa relatiuè dicitur, eadē præposita substātialiter dicatur: sed id tā tùm negatur quod sine illa dicebatur: sicut in aliis prædicamētis cùm dicimus, Homo est, substantiam designamus. Qui ergo dicit, Non homo est, non aliud genus prædicamēti enū ciat, sed tantùm illud negat. Sicut ergo secundū substantiam aio, Homo est: sic secundùm substantiā nego, cùm dico, Non homo est: At si tantū valet quod dicitur genitus, quātū valet quod dicitur filius: tātundē ergo valet quod dicitur nō genitus, quātū valet quod dicitur non filius. Relatiuè aūt negamus dicēdo, Non genitus: Ingenitus porrò quid est, nisi nō

dicuntur de deo secundū relationem seu proprietatem non personalē, quæ est innascibilitas.

Cap. 6. De ingenito plana assignatio. s. quo relatiuè dicitur, & alia est notio qua dicitur ingenitus, à lia qua pater.

Eodē cap. Li. 5. c. 7. Quod tā tum valet non genitus quantum ingenitus & tātundem non filius Li. & eisdem

Non ergo receditur à relatiuo prædicamento, cùm ingenitus dicitur. Sicut enim genitus non ad se dicitur, sed quòd ex genitore sit: ita cùm dicitur ingenitus, non ad se dicitur, sed quòd ex genitore non sit ostenditur, vtrumque tamē relatiuè dicitur. Quod autem relatiuè pronunciatur, non indicat substantiam. Quamuis ergo diuersum sit: genitus & ingenitus, non tamen indicat diuersam substantiam: quia sicut filius ad patrem, & non filius ad non patrem refertur, ita genitus ad genitorem, & non genitus ad non genitorē referatur necesse est. Ecce euidenter ostendit quòd ingenitus relatiuè dicitur, & de solo patre accipitur. Alia igitur notio est qua dicitur ingenitus, alia qua pater. Atque tantum velat cum dicitur ingenitus, quantum non genitus, vel non filius.

Li. & ca. eisdem.

An sicut solus pater dicitur ingenitus, dici debeat non genitus vel non filius. B

Ideo solet quæri, vtrùm sicut solus pater dicitur ingenitus, ita ipse solus debeat dici non genitus, vel non filius: vt nec etiam spiritus sanctus possit dici non filius, vel non genitus. Quibusdam videtur quòd pater solus debeat dici non genitus vel non filius: spiritus verò sanctus sicut non dicitur ingenitus, ita (inquiunt) non est dicendus non genitus vel non filius. Debet quidem dici & credi spiritus sanctus non esse genitus vel non esse filius: sed non debet dici esse non genitus vel non filius. Aliis autē videtur, quòd cùm spiritus sanctus non possit dici ingenitus, potest tamen dici non genitus, vel non filius. Quòd autem August. suprà ait, tantum valere cùm dicitur ingenitus, quantum cùm dicitur non genitus vel non filius etymologiam nominis ostendendo eum hoc dixisse dicunt, non ratione prædicationis,

Opinio quorundā

Aliorum opinio.

Que sit proprietas secundùm quam dicitur pater ingenitus. C

Si autem vis scire quæ sit proprietas secundùm quàm dicitur pater ingenitus, audi Hilarium ipsam vocantem innascibilitatem, in 4. libro de Trinitate, ita agentem. Est vnus ab vno, scilicet ab ingenito genitus, proprietate videlicet in vnoquoque & originis & innascibilitatis. Significata ergo in scripturis personarum intelligentia, & distinctio innascibilitatis natiuitatisque sensu, solitarius Deus non est opinandus. Discretio

Non longe a fine lib.

Discretio ergo vel distinctio personarum in Scripturis posita est, in nullo autem naturæ distinctio.

Arriani nitebantur probare alterius substantia esse patrem, alterius filium, quia ille ingenitus, iste genitus, quibus respondens Ambrosius dixit se hoc nomen in scripturis non legisse diuinis. D

Illvd etiam taceri non oportet, quòd Arriani ex eo probare nitebantur alterius substantiæ esse patrem, alterius filium, quia ille ingenitus, & iste genitus dicitur, cùm diuersum sit esse ingenitum, & esse genitum. Vnde Ambro. eorum quæstioni respondens, dicit se in diuinis Scripturis hoc nomen, scilicet Ingenitus, non legisse, ita inquiens in libro de Incarnationis dominicæ sacramento, Cùm dudum audierint quidam, dicentibus nobis, filium Dei qui generatus est, patri qui generauit inæqualem esse non posse, quamuis ille generatus sit, iste generauit: quia essentia vel generatio est naturæ, aduersus quidem illam quæstionem vocem sibi arbitrantur occlusam, sed tergiuersatione damnabili in eodem loco vestigium vertunt, vt putent mutationem fieri quæstionis mutatione sermonis dicentes, Quomodo possunt esse ingenitus & genitus vnius naturæ atque substantiæ? Ergo vt respondeam mihi propositæ quæstioni, Primo omnium in diuinis Scripturis ingenitus nusquam inuenio non legi, non audiui. Cuius ergo mutabilitatis sunt homines huiusmodi, vt nos dicant ea vsurpare quæ non sunt scripta: cum ea quæ sunt scripta dicamus, & ipsi obiiciant quod scriptum non sit? Nónne ipsi sibi aduersantur, & authoritatem calumniæ suæ derogant? Attende lector, quoniam hoc nomine Ingenitus nolebat vti Ambrosius propter hæreticos. Ita & nos subticere quædam oportet propter calumniantium insidias quæ catholicis ac piis lectoribus securè credi possunt. Sunt etenim quædam, quæ non tantæ sunt religionis & authoritatis, vt eis non oporteat semper confitendo ac recipiendo inseruire, verùm silentio aliquando præteriri queunt: nec illius tamē sunt peruersitatis, quin (cùm oportunum fuerit) eis vti liberum habeamus.

Cap. 8. In com. 2.

An diuersum sit esse patrem & esse filium. E

Præterea quæri solet, cùm supra dictum sit qui

Lit. I huius dist. Auguſt. lib. 5. de Trin. c. 6. Reſponſio vbi dicit eſſe diuerſum eſſe patrẽ & eſſe filiũ, ſed nõ patrem eſſe, & filium eſſe Cap. 5.

aliud eſt dicere ingenitum, aliud patrem, & quòd diuerſum ſit genitus & ingenitus, vtrum ſimiliter diuerſum ſit eſſe patrem & eſſe filiũ, an idem. Ad quod dicimus, quia ex eodem ſenſu quo dicitur, diuerſũ genitus & ingenitus, & quo dicitur non eſſe idem dicere genitum & ingenitum, poteſt dici non eſſe idem, ſed diuerſum, eſſe patrem, & eſſe filium vel eſſe ſpiritum ſanctum: quia non ea notione pater eſt pater, qua filius eſt filius, vel qua ſpiritus ſanctus eſt ſpiritus ſanctus. Ideòque ex hoc ſenſu concedimus, quòd aliud eſt eſſe patrem, & aliud eſt eſſe filium: quia alia notio eſt, qua pater eſt pater, alia qua filius eſt filius. Sed ſi tranſponas, vt dicas, aliud eſt patrem eſſe, aliud filium eſſe, variatur intelligentia: & ideo nõ conceditur. Eſt enim ſenſus talis, ac ſi dicatur, Aliud eſt quo pater eſt, non quidem pater, ſed eſt aliud quo filius eſt, non quidem filius, ſed eſt: quòd penitus falſum eſt. Eo enim pater eſt, quo pater Deus eſt, id eſt, per eſſentiãvel naturã: at filius eo Deus eſt, quo pater Deus eſt. Eo ergo filius eſt, quo pater eſt, & ita idem eſt patrem eſſe quod filium eſſe: ſed non eſt idem eſſe patrem, & eſſe filium. Vnde Auguſt. in 5. libro de Trinitate ait, Quamuis diuerſum ſic eſſe patrẽ & eſſe filium, non eſt tamen diuerſa ſubſtantia: quia hoc ſecundùm ſubſtantiam non dicitur, ſed ſecundùm relatiuum, quod tamen relatiuum non eſt accidens, quia non eſt mutabile. Ecce diuerſum eſſe dicit, eſſe patrem & eſſe filium, quod iuxta rationem prædictam accipi oportet, quia ſcilicet alia notio eſt qua eſt pater, alia qua filius eſt filius. Non enim ſecundùm eſſentiam pater, dicitur pater, vel filius, filius: ſed ſecundùm relationem.

Quomodo dicatur ſapientia genita vel nata, an ſecundùm relationem, an ſecundùm ſubſtantiam. 7

SCIENDVM quoq; eſt, quod ſicut ſolus filius dicitur verbum vel imago, ita etiam ipſe ſolus dicitur ſapientia nata vel genita. Et ideo quæritur vtrum hoc relatiuè dicatur: & ſi relatiuè dicitur, an ſecundùm eandem relationem qua dicitur verbum & imago. De hoc Auguſt. in 7 libr. de Trinitate ita ait. Id dici accipiamus cùm dicitur verbum, ac ſi dicatur nata ſapientia, vt ſit filius & imago. Et hæc duo cùm dicuntur, id eſt nata ſapientia, in vno eorũ eo quòd eſt nata, & verbũ & imago & filius intelligatur. Et in his omnibus nominibus

Cap. 2.

minibus non oſtendatur eſſentia, quia relatiuè dicuntur. At in altero quod eſt ſapientia, etiam eſſentia demonſtretur, quoniam & ad ſe dicitur: ſeipſa enim eſt ſapiens, & hoc eſt eius eſſe quod ſapere: vnde pater & filius ſimul vna ſapientia, quia vna eſſentia. Caue Lector qualiter hoc intelligas, quòd hic dicit Auguſtinus. Videtur enim dicere, quòd cùm dicitur nata ſapientia, ibi ſapientia eſſentiam ſignificet, & nata relationem notet. Quod ſi ita eſt, cogimur dicere eſſentiam diuinam eſſe natam: quod ſuperioribus repugnat. Sed ad hoc dicimus, quòd in altero, id eſt, in eo quòd nota eſt, eadem notio intelligatur: quæ notatur cùm dicitur verbum & imago. In altero verò ſcilicet ſapientia, demonſtratur eſſentia, id eſt, demonſtratur quòd filius ſit eſſentia, quia ſapientia, ſecundùm eſſentiam dicitur. Et ideo cùm dicitur nata ſapientia, intelligitur quòd ipſe qui natus eſt, eſſentia eſt: ibi tamen ſapientia non pro eſſentia, ſed pro hypoſtaſi facit intelligentiam: vt ſicut quando dicitur verbum vel filius, intelligitur hypoſtaſis cum ſua proprietate. Item cùm dicitur nata ſapientia, idem intelligitur, id eſt genita hypoſtaſis. Ideo vigilanter ait idem eſſe intelligendum cùm dicitur verbum, & cùm dicitur nata ſapientia, id eſt, eadem relatio eadémque hypoſtaſis, cui ineſt illa proprietas. Et ex hoc adiuuatur illud quod ſuperius diximus, ſcilicet cùm dicitur pater vel filius vel ſpiritus ſanctus, non tantùm illæ proprietates ſignificantur, vt cùm dicitur paternitas, filiatio: ſed etiam hypoſtaſis cum ſuis proprietatibus.

Qualiter intelligenda ſint præmiſſa verba Auguſt. Diſtin. 5.

Quomodo dicatur ſapientia genita vel nata, & an ſecundũ relationem an ſecundum ſubſtantiam Diſt. 27. litera C.

Quod imago aliquando dicitur ſecundum eſſentiam. 8

ILLVD etiam ſciri oportet, quia cùm ſuprà dictum ſit imaginem relatiuè dici de filio, ſicut verbum vel filius, interdam tamen reperitur ſecundùm ſubſtantiam dici: vnde Auguſtinus in libro de Fide ad Petrum dicit, quòd vna eſt ſanctæ trinitatis eſſentialiter diuinitas & imago, ad quàm factus eſt homo. Hilarius etiam in 5. libro de Trinitate ait, Homo fit ad communem imaginem. Nomen non diſcrepat, natura non differt. Vna eſt enim, ad quàm homo creatus eſt, ſpecies. Ex his verbis oſtenditur quòd imago aliquando, eſſentiæ intelligentiam facit: & tunc ad ſe dicitur, & non relatiuè.

Diſt. 27. Cap. 1.

Non lõgè à principio libri.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De his quæ propriè & æternaliter dicũtur de Deo secũdum relationem seu proprietatem nõ personalem quæ est cõmunis spiratio sonata per hoc nomẽ principiũ Cap. 20.

Quomodo filius & ad quod dicatur principium & spiritus sanctus & etiã Trinitas. Quomodo hi tres sunt creaturæ principiũ. Ro. 11. d.

Quomodo accipiẽdũ sit omnia esse ex Deo.

DE PRINCIPIO, QVOD RELATIuè dicitur, & multiplicem notat relationem.

Distinct. XXIX. A

EST præterea aliud nomen multiplicem notans relationem, scilicet Principium. Dicitur enim principium semper ad aliquid: & dicitur pater principium, & filius principium, & spiritus sanctus principium: sed differenter. Nam pater dicitur principium ad filium, & ad spiritum sanctum. Vnde August. in 4. lib. de Trinit. ait, Pater est principium totius diuinitatis, vel si melius dicitur, deitatis: quia ipse à nullo est. Non enim habet de quo sit vel de quo procedit, sed ab eo & filius est genitus, & spiritus sanctus procedit. Non ergo dicitur principium totius deitatis, quod vel sola vel diuinæ essentiæ principium sit, sed quia principium est filij, & spiritus sancti, in quibus singulis tota diuinitas est. Filius ad spiritum sanctum dicitur principium. Spiritus verò sanctus non dicitur principium nisi ad creaturas: ad quas pater etiam dicitur principium, & filius, & trinitas ipsa simul, & singula personarum principium dicitur creaturarum. Pater ergo principium est sine principio, Filius principium de principio: Spiritus sanctus principium de vtroque, id est, de patre & filio.

Quòd ab æterno pater est principium, & filius sed spiritus sanctus non: imò cœpit esse principium.

ET pater ab æterno principium est filij, & pater & filius principium spiritus sancti: quia filius est à patre, & spiritus sanctus ab vtroque. Spiritus verò sanctus non ab æterno principium est, sed esse cœpit: quia non dicitur principium nisi ad creaturas. Cùm ergo creaturæ esse cœperunt, & spiritus sanctus esse cœpit principium earum. Ita etiam pater & filius esse cœpit cum spiritu sancto vnum principium creaturarũ, quia creaturæ esse cœperunt à patre & filio & spiritu sancto: & dicuntur hi tres, non tria, sed vnum principium omnium creaturarum, quia vno eodémque modo principium rerum sunt. Non enim aliter sunt res à patre, & aliter à filio, sed penitus eodem modo. Ideo apostolus intelligens hanc trinitatem esse vnũ principiũ rerũ ait, Ex ipso, per ipsum, & in ipso sunt omnia. Cùm verò audimus omnia esse ex deo, vt ait Augustinus de Natura Boni, omnes vtique naturas intelligere

telligere debemus, & omnia, quæ naturalia sunt. Non enim ex ipso sunt peccata, quæ naturam non seruant, sed vitiant, quæ ex voluntate peccantium nascũtur. Omnium ergo quæ naturaliter sunt, vnum principium est pater cum filio & spiritu sancto: & hoc esse cœpit. Ab æterno autẽ pater principium est filij generatione, & pater & filius vnum principium spiritus sancti. Vnde Augustinus in quinto libro de Trinitate, ait, Dicitur relatiuè pater, idémque relatiuè dicitur principium. Sed pater ad filium dicitur, principium verò ad omnia quæ ab ipso sunt. Et principium dicitur filius: cùm enim diceretur ei, Tu quis es? respondit, Principium, qui & loquor vobis. Sed nunquid patris principium est? imò creatorem se voluit ostendere, cum se dixit esse principium: sicut & pater Principium est creaturæ, quia ab illo sunt omnia. Cùm verò dicimus & patrem principium, & filium principium, non duo principia creaturæ dicimus, quia pater & filius simul ad creaturam vnum principium est, sicut vnus creator. Si autem quicquid in se manet & gignit vel operatur aliquid, principium est eius rei quam gignit, vel eius quam operatur: non possumus negare etiam spiritum sanctum rectè dici principium, quia non eum separamus ab appellatione creatoris, quia scriptum est de illo, quod operetur, & vtique in se manens operatur. Non enim in aliquid eorum quæ operatur ipse, mutatur & vertitur. Vnũ ergo principium ad creaturam cum patre & filio est spiritus sanctus, non duo vel tria principia. Ecce apertè ostendit Augustinus patrem & filium & spiritum sanctum esse vnum principium rerum creatarum, id est, vno eodémque modo esse principium: & illum modum satis aperit, quia scilicet operantur omnia, & quia similiter operantur hi tres, ideo vnum principium esse dicuntur.

Timo. 6. c. 29. eiusdẽ Lit. Ca. 13.

Quod pater ab æterno est principiũ filij: & pater & filius spiritus sancti Ioan. 8. c.

1. Co. 12. b Li. & ca. eisdem.

Hic ostendit quomodo pater sit principium filij & ipse & filius principium spiritus sancti. C

DEINDE in eodem librò continuè ostendit quomodo pater dicatur principium ad filium, & ad spiritum sanctum ipse & filius, dicens ideo esse patrem principium filij, quia genuit eum: & patrem & filium esse principium spiritus sancti: quia spiritus sanctus procedit vel datur ab vtroque: ait enim ita, Si gignens ad id quod gignitur, principium est, pa-

ter ad filium principium est, quia genuit eum. Vtrùm autem & ad spiritum sanctum principium sit pater, quia dictum est, De patre procedit, non parua quæstio est. Quod si ita est non iam principium eius tantùm erit rei quam gignit vel producit, sed & eius quam dat, & quæ procedit ab ipso. Si ergo quod datur vel quod procedit, principium habet à quo datur vel procedit, fatendum est patrem vel filium vnum principium esse spiritus sancti, non duo principia. Sed sicut patter & filius ad creaturam relatiuè vnus creator & vnus dominus dicitur, sic relatiuè ad spiritum sanctum vnum principium. Ad creaturam verò pater & filius & spiritus sanctus vnum principium sunt, sicut vnus creator & vnus dominus. Ecce habes quòd parer principium filij dicitur: quia genuit eum: qua ergo notione est pater, ea principium filij dicitur, id est generatione, secundùm quam etiam dicitur author filij. Vnde Hilarius in quarto libro de Trinitate ita ait, Ipso quo pater dicitur, eius quem genuit author, ostenditur: id nomen habens quod neque ex alio profectum intelligatur, & ex quo is qui genitus est subsistitisse doceatur. Nouit ecclesia vnum inuisibilem Deum: nouit vnigenitum Dei filium. Confitetur patrem ab origine liberum: confitetur & filij originem ab initio, non ipsum ab initio, sed ab initiabili: non per seipsum, sed ab eo qui à nemine est, natum ab æterno: natiuitatem sumentem ex paterna æternitate sumentem. Edita est hic fidei professio, sed professionis ratio nondum exposita est: & ideo quærenda, scilicet quomodo intelligendum sit quod ait, filij originem esse ab initio, & non ipsum esse ab initio, sed ab initiabili. Hoc vtique subdens determinauit quomodo acceperit initium, inquiens originem filij esse ab initio: ac si diceret, Non ita intelligas originem filij esse ab initio, quasi ipse filius habeat initium, sed quia ipse est ab initiabili, id est à patre, à quo sunt omnia. Nam licet filius sit principium de principio, non est tamen concedendum quòd filius habeat principium. Cúmque filius sit principium de principio, & pater principium non de principio, non est principium de principio, principium sine principio, sicut filius non est pater, non sunt tamen duo principia, sed vnum: sicut pater & filius, non duo creatores, sed vnus creator.

Aug. li. 5. de Trin. Cap. 14.

Ex hiscol ligitur quod pater eo est principium filij quo pater generationesc ilicet & eodem etiam author filij. Non lõge à li principio.

Nota quod dicit filium non esse ab initio, sed initiabili. Aparet ex quo sensu illa dixerit Hilarius.

Cùm pater & filius sint vnum principium spiritus Sancti, quæritur an eadem notione.

VNVM autem principium sunt pater & filius, non tãtum creaturarum, vt dictum est suprà, sed etiam spiritus sancti: ideo quæri solet, vtrum eadem notione pater sit principium spiritus sancti, & filius: an sit alia notio, qua pater dicatur principium spiritus sancti, & alia qua filius. Ad quod dicimus, cùm pater dicatur principium spiritus sancti, & filius quia spiritus sanctus procedit vel datur ab vtroque? nec aliter procedit vel datur à patre quàm à filio: sanè intelligi potest patrem & filium eadem relatione, vel notione principium dici spiritus sancti. Si verò quæritur quæ sit illa notio, quam ibi notat principium, nomen eius non habemus: sed non est ipsa paternitas vel filiatio, imo notio quædam patris est & filij, qua ab æterno pater & filius vnum principium est spiritus sancti. Donator autem (vt prædictum est) dicitur pater, vel filius ex tempore, sicut spiritus sanctus datum vel donatum.

Responsio. Quæritur quæ sit notio qua pater & filius dicitur principium spiritus sancti.

Dist. 26.

DE HIS QVÆ TEMPORALITER de Deo dicuntur & relatiuè secundum accidens, quod non Deo, sed creaturis accidit.

Distinct. XXX. A

SVNT enim quædam quæ ex tempore de Deo dicuntur, eique temporaliter conueniunt sine sui mutatione: & relatiue dicuntur secundùm accidens: non quod accidit Deo, sed quod accidit creaturis, vt creator, dominus, refugium, datum, vel donatum, & huiusmodi. De his Augustinus in 5. libro de Trinitate ait, Creator relatiuè dicitur ad creaturam, sicut dominus ad seruum. Item, Non aliquem moueat quòd spiritus sanctus, cùm sit coæternus patri & filio, dicitur tamen aliquid ex tempore: veluti hoc ipsum quod donatũ diximus. Nam sempiternè spiritus sanctus est donum, temporaliter autem donatum. Etsi dominus non dicitur, nisi cùm habere incipit seruum, etiam ista appellatio relatiua ex tempore est Deo. Non enim sempiterna creatura est, cuius ille dominus est: ergo dominum esse nõ sempiternum habet, ne cogamur etiam creaturam sempiternam dicere: quia ille sempiternè nõ dominaretur, nisi etiam ista sempiternè familiaretur. Sicut

De his quæ præcipuè temporaliter dicuntur de Deo. Cap. 13. Cap. 16. a. Ibidem.

aut autem non potest esse seruus qui non habet dominum, sic nec dominus qui non habet seruum.

Responsio quādo tēpus cœpit Deus cœpit esse dominꝰ, nec ante tempꝰ fuit dominus, sed cum tēpore, nō ex tēpore vel in tēpore, quia non antè fuit quā ipse dominus sed simul.

Quomodo intelligēdū sit nihil dici de deo secundùm accidens per similitudinem ostendit quod potest Deus dici quod antè non dicebatur sine sui mutatione.

Oppositio quod non ex tempore sit dominus, quia est dominus temporis, quod non est ex tempore. a

SED hic aliquis dicet, quòd non ex tempore competit Deo hæc appellatio qua dicitur dominus, quia non est tamen tùm dominus rerum quæ ex tempore cœperunt, sed etiam illius rei quæ non cœpit ex tempore, id est, ipsius temporis quod non cœpit ex tempore, quia non erat antè tēpus quām inciperet: & ideò non cœpit esse dominus ex tempore. Ad hoc quod dici potest, quia licet non cœperit ex tempore dominus esse temporis, cœpit tamen esse dominus temporis, quia non semper fuit tempus: & ipsius hominis ex tempore cœpit esse dominus. De hoc Augustinus in eodem libro continuè ait, Quisquis extiterit qui æternum Deum solùm dicat, tempora verò non esse æterna propter varietatem & mutabilitatem: sed tamen ipsa tempora non in tempore esse cœpisse, quia non erat tempus antequam tempora inciperent: & hoc non in tempore accidere Deo vt dominus esset, quia ipsorum temporū dominus erat, quæ vtique non in tempore esse cœperunt: quid respondebit de homine qui in tempore factus est, cuius vtique dominus non erat antequam esset? Certè dominus hominis esset, ex tempore accidit Deo: & vt omnis amoueatur controuersia, certè vt tuus dominus esset vel meus qui modo esse cœpimus, ex tempore habuit. Quomodo ergo obtinebimus nihil secundum accidens dici de Deo, nisi quia ipsius naturæ nihil accidit quo mutetur? vt ea sint accidentia relatiua, quæ cum aliqua mutatione rerum de quibus dicuntur accidunt: sicut amicus relatiuè dicitur. Non enim amicus esse incipit, nisi cum amare cœperit. Fit ergo aliqua mutatio voluntatis, vt amicus dicatur. Nummus verò cum dicitur precium, relatiuè dicitur: nec tamen mutatus est cum esse cœperit precium, nec cum dicitur pignus & huiusmodi. Si ergo nummus potest nulla sui mutatione toties dici relatiuè, vt neque cum incipit dici, neque cùm desinit, aliquid eius natura vel forma qua nummus est, mutationis fiat: quanto facilius de illa incommutabili Dei substantia debemus accipere, quòd ita dicatur relatiuè aliquid ad creaturā, vt quæ

uis temporaliter incipiat dici, non tamen ipsius substantiæ Dei accidisse aliquid intelligatur, sed illi creaturæ ad quam dicitur: qualiter etiam refugium nostrum dicitur. Refugium noster nostrum dicitur Deus: relatiuè nanque ad nos refertur & tunc refugium nostrum fit cùm ad eum refugimus. Nunquid tunc fit aliquid in eius natura? quod antequàm refugeremus ad eum, non erat? In nobis ergo fit aliqua mutatio, qui ad eum refugiendo efficimur meliores: in illo autem nulla. Sic & pater noster esse incipit, cùm per eius gratiam regeneramur, qui dedit nobis potestatem filios Dei fieri. Substantia ergo nostra mutatur in meliùs, cùm filij eius effigimur. Similiter & ille pater noster esse incipit, sed nulla sui commutatione substantiæ. Quod ergo temporaliter dicitur incipit Deus, quod antea non dicebatur, manifestum est relatiuè dici: non tamen secundum accidens Dei, quòd aliquid ei acciderit, sed planè secundùm accidens eius ad quod dicitur aliquid Deus incipit relatiuè. Ex his apertè ostenditur, quòd quædam de Deo tēporaliter dicūtur relatiuè ad creaturas sine mutatione deitatis, sed non sine mutatione creaturæ, & ita accidens est in creatura, nō in creatore: & appellatio qua creatura dicitur relatiuè ad creatorē relatiua est, & relationem notat, quæ est in ipsa creatura. Appellatio verò illa, qua creator relatiuè dicitur ad creaturam, relatiua quidem est, sed nullam notat relationem quæ sit in creatore.

Psal. 9. b *Quod deus dicitur relati uè & ex tempore sine sui mutatione.* *Quod pater dicitur relatiuè, Ioan. 1. b. Summatī prædictorum intelligētiam perstringit.*

Hic soluitur quæstio, qua quærebatur, vtrum spiritus sanctus dicatur datum relatiuè ad se, cùm ipse det se. c

HIC potest solui quæstio superiùs proposita, vbi quæreba-tur, cùm spiritus sanctus datum dicatur vel donatū (quod autem datur, refertur & ad eum qui dat, & ad illū cui datur) & cùm spiritus sanctus det seipsum, vtrùm ad seipsum, relatiuè dicatur, cùm dicitur dari vel donari. Cui quæstioni respondentes, dicimus spiritum sanctum dici datum vel donatum relatiuè & ad dantē, & ad illum cui datur. Deus autem neque donator, est parer cùm filio & spiritu sancto. Nec tamen dicimus spiritus sanctum referri ad se, sed appellatio dati vel donati refertur & ad dantem & ad recipientem: quia non potest aliquid dici datū, nisi ab aliquo, & alicui detur, Cùm autem

Di. 18. li.. L. & M Solutio.

autem spiritus sanctus dari à se vel datus à se dicitur relatiuè quidem dicitur ad illum cui datur, & est appellatio relatiua & in illo cui datur mutatio fit, non in dante.

QVOMODO DICATVR FILIVS ÆQVALIS PATRI, AN SECVNDÙM SUBSTANTIAM, AN SECUNDÙM RELATIONEM ITA & SIMILES.

Distinct. XXXI.

Designificatione relatiuorum quæ communiter & æternaliter de Deo dicuntur, vt similis & æqualis. Lib. 3. nō lōge à fin. li. cap. 6.

PRæterea considerari oportet, cùm tres personę coæquales sibi sint, vtrum, relatiuè hoc dicatur, an secundùm substantiam: & si relatiuè, vtrum secundū relationē, an secundùm essentiam cōsideranda sit æqualitas: deinde quid sit ipsa æqualitas. Ad quod dicimus, quia sicut simile nihil sibi est, similitudo enim (vt ait Hilarius) sibi ipsi non est: ita & æquale aliquid sibi nō dicitur: ac per hoc sicut simile, ita & æquale relatiuè dicitur. Dicitur ergo relatiuè filius æqualis patri, & vtrique spiritus sanctus: est tamen æqualis patri filius, & vtrique spiritus sanctus, propter summam simplicitatem essentiæ & vnitatem, Æqualis est ergo filius patri secundùm essentiam, non secundùm relationem. Vnde Augustinus de Trinitate ait, Quærimus secundum quid æqualis sit patri filius, non secundùm quòd ad patrem dicitur filius, æqualis est patri: restat ergo vt secundùm id æqualis sit, quòd se dicitur. Quicquid autem ad se dicitur secundum substantiam dicitur: restat ergo vt secundum substantiam sit æqualis, eadem ergo est vtriusque substantia. Item in 6. libr. Sanctorum est videre nullo modo filium æqualem esse patri, si in aliquo scilicet quòd pertineat ad significandam eius substantiam inæqualis inuenitur. In omnibus ergo æqualis est patri filius & est eiusdem substantiæ. Aequalis est etiā spiritus sanctus patri & filio, & in omnibus æqualis propter summam simplicitatem illius substantiæ. Ex his perspicuum fit, quòd secundùm substantiā filius est æqualis patri, & vtrique spiritus sanctus, & appellatio tantùm relatiua est. Aequalitas ergo patris & filij nō est relatio vel notio, sed naturalis vnitas & identitas.

Cap. 4. 5.

Quid sit æqualitas

Hic quæritur quomodo dicatur similis, & quid sit similitudo.

HOC idem etiam dicimus de simili & similitudine. Cū enim dicitur filius similis patri, relatiuè quidem dicitur: sed similis est patri propter veritatem essentiæ. Est ergo appellatio tantum relatiua, similitudo verò indifferens essentia. Vnde quibusdam non indoctè videtur nomine æqualitatis vel similitudinis non aliquid poni, sed remoueri: vt ea ratione dicatur filius æqualis patri, quia nec maior est eo, nec minor, & hoc propter vnitatem essentiæ. Ita & similis dicitur, quia nec diuersus, nec alienus, nec in aliquo dissimilis, & hoc propter essentiæ simplicitatem, Non ergo secundum quòd filius est genitus à patre, æqualis vel inæqualis est patri, nec similis secundum substantiam.

Quibusdam videtur quod nomine æqualitatis vel similitudinis non aliquid ponatur sed remouetur.

De sententiæ sancti Hilarij, qua in trinitate personarum propria ostendit.

NON est igitur hic prætermittendum, quòd vir illustris Hilarius proprietates personarum assignans, dicit in patre esse æternitatem, speciem in imagine, vsum in munere: quæ tantæ difficultatis sunt verba, vt in eorum intelligentia atque explanatione vehementer laborauerit Augustinus vt ipse ostendit in 6. libr. de Trinit. ita dicens, Quidam cùm vellet brevissime singularum in trinitate personarum insinuare proprias. Æternitas est, inquit, in patre, species in imagine, vsus in munere. Et quia non mediocris authoritatis in tractatione Scripturarum, & assertione fidei vir extitit (hæc enim Hilarius in libris suis posuit) horum verborum, id est, patris & imaginis, & muneris, æternitatis, speciei, & vsus, abditam scrutatus intelligentiam, quantùm valeo non eum secutum arbitror in æternitatis vocabulo, nisi quòd pater non habet patrem de quo sit: filius autem de patre est vt sit, atque vt illi coæternus sit. Imago enim, si perfectè implet illud cuius imago est, ipsa coæquatur ei, non illud imagini suæ in qua imagine speciem nominauit. Credo propter pulchritudinem, vbi tanta est congruentia & prima æqualitas, & prima similitudo nulla in re dissidens, & nullo modo inæqualis, & nulla ex parte dissimilis: sed ad identitatem respondens ei cuius imago est, vbi ex prima & summa vita, cui non aliud viuere & aliud esse, sed idem & primus ac summus intellectus, cui non est aliud viuere & aliud intelligere, sed idem hoc vnū tam quam verbum perfectum, cui non desit aliquid: & ars quædam omnipo

Hilarius lib. 2. de Trinit. Cap. 10. Ex August. libr. de Trini. Cap. 15. Cap. 3. Hilar. lib. de Synodis nō longè à principio. Imago eius ad quem imaginatur speciesin differens est, Neque enim ipse sibi quisque imago est, sed eū cuius.

omnipotentis & sapientis Dei plena omnium rationum viuentium incommutabilium: & omnes vnum in ea: sicut ipsa vnum de vno cum quo vnum: ibi nouit omnia Deus quæ fecit per ipsam.

imago necesse est vt imago demonstret. Imago ergo est rei ad rē coæquandam & imaginata & indiscreta similitudo Est ergo pater est etiam filius: quia imago patris est filius, & quia imago est, vt rei imago sit, specie necesse est & naturam & essentiā secundum quod imago est, in se habeat authoris. Dist. 26. 27. & 28. Aug. ibi.

Hic de spiritu sancto, quare vsus dicatur. D

Et autem ineffabilis quidam complexus patris & imaginis, qui non est sine perfruitione, sine charitate, sine gaudio illa ergo dilectio, delectatio, fœlicitas, vel beatitudo (si tamen aliqua humana voce dignè dicitur) vsus ab illo appellata est breuiter, & est in trinitate spiritus sanctus non genitus, sed genitoris genitique suauitas, ingeniti largitate atque vbertate perfundens omnes creaturas pro captu earum. Itaque illa tria & à se inuicem determinari videtur, & in se infinita sunt. Qui videt hoc vel ex parte, vel per speculū in ænigmate, gaudeat cognoscens Deum & gratias agat. Qui verò non videt tendat per pietatem fidei ad videndum, non per cæcitatem ad calumniandum: quoniam vnus est Deus, sed tamen trinitas. Ecce habes qualiter verba Hilarij præmissa accipienda sint, licet tantæ sint profunditatis, vt etiam adhibita expositione vix aliquatenus ea intelligere valeat humanus sensus cum & ipsa eorum explanatio, quam hic August. edidit, plurimum in se habeat difficultatis & ambiguitatis.

Quòd secundum hanc dispositionem non distinguuntur ibi proprietates personarum tres I

Non enim secundùm præmissam expositionem distinguuntur hic tres illæ proprietates superiùs assignatæ, sed ipsæ hypostases distinctæ ab inuicem monstrantur: æternitatis quidem nomine eadem videtur designata proprietas, quam notat hoc nomen ingenitus. Sed videamus quid sit quod ait Imago si perfectè implet, cuius imago est, ipse coæquatur ei, non illud suæ imagini. Videtur enim dicere, quod filius qui est imago patris, patri coæquatur, non pater filio, cùm & filius dicatur æqualis patri in Scriptura, & pater filio: sed filius habet à patre vt sit æqualis, pater autem non habet à filio, tamen filius plenè ac perfectè æqualis est patri, id est, imago ei cuius est imago.

Quare dicatur Hilarius propria personarū assignare in verbis prædictis cum ibi non sint expressa proprietates.

Propria

Propria ergo personarum in prædictis verbis assignasse dicitur Hilarius, quia relatiua nomina personarum posuit. s. imaginis, & muneris: quæ relatiuè dicuntur de personis, & proprietates notat, quibus distinguuntur personæ. Ita enim dicitur spiritus sanctus munus relatiuè sicut donū. Verumtamen ipsas proprietates aliis tribus nominibus non significauit, iuxta prædictam Aug. expositionem, nisi solo nomine æternitatis, quo non ipsam paternitatem, sed eam voluit intelligi notionem, qua dicitur ingenitus.

Hilarius in lib. de Synodis. Propositione 26. Si quis innascibilem & sine initio dicat filiū quasi duo sine principio & duo innascibilia etiam duo innata dicens, duos faciat deos anathema sit.

Quod earundem personarum distinctionem notat Aug. alijs verbis sine expressione trium personarum. G

Illvd etiam sciri oportet, quòd earundem trium personarum distinctionem Aug. ostēdere volens sine expressione illarum trium proprietatum superiùs commemoratarum in 1. lib. de Doct. Christ. sic ait, In patre est vnitas, in filio æqualitas, in spiritu sancto vnitatis æqualitatisque concordia. Et hæc tria vnum, omnia propter patrem, æqualia omnia propter filium, connexa omnia propter spiritum sanctum. Itaque pater & filius & spiritus sanctus & singulus quisque horum Deus est, & simul omnes vnus Deus: & singulus quisque horum plena substantia est, & simul omnes vna substantia Pater nec filius est, nec spiritus sanctus: & filius nec pater est nec spiritus sanctus: spiritus sanctus nec pater est, nec filius, sed pater tantum pater, & filius tantùm filius, & spiritus sanctus tantùm spiritus sanctus. Eadem trium æternitas, eadem incommutabilitas, eadem maiestas, eadem potestas. In his verbis apertè insinuatur personarum trium distinctio.

Caput enim quod est principium omnium filius Caput autem quod est principium Christi Deus, &c.

Quare patri attribuitur vnitas, & filio æqualitas. H

Sed plurimos mouet, quòd patri attribuit vnitatem, filio æqualitatem. Cùm enim vnitas dicatur secundum substantiam, non tantùm in patre est, sed etiam in filio & in spiritu sancto, & æqualitas vna est patris & filij & spiritus sancti. Cur ergo patri attribuitur vnitas, & filio æqualitas? Forte eadem ratione attribuitur patri vnitas secundum August. quâ suprà eidem æternitas secundùm Hilarium: quia videlicet pater ita est, vt ab alio non sit, & quia filium genuit vnū secum Deum, & spiritus sanctus ab eo procedit vnus cū eo Deus. Vnitas ergo in patre esse dicitur, quia nec est aliquid aliud à quo sit. Non enim ab alio est, nec ab eo aliquis vel

k aliquid

aliquid est ab æterno, quod vnum cum eo non sit: filius enim
Ioan.10.f & spiritus sanctus vnum sunt cum patre. Vnde Veritas ait:
Ego & pater vnum sumus.

Quare pater & filius dicantur esse vnum vel vnus Deus, sed non vnus, quia res eiusdem naturæ rectè possunt dici vnum simpliciter esse, & cum adiectione, res verò diuersæ naturæ non possunt dici vnum nisi dicatur quid vnum. 1

Hic dici oportet, quòd pater & filius & spiritus sanctus rectè dicuntur esse vnum & vnus Deus, sed non vnus. Res enim duæ vel plures rectè possunt dici vnũ esse, si sint vnius essentiæ, & earum vna sit natura. Vnus autem vel vna nõ potest dici de diuersis rebus, nisi addatur quid vnus vel vna,
Cap. 3. quo addito, rectè potest dici de rebus & vnius & diuersæ substantiæ. Vnde Aug. in 6. libro de Trinitate sic ait, Nescio vtrùm inueniatur in Scripturis dictum, vnum sunt, quorum
1.Cor.3.b est diuersa natura. Si autem & aliqua plura sunt eiusdem naturæ & diuersa sentiant, non sunt vnum inquantum diuersa sentiunt. Cùm ergo sic dicitur vnum, vt non addatur quid vnum, & plura vnum dicuntur eadem natura atque essentia, non dissidens neque dissentiens significatur. Vnde Paulus &
1.Cor.6.d Apollo qui & ambo homines erãt & idem sentiebant, vnum esse dicuntur, cùm dicitur, Et qui plantat & qui rigat vnum sunt. Cùm verò additur quid vnum, potest significari aliquid ex pluribus vnum factum, quamuis diuersa natura: sicut anima & corpus non possunt vtique dici vnum, quid enim tam diuersum: nisi addatur vel subintelligatur quid vnum, scilicet, vnus homo, vnde Apostolus, Qui adhæret, inquit, Domino, spiritus vnus est. Non dixit. Vnus est, vel vnum sunt, sed addidit, Spiritus. Diuersi sunt enim natura spiritus hominis & spiritus Dei, sed inhærẽdo fit spiritus hominis vnus spiritus cum Deo, quia particeps fit veritatis & beatitudinis illius. Si ergo de his quæ diuersæ substantiæ sunt, rectè dicitur quòd sint vnus spiritus: quanto magis qui vnius substan-
Tom.6. Articulo 46. tiæ sunt rectè dicuntur vnus Deus esse? Pater ergo & filius vnum sunt vtique secũdùm vnitatem essentiæ, & vnus Deus. In quo & Arriana hæresis damnatur, quæ patrem & filium & spiritum sanctum, vt ait Aug. in lib. de Hæresibus nõ vnius esse

essẽ vnius eiusdemque substantiæ atque naturæ, vel vt expressius dicatur, essentiæ. Quæ Græcè dicitur ousia, sed filium esse creaturam. Necnon & Sabelliana, quæ, vt ait Aug. in eo- *Eodẽ Tomo articulo 41.*
dem lib. dicebat Christum eundem ipsum & patrem & spiritum sanctum esse: vt esset Trinitas nominum sine subsistentia personarum. Vtramque pestem, vt ait Aug. super Ioãnem, elidit veritas dicens, Ego & pater vnum sumus. Vtrumque audi, & aduerte & vnum, & sumus, & à Charybdi & à Scylla *Tomo 6. Tract. 36.*
liberaberis. Quòd enim dixit vnum liberat te ab Arrio, quòd dixit sumus, liberat à Sabellio. Si vnum, ergo non diuersum: si sumus, ergo pater & filius. Sumus enim nõ diceret de vno, nec vnum de diuerso. Erubescant ergo Sabelliani, qui dicunt ipsum esse patrem qui est filius, confundẽtes personas: qui & dicti sunt Patripassiani, qui dicunt patrem fuisse passum. Arriani verò dicunt aliud patrem esse, aliud filium, non vnam substantiam, sed duas: patrem maiorem, filium minorem. Noli hoc dicere tu Catholicè. In medio ergo naviga, vtrumque periculosum latus deuita, & dic, Pater, pater est, & filius, filius est. Alius pater, alius filius, sed non aliud, imò hoc ipsum, quia vnus Deus. Ecce ostẽsum est quare vnitas in patre esse dicatur, cum tres illi vnum sint.

Quare dicatur esse æqualitas in filio, cum sit vna æqualitas trium. k

Nvnc videamus quare æqualitas dicatur esse in filio, cum vna & summa æqualitas sit triũ. Hoc ideò fortè dictum est, quia filius genitus est à patre æqualis gignenti, & dono quod ab vtroque procedit, & ideo illa tria dicuntur esse æqualia propter filium. Filius enim habet à patre, vt ei sit æqualis & spiritui sancto, & spiritus sanctus ab vtroque habet vt sit æqualis vtrique. Hoc autem fine assertionis supercilio & maioris intelligentiæ præiudicio dicimus, malentes in apertione tam clausorum sermonum peritiores audire, quàm aliquid aliis influere.

Quare in spiritu sancto dicatur esse vtriusque concordia vel connexio. l

Qvod autem in spiritu sancto dicitur esse vtriusq; cõcordia, & per eum omnia connexa, facilior est intelligentia *Dist. 19.*
nobis præmissa ad mentem reuocantibus. Suprà enim secundum authoritates sanctorum dictum est, quòd spiritus

sanctus amor est quo pater diligit filium, & filius patrē. Rectè ergo spiritus sanctus dicitur connexio vel concordia patris & filij, & per eum omnia connexa. Vnde Aug. in 5. lib. de Trin. Communio quædam consubstantialis patri & filij est amborum spiritus sanctus. Idem in 6. lib. de Trinit. Spiritus sanctus est summa charitas vtrumque coniungens, nosque subiungens.

Cap. 11.

Cap. 3.

VTRVM PATER VEL FILIVS SPIRITV sancto diligat, cùm diligere idem Deo sit quod esse. *Distinct.* XXXII. A

Mouet & soluit dubitationē ortam ex appropriatione qua spiritus sancto appropriatur concordia in fine præcedentis dist. ibi, Quod autem in spiritu sāctō.

HIC oritur quæstio ex prædictis deducta, dictū est enim supra, atque sanctorum authoritatibus ostensum, quòd spiritus sanctus est communio patris & filij, & amor quo pater & filius se inuicem diligunt. Ideo quæritur, vtrum pater vel filius per spiritum sanctum diligat: Quod vtiq; videtur oportere dici secundùm authoritates supra positas: quibus ostenditur spiritū sanctum esse, quo genitus à gignente diligatur, genitoremq; suum diligat. Sed cōtrà, si pater vel filius dicatur diligere per spiritum sanctum, videtur esse per spiritum sanctum: quia non est aliud Deo esse, & aliud diligere, sed idem: quia vt ait Aug. in 15. lib. de Trin. Quicquid secūdùm qualitates in illa simplici natura dici videtur, secūdùm essentiam est intelligendum, vt bonus, magnus, immortalis, sapiens, diligens, & huiusmodi. Ideóque si pater vel filius diligit per spiritum sanctum, per ipsum spiritum esse videtur, neque tantùm essentia sua diligit, sed etiam dono.

Cap. 5.

Hæc quæstio insolubilis est humanum superans sensum: in qua authoritates sibi occurrunt. B

HVIC quæstioni, cùm altitudinem nimiæ profunditatis contineat, id solùm respondemus, quòd Augustinus significare videtur, scilicet quòd pater & filius se diligant, & vnitatem seruent non solùm essentia sua, sed suo dono proprio, quòd licèt suprà positum sit, iterare tamen non piget, quia sic expedit. Ait ergo Aug. in 6. lib. de Trin. ita, Manifestum est quòd non aliquis duorum est quo vterque coniungitur quo genitus à gignente diligatur, genitoremque suum diligat, sintque non participatione, sed essentia sua, neque dono superioris alicuius, sed suo proprio seruantes vnitatē pacis. Ecce hic dicit quòd essentia sua & dono suo seruant vnitatē.

Cap. 5.

Cap. 7.

Idem in 15. lib. de Trin. ait, In illa Trinitate quis audeat dicere, patrem nec se, nec filium nec spiritum sanctum diligere, nisi per spiritum sanctum? Hic apertè ostendit, patrem nō tātùm per spiritum sanctum diligere, non tamen simpliciter dicit patrem non diligere per spiritum sanctum.

Cap. 1.

1. Cor. 1. d

Aug. in li. 83. q. 23.

quæst.

Vtrùm pater sit sapiens sapientia quam genuit, sicut diligit amore qui ab ipso procedit. C

Tom. 4.

PRÆTEREA diligenter inuestigari oportet, vtrum pater sapiens sit sapientia quam genuit, quæ tantùm filius est. Quod videtur à simili posse probari. Si enim pater diligit amore qui ab ipso procedit, cur non est sapientia vel intelligentia quam ipse genuit, sapit, vel intelligit? Hanc quæstionem vrgere videtur, vt ait Aug. in 6. lib. de Trinit. ꝙ scripsit Apostolus dicens Christum Dei virtutem & Dei sapiētiam. Vbi quæritur, vtrùm ita sit pater sapientiæ & virtutis suæ, vt hac sapientia sapiens sit, quam genuit, & hac virtute potens: quam genuit. Sed absit vt ita sit: quia si hoc est ibi esse quod sapere non per illam sapientiam quam genuit sapiens dicitur pater: alioquin nō ipsa ab illo sed ille ab ipsa est. Si enim sapientia quam genuit, causa est illi vt sapiens sit, etiam vt sic ipsa illi causa est, quòd fieri non potest, nisi gignēdo eum aut faciendo, sed nec genitricem, nec conditricem patris vllo modo quisquam dixerit sapientiam: quid enim est insanius. Ergo pater ipsa sapientia est, qua sapiens est, Filius verò dicitur sapientia patris, & virtus patris: non quia pater per eum sit sapiens vel potens, sed quia filius sapientia & virtus est de patre sapientia & virtute. Ex his ergo patet quòd pater non est sapiens sapientia genita, sed seipso, sapientia ingenita.

Cum sapiēs Deus dicitur & sapientia sapiens dicitur, sine qua eum vel fuisse aliquando vel esse posse negas est credere, nō participatio ne sapientiæ sapiens dicitur, sicut anima quæ esse & nō esse sapiēs potest, sed quod ipse eā genuerit, quæ sapiēs dicitur sapientia.

Vtrùm filius sit sapiens sapientia genita vel ingenita. D

POST hæc quæri solet à quibusdam, vtrum filius sit sapiens sapientia genita, vel ingenita. Si enim non est sapiens sapientia genita, nec seipso sapiens est: si verò sapientia ingenita sapiens est, nō videtur sapiens esse sapientia ingenita, & ita non videtur esse sapiens à patre, cum à patre habeat omnia. Ad quod dicimus, ꝙ vna est sapientia patris & filij & spiritus sancti, sicut vna essentia: quia sapientia in illius naturæ simplicitate est essentia, & tamen filius tantùm est sapientia

Animaduerte Lector, patrē dici sapiētem genita sapientia, quod aliis obuiat testimonijs. Verum hoc Aug. corrigit in l. 1. Retract. cap. 26. in quiens, dixi in l. 83. q. 26. quæ est, de patre quod eā genuit qua sapiēs dicitur, sapientiam. Sed melius istam quæstionem in lib. posteà de Trinitate tractauit. Lib. 6. ca. 1. & 2. & lib. 7. c. 3. & 15. c. 7. Solutio secundum quosdam.

genita, & pater tantùm est sapientia ingenita: & sapientia genita est de sapientia ingenita, vel à sapietia ingenita. Et cùm idem sit ibi esse quod sapientem esse relinquitur vt sapiētia genita sit sapiens de sapientia ingenita. Non ergo filius dicitur sapientia Dei, tanquam ipse solus intelligens sit vel sapiens sibi & patri & spiritui sancto: quia vt ait Aug. in 15. lib. de Trin. c. 7. Si solus ibi filius intelligit & sibi & patri & spiritui sancto, ad illam reditur absurditatem, vt pater nō sit sapiens de seipso, sed de filio: nec sapientia sapientiam genuerit, sed ea sapientia pater dicatur sapiens esse quàm genuit. Vbi enim non est intelligentia, nec sapiētia potest esse. Ideóque si pater non intelligit ipse sibi, sed filius intelligit patri, profectò filius patrem sapientem facit. Et si hoc est Deo esse quod sapere, & ea illi est essentia, quę sapientia non filius à patre, quod verum est, sed à filio potius pater habet essentiā, quod absurdissimum atque falsissimum est. Est ergo Deus pater sapiens ea, quæ ipse est, sua sapientia: & filius sapientia patris, est sapiens de sapientia quæ est pater, de quo est genitus filius. Ita & pater est intelligens, ea quæ ipse est, sua intelligentia. Non enim esset sapiens, qui non esset intelligens. Filius autem intelligentia patris, de intelligentia genitus est, quæ est pater: de qua & intelligens est. Proinde pater est sapientia, & filius sapientia, & vterque vna est sapientia: & tamen solus pater est ingenita sapientia, & filius solus genita sapientia, nec tamen alia sapientia pater, alia sapientia filius, sed vna eademque est: sicut pater est Deus ingenitus, & filius est Deus genitus: neque Deus genitus, est Deus ingenitus: non ideo tamen alius Deus est pater, alius Deus filius: sed vnus Deus vterque non autem vnus. Alius est enim genitus, alius ingenitus, sed non alius Deus, imò vterque vnum, siue vnus Deus. Ita non est sapientia genita, sapientia ingenita: sed alia est sapientia genita, alia ingenita: non tamen est alia sapientia, sed vna eademque sapientia.

An filius sit sapiens seipso vel per seipsum. 8

Ex prædictis constat, quòd filius non est sapiens, à se neque de se: sed de patre, & à patre. Quæri autem solet, vtrùm filius sit sapiens seipso vel per seipsum. Quidam dicūt multiplicem hic fieri intelligentiam, & ideo distinguendum fore: ita vt cùm dicis filium esse sapiētē seipso vel per seipsum, si sui natura & essentia sapientem intelligas, verus sit intellectus: si verò à seipso vel de seipso sapientem esse intelligas, falsitati subiectam, habeas intelligentiam. Alij verò simpliciter & absque determinatione concedunt huiusmodi locutiones, Filius est sapiens per se, sed non à se, vel de se: & filius est Deus per se, & est per se, sed non à se, vel de se: hoc confirmantes verbis Hilarij, qui filium non à se, sed per se agere, in lib. 9. de Trinitate ait, Naturæ, inquit, cui contradicis, hæretice, hæc vnitas est, vt ita per se agat filius, ne à se agat: & ita non à se agat, vt per se agat. Intellige filium agentem, & per eum patrem agentem. Non à se agit, cùm pater in eo manere monstratur. Per se agit, cùm secundùm natiuitatem filij agit ipse quæ placita sunt. Infirmus sit non à se agendo, nisi à Deo ipse agit: non sit verò in vnitate naturæ, si quæ agit & in quibus placet non per se agit. Sicut ergo, inquiunt, filius per se agit sed non à se, ita & filius debet dici sapiens per se, sed nō à se. Sic & ipse per se Deus est, vel esse dicendus est (vt aiunt) sed non à se vel de se.

Aliorum determinatio.

Post menodium lib.

An vna tantùm, sit sapientia patris. 9

Post hæc à quibusdam solet quæri, vtrùm vna tantùm sit sapientia patris. Quòd non esse nitūtur probare hoc modo. Filius, inquiunt, est sapientia patris genita, qua pater sapiens non est. Est igitur aliqua sapientia patris, qua sapiens non est. Est autem & sapientia patris ingenita, & ea, pater sapiens est. Est ergo quædam sapientia patris, qua sapiens est: & ipsa non est illa sapientia patris, qua pater sapiens nō est: non est ergo vna tantùm sapientia patris, Idem sapientia ingenita est sapientia patris: & sapientia genita est sapientia patris: non est autem sapientia ingenita, sapientia genita: nō est igitur vna tantum patris sapientia. Hæc & his similia, tāquam sophistica & à veritate longinqua, cunctisque in theologia peritis patentia abiicimus, responsa indigna aduertentes: id tamen adiicientes, quia vna tantùm sapientia patris, sed non vno modo dicitur. Nam sapientia patris dicitur illa quam genuit, & sapientia patris dicitur ea qua sapiēs est. Diuersa est ergo ratio dicti, illa enim dicitur patris, quia eam genuit: & ea dicitur sapientia patris, quia ea sapit. Vna est tamen sapientia patris, quia sapientia genita est eadem sapientia, & ea qua sapiens est: siue ea qua sapiens est intelligatur

Quomodo fit sapientia patris.

Quidā proprium non vna tantum est sapientia patris.

Quod repugnat sponsioni indigna sint hæc & his similia.

gatur persona patris, siue essentia patris: quia persona patris quæ intelligitur cùm dicitur sapientia ingenita, & persona filij quæ significatur cùm dicitur sapientia genita, vna eademque sapientia est: quæ essentia diuina intelligatur communis tribus personis.

Quod in Trinitate est dilectio quæ est Trinitas, & tamen spiritus sanctus est dilectio, quæ non est Trinitas, nec ideo duæ sunt dilectiones: ita & de sapientia. G

ET sicut in Trinitate dilectio est, quæ est pater, filius & spiritus sanctus, quæ est ipsa essentia deitatis, & tamen spiritus sanctus dilectio est, quæ non est pater vel filius: nec ideo duæ dilectiones sunt in Trinitate: quia dilectio quæ propriè spiritus sanctus est, est dilectio quæ Trinitas est, non tamen ipsa Trinitas est, sicut spiritus sanctus est essentia quæ Trinitas est, non tamen ipsa Trinitas est: ita in Trinitate sapientia est, quæ est pater & filius & spiritus sanctus, quæ est essentia diuina: & tamen filius est sapientia, quæ nō est pater vel spiritus sanctus. Nec ideo duæ sapientiæ ibi sunt: quia sapientia, quæ propriè est filius, est sapientia quæ est Trinitas, ipsa tamen non est Trinitas: sicut filius est essentia quæ est Trinitas, ipse tamen non est Trinitas.

Qua ratione pater non dicitur sapiens ea sapientia quam genuit eadem videtur debere dici quod non sit diligens pater vel filius dilectione, quæ ab vtroque procedit. H

PRÆTEREA diligenter notandum est, quòd ea ratione qua pater non dicitur sapiens ea sapientia quam genuit, videtur fore dicendum quòd pater non diligat filium, vel filius patrem ea dilectione quæ ab vtroque procedit, scilicet quæ propriè spiritus sanctus est. Sicut enim idem est Deo habere quod esse, ita est ei idē diligere quod esse. Ideoque sicut negatur pater esse sapiens sapiētia quam genuit, qui si ea careret sapiens, non ipsa ab eo, sed ipse ab ea intelligeretur esse: ita videtur non debere concedi, quod pater vel filius diligat dilectione quæ tantùm spiritus sanctus est: quia sic diligit pater vel filius, non spiritus sanctus videtur esse à patre & filio, sed pater & filius à spiritu sancto: quia idem est ibi diligere quod esse. At suprà dictum est, atque authoritate Augustini

Dist. 10.

Augustini sancitum, quòd in Trinitate tria sunt, vnus diligens eum qui de illo est, & vnus diligens eum de quo est, & ipsa dilectio: & non est aliquis duorū quo genitus à gignente dicitur, & genitorem suum diligit. Quibus verbis apertè significatur patrem filium, & filium patrem diligere: ea scilicet dilectione quæ non est aliquis eorum, sed tantùm spiritus sanctus. Cùm idem ergo sit ibi diligere quod esse, quomodo dicitur pater vel filius non esse ea dilectione, qua alter alterum diligit? cùm ideo pater negetur sapere sapientia quam genuit, ne ea esse intelligatur.

Aug. lib. 6. de Trin. cap 5.

Quod & hæc quæstio inexplicabilis est, quæ excellit infirmitatem hominum. I

DIFFICILEM mihi fateor hanc quæstionem, præcipuè cùm ex prædictis oriatur, quæ similem videntur habere rationem: quòd meæ intelligentiæ attendens infirmitas turbatur, cupiens magis ex dictis sanctorum referre, quàm afferre. Optimus enim Lector est, inquit Hilarius in primo libro de Trinitate, qui dictorum intelligentiam expectat ex dictis potius, quàm imponat, & retulerit magis quàm attulerit: neque cogat id viderit dictis contineri, quod ante lectionem præsumpserit intelligendum. Cùm ergo de rebus Dei sermo est, concedamus Deo sui cognitionem, dictísque eius pia veneratione famulemur. Inuestiget ergo diligenter pius lector rationem dictorum, si fortè eorum aliquam valeat reperire causam: qua nota, ipsa præmissa quæstio aliquatenùs explicari valeat. Ego autem hanc quæstionem non absoluens, sed errorem excludens, profiteor non esse dictum patrem diligere filium, vel filium patrem, ea dilectione quæ ab vtroque procedit: quæ non est aliquis eorum, sed tantùm spiritus sanctus tanquam ea dilectione pater sit, vel filius. Sed sic ea pater diligit filium, & filius patrem: vt etiam pater per se ea, quæ ipse est, dilectione diligat, sic & filius, non autem sic, vt pater per se non diligat, & filius, sed per eam tantùm. Quis hæc in illa Trinitate (inquit Augustinus) opinari vel affirmare præsumat? Eam tamen quæstionem Lectorum diligentiæ pleniùs diiudicandam atque absoluendam relinquimus, ad hoc minùs sufficientes.

In medio libri.

Lib. 15. de Trin. c. 7.

Universidad de Deusto
Biblioteca

VTRVM PROPRIETATES PERsonarum sint ipsæ personæ vel Deus, id est, diuina essentia.

Distinct. XXXIII. A

De nominibus substantialibus & proprietatib⁹ in comparatione secundũ conuenientiam & differentiã ad essentiam & personas dist. 26. litera A. & 27. lit. D.

POST supradicta interiùs considerari atque subtiliter inquiri oportet, vtrum proprietates personarum, quibus ipsæ personæ determinantur, sint ipsæ personæ, & sint Deus: id est, diuina essentia: an ita sint in personis, vt non sint personæ, ac per hoc nec diuina essentia. Quòd enim in personis sint proprietates, nemo inficiari audet, cùm apertè clamet authoritas, quòd in personis est proprietas, & in essentia vnitas. Superiùs quoque multis sanctorum testimoniis astruximus, personas per proprietates distingui atque determinari, ipsásque proprietates, tres scilicet, propriis expressimus vocabulis. Cùm ergo proprietates ipsæ ab æterno fuerint, quibus ipsæ personæ determinantur & differunt: quomodo essent si in eis non essent, & quomodo in eis essent, & ipsæ personæ non essent, quin ibi esset multiplicitas? Quo circa hoc

Quod proprietates sint persona. Distin. 25. lit. N. Tomo 4. in explanatione Symboli, ad Da. Dist. 25. lit. M. Distin. 8. lit. I.

proprietates esse in personis, ita & eas personas esse confitemur, sicut suprà authoritate Hieronymi (vt non pigeat reuocare ad mentem) protestati sumus, in expositione fidei dicentis: Sabellij hæresim declinantes, tres personas exposas sub proprietate distinguimus. Non enim nomina tantummodò, sed etiam nominum proprietates, id est, personas vel vt Græci exprimunt, hypostases, hoc est subsistentias confitemur. Ecce apertè dicit personas proprietatibus distingui, & ipsas proprietates esse personas, cuius hîc verba perstringimus, quia suprà latiùs posuimus.

Quod proprietates sint diuina essentia.

Ex prædictis concludit proprietates esse personas & vnam essentiam.

CVMQVE de simplicitate Deitatis suprà differeremus authoritatibus sanctorum, scilicet Augustini, Hilarij, Isidori, nécnon & Boëtij euidenter monstrauimus Deum hoc est omninò quòd in se habet: excepto quòd pater habet filium, nec est filius, & filius habet patrem, nec est pater: & sic esse natura trium, vt qui habet, hoc sit quod habet, & totũ quod ibi est, vnum esse, vnam vitam esse: quæ modò non iteramus, ne fastidiũ Lectori ingeramus. Si ergo proprietates ibi sunt, singula earum est id in quo est: & vnum eadémque vita, & gu-

gulæ sunt. Fateamur ergo & proprietates esse in tribus personis, & ipsas esse personas atque diuinam essentiam.

Authoritate astruit, quod proprietas sit natura. C

In medio libri.

QVOD enim proprietas etiam diuina natura sit, ostendit Hilarius, dicens natiuitatem filij esse naturam. Vnde in 7. lib. de Trinitate ait: Vtriusque natura non differt: vnum sunt pater & filius. Habet ergo hoc sacramenti natiuitas, vt complectatur in se & nomen, & naturam, & potestatem: quia natiuitas nõ potest esse ea natura, vnde nascatur filius. Idem in 6. Natiuitas proprietas est, veritas est. Idẽ in 7. dicit, quòd naturæ natiuitas sit intelligenda esse in natura Dei. Suprà enim dixit, quod proprium patris est quòd semper pater est, & proprium filij est, quòd semper filius est: significans quòd proprietas patris est pater, & proprietas filij est filius. His aliísque pluribus authoritatibus apertè significari videtur, quòd proprietas filij filius sit, sic & Deus: ita & proprietas patris, & proprietas spiritus sancti.

Ibidem.

Ibidem.

Quidam negant, scilicet proprietates esse personas, & diuinam naturam, & quare. D

Obiectio eorum prima qua volunt probare proprietates non esse personas. Dist. 25. lit. M. Tom. 4. loco præsignato.

HOC autem aliqui negant, dicentes quidem proprietates in personis esse, sed non esse personas ipsas: quia ita dicunt esse in personis, vel essentia diuina, vt non sint interiùs: sicut ea sunt quæ secundùm substantiam dicuntur de Deo, vt bonitas, iustitia: sed extrinsecùs affixæ sunt, atque ita esse rationibus probare contendunt. Si enim, inquiunt, proprietates sunt personæ, non eis personæ determinantur. Contra quod dicimus, quia etiam seipsis personę differunt, sicut suprà Hieronymus loquẽs de patre & filio & spiritu sancto dicit: Substantia vnum sunt, sed personis ac nominibus distinguuntur. Sed iterùm addunt: Si proprietates ipsæ diuina essentia sunt, cùm essentia non differant tres personæ, nec proprietatibus differunt. Quomodo enim differt pater à filio, eo quòd diuina essentia est, cùm in essentia vnum sunt?

Secunda obiectio.

Responsio ad præmissa authoritate nitens. E

Lib. de Trinit. 1. statim post principiũ lib.

HORVM doctrinis nouis & humanis commentis, verbo Hilarij respondeo: Immensum est quod exigitur & incomprehensibile, extra significantiam est sermonis, extra sensus intentionem: non enuntiatur, non attingitur, non tenetur:

verborum

verborum significantiam rei ipsius natura consumit: sensus contemplationem imperspicabile lumen obcæcat, intelligentiæ capacitatem quod fine nullo continetur, excedit mihi ergo in sensu labes est, in intelligentia stupor est: in sermone verò non iam infirmitatem, sed silentium confitebor, periculosum nimis est de rebus tantis ac tam recōditis aliquid vltra præscriptum cæleste proferre, vt vltra præfinitionem Dei sermo, de Deo sit. Forma fidei certa est. Non ergo aliquid addendum est, sed modus constituendus audaciæ. Quicquid vltrà quæritur, non intelligitur. *Eccles. 43.*

Quomodo improbi hæretici insistant alia addentes. 1

3. obiectio. CÆTERVM hæreticorum improbitas instinctu diabolicæ fraudulentiæ excitata, nondum quiescit, sed in tanta rerum quæstione addit, si paternitas & filiatio in Deo, siue in diuina essentia sunt, eadem ergo res est sibi pater & filius. Nam in quo paternitas est, pater est: & in quo filiatio est, filius est: Si ergo vna eadémque res habet in se paternitatem & filiationem, ipsa generat & generatur: quod dicentes in Sabellianam hæresim pertrahuntur extendentes patrem in filium, cùm ipsum sibi filium proponant & patrem. Si verò negauerit in vna Dei essentia paternitatem esse & filiationē, quomodo ergo dicunt esse Deum? His atque aliis argumentorum aculeis vtuntur in suæ opinionis assertionem, vt veritatis formam dissecent.

Responsio contra hanc eorum oppositionem, vbi traditur proprietates non penitus ita esse in Dei essentia, sicut in hypostasibus dicuntur. 2

QVORVM audaciæ resistentes, atque ignorantiæ prouidentes, audebimus aliquid super hoc loqui. Paternitas & filiatio non ita esse omnino in diuina substantia dicuntur, sicut in ipsis hypostasibus: in quibus ita sunt, quòd eas determinant, vt ait Ioānes Damasc. Characteristica idiomata sunt id est, determinatiuæ proprietates hypostaseos, & non naturæ: etenim hypostasim determinant & non naturam. Ideoque licet paternitas & filiatio sint in diuina essentia, cùm eam non determinent, nō ideo potest dici, quòd diuina essentia & generet & generetur, vel quòd eadem res sit sibi pater & filius. Ita enim proprietas determinat personam, vt hac proprietate hypostasis sit generans, & illa alia hypostasis sit genita, ita non idem generat & generatur, sed alter alterum. *Libro de Orthodoxa fide 3. cap. 6.*

Quæritur quomodo proprietates possunt esse in natura, vt tamen eam non determinent. H

SED fortè quæres cùm hæ proprietates non possunt esse in personis quin eas determinent, quomodo in diuina essentia esse possint, ita vt non eam determinent? Respondeo tibi & hic cum Hilario: Ego nescio, non requiro: sed consolabor: mē tamen Archangeli nescium, Angeli non audierunt, secula non tenent, Propheta nō sensit, Apostolus non interrogauit, filius ipse non edidit. Cesset ergo dolor querelarum non putet homo sua intelligentia generationis sacramentum posse consequi. Absolutè tamen intelligendus est pater, & filius & spiritus sanctus. Stat in hoc fine intelligentia verborum. Est filius à patre, qui est vnigenitus ab ingenito, progenies à parente, vnus ab vno: non natura Deitatis alia & alia, quia ambo vnum. Hoc credendo incipe, percurre, persiste: etsi non peruenturum sciam, tamen gratulabor profecturum. Qui enim piè infinita prosequitur, etsi non contingat, aliquando tamen proficiet prodeundo. Sed ne te inferas in illud secretum & arcanum inopinabilis natiuitatis, ne te immergas, summam intelligentiæ comprehendere præsumens: sed intellige incomprehensibilia esse. His aliisque multis euidenter ostenditur nobis nullatenùs licere maiestatem perscrutari, ius ponere potestati, modum circumscribere infinito. *Libro de Trin. 1. non longè à principio.* *In originali viuus à viuo.* *Ioan. 10. f* *Prou. 25. d*

Quibus authoritatibus opinionem suam, scilicet quòd proprietas patris, vel filij non sit Deus, muniant. I

VERVMTAMEN nondum desistunt impatientiæ spiritu agitati, sed opinionem suam etiam sanctorum authoritatibus munire conantur: quibus ostendere volunt proprietatem qua pater est pater, & proprietatē qua filius est filius, non esse Deum, ad hoc inducentes verba August. super illum locum Psal. Et non est substantia, ita dicentis: Deus enim quædam substantia est. Vnde etiam in fide Catholica sic ædicamur, vt dicamus patrem & filium & spiritum sanctum vnius esse substantiæ. Quid est vnius substantiæ? Quicquid est pater quod Deus est, hoc est filius, hoc est spiritus sanctus. Cùm autem pater est, non illud est quod vel quo est. Pater enim non ad se, sed ad filium dicitur: ad se autem Deus dicitur. Eo igitur quid vel quo Deus est, substantia est. Et quia *Psal. 68. Tomo 8.*

quia eiusdem substãtiæ est filius, proculdubiò filius est Deus. At verò quòd pater est, quia non substantiæ est: sed refertur ad filium, non sic dicimus filium patrem esse, sicut dicimus filium Deum esse. Ex his verbis significari dicunt, quòd proprietas patris vel proprietas filij non sit Deus vel essentia diuina. Cùm enim dicit: Eo quod Deus est, substantia est: sed quod pater est, substantia non est: apertè inquiunt ostendi illa esse substantiam, quo Deus est: id verò quo pater est, non esse substantiam. Item cùm ait: Pater non illud est quod est, ostendit eum non esse patrem, eo quod substantia est. Non enim simpliciter dixit: Pater non est illud quod est, sed ait: Cùm pater est, non est illud quod est, significans quo pater est non esse illud quo est, id est, essentiam. Hæc illi ita exponentes sua commenta simplicibus & incautis vera videri faciunt.

Qualiter retorquẽt verba Augustini ad suã opinionem.

Quòd aliter intelligenda sunt illa verba quàm dicunt.

Nos autẽ aliter fore ista intelligenda dicimus. Dicens enim eo quod Deus est substantia est: sed quod pater est, substantia nõ est, hoc intelligi voluit: quia essentia Deus est, & Deitate substantia est. Eo enim substantia est, quo Deus est: & econuersò, cuius ea est Deitas quæ est substantia, & substantia quæ Deitas: sed quod pater est, non est substantia, id est non quo pater est, eo substantia est, quia proprietate generationis pater est, qua substantia non est. Ipsam tamen proprietatem substantiam esse non negauit. Ita etiam illud intelligendum est quod ait: Cùm pater est, non illud est quod est, id est, non illo patet est, quod vel quo ipse est, id est, essentia, sed notione.

Alijs etiam verbis Augustini vtuntur, vt asserant quod dicunt, scilicet proprietates personarum non esse Dei substantiam.

Dist. 27. lit. E.

ITEM illis verbis Augustini vehementer insistunt superiùs positis, scilicet quòd verbum secundùm quòd sapientia est & essentia, hoc est, quod pater: secundùm quòd verbum non hoc est, quod pater. Si, inquiunt, verbum non est hoc quod pater, secundùm hoc quod est verbum: id ergo quo verbum est, nõ est illud quod pater est: proprietas ergo qua verbum est, non est id quod pater est: non est igitur diuina essentia. Ad quod dicimus, quia licet secundum quòd verbum non sit hoc quod pater est, ea tamen proprietas qua verbum est, est id quod pater est, id est, diuina essentia, sed non ut hypostasis patris.

Responsio.

OPINI

OPINIO QVORVNDAM, NON idem esse personam & essentiam vel naturam dicentium, & eandem essentiam non posse esse patrem & filium & spiritum sanctum.

Distinct. XXXIIII. A

PRædictis autem adijciendum est, quòd quidam peruersi sensus homines in tantam profilierunt insaniam, vt dicerent non idem esse naturam Dei & personam, siue hypostasim: dicentes eandem essentiam non posse esse patrem & filium sine personarum confusione. Si enim, inquiunt, ea essentia quæ pater est, est filius, idem sibi pater est & filius. Si hanc rem dicis esse patrem, aliam quære quam dicas esse filium. Si verò aliam non quæsieris, sed eandem dixeris, idem genuit & genitus est. Propter hæc & huiusmodi inter naturam & personam diuidunt, ita vt non recipiant vnam Deitatis naturam & simplicem esse tres personas. Idque testimonio Hilarij defendere nituntur: qui in 8. lib. de Trin quærens verum Apostolus spiritum Dei nominans & spiritum Christi idem significauerit vtroque verbo, inquit ita: Genitum prædicator volens naturæ vnitatem in patre & filio docere, ait: Spiritus Dei in vobis est, si quis autem spiritum Christi non habet hic nõ est eius. Si autem spiritus eius qui suscitauit Iesus, &c. Spirituales omnes sumus, si in nobis est Dei spiritus: sed & hic spiritus Dei est & spiritus Christi. Et cùm Christi spiritus in nobis est, eius spiritus in nobis est qui suscitauit Christum. Et cùm eius qui suscitauit Christum in nobis est spiritus, & spiritus in nobis est Christi, nec tamen non Dei est spiritus, qui in nobis est. Discerne ergo ô hæretice spiritũ Christi à spiritu Dei: & excitari à mortuis spiritum Christi à spiritu Dei Christum à mortuis excitantis. Cùm qui habitat in nobis spiritus Christi, spiritus Dei sit: & spiritus Christi à mortuis excitati spiritus Dei tantùm sit Christum à mortuis excitantis. Et quæro nunc, in spiritu Dei vtrùm naturam an rem naturæ significatam existimes? Non est enim idem natura quod res naturæ: sicut non idem est homo & quod hominis est, nec idem est ignis & quod ipsius ignis est: & secundùm hoc non est idem Deus, Et quod Dei est, Huius dicti occasione

De comparatione personæ, siue rei naturæ ad naturã, vel de comparatione personarũ ad essentiam.

Authoritatem quæ pro eis facere videtur ponit dicto libri Hilarij, paulò antè meditũ.

Rom. 8. b

Quæstio Hilarij, vtrum in spiritu dei natura vel res naturæ significata sit.

Ibidem.

Quòd nō est de natura quod res naturæ.

casione præfati hæretici dogmatizauerunt, nō idem esse personam & naturam Dei, asserentes naturam Dei non esse tres personas, intelligentes in his præmissis verbis Hilarij rem naturæ personam, & nomine naturæ diuinam naturam. Et ideo dicunt Hilarium interrogasse hæreticum, vtrum per spiritum Dei putaret significatam esse naturam, an rem naturæ: vt sic ostēderet distinguendum esse inter naturam & rem naturæ, id est, personam.

Ostendit quem sensum trahant ex illis verbis.

Hic docet quomodo eis obuiat ipsius scripturæ circunstantia, & qualiter prædicta intelligi debeant: & quod spiritus sanctus est res vnius naturæ patris & filij, & est ipsa natura.

Paulò inferius. Esai.61.a Matt.12.c Ioël.2.g Act.2.a

Hoc quidam dicunt, non intelligentes pia diligentia scripturæ circunstantiam: qua considerata percipi potest quomodo præmissa dixerit Hilarius. Subsequenter enim in eadem seriè ostendit in spiritu Dei aliquando significari patrem, vt cùm dicitur: Spiritus Domini super me. Aliquando significari filium, vt cùm dicitur: In spiritu Dei eijcio dæmonia, naturæ suæ potestate se dæmones eijcere demonstrans. Aliquando spiritum sanctū, vt ibi: Effundam de spiritu meo super omnem carnem. Quod dicit cōsummatum fuisse, cum Apostoli spiritu sancto misso omnibus linguis locuti sunt.

Verba Hilary ponit quibꝰ præmissorum intelligentia aperitur.

Ephes.3.d 1.Cor.3.c

Deinde quare hāc distinctionem fecerit, & quòd in superioribus perverba Apostoli idem spiritus sanctus significatus sit, & ꝙ ipse sit res vnius naturæ patris & filij, apertè ostendit inquiens ita. Hæc idcirco sunt demonstrata, vt quacunque parte hæretica falsitas se cōtulisset finibus veritatis concluderetur. Habitat enim in nobis Christus, quo habitante habitat Deus, & cum habitat in nobis spiritus Christi, non aliud habitat quam spiritus Dei. Quòd si per spiritum sanctum Christus in nobis intelligitur esse, hunc tamen ita spiritum Dei vt spiritum Christi esse noscendum est, & cum per naturam Dei natura ipsa habitat in nobis, indifferens naturæ filij creditur esse à patre, cum spiritus sanctus, qui est spiritus Christi & spiritus Dei, res naturæ demonstretur vnius. Quæro nunc ergo, quomodo non ex natura vnum sunt? A patre procedit spiritus veritatis, à filio mittitur, & à filio accipit. Sed omnia quæ habet pater, filij sunt. Idcirco qui ab eo accipit, Dei spiritus est, & idē spiritus Christi est. Res naturæ [illegible]

Hilarius paulò inferius.

est: sed & eadem res & naturæ patris est, & Dei excitantis Christum à mortuis spiritus est: & idem spiritus Christi est à mortuis excitati. In aliquo differt Christi & Dei natura, ne eadem sit, si præstari potest vt spiritus qui Dei est, non sit etiam Christi. Est ergo in nobis spiritus Dei, & est in nobis spiritus Christi: & cum spiritus Christi ineſt, ineſt spiritus Dei. Ita cum quod Dei est, & Christi est, & quod Christi est, Dei est, non potest quid aliud diuersum Christus esse, quàm Deus est. Deus igitur Christus est vnus cum Deo spiritus: secundum illud, Ego & pater vnum sumus. In quo docet Veritas vnitatem esse naturæ, non solitudinem vnionis. Ecce si hæc verba diligenter attēdas, inuenis spiritum sanctum rem naturæ dici patris & filij: & eundem dici esse naturam Dei, vbi dicitur, Per naturam Dei natura ipsa habitat in nobis, si per spiritum sanctum Christus est in nobis. Itaque in Trinitate non ita distinguendum est inter naturam & rem naturæ, sicut in rebus creatis: quia, vt ait Hilarius comparatio terrenorum ad Deum nulla est, & si qua comparationum exempla interdum adferuntur, nemo ea existimet absolutè in se rationis perfectionem continere. Non enim humano sensu de Deo loquendum est.

Ioan. 10 f

Lib. 1. de Tri. in medio libri. Li.8. antè medium.

Quod propter res creatas illud dixerit, Non idem est natura & res creatura.

Ad naturam ergo rerum creatarum respiciens, inquit, Non idem est natura quod res naturæ, subiiciens exempla de ipsis creaturis, inde ostendens erroris esse sub mensura creaturarum metiri creatorem, addit, Et secundum hoc non idem est Deus, & quod Dei est: ac si diceret, Si ad instar creaturarum de creatore sentis, cogeris fateri quia non idem est Deus & quod Dei est: quod dicere impium est cum spiritus Dei Deus sit, & Dei filius sit Deus.

Quod non aliud est Deus & quæ sua sunt, ita vt insint alia enim sunt, quæ insunt, alia quæ non insunt.

Non ergo secundum corporales modos (vt in eadē subdit serie) accipienda sunt hæc quæ de Deo dicuntur: vbi euacuans opinionem eorum qui ita putant aliud Deum esse & aliud quod Dei est, aliudque naturam Dei & rem naturæ, vt est in creaturis apertè docet non aliud esse Deum, & aliud quod Dei est, aliudque naturā Dei, & quæ sua sunt, ita vt insint illi, sic dicens, Homo aut aliquid ei simile cum alicubi

Hilarius lib.8.de Tri in loco superius signato, & lib. 4. in principio.

erit,alibi non erit:quid id quod est, illic continetur vbi fuerit infirma ad id natura eius,vt vbique sit qui insistens alicubi sit. Deus autem immensæ virtutis viuens potestas , quæ nusquam non absit,nec desit vsquam,quæ se omnem per sua educet,& sua non aliud quam se esse significat,vt vbi sua insint,ipse esse per sua intelligatur. Non autem corporali modo cum alicubi sit,non etiam vbique esse credatur , cum per sua in omnibus esse non desinat. Non autem aliud sunt quàm quod ipse est, quæ sua sunt. Et hæc propter naturæ intelligentiam dicta sunt. His verbis apertè significatur , si tamen intelligis hæreticè , quia diuina natura non aliud est ab his quæ sua sunt,ita vt insint:& per illa in omnibus suis est quæ non insunt. Sua enim sunt etiam quæ non insunt,id est, omnes creaturæ : & sua sunt quæ insunt , vt tres personæ , quæ sunt eiusdem naturæ & eadem natura:sicut suprà Augustini testimonio firmauimus dicentis, tres personas esse eiusdem essentiæ vel eandem essentiam,sed non ex eadem essentiæ aliud intelligatur essentia,aliud persona. Non tamen diffitemur aliquam distinctionem habendam fore secundùm intelligentiæ rationem,cùm dicitur hypostasis, & cùm dicitur essentia,quia ibi significatur quod est commune tribus , hic verò non. Est tamen hypostasis essentia,& è conuerso. Fatemur ergo vnum atque idem esse tres personas secundum essentiam,differentes autem proprietatibus. Vnde Aug. super locum prætaxatum Psalmi ait. Quæris quid sit pater? Respondetur,Deus,Quæris quid sit filius? Respondetur,Deus. Quæris quid sit pater & filius? Respondetur,Deus. De singulis interrogatus,Deum responde. De vtroque interrogatus , non deos,sed Deum responde. Non sic in hominibus, tanta enim est ibi substantiæ vnitas,vt æqualitatem admittat,pluralitatem non admittat. Si ergo tibi dictum fuerit , cùm dicis filium Dei esse quod pater est,profectò filius pater est. Respondes secundùm substantiam tibi dixi hoc esse filium quod pater est , non secundùm id quod ad aliud dicitur Ad se enim dicitur Deus, ad patrem dicitur filius. Rursumque pater ad se dicitur Deus , ad filium Deus pater dicitur : quod dicitur ad filium pater, non est filius:quod dicitur filius ad patrem non est pater:quod dicitur pater ad se,& filius ad se , hoc est pater & filius,id est,Deus.

Dist. 5. li. L. & dist. 25. lite. F.

Quòd aliqua est in ratione intelligentiæ distinctio cũ dicitur hypostasis & cum dicitur essentia.

Rom. 8. in explanatione. 6. 8. Psalmi super illo, Et non est substãtia.

Vtrum

Vtrum ita possit dici vnus Deus trium personarum vel tres personæ vnius Dei, vt dicitur vna essentia trium personarum, & tres personæ vnius essentiæ. E

Hic considerandum est cum Deus sit diuina essentia & ita dicatur vnus Deus esse tres personæ sicut vna essentia dicitur tres personæ : vtrum ita valeat sanè dici , vnus Deus trium personarũ,& tres personæ vnius Dei,sicut dicitur vna essentia trium personarum,& tres personæ vnius essentiæ:In his locutionibus Scripturæ vsus nobis æmulandus videtur, vbi frequenter reperitur ita dictum. Vna est essentia trium personarum , & tres sunt personæ vnius essentiæ : nusquam autem occurrit legisse,vnum Deum trium personarum , vel tres personas vnius Dei. Quod ideo puto Sanctos doctores vitasse , ne ita fortè acciperetur in diuinis personis, vt accipitur cũ de creaturis simile quod dicitur. Dicitur enim Deus Abraham,Isaac,& Iacob,& Deus omnis creaturę,quod vtiq; dicitur propter principium creationis,vel glorię priuilegiũ, & creaturæ subiectionem vel seruitutem. Cum ergo in Trinitate nihil sit creatum vel seruiens vel subiectum,nõ admittit fides in Trinitate talem locutionis modum Ita etiam è conuersò non dicitur,de Dei essentia, quòd ipsa sit essentia Abraham,Isaac,& Iacob, vel alicuius creaturæ : ne creatoris & creaturæ naturam confundere videamur.

Vsũ Scripturæ in his sequẽdũ tradit.

Quare nõ cõsueuerit Scriptura dicere vnũ Deũ trũ personarũ & è conuersò, cum dicat vnã essentiam trium personarum.

Exod. 3. d Dist. 22. lit. E. & 23. lit. B. & 27. lit. G.

Quòd licet potentia,sapientia,bonitas de Deo secundùm substantiam dicantur in Scriptura, tamen solent hæc nomina distinctè ad personas interdum referri. F

Ex prædictis constat,quòd sicut essentia,ita potentia, sapientia , bonitas de Deo dicuntur secundùm substantiam. Quæ autem secundùm substantiam de Deo dicuntur, tribus personis pariter conueniunt. Vna est ergo potentia , sapientia,bonitas patris & filij & spiritus sancti:& hi tres eadẽ potentia,eadem sapiẽtia,eadem bonitas. Vnde aperitur in Trinitate summa esse perfectio. Si enim ibi deesset potentia, vel sapientia, vel bonitas, non esset summum bonum. Sed quia ibi est perfecta potentia,infinita sapientia,incomprehensibilis bonitas rectè dicitur & creditur summum bonum. Cúmque vnum & idem penitùs sit in Deo potentia,sapientia,bonitas , in sacra tamen Scriptura frequenter solent hæc nomina

mina distinctè ad personas referri, vt patri potentia, filio sapientia, spiritui sancto bonitas attribuatur, quod quare fiat, non est ociosum inquirere.

Quare id fiat, scilicet, quod patri potentia, filio sapientia attribuatur. o

Id ergo sacri Eloquij prudentia facere curauit, ne Dei immensitatem similitudine creaturæ metiremur. Dixerat enim Scriptura sacra, quia Deus pater est, & quòd Deus filius est: & audiuit hoc homo qui hominem patrem viderat, Deum patrem non viderat: cogitare cœpit ita esse in creatore vt viderat esse in creaturis, à quibus hæc nomina translata sunt ad creatorem, in quibus pater est prior filio, filius est posterior patre: & ex antiquitate in patre defectus, ex posteritate in filio imperfectio sensus solet notari. Ideo occurrit Scriptura dicens patrem potẽtem, ne videatur prior filio: & ideo minus potens: & filium sapientem, ne videatur posterior patre, & ideo minùs sapiens.

Quare spiritui sancto bonitas attribuatur. p

Psal. 142. & Luc. 11. b Dictvs est etiam spititus sanctus Deus, & dictus est habere spiritum Deus: & videbatur hoc quasi nomen inflationis & tumoris. Vnde humana conscientia ad Deum pro rigore & crudelitate accedere metuit. Ideoque Scriptura temperauit sermonem suum, spiritũ bonum nominans, ne crudelis putaretur qui mitis erat: non quòd pater solus sit potens vel magis potens, & filius solus sapiens vel magis sapiens, & spiritus sanctus solus bonus vel magis bonus. Vna est ergo potentia, sapientia, bonitas trium, sicut vna essentia. Ideoque sicut dicitur filius homousios, id est, consubstantialis patri, ita & coomnipotens.

De hoc nomine Homousion, vbi in authoritatem receptum sit & quid significet. q

Cap. 14. Hic non est prætermittendum quod Aug. in lib. 3. contra Maximinum dicit de hoc nomine Homousion, quo Latini tractatores frequenter vtuntur. Pater, inquit, & filius vnius sunt eiusdemque substantiæ. Hoc est illud homousios quod in consilio Niceno aduersus hæreticos Arrianos à catholicis patribus, veritatis authoritate firmatum est. Quod postea in concilio Ariminensi, propter nouitatem verbi minùs quàm oportuit intellectum (quàm tamen fides antiqua

pepererat) multis paucorum fraude deceptis, hæretica impietas sub hæretico imperatore Constantino labefactare tentauit. Sed post non longum tempus libertate fidei catholicæ prævalente, postquàm vis verbi sicut debuit intellecta est, homousion illud catholicæ fidei sanitate longè lateque distẽsum est & diffusum. Quid enim est homousiõ, nisi vnius eiusdemque substantiæ? Quid est inquam homousion, nisi ego & pater vnum sumus? Non ergo inter prophanas vocum nouitates hoc vitandum est. *Ioan. 10. f*

De nominibus quæ translatiuè & per similitudinem de Deo dicuntur. k

Præterea sciendum est, quòd in assignatione distinctionis nominum, inter alia quæ supra diligenter executi sumus quædam, diximus trãslatiuè & per similitudinem de Deo dici: vt speculum, splendor, character, figura & huiusmodi: de quibus pio Lectori breuiter trado quo sentio, vt scilicet, ratione similitudinis considerata ex causis dicendi, dictorum intelligentiam assumat, sed catholicam.

Nihil dignum excellentia ineffabilis Trinitatis se tradidisse dicit, ad alia transiturus. l

De sacramento vnitatis atque Trinitatis summę & ineffabilis multa iam diximus. Nihil tamen eius ineffabilitate dignum tradidisse profitemur, sed potius ex nobis mirificatam eius scientiam, nec potuisse nos ad illam.

DE QVIBVSDAM, QVÆ SECVNDVM substantiam de Deo dicuntur, quæ specialem efflagitant Tractatum, scilicet, de Scientia, & de Præscientia, & Prouidentia, & Dispositione, Prædestinatione, Voluntate, & Potentia.

A dist. 22. vsque ad 26.

Distinct. XXXV.

Cvmqve supra disseruimus, ac plura dixerimus de his quæ communiter secundùm substantiam de Deo dicũtur, eorum tamen quędam specialem efflagitant Tractatum, *secundum* de quibus modò tractandũ est, id est, de scientia, prę scientia, *se.*

De scientia Dei in generali

Quod sapiētia Dei sit vna, tamen propter varios status rerū plura sortitur vocabula. De quibus sit præscīē tia vel prouidentia.

prouidentia, dispositione, prædestinatione, voluntate, & potentia. Sciendum est ergo quòd Sapientia vel scientia Dei cùm sit, vna & simplex, tamen propter varios rerum status & diuersos effectus, plura ac diuersa sortitur nomina. Dicitur enim non tantum scientia, sed etiam præscientia vel prouidentia. Et est scientia siue prouidentia nō de futuris tātum, sed de omnibus: de bonis, scilicet, & de malis. DISPOSITIO verò de faciendis. PRÆDESTINATIO, de omnibus saluandis, & de omnibus bonis: qui & hic liberantur: & in futuro coronabūtur. Prædestinauit enim Deus ab æterno homines, ad bona eligendo: & prædestinauit eis, bona præparando. Quòd homines prædestinauit, Apostolus ostendit dicens, Prædestinauit quos præsciuit fieri conformes imaginis filij sui: & alibi, Elegit nos ante mundi constitutionem, vt essemus sancti & immaculati. Quòd autem bona eis præparauerit, Propheta Esaïas ostendit dicens, Oculus non vidit Deus abs te, quæ præparasti diligentibus vel expectantibus te. Ergo ab æterno prædestinauit quosdam futuros bonos & beatos, id est, elegit vt essent boni & beati & bona eis prædestinauit, id est, præparauit. PROVIDENTIA autem est gubernandorum: quæ vtique eodē modo videtur accipi, quo dispositio. Interdum tamen prouidentia accipitur pro præscientia. SAPIENTIA verò vel SCIENTIA de omnibus est, scilicet, bonis & malis, & de præsentibus præteritis & futuris: & non tantùm de temporalibus, sed etiam de æternis. Non enim ita scit Deus ista temporalia, vt seipsum: sciat, sed ipse solus seipsum perfectè nouit: cuius scientiæ comparatione omnis creaturæ scientia imperfecta est.

De quib⁹ dispositio de quibus prædestinatio q & homines prædestinantur ad bona & bona hominibus. Rom. 8. f Ephes. 1. a Esai. 46. b & 1. Cor. 2. b

De quib⁹ prouidentia.

Vtrum scientia, vel præscientia, dispositio, vel prædestinatio potuerit esse in Deo, si nulla fuissent futura.

De sapiētia vel scientia & de quibus.

HIC considerari oportet, vtrùm scientia vel præscientia, vel dispositio, vel prædestinatio potuerit esse in Deo, si nulla fuissent futura. Cùm enim præscientia sit futurorum, & dispositio faciendorum, & prædestinatio saluandorum: si nulla essent futura, si nihil esset facturus Deus vel aliquos saluaturus, non videtur potuisse in Deo esse præscientia, vel dispositio, vel prædestinatio: potuit autē Deus nulla præscire futura, potuit non creare aliquid, vt non saluare aliquos. Potuit

Potuit ergo in Deo non esse præscientia, vel dispositio, vel prædestinatio. Ad hoc autem ita à quibusdam opponitur, Si inquiunt, potuit præscientia Dei non esse, in Deo ab æterno, & potuit non esse: si verò potuit non esse, cùm præscientia Dei sit eius scientia, & scientia sit eius essentia: potuit ergo non esse ab æterno, id quod est eius diuina essentia. Ita & de dispositione & prædestinatione, quę est diuina essentia, obiiciunt. Addunt quoque & alia, ita loquentes, Si potuit Deus non præscire aliqua, cùm idem sit Deo præscire quod scire, & scire quod esse: potuit ergo non esse. Item, Cùm idem sit Deum præscium esse, & Deum esse, si potuit non esse præscius, potuit non esse Deus. Potuit autem non esse præscius, si potuit nulla præscire. At potuit nulla præscire, quia potuit nulla facere.

Oppositio.

Responsio quod præscientia, & dispositio, & prædestinatio quasi relatiuè dicuntur ad futuras res vel ad faciendas. c

AD hoc iuxta modulum nostræ intelligētiæ ita dicimus, Præscientia vel dispositio vel prædestinatio ad aliquid dici videtur, Sicut enim creator ad creaturā relatiuè dicitur, ita præscientia vel præscius ad futura referri videtur, & dispositio ad facienda, ac prædestinatio ad saluanda. Verumtamen creator ita relatiuè dicitur, vt essentiam non significet. Præscientia verò vel præscius & in respectu futurorum dicitur, & essentiam designat: ita etiam dispositio, & prædestinatio. Ideoque cùm dicitur, Si nulla essent futura, non esset in Deo præscientia, vel non esset Deus præscius: quia varia est ibi causa dicendi, distingui oportet rationem dicti. Cùm ergo dicis, Si nulla essent futura, non esset in Deo præscientia, vel non esset præscius: si in dicendo hāc causam attēdis, scilicet, quia nulla essent subiecta eius præscientiæ, vnde ipsa possit dici præscientia vel ipse præscius, quod vtrunque dicitur propter futura: verus est intellectus. Sin autem ea ratione, id dicis, quòd non sit in eo scientia qua præscit futura, vel quod ipse non sit Deus, qui est futurorum præscius, falsa est intelligentia. Similiter & illæ locutiones determinādæ sunt. Potuit non esse præscientia Dei, vel potuit non esse præscius, & potuit Deus non præscire aliqua. i. potuit esse quod nulla futura subiecta essent eius scientiæ, & ita non posset dici præ-

scius vel præscire, vel scientia eius vel præscientia: nõ tamen eo minùs ipse esset, vel eius scientia. Sed non posset dici præscius vel præscire vel præscientia, si eius sciẽtiæ futura nulla forent subiecta. Similiter de dispositione & prædestinatione vel prouidentia. Hæc enim (vt dictum est) ad temporale referuntur, & de temporalibus tantum sunt.

Quod scientia Dei non tantum est de temporalibus, sed etiam de æternis. D

SCIENTIA verò vel sapientia non tantùm de temporalibus, sed etiam de æternis est. Ideoque etsi nulla fuissent futura, esset tamen in Deo scientia eadem quæ modo est: nec minor esset quàm modo, nec maior est quàm esset, sciuit ergo Deus ab æterno æternum, & omne quod futurum erat, & sciuit immutabiliter. Scit quoque non minùs præterita & futura quàm præsentia, & sua æterna sapientia & immutabili scit ipse omnia quæ sciuntur. Omnis enim ratio supernæ & æternæ sapientiæ, vt ait Ambrosius, in eo est, quia omnem sapientiam & essentiam capit sua immensa scientia:

Lib. 5. de Fide & cap. 8.

Quare omnia dicantur esse in Deo, & quod factum est habet vitam in eo. E

PROPTEREA omnia dicuntur esse in Deo & fuisse ab æterno. Vnde Aug. super Genesim. Hæc visibilia, inquit, antequàm fierent, non erant: quomodo ergo nota Deo erant quæ non erant? Et rursus, Quomodo ea faceret quæ sibi nota non erant? non enim quicquam fecit ignorans. Nota ergo fecit, non facta cognouit. Proinde an equam fierent, & erant & non erant. Erant in Dei scientia, non erant in sui natura. Ipsi autem Deo non audeo dicere alio modo innotuisse cum ea fecisset, quàm illo quo ea nouerat, vt faceret: apud quem non est trãsmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Ecce hic habes quòd hæc visibilia antequàm fierent, in Dei scientia erant. Ex hoc ergo sensu omnia dicuntur esse in Deo, & omne quod factum est dicitur vita esse in ipso: non ideo quod creatura sit creator, vel quia ista tẽporalia essentialiter sint in Deo, sed quia in eius scientia semper sunt quæ vita est. F

Tom. 3. lib. 5. de Genesi ad literã. c. 18.

Iacobi 1. c.

Ioan. 1. a

Quod eadem ratione dicuntur omnia ei præsentia.

INDE

INDE est etiam quòd omnia dicuntur ei præsentia esse, non solùm ea quæ sunt, sed etiam ea quæ præterierunt, & ea quæ futura sunt, secundùm illud: Qui vocat ea quæ nõ sunt, tanquàm ea quę sunt. Quia, vt ait Ambrosius in libro de Trinitate, ita cognoscit ea quæ non sunt, vt ea quæ sunt. Et hac ratione omnia dicuntur esse in eo, vel apud eum, siue ei præsentia. Vnde Augustinus super illum locum Psalmi: Et pulchritudo agri mecum est. Ideo, inquit, mecum est, quia apud Deum nihil præteriit, nihil futurum est. Cum illo sunt omnia futura, & ei non detrahuntur iam præterita: cum illo sunt omnia cognitione quadam ineffabili sapientiæ Dei. Ecce hîc aperit Augustinus ex qua intelligentia accipienda sint huiusmodi verba: Omnia sunt Deo præsentia, in Deo sunt omnia, vel cum Deo, vel apud Deum, vel in eo vita: quia ineffabilis omnium cognitio in eo est.

Rom. 4. c.

Lib. 6. c. 8. Tomo 8.

Psal. 49.

VTRVM CONCEDENDVM SIT, omnia esse in Dei essentia, vel in eo per essentiam: vt omnia dicuntur esse in Dei cognitione vel præscientia.

Distinct. XXXVI. A

SOLET hîc quæri, cùm omnia dicantur esse in Dei cognitione seu præscientia, vel in Deo per cognitionem, & eius cognitio, vel præscientia sit diuina essentia: vtrum concedendum sit, omnia esse in diuina essentia, vel in Deo per essentiam. Ad quod dicimus, quia Dei cognitio eius vtique essentia est, & eius præscientia, in qua sunt omnia, ipsius cognitio est: nec tamen omhia quæ sunt in eius præscientia vel cognitione, in eius essentia esse dici debent. Si enim hoc diceretur, intelligerentur esse eiusdem cum Deo essentiæ. In Deo enim dicitur esse per essentiam, quod est diuina essentia, quòd est Deus. Habet ergo Deus apud se in præscientia sua, quæ non habet in sui natura. Vnde Augustinus de verbis Apostoli ita ait: Elegit nos ante mundi constitutionem. Quis sufficit hoc explicare? Eliguntur qui non sunt: nec errat qui elegit, nec vanè elegit. Eligit tamen, & habet electos quos creaturus est eligendos: quos habuit apud semetipsum non in natura sua, sed in præscientia sua. Nondum erant quibus

Quomodo res sunt in Deo.

Tomo 10. Sermo. 11. Ephes. 1. a

1 5 promit-

promittebatur:sed & ipsi promissi sunt, quibus promittebatur. Ecce hîc apertè dicit Deũ apud semetipsum habere electos ante mundi constitutionem, non in natura sua, sed in præscientia sua: cum tamen eius præscientia non aliud sit quam eius natura, quia ipsius præscientia, eius est notitia. Potest tamen ad electos referri, cum ait:In natura sua,id est illorum. Illos quippè habuit ab æterno apud se, non in natura sui, id est,illorum,qui nondum erãt:sed in sua præscientia,quia eos ita nouit ac si essent.

Vtrùm mala debeant dici esse in Deo,vbi sunt omnia bona, cùm vtraque sint in eius cognitione & præscientia: omnia enim cognoscit. B

Post prædicta quæritur, cùm omnia dicantur esse in Deo non per essentiam naturæ, sed per cognitionem scientiæ, & Deus sciat bona & mala:vtrùm concedendum sit simpliciter mala esse in Deo, siue esse in Deo per cognitionem. Scit enim Deus & sciuit semper omnia, tam bona quàm mala,etiam antequam fierent,& præsciuit ab æterno ea futura: ideóque cum omnia bona diximus esse in Deo propter præscientiam cognitionis, eadem ratione videtur dicendũ omnia mala esse in eo,cùm ea semper nouerit,& per cognitionem ei præsentia fuerint. Præcognouit enim Deus ab æterno quosdam futuros malos, & eorum malitiam, vt ait Augustin. præsciuit, sed non præparauit. Cùm ergo peccata omnia sciat, nunquid intelligendum est ea includi in illa generalitate locutionis, qua dixit Apostolus, omnia esse in Deo? Ex ipso inquit,& per ipsum,& in ipso sunt omnia. Sed quis, nisi insanus dixerit mala esse in Deo? Illa enim esse in Deo intelliguntur, quæ ex ipso, & per ipsum sunt: ea verò per ipsum sunt, & ex ipso, quorum author est: sed non est author malorum, sed bonorum. Non ergo ex ipso,& per ipsum sunt,nisi bona: non ergo non in ipso sunt nisi bona Non ergo mala in Deo sunt, quia licet ea noscat, non tamen ita omnino noscit, vt bona. mala ergo quasi de longè cognoscit, vt ait Propheta: Et alibi à longè cognoscit,id est,superbiam. Et alibi ad Deũ loquens de malis ait:De absconditis tuis adimpletus est venter eorum. Quod exponens Augustin. Abscondita, inquit, peccata sunt quæ à lumine tuæ veritatis absconduntur.Sed quomodo peccata à lumine veritatis diuinæ absconduntur, cùm à Deo sciantur?

Libr.1. de prædestinat. Sanctorum. Cap.10. Rom.11. d

Quæ intelligãtur esse in Deo

Quod non omninò ita cognoscit Deus mala vt bona: quia mala tantum per scientiam: bona verò per probationem & beneplacitum.

Si enim non sciret, quomodo de illis iudicaret, & pro illis malos damnaret? Alibi Propheta: Quia neque ab Oriente,neque ab Occidente deest. Quod exponens Cassiodorus,inquit: Neque à bonis neque à malis deest Deus:sed omnibus præsens & cognitor est. Cognoscit ergo Deus & bona & mala per scientiam: sed bona cognoscit etiam per approbationem & per beneplacitum: mala verò non. Vnde Cassiod. super Psal. dicit peccata abscondita Deo sunt, quia non nouit,id est,non approbat. Et ex eo sensu. Augustdixit ea abscondita à lumine Dei. Qui etiam in lib.ad Heluidium insinuat cognitionem Dei variis modis accipiendã,inquiẽs: Si ad scientiam referas,non ignorat Deus aliquos vel aliqua: quia tamen in iudicio quibusdam dicet:Non noui vos,sed eorum improbatio hoc verbo insinuata est. Ecce non cognoscere dicitur Deus quæ non approbat, quæ ei non placent. Apparet itaque verum esse quod diximus, scilicet quia quodammodo cognoscit Deus bona, quo non cognoscit mala. Pariter quidem vtraque eodem modo nosci quantùm ad notitiam: sed bona etiam approbatione & beneplacito cognoscit.

Psal.137. Psal.16. Tom. 8. in explanatione. Psal.10. Psal. 64. Cassiod. super Psal. per Psal. 16. circa il lũ versum de abscondi tis tuis, &c. Epist.102. Matt.7. d

Hic aperit quare bona tantùm dicantur esse in Deo & non mala. C

Et inde est,quòd bona tantùm dicuntur esse in Deo, non mala,& illa propè,hæc longè:quia licet in Deo aliqua dicantur esse propter cognitionis præsentiã, & Deus bona & mala cognoscat:mala tamen non cognoscit nisi per notitiam, bona verò non solùm per scientiam, sed etiam per approbationem & beneplacitum. Et ob talem cognitionem aliqua dicuntur esse in Deo, scilicet, quia ita ea scit,vt etiam approbet & placeant,id est,ita scit,vt eorum sit author.

Quòd idem est omnia esse ex Deo, & per ipsum, & in ipso. D

Proinde si diligenter inspiciamus,idem videtur esse omnia esse ex Deo, & per ipsum,& in ipso. Vnde Ambrosius in 3.lib.de Spiritu sancto. Hæc tria ex ipso & per ipsum, & in ipso sunt, omnia vnum esse,suprà diximus. Cùm dicit per ipsum esse omnia, non negauit in ipso esse omnia. Eandem vim habent omnia hæc, scilicet cum ipso, & in ipso & per ipsum:

Cap. 12. Rom. 11. d

ipsum : & vnum in his atque consimile, non contrarium intelligitur. Ecce habes, quia ex eadem intelligentia Scriptura dicit esse omnia in ipso, & per ipsum, & ex ipso, & cum ipso. Cùm ergo ex eadem ratione omnia dicantur esse ex Deo, vel per ipsum, non solùm quia scit, sed etiam quia eorum author est: consequitur vt eadem ratione ea esse in Deo dicantur, scilicet quia scit, & eorum author esse dicitur: quia in illo viuimus, & mouemur, & sumus: quia eo authore sumus, mouemur, & viuimus. Cùm ergo non sit author nisi bonorum, meritò sola bona in eo esse dicuntur, sicut ex ipso, & per ipsum. Cùm ergo in eius cognitione vel præscientia sint omnia, scilicet bona & mala, in eo tamen non dicuntur esse, nisi bona, quorum author est. Vnde Augustinus in lib. de natura boni: cum audimus, inquit, ex Deo, & per ipsum, & in ipso esse omnia, omnes vtique naturas intelligere debemus, & omnia quæ naturaliter sunt. Neque enim ex ipso sunt peccata, quæ naturam non seruant, sed vitiant: quæ ex voluntate peccantium nascuntur omnia. Hic apertè dicitur quòd in illa generalitate locutionis bona tantùm continentur.

Act. 15. f

Tomo 6. Cap. 28.

Quod omnia ex patre, & per patrem, & in patre sunt, ita & de filio, & de spiritu sancto est dicendum, licet propter personas fiat distinctio. 3

PRÆTEREA sciendum est, quòd licet ibi indicetur distinctio personarum, cum dicitur: Ex ipso, & per ipsum, & in ipso: omnia tamen ex patre, & per patrem, & in patre sunt. Similiter de filio & de spiritu sancto accipiendum est. Vnde Augustinus in 1. lib. de Trinitate: Non confusè, inquit, accipiendum est quod ait Apostolus, ex ipso, & per ipsum, & in ipso. Ex ipso dicens propter patrem, per ipsum propter filium, in ipso propter spiritum sanctum. Vigilanter autem attende, quia patrem volens intelligi dixit ex ipso, sic intelligas omnia esse à patre vt neges omnia esse ex filio, vel ex spiritu sancto, cum ex patre & per patrem, & in patre omnia esse sanè dici possunt: similiter & de filio, & de spiritu sancto dicendum est.

Lib. 6. cap. 10.

Quod non omnia, quæ ex Deo sunt, etiam de ipso sunt, sed econuerso. 4

ILLVD etiam hic annectendum est, quòd non omnia quæ dicuntur esse ex Deo, etiam de ipso esse dici debeant. Quia, vt ait Augustinus in lib. de natura boni: Non hoc significat *Cap. 27.* penitùs ex ipso quod de ipso. Quod enim de ipso est, potest dici esse ex ipso: sed non omne quod ex ipso est, potest dici esse de ipso, quia non est de sua substantia. Ex ipso enim sunt cælum & terra, quia ipse fecit ea: non autem de ipso, quia nō de substantia sua. Sicut aliquis homo si generat filium, & faciat domum, & ex ipso est filius, ex ipso est & domus: sed filius de ipso, domus verò de terra & ligno, non de ipso.

Quæ dicta sunt, summatim colligit. G

EX præmissis apertum est, quòd in Dei cognitione, siue præscientia sunt omnia, scilicet bona & mala, sed non omni modo sunt ibi mala, quo bona & quòd in Deo bona tantum sunt, sicut ex ipso, & per ipsum, non mala. Et ex quo sensu hæc accipienda sint assignatum est. Et quòd de ipso non dicitur esse propriè, quòd aliud est ab ipso. Ex ipso autem esse dicuntur omnia, quæ eo authore sunt.

QVIBVS MODIS DICATVR Deus esse in rebus.

Distinct. XXXVII. A

Quomodo Deus est in rebus & locis corporalibus.

ET quoniam demonstratum est ex parte, quomodo omnia dicantur esse in Deo, addendum videtur hic quibus modis dicatur Deus esse in rebus: si tamen id humana mens vel ex parte dignè valeat cogitare vel lingua sufficiat eloqui. Sciendum ergo est, quod Deus incommutabiliter semper in se existens, præsentialiter, potentialiter, essentialiter est in omni natura, siue essentia sine sui definitione, & in omni loco sine circunscriptione, & in omni tempore sine mutabilitate. Et præterea in sanctis spiritibus & animabus est excellentiùs, scilicet per gratiā inhabitans, & in homine Christo excellentissimè, in quo plenitudo diuinitatis corporaliter inhabitat, vt ait Apostolus: In eo enim Deus habitauit, non per gratiam adoptionis, sed per gratiam vnionis. Ne autem ista (quia capacitatem humanæ intelligentiæ, excedūt) falsitatis arguere aliqui præsumant: Sanctorum authoritatibus munienda mihi videntur. * Beatus Gregorius super Cantica Cantic. inquit, licet Deus communi modo omnibus rebus insit præsentia, potentia, substantia, tamen familiariori modo

Quod de⁹ in omni re est essentia potentia, sed in sanctis p gratiam, & in homine Christo p vnionem personæ. Coloss. 2. Authoritatib⁹ ista confirmat.

** Non inuenitur,*

Super cantica, sed ad sensum sup. Ezec. Hom. 8. circa medium. Tomo 2. Epist. 57. Non longe à medio li. cap. 7. in principio, & Aug. Lib 3. contra Maximinum. Cap. 21. Lib. & c. eisdem. Hier. 23 d

modo per gratiam dicitur esse in illis, qui mirificentiam operum Dei acutiùs & fideliùs considerant. De hoc enim eodem Augustinus ad Dardanum, in lib. de præsentia Dei ait: Cùm Deus sit natura incorporea & incommutabiliter viua, æterna stabilitate in seipso manens, totus adest rebus omnibus, & singulis totus: sed in quibus habitat, habent eum pro suæ capacitatis diuersitate, alij amplius, alij minus: quos ipse sibi dilectissimum templum gratia suæ bonitatis ædificat. Hilarius quoque in lib. 8. de Trinit. apertissimè docet Deum vbique esse. Deus, inquit, immensæ virtutis, viuēs potestas, quæ nusquàm non adsit, non desit vsquam, se omnem per sua edocet vt ibi sua sint, ipse esse intelligatur. Non autem corporali modo cùm alicubi sit, non etiam vbique esse credatur cum & in omnibus esse non desinat. Ambros. 1. lib. de Spiritu sancto, spiritum sanctum probat nō esse creaturam: quia vbique est, quod est proprium diuinitatis, ita dicens: Cùm omnis creatura certis naturæ suæ sit circumscripta limitibus, quo modo quis audeat creaturam appellare spiritum sanctū, qui non habet circumscriptam determinatámque virturem, quæ & in omnibus, & vbique semper est: quod vtique diuinitatis & dominationis est proprium. Idem in eodem: Domini est omnia complere, qui dicit cælum & terram ego compleo. Si ergo Dominus est qui cælum complet & terram, quis ergo potest spiritum sanctum iudicare dominationis & diuinæ potestatis exortem, qui repleuit orbem? & quod plus est, repleuit & Iesum, totius mundi redemptorem: Ex his aliisque pluribus authoritatibus apertè monstratur, quòd Deus vbique in omni creatura essentialiter, præsentialiter, & potentialiter est.

Sap. 1. b Esa. 11. a

Quòd in sanctis non modo est, sed etiam habitat, qui non vbicunque est habitat.

In sanctis verò etiam habitat, in quibus est per gratiam: non enim vbicunque est, ibi habitat: vbi verò habitat, ibi est. In solis bonis habitat, qui sunt templum eius, & sedes eius.

Esa. 66. a

Vnde per Esaiam Dominus ait: Cælum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum: quia in electis qui sunt cælum, habitat Deus & regnat, qui eius voluntati deuoti obtemperant: malos verò qui sunt terra, iudicij districtione calcat. Vnde in lib. Sapien. dicitur: Thronus sapientiæ anima iusti,

Sap. 7. d & 9. a

quia in iustis specialiùs est, quàm in aliis rebus, in quibus tamen omnibus totus est. Quemadmodum anima, ait Augustinus in epistola ad Hieronymum de origine animæ per omnes particulas corporis tota adest simul, nec minor in minoribus, nec maior in maioribus, sed tamen in aliis intensiùs, & in aliis remissiùs operatur, cùm in singulis particulis corporis essentialiter tota sit. Ita & Deus cum sit in omnibus essentialiter ac totus, in illis tamen pleniùs esse dicitur quos inhabitat, id est, in quibus ita est, vt faciat eos templū suum: & ibi tales cum eo sunt iam ex parte, sed in beatitudine perfectè. Mali verò, etsi ibi sint vbi ipse est, qui nusquam deest, non tamen sunt cum eo. Vnde August. super Ioan. Non satis fuit dicere: Vbi ego sum, & illi sint: sed addidit, Mecum: quia & ibi miseri possunt esse vbi & ille est, qui nusquam deest. Sed beati sunt cum illo, quia non sunt beati nisi ex eo quòd cum illo sunt: qui fruuntur eo, & vident illum sicut est. Mali verò non sunt cum illo, vt cæci in luce non sunt cum luce: nec boni ita nunc sunt cum eo vt vident per speciem, & si sunt aliquo modo cum eo per fidem. Quomodo autē Deus habitet in bonis, ex illis aliquatenùs intelligere valebis, quæ supra dicta sunt, cum de spiritus sancti processione tractaretur: vbi licet ex parte exponitur (ex parte enim cognoscimus, & ex parte prophetamus) quomodo spiritus sanctus habitet in nobis, qui non sine patre & filio inhabitat.

Tomo 2. Epist. 28.

Ioan. 17. d Tomo 9. Tract. 111. Paulò post principiū.

Dist. 14. 1. Cor. 3. 6

Vbi erat vel habitabat Deus antequàm esset creatura. C

Si autem quæris, vbi habitabat Deus antequàm sancti essent: Dicimus quia in se habitabat. Vnde August. in lib. 3. contra Maximinum: In templo, inquit, suo habitat Deus, scilicet in sanctis qui sunt templum Dei, modo secūdùm fidem ambulantes: & templum Dei erunt aliquando secundùm speciem, qualiter etiam nunc templum Dei sunt Angeli. Sed diceret aliquis: Antequàm faceret Deus cælum & terram, antequàm faceret sanctos, vbi habitabat? In se habitabat Deus: apud te habitat, & apud se est. Non ergo sancti sic sunt domus Dei, vt ea subtracta cadat Deus. Imò sic habitat Deus in sanctis, vt si ipse discesserit cadant.

Cap. 21. & lib. 2. cap. 11.

Multa hic breuiter docet quæ confirmant prædicta. D

Sciendvm est etiam, quia vt ait Aug. in lib. ad Dardanum,

Tomo 2. Epist. 57.

danum, dici nisi stultissimè nequit, spiritum sanctum non habere locum in nostro corpore, quod totum anima nostra impleuerit. Stultiùs dicitur etiã angustiis alicubi impediri Trinitatem, vt pater & filius & spiritus sanctus alicubi simul esse non possint. Verùm illud est multò mirabilius, quòd cum Deus vbique sit totus, non tamen in omnibus habitat. Quis porrò audeat opinari, nisi inseparabilitatem Trinitatis penitùs ignoret, quòd in aliquo possit habitare pater & filius, in quo non habitet spiritus sanctus? aut in aliquo spiritus sanctus, in quo non habitet pater & filius? Fatendum est ergo vbique esse Deum per diuinitatis præsentiam, sed nõ vbique per inhabitationis gratiam. Propter hanc enim inhabitationem gratiæ non dicimus: Pater noster qui es vbique cùm & hoc verum sit: sed qui es in cælis, id est, in sanctis: in quibus est quodam excellentiori modo.

Matt. 6. b
Luc. 11. a

Quod Deus inhabitator est quorundam nondum cognoscentium Deum, & non quorundam cognoscentium. F

Eadẽ epist. Paulò inferiùs. Rom. 1. c

Illvd quoque mirabile est, quia vt ait August. in eodem Deus est inhabitator quorundam nondum cognoscentium Deum, & non quorundam cognoscentium Deum. Illi enim ad templum Dei non pertinent, qui cognoscentes Deum non sicut Deum glorificant. Ad templum Dei pertinent paruuli sanctificati sacramento Christi, & regenerati spiritu sancto, qui nondum valent cognoscere Deum. Ergo quem potuerunt illi nosse nec habere, isti potuerũt habere antequam nosse. Beatissimi autem sunt illi, quibus est Deum habere quod nosse. Hic aliquatenùs aperit August. quomodo Deus habitet in aliquo, id est, habeatur: cùm videlicet ita est in aliquo, vt ab eo cognoscatur & diligatur.

Quomodo Deus totus vbique sit per essentiam, non potest intelligi ab humano sensu. G

Super illud, Qui cũ sit splendor gloriæ Homil. 2.

Ex prædictis patet, quòd Deus vbique totus est per essentiam & in sanctis habitat per gratiam. Cúmque superius licet tenuiter, ostensum sit qua ratione dicatur habitare in quibusdam, nũc efflagitaret ordinis ratio id etiam assignare quomodo vbique per essentiam & totus sit, nisi huius considerationis sublimitas atque immensitas humanæ mentis sensum omninò excederet, vt enim ait Chryso. super epistolam ad Heb. Sicut multa de Deo intelligimus, quæ loqui penitus non valemus: ita multa loquimur, quæ intelligere nõ sumus idonei. Verbi gratia, quòd vbique Deus est scimus & dicimus, quomodo autem vbique sit, intellectu non capimus. Item, quòd est incorporea quædam virtus quæ est omnium causa bonorum scimus, quomodo autem vel quæ ista sit, penitus ignoramus.

Quorundam opinio, qui præsumunt ostendere quomodo Deus vbique sit per essentiam, potentiam, præsentiam. G

Qvidam tamen immensa ingenio suo metiri præsumentes, hoc ita fore intelligendum tradiderunt, quòd Deus vbique per essentiam esse dicitur: nõ quòd Dei essentia propriè sit in omni loco, & in omni creatura: sed quia omnis natura atque omne quod naturaliter est, in quocũque loco sit, per eum habet esse: & omnis locus in quo illud est. Iidem etiam dicunt ideo Deum vbique dici esse per præsentiã, vel per potentiam quia cuncta loca sunt ei præsentia, & quæ in eis sunt, nec in eis aliquid operari cessat. Nam & ipsa loca, & quicquid in eis est, nisi ipse conseruet, manere nõ possunt. In eis ergo per substantiam Deus esse dicitur, vt aiunt: quia per virtutem propriæ substantiæ suæ facit vt etiam loca sint & omnia quæ in eis sunt. Sed licet hæc vera sint, quæ asserunt in explanandis intelligẽtiis prædictorum: in illis tamẽ verbis, quibus dicitur Deus vbique esse per essentiam, plus contineri crędendum est, quod homo viuens capere non valet.

Quòd Deus cùm sit in omnibus rebus, non tamen sordibus rerum inquinatur. H

Aug. de Agone Christiano, cap. 18. sententialiter.

Solet etiam ab eisdem quæri, quomodo Deus substãtialiter insit omnibus rebus, & corporalium sordium inquinationibus non contingatur: quod tam friuolum est, vt nec responsione sit dignum, cùm etiam spiritus creatus sordibus corporeis etiam leprosi vel quantũcunque polluti inquinari non possit. Sed quoque radios suos sine sui pollutione effundit super loca & corpora non solùm mũda, sed etiam immunda, ac sordibus fœtentia, quorum contactu homines & aliæ quædam res inficiuntur: Solis verò radij impolluti &

incontaminati ea contingentes existunt. Non est ergo mirandum si essentia diuina omninò simplex & incommutabilis omnia replet loca, & omnibus creaturis essentialiter inest, nec tamen cuiusquam rei sordibus contaminatur, vel cõtingitur. Vnde Aug. in lib de Natura boni, Cùm in Deo, inquit, sint omnia quæ condidit, non tamen inquinant eum illi qui peccant. De cuius etiam sapientia, quæ attingit à fine vsque ad finem fortiter, dicitur, Attingit omnia, propter suã munditiam, & nihil inquinatum in eam incurrit. Timèt quidam quod fieri non potest, scilicet, ne humana carne veritas & substantia Dei inquinetur, & tamen prædicant istum visibilem solem radios suos per omnes fæces & sordes spargere, & eos mundos & synceros seruari. Si ergo visibilia mundà à visibilibus immundis contingi possunt, & non inquinantur quanto magis inuisibilis & incommutabilis Veritas. Postremò respondeant quid potius de Deo respondendum existiment: vel quòd nusquam per essentiam sit, vel quod vbique vel alicubi, ita quòd nõ vbique. Sed quis audeat dicere quòd nusquam diuina essentia sit vel quod alicubi, & non vbique sit? Si enim ita est alicubi, quòd non vbique ergo localis est. Est, ergo vbique tota quæ continet totũ, & penetrat totum, quę nec pro sui simplicitate diuidi, nec pro sui puritate maculari, nec pro sui immensitate vllo modo comprehendi potest. Vnde Aug. Deus vbique est, cui non locis, sed actionibus propinquamus.

Tomo 6. Cap. 29. Sap. 8. a Aug. lib. de Agone Christiano. c. prius citato.

Libr. de Doctr. Christiana. 1. c. 10.

Quòd Deus vbique sit, & in omni tempore, non tamen localis est, non circunscriptibilis, nec loco, nec tempore mouetur.

CVMQVE diuina natura veraciter & essentialiter sit in omni loco & in omni tempore, non tamen mouetur per loca vel per tempora, nec localis, nec temporalis est. Localis non est, quia penitus non circunscribitur loco: quia nec ita est in vno loco, quòd non sit in alio. Neque dimensionẽ habet, sicut corpus, cui secũdùm locum assignatur principium, medium, & finis, & antè & retrò, dextrum & sinistrum, sursum & deorsum: quòd sui interpositione facit distantiã circunstantiam. Duobus namque his modis dicitur in Scriptura aliquid locale, siue circũscriptibile, & è conuersò, scilicet, vel quia dimensionem capiens longitudinis, altitudinis, & latitudinis, distantiam facit in loco, vt corpus: vel quia loco definitur ac determinatur, quoniam cum sit alicubi, nõ vbiq; inuenitur, quod non solùm corpori, sed etiam omni creato spiritui congruit. Omne ergo corpus omni modo locale est. Spiritus verò creatus quodammodo est localis, & quodammodo non est localis. Localis quidem dicitur, quia definitione loci terminatur: quoniam cum alicubi præsens sit, totus alibi non inuenitur. Non autem ita localis est, vt dimensionem capiens distantiam in loco faciat. Diuina ergo sola essentia omnino illocalis & incircunscriptibilis est: quæ nec locis mouetur aliquo modo, scilicet, vel determinatione finita vel dimensione susceptа, nec temporibus, sed affectũ & cognitione mouetur. His enim duobus modis, scilicet, loco vel tempore, fit mutatio creaturæ, quæ longè est à creatore. Vnde Aug. super Gen. Deus, inquit, omnipotens incommutabili æternitate, voluntate, veritate, semper idem, mouet per tempus creaturam spiritualem, mouet etiam per tempus & locum creaturam corporalem, vt eo motu naturas quas condidit administret. Cùm ergo tale aliquid agit, non debemus opinari eius substantiam, qua Deus est, temporibus locisque mutabilem, siue per tempora & loca mobilem, cum sit ipse & interior omni re, quia in ipso sunt omnia, & exterior omni re, quia ipse est super omnia, & antiquior omnibus, quia ipse est antè omnia, & nouior omnibus, quia ipse idem post omnia, scilicet, post omnium initia. Ecce hic apertè ostenditur, quod nec locis, nec temporibus mutatur vel mouetur Deus. Spiritualis autem creatura per tempus mouetur, corporalis verò etiam per tempus & locum.

Quibus modis aliquid dicatur locale vel circunscriptibile.

De spiritu creato q secundum alterũ modum nec localis nec circunscriptibilis est secundum alterũ verò est, &c. Lib. 8. 22. 23. & 20. in Tom. 3.

Quòd deus est interior, exterior, antiquior & nouior omnibus.

Quid sit mutari secundum tempus. k

MVTARI autem per tempus est variari, secundũ qualitates interiores vel exteriores, quæ sunt in ipsa re quæ mutatur: vt quando suscipit vicissitudinem gaudij, doloris, scientiæ, obliuionis, vel variationem formæ, siue alicuius qualitatis exterioris. Hæc enim mutatio, quæ fit secundum tempus, variatio est qualitatum, quæ fit in corporali vel spirituali creatura: & ideo vocatur tempus.

Opinio quorundam, qui dicunt spiritus creatos non moueri loco, nec esse locales. l

De mutatione verò loci magna inter conquirentes disceptatio versatur. Sunt enim qui dicunt nullum spiritũ aliquo modo posse mutari loco: ab omni spiritu locum vniuersaliter remouere volentes: quoniam secundum dimẽsionem tantùm & circunscriptionem locum constare asserunt, atq; id solum esse locale vel in loco esse dicunt, quod dimensionem recipit, & distantiam in loco facit. Et hoc dicunt Aug. sensisse mutationem temporis tantùm spirituali creaturæ tribuentem: loci verò & temporis, corporeæ.

Aug. verba prædicta pro se facere dicunt.

Hic respondetur eis. M

Lit. A. Ibidem.

Sed vt suprà diximus, dupliciter dicitur esse res localis vel circunscriptibilis: scilicet, vel quia dimensionem recipit & distantiam facit, vel quia loci termino definitur: quorum vtrumque conuenit corporeæ creaturæ, alterum verò tantùm spirituali. Nam vt suprà diximus, corporalis creatura ita est localis vel circunscriptibilis, quòd determinatur diffinitione loci, & quòd dimensionem recipiens distantiam facit: spiritualis verò tantùm definitione loci concluditur, cum ita sit alicubi, quòd non alibi, sed nec dimensionem recipit, nec distantiam in loco facit, quia si multi essent spiritus hic, nõ eo coangustarent locum, quo minus de corporibus continerent. Ideoque Aug. attribuit mutationem loci corpori non spiritui: quia licet spiritus transeat de loco ad locum, non tamen ita vt dimensionibus circunscriptis, interpositione sui faciat distantiam, sicut corpus.

Vbi suprà. Esa. 6. b

Conclusio ex prædictis, quòd spiritus creati sunt locales & circunscriptibile: quodammodo spiritus, vero Dei omninò incircunscriptibilis. N

Commẽtario cũ li. 1. ad rapt. 1. circa illud, Ego sum Gabriel qui asto ante Deũ, &c.

Svnt ergo spiritus creati in loco, & transeunt de loco ad locum, & quodammodo locales & circunscriptibiles, sed non omni eo modo quo creaturæ corporeæ. Spiritus autem increatus qui Deus est in loco quidem est, & in omni loco, sed omnino illocalis est & incircunscriptibilis. Vnde Beda super Lucam ait: Cùm ad nos angeli veniũt, sic exterius implent ministerium, vt tamen ante Deum interius per contemplationem assistant: quia etsi angelus est spiritus circunscriptus, summus tamen spiritus, qui Deus est, incircunscriptus est, intra quem currit angelus quocunque mittatur.

Ecce hic dicitur quia spiritus angelicus circunscriptus est, spiritus autem qui Deus est, incircunscriptus. Alibi etiã Ambrosius distantiam ostendens inter spiritum increatum, & spiritum creatum, dicit Seraphin de loco ad locum transire, inquiens ita in lib. de Trinit. Dixit Esaïas, quia missus est ad me vnus de Seraphin. Et spiritus quidẽ sanctus dicitur missus, sed Seraphin ad vnum, spiritus verò ad omnes. Seraphin mittitur in ministerio: spiritus operatur mysteriũ. Seraphin de loco ad locum transit: non enim complet omnia, sed ipse repletur à spiritu. Hic apertè ostenditur quòd angeli quodammodo locales sunt.

Greg. homil. 34. super Luc. 15. cap. Li. de Spiritu sancto. 1. c. 9. & 10. Esa. 6. c.

Cum repetitione superiorum confirmat authoritatibus, Deum esse vbique sine locali motu. O

Fateamvr itaque diuinam naturam pro immensitate sui nusquam deesse: eámque solam omnino illocalem & omnino incircunscriptibilem nullo concludi loco, sed à fine vsque ad finem attingere, non tamen spaciosa magnitudine nec locali motu, sed immensitate atque immobilitate suæ essentiæ. Vnde Aug. ad Dardanum ait, Non quasi spatiosa magnitudine opinemur Deum per cuncta diffundi, sicut sumus aut lux ista diffunditur: sed potiùs sicut in duobus sapiẽtibus, quorum alter altero corpore grandior est, sed sapientior non est vna sapientia est, nec est in maiore maior, nec in minore minor, nec minor in vno quàm in duobus: ita Deus sine labore regens & continens mundum, in cœlo totus est, in terra totus, & in vtroque totus, & nullo contentus loco, sed in seipso vbique totus. Idem quoque super Psalm. ait, Ad verbum Dei pertinet non esse in parte, sed vbique esse per seipsum, hæc enim est sapientia Dei, quæ attingit à fine vsq; ad finem fortiter, non tamen motu locali, sed immobilitate sui: veluti si moles aliqua saxea impleat aliquem locum, dicitur quòd attingit à fine illius loci vsque ad finem, cum tamen alterum non deserat alterum occupando. Non ergo habet motum localem verbum illud, & sapientia illa solida est & vbique. Ex prædictis innotescit, quòd Deus est ita vbique per essentiam, quod non spaciosa magnitudine diffunditur, nec vno deserto loco alium occupat, quia localem motum non habet. Ideóque Augustꝰ volens præscindere à Dei puri-

Sap. 8. g

In tom. 8. in enarratione Psalmi. 147. sub per illud, Velociter currit.

tate omnem localem motum & localem circunſcriptionem, potiùs dicit omnia eſſe in illo, quàm ipſum eſſe alicubi, nec tamen ipſum eſſe locum, qui non eſt in loco, in lib. 83. Quæſt. ita inquiens, Deus non alicubi eſt: quod alicubi eſt, continetur loco, quod continetur loco, corpus eſt: Deus autem non eſt corpus, non ergo alicubi eſt, & tamen quia eſt, & in loco non eſt, in illo ſunt potius omnia, quàm ille alicubi, nec tamen ita in illo, vt ipſe ſit locus. Locus enim in ſpatio eſt quod longitudine & latitudine & altitudine corporis occupatur: nec Deus tale aliquid eſt, & omnia ergo in ipſo ſunt, & locus non eſt, nec in loco eſt: locus tamen Dei, ſed impropriè, dicitur templum Dei, non quòd eo contineatur. Id autem nihil meliùs quàm anima munda intelligitur. Ecce hic dicit Deum non eſſe in loco, ſed intelligendum eſt eum non eſſe in loco localiter, ſcilicet quia nec circũſcriptionem, nec localem motum habet.

In tom. 4. quæſt. 10.

Oppoſitio, qua videtur probari quòd Deus mutetur loco.

Reſponſio. AD hoc autem ſolet opponi ſic, Quotidie fiunt creaturæ quæ antè non erant, & in eis Deus eſt, cùm ante non eſſet in eis: eſt ergo vbi antè non erat, ideoq; mutabilis eſſe videtur. Sed licet quotidie incipiat eſſe in creaturis, in quibus antè non erat, quia illæ non erant: hoc tamen ſit ſine ſui mutatione, qualiter in mundo cœpit eſſe quem fecit, tamen ſine ſui mutabilitate, & ſimiliter deſinit eſſe in quibus antè erat ſine ſui mutatione: nec tamen ipſe deſerit locum, ſed loco deſinit eſſe.

Epilogus, vbi exponitur quare in prædictam venerit diſceptationem.

Epilogus. à diſt. 35. IAM ſufficienter demonſtratum eſſe videtur, quomodo omnia dicantur eſſe in Deo, & Deus in omnibus, quã diſceptationem quaſi incidenter ſuſcepimus: quia id videbatur poſtulare res, circa quam noſter verſabatur ſermo. Diſſerebamus enim de ſcientia ſiue ſapientia Dei: & cùm diceremus Deum ſcire omnia, quæſitum eſt vtrum propter cognitionem quam de omnibus habet, dicerentur omnia eſſe in Deo, an alia ratione hoc diceret Scriptura. Huius ergo quæſtionis occaſio in præmiſſam nos deduxit diſputationem. HIC

HIC REDIT AD PROPOSITVM, repetens ſuperius dicta, vt addat alia. A

Diſtinct. XXXVIII.

De modis diuinæ ſciẽtiæ vel cognitionis.

NVNC ergo ad propoſitum reuertẽtes cepto inſiſtamus. Suprà dictum eſt, quòd præſcientia Dei futurorum tantùm eſt, ſed omnium tam bonorum quàm malorum. Sciẽtia verò vel ſapientia non modò de futuris, ſed etiam de præſentibus & futuris: nec tantum de temporalibus, ſed etiam de æternis, quia ſeipſum nouit Deus. Hic oritur quæſtio nõ diſſimulanda, vtrum, ſcilicet, ſcientia vel præſcientia ſit cauſa rerum, an res ſint cauſæ ſcientiæ vel præſcientiæ Dei: Videtur enim præſciẽtia Dei cauſa eſſe eorum quæ ei ſubſunt, ac neceſſitatem eueniendi eis facere: quia nec aliqua futura fuiſſent niſi Deus ea præſciſſet, nec poſſunt non euenire, cùm Deus ea præſciuerit. Si autem impoſſibile eſt ea non euenire, quia præſcita ſunt, videtur ergo ipſa præſcientia qua præſcita ſunt, eis eſſe cauſa eueniendi. Impoſſibile eſt autem nõ euenire, cùm præſcita ſint, quia ſi non euenirent cùm præſcita ſint, falleretur Dei præſcientia. At Dei præſcientia falli non poteſt. Impoſſibile eſt ergo ea non euenire, cùm præſcita ſint. Sic ergo præſcientia cauſa eorum eſſe videtur, quæ præſcita ſunt. Hoc idem & de ſcientia dicitur, ſcilicet, quòd quia Deus aliqua nouerit, ideo ſint. Cui ſententiæ Auguſt. atteſtari videtur in 15. lib. de Trinitate, dicens, Non iſta ex aliquo tempore cognouit Deus, ſed futura omnia temporalia: atque in eis etiam quid & quando ab illo petituri fuerãmus, & quod & de quibus rebus vel exauditurus, vel non exauditurus eſſet, ſine initio antè præſciuit. Vniuerſas autem creaturas & ſpirituales & corporales, non quia ſunt ideo nouit, ſed ideo ſunt quia nouit: non enim neſciuit quæ fuerat creaturus, quia ergo ſciuit, creauit, non quia creauit, ſciuit: nec aliter ſciuit creata quàm creanda, non enim eius ſapientiæ aliquid exceſſit ex eis, ſed illis exiſtentibus ſicut oportebat & quando oportebat, illa manſit vt erat, vnde in Eccleſ. Antequam crearentur, omnia nota ſunt illi: ſic & poſtquàm conſummata ſunt. Ecce his verbis videtur Auguſtinus innuere ſcientiam, vel præſcientiam Dei cauſam eſſe eorum quæ fiũt: cùm dicit ideo ea eſſe, quia Deus nouit. Idem quo-

Virũ Deꝰ cognoſcat mutabiliter vel immutabiliter: & quomodo. Quæſtio. an ſciẽtia & præſciẽtia ſit cauſa rerum: vel res ſint cauſa præſcientia. Quare ſciẽtia vel præſciẽtia videtur eſſe cauſa, rerum. Cap. 13. Aug. authoritas proponit, quæ videtur hoc aſſerere. Eodem c. Cap. 23. d Cap. 10.

que in sexto libro dicere videtur. Cùm inquit, decedant & succedant tempora, non decedit aliquid vel succedit sciẽtiæ Dei, in qua nouit omnia quæ fecit per ipsam. Non enim hæc quæ creata sunt, ideo sciuntur à Deo, quia facta sunt: sed potiùs ideo facta sunt, quia immutabiliter ab eo sciuntur. Et hic etiam significare videtur Dei scientiam causam eorum esse quæ fiunt, dicens non ideo Deum ea nouisse quia facta sunt: sed ideo facta, quia nouit ea Deus. Ideoq; videtur Dei scientia vel præscientia causa esse eorum quæ nouit.

Inconuenientia ostendit quæ sequerentur, si diceretur scientia vel præscientia causa omnium rerum quæ ei subsunt. 2

QVOD si ita est, est ergo causa omnium malorum, cùm omnia mala sciantur & præsciantur à Deo: quod longè est à veritate. Si enim Dei scientia vel præscientia causa esset malorum, esset vtique Deus author malorũ, quod penitùs falsum est. Non ergo scientia vel præscientia Dei causa est omnium quæ ei subsunt.

Quòd res futuræ non sunt causa scientiæ vel præscientiæ Dei. 3

NEQVE etiam res futuræ causa sunt Dei præsciẽtiæ: licet enim non essent futuræ nisi præscirentur à Deo, non tamen ideo præsciuntur quia futurę sunt. Si enim hoc esset, tũc eius quod ęternum est aliquid existeret causa, ab eo alienũ, ab eo diuersum: & ex creaturis dependeret scientia creatoris, & creatum causa esset increati. Origenes tamẽ super epistolam ad Romanos ait, Non propterea aliquid erit, quia id scit Deus futurum: sed quia futurum est, ideo scitur à Deo antequàm fiat. Hoc videtur præmissis verbis Augustini obuiare. Hic enim significari videtur, quòd res futurę causa sint præscientiæ: ibi verò ꝙ præscientiæ causa sit rerũ futurarum

In tom. 4. explanatione ad Rom. c. 8. in lib. 7. Hoc prædictis videtur contrarium.

Quid ex prædictis tenendum sit, cum determinatione authoritatum. 1

HANC igitur quæ videtur repugnantiam de medio tollere cupientes, dicimus res futuras nullatenùs causam esse præsciẽtiæ vel scientiæ Dei: nec ideo præsciri vel sciri: quia futuræ vel factæ sunt: ita exponẽtes quod ait Origenes. Quia futurum

futurum est, ideo scitur à Deo antequam fiat, id est, quod futurum est scitur à Deo antequam fiat, neque sciretur nisi futurum esset vt non nocetur ibi causa, nisi sine qua non fieret. Ita etiam dicimus scientiam vel præscientiam Dei non esse causam eorum quæ fiunt, nisi talem sine qua non fiunt, si tamen scientiam ad notitiam tantum referamus. Si verò nomine scientiæ, includitur etiam beneplacitum atque dispositio, tunc rectè potest dici causa eorum quæ Deus facit. His enim duobus modis, vt superius prætaxatum est, accipitur cognitio vel scientia Dei, scilicet pro notitia sola, vel pro notitia simul & beneplacito. Hoc modo fortè accipit Augustinus dicens: Ideo sunt quia nouit, id est, quia scienti placuit, & quia sciens disposuit. Hic sensus ex eo adiuuatur, quia de bonis ibi tantum ait Augustinus, scilicet de creaturis & de his quæ Deus facit: quæ omnia nouit non solùm scientia, sed etiam beneplacito ac dispositione. Sic ergo ibi accipitur Dei cognitio, vt non modò notitiam, sed etiam beneplacitũ Dei significet. Mala verò scit Deus & præscit antequam fiãt, sed sola notitia, non beneplacito. Præscit enim Deus & prædicit etiam quæ non est ipse facturus, sicut præsciuit & prædixit infidelitatem Iudæorum, sed nõ fecit, nec ideo quia præsciuit, ad peccatum infidelitatis eos coëgit, nec præsciisset vel prædixisset eorum mala, nisi essent ea habituri. Vnde Augustinus super Ioannem: Deus, inquit, futurorum præscius per Prophetam prædixit infidelitatem Iudæorum, sed non fecit: neque præsciisset mala eorũ, nisi ea haberent. Non enim ideo quicquam ad peccandum cogit, quia futura hominum peccata prænouit: illorũ enim præsciuit peccata, non sua. Ideóque ea quæ ille præsciuit, ipsorum non sunt, non vera ille præsciuit. Sed quia illius præscientia falli non potest, sine dubio non alius, sed ipsi peccant quos Deus peccatores esse præscibit, & ideo si non malum, sed bonum facere voluissent, non malum facturi præuiderentur ab eo, qui nouit quid sit quisque facturus. His verbis apertè ostenditur, si diligenter attendamus, præscientiam Dei non esse causam malorum quæ præscit: quia non ea præscit tanquam facturus, nec tanquam sua, sed illorum qui sunt ea facturi vel habituri, præsciuit ergo illa sola notitia, sed non beneplacito authoritatis. Vnde datur intelligi, quòd Deus econuersò præscit bona tanquam sua, tanquam ea quæ facturus est, vt illa præsciendo

Lib. 15. c. 13. Homil. 53. in to. 9.

simul fuerit ipsius notitia, & authoritatis beneplacitum.

Contra hoc quod dictum est præscientiam Dei non posse falli, oppositio. 8

Oppositio. AD hoc autem quod suprà dictum, scilicet præscientiam Dei falli non posse, solet à quibusdam ita opponi, Deus præsciuit hunc lecturum, vel aliquid huiusmodi: sed potest esse vt iste non legat, ergo potest aliter esse quàm Deus præsciuit: ergo potest falli Dei præscientia, quod omnino falsum est. Potest equidem non fieri aliquid, & illud tamen præscitum est fieri, non ideo tamen potest falli Dei præscientia: quia si illud non fieret, nec à Deo præscitum esset fieri. Sed adhuc vrgent quæstionem dicentes: Aut aliter potest fieri quàm Deus præsciuit, aut non aliter: sed non aliter, ergo necessariò cuncta eueniunt. Si verò aliter, potest ergo Dei præscientia falli vel mutari. Sed potest aliter fieri, quia potest aliter fieri quàm fiat: ita autem sit vel præscitum est, aliter

Responsio. ergo potest fieri quàm præscitum est. Ad quod dicimus illam locutionem multiplicem facere intelligentiam, scilicet: Aliter potest fieri quàm Deus præsciuit, & huiusmodi, vt: Potest non esse quod Deus præsciuit, &: Impossibile est non esse quod Deus præsciuit, &: Impossibile est non esse præscita omnia quę fiunt, & huiusmodi. Possunt enim hęc coniunctim intelligi, vt coniunctio sit implicita, & disiunctim. Si enim ita intelligas: Non potest aliter fieri quàm Deus præsciuit, id est, non potest vtrunque simul esse, scilicet quod Deus ita præsciuerit fieri, & aliter fiat, verum intelligis. Si autem per disiunctionem intelligas, vt dicas hoc aliter non posse euenire quàm euenit, & quomodo futurum Deus præsciuit, ita esse futurum est. Hoc enim aliter potest euenire quàm euenit, & ea men Deus hoc modo futurum præsciuit. Similiter & alia determinatio, scilicet: Impossibile est illud non euenire quod Deus præsciuit: vel cùm Deus præscierit, si coniunctim intelligas, verum dicis: si disiunctim, falsum. Ita etiam & illud: Impossibile est non esse præscitum omne quod fit, id est, non potest esse vtrunque, scilicet, vt fiat, & non sit præscitum, hic sensus verus est. Si verò dicis Deum non potuisse præscire omne quod fit, falsum est. Potuit enim facere vt non fieret, & ita non esse præscitum.

VTRVM

VTRVM SCIENTIA DEI POSSIT augeri vel minui, vel aliquo modo mutari: vtrunque enim videtur posse probari.

Distinct. XXXIX. A

De immutabilitate vel perfectione diuinæ scientiæ vel cognitione.

PRætereà quæri solet, Vtrum scientia Dei possit augeri, vel minui: vtrunque enim videtur posse probari. Quod enim diuina scientia possit augeri vel mutari, hoc modo probatur: quia potest Deus scire quod nunquam scit. Est enim aliquis qui non est lecturus hodie, & tamen potest esse vt legat hodie: potest enim hodie legere. Nihil autem potest fieri, quod non possit à Deo sciri. Potest ergo Deus scire hunc lecturum hodie: potest ergo aliquid scire quod non scit: ergo potest eius scientia augeri vel mutari. Eadémque videtur posse minui: est enim aliquis hodie lecturus, quem Deus scit lecturum. At potest esse, vt non legat: ergo potest Deus non scire hunc lecturum, potest ergo non scire aliquid quod scit: ergo potest minui eius sciẽtia, vel mutari. Ad quod dicimus, quia Dei scientia omninò immutabilis est, nec augeri potest vel minui. Nam, vt ait Augustinus in 15. libro de Trinitate: Scientia Dei est ipsa sapientia, & sapientia est ipsa essentia, hoc est substantia Dei: quia in illius naturæ simplicitate mirabili non est aliud sapere, & aliud esse, sed quod est sapere, hoc est & esse. Ideóque nouit omnia verbum, quæ nouit pater: sed ei nosse de patre est, sicut esse: Nosse enim & esse ibi vnũ est. Et ideo patri sicut esse, non est à filio, ita nec nosse. Proinde tanquam seipsum dicens, pater genuit verbum sibi coæquale per omnia. Non enim seipsum integrè perfectéque dixisset, si aliquid minus aut amplius esset in eius verbo, quàm in seipso. Hoc est ergo omnino verbum quod pater, non tamen est pater, quia iste filius, ille pater. Sciunt ergo inuicem pater & filius, sed ille gignendo, iste nascendo. Et omnia quæ sunt in eorum scientia, in eorum sapientia, in eorum essentia, vnusquisque eorum simul videt, non particulatim aut sigillatim velut alternante conspectu hinc illinc, & inde huc, & rursum inde, vel inde aliud atque aliud: vt aliqua videre non possit, nisi non videns alia: sed omnia simul videt, quorum nullum est quod non semper videat & sciat. Eius itaque

Responsio cum determinatione. Cap. 13. Eodem li. & cap. 14.

Eodem li. & cap. 14.

itaque scientia inamissibilis & inuariabilis est. Nostra verò scientia & amissibilis, & variabilis, & receptibilis est: quia non hoc est, nobis esse quod sapere vel scire. Propter hoc sicut nostra scientia illi scientiæ Dei dissimilis est, sic & nostrum verbum quod nascitur de scientia nostra, dissimile est illi verbo quo natum est de patre scientia. Ex hac authoritate clarè ostenditur scientiam Dei omnino inuariabilem esse, sicut ipsa essentia Dei omnino inuariabilis est: & quod pater & filius cum spiritu sancto simul omnia sciunt & vident. Sicut ergo non potest augeri, vel minui diuina essentia, ita nec diuina scientia, & tamen conceditur posse scire quod nõ scit, & posse non scire quod scit, quia posset aliquid esse subiectũ eius scientiæ, quod non est: & posset non esse subiectum aliquid quod est, sine permutatione ipsius scientiæ.

Eodem li. Cap. 13.

Oppositio, an Deus possit nouiter, vel ex tempore scire, vel præscire aliquid. 9

HIC opponitur à quibusdam ita: Si Deus potest aliquid scire vel præscire quod nunquam sciuit vel præsciuit, potest ergo ex tempore aliquid scire vel præscire. Ad quod dicimus: Potest quidem Deus scire vel præscire omne quod potest facere, & potest facere quod nunquam fiet. Potest ergo scire vel præscire quod nunquam fiet, nec est, nec fuit, nec illud scit vel sciuit, neque præscit, vel præsciuit, quia scientia eius non est nisi de his quæ sunt, vel fuerunt, vel erunt: præscientia non est nisi de futuris. Et licet possit scire vel præscire quod nunquam est vel erit: non tamen potest aliquid scire vel præscire ex tẽpore. Potest vtique scire vel præscire quod nunquam est, nec erit, nec illud scitum vel præscitum est ab æterno: nec tamen potest incipere scire vel præscire illud: sed ita potest modo scire vel præscire, sicut potest scisse vel præscisse ab æterno. Si enim dicatur eum modo posse scire vel præscire quod ab æterno non sciuit vel præsciuit, id est, ita quod ab æterno non sciuerit vel præsciuerit, quasi vt vtrumque simul esse possit, falsum est. Si verò dicas eum posse modo scire vel præscire quod ab æterno non sciuit vel præsciuit, id est, habere potentiam sciendi vel præsciendi ab æterno & modo aliquid, nec tamẽ illud præscitum est vel futurum verum est. Non potest ergo nouiter, vel ex tempore scire vel præscire aliquid: sicut non potest nouiter vel ex tẽpore velle aliquid,

Responsio.

aliquid, & tamen potest velle quod nunquam voluit.

Vtrum Deus possit scire plura quàm scit. C

ITEM à quibusdam dicitur Deus posse plura scire quàm sciat, quia potest omnia scire quæ scit, & potest aliqua facere quæ nunquam erunt, & illa potest scire: non enim aliqua incognita facere potest. Si verò omnia essent quæ modò sunt, & alia quædam faceret, quæ non sunt, nec erunt, & illa omnia sciret pro certo, plura sciret quam modò sciat, nec tamẽ eius scientia augeri potest, quia hoc totum fieri posset sine mutabilitate scientiæ. Constat ergo Dei scientiam omninò esse immutabilẽ, nec augeri posse vel minui, sed ei subiecta.

Quòd videtur aduersum illi sententiæ quæ suprà dictum est, Deum semper & simul scire omnia. D

ET verò quod prædictum est, scilicet quòd Deus omnia semper vider & simul, videtur obuiare quod ait Hierony. in expositione Abacuc. Absurdum est, inquit, ad hoc deducere Dei maiestatem, vt sciat per momenta singula, quot culices nascantur, quótve moriantur: quota pulicum & muscarum sit multitudo, quótve pisces natent in aquis, & similia. Non simus tam fatui adulatores Dei, vt dum prouidentiam eius etiam ad ima retrudimus, in nosipsos iniuriosi simus, eãdem irrationabilium & rationabilium prouidentiam esse dicẽtes. Hic videtur dicere Hieron. quòd Deus illorum minimorum scientiam, siue prouidentiam non habeat: quòd si hoc est, tũc non omnia simul scit & semper. Ex tali itaque sensu illud dictum esse nouerimus, vt Deum illa alternatim vel particulatim scire neget, nec per diuersa temporum momenta sic illa cognouit, sicut per varia momenta illorũ quædam deficiunt, quædam incipiunt. Neque illis aliisque irrationabilibus ita prouidet, quemadmodum rationabilibus: nunquid enim, vt ait Apostolus, cura est Deo de bobus? & sicut non est cura de bobus, ita nec de aliis irrationabilibus. Dicit tamen Scriptura: quia ipsi est cura de omnibus. Prouidentiam ergo & curam vniuersaliter de cunctis quæ condidit, habet vt habeat vnumquodque quod sibi debetur & conuenit. Sed specialem prouidentiam atque curam habet de rationabilibus, quibus præcepta tradidit, eisque rectè viuendi legem præscripsit, ac præmia

Tom. 6. in explanatione cap. 1. Abacuc.

Quomodo præmissa verba Hieronym. sint intelligenda.

1. Cor. 9. a

Sap. 12. b

præmia promisit. Hanc prouidentiam & curam de irrationalibus non habet. Ideo dicit Apostolus, quia non est cura Deo de bobus: prouidet tamen omnibus, & curat, id est, gubernat omnia, qui omnibus solem suum facit oriri, & pluuiam dat. Scit itaque Deus quanta sit multitudo pulicum, culicum, & muscarum, & piscium, & quot nascantur, quótve moriantur: sed non scit hoc per momenta singula, imò simul & semel omnia. Neque ita scit, vt eandem habeat prouidentiam irrationabilium & rationabilium, id est, vt eodem modo penitus prouideat irrationabilibus & rationabilibus. Rationabilibus enim & præcepta dedit, & Angelos ad custodiam delegauit.

Breuis summa prædictorum cum additione quorundam.

SICVT itaque & immutabiliter scit Deus omnia quæ fuerunt, & sunt, & erunt, tam bona quàm mala: præscit quoque omnia futura, tam bona quam mala.

QVID SIT PRÆDESTINATIO, & in quo differt à præscientia.

Distinct. XL.

De scientia Dei quantum ad speciales effectus, scilicet de prædestinatione & reprobatione. Cap. 10. In tom. 7.

PRædestinatio verò, de bonis salutaribus est, & de hominibus saluandis: vt enim ait Augustinus in libro de prædestinatione Sanctorũ, prædestinatio est gratiæ præparatio, quæ sine præscientia esse non potest: potest autem sine prædestinatione esse præscientia. Prædestinatione quippè Deus ea præscíuit, quæ fuerat ipse facturus: sed præscíuit Deus etiam quæ non esset ipse facturus, id est, omnia mala. Prædestinauit eos quos elegit, reliquos verò reprobauit, id est, ad mortem æternam præscíuit peccaturos.

An aliquis prædestinatorum possit damnari, vel reproborum saluari.

Cap. 13. In tom. 7. Apoc. 3. d Oppositio.

PRÆDESTINATORVM nullus videtur posse damnari, nec reproborum aliquis posse saluari. Vnde Augustinus in libro de correctione & gratia: In Apocalypsi inquit, dicitur: Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam. Si alius non est accepturus nisi iste perdiderit, certus est electorum numerus, id est, non potest augeri vel minui. Ad hoc autem

autem obijciunt quidam: nitentes probare numerum electorum posse augeri & minui, sic: Posset Deus non apponere gratiam quibus apponit, & posset subtrahere quibus non subtrahit: quod si faceret, vtique damnarentur, possent ergo damnari isti qui tamen saluabuntur, posset itaque minui electorum numerus: ita etiam posset augeri, quia posset apponi gratia quibus non apponitur, per quam saluarentur. Possent ergo saluari habita gratia, qui tamen sine ea damnabũtur: posset itaque augeri numerus electorum.

Responsio. Quibus respondemus ex ea ratione dictum esse, & verum esse, numerum electorum non posse augeri vel minui: quia non potest vtrunque simul esse, scilicet vt aliquis saluetur & non sit prædestinatus, vel vt aliquis prædestinatus sit & damnetur. Intelligentia enim coniunctionis implicitæ veritatem facit in dicto, & impossibilitatem in vero. Si verò simpliciter intelligatur, impossibilitas non admittitur, vt cùm dicitur: Prædestinatus potest vel non potest damnari, & reprobus potest saluari. In his enim & huiusmodi locutionibus, ex ratione dicti diiudicanda est sententia dictionis. Alia namque sit intelligentia, si per coniunctionem hæc accipiantur dicta, atque si per disiunctionem: vt supra cum de præscientia agebatur, prætaxatum est. Si enim cum dicis: prædestinatus non potest damnari, intelligas ita, id est, non potest esse vt prædestinatus sit & damnetur, verum dicis: quia coniunctim intelligis: falsum autem si disiunctim, vt si intelligas istum non posse damnari quem dico prædestinatum, potuit enim non esse prædestinatus, & ita damnaretur.

Quomodo adhuc instant quæstioni.

VERVMTAMEN adhuc instant, & secundum coniunctionem argumentando ita procedunt. Non enim, inquiunt, potest esse vt aliquis prædestinatus sit & damnetur. Vtrunque istorum simul esse non potest, sed alterum horum non potest non esse, scilicet quin iste sit prædestinatus (ab æterno enim prædestinatus est) & non potest modo esse prædestinatus. Cum ergo impossibile sit simul vtrunque esse, & impossibile sit alterum non esse, videtur non posse alterum esse, scilicet vt damnetur. Quod si est, ergo non potest esse vt non saluetur. In huius quæstionis solutione mallem alios audire quàm docere. Dicimus tamen de præscientia similem

Solutio in qua vellet magis audire quàm docere.

posse

posse moueri quæstionem. Ideóque tam hîc quàm ibi vnam facimus responsionem, dicentes determinandum fore illud cui innititur tota hæc quæstio, scilicet impossibile est alterũ istorum non esse, scilicet, quin iste modo sit prædestinatus: ab æterno enim iste prædestinatus est. Distinguendum enim est cum ait: Iste non potest modò non esse prædestinatus, vel non potest eo modo esse quin sit prædestinatus: hoc enim coniunctim vel disiunctim intelligi potest. Non enim potest esse vt ab æterno sit prædestinatus: & modò non sit prædestinatus: nec potest esse simul vt sit prædestinatus, & nõ sit prædestinatus: sed tamen potuit esse ab æterno quòd non esset prædestinatus, & potuit ab æterno non esse prædestinatus. Et sicut ab æterno Deus potuit eum non prædestinare, ita conceditur à quibusdam quòd & modò potest Deus eum nõ prædestinasse. Ab æterno ergo potest Deus non prędestinasse eum: ergo potest iste non fuisse prædestinatus, si verò non fuisset prædestinatus, nec modò esset prædestinatus: ergo modò potest non esse prædestinatus, ita & de præscientia & de præscitis dicunt, quod in actionibus vel in operationibus Dei & hominum nullatenùs concedunt. Ex quo enim aliquid factum est vel dictum, non concedunt quod possit non esse vel non fuisse: imo impossibile est non esse vel non fuisse, quod factum est vel dictum: referẽtes possibilitatem vel impossibilitatem ad naturam rei existentis. Cùm verò de præscientia vel prædestinatione Dei agitur, possibilitas vel impossibilitas ad potentiam Dei refertur, quæ semper eadem fuit & est: quia prædestinatio, præscientia, potentia, vnum in Deo est.

Quid sit reprobatio Dei, & in quibus consideretur, & quis sit prædestinationis effectus. 8

Ephes. 1. a

CVMQVE prædestinatio sit gratiæ præparatio, id est diuina electio qua elegit quos voluit ante mundi constitutionem, vt ait Apostolus: reprobatio econuerso intelligenda est præscientia iniquitatis quorundam, & præparatio damnationis eorundem. Sicut enim prædestinationis effectus alius gratia est, qua in præsenti iustificamur, atque ad rectè viuendum, & in bono perseuerandũ adiuuamur, & illa qua in futuro beatificamur: ita reprobatio Dei, qua ab æterno nõ eligendo quosdam reprobauit, secundùm duo considerantur: quorum alterum præscit & non præparat, id est, iniquitatem: alterum præscit & præparat, scilicet, æternam pœnam. Vnde Augustinus ad Prosperum & Hilarium, Hæc, inquit, regula inconcussè tenenda est, peccatores in peccatis præscitos esse, non præparatos, pœnam autem esse præparatam. Præparauit enim Deus, vt ait Aug. in lib. de Bono Perseuerantiæ, in præscientia sua, quibus voluit bona sua: & quibuscunque donat, procul dubiò se donaturum esse præsciuit, præparauit etiam Deus, vt ait Fulgentius, malis ignem æternum: illis vtique, quos iustè præparauit ad luenda supplicia, nec tamen præparauit ad facienda peccata. Præparauit enim Deus, quod diuina æquitas redderet, non quod humana iniquitas admitteret. Non enim sicut præparauit Sanctos ad iustitiam percipiendam, sic præparauit iniquos ad iustitiam amittendam: quia prauitatis præparator nunquam fuit. Sicut ergo prędestinatio Dei propriè est præscientia & prępparatio beneficiorum Dei quibus certissimè liberantur quicunque liberantur: ita reprobatio Dei est præscientia malitiæ in quibusdam nõ definiendæ, & præparatio pœnæ non terminandæ. Et sicut prædestinationis effectus est gratiæ appositio, ita reprobationis æternæ quodammodo effectus esse videtur obdurationis. Nec obdurat Deus, vt ait Aug. ad Sixtum, impartiendo malitiam, sed non impartiẽdo gratiam, sicut nec digni sunt. Quibus enim non impartitur, nec digni sunt, nec merentur: potius vt non impartiatur, hoc digni sunt, hoc merentur. Vnde Apostolus ait, Cuius vult miseretur Deus, & quẽ vult indurat: misericordiã appellans prædestinationẽ, & præcipuè prædestinationis effectum, id est, gratiæ appositionem: obdurationem verò gratiæ priuationem. Nõ enim, vt ait Aug. ad Simplicianum, intelligendum est quòd Deus ita induret, quasi quenquam peccare cogat: sed tamen quibusdam peccatoribus misericordiam iustificationibus suæ non largitur, & ob hoc eos indurare dicitur, quia non eorum miseretur, non quia impellit vt peccent. Eorum autem non miseretur, quibus gratiam non præbendam esse æquitate occultissima, & ab humanis sensibus remotissima iudicat: quã non aperit, sed miratur Apostolus dicẽs, O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei.

Hic dicit quis sit prædestinationis effectus.

Hic dicit secundum quæ constaret reprobatio.

Hoc habetur in glo. ordinaria ad 8. c. ad Rom. c. 17. in tom. 7. Aug. in li. de Bono Perseuerantiæ. Cap. 14.

Epist. 15. Rom. 9. Li. 1. t. 10.

Rom. 11. d

VTRVM ALIQVOD SIT MERITVM obdurationis & misericordiæ. *Distinct.* XLI. A

Vtrũ prædestinatio & reprobatio sint ex meritis nostris.

SI autem quærimus meritum obdurationis & misericordiæ, obdurationis meritum inuenimus, misericordiæ autem meritum non inuenimus: quia nullum est misericordiæ meritum, ne gratia euacuetur, si non gratis donetur, sed meritis redditur. Miseretur itaq; secundum gratiam, quæ gratis datur: obdurat autem secundùm iudicium, quod meritis redditur. Vnde datur intelligi, vt sicut reprobatio Dei est nolle misereri, ita obduratio Dei sit non misereri: vt nõ ab illo irrogetur aliquid quo sit homo deterior: sed tantum quo sit melior non erogetur, Ex his apertè ostenditur quid misericordiam, quid obdurationem intellexerit Apostolus, & quia misericordia nullum aduocat meritum, obduratio verò non est sine merito & misericordiæ verbo. Hic accipitur prædestinatio, & præcipuè prædestinationis effectus: obdurationis verò non ipsa Dei æterna reprobatio, quia eius nullum est meritum, sed gratiæ priuatio siue subtractio, quæ quodãmodò est reprobationis effectus. Accipitur tamen aliquãdo reprobatio pro obduratione, sicut & prædestinatio pro suo effectu, cui est gratia apposita. Gratia enim quæ apponitur, effectus est prædestinationis. Cùm ergo gratiæ quæ apponitur homini ad iustificationem, nulla sint merita, multominùs & ipsius prædestinationis, qua ab æterno elegit Deus quos voluit, aliqua possunt existere merita. Ita nec reprobationis, quã ab æterno quosdam præsciuit futuros malos & damnãdos, sicut elegit Iacob & reprobauit Esau, quod non fuit pro meritis eorum quæ tunc habebant: quia nulla habebãt, quoniam nec ipsi existebant: nec propter futura merita quæ præuideret, vel illum elegit, vel illum reprobauit.

Ex Aug. in tom. 4. Libr. ad Simplicianum. 1. Rom. 9. c Aliàs admittit.

Mal. 1. a

Opinio quorundam, in qua etiam fuit aliquando Augustinus, sed postea retractauit. B

Hoc retractat Aug. lib. Retractationũ, 1. cap. 23.

OPINATI sunt tamen quidam Deum ideo elegisse Iacob, quia talem futurum præsciuit, qui in eum crederet, & ei seruiret: quod aliquando Augustin. se sensisse dicit in lib. Retract. vbi apertè ostendit, quòd si propter futura merita electus esset, iã nõ ex gratia esset electio. Non ergo ideo electus est à Deo, quia talis futurus erat, sed ex tali electione talis est factus: ita dicẽs, Disputans ergo quid elegerit Deus in nondum nato, cui dixit seruiturum esse maiorem, & quid in eodem maiore similiter nondum nato reprobauerit: ad hoc perduxi ratiocinationem, vt dicerem. Non ergo elegit Deus opera cuiusquam in prescientia, quæ ipse daturus est, sed fidem elegit in præscientia: & quem sibi crediturum esse præsciuit, ipsum elegit cui spiritum sanctum daret, vt bona operando, etiam æternam vitã consequeretur. Ecce hic apertè dicit non propter opera eum elegisse, sed propter fidem qua eum præuidit crediturum. Sed quia & in fide meritum est sicuti & in operibus, hoc retractauit dicens, Nondum diligentiùs quæsieram, nec adhuc inueneram qualis sit electio gratiæ, de qua dicit Apostolus, Reliquiæ per electionem gratiæ saluæ fient: quæ vtique non est ex gratia, si ex meritis procedit, vt iam quod datur non secundùm gratiam, sed secundùm debitum reddatur potiùs meritis quàm donetur: per inde quod continuè dixi. Dicit enim idem Apostolus, Idem Deus qui operatur omnia in omnibus, nunquã autem dictum est, Deus credit omnia in omnibus. Ac deinde subiunxit, Quod ergo credimus nostrum est: quod verò bonum operamur, illius est qui credentibus dat spiritum sanctum: sed hoc profectò non dicerem, si scirem etiam ipsam fidem inter Dei munera reperiri, quæ dantur in eodem spiritu. Vtrumque ergo nostrum est propter arbitrium voluntatis, & vtrumque datum est per spiritum fidei & charitatis, Et quod paulò pòst dixi, Nostrũ enim est credere & velle, illius autem dare credentibus & volentibus facultatem bene operandi per spiritum sanctum, per quem charitas Dei diffunditur in cordibus nostris, verum est quidem sed eadem regula est Et vtrumque ipsius est, quia ipse præparat volũtatem, & vtrumque nostrum, quia non fit nisi volentibus nobis: ergo & meritum fidei de misericordia Dei venit. Nõ ergo propter fidem vel aliqua merita elegit Deus aliquos ab æterno, vel apposuit gratiam iustificationis in tempore, sed gratuita bonitate sua elegit, vt boni essent. Vnde Aug. in lib. de Prædestinatione Sanctorum. Non quia futuros nos tales esse præsciuit, ideo elegit, sed vt essemus tales per ipsam electionem gratiæ suæ, qua gratificauit nos in dilecto filio suo.

Id etiam habetur in tom. 4. lib. ad Simplicianum 1. Et in to. 7. lib. de prædestinatione Sanctorum.

Cap. 3. Explanat sentẽtiam prædictorum verborum.

Loco Retractationum prædicto.

Rom. 11. a 1. Cor. 12. d

Retractatio. ad Ro. 5. a

Cap. 18. in tom. 7.

His videtur contrarium quod alibi ait Augustinus. c

q. 98. in Tom. 4.

His tamen aduersari videtur quod dicit Aug. li. 33. quæstionum, Cui vult, inquit, miseretur Deus, & quem vult indurat, sed hæc voluntas Dei iniusta esse non potest, venit enim de occultissimis meritis: quia & ipsi peccatores cùm propter generale peccatum vnam massam fecerunt, tamen nonnulla inter eos est diuersitas. Præcedit ergo aliquid in peccatoribus, quòd quamuis nondum sint iustificati, digni efficiantur iustificatione. Et idem præcedit in aliis peccatoribus, quod digni sunt obtusione. Ecce hic videtur August. dicere, quòd & ipsa Dei voluntas, qua alios eligit, alios reprobat, ex meritis proueniat, sed occultissimis, id est, quod pro meritis alios voluerit eligere, alios reprobare: & quòd pro meritis aliis apponitur gratia iustificationis, aliis non, vnde obtunduntur. Sed quid intelligere voluerit, ignoratur: nisi fortè hoc dicatur intellexisse, quod suprà diximus eum retractasse. Nam ibidem quædam alia continuè subdit, quæ in lib. 1. Retract, apertè tractat: quod vtrumque legẽdi patebit. Vnde verisimile est in præmissis etiam hoc retractasse. Quidam tamen ex eo sensu accipiunt fore dictum, non quia aliquis prædestinetur pro meritis, vel iustificationis gratiam mereatur: sed quia aliqui non adeò mali sunt, vt mereantur sibi gratiam non impartiri. Nullus enim Dei gratiam meretur, per quam iustificatur: potest tamen mereri vt non apponatur, vt penitus abiiciatur. Et quidem aliqui in tantum profundum iniquitatis deuenerunt, vt hoc mereantur, vt hoc digni sint: alij verò ita viuunt, vt etsi non mereãtur gratiam iustificationis, non tamen merentur omnino repelli, & gratiam sibi subtrahi. Ideoque dixit in quibusdam peccatoribus præcedere quo digni sint iustificatione, & in aliis quo digni sint obtusione: sed hoc friuolum est.

Cap. 23. *Potest tamẽ ex tali sensu dictũ intelligi.*

Opinio quorundam falsa de occultis Dei differentium carnaliter. D

Augu. de verbis Apostoli sermo 7. tom. 10.

Multi verò de isto profundo quærentes reddere rationem, atque secundùm coniecturas cordis sui inscrutabilẽ altitudinem iudiciorum Dei cogitare conantes, in fabulas vanitatis abierunt, dicentes, quòd animæ sursum in cœlo peccant, & secundum peccata sua ad corpora pro meritis diriguntur, & dignis sibi quasi carceribus includuntur. Ierunt hi tales post cogitationes suas, & volentes disputare de Dei profundo, versi sunt in profundum, dicentes animas in cœlo ante conuersatas, & ibi aliquid boni vel mali egisse, & pro meritis ad corpora terrena detrusas esse. Hoc autem respuit catholica fides propter euidentem Apostoli sententiam, qua ait, Cùm nondum nati essent, aut aliquid boni vel mali egissent, &c. Melior est ergo fidelis ignorantia, quàm temeraria scientia. Elegit ergo eos quos voluit gratuita misericordia, non quia fideles futuri erant, sed vt fideles essent: eisque gratiam dedit, non quia fideles erant, sed vt fierẽt: ait enim Apostolus, Misericordiam consecutus sum, vt fidelis essem, non ait, quia fidelis eram. Datur quidem & fideli, sed data est etiam priùs vt esset fidelis, Ita etiam reprobauit quos voluit, non propter futura merita quæ præuideret, veritate tamen rectissima, & à nostris sensibus remota.

Rom. 9. c

1. Cor. 7.

Aug. lib. Retract. 1. Cap. 23.

Quæstio. E

Sed quæritur, vtrùm sicut dicitur elegisse quosdam vt boni fierent & fideles, ita etiam concedi debeat reprobasse quosdam vt mali essent & infideles, & obdurare vt peccent: quod nullatenus: concedi oportet. Non enim reprobatio ita est causa mali, sicut prædestinatio est causa boni: neque obduratio ita facit hominem malum, quemadmodum misericordia facit bonum.

Responsio.

An ea quæ semel scit & præscit, semper sciat & præsciat, & semper scierit vel præscierit, quod modo non scit, vel præscit. F

Præterea considerari oportet, vtrum ea omnia quæ semel scit vel præscit Deus, semper scit & scierit, ac præsciat & præscierit, an olim scierit vel præscierit, quod modo non scit vel præscit. De præscientia primò respondemus, dicentes, multa eum præscisse quæ modò non præscit. Cùm enim eius præscientia non sit nisi de futuris, ex quo illa quæ fuerant, præsentia fiunt vel prætereunt, sub Dei præscientia esse desinunt, sub scientia verò semper sunt. Præsciuit ergo Deus omnia ab æterno quæ futura erant, neque præscire desinit, nisi cum futura esse desinũt. Neque cum præscire desinit aliqua quæ antè præsciebat, minus ea nosci quàm antè cognoscebat. Non enim dicitur ex defectu sciẽtiæ Dei, quòd

De præscientia prius respondit dicens Deũ nõ semper præscire quæ olim præsciit.

aliqua præscierit aliquando quæ modò non præsciat, sed ex ratione verbi quod est Præscientia. Præscire enim est antè scire aliquid quàm fiat. Ideóque non potest dici Deus præscire nisi ea quæ futura sunt.

Hic de scientia, dicens Deum semper scire quæ semel scit. G

DE scientia autem aliter dicimus. Scit enim Deus, semper omnia quæ aliquando scit: omnem enim scientiam quam aliquando habet, semper habuit, & habet, & habebit. Ad hoc autem opponitur ita: Olim sciuit hunc hominem nasciturũ qui natus est, modò non scit eum nasciturum, sciuit ergo aliquid quod modò non scit. Item, sciuit mundum esse creandum, modò non scit eum esse creandum: aliquid ergo sciuit quod modò non scit, & alia huiusmodi infinita dici possunt. Sed ad hoc dicimus quòd idem de natiuitate huius hominis & mundi creatione, nunc etiam scit, quod sciebat antequam fierent, licet tunc & nunc hanc scientiam eius diuersis exprimi verbis oportet. Nam quod tunc futurum erat, nunc præteritum est. Ideóque verba commutanda sunt ad ipsum designandum. Sicut diuersis temporibus loquentes, eandem diem modò per hoc aduerbium. Cras designamus, dũ adhuc futura est: modò per Hodie dum præsens est: modò per Heri, dum præterita est. Itaque antequam crearetur mundus, sciebat Deus hunc creandum: postquam creatus est, scit eum creatum, nec est hoc scire diuersa, sed omninò idem de creatione mundi. Sicut antiqui Patres crediderunt Christum nasciturum & moriturum, nos autem credimus eum natum & mortuum nec tamen diuersa credimus nos & illi, sed eadem. Tempora enim, vt ait Aug. variata sunt, & ideo verba sunt mutata non fides. Indubitanter ergo teneamus Deum semper omnia scire, quæ aliquando scit.

Oppositio.

Solutio.

DE OMNIPOTENTIA DEI, VBI priùs consideratur, quare dicatur omnipotens.

Distinct. XLII.

De potẽtia Dei in cõparatione ad possibilia quæ potest.

NVNC de omnipotentia Dei agendum est: vbi prima cõsideratio occurrit, quomodo verè Deus dicatur omnipotens: an quia omnia possit, an tantùm quia ea possit quæ vult

vult: Quòd enim Deus omnia possit, pluribus authoritatibus conprobatur. Ait enim August. in lib. Quæstionum veteris ac nouæ legis, Omnia quidem potest Deus, sed non facit nisi quod conuenit veritati eius & iustitiæ. Idem in eodem, Potuit Deus cuncta facere simul, sed ratio prohibuit, id est, voluntas. Rationem nempe ibi voluntatem Dei appellauit, quia Dei voluntas rationabilis est & æquissima. Fatendum est ergo Deum omnia posse.

Quæ quæstiones mixtim dicuntur. Cap. 6. in Tomo 4.

Quomodo dicatur Deus omnia posse, cùm nos multa possimus quæ ipse non potest. B

SED quæritur quomodo omnia posse dicatur, cùm nos quædam possumus quæ ipse non potest. Non potest enim ambulare, loqui, & huiusmodi quæ à natura diuinitatis sunt penitus aliena, cum horum instrumenta nullatenus habeat incorporea & simplex substantia. Quibus id respondendum arbitror, quòd huiusmodi actiones, ambulatio, scilicet & locutio & huiusmodi, à Dei potentia alienæ nõ sunt, sed ad ipsam pertinentes. Licet enim huiusmodi actiones in se Deus habere non possit (non enim potest ambulare vel loqui, & huiusmodi) eas tamen in creaturis potest operari: facit enim vt homo ambulet, & loquatur, & huiusmodi. Non ergo per istas actiones diuinæ potentiæ detrahitur aliquid, quia & hoc potest facere omnipotens.

Responsio.

De alijs obijcitur. C

SED sunt alia quædam quæ Deus nullatenus facere potest, vt peccata, non enim potest mentiri, nõ potest peccare. Sed non ideo omnipotentiæ Dei in aliquo detrahitur vel derogatur, si peccare non posse dicitur: quia nõ esset hoc potentiæ sed infirmitatis. Si enim hoc posset, omnipotens non esset. Non ergo impotentiæ sed potentiæ imputandum est, quòd ista non potest: vnde Aug. in 15. lib. de Trinit. Magna, inquit, Dei potentia est non posse mentiri. Sunt enim quædam quæ in aliis rebus potentiæ deputanda sunt, in aliis verò minimè & quæ in aliis laudabilia sunt, in aliis verò reprehensibilia sunt. Non ergo ideo Deus minus potens est, quia peccare non potest, cùm omnipotens nullatenus possit esse cui hoc potest.

Solutio.

Aug. lib. 5. de Trinitate

Item de alijs opponit. D

SVNT etiam & alia quædam, quæ Deus non potest, vnde videtur non omnia posse: non enim potest mori vel falli.

In lib. 1. de Symbolo fidei ad catechumenos. Cap. 1. in Tomo 9.

Vnde Augustinus in lib. de Symbolo, Deus omnipotens non potest mori, non potest falli, non potest miser fieri, nec potest vinci. Hæc vtique & huiusmodi abest vt possit omnipotens, si enim huiusmodi passionibus atque defectibus subiici posset, omnipotens minimè foret. Et ideo monstratur omnipotens, quia ei hæc propinquare non valent: potest tamen hæc in aliis operari.

Quòd omnipotentia Dei secundùm duo consideratur. E

HIC ergo diligenter considerantibus, omnipotētiae eius secundum duo apparet, scilicet, quòd omnia facit quæ vult, & nihil omninò patitur: secundùm vtrumque Deus omnipotens verissimè prædicatur, quia nec aliquid est quod ei adpatiendum corruptionem inferre valeat, nec aliquid ad faciendum impedimentum afferre. Manifestum est itaque Deum omnino nihil posse pati, & omnia facere posse, prætereà sola quibus eius dignitas læderetur, eiusque excellentiæ derogaretur: in quo tamen non est minùs omnipotens. Hoc enim posse non esset posse, sed non posse. Nemo ergo Deum impotentem in aliquo dicere præsumat, quia omnia potest quæ posse potentiæ est: & inde verè dicitur omnipotens.

Quibusdam authoritatibus traditur, quòd ideo dicitur omnipotens, quia potest quicquid vult. F

Cap. 96. in Tomo 3. Cap. 5. 31. & vltimo sententialiter.

EX quibusdam tamen authoritatibus traditur ideo verè dici omnipotens, quia quicquid vult, potest. Vnde Augustinus Enchiridio, Non ob aliud veraciter vocatur omnipotens, nisi quoniam quicquid vult potest: nec voluntate cuiusquam creaturæ voluntatis omnipotentis impeditur effectus. Idem in libro de Spiritu & Litera, Non potest Deus facere iniusta, quia ipse est summa iustitia & bonitas. Omnipotens verò est, non quòd possit omnia facere, sed quia potest efficere quicquid vult, ita vt nihil valeat eius voluntati resistere quin compleatur, aut aliquo modo impedire eandem. Ioannes Chrysostomus in Homilia quadā de Expositione Symboli, ait, Omnipotens dicitur Deus quia posse illius non potest inuenire, non posse: dicente Propheta. Omnia quæcunque voluit fecit. Ipse est ergo omnipotens, vt totum quòd vult possit, vnde Apostolus. Eius inquit voluntati quis resistit? His authoritatibus videtur ostendi, quod Deus ex eo tantùm dicatur

Psal. 113. Rom. 9. c

catur omnipotens, quòd omnia potest quæ vult, non quia omnia possit.

Determinatio præmissarum authoritatum. G

SED ad hoc potest dici, quod Augustinus vbi dicit: Omnipotens non dicitur quod omnia possit, &c. tam amplè & generaliter accepit omnia, vt etiam mala includeret, quæ Deus non potest, nec vult: non ergo negauit eum posse omnia quæ conuenit ei posse. Similiter cùm dicit: Non ob aliud veraciter dicitur omnipotens, nisi quoniam quicquid vult, potest: non negat eum posse etiam ea quæ non vult, sed aduersus illos qui dicebant Deum multa velle quæ non potest, affirmat eum posse quicquid vult, & ex eo verè dici omnipotentem, non ob aliud, quàm quia potest quicquid vult. Sed caue quomodo intelligas. Potest quicquid vult se posse, an quicquid vult facere, an quicquid vult fieri. Si enim dicas ideo omnipotentem vocari, quia potest quicquid vult se posse: ergo & Petrus similiter omnipotens dici potest, vel quilibet Sanctorum beatorum, quia potest quicquid vult se posse, & potest facere quicquid vult facere. Non enim vult facere nisi quod facit, nec posse nisi quod potest: sed non potest facere quicquid vult fieri. Vult enim saluos fieri qui saluandi sunt, verumtamen eos saluare non valet. Deus autem quicquid vult fieri, potest facere. Si enim vult aliquid fieri per se, potest illud facere per se, & per se facit: sicut cælum & terram per se fecit, quia voluit. Si autem vult fieri per creaturam, & per eam operatur: sicut per homines facit domus, & huiusmodi artificia. Et Deus quidem ex se, & per se potest: homo autem vel Angelus, quantumcunque beatus est, non est potens ex se, vel per se.

Quæstio intelligendum sit, Quicquid vult.

Oppositio. H

Dub?

SED fortè dices, nec Dei filius potest à se, nec spiritus sanctus, sed solus pater. Ille enim potest à se, qui est à se: filius autem quia non est à se, sed à patre, non potest à se, sed à patre: & spiritus sanctus ab vtroque. Ad quod dicimus, quia licet filius non possit a se, nec operetur à se, potest tamen & operatur per se: sic & spiritus sanctus. Vnde Hilarius in lib. 9. de Trinitate. Naturæ, inquit: Cui contradicis hæretice, hæc vnitas est, vt ita per se, agat filius, ne à se agat: & ita non à se agit, vt per se agat. Per se autem dicitur agere & potens esse,

Solutio. Post medium lib.

quia naturalem habet potentiam eandem quam & pater, qui potens est & operatur: sed quia illam habet à patre, non à se, ideo à patre non à se dicitur posse & agere. Homo autem vel Angelus gratuitam habet potentiam, qua potens est. Ideo ergo vere ac propriè Deus Trinitas omnipotens dicitur, quia per se, id est, naturali potentia potest quicquid vult fieri, & quicquid vult se posse. Nihil enim vult fieri quod non possit facere per se, vel per creaturas: & nihil vult se posse, quod non possit, & omne quod vult fieri, vult se posse, sed non omne quod vult se posse, vult fieri: si enim vellet, fieret, quia voluntati eius nihil resistere possit.

Hic plenè ostenditur quare Deus omnipotēs dicatur.

Rom. 9. c

OPINIO QVORVNDAM DICENTIUM Deum nil posse nisi quod facit.

Distinct. XLIII. A

QVIDAM tamen de suo sensu gloriantes, Dei potentiam sub mensura coarctare conati sunt. Cùm enim dicunt, hucusque potest Deus, & non amplius, quid hoc est aliud quàm eius potentiam, quæ infinita est, concludere & restringere ad mensuram? Aiunt enim, non potest Deus aliud facere quàm facit, nec melius facere id quod facit, nec aliquid prætermittere de his, quæ facit. Istámque pravam suam opinionem verisimilibus argumentis, causisque commentitiis, nécnon & sacratum authoritatum testimoniis munire conantur dicentes: Non potest Deus facere nisi quod bonum & iustum est fieri: non est autem iustum & bonum eum facere quàm facit, non ergo facit omne quod iustum est & bonum eum facere: sed quis audeat hoc dicere?

De potentia Dei in comparatione ad quantitatem: ostendens eius immensitatem, siue quantum Deus possit.

Ratio illorū prima. B

Secunda ratio.

ADDVNT etiam, Non potest facere, nisi quod iustitia eius exigit, sed non exigit eius iustitia, vt faciat nisi quod facit: non ergo potest facere, nisi quòd facit. Eadémque iustitia exigit, vt id non faciat quod non facit, non autem potest facere contra iustitiam suam, non ergo potest aliquid eorum facere, quæ dimittit. C

Responsio ad prius dictum.

HIS autem respondemus, duplicem verborum intelligentiam aperientes, & ab eis inuoluta euoluentes sic: Non potest Deus facere nisi quod bonum est & iustum, id est, non potest facere nisi illud quod si faceret bonum & iustum esset, verum est: sed multa potest facere quæ non bona sunt, nec iusta, quia nec sunt, nec erunt, nec bene fiunt, nec fient, quia nunquam fient. Item quòd secundò oppositum fuit: Non potest facere nisi quod iustitia sua exigit: &, Non potest id facere quod iustitia sua exigit, vt non fiat. Dicimus, quia exactionis verbum de Deo congruè non dicitur, nec propriè accipitur: & in illis locutionibus duplex est sensus. Si enim intelligas, non potest facere nisi quod sua iustitia sua exigit, id est, nisi quod voluntas sua iusta vult, falsum dicis. Iustitia enim ipsius Dei æquissima voluntas accipitur, qualiter accipit Augustinus illa verba Domini in Genesi, loquentis ad Loth: Non possum quicquam facere donec illò introeas, exponens: Non posse, inquit, se dixit, quod sine dubio poterat per potentiam, sed non poterat per iustitiam: quod poterat quidem, sed non volebat, & illa voluntas iusta erat. Si verò per hæc verba intelligis eum non posse facere, nisi illud quod si fieret, iustitiæ eius conueniret, verum dicis. Similiter distinguè illud: Non potest facere quod sua iustitia exigit vt non faciat, id est, non potest facere id quod ipse qui est summa iustitia, non vult facere, falsum est. Si autem his verbis intelligas eum non posse facere id quod iustitiæ eius conuenire non potest, verum dicis.

Gene. 19. c

Hæc habētur in lib. contra secundam Gaudentij epist. c. 22. Tom. 7.

Tertia illorum ratio. D

ADDVNT quoque & alia dicentes: Non potest Deus facere nisi quod debet: non autem debet facere nisi quod facit. Si enim debet alia facere, non ergo facit omne quod debet: si verò facit omne quod debet, nec potest facere nisi quod debet, non ergo potest facere nisi quod facit. Item: Aut debet dimittere quod dimittit ne faciat, aut non debet. Si non debet, non rectè dimittit: si verò debet dimittere, ergo non debet facere. Si autem non debet nec decet, non oportet eum facere: & si non decet, nec oportet eum facere, ergo non potest facere: non ergo potest facere, nisi quod facit, nec potest illud dimittere quod facit quin faciat, quia debet illud facere,

cere,& quod debet facere,non potest illud dimittere. Sed vt mihi videtur, hoc verbum debet, venenum habet. Multiplicem enim & inuolutam continet intelligentiam: nec Deo propriè competit, qui non est debitor nobis, nisi fortè ex promisso, nos verò ei debitores sumus ex commisso. Vt autem venenum euacuetur, distinguè verbi sensum: Non potest Deus facere nisi quod debet,id est,nisi quod vult,falluin est:sic enim potest ipse dici debere aliquid,quia vult illud. Si autem dicatur, non potest nisi quod debet, id est, non potest nisi illud,quod si faceret,ei benè conueniret,verum est. Addunt quoque illi dicentes,nihil facit aut dimittit nisi optima & rationabili causa, licet nobis occulta sit: secundum quam oportet eum facere ac dimittere,quæ facit vel dimittit. Ratio enim penes eum est: quia illa facit, & illa dimittit: quæ ratio æterna est,& semper manens, præterquam non potest aliquid facere vel dimittere. Illa ergo manente non potest quòd facit dimittere,nec quod dimittit facere:& ita non potest facere,nisi quod facit. Et ad hoc respondemus,ambiguitatem locutionis determinantes. Cùm enim dicitur: Ratio vel causa optima penes Deum est, qua facit cuncta quæ facit,& dimittit ea quæ dimittit,verum quidem est:quia in eo volũtas est æquissima & rectissima, qua facit & dimittit quæ vult, contra quam facere non potest, nec præter eam facere potest. Nec vtique contra eam faceret,nec præter eam, si ea quæ facit dimitteret,vel quæ dimittit faceret: sed eadẽ manente ratione & causa,alia potuit facere,& ista dimittere. Licet ergo ratio sit penes eum, qua alia facit, & alia dimittit, potest tamen secundùm eandem rationem & dimittere quæ facit,& facere quæ dimittit.Ipsi etiam addunt:Ratio est eum facere quæ facit, & non alia: & non potest facere nisi quod ratio est eum facere,& ita non potest facere, nisi quod facit. Item: Ratio est eum dimittere quæ dimittit, & non potest non dimittere quod ratio est eum dimittere, & ita non potest non dimittere quod dimittit. Et ad hoc dicimus locutiones ambiguas esse, & ideo determinandas. Si enim cum dicitur: Non potest facere nisi quod ratio est eum facere, intelligas eum non posse facere nisi ea quę rationabilia sunt, & ea quæ si fierent, rationabilia essent, verus est sensus. Si autem intelligas eum non posse facere alia rationabilia & bona, nisi ea quæ vult & facit, falsus est intellectus. Item aliud adiungunt dicentes: Si potest Deus aliud facere quàm facit, potest ergo facere quod non præsciuit, & si potest facere quod nõ præsciuit, potest sine præscientia operari:quia omne quod facturum se præsciuit facit: nec facit aliquid quod non præsciuit. Quòd si præter præscientiam eius aliquid fieri impossibile est:omne ergo quod præscitum est,fieri necesse est: ergo aliud fieri quàm sit nulla ratione possibile est: ergo non potest à Deo fieri nisi quod fit. Hæc autem quæstio de præscientia facilè determinari potest per ea quæ superiùs dicta sunt,cùm de præscientia ageretur.

Quartæ illorum ratio.

Responsio.

Adhuc addunt quæstionem.

Responsio.

Alia illorum ratio.

Authoritatibus vtuntur in assertionem suæ opinionis. E

His autem illi scrutatores, qui defecerunt scrutantes scrutinia, Sanctorum annectunt testimonia. Dicit enim Augustinus in libro de Symbolo: Hoc solùm non potest Deus quod non vult, per quod videtur non posse facere aliquid nisi quod vult:sed non vult nisi quod facit,& ita videtur non posse nisi quod facit. Illud autem ita intelligendum est. Id solùm non potest Deus quod non vult,scilicet se posse. Idem in 7. lib.de Confes.ad Deum loquens ait: Non cogeris inuitus ad aliquid:quia voluntas tua non est maior quam potentia:esset autem maior, si teipso,tuipse maior esses. Ex hoc videtur quòd Deus non possit plura quàm vult, sicut non vult plura quam potest.Sicut enim voluntas non est maior potentia,ita nec potentia maior est voluntate. Ideóque sicut plura non vult quàm potest, ita eum nõ plura posse quàm velle dicunt. Sed ad hoc dicimus, quia nec voluntas potentia, nec potentia voluntate maior est, quia vna & eadem res est potentia & voluntas,scilicet ipse Deus:qui esset maior seipso, si voluntas maior esset potentia,vel potentia voluntate.

Nec hac authoritate negatur Deum plura posse quam velle, quia plura sunt subiecta eius potentiæ quam voluntati. Fateamur itaque Deum plura posse facere quæ non vult, & posse dimittere quæ facit. Quod vt certius firmiusque teneatur, scripturæ testimoniis asseramus, Deum plura posse facere quam facit. Veritas ipsa secundùm Matthæum ait: An putas quia non possum rogare patrem meum, & exhibebit mihi modò plus quàm duodecim legiones Angelorum? Ex quibus verbis patenter innuitur,quia & filius poterat rogare

Hæc quæstio ex prædictis facilè determinatur.

Distinct. 31. & 39.

In tomo 9. Lib. 1. c. 1.

Quomodo intelligenda sit auctoritas. Cap. 3.

In tomo 1. Responsio.

Authoritatibus ostenditur plura quàm facit facere posse.

Mat. 26. f

gare quòd non rogabat, & pater exhibere quod non exhibebat. Vterque ergo poterat facere quod non faciebat. Augu. Cap. 95. in tomo 3. Matt. 11. c etiam in Enchir. ait: Omnipotentis voluntas multa potest facere quæ non vult, nec facit: potuit enim facere vt duodecim legiones Angelorum pugnarent contra illos qui Christum coeperunt. Item in eodem: Cur apud quosdam non factę sunt virtutes, quæ si factæ fuissent, egissent illi homines pœnitentiam: & factæ sunt apud eos qui non erant creditur? tunc non latebit quod nunc latet. Nec vtique iniustè Deus noluit saluos fieri, cùm possent salui esse si vellet. Tunc in clarissima sapientiæ luce videbitur, quod nunc piorum fides habet, antequam manifesta cognitione videatur, quàm certa & immutabilis & efficacissima sit voluntas Dei: quæ multa possit & non velit, nihil autem quod non possit, velit. Idem in libro Cap. 7. in tomo 7. de natura & gratia: Dominus Lazarum suscitauit in corpore, Ioan. 11. f Nunquid dicendum est, non potuit Iudam suscitare in mente? Potuit quidem, sed noluit. His authoritatibus, aliisque multis apertè docetur, quòd Deus multa possit facere quæ non vult: quod etiam ratione probari potest: Non enim vult Deus omnes homines iustificare, & tamen quis dubitat eum posse? Potest ergo Deus aliud facere quàm facit: & tamen si aliud faceret, alius ipse non esset. Et potest aliud velle quàm vult & tamen eius voluntas nec noua, nec mutabilis aliquo modo potest esse. Quòd etsi possit velle quod nunquam voluit non tamen nouiter, nec noua voluntate, sed sempiterna tantum voluntate velle potest: potest enim velle quod ab æterno potest voluisse: habet enim potentiam volendi & nunc ab æterno, quod tamen nec modo vult, nec ab æterno voluit.

Quòd sine mutabilitate potentiæ, vel voluntatis potest deus & aliud velle, & alia facere, quã quæ vult vel facit.

AN DEVS POSSIT FACERE aliquid melius, quam facit.

De potentia Dei in comparatione admodum sine qualitatem rectam.

Distinct. XLIIII.

NVNC illud restat discutiendum, vtrum meliùs aliquid possit facere quàm facit. Solent enim scrutatores dicere, quod ea quæ facit Deus, non potest meliora facere: quasi posset facere, & non faceret, inuidus esset, & non summe bonus. Et hoc ex simili astruere conantur: ait enim Aug. in l. b. 83. q. Deus quem genuit, quoniam meliorem, se fecit

rare non potuit (nihil enim Deo melius) debuit æqualem. Si enim voluit & non potuit, infirmus est. Si potuit & noluit, inuidus. Ex qua confirmatur æqualem genuisse filium. A similli volunt dicere, quòd si potest Deus rem meliorem facere quam facit, inuidus est. Sed non valet huius similitudinis inductio, quia filium genuit de substantia sua. Ideóque si posset gignere æqualem & non gigneret, inuidus esset: alia verò quæ non de substantia sua facit, meliora facere potest.

Quæst. 50 & libr. 3. contra Maximum, to. 6. c. 18. Tom. 4.

Quæstio qua illi arctantur. B

VERVM hîc ab eis responderi deposco, cur dicunt rem aliquam, siue etiam rerum vniuersitatem, in qua maior consummatio expressa est, non posse esse meliorem quàm est: siue ideo, quia summè bona est, ita vt nulla omnino boni perfectio ei desit: siue ideo, quia maius bonum quod ei deest, capere ipsa non valeat. Sed si ita summè bonum dicitur, vt nulla ei perfectio boni desit, iam creatura creatori æquatur. Si verò ideo non potest melior esse, quia bonum amplius quòd ei deest, capere ipsa non valeat, iam hoc ipsum non posse defectionis est, non consummationis: & potest esse melior, si fiat capax melioris boni, quod ipse potest qui eam fecit. Potest ergo Deus meliorem rem facere quàm facit. Vnde Augustinus super Genes. Talem potuit Deus hominem facere, qui nec peccare posset, nec vellet: & si talem fecisset, quis dubitat eum meliorem fuisse? Ex prædictis constat, quòd potest Deus & alia facere quàm facit, & quæ facit meliora ea facere quàm facit.

Aug. super Genes. ad lit. libr. 4. c. 14.

Lib. 11. de Genesi ad liter. c. 7. in tom. 2.

Vtrum alio vel meliori modo possit facere quàm facit. C

POST hæc considerandũ est, vtrum alio modo vel meliori quàm facit, possit ea facere quæ facit. Si modus operationis ad sapientiam opificis referatur, nec alius, nec melior modus esse potest. Non enim potest facere aliquid aliter vel melius quam facit, id est, alia sapientia vel maiori sapientia: nihil enim sapientius potest facere quàm facit. Si verò referatur modus ad rem ipsam quàm facit Deus, dicimus quia & alius, & melior potest esse modus. Et secundum hoc concedi potest, quia ea quæ facit, potest facere melius, & aliter quàm facit: quia potest quibusdam meliorem modum existendi

Responsio.

præstare

præstare & quibusdam alium. Vnde Augustin. in 13. libro de Trinit. dicit, quòd fuit & alius modus nostræ liberationis possibilis Deo, qui omnia potest: sed nullus alius nostræ miseriæ sanandæ fuit conuenientior. Potest ergo Deus eorum quæ facit, quædam alio modo meliori, quædam alio modo æquè bono, quædam etiam minus bono facere quam facit: vel tamen modus referatur ad qualitatem operis, id est, creaturæ, non ad sapientiam creatoris.

D

Vtrùm Deus semper possit omne quod olim potuit.

PRÆTEREA quæri solet, vtrum Deus semper possit omne quod olim potuit. Quod quibusdam videtur dicentibus: Potuit Deus incarnari, & potuit mori, & resurgere, & alia huiusmodi, quæ modò non potest: Potuit ergo quæ modò non potest, & ita habuit potentiam quam modò non habet, vnde videtur potentia eius imminuta. Ad quod dicimus, quia sicut omnia semper scit quæ aliquando sciuit, & semper vult quæ aliquando voluit, nec vnquam aliquam scientiam amittit, nec voluntatem mutat quam habuit: ita omnia semper potest quæ aliquando potuit: nec vnquam aliqua potentia sua priuatur. Non est ergo priuatus potentia incarnandi vel resurgendi, licet non possit modo incarnari vel resurgere. Sicut enim potuit olim incarnari: ita & potest modò incarnatus esse: in quo eiusdē rei potentia monstratur. Vt enim olim sciuit se resurrecturū, & modo scit se resurrexisse. Nec est alia scientia illud olim sciuisse, & hoc modo scire, sed eadem omninò. Et sicut olim voluit resurgere, & modò resurrexisse: eadem quo vnius rei voluntas exprimitur: ita potuit olim nasci, & resurgere, & modò ipse potest natus fuisse & resurrexisse: & est eiusdem rei potentia. Si enim posset modo nasci & resurgere, non esset idem posse. Verba enim diuersorum temporum diuersis prolata temporibus, & diuersis adiuncta aduerbiis eundem faciūt sensum, vt modò loquentes dicimus: Iste potest legere hodie: cras autem dicimus: Iste potest legere, vel potuit legere heri: vbique vnius rei monstratur potentia. Si autem diuersis temporibus loquentes eiusdem temporis verbis & aduerbiis vramur, dicentes hodie: Iste potest legere hodie, dicentes cras: Iste potest hodie legere: nō idem, sed diuersa dicimus eum posse. Fateamur ergo Deum semper

Responsio.

posse quicquid semel potuit, id est, habere omnem illam potentiam quam semel habuit, & illius omnis rei potentiam cuius semel habuit, sed non semper posse facere omne illud quod aliquando potuit facere. * potest quidem facere aut fecisse aliquando quod potuit. Similiter quicquid voluit & vult, id est, omnem quam habuit voluntatem, & modo habet: & cuiuscunque rei voluntatem habuit, & modo habet: non tamen vult esse vel fieri omne quod aliquando voluit esse vel fieri, sed vult fuisse vel factum esse. Ita & de scientia Dei dicendum est.

Hic cōtradicitur Magistro à plerisque modernis doctorib⁹.

DE VOLVNTATE DEI, QVÆ ESSENTIA Dei est vna & æterna, & de signis eius. A

Distinct. XLV.

IAM de voluntate Dei aliquid pro sensus nostri imbecillitate dicendum est. Sciendum est ergo, quia voluntas siue volens de Deo secundùm essentiam dicitur. Non est enim ei aliud velle & aliud esse, sed omninò idem. Et sicut idem est ei esse bonum quod esse Deum, ita idem est ei esse volētem, quod esse Deum. Nam voluntas qua semper volens est, non affectus vel motus est, qui in Deum cadere non valet, sed diuina ousia qua volens est Deus, & huiusmodi.

De quidditate voluntatis Dei.

Quòd licet idem sit Deo velle quod esse, non tamen potest dici Deus esse omnia quæ vult. B

ET licet idem sit Deo velle quod esse, non tamen dicendum est Deum esse omnia quæ vult: quod quidā de Dei voluntate non rectè sentientes, nobis obiiciunt dicentes. Si idē est Deo velle quod esse, ergo cùm dicimus Deum velle omnia quæ facit, dicimus eum esse omnia quæ facit: alioquin non ibi illo verbo idem significatur, quod significatur hoc verbo Esse, cùm de Deo dicitur. Et si ita est, non semper dicitur de Deo velle secundùm essentiam. Si verò secundùm essentiam non dicitur aliquando, quomodo ergo dicitur de Deo? relatiuè enim nunquam dicitur. Ad quod dicimus, quia licet idem penitus sit Deo velle quod esse, non tamen potest dici omnia quæ vult: sicut idem est Deo. Esse quod Scire: nec tamen sicut dicitur scire omnia, ita quoque potest dici esse omnia.

Obiectio quorundā.

Responsio plenā continens solutionem.

Quis sit sensus horum verborum, Deus scit, vel Deus vult: Item, Deus scit omnia, vel vult aliquid: & quid de Deo in his prædicetur. C

ET vbicunque Deus dicitur scire vel sciens, vel velle vel volens, hæc de eo secundùm essentiam dicuntur. Cùm enim dicitur, Deus scit, vel Deus vult, siue Deus est sciens vel volens, essentia diuina prædicatur, & Deus esse enũciatur. Cùm autem additur: omnia, vel aliquid, vel aliqua, & dicitur Deus scit omnia, vel vult aliquid, vel aliqua: essentia quidem diuina prædicatur non simpliciter & absolutè, sed ita vt scientiæ quæ ipse est, omnia subiecta monstrentur, & voluntati quæ ipsa eadem est, aliquid vel aliqua subiecta esse dicantur: vt talis fiat sensus, Deus scit omnia, id est, Deus est cuius scientiæ quæ ipsius essentia est, omnia subiecta sunt. Similiter Deus vult hæc, vel illa, id est, Deus est, cuius voluntati quæ ipse est hæc siue illa subiecta sunt. Volens ergo siue velle dicitur Deus secundum essentiam, cuius voluntas essentia est sempiterna & immutabilis (licet ea varientur & transeant, quæ ei subiecta sunt) quæ non potest esse iniusta vel mala quia Deus est.

Quòd Dei voluntas summè bona, causa est omnium quæ naturaliter sunt: cuius causa non est quærenda, quia nullam habet, cum sit æterna. D

Hic dicit quare eius causa quærenda non est. Quæstio. 28. In tom. 4. Lib. 1, c. 2. Tom. 1.

HAEC itaque summè bona voluntas, causa est omnium quæ naturaliter fiunt, vel facta siue futura sunt quæ nulla præuenta est causa, quia æterna est. Ideóque causa ipsius quærenda non est. Qui enim eius causam quærit, aliquid maius ea quærit, cum nihil ea maius sit. Vnde Aug. in lib. 82. q. Qui quærit quare voluerit Deus mundum facere, causam quærit voluntatis Dei. Omnis autem causa efficiens maior est eo quòd efficitur. Nihil autem maius est voluntate Dei. Non ergo eius causa quærenda est. Idem in libro contra Manichæos, Si qui dixerint, quid placuit Deo facere cœlũ & terram? Respondendum est eis, qui voluntatem Dei nosse defenderant, causas & voluntatem Dei scire quærunt, quòd voluntas Dei omnium quæ sunt ipsa sit causa. Si enim habet causam voluntas, est aliquid quod antecedat voluntatem Dei quod nefas est credere. Qui ergo dicit, quare fecit Deus cœlum & terram? Respondendum est illi, quia vult. Voluntas enim Dei causa est cœli & terræ: & ideo maior est voluntate Dei,

Dei, quàm cœlum & terrã. Qui autem dicit, quare voluit facere cœlum & terram? maius aliquid quærit quàm est voluntas Dei: nihil aut minus inueniri potest. Compescat se ergo humana temeritas, & id quod nõ est non quærat, ne id quod est non inueniat. Ecce his authoritatibus apertè insinuatur, quòd volũtatis Dei causa nulla est, & ideo quærẽda non est.

Quòd voluntas Dei prima & summa causa est omnium. E

VOLVNTAS ergo Dei, vt ait Aug. in 3. lib. de Trinit. prima & summa causa est omnium specierum atque motionum. Nihil enim fit, quod non de interiori atque intelligibili aula summi imperatoris egrediatur secũdum ineffabilem iustitiam. Vbi enim non operatur quod vult Dei omnipotẽtis sapientia, quæ pertingit à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter? & non solum facit ea quæ perseuerantia consuetudinis admirationem non admittunt: sed etiã ea, quæ propter raritatem & insoliti[tu]m euentum mira videntur: vt sunt defectus luminarium, & te[rræ]motus, & mõstrosi animantium partus, & his similia: quo[rum] nihil fit sine voluntate Dei sed plerisque non apparet. Ideóque placuit vanitati Philosophorum etiam causis aliis e[a] attribuere cum omnino videre non possent superiorẽ cæteris omnibus causam, id est, voluntatẽ Dei. Itaque non nisi Dei voluntas causa prima est sanitatis, ægritudinis, præmiorum atque pœnarum gratiarum & retributionum. Hæc ergo sola est vnde ortum est quicquid est, & ipsa non est orta, sed æterna.

Cap. 4. Idem c. 4. eiusdem & in prin. 2. cap. Sap. 8.

Quibus modis accipitur Dei voluntas. F

HIC non est prætereundum nobis, quòd sacra Scriptura de voluntate Dei variis modis loqui consueuit: & tamen nõ est Dei voluntas diuersa, sed locutio diuersa est de voluntate, quia nomine voluntatis diuersa accipit. Nam voluntas Dei verè ac propriè dicitur quæ in ipso est, & ipsius essentia est: & hæc vna est, nec multiplicitatem recipit nec mutabilitatem, quæ inexpleta esse non potest: de qua Propheta ait, Omnia quęcunque voluit Dominus fecit. Et Apostolus, Voluntati eius quis resistit? Et alibi. Vt probetis quæ sit voluntas Dei bona & beneplacens & perfecta. Et hæc voluntas reste appellatur beneplacitum Dei siue dispositio.

Idem li. 2. Quæ verè & propriè dicitur Dei volũtas, & ea dicitur beneplacitũ. Psal. 113. Rom 9. c. Rom. 12.

Quòd secundum figuram dicitur voluntas Dei præceptio, prohibitio, consilium, permissio, operatio: & ideo pluraliter dicit Scriptura voluntates. G

Psal. 110. ALIQVANDO verò secundùm quandam figuram dicendi voluntas Dei vocatur, quod secundùm proprietatem non est voluntas eius: vt præceptio, prohibitio, consilium, necnon permissio & operatio. Ideoque pluraliter aliquando *Psal. 88.* Scriptura voluntates Dei pronunciat. Vnde Propheta, Magnæ opera Domini exquisita in omnes voluntates eius: cùm *Psal. 18.* non sit nisi vna voluntas Dei, quæ ipse est: pluraliter tamen dicit voluntates, quia voluntas Dei variis modis ac pro diuersis accipitur, vt dictum est, Ita etiam idem Propheta propter multos effectus misericordiæ & iustitiæ pluraliter dicit, Misericordias Domini in æternum cantabo, Et alibi, Iustitiæ Domini rectæ, lætificantes corda: cùm tamen in Deo vna sit misericordia, vna iustitia, & vna eademque sit misericordia quæ iustitia, scilicet, diuina ousia.

Quare præceptio & prohibitio & consilium dicantur Dei voluntas. H

IDEO autem præceptio & prohibitio atque consilium cùm sint tria, dicitur tamen vnumquodque eorum Dei voluntas: quia ista sunt signa diuinæ voluntatis: quemadmodũ & signa iræ dicuntur ira: & dilectionis signa dilectio appellantur, & dicitur iratus Deus, & tamen non est ira in eo aliqua, sed signa tantùm quæ foris fiunt, quibus iratus ostenditur, ita ipsius nominantur. Et est figura dicendi, secundum quam non est falsum quod dicitur: sed verum quod dicitur sub tropi nubilo obumbratur. Et secundum hos tropos diuersæ voluntates Dei dicuntur, quia diuersa sunt illa quæ per tropum voluntas Dei dicuntur.

Vbi voluntas Dei pro præcepto & consilio accipiatur. I

Mat. 6. d PRO præcepto ei atque consilio potest accipi voluntas vt
Mat. 12. d ibi, Fiat voluntas tua, sicut in cœlo & in terra. Et alibi, Qui
Cap. 13. facit voluntatẽ patris mei, qui in cœlis est, ipse frater meus
n tom. 3. & soror, & mater est. Et contra hanc voluntatem multa fiũt. Vnde Aug. in lib. de Spiritu & Litera, Infideles, inquit, contra voluntatem Dei faciunt, cùm eius Euangelio non credunt.

Quod Deus non vult ab hominibus fieri omnia quæ præcepit, vel non fieri quæ prohibet. K

ET si illa tria dicuntur Dei voluntas, ideo quia signa sunt diuinæ voluntatis: non est tamen intelligendum Deum omne illud fieri velle, quod cuicunque præcepit: vel non fieri *Gen. 22.* quod prohibuit. Præcepit enim Abrahæ immolare filiũ, nec tamen voluit, nec ideo præcepit vt id fieret: sed vt Abrahæ probaretur fides. Et in Euangelio præcepit sanato ne cui di- *Mar. 1.* ceret: ille autem prædicauit vbique, intelligens Deum non ideo prohibuisse quin vellet opus suum prædicari: sed vt daret formam homini laudem humanam declinandi.

De permissione & operatione vbi dicantur Dei voluntas. L

PERMISSIO quoque Dei & operatio voluntas Dei *Cap. 95.* appellantur, qualiter accipit August. in Ench. dicens, Non fit aliquid nisi omnipotens fieri velit: vel sinẽdo vt fiat, vel ipse faciendo. Nec dubitandum est Deum facere bene, etiam sinendo fieri quæcunque fiunt malè: non enim hæc nisi iusto iudicio Dei sinit, & profectò bonum est omne quod iustum est. Ecce hic manifestè habemus Dei voluntatem appellari ipsius operationem vel permissionem, cum dicit non fieri aliquid nisi omnipotens fieri velit, vbi includit & bona & mala omnia quæ fiunt. Ideóque apertè distinguit quomodo Deum velle dixerit, ne eadẽ ratione intelligeretur velle bona & mala, subdens vel sinendo vt fiat, hoc quãtum ad mala dicit vel ipse faciendo, hoc quantum ad bona. Mala enim sinit fieri, sed non facit: bona verò ipse facit. Ideóque dixit eũ velle: quia & nolens mala sinit, volens bona operatur, & ob hoc permissio, & operatio voluntas Dei dicuntur.

Quinque suprà proposita, dicuntur secundùm tropum vt ideo distinguat Lector vbique, pro quo eorum accipiatur voluntas. M

QVINQVE ergo suprà posita sunt, quæ dicuntur secundum tropum, Dei voluntas: quia signa sunt diuinæ voluntatis, quæ vna est & immutabilis, scilicet, Dei beneplacitum. Ideóque diligenter distinguat Lector, vbi de voluntate

Dei Scriptura cõmemorat, iuxta quem modum accipi oporteat, vtrum pro beneplacito Dei, an pro aliquo signorũ eius. Magna enim est adhibenda discretio in cognitione diuinæ voluntatis: quia & beneplacitum Dei est voluntas eius: & signum beneplaciti eius dicitur voluntas eius. Sed beneplacitum eius æternum est, signum verò beneplaciti eius non: & consonat rerum effectibus beneplacitum ipsius, & ipsi effectus rerum ab illo non discordant. Fit enim omne quod
Matt.19.c beneplacito vult fieri: & omne quod non vult fieri nequaquã fit. Non ita autem est de signis: quia præcipit Deus multis, ea quæ non faciunt, & prohibet quæ non cauent, & consulit quæ non implent.

ILLI SENTENTIÆ, QVA DICTVM EST Dei voluntatem non posse cassari, quæ ipse est, quædam videntur obuiare. *Distinct.* XLVI.

De implesione voluntatis Dei qualiter impleatur. Dist. præcedente lit.F.

HIc oritur quæstio. Dictum est enim in superioribus & authoritatibus communitum, quòd volũtas Dei quę ipsa est, quæ beneplacitum eius vocatur, cassari non potest: quia illa voluntate fecit quęcunque voluit in cœlo & in terra: cui teste Apostolo nihil resistit. Quæritur ergo quomodo accipiendum sit quod Apostolus de Domino ait. Qui vult omnes homines saluos fieri. Cùm enim non omnes salui fiant, sed plures damnentur: videtur vtique non fieri quod Deus vult fieri, humana, scilicet, voluntate impediente voluntatem Dei. Dominus quoque in Euangelio impiam ciuitatem compellans, Quoties, inquit, volui congregare filios tuos sicut gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti? Ita etiam hæc dicuntur tanquam Dei voluntas superata sit hominum voluntate: & infirmissimis nolendo impedientibus non potuerit facere potentissimus quod volebat. Vbi est ergo illa omnipotentia, qua in cœlo, & in terra, secũdùm Prophetam, omnia quæcunque voluit fecit? & quomodo voluntati eius secundùm Apostolum nihil resistit, si colligere filios Hierusalem voluit, & non fecit? Hæc enim prædicta plurimum obuiaru videntur.

Ex Aug. in Enchiridio. cap. 9.7.
Psal. 113.
Rom.9.d
1.Tim.2.b
Mat.23.d

Solutio, quomodo intelligendum sit illud, Volui congregare & noluisti.

SED audiamus solutionem: ac primum quomodo accipiendum sit illud quod Dominus ait, videamus. Non enim ex eo sensu illud dictum est, ait Augustinus in Enchiridio prædictam quæstionem soluens, quasi dominus voluerit cõgregare filios Hierusalem: & non sit factum quod voluit, *Cap.97.* quia ipsa noluerit, sed potiùs ipsa quidem filios suos ab ipso colligi noluit, qua tamen nolente filios eius collegit ipse omnes quos voluit: quia in cœlo & in terra non quędam voluit & fecit, quædam verò voluit & nõ fecit, sed omnia quæcunque voluit fecit: vt sit sensus, Quoties volui congregare filios tuos & noluisti? id est, quotquot congregaui mea voluntate semper efficaci, te nolente feci. Ecce in euidenti po- *Psal.113.* situm est, quòd illa Domini verba superioribus non repugnant.

Quomodo intelligendum sit illud, Qui vult omnes homines saluos fieri.

NVNC videre restat, quomodo etiam præmissa verba *1.Timot.* Apostoli, prædictis non contradicant: qui de Deo loquens *2.b* ait, Vult omnes homines saluos fieri. Quorũ occasione ver- *Dist. præ-* borum multi à veritate deuiauerunt, dicentes Deum multa *cedenti* velle fieri quæ non fiunt. Sed non est intelligẽdum ea ratione illud esse dictum, quasi Deus velit aliquos saluari & non saluentur. Quis enim tam impiè desipiat, vt dicat Deum malas hominum voluntates quas voluerit, & quando voluerit, & vbi voluerit in bonum non posse conuertere? Nõ est vti- *Ex Aug.* que verum quod in Psalmo dicitur, Quæcunque voluit fecit, *in Ench.* si aliqua voluit & non fecit: & quod est indignus, ideo non *Cap.68.* fecit: quoniam ne fieret quod volebat omnipotens, voluntas *Psal.113.* hominis impediuit. Ideoque cùm audimus, & in sacris literis legimus, quòd velit omnes homines saluos fieri (quamuis certum sit nobis non omnes homines saluos fieri) non tamen ideo debemus omnipotentissimæ Dei volũtati aliquid derogare, sed ita intelligere, quod scriptum est, Vult omnes homines saluos fieri: tanquàm diceretur, nullum hominem fieri saluum, nisi quem saluum fieri ipse voluerit: non quòd nullus sit hominum nisi quem saluum fieri velit, sed quòd nullus fiat saluus nisi quem velit saluari: & ideo rogandus est, vt velit: quod necesse est fieri, si voluerit. Non est enim credendus omnipotens aliquid voluisse fieri quod fa- *Ioan.1.6* ctum non sit. Sic etiam intelligitur illud: Illuminat omnem

hominem venientem in hunc mundum: non quia nullus hominum est qui non illuminetur, sed quia nisi ab ipso nullus illuminetur. Potest & alio modo illud intelligi, dum tamen credere non cogamur omnipotentem aliquid fieri voluisse, factumq; non esse: qui sine vllis ambiguitatibus, siue in cælo & in terra, sicut Veritas cantat, omnia quæcunque voluit fecit: profecto facere non voluit quæcunq; non fecit. Ex his aperte ostenditur quod Deus ea voluntate, quæ ipse est, non vult aliquid fieri, quod non fiat, neque non fieri, quod fiat.

D

Vtrum mala Dei voluntate fiant, an eo nolente.

Quæ super hoc à diuersis dicuntur. Alij dicũt Deũ velle mala esse vel fieri, alij non.

IDEOQVE cum constet omnia bona quæ fiunt, eius fieri voluntate, quæ si fieri nollet, nullatenus fierent, recte quæri solet, Vtrum & mala omnia quæ fiunt, id est, peccata Dei fiant voluntate: an nolente eo fiant. Super hoc diuersa sentientes sibi contradicere inueniuntur. Alij enim dicunt quod Deus vult mala esse vel fieri, non tamẽ vult mala. Alij verò quod nec vult mala esse nec fieri. In hoc tamen cõueniunt & hi & illi, quod vtrique fatentur Deum mala non velle. Vtrique verò rationibus & authoritatibus innituntur ad muniendam suam assertionem.

E

Quare dicunt quidam Deum velle mala esse vel fieri.

Prima ratio illorũ qui dicunt Deũ velle mala fieri. Rom. 9. c

QVI enim dicunt Deum mala velle esse vel fieri, suam his modis muniunt intentionem: Si enim, inquiunt, mala non esse vel non fieri vellet, nullo modo essent vel fierent: quia si vult ea non esse vel non fieri, & non potest id efficere, scilicet, vt non sint vel non fiant, voluntati eius & potentiæ aliquid resistit, & non est omnipotens, quia nõ potest quod vult: sed impotens est sicuti & nos sumus, qui quod volumus quandoque non valemus. Sed quia omnipotens est, & in nullo impotens, certum est non posse fieri mala vel esse nisi eo volente. Quomodo enim inuito eo & nolente posset ab aliquo malum fieri, cum scriptum sit, Voluntati eius quis resistit? suprà etiam dicit Augustinus, quia necesse est fieri si voluerit. Sed vult mala fieri, aut non fieri. Si vult non fieri, non fiunt: sunt autem: vult ergo fieri. Item bonum est mala esse vel fieri: alioquin summè bonus non permitteret ea fieri. Vnde Augustinus in Enchiridio, Quamuis ea, inquit, quæ mala

Secunda ratio.

Tertia ratio.

Cap. 96. Tomo 3.

mala sunt, inquantum mala sunt, non sunt bona: tamen vt non solùm bona, sed etiam sint & mala, bonum est. Nam nisi esset hoc bonum, vt essent & mala, nullo modo esse sinerentur ab omnipotẽti bono: cui procul dubio tam facilè est quod vult facere, quàm facilè est quod non vult esse, non sinere. Hæc nisi credamus, periclitatur nostra confessio, quia nos in patrem omnipotentem credere confitemur. Ecce hîc aperte habes, quòd bonum est mala esse: omnis autem boni Deus author est, qui vult omne bonum esse quod est. Cùm ergo bonum sit mala fieri vel esse, ergo & mala vult fieri vel esse. His atque aliis huiusmodi rationibus & authoritatibus vtũtur, qui dicunt Deum velle mala esse vel fieri.

Hic ponit rationes illorum qui dicunt Dei voluntate non fieri mala, vel non esse.

F

Quare nõ sit verum Deũ velle mala fieri. Hic quæritur an sit verum. Deũ velle nõ fieri mala vel nolle. Quòd rẽ tum sit Deũ velle mala fieri. Quòd non Deo volente, sed non volẽte fiãt mala.

ILLI verò, qui dicunt Dei voluntate mala non fieri, vel non esse, inductionibus præmissis ita respondent, dicentes: Deum nec velle mala fieri, nec velle non fieri vel nolle fieri, sed tantum non velle fieri. Si enim vellet ea fieri vel esse, faceret vtique ea fieri vel esse: & ita esset author malorum, non est autem author malorum, vt sanctorum protestantur authoritates, non ergo eius voluntate fiunt mala. Item, si nolle mala fieri, vel vellet non fieri, & tamen fierent, omnipotens non esset: cum eius voluntas humanæ voluntatis effectu impediretur. Ideóque non concedunt Deum velle mala fieri, ne malorum author intelligatur: nec concedunt eum velle mala non fieri, vel nolle fieri, ne impotens esse videatur, sed tantum dicunt eum non velle mala fieri, vt non author, sed permissor malorum monstretur. Vnde & Euangelista vbi ostendit Deum authorem esse omnium bonorum, dicens: Omnia per ipsum facta sunt: consequenter malorum author esse negat, dicens: Et sine ipso factum est nihil, id est, peccatum. Non dixit per eum factum esse, vel eo nolente & inuito, sed tantum sine eo, id est, sine eius voluntate, quia non eius voluntate sit peccatum. Non ergo Deo volente vel nolente, sed non volente fiunt mala: quia non subest Dei voluntati, vt malum fiat: vel non fiat: sed vt fieri sinat, quia bonum est sinere mala fieri, & vtique volens sinit non volens malas: sed volens sinere sinit, vt ipsa fiant: quia nec mala sunt bona, nec ea vel fieri esse bonum est.

non velle mala fieri. Ioan. 1. a

Quomodo intelligendum sit illud Augustini, mala fieri bonum est. G

Confirmat illum sensum alia authoritate eiusdē. Cap. 11. in tomo 3. circa principium. Cap. 72. Rom. 8. f

QVOD verò Augustinus ait: Mala fieri bonum est, nec sinerentur mala ab omnipotenti bono fieri nisi hoc esset bonum, vt ea essent, ea ratione dictum esse asserunt, quia ex malis quæ fiunt Deus bona elicit: nec ipse permitteret ea fieri nisi de eis boni aliquid faceret. Vnde Augustinus in eodem libro Enchiridij apertè indicans prędictorum verborum esse talem intelligentiam ait: Deus omnipotens, cui rerum est summa potestas cum summè bonus sit, nullo modo sineret aliquid mali esse in operibus suis, nisi vsque adeò esset omnipotens & bonus, vt bene faceret etiam de malo. Item in eodem: Melius iudicauit Deus de malis bona facere, quàm mala nulla permittere. Ex hoc itaque sensu dictum est averum est: Bonum est mala fieri: quia ex malis quæ fiunt, bonis (qui secundum propositum vocati sunt Sancti) accidit bonitas, id est, vtilitas. Talibus enim (vt ait Apostolus) in bonum cooperantur omnia etiam mala, quia eis prosunt quæ aliis facientibus obsunt. Vnde etiam aliquando in scriptura legitur malum appellari bonum: vt Hieronymus super Marcum: Malum, inquit, Iudæ bonum fuit, scilicet nobis: nos si bonum est illi vel illi, inde sequitur quòd simpliciter bonum sit: propriè enim ac simpliciter bonum est, quod in se & facienti bonum est. H

Quadripartita boni acceptio.

Commentario ad cap. 14. in tom. 9.

EST enim aliquid quod in se bonum est, & cui fit: sed non est bonum facienti, vt cùm subuenitur pauperi, sed non propter Deum: & est aliquid bonum in se & facienti, sed non ei cui fit, vt cùm veritas propter Deum alicui non obedienti prædicatur: & est aliquid in se & facienti & ei cui fit bonum vt cùm veritas prædicatur propter Deum credenti. Vnde Apostolus: Bonus odor sumus Deo, aliis odor vitæ, aliis odor mortis. Est autem aliud, quod nec in se bonum est & faciens nocet, & damnat, nisi pœniteat, vt malum: valet tamen ad aliquid: Vt enim ait Augustinus in Enchiridio. A summè & aequaliter & immutabiliter Trinitate bona creata sunt omnia nec summè, nec æqualiter, nec immutabiliter bona, sed tamen bona etiam singula. Simul verò vniuersa valde bona, quia ex omnibus consistit vniuersitatis admirabilis pulchritudo. In qua etiam illud quod malum dicitur, bene ordinatum & loco suo positum, eminentius commendat bona, vt magis placeant & laudabiliora sint, dum comparātur malis.

2. Cor. 2. d

Cap. 19. & 11. Tomo 3.

Quod mala vniuersitati valent & facientibus sua propria vel patientibus aliena prosunt, electis tamen. I

HINC patet quod ex malis quæ fiunt, aliquod prouenit bonum dum bona magis placent & laudabiliora existunt. Ipsis etiam facientibus ex malis quæ faciunt interdum bona proueniunt, si secundùm propositum vocati sunt sancti. Talibus enim, vt ait Aug. in lib. de Correctione & gratia, vsque adeò Deus omnia cooperatur in bonum, vt si qui horum deuiant & exhorbitant, etiam hoc ipsum eis faciat proficere in bonum: quia humiliores redeunt, atque doctiores, vt Petrus. Illa etiam mala quæ ab iniquis fideles piè perferuntur: vt ait Augst. in lib. de Trinit. ipsis vtique prosunt: vel ad delenda peccata, vel ad exercendam probandúmque iustitiam, vel ad demonstrandam huius vitæ miseriam. Ideóque & Iob Dei manum, & Apostolus Sathanæ stimulum sensit, & vterque bene profecit, quia malum bene portauit.

Ad Ro. 8. Cap. 9. Tom. 7. Luc. 22. g Aug. 13. Lib. c. 16. Iob 19. a 2. Co. 12. c

Ex prædictis concludit ostendens bonum esse fieri mala multis modis. K

SI quis igitur diligenter attendat quæ scripta sunt facilè est ei percipere ex malis bona prouenire: & ex ea ratione dictum esse, quòd bonum est mala fieri, vel esse non quia malum sit bonum, vel quia bonum sit malum fieri. Non est enim bonum malum fieri ab aliquo: quia nō est bonum vt aliquis faciat malum. Si enim hoc esset bonum, profectò huius Deus author esset, qui est author omnis boni. Quòd si huius Deus author est, eo ergo authore homo agit mala, & ita eo authore homo fit deterior. Et si eo authore homo fit deterior, tūc eo volente homo fit deterior. Idem est enim dicere aliquid fieri Deo authore, quod Deo volente: Deo autem authore homo non fit deterior, ergo non Deo volente vt Augu. in 83. quæstione, apertè astruit à minori, dicens ita: Nullo sapiente homine authore fit homo deterior tanta enim est ista culpa quæ in sapientem hominem cadere nequit. Est autem Deus omni homine sapiente præstantior: multo minus ergo Deo authore fit homo deterior. Multo enim est præstantior Dei voluntas,

Quæst. 5. Tomo 4.

voluntas, quàm hominis sapientia: Illo autem authore cùm dicitur, illo volente dicitur: ergo est vitium voluntatis humanæ, quo est homo deterior: quod vitium si longè abest à Dei voluntate, vt ratio docet, à quo sit quærendum est. Ecce apertè dicit Augustinus: Deo authore vel volente hominem non fieri deteriorem, sed vitio voluntatis suæ. Non est ergo Deo authore quòd malum fit ab aliquo: & ita Deo volente mala non fiunt.

Quod in Deo non est causa, vt sit homo deterior. L

Quæstio. DEINDE idem Augustinus quærens quæ sit causa vt homo sit deterior, in Deo eam non esse asserit, in eodem lib. dicens: Vt sit homo deterior, aut in ipso est, aut in alio, aut in nihilo. Si in nihilo, nulla causa est: Si in alio, aut in Deo, aut in aliquolibet homine, aut in eo qui neque Deus, neque homo sit, sed non in Deo (bonorum enim Deus tantùm causa est: ergo in homine est, aut in eo quod neque Deus, neque homo, aut in nihilo. Et ex his apertè ostenditur quòd non est bonum, vt sit homo deterior: quia non est Deus eius rei causa qui tantum causa bonorum est. Et si non est bonum vt homo fiat deterior, non est ergo bonum, vt ab eo fiat malum: non ergo vult Deus vt ab eo fiat malum.

Aliter probat quod Deo authore non fiunt mala. M

ITEM aliter etiam ostenditur quòd Deo authore, id est volente non fiunt mala: quia ipse non est causa tendendi ad non esse. Tendere enim ad non esse malum est. Ipse autem author mali non est: tendit verò ad nō esse qui operatur malum: non ergo Deo authore est, quod aliquis operatur malum. Non est ergo bonum, quòd aliquis operatur malum, quia tantum boni Deus author est. Hoc autem Augustinus in eodem libro apertè explicat ita dicens: Qui omnium quæ sunt author est, & ad cuius bonitatem id pertinet vt sit omne quod est, boni tantum modò causa est. Quo circa malo author non est, & ideo ipse summum bonum est: à quo in nullo deficere bonum est, & malum est deficere. Non est ergo causa deficiendi, id est, tendendi ad non esse, qui vt ita dicam, essendi causa est, quia omnium quæ sunt author est, quatenus inquantum sunt, bona sunt. Ecce apertè habes quòd deficere à Deo, qui summum est bonum, malum est: mala ergo facere malum est: non ergo Deo authore vel volente mala fiunt.

Quæst. 2. in principio & fin.

Obiectio quorundam sophistica, quæ probare nituntur ex Deo esse quod mala fiant. N

IAM sufficienter ostensum est, quod Deo authore non fiunt mala. Quidam tamen sophisticè incedentes, & ideo Deo odibiles, probare conantur ex Deo authore esse quòd mala fiunt, hoc modo: Quod mala fiunt, verum est: omne autem verum quod est, à veritate est, quæ Deus est: à Deo ergo est quod mala fiunt. Quod autem omne verum à Deo sit, confirmant authore Aug. in lib. 83. quæst. ita dicentis: Omne verum à veritate verum est: est autem veritas Deus: Deum ergo habet authorem omne verum. Est autem verum quod mala fiunt vel sunt. Deo ergo authore est quòd sunt vel fiunt mala.

Quæst. 1. Ioan. 14.

Responsio vbi concedit omne verum esse à Deo. & sophisma aperit. O

QVIBVS facilè est nobis respondere, sed indignum responsione videtur quod dicunt: Omne namque verum à Deo est, vt ait Augustin. cui consonat Ambros. qui tractans illud verbum Apostoli. Nemo potest dicere Dominus Iesus nisi in spiritu sancto: dicit quod cum verum à quocunque dicitur à spiritu sancto est. Cùm itaque verum sit quòd mala fiunt, hoc verum quod dicitur illa locutione, scilicet mala fiunt, à Deo est, sed non inde sequitur quòd à Deo sit, vt mala fiant: Si enim hoc diceretur, author malorum Deus esse intelligeretur: quod ex simili manifestè falsum ostenditur: Deus prohibet furtum fieri, sed furtum fieri verum est, ergo prohibet verum: non sequitur.

Tom. 4. ex planatione 1. Cor. 13. a

Per simile ostendit illud esse falsum.

Partem quæstionis approbat illorum qui dicunt Deum non velle mala fieri. P

HÆC igitur, & alia huiusmodi inania relinquentes præsertim quæstionis parti saniori fauentes, quæ sanctorum testimoniis pleniùs approbatur: dicamus Deum non velle mala fieri: nec tamen velle non fieri, neque nolle fieri. Omne ergo quod vult fieri fit, & omne quod vult non fieri non fit. Fiunt autem multa, quæ non vult fieri, vt omnia mala, ergo, &c.

QVOD

Universidad de Deusto
Biblioteca

QVOD VOLVNTAS DEI SEMPER impletur de homine quocunque se vertat.

Distinct. XLVII.

Quòd voluntas Dei semper fit efficaciter. Augustin. Ench. cap. 100. & 6. sequentib. Cap. 107. in fine.

VOLVNTAS quippè Dei semper efficax est, vt fiat omne quod velit, & nihil fiat quod nolit: quæ de homine semper impletur quocunque se vertat. Nihil enim (vt ait Augustinus in libro de Lib. arbitrio) constitutum superat voluntatem Dei: & si faciat cõtra eius voluntatem, tamen contra eius voluntatem quę ipse est nihil putandum est ita fieri, tanquam velit fieri, & nõ fiat, vel nolit fieri, & fieri. Illa enim voluntas (vt ait Augustinus in Enchir.) semper, impletur, aut de nobis, aut à nobis. De nobis impletur: sed tamen non impletur, nihil ibi contradictionis repreitur. Vbi enim dicit non mus eam quando peccamus. A nobis impletur quando bonum: facimus: ideo enim facimus, quia scimus placere Deo. Ita & de homine semper Deus implet suam voluntatem: quia nihil facit homo de quo Deus non operetur quod vult. Non enim vult Deus vt peccet homo quilibet. Si autem peccauerit, pœnitenti vult parcere vt viuat: in peccatis verò perseuerantem punire, vt iustitiæ potentiam contumax non euadat.

Psal. 110. Augustin. in Enchirid. Cap. 100. per totum.

Sicut alios ab æterno præparauit ad pœnam, ita alios præparauit ad gloriam: & hæc sunt magna opera Domini exquisita in omnes voluntates eius. Et tam sapienter exquisita, vt cùm Angelica & humana creatura peccasset, id est, non quod ille, sed quod voluit ipsa fecisset, etiam per eandem creaturæ voluntatem qua factum est, quod creator non voluit, impleret ipse quod voluit: bene vtens etiam malis tanquam sumè bonus ad eorum damnationem, quos iustè prædestinauit ad pœnam & ad eorum salutem quos benignè prædestinauit ad gratiam. Quantùm enim ad ipsos attinet, quod Deus noluit fecerunt: quantùm verò ad omnipotentiam Dei, nullo modo id facere valuerunt. Hoc quippè ipso quod cõtra eius

Psal. 100.

voluntatem fecerunt, de ipsis facta est voluntas eius. Præterea namque magna opera Domini sunt exquisita in omnes voluntates eius, vt miro & ineffabili modo non fiat præter eius voluntatem, quod etiam fit cõtra eius voluntatem, quia non fieret si non sineret: nec vtique nolens sinit, sed volens nec sineret bonus fieri mala, nisi omnipotens etiam de malis posset facere bene.

His verbis euidenter monstratur quòd voluntas Dei æterna semper impletur de homine, etiam si faciat homo contra Dei voluntatem. Sed aduertendum est diligenter quomodo in superioribus dicitur fieri aliquid contra Dei voluntatem, quod tamen non fit præter eam, & qualiter intelligendum sit illud, quantùm ad se. Fecerunt quod Deus noluit: quantum verò ad omnipotentiam Dei nullo modo id facere valuerunt. Videntur enim ista superioribus obuiare, vbi dictum est voluntati eius nihil resistere.

Inquirit sensus prædictorum verborum. Rem. 9. d

Hic aperit diuersis modis supra accipi Dei voluntatem.

VERVM, vt suprà diximus, voluntas Dei diuersis modis accipitur, quæ diuersitas si in prædictis verbis diligenter notetur, nihil ibi contradictionis repreitur. Vbi enim dicit non fieri præter eius voluntatem: etiam quod fit contra eius voluntatem, dissimiliter accepit voluntatem: & non ipsam voluntatem: quæ Deus est, & sempiterna est: sed eius signa prædictis verbis intelligi voluit, id est, prohibitionem siue præceptionem & permissionem. Multa enim fiunt contra Dei præceptum vel prohibitionem, quæ tamen non fiunt præter eius permissionem. Ipsius namque permissione omnia fiunt mala: quę tamen præter eius voluntatem sempiternam fiunt. Sicut Augustinus dicit super illum locum Psal. Vt non loquatur os meum opera hominum. Opera enim hominum dicit ea quæ mala sunt, quæ præter Dei voluntatem fiunt quæ ipse est: sed non præter eius permissionem, quæ ipse non est. Appellatur tamen ipsa Dei voluntas, quia Deus volens finit mala fieri. Fiunt & contra eius præceptionem vel prohibitionẽ, sed non contra eius voluntatem quæ ipse est: nisi dicantur contra eam fieri, quia præter eam fiunt. Contra eam quippè nihil ita fit, vt velit fieri quod non fiat, vel nolit fieri & fiat: quod euidenter ibi Augustinus notauit, vbi ait: Quantum ad ipsos attinet quòd Deus noluit fecerunt: quantũ verò ad omnipotentiam Dei, nullo modo id facere voluerunt. Ac si diceret: Fecerunt contra Dei præceptum, quod appellatur voluntas sed nõ fecerunt contra Dei voluntatem omnipotentem, quia hoc non valuerunt, illud valuerunt: & ita per hoc quod fecerunt contra Dei voluntatẽ, id est, præceptũ, de ipsis facta est voluntas eius: id est, impleta est volũtas eius sempiterna, qua

In tom. 8. Enarratione ad Psa. 16. Ex qua sensu verũ sit nihil fieri contra eius voluntatem.

cos

eos damnari volebat. Vnde Gregor. super Genes. Multi voluntatem Dei peragunt, vnde mutare contendunt, & consilio eius resistentes obsequuntur: quia hoc eius dispositioni militat, quæ per humanum studium resultat. Hic apertè ostenditur, quia dum mali consilio ac præcepto Dei resistunt, quòd voluntas Dei appellatur, ea faciunt vnde voluntas eius, quæ ipse est, impletur, quæ dispositio vel beneplacitum vocatur.

Cap. 102. Tomo 3. Nam vt ait Augustinus in Enchir. quantæliber sint voluntates Angelorum & hominum bonorum vel malorum, vel illud quod Deus: vel aliud volentium, quàm Deus, omnipotentis voluntas semper inuicta est: quæ mala esse nunquam potest, quæ etiam dum mala irrogat, iusta est: & profectò quæ iusta est, mala non est. Deus ergo omnipotens siue per misericordiam cuius vult miseretur, siue per iudiciũ quem vult obdurat: nec iniquè aliquid facit, nec nisi volens quicquam facit, & omnia quæcunque vult facit.

Summatim perstringit sententiam prædictorum, addens quare Deus præcepit omnibus bona facere, & mala vitare: cum non velit hoc ab omnibus impleri. c

Ex prædictis liquet quòd voluntas Dei quæ ipse est, semper inuicta est, nec in aliquo callatur, sed per omnia impletur. Consilium verò eius & præceptio, siue prohibitio non ab omnibus implentur, quibus proposita & data sunt. Neque ideo præcepit omnibus bona, vel prohibuit mala, vel consuluit optima, quòd vellet ab omnibus bona quæ præcepit fieri, vel mala quæ prohibuit vitari. (Si enim vellet, vtique & fierent, quia in nullo potest ab hominum superari vel impediri eius voluntas) sed iustitiam suam hominibus ostenderet, & mali essent inexcusabiles. Denique vt boni ex obedientia gloriam, mali ex inobedientia pœnam sortirentur, sicut vtrisque ab æterno præparauit. Ea ergo quæ omnibus præcepit vel prohibuit, quibusdam voluit fieri vel vitari, sed non ab omnibus, quædam personaliter præcepit & in veteri & in noua lege: quæ ab eis quibus præcepit, fieri noluit: Vt Abrahæ de immolatione filij, & in Euangelio quibusdam cuiatim quibus præcepit ne cui dicerent.

Gen. 22. a
Matt. 1. d

QVOD ALIQVANDO HOMO BONA voluntate aliud vult quàm Deus: & aliquando mala id quod Deus bona voluntate vult.

Distinct. XLVIII. A

Qualiter voluntas nostra diuinæ conformetur. Cap. 101. Tom. 3.

Sciendvm quoque est quòd aliquando mala est voluntas hominis idem volẽtis quod Deus vult fieri, & aliquãdo bona est volũtas hominis aliud volentis quàm Deus. Vt enim bona sit hominis voluntas, oportet attendere quid congruat ei velle, & quo fine. Tantum enim interest inter voluntatem Dei, & voluntatem hominis, vt in quibusdam aliud congruat Deo velle, aliud homini. Vnde Aug. in Ench. Aliquando bona voluntate homo vult aliquid quod Deus non vult bona multo amplius multóque certius voluntate. Nam illius mala voluntas esse nunquam potest: tanquam si bonus filius patrem velit viuere, quem Deus bona voluntate vult mori. Et rursus fieri potest, vt hoc velit homo voluntate mala quod Deus vult bona: velut si malus filius velit mori patrem, velit etiam hoc Deus. Nempè ille vult quod non vult Deus, iste verò id vult quod vult & Deus: & tamen bonæ Dei voluntati pietas illius potius consonat, quamuis aliud volentis, quàm huius idem volentis impietas. Multùm enim interest quid velle homini, quid velle Deo congruat: & ad quem finem suam quisque referat voluntatem, vt approbetur vel improbetur. Potest enim velle bonum quod non congruat ei velle, & potest velle bonum quod cõgruit, sed non refert ad finem rectũ, & ideo non est bona volũtas.

Quòd bona Dei voluntas mala hominum voluntate impletur vt in passione Christi contingit, vbi quiddam factum est quod Deus bona, & Iudæi mala voluntate voluerunt, voluerunt tamen & aliquid quod Deus non voluit.

Illvm quoque non est prætermittendum, q aliquando Dei voluntas bona per malam hominis voluntatẽ impletur: vt in crucifixione Christi factũ est, quem Deus bona voluntate mori voluit. Iudæi verò, impia voluntate eum crucifixerunt. Et volebant Iudæi mala voluntate quoddam quod Deus bona voluntate volebat. s. vt Christus pateretur, & moreretur: sed volebant & aliquid aliud quod Deus nolebat. s. occidere Christum quod fuit mala actio & peccatum. Actum quippè Iudæorum non voluit Deus, passionem verò

Christi voluit: sicut & in ipso Psal. Christus ad patrẽ ait, Tu cognouisti sessionem meam, id est, voluisti & approbasti passionem meam, tibi enim placuit. Voluit itaque tota Trinitas vt Christus pateretur, nec tamen voluit vt Iudæi occiderent quia voluit pœnam Christi, sed non voluit culpam Iudæorum: nec tamen noluit, si enim noluisset, nec fuisset. *Psal. 138.* c

Oppositio.

SED ad hoc opponitur sic: Si voluit Deus vt Christus pateretur, voluit vtique vt pateretur à Iudæis, vel non. Si voluit vt non pateretur à Iudæis, cùm passus sit, factũ est itaq; quod voluit Deus non fieri. Si autem voluit eum pati à Iudæis, ergo voluit eum occidi à Iudæis: voluit itaq; vt Iudæi occiderent eum. Ad quod respondentes dicimus, simpliciter concedendum esse, q̃ Deus voluit Christum pati: & mortẽ quia eius passio bonum fuit, & causa nostræ salutis. Cum autem dicitur volebat eum pati, vel occidi à Iudæis: hic distinguendum est. Si enim intelligitur sic, Volebat eum sustinere passionem siue crucifixionem à Iudæis illatam, verus est sensus. Si verò intelligitur sic, Volebat vt Iudæi occiderent eũ, falsum est. Non enim volebat Deus actionem Iudæorũ, quæ mala erat sed volebat passionem bonam: & hæc volũtas per malas Iudæorum voluntates impleta est. Vnde Aug. in Enchiridio, Deus quasdam voluntates suas vtique bonas implet pee malorum hominum voluntates malas: sicut per maleuolas Iudæos bona voluntate patris Christus pro nobis occisus est: quod tantum bonum fuit, vt Apostolus Petrus quando id fieri nolebat Satanas ab ipso qui occisus est, diceretur, Ecce manifestè habes magnum bonum fuisse q̃ Christus occisus est: & hoc bonum quia Petrus nolebat redargutus est.

Responsio. *Cap. 101. Tomo 3.* *Mat. 16.* d

Vtrum placuerit viris bonis, quod Christus pateretur & moreretur: placuit quidem intuitu nostræ redemptionis, sed non ipsius cruciatus. D

EX quo soluitur quæstio qua queri solet, vtrùm viris sanctis placere debuerit quòd Christus pateretur, vel occideretur: debuit enim eis placere intuitu nostrę redemptionis, sed non intuitu ipsius cruciatus. Voluerunt ergo ac vehementer cupierunt Christum mori propter liberationem hominis & impletionem diuinæ voluntatis: sed non voluerunt delectatione ipsius afflictionis, de eodem ergo lætabantur & tristabantur

bantur: sed ob aliud gaudebant, & propter aliud dolebant. Volebant ergo Christum, mori pro hominis redemptione: & tamen de morte ipsius diuersis de causis corda eorum varie mouebantur.

Quomodo sentiendum sit de passionibus Sanctorum, an velle an nolle debeamus. E

SI verò quæritur verum eodem modo sentiendum sit de passionibus & martyriis Sanctorum, dicimus aliquam esse differentiam inter passionem capitis & membrorum. Christianam q̃ que passio causa est nostræ salutis, quod non est passio alicuius Sancti. Nullius enim passione redempti sumus, nisi Christi. Profuerunt quidem non modò eis qui passi sunt, verumetiam aliis fidelibus ipsorũ passiones, verũtamen nostra redẽptio non sunt: hoc enim passio illius sola potuit, qui Deus est & homo, illius ergo passionem credentium pię mẽtes voluerunt, & optauerunt fieri sicut futurum credebant: passiones verò Sanctorum possumus velle & nolle, & vtrũq; bona voluntate, si rectos nobis proponamus fines. Cui enim placuit Pauli passio, eo fine, quia præmium eius per hoc aucturn & paratum cernebat, bonam videtur habuisse voluntatem, quæ voluntati eius congruebat, quia cupiebat dissolui & esse cum Christo. Qui autem voluit eum declinare passionem & effugere manus iniquorum compassione pietatis, & ille habuit bonam voluntatem. Vnde Aug in Ench. Bonæ apparebant voluntates piorum fidelium, qui nolebãt Apostolum Paulum Hierusalem pergere, ne ibi pateretur mala, quæ Agabus Propheta prædixerat: & tamen hoc illum Deus pati volebat pro annuncianda fide Christi, exercens martyrem Christi: neque ipse bonam voluntatem suam impleuit per Christianorum voluntates bonas, sed per Iudæorum malas: & ad eum potius pertinebãt qui nolebant quod volebat, quam illi per quos volentes factum est quod volebat: quia id quod fum mala voluntate fecerunt, quod Deus bona volũtate Deus voluit. Ita & in passione Christi factũ est: q̃ enim Deus voluit, hoc idem Iudæi & diabolus, sed illi mala volũtate. Deus verò bona voluntate, scilicet, vt Christus moreretur. Verumtamen illi actum voluerunt, quem Deus non voluit.

Quodpassiones sãctorũ possumus velle & nolle, & vtrũque bona volũtate. Cap. 101. Act. 21.

FINIS LIBRI PRIMI.

RVBRICÆ SECVNDI LIBRI SENTENTIARVM.

QVÆ ad mysteriũ diuinæ vnitatis atq; Trinitatis, licet ex parte, cognoscendum pertinere noscuntur, quantum valuimus diligenter executi sumus. Nunc ad considerationem creaturarũ transeamus.

DISTINCT. I.

Quòd vnũ est principiũ rerũ & non plura. ch.120.A

Quid sit creare, quid facere. ibid.B

Secundum quam rationẽ dicuntur de Deo huiusmodi verba agere, facere, ibid. B.C.D

Quare rationalis creatura facta sit, id est, homo vel angelus. 121.E.F.G.H

Quomodo dicitur homo factus propter reparationem angelici casus. 121.I

Quare ita homo sit institutus, vt vnita sit anima corpori. 122.K.L

DISTINCT. II.

De angelis quãdo facti sunt. 122.A.B.C

Quòd nihil factum est ante cœlum & terram. 123.D

Quòd simul cum tempore & cum mundo cœperit spiritualis creatura & corporalis. ibid.E

Vbi angeli mox creati fuerint. ibid.F

Quòd simul creata est visibilium materia & inuisibilium natura, & vtraque informis. 124.G

Quomodo dixit Lucifer, ascendam in cœlum. 124.H

DISTINCT. III.

Quales facti fuerunt angeli. 124.A

An omnes angeli fuerint æquales in essentia, sapiẽtia & libertate arbitrij. ibid.B

Quæ communia & æqualia habuerunt angeli. 125.C

An boni vel mali creati sint, & an aliqua mora fuerit inter creationem & lapsum. ibid.E.F.G.H

De triplici sapientia angelorum ante casum vel confirmationem. 127.I

An aliquam habuerunt Dei dilectionem vel sui ante casum. ibid.K

DISTINCT. IIII.

An perfecti & beati creati sint an miseri & imperfecti. 127.A.B.C.D

Quòd tribus modis dicitur perfectum. 128.E.F

DISTINCT. V.

De cõfirmatione & cõuersione stantium, & auersione & lapsu cadentium. ibid.A

De libero arbitrio breuiter tangitur. ibid.B

An aliquid datum fuerit stãtibus quo conuerterẽtur. ibid.C

Quæ gratia indigebãt angeli, & qua non. 129.D

An lapsis sit imputãda auersio. ibid.E.F

Vtrũ beatitudinẽ quã accepe rũt in confirmatione stãtes meruerunt per aliquã tunc appositam gratiam. ibid.G

DISTINCT. VI.

Quod de maioribus & minoribus quidam ceciderunt, inter quos vnus fuit celsior, scilicet, Lucifer. 129.A

Vnde & quomodo deiecti sunt. 130.B

Quare non est eis concessum habitare in cœlo vel in terra. ibid.C.D

An omnes dæmones sint in hoc aëre caliginoso, vel ali qui in inferno. ibid E.F

De potestate Luciferi. 131.G

An dæmones semel victi à sanctis vltrà accedant ad ipsos vel ad alios. ibid.H

DISTINCT. VII.

Vtrum boni angeli peccare, vel mali rectè viuere possint. 131.A

Quòd cùm vtique habeant liberum arbitrium, non tamen ad vtrũque flecti possunt. ibid.B.C

An possunt ex natura peccare sicut antè. 132.D

Quibus modis angeli mali noscant veritatem temporalium rerum. ibid.E

Quod magicæ artes virtute & scientia diaboli valent quæ est eis à Deo. ibid.F

Quod magis angelis nõ seruit ad meritum materia visibilium rerum. ibid.G

Quod non sunt creatores, licet per eos magi ranas & alia fecerunt, sicut nec boni: etsi per eorũ ministeriũ fiunt creaturæ. ibid.H.I.K

Quod angeli mali multa possunt per naturæ vigorem, quę nõ possunt propter Dei prohibitionem. 133.L

Vtrum omnes angeli corporei sint. 134.A

DISTINCT. VIII.

De formis in quibus apparuit Deꝰ, & de illis in quibus angeli apparent. ibi.B

Quod Deus in specie qua Deus est nunquã apparuit mortalibus. 135.C.D

Quomodo dicũtur dęmones intrare in homines. ibid.E

DISTINCT. IX.

De ordinũ distinctione. 136.A

Quid appelletur ordo, & quæ sit ratio cuiuscunque nominis. ibid.B

Quod nomina illa sumpta sunt à donis gratiæ, non propter se, sed propter nos eis data. ibid.C.D

Vtrum hi ordines ab initio creationis distincti fuerint. 137.E

Vtrũ omnes angeli eiusdem ordinis sint æquales. ibid.F

Quomodo dicat scriptura decimum ordinem cõpleri debere de hominibus. ib. G
Vtrum homines assumantur iuxta numerum stantium, vel lapsorum. 121. H. I

DISTINCT. X.

An omnes cælestes spiritus mittantur. 138. B. C
An Michaël, Gabriel, & Raphaël sint nomina ordinũ vel spirituum. 139. D. E. F

DISTINCT. XI.

Quòd singulæ animę habent angelum bonum ad custodiam, malũ verò ad exercitium. 139. A. B C
Vtrum angeli proficiant in merito & præmio vsque ad iudicium. 140. D. E. F. G. H

DISTINCT. XII.

De distinctione operum sex dierum. 141. A
Quòd alij senserunt omnia simul facta in materia & forma, alij per interualla temporum. ibid. B
Quomodo per interualla tẽporum res corporales conditæ sint. ibid. C
Quo sensu tenebræ dicantur esse aliquid, & quo dicãtur non esse aliquid. 142. D
Quare illa materia cõfusa sit dicta informis, & vbi ad esse prodiit, & quantum in altum ascenderit. ibidem. E. F. G
De quatuor modis diuinæ operationis. 143. H

DISTINCT. XIII.

De primo distinctionis opere. 143. A
De luce facta primo die si spiritualis an corporalis fuerit. ibid. B. C
Quib⁹ modis accipitur dies. 140. D
De naturali ordine comparationis dierũ, & de illo qui pro mysterio introductus est. ibid. E. F
De intelligẽtia horũ verborum, dixit Deus, ibid. G. H. I. K

DISTINCT. XIIII.

De opere secundæ diei, qua factum est firmamentum. 145. A. B
Quòd cœlum tunc factum debet intelligi. ibid.
De qua materia factũ sit. ib.
Quomodo aquæ possunt esse super cœlum, & quales sint. ibid.
De figura firmamenti. 146. C
Quare tacuit scriptura de benedictione operis huius diei. ibid. D
De opere tertiæ diei, quando aquæ congregatæ sunt in vnum locum, cùm multa sint maria & flumina. ib. A
De opere quartę diei, qua facta sunt luminaria. ibid. B
Quomodo accipiendum sit illud, sint in signa & tempora. ibid. C

DISTINCT XV.

De opere quintæ diei, qua facta sunt natatilia & volatilia 147. A
De opere sextæ diei, qua creata sunt animalia & reptilia terræ ibid. B
De venenosis & noxiis animalibus. ibid. C
Vtrum minima animalia tũc creata fuerunt. ibid D
Quare post omnia factus est homo. ibid. E
De sententia illorum qui simul omnia facta esse contendunt. ibid.
Quomodo intelligẽda sit requies Dei. 148. F
Quomodo accipiendum sit quòd dicitur Deus cõplesse opus suum septima die, cum tunc quieuerit. ibid. G
De sanctificatione septimæ diei. ibid. H

DISTINCT. XVI.

De hominis creatione. 146. A
Qualis factus sit homo. ib. B
De imagine & similitudine ad quam factus est homo. ibid. C. D
Quare homo dicitur imago & ad imaginem: filius verò non ad imaginem. 150. E

DISTINCT. XVII.

De creatione animæ, an de aliquo facta sit. 156. A
Opinio quorundam hæreticorum. ibid. B. C
In qua ætate factus est homo. 151. D
Quare homo extra paradisum creatus, in paradisum sit positus. ibid. E
De ligno vitæ. ibid. F
De ligno scientiæ boni & mali. ibid. F

DISTINCT. XVIII.

De fornicatione mulieris. 152. A. B
Quare de latere viri, & non de alia parte corporis formata sit. ibid. C
Quare dormienti viro, & non vigilanti subtracta sit costa.
Quòd de costa multiplicata in se sine additamento extrinseco facta fuerit. 153. E
De causis superioribus & inferioribus. ibid.
De causis quæ in deo sunt simul & in creaturis, & de his quæ in deo tãtum sunt. ibid. F. G
De anima mulieris quæ non est ex anima viri: quia animæ non sunt ex traduce. 154. B

DISTINCT. XIX.

De statu hominis ante peccatum qualis fuit secũdùm corpus, & qualis post peccatum. 154. A
Quomodo dicitur homo factus in animam viuentem. ibid. A
Corpus hominis ante peccatum mortale, immortale erat, post peccatum, mortuum. 155. A
Vtrũ immortalitas quã tunc

habuit,fuerit de conditione naturæ , an ex gratiæ beneficio. 155.B
Si posset homo viuere semper vtens aliis lignis & nõ de ligno vitæ , Deo non mandante vt de illo ederet. ibid.C
De immortalitate corporis. ibid.D.E.F

DISTINCT. XX.

De modo procreationis filiorum si non peccassent primi homines. 156.A
Quare in paradiso non coïerunt. ibid.B
De modo trãslationis in melius si nõ peccasset. ibid.C
Vtrum in perfectione staturæ,& vsu membrorum procrearentur filij. 157.D
Vtrum etiã in sensu paruuli nascerẽtur.ibid.E.F.G.H.I
De duobus bonis : altero hic dato,altero promisso.158.K

DISTINCT. XXI.

De inuidia diaboli qua ad tẽtandum accessit. 158.A
De forma in qua venit.159.E
De calliditate serpẽtis. ibi.B
Vtrum elegerit serpentem vt per eum tentaret diabolus. ibid.B
De modo tentationis.ib.C.D
De duplici specie tẽrationis. 160.E
Quare peccatum hominis,& nõ angeli remediabile sit. ibid.F.G

DISTINCT. XXII.

De origine illius peccati. 160.A.B
De mulieris elatione. 161.C
De viri elatione. ibid.D
Quis magis deliquerit vir aut mulier. 162.E.F.G.H
De ignorantia excusabili vel inexcusabili. 163.I.K.L
An voluntas præcesserit illud peccatum. ibid.M

DISTINCT. XXIII.

Quare Deus permisit hominem tentari quem sciebat casurum. 163.A
Qualis fuerit secundũ animã homo ante peccatũ. 164.B
De triplici cognitione omnis ante lapsum.ib. C.D.E
Vtrum homo præscius fuerit eorũ quæ sibi futura erãt. ibid.F

DISTINCT. XXIIII.

De gratia hominis & potẽtia ante casum. 164.A.B.C
De adiutorio homini in creatione dato quo stare poterat. 165.C
De libero arbitrio. ibid.E
De sensualitate. 168.F
De ratione & partibus eius. ibid.F
De simili ordine peccandi in nobis & in primis parentibus. ibid.G
Quod in nobis est vir & mulier & serpens. ibid.G
De spirituali coniugio viri & mulieris in nobis.ibid.G.H
Quãdo mulier manducat sola cibum vetitum. 167.H
Quando etiam vir mãducat. ibidem.
Quando sit veniale vel mortale peccatum. ibid.I
Quare hæc de animæ partibus dixit. 168.K.I

DISTINCT. XXV.

Definitio liberi arbitrij secundum Philosophos.168.A.B.C
Qualiter in Deo accipitur liberum arbitrium. 169.D
Quòd Angeli & sancti liberũ habent arbitriũ. ibid.E
Quod liberius erit liberum arbitrium, quando peccare non poterit. ibid.E
De differentia libertatis liberi arbitrij secundùm diuersa tempora. ibid.F
De quatuor statibus liberi arbitrij. ibid.G
De corruptione liberi arbitrij per peccatum. 170.H
De tribus modis libertatis liberi arbitrij, à necessitate,à peccato,à miseria.ibi. I.K.L.M
De libertate quæ ex gratia & quæ ex natura. 171.N.O.P.Q

DISTINCT. XXVI.

De gratia operante & cooperante. 172.A
Quid sit voluntas. ibid.B.C
Quæ sit gratia voluntatem bonam præueniens.173.D
Quòd bona volũtas quæ præuenitur gratia , quædã de bona præuenit. ibid.E.F.G
Quòd cogitatio boni præcedit fidem. 174.H
Quòd intellectus & cogitationem boni & delectationem præuenit. ibid.H
An per liberum arbitriũ bonum operatur homo sine gratia. 175.H.I
Quomodo gratia mereatur augere. ibid.K
De tribus generibus bonorum. ibid.K
In quibus bonis sit liberum arbitrium. ibid.I

DISTINCT. XXVII.

De virtute quid sit, & quid actus eius. 175.A.B
De gratia quæ liberat voluntatem, si virtus est vel nõ. 176.C
Quomodo ex gratia incipiũt bona merita:& de qua gratia hoc intelligatur.ibid.D
Quòd bona voluntas gratiæ principaliter est. ibid.E
Qua ratione dicitur fides mereri iustificationem.177.E
De muneribus virtutũ & de gratia,quæ non est,sed facit meritum. ibid.G.H
Quod idem est vsus virtutis & liberi arbitrij, sed virtutis principaliter. ibid.I
Quidã putãt virtutes bonos vsus esse liberi arbitrij, id est,actus mentis. 178.K.L

DISTINCT. XXVIII.

De hæresi Pelagiana. 178.A
Quomodo Pelagiani dictis Augustini vtũtur in testimonium

monitū sui erroris. 176. A B
Quomodo Augustinꝰ verba illa determinet in retractationibus. ibi. C D E F G
De hæresi Iouiniani & Manichæi, quas collidit Hieronymus. 180. H
DISTINCT. XXIX.
Vtrum homo ante peccatū eguerit gratia operante & cooperante. 180. A
Si homo ante lapsum virtutes habuerit. ibid. B
De eiectione hominis de paradiso. 181. C
Quomodo intelligendum sit illud, ne sumat de ligno vitæ & viuat in æternū. ibi. D
De flammeo gladio ante paradisum posito. ibid. E
An ante peccatum homo comederit de ligno vitæ. ibid. F G
DISTINCT. XXX.
Quòd per Adam peccatum & pœna transiit ad posteros. 181. A
Vtrum illud peccatum qaod transiit, fuerit originale, vel actuale. ibid. B
Quidam putāt fuisse actuale. ibid. B
Quomodo assignant illud in trasse in mundum. 182. C
Quòd originale peccatū vere fuit quod transit in posteros. ibid. D
Quid sit originale peccatum ibid. E
Quòd originale peccatum est culpa. ibid. E
Quòd originale peccatū dicitur fomes peccati, id est, concupiscentia. 183. G
Quid nomine concupiscentiæ intelligitur, quæ fomes est peccati. ibid. A
Quòd per Adā originale peccatū intrauit in omnes, id est, concupiscentia. ibid. H
An sit originale peccatum, quo oēs peccauerūt. ibid. I
Ex quo sensu dictum est, per inobedientiā vnius multi sunt cōstituti peccatores. ibid. K
Quòd originale peccatum in Adam fuit, & in nobis est. 184. I
Quomodo omnes dicuntur in Adam fuisse quādo peccauit, & ex eo descendisse. ibid. M N
Quòd nihil extrinsecū conuertatur in humanam substantiam quæ est ex Adā. ibid. O
DISTINCT. XXXI.
Quomodo originale peccatū à patribus trāseat in filios, an secundùm animam, an secundùm carnem. 185. A
Quòd per carnem introducitur peccatum, & quomodo. ibid. B
Carnis corruptionis causa ostendit, ex qua peccatum fit in anima. ibid. C
Quare dicitur peccatum esse in carne. ibid. D
Vtrum causa originalis peccati quæ est in carne, sit culpa vel pœna. ibid. E F G
Quare dicitur originale peccatum. 186. H I
DISTINCT. XXXII.
Quomodo originale peccatum dimittitur in baptismo. 187. A B
Vtrum fœditas quam ex libidine trahit, in baptismo diluatur. 188. C
Vtrum illius cōcupiscentiæ Deus sit author. ibid. D
Quare illud peccatum imputetur animæ. ibid. E
Vtrū illud peccatū sit necessarium vel voluntariū. ibid. F
Quare Deus iungit animam corpori, sciens eam demaculari. ibid. G
An anima sit talis qualis à Deo creatur. 189. H
An animæ ex creatione sint in donis naturalibus æquales. ibid. I
DISTINCT. XXXIII.
An peccata omnium præcedentium patrum paruuli originaliter trahāt, vt peccatum Adæ. 189. A B C
Quomodo in illo primo vno peccato plura reperiūtur. ibid. D E
An peccatū Adæ sit grauius cæteris. 191. F G
An illud peccatum sit primus parentibus dimissum. ibi. H
Quomodo peccata patrum visitentur in filios, & non visitentur. ibid. I K L M N
DISTINC. XXXIIII.
De peccato actuali. 192. A
Quæ fuerit causa secūdari à primi peccati ibid. A
Quæ fuerit secundaria causa malorum. 192. C
Quòd non nisi in bona re sit malum. ibid. D E
Quòd in illis fallit dialecticorum regula de contrariis. ibid. F G H
DISTINCT. XXXV.
Quid si peccatum. 194. A B C
Vtrum malus actus inquantum peccatum est, sit corruptio vel priuatio boni. 195. D E F G H I K
Quomodo peccatum possit corrumpere bonum, cùm nihil sit. 196. L M
Qualiter se homo elongat à Deo. 197. N
An pœna sit priuatio boni. ibidem. O
DISTINCT. XXXVI.
Quòd quædā simul sunt peccata & pœna peccati: quædā peccata & causa peccati. Alia verò peccata & causa & pœna peccati. 197. A
An peccatū sit causa peccati inquantū peccatū est. ibi. B
Quòd non omne peccatum est pœna peccati. 198. C
Vtrum peccata aliqua essentialiter sint sine peccato. ibid. D E
Quòd cùm peccatū sit pœna peccati, peccatum est ab homine,

homine, pœna à Deo. 199. F
De quibusdã quæ indubitanter sunt peccata & pœnæ & inquãtum eas patimur peccata nõ sunt. ibid. G. H. I
DISTINCT. XXXVII.
Quòd aliqui putant malos actus nullo modo esse à Deo. 200. A. B. C
Ex quo sensu dictũ sit, Deus non est mali author. 201. D. E
DISTINC. XXXVIII.
De voluntate & eius fine. 202. A
Quid sit bonus finis, scilicet charitas. ibid. B
Quòd oẽs bonæ voluntates vnum finem habent, & tamen quædam diuersos fines sortiuntur. ibid. C. D. E
De differentia voluntatis & intẽtionis & finis. 203. F. G
DISTINCT. XXXIX.
Quare voluntas dicitur peccatum, cùm sit de naturalibus, quorum nullum aliud peccatum est.
Quare actus voluntatis sit peccatum, si actus aliarum potentiarum nõ sunt peccata. ibid. B
Ex quo sensu dicitur naturaliter omnis homo velle bonum. 205. C
DISTINCT. XL.
An ex fine omnes actus pensari debeant. 205. A
Ex quo affectu vel fine omnes sint boni vel mali. 206. B. C. D
DISTINCT. XLI.
An omnis intẽtio & actio in fidelium sit mala. 207. A. B
Quibus modis dicatur bonũ 208. C. D
Quomodo intelligitur illud: Nunquam nisi in volũtate peccatum est. 209. E. F. G
DISTINCT. XLII.
An voluntas & actio mala in eodem, & circa idem sint vnum peccatum vel plura. 209. A. B. C
Si peccatum ab aliquo commissum in eo sit vsquequo pœniteat. 210. A. E. F. G
De septem principalibus vitiis. ibid. H
De superbia. 211. E
Quomodo superbia dicatur radix omnium malorũ & cupiditas cùm superbia non sit cupiditas. ibid. K
DISTINCT. XLIII.
De peccato in spiritum sanctum. 211. A
Vtrum omnis obstinatio sit peccatum in spiritum sanctum. 211. B
Qualiter accipiatur peccatũ in spiritũ sanctum. 212. C. D
DISTINCT. XLIIII.
De potentia peccandi, an sit homini vel diabolo à Deo. 213. A. B
An aliquando resistendum sit potestati. 214. A

FINIS.

PETRI

PETRI LOMBARDI, EPISCOPI PARISIENSIS SENTENTIARVM:

DE *RERVM CORPORALIVM & spiritualium creatione & formatione, aliisque pluribus eò pertinentibus.*

VNVM ESSE RERVM PRINcipium ostendit non plura, vt quidam putauerunt.

Distinct. I. A

CREATIONEM rerum insinuans Scriptura, Deum esse creatorem, initiúmque temporis, atque omnium visibilium vel inuisibilium creaturarum in primordio sui ostendit, dicens, in principio creauit Deus cælum & terram. His etenim verbis Moyses spiritu Dei afflatus, in vno principio à Deo creatore mundum factum refert; elidens errorem quo quidam plura sine principio fuisse principia opinãtium. Plato namque tria initia existimauit: Deum scilicet exemplar, & materiam, & ipsa increata sine principio, & Deum quasi artificem non creatorem. Creator enim est qui de nihilo aliquid facit. Et creare propriè est de nihilo aliquid. Facere verò non modo de nihilo aliquid operari, sed etiã de materia. Vnde & homo & Angelus dicitur aliqua facere, sed nõ creare, vocatúrque factor siue artifex, sed non creator. Hoc enim nomen soli Deo propriè congruit, qui & de nihilo quædam, & aliquo aliqua facit. Ipse est ergo creator, & opifex, & factor, sed creationis nomen sibi propriè retinuit, alia verò etiam creaturis cõmunicauit. In scriptura tamen sæpe creator accipitur tanquam factor, & creare tanquam facere, sine distinctione significationis.

De creatione humana naturæ quan tũ ad primum effi ciens in generali. Genes. 1. Plato dicit tria principia esse. Ex qua ratione & prè dicatur creator & quid sit creare, & quid facere.

Quod

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quod hæc verba, scilicet agere & facere, & huiusmodi non dicuntur de Deo secundum eam rationem qua dicuntur de creaturis. B

VERVMTAMEN sciendū est, hæc verba, scilicet creare, facere, agere, & alia huiusmodi de Deo non posse dici secundum eam rationem qua dicuntur de creaturis. Quippe cum dicimus eum aliquid facere, non aliquem in operando motum illi inesse intelligimus, vel aliquam in operando passionem, sicut nobis solet accidere: sed eius sempiternæ voluntatis nouum aliquem significamus effectum, id est, æternæ eius voluntate aliquid nouiter existere. Cùm ergo aliquid dicitur facere, tale est ac si dicatur, iuxta eius volūtatem, vel per eius voluntatem aliquid nouiter contingere vel esse: vt in ipso nihil noui contingat, sed nouum aliquid sicut in eius æterna voluntate fuerat, fiat sine aliqua motione vel sui mutatione. Nos verò operādo mutari dicimur, quia mouemur. Non enim sine motu aliquid facimus Deus ergo aliquid agere vel facere dicitur, quia causa est rerum nouiter existentium, dum eius voluntate res nouæ esse incipiunt, quæ antè non erant absque ipsius agitatione, vt actus propriè dici non queat, cum videlicet actus omnis in motu consistit, in Deo autem motus nullus est. Sicut ergo ex calore Solis aliqua fieri contingit, nulla tamen in ipso vel in eius calore facta motione vel mutatione. Ita ex Dei voluntate noua habent esse sine mutatione authoris, qui est vnum & solum & omnium principium. Aristoteles verò duo posuit principia, scilicet materia & speciem, & tertium operatorium dictum: mundum quoque semper esse & fuisse.

Exquo sensu dicitur eius aliquid facere.

Per simile ostendit.

Circa fin. 2. de generatione.

C

Quod catholicum est, docet.

HORVM ergo & similium errorem spiritus sanctus euacuans, veritatisque disciplinam tradens, Deum in principio temporum mundum creasse, & ante tempora æternaliter extitisse significat, ipsius æternitatem & omnipotentiam commendans. Cui voluisse, facere est: quia (vt prædiximus) ex eius voluntate & bonitate res nouæ existunt. Credamus ergo rerum creatarum cælestium, terrestrium, visibilium, & inuisibilium causam nō esse nisi bonitatem creatoris, qui solus Deus vnus & verus. Cuius tāta est bonitas, vt summè bonum beatitudinis suæ qua æternaliter beatus est, alios velis esse participes: quàm videt & communicari posse, & minui omnino non posse. Illud ergo bonum quod ipse erat, & quo beatus erat, sola bonitate non necessitate aliis communicari voluit: quia summè boni erat prodesse velle, & omnipotentissimi nocere non posse.

August. in Enchirid. Cap. 9. in tom. 3.

Quare rationalis creatura facta sit. D

ET quia non valet eius beatitudinis particeps existere aliquis nisi per intelligentiam, quæ quanto magis intelligit, tantò plenius habetur, fecit Deus rationalem creaturam, quæ summum bonum intelligeret, & intelligendo amaret, & amando possideret, ac possidēdo frueretur. Eámque hoc modo distinxit, vt pars in sui puritate permaneret, nec corpori miseretur, scilicet Angeli, pars corpori iungeretur, scilicet animæ. Distincta est vtique rationalis creatura in incorpoream & corpoream, & incorporea quidem Angelus, corporea verò homo vocatur ex anima rationali & carne subsistens. Concilio ergo rationalis creaturæ primam causam habuit Dei bonitatem.

Quomodo distincta sit rationalis creatura.

Quare creatus sit homo vel Angelus. E

IDEO QVE si quæratur quare creatus sit homo vel Angelus: breui sermone responderi potest, propter bonitatem eius. Vnde Aug. in lib. de doctrina Christiana, quia bonus est Deus, sumus: & inquantùm sumus, boni sumus.

Lib. 1. c. 13 tom. 3.

Ad quid, creatura sit rationalis creatura. F

ET si quæratur ad quid creata sit rationalis creatura: respondetur: Ad laudādum Deum, ad seruiendum ei, ad fruendum eo: in quibus proficit ipsa, non Deus. Deus enim perfectus & summa bonitate plenus, nec augeri potest nec minui. Quod ergo rationalis creatura facta est à Deo, referendum est ad creatoris bonitatem, ad creaturæ vtilitatem.

Hominis finis.

Breuissima responsio cum quæritur, quare vel ad quid facta sit rationalis creatura. G

CVM ergo quæritur quare, vel ad quid facta sit rationalis creatura, breuissimè responderi potest: Propter Dei bonitatem, & suam vtilitatem. Vtilè nempè ipsi est seruire Deo & frui eo. Factus ergo Angelus, siue homo propter Deum dicitur esse: non quia creator Deus & summè beatus, alterutriùs indiguerit

indiguerit officio, qui bonorum nostrorum non eget: sed vt seruiret ei, ac frueretur eo, cui seruire regnare est: in hoc ergo proficit seruiens, non ille cui seruitur. Psal. 15.

Sicut factus est homo vt seruiret Deo, sic mundus vt seruiret homini. H

Et sicut factus est homo propter Deum, id est, vt ei seruiret, ita mundus factus est propter hominem, scilicet vt ei seruiret. Positus est ergo homo in medio vt & ei seruiret, & ipse seruiret: vt acciperet vtrunque, & refflueret totum ad bonum hominis, & quod accipit obsequium, & quod impendit. Ita enim voluit Deus sibi ab homine seruiri, vt ea seruitute non Deus, sed homo seruiens iuuaretur, & noluit vt mũdus seruiret homini, & exinde similiter iuuaretur homo. Totum ergo bonum hominis erat, & quod factum est propter ipsum, & propter quod ipse factus est. Omnia enim (vt ait Apostolus) nostra sunt, scilicet superiora & æqualia & inferiora. Superiora quidem nostra sunt, ad perfruendum: vt Deus, Trinitas. Æqualia, ad conuiuendum, scilicet Angeli. Qui etsi nobis, modò superiores sint, in futuro erunt æquales, qui & modò nostri sunt: quia ad vsum nobis sunt, hoc est res dominorum dicuntur esse famulorum, non domino, sed quia sunt ad vsum eorum ipsique Angeli in quibusdam scripturæ locis nobis seruire dicuntur, dum propter nos in ministerium mittuntur. Psal. 8. 1. Cor. 3. d

Quomodo omnia nostra sunt. Aug. li. 2. quæst. euã. cap. 31.

Quomodo dicitur aliquando in scriptura, homo factus est propter reparationem Angelici casus. I

De homine quoque in scriptura interdũ reperitur, quòd factus sit propter reparationem Angelicæ ruinæ: quod non ita est intelligendum, quasi non fuisset homo factus si non peccasset Angelus, sed quia inter alias causas, scilicet præcipuas, hæc etiam nonnulla, causa extitit. Nostra ergo sunt superiora & æqualia. Nostra etiam sunt inferiora: quia ad seruiendum nobis facta. *Aug. li. 2. de ciuitate Dei, cap. 1. & in Enchir. c. 29.*

Quare ita sit homo institutus, vt anima sit vnita corpori. K

Solet etiam quæri cum maioris dignitatis videtur esse anima, si absque corpore permansisset, cur vnita sit corpori. Ad quod primò dici potest: quia Deus voluit, & voluntatis eius causa quærenda non est. Secundò autem potest dici quòd ideo Deus voluit eam corpori vniri: vt in humana ostenderet conditione nouum exemplum beatæ vnionis, quæ est inter Deum & spiritum: in qua diligitur ex toto corde, & videtur facie ad faciem. Putaret enim creatura se non posse vniri creatori suo tanta propinquitate, vt eum tota mente diligeret & cognosceret, nisi videret spiritum qui est excellentissima creatura tam infimæ, id est, carni quæ de terra est, in tanta dilectione vniri, vt non valeat arctari ad hoc vt velit eam relinquere: sicut ostendit Apostolus dicens, Nolumus corpore expoliari, sed superuestiri, per quod ostenditur spiritum creatum spiritu increato ineffabili amore vniri. Pro exemplo ergo futuræ societatis, quæ inter Deum & spiritum rationalem in glorificatione eiusdem perficiẽda erat, animam corporeis indumentis & terrenis mansionibus copulauit: luteamque materiam fecit ad vitæ sensum vegetare: vt sciret homo, quia si potuit Deus tam disparem naturam corporis & animæ in fœderationem vnam & in amicitiam tantam conjungere, nequaquam ei impossibile futurum rationalis creaturæ humilitatem licet, longè inferiorem ad suæ gloriæ participationem sublimare. Quia ergo pro exemplo rationalis spiritus in patre vsque ad consortium terrenis corporis humiliatus est: ne fortè in hoc nimis depressus videretur, addidit dei prouidentia vt postmodum cum eodem corpore glorificato ad consortium illorum, qui in sua permanserunt puritate, sublimaretur: vt quod minus ex dispensatione creatoris sui acceperat conditus, postmodum per gratiam eiusdem acciperet glorificatus. Sic ergo conditor noster Deus rationales spiritus varia sorte pro arbitrio voluntatis suæ disponens illis quos in sua puritate reliquerat, sursum in cælo mansionem: illis verò quos corporibus terrenis sociauerat, deorsum in terra habitationem constituit: vtrisque regulam imponens obedientiæ, quatenùs & illi ab eo vbi erant, non caderent, & isti ab eo vbi erant ad id vbi non erant ascenderent. Fecit itaque Deus hominem ex duplici substãtia, corpus de terra componens, animam verò de nihilo faciens. Ideo etiam vnitæ sunt animæ corporibus vt in eis Deo famulantes maiorem mereantur coronam. *Aug. li. 2. de ciuitate Dei, cap. 1. & in Enchir. c. 29.*

Prima causa. Secunda causa.

Post sacramentum Trinitatis de creatura tripartita agendum est, & prius de digniori, id est, angelica. L

Mat. 12. d

1. Cor. 3.

2. Co. 5. a

Gen. 2. b & Io. 4. d Ex Aug. li. de Spi. & Anima Cap. 14.

Vsque ad 11. distin.

Ex præmissis apparet rationalem creaturã in angelicam & humanam fuisse distinctam, quarum altera est tota spiritualis, id est, angelica: altera ex parte spiritualis & ex parte corporalis, id est, humana. Cùm itaque de his tractandum sit scilicet, de spirituali & corporali creatura, de rationali & de non rationali, primò de rationali & spirituali, id est, de angelis agendum videtur: vt à contuitu creatoris ad cognitionẽ creaturæ dignioris ratio nostra intendat: deinde ad considerationem corporeæ tam illius quæ est rationali quàm illius quæ non est rationalis descendat, vt Trinitatis increatæ sacramentum tripartitæ creaturæ, eiúque concretorum atque contingentium sequatur documentum.

QVÆ CONSIDERANDA SVNT de angelica natura. A

Distinct. 11.

Augu. in Speculo de cõditione spiritualis creaturæ, scilicet angelicæ, qualis facta sit.

DE angelica itaque natura hæc primò considerãda sunt, quando creata fuerit, & vbi, & qualis facta sit dum primum conderetur. Deinde qualis effecta auersione quorundam & conuersione quorundam. De excellentia quoque, & ordinibus, & donorum differentia, & de officiis, ac nominibus aliisque pluribus aliqua dicenda sunt.

Quando facti sunt angeli prius dicit, in quo videntur sibi obuiare authoritates. B

Ecclc. 1. a Isido. li. 1. de Sũmo Bono. ca. 12. Gene. 1. a Psal. 101.

QVÆDAM authoritates videntur innuere quòd antè omnem creaturam creati sunt angeli. Vnde illud, Primò omniũ creata est sapientia: quod intelligitor de angelica natura, quæ in Scriptura sæpe vita, sapientia, & lux dicitur. Nã sapientia illa quæ Deus est, creata non est. Filius enim sapientia patris est genita, non facta nec creata: & tota Trinitas vna sapientia est, quæ nõ facta nec creata est nec genita vel procedens. De angelica ergo vita illud accipiendum est de qua dicit Scriptura, quando facta est, Primò omniũ. Sed & rursum alia Scriptura dicit, In principio creauit Deus cœlum & terram. Et in propheta, initio tu domine terram fundasti: & opera manuum tuarum sunt cæli. Et videtur contrarietas quædam oriri ex assertionibus istis. Nam si primò omnium creata est sapientia, omnia post ipsam facta videntur: & ita post

Post ipsam facta videntur cælum & terra, & ipsa facta ante cælum & terram. Item si in principio creauit Deus cælum & terram, nihil factum est ante cælum & terram, nec ipsa sapiẽtia facta est ante cælum & terram. Cùm ergo contraria videatur, nec in diuina Scriptura fas sit sentire aliquid esse contrarietatis, requiramus intelligentiam veritatis,

Quid tenendum sit docet præmissas authoritates determinando. C

Eccl. 18. a

VIDETVR itaque hoc esse tenendum, quod simul creata est spiritualis creatura, id est, angelica, & corporalis: secundùm ℣ potest accipi illud Salomonis, Qui viuit in æternum creauit omnia simul, id est, spiritualem & corporalem naturam, & ita non prius tempore creati sunt angeli, quàm illa corporalis materia quatuor elementorum: & tamen primò omnium creata est sapientia: quia etsi non tempore, præcedit tamen dignitate. Quod autem simul creata fuerit corporalis spiritualisque creatura, Aug. super Gene. ad literam apertè ostendit, dicens, per cælum & terram spiritualem corporalémque creaturam intelligi, & hæc creata sunt in principio, scilicet temporis: vel in principio, quia primò facta sunt.

Quòd simul creata fuerit corporalis & spiritualis creatura autoritate firmat. Li. 5. c. 1. tom. 3.

Quòd nihil factum est ante cælum & terram, nec etiam tempus: cum tempore enim creata sunt, sed non ex tempore D

Li. 5. c. 6 & lib. 12 de Ciuitate Dei. Cap. 15.

ANTE ea enim nihil factum est: nec etiam tempus factum est ante spiritualem, scilicet angelicam naturam, & ante corporalem, scilicet materiam illam quatuor elementorum confusam, Illa enim cum tempore creata sunt, nec ex tempore, nec in tempore. Sicut nec tempus in tempore creatum est, quia non fuit tempus antequàm esset cælum & terra. Vnde Aug. in lib. de Trin. dicit, quòd Deus fuit Dominus antequam tempus esset, & nõ in tempore cœpit esse Dominus: quia fuit Dominus temporis, quando cœpit esse tempus: nec vtique tempus cœpit esse in tempore, quia non erat tempus antequàm inciperet tempus.

Quòd simul cum tempore & cum mundo cœpit corporalis & spiritualis creatura E

SIMVL ergo cum tempore facta est corporalis & spiritualis creatura, & simul cum modo: nec fuit antè angelica creatura quàm mũdus: quia vt ait Aug. Nulla creatura creata est ante secula: sed à seculis cum quibus cœpit Hiero. tamen super epistolam ad Titũ aliud videtur sentire dicens, Sex millia necdum nostri temporis implentur annorum, & quantas priùs æternitates, quanta tempora, quantas seculorum origines fuisse arbitrandũ est: in quibus angeli, throni, dominationes, cæteriq; ordines seruierũt Deo absque tẽporum vicibus atque mẽsuris. & Deo iubente subsstiterunt. His verbis quidam adhærentes dixerunt cum mundo cœpisse tempus seculare: sed ante mundum extitisse tempus æternum sine mutabilitate, & in eo immutabiliter & in tempora liter astruunt angelos Deo iubẽte subsstitisse, ei quę seruisse. Nos autem quod priùs dictum est pro captu intelligentiæ nostræ magis approbamus, salua tamen reuerentia secrerorũ, in quibus nihil temerè asserendũ est & illud Hiere. dixisse non ita sentiendo, sed aliorum opinionẽ referendo arbitramur.

In tom. 3. li. de Genes. ad lit. 5. c. 19. in Tomo. 9. Ad c. 1. epist. ad Titum super verbo Quã promisit qui non mentitur Deus ante secula. De horũ sententia. Aug lit. 1. de Ciui. Dei c. 3. & sequẽtibus uobus.

Vbi angeli mox creati fuerint, in empyreo. s. quod statim factum, repletum est angelis. F

IAM est ostensum quando creata fuerit angelica natura, hunc autẽ attendendũ est vbi facta fuerit. Testimoniis quarundã authoritatum euidenter monstratur angelos ante casum fuisse in cælo, & inde corruisse quosdã propter superbiam: alios verò qui non peccauerunt illic perstitisse, vnde Dominus in euangelio ait, Videbam Satanam tanquam fulgur de cęlo cadentem, nec appellatur hoc cęlum firmamentum quod secũda die factũ est: sed cęlum splendidum quod dicitur empyreum, id est, igneum à splendore non à calore: quod statim factum angelis est repletum: quod est supra firmamentum: & illud empyreum quidam Expositorum sacræ Scripturę nomine cęli intelligi volunt, vsu Scripturæ dicitur. In principio creauit deus cęlum & terram. Cęlum (inquit Strabus) non visibile firmamẽtũ hic appellat, sed empyreum i. igneũ vel intellectuale: quod nõ ab ardore, sed à splẽdore dicitur, quod statim factũ repletum est angelis. Vnde Iob. Vbi eras cùm me laudarent astra matutina? &c. De hoc quoque

Luc. 10. c Gene. 1. a Iob 38. a Super Gene.

Beda ita ait, Hoc superius cælum quod à volubilitate mundi secretum est, mox vt creatum est, sanctis angelis impletum est, quos in principio cum cælo & terra conditos testatur dominus dicens: Vbi eras cum me laudarent astra matutina, & iubilarent omnes filij dei? Astra matutina & filios dei eosdem angelos dei vocat. Cælum enim in quo posita sunt luminaria, non in principio, sed secunda die factum est. Ex his liquet quòd in empyreo omnes angeli fuerunt ante quorundam ruinam, simulq; creati sunt angeli cum cælo empyreo, & cum informi materia omniũ corporaliũ.

Quòd simul creata est visibilium rerum materia & inuisibilium natura, & vtraque informis secundùm aliquid, & formata secundùm aliquid. G

SIMVL ergo visibilium rerum materia & inuisibilium natura condita est: & vtraque informis fuit secundùm aliquid, & formata secundùm aliquid. Sicut enim corporalium materia confusa & permixta (quæ secundùm Græcos dicta est Chaos) in illo exordio ordinationis primariæ & formam confusionis habuit, & non habet formam distinctionis & discretionis, donec posteà formaretur atque distinctas reciperet species: ita spiritualis & angelica natura in sua conditione secundùm naturæ habitum formata fuit, & tamen illam quàm postea per amorem & cõuersionem à creatore suo acceptura erat formam, non habuit: sed erat informis sine illa. Vnde Augustin. multipliciter exponens præmissa verba Genesis, per cælum dicit intelligi informem naturã vitę spiritualis, sicut in se potest existere non cõuersa ad creatorẽ in quo formatur per terram, corporalẽ materiam sine omni qualitate, quæ apparet in materia formata.

Li. de Genesi ad literam. l. c. 1. & libr. 12. confessu cap. 9.

Quomodo dicat Lucifer secundum Esaiam, Ascendam in cælum, & ero similis altissimo: cùm esset in cælo. H

HIC quæri solet, si in cælo empyreo fuerunt angeli statim vbi facti sũt, quomodo (vt legitur in Esaia) dicit Lucifer, Ascendam in cælũ, & exaltabo solium meum, & ero similis altissimo? Sed ibi cælũ vocat dei celsitudinẽ, cui patificari volebat: & est tale, Ascendam in cælum, id est, ad æqualitatem dei.

Esa. 14. d.

Universidad de Deusto Biblioteca

QVALES FACTI FVERINT ANGELI; & quòd quatuor seis attributa sunt in ipso initio suæ conditionis.

A

Distinct. III.

ECce ostensum est vbi angeli fuerint mox vt creati sunt. Nunc consequens est inuestigare quales facti fuerint in ipso primordio suæ conditionis: & quatuor quidem angelis videntur esse attributa in initio substantiæ suæ, scilicet essentia simplex, id est, indiuisibilis & immaterialis: & discretio personalis, & per rationem naturaliter insitam intelligentia, memoria, & voluntas siue dilectio, liberum quoque arbitrium, id est, libera inclinãdæ voluntatis siue ad bonum siue ad malum facultas. Poterant enim per liberum arbitrium sine violentia & coactione ad vtrumlibet propria voluntate deflecti.

B

An omnes angeli fuerint æquales in tribus, scilicet in sapientia, in essentia, in libertate arbitrij.

HIC considerandum est, vtrùm in sua substantia spirituali & sapientia rationali & libertate arbitrij, quæ omnibus inerant, omnes æquales fuerint: vt si prima consideratio de substantia, secunda de forma, tertia de potestate. Personа quippè substantia est sapientia forma, arbitrium potestas: & ad substantiam quidem pertinet naturę subtilitas, ad formam verò intelligentiæ perspicacitas, & ad potestatem rationalis voluntatis habilitas. Ille ergo essentiæ rationales quæ personæ erant, & spiritus erant, naturáque simplices, & vita immortales, differente in essentiæ tenuitatem, & differentem sapientiæ perspicacitatem, atque differentem arbitrij libertatem & habilitatem rectè habuisse intelliguntur, sicut in corporibus nonnulla differentia est secundùm essentiam ac formam & pondus. Quædam enim aliis meliorem ac digniorem essentiam & formam habent: & alia aliis leuiora atque agiliora sunt. Ad hunc ergo modum credendum est illas spirituales naturas conuenientes suæ puritati & excellentiæ, & in essentia & in forma & facultate differentias accipisse in exordio suæ conditionis: quibus alij inferiores, alij superiores Dei sapientia constituerentur, aliis maiora, aliis minora donа præstantis, vt qui tunc per naturalia bona aliis excellebant, ipsi etiam pòst per munera gratiæ eisdem præessent. Qui enim natura magis subtiles, & sapiẽtia amplius perspicaces creati sunt hi etiam maioribus gratiæ muneribus præditi sunt, & dignitate excellentiores aliis constituti. Qui verò natura minus subtiles & sapiẽtia minus perspicaces cõditi sunt, minora gratiæ dona habuerunt, inferioréque constituti sunt sapientia Dei, æquo moderamine cuncta ordinãte, in ipsa facultate arbitrij differentia animaduertenda est secundum differentem naturæ virtutem & differentem cognitionis & intelligentiæ vim. Et sicut differẽs vigor & subtilitas naturę infirmitatẽ non adducit, minórque cognitio sapientiæ ignorantiam non ingerit: sic libertas inferior nullam arbitrio necessitatis voluntatem imponit.

Hic dicit quòd differentes erant in illis.

Per similitudinem corporum tta esse ostendit.

C

Quæ communia & æqualia habuerunt angeli.

ET sicut in prædictis angeli differebãt: & quædam communia & æqualia habebant, quòd spiritus erant, quod indissolubiles & immortales erant, commune omnibus & æquale erat. In subtilitate verò essentiæ, & intelligẽtia sapientiæ & libertate voluntatis differentes erant. Has distinctiones intelligibiles inuisibilium naturarum ille solus cõprehendere potuit & ponderare, qui cuncta fecit in pondere, numero, & mensura.

D

An boni vel mali, iusti vel iniusti, creati sint angeli, & an aliqua mora fuerit inter creationem & lapsum

ILLVD quoque inuestigatione dignum videtur quod etiam à pluribus quæri solet, vtrum boni vel mali, iusti vel iusti creati sint angeli: & an aliqua mora fuerit inter creationem & lapsum: vel sine mora in ipso creationis exordio ceciderint.

E

Opinio quorundam dicentium angelos in malitia creatos, & sine omni mora ruisse.

PVTAVERVNT enim quidem angelos qui acciderunt creatos esse malos, & non libero arbitrio in malitiam declinasse: sed in malitia à Deo factos esse nec aliquã fuisse morã inter creationem & lapsum, sed ab initio apostatasse: alios verò creatos fuisse plenè beatos. Qui opinionem suam muniunt authoritate Augustini super Gen. ita dicentis, Non frustrà putari potest ab initio temporis diabolum cecidisse.

Secũdum quid est considerãda differentiæ facultatis arbitrij, quod nec minor tenuitas naturæ infirmitatem, nec minor cognitio sapientiæ ignorantiam, nec inferior libertas necessitatem inducit.

Sap. 11. c

Lib. 11. cap. 16. Ioan. 8. f

nec cum sanctis angelis pacatum aliquando vixisse & bea-
tum: sed mox apostatasse, vnde dominus ait, ille homicida
erat ab initio, & in veritate non stetit: vt intelligamus, qua
in veritate non stetit, ex quo creatus est, qui staret si stare ve-
luisset. Idem in eodem, Non frustrà, inquit, putandum est ab
ipso initio temporis vel conditionis suæ diabolum cecidisse,
& nunquam in veritate stetisse. Vnde quidam in hanc mali-
tiam libero arbitrio non esse flexum, sed in hac, quamvis
adeo, putant esse creatum secundùm illud beati Iob, Hoc est,
inquit, initium figmenti dei quod facit deus, vt illudatur ei
ab angelis eius. Et Propheta ait, draco iste quem formasti ad
illudendum ei. Tanquam primò factus sit malus inuidus &
diabolus, nec voluntate deprauatus. His aliisque testimoniis
vtuntur, qui dicunt angelos qui ceciderunt creatos fuisse
malos, & sine mora corruisse: eos verò qui perstiterunt perfe-
ctos & beatos fuisse creatos astruunt authoritate Augusti-
ni, qui super Genesi dicit per cælum significari creaturam
spiritualem, quæ ab exordio quo facta est, & perfecta & beata
est semper.

Li. eodem in fine 19. capitis & initio 20.
Iob 40.
Hic textus nō habetur in lib. Iob iuxta vulgatam editionē: sed secundum 70. interpretes.
Psal. 103.
Li. 1. ca. 1

Aliorum sententia probabilis, qui dicunt omnes angelos creatos esse bonos, & aliquam moralem fuisse inter creationem & lapsum. 7

AT IIS autem videtur omnes angelos creatos esse bo-
nos: & in ipso creationis initio bonos extitisse, id est, sine vi-
tio, iustósque fuisse, id est, innocentes sed non iustos, id est
virtutum exercitium habentes. Nondum enim præditi erant
virtutibus, quæ stantibus appositæ fuerunt in confirmatione
per gratiam: aliis verò per liberum arbitrium superbientibus, & ideo cadentibus. Aliquam etiam fuisse moralem aiunt
inter creationem & lapsum ac confirmationem, & in illa
breuitate temporis omnes boni erant, non quidem per ve-
sum liberi arbitrij, sed per creationis beneficium: & tales e-
rant qui stare poterant, id est, non cadere per bona creatio-
nis, & cadere per liberum arbitrium. Poterant enim peccare
& non peccare: sed non poterant proficere ad meritum vitæ,
nisi gratia superadderetur, quæ addita est, quibusdam in con-
firmatione. Et ad hoc confirmandum vtuntur testimonio
Augustini, qui super Genesim dicit angelicam natu-

Pro. 16. c. & 26. d
Ibi. 1. c. 1. 3. 4. & 6.

ram primò informiter creatam, & cælum dictam posteà for-
matam, & lucem appellatam, quando ad creatorem est con-
uersa perfecta dilectione ei inhærens, vnde prius dictum est,
In principio creauit Deus cælum & terram: & posteà subdi-
tur: Dixit deus, Fiat lux, & facta est lux, quia in primo agi-
tur de creatione spiritualis naturæ informis posteà de for-
matione eiusdem. Ratio quoque obuiat illis, qui dicunt an-
gelos creatos fuisse malos: non enim potuit creator optimus
author mali esse, & ideo totum bonum erat quod ex ipso illis
erat, & totum bonum erat, quoniam ex ipso totum erat.
Hoc modo probatur quòd boni erant omnes angeli quan-
do primò facti sunt: sed ea bonitate, quam natura incipiens
acceperat.

Gen. 1. a
Ratione idem astruit.

Probationem Augustini contra illos inducit, qui dicunt angelos factos malos, verba etiam Iob determinat, quæ illi pro se inducebant. 8

IN HOC VE Augustinus exterminans opinionem eo-
rum qui angelos creatos fuisse malos putant, authoritate &
ratione probat bonos fuisse creatos: & verba præmissa beati
Iob quæ illi pro se inducebant, quomodo sint intelligenda
aperit dicens super Genesim, Omnia, inquit, fecit Deus val-
de bona, Naturam ergo angelorum bonam fecit. Et quia in-
iustum est vt nullo merito hoc in aliquo quod creauit Deus
damnet, non naturam sed voluntatem malam puniendam
esse credendum est: nec eius naturam significatam esse cum
dicitur, Hoc est initium figmenti Dei, &c. Sed corpus aëreum,
quod tali voluntati aptauit Deus: vel ipsam ordinationem
Dei, in qua eum inuitum etiam fecit vtilem bonis, vel ipsius
angeli facturam: quia etsi præsciret Deus voluntate malum
futurum, fecit tamen eum prævidens quanta de illo sua bo-
nitate esset facturus. Figmentum ergo dei dicitur: quia cùm
sciret eum deus voluntate malum futurum vt bonis noce-
ret, creauit tamen illum, vt de illo bonis prodesset, hoc autem
fecit vt illudatur ei. Illuditur enim ei, cùm Sanctis proficit
tentatio eius. Sicut & mali homines quos deus malos futu-
ros prævidens creauit, tamen ad Sanctorum vtilitatem, illu-
duntur cùm præstatur Sanctis eorum tentatione profectus.
Sed ipse est initium, quia præcedit antiquitate & principatu

Lib. 11. de Genesi ad literam. c. 21. Gen. 1. c. 22. eiusdem li. Iob 40. c. apo. 12. b

malitiæ. Hæc autem illusio sit angelis malis, & hominibus malis, per angelos & homines bonos, quia subdit angelos malos, & homines malos, vt nō quantum nituntur, sed quantum sinuntur possint nocere. Ecce apertè ostendit qualiter prædicta verba Iob intelligenda sint: & angelicam naturam bonam creatam esse asserit.

Ex cap. Ioan. 8. f. Litera E.

Quomodo, intelligenda sint verba præmissa Domini, differit euidenter tradens angelos esse creatos bonos, & post creationem cecidisse. H

Aug. li. 2. de Gen. ad lit. ca. 21.

DEINDE qualiter verba Domini quæ suprà posuit, accipienda sint, Augustinus aperit, vbi etiam sua quæ prædixit verba determinat, euidenter dicens angelos fuisse creatos bonos, & post creationē interposita aliqua morula cecidisse, ita inquiens, Quod putatur diabolus nunquam id veritate stetisse, nunquam beatā vitam duxisse, sed ab initio cecidisse: non sic accipiendum est, vt malus à bono Deo creatus esse putetur, quasi ab initio nō cecidisse diceretur. Non enim cecidit, si talis scilicet malus factus est, aquo enim caderet? factus ergo prius, statim à veritate se auertit, propria potestate delectatus, beatęque vitæ dulcedinem non gustauit: quam nonvtique acceptam fastidiuit, sed nolēdo accipere remisit. Sui ergo casus præscius esse nō potuit: quia sapientia frustra est pietatis. Continuo autem vt factus est, cecidit: non ab eo quod accepit, sed ab eo quod acciperet, si Deo subdi voluisset. Ecce hic apertè declarat angelos creatos fuisse bonos, & post creationē cecidisse: & fuit ibi aliqua morula: licet breuissima. Quod Origenes cōfirmat super Ezechielē, dicens, Serpens hostis contrarius veritati, non tamen à principio, nec statim supra pectus & ventrem suum ambulauit, sicut Adam & Eua non statim peccauerunt: ita & serpens aliquando fuit, non serpens, cùm in paradiso delitiarum moraretur. Deus enim malitiam nō fecit. Ecce apertè dicit post creationē interposita morula cecidisse. Ideòque illa verba sic accipienda videntur: Homicida erat ab initio, vel mendax, id est statim post initium, quando sibi æqualitatem Dei promisit, & ipsum occidit, qui homo dicitur in Euāgelio. Nec in veritate stetit: quia in ea non fuit, sed ab initio temporis, id est statim post initium tēporis apostatauit. Potest etiam & sic accipi illud, Ab initio homicida fuit, vel mēdax, i. ex quo homo

Gen. 3. c Tomo 2. Homil. 1. circa illud Ezec. 1. Vi de quasi speciem electri. Ioan. 8. f Esa. 14. d Mat. 13 d Inimicus homo superseminauit, &c

homo fuit conditus, quem per inuidiam in mortem præcipitauit, & faliaciter seduxit. Ex prædictis ergo liquet angelos bonos omnes esse creatos, & post creationem quosdam cecidisse à bono quod habuissent si perstitissent.

Aug. homil. 41. super Ioan.

Quod triplex fuit sapientia in angelis ante casum vel confirmationem. I

HIC inquiri solet, quam sapientiam habuerunt ante casum vel confirmationem. Erat in eis triplex naturalis cognitio, qua sciebant quòd facti erant, & à quo facti erant, & in quo facti erant: & habebant aliquam boni & mali notitiam intelligentes quid appetendum vel respuendum illis esset.

An aliquam Dei habuerint dilectionem, vel sui inuicem. K

SOLET etiam quæri, vtrùm aliquam Dei vel sui dilectionem inuicem habuerit. Ad quòd dici potest, quod naturalem dilectionem habebant, vt memoriam, intellectum, & ingenium, qua Deum & se aliquatenus diligebant: per quàm tamen non merebantur.

AN PERFECTOS ET BEATOS creauit Deus angelos, an miseros & imperfectos.

De habentibus beatitudinis & miseria angelorū. Pro. 14. d

Distinctio. IIII. A

POST hæc videndum est, vtrum perfectos & beatos creauit Deus angelos, an miseros & imperfectos. Ad quod dicitur potest, quod nec in beatitudine, nec in miseria creati sunt. Miseri enim ante peccatum esse non potuerunt: quia ex peccato miseria est. Nam si non fuisset peccatum nulla esset miseria. Beati quoque nunquàm fuerunt illi qui ceciderunt, quia sui euentus ignari fuerunt, id est, peccati & supplicij futuri. Si enim lapsum suum præsciuerunt, aut vitare voluerunt, sed non potuerunt, & ita erant miseri: aut potuerunt, sed noluerunt, & ita erant stulti & maligni. Ideoque dicimus quia non erant præscij euentus sui: nec eis data est cognitio eorum quæ futura erant super eos. Boni verò & qui perstiterunt, fortè suæ beatitudinis præscij fuerunt. Vnde Augustinus super Genesim. Quomodo, inquit, beatus inter angelos fuit, qui futuri peccati atque supplicij præscius non fuit.

Quòd nō fuerūt ma li angeli præscij sui casus, bo ni verò fortè fuerunt præscij futuri boni. Lib. 12. cap. 17.

Quærit

Quæritur autem cur non fuerit. Fortè hoc Deus reuelare dignabolo noluit, quid facturus vel passurus esset: cæteris verò reuelare voluit quod in veritate mansuri essent. His verbis videtur Augustinus significare, quòd angeli qui corruerunt, non fuerunt præscij sui casus. Ideòque beati non fuerũt. Et quòd angeli qui perstiterunt: beatitudinem sibi affuturam præscierunt, atque de ea certi in spe extiterũt, vnde quodam modo iã beati erant: Et reuera si ita fuisset posset illos dici aliquo modo fuisse beatos: alios verò nõ, qui nescierũt euentum suum.

Quod opinando Augustinus hæc dixit non asserendo, scilicet quod angeli, qui perstiterunt, præscij B
fuerunt futuri.

Li. & ca. eisdem. Sed hoc magis opinando & quęrendo dicit Augustinus quàm asserendo. Vnde & huic opinioni opponens consequenter subdit, Sed quare discernebãtur illi à cęteris, vt Deus istis quæ ad ipsos pertinerent, non reuelaret, aliis verò reuelaret, cùm non prius sit ipse vltor quàm aliquis peccator: nõ enim damnat ipse innocẽtes. Hic videtur innuere, quod nec peccaturis futurum malum, ne permansuris futurũ bonum reuelauerit. Ideòque nec illi qui ceciderunt vnquam, nec illi qui perstiterunt vsque ad consummationem beati fuerunt, quia beati non poterant esse, si de beatitudine certi non erãt, vel si damnationis incerti erant. Vnde Augustin. in eodem: Dicere inquit, de angelis, quòd in suo genere beati esse possent damnationis vel salutis incerti, quibus nec spes esset quod mutandi essent in melius, nimia præsumptio est. Quomodo enim beati esse possunt, quibus est incerta sua beatitudo?

Aug. sup. Gen. li. 11. Cap. 19. Cap. 17.

Summam colligit prædictorum, confirmans omnes angelos ante confirmationem vel lapsum non fuisse beatos, nisi quis per beatitudinem accipiat illum statum innocentiæ, in quo fuerunt C
ante casum.

Ex prædictis consequitur, quòd angeli qui corruerunt, nunquàm beati fuerunt, nisi beatitudinem aliquis accipiat illum statum inocentiæ, in quo fuerunt ante peccatum. Illi verò qui perstiterunt, aut suam beatitudinem futuram Deo reue-

uelante præscierunt, & ita spei certitudine aliquo modo beati fuerũt, vel incerti extiterũt suæ beatitudinis, & ita aliquo modo non beati fuerunt, quàm reliqui qui ceciderunt. Mihi autem quod posterius dictum est, probabilius videtur. *Vide Aug. li. 11. de ciuit. Dei. Cap. 13.*

Responsio ad id quod quærebatur, an angeli essent creati perfecti aut imperfecti, & dicitur quod perfecti fuerunt secundum aliquid, & imperfecti, secundum aliquid. D

Ad hoc autem quòd quærebatur, vtrùm perfecti vel imperfecti fuerunt creati, dici potest, quia quodãmodo perfecti fuerint, & quodam alio modo imperfecti. Non enim vno modo aliquid dicitur perfectum, sed pluribus.

Quod tribus modis dicitur perfectum, secundum tempus, secundum naturam, & vniuersaliter perfectum. E

Dicitvr namque perfectum tribus modis. Est enim perfectum secundum tempus, & perfectum secundum naturam, & est vniuersaliter perfectũ. Secundùm tempus perfectum est quod habet, quicquid tempus requirit, & conuenit secundùm tempus haberi, & hoc modo angeli erant perfecti ante confirmationem vel lapsum. Secundum naturam perfectum est quod habet quidquid debitũ est, vel expedit naturæ suæ ad glorificationem, & hoc modo perfecti fuerunt angeli post confirmationem, & erunt Sancti post resurrectionem. Vniuersaliter & summè perfectum est, cui nihil vnquam deest, & à quo vniuersa proueniunt bona, quod est solius Dei: prima ergo perfectio est naturæ cõditę, secunda naturæ glorificatæ, tertia naturę increatę.

Prædicta breuiter tangit, addens quales fuerunt angeli in conuersione & aduersione. F

Qvales fuerint angeli in creatione ostẽsum est, bonos scilicet, & nõ malos: iusti, id est: innocentes & perfecti quo dã modo, alio verò modo imperfecti. Beati verò non fuerũt quousque ad confirmationem, nisi beatitudo accipiatur (vt iam dictum est) ille status innocentię, & bonitatis, in quo conditi sunt. *Distinc. 2. lit. d.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

DE CONVERSIONE ET CONfirmatione ſtantium,& auerſione & lapſum cadentium.

A

Diſtinct. V.

Quales facti ſint angelis auerſione & conuerſione cedentium.

POſt hæc conſideratio adducit inquirere, quales effecti ſint dum diuiderentur auerſione & conuerſione. Poſt creationem nanque mox quidam conuerſi ſunt ad creatorem ſuum, quidam auerſi. Conuerti ad Deum, fuit ei charitate adhærere: auerti, odio habere vel inuidere. Inuidiæ nanque mater eſt ſuperbia, qua voluerunt ſe parificare Deo. In conuerſis quaſi in ſpeculo relucere cœpit Dei ſapientia, qua illuminati ſunt. *Eſa.14. d* auerſi vero excæcati ſunt. Et illi quidem conuerſi ſunt & illuminati à Deo gratia appoſita. iſta verò ſunt excæcati non immiſſione malitiæ, ſed deſertione gratiæ à qua deſerti ſunt: non ita quod prius debita ſubtraheretur, ſed quia nunquam eſt appoſita, vt conuerterentur. Hæc eſt ergo conuerſio & auerſio, qua diuiſi ſunt, qui natura boni erant, vt ſint alij ſuperbi illud bonum per iuſtitiam boni, alij illo corrupto per culpam mali. Conuerſio iuſtos fecit, & auerſio iniuſtos. Vtraque fuit voluntas vtriuſque libertatis.

B

De libero arbitrio breuiter tangit, docens quid ſit.

HABEBANT enim omnes liberum arbitrium, quod eſt libera poteſtas, & habilitas voluntatis rationalis. Poterant *Gen.1.a* enim voluntate eligere quodlibet, & ratione iudicare, id eſt, diſcernere: in quibus conſtat liberum arbitrium. Nec creati ſunt volentes auerti vel conuerti, ſed habiles ad volendum hoc vel illud: & poſt creationem ſpontanea voluntate alij elegerunt malum, alij bonum, & ita diſcreuit Deus lucem à tenebris, ſicut dicit Scriptura, id eſt, bonos angelos à malis, & lucem appellauit diem, noctem verò tenebras: quia bonos angelos gratia ſua illuminauit, malos verò excæcauit.

C

Poſt creationem aliqui d datum eſt ſtantibus per quod conuerterentur, nec merito aliquo, ſed gratia cooperante.

Si autem quæritur, vtrùm poſt creationem conuerſis aliquid collatum ſit per quod conuerterentur, id eſt, diligerent Deum, dicimus, quia eſt eis collata gratia cooperans ſine qua non poteſt proficere rationalis creatura ad meritum vitæ. Cæterùm

dire enim poteſt per ſe: ſed proficere non poteſt ſine gratia adiuuante.

Qua gratia indigebat angelus, & qua non.

D

NON indigebat angelus, gratia per quam iuſtificaretur quia malus non erat: ſed qua ad diligendum Deum perfectè & obediendum adiuuaretur. Operans quidam gratia dicitur quia iuſtificatur impius, id eſt, de impio fit, pius, de malo bonus, Cooperans verò gratia, qua iuuatur ad bene volendum efficaciter, & Deum præ omnibus diligendum & operãdum bonum, & ad perſeuerandum in bono & huiuſmodi: de quibus poſtea plenius. Data eſt ergo angelis qui perſtiterunt cooperans gratia, per quam conuerſi ſunt vt Deum perfectè diligerent. Conuerſi ergo ſunt à bono quod habebant non perdito ad maius bonum quod non habebant: & facta eſt ſua conuerſio per gratiam cooperãtem libero arbitrio, quæ gratia aliis qui ceciderunt appoſita non fuit.

Quæ ſit gratia operãs & quæ cooperans

Diſt. 26. & 29.

An ſit imputandum illis qui auerſi ſunt.

E

IDEO QVE à quibuſdam dicit ſolet non eſſe imputandum illis qui auerſi ſunt & non conuerſi, quia ſine gratia conuerti non poterant: ſed illa non eſt eis data nec culpa eorum fuit quòd non eſt data, quia in eis nulla culpa adhuc præceſſerat. Ad quod dici poteſt, quoniam quibus appoſita eſt ipſa gratia non fuit ex meritis eorum, alioqui iam non eſſet gratia, ſi ex merito, quod eſſet ante gratiam daretur.

Qua culpa gratiam non data eis qui ceciderunt.

F

QVOD verè aliis non eſt data, culpa eorum fuit: quia *ad Ro. 11* eum ſtare poſſent, noluerunt quouſque gratia apponeretur: *a* deinde alij perſtiterunt, donec illis cadentibus per ſuperbiam ſine gratia appoſita eſt. Apertè ergo cadentium culpa in hoc deprehendi poteſt: quia licet ſine gratia nequirẽt proficere, quam nondum acceperant: per id tamen quod eis collatum erat, in creatione poterant non cadere, id eſt, ſtare: quia nihil erat quod ad caſum eos compelleret, ſed ſua ſpontanea voluntate declinauerunt: quod ſi non feciſſent, quod datum eſt aliis, vtique daretur & iſtis.

Quod angeli in ipſa confirmatione beati fuerunt: ſed vtrum eam meruerint per gratiam tunc ſibi datam ambiguum eſt, de hoc enim diuerſi diuerſa ſentiunt.

G

HIC

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hic quæri solet, vtrùm in ipsa confirmatione beati fuerint angeli: & an ipsam beatitudinem aliquo modo meruerint. Quod in ipsa confirmatione beati fuerint plures constantur authores,& ideo pro constanti habendum est. Vtrum vero per gratiam tunc sibi datam ipsam beatitudinem meruerint, ambiguum est. Quibusdam enim placet quòd eam meruerint per gratiam quam in confirmatione perceperunt, simúlque in eis meritum & præmium fuisse dicunt: nec meritum præcessisse præmium tempore, sed causa. Aliis autem videtur quod beatitudinem quam receperunt in confirmatione per gratiam tunc appositam non meruerint, dicentes tunc non fuisse eis collatam gratiam ad merendum, sed ad beatè viuendum: nec tunc eis datum esse bonum quo mererentur, sed quod fœliciter fruerentur. Quod autem tunc in præmium acceperũt per obsequia nobis exhibita, ex Dei obedientia & reuerentia mereri dicunt: & ita præmium præcessit merita: & hoc mihi magis placere fateor.

QVOD DE MAIORIBVS ET MINORIBVS QUIDAM CECIDERUNT: INTER QUOS, VNUS FUIT CELSIOR, SCILICET LUCIFER. A

De ruina quæ consecuta est malorũ angelorũ auersionẽ.

Distinct. VI.

PRætereà sciri oportet quoniam sicut de maioribus & minoribus quidam perstiterunt; ita de vtroque gradu quidam corruerunt. Inter quos vnus fuit omnibus aliis cadentibus excellentior: nec inter stantes aliquis eo fuit dignior, sicut testimoniis authoritatum monstratur. Ait enim Iob, Ipse principium viarum Dei, & in Ezechiele legitur, Tu signaculum similitudinis, plenus scientia & perfectione, decorus in delitiis Paradisi Dei fuisti. Quod Gregorius exponens ait, Quanto in eo subtilior est natura, eo plenius in illo imago Dei similis insinuatur impressa. Item in Ezechiele legitur, Omnis lapis pretiosus operimentum eius, id est, omnis angelus quasi operimentum eius erat: quia vt dicit Gregorius, in aliorum comparatione cæteris clarior fuit. Vnde vocatus est Lucifer, sicut testatur Esaias, Quomodo, inquit, cecidisti Lucifer, qui manè oriebaris, &c. qui non vnus ordo, sed vnus spiritus accipiendus est, qui teste Isiodoro, postquam creatus est, eminentiam naturæ & profunditatem scientiæ

Iob. 40. c.
Eze. 28.
Mora. lib. 32. ca. 24. & 25.
Homi. 34. Euan. super. 15 ca. Luc.
Esai. 14 c.
Isid. de sũmo bono l. 3. Cap. 12

suæ perpendens, in suum creatorem superbiuit, intantùm, vt etiam Deo se æquare voluit: vt in Esa. dicitur, In cœlum ascendam super astra cœli, & exaltabo solium meum, & ero similis altissimo. Similis quidem Deo esse voluit, non per imitationem: sed per æqualitatem potentiæ.

vbi etiam prælegata verba, habentur. Esa. 14. d

Vnde & quo deiectus fuerit merito suæ superbiæ. B

2. Pet. 2. a

ET tantæ superbiæ merito de cœlo, id est, de empyreo, in quo cum aliis fuerat, deiectus est in istum caliginosum aërẽ cum omnibus suæ prauitatis consortibus: Nam vt Ioannes ait in Apocalypsi, Draco de cœlo cadens secum traxit tertiã partem stellarum: quia Lucifer ille aliis maior non solus cecidit, sed cum eo alij multi, qui ei in malitia consenserunt, eosque cadentes huius caliginosi aëris habitaculum excepit. Et hoc ad nostram probationem factũ est, vt sit nobis exercitationis causa. Vnde Apostolus: Colluctatio est nobis aduersus principes & potestates mundi huius, & aduersus rectores harum tenebrarum, contra spiritualia nequitiæ in cœlestibus: quia dæmones, qui sunt spirituales & nequam in hoc turbulento aëre nobis propinquo, quod cœlum appellatur, habitant. Vnde & diabolus princeps aëris dicitur.

Apo. 12. a

Ephes. 6. b

Quòd non est concessum eis habitare in cœlo vel in terra. C

Ioan. 14. d
Alias mũdi.
Ephe. 2. a
Aug. li. de Genes. ad li. Ca. 26.
2. Pet. 2. b & Iud. 1. d.
Mat. 25. d

NON enim est eis concessum habitare in cœlo, quia clarus locus est & amœnus: nec in terra nobiscum, ne homines nimis infestarẽt. Sed iuxta Apostoli Petri doctrinam in epistola canonica traditam, in aëre isto caliginoso, qui eis quasi carcer vsque ad tempus iudicij deputatus est: tunc autem detrudentur in baratrum inferni, secundùm illud, Ite maledicti in ignem æternum, qui præparatus est diabolo & angelis eius.

Quòd dæmones alij aliis præsunt, & habent etiam alias prælationes. D

ET sicut inter bonos angelos alij aliis præsunt, ita & inter malos alij aliis prælati sunt, & alij aliis subiecti: Quãdiu durat mundus, angeli angelis, dæmones dæmonibus, homines hominibus præsunt. Sed in futuro omnis euacuabitur prælatio vt docet Apostolus. Habent quoque secũdùm modum scientiæ maioris vel minoris, prælationes alias maio-

1. Cor. 15. d

res vel minores. Quidam enim vni prouinciæ, alij vni homi-
Dan. 10.c ni, aliqui etiam vni vitio præsunt. Vnde dicitur spiritus su-
perbiæ, spiritus luxuriæ, & huiusmodi: quia de illo vitio ma-
ximè potest homines tentare, à quo dominatur. Inde etiã
est, quod nomine dæmonis diuitiæ vocantur, scilicet Mam-
mona. Est enim Mammon nomẽ dæmonis: quo nomine vo-
Mat. 6.c cantur diuitiæ secundum Syriam linguam. Hoc autem non
ideo est, quod diabolus in potestate habeat dare vel auferre
diuitias cui velit: sed quia eis vtitur ad hominum tentatio-
nem & deceptionem.

An omnes dæmones sint in hoc aëre caliginoso, an aliqui sint in inferno. I

Solet autẽ quæri, vtrùm omnes in isto aëre caliginoso
sint: an aliqui iam sint in inferno. Quòd in inferno quotidie
descendant aliqui dæmonum, verisimile est, qui animas illuc
cruciandas deducunt: & q̃ illic aliqui semper sint, alter natis
fortè vicibus, non procul est à verò, qui illic animas detinẽt
atque cruciant. Quòd autem animæ malorum illuc descen-
Zacha. 9. dant, atque illic puniantur, ex eo constat, q̃ Christus ad in-
Oseæ 13. d feros descendit: vt iustos qui ibi tenebãtur educeret. Si enim
iusti illuc descendebant, multò magis iniusti: & sicut tradi-
dit autoritas, cum iustos eduxit: iniquos ibi reliquit. Mo-
mordit enim infernum, non absorbuit.

Quidam putant Luciferum esse in inferno relegatum ex quo tentauit Christum & victus fuit: quem dicunt primum hominem tentasse & vicisse. I

De Lucifero autem quidam opinantur, quòd ibi relega-
tus sit, & ad nos tentandos nunc accessum non habet: quia
Apo. 20. c in Apocalypsi legitur, Cùm consummati fuerint mille anni,
Mat. 24.a soluetur Satanas de carcere suo, & exiet, & seducet gentes:
quod erit nouissimo tempore Antichristi: quando erit tanta
tribulatio, vt etiam si fieri potest, moueantur electi. Quem
ibi relegatum dicunt ab eo tempore, quo tentauit Christum
in deserto vel in passione & victus fuit ab eo. Ipsum putant
primum hominem tentasse & vicisse: & secundo Deum, sed
ab eo victum esse, & ideo in inferno relegatum. Alij autem
Mat. 4.a putant ex quo cecidit pro peccati sui magnitudine, illuc
fuisse demersum.

Quod

Quod Lucifer non habet potestatem quam habebit in tempore Antichristi. G

Sed siue in infernum demersus sit siue non credidisse est
eum non habere potestatem accedendi ad nos, quam habe-
bit in tempore Antichristi: in quo fraudulenter ac violenter
operabitur, & ideo fortè dicitur tunc soluendus, quia tũc da-
Apo. 20.a bitur ei potestas à Deo tentandi homines, quam modo non
habet.

Quod dæmones semel victi à Sanctis non accedunt amplius ad alios. H

Aliis quoque, qui à Sanctis iustè & pudicè viuentibus
vincuntur, potestas alios tentandi videtur adimi. Vnde Ori-
Tom. 1. homil. 15. ad liberũ Iosue. c. 12. eiusdem. genes, Puto inquit, sanè quia Sancti repugnantes aduersus
istos incentores, & vincentes minuant exercitum dæmo-
num, & velut quàm plurimos eorum interimant: nec vltrà
fas sit illi spiritui, qui ab aliquo Sancto castè & pudicè viuẽ-
do victus est, impugnare iterum alium hominẽ. Hoc autem
putant quidam intelligendum tantùm de illo vitio in quo
superatus est: vt si de superbia aliquem virum Sanctum ten-
tat, & vincitur, vlteriùs non liceat in illum vel alium de su-
perbia tentare.

QVOD BONI ANGELI A DEO SVNT confirmati per gratiam vt peccare non possint: & mali ita obdurati in malo, vt bene viuere nequeant. A

Distinct. VII.

Svpra dictum est quòd angeli qui perstiterũt, per gra-
Quales facti sunt angeli cõfirmatione & obstinatione. dist. 5. l. a tiam confirmati sunt: & qui ceciderunt, à gratia Dei de-
serti sunt. Et boni quidem intantùm cõfirmati sunt per gra-
tiam, quod peccare nequeunt. Mali verò per malitiam adeò
sunt obstinati quòd bonam volunratem habere, siue bene
velle non valent, etsi bonum sit quod aliquando volunt. Vo-
lunt enim aliquando aliquid fieri quod Deus vult fieri, &
vtique illud bonum est & iustum fieri: nec tamen bona vo-
luntate illud volunt.

Quod vtrique liberum arbitrium habent, nec tamen ad vtrumque flecti possunt. B

SED cùm nec boni peccare possint, nec mali bene velle, vel bene operari, videtur ꝙ iam non habeant liberum arbitrium: quia in vtramque partem flecti nō possunt, cùm liberum arbitrium ad vtrumque se habeat. Vnde Hier. in Tractatu de prodigo filio dicit, Solus Deus est, in quem peccatum cadere non potest: cætera cùm sint liberi arbitrij in vtráque partem flecti possunt. Hic videtur dicere quòd omnis creatura in libero arbitrio constituta flecti potest ad bonum & ad malum. Quòd si est, ergo & boni angeli & mali ad vtrūq; flecti possunt: ergo & boni possunt fieri mali, & mali boni. Ad quod dicimus, Quia boni tanta gratia confirmati sunt vt nequeant fieri mali: & mali in malitia adeò obdurati sunt, vt non valeant fieri boni: & tamen vtrique habent liberum arbitriū: quia & boni non aliqua cogente necessitate, sed propria ac spontanea voluntate per gratiam quidem adiuti bonum eligunt, & malum respuunt: & mali similiter spontanea voluntate à gratia destituti, bonum vitant, & malum sequūtur: & mali habent liberum arbitrium sed depressum atque corruptum, quod surgere ad bonum non valet.

Luc. 15. d

In Tom. 3. Ad Damasum Papā in fine Tra. Status de filio prodigo.

Quod boni post confirmationem liberius arbitrium habent quam antè. C

Cap. 105.

BONI verò arbitrium habent multò liberiùs post cōfirmationem quàm antè. Vt enim August. tradidit in Ench. Non ideo carent libero arbitrio, quia malè velle non possunt: multò quippè liberius est arbitrium quod non potest seruire peccato. Neque culpanda est voluntas, aut voluntas non est, aut libera dicenda non est, quia beati esse sic volūt, vt esse miseri nō solùm nolint, sed nec prorsus velle possint. Non possunt itaque boni angeli velle malum, vel velle esse miseri: neque hoc habent ex natura, sed ex gratiæ beneficio. Ante gratiæ namq; confirmationem potuere peccare angeli: & quidam etiam peccauerunt, & dæmones facti sunt. Vnde Aug. in lib. contra Maximum, Creaturarum natura cælestium mori potuit, quia peccare potuit. Nam angeli peccauerunt, & dæmones facti sunt: quorum diabolus est princeps: & qui non peccauerunt, peccare potuerunt: & cuicunque creaturæ rationali præstatur vt peccare non possit, non est hoc naturæ propriæ, sed Dei gratiæ. Ideóque solus Deus est qui

Li. 3. c. 13. Tomo 6. Iob. 41. d

qui non gratia cuiusquam, sed natura sua nō potuit, nec potest, nec poterit peccare. Ecce hic insinuatur ꝙ angeli ante confirmationem peccare potuerunt, sed post confirmationē non possunt. Quòd potuerūt fuit eis ex libero arbitrio, quod est eis naturale: quòd verò modo non possunt peccare, non est eis ex natura, id est, libero arbitrio, sed ex gratia, ex qua gratia etiam est vt ipsum liberum arbitrium, iam non possit peccato seruire.

Quod post confirmationem angeli non possint ex natura peccare sicut ante: non quòd debilitatum sit eorum liberum arbitrium, sed confirmatum. D

NON ergo post confirmationem angeli de natura sicut antè peccare potuerunt: non ꝙ liberum arbitrium eorū debilitatum sit per gratiam: sed ita potiùs cōfirmatum, vt iam per illud non possit bonus angelus peccare: quod vtique non est ex libero arbitrio, sed ex gratia Dei. Quod ergo Hier. ait, Cætera cùm sint liberi arbitrij possunt flecti in vtramque partem, accipi oportet secundum statum in quo creata sunt. Talis enim & homo & angelus creatus est, qui ad vtrumque flecti poterat: sed postea boni angeli ita per gratiam sunt confirmati, vt peccare non possint: & mali ita in vitio obdurati, vt bene viuere nequeant. Similiter etiam illud Isid. intelligendum est, Angeli mutabiles sunt natura, immutabiles sunt gratia: quia ex natura in primordio suæ cōditionis mutari potuerunt ad bonum siue ad malum, sed pòst per gratiā ꝛa bono addicti sunt, vt inde mutari nequeant. Ad hoc enim repugnat gratia non natura.

Quòd boni angeli post confirmationē nō possint peccare, est ex gratia nō natura. Aperit quomodo prædicta verba Hierony. sint intelligenda. Lib. 1. de Summo Bono. Cap. 12. Lib. 1. de Summo Bono. Cap. 12. Lib. 2. super Gen. c. 17. in fin.

Quod angeli mali viuacem sensum non perdiderunt, & quibus modis sciant. E

ET licet mali angeli ita per malitiam sint obdurati, viuaci tamen sensu non sunt penitus priuati. Nam vt tradit Isid. triplici acumine scientiæ vigent dæmones, s. subtilitate naturæ, experientia temporum, reuelatione supernorum spirituum. De hoc etiam Aug. ait, Spiritus mali quædam vera de temporalibus rebus noscere permittuntur, partim subtilitate sensus, partim experientia temporum callidiores propter tam magnam longitudinē vitæ: partim sanctis angelis quod ipsi ab omniporenti Deo discunt iussu eius sibi reuelātibus.

Aliquando iidem nefandi spiritus & quæ facturi sunt velut diuinando prædicunt.

Quod magicæ artes virtute & scientia diaboli valent quæ virtus & scientia est ei data à Deo, vel ad fallendum malos, vel ad mouendum, vel exercendum bonos. F

Cap. 7. QVORVM scientia atque virtute etiam magicæ artes exercentur: quibus tamen non tam scientia quàm potestas à *Exo. 7. b. & 8. c* Deo data est, vel ad fallendum fallaces, vel ad monẽdum fideles, vel ad exercendam probandamq; iustorum patientiã. Vnde Aug. in lib. 3. de Trin. Video, inquit, infirmæ cogitationi quid possit occurrere cur, scilicet, ista miracula etiam magicis attribua fiant. Nam & Magi Pharaonis serpentes fecerunt, & alia. Sed illud est amplius admirandum quomodo Magorum potentia, quę serpentes facere potuit, vbi ad mos*Ibidem.* cas minutissimas, scilicet, cinises vẽtum est omnino defecit: qua tertia plaga Ægyptus cædebatur. Ibi certè defecerunt Magi dicentes, Digitus Dei est hic. Vnde intelligi datur, nec ipsos quidem transgressores angelos, & aëreas potestates in imam istam caliginem tanquam in sui generis carcerem ab illius sublimis æthereæ puritatis habitatione detrusos: per quos magicæ artes possunt quicquid possunt: non autem aliquid valere possunt, nisi data desuper potestate Datur autem vel ad fallendum fallaces, sicut in Ægyptios, & in ipsos etiã Magos data est, vt in eorum spirituum operatione viderentur admirandi, à quibus fiebant à Dei veritate damnandi: vel ad monendum fideles, ne tale aliquid facere pro magno desiderent, propter quod etiam nobis in Scripturã sunt prodita: vel ad exercendam, probandam, manifestandamque iustorum patientiam.

Quod transgressoribus angelis non seruit ad nutum materia rerum visibilium. G

Lib. eodẽ. Cap. 8. Nec putandum est istis transgressoribus angelis ad nutũ seruire hanc visibilium rerum materiam: sed Deo potius, à quo hæc potestas datur quantum in commutabiles iudicat.

Quod non sunt creatores, licet per eas Magi ranas & alia fecerint: sed solus Deus. H

De seminibus omnium corporum quo rum creator, ipse solus creator est.

Nec sanè creatores illi mali angeli dicendi sunt, quia per illos Magi ranas & serpentes fecerunt: nõ enim ipsi eas creauerunt. Omnium quippe rerũ, quæ corporaliter visibiliterq; nascuntur, occulta quædam semina in corporeis mũdi huius elementis latent quæ Deus originaliter eis indidit. Ipse ergo creator est omnium rerum, qui creator est inuisibilium seminum: quia quæcunque nascẽdo ad oculos nostros exeũt ex occultis seminibus accipiunt progrediendi primordia & incrementa debitæ magnitudinis, dictinctionesque formarũ ab originalibus (vt ita dicam) regulis sumunt.

Sicut parentes non dicuntur creatores filiorum, nec agricolæ frugum: ita nec boni angeli nec mali, etsi per eorum ministerium fiant creaturæ. I

Lib. & c. eisdem.

SICVT ergo nec parentes dicimus creatores hominũ, nec agricolas creatores frugum, quamuis eorũ extrinsecus adhibitis motibus ad ista creanda Dei virtus interiùs operetur: ita nõ solùm malos, sed nec bonos angelos fas est putare creatores. Sed pro subtilitate sui sensus corporis semina istarum rerum nobis occultiora nouerunt, & ea per cõgruas temperationes elementorum latenter spargunt: atque ita & gignendarum rerum & accelerandorum incrementorũ præbent occasiones. Sed nec boni hæc nisi quãtùm Deus iubet, nec mali hæc iniustè faciunt, nisi quantùm iustè ipse permittit. Nam iniqui malitia voluntatem suam habent iniustam: potestatem autem non nisi iustè accipiunt siue ad suã pœnam, siue ad aliorum: vel pœnam malorum vel laudem bonorum.

Iniquus habet à se volũtatem malam: à Deo verò potestatẽ iustè accipit.

Sicut iustificationem mentis, ita creationem rerum, solus Deus operatur: licet creatura extrinsecus seruiant. K

Li. 3. c. 8.

SICVT ergo mentem nostram iustificando formare nõ potest nisi Deus, prædicare autem extrinsecus Euangelium etiam homines possunt, non solùm boni per veritatem, sed etiam mali per occasionem: ita creationem rerum visibilium Deus interius operatur. Exteriores autem operationes atque contemperationes siue occasiones ab angelis tam bonis quam malis, vel etiam ab hominibus exhibentur. Sed hæc ab hominibus tantò difficiliùs adhibentur, quantum eis desunt sensuum subtilitates, & corporum mobilitates in membris terrenis & pigris. Vnde qualibuscunque angelis vicinas causas ab elementis cõtrahere quãto facilius est, tãtò mira-

Cap. 5. eiusdem.

biliores in huiusmodi eorum existunt celeritates: sed nō est creator nisi qui principaliter ista format: nec quisquam hoc potest, nisi vnus creator Deus. Aliud est enim ex intimo ac summo causarum cardine condere ac ministrare creaturam, quod facit solus creator Deus: aliud autē pro distributis sibi illo viribus ac facultatibus aliquam operationem forinsecus admouere: vt tunc vel tūc, sic vel sic, exeat quod creatur. Ista quippè originaliter & primordialiter in quadam textura elementorum cuncta iam creata sunt: sed acceptis opportunitatibus posteà prodeunt.

In principio eiusdē.

Quòd angeli mali multa possunt per naturæ vigorem quæ non possunt propter Dei vel bonorum angelorum prohibitionem, id est, quia non permittuntur.

ILLVD quoque sciendum est, ꝙ angeli mali quædam possunt per naturæ subtilitatem, quæ tamen non possunt propter Dei vel bonorum angelorum prohibitionem, id est, quia non permittuntur illa facere à Deo vel ab angelis bonis possent vtique feciſſe cinifes, qui ranas serpentesq; fecerunt. Quædam verò non possunt facere, etiam si permittātur ab angelis superioribus: quia nō permittit Deus. Vnde Aug. in lib. 3. de Trinit. Ex ineffabili potentatu Dei fit, vt quod possent mali angeli si permitterentur, ideo non possunt quia non permittuntur. Neque enim occurrit alia ratio, cur non poterant facere cinifes, qui ranas serpentésque fecerunt nisi quia maior aderat dominatio prohibentis Dei per spiritum sanctum: quod etiam Magi confessi sunt, dicentes: Digitus Dei est hic. Quid autem per naturam possint, nec tamē possint propter prohibitionem: & quid per ipsius naturæ suæ conditionem facere non sinantur, homini explorare difficile est, imò impossibile. Nouimus hominem posse ambulare, & neque hoc posse si non permittatur: volare autem non posse etiam si permittatur. Sic & illi angeli quædam possunt facere si permittantur ab angelis potentioribus ex imperio Dei: quædam verò non possunt, etiam si ab eis permittantur: quia ille non permittit à quo est illis talis naturæ modus, qui etiam per angelos suos illa plerunq; non permittit, quæ concessit vt possint.

Cap. 9. in medio.

Quare nō potuerunt producere cinifes qui ranas & serpentes fecerunt. Exod. 8. c

VTRVM

VTRVM ANGELI OMNES CORPOREI sint, quod quibusdam visum est, quibus Augustinus consentire videtur, dicens Angelos omnes ante casum habuisse corpora tenuia & spiritualia, sed in lapsu mutata in deterius malorum corpora, vt in eis possent pati.

De potestate dæmonū quam habent super corpora similia humanis Au-

Distinct. VIII.

SOLET etiam in quæstione versari apud doctos, vtrùm Angeli omnes boni, scilicet ac mali corporei sint, id est, corpora habeant sibi vnita. Quod aliqui putant innitentes verbis Augustini qui dicere videtur, quòd angeli omnes ante confirmationem vel lapsum corpora aërea habuerint de puriori ac superiore aëris parte formata, ad faciendum habilia, non ad patiendum: & Angelis bonis qui perstiterunt, talia sunt obseruata corpora, vt in eis possint facere, & pati: quæ tantæ sunt tenuitatis, vt à mortalibus videri non valeāt nisi superuestita aliqua grossiori forma: qua assumpta videntur, depositâque videri desinunt. Angelis verò malis mutata sunt in casu corpora in deteriorem qualitatem spissioris aëris. Sicut enim à loco digniori in inferiorem locum, id est, caligiosum aërem deiecti sunt: ita illa corpora tenuia mutata sunt & transformata in deteriora corpora & spissiora, in quibus pati possent à superiori elemento, id est, ab igne. Et hoc Augustinus sensisse videtur super Genesim, ita dicens: Dæmones dicuntur aërea animalia, qui corporum aëreorum natura vigēt: nec per morem dissoluuntur, quia præualet in eis elementum aptius ad faciendum, quàm ad patiendū. Ad patiendum enim humor & humus: & ad faciendum aër & ignis aptitudinem prębent. Transgressores verò Angeli cum principe suo nunc diabolo tunc Archangelo, non mirum si post peccatum in hanc caliginem detrusi sunt. Neque etiam hoc mirum est si conuersi sunt ex pœna in aëream qualitatem, qua possunt ab igne pati. Caliginosa tamen aëris tenere tantum permissi sunt, qui eis quasi carcer sit vsque ad tempus iudicij. Ecce his verbis videtur Augustinus ita tradere quod quidam opinantur de corporibus Angelorum. Hoc autem cum alij dixisse astruunt non ita sentiendo, sed

guſt. in 2. lib. Retra. dixit dæmones aliquando homini non ad patiendum: & Angelis bonis qui perstiterunt, talia sunt obseruata corpora, vt in eis possint facere, & pati: quæ tantæ sunt tenuitatis, vt à mortalibus videri non valeāt nisi superuestita aliqua grossiori forma: qua assumpta videntur, depositâque videri desinunt. Angelis verò malis mutata sunt in casu corpora in deteriorem qualitatem spissioris aëris. Sicut enim à loco digniori in inferiorem locum, id est, caligiosum aërem deiecti sunt: ita illa corpora tenuia mutata sunt & transformata in deteriora corpora & spissiora, in quibus pati possent à superiori elemento, id est, ab igne. Et hoc Augustinus sensisse videtur super Genesim, ita dicens: Dæmones dicuntur aërea animalia, qui corporum aëreorum natura vigēt: nec per morem dissoluuntur, quia præualet in eis elementum aptius ad faciendum, quàm ad patiendū. Ad patiendum enim humor & humus: & ad faciendum aër & ignis aptitudinem prębent. Transgressores verò Angeli cum principe suo nunc diabolo tunc Archangelo, non mirum si post peccatum in hanc caliginem detrusi sunt. Neque etiam hoc mirum est si conuersi sunt ex pœna in aëream qualitatem, qua possunt ab igne pati. Caliginosa tamen aëris tenere tantum permissi sunt, qui eis quasi carcer sit vsque ad tempus iudicij. Ecce his verbis videtur Augustinus ita tradere quod quidam opinantur de corporibus Angelorum. Hoc autem cum alij dixisse astruunt non ita sentiendo, sed

lib. Retra. dixit dæmones aliquando homini non ad patiendum: & Angelis bonis qui perstiterunt, talia sunt obseruata corpora, vt in eis possint facere, & pati: quæ tantæ sunt tenuitatis, vt à mortalibus videri non valeāt nisi superuestita aliqua grossiori forma: qua assumpta videntur, depositâque videri desinunt. Angelis verò malis mutata sunt in casu corpora in deteriorem qualitatem spissioris aëris. Sicut enim à loco digniori in inferiorem locum, id est, caligiosum aërem deiecti sunt: ita illa corpora tenuia mutata sunt & transformata in deteriora corpora & spissiora, in quibus pati possent à superiori elemento, id est, ab igne. Et hoc Augustinus sensisse videtur super Genesim, ita dicens: Dæmones dicuntur aërea animalia, qui corporum aëreorum natura vigēt: nec per morem dissoluuntur, quia præualet in eis elementum aptius ad faciendum, quàm ad patiendū. Ad patiendum enim humor & humus: & ad faciendum aër & ignis aptitudinem prębent. Transgressores verò Angeli cum principe suo nunc diabolo tunc Archangelo, non mirum si post peccatum in hanc caliginem detrusi sunt. Neque etiam hoc mirum est si conuersi sunt ex pœna in aëream qualitatem, qua possunt ab igne pati. Caliginosa tamen aëris tenere tantum permissi sunt, qui eis quasi carcer sit vsque ad tempus iudicij. Ecce his verbis videtur Augustinus ita tradere quod quidam opinantur de corporibus Angelorum. Hoc autem cum alij dixisse astruunt non ita sentiendo, sed

Tunc rem tissimam audaciorem assertione quam de bui. Nam peruentra ista ad no-

titiam dæmonũ per nõnulla experimenta compertũ est, &c. quæ sequũtur illic. Lib.3.c.10 Verum lib. 8.de ciuit. Dei, c.16. suã de hac re aperit sententiã.

opinionem aliorum referendo, quod ex ipsius verbis diiudicare volunt, quibus ait: Dæmones dicuntur aërea animalia, non ait: Sunt ita enim quidam dicebant. De habitatione verò caliginosi aëris in quem detrusi sunt non opinando, sed rei veritatem asserendo eum tradidisse dicunt, quod ipsius locutionis distinctio ostendit. Dicunt quoque plurimos Catholicos tractatores in hoc cõuenisse, atque id concorditer docuisse, quod Angeli coporei sint, nec corpora habeant sibi vnita, assumant autem aliquando corpora Deo præparante, ad impletionem ministerij sui sibi à Deo iniuncti, eamque post expletionem deponunt: in quibus corporibus hominibus apparuerunt atque locuti sunt. Et aliquando quidem locuti sunt ex persona Dei sine distinctione alicuius personæ: aliquando ex persona patris, vel filij siue spiritus sancti.

Cap. 5. 6. & 7. & pluribus sequent.

Quod Deus in corporalibus illis in antiquis formis apparuit. B

NEC dubitandum est Deum in corporalibus formis apparuisse hominibus: sicut Augustinus in secundo libro de Trinitate ostendit conferens diuersa scripturæ testimonia, ex quibus Deum in corporeis figuris hominibus apparuisse probat: & aliquando ex persona Dei sine distinctione, aliquando sub distinctione personarum sermonem eis factum esse.

De perplexa quæstione, quam ponit Augustinus quærens, an adhibendum his corporales apparitiones creatura noua sit formata, an Angeli qui antè erant missi & si ipsi missi sunt vtrum seruata sua spiritualis corporis qualitate aliquam speciem corporalem de crassiori materia assumpserint, an proprium corpus suum mutauerint in speciem actioni suæ aptam.

Libr.3. de Trinit.c.1. & libr.2. cap.7.

SED vbi Deum hominibus in corporalibus imaginibus apparuisse asserit, perplexam quæstionem proponit, quã nec absoluit, quærens, vtrùm in corporalibus apparitionibus creatura aliqua crearetur ad illud opus tantùm in quo Deus hominibus appareret: an Angeli qui antè erãt ita mitterentur, vt manentes in suis spiritalibus corporibus assumerent ex corpulenta inferiorum elemẽtorum materia aliquam

speciem corporalem: quàm coaptatam quasi aliquam vestem mutarent in quaslibet species corporales veras quibus: aut corpus suum proprium verterent in species aptas actionibus suis per virtutem sibi à Deo datam. Ait enim ita August. in 3. lib. de Trinit. Quærendum est in illis antiquis corporalibus formis & visis vtrum ad hoc opus tantũ creatura formata sit, in qua Deus, sicut tunc oportuisse iudicauit, humanis ostenderetur aspectibus: an Angeli qui iam erant à principio mittrebantur, vt ex persona Dei loquerentur: assumentes corporalem speciem de creatura corporea in vsum ministerij sui: an ipsum corpus suum cui non subduntur, sed subditum regunt mutantes atque vertentes in species quas vel sibi sunt accommodatas atque aptas actionibus suis secundum creaturam à creatore sibi potentiam. Sed fateor excedere vires intentionis meæ vtrum Angeli manente spirituali sui corporis qualitate, per hanc occultiùs operantes assumant de inferioribus elementis corpulentioribus corpus, quod sibi coaptatum quasi aliquam vestem mutent & vertant in quaslibet species corporales, & ipsas veras: sicut aqua vera in vinum verum conuersa est à Domino. An ipsa propria corpora & sua transformẽt in id quod volunt accommodatum ad id quod agunt. Sed quod horum sit (quoniam homo sum) nullo experimento comprehendere valeo: sicut Angeli qui hoc agunt. Attende Lector quia quæstionem propositam non soluit, sed indiscussam reliquit, vtrum Angeli qui mittebantur seruatis suis propriis spiritualibus corporibus superuestirentur aliqua corpulentiori specie, in qua possent videri: an ipsum corpus mutarent & transformarent in quamcunque vellent speciem in qua possent cerni: in quibus verbis videtur Augustinus attestari Angelos esse corporeos ac propria & spiritualia habere corpora.

Cap.1.

Ibidem.

Ioan.2.b

Quòd Deus in specie qua est Deus nunquam, mortalibus apparuit. D

CATERVM hæc velut nimis profunda atque obscura relinquentes, illud indubitanter teneamus, quod Deus in specie essentiæ suę nunquam mortalibus apparuit, sicut famulo suo Moysi dicat: Non videbit me homo, & viuet. Et in Euangelio Ioan. legitur. Deum nemo vidit vnquam. Visibile enim quicquam

Exod.33.d

Ioan. ibid.

quicquam non est quod non sit mutabile. Ideo substantia siue essentia Dei, quoniam nullo modo mutabilis est, nullo modo per seipsam visibilis est. Proinde illa omnia quæ patribus visa sunt cùm Deus illis præsentaretur, per creaturam facta esse manifestum est. Et si nos latet quomodo ea minis. *Aug. lib. 3 de Trini. c. 10. & 11.* stris Angelis fecerit Deus per Angelos, tamen facta esse dicimus. Audeo ergo fiducialiter dicere, nec Deum patrem nec verbum eius, nec spiritum eius, qui est vnus Deus per id quòd est atque id ipsum est, vllo modo esse mutabilem: per hoc multò minùs esse visibilem.

Vtrum dæmones intrent in corpora hominum substantialiter, an illabantur mentibus hominum.

ILLVD etiam consideratione dignissimũ videtur, vtrùm dæmones, siue corporei, siue incorporei sint, hominum substantialiter intrent corpora, eorúmque animabus illabantur: an ideo intrare dicantur, quia malitiæ suæ ibi effectum exercent Dei permissione, opprimendo atque vexando eas, *Matth. 8. d* vel in peccatum pro voluntate sua trahendo. Quòd in homines introeant atque ab eis expulsi exeant Euangelium apertè declarat, commemorans dæmonia in quosdam ingressa, *Marc. 1. c* per Christum eiecta: sed, vtrùm secundùm substantiam fuerint ingressa, an propter mali effectum dicantur ingressa, non adeo perspicuum est. De hoc autem August. in lib. de Eccle- *Cap. 83. in tomo 3.* siasticis dogmatibus ait: Dæmones per energiam non operationem credimus substantialiter illabi animæ: sed applicatione & oppressione vniri. Illabi autem menti illi soli possibile est quia creauit: qui natura subsistens incorporeus est. Capabilis est suæ factura. Ecce hic videtur insinuari quòd substantialiter non illabantur dæmones vel introeant corda hominum. Beda quoque super illum locum Actuum Apostolorum, vbi Petrus ait Ananiæ: Cur tentauit Sathanas cor *Act. 5. a implenit.* tuum? dicit: Notandum quod mentem hominis iuxta substantiam nihil implere possit, nisi creatrix Trinitas: quia tantummodò secundùm operationem & voluntatis instinctum anima de his quæ sunt creata impletur. Implet verò Sathanas cor alicuius, non quidem ingrediens in eum & in sensibus eius, neque introiens aditum cordis (siquidem potestas hæc solius Dei est) sed callida & fraudulenta deceptio animam in effectum

effectum malitiæ trahens per cogitationes & incentiua malorum quibus plenus est. Impleuit ergo Sathanas cor Ananiæ non intrando, sed malitiæ suæ virus inserendo. Idem, spiritus immundus flamma virtutum de cordibus fidelium expulsus, Doctoribus veritatis luctantibus venenum persecutionis infundit. His authoritatibus ostenditur quòd dæmones non substantialiter intrent corda hominum, sed promalitiæ effectum, de quibus pelli dicuntur, cùm nocendi non sinuntur.

DE ORDINVM DISTINCTIONE qui, & quot sint.

Distinct. IX. A

POST prædicta supererat cognoscere de ordinibus Angelorum quid scriptura tradat. Quæ in pluribus locis nouem esse ordines Angelorum promulgat, scilicet Angelos, Archãgelos principatus, potestates, virtutes, dominationes, Throños, Cherubin, & Seraphin. Et inueniuntur in istis ordinibus tria terna esse, & in singulis tres ordines, vt Trinitatis similitudo in eis insinuetur impressa. Vnde Dionysius tres ordines Angelorum esse tradit, ternos in singulis ponens. Sunt enim tres superiores, tres inferiores, tres medij. Superiores, Seraphin, Cherubin, throni: Medij, dominationes, principatus, & potestates, inferiores, virtutes Archangeli, Angeli.

Quid appelletur ordo, & quæ sit ratio nominis eiusque. B

HIC considerandum est, quid appelletur ordo: deinde, vtrùm ab ipsa creatione fuerit distinctio illorum ordinum. Ordo autem dicitur multitudo cælestiũ spirituum, qui inter se in aliquo munere gratiæ similantur, sicut & in naturalium ordinum munere conueniunt. Vt verbi gratia, Seraphin (vt ait Gregorius ait) dicuntur qui præ aliis ardent charitate. Seraphin enim interpretatur ardens vel succendẽs. Cherubin, qui præ aliis in scientia eminent. Cherubin enim interpretatur plenitudo scientiæ. Thronus dicitur sedes. Throni autem vocantur qui diuinitatis gratia replentur, vt in eis sedeat Deus, & per eos iudicio decernat atque informet. Dominationes verò vocantur, qui principatus & potestates conscendunt. Principatus dicuntur, qui sibi subiectis quæ sunt agenda disponunt, eísque ad explenda diuina mysteria præcipiantur. Potestates nominantur hi, qui hoc cæteris potentius

Super cap. 18. Act. cir ca illud, Vbi pera cum processisset à calore. De consequentibus confirmationem angelorũ bonorũ quantum ad ordinum distinctionẽ. Libr. 1. de Cæl. Hier. Cap. 6. Nõ à Dionysio, sed à Greg. positus ordo in hac enumeratione seruatur. Super cap. Luc. 15. Homil. 34. eundẽ seruat ordinẽ D. Bernar. libro 5. de Co. ad Eu. gen. simile ponit explanationem.

tentius in suo ordine acceperũt, vt virtutes aduersæ eis subiectæ eorum refrænentur potestate: nec homines tantùm tentare valeant, quantùm desiderant. Virtutes vocantur illi, per quos signa & miracula frequenter fiunt. Archangeli, qui maiora nuntiant. Angeli qui minora.

Quòd hæc nomina non propter se, sed propter nos eis data sunt, quæ sumpta sunt à donis gratiæ, quæ non habent singulariter, sed excellenter, & à præcipuis nominantur. c

HÆC nomina illis non propter se, sed propter nos eis data sunt. Qui enim sibi noti sunt cõtemplatione nobis innotescunt cognominatione. Et nominantur singuli ordines à donis gratiarum, quæ non singulariter, sed excellenter data sunt in participatione. In illa enim cælesti curia, vbi plenitudo boni est, licet quædam data sint excellenter, nihil tamen possidetur singulariter. Omnia enim in omnibus sunt, non quidem æqualiter, quia alij aliis sublimiùs possidẽt, quæ tamen omnes habent. Cúmque omnia bona gratiarum superiores ordines sublimiùs & perfectiùs perceperint, tamen ex præcipuis sortiri sunt vocabula, inferioribus cætera relinquentes ordinibus ad cognominationem: vt Seraphin, qui ordo excellentissimus æstimatur, tam dilectionem quàm cognitionem diuinitatis, & cætera virtutum dona cæteris ordinibus sublimiùs & perfectiùs percepit: & tamen ab excellentiori dono, id est, à charitate nomen accepit ille superior ordo. Maius enim donum est ipsa charitas, quàm scientia. Item. Maius est scire, quàm iudicare: scientia namque informatur iudicium. Ideóque secundus ordo à secundo dono, id est, cognitione veritatis appellatus est, scilicet Cherubin: ita & de aliis intelligendum est. Assignatur ergo excellẽtia ordinum secundum excellentiam donorum: & tamen sicut Gregorius ait, illa dona omnibus sunt communia. Omnes enim ardent charitate, & scientia pleni sunt: & sic de aliis. Sed superiores aliis excellentius, vt iam dictum est, ipsa acceperunt: à quibus & nominantur. Vnde Gregorius: In illa summa ciuitate quisque ordo eius rei censetur nomine, quam plenius accepit in munere.

1. Cor. 13. a

Genes. 34. Euãgeliorum. ibid.

Quæstio ex verbis Gregorij orta.

SED oritur hic quæstio talis: Si quisque ordo ab illo [illegible]

no nominatur quòd plenius possidet, tunc Cherubin in scientia præeminet omnibus, quia à scientia nominatur. Sed qui magis diligit, plus cognoscit. Tantùm enim (vt tradit authoritas) cognoscit ibi quisque quantùm diligit. Itaque Seraphin non solùm in charitate, sed etiam in scientia præeminent. Ideóque authoritas illa sic videtur intelligenda, vt comparatio non referatur ad omnes ordines, sed ad quosdam, scilicet inferiores. Ille enim ordo non plenius Seraphin accepit scientiam in munere, sed plenius aliis ordinibus qui sunt inferiores. Nec nominatur quisque ordo ab omni re quam plenius aliis accepit, sed ab aliqua rerum quas accepit. Vel potest comparatio referri non ad ipsos ordines, sed ad alia dona, nec ad omnia alia dona, sed ad quædã. Sicut enim homines cùm plura habeant dona, quędam aliis excellentius possident: ita fortè & Angeli quibusdam muneribus magis pollent, & aliis quibusdam minus.

Explanatio illius authoritatis.

Alia determinatio eiusdem.

Vtrum ordines ab initio creationis ita distincti fuerint. e

IAM nunc inquirere restat: Vtrùm & isti ordines à creationis initio ita fuerint distincti. Quod ita fuerint distincti a primordio suæ conditionis, videtur testimonio authoritatis insinuari quæ tradit de singulis ordinibus aliquos cecidisse. De ordine namque superiori Lucifer ille fuit, quo nullus dignior conditus fuit. Apostolus etiam principatus & potestates tenebrarum nominat, ostendens de ordinibus illis cecidisse: qui cum in malis ministerium exerceant, non tamen penitus nominibus ordinum suorum priuati sunt. Sed non videtur illud posse stare. Non enim tunc charitate ardebant, nec sapientia pollebant, neque in eis Deus sedebat, si enim hoc habuissent, non cecidissent. Non ergo tunc erant Cherubin, vel Seraphin, vel throni. Ad quod dicimus, quia ante casum quorundam non erant isti ordines: quia secundum habebant dona, in quorum participationibus conueniunt. Sed quibusdam cadentibus, aliis apposita sunt: risque qui ceciderunt collata fuissent eadem dona, si perstitissent. Ideóque scriptura dicit de singulis ordinibus aliquos cecidisse: non quod fuerint in ordinibus & posteà corruerint, sed quia si perstitissent, eorum aliqui in singulis fuissent ordinibus, qui & in naturæ tenuitate, & infor-

Exod. 28. c

Ephes. 5. b

mæ

mæ perſpicacitate differentes gradus habebant, ſicut illi qui perſtiterunt. Alij enim, vt prædiximus : ſuperiores, alij inferiores conditi ſunt. Superiores, qui natura magis ſubtiles, & ſapiẽtia magis perſpicaces: inferiores, qui natura minus ſubtiles, & intelligentia minus perſpicaces facti ſunt. Has autem inuiſibiles differentias inuiſibilium ſolus ille ponderare potuit, qui omnia in numero & menſura & pondere diſpoſuit, id eſt, in ſeipſo qui eſt menſura omni rei modum præſigens, & numerus omni rei ſpeciem præbens, & pondus omnem rem ad ſtabilitatem tradens : id eſt terminans & formans & ordinans omnia.

Dist. 3. lib. Sapien. 11. d Aug lib. 4 de gene. ad lit. cap. 3.

Vtrum homines Angeli eiuſdem ordinis ſint æquales. 5

PRÆTEREA conſiderari oportet, vtrùm omnes Angeli eiuſdem ordinis æquales ſint. Ita eſſe quibuſdam placuit, ſed non eſt hoc probabile, nec aſſertione dignum : quia Lucifer, cui fuit de collegio ſuperiorum, ipſis etiam dignior exiſtit, qui aliis excellentiores creati fuerant. Ex quo percipitur, quòd ſi perſtitiſſet, in ordine ſuperiori fuiſſet, & aliis eiuſdẽ ordinis dignior extitiſſet. Sicut enim vnus eſt ordo Apoſtolorum & alter martyrum, & tamen in Apoſtolis alij aliis ſunt digniores ſimiliter & in martyribus alij aliis ſunt ſuperiores, ita & in ordinibus Angelorum rectè creditur eſſe.

Perſimile oſtẽdit nõ omnes eiuſdem ordinis pares eſſe.

Quomodo dicat ſcriptura decimum ordinem ex hominibus compleri, cum non ſint niſi nouem ordines. 6

NOTANDVM etiam quòd decimus ordo legitur de hominibus reſtaurandus. Sed cùm non ſint niſi nouem ordines, nec plures fuiſſent, etiamſi illi qui ceciderunt perſtitiſſent, mouentur Lectores quomodo ſcriptura dicat decimum ordinem compleri ex hominibus. Gregorius namque ait homines aſſumendos in ordine Angelorum, quorum alij aſſumuntur in ordine ſuperiorum, qui ſcilicet magis ardent charitate : alij in ordine inferiorum, qui ſcilicet minus perfecti ſunt. Ex quo apparet non eſſe de hominibus formãdum decimum ordinem, tanquam nouem ſint Angelorum, & decimus hominum : ſed homines pro qualitate meritorum ſtatuendos in ordinibus Angelorum. Quod ergo legitur decimus ordo complendus de hominibus, ex tali ſenſu dictum

Hom. 35. ſuper 19. Lucæ.

fore accipi poteſt, quia de hominibus reſtaurabitur quod in angelis lapſum eſt de quibus tot corruerũt, vt poſſit fieri decimus ordo. Propter quod Apoſtolus dicit reſtaurari omnia in Chriſto quæ in cælis, & quæ etiam in terris ſunt, quia per Chriſtum redemptum eſt genus humanum, de quo fit reparatio ruinæ angelicæ : tamen non minùs ſaluaretur homo, ſi angelus non cecidiſſet.

Ephes. 1. b 1. Cor. 6. d & 1. Pet. 1. Cap.

Quòd homines aſſumuntur iuxta numerum ſtantium, non lapſorum. H

NON enim iuxta numerum eorum qui ceciderunt, ſed eorum qui permanſerunt homines ad beatitudinem admittuntur. Vnde Greg. Superna illa ciuitas ex angelis & hominibus conſtat : ad quam credimus tantos humani generis aſcendere, quantos illic contingit angelos remanſiſſe : ſicut ſcriptum eſt in cantico Deuteronomij, Statuit terminos populorum iuxta numerum angelorum Dei.

Loco præallegato. Deuteron. 32. a. Sic legitur ſecundum, 70. interpretes non ſecundum vulgarem editionem.

Quidam dicunt ſecundum numerum lapſorum angelorum homines reparandos. I

A quibuſdam tamen putatur, quòd homines reparentur iuxta numerum angelorum qui ceciderunt : vt illa cœleſtis ciuitas nec ſuorum ciuium numero priuetur, nec maiori copia regnet. Quod Aug. in Ench. ſentire videtur, hoc aſſerens de hominibus plus ſaluari quàm corruit de angelis, ſed non minùs ita dicens. Superna Hieruſalem, mater noſtra ciuitas æterna, nulla ciuium ſuorũ numeroſitate fraudabitur, aut vbertate etiam copia fortaſſe regnabit. Neque etiam numerum ſanctorum hominum, aut immundorum dæmonum aut nouimus : in quorum locum ſuccedentes filij catholicæ matris ſterilis apparebat in terris, in ea pace de qua illi ceciderunt, ſine vllo temporis termino permanebunt. Sed illorum ciuium numerus ſiue qui eſt, ſiue qui fuit, ſiue qui futurus eſt, in contemplatione eius artificis eſt, qui vocat ea quæ nõ ſunt tanquàm ea quæ ſunt. Ecce apertè dicit non minus de hominibus ſaluari, quam corruit de angelis : ſed plus non aſſerit.

Cap. 29. & lib. 23. de Ciuit. Dei. c. 1. Gal. 4. & Eſa. 54. Rom. 4. c

AD OMNES SPIRITVS CÆLESTES mittantur : & ponit duas opiniones, & authoritates quibus innituntur.

A

De ministerio & missione angelorum quantum ad angelos ministrantes.
Dan.7.
Cap.7.

HOC etiam inuestigandum est, vtrum omnes illi cælestes spiritus ad exteriora nuncianda mittẽtur. Quidam putant aliquos in illa multitudine esse qui foras pro officio exeunt, alios qui intus semper assistunt: sicut scriptum est in Dan Millia millium ministrabant ei, & decies cẽtena millia assistebant ei. item Dion. in Hierarchia quæ sacer principatus dicitur, de prælatione spirituũ ait, superiora illa agmina ab intimis nunquàm recedunt: quoniam ea quæ præeminẽt, vsum exterioris officij nunquam habẽt His authoritatibus innituntur, qui angelos mitti nisi inferiores, inficiantur.

B

Obiectio contra illos.

Esa. 6.c
Heb.1.d
Ioan.26.f
Exiui à patre.

QVIBVS obiicitur quod Esaias ait, Volauit ad me vnus de Seraphin: qui ordo superior est & excellentior: ideoque si de illo ordine mittuntur, non est ambigendum quin etiã & de aliis mittantur. Apostolus quoque ait, Omnes sunt administratores spiritus in ministerium missi. His testimoniis asserunt quidam omnes angelos mitti. Nec debet in dignum videri si etiam superiores mittantur, cum & ille qui creator est omnium, ad hæc inferiora descenderit.

C

Quæstio, si omnes mittantur, cur vnus tantum ordo nomine angelorum censetur.

Responsio quorundã.

HIC oritur quæstio, Si omnes mittuntur & nuncij Dei existunt, quare vnus tantùm inter nouem ordines angelorũ nomine censetur? Ad quod quidam dicunt, omnes quidem mitti, sed alios sæpius & quasi ex officio iuncto, qui proprie, angeli vel archangeli nominantur: alios vero tardius mitti, scilicet, maiores, causa extra communem dispensationem oborta: qui cùm angelorum ministerium suscipiunt, etiam nomen assumunt. Vnde in Psal. Qui facit angelos suos spiritus & ministros: quia illi qui natura spiritus sunt, aliquando angeli, id est, nuncij fiunt.

Psal. 103.

D

Putant quidam Michaël, Gabriel, Raphaël de superiori ordine fuisse: sunt autem nomina spirituum & non ordinum.

Gre. hom. 4. euang.

ET putant illi, Michaël, Gabriel, Raphaël de superiori ordine fuisse. Michaël interpretatur, quis vt Deus? Gabriel fortitudo

fortitudo Dei: Raphaël medicina Dei: nec sunt ista nomina ordinum, sed spirituum. Et dicunt quidam singulum horum vnius propriè ac singulariter spiritus esse nomen. Alij verò non vnius singulariter & determinatè, sed nunc huius nunc illius esse nomen, secundum qualitatem eorum ad quæ nunctianda vel gerenda mittuntur: sicut & dæmonum quædam nomina sunt quę quidam putant esse vnius propria: alij verò pluribus cõmunia. Diabolus qnippe qui Græcè ita vocatur & criminator interpretatur vel deorsum fluens, Hebraicè dicitur Satan, id est, aduersarius. Dicitur & belial, id est, apostata & absque iugo, dicitur etiam Leuiatham, id est, additamentum eorum: & alia plura reperies nomina quæ vel vnius spiritus sunt propria, vel pluribus communia.

Apo.12.
Eccle.11.
Esa.14.
Luc.10.c
2.Cor.6.c
Iob.40.c

E

Quomodo determinant prædictas authoritates quæ videntur aduersari, qui dicunt omnes angelos mitti.

QVI autem omnes angelos mitti asserunt, prædictas authoritates, Danielis, scilicet, & Dionisij, ita determinant: Dicuntur superiora agmina Dei assistere, & ab intimis nũquàm recedere: non quin aliquando mittantur, sed quia rarissimè ad exteriora prodeunt, neque tunc ab intimis recedunt, sed Dei præsentiæ & contemplationi semper assistunt: ꝙ etiam faciunt qui frequenter mittuntur.

F

Quos alij dicant mitti, & quos dicant non mitti, cum determinatione authoritatum quæ videntur sibi aduersari.

Heb.1.d
Cap.13.
Cælestis Hierar.
sententia-liter, sed informa apud Gre. lococitato.
Esa. 6.c

ALII verò dicunt tres ordines supremos, scilicet, Cherubin, Seraphim & thronos: ita creatori assistere ꝙ exteriora, non exeunt: inferiores autem tres ad exteriora mittit: tres verò medio inter vtrosque consistere, non modo dignitate vel loco, sed etiam officio: quia præceptum diuinum à superioribus accipiunt, & deferunt ad inferiores, ideoque cum supremi mediis, & medij imis, atque hi hominibus, præceptum Dei nuncient, merito omnes angeli nominari debent. Et ob id fortè Apostolus ait. Omnes spiritus administratores esse filij, & mitti in ministeriũ: & per omnes non singulos ordines, sed de inferioribus ordinibus singulos cõplexus est. Illud verò quod Esaias ait per verba Dionysij determinant dicentes, Hi spiritus qui mittuntur, percipiunt

horum vocabulum, quorum gerunt officium. Vnde dicũt illum angelum qui missus est ad Esaïam, vt mundaret & incenderet labia Prophetæ, fuisse de ordine inferiorũ. Sed ideo dictus est fortè de seraphin, quia veniebat incendere & cõsumere delicta Esaïæ.

QVOD QVÆQVE ANIMA HABET angelum bonum ad sui custodiam delegatum, & malum ad exercitium. A

Distinct. XI.

ILLVD quoque sciendum est, ꝙ angeli boni deputati sunt ad custodiam hominum, ita vt quisque electorum habeat angelum ad sui profectum atque custodiam specialiter delegatum. Vnde in Euangelio Veritas à pusillorum scandalo prohibens ait, Angeli eorum semper vident faciem patris. Angelos dicit eorum esse, quibus ad custodiã deputati sunt. Super quem locum Hiero. tradit, vnamquamque animam ab exordio natiuitatis habere angelum ad sui custodiam deputatum, inquiens ita, Magna dignitas animarum est, vt vnaquæque habeat ab ortu natiuitatis in custodiam sui angelũ delegatum. Gregorius quoque dicit, Quòd quisque bonum angelum sibi ad custodiam deputatum, & vnum malum ad exercitium habet. Cùm enim omnes angeli boni nostrum bonum velint, communiterque saluti omnium studeant: ille tamen, qui deputatus est alicui ad custodiam, eum specialiter hortatur ad bonum: sicut legitur de angelo Tobiæ, & de angelo Petri in Actibus Apostolorum. Similiter & mali angeli cùm desiderent malum hominum, magis tamen hominem ad malum incitat, & ad nocendum fortiùs instat ille qui ad exercitium eius deputatus est.

De angelorũ ministerio & missione per comparationẽ ad hominẽ cui ministrãt. Mat. 18. d Tomo 9. Commẽta. rio li. 3. ad 18. caput. Matth. Nõ reperitur in Gr. sed in Hu. de S. Victore l. 3. Sẽ. Tob. 5. d. 6. & 8. a Act. 12. b. Arguit quod non.

Vtrùm singulis hominibus singuli angeli, an pluribus deputatus sit vnus. B

SOLET autem quæri, vtrùm singuli angeli singulis hominibus, an vnus pluribus ad custodiam vel exercitium deputatus sit. Sed cùm electi tot sint quot & boni angeli sunt, plures constat esse omnes simul bonos & malos homines quàm boni angeli sint. Et cùm tot sint electi quot angeli boni, & angeli boni plures sint quàm mali, pluresq; sint homines mali quàm boni non est ambigendum plures esse bonos homines quàm sint mali angeli, & plures esse malos homines quàm sint mali angeli vel boni angeli.

Confirmat vnum angelum pluribus hominibus deputari, siue simul siue temporibus diuersis. C

IDEOQVE dici oportet vnum eundemque angelum, bonum vel malum, pluribus hominibus deputari ad custodiam vel exercitium, siue eodem tempore siue diuersis temporibus. Ideo autẽ dicimus eodem tempore vel diuersis tẽporibus, quia videtur quibusdam quòd omnes homines qui sunt simul in aliquo tempore, singuli singulos angelos habere possint, bonos vel malos: quia licet maior sit numerus hominum, computatis in vnum omnibus qui fuerunt & sunt & futuri sunt, quàm angelorum: tamen quia homines decedentibus hominibus succedunt, & ideo nunquam simul sunt in hac vita: angeli verò nunquàm decedunt, sed simul omnes sunt: ideo esse potest vt singuli hominum dum in hac vita sunt, singulos habeant angelos bonos vel malos ad sui custodiam vel exercitium destinatos. Cæterum siue ita sit, siue non, non est dubitandum vnumquemque habere angelum sibi deputatum, siue pluribus simul destinatus sit, siue vni singulariter. Nec est mirandum vnum angelum pluribus hominibus ad custodiam deputari, cùm vni homini plurium custodia deputetur, ita vt eorum quisque suum dicat habere Dominum, vel episcopum, vel abbatem.

Ecc. 1. & 14.

Vtrum angeli proficiant in merito vel in præmio vsque ad iudicium. D

PRÆTEREA illud considerari oportet, vtrùm angeli boni in præmio vel in merito proficiant vsque ad iudicium. Quòd in meritis proficiant atque quotidie magis ac magis mercentur, quibusdam videtur, ex eo quia quotidie hominum vtilitatibus inseruiunt, eorumque profectibus studẽt. Quibus etiam nihilominus videtur quod & in præmio proficiant, scilicet, in cognitione & dilectione Dei. Licet enim (vt aiunt) in confirmatione beatitudinem acceperint æternam atque perfectam, augetur tamen quotidie eorum beatitudo

Quibusdam videtur quod proficiant in vtroque.

titudo, quis magis ac magis diligunt atque cognoscũt: & est eorum charitas (quia Deum & nos diligunt) & meritum & præmium. Meritum, quia per eam & obsequia ex ea nobis impensa merentur, & in beatitudine proficiunt: & ipsa eadẽ est præmium, quia ea beati sunt.

5

Authoritatibus confirmant quod dicunt.

Esa.63.a Et quod angeli proficiant in cognitione, ac per hoc in beatitudine, testimoniis Sanctorum confirmant. Dicit enim Esaïas ex persona angelorum Christi ascendentis magnificẽtiam admirãtium. Quis est iste qui venit de Edom, tinctis *Psal. 23.* vestibus de Bosra? Et in Psal. Quis est iste rex gloriæ? Ex quibus apparet, quod mysteriũ Verbi incarnati plenius cogno- *Ephes.3.b* uerunt angeli post impletionem quàm antè. Et sicut in cognitione huius mysterij profecerunt: ita dicunt eos in deitatis cognitione proficere. Quòd autem in huiusmodi mysterij cognitione profecerint, euidẽter docet Apostolus dicẽs. Quæ sit dispensatio sacramenti absconditi à seculis in Deo, vt innotescat multiformis sapientia Dei per ecclesiam prin- *In tom. 6. Explanatione ad 3. cap. Ad Ephes.* cipibus & potestatibus in cælestibus. Super quem locum dicit Hier. Angelicas dignitates præfatum mysterium ad purum non intellexisse, donec completa est passio Christi, & Apostolorum prædicatio per Gentes dilatata.

6

Quòd in hac sententia videtur Aug. aduersari Hieron.

Originaliter super Gene. li. 3. Cap. 16. His autem videtur contradicere Aug. super eundem locum epistolæ dicens. Non latuit angelos mysterium regni cœlorum, quod opportuno tempore reuelatum est pro salute nostra. Illis ergo à seculis innotuit suprà memoratũ mysterium: quia omnis creatura non ante secula, sed à seculis est. Attende Lector, quia videntur dissentire in hac sententia illustres Doctores. Ideóque vt omnis repugnantia de medio tollatur, prædicta verba, Hay monem sequentes, ita determinemus, vt illis angelis qui maioris dignitatis sunt, & per quorum ministerium illa nunciata sunt, ex parte cognita à seculis fuisse, vtpotè familiaribus & nunciis: Illis verò qui minoris dignitatis sunt, incognita extitisse dicamus, vsque quo impleta sunt & per ecclesiam prædicata: & tunc ab omnibus angelis perfectè fuerunt cognita. Constat itaque omnes angelos in cognitione diuinorum mysteriorũ secũdùm processum temporis profeciſſe. Vnde non incongruẽter ipsi idem dicunt angelorum scientiam ac beatitudinem augeri vsque ad futuram consummationem, quando in scientia ac beatitudine ita perfectissimi erunt, vt nec augeatur amplius nec minuatur.

Determinatio prædictarum authoritatum. Super epistolã Pauli ad Eph.

Aliorum opinio qui dicunt angelos in quibusdam prædictorum non profeciſſe. G

Alii autem dicunt angelos in confirmatione tãta deitatis dilectione atque notitia fuisse prædítos, vt in his vltetius non profecerint nec profecturi sint. Profecerunt tàmen in scientia rerum exteriorum, sicut in cognitione sacramẽti incarnationis & huiusmodi, sed non in contemplatione deitatis: quia Trinitatem in vnitate, atque vnitatem in Trinitate non plenius intelligũt siue intellecturi sunt, quàm ab ipsa confirmatione perceperunt. Ita etiam dicunt eos in charitate non profeciſſe post confirmationem, quia eorum charitas posteà non est aucta: & sic dicunt eos non profeciſſe in meritis, sed hoc quantum ad vim merendi, nõ quantum ad numerum meritorum. Plura enim bona fecerunt posteà, quæ tunc non fecerant: sed eorum charitas ex qua illa processerunt, non est aucta, ex qua tantùm meruerunt antequàm ista *Quod sic probabile.* acderentur, quantùm postea his adiectis. Illud verò quòd alij superius dicunt, probabilius videtur, scilicet, quod angeli vsque ad iudicium in scientia & aliis proficiant.

Quædam authoritates videntur obuiare probabilitori sententiæ. H

Quibus tamen videntur obuiare quorundam authoritatum verba. Ait enim Isidorus de Summo Bono, Angeli in *Li. 1. c. 12. post medium.* verbo Dei omnia sciunt antequàm fiant: sed nec omnes, nec omnia perfectè angelos scire dixit, & ideo eos in scientia profícere non remouit. Gregorius in libro Dialogorum, ait, *Cap. 3 lib. 4. & li. 2. Moral. Cap. 3.* Quis est quod ibi nesciant, vbi scientem omnia sciunt? Vbi videtur dicere quòd omnia sciant angeli, & nihil sit quod nesciant. Sed accipiendum est hoc de his, quorum cognitio beatam facit cognitorem, vt sunt ea quæ ad mysterium Trinitatis & vnitatis pertinent.

Universidad de Deusto
Biblioteca

POST CONSIDERATIONEM DE ANgelis habitam agitur de aliarum rerum creatione, & præcipuè de operum sex dierum distinctione. *Distinct.* XII.

De corporalis creaturæ conditione quantum ad principium materiale, & hæc productio dicitur creatio. Gen. 1. a Aug. Hie. Grego. & Beda. Sup. Gen. li. 1. c. 15. Hiero. in Quæst. in Gen. To. 3.

HÆc de angelicæ naturæ conditione dicta sufficiant. Nunc supereſt de aliarum quoque rerum creatione, ac præcipuè de operum sex dierum distinctione nonnulla in medium proferre. Cùm Deus in sapientia sua angelicos condidit spiritus, alia etiam creauit, sicut ostendit supradicta Scriptura Geneseos quæ dicit, In principio Deum creasse cœlum, id est, angelos, & terram, scilicet, materiam quatuor elementorum adhuc confusam & informem, quæ à Græcis dicta est Chaos, & hæc fuit ante omnem diem. Deinde elementa distinxit Deus, & species proprias atq; distinctas singulis rebus secundum genus suum dedit: quæ non simul, vt quibusdam sanctorum Patrum placuit, sed per interualla temporum ac sex volumina dierum, vt aliis visum est, formauit.

Quod sancti Tractatores videntur super hoc quasi aduersa tradidisse, aliis dicentibus omnia simul facta in materia & forma, aliis per interualla temporum.

Greg. lib. 32. Mor. 6. 10.

QVIDAM namque sanctorum Patrum, qui verba Dei atque arcana excellenter scrutati sunt, super hoc quasi aduersa scripsisse videntur. Alij quidem tradiderunt omnia simul in materia & forma fuisse creata: quod Augustinus fortasse videtur. Alij verò hoc magis probauerunt ac asseruerunt, vt prima materia rudis atque informis, quatuor elementorum commixtionem atque confusionem tenens, creata sit. Postmodùm verò per interualla sex dierum ex illa materia rerum corporalium genera sint formata secundum species proprias. Quam sententiam Gregorius, Hieronymus & Beda aliiq; plures commendant ac præferunt. Quæ etiam scripturæ Geneseos (vnde prima huius rei ad nos manauit cognitio) magis congruere videtur.

Quomodo per interualla temporis res corporales conditæ sint.

SECVN-

SECVNDVM hanc itaque traditionem, ordinem, atque modum creationis formationisque rerum inspiciamus. Sicut suprà memoratum est. In principio creauit Deus cœlum, id est, Angelicam naturam, sed adhuc informem, vt quibusdam placet. Et terram, id est, illam confusam materiam quatuor elementorum, quam nomine terræ, vt Augustinus ait contra Manichæos, ideo appellauit Moyses, quia terra inter omnia elementa minùs est speciosa: & illa inanis erat, & incomposita propter omnium elementorum commixtionē, tenebræ etiam vocat abyssum dicens. Et tenebræ erant super faciem abyssi, &c. quia confusa erat & commixta, specie distincta carēs. Eadem etiam materia informis dicta est aqua, super quam ferebatur spiritus Domini, sicut superfertur fabricandis rebus voluntas artificis: quia subiacebat bonæ voluntati creatoris, quod formandū perficiendúmque inchoauerat, qui sicut Dominus & conditor præerat fluitāti & confusæ materiæ, vt distingueret per species varias quando vellet, & sicut vellet. Hæc ergo ideo dicta est aqua: quia omnia quæ in terra nascuntur, siue animalia, siue arbores vel herbę & similia, ab humore incipiunt formari atque nutriri. His omnibus vocabulis vocata est illa informis materia, vt res ignota notis vocabulis insinuaretur imperitioribus, & non vno tantum: nam si vno tantùm significaretur vocabulo, hoc esse putaretur quod consueuerāt homines in illo vocabulo intelligere. Sub his ergo nominibus significata est materia illa confusa & informis, quæ nulla specie cerni ac tractari poterat, id est, nominibus visibilium rerum, quæ in se futuræ erant propter infirmitatem paruulorum, qui minus idonei sunt inuisibilia comprehendere: & tunc erant tenebræ, id est, lucis absentia. Non enim tenebræ aliquid sunt, sed ipsa lucis absentia: sicut silentium non aliqua res est, sed vbi sonus non est, silentium dicitur. Et nuditas non aliqua res est, sed in corpore vbi tegumentum non est, nuditas dicitur: sicut & inanitas non est aliquid, sed inanis dicitur locus esse vbi non est corpus, & inanitas absentia corporis.

Distin. 2. lib. 6.

Lib. de ge. contra Manichæos. 1. Cap. 7. in tom. 1.

Quare illa confusa materies vocetur terra & abyssus aqua. Ibidem.

Cap. ibid. c. 4. & in tom. 6. lib. contra epistolam Manichæi. Cap. 30.

Quo sensu tenebræ dicantur non esse aliquid, & quo dicantur esse aliquid.

ATTENDE, quia hic Augustinus, tenebras dicit non

esse aliquid, cùm alibi tenebræ inter creaturas ponantur quæ benedicunt Dominum. Vnde dicitur: Benedicite lux & tenebræ Domino. Ideóque sciendum est tenebras diuersis modis accipi, scilicet vel pro lucis absentia, qualiter supra accepit Augustinus: iuxta quam acceptionem nõ sunt aliquid vt pro aëre obscurato, siue aëris obscura qualitate, & secũdùm hoc aliquæ res creatæ sunt. Ideo ergo dicit tenebras tunc fuisse super faciem abyssi: quia nondũ erat lux: quę si esset, & super esset, & superfunderetur: sed nondum lucis gratia opus suum Deus venustauerat, quæ posteà in primo die formata est.

Da. 30. f

Duo hic consideranda sunt: quare illa materia confusa: sit dicta informis, & vbi ad esse prodyt, quantúmque in altitudine ascenderit. E

Ad primã breuiter respondet.

De qua re priusquàm tractemus, duo nobis discutienda occurrunt. Primum, quare illa materiam confusa informis dicatur: an quia omni forma caruerit, an propter aliud. Secundò, vbi ad esse prodierit, & quantum in altum ascenderit. Ad illud ergo quod primo positum est, breuiter respondentes, dicimus illam primam materiam non ideo dictam fore informem, quòd nullam omnino formam habuerit: quia nõ aliquid corporeum tale existere potest, quod nullam habeat formam: sed ideo non absurdè informem appellari posse diximus, quia in cõfusione & permixtione quadam subsistens nondum pulchram apertámque, & distinctam receperat formam qualem modò cernimus. Facta est ergo illa materia in forma confusionis ante formam dispositionis. In forma confusionis priùs omnia corporalia materialiter simul & semel sunt creata: postmodum in forma dispositionis sex diebus sunt ordinata. Ecce absolutum est quod primo in discussione propositum fuit, scilicet quare illa materia dicatur informis. F

Aug. lib. 1. ad Genesi. Cap. 15.

Hic ad id quòd secundò quærebatur, respondet.

Nvnc superest quod secundò proponebatur explicare, vbi scilicet materia substiterit, & quãtum in altitudine porrigebatur. Ad quod nihil temerè asserentes dicimus, quòd illa prima rerum omnium moles, quando creata est, tibi ad esse

esse videtur prodiisse, vbi nunc formata subsistit. Erátque terreum hoc elementum in vno loco, eodémque medio subsistens, cæteris tribus in vna confusione permixtis, eisdémque circumquaque in modo cuiusdam nebulæ oppressis ita absolutum erat, vt apparere non posset quod fuit. INa verò illa in vna permixtione confusa circumquaque suspensa, Beda circa illud. usque in altum porrigebantur quousque nunc summitas corporeæ naturæ pertingit. Et sicut quibusdam videtur, vllo locum firmamenti extendebatur illa moles, quæ in inferiori parte spissior atque grossior erat, in superiori verò, Et tenebræ erant super, &c. tenuior ac leuior atque subtilior existebat: de qua rariori substantia putant quidam fuisse aquas, quæ super firmamentum esse dicuntur. Talis fuit mũdi facies in principio, priusquàm reciperet formam vel dispositionem. Genes. 1.

Ostensio qualis fuit mundi facies in primordio, incipit prosequi operum sex dierum distinctionem. G

Nvnc superest vt dispositionem illam qualiter perfecta fit, ordine prosequamur, Sex diebus, sicut docet scriptura Genesis, distinxit Deus, & in formas redegit proprias cuncta quæ simul materialiter fecerat. Perfecitque opus suum in die sexto: & sic deinde die septimo requieuit ab omni opere suo, id est, cessauit nouam creaturam facere. Sex enim diebus, sex earum genera distinxit, nihilque postea fecit quod in aliquo priorum non contineatur: operatus est tamen posteà, sicut veritas in Euãgelio ait: Pater meus operatus est vsque nunc, & ego operor illud. Genes. 3. a Ioan. 5. c

De quatuor modis diuinæ operationis. H

Qvatvor enim modis, vt ait Alcuinus super Genesim, operatur Deus. Primò in verbo, omnia disponendo. Secundò, in materia informi quatuor elementorum, de nihilo eam creando: vnde, Qui viuit in æternum creauit omnia simul. Omnia, scilicet elementa: vel omnia corpora materialiter simul creauit. Tertiò, per opera sed dierum varias distinxit creaturas. Quartò, ex primordialibus seminibus non cognitæ oriuntur naturæ, sed notæ sæpius reformantur, non pereant. Eccl. 18. c

QVÆ

Universidad de Deusto
Biblioteca

QVÆ FVERIT PRIMA DISTINCTIONIS OPERATIO.

Distinct. XIII. A

De productione creaturæ corporalis, quantũ ad principium formale, generale omnibus corporibus, quod est forma lucis, & dicitur hæc productio, distinctio. De spiritualis luce. Lib. de Genes. ad literam I. Cap. 3. Lib. c. 5. Hic de corporali luce.

PRIMA autem distinctionis operatio fuit formatio lucis, sicut ostendit scriptura Genes. quę commemorata rerum informitate, earum dispositionem à luce inchoauit, subdens, dixit Deus: Fiat lux, & facta est lux: & diuisit lucem à tenebris, appellauitque lucem diem, & tenebras noctem. Et factum est vespere & mane dies vnus. Congruè mundi ornatus à luce cœpit: vnde cætera quæ creanda erant, viderentur.

Qualis fuerit illa lux, corporalis, an spiritualis. B

SI quæritur, qualis illa lux fuerit, corporalis an spiritualis: id respondemus, quòd à sanctis legimus traditum. Dicit enim Augustinus quia lux illa corporalis vel spiritualis intelligi potest. Si spiritualis accipitur, Angelica natura intelligitur, quæ prius informis fuit, sed posteà formata est. cum ad creatorem cõuersa ei charitate adhæsit: cuius informitatis creatio superiùs significata est, vbi dictum est, in principio creauit Deus cælum & terram. Hîc verò eiusdem formatio ostenditur, cum ait: Fiat lux, & facta est lux. Hæc ergo Angelica natura, quæ priùs tenebræ, & posteà lux fuit, quia priùs habuit informitatem & imperfectionem, deinde formationis perfectionem: & ita diuisit Deus lucem à tenebris. Nam vt Augustinus super Genesim: Huius creaturę informitas & imperfectio fuit antequàm formaretur, in amore conditoris. Formata verò est, quãdo conuersa est ad incommutabile lumen Verbi. Si verò corporalis fuit lux illa, quòd vtique probabile est, corpus lucidum fuisse intelligitur, velut lucida nubes: quod non de nihilo, sed de præiacenti materia formaliter factum est vt lux esset, vt vim lucendi haberet: cum qua dies prima exorta est, quia antè lucem nec dies fuit, nec nox, licet tempus fuerit.

Quod lux illa facta est, vbi sol apparet, quæ in aquis lucere poterat. C

SI autem quæritur, vbi est facta lux illa, cum abyssus omnem terræ altitudinem tegeret? Dici potest in illis partibus facta, quas nunc illustrat Solis diurna lux. Nec mirum lucem in aquis

in aquis posse lucere, cùm etiam naturarum operatione sæpius illustrentur: qui in profundum mersi, misso ex ore oleo aquas sibi illustrant: quæ multò rariores fuerunt in principio quam modò sunt, quia nondum congregatæ fuerant in suo loco. Facta est ergo lux illa, quæ vicem & locum Solis tenebat: quæ motu suo circumagitata, noctem diémque distinguebat: ibi ergo primùm lucem apparuisse verisimile est, vbi Sol quotidiano cursu circumuectus apparet, vt eodem tempore lux circumcurrens, ac primò ad occasum descendẽs vesperam faceret: deinde reuocata ad ortum, auroram, id est, mane illustraret: & ita diuisit Deus lucem & tenebras, & appellauit lucem diem, & tenebras noctem.

Quòd dies diuersis modis accipitur. D

HIC notandum est, quòd dies diuersis modis accipitur in scriptura. Dicitur enim dies lux illa, quæ illo triduo tenebras illuminabat: & dicitur dies illuminatio ipsa aëris. Dicitur etiam dies spatium viginti quatuor horarum: qualiter accipitur cum dicitur: Factum est vespere & mane dies vnus. Quod ita distinguendum est: Factum est vespere prius, & posteà mane, & ita fuit dies vnus expletus viginti quatuor horarum. Dies scilicet naturalis, qui habuit vesperam, sed non mane. Mane enim dicitur finis præcedentis & initium sequentis diei, quod est aurora: quæ nec plenam lucem, nec omnino tenebras habet. Mane ergo primus dies non habuit, quia nec dies præcesserat qui sequentis diei initio terminaretur: & eo præcipuè, luce apparente, mox super terram pleno atque præclaro dies extitit, qui nõ ab aurora, sed à plenitudine lucis inchoauit: & mane sequentis diei consummatus est. Vnde Beda super Genesim: Dicebat vt dies à luce inciperet, & in mane sequentis diei tenderet: vt opera diei à luce inchoasse, & in lucem completa esse significarentur. Reliqui autem dies mane habuerunt, & vesperam: quorum quisque à suo mane incipiens, vsque ad alterius diei mane tendebatur.

Aug. super Gen. 1. c. 10 Qualiter distingui debeat illud, Et factũ est vespere & mane dies vnus. In glossa super Gen. ascribitur. Aug. hac sententia.

De naturali ordine computationis dierum, & de illo qui pro mysterio introductus est. E

HIC est naturalis ordo distinctionis dierum, vt distinguantur atque computentur dies à mane vsque ad mane.

Postea

Postea verò in mysterio factum est, vt dies computentur à
Ephes. 5. c vespera in vesperam, & adiungatur dies præcedenti nocti in
computatione: cum iuxta naturalem ordinem præcedés dies
sequenti nocti adiungi debeat, quia homo à luce per peccá-
tum corruit in tenebras ignorantiæ & peccatorum, deinde
In glossa super Gen. attribuitur Aug. per Christum à tenebris ad lucem rediit. Vnde Apostolus:
Eramus aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. Pri-
mus itaque dies non aurora, sed à plena luce incipiés & post
vesperam paulatim occidente luce excipiens mane sequen-
tis diei expletus est. Vnde Beda: Occidente luce & paulatim
post spatium diurnæ longitudinis inferiores partes subeun-
te, factum est vespere: sicut nunc vsitatio cursu Solis fieri so-
let. Factum est, autem mane eodem super terram redeunte,
& alium diem inchoante: & dies expletus est vnus vigilia-
quatuor horarum. Fuítque nox illo triduo omninò tene-
brosa, quæ post creata sydera aliqua luce claruit.

Cur sol factus est, si lux illa sufficiebat. f

Solet autem quæri, quare factus est sol, si lux illa ad
Aug. super Gen. ad li. 1. cap. 11. faciendum diem sufficiebat? Ad quod dici potest, quoniam
lux illa fortè superiores partes illustrabat, & ad illumina-
tionem inferiorum solem fieri oportebat. Vel potius ideo,
Ibid. c. 10. quia facto sole diei fulgor factus est: Ampliori enim multo
Refert istã sententiam Aug. non approbans eam. luce radiauit dies postea, quàm ante. Si autem quæritur quid
de luce illa factum sit, cùm modò non appareat: potest dici
aut de ea corpus solis firmatum, aut in ea parte cæli esse in
qua sol est: non quòd ipsa sit sol, sed sit sic ei vnita, vt discer-
ni non valeat.

Quomodo accipiendum sit illud: Dixit Deus, an sono vocis id Deus dixerit, an aliter. g

Lib. 1. c. 2. 4. & 9. Præterea inuestigandum est, quomodo accipien-
dum sit quod ait, dixit Deus, vtrum temporaliter vel solo vo-
cis illud dixerit, an alio modo. Augustinus super Genes. ti-
dit, nec temporaliter, nec sono vocis Deum locutum fuisse,
quia si temporaliter, & mutabiliter. Et si corporaliter dicen-
tur sonuisse vox Dei, nec lingua erat qua loqueretur, nec
erat quem oporteret audire & intelligere. Bene ergo vox Dei
ad naturam verbi, per quod omnia facta sunt, refertur. Dixit
ergo Deus: Fiat, &c. non temporaliter, non sono vocis, sed in

verbo sibi coæterno, id est, verbum genuit intemporaliter
in quo erat: & disposuit ab æterno, vt fieret in tempore, & in
eo factum est.

Quomodo accipiendum sit quod dicitur pater operari in filio, vel per filium, vel in spiritu sancto. H

Hic quæri solet, quomodo accipiendum sit quòd dici-
tur pater operari in filio, vel per filium, vel in spiritu sancto.
Hæc enim scriptura frequenter nobis proponit: vt, Omnia
in sapientia fecisti Domine, in filio: &, In principio, id est, in
filio creauit Deus cælum & in terram. Et illud, Per quem fe-
cit & secula. Super illum quoque Psalmi locum, Verbo Do-
mini cæli firmati sunt, &c. dicit Augustinus quòd pater operatur *Psal. 103.*
per verbum suum & spiritum sanctum. Quomodo ergo hoc *Genes. 1.*
accipiendum est? Putauerunt quidam hæretici, quòd pater *Hebr. 1. a*
esset author & artifex, filio & spiritui sancto in rerum ope- *Psal. 31. b*
ratione quasi instrumento vteretur: ex prædictis verbis er- *Hic aperit*
randi occasionem sumentes, quod velut blasphemum atque *ex quo sen-*
insanæ doctrinæ aduersum abijcit pia fides. Non est itaque in- *su dicatur*
telligendum ideo scripturam frequenter commemorare pa- *pater ope-*
trem operari in filio vel per filium, tanquam filius non posset *rari in fi-*
facere, si ei non porrexisset pater dexteram, vel tanquam ali- *lio, vel per*
quod instrumentum fuerit patris operantis, sed potiùs illis *filium.*
verbis patrem intelligi voluit cum filio & spiritu sancto o-
perari, & sine eis nihil facere.

Contra hanc expositionem surgit hæreticus. I

Sed dicit hæreticus, hac ratione hoc posse dixisse filium
operari per patrem vel in patre, & spiritum sanctum cum v-
troque vel per vtrunque: quia filius cum patre, & spiritus
sanctus cum vtroque operatur. Cui breuiter respõdetur, ideo
illud dictum esse, & non istud, vt in patre monstraretur au-
thoritas. Non enim pater à filio, sed filius à patre operatur
& spiritus sanctus ab vtroque: ideóque etiam filius per spiri- *Ioan. 16.*
tum sanctum legitur operari, quia cum spiritu sancto opera-
tur hoc ipsum à filio habente vt operetur.

Alia prædictorum expositio. K

Potest & aliter & illud accipi, vt dicatur pater in fi-
lio, vel per filium operari, quia eum genuit omniũ opificem,
sicut dicitur pater per eum iudicare, quia genuit iudicem: ita
& per spiritum sanctum dicitur operari, siue pater, siue filius,

quia

Universidad de Deusto Biblioteca

quia ab vtroque procedit spiritus sanctus factor omnium. Vnde Ioan. Chrysost. in expositione epistolæ ad Heb. sic ait: Non vt hæreticus inaniter suspicatur, tanquam aliquod instrumentum patris extitit filius: neque per eum pater dicitur fecisse, tanquam ipse facere non posset, sed sicut dicitur pater iudicare per filium, quia iudicem genuit: sic etiam dicitur operari per filium, quia cum constat opificem genuisse. Si enim causa eius pater est, secundum quòd pater est, multò ampliùs eorum causa est, quæ per filium facta sunt. Hæc de opere primæ diei dicta sunt.

Homil. 2. ad primũ caput ad Hebræos.

De productione simplicium insensibiliũ corporum. Ambro. exam. lib. 2. cap. 2. & 4. Hanc materiam latè tract. Psal. 130. De qua materia sit factum illud cælũ.

Quomodo aquæ possunt esse super cælũ & quales sint illæ aquæ. Iob 26. c Aug. lib. 2 Gen. ad li. c. 4 & 5. Super Gen. lib. 2. c. 3.

DE OPERE SECVNDÆ DIEI, qua factum est firmamentum. A

Distinct. XIIII.

DIXIT quoque Deus: Fiat firmamẽtum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis. Diuisitque aquas quæ erant sub firmamento, ab his quę erant super firmamentum. Sciendum est quod illius cæli describitur hic creatio, sicut ait Beda super Genes. in quo fixa sunt sydera: cui suppositæ sunt aquæ in aëre & in terra, & suppositæ aliæ de quibus dicitur: Qui tegis aquis superiora eius. In medio ergo firmamentum est, id est, syderum cælum, quod de aquis factum esse credi potest. Crystallinus enim lapis, cui magna est firmitas & perspicuitas, de aquis factus est. Si quem verò moueat quomodo aquæ naturæ fluidæ & in ima labiles, super cælum possint consistere: de Deo scriptum esse meminerit. Qui ligat aquas in nubibus suis. Qui enim infra cælum ligat aquas ad tempus vaporibus nubium retentas, potest etiam super cæli sphæra non vaporali tenuitate, sed glaciali soliditate aquas suspendere ne labantur. Quales autem & ad quid conditæ sint, ipse nouit qui condidit: Ecce ostensum est his verbis, quod cælum factum sit, scilicet illud in quo sunt fixa sydera, id est, quod excedit aërem: & de qua materia, scilicet de aquis, & quales sint aquæ quæ super illud cælum sunt, scilicet vt glacies è soliditate.

Alij putant cælum illud esse igneæ naturæ, quibus consentit Augustinus. B

QVIDAM verò cælum, quòd excedit aëris spatia igneæ naturæ dicunt, asserentes super aërem purum igneum esse quia dicitur esse cœlum: de quo igne sydera & luminaria facta esse coniectant: quibus Aug. consentire videtur. Vtrum verò nomine firmamenti cœlum quod excedit aërem, an ipse aër hic intelligatur, idem Aug. quærit, nec soluit. Magis tamen approbare videtur, cœlum illud hîc accipi quod spatia aëris excedit. Aquas autem quæ super illud cœlum sunt, dicit vaporaliter trahi, & leuissimis suspendi guttis. Sicut aër iste nubilosus exhalatione terræ aquas vaporaliter trahit, & per subtiles minutias suspendit, & post corpulentiùs conglobatas pluuialiter refundit. Si ergo potest aqua sicut videmus ad tãtas minutias peruenire vt feratur vaporaliter super aërem aquis naturaliter leuiorem: cur non credamus etiã super illud leuius cœlum minutioribus guttis & leuioribus emanare vaporibus? sed quoquo modo ibi sint, ibi esse non dubitamus.

Ibid. c. 4.

Quæ sit figura firmamenti. C

QVÆRI etiam solet, cuius figuræ sit cœlum. Sed spiritus sanctus, quamuis authores nostri sciuerint, per eos dicere noluit, nisi quod prosit saluti. Quæritur etiam, si stet, an moueatur cœlum. Si mouetur, inquiunt, quomodo est firmamentum? Si stat, quomodo in eo fixa sydera circumeunt? Sed firmamentum dici potest, nõ propter stationem, sed propter firmitatem vel terminum aquarum intransgressibilem. Si autem stat, nihil impedit moueri & circumire sydera.

Aug. li. 2. de Gen. ad lit. cap. 9. Vtrum stet an moueatur cælũ. Ibid. c. 10. Quare dicatur firmamentũ.

Quare fecit Scriptura de opere secundæ diei, quod in alijs dixit. D

POST hoc quæri solet, quare hic non est dictum sicut in aliorum dierum operibus, Vidit Deus, quod esset bonum. Sacramentum aliquod hîc commendatur. Ideo enim fortasis non est dictum, quod tamen sicut in aliis factum est: quia binarius principium alteritatis est, & signum diuisionis.

Ambr. in Hexam. li. 3. c. 2. de hac re prolixè & Beda super hunc locum. Gene.

De opere tertiæ diei, quando aquæ congregatæ sunt in vnum locum. E

SEQVITVR, Dixit Deus, Congregentur aquæ in locũ vnum, & apparent arida. Tertiæ diei opus est congregatio aquarum in vnum locum. Congregatæ sunt enim omnes

aquæ cœlo inferiores in vnam matricem: vt lux quæ prætérito biduo aquas clara luce lustrauerat, in puro aëre clarior fulgeat, & appareat terra quæ cooperta latebat, & quę aquis limosa erat, fieret arida & germinibus apta. Eodem enim die protulit terra herbam virentem, lignumq; faciens fructum.

Vbi cõgregatæ sunt aquæ. August. lib. de Gen. ad li. 1. c. 12.

Si autem quæratur, vbi congregatæ sunt aquæ quæ totum texerant spatium vsque ad cœlum: potuit fieri vt terra subsidens concauans partes præberet, vbi fluctuantes aquas reciperet. Potest etiã credi primarias aquas rariores fuisse, sic vt nebula tegeret terras, sed congregatione esse spissatas: & ideò facilè in vnum posse redigi locum. Cúmque multa cõstet esse maria & flumina, in vnum tamen locum dicit aquas congregatas propter continuationem vel congregationem omnium aquarum, quæ in terris sunt: quia cuncta flumina & maria magno mari iunguntur. Ideoque cum dixerit aquas congregatas in vnum locum, deinde dicit pluraliter, cõgregationes aquarum, propter multifidos sinus earum, quibus omnibus ex magno mari principium est.

Quomodo omnes aquæ sunt in vnũ locũ cõgregatæ cùm multa sint maria & flumina.

E

De opere quartæ diei, quando facta sunt luminaria.

Quòd triduo præcedẽti facta est dispositio & distinctio quatuor elementorũ, & triduo sequenti ornatus est mundus.

SEQVITVR, Dixit Deus, Fiant luminaria in firmamẽto cœli, & diuidant diem ac noctem. In præcedenti triduo dispositа est vniuersitatis huius mundi machina, & partibus suis distributa. Formata enim luce prima die quæ vniuersa illustraret, duo sequentes dies attributi sunt supremæ & infimæ parti mundi, firmamento, scilicet, aëri, terræ, & aquæ. Nam secunda die firmamentum desuper expansum est. Tertia verò aquarum molibus intra receptacula sua collectis, terra est reuelata atque aër serenatus. Quatuor ergo mundi elementa illis diebus suis locis distincta sunt & ordinata. Tribus autem sequentibus diebus ornata sunt illa quatuor elementa. Quarta enim die ornatum est firmamentum solę & luna & stellis. Quinta aër in volatilibus, & aquæ in piscibus ornamenta acceperunt. Sexta accepit terra iumenta & reptilia & bestias: post quæ omnia factus est homo de terra & in terra, non tamen ad terram, nec propter terram, sed ad cœlum & propter cœlum.

Ecclꝛ.

6

Ante alia de ornatu cœli agitur, sicut priùs factum est.

QVIA

QVIA ergo cœlum cæteris elementis speciem præstat, priusq; aliis factum est, ideo ante alia ornatur in quarto die quo fiunt sydera: quæ ideo facta sunt, vt per ea illustretur inferior pars, ne esset habitantibus tenebrosa. Infirmitatiq; hominum prouisum est, vt circumeunte sole potirentur homines diei noctisq; vicissitudine: propter dormiẽdi vigilandique necessitatem: & ideo etiam ne nox indecora remaneret, sed luna ac syderibus consolarentur homines, quibus in nocte operandi necessitas incumberet: & quia quædam animalia sunt quæ lucem ferre non possunt. Quod autẽ subditur, Et sint in signa, & tempora, & dies, & annos: quomodo accipiendum sit, quæri solet. Ita enim dictum videtur, quasi quarto die cœpissent tempora, cùm priùs triduum sine tempore non fuerit. Ideóq; tempora quæ fiunt per sydera, non spatia morarum, sed vicissitudinẽ aëreæ qualitatis debemus accipere: quia talia moribus syderum fiunt, sicut dies & anni quos vsitatè nouimus. Sunt enim in signa serenitatis & tempestatis: & in tempora, quia per ea distinguimus quatuor tempora anni, scilicet, ver, æstatem, autumnum, hyemẽ. Vel sunt in signa & tempora, id est, distinctionem horarum: quia priusquam fierent, ordo temporum nullis notabatur indiciis, vel meridiana hora, vel quælibet hora. Hæc quarta die facta sunt.

Qua vtilitate facta sunt ei luminaria.

Aug. li. de Gene. ad lite. 2. ca. 13. & 14.

Aug. li. de Gen. 1. cõtra Mani. Cap. 14. In tom. 1.

DE OPERE QVINTÆ DIEI, QVANDO creauit Deus ex aquis volatilia & natatilia.

Distinct. XV. A

DIXIT etiam Deus, Producant aquæ reptile animæ viuẽtis & volatile super terram, &c. Opus quintæ diei est formatio piscium & auium, quibus duo elementa ornantur: & de eadem materia, id est, de aquis pisces & aues creantur: volatilia leuans in aëra, & natatilia remittens gurgiti.

De produ. ctione rerum mixtarum & sensibiliũ. Amb. lib. Hexa. 5. c. 1. 2. & 3.

De opere sextæ diei quando creata sunt animalia, & reptilia terræ. B

SEQVITVR, Dixit Deus, Producat terra animam viuentem. iumenta, & reptilia, & bestias terræ, secundum species suas, &c. Sextæ diei opus describitur, cùm terra suis animalibus ornari dicitur.

Vtrùm post peccatum venenosa animalia noxia facta fuerint, an propter peccatum nocere cœperint, priùs facta innoxia. C

Aug. li. de Genes. ad lite. 3. cap. 15.

QVÆRI solet de venenosis & perniciosis animantibus, vtrùm post peccatum hominis ad vindictam creata sint, an potiùs creata innoxia peccatoribus nocere cœperint. Sanè dici potest, quòd creata nihil homini nocuissent, si non peccasset: puniendorum namque vitiorum & terrenorum, vel probandæ vel perficiendæ virtutis causa nocere cœperunt. Fuerunt ergo creata innoxia, sed propter peccatū facta sunt noxia. D

Vtrùm minuta animalia tunc creata fuerint.

DE quibusdam etiam minutis animantibus quæstio est, vtrùm in primis conditionibus creata sint, an ex rebus corruptis posteà orta sint. Pleraque enim de humidorum corporum vitiis, vel exhalationibus terræ, siue de cadaueribus gignuntur: quædam etiam de corruptione lignorum & herbarum & fructuum: & Deus author omnium est. Potest autem dici, quòd ea quæ de corporibus animalium, maximè mortuorum, nascuntur, cum animalibus creata non fuerint, nisi potentialiter & materialiter. Ea verò quæ ex terra vel ex aquis nascuntur, vel ex eis quæ terra germinauit orta sunt, tunc creata fuisse non incongruè dici potest. E

Aug. lib. de Genes. ad lit. 3. c. 14.

Quare post omnia factus est homo.

OMNIBVS autem creatis atque dispositis nouissimè factus est homo, tanquam Dominus & possessor, qui & omnibus præferendus erat: vnde sequitur, Vidit Deus quòd esset bonum, & ait, Faciamus hominem ad imaginem, &c. Sed antequàm de hominis creatione tractemus, quod suprà breuiter tetigimus, pleniùs versantes clarius faciamus. In hac enim rerum distinctione catholici Tractatores dissentire, vt suprà diximus, inueniuntur: aliis dicentibus, res creatas atq; distinctas secundùm species per interualla sex dierum: quorum sententiæ quia litera Gen. magis inseruire videtur, atq; eam catholica ecclesia magis approbat, ideò hactenùs studiosè docuimus, quomodo ex illa communi materia priùs informiter facta, posteà corporalium rerum genera per sex dierum

Gen. 1. c. Dist. 12. lib. a. & b. Ibidem.

dierum volumina distinctim sint formata. Aliis autem videtur quòd non per interualla temporum facta sint: sed simul ita formata ad esse prodierunt. Quod Aug. super Gen. pluribus modis nititur ostendere, dicens elementa quatuor ita formata sicut modò apparent, ab initio extitisse, & cœlum syderibus ornatum fuisse. Quædam verò non formaliter, sed materialiter tunc facta fuisse, quæ post per temporis accessum formaliter distincta sunt: vt herbę, arbores, & fortè animalia. Omnia ergo in ipso temporis initio facta esse dicunt: sed quædam formaliter & secundū species quas habere cernimus, vt maiores mundi partes: quædam verò materialiter tantum. Sed vt dicunt, Moyses loquens rudi & carnali populo, locutionis modum temperauit, de Deo loquēs à simili hominis, qui per moras temporum opera sua perficit, cùm ipse simul sua opera fecerit. Vnde Aug. Ideo, inquit, Moyses diuisim refert Deum illa opera fecisse, quià nō potuit simul ab homine dici, quod à Deo simul potuit fieri. Item potuit dividere Scriptura loquendi temporibus, quod Deus operā di temporibus non diuisit. Illi qui his authoritatibus & aliis huiusmodi inhærentes, dicunt quatuor elementa atq; cœli luminaria ita formata simul esse, & habuisse illos sex dies quos Scriptura commemorat, sex rerum genera, ideſt, distinctiones appellant quæ simul factæ sunt, partim formaliter, partim causaliter.

Lib. 4. c. 32. & sequentibus & lib. 5. c. 4. & 5. Hic prosequitur opinionem illorū qui simul omnia facta cōtendūt. Lib. 1. ca. 15.

Quomodo intelligendum sit Deum requieuisse ab omni opere suo. F

Gen. 2. a

IAM de septimæ diei requie aliquid nos eloqui oportet. Scriptum est, quia compleuit Deus in die septimo opus suū, & requieuit die septimo ab vniuerso opere quod patrarat. Requieuisse dicitur Deus die septimo: non quasi operando lassus, sed ab vniuerso opere requieuit, quia nouam creaturā facere cessauit. Requiescere enim cessare dicitur: vnde in Apoc dicitur, Non habebant requiem dicentia, Sanctus, sanctus, sanctus, id est, dicere non cessabant. Requieuisse ergo Deus dicitur, quia cessauit à faciendis generibus creaturæ, quia vltrà noua non condidit. Vsque nunc tamen, vt Veritas in Euangelio ait, operatur pater cum filio, scilicet, administrationem eorundem generum, quæ tunc instituta sunt. Creatoris enim virtus causa subsistendi est omni creaturæ.

Apoc. 4. c. Aug. li. de Genes. ad lib. 4. c. 8. & 12.

Quod ergo dicitur, Pater meus vsque modò operatur, & ego operor, illud vniuersæ creaturæ continuam administrationē ostendit. Die ergo septimo requieuit, vt nouam creaturam vlterius non faceret, cuius materia vel similitudo non præcesserit: sed vsque nunc operatur, vt quod condidit continere & gubernare non cesset.

Ioan. 5. c. Lib. & c. eisdem.

Qualiter accipiendum sit quòd dicitur Deus complesse opus suum septimo die, cùm tunc requieuit ab omni opere suo. 6

Secundum aliā literā nihil ibi est quæstionis quam sequitur. Aug. Genes. 1. cap. Aug. in Enchir. c. 10. Ibid. cap. 11. Hic redit ad quæstionem positam, scilicet, quomodo verum sit Deū septimo die complesse opus suū. Gen. 2. a 3. Reg. 8. c Exo. 20. b

Sed quęritur quomodo septimo die dicatur Deus complesse opus suū, cùm ab omni opere illo die requieuerit, nec aliquod genus nouum rerum fecerit. Alia translatio habet, Consummauit Deus die sexta opera sua, quæ nihil quæstionis affert, quia manifesta sunt quæ in eo facta sunt & omnium consummatio eo die perfecta est, sicut Scriptura ostēdit cùm ait, Vidit Deus cuncta quę fecerat, & erant valdè bona. Omnia quidem naturaliter bona erant, nihilque in sui natura vitij habentia: & sunt bona quæ condidit Deus etiam singula. Simul verò vniuersa valdè bona, quia ex omnibus constitit vniuersitatis admirabilis pulchritudo: in qua etiam illud quod malum dicitur bene ordinatum, & loco suo positum, eminentiùs commendat bona, vt magis placeant & laudabiliora sint, dum comparantur malis. Sexto ergo die facta est operum consummatio. Ideo præmissa oritur quæstio, quomodo dicatur Deus die septimo opus suum complesse, quod Hebraïca veritas habet: in quo tamen nihil nouum creasse dicitur, nisi fortè dicatur die septimo cōpleuisse opus suum, quia ipsum benedixit & sanctificauit, sicut subiicit Scriptura, Benedixit diei septimo, & sanctificauit illum. Opus enim est benedictio & sanctificatio: sicut Salomon aliquid operis fecit cùm templum dedicauit.

Quæ sit benedictio & sanctificatio septimæ diei. 11

Illvm autem diem sanctificasse & benedixisse dicitur, quia mystica præ cæteris benedictione & sanctificatione eū donauit. Vnde in lege dicitur, Memento sanctificare diem sabbati. Et inde est quòd numerādo dies vsque ad septimum procedimus, & dicimus septem esse dies, quorum repetitione

ne omne tempus agitur: non quin alius sit ab illis dies octauus & nonus, & sic de cæteris: sed quia in sex diebus rerum genera distincta sunt: & in septimo, licet non fuerit nouum genus rerum institutum, fuit tamen in eo quasi quidā nouus status sanctificationis operum & requietionis opificis. Potest etiam sic exponi illud, Cōpleuit Deus die septimo opus suum, id est, completum & consummatum vidit.

DE HOMINIS CREATIONE, VBI CONsiderandum est quare creatus homo, & qualiter sit institutus: quæ duo suprà tractata sunt, & qualis factus & qualiter lapsus, postremò quomodo sit reparatus, quæ discutienda sunt.

Distinct. XVI. A *De productione creaturæ cōpositæ spirituali & corporali, scilicet, de homine in cōparatione ad principium effectuum. Li. de Gen. ad lit. 3. cap. 19. Gen. 1. c Bedæ.*

His excursis quæ suprà de hominis creatione præmisimus, effectui mancipare atque ordine explanare nunc suscipimus, vbi hæc considerāda videntur. s. quare creatus sit homo, & qualiter institutus, & qualis & quomodo factus: deinde, qualiter sit lapsus, postremò, qualiter & per quæ sit reparatus. Horum autem primò & secundò posita, id est, causam creationis humanæ, & modum institutionis, superiùs pro modulo nostræ facultatis tractauimus. Ideóq; superest, vt qualis vel quomodo factus sit discutiamus. In Genesi legitur, Faciamus hominem, ad imaginem & similitudinē nostram, &c. In eo quod dicit, faciamus, vna operatio triū personarum ostenditur: in hoc verò quod dicit, Ad imaginem & similitudinem nostrā, & vna & æqualis substantia trium personarum monstratur. Ex persona enim patris hoc dicitur ad filium & spiritum sanctum, non (vt quidam putant) angelis: quia Dei & angelorum non est eadem imago & similitudo.

Quomodo intelligendum est. Faciamus hominē ad imaginem & similitudinem nostram.

Quòd imago & similitudo hic à diuersis accipitur variè: à quibusdam increata, & ab alijs creata & increata, vel essentia Trinitatis, vel filius solus, vel filius & spiritus sanctus. B

Imago autē & similitudo in hoc loco vel increata intelligitur, id est, Trinitatis essentia, ad quē factus est homo: vel creata, in qua factus est homo, & ipsi homini concreata.

Beda sup. Genesim. Increatam imaginẽ,quæ Deus est, intellexisse videtur Beda cùm dicit, non esse vnam imaginem Dei & angelorum, sed trium personarum:& ideo personis nõ angelis fit ibi sermo, Impropriè tamẽ imago dicitur,quia imago relatiuè ad aliud dicitur cuius similitudinem gerit & ad quod repræsentandũ facta est, sicut imago Cæsaris quæ ipsius similitudinem præferebat,ipsumq; quodãmodo repræsentabat.Propriè autem imago dicitur id ad quod aliud fit, sicut exemplum propriè dicitur quod sumitur ex aliquo, & exemplar ex quo sumitur aliquid.Ponitur tamen & aliquando abusiuè alterum pro altero:ita & minùs propriè accipitur imago essentia Trinitatis,si tamen ea nomine imaginis in hoc loco intelligitur.

Opinio eorum qui putauerunt filium per imaginem & similitudinem hic accipi. c

FILIVS verò propriè imago patris dicitur, sicut suprà in Tractatu de Trinitate diximus. Vnde fuerunt nonnulli qui ita distinxerunt, vt imaginem in hoc loco intelligerent filium:hominem verò nõ imaginem,sed ad imaginẽ factum dicerent,quos refellit Apostolus dicẽs, Vir quidem est imago,& gloria Dei.Hæc namque imago,id est, homo cùm dicitur fieri ad imaginem,non quasi ad filium dicitur fieri:alioquin non diceretur ad imaginem nostram. Quomodo enim nostram diceret,cùm filius solius patris imago sit? Fuerunt autem & alij perspicaciùs hæc tractantes:qui per imaginem filium, & per similitudinem spiritum sanctum intelligerent, qui similitudo est patris & filij. Et ideo pluraliter putauerũt dici nostram, id referentes ad similitudinum tantùm: ad imaginem verò subintelligendum esse,meam.Hominẽ verò & imaginem esse, & ad imaginem & similitudinem factum esse tradiderunt.

Dist.27. primi lib. litera C. *Aug.in 7. li.de Trin. c.6.in fine.* *1.Cor.11.b* *Aliorum opinio.*

Nec horum sententiam approbat,sed imaginem & similitudinem Dei in homine quærendam & considerandam docet, vt imago & similitudo creata intelligatur. d

VERVMTAMEN hæc distinctio, licet reprobabilis penitùs non videatur,quia de medio montium,id est,auctoritatibus Sanctorum non manat,congruentius in ipso homine imago & similitudo Dei quærenda est & considerandа.

Psal. 103.

Factus est ergo homo ad imaginem Dei & similitudinem, secundum mentem, qua irrationabilibus antecellit: sed ad imaginem,secũdum memoriam, intelligentiam, & dilectionem. Ad similitudinem, secundum innocentiam & iustitiã: quæ in mente rationali naturaliter sunt. Vel imago consideratur in cognitione veritatis, similitudo in amore virtutis: vel imago in aliis omnibus, similitudo in essentia,quia & immortalis & indiuisibilis est. Vnde August. in libro de quantitate animæ: Anima facta est similis Deo, quia immortalem & indissolubilem fecit eam Deus. Imago ergo pertinet ad formam, similitudo ad naturam. Factus est ergo homo secundum animam ad imaginem & similitudinem non patris vel filij,vel spiritus sancti,sed totius Trinitatis:ita & secundum animam dicitur homo esse imago Dei, quia imago Dei in eo est. Sicut imago dicitur & tabula, & pictura quæ in ea est:sed propter picturã quæ in ea est, simul & tabula & imago appellatur: ita propter imaginem Trinitatis etiam illud in quo est imago, nomine imaginis vocatur.

In quibus considerat. tur imago & similitudo. *Aug. li de spiritu & anima. Cap. 10.* *Ca.2.to.1.* *Aug.lib.2 de verbis Domini, serm.63.*

Quòd homo dicitur imago, & ad imaginem: filius verò imago, non ad imaginem. e

QVOCIRCA homo & imago dicitur, & ad imaginẽ, filius autem imago,non ad imaginem:quia natus & nõ creatus, æqualis & in nullo dissimilis, homo creatus est à Deo, non genitus, non paritate æqualis, sed quadam similitudine accedens ei:vnde August.in lib.7.de Trinit. In Genesi legitur: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Faciamus & nostram, pluraliter dixit:& nisi ex re- latiuis accipi non oportet, vt facere intelligantur pater & filius,& spiritus sanctus ad imaginem patris & filij & spiritus sancti,vt subsisteret homo imago Dei Sed quia non omninò æqualis fiebat illa imago, tanquam non ab illo nata, sed ab eo creata:ideo ita imago dicitur quod & ad imaginẽ, quia non æquatur paritate, sed accedit quadam similitudine. Filius autem est imago,sed nõ ad imaginem, quia æqualis patri. Dictus est ergo homo ad imaginem,propter impariem similitudinem. Et ideo nostram,vt imago Trinitatis esse homo intelligatur,non Trinitati æqualis,sicut filius patri. Hoc ostensum est secundum quid sit homo similis Deo, scilicet

August.in 15.libr. de Trin.cap. 2. in fine. Cap. 6. in fine.

Augu.lib. de Gen. ad lib. 6.c.12. Et libr. de Gen. cõtra Man.1. c. 17. in fine. Tom.1.

licet secundum animam. Sed in corpore quandam proprietatem habet quæ hoc indicat: quia est erecta statura, secundum quam corpus animæ rationali congruit, quia in cælum erectum est.

DE CREATIONE ANIMÆ, VTRVM de aliquo facta sit, vel non, & quando facta, & quam gratiam habuerit in creatione.

A

Distinct. XVII.

De productione hominis quã tũ ad principia constitutiua, scilicet corpus & animã & primò viri. Genes.2. b Beda.

HIC de origine animæ plura quæri solent, scilicet vnde creata fuerit, & quando, & quam gratiam habuerit in creatione. Sicut hominis formatio secundum corpus describitur, cùm dicitur: Formauit Deus hominem de limo terræ: ita eiusdem factura secundum animam describitur, cùm subditur: Et inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ. Corpus enim de limo terræ formauit Deus, cui animam inspirauit. Vel secundum aliam literam, flauit vel sufflauit: non quòd faucibus sufflauerit, vel manibus corporeis corpus formauerit: spiritus enim Deus est, nec lineamentis membrorũ compositus. Non ergo carnaliter putemus Deum corporis membris formasse corpus, vel faucibus inspirasse animam, sed potiùs hominem de limo terræ secundum corpus formauit iubendo, volendo, id est, voluit & verbo iussit, vt ita fieret: & inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ, id est, substantiam animæ in qua viueret, creauit, non de materia aliqua corporali vel spirituali, sed de nihilo.

Quòd non corporeis instrumentis formasse vel sufflasse Deũ dicitur. Ioan.4.c Augu.lib. de Gen. ad lit.7.c.2. Responsio. Ibid. c.3.

Opinio quorundam hæreticorum qui putauerunt animam esse de substantia Dei. B

PVTAVERVNT enim quidam hæretici, Deum de sua substantia animam creasse, verbis scripturæ pertinaciter inhærentes, quibus dicitur: Inspirauit, vel insufflauit, &c. Cùm flat, inquiunt, vel spirat homo, de se flatum emittit. Sic ergo cùm dicitur Deus flasse vel spirasse spiraculum in faciem hominis, ex se spiritum hominis emisisse intelligitur, id est, de sua substantia. Qui hoc dicunt, non capiunt tropica locutione dictum esse sufflauit vel flauit, id est, flatum hominis, scilicet animam fecit. Flare enim est flatum facere: & flatum facere, est animã facere. Vnde Dominus per Esaïam: Omnem flatum ego feci. Non sunt ergo audiendi qui putãt animam esse partem Dei. Si enim hoc esset, nec à se, nec ab alio decipi posset, nec ad malum faciendum, vel patiendum compelli, nec in melius vel deterius mutari. Flatus ergo quo hominem animauit, factus est à Deo, non de Deo, nec de aliqua materia, sed de nihilo.

Esai. 57.d secundum translationem 70.

Quando facta sit anima, an ante corpus, aut in corpore. C

SED vtrùm ante corpus, vel in corpore, vel extra corpus, etiam inter doctos scrupulosa quæstio est. Augustinus enim super Genesim tradit animã cum Angelis sine corpore fuisse creatam, postea verò ad corpus accessisse: neque compulsa est incorporari, sed naturaliter illud voluit, id est, sic creata fuit vt vellet: sicut naturale nobis est velle viuere. Malè autem velle viuere, non naturæ, sed voluntatis est peruersæ. Alij vero dicunt animam primi hominis in corpore fuisse creatam: ita exponentes verba illa: Inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ, id est, animam in corpore creauit, quæ totum corpus animaret: faciem tamen specialiter expressit, quia hæc pars sensibus ornata est ad intuenda superiora. Sed quicquid de anima primi hominis æstimetur, de aliis certissimè sentiendum est, quòd in corpore creantur. Creando enim infundit eas Deus, & infundendo creat. Dicendum est etiam animam illam non sic esse creatam, vt præscia esset operis futuri iusti vel iniusti.

Opinio Aug.lib. 7.cap.25. & 27.

Aliorum sententia.

Quòd anima illa nõ est præscia operis futuri.

Ibid.c.26. Augu.lib. de Gen. ad lit. 6.c 13. & 14.

In qua ætate Deus hominem fecerit. D

SOLET etiam quæri, vtrùm Deus hominem repentè in virili ætate fecerit, an perficiendo & ætates augendo, sicut nunc format in matris vtero. August. super Genes. dicit quòd Adam in virili ætate continuò factus: & hoc secundùm superiores, non inferiores causas, id est, secundùm voluntatem & potentiam Dei, quã naturę generibus non allegauit: qualiter & virga Moysi conuersa est in draconem. Nec talia cõtra naturam fiunt, nisi nobis, quibus alter naturæ cursus innotuit. Deo autẽ natura est quod facit. Non ergo cõtra dispositionẽ suã illud fecit Deus. Erat in prima * creaturarũ cõditione sic hominẽ posse fieri: sed nõ ibi erat necesse, vt sic fieret: hoc enim

Exod.7.b Cap.15.

* *Causarum.*

Lib. eodem cap. 17.

enim non erat in conditione creaturæ, sed in beneplacito creatoris, cuius voluntas necessitas est. Hoc enim necessariò futurum est, quod vult & præscit. Multa verò secundùm inferiores causas futura sunt, sed in præscientia Dei futura nō sunt. Si autem ibi aliter futura sunt, potiùs futura sunt sicut ibi sunt, vbi præscit ille qui non potest falli. Sic ergo factus est Adam, non secundùm inferiores causas, quia non erat in rerum causis seminalibus vt ita fieret: sed secundùm superiores, non contra naturam operantes, quia in rerum causis naturalibus erat, vt ita posset fieri.

Quòd homo extra paradisum creatus, in paradiso sit positus: & quare ita factum sit. 2

Gen. 2. b. c Aug. li. de Gen. ad li. 8. cap. 1. Tres sentẽtiæ de paradiso sũt & quæ sint.

HOMINEM autem ita formatum tulit Deus, vt scriptura docet, & posuit in paradiso voluptatis, quem plantauerat à principio. His verbis apertè Moyses insinuat, quòd homo extra paradisum creatus, post modùm in paradiso sit positus. Quod ideo factum dicitur, quia non erat in eo permansurus: vel vt non naturæ, sed gratiæ hoc assignaretur. Intelligitur autem paradisus localis & corporalis, in quo homo locatus est. Tres enim generales de paradiso sententiæ sunt. Vna eorum qui corporaliter intelligi volunt tantùm. Alia eorum qui spiritualiter tantùm. Tertia eorum qui vtroque modo paradisum accipiunt. Tertiam mihi placere fateor, vt homo in corporali paradiso sit positus, qui ab illo principio plantatus accipi potest, quo terram omnem remotis aquis herbas & ligna producere iussit. Qui etsi præsentis Ecclesiæ vel futuræ typum tenet, ad literam tamen intelligendum est esse locum amœnissimum, fructuosis arboribus, magnum, & magno fonte fœcundum. Quod dicimus: A principio antequa translatio dicit: Ad Orientem. Vnde volunt in Orientali parte esse paradisum, longo interiacente spatio vel maris, vel terræ à regionibus quas incolunt homines, secretum, & in alto situm, vsque ad lunarem circulum pertingentem, vade nec aquæ diluuij illuc peruenerunt.

A quo principio sit plantatus. Augu. lib. 12. de Gen. ad lit. Cap. 34. Qualis sit locus paradisi & vbi.

De lignis paradisi, inter quæ erat lignum vitæ, & lignum scientiæ boni & mali. 3

IN hoc autem paradiso erant ligna diuersi generis: inter quæ vnum erat, quod vocatum est lignum vitæ, alterum vero lignum scientiæ boni & mali. Lignum autem vitę dictum est, sicut docet Beda & Strabus, quia diuinitùs accepit hanc vim, vt qui ex eius fructu comederet, corpus eius, stabili sanitate & perpetua soliditate firmaretur: nec vlla infirmitate, vel ætatis imbecillitate in deteriùs vel in occasum laberetur. Lignum autem scientiæ boni & mali non à natura hoc nomen accepit: sed ab occasione rei posteà secutæ. Arbor enim illa non erat mala, sed scientiæ boni & mali ideo dicta est, quòd post prohibitionem erat in illa transgressio futura: qua homo experiendo disceret quid esset inter obedientiæ bonum, & inobedientiæ malum. Non ergo de fructu qui nascebatur inde, positum est illud nomen, sed de re transgressionem secuta. Cognouit enim homo priusquàm tangeret hoc lignum bonum & malum: sed bonum per prudentiam & experientiam, malum verò per prudentiam tantùm. Quod etiam per experiẽtiam nouit vsurpato ligno vetito: qua per experienti ãmali didicit quid sit inter bonum obedientiæ, & malum inobedientiæ. Si verò primi parentes obedientes essent, nec contra præceptum peccassent: non ideo tamen minùs diceretur lignum scientiæ boni & mali, quia hoc ex eius tactu accideret si vsurparetur. A ligno ergo prohibitus est quod malum non erat, vt ipsa præcepti conseruatio bonum illi esset, transgressio malum. Nec meliùs consideratur, quantum malum sit inobedientia, quàm hoc modo: cùm scilicet ideo reus factus esse homo intelligitur, quia prohibitus rem tetigit, quam si non prohibitus tetigisset nec peccasset, nec pœnam sensisset. Si verò venenosam herbam prohibitus tetigeris, pœna sequitur, & si nemo prohibuisset, similiter sequeretur. Sin etiam prohibetur res tangi, quæ non tangenti nocet, sed prohibenti obest, sicut aliena pecunia: ideo prohibitum est peccatum, quia prohibenti est damnosum. Cùm verò tangitur, quod nec tangenti obest si non prohibetur, nec cuilibet si tangatur: & ideo prohibetur, vt per se bonum obedientiæ, & malum inobedientiæ monstretur. Sicut primus homo à re bona prohibitus pœnam incurrit, vt non ex re mala, sed ex inobedientia pœna esse monstretur, sicut ex obedientia palma.

Super Gen. Aug. contra aduer. leg. & prophet. c. 14. Quare vocatum sit lignũ scientiæ boni & mali Aug. cap. 15. lib. de Gen. ad lit. 8. & c. 14. 6. in fi. Quòd si primi parentes non peccassent nõ ideo minùs scientiæ boni & mali lignũ diceretur. Aug. super Gen. 8. lib. cap. 13.

DE

DE FORMATIONE MVLIERIS.

Distinct. XVIII. A

De formatione mulieris de viro.

IN eodem quoque paradiso mulierem formauit Deus de substantia viri, sicut post plantatum paradisum, hominémque in eo positum, & post vniuersa animalia ad eum ducta, suisque nominibus designata, subnectit scriptura: Immisit Deus soporem in Adam. Cúmque obdormisset, tulit vnam de costis eius, & formauit eam in mulierem. *Genes. 2. d*

Quare virum priùs & postea de viro mulierem creauit, non simul vtrunque. B

HIC attendendum est, quare non creauit simul virum & mulierem, sicut Angelos: sed priùs virum, deinde mulierem de viro. Ideo scilicet, vt vnum esset generis humani principium, quatenùs in hoc & superbia diaboli confunderetur, & hominis humilitas Dei similitudine sublimaretur. Diabolus quippè aliud à Deo principium esse concupierat. Ideóque vt eius superbia retunderetur, hoc homo in munere accepit, quod diabolus peruersè rapere voluit, sed obtinere non potuit. Et per hoc imago Dei in homine apparuit: quia sicut Deus omnibus rebus existit principium creationis, ita homo omnibus hominibus principium generationis. Ideo etiam ex vno homine omnes esse voluit Deus, vt dum cognoscerent se ab vno esse omnes, se quasi vnum amarent. *Aug. lib. 12. de ciuitate Dei. Cap. 26. Alia ratio quare ex vno homine omnes homines. Ibid. & li. 9. de Gen. ad lit. c. 13*

Quare de latere viri, non de alia corporis parte formata sit. C

CVM autem his de causis facta sit mulier de viro, non de qualibet parte corporis viri, sed de latere eius formata est, vt ostenderetur, quia in consortium creabatur dilectionis, ne fortè si fuisset de capite facta, viro ad dominationem videretur præferenda: aut si de pedibus, ad seruitutem subijcienda, quia igitur viro, nec domina, ac ancilla parabatur, sed socia, nec de capite, nec de pedibus, sed de latere fuerat producenda, vt iuxta se ponendam cognosceret, quam de suo latere sumptam didicisset.

Quare dormienti & non vigilanti costa subtracta est. D

NON sine causa dormienti quoque viro potiùs quàm vigilanti detracta est costa, de qua mulier in adiutorium generationis viro est formata: scilicet vt nullam in eo sensisse pœnam

nam monstraretur, & diuinæ simul potentiæ opus mirabile ostenderetur, quæ hominis dormientis latus aperuit, nec eũ tamen à quiete soporis excitauit. In quo etiam opere sacramentum Christi & Ecclesiæ figuratum est. Quia sicut mulier de latere viri dormientis formata est: ita Ecclesia ex sacramentis, quæ de latere Christi in cruce dormientis profluxerunt, scilicet sanguine & aqua, quibus redimimur à pœnis, atque abluimur à culpis. *Simile. Ad Ephes. 5. g Ioan. 19. f*

Quòd de illa costa sine extrinseco additamento facta fuit per Dei potentiam, sicut quinque panes in se multiplicati sunt. E

SOLET etiam quæri, vtrùm de illa costa sine adiectione alterius extrinsecæ facta sit mulier. Quod quibusdam nõ placuit. Puterùm si ad perficiendum corpus mulieris Deus extrinsecum augmentum addidisset, maius illud esset quàm ipsa costa fuit. Ideóque potiùs de illo addito quàm de ipsa costa mulier facta deberet dici, de quo plures accepisset substantiæ partes. Restat ergo de sola ipsius costæ substantia sine omni extrinseco additamento, per diuinam potentiam in semetipsa multiplicata mulieris corpus factum dicatur: eo sanè miraculo, quo posteà de quinque panibus à Iesu cælesti benedictione multiplicatis quinque millia hominum satiata sunt. Illud etiam scire oportet, quòd cum Angelorum ministerio facta sit mulieris formatio, nõ est eis tamen tribuenda creationis potẽtia. Angeli enim nullam possunt creare naturam: ergo nec formare costam in mulierem, nec carnis supplemen tum in loco costæ: non quòd nihil agant vt aliquid creetur, sed non ideo creatores sunt, sicut nec agricolæ segetum vel arborum. Solus Deus, id est, Trinitas est creator. Facta est ergo fœmina à Deo, etiãsi costa ministrata sit per Angelos. *Ioan. 6. c Aug. li. de Gen. c. 15. Mat. 14. b Quòd licet Angelica ministratione sit illud opus expletum, non tamẽ creatores fuerunt Angeli.*

Vtrum secundùm superiores, an secundùm inferiores causas ita facta sit mulier, id est, an ratio seminalis id haberet vt ita fieret, an tantùm vt ita fieri posset, sed vt sic fieret in Deo tantùm esset causa. F

SED quæritur, an ratio quàm Deus primis operibus concreauit, id haberet, vt secundùm ipsam ex viri latere fœmi- *Aug. super Gen. lib. 9. Cap. 17.*

nam

nam fieri necesse foret: an hoc tãtùm, vt fieri posset. Ad quod sciendum est, omnium rerum causas in Deo ab æterno esse. Vt enim homo sic fieret vel equus & huiusmodi, in Dei potentia & dispositione ab æterno fuit. Hæ dicuntur primordiales causæ: quia istas aliæ nõ præcedunt, sed istæ alias, quæ sunt causæ causarum. Cúmque vnum sit diuina potentia, dispositio, siue voluntas, & ideo omnia omnium principalis causa: tamen propter effectus diuersos pluraliter dicit Augustinus causas primordiales omnium rerum in Deo esse: inducens similitudinem artificis, in cuius dispositione est qualis futura sit arca. Ita & in Deo vniuscuiusque rei futuræ causa præcessit. In creaturis verò quarundam rerum, sed non omnium causæ sunt, vt ait Augustinus: Quia inseruit Deus seminales ratione rebus, secundum quas alia ex aliis proueniunt, vt de hoc semine tale granum, de hac arbore talis fructus, & huiusmodi. Et hæ quoque dicuntur primordiales causæ, etsi non adeò propriè: quia habent ante se causam æternam, quæ propriè & vniuersaliter prima est. Illæ verò ad res aliquas dicuntur primæ, scilicet quæ ex eis proueniunt. Ideo etiam primordiales dicuntur, quia in prima rerum conditione rebus à Deo insitæ sunt. Et sicut creaturæ mutabiles sunt, ita & hæ causæ mutari possunt: quæ autem in immutabili Deo causa est, non mutari potest.

Aug lib. 6 de Genes. cap. 15.

Lib. 9. c. 17 Quod non omnium ãs sunt causæ sunt in creaturis.

Distinctio causarum rerum perutilis, scilicet quod quædam in Deo & in creaturis, quædam in Deo tantum sunt. 6

OMNIVM rerum causæ in Deo sunt: sed quarundam causæ & in Deo sunt, & in creaturis, quarundam verò causæ in Deo tantùm sunt: & illarum rerum causę dicũtur absconditæ in Deo, quia ita est in diuina, dispositione vt hoc vel illud fiat, quod non est in seminali creaturæ ratione. Et illa quidem quæ secundum causam seminalem fiunt, dicuntur naturaliter fieri, quia ita cursus naturæ hominibus innotuit. Alia verò præter naturam, quorum causæ tantùm sunt in Deo. Hæc autem dicit Augustinus esse illa quæ per gratiam fiunt, vel ad ea significanda non naturaliter sed mirabiliter fiunt. Inter quæ mulieris facturam de costa viri ponit, ita dicens, vt mulierem ita fieri necesse foret, non in rebus conditum, sed in Deo absconditum erat. Omnis creaturæ cursus habet naturales leges: super hunc naturalem cursum creator habet

Aug ibid. Cap. 17. & 18.

Super Ge. lib. 9. c. 18.

apud se posse de omnibus facere aliud, quàm eorum naturalis ratio habet: vt scilicet virga arida repente floreat, & fructum gignat, & in iuuentute sterilis fœmina in senecture pariat, vt asina loquatur: & huiusmodi. Dedit autem naturis, vt ex his etiam hæc fieri possent, non in naturali motu haberent. Habet ergo Deus in se absconditas quorundã futurorum causas, quas rebus conditis non inseruit, cásque implet non opere prouidentiæ, quo naturæ subsistunt vt sint: sed quo illas administrat vt voluerit, quas vt voluit condidit. Omnium ergo quæ ad gratiam significandam, non naturali motu rerum, sed mirabiliter facta sunt, absconditæ causæ in Deo fuerunt: quorum vnum erat, quòd mulier facta est de latere viri dormientis. Non habuit prima rerum conditio vt fœmina sic fieret, sed vt fieri posset: ne contra causas quas Deus voluntariè instituit, mutabili voluntate aliquid facere putaretur.

habet

Nu. 17. b Luc. 1. d Nu. 22. c De gemino opere prouidentiæ. August. libr. eod. c. eod.

De anima mulieris, quòd non est ex anima viri, vt quidam putauerunt, dicentes animas esse ex traduce. H

QVEMADMODVM mulieris corpus de viri corpore traductũ fuit, ita putauerunt aliqui ipsius animam de viri animæ propagatã: & omnes animas præter primã, de traduce esse, sicut corpora. Alij autem putauerũt simul omnes animas ab initio creatas. Catholica autẽ ecclesia nec simul ex traduce factas esse animas docet, sed in corporibus per coitum seminatis atque formatis infundi: & infundendo creari. Vnde Augustinus in Ecclesiasticis Dogmatibus, Animas hominum non esse ab initio inter creaturas intellectuales naturas nec simul creatas, sicut Origenes fingit, dicimus: neque in corporibus per coitũ seminari, sicut Luciferani & Cyrillus, & quidam Latinorum præsumptores affirmant. Sed dicimus corpus tantũ per cõiugij copulã seminari, creationẽ verò animæ solùm creatorem nosse, eiúsque iudicio corpus coagulari in vulga, & compingi atque formari: ac formato iam corpore animam creari atque infundi, vt viuat in vtero homo ex anima constans & corpore, & egrediatur viuus ex vtero plenus humana substantia. Hieroby. etiam anathematis vinculo illos condemnat, qui animas ex traduce dicunt: inducens authoritatem Prophetæ. Qui finxit sigillatim corda eorum. Hoc satis, inquit, innuit Propheta, quod non ipsam animam

Aug. li. de Gene. ad lite. 10. c 1. Aliorũ opinio qui putauerũt oẽs animas simul ab initio creari. Augu. in Ecclesiasticis Dogmatibus.

Psal. 32.

de anima facit Deus, sed sigillatim animas de nihilo creat.

DE PRIMO HOMINIS STATU ante peccatum, scilicet qualis fuerit secundùm corpus & secundùm animam.

Distinct. XIX.

De hominis duratione & conseruatione quæ tũ ad immortalitatem.

Quòd homo in primo statu scilicet ante peccatũ fuit secundũ corpus mortalis & immortalis.

In 2. verò statu fuit mortalis, mortuus scilicet post peccatum. In 3. statu erit omnino immortalis, id est non potẽs mori.

Gene. 2. b

Quomodo dicitur homo factus in animam viuentem.

SOlent quæri plura de primo hominis statu ante peccatũ, scilicet qualis fuerit homo priusquam peccaret, & in corpore & in anima, mortalis an immortali., passibilis an impassibilis. De termino inferioris vitæ, & transitu ad superiorem, de'modo propagationis filiorum, & alia multa, quæ non inutiliter sciuntur, licet aliquando curiositate quærantur. Ar priusquàm ad animi qualitatem pertinentia prosequamur, de qualitate eius secundum corpus., & modo propagationis filiorum, & de aliis quibusdam inspiciamus. Primus ergo homo secundùm naturã corporis terreni, immortalis fuit quodammodo, secundùm aliquid: quia potuit non mori, & mortalis quodammodo, quia potuit mori. In illo nanque primo statu habuit posse mori, & posse non mori. Et hæc fuit prima humani corporis immortalitas, scilicet posse non mori. In secundo verò statu post peccatum habuit posse mori, & non posse non mori: quia in hoc statu moriendi est necessitas. In tertio statu habebit posse non mori, & non posse mori: quia ad illum statum pertinet moriendi impossibilitas, quod ex gratia erit, non ex natura. In primo statu fuit corpus hominis animale, id est, egens alimonijs ciborum. Vnde & homo factus dicitur in animam viuentem, non spiritualem, id est, in animam corpus sensificantem, quod adhuc erat animale, non spirituale, quod egebat cibis vt per animam viueret. Factus est ergo in animam viuentem, id est, vitam corpori dãtem: tamen per sustentamenta ciborum, & tunc erat corpus mortale & immortale, quia poterat mori & poterat nõ mori. Post peccatum verò factum est mortuum, sicut dicit Apostolus, Corpus propter peccatum mortuum est, id est, necessitatem moriendi in se habet. In resurrectione verò erit spirituale, scilicet agile & cibis nõ egens: & immortale, non sicut in statu primo fuit, scilicet quòd possit non mori, sed etiam quod non poterit mori. Vnde Aug. super Gen. Apostolus ait, Corpus quidem mortuum est propter peccatum, &c. Prius de limo terræ formatum est corpus animale, non spirituale, cum

rum quali resurgemus. Renouabitur enim à vetustate, non in corpus animale quale fuit: sed in melius, id est, spirituale cùm hoc mortale induet immortale, in quod mutandus erat Adam, nisi mortem corporis animalis peccando meruisset. Non ait Apostolus, Corpus mortale est propter peccatum, sed mortuum. Illud enim ante peccatum mortale & immortale erat, quia poterat mori & non mori. Aliud autem est non posse mori, aliud posse non mori. Ideo factum est per peccatum non mortale, quod erat: sed mortuum, quod non fieret ni si peccaret. Animale enim non est hoc corpus sicut primi hominis fuit, sed iam deterius est: habet enim necessitatem moriendi. Ecce hic euidenter aperit August. quòd corpus hominis ante peccatum mortale & immortale fuit: sed non qualiter fiet in resurrectione. De hoc eodem Beda super Gene. air, Non est credendum ante peccatum ita fuisse mortua corpora, si cut modò. Ait enim Apostolus, Corpus propter peccatũ mortuum est: sed licet fuissent animalia nondum spiritualia, non tamen mortua: quæ scilicet necesse esset mori.

Rom. 8. b

li. 5. c. 19

Rom. 8. b

Li. eodem cap. 24.

1. Co. 15.

g Ibid. c. 15. Cor. pus hominis ante peccatum mortale & immortale fuit.

Rom. 8. b

Respõsio, qua dicitur alteriũ fuisse de cõditione naturæ. i. posse mori, alteriũ ex gratiæ dono, sc. posse mori.

Vtrum immortalitas quam habuit ante peccatum, esset de conditione naturæ, an gratiæ beneficio.

SOLET hic quæri, cùm homo primus mortale & immortale corpus habuerit, vtrùm ex conditione naturæ ipsius corporis habuerit vtrumque, an alterum beneficium esset gratiæ, scilicet immortalitas, id est, posse non mori. Ad quod dici potest, quia alterum habebat in natura corporis, id est, posse mori. Alterum verò, scilicet posse non mori, erat ei ex ligno vitæ, scilicet ex dono gratiæ. Vnde Aug. super Gen. Quodammodò creatus est homo immortalis, quod erat ei de ligno vitæ, non de conditione naturæ. Mortalis erat de conditione corporis animalis, immortalis beneficio conditoris. Non enim immortale erat, quòd omnino mori non posset. quod non erit, nisi cùm fuerit spirituale. Apertè dicit quod non ex natura, sed ex ligno vitæ habebat posse non mori. Propter hoc aliqui dicunt, quòd nisi illo ligno vitæ vteretur, non semper viueret, quia peccaret. Peccaret enim si illo ligno non vteretur: quia præceptum erat ei vt comederet de omni ligno paradisi, nisi de ligno scientiæ boni &

li. 6. c. 25. Aliqui dicunt quòd si nõ vteretur Adam de ligno vitæ non semper viueret, quia peccaret,

mali. Sicut ergo peccauit comedendo quod erat prohibitū: ita etiam peccaret, si non comederet quod erat iussum.

Si non foret præceptum, vt de illo ligno comederet & aliis, & non illo vteretur, an posset non mori. c

Opinio quorūdā.

Aliorum opinio.

Li. 3. c. 2. De hoc vide in Gl. Ordinaria ad illud Ge. 1. Faciamus hominem, &c.

Luc. 20 f

Aug. lib. Quæstio. & no. legis. cap. 19.

Attende quia in præceptis adeo homini primo datis hoc continebatur, vt de omni ligno nisi de ligno scientiæ boni & mali comederet.

Sed adhuc quæritur, si non esset præceptum, vt de ligno vitæ ederet & aliis, & non illo vesceretur, nunquid posset non mori? Si semper viueret non vtens illo ligno, non erat ei ex illo ligno posse non mori. Si verò non posset semper viuere, id erat ei ex illo ligno. Aliqui dicunt, quòd si non fuisset ei præceptum vesci illo ligno & aliis, & non illo vesceretur, viueret semper: sic determinantes illud quod supra dixit Aug. Erat ei de ligno vitæ, non de conditione naturæ tantùm, scilicet quasi non ex conditione naturæ solùmmodo erat ei, sed etiam ex illo ligno. Aliis autem videtur, quòd ex ligno vitæ erat ei posse non mori, non ex natura. Ideo enim dicitur posse non mori, quia poterat vti illo ligno, de quo edens non moreretur.

Quæstio Augustini quomodo immortalis factus sit homo. d

De hac verò hominis immortalitate, qualis fuerit, Aug. super Gen. quæstionem mouens sic ait, Quæritur quomodo immortalis factus sit homo præ aliis animantibus: & quomodo cum illis communem acceperit alimoniam. Sed alia est immortalitas, carnis, quam in Adā accepimus: alia quam in resurrectione speramus per Christum. Ille factus est homo immortalis, vt non posset mori si non peccaret, morereture autem si peccaret. Filij verò resurrectionis non poterūt vltrà peccare nec mori. Caro nostra non tunc egebit refectione ciborum: quia nulla poterit esse defectio. Caro Adæ ante peccatum ita immortalis creata est, vt per alimoniam adiuta esset mortis & doloris expers. Sic ergo immortalis & incorruptibilis condita est caro hominis, vt suam immortalitatem & incorruptionem per obseruantiam mandatorum Dei custodiret. In quibus mandatis hoc continebatur, vt de illis lignis concessis manducaret, & ab interdicto abstineret. Per horum edulium immortalitatis dona conseruaret, donec corporalibus incrementis perductus ad ætatem quæ conditori placeret, multiplicata progenie ipso iubente sumeret de ligno vitæ, quo perfectè immortalis factus, cibi alimenta vlteriùs non requireret.

Summa

Summatim superiorum verborum sententiam perstringit. e

Ecce his verbis videtur Aug. tradere, quòd caro primi hominis immortalitatē in se habuerit: quæ per alimoniam ciborum conseruaretur vsque ad tempus suæ translationis in melius, quādo de ligno vitæ comederet, & fieret omnino immortalis, ita vt non posset mori.

Quòd ex prædictis consequi videtur, hominem de naturæ suæ conditione quodammodo fuisse immortalem: sed non omnino fieret immortalis, nisi participato ligno vitæ. f

Ideo aliqui dicunt quòd immortalitatem de natura habebat, qua poterat non mori: quæ aliorum lignorum esu poterat conseruari, sed non poterat consummari nisi per assumptionem ligni vitæ. Quod videtur Augu. sentire super Gen. dicens, Hoc quoque addo, talem cibum illam arborem præstitisse, quo corpus hominis stabili sanitate firmaretur: non sicut ex alio cibo, sed inspiratione salubritatis occulta. Hic innuere videtur quòd cùm aliis cibis posset corpus sustentari, hoc cibo indeficiente sanitate firmaretur. Ex quo cōsequi videtur, quòd sicut in natura sua habuit mortalitatem quandam, scilicet aptitudinem moriendi: ita aliquam immortalitatem in natura sua habuit, id, est, aptitudinem qua poterat non mori cibis adiutus: sed si perstitisset, immortalitatis perfectio esset ei de ligno vitæ. Sed qui hoc tradunt, quomodo superiora August. verba, quibus dicit quòd erat immortalis ex ligno vitæ, huic sententiæ non contradicant, diligenter inquirant.

Li. 8. c. 5.

Liter b

DE MODO PROCREATIONIS filiorum, si non peccassent primi parentes, & quales nascerentur filij.

Distinct. xx A

De hominis duratione & conseruatione quā tū ad filiorum procreationē

Post hæc videndum est qualiter primi parentes, si non peccassent, filios procreassent, & quales ipsi filij nascerentur. Quidam putāt ad gignendos filios primos homines in paradiso misceri non potuisse, nisi post peccatū: dicentes concubitum sine corruptione vel macula non posse fieri. Sed

ante peccatum nec corruptio, nec macula in homine esse po-

Opinio quorundã falsa. Ratio opinionis.

terat: quoniam ex peccato hæc consecuta sunt. Ad quod di-

Respõsio. contra illorum opinionum.

cendum est, quòd si non peccassent primi homines sine omni peccato & macula in paradiso carnali copula conuenissent, & esset ibi thorus immaculatus, & commixtio sine concupiscentia: atque genitalibus membris sicut cæteris imperarent, vt ibi nullum motum illicitum sentirent, & sicut alia membra corporis aliis admouemus, vt manum ori sine ardore libidinis: ita genitalibus vterentur membris sine aliquo pruritu carnis. Hæc enim lethalis ægritudo membris humanis ex peccato inhæsit. Genuissent itaque filios in paradiso per coitum immaculatum & sine corruptione. Vnde Augustinus, Cùr

Augu. super Ge. li. 9. Cap. 10

non credamus primos homines ante peccatum genitalibus membris ad procreationem imperare potuisse, sicut cæteris in quolibet opere sine voluptatis pruritu vtimur? Incredibile enim non est Deum talia fecisse illa corpora, vt si non peccassent, illis membris, sicut pedibus imperarent, nec cum ardore seminarent, vel cum dolore parerent: sed post peccatum mo-

Ca. 7. ibi.

Ibid. ca. 3.

tum illum meruerunt: quem nuptiæ ordinant continẽtia cohibet. Infirmitas enim prona in ruinam turpitudinis excipitur honestate nuptiali, & quod sanis est officium, ægrotis est remedium. Emissi quidem de paradiso conuenerunt, & genuerunt: sed potuerunt in paradiso eis esse nuptiæ honorabiles & thorus immaculatus sine ardore libidinis, sine labore partiẽdi.

Quare in paradiso non coierunt: duobus modis soluit

Li. eodem Cap. 4.

CVR ergo non coierunt in paradiso? Quia creata mulier, mox transgressio facta est, & eiecti sunt de paradiso. Vel quia nondum Deus iusserat vt coirent, & poterat diuina expectari authoritas, vbi concupiscentia non augebat. Deus verò non iusserat, quia casum eorum præscibat, de quibus homo propagandus erat. Ecce expresse habes de modo propa-

Codex Parisiensis sustulit negatiuã.

gationis filiorum,

De termino illius inferioris vitæ, vtrùm nati filij per successiones, an simul omnes transferendi essent. C

DE termino verò temporis, quo transferentur ad spiritualem, cælestémque vitam, certum aliquid Scriptura non

Li. eodem Cap. 4.

tradit. Et ideo ambiguum est, vtrùm parentes genitis filijs perfectáque humani officij iustitia, ad meliorem statum transferentur

ferrentur, non per mortem, sed per aliquam mutationem: an patres in aliquo statu vitæ remanerent, ligno vitæ vtentes, donec filij ad eundem statum peruenirent: & sic impleto numero omnes simul ad meliora transferrentur, vt essent sicut sancti angeli [illegible] alis. De quo Augustinus ambiguè disserit, *Li. 8. c. 4.* super Genesim [illegible] inquiens, Potuerũt primi homines in paradiso filios gignere: non vt morientibus patribus succederent filij, sed in aliquo formæ statu manentibus, & de ligno vitæ vigorem sumentibus, & filij ad eundem perducerentur statum, donec impleto numero sine morte animalium corpora in aliam qualitatem transirent: in qua omninò regenti spiritui deseruirent, & solo spiritu viuificante sine corporeis alimentis viuerent. Vel potuerunt parentes filijs cedere, vt per successionem numerus impleretur: qui genitis filiis perfectáque humani officij iustitia, ad melio- *Ibid. c. 6.*
ra transferrentur, non per mortem, sed per aliquam mutationem. Ecce hìc habemus de transitu hominis ad meliora, sed incertum nobis relinquitur, vtrùm simul transferrentur, an per successiones.

Quales procrearent filios, vtrùm perfectionem staturæ & vsum membrorum habentes, qualis homo primus fuit conditus. D

SI verò quæritur, quales si non peccasset homo, filios genuisset: vtrum videlicet sicut ipse primus homo secundum naturam corporis & vsum membrorum perfectus mox conditus extitit, ita etiam eius filij in ipso natiuitatis exordio perfecti existerent: quia ambulare, & loqui, & cuncta facere possent? Respondeti potest, quòd filios paruulos nasci oportebat, propter materni vteri necessitatem: sed vtrum mox nati perfectionem staturæ & membrorum vsum haberent, an paruuli & in minore ætate constituti vti possent membrorum officiis, an per interualla temporum eo modo quo nunc fit, perfectionem staturæ & vsum membrorum recepturi essent, authoritatibus definitum non habemus.

Respõsio, vbi vno sine ambiguo posito tripartitã subijcit distinctionem.

Ambigua Augustini verba ponit, vbi tamen videtur innuere, quòd filij & paruuli possent membrorum vti officijs. E

Li. de parvulorum baptismo primo, qui aliàs dicitur de peccatorum meritis, & remissione in c. 37. & tom. 7.

Et super hoc Augustinus ambiguè loquitur. Mouet nos, inquit, si primi homines non peccassent, verùm tales filios essent habituri, qui nec lingua, nec manibus, nec pedibus vterentur. Nam propter vteri necessitatem fortè necesse erat paruulos nasci: sed quamuis exigua pars corporis sit costa, non tamen propter hoc paruulum viro coniugem fecit, vnde & eius filios poterat omnipotentia creatoris mox natos grandes facere. Sed vt hoc omittam, poterat certè eis præstare, quod multis animalibus præstitit: quorum pulli, quamuis sint paruuli, tamen mox vt nascuntur currunt, & matrem sequuntur. Contrà, homini nato nec ad incessum pedes idonei sunt, nec manus saltem ad scalpendum habiles, & iuxta se mammis positis nascentes, magis possunt esurientes flere quàm fugere: propriéque infirmitati mentis congruit hæc infirmitas carnis. His verbis videtur insinuari, quòd filij etiam paruuli officijs membrorum valerent vti.

Quibusdam non absurdè placuit quòd filij parui nascerentur, & per accessum temporis in statura & in alijs sicut nunc proficerent, quod non esset vitio imputandum. I

Sed cùm Augustinus sub assertione de his nihil tradat, non irrationabiliter quibusdam placuit primorum parentum filios nascituros paruos, ac deinde per interualla temporum eadem lege, qua & nunc natiuitatem humanam ordinatam cernimus, staturæ incrementum & membrorum vsum recepturos, vt in illis expectaretur ætas ad ambulandum & loquendum sicut modo in nobis, quod vtique non esset vitio imputandum, sed conditioni naturæ: sicut à cibo abstinere penitùs non valebant, nec tamen illud erat ex vitio, sed ex natura conditionis.

Oppositio quorundam volentium probare eos posse viuere sine alimonia. G

Ad quod autem opponitur, Si non peccarent, non morerentur: sed non peccarent, si non comederent; poterant igitur sine alimonia viuere. Cæterum, sicut suprà diximus, non solùm peccarent si de ligno vetito ederent, sed etiam, si concessis non vterentur: quia sicut erat eis præceptum, non illo ligno vti, ita aliis vesci. Præterea contra naturalem rationem facerent

Dist. 19. litera B.

facerent, qua intelligebant de illis esse edendum, quod naturaliter appetebant. Item opponitur, Cùm fames sit pœna peccati, si non peccarent, famem non sentirent: sed sine fame superfluum videretur comedere. Vnde putant quidam eos cibis non indiguisse ante peccatum: quia non poterant esurire, si non peccassent. Ad quod dici potest, quòd fames verè defectus est & pœna peccati. Est enim immoderatus appetitus edendi, cui non subiacuisset homo, si non peccasset: sed prouidubiò peccaret, nisi hunc defectum cibo præueniret. Habebat enim naturalem appetitum & moderatum, cui ita satisfaciendum erat, ne defectum famis sentiret. Sicut ergo non ex vitio, sed ex naturæ conditione erat, quòd ante peccatum homo cibis indigebat, ita non ex vitio esset, sed de natura, si hominis conditio in principio suo, id est, in primo parente à perfecto inchoata, in subsequenti propagatione à modico ad maiora proficeret: vt scilicet per interualla temporis, staturæ corporeæ incrementa vsumque membrorum susciperet.

Alia oppositio eiusdem.

Vtrum sicut statura corporis, ita etiam sensu mentis paruuli nascerentur, & per accessum temporis proficerent in sensu & notitia veritatis, scilicet an mox nati in his essent perfecti. H

Et cùm de corpore humano non sit absurdum vel inconueniens hoc existimare, quæri solet vtrùm de sensu animæ & cognitione veritatis eodem modo sentiendum sit: vt scilicet hi qui sine peccato nascerentur, sensu & intelligentia mentis imperfecti existerent, & per accessum temporis in his proficerent vsque ad perfectionem: an mox conditi perfectionem sensus & cognitionis perciperent. Illi qui sentiunt paruulos natos, in statura corporis & vsu membrorum per accessum temporis profecturos, non diffitentur eosdem in exordio natiuitatis sensu imperfectos existere, & per interuallum temporis in sensu & cognitione proficere vsque ad perfectum.

Resp̃sio.

Contra illorum sententiam opponunt quidam I

Ad quod quidam opponunt dicentes, Si mox nati non haberent perfectionem sensus & intelligentiæ, ignorantia in eis esset. Ignorantia autem peccati est pœna. Sed qui hoc dicunt,

Resp̃sio.

cunt, non satis diligenter considerant: quia non omnis qui aliquit nescit vel minùs perfectè aliquid scit, statim ignorantiam habere siue in ignorantia esse dicendus est: quia ignorantia non dicitur, nisi cùm id quod scire & non ignorare debet, nescitur. Talisque ignorantia pœna peccati est, cùm mens vitio obscuratur, ne cognoscere valeat ea quæ scire deberet.

Quomodo ignorãtia dicitur esse malo.

De hominis translatione in meliorem statum: & de duobus bonis, altero hic dato, altero promisso. K

Augu. de sacra. li. 1. parte 2. cap. 6. 1. Co. 15. f

TALIS erat hominis institutio ante peccatum secundum corporis conditionem. De hoc autem statu transferendus erat cum vniuersa posteritate sua ad meliorem dignioremque statum: vbi cælesti & æterno bono in cælis sibi parato frueretur. Sicut enim ex duplici natura compactus est homo, ita illi duo bona cõditor à principio præparauit: vnũ temporale, alterum æternum, vnum visibile, alterum inuisibile, vnum carni, alterũ spiritui. Et quia primum est quod est animale, deinde quod est spirituale, temporale ac visibile bonum priùs dedit: inuisibile autem & æternum promisit, & meritis quærendum proposuit. Ad illius autem custodiam quod dederat, & ad aliud promerendum quod promiserat, naturali ratione in creatione animæ hominis inditæ, qua poterat inter bonum & malum discernere, præceptum addidit obedientiæ: per cuius obseruantiam datum non perderet, & promissum obtineret, vt per meritum veniret ad præmium.

Quod ratione naturalẽ & præceptũ dedit Deus homini ad seruãdum bonũ quod acceperat & promerendum quod promissum erat.

DE INVIDIA DIABOLI, QVA ad hominem tentandum accessit.

A

Distinctio. XXI.

De hominis lapsu seu peccato primorũ parentum, & eorum tentatione.

VIDENS igitur diabolus hominem per obedientiæ humilitatem posse ascendere, vnde ipse per superbiam corruerat, inuidit ei: & quia priùs per superbiam diabolus fuerat, id est, deorsum lapsus, & zelo inuidiæ factus est Satan, id est, aduersarius. Vnde & mulierem tentauit, in qua minùs quàm in viro rationẽ vigere nouit. Eius enim malitia ad tentandum virtutem timida, humanam naturam in ea parte vbi debilior videbatur, aggressa est: vt si fortè illic

hic aliquatenus prævaleret, post modum fiducialiùs ad alteram, quæ robustior fuit, pulsandam vel potiùs subuertendam accederet. Primùm ergo solitariam fœminam exploravit, vt in ea primùm omnem suæ tentationis vim experiretur. *Eccle. 4. c*

Quare in aliena forma venit. E

SED quia illi per violentiam nocere non poterat, ad fraudem se conuertit, vt dolo hominem supplantaret, quem virtute superare nequiret. Ne autem fraus illius nimis manifestaretur, in sua specie non venit, ne apertè cognosceretur, & ita repellieretur, iterum ne nimis occulta foret fraus eius quæ caueri non posset, vt homo simul videretur iniuriam pati, si taliter circumueniri permitteret eum Deus, vt prẽcauere non posset, in aliena quidem forma venire permissus est diabolus: sed in tali, in qua eius malitia facilè posset deprehendi. Vt ergo in propria forma non veniret, voluntate sua propria factum est: vt autem in forma suæ malitiæ congruenti veniret, diuinitùs factum est. Venit ergo ad hominem in serpente: qui forè si permitteretur, in columbæ specie venire maluisset. Sed non erat dignum vt spiritus malignus illam formam homini odiosam faceret, in qua spiritus sanctus appariturus erat. Non ergo nisi per serpentem tentare permissus fuit diabolus, vt per illud quod foris erat, astutiam tentatis animaduertere fœmina quiret. Diabolus enim per serpentem tentabat, in quo loquebatur. Ideòque serpens dictus est esse callidior cunctis animantibus terræ: quia vt ait Aug. Mali angeli licet superbia deiecti, natura tamen sunt excellentiores omnibus bestiis propter eminentiam rationis: quanuis serpens non rationali anima, sed spiritu diabolico posset sapientissimus dici: Non ergo mirum si diabolus spiritu suo implens serpentem sicut vates implebat, sapientissimum reddiderat omnium bestiarum: quem tamen ad tentandam non elegit diabolus, sed per quod animal permissus fuit, tentauit, Vnde Augustus. super Genes. Non est putandum quòd diabolus serpentem per quem tentaret elegerit, sed cùm decipere cuperet, non potuit, nisi per quod animal posse permissus est. Nocendi enim vo-luntas, ineſt cuique à se, sed potestas à Deo. Sic autem loquebatur diabolus per serpentem ignorantem, sicut per energumenos vel phanaticos loquitur. Serpente enim velut organo vsus mouens naturam eius ad exprimendum sonos verborum

Quare ad fœminam prius venit.

Quarenõ nisi in forma serpẽtis accessit Gene. 3. Aug. super Ge. l. 11. cap. 2.

Quare dictus est serpẽs cal-lidior cũctis animantibus Li. 11. c. 3. Lib. eodẽ. ca. 27. 28. & 29.

borum & signa, quibus suam monstraret voluntatem. Serpens ergo nec verba intelligebat, nec rationalis est factus: callidissimus tamen est dictus propter astutiam diaboli. Locutus est autem sicut asina Balaam: sed ad diabolicum, illud angelicum fuit. Boni & mali angeli similiter operantur. Hic quæri solet, quare mulier non horruit serpentem. Quia cùm nouerit creatum esse, ipsum etiam officium loquendi a Deo accepisse putauit. c

Nu. 22. c

Quare mulier nō horruit serpētem.

De modo tentationis.

TENTATIO autem hoc modo facta est. Stans coram fœmina hostis superbus non audet in verba persuasionis exire metuens deprehendi: sed sub interrogatione eam aggreditur, vt ex responsione colligeret qualiter in malitia procedere posset. Cur, inquit, præcepit vobis Deus, vt non comederetis de omni ligno paradisi? Cui respōdit mulier, De fructu lignorum quæ sunt in paradiso vescimur: de fructu verò ligni quod est in medio paradisi, præcepit nobis Deus ne comederemus, & ne tangeremus, ne fortè moriamur. In quo verbo dedit locum tentanti cùm dixit, ne fortè moriamur. Vnde mox diabolus dixit ad mulierem. Nequaquàm moriemini, scit enim Deus quòd in quacunque die comederitis ex eo, aperientur oculi vestri, & eritis sicut dij, scientes bonum & malum. Attende ordinem ac progressum humanæ perditionis. Primò Deus dixerat, Quacunque die comederitis ex eo, morte moriemini. Deinde mulier dixit, Ne fortè moriamur. Nouissimè serpens dixit, Nequaquàm moriemini. Deus affirmauit, mulier quasi ambigendo illud dixit, diabolus negauit, quæ ergo dubitauit, ab affirmante recessit, & neganti appropinquauit. d

Quare ex interrogatione exorsus est. Eccl. 13. b Gene. 3. b Verba serpētis. Addit serpēs nactus siductamex verbis mulieris, promissionē. falsam. Gene. 3. b Au. li. 9. Gene. 1. c.

De versutia diaboli, qui ad facilius persuadendum malum remouit, & bonum in pollicito duplicauit.

QVI ad suam persuasionem pleniter suffulciendam, id est, vt malum quod intendebat liberè persuaderet: & malum quod mulier timuit, negando remouit, & promissionem addidit, vt eius persuasio citiùs reciperetur, repromissionē duplicauit. Vnam nempè comestionem suadens, duo in præmio proposuit, similitudinem Dei, scientiamque boni & mali sponden-

sponden, Vbi tribus modis hominem tentauit, scilicet gula in persuasione cibi, cùm dixit, In quacunque die comederitis: Inani gloria in promissione deitatis, cùm dixit, Eritis sicut dij: Auaritia in promissione scientiæ cùm dixit, Scientes bonum & malū. Gula est immoderata cibi auiditas. Vana gloria, amor propriæ excellentiæ. Auaritia, immoderata habendi cupiditas: quæ non est tantùm pecuniæ, sed etiam altitudinis & scientiæ, cùm supra modum sublimitas ambitur.

Quōd homo tribus modis tētatus est, gula, vana gloria, auaritia, Greg. homil. 16. Euang.

De duplici tentationis specie. E

PORRO sciendum est duas esse species tentationis, interiorem, scilicet & exteriorem. Exterior tentatio est quando nobis extrinsecùs malum visibiliter suggeritur verbo vel signo aliquo, vt ille cui fit, ad consensum peccati declinet: & talis tentatio tantùm fit ab aduersario. Interior verò tentatio est, quando inuisibiliter malum nobis intrinsecùs suggeritur: & hæc tentatio aliquando fit ab hoste, aliquando a carne. Nam & diabolus inuisibiliter mala suggerit, & ex carnis corruptione suboritur motus illicitus & titillatio prauа. Ideoque tentatio quæ ex carne est, non fit sine peccato: quæ autem est ab hoste, nisi ei consentiatur, non habet peccatum, sed est materia exercendæ virtutis. Tentatio autem carnis interior difficiliùs vincitur: quia interiùs oppugnans de nostro contra nos roboratur. Homo ergo qui sola exteriore tentatione pulsatus accedit, tantò grauiùs plectēdus erat, quantò leuiori impulsu fuerat prostratus. Et tamen quia aliquam, licet modicam cedendi occasionem habuit, ideirco per gratiam iuuari potuit ad veniam: vt qui per alium ceciderat, per alium erigeretur. Qui ergo incitatorem habuit ad malum, non iniustè reparatorem habuit ad bonum. Diabolus verò quia sine alicuius tentatione peccauit, per alium vt surgeret iuuari non debuit, nec per se potuit: & ideo irremediabile peccatum eius extitit. Peccatum verò hominis sicut per alium habuit initium, ita per alium non incongruè habuit remedium.

Quare per alium surgere potuit & nō diabolus: & hominis peccatum remediabile, diaboli verò non. Gre. l. 4. Mor. c. 9. & Aug. l. 1. de Mirabilibus sacræscripturæ. ca. 2.

Quare homo, non angelus, sit redemptus. F

PRÆTEREA angelica natura quoniam non tota perierat, sed ex parte perstiterat, non est redempta: humana verò tota perierat: & ideò ne penitùs perderetur, ex parte est redempta, vt inde ruina suppleretur angelica: vnde Aug. in Enchir.

Cap. 19. Enchi. Placuit vniuersitatis creatori & moderatori, vt quoniam non tota multitudo angelorum Deum deserendo perierat, ea quæ perierat in perpetua perditione remaneret: quæ autem cum Deo illa deserente perstiterat, de sua certissimè cognita semper fœlicitate gauderet. At verò creatura rationalis, quæ in hominibus erat, quoniam peccatis atque suppliciis tota perierat, ex parte poterat reparari, vnde angelicæ societati suppleretur quod ruina illa minuerat: hoc enim promissum est Sanctis quòd erunt æquales angelis Dei.

Quod non soli viro præceptum fuit datum. 6

Au. super Ge. 8. ca. 17. Ge. 3. a Gene. 2. d De homini transgressione.

Illvd etiam notandum est, quòd non soli viro præceptum videtur esse datum, cùm ipsa mulier testatur sibi etiam esse mandatum, dicens: Præcepit nobis Deus, &c. Supra tamen legitur ante factam mulierem Deum dixisse viro, De ligno scientiæ boni & mali ne comedas. Non dixit, ne comedatis. Forte quia facturus erat mulierem de viro, sic præcepit vt per virum ad mulierem perueniret mandatum: quia mulier quæ subiecta viro fuit, non nisi mediante viro diuinum debuit accipere præceptum. vnde Apostolus, Si quid discere mulieres voluerint, domi viros suos interrogent. Si quæritur quomodo loqui potuerunt vel loquentem intelligere, qui nó didicerant inter loquentes crescendo vel magisterio? dicimus, quia Deus eos tales fecerat, qui possent loqui, & discere ab aliis si essent.

DE ORIGINE ILLIVS peccati. A

Distinct. XXII

Li. 11. c. 5

Hic videtur diligenter inuestigandum esse quæ fuerit origo & radix illius peccati. Quidam putant quandam elationem in animo hominis præcessisse, ex qua diaboli suggestioni consensit. Quod videtur Augustinus innuere super Genesi, ita inquiens, Non est putandum quòd homo deiiceretur, nisi præcessisset in eo quædam elatio comprimenda, vt per humiliationem peccati sciret quàm falsò de se præsumpserit, & quòd non bene se habet natura si à faciente recesserit. Item in eodem, Quomodo verba tentatoris crederet mulier, dum se à re bona & vtili prohibuisset, nisi inesset eius menti amor

Au. li. de Ge. ad li. 1. ca. 30.

illæ propriæ potestatis, & de se superba præsumptio: quæ per tentationem fuerat conuincenda, aut perimenda? Denique non contenta suasione serpentis, aspexit lignũ bonum esu, decorum aspectu: nec credens se inde posse mori, fortè putauit Deum alicuius causa significationis illa dixisse: ideo mandducauit, & dedit viro suo fortassis cum aliqua suasione, quam Scriptura intelligendam reliquit. Vel fortè non fuit suaderi necesse, cùm eam mortuam esse illo cibo non videret vir. Sicut ergo non est permissus diabolus tentare fœminam, nisi per serpentem, ita nec virum, nisi per fœminam: vt sicut præceptum Dei per virum venit ad mulierem, ita diaboli tentatio per mulierem transiret ad virum. In muliere verò quæ rationalis erat, non est ipse locutus vt in serpente, sed persuasione eius, quanuis instinctu adiuuaret interiùs, quod per serpentem gerebat exteriùs. Ex prædictis tentationis modus atque progressus insinuatur: necnon etiam quod prædiximus, innui videtur, scilicet quòd tentationem præcesserat aliqua elatio, & præsumptio in mente hominis.

Au. li. 1. dist. c. 27.

Ibidem.

Quòd aliter locutus est diabolus in muliere quam in serpente.

Obiectio contra illos qui dicunt elationem processisse in mente. B

Augu. & Gre. locis superius citatis.

Qvod si ita fuit, nõ ergo alterius suggestione priùs peccauit, cum authoritas trádat ideo peccatum diaboli incurabile esse, quia non suggestione sed propria superbia cecidit: hominis verò curabile, quia non per se, sed per aliũ cecidit, & ideo per alium resurgere potuit. Quocirca prædicta verba Aug. pium ac diligentem Lectorem efflagitant: quę sic intelligere sanè quimus, Non deiiceretur homo in actum illius peccati, vt scilicet lignum vetitum ederet, & in has miserias per tentationem diaboli, nisi elatio comprimenda præcessisset non vtique tentationẽ, sed opus peccati. Talis enim fuit ordinis processus: Diabolus tentando dixit, Si comederitis, eritis sicut dij, scientes bonum & malum: quo audito statim inuenti mulieri surrepsit elatio quædam & amor propriæ potestatis, ex quo placuit ei facere quod diabolus suadebat, & vtique fecit. Suggestione igitur peccauit, quia tentatio præcessit: ex qua in mente eius orta est elatio, quam peccatum operis secutum est, & pœna peccati.

Quomodo intelligẽda sint illa verba hic desima Vide tentationis ordinem.

Quæ fuit elatio mulieris. C

ET

Universidad de Deusto
Biblioteca

In princi dio huius distinct.

Et talis quidem elatio in mente mulieris fuit pro certo, qua credidit & voluit habere similitudinẽ Dei cum æqualitate quadam, putans esse verum quod diabolus dicebat. Et ideo specialiter mulierem commemorat Augu. inquiens. Quo modo crederet mulier diabolo, nisi esset in mente eius de le superba præsumptio? Et quod ibi sequitur, scilicet, Quæ per tentationem fuerat conuincenda vel perimenda: ad mulierem referendum est, vt intelligatur quæ mulier, non quæ elatio fuerat per tentationem, &c.

Quæ fuit elatio viri, an crediderit & voluerit quod mulier D

Quomodo Adam nõ fuit seductus sicut mulier, scilicet vt crederet verum quod diabolus suadebat. & tamen in aliquo fuit seductus, s. vt veniale putaret peccatum Rom. 5. c. Lib. 11. c. 42. Rom. 5. c. 1. Ti. 2. d, Gene. 3. c. Li. & ca eisdẽ post pauca. Hẽb. 4. d.

Solet quæri, vtrum illa talis elatio & amor propriæ potestatis in viro fuerit, sicut in muliere. Ad quod dicimus, quia Adam non fuit seductus eo modo quo mulier: non enim putauit esse verum quod diabolus suggerebat. In eo tamen fuisse seductum credi potest, quòd commissum veniale putauerit, quod peremptorium erat. Sed nec prior seductus fuit: nec in eo in quo mulier, vt crederet Deum illud lignum ideo tangere prohibuisse, quoniam si tangerent fierent sicut dij. Veruntamen prævaricator fuit Adam, vt testatur Apostolus. Poterat enim aliqua elatio menti eius inesse illicò post tentationem, ex qua voluit lignum vetitum experiri, cùm mulierem non videret mortuam esca illa percepta. Vnde Augu. super Gene. Cùm Apostolus Adam prevaricatorem fuisse ostendat dicens, In similitudinem prævaricationis Adæ seductum tamen negat, vbi ait, Adam non est seductus, sed mulier. Vnde & interrogatus non ait, Mulier seduxit me: sed, dedit mihi, & comedi. Mulier verò dixit, Serpens seduxit me. Hanc autem seductionem propriè vocauit Apostolus, per quam id quod suadebatur, cùm falsum esset, verum gutatum est, scilicet, quòd Deus lignum illud ideo tangere prohibuerit, quia sciebat eos, si tetigissent, sicut deos futuros: tanquam eis diuinitatem inuideret, qui eos homines fecerat. Sed etsi virtum propter aliquam mentis elationem, quæ Deum latere non poterat, sollicitauit alia experiendi cupiditas, cùm mulierem videret accepta illa esca non esse mortuam: nec tamen eum arbitror, si iam spirituali mente prædictus erat, vllo modo credidisse quod diabolus suggerebat. E

Qui plus peccauit, Adam vel Eua. F

Ex quo manifestè animaduerti potest, quis eorum plus peccauerit, Adã, scilicet, vel Eua. Plus enim videtur peccasse mulier, quæ voluit vsurpare diuinitatis æqualitatem, & nimia præsumptione elata credidit ita esse futurum: Adã verò nec illud credidit, & de pœnitentia & Dei misericordia cogitauit, dum vxori morem gerens, eius persuasioni consensit nolens eam contristare, & à se alienatam relinquere ne periret, arbitrans illud esse veniale non mortale delictum. Vnde Augustus. Apostolus ait, Adam non est seductus. Quod vtique ita accipi potest, vt intelligatur non esse seductus prior, scilicet, vel in eo in quo mulier, vt scilicet, crederet illud esse verum, Eritis sicut dij: sed putauit vtrumque posse fieri, vt & vxori morem gereret, & per pœnitentiam veniam haberet. Minùs ergo peccauit, qui de pœnitentia & Dei misericordia cogitauit. Postquàm enim mulier seducta manducauit, eique dedit vt simul ederent, noluit eam contristare, quam credebat sine suo solatio contabescere, & à se alienatam omninò interire: non quidem carnali victus concupiscentia, quam nondum senserat, sed amicabili quadam benevolentia, qua plerunque fit vt offendatur Deus, ne offendatur amicus, quod eum facere non debuisse diuinæ sententiæ iustus exitus indicauit. Ergo alio quodammodo ipse etiã deceptus est. Inexpertus enim diuinæ seueritatis in eo falli potuit, vt veniale crederet esse commissum: sed dolo illo serpentino quo mulier seducta est nullo modo arbitror illum potuisse seduci. Ex his datur intelligi, quòd mulier plus peccauerit, in qua maioris tumoris præsumptio fuit: quæ etiam in se, & in proximum, & in Deum peccauit: vir autem tãtùm in se, & in Deum. Inde etiam colligitur quòd mulier plus peccauerit, quia grauius punita est: cui dictum fuit, In dolore paries filios, &c.

Lib. & c. eisdem. 1. Tim. 2. d Gen. 3. b

Lib. 14. de ciuitate. c. 11. In quo Adam deceptus est. Lib. 11. de Ge. ca. 42. Ex pœna etiam plus peccasse probatur mulier. Gen. 3. a Lib. 11. de Gen. c. 35.

Quid prædictæ sententiæ aduersari videatur. F

Sed huic videtur contrarium quod Aug. super Gene. de viro & muliere peccatum suum excusantibus ait: Dixit Adã, Mulier quam dedisti mihi, dedit mihi de ligno, & comedi: non dixit, peccaui. Superbia enim habet confusionis deformitatem, non confessionis humilitatem. Nec etiam mulier confitetur peccatum, sed refert in alterum, dicens, Serpens decepit me, & comedi: impari sexu, sed pari fastu.

Determinatio prædictæ authoritatis.

Ecce hîc dicit Aug. quia parem fastum habuit mulier cum viro. Pariter ergo superbierunt, & pariter peccauerunt. Sed hoc ita determinari potest, vt dicamus parem vtriusq; fuisse fastū in excusatione peccati, & etiam in esu ligni vetiti: sed disparem, & in muliere multò maiorem, in eo quod credidit & voluit esse sicut Deus, quod non vir. Verumtamen & de viro legitur, quòd voluit esse sicut Deus. Dicit enim Aug. super illum locum Psalm. Quæ non rapui, tunc exoluebam. Rapuerunt Adam & Eua præsumentes vt diabolus de diuinitate, rapere voluerunt diuinitatem, & perdiderunt fœlicitatem. Item super illum locum, Deus quis similis tibi? Qui per se vult esse vt Deus, peruersè vult esse similis Deo: vt diabolus qui noluit sub eo esse: & homo, qui vt seruus noluit teneri præcepto, sed voluit vt nullo sibi dominãte esset quasi Deus. Item super illum epistolæ locum, Non rapinam arbitratus est se esse æqualem Deo: quia non vsurpauit quod suum non esset, vt diabolus, & primus homo.

De viro etiã legitur, quod voluit esse sicut Deꝰ. Psal. 68. in tom. 8. Psal. 70. Phil. 2. a Tract. 17. super Ioã. circa illud. Ioan. 5. sed & patrem suum dicebat Deũ.

Quorundam sententia, quòd Adam ambierit esse vt Deus, sed non crediderit possibile. G

Ideo quibusdam videtur, quod etiam Adam ambierit esse sicut Deus, non tamen crediderit id fieri posse, & ideo falsum esse quod diabolus promittebat, cognouit. Et licet diuinitatis æqualitatem concupierit, non tamen adeò exarsit, nec tanta est affectus ambitione sicut mulier: quæ illud fieri posse putauit, & ideo magis illud ambiendo superbiuit. Virum autem aliqua fortè ambitionis surreptio mouit: sed non ita, vt illud verum vel possibile fore putaret. Aliis autem videtur ideo dictum esse, quòd Adam illud voluerit, quia mulier de eo sumpta, illud voluit, sicut si, inquiũt, peccatum dicitur per vnum hominem intrasse in mũdum, id est, in humanam naturam: cum tamen mulier ante virum peccauerit, quia per mulierem intrauerit, de viro factã. Vel potiùs ideo per hominem dicitur intrasse, quia etiam peccante muliere si vir non peccasset, humanum genus minimè peccatis corruptum periret. Minùs ergo peccauit vir quàm mulier.

Aliorum sententia quod propter Euã de viro sumptã id dictum putant. Rom. 5. b Per similitudinem ostendit.

Obiectio contra id quod dictum est, virum minùs peccasse. H

His autem opponi solet hoc modo: Tribus modis (vt Isidorus ait) peccatum geritur, scilicet, ignorantia, infirmitate, industria. Et grauius est infirmitate peccare, quàm ignorantia: grauiusque industria, quàm infirmitate. Eua autẽ videtur ex ignorantia peccasse, quia seducta fuit. Adam verò ex industria, quia nõ fuit seductus, vt Apostolus ait. Ad quod dicimus, quia licet Eua in hoc per ignorantiam deliquerit, quòd putauit verum esse quod diabolus suadebat: non tamẽ in hoc quin nouerit illud Dei esse mandatum, & peccatum esse, contrà agere. Et ideo excusari à peccato per ignorantiam non potuit.

Lib. 2. de Summo Bono. c. 17.

Quod ignorantia alia excusat, alia non. I

Est enim ignorantia quæ excusat peccantẽ, & est ignorantia talis quæ non excusat. Est autem ignorantia vincibilis, & ignorantia inuincibilis. Excusatio omnis tollitur, vbi mandatum non ignoratur.

1. Tit. 2. d Responsio, qua distinguitur ignorantia Euæ in quo scilicet, ignoranter peccauerit, & in quo non. Isid. ubi. & Gre. li. 25. Mor. c. 16. Aug. idem sentit tomo 7. li. de Natura & Gratia contra Pelagianos. cap. 7. De Gratia & Liber o Arbitrio c. 2. & 3 Tomo 7. Vbi non si excusatio.

De triplici ignorantia, quæ excusat, & quæ non. K

Est autem ignorantia triplex: eorum, scilicet, qui scire nolunt cùm possint, quæ non excusat, quia & ipsa peccatum est: & eorum qui volunt, sed non possunt: quæ excusat, & est pœna peccati, non peccatum: & eorum qui quasi simpliciter nesciunt non renuentes vel proponentes scire, quæ neminẽ plenè excusat, sed fortasse, vt minùs puniatur. Vnde Aug. ad Valentinum, Eis aufertur excusatio, qui mandata Dei nouerunt: quam solent habere homines de ignorantia. Et licet grauius sit peccare scienter quàm nescienter, non ideo tamen confugiendũ est ad ignorantiæ tenebras, vt in eis quisquam excusationem requirat. Aliud est enim nescisse, aliud scire noluisse: quia in eis qui intelligere noluerũt, ipsa ignorantia peccatum est: in eis verò quæ non potuerunt, pœna peccati. Ignorantia verò quæ non est eorũ qui scire nolunt, sed qui tanquàm simpliciter nesciunt, nullum sic excusat vt æterno igne non ardeat, sed fortasse vt minùs ardeat. Non igitur mulier excusationem habuit de ignorantia, cùm & mandatum nouerit, & peccatum esse secus agere non ignorauerit.

Vnde processerit consensus illius peccati, cum natura hominis esset incorrupta. L

Dist. 34.

SOLET etiam quæri, cùm sine vitio esset natura hominis, vnde consensus mali processerit. Ad quod respõderi potest, quia ex libero arbitrio propriæ voluntatis fuit. In ipso enim & in alio causa extitit vt fieret deterior. In alio, quia in diabolo qui suasit. In ipso, quia voluntate liberi arbitrij consensit, & cùm liberum arbitrium sit bonum ex re vtique bona malus ille consensus prouenit: & ita ex bono malum manauit. De hoc autem in sequẽti plenius tractabimus, cùm origo mali, & in quare coalescat, inuestigabitur. M

An voluntas præcesserit illud peccatum.

SI verò quæritur, vtrùm voluntas illud peccatum præcesserit: dicimus quia peccatum illud & in volũtate & in actu consistit: & voluntas actum præcessit, sed ipsam voluntatem alia hominis voluntas mala non præcessit: atque ex diaboli persuasione, & hominis arbitrio illa voluntas mala prodiit: qua iustitiam deseruit, & antiquitatem inchoauit: & ipsa voluntas iniquitas fuit.

QVARE DEVS PERMISERIT HOminem tentari, sciens eum esse casurum. A

Distinct. XXIII.

De Dei permissione in actu tentandi. Aug. super Gen. li. 11. ca. 4. & 6. Secunda quæst. lib. eod. c. 9. ibi. d. c. 6. Tertia quæst. Li. eo. c. 7.

PRÆTEREA quæri solet, cur Deus hominem tentari permiserit, quem decipiendum fore præsciebat. Sed non esset laudabile homini, si ideo bene viuere posset, quia nemo malè viuere suaderet: cùm in natura posset, & in potestate haberet velle non consentire suadenti, Deo iuuante: & est gloriosius nõ consentire, quàm tentari non posse. Mouentur etiam quidam dicentes, Cur creauit Deus quos futuros malos præsciebat? Quia præuidit quid boni de malis eorum esset facturus. Sic enim eos fecit, vt relinqueret eis vnde aliquid facerent: & si culpabiliter aliquid facerent, illum de se laudabiliter operantem inuenirent. A se habent voluntatem malam, ab illo naturam bonam, & iustam pœnam. Frustrà ergo dicitur, non deberet Deus creare quos præsciebat malos futuros: sciebat enim bonis profuturos & iustè pro mala voluntate puniẽdos. Addunt etiam talem hominem debere facere, qui nollet omninò peccare, Concedimus quidem meliorem naturam esse, quæ omninò peccare nolet. Concedant & ipsi

& ipsi non esse malam, quæ aliis facta est, vt posset non peccare si vellet: & iustè punitam, quæ voluntate non necessitate peccauit, Cùm ergo hæc bona sit, illa melior, cur nõ vtrãque faceret, vt vberiùs laudaretur de vtraque? Illa enim de sanctis angelis, hæc de hominibus est. Itẽ inquiunt, Si Deus vellet, & illi boni essent. Et hoc quidem concedimus: sed melius voluit vt quod vellent, essent. Et boni quidem non infructuosè, mali verò non impunè essent. Item inquiũt, Posset Deus voluntatem eorum vertere in bonum, quia omnipotẽs est. Posset reuera. Cur non fecit? Quia noluit. Cur noluit? Ipse nouit. Non debemus plus sapere quàm oportet.

Quarta quæstio. Li. eo. c. 9. Quinta quæstio. Lib. eod. cap. 10. Rom. 12. a Hu. lib. 1. de Sacramẽtis par. 6. cap. 12.

Hìc quærit qualis fuerit homo secundùm animam, & agit de scientia hominis ante peccatum. B

ET quidem secundùm animam rationalis fuit homo habens discretionem boni & mali. Scientiam quoque rerum creatarum, & cognitionem veritatis, quæ primæ perfectioni congruebat: mox conditus non incongruè accepisse putatur, & ad illam non studio vel disciplina aliqua per interualla temporis profecisse, sed ab exordio suæ conditionis diuinitùs illam percepisse.

Quòd triplicem habuit homo ante lapsum cognitionem, scilicet, rerum propter se factarum & creatoris, & sui. C

De cognitione veritẽ creatarũ. Idem. Hu. ibi. c. 13.

FVIT homo primus ante lapsum triplici cognitione præditus, rerum. s. propter se factarum, & creatoris & sui. Rerum quippè cognitionem hominem accepisse perspicuum est, cùm non ipse creator vel angelus aliquis, sed homo omnibus animantibus nomina imposuerit, vt ostenderetur, quòd singulorum notitiam homo ipse habuerit. Quæ enim propter illum creata erant, & ab illo regẽda, & disponenda erant, horum omnium Deus illi & scientiam tribuit, & prouidẽtiam, atque curam reliquit, quia vt ait Apostolus, Non est cura Deo de bobus? Quorum aliorumque animalium Deus homini curam reliquit & prouidentiã, vt domi- 1. Cor. 9. b nationi eius subiicerẽtur, & ratione illius gubernarẽtur: vt sciret illis necessaria prouidere, à quibus emolumentum debebat recipere. Hanc autem scientiam homo peccando non

perdidit, sicut nec illam qua carnis necessaria prouideretur. Et idcirco in Scriptura homo de huiusmodi non eruditur, sed de scientia animæ, quam peccando amisit. D

De cognitione creatoris.

Hu. ibid. Cap. 14. Rom. 10. 1. Cor. 13. d

COGNITIONEM quoque creatoris primus homo habuisse creditur. Cognouit enim à quo creatus fuerat non eo modo cognoscendi, quo ex auditu solo percipitur, quo modo à credentibus absens quæritur: sed quadam interiori aspiratione, qua Dei præsentiam contemplabatur: nō tamen ita excellenter, sicut post hanc vitam Sancti visuri sunt: neque ita in ænigmate, qualiter in hac vita videmus. E

De cognitione sui.

Idē c. 15. Ibidem.

PORRO sui cognitionem idem homo talem accepisse videtur, vt & quid deberet superiori, & quid æquali, & inferiori non ignoraret. Conditionem quoque suam, & ordinem, scilicet, qualis factus esset, & qualiter incedere deberet, quid agere, quid cauere, intellexit. Si horum notitiam non habuisset, non esset reus præuaricationis, neque seipsum cognouisset. F

Vtrùm homo præscius fuerit eorum quæ sibi futura erant.

Responsio, quare dicitur non habere futurorum præscientiā. Dist. 4. li. 4. lib. 11. c. 17. & lib. de Correc. & Gratia. c. 10.

SI autem quæritur, vtrùm homo scientiam habuerit eorum quæ circa eum futura erant, id est, si ruinam suam præsciuerit: & similiter præscierit bona quæ habiturus fuisset, si in obedientia perstitisset, respondeti potest, quod ei magis facienda in dicta sunt, quam futura reuelata. Accepit enim scientiam & præceptum eorum quæ facienda fuerant, sed nō habuit præscientiam eorum quæ futura erant. Non fuit ergo homo præscius sui casus, sicut & de angelo diximus. Quod Aug. supet Gen. asserit, ratione vtens quam suprà posuimus. Hæc de scientia hominis quantum ad primum statum pertinet, dixisse sufficiat.

DE GRATIA HOMINIS, ET DE POtentia ante casum. *Distinct.* XXIIII. A

De libero arbitrio, in quātùm ad

NVNC diligenter inuestigari oportet, quam gratiam vel potentiam habuerit homo ante casum: & vtrùm per eam potuerit stare, vel non. Sciendum est ergo, quòd homini in creatione (sicut de angelis diximus) datum est per gratiam auxilium, & collata est potentia per quam poterat stare, id est, non declinare ab eo quod acceperat: sed nō poterat proficere,

proficere, intantùm vt per gratiam creationis sine alia meteri salutem valeret. Poterat quidem per illud auxiliū gratiæ creationis resistere malo, sed non perficere bonum. Poterat tamen per illud bene viuere quodammodò, quia poterat viuere sine peccato: sed non poterat sine alio gratiæ adiutorio spiritualiter viuere, quo vitam meretur æternam, vnde Aug. in Enchiridio. Si factus est homo rectus, vt & manere in ea rectitudine posset, nō sine diuino adiutorio, & suo fieri peruersus arbitrio: vtrumlibet horum elegisset, Dei voluntas fieret vel ab illo, vel de illo. Et quia suam maluit facere voluntatem quàm Dei, de illo facta est voluntas Dei. Item in eodem, Sic hominem priùs oportebat fieri, vt & bene posset velle, & male. Nec frustrà, si bene: nec impunè, si malè. Idem quoque in libro de Correctione & gratia, ait, Si hoc adiutorium vel angelo vel homini cùm primum facti sunt defuisset, quoniam non talis natura facta erat, vt sine diuino auxilio posset manere si vellet: non vtique sua culpa cecidisset, defuisset quippè adiutorium, sine quo manere nō posset. Idē, Dederat Deus homini bonam voluntatem, in illa quippè eū fecerat rectum: dederat adiutorium, sine quo non posset in ea manere si vellet, & per quod posset. Vt autem hoc vellet, in eius dimisit arbitrio. In eodem, Acceperat posse si vellet, sed non habuit velle quo posset: nam si habuisset, perseueraſſet. His testimoniis euidenter monstratur, quòd homo rectitudinem & bonam voluntatem in creatione accepit, atque auxilium quo stare poterat: alioquin non sua culpa videretur cecidisse.

alias poteri. tētias cō creationis paratur. Dist. 3. li. f Cap. 107. Idē habetur in to. 7. lib. de Correctione & Gratia c. 10. Cap. 105. Cap. 11. in fi. in to. 7. Li. & ca. eisdem.

Qualis fuerit illa rectitudo & bonitas voluntatis in qua creatus est. B

SED quomodo rectam & bonam voluntatem habuit homo, si per eam nec mereri vitā valuit, nec in ea stare voluit? quia nec aliquid mali ea tunc volebat, & ad tempus stare voluit, sed non perseueranter: & ideo recta & bona fuit tunc voluntas hominis.

Oppositio contra illud quod dictum est, hominem non potuisse proficere. C

AD hoc autem quòd diximus, hominem non potuisse

proficere vel mereri per gratiam creationis solet opponi sic: Per illud auxilium gratiæ creationis potuit stare in bono quod acceperat. Potuit ergo resistere tentationi. Sed resistere tentationibus atq; suggestionibus malis, meritū est ac bonum remunerabile. Omne autem bonum meritum profectus est: per gratiam ergo creationis proficere potuit sine adiectione alterius gratiæ. Ad quod dicimus, quia resistere malo, & non consentire tentationi, non fecisset illi meritum, etsi non consensisset, quia nihil in eo erat quod ad malum impelleret, sicut angelis qui non ceciderunt, non fuerit meritum quòd steterunt, id est, quòd non corruerunt. Nobis autem meritum est aliquādo si malum non facimus, sed resistimus, ibi duntaxat, vbi causa subest quæ nos id facere mouet: quia ex peccati corruptela proni sunt ad lapsum gressus nostri. Vbi autem non interuenit causa nos ad malum impellens, non meremur si ab eo declinamus. Declinare enim à malo semper vitat pœnam, sed non semper meretur palmam.

Resp̃onsio, quòd resistere malo aliquando meritũ est, aliquando non.

Gen. 8. d

De adiutorio homini in creatione dato, quo stare poterat. D

HIC considerandum est, quod fuerit illud adiutorium homini datum in creatione, quo poterat manere si vellet. Illud vtique fuit libertas arbitrij ab omni labe & corruptela immunis, atque volũtatis rectitudo, & omnium naturalium potentiarum animæ syncritas atque viuacitas.

De libero arbitrio. E

LIBERVM verò arbitrium est facultas rationis, & voluntatis, qua bonum eligitur gratia assistente, vel malum eadem desistente. Et dicitur liberum, quantum ad volũtatem, quæ ad vtrumlibet flecti potest. Arbitrium verò quantũ ad rationem, cuius est facultas vel potentia illa, cuius etiam est discernere inter bonum & malum: & aliquando quidem discretiõnem habens boni & mali, quod malum est eligit, aliquando verò quod bonum est. Sed quod bonum est nisi gratia adiuta non eligit, malum verò per se elegit. Est enim in anima rationali voluntas naturalis, qua naturaliter vult bonum, licet tenuiter & exiliter, nisi gratia iuuet: quæ aduenies iuuat eam, & erigit vt efficaciter velit bonum. Per se autem potest

Ezech. 13. c. Quod bruta anima-

potest velle malum efficaciter. Illa ergo rationalis animæ potentia, qua bonum vel malum potest velle, vtrunque discernens, liberum arbitrium nuncupatur: quod bruta animalia non habent, quia ratione carent: habent tamen sensum & appetitum sensualitatis.

lia non habent liberum arbitrium sensualitatis.

De sensualitate. F

Hug. lib. 1. de Sacr.

EST enim sensualitas quædam vis animæ inferior, ex qua est motus qui intenditur in corporis sensus, atque appetitus rerum ad corpus pertinentium. Ratio verò vis animæ est superior, quæ (vt ita dicamus) duas habet partes vel differentias, superiorem & inferiorem. Secundum superiorem supernis conspiciendis vel consulendis intendit: secundum inferiorem, ad temporalium dispositionem conspicit. Quicquid ergo in anima nostra nobis considerantibus occurrit quod non sit commune cum bestiis, ad rationem pertinet. Quod autem in ea reperis commune cum belluis, ad sensualitatem pertinet. Et vbi nobis gradatim in considerationem partium animæ progredientibus primum aliquid occurrit quod non est commune cum bestiis, ibi incipit ratio. Hoc autem Augustinus docet in 12. libro de Trinit. ita dicens: Videamus vbi sit quasi quoddam hominis exterioris interiorisque confiniũ. Quicquid enim habemus in animo commune cum pecore, rectè dicitur ad exteriorem hominẽ pertinere. Non enim solum corpus homo exterior deputabitur: sed adiuncta quadam vita sua, qua compages corporis & omnes sensus vigent, quibus instructus est ad exteriora sentienda. Ascendentibus ergo introrsum quibusdam gradibus considerationis per animæ partes, vbi incipit aliquid occurrere quod non sit nobis commune cum bestiis, ibi incipit ratio, vbi homo interior iam possit agnosci. Rationis autem pars superior æternis rationibus conspiciendis vel consulendis adhærescit, portio inferior ad temporalia gubernanda deflectitur. Et illa rationis intentio qua contemplamur æterna, sapientiæ deputatur: illa verò qua bene vtimur rebus temporalibus, scientiæ deputatur. Cùm verò differimus de natura mentis humanæ, de vna quadam re differimus, nec eam in hæc duo quæ commemorauimus, nisi per officia geminamus. Carnalis autem vel sensualis animæ motus, qui in corporis sensus intenditur, nobis pecoribúsque communis est:

part. 8. c. vltimo.

De rationem quæ habet duas partes, quæ tum ad officia. Quid ad rationem pertinet. Vbi incipit ratio.

Cap. 1. Lib. de Trinit. 12. c. 8.

Ibid. c. 6.

Lib. eod. c. 14. & 15.

Ibid. c. 4.

Cap. 12. eiusdẽ lib.

qui seclusus est à ratione sapientiæ, rationi autem scientiæ vicinus est.

Quòd talis est ordo peccandi vel cadendi in nobis, qualis fuit in primis hominibus. G

ILLVD quoque prætermittendum non est, quòd talis nunc in vno homine tentationis est ordo & progressio, qualis tunc in primis præcessit parentibus. Vt enim tunc serpens malum suasit mulieri, ipsáque consensit, deinde viro suo dedit, sicque consummatum est peccatum: ita & nunc in nobis pro serpente est sensualis motus animæ, pro muliere inferior portio rationis, pro viro superior rationis portio. Et hic est vir, qui secundum Apostolum dicitur imago & gloria Dei: & illa est mulier, quæ secundum eundem dicitur gloria viri. Atque inter hunc virum & hanc mulierem est velut quoddam spirituale coniugium, naturalísque cõtractus, quo superior rationis portio, quasi vir, debet præesse & dominari: inferior verò quasi mulier, debet subesse & obedire. Ideo vir secundum Apostolum nõ debet habere velamen, sed mulier. Et sicut in cunctis animantibus non est repertum hominis adiutorium simile sibi, sed de illo sumptum quod ei formaretur in coniugium: ita & in partibus animæ quas cum pecoribus habemus communes, nullum menti nostræ simile est adiutorium. Vnde Augustinus in eodem: Illud nostrum quod in actione temporalium tractandorum ita versatur, vt non sit in nobis commune cum pecore, rationale est quidé, sed ex illa rationali mente, qua subhæremus intelligibili & incommutabili veritati, tanquàm ductum, & inferioribus tractandis gubernandísque deputatũ est. Sicut enim in omnibus pecoribus non est inuentum viro adiutorium simile sibi, nisi de illo detractum in coniugiũ formaretur: ita mentis nostræ qua supernam consulimus veritatem, nullum est ad vsum rerum temporalium, quantum naturæ hominis satis est, simile adiutorium ex animæ partibus, quas communes cum pecoribus habemus. Ideóque rationale nostrum non ad vnitatis diuortium separatum: sed in auxilium societatis quasi deriuatum, in suo dispartitur officio. Et sicut vna caro est duorum in masculo & in fœmina: sic intellectũ nostrum & actionem, siue rationem & appetitum rationalem, vel si aliquo

Lib. 12. de Trin. c. 12. sententialiter.

Quòd in nobis est vir & mulier & serpens, & quomodo.

1. Cor. 11. b

De spirituali coniugio viri & mulieris in nobis.

1. Cor. 11. b

Gen. 2. d

Testimonio Augu. ita esse ostendit.

Lib. de Tri. 12. cap. 3.

aliquo modo significantius dici possunt, vna mentis natura complectitur, vt sicut de illis dictum est: Erunt duo in carne vna: sic & de his dici possit, duo in mente vna. Ecce ex his verbis apertè intelligi potest qualiter in anima hominis existat imago illius coniugij, & qualiter in singulis nostrum spiritualiter sint illa tria, scilicet vir, mulier, serpens.

Genes. 2. d

Qualiter per illa tria in nobis consummetur tentatio. H

NVNC superest ostendere, quomodo per hæc tria in nobis consummetur peccatum: vbi agnosci poterit, si diligenter attendatur, quid sit in anima mortale vel veniale peccatum. Vt enim ibi serpens suasit mulieri, & mulier viro: ita & in nobis sensualis motus cùm illecebram peccati conceperit, quasi serpens suggerit mulieri, scilicet inferiori parti rationis, id est, rationi scientiæ, quæ si consenserit illecebræ, mulier edit cibum vetitum, post de eodem dat viro, cùm superiori parti rationis, id est, rationi sapientiæ eandem illecebram suggerit: quæ si consentit, tunc vir etiam cum fœmina cibum vetitum gustat. Si ergo in motu sensuali tantùm peccati illecebra teneatur, veniale ac leuissimum est peccatum. Si verò inferior pars rationis consenserit, ita vt sola cogitationis delectatione sine voluntate perficiendi teneatur, mulier sola manducauit, non vir: cuius authoritate cohibetur voluntas, ne ad opus vsque perueniat. Si verò adsit plena voluntas perficiendi, vt si adsit facultas & ad effectum perducatur, vir quoque manducat, quia superior pars rationis illecebræ consensit: & tunc est damnabile & graue peccatum. Quando autem mulier sine viro gustat, aliquando est mortale, aliquando veniale peccatum. Vt enim dictum est, tunc mulier sine viro gustat, cùm ita delectatione cogitationis peccatum tenetur, vt faciendum non decernatur: vel cùm quidam terminus & mensura à peccato adhibetur à viro, vt non liceat mulieri effrænata libertate in peccatum progredi. Si ergo peccatum non diu teneatur delectatione cogitationis, sed statim vt mulierem tetigit, viri authoritate repellatur, veniale est. Si verò diu in delectatione cogitationis teneatur, etsi voluntas perficiendi desit, mortale est: & pro eo damnabitur simul vir & mulier, id est, totus homo, quia & tunc vir sicut non debuit, mulierem cohibuit: vnde potest dici consensisse.

Quando peccatũ sit veniale.

Quando mulier sola manducat cibum vetitum.

Quando mulier gustat sine viro, tunc aliquando mortale, aliquando veniale peccatum est.

Repetitio

Repetitio summam perstringens.

ITAQVE vt breuiter summam perstringam, quando peccatum ita in anima concipitur, vt illud facere disponat, vel etiam perficiat aliud frequenter, aliud semel: vel etiam quando delectatione cogitationis diu teneatur, mortale est. Cùm verò in sensuali motu tantùm est, vt prædiximus, tunc leuissimum est: quia ratio tunc non delectatur. Ideo autem suprà dixi aliud frequenter, aliud semel: quia quædam sunt, quæ si tantùm semel fiant, vel facienda disponantur, damnant: quædam verò non, nisi sæpius fiant, vel facienda decernantur, vt de otioso verbo, & huiusmodi. Hæc August. in 12. lib. de Trinit. tradit ita: Sicut in illo coniugio primorum hominum serpens manducandum persuasit: mulier autem non manducauit sola, sed viro suo dedit, & simul manducauerunt: ita & in quodam secreto coniugio, quod in vno homine geritur & dignoscitur, cùm rationi scientiæ, quæ in rebus temporalibus agendis ratiocinandi viuacitate versatur, animalis sensus ingerit quandam illecebram: tunc velut serpens alloquitur fœminam. Huic autem illecebræ consentire, de ligno vetito est edere. Sed iste consensus si sola cogitationis delectatione contentus est, superiori verò authoritate ita retinentur membra, vt non exhibeantur arma iniquitatis peccato, sic habendum existimo, velut lignum vetitum mulier sola comederit. Si autem in consensu illo ita decernitur quòd peccatum, vt si sit potestas etiam opere impleatur: intelligenda est mulier dedisse viro suo simul edendum illicitum cibum. Neque enim potest peccatum non solùm cogitãdum suauiter, verum etiam perpetrandum efficaciter mente decerni: nisi & illa mentis intentio, penes quam summa potestas est membra in opus mouendi, vel ab opere cohibendi, malæ actioni cedat. Nec sanè cùm sola cogitatione mens oblectatur illicitis, non quidem decernens esse facienda, tenens tamen & volens libenter quæ statim vt attigerunt animum, respui debuerunt, negandũ est esse peccatum: sed longè minùs quàm si & opere statuatur implendum. Et ideo de talibus quoque cogitationibus venia petenda est, pectúsque percutiendum, & dicendum: Dimitte nobis debita nostra. Neque enim sicut in illis duobus primis hominibus perfonam suam quisque portabat, & ideo si sola mulier cibum ederet

Cap. 12. Authoritate Aug. sta esse cõfirmat.

Rom. 6. e

Ibidem. Vtrùm sit mortale quod in sola delectatione tenetur cogitationis.

Matt 6. b

illicitum, sola vtique mortis supplicio plecteretur: ita nec potest in homine vno, si delectationibus illicitis, à quibus continuò se deberet auertere, cogitatio libenter sola patiatur, nec facienda decernantur mala, sed tantùm suauiter in recordatione teneantur: quasi mulierem sine viro posse damnari. Absit hoc credere. Hic quippè vna persona est, vnus homo est, totúsque damnabitur: nisi hæc quæ sine voluntate operandi, sed tamen cum voluntate animum talibus oblectandi, solius cogitationis sentiuntur esse peccata, per mediatoris gratiam remittantur. Idem quoque in libro contra Manichæos de hoc eodem sic ait: Apostolus dicit, Secundum principem potestatis aëris huius spiritus qui nunc operatur in filiis diffidentiæ. Nunquid ergo visibiliter eis apparet, aut quasi corporeis locis accedit ad eos & operatur? Sed miris modis per cognitionem suggerit quicquid potest: quibus suggestionibus resistendum est. Non enim ignoramus astutias eius. Quomodo enim accessit ad Iudam, quando ei persuasit vt Dominum traderet? Nunquid in locis, aut per nos oculos ei visus est? Sed vtique, vt dictum est, in cor eius intrauit. Repellit autem illum homo, si paradisum mentis custodiat. Posuit enim hominem Deus in paradiso, vt operaretur & custodiret: quia sicut Ecclesiæ dicitur in Canticis Canticorum: Hortus cõclusus, fons signatus, quo vtique non admittitur peruersitatis ille persuasor, sed tamen per mulierem decepit. Non enim etiam ratio nostra deduci ad consensum peccati potest, nisi cum delectatio mota fuerit in illa parte animi, quæ debet obtemperare rationi, tanquam rectori vero. Etiam in vnoquoque nostrum nihil aliud agitur cùm ad peccatum quisque delabitur, quàm tũc actum est in illis tribus, serpente, muliere & viro. Nam primò fit suggestio, siue per cogitationem, siue per sensus corporis, vel videndo, vel tangendo, vel audiendo, vel gustando, vel olfaciendo: quæ suggestio cùm facta fuerit, si cupiditas nostra non moueatur ad peccatum, excluditur serpẽtis astutia. Si autem mota fuerit, quasi iam mulieri persuasum erit, sed aliquando ratio viriliter etiam commotam cupiditatem refrænat & cõpescit. Quod cùm fit, non labimur in peccatum, sed cum aliquantula luctatione coronamur. Si autem ratio consentiat, & quod libido commouerit faciendum esse decernat, ab omni vita beata tanquàm de paradiso expellitur homo. Iam enim peccatum

Aug. lib. de Gen. 2. cap. 14. in tom. 1.

Epheſ. 2. a

2. Cor. 2. c

Vulgata editio habet cogitationes.

Ioan. 13.

Luc. 22. a

Gen. 2. a

Cant. 4. d

catum imputatur, etiamsi non subsequatur factum, quando rea tenetur in consensione conscientia. k

Quare hæc de animæ partibus dixit.

HÆc de animæ partibus interseruimus, vt ipsius animæ natura pleniùs cognosceretur, & secundùm quam sui portionem in ea sit liberum arbitrium intelligatur, scilicet secundùm rationem, qua omne peccatum mortale geritur, sed non omne veniale: illud scilicet quod in solo motu sensualitatis existit.

Quòd sensualitas sæpè in scriptura aliter quàm suprà accipitur, scilicet vt etiam inferior rationis portio eius nomine intelligatur. l

NON est autem silentio prætereundum, quòd sæpè in Scriptura nomine sensualitatis, non id solum in anima quod est nobis commune cum pecore, sed etiam inferior portio rationis quę temporalium dispositioni intendit, intelligitur. Quod diligens Lector in locis Scripturæ, vbi de ipsa fit mentio, vigilanter annotet.

REDIT AD LIBERI ARBITRII considerationem. A

Distinct. XXV.

De libero arbitrio secundum se, siue in generali.

IAM verò ad propositum redeamus, scilicet ad liberi arbitrij tractatum: quod Philosophi definientes dixerunt liberum de voluntate iudicium, quia potestas & ipsa habilitas voluntatis & rationis, quam supra diximus esse liberum arbitrium, libera est ad vtrumlibet: quia liberè potest moueri ad hoc, vel ad illud. Liberum ergo dicitur arbitrium, quantùm ad voluntatem: quia voluntariè moueri, & spontaneo appetitu ferri potest ad ea quæ bona, vel mala iudicat, vel iudicare valet.

Definitio liberi arbitrij. Dist. 24. litera C.

Quòd liberum arbitrium non pertinet nisi ad futurum, nec ad omne futurum. f

HOc autem sciendum est, quòd liberum arbitrium ad præsens vel ad præteritum non refertur, sed ad futura contingentia. Quod enim in præsenti est, determinatum est, nec in potestate nostra est, vt tunc sit vel non sit quando est. Præterit enim non esse, vel aliud esse posteà: sed non potest non esse dum est, vel aliud esse dum est, id est, quod est: sed in futuro an hoc sit, vel illud, ad potestatem liberi arbitrij spectat. Nec tamē omnia futura sub potestate liberi arbitrij veniūt, sed ea tantùm quæ per liberum arbitrium possunt fieri vel non fieri. Si quis enim tale quid velit ac disponat facere, quod in eius nullatenùs sit potestatè, vel quod sine ipsius dispositione æquè fieret, in hoc ipse liberum non habet arbitrium.

Quòd suprà posita descriptio liberi arbitrij non conuenit Deo, nec his qui glorificati sunt. C

ET quidem secundùm prædictam assignationem, in his tantùm videtur esse liberum arbitrium, qui voluntatem mutare & in contraria possunt deflectere: in quorum videlicet potestate est eligere bonum vel malum, & vtrumlibet secundum electionem facere vel dimittere. Secundùm quod nec in Deo, nec in his omnibus, qui tanta beatitudinis gratia sunt roborati, vt iam peccare nequeant, liberum arbitrium esse nequit, sed quòd Deus liberum arbitrium habeat Augu. docet in lib. 22. de ciuitate Dei, ita inquiens: Certè Deus ipse nunquid quoniam peccare non potest, ideo liberum arbitriū habere negādus est? Ambros. quoque in lib. de Trin. ait: Paulus dicit: Quia omnia operatur vnus atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult, id est, pro liberæ voluntatis arbitrio, non pro necessitatis obsequio.

Quòd in Deo sit liberum arbitrium. Cap. vltimo in to. 5 1. Cor. 12. b In libr. de fide 2. c. 3. in medio capitis.

Qualiter in Deo accipitur liberum arbitrium. D

SED aliter accipitur liberum arbitrium in creatore, quàm in creaturis. Dei enim liberum arbitrium dicitur eius sapientissima & omnipotens voluntas: quæ non necessitate, sed libera voluntate omnia facit prout vult. Ideóque Hieronymus attendens non ita esse liberum arbitrium in Deo, sed in creaturis, ab ipso videtur liberum arbitrium excludere, in homilia quadam de filio Prodigo dicens: Solus Deus est in quem peccatum non cadit, nec cadere potest. Cætera, cum sint liberi arbitrij, in vtranque partem flecti possunt. Dum ait: Cætera, indicat liberum arbitrium sicut est in cæteris, non ita esse in Deo.

Ad Damasum Papā in to. 5. in fin. epist. Luc. 15. c

Quod Angeli & sancti qui iam beati sunt, habent liberum arbitrium. E

ANGELI

ANGELI verò & sancti qui iam cum Domino fœliciter viuunt, atque ita gratia beatitudinis confirmati sunt, vt ad malum flecti, nec velint nec possint, libero arbitrio non carent. Vnde Augustinus lib. 20. de ciuitate Dei ait: Sicut prima immortalitas fuit, quam peccando Adam perdidit, posse non mori: ita primum liberum arbitrium, posse non peccare: nouissimum, non posse peccare. Idem in Enchir. Sic oportebat priùs hominum fieri, vt bene velle posset, & malè. Posteà verò sic erit, vt malè velle non possit: nec ideo carebit libero arbitrio. Multo quippè liberiùs erit arbitrium, quod omnino non poterit seruire peccato. Neque aut voluntas non est, aut libera dicenda non est, qua beati sic esse volumus, vt esse miseri nō solùm nolimus, sed nequaquam prorsus velle possimus. Sicut ergo anima nostra nunc habet nolle infœlicitatem, ita nolle iniquitatem semper habitura est. Sed ordo seruandus fuit: quo Deus voluit ostēdere quàm bonum sit animal rationale, quod etiam peccare possit: quamuis sit melius, quod peccare non possit. Ecce his verbis euidenter astruitur, quòd post beatitudinis confirmationem erit in homine liberum arbitrium, quo peccare non poterit: & nunc in Angelis est, & in sanctis qui cum Domino sunt, & tantò vtique liberius, quanto à peccato immunius, & ad bonum promptius. Quo enim quisque ab illa peccati seruitute, de qua scriptum est: Qui facit peccatum, seruus est peccati, longiùs abstitit: tantò in eligendo bonum liberius habet iudicium. Vnde si diligenter inspiciatur, liberum videtur dici arbitrium, quia sine coactione & necessitate valet appetere, vel eligere quod ex ratione decreuerit.

Cap. 30.

Cap. 105.

Quod liberius erit arbitrium quādo peccare non poterit.

Ioan. 8. d

De libertatis arbitrij differentia secundùm diuersa tempora. 1

Hug. de S. Vict. lib. 3. Sentē. ca. Præterea & sciendū & lib. 1. de sacramentis par. 6. Cap. 16.

EX prædictis perspicuum fit, quòd maior fuit libertas arbitrij prima quàm secunda: & tertia multò maior quàm secunda vel prima. Prima enim libertas arbitrij fuit, in qua poterat peccare, & non peccare. Vltima verò erit, in qua potest non peccare, & non poterit peccare. Media verò, in qua potest peccare, & non potest non peccare: ante reparationem etiam mortaliter, post reparationem verò saltem venialiter.

De quatuor statibus liberi arbitrij in homine. 2

ET possunt in homine notari quatuor status liberi arbitrij. Ante peccatum enim ad bonum nil impediebat, ad malum nil impellebat. Non habuit infirmitatem ad malum, & habuit adiutorium ad bonum. Tunc sine errore ratio iudicare, & voluntas sine difficultate bonum appetere poterat. Post peccatum verò ante reparationem gratiæ, premitur à concupiscentia & vincitur, & habet infirmitatem in malo, sed non habet gratiam in bono: & ideo potest peccare, & nō potest non peccare, etiam damnabiliter. Post reparationem verò ante confirmationem premitur à concupiscentia, sed non vincitur: & habet quidem infirmitatem in malo, sed gratiam in bono, vt possit peccare propter libertatem & infirmitatem, & possit non peccare ad mortem propter libertatem, & gratiam adiuuantem: nondum tamen habet posse omninò non peccare, vel non posse peccare, propter infirmitatem, nōdum perfectè absorptam, & propter gratiam nondum plenè consummatam. Post confirmationem verò infirmitate penitus consumpta, & gratia consummata, nec vinci poterit, nec gremi: & tunc habebit non posse peccare.

De corruptione liberi arbitrij per peccatum H

VNDE manifestum est quòd præter alias pœnalitates pro peccato illo, incurrit homo pœnam in corruptione & depressione liberi arbitrij. Per illud nanque peccatum naturalia bona in ipso homine corrupta sunt, & gratuita detracta. Hic est enim ille qui à latronibus vulneratus est & spoliatus. Vulneratus quidem in naturalibus bonis, quibus non est priuatus, alioquin non posset fieri reparatio: spoliatus verò gratuitis, quæ per gratiam naturalibus addita fuerant. Hæc sunt data optima, & dona perfecta: quorum alia sunt corrupta per peccatum, id est, naturalia, vt ingenium, memoria, intellectus: alia subtracta, id est, gratuita, quanquam & naturalia ex gratia sint. Ad generalem Dei quippè gratiam pertinent. Sæpè tamen huiusmodi fit distinctio, cùm gratiæ vocabulum ad speciem, nō ad genus refertur. Corrupta est ergo libertas arbitrij per peccatum, & ex parte perdita. Vnde Augustinus in Ench. Libero arbitrio malè vtens homo, & se perdidit, & ipsum. Cùm enim libero arbitrio peccaretur, victore peccato amissum est, & liberum arbitrium, A quo

Idē Hu. li. 3. Senten. alias Præter alias pœnalitates.

Luc. 10. c

Iaco. 1. c

enim quis deuictus est, huic seruus addictus est. Ecce liberum
Cap.30. arbitrium dicit hominem amisisse: non quia post peccatum
2.Pet.2.d non habuerit liberum arbitrium, sed quia libertatem arbitrij perdidit: non quidem omnem, sed libertatem à miseria & à peccato. I

De tribus modis libertatis arbitrij.

EST nanque libertas triplex, scilicet à necessitate, à peccato, à miseria. A necessitate, & ante peccatum, & post æquè liberum est arbitrium. Sicut enim tunc cogi non poterat, ita nec modò. Ideóque voluntas meritò apud Deum iudicatur, quæ semper à necessitate libera est, & nunquam cogi potest. Vbi necessitas, ibi non est libertas: vbi non est libertas, nec voluntas, & ideo nec meritum. Hæc libertas in omnibus est, tam in malis quàm in bonis. Est & alia libertas à peccato, scilicet, de qua dicit Apostolus, Vbi spiritus Domini, ibi libertas. Et Veritas in Euangelio, Si filius vos liberauerit, vere liberi eritis. Hæc libertas à seruitute peccati liberat, & seruos iustitiæ facit: sicut ecõuersò seruitus peccati liberos iustitiæ facit, vnde Apostolus, Liberati à peccato, serui facti estis iustitiæ. Et item, Cùm serui essetis peccati, liberi fuistis iustitiæ. Hanc libertatem peccando homo amisit. Ideóque Augustinus dicit quòd homo malè vtens libero arbitrio, & se perdidit, & ipsum: quia perdita est per peccatum libertas, non à necessitate, sed à peccato. Qui enim facit peccatum, seruus est peccati.

De libertate à necessitate.
De libertate à peccato.
2.Cor.3.d.
Ioan.8.c.
Rom.6.d
In Enchi. cap.30.
Ioan.8.d

Qui habent hanc libertatem, scilicet à peccato, & per quid K

ISTAM libertatem quæ est à peccato, illi soli nunc habent, quos filius per gratiam liberat & reparat: non ita quòd penitùs sint sine peccato in hac mortali carne, sed vt in eis peccatum non dominetur neque regnet. Et hæc est vera & bona libertas, quæ bonam parit seruitutem, scilicet iustitiæ. Vnde Augustin. in Ench. ait. Ad iustitiam faciendam non erit aliquis liber, nisi à peccato liberatus, esse iustitiæ cœpit seruus, & ipsa est vera libertas, propter recti facti lætitiam, simul & pia seruitus, propter præcepti obedientiam. Est alia libertas non vera, malæ seruituti adiuncta, quæ est ad malum faciendum: vbi ratio dissentit à voluntate, iudicans non esse faciendum quod voluntas appetit, ad bonum verò faciendum concordat ratio voluntati: & ideo ibi vera libertas est, & pia.

Ioan.8.c.
Rom.6.a
Cap.30.
Aliàs recte faciẽdi licentiam.

De libertate autem ad malum, & seruitute mala, ait Aug. in Ench. Serui, addicti peccato scilicet, quæ potest esse libertas, nisi quando eum peccare delectat? Liberaliter enim seruit, qui sui Domini voluntatem libenter facit: ac per hoc ad peccandum liber est, qui peccati seruus est.

Ca. superiùs citato.

Quæstio de libertate ad malum, an sit ipsa libertas liberi arbitrij, an alia. L

HIC quæri potest, vtrùm hæc libertas qua quis liber est ad malum, sit libertas arbitrij. Si enim libertas arbitrij est, bonum quidem est: quia libertas arbitrij bonum naturale est. Quibusdam videtur quòd sit ipsa libertas arbitrij, quæ semper bona est, sed propter peccati seruitutem ad malum fit liberior & pronior: & ideo dicitur non esse vera libertas, quia ad malum est. Aliis autem videtur, quod hæc libertas ad malum, quam suprà commemorauit Augu. non sit ipsa libertas arbitrij: sed sit quædam pronitas peccandi & curuitas quæ ex peccato est, & mala est.

Responsio secundum quosdam.

Quæstio alia de libertate ad bonum, an ipsa sit libertas arbitrij, an non. M

SIMILITER etiam quæri solet, vtrùm illa libertas vera, quę est ad iustitiam faciendam, sit ipsa libertas arbitrij. Quidam dicunt illam eandem esse, sed reparatam per gratiam, qua iuuante libera est ad bonum: sine gratia verò non est libera ad bonũ. Vnde Aug. in Ench. Ista libertas est quæ ad bene faciendum nunquã erit homini addicto & vendito sub peccato: nisi eum redimat qui dicit, Si filius vos liberauerit, verè liberi eritis. Quod antequàm fieri in homine incipiat, quomodo quisquam de libero arbitrio gloriatur, qui nondum est liber ad operandum bene? Ecce apertè ostendit liberum arbitrium per gratiam liberari, vt per illud bene operetur quis. Ideóque dicunt illam libertatem veram, quæ est ad bene faciendum, cuius suprà meminit Augustinus esse libertatem ipsam arbitrij gratia Dei liberatam & adiutam. Alij verò putant nõ esse ipsam arbitrij libertatem, sed aliam quandam: quæ ex gratia & libero arbitrio in mẽte hominis, Deo operante, incipit esse cùm reparatus est.

Responsio secundum quosdam.
Cap.3.
Ioan. 8.c

Universidad de Deusto
Biblioteca

Certa determinatio vtriusque quæstionis, quæ dicitur libertas ad bonum & ad malum esse libertas arbitrij. M

VERVM nobis magis placet vt ipsa libertas arbitrij sit, & illa qua quis liber est ad malum, & illa qua quis liber est ad bonũ faciẽdum. Ex causis enim variis sortitur diuersa vocabula. Dicitur enim libertas ad malum faciendum, antequàm per gratiam sit reparata: sed cùm per gratiam fuerit reparata, dicitur libertas ad bonum faciendũ: quia ante gratiam libera est voluntas ad malum: per gratiam verò libera fit ad bonum. Semper ergo voluntas hominis aliquo modo libera est, sed nõ semper bona est. Non enim est bona, nisi à peccato liberata: est tamen à necessitate libera. Vnde Aug. in lib. de Gratia & Libero Arbitrio, Semper in nobis voluntas libera est, sed non semper bona est. Aut enim libera est iustitiæ, quando seruit Peccato, & tunc est mala: aut à peccato libera est, quando seruit iustitiæ, & tunc est bona.

Ad Valẽtinũ c. 13. to. 7.

De libertate à miseria. O

EST iterum libertas à miseria: de qua Apostolus ait, Et ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei. Hanc libertatem habuit homo ante peccatum, quia omni carebat miseria, & nulla angebatur molestia: & plenius habebit in futura beatitudine, vbi miser esse non poterit. Sed in hac vita, quæ est inter primum peccatum & vltimam confirmationem, nemo à miseria liber est: quia pœna non caret. P

Repetit de corruptione liberi arbitrij vt addat alia.

Rom. 6. d
Rom. 8. d
Rom. 7. d

Ex prædictis iam apparet in quo per peccatum sit immutum vel corruptum liberum arbitrium: quia ante peccatum nulla erat homini difficultas, nullùmque impedimentum de lege membrorum ad bonum, nulla impulsio vel instigatio ad malum. Nunc autem per legem carnis ad bonum impeditur, & ad malũ instigatur: vt non possit velle & perficere bonum, nisi per gratiam liberetur & adiuuetur: quia vt ait Apostolus, Peccatum habitat in carne. Liberum ergo arbitrium cùm semper & in singulis sit liberum, non est tamen pariter liberum in bonis & in malis, & ad bona & ad mala. Liberius est enim in bonis, vbi liberatum est: quàm in malis, vbi liberatum non est. Et liberius est ad malum, quod per se potest: quàm ad bonum, quod nisi gratia liberetur & adiuuetur, non potest.

Quòd nõ æquiparitur liberum arbitriũ in bonis & in malis.

De libertate quæ sit ex gratia, & quæ ex natura. Q

LIBERTAS ergo à peccato & à miseria per gratiam est: libertas verò à necessitate per naturam. Vtranque libertatẽ, naturæ scilicet & gratiæ, notat Apostolus cùm ex persona hominis non redempti ait, Velle adiacet mihi perficere autem bonum non inuenio, ac si diceret, Habeo libertatem naturæ, sed non habeo libertatem gratiæ: ideo non est apud me perfectio boni. Nam voluntas hominis quam naturaliter habet, non valet erigi ad bonum efficaciter volẽdum vel opere implendũ, nisi per gratiam liberetur & adiuuetur. Liberetur quidẽ, vt velit: & adiuuetur, vt perficiat. Quia vt ait Apostolus, non est volentis velle, neque currẽtis currere, id est, operari: sed miserentis Dei, qui operatur in nobis velle & operari bona: cuius gratiã non aduocat hominis voluntas vel operatio, sed ipsa gratia voluntatem præuenit præparando vt velit bonum, & præparatam adiuuat vt perficiat.

Rom. 7. d
Quid possit per se hominis voluntas, & quid per gratiam.
Rom. 9. c
Ad Phil. 2. b

DE GRATIA OPERANTE & cooperante.

Distinct. XXVI. A

HÆC est gratia operans & cooperans. Operans enim gratia præparat hominis voluntatem, vt velit bonum: gratia cooperans adiuuat ne fruſtrà velit. Vnde Auguſt. in libro de gratia & libero arbitrio, Cooperando Deus in nobis perficit, quod operando incipit: quia ipse vt velimus operatur incipiens, qui volentibus cooperatur perficiens. Vt ergo veljmus operatur. Cùm autẽ volumus, & sic volumus vt perficiamus, nobis cooperatur: & tamen sine illo vel operãte vt velimus, vel cooperãte cum volumus, ad bona pietatis opera nihil valemus. Ecce his verbis satis aperitur quæ sit operans gratia, & quæ cooperans, Operans enim gratia est quæ præuenit voluntatem bonam, ea enim liberatur & præparatur hominis voluntas, vt sit bona, bonumque efficaciter velit. Cooperans verò gratia voluntatem iam bonam sequitur

De libero arbitrio cõparato ad auxilium gratiæ.
Ad Valentinum in c. 17. in tomo 7.

Quæ sit gratia operans & quæ cooperans.

Aug. super illud Ro. Nō est volētis neq; currentis. Rom. 9. c. Pro. 16. et Psal. 36. d Augu. de Perfectione Iustitiæ para. 17. circa finem lib. 1. Co. 15. b Idē in epistola ad Bonifaciū quæst. ca. 106. in epist. circa fi. Ca. 10. in tom. 6. De gratia operāte & cooperante hominis volūtate. Rom. 9. c Augu. in ench. c. 32 Auct. ad Siasplicia nū primo circa mediū quæst. 2. in to. 4. Ench. loco prīo citato

tur adiuuando. Vnde Augustin. contra Iulianum hæreticum, qui bonam voluntatem ex libero arbitrio tātùm esse dicebat, atque hominem per liberum arbitrium posse bonū velle & operari sine gratia asserebat, ait, Apertam de commendatione gratiæ Apostolus sententiam protulit, cùm ait, Nō est volentis neque currentis, sed Dei miserentis. Hæc si attenderes, Iuliane, non extenderes cōtra gratiam merita voluntatis humanæ. Non enim ideo miseretur Deus alicuius, quia voluit & cucurrit: sed ideo voluit & cucurrit, quia misertus est Deus. Paratur enim voluntas hominis à Deo, & à Domino gressus hominis diriguntur. Ideoque congruè ait, Non est volentis neque currentis, sed miserentis Dei. Non quia hoc sine voluntate nostra agatur, sed quia voluntas nostra nil boni agit, nisi diuinitus adiuuetur. Vnde alibi Apostolus ait, Non autem ego, sed gratia Dei mecum. Non ideo dicit, quia nihil boni agebat: sed quia nihil boni ageret, si illa non adiuuaret. His testimoniis apertè insinuatur quia voluntas hominis gratia Dei prævenitur atque præparatur vt fiat bona, non vt fiat voluntas: quia & ante gratiam voluntas erat, sed non erat bona & recta voluntas. 9

Quid sit voluntas.

VOLVNTATEM ipsam Augustinus in libro de Duabus Animabus ita definit, Voluntas est animi motus cogente nullo, ad aliquid non admittendum, vel adipiscendum. Hæc autem vt non admittat malum, & adipiscatur bonum, prævenitur & præparatur Dei gratia. Vnde Apostolus gratiam prævenientem & subsequentem commendans, id est, operantem & cooperantem, vigilanter dixit: Non est volentis neque currentis, sed Dei miserentis: & non ecōuersò non est miserentis Dei, sed volentis & currentis. Nam si (vt quibusdam placuit) quod dictum est ita accipiatur, Non est volentis, neque currentis, sed miserentis Dei: tanquam diceretur, Non sufficit sola volūtas hominis, si non sit etiam misericordia Dei: contrà dicitur, Non sufficit etiam misericordia Dei, si non sit etiam voluntas hominis. Ac per hoc rectè dictum est illud, quia id voluntas hominis sola nō implet, cui non etiam à contrario rectè dicitur, Non miserētis est Deo, sed voluntis est hominis, cùm id misericordia Dei sola non impleat? Homo enim credere vel sperare nō poterit, nisi velit;

nec peruenire ad palmam, nisi voluntate currat. Restat ergo vt ideo ita rectè dictum intelligatur, vt totum detur Deo, qui hominis voluntatem bonam præuenit & præparat adiuuandam, & adiuuat præparatam, nolentem præuenit, vt velit, volentem subsequitur ne frustrà velit. Ecce his verbis & aliis præmissis euidenter traditur, quia voluntas hominis præparatur & præuenitur gratia Dei vt velit bonum, & adiuuatur ne frustrà velit.

Quòd bona voluntas comitatur gratiam C

ITAQVE bona voluntas comitatur gratiam, non gratia voluntatem. Vnde Augustinus ad Bonifacium papam scribens contra Pelagianos inquit, Cùm fides impetrat iustificationē, sicut vnicuique Deus partitus est mensuram fidei: non gratiam Dei aliquid meriti præcedit humani, sed ipsa meretur augeri, vt aucta mereatur & perfici voluntate comitante, non dacente: pedissequa, non præuia. Ecce hîc apertè habes, quòd gratia præuenit bonæ voluntatis meritum: & ipsa bona voluntas pedissequa est gratiæ, non præuia.

In tom. 2. epist. 106. In glo. super illud Ro. 5. Iustificati igitur.

Quæ sit gratia voluntatem præueniens, scilicet fides cum dilectione. D

ETsi diligenter intendas, nihilominùs tibi monstratur quæ sit ipsa gratia voluntatem præueniens & præparans, scilicet fides cum dilectione. Ideóque Augustinus in eodem tractans quomodo iustificati sumus ex fide, & tamen gratis (vtrunque enim dicit Apostolus, qui dicit, Iustificati ex fide, alibi ait, Iustificati gratis per gratiam.) Hoc enim ideo dicit, ne fides ipsa superba sit, ne dicat sibi, Si ex fide iustificāi, quomodo gratis? Quod enim fides meretur, cur non potiùs redditur quàm donatur? Non dicat homo ista fidelis: qua cùm dixerit, Habeo fidem, vt mereatur iustificationem, respondetur ei, Quid habes, quod non accepisti? Fides enim qua iustificatus es, gratis tibi data est. Hîc apertè ostenditur, quòd fides est causa iustificationis, & ipsa est gratia, & beneficium, quo hominis prævenitur voluntas, & præparatur. Vnde Augustinus in primo libro Retractationum. Voluntas est qua & peccatur, & rectè vivitur. Voluntas verò ipsa nisi Dei gratia liberetur à seruitute, qua peccati serua

Epi. eadē Rom. 5. a Rom. 3. d 1. Cor. 4. b

Cap. 9. in medio capitis.

facta est,& vt vitia superet adiuuetur:rectè piéque viui à mortalibus non potest : & hoc beneficium quo liberatur, nisi eam
Rom.11.a præueniret, iam meritis daretur, & non esset gratia, quæ vti-
De beneficio quo voluntas liberatur. que gratis datur. Præuenitur ergo bona hominis voluntas illo gratiæ beneficio,quo liberatur & præparatur. Et illud beneficium fides Christi rectè intelligitur : sicut Augustinus in
Cap.106. Enchiridio euidenter ostendit dicens, Ipsum arbitrium liberandum est post illam ruinam à seruitute peccati.Nec omnino per se ipsum,sed per solam Dei gratiam, quæ in fide Chri-
Cap. 117. sti posita est,liberatur, vt voluntas præparetur.Ecce apertè dicit gratiam, per quam liberatur arbitrium, & præparatur voluntas, sitam esse in fide Christi. Fides enim Christi(vt in eodem ait)impetrat quod lex imperat.

Quòd voluntas bona quæ præuenitur gratia,quædam Dei dona præuenit. 5

Cap.32. Ipsa tamen eadem voluntas quædam gratiæ dona præuenit. Vnde Augustinus in Enchiridio, Præcedit bona voluntas hominis multa Dei dona, sed non omnia : quæ autem non præcedit,ipsa in eis est & ipsa iuuat, nam vtrumque legitur in
Psal. 58. sanctis Eloquiis. Et misericordia eius præueniet me, & mise-
Psal. 22. ricordia Dei subsequetur me, nolentem quippè præuenit vt
Matt.5.f velit, volentem subsequitur,ne fruſtrà velit.Cur enim admo-
Luc.11.b nemur orare pro inimicis nostris nolentibus piè viuere, nisi vt Deus in eis operetur & velle? Itémque cur admonemur
Rom.9.c. petere vt accipiamus,nisi vt ab illo fiat quod volumus, à quo factum est vt velimus? Inde Apostolus ait, Non est volentis neque currentis,sed Dei miserentis.Ex his apparet, quod bona hominis voluntas quædam dona Dei præuenit, quia eam comitatur gratia adiuuans: & quibusdam præuenitur : quam præuenit gratia operans,scilicet fides cum charitate.

Quæ prædictis videantur aduersari,scilicet quod videatur dici fidem esse ex voluntate. 5

Non est tamen ignorandum, quòd alibi Augustinus si-
Rom. 10. gnificare videtur, quòd ex voluntate sit fides, de illo verbo
Au. Tra. Apostoli, Corde creditur ad iustitiam:ita super Ioannem tra-
26.inprincipio to.9. ctans, Ideo non simpliciter Apostolus ait, Creditur.sed orde creditur : quia cætera potest homo nolens, credere nec nisi volens,

volens,intrare ecclesiam,& accedere ad altare potest nolens, sed non credere.Item super Genesim vbi Labam & Bathuel di-
Gen.24.f cunt, Vocemus puellam, & quæramus eius voluntatem:
Respõsio. cũ determinatione. Eph. 2.b.In to. 8. in fine enarratio nis ad illũ Psal.Proximã litera. dicit.Exponitur, quia fides est voluntatis, non necessitatis.Ad quod respondentes dicimus, non hæc ita accipienda fore, vt ex voluntate hominis fides intelligatur prouenire : cum ipsa sit propriè Dei donum, vt ait Apostolus,& ex ea bona hominis merita incipiant. Per hanc enim, vt ait Augustinus super psalmum 67.Iustificatur impius, id est, fit de impio pius, vt deinde ipsa fides incipiat per dilectionem operari : vnde omnia bona merita incipiunt. Sed potiùs hęc ideo ita dicta sunt, quia non est fides nisi in eo qui vult credere, cuius bonam voluntatem fides præuenit, non tempore, sed causa & natura. Vnde Augustinus suprà congruenter dixit, quòd bona voluntas in eis donis est, quæ non præcedit:& ipsa iuuat,quia ea iuuat quibus præuenitur, dum eis consentit ad affectum boni: & in eis est,quia tempore ab eis non præceditur.

Quædam adhuc addi quæ graviorem faciunt quæstionem,scilicet quòd cogitatio bona præcedit fidem. 6

Cæterum hanc quæstionem magis acuunt & vrgent verba Augustini, quibus in libro de Prædestinatione
Cap.2. Sanctorum, vtitur, pertractans illud verbum Apostoli, Non
10.7. quòd sufficientes simus cogitare aliquid, quasi ex nobis. At-
1.Cor.3.b tendant, inquit, hîc, & verba ista perpendant, qui putant ex nobis esse fidei cœptum, & ex Deo esse fidei supplementum. Commendans enim istam gratiam, quæ non datur secundum aliqua merita, sed efficit omnia bona merita : inquit, Non quòd sufficientes simus cogitare aliquid boni, scilicet ex nobis. Quis autem non videat prius esse cogitare quàm
Quid sit credere. credere? Nullus quippè credit aliquid, nisi priùs cogitauerit esse credendum. Si ergo cogitare bonum non est ex nobis, vt hîc Apostolus tradit, nec credere,quanquam & ipsum credere nihil est aliud quàm cum assensione mentis cogitare, hîc videtur insinuare, quòd cogitatio bona præcedat fidem: & ita bona voluntas præueniat fidem, non præueniatur,quod prædictis aduersari videtur. Ad hoc autem dicimus, quòd
Determinatio. aliquando cogitatio bona, siue voluntas,præuenit fidem : sed

non est illa boua voluntas vel cogitatio, qua rectè viuitur. Ne-
Epi. 144. In tom. 2. la enim sine fide & charitate non est. Nam vt ait Augustinus
Co. 3. d Rom. 5. a & ad Ga. 5. Grego. Hom. 27. circa illud Ioan. 15. Hoc est præceptũ meum, & Au. li. de Spiritu & Lit. ca. 14 ad Anastasium, Sine spiritu non est voluntas hominis liberæ
cùm cupiditatibus vincatur: non est libera ad bonum, nisi li-
berata fuerit. Non autem liberatur, nisi per spiritum sanctum
diffundatur charitas in cordibus. Non est libera voluntas, nisi
eam liberet gratia per legem fidei, id est, non est libera, sine
fide operante per dilectionem: & illa sufficienter & verè bo-
na est. Non est enim fructus bonus, qui de charitatis radice
non surgit, Si verò adsit fides operans per dilectionem sit de-
lectatio boni.

De illa cogitatione boni quæ præcedit fidem, plenè disseritur. H

ILLA autem cogitatio siue voluntas, quæ fidem & cha-
ritatem, aliásque iustificationes præcedit, non sufficit ad sa-
lutem, nec rectè ea viuitur. Hac voluntate concupiscitur illa
bona voluntas quæ est magnum bonum, ista verò non. Alia
est ergo illa voluntas siue cogitatio, alia ista. Et sicut illa istam
præcedit, ita illam præuenit intellectus. Vnde Augustinus
ista distinguens super illum locum Psalmi 118. Concupiuit
anima mea desiderium iustum, ait, Concupiuit desiderare,
inquit, non desiderauit. Videmus enim ratione nonnunquam
quàm vtiles sunt iustificationes Dei: sed infirmitate præce-
diti aliquando non desideramus. Præuolat ergo intellectus,
sequitur tardus aut nullus effectus. Scimus bonum, nec de-
lectat agere: & cupimus vt delecter. Sic iste olim desiderare
concupiscebat, quæ bona esse cernebat, cupiens eorum habe-
re delectationem, quorum potuit videre rationem. Ostendit
itaque quibus quasi gradibus ad eas perueniatur: prius enim
est, vt videantur quàm sint vtiles & honestæ, deinde vt ea-
rum desiderium concuspicatur, postremò, vt proficiente gra-
tia delectet earum operatio, quarum sola ratio delectabat.
Attende hunc ordinem gratiarum, quem hic distinctè assi-
gnat Augustinus, qualiter scilicet intellectus bonorum præ-
cedit concupiscentiam eorundem, & ipsa concupiscentia de-
lectationem quæ fit per fidem & charitatem: qua habita ve-
rè bona est voluntas qua rectè viuitur. Ipsáque fidei comes
est, non præuia. Qui verba Augustini præmissa secundùm
hanc distinctionem considerat, nullam ibi repugnantiam

Secũdum verba Au. gratiarũ ordinẽ exponit.

fore animaduertit: non ignorans etiam ante gratiam præue-
nientem & operantem, qua voluntas bona præparatur in
homine, præcedere quædam bona ex Dei gratia & libero
arbitrio, quædam etiam ex solo libero arbitrio, quibus ra-
men vita non meretur, nec gratiam qua iustificatur. Illius
enim gratiæ percipiendæ, quæ voluntatem hominis sanat,
vt sanata legem impleat, nulla merita præcedunt. Ipsa est
enim qua iustificatus impius fit iustus, qui prius erat im-
pius: meritis autem impij non gratia, sed pœna debetur:
nec ista esset gratia, si non daretur gratuita. Datur autem
gratuita, quia nil boni antè feceramus, vnde hoc mereremur. Non negamus tamen multa ante hanc gratiam, & præ-
ter hanc gratiam ab homine fieri bona per liberum arbi-
trium, vt tradit Augustinus in Responsionibus contra Pela-
gianos: vbi dicit homines per liberum arbitrium agros
colere, domos ædificare, & alia plura bona facere sine gra-
tia cooperante.

Quòd li quãdogratia, ĩ iustificationis multa in homine cedũt bona, quædã ex gratia & quædã ex li. ar. tantùm. Au. de Spũ & Litera ad Mar. cap. 9. & idẽ ad Sixtũ epist. q. 105.

Vtrùm vna eadémque sit gratia quæ dicitur operans & cooperans. I

HIC considerandum est, cùm prædictum sit per gratiam
operantem & præuenientem, voluntatem hominis liberati
ac præparati vt bonum velit, & per gratiam cooperantem &
subsequentem adiuuari, ne frustrà velit: vtrùm vna & eadem
sit gratia, id est, vnum munus gratis datum, quod operetur
& cooperetur, an diuersa, alterum operans, & alterum coo-
perans. Quibusdam nõ irrationabiliter videtur, quòd vna &
eadem sit gratia, idem donum, eadem virtus. quæ operatur
& cooperatur: sed propter diuersos eius effectus & dicitur
operans & cooperans. Operans enim dicitur, inquantùm li-
berat & præparat voluntatem hominis vt bonum velit: coo
perans inquantùm eandem adiuuat ne frustrà velit, scilicet
vt opus faciat bonum. Ipsa enim gratia non est otiosa, sed
meretur augeri, vel aucta meretur perfici.

Quòd ab homine bona fiunt per liberũ arbitriũ. Hinc dicit quòd vna sit, sed propter diuersos effectus diuersa sortitur nomina. An tequam soluit præmittit de tribus generibus bonorum.

Quid sit ipsa gratia, & quomodo mereatur augeri, quæritur. K

SI verò quæritur quomodo ipsa gratia præueniens me-
reatur augeri & perfici, cùm nullum meritum sit absque li-
bero arbitrio: & quid sit ipsa gratia, an virtus, an non, & si
virtus, an actus, vel non. Vt hoc apertè insinuari valeat, præ-
mittendum est tria esse genera bonorum. Alia nanque sunt
magna, alia minima, alia media: vt August. ait in 1. lib. Re-
tractat.

Cap. 9. in medio capit. Et li. 2. de libe. arbit. ca. 19. to. 1.

tractat. Virtutes, inquit, quibus rectè viuitur, magna bona sunt. Species autem quorūlibet corporum sine quibus rectè viui potest, minima bona sunt. Potentiæ verò animi sine quibus rectè viui non potest, media bona sunt. Item virtutibus nemo malè vtitur. Cæteris autem bonis, id est, mediis & minimis non solùm bene, sed etiam malè quisque vti potest: & ideo virtute nemo malè vtitur, quia opus virtutis est bonus vsus istorum, quibus etiam non bene vti possumus. Nemo autem bene vtendo, malè vtitur: non solùm autem magna, sed etiam media, & minima bona esse præstitit bonitas Dei. Ecce habes tria genera bonorum distincta.

1

In quibus bonis sit liberum arbitrium.

Cap. 9. in fin.

QVÆRITVR autem in quibus bonis contineatur liberum arbitrium. De hoc Augusti. in 1. lib. Retract. ita ait, In mediis quidem bonis inuenitur liberum voluntatis arbitrium, quia & malè illo vti possumus: sed tamen tale est, vt sine illo rectè viuere nequeamus. Bonus autem vsus eius iam virtus est: quæ in magnis reperitur bonis, quibus malè vti nullus potest. Et quia bona & magna, & media, & minima ex Deo sunt: sequitur vt ex Deo sit etiam bonus vsus liberæ voluntatis, qui virtus est, & in magnis numeratur bonis. Attende diligenter quæ dicta sunt, & confer in vnum: sic enim aperietur quod suprà quærebatur. Dixit quidem opus virtutis esse bonum vsum illorum bonorum, quibus etiam non bene vti possumus, id est, mediorum in quibus posuit liberum arbitrium, cuius quoque bonum vsum dixit esse virtutem. Quod si est, non est ergo opus virtutis, quod suprà dixit: quia aliud est virtus, aliud opus eius.

DE VIRTVTE QVID SIT, ET quid sit actus eius.

De cōparatione gratiæ ad virtutem. Li. 2. de li be. arbitr. cap. 18.

A

Distinct. XXVII.

HIc videndum est quid sit virtus, & quid sit actus vel opus eius. Virtus est (sicut ait Aug.) bona qualitas mentis, qua rectè viuitur, & qua nullus malè vtitur: quā Deus solus in homine operatur. Ideoq; opus Dei tantùm est sicut de virtute iustitiæ, Augustinus docet super illum locū psalmi: Feci

Feci iudicium & iustitiam: ita dicens, Iustitia magna virtus animi est, quam nō fecit in homine nisi Deus. Ideòque cùm ait Propheta ex persona Ecclesiæ, Feci iustitiam: non ipsam virtutem, quā nō facit homo, sed opus eius intelligi voluit. Ecce apertè insinuatur hic, quòd iustitia in homine non est opus hominis, sed Dei: quod & de aliis virtutibus itidem intelligendum est.

Psal. 118. In to. 8. cō cio 26. e- iusdem. Psal.

De fide itidem dico, quòd non est ex homine, sed ex Deo tantum

B

Ephe. 2. b

NAM de gratia fidei Ephesiis scribens Apostolus, similiter fidem non ex homine, sed ex Deo tantùm esse asserit, inquiens, Gratia estis saluati per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum est. Quod à sanctis exponitur: Hæc scilicet fides non est vi naturæ nostræ. quia donum Dei purè est. Ecce & hic apertè traditur, quòd fides non est ex libertate arbitrij, siue ex arbitrio voluntatis: quod superioribus consonat, vbi dictum est, gratiam præuenientem vel operantem esse virtutem, quę voluntatem hominis liberat & sanat. Vn de Augustinus in libro de Spiritu & litera ait, Iustificati sumus non per liberam voluntatem, sed per gratiam Christi: non quòd sine voluntate nostra fiat, sed voluntas nostra ostenditur infirma per legem, vt sanet gratia voluntatem, & sana voluntas impleat legem.

Cap. 9. Tomo 3.

De gratia quæ liberat voluntatem, quæ si virtus est, virtus non est ex libero arbitrio, & sic non est motus mentis.

C

SI igitur gratia, quæ sanat & liberat voluntatē hominis, virtus est vna vel plures, cùm ipsa gratia non sit ex arbitrio voluntatis, sed eam potiùs sanet ac præparet, vt bona sit: cōsequitur vt virtus non sit ex libero arbitrio, & ita nō sit motus vel affectus mentis, cùm omnis motus vel affectus mentis sit ex libero arbitrio: sed bonus ex gratia est & libero arbitrio, malus verò ex libero arbitrio tantùm. Vt enim ait Aug. in li. Retract. Homo sponte & libero arbitrio cadere potuit, non etiam resurgere. Idem in li. de Duabus Animabus, Animæ si libero ad faciendum & non faciendum motu animi careant: si denique his abstinendi ab opere suo potestas nulla

Li. 1. c. 9. & 15. & to. 6. li. de bono perseuerātiæ. 2. Ca. 11.

Ca. 12. in Tomo 6. Hic aperit ad quid prædicta tẽdant vt innoteſcet an vir tus ſit motus mentis vel nõ. Perſimile oſtendit & eſt cõparatio interria. Pſa. 142. Exe. 34.

nulla conceditur, earum peccatum tenere nõ poſſumus. Hic apertè oſtenditur, quòd motus animi ſiue ad bonum, ſiue ad malũ ex libero arbitrio eſt. Ideóque ſi gratia vel virtus motus mẽtis eſt, ex libero arbitrio eſt. Si verò ex libero arbitrio vel ex parte eſt, iam non ſolus Deus ſine homine eam facit. Propterea quidam non ineruditè tradunt, virtutem eſſe bonam mentis qualitatem ſiue formam, quæ animam informat: & ipſa non eſt motus vel affectus animi, ſed ea liberum arbitrium iuuatur, vt ad bonum moueatur & erigatur, & ita ex virtute & libero arbitrio naſcitur bonus motus vel affectus animi, & exinde bonũ opus procedit exterius: ſicut pluuia rigatur terra, vt germinet & fructum faciat, nec pluuia eſt terra, nec germen nec fructus, nec terra germen vel fructus, nec germen fructus: ita gratis terræ mentis noſtræ, id eſt, libero arbitrio volũtatis infunditur pluuia diuinæ benedictionis, id eſt inſpiratur gratia, quod ſolus Deus facit, non homo cum eo, qua rigatur voluntas hominis vt germinet & fructificet, id eſt, ſanatur & præparatur vt bonũ velit, ſecundùm quod dicitur operãs, & iuuatur vt bonum faciat, ſecundùm quod dicitur cooperans. Et illa gratia virtus non incongruè nominatur, quia voluntatem hominis infirmam ſanat & adiuuat.

Ex quo ſenſu dicantur ex gratia incipere bona merita, & de qua gratia hoc intelligatur. D

Qualiter intelligatur cũ ex ſola gratia eſſe dicuntur.

CVM ergo ex gratia dicuntur eſſe bona merita & incipere aut intelligitur gratia gratis dãs, id eſt, Deus: vel potiùs gratia gratis data, quæ voluntatem hominis præuenit. Non enim eſſet magnum ſi hæc à Deo dicerentur eſſe à quò ſunt omnia, ſed potiùs eius gratia gratis data intelligitur, ex qua incipiunt bona merita: quæ cum ex ſola gratia eſſe dicantur, non excluditur liberum arbitrium, quia nullum meritum eſt in homine, quod non ſit per liberum arbitrium. Sed in bonis merẽdis cauſæ principalitas gratiæ attribuitur: quia principalis cauſa bonorum meritorum eſt ipſa gratia, qua excitatur liberum arbitrium & ſanatur, atque iuuatur voluntas hominis vt ſit bona.

Quòd bona voluntas gratiæ principaliter eſt, & etiam gratia eſt ſicut & omne bonum meritum. E

QVÆ

QVAE ipſa etiam donum Dei eſt, & hominis meritum, imò gratiæ, qua ex gratia principaliter eſt, & gratia eſt. Vnde Auguſtini. ad Sixtum presbyterum, Quid eſt meritum hominis ante gratiam, cùm omne bonum noſtrum meritum non in nobis facit niſi gratia? Ex gratia enim (vt dictum eſt) quæ præuenit & ſanat arbitrium hominis, & ex ipſo arbitrio procreatur in anima hominis, bonus affectus ſiue bonus motus mentis: & hoc eſt primum bonum hominis meritum. Sicut, verbi gratia, ex fidei virtute & hominis arbitrio generatur in mente motus quidam bonus & remunerabilis, ſcilicet ipſum credere, ita ex charitate & libero arbitrio alius quidam motus bonus proueniet, ſcilicet diligere, bonus valdè: ſic de cæteris virtutibus intelligendum eſt. Et iſti boni motus, vel affectus merita ſunt & dona Dei, quibus meremur & ipſorũ augmẽtationem, & alia quæ conſequenter hìc & in futuro nobis opponuntur.

Epi. 105. ante mediũ to. 2. Qualiter bonumme ritum in homine conſtituitur, & quid ſit primum bonumme ritum.

Ex qua ratione dicitur fides mereri iuſtificationem, & alia. F

CVM ergo dicitur fides mereri iuſtificationem & vitam æternam, ex ea ratione dictum accipitur, quia per actum fidei meretur illa. Similiter de charitate, & iuſtitia, & de aliis accipitur. Si enim fides ipſa virtus præueniens diceretur eſſe mentis actus, qui eſt meritum: iam ipſa ex libero arbitrio originem haberet: quod quia non eſt, ſic dicitur eſſe meritum, quia actu eius eſt meritum, ſi tamen adſit charitas, ſine qua nec credere, nec ſperare meritum eſt vitæ. Vnde apparet verè quia charitas eſt ſpiritus ſanctus, quæ animæ qualitates informat & ſanctificat, vt eis anima informetur & ſanctificetur: ſine qua animæ qualitas non dicitur virtus, quia non valet ſanare animam.

De muneribus virtutum, & de gratia quæ non eſt, ſed facit meritum. G

EX muneribus itaque virtutum boni ſumus & iuſtè viuimus: & ex gratia, quæ non eſt meritum, ſed facit, non tamen ſine libero arbitrio proueniunt merita noſtra, ſcilicet boni affectus eorúmque progreſſus atque bona opera, quæ Deus remunerat in nobis: & hæc ipſa ſunt Dei dona. Vnde Aug. ad Sixtum preſbyterum, Cùm coronat Deus merita noſtra, nihil aliud coronat quàm munera ſua. Vnde vita æterna, quæ

Epiſ. 105. ante med.

vbi suprà & 10.6. enarratione ad Psal.98. circa medium: & enarratione ad Ps. 202. non longè à principio. Dist.26. lite.L. & litera K. eiusdem distinct.

quæ in fine à Deo meritis præcedentibus redditur, quia & eadem merita quibus redditur, non à nobis sunt, sed in nobis facta sunt per gratiam, rectè & ipsa vita gratia nuncupatur, quia gratis datur. Nec ideo gratis, quia non meritis datur: sed quia data sunt per gratiam & ipsa merita, quibus datur.

Epilogat vt alia addat. h

EX præmissis iam innotescere nobis aliquatenùs potest, qualiter gratia præueniens meretur augeri ex alia: & quid ipsa sit, an virtus, an aliud: & si virtus, an sit actus vel non. Ostensum enim est suprà ex parte quorundam, quòd ipsa est virtus: quia virtus non est actus, sed eius causa, non tamen sine libero arbitrio. Vnde quod suprà Aug. dixit bonum vsum liberi arbitrij esse virtutem, ita accipi potest, id est, actum virtutis: alioquin sibi contradicere videretur, qui etiam opus virtutis suprà dixit esse bonum vsum eorum quibus non bene vti possumus: in quibus posuit liberum arbitrium. Si verò bonus vsus liberi arbitrij opus virtutis est, iam virtus non est. Cùm ergo bonum vsum eius virtutem esse dixit, nomine virtutis ipsius vsum significauit.

Quòd idem vsus est virtutis, & liberi arbitrij: sed virtutis principaliter. i

gratia præueniēs quæ virtus intelligitur, nō est lib. arbitr. vsus, sed ex ea omnia bona merita. 1. Co. 15. b De gratia & libero arbitrio. Ca. 5. & 6 sparsim in tom. 7. & de Corre. & Gratia ca. 13.

IDEM nempè vsus bonus ex virtute est, & ex libero arbitrio: sed ex virtute principaliter. Et bonus ille vsus in magnis bonis annumerandus est. Illa autem gratia præueniens, quæ & virtus est, & non vsus liberi arbitrij est: sed ex ea potiùs est bonus vsus liberi arbitrij, quæ nobis est à Deo, non à nobis. Vsus verò bonus arbitrij & ex Deo est, & ex nobis: & ideo bonum meritum est. Ibi enim solus Deus operatur: hic Deus & homo. Hoc meritum ex illa purissima gratia prouenit, quod Apostolus notauit dicens, Gratia Dei sum id quod sum: &, Gratia eius in me vacua non fuit. Super quem locum Augustinus ita ait Rectè gratiam nominat: primùm enim solam gratiam dat Deus, & non nisi gratiam, cùm non præcedant nisi mala merita: sed post per gratiam incipiunt bona merita. Et vt ostenderet etiam liberum arbitrium, addit, Et gratia eius in me vacua non fuit. Et ne ipsa voluntas sine gratia Dei putetur aliquid boni posse, subdit, Non autem ego solus, scilicet sine gratia: sed gratia Dei mecum, id est, cum libero

libero arbitrio. Planè cum data fuerit gratia, incipiunt esse nostra merita bona, per illam tamen: quia si illa defuerit, cadit homo.

Aliorum sententia hìc ostenditur, qui dicunt virtutes esse bonos vsus liberi arbitrij, id est, actus mentis. k

ALII verò dicunt virtutes esse bonos vsus naturalium potentiarum, non tamen omnes, sed tantummodo interiores qui in mente sunt: exteriores verò qui per corpus geruntur, non virtutes esse dicunt, sed opera virtutū. Et ideo quod Aug. dicit opus virtutis esse bonum vsum naturalium potētiarum, de vsu exteriori accipiunt: quod verò dicit bonum vsum liberi arbitrij virtutem esse, & in magnis numerari bonis, de vsu interiori intelligunt. Et virtutes nihil aliud esse quàm bonos affectus vel motus mentis asserunt, quos Deus in homine facit, non homo: quia licet illi motus sint liberi arbitrij, non tamen esse queunt, nisi Deus ipsum liberet & adiuuet gratia sua operante & cooperante: quam Dei gratuitam voluntatem accipiunt, quia Deus est qui & operatur in nobis velle & operari bonum.

Dist. 26. K. & L. Qualiter prædicta Aug. huic sententiæ conueniūt. Ad Phil. 2. b

Quibus authoritatibus muniunt quòd virtutes sint motus mentis. l

QVOD autem virtutes sint motus mentis testimoniis Sanctorum astruunt. Dicit enim Aug. super Ioannem, Quid est fides? Credere quod non vides. Credere autem motus mētis est. Idem in lib. 3. de Doct. Christ. Charitatem autem voco motū animi. Si verò charitas & fides motus animi sunt, virtutes ergo motus animi sunt. Quibus alij respondentes, præmissa verba Aug. ita intelligenda fore inquiunt, Fides est credere quod non vides, id est, fides est virtus qua creditur quod non videtur. Item, Charitas est motus animi, id est, gratia qua mouetur animus ad diligendum. Et quòd hæc & his similia ita accipienda sint, ex his conijcitur quæ alibi Aug. ait. Nam in secundo libr. Quæstionum Euangelij inquit, Est fides qua creduntur ea quæ non videntur, quæ propriè dicitur fides. Item in 13. lib. de Trin. Aliud sunt ea quæ creduntur, aliud est fides qua creduntur. Ex quibus verbis sic argumentando procedunt. Aliud est credere, aliud illud quo creditur. Prædictum autem est fidem id esse quo creditur. Sic ergo credere non est fides: quia credere non est id quo

Tract. 40. Cap. 10. Tomo 3. Quomodo alij his respondeant, prædicta determinantes. Aug. in 2. li. Quæst. Euangelicarum, cap. 39. tomo 4. c. 3.

creditur. Addunt quoque, Virtus opus Dei tantùm est, quam ipse solus facit in nobis. Ipsa ergo non est vsus vel actus liberi arbitrij: sed credere est actus liberi arbitrij: non est itaq; virtus. Præmissis aliisque rationibus ac testimoniis innituntur vtrique. Horum autem iudicium diligentis lectoris relinquo examini, ad alia properans.

PRÆDICTA REPETIT VT ALIA ADdat, definitam assignationem ponens de gratia & libero arbitrio contra Pelagianos.

Distinct. XXVIII. A

De potestate libe. arb. hominis lapsi, quam habet gratia circumscripta. Cap 9.

Quæ sit hæresis Pelagianorum Aug. lib. de Hæresibus vnico in articulo hæresu 88. tomo 6.

ID verò inconcussè & incunctanter teneamus liberum arbitrium sine gratia præueniente & adiuuante non sufficere ad salutem & iustitiam obtinendam: nec meritis præcedentibus gratiam Dei aduocari, sicut Pelagiana hæresis tradidit. Nam vt ait Aug. 1 lib. Retract. Noui hæretici Pelagiani liberum sic asserunt voluntatis arbitrium, vt gratiæ Dei non relinquant locum, quam secundùm merita nostra dari asserunt. Pelagianorum hæresis omnium recentissima à Pelagio monacho exorta est. Hi Dei gratiæ, qua prædestinati sumus, & qua meruimus de potestate tenebrarum erui, intantum inimici sunt, vt sine hac credant hominẽ posse facere omnia diuina mandata. Denique Pelagius à fratribus increpatus, quòd nihil tribueret adiutorio gratiæ Dei, ad eius mandata faciendа: non eam libero arbitrio proponebat, sed infideli calliditate supponebat, dicens ad hoc eam dari hominibus: vt quæ facere per liberum arbitrium iubentur, facilius possint implere per gratiam. Dicendo vtique, Facilius possint, voluit credi, etsi difficilius, tamen posse homines sine gratia facere iussa diuina. Illam verò gratiã Dei, sine qua nihil boni possumus facere, non esse dicunt nisi in libero arbitrio: quod nullis suis præcedẽtibus meritis ab illo acceperit nostra natura, ipso ad hoc tantùm iuuante nos per suam legem atque doctrinam, vt discamus quæ facere & quæ sperare debeamus. Non autem ad hoc per donum spiritus sancti, vt quæ didicerimus esse facienda, faciamus. Ac per hoc diuinitus nobis dari scientiam confitentur, qua ignorantia pelliturcharitatem autem negant diuinitùs dari, qua piè viuitur, vt scilicet, sit donum Dei scientia, quæ sine charitate inflat: & non sit donum Dei ipsa charitas, quæ vt scientia non inflet, ædificat. Destruunt etiam orationes, quas facit ecclesia siue pro infidelibus, & doctrinæ Dei resistentibus, vt conuertantur ad Deum: siue pro fidelibus, vt augeatur Dei fides, & perseuerent in ea. Hæc quippè non ab ipso accipere, sed à seipsis homines habere contendunt: gratiam Dei qua liberamur ab impietate, dicentes secundum merita nostra dari. Paruulos etiam sine vllo peccati originalis vinculo asserunt nasci. *1.Cor.8. d*

Hic ponit ea quibus suum confirmant errorem, verbis Aug. contra ipsum vtentes. B

QVOD verò dicunt sine gratia hominem per liberũ arbitrium omnia iussa implere, huiusmodi inductionibus muniunt: Si, inquiunt, non potest ea facere homo quæ iubẽtur, non est ei imputandum ad mortem, sicut tu ipse Aug. in lib. de Libero Arbitrio asseris: Quis, inquis, peccat in eo quod nullo modo caueri potest? Peccatur autem. Caueri ergo potest. Hoc testimonio Aug. Pelagius vsus est disputans aduersus eum, imò aduersus gratiam: sicut Aug. in lib. Retract. illud & alia huiusmodi retractans commemorat, inquiens, In his atque huiusmodi verbis meis, quia gratia Dei commemorata non est de qua tunc non agebatur, putant Pelagiani suam nos tenuisse sententiam: sed frustrà hoc putant. Voluntas quippè est qua peccatur & rectè viuitur, quod his verbis egimus: sed ipsa nisi Dei gratia liberetur, & vt vitia superet adiuuetur, rectè à mortalibus viui non potest. Ecce apertè dererminat, ex quo sensu illa dixerit, inimicos gratiæ refellens. *Lib. 3. ca. 18. in tomo 1. & li. De Natura & Gratia c. 6. 7. tom. 7. Li. 1. c. 9.*

Aliud testimonium August. ponit, quo Pelagius pro se vtebatur. C

SIMILITER & innitebatur Pelagius verbis Aug cõtra gratiam, qui in li. de Duabus Animabus dicit. Peccati, inquit, reum tenere quẽquam, quia non fecit quod facere non potuit, summæ iniquitatis & insaniæ est. His auditis exiliit Pelagius dicens, Cur ergo paruuli & illi qui nõ habent gratiam, sine qua nõ possunt facere mandata diuina, rei tenentur? Hoc autẽ qua occasione dixerit, in lib. Retract. Pelagio respondens aperit. Id enim contra Manichæos dixit, qui in *Cap. 12. & Retract. 1. Cap 15. Quæstio Pel. qq. Li. 1. c. 11. Determinatio Aug.*

homine duas naturas esse cõtendunt, vnam bonam ex Deo, alteram malam ex gente tenebrarum, quæ nunquam bona fuit, nec bonum velle potest: quod si esset, non videretur ei imputandum esse si bonum non faceret.

Aliud quod videtur contradicere gratiæ Dei addit. D

ALIBI etiam Aug. dicit, quod huic gratiæ contradicere videtur qua iustificamur. Ait enim in lib. contra Adamantinum Manichæi discipulum, Nisi quisque voluntatem suam mutauerit, bonum operari non potest: quod in nostra potestate esse positum Dominus docet vbi ait, Aut facite arborem bonã, aut fructus eius bonos, &c. Quod Aug. in Retract. non esse contra gratiam Dei quam prædicamus ostendit. In potestate quippè hominis est mutare in melius voluntatem: sed ea potestas nulla est, nisi à Deo detur: de quo dictum est, Dedit eis potestatem filios Dei fieri. Cùm enim hoc sit in potestate, quod cùm volumus facimus, nihil tam in potestate quàm ipsa voluntas est, sed præparatur à Domino voluntas, eo ergo modo dat potestatem.

Cap. 26. In tom. 6. Mat. 12. c Determinatio Aug. in lib. Retra. 1. 6. 22. Ioan. 1. b August. in lib. contra Adamantinũ Manich. discipulum cap. 27. In tom. 6. & li. Retract. 1. c. 22.

Aliud testimonium eiusdem, quod videtur aduersum. E

SIC etiam intelligendum est quod in eodem ait, scilicet, in nostra potestate esse, vt vel inseri bonitate Dei, vel excidi eius seueritate mereamur: quia in potestate nostra non est nisi quod nostram sequitur voluntatem, quæ cùm præparatur à Domino, facilè fit opus pietatis, etiam quod impossibile & difficilè fuit.

Aliud testimonium. F

IN expositione quoque quorundam propositionum epistolæ ad Romanos quædam Aug. interserit, quæ videntur huic doctrinæ gratiæ aduersari. Ait enim, Quod credimus nostrum est: quod autem bonũ operamur, illius est qui credentibus dat spiritum sanctum: & paulò post, Nostrum est credere & velle, illius autem dare credentibus, & volentibus facultatem bene operandi per spiritum sanctum. Quæ quàliter intelligi debeant. Aug. in lib. Retract. aperit dicens, Verum est quidem à Deo esse quod operamur bonum: sed eadem regula vtriusque est, & volendi, scilicet, & faciendi, & vtrunque ipsius est, quia ipse præparat voluntatem: & vtrũque nostrum

In lib. expositionis quarundã propositionũ epistolæ ad Roman. art. 60. & 61. 104. Lib. 1. cap. 23.

nostrum est, quia non fit nisi volentibus nobis. Illa itaque profectò non dixissem, si iam scirem etiam ipsam fidem inter spiritus sancti munera reperiri.

Adhuc addit aliud quod videtur contrarium. G

ILLVD etiam diligenter est inspiciendum, quod Aug. in lib. de Prædestinatione Sanctorum ait, scilicet, quòd posse habere fidem, sicut posse habere charitatem, natura est hominum: habere autem fidem sicut habere charitatem, gratia est fidelium. Quod non ita dictum est tanquam ex libero arbitrio valeat haberi fides vel charitas: sed quia aptitudinem naturalem habet mens hominis ad credendum vel diligendum, quæ Dei gratia præuenta credit & diligit: quod sine gratia non valet.

Cap. 5. in tom. 7. & in lib. de Vera inuo. art. 31 5. Determinatio.

Testimonio Hieronymi astruit quid tenendum sit de gratia & libero arbitrio: vbi triplex hæresis inducitur, scilicet, Iouiniani, Manichæi, & Pelagij. H

ID ergo de gratia & libero arbitrio indubitanter teneamus quod Hiero. in explanatione fidei catholicæ ad Damasum Papam Iouiniani, & Manichæi, & Pelagij errores collidens docet. Liberum, inquit, sic confitemur arbitrium, vt diamus nos semper indigere Dei auxilio: & tam illos errare, qui cum Manichæo dicunt hominem peccatum vitare non posse, quàm illos qui cum Iouiniano asserunt hominem non posse peccare. Vterque tollit arbitrij libertatem. Nos verò dicimus hominem semper & peccare & non peccare posse, vt semper nos liberi confiteamur esse arbitrij. Hæc est fides quam in catholica ecclesia didicimus, & quam semper tenuimus.

Cuius initium, credimus in Deum patrem, &c. Tomo 4.

VTRVM HOMO ANTE PECCATVM eguerit gratia operante & cooperante.

Distinct. XXIX. A

De potestate lib. arb. primò hominis, vtrùm s. eguerit gratia operante sequente.

POST hæc considerandum est, vtrùm homo ante peccatum eguerit gratia operãte & cooperante. Ad quod breuiter dicimus, quia non cooperante tantum, sed etiam operante gratia indigebat: non quidem secundùm omnem operandi modum operantis gratiæ, operatur enim liberando & præparando voluntatem hominis ad bonum. Egebat itaque

cundùm statũ naturæ institutæ. Cap. 106. In tom. 3.

homo ea,non vt liberaret volũtatem suam, quæ peccati seruua non fuerat:sed vt præpararet ad volendum efficaciter bonum,quod per se non poterat. Non enim poterat bonũ mereri sine gratia,vt Aug. in Enchir. euidenter tradit. Illam inquit,immortalitatem , in qua poterat non mori natura humana,perdidit per liberum arbitrium. Hanc verò, in qua nõ poterat mori acceptura est per gratiam:quam fuerat , si non peccasset,acceptura per meritum : quãuis sine gratia nec tũc vllum meritum esse potuisset,quia etsi peccatum in solo erat arbitrio constitutum , non tamen iustitiæ habendæ vel retinendæ sufficiebat liberum arbitrium,nisi diuinam præberetur adiutorium. Ecce his verbis satis ostenditur , quòd ante peccatum homo indigebat gratia operante & cooperante. Non enim habebat quo pedẽ mouere posset sine gratiæ operantis & cooperantis auxilio:habuit tamẽ quo poterat stare.

Quòd homo ante lapsum virtutes habuerit. B

Sanctorũ testimonijs affirmat hominem primum habuisse virtutes. in tom. 3. Epist. 41. Super Psal. 114. ser. 8. li. 11. c. 42. in fi. li. & li. 6. c. 27. & 82.

PRÆTEREA quæri solet, vtrùm homo ante lapsum virtutem habuerit. Quibusdam videtur quòd non habuerit, id ita probare conantibus. Iustitiam, inquiunt , non habuit, quia præceptum Dei contempsit,nec prudentiam , quia sibi non prouidit, nec temperantiam , quia aliena appetiit, nec fortitudinem quia prauæ suggestioni cessit. Quibus respondentes,dicimus eum quidem non tunc habuisse has virtutes quando peccauit,sed antè,& tunc amisisse. Quod multis Sãctorum testimoniis comprobatur. Ait enim August. in quadam Homilia , Adam perdita charitate malus inuentus est. Item,Princeps vitiorum , dum vicit Adam de limo terræ ad imaginem Dei factum,pudicitia armatum , temperantia cõpositum,charitate splendidum , primos parentes illis donis ac tantis bonis expoliauit,pariterque peremit. De hoc eodẽ Ambrosius ad Sabinum ait,Quando Adam solus erat,nõ est præuaricatus:quia eius mens Deo adhærebat. Super Psalmũ quoque dicit,quòd homo ante peccatum beatissimus auram carpebat ætheream. Sed quomodo sine virtute beatissimus erat? August. quoque super Genesim dicit Adam ante peccatum spirituali mente præditum fuisse. Non est ergo dubitandum hominem ante peccatum virtutibus fulsisse , sed illis per peccatum expoliatum fuisse. D

De electione hominis de paradiso. C

Gen. 3. Aug. li. 11. de Gen. cap. 40.

IN illius quoque peccati pœnam electus est de paradiso in istum miseriarum locum,sicut in Genesi legitur,Nunc ergo ne fortè mittat manum suam,& sumat de ligno vitæ , & comedat,& viuat in æternum, emisit eum Deus de paradiso voluptatis. His verbis insinuari videtur quòd nũquam moreretur,si posteà de illo ligno sumpsisset.

Quomodo intelligendum sit illud,Ne sumat de ligno vitæ, & comedat,& viuat in æternum. D

Rom. 8. b

SED quia per peccatum iam mortuum corpus habebat, illa verba ex tali intellectu accipi possunt : Deus modo itati loquens,de homine superbo ait, Videte ne fortè mittat manum suam,&c. id est,cauete vos angeli ne comedat de ligno vitæ,quo indignus est:de quo,si perstitisset,comederet,& viueret in æternum, sed modò propter inobedientiã indignus est comedere Et sicut verbo dixit,ita opere exhibuit. Emisit enim eum Deus de paradiso voluptatis in locum sibi congruum , sicut plerunque malus cùm inter bonos viuere cœperit,si in melius mutari noluerit , de bonorum congregatione pellitur,pondere prauæ consuetudinis pressus.

Aug. li. 2. de Gen. contra Man. Cap. 22.

De flammeo gladio ante paradisum posito. E

Aug. super Gen. li. 11. Cap. 40. Ibidem. Rom. 13. c Aug. li. 2. de Gen. contra Man. c. 13. 1. Ioã 3. & Act. 14.

NE verò ad illud posset accedere collocauit Deus ante paradisum Cherubin,& flãmeum gladium atq; versatilẽ, ad custodiendam viam ligni vitæ. Quod iuxta literã potest hoc modo accipi, quia per ministerium angelorum ignea custodia ibi constituta fuit. Hoc enim per cælestes potestates in paradiso visibili factũ esse credendũ est, vt per angelicũ ministerium ibi esset quædam ignea custodia : non tamen frustrà,sed quia aliquid significat de paradiso spirituali. Cherubin enim interpretatur plenitudo scientiæ:hæc est charitas, quia plenitudo legis est dilectio. Gladius autem flammeus pœnæ temporales sunt,quæ versatiles sunt,quia tẽpora volubilia sunt. Illa ergo ad custodiã ligni vitæ ideo posita sunt ante paradisum,quia ad vitam nõ redit ur nisi per Cherubin, scilicet,plenitudinem scientiæ,id est,charitatem:& per gladium versatilem,id est, tolerantiam passionum temporaliũ.

An homo ante peccatum comederit de ligno vitæ. E

Secundo, qui aliàs dicitur de peccatorũ meritis & remissione cõtra Pelagianos in cap. 21.

POTEST autem quæri, vtrùm de ligno vitæ ante peccatum comederit homo. De hoc Augustin. in lib. de Baptismo paruulorum sic ait, Rectè profectò intelliguntur primi homines ante malignam diaboli persuasionem abstinuisse à cibo vetito, atque vsi fuisse concessis. His verbis ostenditur, quòd de ligno vitæ ante peccatum sumpserint: quibus præceptum erat, vt de omni ligno paradisi comederent, nisi de ligno scientiæ boni & mali.

Quare non sunt facti immortales, si comederunt de ligno vitæ. G

QVARE ergo perpetua soliditate, & beata immortalitate vestiti non sunt, vt nulla infirmitate vel ætate in deterius mutarentur? Hanc enim virtutẽ naturaliter illud lignũ habuisse dicitur. Sed fortè hoc non conferebat, nisi sæpè de illo sumeretur. Potuit ergo fieri vt de illo sumeret semel, & non sæpius: qui per aliquam moram in paradiso fuisse intelligitur, cùm Scriptura dicat eum ibi soporatum fuisse, quando costa de latere eius assumpta est, & inde formata mulier, & animalia ante eum ducta, quibus nomina imposuit.

QVOD PER ADAM PECCATVM & pœna transiit in posteros.

Distinct. XXX. A

In tom. 7. Quid sit originale peccatum quod à peccato primorũ parentũ fuit causatum. Rom. 5. c.

IN superioribus insinuatum est, licet ex parte (non enim perfectè sufficimus exponere) qualiter primus homo deliquerit, & quam pro peccato pœnam subierit: quibus adiicẽdum est, peccatum simul ac pœnam per eum transisse in posteros, sicut Apostolus ostendit inquiens, Sicut per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, ita in omnes homines mors pertransiit.

Vtrùm illud peccatum fuerit originale, vel actuale. B

HIC primò videndum est, quod fuit illud peccatum, originale, scilicet, an actuale: & si de originali intelligatur, consequenter quid sit originale peccatum, & quare dicatur originale: & quomodo pertransierit vel pertranseat in omnes, diligenter inuestigandum est. Quibusdam placuit de peccato actuali Adæ illud accipere, asserentibus hoc Apostolum sensisse cùm inferiùs ait: Sicut per inobedientiam vnius hominis peccatores constituti sunt multi, ita, &c. Euidenter, inquiunt, etiam ipso nomine exprimit Apostolus peccatum, quod per vnum hominem intrauit in mundum, scilicet inobedientiam. Inobedientia verò peccatum actuale est.

Quidam illud accipiunt de actuali. Rom. 5. c

Quomodo intrasse in mundum dicunt. C

HOC autem dicunt intrasse in mundum, non traductione originis, sed similitudine præuaricationis: omnésque in illo vno peccasse dicunt, quia omnibus ille vnus peccandi exemplum extitit. Hoc malè senserunt quidam hæretici, qui dicti sunt Pelagiani: de quibus Augustinus in libro de baptismo paruulorum commemorat dicens: Sciendum est, inquit, hæreticos quosdam qui nominati sunt Pelagiani, dixisse peccatum primæ transgressionis in alios homines non propagatione, sed imitatione transisse. Vnde etiam in paruulis nolunt credere per baptismum solui originale peccatum, quod in nascentibus nullum esse omnino contendunt. Sed eis dicitur, quia si Apostolus peccatum imitationis non propagationis intelligi voluisset, eius principem non Adam, sed diabolum dicet. De quo in libro Sapientiæ dicitur, inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum. Et quia non vult intelligi hoc esse factum propagatione, sed imitatione, continuò subiunxit scriptura: Imitantur autem eum, qui sunt ex parte ipsius. Imitantur quidem Adam quotquot per inobedientiam transgrediuntur mãdatum Dei. Sed aliud est quod exemplum est voluntate peccantibus, aliud quod origo est cum peccato nascentibus. Non est igitur accipiendum peccatum Adæ transisse in omnes imitationis tantum exemplo, sed propagationis & originis vitio.

Recitat hæresim. Primo qui aliàs depec catorũ meritis & remissione cõtra Pelagianos c. 9. in to. 7. & de verbis Apostoli serm. 14. Sap. 2. d

Hic aperit illud esse peccatum originale, quod transit in posteros. D

ET est illud peccatum originale, vt apertè Augustinus testatur, quod per Adam transiuit in omnes, per eius carnem vitiatam concupiscentialiter generatos.

Libr. 13. de Trin. c. 16. in fine.

Quid sit originale peccatum hic inquiritur. E

QVOD diligenter inuestigandum est quid sit. De hoc

Quorundam de originali peccato opinio.

enim sancti Doctores sub obscuritate locuti sunt, atq; scholastici Doctores variè senserunt. Quidam enim putant originale peccatum esse reatum pœnæ pro peccato primi hominis, id est, debitum vel obnoxietatem, qua obnoxij & addicti sumus pœnæ temporali & æternæ pro primi hominis actuali peccato: quia pro illo (vt aiunt) omnibus deberet pœna æterna, nisi per gratiam liberentur. Iuxta horum sententiam oportet dici, originale peccatum nec culpam esse, nec pœnam. Culpam non esse ipsi fatentur: pœna quoque secundum eos esse non potest, quia si debitum pœnæ originale peccatum est, cùm debitum pœnæ non sit pœna, nec originale peccatum est pœna. Quod etiam quidam eorum admittunt, dicentes in Scriptura originale peccatum sæpè nominari reatum: & reatum ij intelligunt, vt dictum est, obnoxietatem pœnæ, & ea ratione asserunt peccatum originale dici esse in paruulis, quia paruuli pro illo primo peccato rei sunt pœnæ, sicut pro peccato iniqui parentis aliquando exulant filij secundum iustitiam fori.

Quod originale peccatum sit culpa, authoritatibus probat. F

Exod.13.b Habentur hæc verba in glos. super hunc locum. Cap.4. to. 7. Ro.3.d Lib.2.hypognosticō circa finem to.8. ad illum versum: Ecce in iniquitatibus cō ceptus sū. Cap. 22. to. 3. apud

SED quòd originale peccatum culpa sit, pluribus sanctorum testimoniis edocetur. Super Exod. vbi dicitur: Primogenitum asini mutabis oue, Gregorius ait: Omnes in peccatis nati sumus, & ex carnis delectatione concepti, culpam originalem nobiscū traximus, vnde & voluntate nostra peccatis implicamur. Ecce culpam originalem dixit nos trahere, vnde constat originale peccatum culpam esse. Augustinus quoque in libro de natura & gratia de hoc eodē sic ait: Omnes (vt ait Apostolus) peccauerunt, vtique vel in seipsis, vel in Adam: quia sine peccato non sunt, vel quod originaliter contraxerunt, vel quod malis moribus addiderunt. Peccatum enim primi hominis, non solùm ipsum, sed omne necauit genus humanum: quia ex eo damnationem simul & culpam suscepimus. Idem super Psal. 50. Quod de corpore mortuo seminatur, cum vinculo peccati originalis nascitur, & uid, quia in omnibus trahitur iniquitas ex Adam, & vinculum mortis. Nemo enim nascitur nisi trahēs pœnam, & meritum pœnæ. Meritum autem pœnæ peccatum est. Omnis ergo

ergo qui nascitur per carnis concupiscentiam, peccatum trahit. Peccatum itaque originale culpa est, quam omnes concupiscentialiter concepti trahunt. Vnde in Eccles. Dogmatibus scriptum est: Firmissimè tene, & nullatenùs dubites, omnem hominem, qui per concubitum viri & mulieris concipitur, cum originali peccato nasci, impietati subditum, mortique subiectum, & ob hoc natura iræ nasci filium: à qua nullus liberatur, nisi per fidem Mediatoris Dei & hominum. His & aliis authoritatibus euidenter ostenditur peccatum originale culpam esse, & in omnibus concupiscentialiter geniti s trahi à parentibus.

Aug.& in forma lib. de fide ad Petr.c.26. & allegatur de consecr.dist.4. cap.firmiss. sime.

Quid sit quod dicitur peccatum originale, scilicet fomes peccati, id est, concupiscentia. G

NVNC supereſt videre, quid sit ipsum originale peccatum: quod cùm non sit actuale, non est actus siue motus animæ vel corporis. Si enim actus est animæ vel corporis, actuale vtique peccatum est: sed actuale nō est, non est ergo actus vel motus. Quid ergo originale peccatū dicitur? Fomes peccati, scilicet concupiscentia vel concupiscibilitas: quæ dicitur lex membrorum, siue languor naturæ, siue tyrannus qui est in membris nostris, siue lex carnis. Vnde Augustin. in libro de baptismo Paruulorum: Est in nobis concupiscentia, quæ non est permittenda regnare. Sunt & eius desideria, quæ sunt actuales concupiscentiæ, quæ sunt arma diaboli, quæ veniūt ex languore naturæ. Languor autem iste tyrannus est, qui mouet mala desideria. Si ergo vis esse victor tyranni: atque inermem inimicum inuenire, non obedias concupiscentiæ malæ. His verbis satis ostenditur fomitem peccati esse concupiscentiam.

Sermo.12. qui intitulatur de verbis. Psal.118.

Quod nomine concupiscentiæ intelligitur fomes peccati, & quæ dicitur fomes. H

NOMINE autem concupiscentiæ non actum concupiscendi, sed vitium primum significauit, cùm eam dixit legem carnis. Vnde idem in tractatu de verbis Apostoli ait: Semper pugna est in corpore mortis huius: quia ipsa concupiscentia cum qua nati sumus, finiri non potest quandiu viuimus: quotidie minui potest, finiri non potest. Quæ autem est concupiscentia, cum qua nati sumus? Vitium vtique est, quod paruulum habilem concupiscere facit, adultum etiam

Sermo.45. de tempore qui est 2. serm. dominicæ 3. post octa. Epiphan.

concu-

Lib.6. con tra Iu.c.7. concupiſcentem reddit. Sicut enim in oculo cæci in nocte vitium cæcitatis eſt, ſed non apparet, nec diſcernetur inter videntem & cęcum niſi luce veniente: ſic in puero vitium eſt, ſed non apparet donec ætatis prouectioris tempus occurrat.

Quod per Adam ori ginale pec catum in omnes in trauit, in concupiſcē tiali.1.c.9. & 10.to.7. Ibid. c.10. & 11.

Ex his datur intelligi, quid ſit originale peccatum, ſcilicet vitium concupiſcentiæ: quod in omnes concupiſcentialiter natos per Adam intrauit, eóſque vitiauit. Vnde Auguſtin. in libro de baptiſmo Paruulorum: Adam præter imitationis exemplum occulta etiam tabe carnalis concupiſcentiæ ſuæ tabificauit in ſe omnes de ſua ſtirpe venturos. Vnde Apoſtolus rectè ait: In quo omnes peccauerunt. Circumſpectè & ſine ambiguitate dicit hoc Apoſtolus. Siue enim intelligatur, in quo homine, ſiue in quo peccato, ſanũ eſt. In Adam enim omnes peccauerunt, vt in materia, non ſolùm eius exemplo, vt dicunt Pelagiani. Omnes enim ille vnus homo fuerant, nes in Adam peccaſſe, quaſi in maſſa. Ipſe enim per peccatum corruptus, quos genuit omnes nati ſunt ſub peccato. Ex eo igitur ſicut cuncti conſtituti ſunt peccatores, ita & in illo vno peccato quod intrauit in mundum rectè omnes dicuntur peccaſſe: quia ſicut ab illo vno homine, ſic ab eodem vno peccato immunes eſſe nõ poſſunt, niſi ab eius reatu per Chriſti baptiſmum abſoluantur. Alia ergo ſunt propria peccata, in quibus tantùm peccant quorum peccata ſunt. Aliud hoc vnum in quo omnes peccauerunt, id eſt, ex quo omnes peccatores conſtituti ſunt.

Quomodo intelligatur, in quo omnes peccauerunt.

Quid ſit peccatum in quo omnes peccauerunt, ſcilicet originale, quod ex inobedientia proceſſit. I

Hoc eſt originale peccatum quo peccatores naſcuntur omnes cõcupiſcentialiter geniti: quod ex Adam ſiue ex eius inobedientia emanauit, & in poſteros demigrauit. Vnde Apoſtolus conſequenter per inobedientiã vnius hominis multos dicit conſtitutos eſſe peccatores, quæ eſt actuale peccatum. Cùm autem dixerit per vnum hominem peccatum intraſſe in mundum, & in eo omnes peccaſſe, de originali dictum eſſe oportet accipi.

Rom.5.d

Ex quo ſenſu dictum eſt: Per inobedientiam vnius multi ſunt conſtituti peccatores. K

Quod ergo ait: Per inobedientiam vnius multi conſtituti ſunt peccatores: eo ſenſu dictum eſſe intelligendum eſt, quia ex inobedientia Adæ, ſcilicet ex peccato actuali Adæ proceſſit originale peccatum, quo omnes peccatores naſcuntur: vt & in illo eſſet, & in omnes tranſiret.

Quòd peccatum originale in Adam fuit, & in nobis eſt. L

Vnde Auguſtinus Iuliano hæretico nullum peccatum in paruulis eſſe contendenti reſpondens, apertè aſſerit peccatum originale ex voluntate Adæ proceſſiſſe, ac per eius inobedientiam in mundum intraſſe. Quærit enim Iulianus, per quid peccatum inuenitur in paruulo, ita inquiens: Non peccat iſte qui naſcitur, non peccat ille qui genuit, non peccat ille qui condidit. Per quas igitur rimas inter tot præſidia innocentiæ, peccatum fingis ingreſſum? Et reſpondet ſancta Pagina: Per vnum hominem peccatum intrauit in mundũ, per vnius inobedientiã, ait Apoſtolus. Quid quærit amplius, quid quærit apertiùs? Item inquit Iulianus: Si per hominem peccatum intrauit in mundum, peccatum vel ex voluntate eſt, vel ex natura eſt. Si ex voluntate eſt, mala voluntas eſt quæ peccatum facit, ſi autem ex natura eſt, mala eſt natura. Cui reſpondeo: Ex voluntate peccatum eſt. Quærit fortè, verũm originale peccatũ ex voluntate ſit? Reſpondeo prorſus & originale peccatum ex voluntate eſſe: quia hoc ex voluntate primi hominis ſeminatum eſt, vt in illo eſſet, & in omnes tranſiret.

Inlib.2.ad Valerium, de nuptijs & concupiſcentia. Cap.28. Tomo 7. Quæ. Iul. Pagina. Ibidem. Reſponſio. Rurſum quærit Iulia. Reſponſio. Auguſt.

Obiectio quorundam contrà id quod ſuprà dictum eſt, omnes in Adam fuiſſe homines. M

Ad hoc autem quod diximus in Adam fuiſſe omnes homines, quidam verborum ſectatores ſic obijciunt, dicentes: Non omnis caro quæ ab Adam traducta eſt, in eo ſimul exiſtere potuit: quia multo maioris quantitatis eſt, quàm fuerit corpus Adæ. In quo nec tot etiam atomi fuerunt, quot ab eo homines deſcenderunt. Quo circa verum non eſſe aſſerunt, ſubſtantiam vniuſcuiuſque in primo fuiſſe parente.

Reſſonſio, vbi aperitur qualiter fuerunt in Adam ſecundùm rationem ſeminalem, & quomodo ex eo deſcenderunt, ſcilicet lege propagationis. N

QVIBVS responderi potest, quòd materialiter atque causaliter, non formaliter, dicitur fuisse in primo homine omne quod in humanis corporibus naturaliter est, descenditque à primo parente lege propagationis, & in se auctum & multiplicatum est, nulla exteriori substantia in id transeunte, & ipsum in futuro resurget. Fomentum quidem habet à cibis, sed non cõuertuntur cibi in humanam substantiam, quæ scilicet per propagationem descendit ad Adam. Transmisit enim Adam modicum quid de substantia sua in corpora filiorum, quando eos procreauit, id est, aliquid modicum de massa substantiæ eius diuisum est, & inde formatum corpus filij, suique multiplicatione sine rei extrinsecæ adiectione auctum est: & de illo ita augmentato aliquid inde separatur, vnde formantur posterorum corpora: & ita progreditur procreationis ordo lege propagationis, vsque ad finem humani generis. Itaque diligenter ac perspicuè intelligentibus patet, omnes secundùm corpora in Adam fuisse per seminalem rationem, & ex eo descendisse propagationis lege.

Quomodo per propagationem descendit.

Authoritate & ratione probatur, nihil extrinsecum conuerti in humanam substantiam, quæ ab Adam est. C

QVOD verò nihil extrinsecum in humani corporis naturam transeat, Veritas in Euangelio significat dicens: Omne quod intrat in os, in ventrem vadit, & in secessum emittitur. Quod etiam ratione ostendi potest hoc modo: Puer qui statim post ortum moritur, in illa statura resurget quam habiturus erat, si viueret vsque ad ætatem triginta annorum nullo vitio corporis impeditus. Vnde ergo illa substantia, quæ adeò parua fuit mortua, in resurrectione tã magna erit, nisi sui in se multiplicatione? Vnde apparet, quòd etiam si viueret, non aliunde, sed in se augmentaretur illa substantia, sicut costa, de qua facta est mulier, & sicut panes Euangelici. Non inficiamur tamen quin cibi & humores in carnem & sanguinem transeãt: sed non in veritate humanæ naturæ, quæ à primis descendit parentibus, quę sola in resurrectione erit, reliqua verò cato, in quam cibi transeunt, tanquam superflua in resurrectione deponetur, quę tamen ciborum, altarúmque rerum fomitis coalescit.

Magister hic non approbatur.

Mat. 15. b

Matt. 14. c

Quòd cibi in carnem transeunt, sed non in eã quæ descendit ab Adam.

QVO

QVOMODO PECCATVM ORIginale à patribus transeat in filios, an secundùm animam, an secundùm carnem.

Distinct. XXXI. A

NVNC supererst inuestigare, qualiter peccatum à patribus traducatur in filios, scilicet an secundùm solã animam, an secundùm carnem, siue secundùm vtrunque. Putauerunt quidam secundùm animam trahi peccatum originale, non solùm secũdùm carnem: quia non solùm carnem, sed & animam ex traduce esse arbitrati sunt. Sicut enim in generatione prolis de carne paterna substantialiter trahitur caro: ita etiam de gignentis anima animam geniti essentialiter deduci ab his existimabatur. Ideóque sicut de corrupta carne caro corrupta seminatur: ita etiam de anima peccatrice anima peccatrix, corruptione originali infecta, ab illis trahi dicitur.

Qualiter peccatum originale à parẽte trahitur in prolem.

Opinio quorundã male credentium animas esse ex traduce Distin. 18. liter. H.

Prædictam opinionem damnat, & quòd per carnem traducatur peccatum dicit, & quomodo, ostendit. B

HOC autem fides Catholica respuit, & tanquam veritati aduersum damnat: quæ non animas, sed carnem solam, sicut superiùs diximus, ex traduce esse admittit. Non ergo secundùm animam, sed secundùm carnem solam, peccatum originale trahitur à parentibus. Est enim peccatum originale (vt supra diximus) concupiscentia, nõ quidem actus, sed vitium, vnde Augustinus. Ipsa concupiscentia est lex membrorum vel carnis, quæ est morbidus quidam affectus, vel languor qui commouet illicitum desiderium, id est, carnalem concupiscentiam, quæ lex peccati dicitur. Quæ dicitur manere in carne, non quin in anima sit, sed quia per corruptionem carnis in anima fit.

Prædicti. Distinct. 17. liter. H.

Quare cõ cupiscẽtia dicitur esse in carne lib. de nup. & concup. sparsim.

Causam corruptionis carnis ostendit, ex qua in anima peccatum fit. C

CARO enim propter peccatum corrupta fuit in Adam, adeõ vt cum ante peccatũ vir & mulier sine incentiuo libidinis & concupiscentiæ fauore possent conuenire, essẽtque thorus immaculatus: iam post peccatum non valet fieri carnalis copula, absque libidinosa concupiscentia, quæ semper vitium

vitium est & etiam culpa, nisi excusetur per bona coniugij. In concupiscentia ergo & libidine concipitur caro formanda in corpus prolis. Vnde caro ipsa quæ concipitur, in vitiosa concupiscentia polluitur & corrumpitur: ex cuius contactu anima cùm infunditur, maculam trahit qua polluitur, & fit rea, id est, vitium concupiscentiæ, quod est originale peccatum.

Quòd propter corruptionem carnis, quæ est causa peccati D
dicitur peccatum esse in carne.

IDEO'QVE ipsum peccatum dicitur manare in carne. Caro ergo quæ in concupiscentia libidinis seminatur, nec culpam habet, nec actum culpæ: sed causam. In eo ergo quod seminatur, corruptio est, in eo autem quod nascitur, concupiscentiæ vitium est. Vnde Ambrosius de verbis Apostoli, sic ait: Quomodo habitat peccatum in carne, cùm non sit substãtia, sed priuatio boni? Ecce primi hominis corpus corruptum est per peccatum, ipsáque corruptio per cõditionem offensionis manet in corpore, robur tenens diuinæ sententiæ datæ in Adam: cuius consortio anima maculatur peccato. Per id ergo quòd facti causa manet, inhabitare dicitur peccatum in carne: hæc est lex carnis. Idem, non habitant peccatum in anima, sed in carne: quia peccati causa ex carne est, non ex anima: quia caro est origine carnis peccati, & per traducem omnis caro fit causa peccati: anima verò non traducitur, & ideo in se causam peccati non habet. Augustinus quoque ex carne peccatum animam contrahere in sermone quodam de verbis Apostoli ostendit, dicens: Vitium concupiscentiæ est, quòd anima non ex se, sed ex carne contraxit. Natura quippè humana non opere Dei cum vitio primitùs est instituta, sed ex voluntatis arbitrio priorum hominum venienti vitio est sauciata, ita vt non sit in carne bonum, sed vitium quo inficitur anima.

Commentario ad 7. Ca. ad Ro. tom. 4.

Ibidẽ pau lò inferiùs.

Lib. 4. contra Iul. c. 4. & plenius c. 9.

De causa originalis peccati, quæ est in carne, vtrùm E
sit culpa, an pœna.

HIC quæri solet, vtrùm causa peccati originalis, quæ dicta est esse in carne, culpa sit, vel pœna, siue aliquid aliud. Culpa esse non potest: quia culpa non est in re irrationali. Si enim culpa esset in carne ante infusionẽ animæ, actualis esset, vel originalis. Sed actualis ibi nõ est, nec originalis culpa est:

Quòd non sit culpa probat.

est: quia ipsa causa est originalis peccati. Si autem pœna est, quæ est illa? passibilitas, vel mortalitas, vel alia corruptio. Hos enim defectus carni inesse constat.

Hic aperitur quid sit fœditas tracta ex libidine coëuntium, F
quæ vitium vel corruptio dici potest.

AD quod dici potest, quòd multiplex defectus carnis, & præcipuè pollutio quædam quam ex feruore coïtus parentũ & concupiscentia libidinosa contrahit caro dum cõcipitur, causa est originalis peccati: quæ rectè vitium, siue corruptio carnis appellari potest. Quæ fœditas maior videtur esse in carne concupiscentialiter traducta, quàm in ea vnde traducitur. Et quòd vitium vel corruptio sit in carne ante cõiunctionẽ animæ, effectu probatur, cùm anima infunditur, quæ ex corruptione carnis maculatur: sicut in vase dignoscitur vitium esse, cùm vinum infusum acescit.

Inductu similium ostendit non absurdè dici filios trahere G
peccatum à parentibus, etiam mundis.

NE autem miremur & intellectu turbemur, audientes peccatum originale filios traducere à parentibus, iam per baptismum ab illo peccato mundatis, diuersarum similitudinum inductione id posse fieri insinuat Aug in lib. de baptismo paruulorum, inquiens, Quomodo præputium per circũcisionem aufertur, manet tamen in eo quem genuerunt circuncisi: quomodo etiam palea quæ opere humano tanta diligentia separatur, manet tamẽ in fructu qui de purgato nascitur tritico: ita peccatum quod in parentibus per baptismum mundatur manet in eis quos genuerunt. Ex hoc enim gignunt, quòd adhuc vetustum trahunt, non ex hoc, quòd lex in nouitate promouit eos inter filios Dei. Non enim generant parentes filios secundùm illam generationem, qua denuò nati sunt: sed potiùs secundùm illam, qua carnaliter & ipsi primùm sunt generati.

Ca. 8. li. 3.

Ca. 9. li. 2.

Lib. 2. ca. 27. & 28.

Quare dicatur originale hic dicitur cum epilogo. H

IAM ostensum est quid sit originale peccatum, & qualiter à parentibus in filios, & per carnem in animam transeat. Ex quibus etiam innotescit, quare dicatur originale peccatum: ideo, scilicet, quia ex vitiosa lege originis nostrę, in qua concipimur, scilicet, carnis libidinosa concupiscentia traducitur,

Præsenti dist. lit. B. Mat. 3. d Psal. 1. Cap. 2. in medio to. 3.

citur, vt suprà dictum est. Non enim quia ex carne tracta ab Adam cõcepti sumus, ideo peccatum traximus, quia & Christi corpus ex eadem carne formatum est, quæ ab Adam descendit: sed eius conceptus èst celebratus non lege peccati, id est, concupiscentia carnis, vnde & caro eius peccatrix non fuit, imò operatione spiritus sancti. Noster verò conceptus non sit sine libidine, & ideo non est sine peccato. Quod euidenter Aug ostendit in lib. de Fide ad Petrum, dicens, Quia dum sibi inuicem vir mulierque miscentur, sine libidine non est parentum concubitus, ob hoc filiorum ex eorum carne nascentium non potest sine peccato esse conceptus: vbi peccatum in paruulos non transmittit propagatio, sed libido:

Ephe. 2. Psal. 50.

nec fœcunditas humanæ naturæ facit homines cum peccato nasci, sed fœditas libidinis quam homines habent ex illius primi iustissima condemnatione peccati. Ideo beatus Dauid propter originale peccatum, quo naturaliter obstricti sunt filij iræ, dicit, In iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. Ex hoc itaque apparet, ex lege conceptionis traduci originale peccatum: quia nisi cõceptio sic fieret in carne, anima ex carnis coniunctione concupiscentiæ vitium non traheret.

Obiectio quorundam nitentium probare peccatum non traduci ex lege coitus. 1

Sed ad hoc opponitur hoc modo, In ipso conceptu vbi dicitur transmitti peccatũ, propagatur caro: nec tamen tunc infunditur anima secundùm Physicos, sed iam effigiatis corporibus, quod etiam Moyses in Exo. apertè significat, vbi ait

Exod. 21.

de percussura mulieris prægnantis: Si quis, inquit, percusserit mulierem prægnantem, & abortum fecerit, si aduuc informe fuerit puerperium, mulctabitur pecunia: si autem formatum fuerit, reddat animam pro anima. Formatum verò intelligitur, propria anima animatum: & informe, quod nondum habet animam. In ipso ergo conceptu cum caro propagatur, nondum infunditur anima. Quomodo ergo ibi peccatum transmittitur, cum peccatum non possit esse vbi anima non est: Ad quod dici potest, quia in illo conceptu dicitur peccatum transmitti, non quia peccatum originale ibi sit: sed quia

Respõsio cũ solutione.

caro ibi contrahit id, ex quo peccatum fit in anima cum infunditur. Et vtrũque vocatur conceptus, scilicet, cùm & caro propagatur, formamque corporis humani recipit, & cùm anima

anima infunditur, quod aliquando etiam dicitur natiuitas. Vnde dicitur, Quod natum est in ea. Propriè autem natiuitas dicitur in lucem editio. *Mat. 1.*

QVOMODO ORIGINALE PECCATVM dimittatur in baptismo, cùm & pòst sit illa concupiscentia, quæ dicitur originale peccatum.

Distinct. XXXII. A

Qualiter peccatum originale deleatur seu curetur.

Qvoniam suprà dictum est originale peccatum esse vitium concupiscentiæ, assignatumq; quomodo à parentibus trahatur & originale dicatur: superest inuestigare quomodo in baptismo dimittatur, cùm etiam post baptismũ remaneat concupiscentia, quæ antè fuerat. Vnde videtur vel peccatum originale non esse concupiscentiã, vel non remitti in baptismo. Manet quippè, vt ait Aug. in corpore mortis huius carnalis concupiscentia, cuius vitiosis desideriis non obedire præcipimur: quæ tamẽ concupiscentia quotidie minuitur in proficientibus & continẽtibus. Sed licet remaneat concupiscentia post baptismum, nõ tamen dominatur & regnat sicut antè? imò per gratiam baptismi mitigatur & minuitur, vt pòst dominari nõ valeat, nisi quis reddat vires hosti cundo post concupiscentias. Nec post baptismum remanet ad reatum, quia non imputatur in peccatum. sed tantùm pœna peccati est: ante baptismum verò pœna est & culpa.

In lib. de Nuptijs & Concupiscentia. 1. c 25. to. 7. & ca. 23. ibid. Eccl. 18. d Peccatum quomodo post baptismum non remaneat ad reatũ. Authoritates de vno modo remissionis. Cap. 39. lib. 1. Rom. 6. a

Quòd originale peccatum duobus modis dimittitur scilicet, extenuatione sui, & solutione reatus. B

Dvplici ergo ratione peccatũ originale dicitur dimitti in baptismo: quia per gratiam baptismi vitium concupiscentiæ debilitatur atque extenuatur, ita vt iam non regnet, nisi consensum reddantur ei vires, quia & reatus ipsius soluitur. Vnde Aug. in lib. de Baptismo Paruulorum. Gratia per baptismũ id agitur, vt vetus homo crucifigatur, & corpus peccati destruatur: non ita vt in ipsa viuente carne concupiscentia reserpsa & imuta repente abfumatur & non sit, sed ne obsit mortuo, quæ inerat nato. Nam si post baptismum vixerit, in carne habet concupiscentiam, cum qua pugnet,

eamque adiuuante Deo superet, si tamen non in vacuũ gra-
1.Cor.6.a tiam eius suscepit. Non itaque hoc præstatur in baptismo,
nisi fortè miraculo ineffabili creatoris, vt lex peccati quæ
est in membris, prorsus extinguatur & non sit, sed vt quic-
quid mali ab homine factum, cogitatúmque est, totum abo-
leatur, ac velut factum non fuerit habeatur. Ipsa verò concu-
piscentia soluto reatus vinculo, quo per illam diabolus ani-
mam retinebat, & à suo creatore separabat, maneat in certa-
mine. Ecce hîc apertè ostendit, ea ratione dimitti in baptis-
Authori- mo, non quia non maneat post baptismum, sed quia reatus in
tates de baptismo aboletur. Deinde idem ipse ostendit, eo modo etiã
altero lib. dimitti in baptismo, quia baptismi gratia cõcupiscentia ipsa
2.ib.c.28. mitigatur & minuitur, in eodem libro ita dicens, Lex carnis,
Rom.6.b quam Apostolus appellat peccatum cùm ait, Non regnet
peccatum in vestro mortali corpore: non sic manet in mem
bris eorum, qui ex aqua & spiritu sancto renati sunt, tãquam
non sit eius facta remissio, vbi omninò plena fit remissio
peccatorum: sed manet in vetustate carnis tanquam superan-
Lib.2.in tum & peremptum, nisi illicito consensu quodammodo re-
principio. uiuiscat, & in regnum proprium dominationemque reuocetur. Hîc apertè insinuatur, in baptismo concupiscentiam de-
bilitari, ex quo & dicitur dimitti, non solùm ideo quia reatus ibi soluitur. Quem remissionis modum aliis etiam plurib⁹ testimoniis Scriptura edocet. Ait enim Aug. contra Iulianum, Lex quæ in membris est, vitium carnis est, quod ex pœna peccati, & ex traduce mortis prouenit. Sed lex ista quę est in membris remissa est regeneratione spirituali, & manet in carne mortali. Remissa est, quia reatus solutus est sacramento, quo renascuntur fideles. Manet autem, quia operatur desideria, contra quæ dimicant etiam fideles. Idem in
Li.1.cõtra duas epistolas Pelagia. Cap 13. quod ad sentẽtiam. sermone quodam de concupiscentia carnis, Per gratiam baptismatis & lauacrum regenerationis solutus est, & ipse cõcupiscentiæ reatus, cum quo eras natus, & quicquid anteà consensisti malæ concupiscentiæ, siue cogitatione, siue locutione, siue actione. Idem in lib. de Nuptiis & concupiscẽtia, Concupiscentia carnis, licet in regeneratis iam non deputetur in peccatum, quæcunque tamen proles nascitur, obligata est originali peccato. Item, Dimittitur concupiscẽtia carnis in baptismo: non vt non sit, sed vt non imputetur in peccatũ. Hoc est enim non habere peccatum, non esse reum peccati.

Quomo-

Quomodo ergo alia peccata prætereunt actu, & remanent reatu, vt homicidium, & similia: ita è conuerso fieri potest vt concupiscentia prætereat reatu, & remaneat actu. Ex prędictis euidenter monstratur, quomodo peccatum originale in baptismo remittatur.

Similitudo qua declaratur quomodo peccatum originis remittatur & non imputetur. Lib.1. de Nuptijs & concupis. c.25. 26. & 27.

De fœditate quam caro ex libidine coïtus contrahit, vtrùm in baptismo diluatur. C

SOLET autẽ hîc quæri, vtrùm & ipsa caro in baptismo ab illa fœditate purgetur, quam in conceptione ex concupiscentia libidinosa contraxit. Quibusdam videtur, quòd sicut anima à reatu purificatur, ita & caro ab illa pollutione purgatur: vt sicut duobus completur mysteriũ baptismi. s. aqua & spiritu: ita ibi duo purgentur: anima, scilicet, à reatu & caro ab illa contagione, quod quidem probabile est. Alij verò putant tantùm animam ibi mundari, carnem verò non ab illa fœditate purgari. Si verò remanet illa fœditas vsque ad procreationem filiorum, quæ fit in concupiscentia carnis, videtur natura carnis magis ac magis corrũpi: & magis corrupta videtur caro prolis quàm parentis, quia de carne pollutionem quam habuit à conceptu retinente, trahitur polluta, & in concupiscentia concipitur, vnde & polluitur: & ita ex duplici causa contaminatur. Vnde & maior videtur pollutio carnis in prole, quàm fuerit in parente. Ad quod illi dicũt, quia licet caro prolis ex carne fœda seminetur, & in cõcupiscentia seminis concipiatur: non tamen maiorem fœditatem trahit, quàm caro vnde seminatur, habuit. Quamuis etiam si fœdior atque immũdior sit caro prolis, & ideo magis corrupta quàm caro parentis: non tamen inde (vt aiunt) fit præiudicium veritati, quia nec absurdum esse dicunt, si carnis natura magis in posterioribus corrupta trahatur, neque ex ipsa magis corrupta anima ampliùs inficiatur.

Quidã dicunt carnẽ mũdari ab illa pollutione, alij non. Inconueniẽtia ad ducit contra illos, qui negãt carnem mundari à pollutione. Responsio illorum.

Ex quo authore sit illa concupiscentia, Deo, scilicet, vel alio. D

PRÆTEREA quæri solet, vtrùm concupiscentia quæ post baptismum remanet, & tantùm pœnalitas est, ante baptismum verò pœna erat, & culpa, ex Deo authore sit, vel ex alio. Ad quod breuiter respondentes dicimus, quia inquan-

tum pœna est, Deum habet authorem: inquantùm verò culpa est, diabolum siue hominem habet authorem.

Qua iustitia animæ mundæ ex creatione illud peccatum imputetur, cùm non possit vitare. E

Responsio quorundã falsa.

SOLET etiam quæri, qua iustitia teneatur illo peccato anima innocens à Deo creata, cum non sit in potestate sua illud vitare. Non enim liberum arbitrium illud committitur: quia non priùs est anima, quàm illi peccato est obnoxia. Ad hoc quidam dicunt ideo animam ream esse illius peccati, licet munda à Deo sit creata, quia cùm infunditur corpori, condelectatur carni: ex quo peccatum contrahit. Quod si esset, iam non originale, sed actuale diceretur. Potius ergo ideo rectè potest dici imputari animæ illud peccatum, quod ex corruptione corporis ineuitabiliter trahit: quia, vt ait Aug. in lib. de Ciuitate Dei, Non fuit corruptio corporis, quæ aggrauat animam, causa primi peccati, sed pœna: nec caro corruptibilis animam peccatricem fecit, sed peccatrix anima carnem corruptibilem fecit.

Cõgrua responsio & vera.

Li. 14. c. 3. tomo 5.

Vtrùm illud peccatum sit voluntarium, vel necessarium. F

Quòd voluntarium potest dici & necessarium.

Psal. 24.

ILLVD etiam non immeritò quæri potest, vtrùm peccatum originale debeat dici voluntarium, vel necessarium. Et necessarium potest dici, quia vitari non potest, vnde & Propheta dicit, De necessitatibus meis erue me. Et voluntarium non incongruè appellatur, quia ex voluntate primi hominis processit, vt Aug. in 1. lib. Retract. ostendit, dicẽs, Istud quod in paruulis dicitur originale peccatum, cùm adhuc nõ vtantur libero arbitrio voluntatis, non absurdè vocatur voluntarium: quia ex prima hominis mala voluntate contractum, factum est quodammodò hæreditarium.

Cap. 5.

Quare Deus animam corpori iungit, sciens eam inde maculari, & ideo damnari. G

SI verò quæritur, cur Deus, qui fecit animam ipsam sine macula, & scit eam ex corporis coniunctione macula peccati contrahere, & aliquando ante baptismum seiungi ab ipso corpore, & sic damnari, eam corpori iungit. Respondemus,

Rom. 11. d

ex altitudine iudiciorum Dei id prouenire, & nec iniustè id

à Deo fieri. Ipse enim non incongruè humanæ conditionis modum, quem à principio instituit, licet peccata hominum intercesserint, sine immutatione continuè seruat: corpora de materia à principio sine vitio facta fingens, animasq; de nihilo creans, eorumque coniunctione hominem perficiens. Cùm ergo vtraque hominis natura à Deo sine vitio sit instituta, licet à se peccato sit vitiata: nõ ideo immutabilis Deus humanæ conditionis primariam legem mutare debuit, siue ab hominum multiplicatione desistere.

An anima sit talis ante Baptismum qualis à Deo creatur. H

Quomodo quidã probant non esse talem.

HIC à quibusdam quæri solet, vtrùm anima talis sit ante baptismum, qualis à Deo creatur. Quod nõ esse probare conantur hoc modo, Anima in corpore creatur, in cuius coniunctione peccato maculatur. Quàm cito ergo est, peccatum habet, nec prius fuit, quàm peccatum habuit: nõ est ergo talis qualis à Deo creatur. Creatur enim à Deo innocẽs, & sine vitio: & nunquam talis est. Ad quod dici potest, quia non omnino talis est, qualem eam Deus fecit. Deus enim bonam eam fecit, & bonitatẽ ei sine corruptione indidit. Et dicitur illa naturalis bonitas, quam in creatione à conditore suscepit: quam bonitatem per peccatum penitùs non amisit, sed vitiatam habuit, quam Deus tamen sine vitio fecit. Si enim res bona non esset anima, in ea malum esse nequiret, cùm nõ possit malum esse nisi in bono, vt post dicetur. Nõ ergo omnino talis est anima, qualis à Deo creata. Sicut quis pollutas habens manus, non tale habuit pomum, quale ego dedi mũdis manibus. Ego enim dedi mundum.

Solutio.

Dist. 34. lit. D.

An animæ ex creatione sint æquales in donis naturalibus. I

ILLVD quoque non incongruè quæri solet, vtrum omnes animæ ex creatione æquales sint, an aliæ aliis excellentiores. Pluribus non irrationabiliter videtur, quòd ex ipsa creatione aliæ aliis excellant in naturalibus donis, vt in essentia alia aliis sit subtilior, & ad intelligendũ memorãdúmque habilior, vtpotè acutiori ingenio, & perspicaciori intellectu prædita. Quod nõ improbabiliter dicitur, cùm in angelis ita fuisse constet. Et licet naturalibus donis aliæ præ aliis polleant, tamen ante baptismum à corpore discedentes, parem pœnam, & post baptismum statim æqualẽ coronam sortiuntur:

tiuntur: quia ingenij acumen vel tarditas, præmium vel pœnam in futuro non collocat.

AN PECCATA OMNIVM PRÆCEDENTIUM PATRUM PARUULI ORIGINALITER TRAHANT, VT PECCATUM ADÆ.

Distinct. XXXIII.

Vtrũ originale peccatum per peccata proximorũ parentum multiplicetur & intẽdatur.

PRÆDICTIS adiiciendum videtur, an peccata præcedentium Patrum ad paruulos transeant, sicut illud primi hominis delictum in omnes carnaliter genitos diximus redundasse. Et si peccata parentum transeant in paruulos, vtrũ omnium qui fuerunt ad Adam vsque ad ipsos, an aliquorum & non omnium.

Cap. 47. Tomo 3.

Quid super hoc Aug. in Enchiridio dicere videtur.

Exo. 20. a

DE hoc Augustin. in Enchiridio ambiguè disserit. Videtur enim approbare peccata parentum præcedentium imputari paruulis, non omnium tamen qui fuerunt ab Adam, ne importabili & nimia sarcina in pœna æterna grauarentur paruuli: sed tantùm eorum parentum, qui eos à quarta generatione præcesserunt. Quod confirmat illis verbis quibus in Exod. Dominus ait, Ego sum Deus visitans iniquitates Patrũ vsque in tertiam & quartam generationem: quasi peccata parentum proximorum tantùm paruulis imputentur, & non alia: quod est per moderationem diuinæ miserationis.

Eorum ponit documenta, qui dicunt transire in paruulos parentum delicta.

Ibidem c. 44. & 46.

ET quòd non illud solum primi hominis delictũ paruulos teneat, sed etiam alia, illi quibus ita videtur ex eo confirmant, quod etiã paruuli, non modò maiores, dicuntur baptizari in remissionem peccatorum per pluralem numerũ, non per singularem in remissionem peccati. Et Dauid de legitimo matrimonio procreatus dicit, In iniquitatibus cõceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. Nõ dicit, In iniquitate vel peccato. Vnde putant non tantùm illud vnum peccatum originale, sed etiam plura quæ in peccato Adę reperiri possunt, & alia parentum peccata paruulis imputari.

Psal. 50.

Quòd

Quòd in illo vno primo peccato plura reperiantur.

QVOD verò in actuali peccato Adæ plura notari valeãt peccata, Augustinus in Enchiridio insinuat. Possunt, inquit, intelligi plura peccata in vna transgressione Adæ, si in sua quasi membra diuidatur. Nam & superbia est illic, quia homo in sua potiùs esse quàm Dei potestate dilexit. Et sacrilegium, quia Deo nõ credidit. Et homicidium, quia se in mortem præcipitauit. Et fornicatio spiritualis, quia integritas mentis humanæ serpentina suasione corrupta est. Et furtum, quia cibus prohibitus vsurpatus est. Et auaritia, quia plus quàm sufficere illi debuit appetiuit: & si quid aliud in hoc vno peccato inueniri potest. Deinde de parentum præcedentium peccatis vtrùm paruulis imputentur, magis opinando quàm asserendo disceptat, ita inquiens: Parentum peccatis paruulos obligari, nõ solùm primorum hominum, sed etiam suorum de quibus ipsi nati sunt, non improbabiliter dicitur. Illa quippè diuina sententia: Reddam peccata parentum in filios, tenet eos ante regenerationem vsque adeò, vt etiam de legitimo matrimonio procreatus, dicat: In iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. Non dixit: In iniquitate vel in peccato, cùm & hoc rectè dici posset: sed iniquitates & peccata dicere maluit, quia & in illo vno quod in omnes homines pertransiit, atque tam magnum est, vt eo mutaretur in necessitatem mortis humana natura, reperiuntur (sicut suprà disserui) plura peccata & alia parentum: quæ non ita possunt mutare naturam, reatu obligant filios, nisi gratia Dei subueniat. Sed de peccatis aliorum parentum, quibus ab ipso Adam vsque ad patrem suum * pro generationibus suis quisque succedit, non immeritò discepari potest, vtrùm omnium malis actibus, & multiplicatis delictis originalibus, qui nascitur, implicetur: vt tantò peius, quantò posterius quisque nascatur. An propterea Deus in tertiam & quartam generationem de peccatis parentum posteris eorum comminetur, quia iram suam quantùm ad progeneratorum culpas, nõ extendit vlteriùs moderatione miserationis suæ: ne illi quibus regenerationis gratia non confertur, nimia sarcina in ipsa æterna damnatione premerentur, si cogerentur ab ipso initio generis humani omniũ præcedentium parentũ suorum originaliter peccata contrahere,

De parentum peccatis, an paruulos teneant.

Ibid. c. 46.

Exo. 20. a

Psal. 50.

In Enchir. Cap. 47.

* *alias pro generationibus.*

Vide opiniones variæ.

A 5 &

& pœnas pro eis debitas pendere. An aliquid aliud de re tanta, Scripturis sanctis diligentiùs perscrutatis ac tractatis, valeat vel non valeat reperiri, temerè affirmare non audeo. Ecce perspicuum fit Lectori, Augustinum superiora dixisse non asserendo, sed diuersorum opiniones referendo.

Ostendit Augustinus sibi fore contrarium, si id sentiret. 1

ALIOQVIN sibiipsi contradicere videretur, qui in eodem libro omnium mitissimam dicit esse pœnam paruulorum, qui originali tantùm tenentur peccato, his verbis: Mitissima sanè pœna eorum erit, qui præter peccatum quod originale contraxerunt, nullum insuper addiderunt: & in cæteris qui addiderunt, tantò quisque ibi tolerabiliorem habebit damnationem, quantò minorem habuerit iniquitatem. Ecce hîc apertè dicit, paruulorum pœnam omnium aliarum pœnarum esse leuissimam. Quod si est, nõ ergo peccatis patrum præcedentium obligantur, nisi Adæ. Si enim pro peccatis parentum actualibus æternaliter punirentur, & pro suo originali, non iam minus, sed fortè magis quàm ipsorum parentes punirentur. Non ergo pro peccatis parentum actualibus, nec etiam pro actualibus primi parentis, sed pro originali quod à parentibus trahitur, paruuli damnabuntur: pro eo nullam aliam ignis materialis vel conscientiæ vermis pœnam sensuri, nisi quòd Dei visione carebunt in perpetuum. Vno ergo & non pluribus peccatis paruuli obligati sunt. Vnde etiam ea quibus illa opinio muniri videtur, scilicet quòd peccata & iniquitates in paruulis aliquando scriptura esse significat vtens plurali numero, ita determinat Augustinus in eodem libro: quia in scriptura per singularem numerum pluralis numerus sæpè significari solet, vt ibi: Ora ergo ad Deum, vt auferat à nobis serpentem, non ait: Serpentes, quos patiebatur populus. Et econuerso per pluralem significatur singularis numerus, vt in Euangelio: Mortui sunt enim qui quærebant animam pueri, non ait: Mortuus est, cùm loqueretur de Herode. Et in Exodo: Fecerunt deos aureos, cùm vnum fecerint vitulum, de quo dixerunt: Isti sunt dij tui Israël. Ita & illud originale vnum plurali numero significatur, cùm dicimus paruulos in peccatorum remissionem baptizari, & in peccatis vel iniquitatibus concipi. Lo

Enchiridij cap. 93.

Determinatio eorũ quæ illi opponebant.

Cap. 44.

Num. 21. b

Matt. 2. c

Exod. 32. a

An actuale peccatum Adæ sit grauius cæteris. F

HIC quæri solet, vtrùm peccatum Adæ transgressionis ex quo processit originale, & in quo plura superiùs notata sunt peccata, grauius fuerit cæteris peccatis. Quibusdam ita esse videtur, quia illud peccatum totam humanam naturam mutauit: sicut Augustinus dicit in Enchiridio: Illud vnum peccatum in loco & habitu tantæ fœlicitatis admissum, tam magnum est, vt in vno homine originaliter, & (vt ita dixerim) radicaliter totum genus humanum damnaretur. Idem in libro de ciuitate Dei: Tanto maiori iniustitia violatum est illud mandatum, quanto faciliori poterat obseruantia custodiri. Nondum enim ipsi voluptati cupiditas resistebat, quod de pœna transgressionis postea secutum est. His aliisque vtuntur authoritatibus, qui illud peccatum cæteris aliorum hominum peccatis grauius esse dicunt. Quod etiam ratione ostendere laborant hoc modo: Magis nocuit illud peccatum quàm aliquod aliorum: quia totum humanum genus vitiauit, ac morti vtique subdidit, quod nullo alio peccato factum est. Maiorem ergo effectum mali habuit illud peccatum, quàm aliquod aliud.

Quare quibusdã grauius videtur esse cæteris.

Cap. 48.

Lib. 14. c. 11. & c. 15

Post authoritates ponit etiã rationes eorum.

Responsio contra illos, vbi alia peccata ostenduntur illo maiora. G

AD quod dici potest, quia licet illud peccatum humanam naturam mutauerit in necessitatem mortis, & in totum genus humanum reatum diffuderit: non est tamen putandum grauius fuisse peccato in spiritum sanctum, quod neque hîc, neque in futuro (vt Veritas ait) dimittitur. Quòd verò totam humanam naturam corrupit, non ideo est quia grauiùs fuerit cunctis aliis peccatis: sed quia ab homine commissum est, quando in vno homine tota humana natura consistebat, & ideo tota in eo corrupta est: maiorémque effectum mali intulit quantùm ad multiplices defectus qui ex eo manauerunt, sed non quantùm ad pœnam æternam quam grauiorem non meruit, quam plures postea meruerunt per alia peccata: imò alios grauiorem promeruisse credimus iram quàm Adam meruerit.

Matt. 12. c

In quo habent maiorem effectum mali, in quo minorem.

An illud peccatum sit primis dimissum parentibus. H

SI verò quæritur, an illud peccatum fuerit dimissum primis

mis parentibus, Dicimus eos per pœnitentiam veniam consecutos. Vnde Auguſt. in libro de baptiſmo Paruulorum ait: *Lib 2. c. 44.* Sicut primi parentes poſteà viuendo creduntur per Domini ſanguinem ab extremo liberari ſupplicio, non tamen in illa vita meruerunt ad paradiſum reuocari: ſic & caro peccati, etiam remiſſis peccatis, ſi homo in ea iuſtè vixerit, non continuò meretur eam mortem nō perpeti, quam traxit de propagine peccati.

Quòd peccata parentum viſitantur in filios, & quòd non ſunt aduerſa quæ Deus dixit in Exodo, & in Ezechiele. I

ET licet peccatis parentum, niſi Adæ, paruuli non obligentur, non eſt tamē diffitendum peccata parentum in filios redundare, ſicut Dominus in Exodo ad Moyſen ait: Ego ſum Deus fortis, zelotes, viſitans iniquitates patrum in filios vſque in tertiam & quartam generationem his qui oderūt me. His verbis apertè inſinuatur, quòd Deus reddit peccata patrum ſuper filios tertios & quartos. Huic autem videtur aduerſari quod Dominus ait in Ezechiele: Quid eſt quòd inter vos parabolam vertitis in prouerbium iſtud dicentes, Patres comederunt vuam acerbam: & dentes filiorū obſtupeſcunt? Viuo ego, dicit Dominus, ſi erit vobis vltra parabola hæc in prouerbium in Iſraël. Ecce omnes animæ meæ ſunt, vt anima patris, ita anima filij mea eſt: & anima quæ peccauerit, ipſa morietur. Filius non portabit iniquitatem patris, & pater non portabit iniquitatem filij. Iuſtitia iuſti ſuper eum erit, & impietas impij erit ſuper eum. His verbis videtur Deus corrigere per Prophetam, quod malè dixerit in lege. Si enim peccata parentum reddit in tertiam & quartam generationem, iniuſtitia videtur Dei eſſe vt alius peccet, & alius puniatur. Quomodo enim iuſtum eſt alium peccare, & alium peccata luere?

Exo. 20. a

Authoritatem induxit quæ illi aduerſari videtur.

Exec. 18. a

Determinatio præmiſſarum authoritatum conuenientiam oſtendens. K

SED vt ait Hieronymus, ne lex & Prophetæ, id eſt, Exod. Ezechiel, imò ipſe Deus qui & hîc & ibi locutus eſt, in ſententia diſcrepare videantur, attendamus finem illius authoritatis Exod. Dicto enim, Reddo iniquitates patrum in filios, addit: His qui oderunt me: per quod euidenter oſtendit, non ideo puniri filios, quia peccauerūt patres, ſed quia eis ſimiles quodam

To. 5. explanatione ad 8. cap. Ezech.

quodam hæreditario malo Deum oderunt. Illud ergo, quod in Exodo Dominus dicit, ſicut Hieronymus tradit, non id ſonat quod multi exiſtimant: nec eſt ſimile huic prouerbio, Patres comederunt vuam acerbam, &c. Illud enim Exodo Hieronymus ſuper illud Ezech. & Auguſt. ſuper Pſal. Deus laudem meam ne tacueris, de filiis peccata patrum imitantibus accipiendum cenſent: ſuper quos dicitur Deus reddere peccata patrum, quia punit eos, eò quòd imitantur peccata patrum, non quia patres peccauerunt. Non itaque corrigit Deus in Propheta, quod antè dixerat in lege: ſed quomodo intelligendum ſit, aperit. Vnde & illos qui prauè intelligebant arguit, qui dicebant: Patres comederunt, &c.

Hier. 31. In tomo 8. enarrationē ad Pſal. 108. In expoſitione verſus: In memoriam re deat iniquitas patrum eius.

Quare dixerit: In tertiam & quartam generationem, & quare patres tantùm commemorauit. L

VERVMTAMEN ſi de imitatoribus malorum illud accipitur, quare tertiam & quartam generationem tantùm commemorauit, cùm in qualibet generatione rei teneantur, qui peccata patrum imitantur? Et quare patres commemorauit, cùm & illi omnes mali ſint, qui quorumlibet malorum peccata imitantur? Sed ideò patres ſpecialiter nominauit, quia maximè patres filij imitari ſolent, quos præcipuè diligunt. Et tertiam & quartam generationem ideo commemorauit, quia ſolent parentes interdum tandiu viuere donec filios tertios & quartos habeant: qui patrum iniquitates videntes, eorum impietatis hæredes per imitationem efficiuntur. Secundum hunc modum rectè intelligitur ad literam, quod in Exodo dicitur.

Solutio. Grego. lib. 15. Moral. cap. 22.

Quomodo illud Exodi intelligi debeat ſecundùm myſtrium. M

QVOD etiam myſticè intelligendum eſſe oſtenditur ex eo quod parabola dicitur. Si enim parabola eſt, vt ait Hieronymus, aliud verbis ſonat, aliud ſenſu continet. Vnde aliqui ita ediſſerunt: Patrem in nobis eſſe dicunt, leuem punctum conſilium, ſcilicet primum motum ſuggeſtionis vel cogitationis. Filium verò, ſi cogitatio conceperit peccatum in quo notatur conſenſus, & delectatio mulieris: Nepotem, ſi quod cogitaueris atque conceperis, opere compleueris, vel complere decre-

Loco prædicto.

decreueris: in quo notatur consensus viri, siue patratio peccati. Pronepotem autem, si non solùm feceris, sed in eo glorieris: & hæc est quarta generatio, nō quia tres præcesserint, sed quarta dicitur, quia quarto loco à primo motu, qui est quasi pater, enumeratur. Deus ergo primos & secundos stimulos cogitationum, quos Græci Propatheis vocant, sine quibus nullus hominum esse potest, non punit æternaliter, sed si cogitata quis facere decreuerit, & quæ fecit corrigere noluerit, quæ sunt mortalia peccata, & tertia & quarta generatio.

Prouer. 2. c

Per quid probatur, quòd primus motus non puniatur æternaliter. N

Ad probandum verò, vt ait Hieronymus, quòd primus pulsus cogitationis non puniatur æternaliter à Deo, illud de Genes. afferendum est: Cham enim peccauit, irridens nuditatem patris, & sententiam non ipse, sed filius eius Chanaan accepit. Maledictus Chanaan, seruus erit fratrum suorum. Quæ enim iustitia est, vt pater peccauerit, & filius puniatur? Sed in mysterio illud factum est.

Ibid. paulò inferius Genes. 9. d

QVÆ DE PECCATO ANIMADVERTENDA SINT.

Distinct. XXXIIII.

De peccato actuali secundum eius causalitatem.

Post prædicta, de peccato actuali diligenti indagine quædam consideranda sunt, scilicet quæ fuerit origo & causa primi peccati, vtrum res bona, an res mala. Postea in qua re sit peccatum. Deinde, quid sit peccatum, & quot modis fiat, & de differentia ipsorum peccatorum B

Quæ fuit origo & causa peccati prima.

Causa & origo prima peccati res bona extitit, quia ante primum peccatum non erat aliquid mali vnde oriretur. Cùm enim originem & causam habuit, aut ex bono, aut ex malo habuit. Sed malum ante non erat: ex bono ergo ortum est. Prius enim in Angelo ortum est peccatum, & postea in homine. Et quid erat Angelus, nisi bona natura Dei? Non ex Deo ortum est malum quod fuit in Angelo: nec ex alio quam ex Angelo: ex bono ergo ortum est. Vnde Augustinus in Responsionibus contra Iulianum hæreticum qui dixerat: Si ex natura

ex natura peccatum est, tunc mala est natura, ait: Quæso vt si potest, respondeat. Manifestum est ex voluntate mala, tanquam ex arbore mala, fieri omnia opera mala, tanquam fructus malos: sed ipsam malam voluntatem vnde dixit exortam, nisi ex bono? Si enim ex Angelo, quid est Angelus, nisi bonum opus Dei? Si ex homine, quid erat ipse homo, nisi bonum opus Dei? Imò quid erant hæc duo antequam in eis oriretur mala voluntas, nisi bonum opus Dei, & bona & laudanda natura? Ergo ex bono oritur malum, nec fuit vnde oriri posset nisi ex bono. Dico ergo, quia voluntatem malam nullum malum præcessit, sed ex bono originem habuit. Hic apertè dicitur primam causam & originem mali bonā fuisse naturam. Et nihilominùs ostenditur, cuius peccati fuerit causa, scilicet malæ voluntatis.

Id est, in 2. libr. de nupt. & concupisc. ad Valerium c. 28. to. 7. & quod sensum li. cum Iulia. Cap. 3.

Quòd mala voluntas secundaria causa fuit malorum. C

Mala autem voluntas illa Angeli & hominis causa est etiam malorum subsequentium, scilicet malorum operum & malarum voluntatum. Vnde Augustinus in Enchir. Nequaquam dubitare debemus rerum bonarum, quæ ad nos pertinent, causam non esse nisi bonitatem Dei. Malarum verò ab immutabili bono deficientem boni mutabilis voluntatē, priùs Angeli, postea hominis: hoc primum est creaturæ rationalis malum, id est, prima priuatio boni. Ecce habes primam voluntatem boni mutabilis, id est, Angeli & hominis deficientem ab immutabili bono, id est, à Deo, causam esse malarum rerum ad nos pertinentium: quia causa est tam peccatorum, quam pœnarum quibus premitur humana natura. Prima ergo origo & causa peccati bonum fuit: & secunda, malum quod ortum est ex bono.

Cap. 23. to. 3. cap. 24. ibidem.

In qua re sit peccatum, an in bona, an in mala: & dicitur, quia in bona tantum. D

Ostensa origine mali, superest videre in qua re sit malum, scilicet an in re bona, an in re mala. Qui rectè acutéque sapit, non nisi in bono malum esse intelligit, id est, in natura bona. Malum enim est corruptio, vel priuatio boni: vbi autem bonum non est, non potest esse corruptio, vel priuatio boni. Peccatum ergo non potest esse nisi in re bona. Sicut enim

enim morbis ac vulneribus corrumpuntur corpora, quæ (vt
Simile. ait Augustinus in Enchir.) sunt priuationes boni eius quod
Cap.13. dicitur sanitas: ita & animorum quæcunque sunt vitia, natu-
Ibid. c.12. ralium sunt priuationes bonorum. Quid est enim aliud quod malum dicitur, nisi priuatio boni? bonum enim minui malum est: quamuis quantumcunque minuatur, necesse est vt aliquid remaneat, si adhuc natura est. Non enim consumi potest bonum quod est natura, nisi & ipsa natura consumatur. Cùm verò corrumpitur, ideo malum est eius corruptio, quia eam qualicunque priuat bono. Nam si nullo bono priuat, non nocet. Nocet autem: adimit ergo bonum. Quandiu itaque natura corrumpitur, inest ei bonum quo priuetur. Ac
Ibid. c.13. per hoc nullum est quod dicitur malum, si nullum sit bonū: sed bonum omnino malo carens, integrum bonum est. Cui verò inest malum, vitiatum vel vitiosum bonum est: nec malum vnquam potest esse vllum, vbi est nullum bonum. Vnde res mira conficitur, vt quia omnis natura, inquantùm natura est, bonum est: nihil aliud dici videtur, cùm vitiosa natura mala natura esse dicitur, nisi malum esse quod bonum est, nec malum esse nisi quod bonum est. Hac contextione euidenter insinuatur malum non posse esse, nisi in re bona: vbi etiā, licet absurdum videatur, manifestè dicitur esse malum quod bonum est.

Quod ex præmissis sequitur, scilicet quod cùm dicitur malus E
homo, dicitur malum bonum.

Cap.13. Ex quo colligitur, nihil aliud significari cùm dicitur ho-
Ibid. c.14. mo malus, nisi bonum malum. Vnde Aug. in eodem subdit: Quid est malus homo nisi mala natura? quia homo natura est. Porrò si homo aliquod bonum est, quia natura est: quid aliud est malus homo, nisi malum bonum? Tamen cùm duo ista discernimus, inuenimus nec ideo malum, quia homo est, nec ideo bonum, quia iniquus est: sed bonum, quia homo: malum, quia iniquus. Omnis itaque natura, etiam si vitiosa sit, inquantùm natura, bona est: inquantùm vitiosa, mala est.

Quod regula Dialecticorum de contrarijs fallit in his, F
scilicet bono & malo.

Ideoque in his contrariis, quæ bona & mala vocantur,

cantur, illa Dialecticorum regula deficit, qua dicunt, Nulli rei duo simul inesse contraria. Nullus enim potus aut cibus simul dulcis est & amarus. Nullum simul corpus vbi album, ibi & nigrum: & hoc in multis ac penè in omnibus reperitur contrariis, vt in vna re simul esse nō possint. Cùm autem bona & mala nullus ambigat esse contraria, non solùm simul esse possunt, sed mala omnino sine bonis & nisi in bonis esse non possunt. Et hæc duo contraria ita simul sunt, vt si bonum nō esset in quo esset malum, prorsus nec malum esse potuisset: quia non modò vbi consisteret, sed vnde oriretur corruptio non haberet, nisi esset quod corrumperetur: quoniā nihil est aliud corruptio, quàm boni exterminatio. Ex bonis ergo mala orta sunt: & nisi in bonis non sunt: nec fuit prorsus vnde oriretur vlla mali natura, nisi ex angeli & hominis *Ibid. c 15.* natura bona, vnde primitùs orta est voluntas mala.

Epilogum facit, ad alia transiturus, G

Ex his aperitur, quòd primò & secundò suprà inuestigādum diximus, scilicet, quæ fuerit origo mali, & in qua re sit. Ex bona enim re ortum, & in re bona consistere præmissis testimoniis comprobatur.

Sententiæ illi qua dictum est bonum esse malum, opponitur de pro-
phetia quæ ait, Væh his qui dicunt bonum malum. H

Ad hoc autem quod dictum est malum esse quod bonum *Ibid. c. 13.*
est, quidam sic opponunt, Si bonum malum esse dicimus, in- *Esa. 5. c.*
cidimus in illam sententiam propheticam, vbi legitur, Væh *Determi-*
his qui dicunt bonum malum, & malum bonū. Igitur si hanc *natio Au.*
maledictionem vitare volumus, nullatenùs dicere debemus *Enchiridij*
bonum esse malum, & è cōuersò. Hoc autem Aug. in eodem *cap. 13. &*
libro determinat, dicens, Id quod dictum est in prophetia, *cap. 19.*
intelligendum est de ipsis rebus quibus homines mali sunt, non de hominibus. Vnde qui adulterium dicit bonū, in eum cadit illa prophetica detestatio: & in eum qui dicit malum hominem bonum, vel bonum esse iniquum. Qui enim dicit hominem, inquantùm homo est, malum esse: & bonitatem esse iniquitatem, opus Dei culpat, quod est homo: & vitium hominis laudat, quod est iniquitas.

QVID SIT PECCATVM.

Distinct. XXXV.

A

De peccato actuali secundum eius quid dicitur & definitionem.

POST hęc videndum est quid sit peccatum. Peccatum est, vt ait Aug. omne dictum, vel factum, vel concupitum, quod sit contra legem Dei. Idem in lib. de Duabus Animabus, Peccatum est voluntas retinendi vel consequendi quod iustitia vetat. In vtraque assignatione de actuali peccato agitur & mortali, non veniali. Ex prima descriptione ostenditur peccatum esse voluntas mala, siue locutio & operatio praua, id est, actus malus tam interior quàm exterior: ex altera verò tantùm ostenditur esse actus interior. Voluntas enim, vt in superioribus dictum est, motus animi est: actus ergo interior est. Ambr. quoque in lib. de Paradiso ait, Quid est peccatum, nisi legis diuinæ præuaricatio, & cælestiũ inobedientia præceptorum? Ergo in præuaricante peccatũ est, sed in mandante culpa non est, non enim consisteret peccatum, si interdictio non fuisset. Non consistente autem peccato, non solùm malitia, sed etiam virtus fortasse non esset: quæ nisi aliqua malitiæ fuissent semina, vel subsistere, vel eminere non posset. Ecce præuaricationẽ legis & inobedientiam definit Ambrosius esse peccatum.

Lib. cõtra Faustum Manich. 22. c. 27. to. 6. c. 11. tom. 6. & Retra. lib. 1. cap. 15. Ca. 8. to. 4.

B

Diuersorum sententias de peccato ponit.

Triplex opinio de peccatis. Ioan. 1. a In tom. 9. tract. 1. ad cap. 1. Dist. 34. litera D. Quæst. 6. Tomo 4. Cap. 57. Tomo 3.

QVOCIRCA diuersitatis huius verborum occasione, de peccato plurimi diuersa senserunt. Alij enim dicunt voluntatem malam tantùm esse peccatum, & non actus exteriores. Alij voluntatem & actus. Alij neutrum, dicentes, omnes actus esse bonos, & à Deo & ex Deo authore esse, malum autem nihil esse, vt ait Augustinus super Ioan. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, id est, peccatum quod nihil est: & nihil fiunt homines, cum peccant. Superà etiam dixit August. quòd malum est priuatio boni, vel corruptio boni: qui etiam in lib. 83. quæstio. ait, Summum malum nullum modũ habet: caret enim omni bono. At modus aliquid boni est: non igitur est, quia nulla specie continetur: totumque hoc nomen mali, de speciei priuatione repertum est. Item in Dogmatibus Ecclesiasticis, dicitur malũ vel malitiam non esse à Deo creatam: sed à diabolo inuentam, qui & ipse bonus creatus est. Idem etiam in lib contra Manichæos, quid sit peccatum ostendit, dicens, Peccare quid aliud est, nisi in veritatis præceptis, vel in ipsa veritate errare? Quod si non voluntate faciunt peccatores iniustè iudicãtur. Quid ergo in hac tanta varietate tenendum, quidve dicendum?

Quid dicitur de si. de contra Manich. c. 8.

C

Vera sententia de peccato proponitur.

Tomo 6. Matt. 7. c

SANE dici potest & liberè tradi debet, peccatum esse actum malum interiorem & exteriorem, scilicet, malam cogitationem, locutionem, & operationem: præcipuè tamen in voluntate consistit peccatum, ex qua tanquam ex arbore mala procedunt opera mala tanquam fructus mali.

Traditio quorundam, qui dicunt voluntatem malam, & actum, inquantùm sunt esse naturas, & ideo bona, inquantùm verò mala sunt, esse peccata.

D

Dist. præcedẽte lit. B. & præsenti litera B.

QVIDAM autem diligenter attendentes verba Aug. quibus suprà & in aliis Scripturæ locis vtitur, non indoctè tradunt voluntatem malam & actus malos inquantùm sunt vel inquantùm actus sunt, bona esse: inquantùm verò mala sunt, peccata esse: qui voluntatem & actum quemcunq; bonam Dei naturam esse dicunt, inquantùm actus est vel voluntas, ex Deo authore esse, inquantùm verò inordinatè & contra legem Dei fit, & fine debito caret, peccatum est: & ita inquantùm peccatum est, nihil est. Nulla enim substãtia est, nulla natura est.

Authoritatibus probant voluntates & actus omnes esse bona, inquantùm sunt.

E

Quæst. 21. tom. 4. & 1. Retrac. c. 26. Ibi. q. 27.

QVOD autem voluntas omnis & actio bonum sit, inquantùm est, ex eo probant quod ait Aug. in lib. 83. Quæstionum, Deus boni tantummodo causa est, quocirca mali author non est: quia omnium quæ sunt author est: quæ inquantùm sunt, intantùm bona sunt. Idem probans nihil casu fieri in mundo, ait in eodem, Quicquid casu fit temerè fit: quicquid temerè fit, non fit prouidentia. Si ergo casu aliqua fiunt in mundo, non prouidentia vniuersus mundus administratur. Si non prouidentia vniuersus mundus administratur, aliqua natura vel substantia est, quæ ad opus prouidentiæ non pertinet. Omne autem quod est, inquantum

tum est, bonum est. Summum enim est illud bonum, cuius participatione sunt cætera bona: & omne quod mutabile est, non per se, sed boni illius participatione, inquantùm est, bonum est: quod diuinam etiam prouidentiam vocamus. Nihil ergo casu fit in mundo. His testimoniis innituntur ad ostendendum omne quod est, inquantùm est, bonum esse. Vnde idem Aug. in 1. lib. de Doct. Christ. ait, Ille summè ac primitùs est, qui omnino incommutabilis est: & cætera quæ sunt, nisi ab illo esse non possunt: & intantùm bona sunt, inquantùm acceperunt vt sint.

Cap. 32. Tomo 3.

Quid ex prædictis colligitur. F

Ex prædictis colligitur atque infertur, quia si mala voluntas & mala actio est: inquantùm est, bona est. Sed quis est qui diffitetur malam voluntatem esse, & malam actionem? Mala ergo voluntas siue actio, inquantùm est, bonum est, & inquãtum voluntas est vel actio, bonum similiter est: sed ex vitio mala est, quod vitium à Deo non est, neque aliquid est. Quod Aug. notasse videtur in lib. 83 quæst. dicens, Vitium est voluntas quo est homo deterior: quod vitium lõgè abest à voluntate Dei, vt ratio docet. Ex hoc loco probãt voluntatem, inquantùm vitiosa est, non esse à Deo: & inquantùm vitiosa est, peccatum est. Et peccatum est (vt aiunt) inquãtùm non habet ordinem nec finem debitum: ita & actio, inquantùm ex malo procedit, & ordinem non habet, & ad malum tendit.

Quæst. 3. Tomo 4. De vitio volũtatis.

Alia probatio quòd omnis actus, inquantùm est, bonus est. G

Item & aliter probant omnem actum interiorem, vel exteriorem inquantùm est, esse bonum: quia non esset actus malus, nisi esset res bona, quia non est aliqua res mala, nisi eadem res bona sit. Vnde Aug. in Ench. Omnis natura bonũ est: nec res aliqua mala esset, si res ipsa quæ mala est, natura non esset. Non ergo potest esse malum nisi esset aliquod bonum. Quod cùm dici videatur absurdè, connexio tamen ratiocinationis nos compellit hoc dicere. Ex præmissis testimoniis asserunt omnes actus inquantùm sunt, esse res bonas: nec aliquid esse malum, id est, peccatum nisi idem quoque secundùm aliquid bonum sit: & omnium quæ sunt, inquantùm sunt, Deum authorem prædicant, & eius volũtate omnia esse quæcunque sunt, quæ inquantum sunt naturæ sunt.

Cap. 13.

Summam prædictorum perstringit.

Obiectio

Obiectio contra illos, qui dicunt omnes actus, inquantùm sunt, esse bonos. H

Quibvs opponitur, Si omnia quæ sunt inquantùm sunt, bona sunt, & naturæ sunt: ergo adulterium & homicidium & similia inquantùm sunt, bona sunt, & naturæ sunt, & Deo volente fiunt. Quod si est, tunc illi qui faciũt illa bona agunt, quod penitus absurdum est. His verò sic illi respõdent. Dicunt equidem adulterium, homicidium, & huiusmodi, nõ simpliciter actus denotare, sed actuum vitia. Actusque ipsos adulterij, & homicidij inquantùm sunt, vel inquãtùm actus sunt, à Deo esse, & bonas naturas esse: sed non inquantùm adulterium & homicidium sunt. Et ideo non sequi dicunt, si actus qui homicidia & adulteria sunt à Deo sunt, quòd homicidia & adulteria à Deo sunt.

Responsio illorum.

Alia illorum oppositio contra eosdem. I

Item aliter eis opponitur, Si aliquid non est malum, quod non sit natura vel res bona, quomodo ergo peccata sunt non credere in Deum, non ire ad ecclesiam, & huiusmodi, cùm ista non sint naturæ, imò omninò non sint? Non est enim aliquid vel res aliqua non ire ad ecclesiam, vel nõ credere, & huiusmodi. Ad quod dicunt. His atque huiusmodi dictionibus, quæ videntur priuationes simpliciter notare, & nihil ponere, quia per negationem dicuntur, verè aliqua poni actusque per eas significari. Non credere enim in Christũ, incredulitatem dicunt: & nomine incredulitatis malum mentis actum significari. Ita etiam cùm dicitur, Non ire ad ecclesiam malum est: non euntis contemptus significatur, id est, voluntas mala vel propositum: hoc est enim declinare à bono, & ideo malum est, sicut è conuersò declinare à malo, bonum est. Sicut ergo declinatio à malo aliquid ponit, scilicet, voluntatem & propositum vitandi malum (nõ enim potest esse bonum, quod omninò nihil est) ita declinatio à bono quod est significat, scilicet, voluntatem & propositum mali. Et secundùm hoc vera est & generalis illa peccati mortalis descriptio, quàm suprà posuit Aug. scilicet, Peccatum est dictum, &c.

Responsio vbi traditur quæ dicũtur per negationem aliquid ponere, vt nõ credere in Deum, & huiusmodi.

In principio distinctionis.

Vtrùm malus actus inquantum peccatum est, sit priuatio vel corruptio boni. E

Dist. præcedent. li. D. & præsen. lit. B.

POTEST etiam quæri ab eisdem, cùm peccatum sit (vt suprà dictum est) priuatio vel corruptio boni, & omnis actus malus sit peccatum: vtrùm sit priuatio vel corruptio boni in quantum peccatum est, vel non. Si enim inquantum peccatum est, corruptio boni est, cùm corruptio vel priuatio boni pœna sit homini: inquantum ergo peccatum est, pœna est. Quod si est, tunc inquantum peccatum est, bonum esse videtur, & à Deo esse. Si autem non inquantum peccatum est corruptio est: quæritur ergo secundùm quid corruptio sit. Si enim corruptio est, & non inquantum peccatum est, cùm non sit nisi bonum, præterquàm in eo quod peccatum est: ergo inquantum bonum est, corruptio vel priuatio boni est. Ad quod etiam ipsi dicunt actum malum non inquãtum est, neque inquantum bonum est, esse priuationem vel corruptionem boni, sed inquantum peccatum est: non tamen inquantum peccatum est, pœna est, vel aliquid quod à Deo sit. Vt enim ex verbis præmissis Aug. colligitur, peccatum dicitur corruptio vel priuatio actiuè, non passiuè. Nam ideo malum vel peccatum dicitur corruptio boni, quia naturam bonam qualicunque priuat bono. Nam si non priuat aliquo bono, nõ nocet, vt suprà Aug. ait, Nocet autem: adimit ergo bonum. Nõ autem nocet, nisi inquantum peccatum est: ergo inquantum peccatum est, priuat bono. Itaque inquantum peccatum est, priuatio est vel corruptio boni.

Responsio quod actꝰ malus inquantum peccatum est dicitur esse priuatio boni, non tamen pœnã.

Idem habetur lib. 26. contra Faustum cap. 3.

Quomodo inquantum peccatum est, possit corrumpere bonum, cùm nihil sit. F

Cap. 2. Responsio Aug. per similitudinem.

SED cùm nihil sit inquantum peccatum est, quomodo potest bonum corrumpere vel adimere? Aug. te hoc docet in lib. de Natura Boni, dicens, Abstinere à cibo non est aliqua substantia: tamen substantia corporis, si omnino abstineatur à cibo, languescit & frangitur: sic non est substantia peccatum, eo tamen natura animæ corrumpitur.

Quod peccatum propriè corruptio est animæ, & quomodo. M

PECCATVM verò, id est, culpa, propriè animæ corruptio est. Si autem quæritur, in quo possit corrumpi anima: in

parabola illius qui incidit in latrones, qui eum vulnerauerũt & spoliauerũt, clarescit. Incidit enim homo in latrones, quando per peccatum in potestatem diaboli traditur: & tũc per peccatum expoliatur gratuitis bonis, id est, virtutibus: & in naturalibus bonis vulneratur, quæ sunt ratio, intellectus, memoria, & ingenium, & huiusmodi, quæ per peccatum obtenebrantur & vitiantur. Per peccatum etiam priuatur illo bono, cuius participatione cætera bona sunt: quo tantò magis priuatur, quantò magis se ab eo elongat. *Luc. 10. f*

Qualiter homo se elongat à Deo, scilicet per dissimilitudinem quam facit, hoc est, peccatum. N

AB eo autem se elongat homo per peccatum, non locidistantia, quia vbique totus & præsens est omnibus, & omnia in ipso sunt, vt ait Aug. in lib 83. q. & ipse locus non est. Locus tamen Dei abusiuè dicitur templum Dei: non quòd eo contineatur, sed quòd ei præsens sit & inhabitans: id autem anima munda intelligitur. Per peccatum ergo, non secũdum locum, aliquis longè fit à Deo: & in eo lõgè fit, quod ab eius similitudine recedit, & tantò longiùs, quantò fit dissimilior. Illa autem, vt Aug. ait in lib. 83. q. quę participatione similia sunt Deo, recipiunt dissimilitudinem. At ipsa similitudo nullo modo ex aliqua parte potest esse dissimilis. Vnde fit vt cùm similitudo patris filius sit, ex nulla parte patri possit esse dissimilis, cuius participatione similia sunt quæcunque Deo similia sunt: & illa possunt recipere dissimilitudinem. Nihil est autem quod hominem adeò Deo dissimilem faciat, quẽ admodum peccatum. Cùm autem peccatum sit priuatio vel corruptio boni, quæ est in anima: est etiam priuatio vel corruptio boni corporis. Sicut corpus hominis priuauit beneficio illius immortalitatis & impassibilitatis, quàm habuit antè peccatum. *Quæst. 20. Tomo 4. Ibidem. quæst. 23.*

An pœna sit priuatio boni. O

QVÆRI autẽ solet, vtrùm & pœna sit priuatio vel corruptio boni. Ad quod facilè responderi potest, si prædicta ad memoriam reuocentur. Diximus enim suprà, priuationem vel corruptionem boni accipi actiuè vel passiuè, id est, secũdum efficientiam vel effectum. Ideóque priuatio vel corruptio boni dicitur & peccatum & pœna: sed peccatum secun- *Lit. K.*

dùm efficientiam, quia priuat vel corrumpit bonum, pœna autem secundum effectum, id est, secundum passionem, quæ est effectus peccati. Aliud est enim culpa, aliud pœna: alterum est Dei, id est, pœna: alterum diaboli vel hominis, id est, culpa.

QVOD QVÆDAM SIMVL SVNT peccata & pœna peccati, quædam peccata, & causa peccati: alia verò peccata, & causa & pœna peccati.

Distinct. XXXVI. A

Vtrũ peccatum sit pœna peccati in 10. 8. prope finem enarrationis ad illũ Psal. Cap. 1. d Hom. 11. circa illud. Sed & si conuersus. Gen. 15. d Psal. 68. Oseæ 4. a Rom. 1. 1. The. 2.

SCIENDVM est tamen quædam sic esse peccata, vt sint etiam pœnæ peccatorum. Vnde Aug. super illum locum Psal. 57. Supercecidit ignis, & non viderunt solem, ait, Ignis superbiæ & concupiscentiæ & iræ intelligitur. Istas pœnas pauci vident: ideò eas maximè commemorat Apostolus in epistola ad Romanos, & enumerat multa quæ peccata sunt, & pœna peccati. Inter primum enim peccatum apostasiæ & vltimam pœnã ignis æterni, media quæ sunt, & peccata sunt, & pœna peccati. Greg. quoque super Ezech. ait, Contemnẽti qui non vult pœnitere ponit Deus offendiculum, vt scilicet grauius impingat. Peccatum enim, quod per pœnitentiam citiùs non deletur, aut peccatum est & causa peccati: aut peccatum & pœna peccati: aut peccatum simul & causa & pœna peccati. Vnde Moyses, Nondum sunt cõpleta peccata Amorrhæorum. Et Dauid inquit, Appone iniquitatem super iniquitatem eorum. Et altus Propheta, Sanguis sanguinem tetigit, id est, peccatum peccato additum est. Paulus quoq; ait, Propterea tradidit illos Deus in passiones ignominiæ, &c. Et item, Vt impleant peccata sua semper. Ioãni quoque per angelum dicitur, Qui in sordibus est, sordescat adhuc. Ex his testimoniis colligitur peccatum aliquod & peccatum esse, & pœnam peccati.

Ex prædictis quæstio oritur, scilicet, an inquantùm peccatum est, sit pœna peccati. B

ET ideo meritò quæritur, vtrùm inquantùm peccatum est, sit

est, sit pœna peccati. Quod non videtur, cùm omnis pœna peccati iusta sit. Vnde Augustin. in lib. Retractationum: Omnis pœna peccati iusta est, & supplicium nominatur. Si ergo peccatum quod est peccatum & pœna peccati, inquantũ peccatum est, pœna peccati est, cùm omnis pœna de iustitia Dei veniat, videtur inquantum peccatũ est, iustum esse, & à Deo prouenire. Ad quod illi respondent, peccatum sic dici pœnam peccati, quia per peccatum, in quod merito præcedentis peccati homo labitur deserente Deo, corrumpitur bona natura. Sicut ignis æternus dicitur pœna malorum, quià ea cruciantur: nec tamen ipse cruciatus malorum ignis est, sed per ignem fit in homine. Ita per peccatum corrumpitur natura, & imminuitur bonum naturæ: & est ipsa imminutio & corruptio boni, passio & pœna: & non est essentialiter ipsum peccatum, per quod fit: sed ideo peccatum dicitur, vt præmissum est, quia per peccatum illico, vt peccat homo, fit in homine illa corruptio, quæ tamen fit Deo authore. Illa enim pœna siue passio, quæ est boni corruptio, à Deo est. Illius tamen (vt sic dicam) materia & causa est peccatum, quod à Deo non est. Quod videtur Augustinus notasse, & iuxta hunc sensum intellexisse, cùm ait in libro de prædestinatione Sanctorum: Prædestinatione Deus ea præscíuit quæ fuerat ipse facturus. Sed præscíuit Deus etiam quæ non est ipse facturus, id est, omnia mala: quia etsi sunt quædam, quæ ita peccata sunt, vt etiam pœnæ sint peccati, secundum illud Apostoli: Tradidit illos Deus in passiones, &c. non tamen peccatum Dei est, sed iudicium, scilicet pœna. In scriptura enim sæpè nomine iudicij pœna intelligitur. Hîc diligenter intendentibus insinuare videtur, ea quæ peccata sunt, & pœna peccati: non inquantum peccata sunt, sed inquantum pœnæ, Dei esse. Nam cum dixisset Deum non esse facturum mala aliqua, id est, peccata, quia posset ei obijci quædam peccata esse etiam pœnas peccati, & pœna peccati omnis iusta est, & ideo à Deo est: quasi determinando secundum quid faciat ea, vel secundum quid non faciat, addidit reliqua. Iuxta verò prædictam intelligentiam peccata sanè dicuntur pœnæ. Vnde Apostolus appellat eas passiones ignominiæ, quia, vt ait authoritas, licet quædam peccata sint, quæ delectant, sunt tamen passiones naturæ non nominandæ: quia per ea corrumpitur natura.

Lib. 1. c. 9. & 3. lib. de lib. arbitr. c. 18. to. 1. Responsio illorũ, vbi docet ex quo sensu peccatum dicitur pœna peccati vel pœnæ.

Cap. 10. Tomo 7.

Rom. 1. d

Idem.

Quod cùm omne peccatum possit dici pœna, non tamen omne est pœna peccati. C

ET licet ex hoc sensu omne peccatum mortale possit dici pœna, non tamen omne potest dici pœna peccati, Pœna enim peccati, vt prædictum est, est illud cuius causa est aliud præcedens peccatum. Nam peccatum sic dicitur pœna peccati respectu præcedentis, sicut dicitur causa peccati respectu sequentis. Quo fit vt idem peccatum & causa sit, & pœna peccati, sed alteriùs peccati pœna, & alteriùs causa: vt enim Gregorius in Moralium ait: Peccatum quod pœnitentia non diluitur, suo pondere mox ad aliud trahit. Vnde fit vt non solùm peccatum sit, sed & causa peccati, ex illa quippè culpa subsequens oritur. Peccatum verò quod ex peccato oritur, non solùm peccatum, sed pœna peccati est: quia iusto iudicio Deus cor peccantis obnubilat, vt præcedentis peccati merito etiam in alia cadat. Quem enim liberare noluit, deserendo percussit. Proinde, vt Augustinus ait, præcedentis est hæc pœna peccati, & tamen etiã ipsa peccatum est. Iudicio enim iustissimi Dei traditi sunt, vt ait Apostolus de quibusdam, siue deserendo, siue alio modo explicabili, siue inexplicabili, in passiones ignominiæ: vt crimina criminibus vindicarentur, & supplicia peccantium non tantùm sint tormenta, sed & vitiorum incrementa. Illa ergo peccata quæ enumerat Apostolus, quia de superbia sunt, non solùm peccata, sed etiam supplicia sunt. Ecce ex his iam fit perspicuum, quædam peccata etiam pœnas & causas peccati esse: & illud peccatũ esse pœnam peccati, quod causam præcedentem habet peccatum: atque illud peccatum esse causam peccati, quod est meritum sequentis culpæ.

Lib. 25. c. 12. circa il lud Iob 34 nouit Dominus opera eorum.

Aug. contra Iulia. lib. 5. c. 3. tom. 7.

Ex prædictis videtur significari ipsa eadem quæ peccata sunt, esse & pœnas peccati. D

SED cùm ait crimina criminibus vindicari, videtur insinuare ea ipsa quæ peccata sunt, essentialiter esse pœnas peccati, id est, punitiones peccati. Ad hoc autem, inquiunt illi, hæc & similia dicta esse secundùm rationem prædictam: & ideo intelligenda fore secundum præmissam expositionem. Intelligentia enim dictorum ex causis est assumenda decendi.

Hilarius libr. 4. de Trinit. non longè à me dio.

Quod non obuiat veritati, si quis dicat ipsa peccata esse pœnas peccati essentialiter. E

IN nullo tamen præiudicium factum veritati putatur, si quis dicat ipsa eadem quæ peccata sunt, essentialiter (vt ita dicam) esse pœnas, id est, punitiones peccatorum præcedentium quæ iustæ sunt, & à Deo sunt. Nec tamen inquantùm peccata, à Deo sunt: nec inquantùm peccata sunt, pœnæ peccati sunt: & tamen inquantùm peccata sunt, priuationes boni sunt. Sed, vt suprà dictum est, causaliter & actiuè dicuntur priuationes.

Dist. præced. lit. K.

Aperte ostendit peccata quædam esse pœnam peccati, & pœnam ipsam iustam esse à Deo. F

QVOD autem quædam peccata pœnæ sint, & ipsa pœna iusta sit, & à Deo sit, euidenter tradit Augustinus in libro Retractationum primo, dicens quædam necessitate fieri ab homine quæ mala sunt, & eadem iusta pœna peccati sunt. Sunt, inquit, quædam necessitate facta improbanda, vbi homo vult rectè facere, & non potest. Vnde & illud Apostoli: Non quod volo facio bonum, sed quod odi malum, hoc ago. Et illud: Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. Hæc enim inuicem sibi aduersantur, vt non ea quæ vultis faciatis: sed hæc omnia ex illa mortis damnatione sunt. Nam si non est ista pœna hominis, sed natura, nulla ista peccata sunt. Si enim non receditur ab eo modo quo naturaliter factus est homo, cùm hæc facit, ea vtique facit quæ debet. Si autem homo, quia ita est, non est bonus, nec habet in potestate vt sit bonus, siue non videndo qualis esse debeat, siue videndo & non valendo esse qualem se esse debere videt, pœnam istam esse quis dubitet? Omnis autem pœna si peccati pœna est, iusta est, & supplicium nominatur: si autem iniusta est pœna, quoniam pœnam esse nemo ambigit, iniusto aliquo dominante homini imposita est. Porrò quia de omnipotentia Dei & iustitia dubitare dementis est, iusta est hæc pœna, & pro peccato aliquo impenditur. Non enim quisquam iniustè dominans, aut surripere hominem potuit velut ignoranti Deo, aut extorquere inuito tanquam inualidiori, vt hominem iniusta pœna cruciaret. Relinquitur ergo, vt hæc pœna iusta de damnatione hominis veniat. His atque aliis pluribus testimoniis docetur, quædam esse peccata & pœnas peccati essentialiter.

Cap. 9. & lib. de libe. arbitr. 3. c. 18. tom. 1.

Rom. 7. d

Galat. 5. c

Genes. 2. d

In quacumque die comederitis ex eo, &c.

Aug. lib. de lib. arb. 3. cap. 18. tom. 1.

De

De quibusdam quæ sine dubio peccata sunt & pœnæ, vt ira, inuidia. 6

PRÆTEREA nullatenùs ambigendum est, quædam peccata absque vllo scrupulo pœnas esse, vt inuidia quæ est dolor alieni boni, & ira, quæ etiam non inquantùm pœnæ sunt peccata sunt: ita etiam de cupiditate & timore, & aliis huiusmodi sentiendum est. Vnde Augustin. in lib. 83. quæst. ait: Omnis perturbatio, passio: omnis cupiditas, perturbatio. Omnis ergo cupiditas, passio. Omnis verò passio cùm est in nobis, ipsa passione patimur. Omnis ergo cupiditas cùm est in nobis, ipsa cupiditate patimur: & inquantùm cupiditas est, patimur ea. Omnis autem passio inquantùm ipsa patimur, non est peccatum: ita & de timore. Non enim consequens est, vt si patimur timorem, ideo non sit peccatū, quia multa sunt peccata quæ patimur, sed non inquantùm patimur eis.

Quæst. 77. Tomo 4.

Quòd verbis Augustini præmissis quædam sententia Hieronymi obuiare videtur. H

ILLVD autem diligenter est annotandum, quòd supra positis verbis Augustini dicentis quædam necessitate facta esse improbanda & mala, videtur obuiare quod Hieronymus ait in explanatione fidei: quod licet suprà sit positum, tamen vt perfectus sciatur, iterare non piget. Execramur, inquit, eorum blasphemiam, qui dicunt impossibile aliquid hominì à Deo esse præceptum, & mandata Dei non à singulis, sed ab omnibus in commune posse seruari, & paulò pòst: Et tam illos errare dicimus, qui cum Manichæo dicũt hominem peccatum vitare non posse, quàm illos qui cum Iouiniano asserunt hominem non posse peccare. Ecce Hieronymus dicit errorem esse, si quis dicat hominem vitare peccatum non posse. Qui autem dicit quædam necessitate fieri, quædam dicit non posse vitari. Cùm ergo id Augustinus dicat, videtur aut erroris esse quod tradit, aut non esse verum quod Hieronymus ait.

Tomo 4. ad Damasum Papam. Distin. 28. huius 2. liter. H.

3 Cap. 18. & 1. Retr. c. 9. & lib. de prædest. Sanctorũ, cap. 11.

Determinatio contrarietatem submouens de Sanctorum medio. I

AD quod dici potest, quia Augustinus secundùm statum huius miseriæ (ad quam pertinet ignorantia & difficultas, vt idem ait in libro de Libero arbitrio, quæ ex iusta damnatione descenderunt) illud tradidit, vbi & venialia peccata inclusit. Hieronymus verò tantùm de mortalibus peccatis loquitur, quæ vnusquisque gratia illuminatus vitare valet: vel de homine, secundùm statum liberi arbitrij ante peccatum, illud ait.

Epilogum facit ad alia transiturus. k

SATIS diligenter eorùm posuimus sententiam, qui dicunt omnes actus naturas bonas esse. & inquantùm sunt bonos esse. In quo tractatu quædam interseruimus, quæ non ex eorum tantùm persona accipienda sunt, qui ab omnibus catholicè sapientibus absque hæsitatione tenentur: atque authoritatum testimoniis & rationibus eorundem traditionem muuiuimus, qui dicunt omnes actus essentia sui, id est, inquantùm sunt esse bonos, quosdam verò inquantùm inordinatè fiunt, peccata esse. Addunt quoque quosdam nõ tantùm essentia, sed etiam genere bonos esse, vt reficere esurientem, qui actus est de genere operum misericordiæ: quosdam verò actus absolutè ac perfectè bonos dicunt, quos non solùm essentia vel genus, sed etiam causa & finis commendat, vt sunt illi qui ex bona voluntate proueniunt, & bonum finem metiuntur.

ALIORVM PONIT SENTENTIAM qui dicunt malos actus nullo modo esse à Deo, nec esse bonos, siue in eo quòd sunt, siue alio modo.

Distinct. XXXVII. A

Vtrũ actio id est, substantia in actu peccatum malum peccata esse, & nulla ratione bona: nec secundam aliquam rationem ex Deo authore esse, quia sine Deo fiunt. Sine eo namque (vt ait Euangelista) factum est nihil, id est, peccatum, quod dicitur esse nihil: non quia nõ sit actio vel voluntas mala, quæ aliquid est, sed quia à verò esse separat homines, & ad malum trahit: & sic ad non esse deducit. Qui enim à summi boni participatione recedunt, quod solùm vere ac propriè est, meritò non esse dicuntur. Ideóque

Ioan. 1. a

Quare peccatum dicitur esse nihil.

Augustinus

Tomo 9. Tract. 1. ad 1. c. Ioan. Augustinus dicit super Ioannem peccatũ nihil esse, nihilque fieri cùm peccant homines. Hac ergo ratione astruunt peccatum nihil esse, quia à verò esse hominem elongat. Voluntatémque malam atque actionem, siue locutionem malum peccatum esse dicunt: quia præuaricatio & inobedientia hæc sunt, & contra legem Dei fiunt, quæ tamen sunt, sed ab homine vel diabolo, non à Deo. Nullatenùs enim hæc à Deo esse dicunt, siue inquantùm sunt, siue alio modo.

Qualiter determinent verba Augustini præmissa, quibus ait: Omne quod est, inquantum est, bonum est. B

Distin. 34. liter. E. & 35. lit. C. Illa quoque Augustini verba quibus dicit: Omne quod est, inquantùm est, bonum esse, & Deum habere authorem de naturis, siue de substantiis tantùm accipienda fore tradunt. Substantiæ verò nomine atque naturæ dicũt significari substantias ipsas, & ea quæ naturaliter habent, scilicet quæ concreata sunt eis: sicut anima naturaliter habet intellectum, & ingenium, & voluntatem, & huiusmodi: quod ex verbis Augustini præmissis colligitur, vbi bonum hominem appellat bonam naturam, & malum hominem malam naturam. Secundùm hanc ergo assertionem, vel acceptionem mali actus non sunt naturæ vel substantiæ, nec etiam boni actus: quod vtique videtur Augustinus innuere in libro primo Retractationum, distinguens inter substantias, siue naturas, & bonas actiones, siue malas. Aperiens enim quomodo intelligẽdum sit quiddam in libro de vera Religione ab eo traditum, ait: Hoc de substantiis atque naturis dictum est. Inde enim disputabatur, non de bonis actionibus atque peccatis. Apertè hîc videtur diuidere inter naturas siue substantias, & actiones, siue peccata. Ideóque asserunt præfati doctores, actiones interiores, vel exteriores non esse naturas, vel substantias: quæ si malæ sunt, peccata sunt, neque à Deo sunt. Quòd verò mali actus non sint naturæ, Augustinus videtur notare in prima Responsione contra Pelagianos, ita dicẽs: Opera diaboli quæ vitia dicuntur, actus sunt, non res. Idem in quarta Responsione: Omne malum natura non est, sed actus accidens alicui ex defectu boni. Quamobrem quod natura non est, Deus non fecit: quia natura est omne quod fuit. Item: Omne quod natura bonum est, Deus ex nihilo facit, non diabolus.

Secundùm quid actus mali non sunt naturæ vel substantiæ. Cap. 30. li. 1. qui contra Pelagianos Hypognosticõ dicitur in fin. 1. to. 7. Ibidem in princip. 4. Ibidem. Cap. 13.

Secundùm

Secundùm hoc res aliquæ sunt quæ à Deo non sunt, quibus homines mali sunt. C

Ex quo colligitur res aliquas esse, quæ à Deo non sunt, eisque homines mali sunt. Quod nihilominùs & ipsi concedunt innitentes verbis Augustini superiùs positis, qui in Ench. determinans illa verba Prophetæ: Væ his qui dicunt bonum malum, dicit de ipsis rebus quibus homines mali sunt, non de hominibus hoc esse intelligendum. Sunt ergo aliquæ res quibus homines mali sunt. Id autem quo homo fit deterior à Deo non est, quia, vt ait Augustinus in lib. 83. quæst. Deo authore non fit homo deterior. Non est ergo Deus author rerum quibus homo deterior fit. At sunt aliquæ res, vt dictum est, quibus homines mali fiunt, quia peccata ipsæ sunt. Ideóque scriptura in pluribus contestatur locis, Deum non esse authorem malorum, id est, eorum quæ peccata sunt. *Cap. 19. Esai. 5. c Assertionẽ suã Augustini testimonijs muniunt. Quæst. 3. tom. 4. Genes. 1. Deut. 32. Sapient. 1.*

Ex parte eorum præmissa opponitur sententiæ in illo verbo, Deus author malorum non est. D

In hoc autem verbo superiorum sententiæ rectè opponitur, qui dicunt Deum non esse authorem eorum quæ mala sunt, inquantùm mala sunt, sed inquantùm sunt: & inquantùm mala sunt, dicunt ea nihil esse. Quid ergo mirum, si Deus dicitur non esse author eorum inquantùm nihil sunt, cùm nihil nullus author existere queat? Ideóque cùm dicitur Deus esse author omnium quæ sunt. Bonorum isti subintelligi volunt. Bona autẽ illa esse dicunt, quæ naturaliter sunt. Ea verò naturaliter esse dicunt, non solùm quæ substantiæ sunt vel concreata substantiis, qualiter suprà acceperunt: sed & omnia quæ naturam non priuant bono. Et ita secundùm eosdem multiplex in scripturis fit intelligentia, vbi de natura, siue de substantia, vel de his quæ naturaliter sunt, sermo occurrit. Sed super illum locum Psalmi: Non est substantia, ita Augustinus de substantia disseruit, vt præmissæ sententiæ videatur consentire, dicens: Substantia intelligitur illud quod sumus, quicquid sumus, homo, pecus, terra, sol: omnia ista substantiæ sunt, & ipso quo sunt naturæ ipsæ substantiæ dicuntur. Nam quod nulla est substantia, nihil omnino est: substantia ergo est aliquid esse. Deus fecit hominem substantiam, sed per iniquitatem lapsus est homo à substantia, in

Psal. 68. Tomo 8. Enarratione ad illum versum: Et nõ est substantia.

qua

qua factus est: iniquitas quippè ipsa non est substantia. Non enim iniquitas est natura quam formauit Deus, sed iniquitas est peruersio quam fecit homo. Naturæ omnes per ipsum factæ sunt: iniquitas per ipsum non facta est, quia iniquitas non est substantia. In illo hymno trium Puerorum vniuersa creatura laudans Deum commemoratur. Laudant enim omnia Deum, sed quæ fecit Deus. Laudat ibi serpens Deum, sed non auaritia. Omnia reptilia ibi nominata sunt, sed non aliqua vitia. Vitia enim ex nobis & ex nostra voluntate habemus, & vitia non sunt substantia. Intendant diligenter his verbis præmissarum assertores sententiarũ, & percipere poterunt rationem & causam dictorum, vbi scriptura de natura vel substantia mentionem facit. Harum verò sententiarũ iudicium prudentis Lectoris, cui vtriusque sententiæ notitiam plenariè dedimus, arbitrio relinquimus, ad ea quæ adhuc nobis supersunt tractanda festinantes.

Dan. 3. f

Quòd de peccato non de pœna intelligitur, cùm dicitur: Deus non est author mali. 8

CVM igitur in hoc omnes cõsentiant catholici tractatores, scilicet quòd Deus non est author malorum, cauendum est tamen ne malorum nomine pœnas sicut peccata, generaliter includas. Pœnarum enim Deus author est, sicut ipse per Propheram ait: Non est malum in ciuitate quod Dominus non fecerit. Item alibi ex persona sua ait: Ego sum Deus, creans malum, & faciens bonum. Ecce hîc dicitur creasse & fecisse malum: sed mali nomine pœna intelligitur, non peccatum: sicut econuersò cùm dicitur: Deus nõ esse author malorum, nomine mali peccata intelliguntur. Ideóque Augustinus qui dixerat in lib. 83. quæst. quòd Deus author mali non sit, in primo libro Retractat. quomodo intelligendum sit, aperit, dicens: Videndum est ne malè intelligatur quod dixit: Deus author mali non est, qui & omnium quę sunt, author est: quia inquantùm sunt, intantùm bona sunt. Et ne hinc putetur non ab illo esse pœnam malorum, quæ vtique malum est, his qui puniuntur: sed hoc ita dixi, sicut dictum est, Deus mortem non fecit, cùm alibi scriptum sit: Mors & vita à Domino est. Malorum ergo pœna quæ à Deo est, malum est quidem malis: sed in bonis Dei operibus est, quoniã iustum

Amos 3. b
Esai. 45. b
Quæst. 21. Tomo 4. Lib. 1. cap. 26.
Sapien. 1. c
Eccl. 11. b
Quòd pœnã malorũ à Deo est.

iustum est, vt mali puniantur: & vtique bonum est omne quod iustum est. Si ergo dicitur. Deus non fecisse mortem, quia non fecit illud pro quo mors infligitur, id est, peccatum. Audisti Lector causam dictorum: ex qua sana intelligentia firmatur, cùm dicitur, Deus non est author mali, & Deus mortem non fecit.

Quomodo dictũ sit, Deus mortem non fecit.

DE VOLVNTATE ET EIVS FINE ex quo est, & ipsa iudicatur.

Distinct. XXXVIII.

POST prædicta de voluntate eiúsque fine differendum est. Sciendum ergo est, quòd ex fine suo (vt ait Augustinus) voluntas cognoscitur, vtrùm recta an praua sit. Finis autem bonæ voluntatis beatitudo est, vita æterna ipse Deus. Malæ verò finis est aliud, scilicet mala delectatio, vel aliquid aliud in quo non debet voluntas quiescere. Finem ergo bonum insinuat Propheta, dicens, Omnis cõsummationis vidi finẽ, &c. Charitas ergo cuius latum mandatum est, finis omnis consummationis est, id est, omnis bonæ voluntatis & actionis, ad quem omne præceptum referendum est. Vnde Augustinus in Ench. Omnia præcepta diuina referuntur ad charitate. De qua dicit Apostolus, Finis præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Omnis itaque præcepti finis, charitas est, id est, ad charitatẽ refertur omne præceptum. Quod verò ita fit vel timore pœnæ vel aliqua intentione carnali, vt non referatur ad charitatem, quæ est dilectio Dei & proximi, nondum fit quemadmodum oportet fieri, quanuis fieri videatur. Tunc enim rectè fiunt quæ mandat Deus, & quæ consilio monet, cùm referuntur ad dilectionẽ Dei & proximi. His verbis apertè insinuatur: quis sit rectus finis voluntatis siue actionis bonæ, scilicet charitas, quæ & Deus est, vt suprà ostendimus.

Qualiter in generali peractiõe volũtatis peccatum introducitur.
Li. de Tri. 11. cap. 6. tomo 3.
Quid sit finis bonus.
Finis malus.
Psal. 118. Cap. 121. Tomo 3.
1. Tim. 1. a
Libr. 1. dist. 17.

Quòd Deus est finis omnis bonæ actionis, quia charitas est, nec tantùm spiritus sanctus, sed etiam Christus, & pater, nec hi sunt tres fines, sed vnus. 8

QVI ergo charitatem sibi ponit finem, Deum sibi ponit finem: vnde & Christum finem legis ad iustitiam dicit Apostolus esse omni credẽti. Et rectè dicitur Christus finis legis

Rom. 10.

ad iustitiam:quia vt ait Augustinus in lib.Sententiarum Prosperi, in Christo lex iustitiæ non consumitur, sed impletur.

Cap.9. Omnis enim perfectio ex ipso, & in ipso est: & vltra quem
Ibi.c206. non est, quò spes se extendat. Finis fidelium Christus est, ad quem cum peruenerit currentis intentio, non habet quò amplius possit venire, sed habet id in quo debeat permanere. Finis ergo rectus atque supremus, Deus pater est, & filius, & spiritus sanctus: nec hi tres sũt tres fines, sed vnus finis: quia non tres Dij, sed vnus Deus.

Quòd omnes bonæ voluntates vnum habent finem: & tamen quædam bonæ diuersos fines sortiuntur. c

Cap.6. SED quæritur, vtrùm omnes bonæ voluntates vnum tantùm habeant finem. De hoc Augustinus in 11. libr. de Trin. ita ait, Aliæ atque aliæ voluntates suos proprios fines habent, qui tamen referũtur ad finem illius voluntatis, qua volumus beatè viuere, & ad eam peruenire vitam, quæ non referatur ad aliud, sed amanti per se ipsam sufficiat: quemadmodum
Ibidem. voluntas videndi, finem habet visionem, & voluntas videndi fenestram finem habet fenestræ visionẽ. Altera verò est voluntas per fenestram videndi transeũtes, cuius item finis est visio transeuntium. Ad quod etiam prædictæ referuntur voluntates. Item rectæ sunt voluntates, & omnes sibimet relegatæ, si bona est illa ad quam cunctæ referuntur. Si autem praua est, prauæ sunt omnes: & ideo rectarum voluntatum connexio iter quoddam est ascendentium ad beatitudinem, quod certis velut passibus agitur. Prauarum autem & distortarum voluntatum implicatio vinculũ est, quo alligabitur
Prou.5.d qui hoc agit, vt proiiciatur in tenebras exteriores. His authoritatum testimoniis euidenter mõstratur, plures in fidelibus rectas esse voluntates proprios ac diuersos fines habentes: & tamen vnum eundémque, quia omnes referuntur ad
Matt.22. b vnum, qui est finis finium, de quo paulò antè diximus: ita econuersò fortè est & in malis. p

Quædam huic sententiæ videntur aduersari.

VERVNTAMEN huic sententiæ, qua dictum est fideliũ quasdam rectas voluntates diuersos fines sortiri, & tamen ad vnum referri, videtur obuiare quod alibi Aug. admonet, ne scilicet nobis duos fines constituamus, ita inquiens

quiens in lib. de Sermone Domini in monte, Non debemus ideo euangelizare vt manducemus, sed ideo manducare vt euangelizemus: vt cibus non sit bonum quod appetitur, sed necessarium quod adiicitur, vt illud impleatur. Quærite primùm regnum Dei, & hæc omnia adiicientur vobis, Non dixit primùm quærite regnum Dei, & deinde, quærite ista quamuis sint necessaria: sed ait, Hæc omnia adiicientur vobis, id est, hæc consequentur si illa quæratis: nec cùm ista quæritis, illinc aduertamini, aut ne duos fines constituatis, vt regnum propter se apperatis, & ista necessaria propter illud. Ego propter regnum Dei tantùm debemus operari omnia, non solam vel cum regno Dei mercedem corporalem meditari. Ecce hìc apertè dicit, ne duos fines nobis constituamus, sed vnum tantùm, id est, regnum Dei, cùm suprà dixerit bonas voluntates alias, & alias proprios habere fines.

2.*post me* *diũ.c.24* *Tomo 4.* *Matt.6.* *Ibi.c.12.* *& ca.25.*

Fines non duos nobis constituẽdos sed vnũ tãtũ, id est regnũ Dei.

Hic ostenditur quomodo licet videantur, non repugnet prædictæ. E

HAEC autem sibi non repugnare animaduertit qui verbis præmissis simplici oculo diligenter intendit: qui enim dixit, Ne duos fines nobis constituamus, sed omnia propter regnum Dei faciamus, ipse præmisit quòd debemus manducare, vt euangelizemus. Cùm autem hoc ita facimus, actionis illius finem Euangelium constituimus: sed & hunc finem ad regnum Dei referimus. Manducamus enim propter Euangelium, & manducamus & euangelizamus propter regnum Dei. Duos igitur fines nobis in manducando constituimus, Sed ita facientes nunquid peccamus: absit. Nam, & ipse sic facere suadet, si diligenter eius verba inspiciamus. Cum ergo ait. Ne duos fines nobis constituamus, fines in diuersa tẽdentes intelligi voluit, scilicet quorum alter ad alterum non refertur: ita & cùm dicit, propter regnũ Dei tantum omnia agenda, nec cum ipso mercedem temporalem meditandam, ita intelligendum est, vt non appetendo meditemur cũ regno mercedem temporalem, ita quòd non propter regnũ, sed propter se, vt scilicet regnum propter se appetamus, & ista propter illud, sicut ipse docet. Si enim petimus vitam æternam, petimusque etiam temporalia à Deo: si ea petimus propter vitam

Quomodo intelligendum sit illud, Ne duos fines constituamus nobis.

Luc.12. d *Mat.6. a*

æternam, non offendimus: neque siniſtra tunc ſcit quid faciat dextera, quia mercedem temporalem non propter ſe meditamur, ſed propter regnum Dei, vt ſit læua ſub capite *Cant. 2, a* & dextera in amplexu. Alioquin ſi hæc temporalia propter ſe quærimus ſicut æterna, miſcetur dextiæ ſiniſtra. Ideóque *Mat. 6. a* cùm Dominus dixerit, Attendite, ne iuſtitiam veſtram fa- *Mat. 5. b* ciatis coram hominibus, vt videamini ab eis: alibi ait, Sic luceant opera veſtra bona coram hominibus, vt glorificent patrem veſtrum qui in cælis eſt. Propter Deum ergo omnia facienda ſunt vt omnia quæ facimus, omniùmque fines ad eum referamus.

De differentia voluntatis, intentionis, & finis.

Quid ſit voluntas.

SOLET etiam quæri, quid diſtet inter voluntatem, & intentionem, ac finem. Ad quod dici poteſt, inter voluntatem & finem certo atque euidenti modo diſtingui, quia voluntas eſt qua volumus aliquid. Finis verò voluntatis eſt, vel illud quod volumus, per quod impletur ipſa voluntas: vel potiùs aliud propter quod illud volumus. Intentio verò interdum pro voluntate, interdum pro fine voluntatis accipitur. quæ diligens ac pius lector in Scriptura vbi hæc occurrunt, diſcernere ſtudeat. Finis verò voluntatis eſt delectatio bona vel mala, ad quam nititur quiſque peruenire. Vnde Aug. ſuper illũ locũ Pſal. Scrutans corda & renes: ſic ait, Deus ſolus ſcrutatur corda, id eſt, quid quiſque cogitet: & renes, id eſt quid quenque delectet: quia finis curæ & cogitationis eſt delectatio, ad quam cura & cogitatione nititur quiſque peruenire. Et paulò poſt, Opera noſtra quæ ſunt in dictis & factis, poſſunt homines videre: ſed quo animo fiant, & quò venire cupiant, ſolus Deus videt: qui cùm videt cor eſſe in cælo, & non delectari nos in carne, ſed in Domino, id eſt, cùm bonæ ſunt cogitationes & eorum fines, dirigit iuſtum. Idem ſuper alterius Pſal. locum illum, ſcilicet, In laqueo iſto quem abſconderunt, comprehenſus eſt pes eorum: dicit, Pes animæ amor eſt: qui ſi prauus eſt, dicitur cupiditas vel libido: ſi rectus, dicitur charitas. Eo mouetur anima, quaſi ad locum quo tendit, id eſt, ad delectationem bonam vel malam, quò ſuperueniſſe per amorem lætatur. Finis ergo voluntatis, vt præmiſſum eſt, dicitur & illud quod volumus, & illud propter quod volumus: & intentio ad illud reſpicit propter quod volumus, & vo-

Intentio quomodo accipitur.

7. in to. 8. in medio enarrationis ibi.

Augu. in expoſitione Pſal. 9. in to. 8. poſt medium enarrationis.

Repetit prædicta ſubdens exemplũ.

& voluntas ad illud quod volumus: vt verbi gratia, Si velim eſurientem reficere, vt habeam vitam æternam, voluntas eſt qua volo reficere eſurientem, cuius finis eſt refectio eſurientis. Intentio verò eſt, qua ſic ad vitam peruenire volo. Finis verò ſupremus, eſt ipſa vita, ad quam & alius finis refertur.

An illa intentio ſit voluntas. 1

SED quæritur, vtrùm intentio talis ſit voluntas, & ſi voluntas eſt, an in hoc opere ſit vna eadémque voluntas, qua volo reficere eſurientem, & qua volo habere vitam æternam. Videtur nempè talis intentio voluntas eſſe, vt enim voluntas eſt qua volo reficere pauperem, ita & voluntas eſt qua per illud volo habere vitam. Et alia quidem videtur voluntas eſſe qua volo habere vitam, & alia qua pauperi ſubuenire volo. Sed iſta ad illam refertur. Nam etſi hoc ita placeat, vt in eo cum aliqua delectatione voluntas acquieſcat, nondum eſt tamen illud quò tenditur, ſed hoc ad illud refertur, vt illud deputetur, tanquàm patria ciuis, iſtud verò tanquàm refectio vel manſio viatoris. Et ſunt iſtæ voluntates affectus ſiue motus mentis, quibus quaſi greſſibus vel paſſibus tenditur ad patriam. Sicut ergo altera eſt voluntas videndi feneſtras, vt ſuprà docẽte Auguſtino didicimus, altera quæ ex iſta nectitur voluntas, ſcilicet per feneſtras videndi tranſeuntes: ita nonnullis alia videtur eſſe voluntas eleemoſynas dandi pauperi, alia voluntas habendi vitam. Alij autem putant, quòd vna ſit voluntas & hìc & ibi, ſed propter ſubiectorum multiplicitatem diuerſitas memoratur voluntatum. Cæterùm quodlibet horum verum ſit, illud nulli in ambiguum venit, quin voluntas ex ſuo fine penſetur vtrùm recta ſit an praua, peccatum an gratia: & quin nomine intentionis aliquando finis, aliquando voluntas intelligatur.

Aug. lib. de Trꝛ. 11. cap. 6.

CVM VOLVNTAS SIT DE HIS quæ homo naturaliter habet, quare peccatum fore dicatur, cùm nullum aliud naturalem peccatum ſit.

Quarevoluntas magis deprauetur in ſuo actu quàm alia potentia.

Diſtinctio. XXXIX.

HIC autem oritur quæſtio ſatis neceſſaria ex ſuperioribus cauſam trahẽs. Dictum eſt enim ſuprà, voluntatem

ineſſe naturaliter homini, ſicut intellectus & memoria. Quæ autem homini naturalia ſunt quantumcunque vitientur, bona tamen eſſe non deſinunt: quia nō valet vitium bonitatem, in qua Deus eam fecit, penitus cōſumere: vt verbi gratia, Intellectus, vel ratio, & ingenium, ac memoria, etſi vitiis ac peccatis obnubilentur & corrumpantur, bona tamen ſunt, nec peccata nominantur. ſicut Auguſti. de ratione quæ eſt imago Dei, in qua facti ſumus, euidenter oſtendit in 15. lib. de Trinit. Hæc eſt, inquit, imago in qua homines ſunt creati, qua cæteris animalibus præſunt: quæ creatura in rebus creatis excellentiſſima, cùm à Deo iuſtificatur, à deformi forma in formoſam mutatur formam. Erat enim etiam inter vitia natura bona. Hæc autem imago ratio eſt vel intellectus. Cùm ergo voluntas de naturalibus ſit, quare ipſa non ſemper bonum eſt, etſi aliquando vitiis ſubiaceat. Ad hoc facilè reſpondent, qui dicunt omnia quæ ſunt inquantum ſunt bona eſſe: quia & ipſam voluntatem inquantum eſt vel inquantum voluntas eſt, vt ſuprà poſuimus, bonum eſſe aſſerunt: ſed inquantum inordinata eſt, mala eſt & peccatum. Vbi poteſt ab eis rationabiliter quæri, Si voluntas inquantùm inordinata eſt, peccatum eſt: quare ergo intellectus, ratio, & ingenium, & huiuſmodi, cùm inordinata ſunt, peccata non ſunt? Inordinata verò ſunt ſicut voluntas, cum ad rectum finem non tendunt, eorúmque actus præuaricationes exiſtunt. Ad quod illi dicunt voluntatis nomine aliquando vim, ſcilicet naturalem potentiam volendi, aliquando actū ipſius vis ſignificari. Vis autem ipſa naturaliter animæ inſita, nunquam peccatum eſt, ſicut nec vis memorandi vel intelligendi: ſed actus huius vis qui & voluntas dicitur, tunc peccatum eſt, quando inordinatus eſt.

Cap. 8.

Reſponſio ſecundum quoſdam. Diſt. 35. litera E.

Quare actus voluntatis ſit peccatum, ſi actus aliarum potentiarum non ſunt peccata. B

SED adhuc quæritur, quare huius naturalis potentiæ actus peccatum ſit, ſi aliarum potentiarum actus peccata non ſunt, ſcilicet potentiæ memorandi, cuius actus eſt memorare: & potentiæ intelligendi, cuius actus eſt intelligere. Ad quod & ipſi dicunt, quia alterius generis eſt actus illæ voluntatis, quàm actus memoriæ vel intellectus. Hic enim actus eſt ad aliquid adipiſcendum vel non admittendum: qui non poteſt

teſt eſſe de malis, quin ſit malus. Velle enim mala malū eſt, ſed intelligere vel memorare mala malum non eſt. Quanuis eorum quidam etiam hos actus malos eſſe interdum non improbè aſſerant. Memorat enim interdum quis malum vt faciat, & quærit intelligere verum, vt ſciat impugnare. Ecce qualiter ſoluitur præmiſſa quæſtio ab his, qui tradūt omnia eſſe bona inquantū ſunt. Qui verò dicunt voluntates malas peccata eſſe, & nullo modo bona, breuius reſpondēt, dicētes actum voluntatis non eſſe de naturalibus: ſed vim ipſam & potentiam volendi, quæ ſemper bonum eſt, & in omnibus eſt, etiam in paruulis, in quibus nondum eſt eius actus.

Reſponſio ſecundum quoſdam alios.

Quomodo intelligendum ſit illud, Et homo etiam qui ſeruus eſt peccati naturaliter vult bonum. C *Tomo 4. ca. 18. con mentarij ad 7. cap ad Rom.*

PRÆTEREA quæri ſolet, Quomodo intelligendum ſit quod ait Ambro. exponens illud verbum Apoſtoli, Non enim quod volo, illud ago: ſed quod nolo, illud facio. Dicit enim, quòd homo ſubiectus peccato facit quod non vult, quia naturaliter vult bonum. Sed voluntas hæc ſemper caret effectu, niſi gratia dei adiuuet & liberet. Si homo ſubiectus peccato eſt, vult quidem malum & operatur, quia ſeruus eſt peccati, & eius voluntatem (ſicut ſuprà dixit Aug.) libenter facit, quomodo ergo naturaliter vult bonum? An eſt eadem voluntas, id eſt, idem motus, quo libenter peccato ſeruit, & quo naturaliter vult bonum? Si non eſt eadē voluntas, quæ ergo iſtarum eſt, qua cum homo iuſtificatur, à ſeruitute peccati liberatur? Vt enim diſſeruimus ſuperiùs, gratia dei voluntatem hominis liberat & adiuuat, quæ voluntatē hominis præparat adiuuandam, & adiuuat præparatam. Sed quæ eſt illa voluntas? an illa quæ naturaliter vult bonum, an illa quæ libenter ſeruit peccato, ſi tamen duæ ſunt voluntates? Propoſita eſt quæſtio profunda, quæ varia à diuerſis diſpoſitione determinatur. Alij enim duos eſſe motus: vnum quo vult bonum naturaliter. Quare naturaliter, & quare naturalis dicitur? Quia talis fuit motus naturæ humanæ in prima conditione, in qua creati ſine vitio ſumus, quæ propriè naturalis dicitur. Fuit enim homo creatus in voluntate rectus. Vnde in libro de Fide ad Petrum ſcriptum eſt, Firmiſſimè tene primos homines bonos & rectos eſſe creatos cum libero

Diſt. 25. litera K. Diſt. 26. Quæſtio propoſitū exequitur prius ſecūdum illos qui dicūt duos eſſe motus. Ca. 25. to. 3.

arbitrio, quo possent, si vellent propria voluntate peccare: cósque non necessitate, sed propria voluntate peccasse. Rectè ergo dicitur homo naturaliter velle bonum, quia in recta & bona volũtate cõditus est. Superior enim scintilla rationis quæ etiam (vt ait Hieron.) in Chain nõ potuit extingui, bonum semper vult, & malum semper odit. Alium autem dicunt motum esse, quo mens relicta superiorum lege subiicit se peccatis, eísque oblectatur. Iste motus (vt aiunt) antequam adsit alicui gratia dominatur & regnat in homine, alterũque deprimit motum: vterque tamen ex libero arbitrio est. Veniente autem gratia ille malus motus elidítur, & alter naturaliter bonus liberatur, & adiuuatur vt efficaciter bonum velit. Ante gratiam verò licet naturaliter homo velit bonum, non tamen absolutè concedi oportet bonam habere voluntatem, sed potiùs malam. Alij autem dicunt vnam esse voluntatem, id est, vnum motum quo naturaliter vult homo bonum, & ex vitio vult homo malum, eóque delectatur: & inquantùm vult bonum, naturaliter bonus est, inquantùm malum vult, malus est.

In cõmen. ad 1. cap. Ezech. super eo loco, Et scintillæ quasi aspectus æris candentis.

Tomo 5. Responsio secundum alios.

Qualiter ex prauitate volũtatis fiat depranatio inactus exteriores ostendens ex oppositio.

AN EX FINE OMNES ACTVS pensari debeant, vt simpliciter boni vel mali dicantur.

Distinct. XI. A

POst hæc de actibus adiiciendum videtur, vtrùm & ipsi ex fine, sicut voluntas, pensari debeant boni vel mali. Licet enim secundum quosdam, omnes boni sint inquantum naturaliter sunt: non tamen absolutè dicẽdi sunt omnes boni, nec omnes remunerabiles: sed quidã simpliciter mali dicuntur, sicut & alij boni. Nam simpliciter ac verè sunt boni illi actus, qui bonam habent causam & intentionem, id est, qui voluntatem bonam comitantur, & ad bonum finẽ tendunt. Mali verò simpliciter dici debẽt, qui peruersam habent causam & intentionem: vnde Ambrosius ait, Affectus tuus operi tuo nomen imponit. Et Aug. super Psal. 31. Nemo computet bona opera sua ante fidem. Ita enim videntur mihi esse vt magnæ vires, & cursus celerrimus præter viam: quia vbi ipsa fides non erat, bonum opus non erat. Bonum enim opus intentio facit, intentionem fides dirigit. Non valde attendas quid homo faciat, sed quid cùm facit, attendat quo lacertos optimæ gubernationis dirigat. His testimoniis insinuari videtur, ex affectu & fine opera bona esse vel mala. Quibus consonat quod veritas in euangelio ait, Non potest arbor bona fructus malos facere, neque arbor mala fructus bonos facere. Nomine arboris non natura humanæ mentis, sed voluntas intelligitur: quæ si mala fuerit, nõ bona, sed mala opera facit: si verò bona fuerit, bona non mala opera facit. *Mat. 7. b*

Præfatione ad illũ Psal.

Vtrùm omnia opera hominis ex affectu & fine sint bona vel mala. B

SED quæritur, vtrùm omnia opera hominis ex affectu & fine sint bona vel mala. Quibusdam ita videtur esse, qui dicunt omnes actus esse indifferentes, vt nec boni nec mali per se sint, sed ex intẽtione bona bonus, & ex mala malus sit omnis actus. Secundum quos quilibet actus potest esse bonus, si bona intentione geratur. Aliis autem videtur quod quidam actus in se mali sint, ita vt non possint esse nisi peccata, etiam si bonam habeant causam: & quidam in se boni, ita vt etsi malam habeant causam, non tamen boni esse desinãt. Quod testimonio Aug. confirmant, qui dicit bonum aliquãdo non bene fieri. Quod enim quis inuitus vel necessitate facit, non bene facit: quia non bona facit intentione, vt ait August. super Ioannem. Seruilis, inquit, timor non est in charitate: in quo quanuis credatur deo, non tamen in deum: & si bonum fiat, non tamen benè. Nemo enim inuitus benè facit, etiam si bonum est quod facit. Ecce habes quod aliquis non benè facit illud quod bonum est. Facit ergo quod bonum est, intẽtione non bona. Ideo asserunt illi quædam opera esse talia, quæ sic boua sunt, quòd mala esse non possunt, quocunque modo fiant: sicut econuersò quædam sic sunt mala, vt non possint esse bona: quacunque ex causa fiant. Alia autem esse opera, quæ ex fine vel causa bona sunt vel mala, & ad illa referunt Sanctorum testimonia, quibus ex affectu vel intentione iudicium operum pensari dicunt: tripartitam eduntt isti differentiam actuum.

Opinio quorundã qui dicunt omnes actus esse indifferentes. Aliorum opinio quitri partitam dicũt differentiã actuum. Despiritu & Lit. c. 14. & lib. Sentẽ. Prosper. c. 172. & li. 1. cõfes. ca. 12.

Aliter August. sentire videtur, qui dicit opera hominis esse bona vel mala ex intentione & causa. præter quædam quæ per se peccata sunt. C

Cap.7. Tomo 4. SED Augustinus euidentissimè docet in libro contrà Mendacium, omnes actus secundum intentionem & causam iudicandos bonos vel malos, præter quosdam: qui ita sunt mali, vt nunquàm possint esse boni, etiam si bonam videantur habere causam. Interest, inquit, plurimum, qua causa, quo fine, qua intentione quid fiat. Sed ea quæ constant esse peccata, nullo bonæ causæ obtentu, nullo quasi bono fine, nulla velut bona intentione facienda sunt. Et quippè opera hominum si causas habuerint bonas vel malas, nunc sunt bona, nunc mala, quæ non sunt per seipsa peccata: sicut victum præbere pauperibus bonum est, si fiat causa misericordiæ cum recta fide: & concubitus coniugalis quando fit causa generandi, si ea fide fiat, vt gignatur regenerandi. Hæc rursus mala sunt, si malas habeant causas: velut sit iactantiæ causa pascitur pauper, aut lasciuiæ causa cum vxore concumbitur, aut filij generantur non vt deo, sed vt diabolo nutriantur. Cùm verò opera ipsa per se peccata sunt, vt furta, stupra, blasphemiæ: quis dicat causis bonis esse facienda, vel peccata non esse: vel, quod est absurdius, iusta, peccata esse? Quis dicat, Furemur diuitibus, vt habeamus quid demus pauperibus? aut falsa testimonia proferamus, non vt inde innocentes lædantur, sed potiùs saluentur? Duo enim bona hîc sunt, vt inops alatur, & innocens non puniatur. Aut quis dicat adulterium esse faciendum, vt per illam cum qua sit, homo de morte liberetur? Testamenta etiam vera cur non supprimimus, & falsa supponimus, ne hæreditates habeant qui nihil boni agunt, sed hi potiùs qui indigentes adiuuant? Cur non fiant illa mala propter hæc bona, si propter hæc bona nec illa sunt mala? Cur non ab immundis meretricibus, quas ditant stupratores, rapiat diuitias vir bonus, vt indigentibus eas largiatur, cùm nullum malum, malum sit, si pro bono fiat? Quis hoc dicat, nisi qui res humanas mores que conatur & leges subuertere? Quod enim facinus non dicatur rectè fieri posse, nec impune tantum, verum etiam gloriosè, vt in eo non timeatur supplicium, sed speretur & præmium, si semel consenserimus in malis actibus non quid fiat, sed quare fiat esse quærendum: vt quæcunq; pro bonis fiũt causis, nec ipsa mala esse iudicẽtur? At iustitia meritò punit eum, qui dicit: se subtraxisse superflua diuiti, vt præberet pauperi: & falsarium qui alienum corrumpit testamentum, vt is esset hæres, qui faceret eleemosynas largas, non ille qui nullas: & eum qui se fecisse adulterium ostendit, vt per illam cum qua fecit, hominem de morte liberaret. Sed dicet aliquis, ergo æquãdus est fur quilibet furi, qui voluntate misericordiæ furatur: quis hoc dixerit? Sed horum duorum non ideo quisquam est bonus, quia peior est vnus. Peior enim est qui concupiscendo, quàm qui miserando furatur. Sed si furtum omne, peccatum est, ab omni furto abstinendum est. Quis enim dicat esse peccandum (etiam si aliud sit grauius, aliud leuius peccatum? Nunc autem quærimus, quis actus peccatum sit, vel non: non, quid grauius sit, vel leuius. Intende Lector propositis verbis tota mentis consideratione, quæ non inutilem habent exercitationem: & dignoscès quis actus sit peccatum, qui scilicet malam habeat causam: nec ille tantùm, quia sunt nonnulli actus, qui etsi bonam habeant causam: tamen peccata sunt, vt suprà positum est. Ex quo consequi videtur, quia non semper ex fine iudicatur voluntas siue actio mala, sicut in illis quæ per se peccata sunt. Illa enim cum quis gesserit pro aliqua bona causa, bonum videtur habere finem: nec ex fine voluntas est mala, nec ex voluntate actio sit mala, sed ex actione voluntas fit praua. In quibus aliqui ponunt actum Iudæorum, qui crucifigendo Christum arbitrabantur se obsequium præstare deo: quia bonum finem dicunt eos sibi posuisse, scilicet dei obsequium, & tamen voluntatem eorum & actionem peruersam fore asserunt. De bonis autem nulla fit exceptio in præmissis verbis Augustini quin omnis voluntas bona ex fine sit bona: & ex fine & voluntate omnis actio bona, bona est. Sed non omnis mala voluntas ex fine mala est, nec omnis mala actio ex fine & voluntate mala est: & omnis quę habet malam causam mala est, sed non omnis quæ bonam causam habet bona est. Ideóque cum ex affectu dicitur nomen imponi operi, in bonis operibus generaliter vera est hæc regula, sed in malis excipiuntur illa quæ per se mala sunt. Omnia ergo hominis opera secundùm intentionem & causam iudicantur bona vel mala, exceptis his quæ per se mala sunt, id est, quæ sine prævaricatione fieri nequeunt.

Ibidem. *Ibidem.* *Ibidem.* *Non tantũ quare, sed etiam quid fiat attendendum est.* *Ibidem*

Lib. eodẽ. Cap. 8.

Intra ea quæ actus mali sunt quidã ponũt actũ Iudæorũ. Ioan. 16.

Quidam dicunt prædicta non posse fieri bono fine.

QVÆ

Quæ tamen quidam contendunt nunquam habere bonam causam. Qui enim aliena furatur, vt pauperibus tribuat, non pro bono (vt aiunt) furatur. Non enim bonum est aliena pauperibus erogare. Qui enim de rapina sacrificium deo offert, idem facit (vt ait authoritas) ac si filium in conspectu patris victimet, vel sacrificium carnis deo offerat. Abominabilis nempe deo est impiorum oblatio. Ita etiam & hominem per adulterium à morte liberare malum esse dicunt. Etsi enim bonum sit hominem à morte liberare, tamen sic hominem liberare malum esse asserunt. Ideòque Aug. in superioribus dicunt temperasse sermonem cautéque locutum, vbi ait, Ea quæ constant esse peccata, nullo quasi bono fine, nulla velut bona intentione facienda. Non enim simpliciter dixit bono fine & bona intentione, sed addidit, Quasi & velut: quia talia non fiunt bono fine & bona intentione: sed intentione, quæ videntur bona: & fine, qui putatur bonus, sed non est. Nec ideo accepit Augustinus ista (vt aiunt) quin causas habeant malas: sed quia causas habent quæ videntur bonæ, sunt tamen malæ.

Eccl. 34. d
Quod nō fiat bono fine notatur exverbis Aug. Pro. 21. d

AN OMNIS INTENTIO vel actio eorum, qui carent fide, sit mala.

A

Distinct. XLI.

Qualiter ex obliquitate intentionis habeat fieri opus malum.

CVmque intentio (vt suprà dictum est) bonum opus faciat & fides intentionem dirigat: non immeritò quæri potest virum omnis intentio omnéque illorum opus malum sit, qui fidem non habent. Si enim fides intentionem dirigit, & intentio bonum opus facit, vbi non est fides, nec intentio bona nec opus bonum esse videtur. Quod à quibusdam non irrationabiliter astruitur, qui dicuntur omnes actiones & voluntates hominis sine fide malas esse, quæ fide habita bonæ existunt: vnde Apostolus ait, Omne quod non est ex fide, peccatum est. Quod exponens August. ait, Omnis infidelium vita peccatum est, & nihil bonum est sine summo bono: vbi deest agnitio æternæ veritatis, falsa virtus est, etiam in optimis moribus. Et Iacobus in epistola canonica ait, Qui offenderit in vno, scilicet, charitate, factus est omnium reus. Qui ergo fidem,

Quædā dicunt omnes actiones hominis sine fide esse mala quæin

dem, & charitatem non habet, omnis eius actio peccatum est, quia ad charitatem non refertur. Quod enim ad charitatem non refertur (vt suprà meminit August.) non fit quemadmodum fieri oportet, ideóque malum est. Non ergo mandata custodit, qui charitate caret, quia sine charitate nullum mandatorum custoditur. vnde Aug. super epist. ad Gal. ait, Custoditionem legis dicit Apostolus, non inebriari, non occidere, non mœchari, & alia huiusmodi ad bonos mores pertinentia, quæ sine charitate, fide & spe, impleri non possunt. Nullum ergo mandatum implet, nullum bonum opus facit, qui fidem charitatémque non habet. Impossibile est enim (vt ait, Apostolus) sine fide aliquid placere deo. Quæ ergo sine fide fiunt, bona non sunt: quia omne bonum placet deo.

fide bonæ sunt.
Ro. 14. d
In libro Sententia. Prosper. Cap. 105.
Iacob. 2. b
Distt. 38. litera A. circa finē. Ad Rom. 13. c.

B

Quæ præmissæ sententiæ obijciuntur ex verbis Augustini.

Quòd sine charitate non custodiuntur mandata.

HIS autem obijcitur quod suprà dixit Aug. scilicet quòd in seruili timore, etsi bonum fiat, non tamen bene. Nemo enim inuitus benè facit, etiam si bonum est quod facit. Hic enim dicit bonum fieri, sed non bene, ab illo qui charitatem non habet. Qui enim seruiliter timet, charitate vacuus est: de quo tamen hic dicit, quia bonum facit, sed non bene. Qui etiam super illum locum psal. Turtur inuenit sibi nidum vbi reponat pullos suos: dicit quòd Iudæi hæretici & Pagani opera bona faciunt, quia vestiunt nudos, & pascunt pauperes, & huiusmodi: sed non in nido ecclesiæ, id est, in fide: & ideo conculcantur pulli eorum. Quibus illi respondent, dicentes bona opera appellari huiusmodi quæ sine charitate fiunt, non quia bona sint quando sit fiunt, quod euidenter suprà August. docuit: sed quia bona essent, si aliter fierent: quæ in suo genere sunt bona, sed ex affectu sunt mala.

Heb 11. b
Li. Cōfes. sionum 1. cap. 12.
1. Ioā. 4. d
Psal. 83. Tomo 8. post principiū narrationis.
Qualiter ad hæc illi respōdeāt Dist. 38. litera A.

C

Aliorum sententia de præmissa quæstione qua quærebatur si omnis actio eorum mala est, qui fidem non habent.

Determinat prædicta verba. Aug. in præfatione

ALII verò qui trifariam distinctionem actuum faciunt opera cuncta quæ ad naturæ subsidium fiunt, semper bona esse astruunt. Sed quòd Aug. mala esse dicit, si malas habeant causas, non ita accipiendum est, quasi ipsa mala sint: sed quia peccant & mali sunt qui ea malo fine agunt. Hē illud aliud

scilicet

ad Psa.31 Tomo 8.

Quibus modis dicatur bonum.

scilicet, Bonum opus intentio facit, & intentionem fides dirigit, determinant dicentes ibi bonum vocatum quod remunerabile est vitam: non quòd illud sit solum bonum opus, imò etiam alia plura, licet non ea ratione qua illud sit sint bona. Bonum enim multipliciter accipitur, scilicet pro vtili, pro remunerabili, pro signo boni, pro specie boni, pro licito, & aliis fortè modis. Solàque illa intentio remunerabilis est ad vitam, quam fides dirigit: sed non illa sola bona est, vt aiunt. Nam si quis Iudæus vel malus Christianus necessitatem proximi releuauerit, naturali pietate ductus, bonum fecit, & bona fuit voluntas, quia illud fecit.

Hic ponuntur quædam Aug. capitula, quæ retractauit, non quasi prauè dicta, sed quo sensu dixerit insinuans. B

Ca.14.to. 1.Retrac. Aug. geminã cõtinẽs determinationem.

POST hæc inuestigari oportet, qualiter intelligendum sit quod ait Aug. in lib. de Vera Relig. Vsque adeò, inquit, peccatum voluntarium malum est, vt nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium. Huius dicti rationem Aug. aperiens in lib. Retract. dicit, Potest videri falsa hæc definitio, sed si diligenter discutiatur, inuenitur esse verissima. Peccatum quippè illud cogitandum est quod tantummodo peccatum est, non

Li.1.c.13.

quod est etiam pœna peccati, scilicet peccatum primum hominis quod fuit peccatum & causa peccati, sed non pœna. Quamuis & illa quæ non voluntaria peccata non immeritò dicuntur, quia vel à nescientibus vel à coactis perpetrantur,

Gala.5. c

non omni modo possunt sine voluntate commiti: quoniam & ille qui peccat ignorans, voluntate vtique fecit, quod cum faciendum non sit, putat esse faciendum: & ille qui concupiscente aduersus spiritum carne, non ea quæ vult facit, concu-

Rom. 7.d

piscit quidem nolens, & in eo non facit quod vult: sed si vincitur, concupiscentiæ consentit volens, & in eo non facit nisi quod vult: & illud quod in paruulis est originale peccatum (cum adhuc non vtantur voluntatis lib. arb.) non absurdè vocatur voluntarium, quia ex prima hominis voluntate malà contractum est. Non itaque falsum est quod dixi, Vsque adeò peccatum voluntarium est, &c. Ecce qualiter accipiendum sit illud, scilicet vel primo peccato hominis, vel de omnibus generaliter peccatis mortiferis: quorum licet quædam dicantur non voluntaria, quæ scilicet per ignorantiam vel per infirmitatem fiunt: eadem tamẽ ratione ea possunt dici voluntaria, qui sine voluntate non committuntur.

Aliud capitulum. E

Ca.10. in Tomo 6. li.1.c.15. Rom.7. d

ILLIVS etiam intelligentia perquirenda est, quod in libr. de Duabus animabus edidit, inquiens, Nusquam nisi in voluntate peccatum est. Quod etiam in lib. Retractat. planè determinat, dicens: Potest putari ista falsa esse sententia, qua diximus nusquam nisi in voluntate esse peccatum, cum Apostolus dicat, Quod nolo, hoc facio, &c. Sed peccatum quod nusquam est nisi in voluntate, illud præcipuè intelligendum est, quod iusta damnatio consecuta est, id est, primum hominis peccatum. In eodem quoque lib. de Duabus Animabus,

Cap. 10.

aliud tradidit consideratione dignum, ait enim, Non nisi voluntate peccatur, ipsamque voluntatem definit, dicens, Voluntas est animi motus cogente nullo ad aliquid vel nõ admittendum, vel adipiscendum. Huius dicti causam aperiens, & intelligentiam pandens in lib. Retract. ait, Hoc propterea

Li.1.c.15 Rec. Au.

dictum est, vt hac definitione volẽs à nolente discerneretur, & sic ad illos referretur intentio, qui in paradiso fecerunt originem mali, nullo cogente peccando, id est, libera voluntate: quia & scientes cõtra præceptum fecerunt, & ille tentator suasit vt hoc fieret, non coëgit. Nam qui nesciens peccauit, non incongruenter nolens peccasse dici potest: quamuis & ipse quidem nesciens fecit, volens tamẽ fecit. Ita nec tale peccatum sine voluntate esse potuit, sed volũtas facti ibi fuit non peccati voluntas, quod tamẽ factum fuit peccatum: hoc enim factum est, quod fieri non debuit. Quisquis autem sciens peccat, si potest cogenti ad peccatum sine peccato resistere, nec tamẽ facit, vtique volẽs peccat: quia qui potest resistere, non cogitur cedere, qua propter peccatum sine voluntate esse non posse verissimũ est. Ex his liquet qualiter superiora accipienda sint.

Quòd mala voluntas est voluntarium peccatum. F

In lib. de Li. Arb. c.10.to.1. Et li.Retract.1.c1

SI autem omne peccatum mortale voluntarium est, cùm voluntas mala peccatum sit mortale, constat ipsam esse volũtarium peccatum. Quid enim, vt ait Augustus, tam in voluntate quàm ipsa voluntas situm est? Voluntas itaque mala rectè voluntarium dicitur peccatum, quod in voluntate consistit. Voluntas quippè (vt ait Augusti. in eodem) est prima causa peccandi:

9.&c.22 peccandi: aut nullum peccatum est prima causa peccãdi, nec
Lib. Retract.c.9. est cui rectè imputetur peccatum, nisi peccanti. Non ergo
Ibidem. est cui rectè imputetur nisi voluntati. Hoc autem de peccato actuali & mortali intelligendum est. Neque his verbis aliud voluit ostendere Aug. vt ipse ait in Retract. nisi quia voluntas est qua peccatur, & qua rectè viuitur.

AN VOLVNTAS ET ACTIO MAla in eodem homine & circa eandem rem sint vnum peccatum, an plura.

Distinct. XLII.

Descẽdit ad specia-les differẽ-tias peca-ti in com-muni.

CVM autem voluntas mala & operatio sint peccatum, quæri solet, vtrum in eodem homine & circa eandem rem hæc duo vnum sint peccatum, vel diuersa: vt si quis voluntate furatur, voluntatem habuit malam, quæ peccatum est, & actum malum qui item peccatum est. Hæc autem duo diuersa sunt, scilicet, voluntas, & actio. Sed nunquid diuersa sunt peccata, an vnum? Quidam dicunt vnum esse peccatum, alij verò dicunt diuersa esse peccata. Quia cùm constet hæc

Opinio cõtra illos qui dicũt vnum esse peccatum.

duo esse diuersa aut diuersa duo peccata dicuntur, aut duo diuersa non peccata. Quibus alij respondent, hęc duo diuersa esse non peccata. Non enim peccata sunt, sed peccatum vnum: quia vna præuaricatio vel inobedientia, in vtroque admittitur, siue quando vult, siue quando agit: & vnus est ibi contemptus, sed minor cum in voluntate solùm peccatum continetur, maior verò cùm voluntati etiam operatio additur: & ideo maius sit peccatum, sed non plura, cùm voluntas operi mancipatur.

Resp̃onsio.

Alia contra eosdem oppositio.

SED adhuc eisdem obiicitur, Si vnum tantùm illa duo peccatum sunt, eum quis voluntate mali priùs cõcepta deinde opus patrauerit, non pro aliquo reus est, nisi pro quo ante opus reus erat, cùm adhuc in sola voluntate peccatum cõstebat. Nullus enim reus est æternæ mortis nisi pro peccato: sed peccatum aliud non est admissum actione, quam prius admissum erat voluntate. Non ergo pro aliquo alio iste fit damnabilis actu peccãdo, quàm antè fuerat, cùm sola voluntate delinquebat. Ad hoc etiam & illi respondent, dicentes propter peccatum quidem tantum illum furem reum constitui, & quãuis eius voluntas & actio vnum sint peccatum pro

pro alio tamen reus factus est actu peccando, quàm priùs erat sola voluntate delinquendo: quia pro actu, qui est aliud quàm voluntas, licet non aliud peccarum.

Alia aduersus eosdem obiectio. C

ITEM & adhuc quæstioni instant, dicẽtes hæc duo ideo diuersa esse peccata, quia diuersorum legis mandatorũ præuaricationes sunt. Alio enim mãdato legis prohibetur actio furti, scilicet, Non furaberis: alio furandi voluntas, scilicet, *Exo. 20.c* Non concupisces rem proximi tui. Cùm autem hæc duo diuersa mandata sint, quibus illa duo prohibentur, patet illa *Resp̃onsio. Artic. 71. in to.4.* duo diuersas esse præuaricationes: diuersa igitur peccata. Ad quod etiam illi dicunt, diuersa quidem esse mandata, quibus illa duo distinctam prohibentur, vt Aug. docet super Exod. Verumtamen in illis non obseruatis vna tantùm præuaricatio incurritur, vnumq; contrahitur peccatum, licet duo diuersa illis prohibeantur. Sicut è conuersò duo sunt mandata charitatis, quibus duo præcipiuntur diligi: vna tamen in eis nobis commendatur charitas.

Si peccatum ab aliquo admissum in eo sit quousque pœniteat. D

PRÆTEREA solet quæri, cùm ab aliquo perpetrato voluntate peccato voluntas id agendi & actio transierint, nondum tamen vera habita pœnitentia, vtrùm illud peccatũ vsquequò pœniteat, sit in eo. Quod non esse videtur: quia voluntas illa quæ prius fuit, non est, neque actio: quia non vult illud vel agit, quod antè voluit & egit. Sed nõ est ignorandum peccatum duobus modis dici esse in aliquo, & trãsire, scilicet, actu & reatu. Actu est in aliquo, dum ipsum quod peccatum est, vt actio vel voluntas, in peccante est. Reatu verò, cùm pro eo, siue transierit siue absit, mẽs hominis pol- *Resp̃onsio quæstionẽ determinans.*
luta est & corrupta, totusq; homo suppliciis obligatur perpetuis. Nec vnquam est in aliquo peccatum actu, præter originale, quin sit etiam reatu: sed est reatu intelligẽdum, postquàm transit actu.

Quibus modis dicitur in Scriptura reatus. E

REATVS in Scriptura multipliciter accipitur, scilicet, pro culpa, pro pœna, pro obligatione pœnæ temporalis vel æternæ. Si enim mortale est, obligat nos pœnæ æternæ: si veniale, obligat nos pœnæ temporali. Duo enim sunt genera

Quid sit mortale peccatum.

peccatorum, mortalium, scilicet, & venialium. Mortale est per quod homo mortem æternam meretur. Crimen enim, vt ait Augustin. est quod est dignum accusatione & damnatione.

Quid sit veniale peccatū. 1. dist. in to. & post medium enarrationis. Psal. 78. Secunda distinct.

Veniale autem quod hominem vsque in reatum perpetuæ mortis non grauat, verumtamen pœnam meretur, sed facilè indulgetur.

De modis peccatorum, qui multipliciter assignantur. f

Modi autem peccatorum varias in scriptura habēt distinctiones: in qua dicitur peccatum duobus modis committi, scilicet, cupiditate & timore, vt Aug. tradit super illū locum Psal. Incensa igni & suffossa. His enim duobus modis dicit omnia peccata mortalia includi. Et incensa igni ea dicit, quæ ex cupiditate malè incendente oriuntur. Suffossa verò, quæ ex timore malè humiliante proueniunt: quod est, quādo quis cupit non cupienda, vel timet non timenda. Alibi verò dicitur peccatum fieri tribus modis, scilicet, cogitatu, verbo, & opere, vnde Hieron. super Ezech. Tria generalia delicta sunt, quibus humanum subiacet genus. Aut enim cogitatione, aut sermone, aut opere peccamus. His aliquando etiam additur quartus modus. s. consuetudinis: quod in quatriduano Lazaro significatum est. Dicitur quoque homo peccare in Deum, in se, & in proximum. In Deum, cùm de Deo malè sentit, vt hæreticus: vel quæ Dei sunt vsurpare præsumit indignè, participando sacramentis, vel quādo nomē Dei peierando contemptibile facit. In proximum peccat, cùm proximum iniustè lædit: in se verò cùm sibi & non alij nocet. o

Tertia distinct.

Quomodo differunt delictum & peccatum.

Variam quoque appellationem habet. Dicitur enim peccatum etiam delictum. Et delictum fortasse est (vt ait Aug. in Quæstionibus Leuitici) declinare à bono: peccatum est, facere malum. Aliud est enim declinare à bono, aliud est facere malum. Peccatum ergo est perpetratio mali, delictum desertio boni: quod & ipsum ostendit nomen. Quid enim aliud sonat delictum, nisi derelictum? & qui delinquit, quid derelinquit, nisi bonum? Vel delictum est quod ignorantes fit, peccatum quod scienter committitur. Indifferenter tamen & peccatum nomine delicti, & delictum nomine peccati appellatur. p

De septem principalibus vitijs.

Præterea sciendum est septem esse vitia capitalia, vel principalia, vt Greg. super Exod. ait, scilicet, Inanem gloriam, Iram, Inuidiam, Accidiam, vel Tristitiam, Auaritia, Gastrimargiam, Luxuriam: quæ (vt ait Ioan. Chrysost.) significata sunt in septem populis, qui terram promissionis Israël promissam tenebant. De iis quasi septem fontibus cunctæ animarum mortiferæ corruptelæ emanant. Et dicuntur hæc capitalia, quia ex eis oriuntur omnia mala. Nullum enim malum est, quod etiam non ab aliquo horum originem trahat.

De superbia, quæ est radix omnis mali. I

Ex superbia tamen omnia mala oriuntur, & hæc, & alia: quia, vt ait Greg. Radix cuncti mali est superbia. De qua ditur, Initium omnis peccati est superbia: quæ est amor propriæ excellētiæ. Cuius quatuor sunt species, vt Greg. ait. Prima est, cùm bonū quod habet quis, sibi tribuit. Secūda, cùm credit à Deo esse datum, sed tamen pro suis meritis. Tertia, cùm se iactat habere quod non habet. Quarta, cum cæteris despectis vult singulariter videri. Meritō ergo radix omnis mali dicitur superbia. Huic autem videtur obuiare ꝙ Apostolus ait, Radix omnium malorum est cupiditas: quia si radix omnium malorum est cupiditas, ergo superbiæ Quomodo ergo superbia radix est & initium omnis peccati? *Eccl. 10. b*

De quatuor speciebus superbiæ. Aug. super Genes. lib. 1. c. 14. in tom. 3. 1. Timoth. vlt. cap.

Quo sensu vtrunque radix dicatur omnium malorum, scilicet, & superbia, & cupiditas. k

Sed vtrumque rectè dictum esse intelligitur, si genera peccatorum singulorum, non singula generum vtraq; locutione includi intelligantur, nullū quippè genus peccati est, quod interdum ex superbia non proueniat: nullum etiam, quod ex cupiditate aliquando non descendat. Sunt enim nōnulli hominum qui ex cupiditate fiunt superbi: & aliqui ex superbia fiunt cupidi. Est enim, vt ait Aug. homo qui nō esset amator pecuniæ, nisi per hoc putaret se excellentiorem esse: ideóq; vt excellat, diuitias cupit: tali homini ex superbia oboritur cupiditas. Et est aliquis qui non amaret excellere, nisi putaret per hoc diuitias maiores habere. Ideo ergo excellere laborat, quia diuitias habere amat. Huic innascitur superbia, id est, amor excellentiæ ex cupiditate. Patet ergo quòd ex superbia aliquando cupiditas, & ex cupiditate aliquando superbia oritur: & ideo de vtraque rectè dicitur, quod sit radix omnis mali. *Ibid. c. 5.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

LIBER II.

DE PECCATO IN SPIRITVM SANCTum, quod dicitur etiam peccatum ad mortem.

Distinct. XLIII.

De vno peccato speciali quod est magis graue & abominabile, quod est peccatū in spiritum sanctum. Luc.12.b 1.Ioan.5.c

Quid sit illud peccatum. Gen.4.b

EST præterea quoddam peccati genus cæteris grauius & abominabilius, quod dicitur peccatum in Spiritum sanctum, de quo in Euãgelio Veritas ait, Qui peccauerit in spiritum sanctum, non remittetur ei neque hîc, neq; in futuro. Et Ioan. in epistola canonica, Est peccatum ad mortem, non pro eo dico, vt quis oret. Qui enim peccat in patrem, remittetur ei, & qui peccat in filiũ, remittetur ei: qui autẽ blasphemauerit in spiritum sanctum, non remittetur ei, neque hîc neque in futuro. Sed quæritur quid sit illud peccatũ in spiritum sanctum vel ad mortem. Quidam dicunt illud peccatum esse desperationis vel obstinationis. Obstinatio est indurataæ mentis in malitia pertinacia, per quam homo sit impœnitens. Desperatio est, qua quis diffidit penitùs de bonitate Dei, æstimans suam malitiam diuinæ bonitatis magnitudinem excedere: sicut Cain qui dixit: Maior est iniquitas mea, quàm vt veniam merear. Vtrunque verò dicitur peccatum in spiritum sanctum, quia spiritus sanctus est amor patris & filij, & benignitas qua se inuicem & nos diligunt, quæ tanta est, cuius finis non est. Rectè ergo in spiritum sanctum delinquere dicũtur, qui sua malitia Dei bonitatem superare putant, & ideo pœnitentiam non assumunt: & qui iniquitati tam pertinaci mente inhærent, vt eam nunquam relinquere proponant, & ad bonitatem spiritus sancti nunquam redire, patientia Dei abutentes, & de misericordia Dei nimis præsumẽtes: quibus placet malitia propter se, sicut piis bonitas. Isti nimia pertinacia & præsumptione peccant, aut umantes Deum non esse iustum. Illi desperatione, Deum non bonum existimant, tollentes in hoc turbulentissimo iniquitatum mari portum diuinæ indulgentiæ, quò se recipiant fluctuantes. Atque ipsa desperatione addũt peccata peccatis, dicentes misericordiam nullam esse, & quòd super peccatores necessaria damnatio debetur. 8

Vtrùm omnis obstinatio sit peccatum in spiritum sanctum.

SED quæritur, vtrùm omnis obstinatio mentis in malitia obduratæ, omnisq; desperatio sit peccatum in spiritum sanctum. Quidam dicunt omnem obstinationem & omnem desperationem esse peccatum in spiritum sanctum. Quod si est, aliquando illud peccatum remittitur: quia multi etiam obstinatissimi & desperatissimi conuertuntur, vt Aug. ait super illum locum Psal. Conuertam in profundum maris, id est, eos qui erant desperatissimi: & ibi, Mittit crystallum suam sicut buccellas, id est, obstinatos facit aliorum doctores. Taliam conuersio ibi etiam euidenter ostenditur, vbi ait, Qui educit vinctos in fortitudine: similiter & eos qui exasperãt, qui habitant in sepulchris. Secundùm istos illud peccatum dicitur irremissibile, nõ quin aliquando remittatur, sed quia vix & rarò & difficulter dimittitur. Non enim soluitur crystallus, nisi vehementi spiritus impetu. Alij verò tradunt nõ quamlibet obstinationem vel desperationem appellari peccatum in spiritum sanctum, sed illam tantùm quam comitatur impœnitentia: qui etiam impœnitentiam dicũt esse peccatum in spiritum sanctum Sed quia Aug. dicit impœnitentiam esse peccatum in spiritum sanctum, cùm sic obstinatus est aliquis, vt non pœniteat: discuti oportet an aliud sit obstinatio, aliud impœnitentia sit in eo peccatum, an idem sed diuersis modis commissum. Secundùm istos peccatum illud dicitur irremissibile, eò quòd nunquam dimittatur. Vnde Aug etiam dicit, quòd hoc solum peccatum veniam mereri non potest: & Hier. quòd taliter peccans dignè pœnitere nõ potest. Et ideo rectè Ioannes dicit, vt non pro eo oret quis: quia qui sic peccat, orationibus ecclesiæ hîc vel in futuro iuuari non potest, habens cor induratum tanquam lapis, sicut de diabolo legitur. Post hanc vitam qui valdè mali sunt, meritis ecclesiæ iuuari non possunt.

Opin. quorundam. Psal.67. In tom. 8. post mediũ enarrationis. Psal. 147. Ibidem in fine enarrationis ad Psal.49. Aliorum sententia. Super Matth.

Quid aliter accipitur peccatum in spiritum sanctum. C

EST etiam alia huius peccati assignatio. Hoc enim peccatum Aug. definiens in lib. de Sermone Domini in monte ait, Peccatum ad mortem est, cùm post agnitionem Dei per gratiam Christi oppugnat aliquis fraternitatem, & aduersus ipsam gratiam qua reconciliatus est Deo, inuidiæ facibus agitatur: quod fortasse est peccare in spiritum sanctũ, quod peccatum dicitur non remitti, non quia non sit ignoscẽdum peccanti, si pœniteat: sed quia tanta est labes peccati illius,

In lib.1.nõ longèà fin. in to. 4. Ibid.paulò inferius. Matt. 27.

vt deprecandi humilitatem subire non possit, etiam si peccatum suum mala conscientia agnoscere & renunciare cogatur: vt Iudas cùm dixit, Peccaui, facilius desperans cucurrit ad laqueum, quàm humilitate veniam peteret: quòd propter magnitudinem peccati iam ex damnatione peccati tales habere credendum est. Ecce, quædam assignatio peccati in spiritum sanctum vel ad mortem hic posita est: qua illud peccatum esse traditur oppugnatio fraternitatis post agnitionē, & inuidentia gratiæ post reconciliationem: quod species quædam obstinationis intelligi potest. Illam tamen definitionem Aug. in lib. Retract. rememorans aliquid adiiciēdum ibi fore, nec asserendo se dixisse aperit, ita dicens, Quod quidem non confirmaui, quoniam hoc putare me dixi: sed tamē addendum fuit, si in hac scelerata mentis peruersitate finierit hanc vitam, quoniam de quocunque pessimo in hac vita constituto, non est desperandum, nec pro illo imprudenter oratur, de quo non desperatur. His verbis insinuatur peccatum præmissa definitione descriptum, tunc solum debere dici ad mortem vel in spiritum sanctum, cum non habet comitem pœnitentiam: nec de aliquo peccatore desperandum est in hac vita, & ideo pro omni esse orandum. Vnde illud Ioan. Non pro eo dico vt quis oret: sic accipiēdum videtur, vt pro aliquo peccante ad mortem vel in spiritum sanctum postquàm finierit hanc vitam, non oremus. Dum autem in hac vita est, nec peccatum illius iudicare, nec de illo desperare, sed pro illo orare debemus. Vnde Aug. de Verbis domini, de impœnitentia quæ est blasphemia in spiritum sanctum, sic ait: Ista impœnitentia vel cor impœnitens, quamdiu quisq; in hac carne viuit, non potest iudicari. De nullo enim desperandum est, quandiu ad pœnitentiam patientia Dei adducit. Paganus est hodie, Iudæus, infidelis est hodie, hæreticus est hodie, schismaticus est hodie: quid si eras amplectatur catholicam fidem, & sequatur catholicam veritatem? Quid si isti, quos in quocunque genere erroris notas & tāquam desperatissimos damnas, antequàm finiant istam vitam agant pœnitentiam, & inueniant veram requiem, & vitam in futuro? Nolite ergo ante tempus iudicare quenquam. Ex his ostenditur pro singulis peccatoribus in hac vita esse orandum, nec de aliquo esse diffidendum: quia conuerti potest dū in hac vita est: quia non potest sciri de aliquo vtrùm peccauerit

Lib. 1. c. 9.

1. Ioan. 5.

Sermone 11. post medium eiusdem, in tomo 10.

1. Cor. 4. a

uerit ad mortem vel in spiritum sanctum, nisi cùm ab hac vita discesserit, nisi fortè alicui per spiritum sanctum mirabiliter reuelatum fuerit. Ex prædictis aliquatenùs capi potest quomodo accipiatur peccatum in spiritum sanctum, scilicet inuidentia gratiæ fraternitatem impœnitentis oppugnans: quæ vtique obstinatio esse videtur, & omnis impœnitentis obstinatio atque desperatio. Notandum verò est quòd non omnis qui non pœnitet, impœnitens dici potest: quia impœnitentia propriè obstinati est, & (vt quidam volunt) etiam desperati.

Alia assignatio peccati in Spiritum sanctum. D

De hoc quoque peccato in spiritum sanctum Ambros. in libro de spiritu sancto disserens definitam assignationem tradit dicens, Cur Dominus dixerit, qui blasphemauerit in filium hominis, remittetur ei, qui autem blasphemauerit in spiritum sanctum, neque hîc, neque in futuro remittetur ei, diligenter aduerte. Nunquid alia est offensio filij, alia spiritus sancti? Sicut vna dignitas, sic vna iniuria. Sed si quis corporis specie deceptus humani remissius aliquid sentit de Christi carne quā dignum est, habet culpam, non est tamen exclusus à venia. Si quis verò sancti spiritus dignitatem, maiestatem & potestatem abneget sempiternam, & putet non in spiritu Dei eiici dæmonia, sed in Beelzebub, nō potest ibi esse exhortatio veniæ, vbi sacrilegij plenitudo est. Satis hîc apertè explicatur quid sit peccatum in spiritū sanctū. Quod illi Aug descriptioni congruere videtur, qua illud peccatū dicitur esse inuidentia gratiæ oppugnās fraternitatem. Qui enim post cognitionem veritatis sancti spiritus veritatem negat, eiusq; opera dicit esse Beelzebub, potestati, bonitati, & gratiæ Dei inuidere non dubitatur. Non itaque distinctio illa verborum sic accipienda est, quasi trium personarum diuisæ sint offensæ: sed ibi peccatorum genera distincta sunt. Peccatum enim in patrem id intelligitur: quod fit per infirmitatem, quia patri Scriptura frequenter attribuit potentiā. Peccatum in filium, quod fit per ignorantiam, quia sapientia filio attribuitur. Tertium expositum est. Qui ergo peccat per infirmitatem vel per ignorantiam, facilè veniam adipiscitur: sed non ille, qui peccat in spiritum sanctum. Cùm autem

Lib. 1. c. 3. in fine, in tomo 2.

Matt. 12.

Mat. 12. b

Vnde habeat ortũ potentia peccandi.

tem vna sit potentia, sapientia, bonitas trium: quare patri potentia, filio sapientia, spiritui sancto bonitas sæpiùs assignetur, superiùs dictum est.

DE POTENTIA PECCANDI, AN sit hominis vel diabolo à Deo.

Opin. quorundam quòd sit à Deo, sed falsa per simile.

Distinct. XLIIII. A

POST prædicta consideratione dignum occurrit vtrùm peccandi potentia sit nobis à Deo, vel à nobis. Putãt quidam potentiam rectè agendi nobis esse à Deo: potentiã verò peccandi non à Deo, sed à nobis vel à diabolo esse, sicut mala voluntas non à Deo nobis est, sed à nobis & à diabolo: bona autem à Deo tantùm nobis est. Bonæ namque volũtatis & cogitationis initium non homini ex seipso nasci, sed diuinitùs parari & tribui in eo Deus euidenter ostẽdit, quia nec diabolus, nec aliquis angelorum eius, ex quo in hanc caligi-

Ratio ad probandũ quòd bona voluntas non sit homini nisi ex Deo.

Aug. lib. de Fide ad Petrum c. 3. ad medium cap.

nem sunt detrusi, bonam potuit vel poterit resumere voluntatem, quia si possibile foret, vt humana natura postquàm à Deo auersa bonitatem perdidit voluntatis, ex seipsa rursus eam habere potuisset, multò possibiliùs hoc natura haberet angelica quæ quantò minùs grauatur terreni corporis pondere, tantò magis hac esset prædita facultate. Non ergo homo vel angelus à se voluntatem bonam habere potest, sed

Aug. lib. de Natura boni c. 32. tom. 6.

malam. Similiter & de potentia inquiunt, per similitudinem voluntatis de potentia boni vel mali differentes, quòd illa

Rom. 13. a

sit à Deo, non ista. B

Ioan. 19. b

Authoritatibus astruit potentiam peccandi à Deo.

Super Ps. 32. in tomo 8. concione 2. enarrationis ad Psal. 32.

SED pluribus Sanctorum testimoniis indubitanter mõstratur, quòd potestas mali à Deo est, à quo est omnis potestas. Ait enim Apostolus, Non est potestas nisi à Deo. Quod non de potestate boni tantùm, sed & mali intelligi oportet, cùm Pilato etiam Veritas dicat: Non haberes in me potestatem, nisi datum esset tibi desuper. Malitia nempè hominum (vt ait Aug.) cupiditatem nocendi per se habet: potestatem autem si ille non dat, non habet. Ideóque diabolus antequã

Iob. 1. c

Prou. 8. a

aliquid tolleret Iob dicebat Domino, Mitte manum tuam, id est, da potestatem: quia etiam nocentium potestas non est nisi à Deo: sicut Sapiẽtia ait, Per me reges regnant, & tyrãni per me terram tenent. Vnde Iob de Domino ait, Qui facit regnare

regnare hypocritam propter peccata populi. Et de populo Israël dicit Deus: Dedi eis regem in ira mea. Nocendi enim voluntas potest esse ab homine, potestas autem non est nisi à Deo, & hoc abdita aptáque iustitia, nam per potestatem diabolo datam iustos Deus facit suos. De hoc etiam Gregor. in Moral. ait: Tumoris elatio non potestatis ordo in crimine est. Potentiam Deus tribuit, elationem verò potentiæ malitiæ nostræ mentis inuenit. Tollamus ergo quod de nostro est: quia non potentia iusta, sed actio praua damnatur. His authoritatibus aliisque pluribus euidenter ostenditur, quòd non est potestas boni vel mali cuicunque: nisi à Deo æquo, etsi lateat æquitas.

Iob 34. c

Ose. 13. d

An aliquando resistendum sit potestati. C

HIC oritur quæstio, non transilienda silentio. Dictum est suprà, quòd potestas peccandi vel nocendi non est homini vel diabolo, nisi à Deo. Apostolus autem dicit quod qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Cùm ergo diaboli sit potestas mali Dei ordinatione, eius potestati non esse resistendum videtur. Sed sciendum est Apostolum ibi loqui de seculari potestate, scilicet rege, & principe, & huiusmodi: quibus non est resistendum in his quæ iubet Deus eis exhiberi, scilicet in tributis & huiusmodi. Si verò princeps aliquis, vel diabolus aliquid iusserit vel suaserit contra Deum, tunc resistendum est. Vnde Aug. determinãs quando resistendum sit potestati, in libro de natura bona ait: Si aliquid iubeat potestas quod nõ debeas facere, hîc sanè contemne potestatem, timendo maiorem potestatem. Ipsos humanarũ rerum gradus aduerte. Si quid iusserit procurator, nunquid faciendũ est, si contra proconsulem iubeat? Rursus si quid ipse proconsul iubeat, & aliud iubeat imperator, nunquid dubitatur illo contempto illi esse seruiendum? Ergo si aliud imperator, aliud iubeat Deus, contempto illo obtemperãdum est Deo. Potestati ergo diaboli vel hominis tũc resistamus, cùm aliquid contra Deum suggesserit in quo Dei ordinationi non resistimus, sed obtemperamus. Sic enim Deus præcepit, vt in malis nulli potestati obediamus. Iam nunc his intelligendis atque pertractandis, quæ ad Verbi incarnati mysterium pertinent, integra mentis consideratione intendamus: vt de ineffabilibus vel modicũ aliquid fari, Deo reuelante valeamus.

Rom. 13. c

Quòd aliquando resistendum est potestati.

FINIS SECVNDI LIBRI.

INCIPIVNT RVBRICÆ TERTII LIBRI.

DISTINCT. I.

DE incarnatione verbi. 217. A

Quare filius carnem assumpsit, non pater, vel spiritus sanctus. ibid. B

Vtrum pater vel spiritus S. potuerit incarnari. ibid. C

An filius qui tantùm carnem accepit, aliquid fecerit quod non pater, vel spiritus sanctus. 218. D

DISTINCT. II.

Quare totam humanam naturam accepit, & quid nomine naturæ intelligitur. 218. A

De vnione verbi & carnis mediante anima. 219. B

Quòd simul assumpsit animã & carnem verbum, nec caro priùs est cõcepta quàm assumpta. ibid. C

DISTINC. III.

De carne assumpta qualis antè fuerit. 219. A

Quòd nullº est sine peccato hîc, excepta virgine. 210. B

Quare Christus non fuit decimatus in Abraham sicut Leui. ibid. C

Quare caro Christi non dicta est peccatrix, sed similis. 221. D

Carnem Christi non priùs conceptam quàm assumptam. ibid. E

DISTIN. IIII.

Quare spiritui sancto tribuatur incarnatio, cum sit opus Trinitatis. 221. A

Quare dicatur Christus conceptus & natus de spiritu sancto. 222. B

Alia ratio, qua dicitur natus de spiritu sancto. ibid. D

Quare Apostolus dicit Christum factum, quem nos fatemur natum. ibid. C

DISTINCT. V.

Si persona vel natura personam, vel naturam assumpsit, & si natura Dei sit incarnata. 223. A. B

An diuina natura debeat dici caro facta. 224. C

Quare nõ accepit personam hominis, cum assumpserit hominem: quod quidã probare nituntur. 225. D. E

DISTINCT. VI.

De intelligentia harum locutionũ, Deus est homo, Deº factus est homo, &c. tres sententias ponit. 225. A

Prima est eorum qui dicunt in incarnatione hominem quendam ex anima & carne constitutum, & illum hominẽ esse factum Deũ, & Deum illum hominem, & authoritates quibus ita esse asserũt ponit. 226. B. C

Secunda est eorũ qui dicunt hominem illum ex tribus substantiis, vel duabus naturis constare, & hunc fatentur vnam esse personã ante incarnationẽ simplicem tantùm, sed in incarnatione compositam: & authoritates quibus se muniunt, proponit. 227. D. E

Tertia est eorũ qui nõ solùm personã ex naturis cõpositam negant, sed etiã aliquem hominẽ, vel aliquã substantiã ibi ex anima & carne cõpositam diffitentur, & sic duo illa, scilicet carnẽ & animã verbo vnita dicunt: vt nõ ex illis aliqua substãtia, vel persona cõponeretur, sed illis duobus velut indumẽto Deus vestiretur, vt mortalibus oculis appareret: qui rationem incarnationis secundum habitũ accipiũt. ibi. F

Deinde authoritates inducit quibus hæc sententia roboratur. 228. G

Quatuor species habitus distinguuntur. ibid. G

DISTIN. VII.

Deinde quæ singulis sententiis aduersari videntur ponit. 229. A. B

Ex quo sensu dicitur Christus prædestinatus. 230. C. D. E. F. G. H. I. K. L

Quod non debet dici homo dominicus. 232. M. N

DISTIN. VIII.

An diuina natura dici debeat nata de virgine. 232. A

De gemina natiuitate Christi quibus natus est. ibid. B

DISTIN. IX.

De adoratione exhibẽda humanitati Christi. 232. A. B

DISTIN. X.

An Christus secundum quòd homo, sit adoptiuus filius. 233. A. B. C. D. E

An persona vel natura prædestinata. 235. E

DISTIN. XI.

Vtrum Christus sit creatus vel factus. 235. A

De perfidia & pœna Arrij. 236. B

DISTIN. XII.

An homo ille semper fuerit. 236. A

An Deus alium sumere potuerit, vel aliunde quàm de genere Adæ. ibid. B

Si homo ille potuerit peccare, vel nõ esse Deº. 237. C. D

Si Deus potuerit assumere hominem in sexu muliebri. ibid. E

DISTIN. XIII.

De sapiẽtia & gratia Christi hominis, an in eis ꝓficere potuerit. 237. A. B. C. D. E

DISTIN. XIIII.

Si anima Christi habuit sapiẽtiam parẽ cũ Deo, & si omnia scit quæ Deus. 239. A. B

Quare Deus non dedit illi animæ potentiam omniũ, vt scientiam. 240. C. D

DISTIN. XV.
De hominis defectibus quos assũpsit Christi. 241.A.B.C
De pro passione & passione timoris vel tri. 242.D.E.F
De quibusdã capitulis Hilarij obscuris, quibus carne Christi dolores passionis submoueri videtur. 243.G
DISTIN. XVI.
An in Christo fuerit necessitas patiendi & moriendi, quæ est defectu generalis. 245.A.B
DISTIN. XVII.
Si omnis Christi oratio vel voluntas impleta sit. 245.A.B
De capitulis quibusdã Ambrosij & Hilarij: vbi de dubitatione & timore Christi agitur. 246.C.D.E
DISTIN. XVIII.
Si Christus meruit sibi & nobis, & quid sibi, & quid nobis. 247.A
Quòd à conceptu meruit sibi, idem quod per passionem. 248.B.C
Si Christus sine omni merito habere voluit quod merito obtinuit. 249.D.E
DISTIN. XIX.
Qualiter à diabolo & à peccato redemit nos Christus per mortem. 250.A
Cur Deus homo & mortuus. 251.B.C.D.E.F.
Secundum quam naturam sit mediator. 252.G
DISTIN. XX.
Quòd alio modo potuit liberare, & quare isto modo potiùs. 252.A
Qua iustitia sit victus diabolus. ibidem.
De causa inter Deũ & hominem & diabolum. 253.B.C
Vtrum Christi passio sit opus Dei vel Iudæorum. 254.D
DISTIN. XXI.
Si in Christi morte separata fuit anima vel caro a verbo. 254.A.B.C
Qua ratione dicitur Christus mortuus vel passus. 255.D
DISTIN. XXII.
Si Christus in morte fuit homo. 256.A
Si Christus vbicunque est, sit homo. 257.B.C
Si ea quæ dicuntur de Deo vel filio Dei, possint dici de homine illo, vel de filio hominis. 258.D
DISTIN. XXIII.
Si Christus habuerit fidem, spem & charitatem. 258.A
Quid sit fides. ibid.B
Quot modis dicitur fides. ibidem.C
Quid sit credere Deum, vel Deo, vel in Deum. 259.D
De informi qualitate mentis quæ in malo Christi est. ibidem.E
Quomodo dicatur vna fides. ibid.F.G
Descriptio fidei. 260.H.I
DISTIN. XXIIII.

Quomodo

Quomodo intelligatur quod scriptum est: Cum factum fuerit, credatis. 260.A
Si Petrus habuit fidem passionis, quando vidit illum hominem pati. 261.B
Si aliqua sciuntur quæ creduntur. ibid.C
DISTIN. XXV.
De fide antiquorum. 262.A
De fide simplicium. ibid.B
Quæ ante aduentum credere sufficiebant. 263.C
De fide Cornelij. ibid.D.E
DISTIN. XXVI.
De spe, quid sit. 264.A
De quibus sit spes, & quomodo differant fides & spes. ibid.B
Si in Christo fuerit fides vel spes. ibid.C
Si iusti in inferno fidem & spem habuerunt. ibid.G
DISTIN. XXVII.
De charitate Dei & proximi quæ in Christo & in nobis est. 264.A
Quid sit charitas. 265.B
Si eadem charitate diligitur Deus & proximus, & quare dicuntur duo mandata charitatis. ibid.C
De modo diligendi. ibid.D.E
De impletione illius mandati, diliges Deum ex toto corde tuo. 266.F.G
Quòd alterum mandatum in altero. ibid.H.I
DISTIN. XXVIII.
Si iubemur totum proximũ diligere & nos totos. 266.A
Quòd in dilectione proximi includitur dilectio Angelorũ, & quis sit proximus. 267.B.C
DISTIN. XXIX.
De ordine diligendi, quid priùs quid posteriùs. 268.A
An omnes homines pariter diligendi sint. ibid.B.C.D.E.F.G
De gradib⁹ charitatis. 270.H
DISTIN. XXX.
Si melius est diligere inimicos quàm amicos. 270.A
DISTIN. XXXI.
Si charitas semel habita amittatur. 271.A.B
Quare fides, spes, & scientia dicuntur euacuari, & non charitas, cùm & ipsa sit ex parte. 272.C.D
DISTIN. XXXII.
De charitate Dei. 273.A
Quomodo dicetur Deus magis diligere vel minus hũc vel illum. ibid.B.C.D
Si Deus ab æterno dilexit reprobos. 274.E
DISTIN. XXXIII.
De quatuor virtutibus principalibus, & vtrum hæ virtutes in Christo fuerint, & in Angelis sint, & de vsibus earum. 274.A
DISTIN. XXXIIII.
De septem donis spiritus sancti, & vtrum sint virtutes, & sint in Angelis. 274.A
Vtrum in Christo fuerint. 275.

275. B. C. D. E
De timore casto, & seruili, & initiali. 276. F. G. H
Quòd timor seruilis & initialis dicuntur initium sapientiæ, sed differenter. 277. I
Quomodo castus timor permanet in æternum ibid. K
Si timor pœnæ qui fuit in Christo, seruilis vel initialis fuerit. 278. L

DISTIN. XXXV.

De sapientia & scientia quomodo differant. 278. A
In quo differat sapientia ab intellectu. ibid. B
Vtrum intellectus & scientia quæ inter dona numerãtur sint illa quæ naturaliter habet homo. 279. C. D

DISTIN. XXXVI.

De connexione virtutũ quæ non separantur, & an cunctæ virtutes pares sint in quocunque sunt. 279. A. B
Quomodo in charitate tota lex pendet. 280. C

DISTIN. XXXVII.

De decem mandatis qũo contineãtur in duobus. 281. A
Quare idolum nihil esse in mundo dicitur. ibid. B
Quare in spiritu sancto propriè dicitur fieri remissio peccatorum. ibid.
De sensu spirituali & carnalis legis. 282. C
De furto. ibid.
De mendacio. ibid.

DISTIN. XXXVIII.

De triplici genere mendacij, & de octo speciebus mendacij. 283. A
Quid sit mendacium. ibid. B
Quid mentiri. ibid. C
In quibus rebus cum periculo erratur, vel non. 284. D

DISTIN. XXXIX.

De periurio, & an sit periurium quod non est mendacium. 284. A
De triplici modo periurij. 285. B
An iuratio sit malum. ibid. C
De iuramento quod fit per creaturas. 286. D
Quæ iuratio sit grauior, an quæ fit per Deum, an quæ fit per creaturas, vel per Euangelium. ibid. E
Quid sit dicere per Deum. ibidem. F
De illis qui iurant per falsos deos. ibid. G
Quòd iuramentum vel promissio contra Deum facta non est tenenda. 287. H
Si est periurus qui non facit quod incautè iurat. ibid. I
De illis qui verborum calliditate iurant. ibid. K
De illo qui cogit aliquem iurare. ibid. L. M

DISTIN. XL.

Quare lex dicitur cõprimere manũ, non animum. 287. A
Quæ sit litera occidẽs. 288. B
De legis & Euangelij distantia. ibidem.

FINIS.

PETRI LOMBARDI, EPISCOPI PARISIENSIS SENTENTIARVM LIBER III.

DE INCARNATIONE VERBI, aliisque ad hoc spectantibus.

Distinct. I. A

CVM venit igitur plenitudo temporis, (vt ait Apostolus) misit Deus filium suum, factum de muliere, factum sub lege, vt eos qui sub lege erant redimeret, vt in adoptionem filiorũ Dei reciperemur. Tempus autem plenitudinis dicitur tempus gratiæ, quòd ab aduentu Saluatoris exordium sumpsit. Hoc est tempus miserendi, & annus beniguitatis: in quo gratia, & veritas per Iesum Christum facta est. Gratia, quia per charitatem impletur quod in lege præcipiebatur. Veritas, quia per Christi aduentum exhibetur atque perficitur humanæ redemptionis sponsio facta ab antiquo. Filij ergo missio est ipsa incarnatio. Eo enim missus est, quòd in forma hominis mundo visibilis apparuit: de quo supra sufficienter dictum est. *De vnione naturarũ in Christo ex parte personæ assumentis. Galat. 4. a Esai. 61. Ioan. 1. b. Phil. 2. a*

Quare filius carnem assumpsit, non pater, vel spiritus sanctus. B

DILIGENTER verò annotandum est quare filius, non pater, vel spiritus sanctus est incarnatus, Solus namque filius hominem assumpsit. Quod vtique congruo ordine, atque alto Dei sapientiæ fecit consilio: vt Deus qui in sapientia sua mundum condiderat, secundùm illud: Omnia in sapientia fecisti Domine, quæ in cælis sunt, & quæ in terris: restauraret in eadem. Hæc est mulier Euangelica, quæ accendit lucernam, & drachmam decimam, quæ perdita fuerat, reperit, sapientia scilicet patris, quæ testam humanæ infirmitatis lumine suæ diuinitatis accendit, perditúmque hominem repa- *Prima ratio. Psal. 103. Ephes. 1. b Luc. 15. b*

rauit,

Secunda ratio.

rauit,nomine Regis & imagine insignitum. Ideo etiam filius missus est,& non pater:quia congruentius mitti debebat,qui est ab alio quàm qui à nullo est:filius autem à patre est:pater verò à nullo est. Vt enim ait Augustin.in libro de Trinitate: Non enim habet de quo sit. Sicut ergo pater genuit, filius genitus est: ita congruè pater misit,filius missus est. Ab illo enim conuenienter mittitur Dei verbum, cuius est verbum. Ab illo mittitur, de quo natum est. Mittitur quod genitum est. Pater verò qui misit,à nullo est.Ideóque pater missus nó est, ne si mitteretur,ab alio esse putaretur.Missus est ergo primò filius,qui à solo patre est: deinde etiam spiritus sanctus, qui est à patre & filio. Sed filius solus in carne missus est, nó spiritus sanctus,sicut nec pater. Quod ideo factum est, vt qui erat in diuinitate Dei filius, in humanitate fieret hominis filius. Non pater vel spiritus sanctus carnem induit, ne alius in diuinitate esset filius,alius in humanitate:& ne idem esset pater & filius, si Deus pater de homine nasceretur. Vade Augustin.in Ecclesiasticis Dogmatibus:Non pater carnem assumpsit,neque spiritus sanctus,sed filius tantùm: vt qui erat in diuinitate Dei filius:ipse fieret in homine hominis filius, ne filij nomen ad alterum transiret, qui non esset æterna natiuitate filius. Dei ergo filius hominis factus est filius, natus secundum veritatem naturæ ex Deo Dei filius, & secundum veritatem naturæ ex homine hominis filius: vt Veritas geniti non adoptione,non appellatione, sed in vtraque natiuitate filij nomen nascendo haberet, vt esset verus Deus, & verus homo vnus filius. Non ergo duos Christos, neque duos filios, sed Deum & hominem vnum filium: quem propterea & vnigenitum dicimus:manentem in duabus substantiis, sicut ei naturæ veritas contulit, non confusis naturis neque immixtis,sicut Thimotiani volunt,sed societate vnitis.Ecce habes quare filius, non pater vel spiritus sanctus carnem assumpserit.

Lib.4. c. 20. Tomo 3.

Tertia ratio.

Cap. 2. Tomo 3.

Vtrùm pater vel spiritus sanctus potuerit incarnari vel possit. c

Si verò quæritur,vtrùm pater vel spiritus sanctus incarnari potuerit,vel etiam modò possit:sanè responderi potuisse olim, & posse nũc carnem sumere & hominem fieri, tam patrem,quàm spiritum sanctum.Sicut enim filius homo factus est, ita pater vel spiritus sanctus potuit & potest.

An filius qui tantùm carnem accepit,aliquid fecerit quòd non pater vel spiritus sanctus. D

Sed fortè aliqui dicent, Cùm indiuisa sunt opera Trinitatis,si filius carnem assumpsit, tunc pater & spiritus sanctus:quia si filius carnem assumpsit, nec hoc fecit pater, vel spiritus sanctus. At omnia simul pater & filius & amborum spiritus pariter concorditer operãtur.Ad quod dicimus,quia nihil operatur filius sine patre & spiritu sancto, sed vna est horum trium operatio indiuisa & indissimilis:& tamẽ filius, non pater vel spiritus sanctus carnem assumpsit.Ipsam tamẽ carnis assumptionem Trinitas operata est,sicut Aug dicit in lib.de Fide ad Petrum. Reconciliati sumus per solum filium secundùm carnem, sed non soli filio secundum deitatem. Trinitas enim nos sibi reconciliauit,per hoc quòd solũ verbum carnem ipsa Trinitas fecit.Trinitas ergo carnis assumptionẽ fecit,sed verbo, non patri vel spiritui sancto.Si enim pater sibi & filius sibi,vel pater filio,& filius patri carnis assumptionem operatus esset, iam non eadem esset operatio vtriusque, sed diuisa. Sed sicut inseparabilis & indiuisa est vnitas substantiæ trium,vt ait Aug.in lib.de Trin.ita & operatio:non tamẽ eandem Trinitatem natam de Virgine, crucifixam, & sepultam catholici Tractatores docuerunt: sed tantummodo filium,nec eandem Trinitatem in specie colũbæ descendisse super Iesum,sed tãtum spiritum sanctum,nec eandem dixisse de cœlo,Tu es filius meus: sed tantùm patris vocem fuisse ad filium factam,quamuis pater & filius & spiritus sanctus sicut inseparabiles sunt, ita & inseparabiliter operentur. Hæc & mea fides est, quoniam quidem hæc est catholica fides. Licet ergo solus filius carnem assumpserit, ipsam tamen incarnationem cum patre & spiritu sancto operatus est.

Aug. de Tri.lib.13. c.11.& li. 1.c.6. Responsio.

Cap.2.in fin.to.3.

1. de Trin. cap.4.

Matt.3. d & 17. a Mar.1. b

QVARE TOTAM HVMANAM NATVram accepit,& quid nomine humanitatis vel humanæ naturæ intelligendum sit.

Distinct. II. A

De incarnatione personæ si-

Et quia in homine tota humana natura vitio corrupta erat, totam assumpsit.i.animam & carnem, vt totam curaret

De vnio ne duarum naturarum in Christo ex parte naturæ assumptæ. Ad Damas. Papã in explanatione symboli. tom. 4. Errorem quorundã dicit, qui humanitatem malè accipiunt. Lib. 3. de Orthodoxa fide c. 4. Ibidem. Cap. 3 in medio.

raret & sanctificaret. Quòd autem humanæ naturæ siue humanitatis vocabulo anima & caro intelligi debeant, apertè docet Hieronymus in expositione Catholicæ Fidei, dicens, Sic confitemur in Christo vnam filij esse personam, vt dicamus duas perfectas & integras esse tubstantias, id est, deitatis & humanitatis, quæ ex anima continetur & corpore. Ecce apertè ostendit humanitatis nomine animam & corpus intelligi: quæ duo assumpsisse Dei filius intelligitur, vbi hominem siue humanitatem vel humanam naturam accepisse legitur. Errant ergo qui nomine humanitatis non substantiam, sed proprietatem quandam, à qua homo nominatur, significari contendunt, vbicunque humanitas Christi memoratur. Ait enim Ioannes Damas. Sciendum quidem est, quòd deitatis & humanitatis nomen substantiarum, id est, naturarum est repræsentatiuum. Natura enim nõ sic accipitur in Christo, vt cùm dicitur vna natura esse omnium hominum, quod euidenter idem Ioannes ostendit, differentem rationẽ dicti assignans, cùm natura humana in Christo nominatur, & cùm vna dicitur natura omnium hominũ. Ait enim, Cùm vnam hominum naturam dicimus, sciendum est, quòd non considerantes ad animæ, & corporis rationem hoc dicimus. Impossibile enim est vnius naturæ dicere domini corpus & animam, adinuicem comparata. Sed quia plurimæ personæ hominum sunt, omnes autem eandem suscipiunt rationem naturæ (omnes enim ex anima & corpore compositi sunt, & omnes naturam animæ participant, & substantiam corporis possident) communem speciem plurimarum & differentium personarum, vnam naturam dicimus, vniuscuiusque, scilicet, personæ duas naturas habentis, & in duabus perfectè naturis, animæ, scilicet, & corporis, existentis. In domino autem Iesu Christo non est communem speciem accipere, neque enim factus est, nec est, nec aliquando fiet alius. Sed Christus ex deitate & humanitate est, in deitateque & humanitate Deus perfectus est, idem & homo perfectus. Totam ergo hominis naturam, id est, animam & carnem & horum proprietates siue accidentia assumpsit Deus, non carnem sine anima, nec animam * sine ratione, vt hæretici voluerunt: sed & carnem & animam cum sensibus suis. Vnde Ioannes Damascenus ait, Omnia quæ in natura nostra plantauit Deus, verbum assumpsit, scilicet, corpus & animam intellectuales, & horum

* *Aliàs carne. Lib. 3. de Orthodo. fid. c. 60.*

& horum idiomata. Totus enim totum assumpsit me, vt toti mihi salutem gratificaret. Quod enim inassumptibile est, incurabile est.

De vnione verbi & carnis mediante anima. B

ASSVMPSIT ergo Dei filius carnem & animam, sed carnem mediante anima, vnitum est autem carni per mediũ intellectum, verbum Dei. Tantæ enim subtilitatis atq; simplicitatis est diuina essentia, vt corpori de limo terræ formato vniri non congruerit, nisi mediante rationali essentia. Illa autem vnio inexplicabilis est, adeò vt etiam Ioannes ab vtero sanctificatus, se non esse dignum fateatur soluere corrigiam calceamenti Iesu: quia illius vnionis modum inuestigare, aliisque explicare non erat sufficiens. Non sunt ergo audiendi, qui non verum hominem filium Dei suscepisse dicunt, neque natum de fœmina: sed falsam carnem, & imaginẽ corporis simulatam ostendisse videntibus. In quem errorem prorumpunt, quia timent quod fieri non possit, scilicet, ne humana carne veritas & substantia Dei inquinetur: & tamen prædicant istum visibilem solem radios suos per omnes fæces & sordes corporum spargere, eos mundos & synceros seruare. Si ergo visibilia munda visibilibus immundis contingi possunt & non coinquinari, quantò magis incõmutabilis & inuisibilis Veritas per spiritum animam, & per animam corpus suscipiens, totum hominem sine sui commutatione assumpsit, & ab omnibus infirmitatibus liberauit? Ecce hìc dicit Dei sapientiam per spiritum assumpsisse animam, & per animam corpus Spiritus enim sanctus pars animæ superior, & maiori similitudine Deo propinquat quàm anima, scilicet, ipsa eadem secundùm inferiorem partem, & anima magis quàm corpus, & ideo non incongruè anima dicitur assumpta per spiritum, & corpus per animam.

Damas. li. 3. Orth. fi. cap. 6. Ioan. 1. d Aug. lib. de Ago. Christia. vnic. c. 8. Tomo 3. Hæc materia diffusè tractatur ab Aug. lib. de Spiritu & anima, c. 9. & 10.

Quòd verbum simul assumpsit carnem, & animam, neque caro priùs est concepta quàm assumpta. C

SI autem quæritur, vtrùm verbum carnem simul & animam assumpserit, an priùs animam quàm carnem, vel carnem quàm animam, & vtrùm caro illa priùs fuerit in vtero virginis concepta, & postea assumpta: verissimè & absque vlla ambiguitate dicitur, quia ex quo Deus hominem assumpsit,

sumpsit, totum assumpsit, simulq; sibi vniuit animam & carnem, nec caro priùs fuit concepta, & postmodùm assumpta: sed in conceptione assumpta, & in assumptione concepta. Vnde Aug. in lib. de Fide ad Petrum, Firmissimè tene, & nullatenùs dubites non carnem Christi sine diuinitate conceptam in vtero virginis priusquàm susciperetur à verbo: sed ipsum verbum Deum suæ carnis acceptione conceptum, ipsamq; carnem verbi incarnatione conceptam. Idem in lib. de Trin. Non esset Dei hominumq; mediator, nisi esset idem Deus, idem homo in vtroque vnus & verus, quam seruilem formam à solo filio susceptam tota Trinitas (cuius vna est voluntas & operatio) fecit. Non autē in vtero Virginis priùs caro suscepta est, & postmodum diuinitas venit in carnem: sed mox vt verbum venit in vterum, seruata veritate propriæ naturæ, factum est caro & perfectus homo, id est, in veritate carnis & animæ natus est. De hoc etiam Greg. in Moralibus ait, Angelo nunciante & spiritu adueniente, mox verbum in vtero, mox intra vterum verbum caro.

Cap. 18. 1. Tim. 2. b

Li. 1. cap. vlt. & in glossa ad Rom. 1. circa illud.

Qui facit eos ei, &c. Lib. 18. ca. 20. circa illud.

Iob 28. Non adæquabitur ei topazius.

DE CARNE QVAM VERBVM ASSVMpsit, qualis antè fuerit, & qualis assumpta sit.

Distinct. III.

De Christi conceptione.

Quòd non sola illa caro, sed etiã sacra Virgo omnis peccato à spiritu sancto fuit mundata.

QVÆRITVR etiam de carne verbi, an priusquàm cõciperetur obligata fuerit peccato, an & talis assumpta fuerit a verbo. Sanè dici potest & credi oportet, iuxta sanctorum attestationes, conuenientiam ipsam priùs peccato fuisse obnoxiã, sicut reliqua Virginis caro, sed spiritus sancti operatione ita mundatam, vt ab omni peccati contagione immunis vniretur verbo, pœna tantùm, non necessitate, sed voluntate assumentis remanente. Mariam quoque totã spiritus sanctus in eam præueniens à peccato prorsus purgauit & à fomite peccati etiam liberauit, vel fomitem ipsum penitùs euacuando (vt quibusdam placet) vel sic debilitando & extenuando, vt ei postmodum peccandi occasio nullatenùs exiterit. Potentiam quoque generandi absque viri semine Virgini præparauit. Ita enim verba Euangelij docēt, vbi angelus virginem alloquens ait, Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi. Et quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei. Cui sacra Virgo respondit, Ecce ancilla Domini: fiat mihi secundùm verbum tuum. Quod exponens Ioannes Damascenus, ait, Post consensum autem sanctæ Virginis, spiritus sanctus superuenit in eam, secundum verbum Domini quod dixit angelus purgans ipsam, & potentiam deitatis verbi receptiuam præparãs, simul autem & generatiuam. Et tunc obumbrauit ipsam Dei altissimi per se sapientia & virtus existens, id est, filius Dei patri homousios, id est, consubstantialis sicut diuinum semen. Et copulauit sibiipsi ex sanctissimis & purissimis ipsius Virginis sanguinibus, nostræ antiquæ conspersionis carnem animata anima rationali & intellectiua non seminans, sed per spiritũ sanctum creans: quare simul caro, simul Dei caro, simul Dei verbi caro animata rationalis & intellectiua. Ex his perspicuum fit quod antè diximus, carnem, scilicet, verbi simul cõceptam & assumptam: eandemq; imò totam Virginem spiritu sancto præueniente ab omni labe peccati castificatã. Cui collata est potentia nouo more generandi, vt sine coitu viri, sine libidine concipientis in vtero Virginis celebraretur cõceptus Dei & hominis. Illa enim caro, quam Deus de Virgine sibi vnire dignatus est, sine vitio concepta, sine peccato nata est. Hanc tamen carnem non cælestis, non aëriæ, nõ alterius cuiusque putes esse naturæ: sed eius, cuius est omnium hominum caro.

Li. de Orthodoxa fide 3. c. 2.

Aug. li. de fide ad Petrum c. 2. in medio cap.

Virgo nata sine peccato.

Authoritate firmat ex tunc fuisse Virginem immunem à peccato.

QVOD autem sacra Virgo ex tunc ab omni peccato immunis extiterit, Aug. euidenter ostendit in lib. de Natura & Gratia, inquiens, Excepta sancta virgine Maria, de qua propter honorem Domini, nullam prorsus cùm de peccatis agitur, haberi volo quæstionem. Inde enim scimus, quòd ei plus fit gratiæ collatum, ad vincendum ex omni parte peccatum, quòd concipere ac parere meruit, quem constat nullum habuisse peccatum. Hac ergo Virgine excepta, si omnes sancti & sanctæ congregari possent, & quæreretur ab eis an peccatum haberent, quid responderetur nisi quod Ioannes ait, Si dixerimus quia peccatum nõ habemus, nosipsos seducimus? Illa autem Virgo singulari gratia præuenta est atque repleta, vt ipsum haberet ventris sui fructum, quem ex initio habuit vniuersitas dominum: vt illud quod nascebatur ex propagine

Cap. 36. Tomo 7.

1. Ioan. 1. d Lib. de fide ad Petrũ cap. 2. de Tri. lib. 13. c. 18.

pagine primi hominis, tantummodo generis, non criminis originem duceret.

Quare non fuit Christus decimatus in Abraham, sicut Leui, cùm caro quam accepit in eo, fuit peccato obnoxia. C

CVM autem illa caro, cuius excellentia singularis verbis explicari non valet, antequàm esset verbo vnita, obnoxia fuerit peccato in Maria & in aliis, à quibus propagatione traducta est: non immeritò videri potest in Abraham peccato subiacuisse, cuius vniuersa caro peccato subiacebat. Vnde quæri solet, quare Leui decimatus dicatur in Abraham, & nõ Christus, cùm in lumbis Abrahæ vterque fuerit secundùm materialem rationem, quando Abrahã decimatus est, & decimas dedit Melchisedech. Tunc enim Apostolus Leui decimatum dicit in Abraham, tãquam in materiali causa: quia ea decimatione sicut Abraham minor Melchisedech ostenditur, cui personaliter decimas soluit, ita & Leuiticus ordo, qui in Abraham secundum rationem seminalem erat, & ex eo per concupiscentiam carnis descendit. Christus autem non est decimatus: quia licet ibi fuerit secundum carnem, non tamen inde descendit secundùm legem communem, scilicet, per carnis libidinem, sicut etiam in Adam omnes peccauerunt, sed non Christus. Vnde Aug. super Gen. Sicut in Adam peccante, qui in lumbis eius erant peccauerunt: sic Abraham dante decimas, qui in lumbis eius erant, decimati sunt. Sed hoc non sequitur in Christo, licet in lumbis Adę & Abrahæ fuerit: quia non secundùm concupiscentiam carnis inde descendit. Cùm ergo Leui & Christus secundùm carnẽ essent in lumbis Abrahæ, quando decimatus est: ideo patiter decimati non sunt, quia secundùm aliquem modum non erat ibi Christus, quo erat ibi Leui. Secundùm rationem quippe illam seminalem ibi fuit Leui, qua ratione per concubitum venturus erat in matrem: secundum quam rationem nõ erat ibi Christi caro, quamuis secundum ipsam ibi fuerit Mariæ caro. Ille ergo decimatus est in Abraham, qui sic fuit in lumbis Abrahæ: sicut ille fuit in lumbis patris sui, id est, qui sic est natus de patre Abraham: sicut ille de patre suo natus est, scilicet, per legem carnis, & inuisibilem concupiscentiam.

Gen. 14. d
Heb. 7. b
Quæ intelligentia Leui decimatus dicatur in Abrahã.
Rom. 5. c
Lib. 10. cap. 9.
Ibid. c. 10.
Secundùm aliquem modum ibi fuit Leui, quo non Christus.

Qua

Qua ratione caro Christi dicta est in Scriptura non fuisse peccatrix, sed similis, quo aperitur quare obligata peccato non fuit in Christo. D

QVOCIRCA primitias nostræ massæ rectè assumpsisse dicitur Christus: quia non carnem peccati, sed similitudinem carnis peccati accepit. Misit enim Deus filium suum (vt ait Apostolus) in similitudinem carnis peccati. Assumpsit enim verbum carnem peccatrici similem in pœna, & non in culpa: & ideo nõ peccatricem. Cætera verò hominum omnis caro peccati est. Sola illius non est caro peccati, quia non eũ mater concupiscentia, sed gratia concepit: habet tamen similitudinem carnis peccati per passibilitatem & mortalitatem, quia esuriit, sitiit, & huiusmodi. Licet ergo eadem caro sit eius quæ & nostra, non tamen ita facta est in vtero sicut nostra. Est enim sanctificata in vtero, & nata sine peccato, & nec ipse in illa vnquam peccauit. In pœna ergo similis est nostræ, non in qualitate peccati: quia pollutionem, quæ ex concupiscentiæ motu concepta est, omninò non habuit, nec ex carnali delectatione nata est. Venit ergo & corpus immaculatum, quod præter libidinis concupiscentiam fuit conceptum: nec illud in se habuit vitium, quod in aliis est causa peccati, nec in eo peccauit. Ideoque verè dicitur verbi caro non fuisse in Christo obligata peccato.

Ex Damasceno lib. 3. de Orthod. fi. de cap. 2.
Rom. 8. a
Similitudõ peccati.
Matt. 4. d
Ioan. 19.

Quidam videntur aduersari illi sententiæ, qua dictum est carnem Christi non prius conceptam quàm assumptam. E

ILLI autem sententiæ qua suprà diximus, carnem verbi non antè fuisse conceptam quàm assumptam, videtur obuiare quod Augustinus ait super Ioannem vbi legitur, Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Dixerunt ergo Iudæi, Quadraginta & sex annis ædificatum est hoc templum, & tu tribus diebus excitabis illud? Hic, inquit, numerus perfectioni dominici corporis conuenit: quia (vt dicunt Physici) tot diebus forma humani corporis perficitur. Horũ occasione verborum quidam dicere præsumpserunt, dominici corporis formam tot diebus ad modum aliorum corporum perfectam, & membrorum lineamentis distinctam: & mox verbum dicitur sibi venisse carnem & animam: & hoc

Tomo 9. Tract. 10. Ioan. 2. d
Aug. li. de Trin. ca. 5. tomo 3. & lib. 83. quæst. 56.

modo dicunt illum numerum perfectionidominici corporis conuenire. Sed alia ratio illius dicti extitit, ex qua sana oritur intelligentia verbi. Non enim ideo illud dixit Aug. quia mox vt caro illa opere spiritus sancti sanctificata & à reliqua separata fuit, verbo Dei cùm anima vniretur, vt perfectus & verus Deus esset perfectus & verus homo: sed quia membrorum illius dominici corporis distinctio in ipso momento conceptionis & vnionis Dei & hominis adeò tenuis erat & parua, vt humano visui vix posset subiici, diebus autè illis quos Aug. memorat perfecta est, & notabilis facta. Incarnatum est ergo verbum, vt ait Ioan. Damas. & à propria incorporalitate non excessit, & totum incarnatum est, & totum est incircunscriptum. Minoratur corporaliter & cõtrahitur: & diuinæ est incircunscriptum, non coextensa carne eius cum incircunscripta diuinitate. In omnibus igitur qui super omnia erat, & in vtero sanctæ genitricis existebat, sed in ipsa per actum incarnationis.

Lib. de orthodoxa fide 3. c. 7. in fine.

Ibidem in initio.

QVARE IN SCRIPTVRA SÆPIVS TRIbuatur incarnatio, quæ est opus Trinitatis, spiritui sancto, & de ipso etiam conceptus & natus dicatur.

Distinct. IIII. A

Qualiter caro Christi fuerit per spiritũ sanctum concepta.

CVM verò incarnatio verbi, sicut in superioribus tractatum est, operatio verè sit patris & filij & spiritus sancti, inuestigatione dignum nobis videtur, quare in Scriptura spiritui sancto hoc opus sæpiùs tribuatur, & de ipso Christus conceptus & natus memoretur. Nõ enim ideo operatio incarnationis spiritui sancto sæpius tribuitur, quòd eam ipse solus sine patre ac filio fecerit: sed quia spiritus sanctus est charitas & donum patris & filij: & ineffabili Dei charitate verbum caro factũ est, & ineffabili Dei dono filius Dei sibi vniuit formam serui. Non ergo frequens denominatio spiritus sancti ab illo operepatrem vel filium secludit: sed potius vno nominato tres intelligũtur, sicut fit sæpè in aliis operibus. Vnde Aug. super hoc mouens quæstionem, in hunc modum eandẽ determinat in Ench. ita inquiens, Cùm illã creaturam quam Virgo concepit & peperit, quamuis ad solã personam filij pertinentem tota Trinitas fecerit (neque enim separabilia sunt opera Trinitatis) cur in ea facienda spiritus sanctus solus nominatus est? An etiam quando vnus trium in aliquo opere nominatur, vniuersa operari Trinitas intelligitur? ita verè est, & exemplis doceri potest. Audistis propositam quæstionem, eiusdémque solutionem vel expositionem.

Lib. de orthodoxa fide 3. c. 7. in fine.

Ibidem in initio.

Diffi. 1. litera. d

Ioan. 1. b

Ad Phil. 2. a

Solutio. In Ench. cap. 38. Tom. 3.

Quo sensu dicatur Christus conceptus & natus de spiritu sancto. B

SED non est in hoc diutiùs immorandum. Illud enim mouet, quomodo dictus est Christus natus de spiritu sancto, cùm filius nullo modo sit spiritus sancti. Nunquid dicturi sumus patrem hominis Christi esse spiritum sanctum, vt Deus pater verbum genuerit, spiritus sanctus hominem: ex qua vtraque substantia Christus vnus esset, & Dei patris filius secundùm verbum, & spiritus sancti filius secũdùm hominem, quòd eum spiritus sanctus, tanquàm pater eius, de matre virgine genuisset? Quis hoc dicere audebit, cùm hoc ita sit absurdum, vt nullæ fidelium aures id valeãt sustinere? Proinde cùm fateamur Christum natum de spiritu sancto ex Maria virgine, quomodo nõ sit filius spiritus sancti, & sit filius Virginis, cùm & de illo & de illa sit natus, explicare difficile est. Proculdubiò non sic de illo, vt de patre: sic autem de illa, vt de matre natus est. Non est autem concedendum quicquid de aliqua re nascitur, continuò eiusdem rei filium nuncupandum. Vt enim omittam aliter de homine nasci filium, aliter capillum, aliter pediculum, & lumbricum, quorum nihil est filius. Vt ergo hæc omittam, quoniam tantæ rei deformiter comparantur, certè qui nascuntur ex aqua & spiritu sancto, non aquæ filios eos rectè quispiam dixerit: sed dicuntur filij Dei patris, & matris Ecclesiæ. Sic ergo de spiritu sancto natus est Christus, nec tamen filius est spiritus sancti. Sicut conuersõ non omnes qui dicuntur alicuius filij, consequens est vt de illo etiam nati esse dicantur: vt illi qui adoptantur. Dicuntur etiam filij gehennæ, non ex illa nati, sed in illam præparati. Cùm itaque de aliquo nascatur aliquid, & non ita vt sit filius: nec rursus omnis qui dicitur filius, de illo sit natus, cuius dicitur filius: profectò modus iste quo natus est Christus de Maria sicut filius, & de spiritu sancto non sicut filius, insinuat nobis gratiam Dei, qua homo nullis meritis præcedentibus in ipso exordio naturæ suæ, quo esse cœpit, verbo Dei copularetur in tantam personæ vnitatem, vt idem

Lib. & c. eisdem.

Matth. 1. c

Quod non quicquid de aliqua renascitur eius filius dicitur.

Ibidem.

explicari

Ibid. c. 39. Nõ omnes qui dicuntur alicuius filij, de illo nati sunt.

Ioan. 3. a

Matt. 23. b

Ibid. c. 40.

esse filius Dei, qui filius hominis, & filius hominis, qui filius Dei: & sic in naturæ humanæ susceptione, fieret quodam modo ipsa gratia illi homini naturalis, qua nullum posset admittere peccatum. Quæ gratia ideo per spiritum sanctum est significata, quia ipse propriè sic est Deus, vt sic etiam Dei do-
Ibid. c. 37. num. Per hoc ergo quod de spiritu sancto esse natiuitas Chri-
cap. 41. sti dicitur, quid aliud quàm ipsa gratia Dei demonstratur?
Colos. 2. b qua mirabili & ineffabili modo verbo Dei est adiunctus atque connexus, & diuina gratia corporaliter repletus.

Alia ratio, qua dicitur natus de spiritu sancto. c

POTEST etiam dici Christus secundum hominem ideo
Verba sunt natus de spiritu sancto, quia eum fecit. Inquantum enim ho-
Aug. c. 38. mo est, & ipse factus est, vt ait Apostolus: Conceptus ergo &
Enchir. natus de spiritu sancto esse dicitur, non quòd spiritus sanctus
Galat. 4. a fuerit Virgini pro semine: non enim de substantia spiritus
Hieron. ad sancti semen partus accepit: sed quia per gratiam Dei & o-
Damasum perationem spiritus sancti de carne Virginis est assumptum,
Papam in quod verbo est vnitum. Et in Euangelio secundum hanc in-
explanat. telligentiam legitur de Maria, quòd inuenta est in vtero ha-
symboli. bens de spiritu sancto. Cuius dicti rationem Ambrosius in-
Matth. sinuans in secundo libro de spiritu sancto, ait: Quod ex ali-
Cap. 5. quo est, aut ex substantia, aut ex potestate eius est. Ex sub-
Tomo 2. stantia, sicut filius qui à patre vel ex patre: & spiritus sanctus, qui à patre & filio procedit. Ex potestate autē, sicut ex Deo omnia. Quomodo ergo in vtero habuit Maria ex spiritu sancto? Si quasi ex substantia, ergo spiritus in carnem & ossa conuersus est. Non vtique. Si verò quasi ex operatione & potestate eius Virgo concepit, quis neget spiritum sanctum dominicæ incarnationis authorem?

Quare Apostolus dicat Christum factum, cùm nos eum esse fateamur natum. p

Glossa su- SED quæri potest, cùm nos Saluatorem natum profite-
per cap. 6. mur, cur Apostolus eum factum dicat ex semine Dauid: alio
Rom. 1. a loco factum ex muliere: cùm aliud sit fieri, aliud nasci. Ali-
Galat. 4. a quid ergo significauit hoc dicto. Quia enim non humano semine concreata est caro Domini in vtero Virginis, & corpus effecta, sed effectu & virtute spiritus sancti: ideo Apostolus dicit factum, non natum. Aliud est enim semine admixto, & sanguine

sanguine coagulato generare, aliud est non permixtione, sed virtute procreare: possunt enim homines generare filios, sed non facere. Ecce quare dicit Apostolus factum, & non natū: ne eius scilicet natiuitas, quæ fuit sine virili semine, nostræ similis putaretur, quæ conficitur seminum commixtione.
Glos. ibid. Ideo autem cùm factum diceret Apostolus, addidit: Ex semine Dauid: quia etsi non interfuit semen hominis in conceptione Virginis, tamen quia ex ea carne Christus formatus est, quæ constat ex semine, rectè dicitur, quia factus est.

SI PERSONA VEL NATVRA personam vel naturam assumpsit, & si natura Dei incarnata sit.

Distinct. v. A

De modo PRÆTEREA inquiri oportet cùm ex præmissis constet
vniendi di- verbum Dei carnem & animam simul assumpsisse in vni-
uinam & tatem personæ, quid horum potiùs concedendum sit: scilicet
humanam quòd persona personam, vel natura naturam, vel persona na-
naturā in turam, vel natura personam assumpserit. Et an ita conueniat
Christo. dici diuinam naturam esse incarnatam, sicut Deus incarnatus, & verbum incarnatum sanè dicitur. Hæc inquisitio, siue quærendi ratio, iuxta sacrarum authoritatū testimonia partim implicita atque perplexa, partim verò explicita est & aperta. Certum est enim & sine ambiguitate verum, quòd nō natura personam, nec persona personam, sed persona naturam assumpsit: quod Sanctorum subditis comprobatur testimoniis, & astruitur documentis. Ait enim Augustinus in libro de fide ad Petrum, Deus vnigenitus dum conciperetur,
Cap. 2. post vetitatem carnis accepit ex Virgine: & cùm nasceretur, integritatem virginitatis seruauit in matre, & paulò pòst: Sic
medium. Deus humanam naturā in vnitatem personæ susceptit, quòd
Ibidē paulò pòst. se humiliās per misericordiam incorruptæ Virginis, vterum
Philip. 2. a ex ea nasciturus impleuit. Formam ergo serui, id est, natu-
ibid. c. 17. ram serui, in suam accepit ille Deus personam. Item Deus
Eod. libr. verbum non accepit personam hominis, sed naturam. Item
cap. 2. Dei filius vnigenitus, vt carnem hominis animámque mundaret, susceptione carnis animæque rationalis incarnatus est. His aliisque pluribus authoritatibus euidēter ostēditur,

non

non naturam personam, nec personâ personam, sed personam naturâ recepisse. De quarto verò quæstionis articulo, vtrùm scilicet natura naturam assumpserit, scrupulosa etiam inter doctos quæstio est. Quia & in hoc plurimum dissentire videtur, qui authoritate præclari aliíque doctiores in sacra Pagina extiterunt: nec tantùm alij ab aliis, verùm etiam ijdem à seipsis dissonare videntur, sicut subiecta capitula docent. Legitur enim in concilio Toletano 6. traditum sic. Solum verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Et cùm tota Trinitas operata sit formationem susceptí hominis, quoniâ inseparabilia sunt opera Trinitatis: solus tamen filius accepit hominem in singularitatem personæ, non in vnitatem diuinæ naturæ, id est, quod est proprium filij, non quod commune est Trinitati. Idem in concilio 11. Toletano: Vnius substantiæ credimus Deum patrem, & filium, & spiritum sanctum: non tamen dicimus vt huius Trinitatis vnitatem Maria virgo genuerit, sed tantùm filium, qui solus naturam nostram in vnitatẽ personæ suæ assumpsit. Incarnationem quoque huius filij Dei tota Trinitas operata esse credenda est. Solus tamen filius formam serui accepit in singularitatem personæ. His insinuari videtur, quòd persona tantùm naturam, non natura naturam assumpserit. Si enim quod commune est Trinitati, non accepit hominem: ergo non natura diuina, quæ communis est tribus personis. Cui videtur obuiare quod Augustinus ait in libro de fide ad Petrum: Nec diuinitas, inquit, Christi aliena est à natura patris: secundum illud: In pricipio erat verbum: nec humanitas eius aliena est à natura matris, secundùm id quod Verbum caro factum est. Illa enim natura, quæ semper genita manet ex patre, naturam nostram sine peccato susceptt, vt nasceretur ex Virgine. Hac authoritate videtur tradi, quòd diuina natura humanam susceperit: vbi vehementer moueri possumus, quòd eam genitam æternaliter ex patre dicit, nisi fortè natura pro persona hîc accipiatur: alioquin si dixerimus naturam tribus personis communem genitam esse, occurrunt nobis ex aduerso quæ in tractatu de Trinitate disseruimus, vbi diximus non naturam naturam, sed personam personam genuisse. Quia si natura genuisset naturam, cùm vna eadémque sit natura Trinitatis, eadem res seipsam genuisset. Quod Augustinus fieri posse negat. Sed alibi certum repetimus documentum, quo naturam

De parte quæst. perplexa.

Cap. 1. Ioan. 1. b

De Toletano concilio hîc ponit ea, quibus innui videtur naturam nõ accepisse naturam.

Ad Phil. 2. a

Cap. 2. antè medium c. Ioan. 1. a

Id est, lib. 1. sentent. dist. 5. lib. 1. de Trin. Cap. 1. antè mediũ.

naturam assumpsisse mõstratur. Ait enim Augustinus in primo libro de Trinitate: Etiam seipso Christus factus est minor formam serui accipiens. Neque enim sic accepit formam serui, vt amitteret formam Dei, in qua erat æqualis patri, vt in forma serui, & in forma Dei idem ipse sit vnigenitus filius patris: quia forma Dei accepit formam serui. Si autem forma Dei formam serui accepit, sine dubio natura naturam accepit. Formæ enim nomine natura significatur, vt Augustinus euidenter docet in libro de fide ad Petrum: Cùm, inquit, de Christo audis quia in forma Dei erat, oportet agnoscere firmissimèque tenere, in illo formæ nomine naturalem plenitudinem debere intelligi. In forma Dei ergo erat, quia in natura Dei patris semper erat, de qua natus erat. Hilarius quoque in 12. lib. de Trinitate ita ait: Esse in forma Dei non alia intelligentia est, quàm in Dei manere natura. Didicisti nomine formæ intelligentiam fieri naturæ, at audisti quòd formam Dei formam serui susceperit. Vnde consequens est, quòd natura diuina naturam humanam susceperit. Quod etiam Hieronymus in explanatione fidei euidenter insinuat, inquiens: Passus est filius Dei, non putatiuè, sed verè: secundùm illud: Passus est quod pati poterat, id est, non secundùm illam substantiam quæ assumpsit, sed secundùm illam quæ assumpta est. Ex quo apparet diuinam substantiam assumpsisse humanam. Ex verbis autem Augustini superiùs positis, adhibita diligentia innui videtur solum verbum carnem factum, & naturam solùm suscepisse humanam: & diuinam naturã eandem accepisse. Ait enim, Trinitas nos sibi reconciliauit per hoc quòd solum verbum carnem ipsa Trinitas fecit. In quo sic veritas incommutabilis manet diuinæ humanæque naturæ, vt sicut vera semper est eius diuinitas, quam de patre habet: ita verè semper & incommutabilis eius sit humanitas, quam sibi vnitam summa diuinitas gerit. Ecce, & solum verbum dixit carnem factum, & humanitatem diuinitati vnitam. Idem quoque superiùs dixit seruilem formam à solo filio susceptam, quã tota Trinitas fecit. Iam facilè est agnoscere, quàm diuersa & multiplicia super quæstione proposita authores tradiderunt. Ideóque posteriores ea legentes, varias atque contrarias, ex prædictis occasionem sumentes, promunt sententias.

Cap. 7. & 11.

Quid formæ nomine intelligatur.

Cap. 2. post mediũ cap.

Non longè à principio

Tomo 4. in explanatione symboli ad Damas. dist. 1. liter. D.

Simile. August. de fide ad Petrum, cap. 2. in fine.

Distim. 2. liter. C.

Quid

Quid de hoc tenendum sit. E

Nos autem omnis mendacij & contradictionis notam à sacris Paginis secludere cupientes, orthodoxis patribus atque Catholicis Doctoribus nulla prauæ intelligentiæ suspicione notatis, consentimus, dicētes, & personam filij assumpsisse naturam humanam, & naturam diuinam humanæ naturæ in filio vnitam, eámque sibi vnisse vel assumpsisse. Vnde & verè incarnata dicitur. Quòd verò dicitur solus filius formam serui accepisse, per hoc non excluditur diuina natura ab acceptione seruilis formæ: sed aliæ duę personæ, pater scilicet, & spiritus sanctus. Item & illud aliud, scilicet id quod est proprium filij, non quod commune est Trinitati, hominem accepit, sic oportet intelligi, id est, propriè in hypostasi filij, non in tribus communiter personis, diuina natura humanam naturam sibi vniuit. Qui sensus ex verbis Ioannis Damascenus confirmatur, qui totam diuinam naturam in vnam hypostasim incarnatam esse euidenter asserit, dicens: In humanatione Dei verbi animus omnem & perfectam naturam deitatis in vnam hypostaseon incarnatam esse, id est, vnitam humanę naturę, & non partem parti. Omni enim humanæ naturæ animus esse vnitam omnem deitatis naturam vel substantiam. Item, Eadem est natura in singula hypostaseon, id est, personarum, & quando dicimus naturam verbi incarnatam esse, secundum beatos, scilicet secundùm Athanasium & Cyrillum, deitatem dicimus esse vnitam carni, & vnam naturam Dei verbi incarnatam confitemur. Verbum autem & quod commune est substantiæ possidet, & quod proprietatis est habens hypostaseos, id est, personæ. Et ex his manifestè ostenditur, quòd natura diuina incarnata est. Vnde & eadem verè dicitur suscepisse humanam naturam.

Determinatio authoritatũ.

Lib. de Orthodoxa fid. 3. c. 6.

Lib. & c. eisdẽ paulò inferiùs: & rursus cap. 7.

An diuina natura debeat dici caro facta. C

Sed quæritur, vtrùm eadem diuina natura debeat dici caro facta, sicut verbum dicitur caro factum. Si enim idem est incarnari quod est carnem fieri, videri potest ita debere dici, quòd sit caro facta, sicut dicitur incarnata. Ad quod dicimus, quia si illud dictum in sacra Scriptura reperiretur, ex eadem intelligentia acciperetur, qua cùm dicitur incarnata. Sed quia illud authoritas subticuit, atque locutionis modus nimiam videtur facere expressionem, si natura diuina dicetur caro facta, melius silere hoc puto vel negare, quàm temerè asserere: ne si illud dicatur, conuertibilitas naturæ in naturam significari putetur. Ex præmissis indubitabiliter cõstat, quòd persona verbi siue natura, hominis naturam scilicet carnem & animam assumpsit, sed non personam hominis. Si autem natura diuina naturam hominis accepit, quare non dicitur facta homo vel esse homo sicut verbũ Dei? Ad quod dici potest, quod Dei filius dicitur factus homo vel esse homo, non solùm quia hominem assumpsit, sed quia ipsum in vnitatem & singularitatem sui & personæ accepit. Natura autem diuina hominem quidem accepit, id est, hominis formam sibi vniuit, sed non in singularitatem & vnitatem sui. Seruata enim proprietate ac diuersitate duarum naturarum, personæ singularitas extitit. Ideóque non sic dicitur diuina natura esse homo vel facta homo, sicut Dei filius. Quidam tamen indifferenter vtrunque concedunt.

Ioan. 1. b

Responsio.

Responsio.

Quare non accepit personam hominis, cùm hominem acceperit. D

Ideo verò non personam hominis assumpsit, quia caro illa & anima illa non erat vnita in vnam personam, quam assumpserit: quia non ex illa constabat persona, quando illis vnitum verbum est. Nam sibi inuicem vnita sunt simul cum verbo. Altera tamen vnione inuicem vnita sunt illa duo, scilicet, anima & caro: alia vnione verbo vnita sunt. Quia alia est vnio animæ illius ad carnem, & alia est vnio verbi ad animam illam & ad carnem. Non ergo accepit verbum Dei personam hominis, sed naturam: quia non erat ex carne illa & anima illa vna composita persona, quam verbum accepit, sed accipiendo vniuit, & vniendo accepit.

Contra hoc oppositto, qua probare quidam volunt personam accepisse personam. E

Hic à quibusdam opponitur, quòd persona assumpsit personam. Persona enim est substantia rationalis individuæ naturæ, hoc autem est anima. Ergo si animam assumpsit, & personam, quod ideo non sequitur: quia anima non est persona, quando alij rei vnita est personaliter, sed quando per se est, absoluta enim à corpore persona est, sicuti Angelus.

Ex Boëtio libr. contra Eutychem & Nestoriũ de duabus natu-

Illa

ris in vna persona Christi.

Illa autem anima nunquam fuit, quin esset alij rei coniuncta. Ideóque non ea assumpta, persona est assumpta. Aliter quoque nituntur probare verbum Dei assumpsisse personam, quia assumpsit aliquem hominem. Assumpsit enim hominem Iesum Christum: ergo aliquem hominem. Quod autem: hominem Iesum Christum assumpserit, Augustinus in expositione Symboli sub anathemate tradit, dicens: Si quis dixerit atque crediderit hominem Iesum Christum à filio Dei assumptum non fuisse, anathema sit, qui etiam in pluribus scripturæ locis huiusmodi vtitur locutionibus. Ille homo à verbo est assumptus. Ille homo factus est Christus. Et Propheta de homine Christo loquens Deo ait: Beatus quem elegisti & assumpsisti, &c. Ex quibus consequi videtur quòd aliquis homo assumptus sit à verbo: & ita persona à persona sit assumpta. Sed quia hoc nephas est dicere aut sentire, præmissæ locutiones eisque similes secundùm hanc intelligentiam sanè accipi debent, vt homo Christus, siue homo ille, siue quidam homo dicatur assumptus à verbo, siue vnitus verbo, nō quia hominis persona sit assumpta vel vnita verbo, sed quia illa anima & caro ita assumpta sunt & vnita verbo, in quibus subsistit persona Dei & hominis: vt ad hominis naturam non ad personam respicias, cùm assumptum vel vnitum, vel quēdam vel aliquem in huiusmodi locutionibus Scriptura commemorat. Quo circa cum quæritur sine proposita authoritate, an aliquis vel quidam sit assumptus à verbo, vel vnitus verbo: sine distinctione intelligentiæ non est hìc reddenda responsio, quoniam multiplex præmissa est quæstio: sed instantiam quærētis ita determinato. Si de hominis persona quæris, respondeo, non: si de hominis natura, dico, Est.

Alia probatio.

De prædest. sanctorum lib. 1. cap. 15.

Psal. 64.

Responsio determinans præmissas locutiones.

DE INTELLIGENTIA HARVM locutionum, Deus factus est homo, Deus est homo: an his locutionibus dicatur Deus factus esse aliquid, vel esse aliquid, vel non esse aliquid.

A

Distinct. VI.

De modo vniendi diuinam & humanam

EX præmissis autem emergit quæstio plurimum continens vtilitatis, sed nimium difficultatis atque perplexitatis. Cùm enim constet ex prædictis, & aliis pluribus testimoniis

stimoniis omnésque Catholici vnanimiter fateantur Deum factum est hominem, & Christum verum Deum esse & verū hominem: quæritur an his locutionibus, Deus factus est homo, filius Dei factus est filius hominis, Deus est homo, & Homo est Deus, dicatur Deus factus esse aliquid, vel esse aliquid, vel aliquid dicatur esse Deus: & an ita conueniat dici, Homo factus est Deus, & Filius hominis factus est filius Dei, sicut econuersò dicitur: & si ex his locutionibus non dicitur Deus factus esse aliquid, vel esse aliquid, quæ sit intelligentia harum locutionum & similium. In huius profunditatis reseratione, & scrupulosæ quæstionis expositione plurimùm differre inueniuntur sapientes.

nam naturam sed vnam & diuinas & humanas.

Quorundam sententiam refert. B

ALII enim dicunt in ipsa verbi incarnatione hominem quendam ex anima rationali & humana carne constitutum: ex quibus duobus omnis verus homo constituitur, & ille homo cœpit esse Deus: non quidem natura Dei, sed persona verbi: & Deus cœpit esse homo ille. Concedunt etiam hominem illum assumptum à verbo & vnitum verbo, & tamē esse verbum, & ea ratione tradunt dictum esse Deum factum hominem, vel esse hominem, quia Deus factus est, id est, cœpit esse quædam substantia ex anima rationali, & humana carne subsistens: & illa substantia facta est, id est, cœpit esse Deus, non tamē demigratione naturæ in naturā, sed vtriusque naturæ seruata proprietate factum est, vt Deus esset illa substantia, & illa substantia esset Deus. Vnde verè dicitur, Deus factus est homo, & Homo factus est Deus: & Deus est homo, & Homo Deus: &, Filius Dei filius hominis, & econuersò. Cúmque dicant illum hominem ex anima rationali & humana carne subsistere, non tamen fatentur ex duabus naturis esse compositum, diuina scilicet & humana, nec illius partes esse duas naturas, sed animā tantùm & carnem.

turam secundum varias doctorum opiniones.

Authoritates ponit quibus muniunt suam sententiam. C

ET ne de suo sensu tantùm loqui putentur, hanc sententiam pluribus muniunt testimoniis. Ait enim Aug. in lib. de Trin. Cùm legitur, Verbum caro factū est, & in verbo intelligo verū Dei filium, in carne agnosco verū hominis filium,

13. Ca. 10.

& vtrunque simul vnam personam, Deum & hominem inef-
Cap. 3. 8. fabilis gratiæ largitate coniunctum. Idem in Ench. Christus Iesus Deus de Deo est: homo autem natus est de spiritu sancto ex Maria virgine. Vtraque substantia, diuina & humana, filius est vnicus Dei patris omnipotentis, de quo pro-
Ibidem. cedit spiritus sanctus, vtrunque vnus: sed aliud propter verbum, & aliud propter hominem: non duo filij Deus & homo, sed vnus Dei filius. Deus sine initio, homo à certo initio.
Ibidem. Idem in eodem, Quid natura humana in Christo homine
Cap. 36. meruit, vt in vnitatem personæ vnici filij Dei singulariter assumpta esset? Quæ bona voluntas, quę bona opera præcesserunt, quibus mereretur iste homo vna fieri persona cum Deo? Nunquid anteà fuit homo, & hoc ei singulare beneficium præstitum est, vt singulariter promereretur Deum? Nè pè ex quo homo esse cœpit, nõ aliud cœpit esse homo quàm Dei filius, & hic vnicus: & propterea Dei verbum, quia est ab illo susceptа caro, facta est vtique Deus: vt quemadmodũ vna est persona quilibet homo, anima scilicet rationalis & caro: ita sit Christus vna persona, verbũ & homo. Idẽ super
Tomo 9. Trac. 78. circa illud Ioan. 15. Pater maior meest. Ioan. Agnoscamus geminã substantiã Christi, diuinã scilicet, qua æqualis est patri: & humanã, qua minor est patre: vtrũque autẽ simul nõ duo, sed vnus est Christus, ne sit quaternitas, nõ ternitas Deus, Ac per hoc Christus est Deus, anima rationalis, & caro. Idem quoque in libro de Prædestinatione Sanctorum, Ille homo, vt à verbo patri coæterno in
Cap. 15. Tomo 7. vnitatẽ personæ assumptus, filius dei vnigenitus esset, vnde hoc meruit? quod bonum eius præcessit, vt ad hanc ineffabilem excellentiam perueniret? Faciente ac suscipiente Deo verbo, ipse homo ex quo esse cœpit, filius Dei vnicus esse cœpit. Item homo quicunque ita gratia fit Christianus,
Simile. Lib. &c. eisdem. Cap. 17. sicut gratia homo ille ab initio factus est Christus. Idem in libro 13. de Trinitate. Gratia Dei nobis in homine Christo commendatur. Quia nec ipse vt tanta vnitate Deo verbo coniunctus, vna cum illo persona filius Dei fieret, vllis est præcedentibus meritis assecutus: sed ex quo homo esse cœpit, ex illo est & Deus. Vnde dictum est, Verbum caro
Ioan. 1. b Multò pòst medij libri. factum est. Hilarius quoque in 10. libro de Trinitate ait, Christum non ambigimus esse Deum verbum, neque rursus filium hominis ex anima & corpore constitisse ignoramus. His aliisque authoritatibus vtuntur qui hominem quen-

quendam ex anima rationali & carne compositum dicunt Deum factum, sed gratia, non natura. Sola enim gratia habuit ille homo, non meritis vel natura, vt esset Deus, siue Dei filius, vt haberet omnem scientiam & potentiam, quam habet verbum cum quo est vna persona, Nec tamen in superioribus legitur, quòd homo ille sit vna persona cum verbo, & sit ipsũ verbum: sed etiam quod anima rationalis & caro eadem persona sit, & Christus sit & Deus.

Aliorum sententia. D

SVNT autem & alij qui istis in patre consentiunt, sed dicunt hominem illum non ex anima rationali & carne tantum, sed ex humana & diuina natura, id est, ex tribus substantiis, diuinitate, carne, & anima constare: & hunc Iesum Christum fatentur, & vnam personam tantùm esse: ante incarnationem verò solummodo simplicem, sed in incarnatione factam compositam ex diuinitate & humanitate. Nec est ideo alia persona quàm priùs, sed cùm priùs esset Dei tantum persona, in incarnatione facta est etiam hominis persona: non vt duæ essent personæ, sed vt vna & eadem esset persona Dei & hominis. Persona ergo quæ priùs erat simplex, & in vna tantùm natura existens, in duabus & ex duabus subsistit naturis: & persona quæ tantùm Deus erat, facta est etiam verus homo subsistens non tantùm ex anima & carne, sed etiam ex diuinitate: nec tamen persona illa debet dici facta persona, quamuis dicatur facta persona hominis. Facta est igitur illa persona (vt quibusdam placet) quidam subsistens ex anima, & carne, sed non est facta persona vel substantia vel natura: & inquantùm est illa subsistens composita est: inquantum autem verbum est, simplex est.

Authoritates etiam ponit quæ hanc probant sententiam. x

DE hoc Augustin. in lib. Sententiarum Prosperi, ait, Modis omnibus approbare contendimus sacrificium ecclesiæ duobus constare, & duobus confici, visibili elementorum specie, & inuisibili domini nostri Iesu Christi carne & sanguine, sacramento & re sacramenti, id est, corpore Christi: sicut Christi persona constat & conficitur ex Deo & homine, cùm ipse Christus verus sit Deus & verus homo, Quia

Allegatur de consec. dist. 2. ca. hoc est quod dicimus.

omnis res illarum rerum naturam & veritatem in se contineret, ex quibus conficitur. De hoc eodem Ioan. Damas. In domino nostro Iesu Christo duas quidem naturas cognoscimus; vnam autem hypostasim ex vtriusque compositam. Incarnatus est ergo Christus, ex Virgine assumens primitias nostræ massæ, vt ipsa extiterit in carne hypostasis, quæ Dei verbi hypostasis cōposita & facta fuerit, quæ priùs simplex erat verbi hypostasis. Composita verò ex duabus perfectis naturis, deitate & humanitate: & fecerat ipsa diuinæ verbi Dei filiationis characteristicum & determinatiuum idioma: secundum quod diuisa à patre & spiritu sancto, & carnis characteristica & determinatiua idiomata, secundùm quæ differat à matre & reliquis hominibus. Item, Vnam hypostasim filij Dei confitemur in duabus naturis perfectè se habentibus, deitatis & humanitatis, & incarnatam esse eandem hypostasim: & has duas naturas custoditi & manere in ipso post vnionem, non seorsum & secundùm partes ponentes singulam, sed vnitas inuicem in vnam compositam hypostasim. Substantialem enim inquimus vnionem, scilicet veram, & non secundùm phantasiam: substantialem autem, non duabus naturis perficientibus alteram, scilicet vnam compositam naturam, sed vnitas inuicem in vnam hypostasim compositam filij Dei: & manere eandem substantialem differentiam determinamus. Quod creabile mansit creabile, & quod increabile increabile, & mortale mortale, & immortale immortale, & circunscriptibile circunscriptibile, & incircunscriptibile incircunscriptibile: & hoc quidem resulget miraculis. De hoc etiam Aug. in libr. 1. de Trin. ait, Quemadmodum secundùm deitatem vna est patris filiique natura, ita etiam iuxta humanitatem eadem est matris & filij vna natura. Ex vtraque ergo substantia & diuinitatis & humanitatis vnus atque idē est Deus, Dei & hominis filius Iesus Christus; vt verus Deus, ita etiam homo verus. Idem etiam in libro 13. de Trinitate. Sic Deo coniungi potuit humana natura, vt ex duabus substantiis fieret vna persona. Ac per hoc iam est ex tribus, Deo, anima, & carne. His aliisque pluribus authoritatibus se muniunt, qui dicunt personam Christi compositam esse vel factam siue constantem ex duabus naturis, siue ex tribus substantiis.

Li. de Orthod. Fide cap. 5.

Ibid. c. 7.

Li. eodem c. 3 in medio cap.

Simile, Ca. 7. quò ad sentētiam, sed in forma Ser. 194. de tēpore, qui est 5. de Trin. c. 17.

Tertia aliorum sententia. 8

SVNT

SVNT etiam alij, qui in incarnatione verbi non solùm personam ex naturis compositam negant, verum etiam hominem aliquem, siue etiam aliquam substantiam ibi ex anima & carne compositam vel factam diffitentur. Sed sic illa duo, scilicet animam & carnem verbi personæ vel naturæ vnita esse aiunt, vt non ex illis duobus vel ex his tribus aliqua natura vel persona fieret siue componeretur: sed illis duobus velut indumento verbum Dei vestiretur, vt mortalium oculis congruenter appareret. Qui ideo dicitur verus factus homo, quia veritatem carnis & animæ accepit. Quæ duo etiam in singularitatem vel vnitatem suæ personæ accepisse legitur: non quia illa duo, vel aliqua res ex illis composita sit vna persona cum verbo, vel sit verbum: sed quia illis duobus accedentibus verbo, non est personarū numerus auctus, vt fieret quaternitas in Trinitate: & quia ipsa persona verbi, quæ priùs erat sine indumento, assumptione indumenti non est diuisa vel mutata, sed vna eadémque immutata permansit. Qui secundùm habitum Deum hominem factum dicunt. Accipiendo enim hominem dictus est Deus, factus est homo: & propter acceptum hominem dicitur Deus verē esse homo, & propter assumentem Deum dicitur homo esse Deus. Nam si essentialiter, inquiunt illi, Deus esset homo, vel homo esse Deus intelligeretur: tunc si Deus assumpsisset hominem in sexu muliebri, & mulier essentialiter Deus esset: & econuerso. At potuit Deus assumpsisse hominem in sexu muliebri: potuit ergo mulier esse Deus, & econuersò.

Greg. super Ezec. Homil. 8. post medium.

Authoritates inducit quibus hæc sententia roboratur 9

NE autem & isti de suo sensu influere videantur, testimoniis in medium productis quod dicunt, confirmant. Ait enim August. in libr. de Gratia noui Testamenti, Sicut non augetur numerus personarum, cùm caro accedit animæ, vt sit vnus homo: sic non augetur numerus personarum, cum homo accedit verbo, vt sit vnus homo Christus. Legitur itaque Deus homo, vt intelligamus huius personæ singularitatem, non vt suspicemus in carnem mutatam diuinitatem. Idem quoque tractans illud verbum Apostoli, Habitu inuentus est vt homo: manifestè ostendit Deum dici factum esse hominem, vel esse hominem secundùm habitum, in libro 83. Quæstionum, ita inquiens, Multis modis ha-

Epist. ad Honoratū non longè à principio epistolæ quæ est 120. c. 4. Tomo 2. Phil. 2. Quæst. 83 Tomo 4.

bitum dicimus: vel habitum animi sicut disciplinæ perceptionem vsu firmatam: vel habitum corporis, sicut dicimus alium alio validiorem: vel habitum eorum quæ membris accommodantur extrinsecus, vt cum dicimus aliquem vestitum vel calceatum, & huiusmodi. In quibus omnibus generibus manifestum est in ea re dici habitū, quæ accidit vel accedit alicui, ita vt eam possit etiam non habere. Hoc autem nomen dictum est ab illo verbo quod est habere. Habitus ergo in ea re dicitur, quæ nobis vt habeatur vel accidit vel accedit. Verumtamen hoc interest, quia quædam eorum quæ accidunt, vel accedunt, vt habitum faciant non mutantur, sed ipsa nos mutant in se integra & inconcussa manentia: sicut sapientia accedens homini, non ipsa mutatur, sed hominem mutat, quem de stulto sapientem facit. Quædam verò sic accidunt vel accedunt, vt mutent & mutentur: vt cibus qui amittens speciem suam in corpus vertitur, & nos cibo refecti ab exilitate atque langore in robur atque valentiam mutamur. Tertium genus est, cùm ea quæ accidunt vel accedunt, nec mutant ea quibus accidunt, nec ab eis ipsa mutantur, sicut annullus positus in digito: quod genus rarissimè reperitur. Quartum genus est, cùm ea quæ accidunt vel accedunt, mutantur non à sua natura, sed aliam speciem & formam accipiunt: vt est vestis, quæ deiecta atque deposita non habet eam formam quam sumit induta. Induta enim membris accipit formam, quàm non habebat exuta: quod genus congruit huic comparationi. Deus enim filius semetipsum exinaniuit, non formam suam mutans, sed formam serui accipiens, neque conuersus aut transmutatus in hominem amissa incommutabili stabilitate, sed in similitudinem hominum factus est ipse susceptor. Verum hominem suscipiendo habitus inuentus est vt homo, id est, habendo hominem inuentus est vt homo, non sibi, sed eis quibus in homine apparuit. Quod autem dicit vt homo veritatem exprimit. Nomine ergo habitus satis significauit Apostolus, qualiter dixerit in similitudinem hominum factus: quia non transfiguratione in hominem, sed habitu factus est, cùm indutus est hominem, quem sibi vniens quodammodo, atque conformans immortalitati æternitatique sociaret. Non ergo oportet intelligi mutatum esse verbum susceptione hominis, sicut nec membra veste induta mutantur.

Ibidem.

Prima species habitus.

Secunda.

Tertia.

Quarta species cõgrua huic comparationi.

tur: quamuis illa susceptio ineffabiliter susceptum suscipiẽti copularet. His verbis apertè innuere videtur Augustinus Deum dici factum hominem secundùm habitum. Qui etiam ipsius incarnationis modum volens exprimere, quærentibus in 4. lib. de Trinit. ait, Si quæritur incarnatio quomodo facta sit, ipsum verbum Dei dico carnem factum, id est, hominem factum, non tamen in hoc quod factum est, conuersum atque mutatum: sed carne, vt carnalibus congruèter appareret indutum. Ita sanè factum, vt ibi sit non tantùm verbum Dei & hominis caro, sed etiam rationalis hominis anima. Atque hoc totum & Deus dicatur propter Deum, & homo propter hominem. Quod si difficilè intelligitur, mens fide purgetur à peccatis abstinendo, & bona operando: difficilia enim sunt hæc. Idem in lib. de Fide ad Pet. Dei filius cùm sit Deus æternus & verus, pro nobis factus est homo verus & plenus. In eo verus, quia veram habet Deus ille humanam naturam: in eo verè plenus, quia & carnem humanam suscepit & animã rationalem. Item, Non aliud fuit illa Dei summi susceptio vel exinanitio, nisi forma seruilis, id est, naturæ humanæ susceptio: vtraque ergo est in Christo forma: quia vtraque vera & plena est in christo substantia diuina, scilicet & humana natura. Idem in lib. 2. contra Maximinum, cùm esset per seipsum inuisibilis, visibilis in homine apparuit, quem de fœminis suscipere dignatus est. Item in eodem, Nos christum Dominum verum hominem suscepisse credimus, & in ipso visibiliter inuisibilem hominibus apparuisse: in ipso inter homines conuersatum fuisse, in ipso ab hominibus humana pertulisse, in ipso homines docuisse. Hilarius quoque in decimo lib. de Trin. ait, Quomodo Dei filius natus est ex Maria, nisi quòd verbum caro factum est, scilicet quòd filius Dei cùm in forma Dei esset, formam serui accepit? Vnum tamen euidémque non Dei defectione, sed hominis assumptione profitemur: & in forma Dei propter naturam diuinã, & in forma serui ex conceptione spiritus sancti secundum hominis habitum repertum fuisse. Non fuit habitus ille tãtùm hominis, sed vt hominis: neque caro illa caro peccati, sed in similitudine carnis peccati. Audistis tres secundum diuersos positas sententias, & pro singulis inducta testimonia.

De modo incarnationis. ca. 21. sub vltimo.

Cap. 2. nõ longè à principio.

Ibid. penè ad finem.

Cap. 2.

Cap. 19. quoad sententiæ sen. in fine lib. de fide cõtra Manich.

Cap. 22.

Cap. 26.

Barnc. 3. Ante medium lib. decimi.

Ibid. paulò inferius.

Ad Rom. 8. a

POSITIS SENTENTIIS PROLATÍSQUE testimoniis, intelligentias propositarum locutionum exequitur secundum singulas sententias, & priùs secundum primam.

Ostendit qualiter secundum variasopiniones recitatas distin. præcedẽti demodo vniendi diuinã & humanam naturam determinariha beant ambiguæ locutiones.

Distinct. VII. A

SEcundum primam verò dicitur Deus factus homo, & homo factus Deus: quia Deus cœpit esse quædam substantia rationalis, quæ antè non fuerat: & illa substantia cœpit esse Deus, & hoc gratia, non natura vel meritis habuit. Vnde rectè dicitur Christus, inquantum homo, prædestinatus esse filius Dei. Huic autem sententiæ opponitur: Si illa substantia cœpit esse Deus, & Deus illa, quædam ergo substantia est Deus, quæ non semper fuit Deus, & quædam substãtia est Deus, quæ non est diuina substantia, & Deus est aliquid, quod non semper fuit. Quod & illi concedunt, Origenis testimonio innitentes, qui ait, Factus est sine dubio id quod priùs non erat: sed addidit, Secundum carnem. Secundum Deum verò erat priùs, & non erat quando non erat. Aliis quoque pluribus modis illi sententiæ potest opponi, quibus supersedemus, exercitationis studium Lectori reliquentes, & ad alia properantes.

Quæ opponantur huic sententiæ.

Origenes sup. epist. ad Rom. Commẽtar. ad 1. ca. to. 3. 1. cap. 13. in princ.

Hic explanat secundam sententiam, & earundem locutionum sensus B

IN secunda verò sententia huius distinctionis talis videtur ratio, vt cùm dicitur, Deus factus est homo, intelligatur cœpisse esse subsistens ex duabus naturis, vel tribus substantiis: & econuerso, Homo factus est Deus: quia subsistens in duabus naturis cœpit esse Deus: vel potiùs homo factus est Deus, & eõuerso dicitur, quia Deus assumpsit hominem, & homo assumptus est à Deo. Vnde Aug. dicit in libr. de Trin. Talis fuit illa susceptio, quæ hominẽ faceret Deũ, & Deum hominẽ. Variatur autem intelligentia cùm dicitur, Deus est homo, & homo est Deus. Dicitur enim Deus esse persona subsistẽs in duabus & ex duabus naturis: & persona subsistẽs in duabus, & ex duabus naturis dicitur esse Deus, id est, verbum vel natura diuina. Potest enim prædicari persona simplex, vel natura de persona composita. Non est autem, vt ait Ioan. Damas. idem dicere naturam vel personam.

Quod nõ est idẽ dicere naturam vel personam. Lib. 3. de Orth. Fide cap. 3. circa medium.

Ex

Ex quo sensu dicunt Christum prædestinatum. C

ISTI dicunt Christum prædestinatum inquantum est homo, id est, inquantum est subsistens ex duabus substãtiis, scilicet anima & carne. Nam inquantum ad naturam diuinitatis non est ipse prædestinatus: non ergo inquantum in ea vel ea subsistit prædestinatus est, sed inquantùm subsistit in aliis duabus substantiis, id est, in anima & carne, hoc est, inquantum est homo.

Qualiter exponuntur authoritates primæ, quæ isti videntur obuiare sententiæ. D

DETERMINANT etiam authoritates, quæ primæ conueniunt sententiæ, & huic videntur cõtradicere, vt cum legitur, Homo ille assumptus est à verbo in singularitate personæ, vel factus vna persona cum verbo, de natura humana intelligatur, quæ verbo vnita est in singularitate personæ, id est, ita quòd eadem persona quæ prius erat, & simplex erat, sine incremento numeri personarum etiam immutata permansit, licet composita. Compositionis verò huius aliam dicũt esse rationem, quàm sit in aliis hominibus: quia huius ex tribus, aliorum ex duabus substantiis est compositio. Negant quoque naturam humanam esse personam vel dei filium: & sicut vnum eundémque dicunt esse hominem & deum, & filium hominis & filium dei: ita vnum & idem, non aliud & aliud, sicut nec alium & alium.

Quædam ponit quæ præmissis videntur aduersari. E

SED his videntur aduersari quæ subditis continentur capitulis. Ait enim Augustin. super Ioan. Aliud est verbum dei, aliud homo: sed verbum caro factum est, id est, homo: non itaque alia verbi, alia est hominis persona, quoniam vtrunque Christus, & vna persona. Idem contra Felicianum, Aliud dei filius, aliud hominis filius, sed non alius. Item, Dei filius aliud de patre, aliud de matre. Idem in lib. 1. de Trinit. Cùm filius sit & deus & homo: alia substantia deus, & alia homo.

Tract. 69. to. 9. Lit. cõtra Felicianũ c. 11. & 12. to. 6. c. 10 ante medium.

Qualiter his respondeant. F

HÆC autem in hunc modum determinant: quia cum dicitur, aliud verbum dei, aliud homo: siue alia substantia deus, alia homo: alterius naturæ significatur Christus esse, inquantum est homo, & alterius, inquãtum est deus: & aliud natura, qua est homo, aliud natura, qua est deus. Vt enim ait

Li.de Ortho.fide3. c.3. in initio capitis

Ioan.Damaſ.Inconuersè & inalterabiliter vnitæ ſunt adinuicem naturæ:neque diuina diſtante à propria ſimplicitate, neque humana aut conuerſa in deitatis naturam,aut in non exiſtentiam mutata : neque ex duabus vna facta compoſita natura.Compoſita enim natura neutri earũ,ex quibus componitur naturis,homouſia,id eſt,conſubſtãtialis eſſe poteſt, ex alteris perficiens alteram:vt corpus ex quatuor elemẽtis compoſitum,nec ignis nominatur , nec aër , nec terra, nec aqua,nec horum alicui homouſion dicitur.Si ergo ſecũdum hæreticos Christus vnius compoſitæ naturæ poſt vnionem extitit, ex ſimplici natura conuerſus eſt in compoſitam: & neque patris ſimplicis naturæ exiſtenti,neque matri eſt homouſios:& neq; deus neq; homo denominabitur,ſed Christus ſolùm:& erit hoc nomen,ſcilicet Chriſtus, nõ perſonæ ipſius natura, ſed vnius ſecundum ipſos compoſitæ naturæ: nos autem Chriſtum non vnius compoſitæ naturæ dogmatizamus,& hoc nomen,ſcilicet Chriſtus , perſonæ dicimus non monotropon,id eſt,vno modo dictum : ſed duarum naturarum eſſe ſignificatiuum,ſcilicet deitatis & humanitatis. Ex deitate autem & humanitate deum perfectum, & hominem perfectum eundem & eſſe & dici ex duabus & in duabus naturis confitemur.Sic ergo dicitur aliud eſſe filius dei, aliud filius hominis:quia alterius eſt ſubſtantiæ vel naturæ inquantùm eſt filius dei,& alterius inquantùm eſt filius hominis:non quòd ipſe filius dei & hominis ſit duo illa diuerſa,id eſt,duæ diuerſæ naturæ.

Neſtorio & Euthycem.

Authoritate confirmat determinationem. G

In medio 9.libri,

APERTE enim Hilarius in nono lib.de Trin. ait, Cùm non aliud ſit filius hominis,neque aliud filius Dei, verbum enim caro factum eſt : & cùm ille qui filius dei eſt , ipſe & hominis ſit filius,requiro quis in hoc filio hominis glorificatus ſit.Euidenter dicit non aliud eſſe filium Dei , & aliud filium hominis. Ex quo præmiſſa roboratur & approbatur determinatio.

Alia etiam verba authoritatum annotat,vt determinet. H

QVOD etiam dictum eſt, vtrunque Chriſtus eſt, & vna perſona mouere poteſt Lectorem : ſicut & illud quod Aug.

Auguſt.dicit in 1.lib.de Tri. Quia forma dei formam ſerui accepit , vtrunque deus,vtrunque homo.Sed vtrũque deus propter accipientem deum, & vtrunque homo propter acceptum hominem. Et illud quod idem ait in lib.de bono perſeuerantiæ, Qui fidelis eſt, in eo veram naturam humanam credit ſuſcipiente deo verbo ita ſublimatam , vt qui ſuſcepit & quod ſuſcepit vna eſſet in trinitate perſona,aſſumptione illa ineffabiliter faciente perſonæ vnius in deo & in homine veritatem. Si autem qui ſuſcepit & quod ſuſcepit vna eſt perſona: ergo natura humana cum verbo eſt vna perſona. Sed hæc omnia ex tali ſenſu dicta fere tradunt , vt vtrunque dicatur eſſe Chriſtus & vna perſona:quia in vtroque vnus Chriſtus & vna perſona ſubſiſtit. Ita etiam ſuſceptum cum ſuſcipiente dicitur vna perſona , quia ſuſceptum ſuſcipienti eſt ſociatum in vnitate perſonæ, id eſt , ita quòd vnitas perſonæ permanſit,non ita vt caro & anima ſint vnus deus: quia vt ait Hieronymus, verbum eſt deus , non caro aſſumpta.Et Ambr.in li.3.de Spiritu ſancto ait , Aliud eſt quod aſſumpſit , & aliud quod aſſumptum eſt.

Cap.7.

Ca.24.ſi-ue vlti.

to.7.

Et hic authoritate vtitur,vt confirmet determinationem Ser.deaſſumptione Mariæ poſt medium c.6. inſi.Ro.1. cap.10.

Hic quandam ponit authoritatem:quæ multùm videtur. huic ſententiæ oppoſita I

EST autem & aliud quod huic ſententiæ plurimùm videtur obuiare. Ait enim Auguſt.in libr.1.contra Maximinum, Chriſtus vna perſona eſt , geminæ ſubſtantiæ , quia & deus eſt & homo eſt:nec tamen deus vel homo pars huius perſonæ dici poteſt, alioquin filius dei deus , antequam ſuſciperet formam ſerui , non erat totus , & creuit cùm homo diuinitati eius acceſſit. Ecce,deum dicit non eſſe partem illius perſonæ. Vnde videtur illa perſona non conſtare ex deo & homine. Ad quod etiam illi dicunt, illam perſonam non ita conſtare ex deo & homine , quaſi totum ex partibus. Ita enim partes alicuius totius conueniunt, vt ex illis quod non erat conſtituatur. Non autem ſic humana & diuina natura in Chriſto vniuntur. Inexplicabilis enim eſt iſtius vnionis , quæ non eſt partium ratio. Quidam tamen nomine dei ibi perſonam ſignificari putant, quia de tribus agebat perſonis quarum nullam trinitatis partem eſſe dicebat , ſicut pars iſtius perſonæ non eſt deus. Quòd ſi de perſona intelligatur , manifeſtum eſt , quia perſona non eſt pars perſonæ.Poſita eſt diligenter

Reſponſio eorũ cum determinatione.

ligenter sententia secunda, & eius explanatio cui in nullo vel in modico obuiant authoritates in tertia sententia inductæ, quæ iam consideranda est.

Tertia sententia, quæ sit præmissarum propositionem intelligentia. K

In hac ergo sententia sic dicitur, Deus factus est homo, quia hominem accepit: sic dicitur esse homo, quia hominem habet, vel quia est habens hominem, & homo factus deus, quia assumptus est à deo, & homo esse deus, quia habens hominem est deus. Cùm ergo dicitur, deus est homo, vel habitus prædicatur: vel persona, sed humanata. Et quòd persona humanata prædicetur. Cassiodorus ostendere videtur, dicens, Factus est, vt ita dixerim, humanatus deus, qui etiam in assumptione carnis deus esse non destitit, quod tamen variè accipi potest, vt dicatur deus factus humanatus, vel Christus factus deus humanatus, vtrunque enim sanè dici potest. Cum ergo dicitur, factus est deus homo, multiplex secùndùm istos fit intelligentia: vt naturam humanam accepisse, vel humanatum verbum esse incœpisse intelligatur. Nec tamen si incœpit esse humanatum verbum, ideo sequitur quòd incœperit esse verbum: nec si deus factus est humanatum verbum, sequitur quod factus sit verbum: sicut de aliquo dicitur, Hodie iste cœpit esse bonus homo, vel factus est bonus homo: nec tamen hodie cœpit esse homo, vel factus est homo. L

Quo sensu secundùm istos dicatur prædestinatus Christus L

In li. qui alias dicitur de Prædestinatione Sanctorum. Cap. 15. ca. 7. to. 3. li. de Orthodoxa Fide, 3. c. 2. circa finem.

Secvndvm istos dicitur Christus, secundum quòd homo, prædestinatus esse filius dei, quia est prædestinatum à deo ab æterno, & in tempore collatum est ei per gratiam, vt ipse ens homo sit filius dei: hoc enim non semper habuit, sed in tempore per gratiam accepit. Quod videtur August. notasse in lib. Ad Prosperũ & Hilar. dicens, Prædestinatus est Iesus, vt qui futurus erat secundùm carnem filius Dauid, esset in virtute filius dei. Hi etiam, cum dicitur Christus minor patre secundùm quòd homo, secundùm habitum hoc intelligunt dictum, id est, inquantùm habet sibi hominem vnitum. Vnde August. in 1. lib. de Trin. Deus filius deo patri natura est æqualis, habitu minor. In forma enim serui minor est patre, in forma dei æqualis est patri: & quia secundùm habitum accipienda est incarnationis ratio, ideo deum humanatum, non hominem

hominem deificatum dici tradunt. Vnde Ioan. Dam. non hominem deificatum dicimus, sed deum hominem factum. *1. cap. 19. circa finẽ.*

Quòd non debet dici homo Dominicus, M

Et licet dicatur homo deus, non tamen congruè dicitur homo Dominicus. Vnde Aug. in lib. Retrac. Non video vtrum rectè dicatur homo Dominicus, qui est mediator dei & hominum Christus Iesus, cum sit vtique dominus: & hoc quidem vt dicerem, apud quosdam legi catholicos Tractatores. Sed vbicunque hoc dixi, dixisse me nollem. Posteà quippè vidi non esse dicendum, quanuis nonnulla à me posset idem ratione defendi. Secundùm istos etiam dicitur persona filij in duabus & ex duabus existere naturis, secundùm adhærentiam vel inhærentiam. Altera enim inhæret ei, altera inest. *1. Tit. 2. b*

Quòd prædicta non sufficiunt ad cognoscendam hanc quæstionem N

Satis diligenter iuxta diuersorum sententiam suprà posita absque assertione & præiudicio tractauimus quæstionem. Veruntamen nolo in tanta re támque ad cognoscendum difficili putare Lectorem istam sibi nostram debere sufficere disputationem: sed legat & alia fortè melius cõsiderata atque tractata: & ea quæ hic monere possunt, vigiliãtiore atque intelligentiore, si potest, mente discutiat: hoc firmiter tenens, quòd deus hominem assumpsit, homo in deum transiuit, non naturæ versibilitate, sed dei dignatione: vt nec deus mutaretur in humanam substantiam assumendo hominem, nec homo in diuinam glorificatur in deum: quia mutatio vel versibilitas naturæ diminutionẽ & abolitionẽ substantiæ facit. *Aug. de Ecclesiasticis Dogmatibus cap. 2.*

AN DIVINA NATVRA DEBEAT dici nata de Virgine.

Distinct. VIII. A

Post prædicta inquiri debet, vtrùm de natura diuina concedendum sit, quòd de Virgine sit nata: sicut dicitur incarnata. Et videtur vtique non debere dici nata de Virgine, cum non sit nata de patre. Quæ enim res non est de patre genita non videtur de matre nata: ne res aliqua filiationis nomen habeat in humanitate, quæ illud non teneat in diuinitate. Videtur tamen posse probari, quòd sit nata de Virgine: quia sic hoc est nasci deum de Virgine, scilicet hominem assumere in vtero Virginis, cum natura diuina superiùs dicta sit *Qualiter per vnionẽ diuersarũ naturarum in Christo fiat cõmunicatio idiomatũ & proprietatum & scientiæ naturarum.*

sit hominem assumpsisse, videtur debere dici nata. De hoc
Ca.2.an-se medium. Aug.in lib.de Fide ad Petrum sic ait: Natura æterna atque diuina non posset temporaliter concipi & nasci ex natura humana: nisi secundùm susceptionem veritatis humanæ veram temporaliter conceptionem & natiuitatem ineffabilis in se diuinitas accepisset. Sic est deus æternus veraciter secundùm tempus & conceptus & natus ex virgine. Ista authoritate videtur insinuari quòd natura diuina sit nata, & concepta de Virgine. Sed si diligenter notẽtur verba, potius de persona agi intelligitur: quæ sine dubitatione & de patre & de matre nata esse dici debet.

De gemina Christi natiuitate, qua bis natus est. 5

QVÆRI autem solet, vtrùm debeat dici Christus bis genitus, vt dicitur dei & hominis filius. Ad quod dici potest Christum bis natum esse: duásque natiuitates habuisse. Vnde Augustin.in lib.de Fide ad Petrum, Pater deus de sua natura genuit filium deum sibi coæqualem & coæternum. Idem quoque vnigenitus deus secundò natus est, ex patre semel, ex matre semel. Natus est enim de patre dei verbum: natus est de matre verbum caro factum. Vnus ergo atque idem Dei filius natus est ante secula, & natus in seculo: & vtraq; natiuitas vnius est filij Dei, diuina scilicet & humana. De hoc etiam Ioan. Damasc. ait: Duas ergo Christi natiuitates veneramur: vnam ex patre ante secula, quæ est super causam & rationem & tempus & naturam: & vnam, quæ in vltimis temporibus propter nos & secundùm nos & super nos. Propter nos, quia propter nostram salutem: secundum nos, quia natus est homo ex muliere, & tempore conceptionis, scilicet, nouem mensium: super nos, quia non ex semine, sed ex spiritu sancto & sancta Virgine supra legem conceptionis. Ex his manifestè apparet Christi duas esse natiuitates, eundémque bis natum fore.

Ca.2.non longè ab initio.capitis.

Li.3.c.7. in medio. capitis.

DE ADORATIONE HVMANITATIS Christi, an eadem sit adoratio humanitati & deitati exhibenda. 6

Distinctio. IX.

Vtrũ caro Christi sit adoranda.

PRÆterea inuestigari oportet, vtrum caro Christi & anima vna eadémque cum verbo debear adoratione adorari, illa scilicet quæ latria dicitur. Si enim animæ vel carni exhibitur latria, quæ intelligitur seruitus siue cultus soli creatori debitus: cum anima christi vel caro creatura tantùm sit, creaturæ exhibetur quod soli creatori debetur: quod facienti in idololatriam deputatur. Ideo quibusdam videtur non illa adoratione, quæ latria est, carnem christi vel animam esse adorandam: sed illa quæ est dulia, cuius duas species vel modos esse dicunt. Est enim cuiusdam modi dulia, quæ creaturæ cuilibet exhiberi potest: & est quædam soli humanitati Christi exhibenda, non alij creaturæ: quia christi humanitas super omnem creaturam est veneranda & diligenda. Non tamen adeò vt cultus diuinitati debitus ei exhibeatur, qui cultus in dilectione & sactificij exhibitione atque reuerentia consistit: qui Latinè dicitur Pietas, Græcè autem Theosebia, id est, dei cultus, vel Eusebia, id est, bonus cultus.

adoratione latriæ quod est proprie. *Quid à dicunt non illa adoratione adorandum esse. De speciebus dulię.*

Aliorum sententia, qui vnam adorationem vtrique exhibendam tradunt. 7

ALIIS autem placet Christi humanitatem vna adoratione cum verbo esse adorandam nõ propter se, sed propter illum cuius scabellum est, cui est vnita. Neque ipsa humanitas sola vel nuda, sed cùm verbo cui est vnita: nec propter se, sed propter illum cui est vnita est adorãda. Nec qui hoc facit, idolatriæ reus iudicari potest: quia nec soli creaturæ, nec propter ipsam, sed creatori cum humanitatem & in humanitate sua seruit. De hoc Ioan. Damasce. ita ait, Duæ sunt naturæ Christi ratione & modo differentes, vnitæ verò secundùm hypostasim. Vnus ergo Christus est deus perfectus, & homo perfectus: quem adoramus cum patre & spiritu vna adoratione cum incontaminata carne eius. Non in adorabilem carnem dicentes. Adoratur enim in vna verbi hypostasi: quæ hypostasis generata est. Non creaturæ venerationem præbentes. Non ergo vt nudam carnem adoramus, sed vt vnitam deitati in vnam hypostasim Dei verbi duabus reductis naturis. Timeo carbonem tangere propter ligno copulatum ignem. Adoro Christi Dei mei simul vtranque naturam propter carni vnitam deitatem. Non enim quartam appono personam in Trinitate: sed vnam personam confiteor verbi & carnis eius. His verbis insinuari videtur Christi huma

Li.de Ortho. Fide 3.cap.8.

Simile.

humanitatem vna adoratione cum verbo esse adorandam.

Serm. 38 de Verbis Domini in fine. Rom. 1. c.

De hoc etiam Aug. ait ex Sermo. Domini, vbi dicit, Nõ turbetur cor vestrum, ita dicit, Dicunt hæretici filium non natura esse Deum, sed creatum. Quibus respondendum est, quia si filius non est Deus natura, sed creatura, nec colendus est omninò nec vt Deus adorandus: dicente Apostolo, Coluerunt & seruierunt potiùs creaturæ quàm creatori. Sed illi ad hoc replicabunt, & dicent, Quid est quod carnẽ eius, quam creaturam esse non negas, simul cum diuinitate adoras: & ei non minùs quàm diuinitati deseruis? Ego dominicam carnem imò perfectam in Christo humanitatem ideo adoro, quòd à diuinitate suscepta & deitati vnita est: vt non alium & alium sed vnum eundémque Deum & hominem filium Dei esse confitear. Denique si hominem separaueris à deo, illi nunquam credo nec seruio: veluti si quis purpuram vel diadema regale iacens inueniat, nunquid ea conabitur adorare? Cùm vero eis rex fuerit indutus, periculum mortis incurrit, si ea cum rege adorare quis contempserit. Ita & in Christo Domino humanitatem non solam vel nudam, sed diuinitati vnitam, scilicet vnum filium deum verum & hominem verum si quis adorare contempserit, æternaliter morietur. Idem super Psalm. 98. vbi dicitur: Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est. Sciendum quia in Christo terra est, id est, caro quæ sine impietate adoratur. Suscepit enim de terra terram: quia caro de terra est, & de carne Mariæ carnem accepit, hæc sine impietate à verbo dei assumpta adoratur à nobis: quia nemo carnem eius manducat, nisi priùs adorer: sed qui adorat, non terram intuetur: sed illum potiùs, cuius scabellum est propter quem adorat. His authoritatibus præmissæ inuestigationis absolutio explicatur.

Simile.

Psalm. 98 In Tom. 8. in medio Enarrationis.

AN CHRISTVS SECVNDVM QVOD homo sit persona vel aliquid.

Distinct. x. M

De cõmunicatione idiomatũ & proprietatũ respicientium personam

SOlet etiam à quibusdam inquiri, Vtrum Christus secundùm quòd homo, sit persona, vel etiã sit aliquid. Ex vtraque parte huius quæstionis argumenta concurrunt. Quòd enim persona sit, his edisserũt rationibus. Si secũdum quòd homo aliquid est, vel persona, vel substantia, vel aliud est. Sed

Sed aliud non, ergo persona vel substantia, si substantia est, vel rationalis, vel irrationalis: sed non est irrationalis substantia, ergo rationalis. Si verò secundùm quòd homo est rationalis substantia, ergo persona: quia hæc est definitio personæ substantia rationalis indiuiduæ naturæ. Si ergo secundùm quòd homo est aliquid: & secundùm quòd homo persona est. Sed è conuersò, si secundùm quòd homo persona est, vel tertia in Trinitate, vel alia: sed alia non, ergo tertia in Trinitate persona. At si secundùm quòd homo persona est tertia in Trinitate, ergo Deus. Propter hæc incõuenientia & alia quidam dicunt Christum secundùm hominem non esse personam, nec aliquid: nisi fortè secundum sit expressiuum vnitatis personæ. Secundum enim habet multiplicem rationem. Aliquando enim exprimit conditionem vel proprietatem diuinæ naturæ vel humanæ, aliquando vnitatẽ personę, aliquando notat habitum, aliquando causam. Cuius distinctionis rationem diligenter Lector animaduertat, atque in sinu memoriæ recondat, ne eius confundantur sensus, cùm de Christo sermo occurrerit.

prout sonant in nobilitatẽ, scilicet, de personali conditione & filiali adoptione. Argumẽtatio de vtraque parte quæst.

Etsi Christus secundùm quòd homo dicatur substantia rationalis, non inde tamen sequitur quòd persona sit secundùm quòd homo. B

ILLVD tamen non sequitur quod in argumentatione superiori inductum est, quòd si Christus secundùm q̃ homo est substantia rationalis, ergo persona. Nam & modo anima Christi est substantia rationalis, non tamen persona: quia nõ est per se sonans, imò alij rei coniuncta. Illa tamen personæ descriptio non est data pro illis tribus personis.

Persona ethymologia.

Alia probatio quòd Christus sit persona secundùm quòd homo. C

SED adhuc aliter nituntur probare Christum secundùm hominem esse personam, quia Christus secundùm quòd homo, prædestinatus est vt sit Dei filius: sed illud est quod vt sit, prædestinatus est: ergo si prædestinatus est secũdùm quòd homo vt sit filius Dei, & secũdùm quòd homo est filius Dei. Ad quod dici potest Christũ esse id, quod vt sit, prædestinatus est. Est enim prædestinatus vt sit filius Dei, & ipse verè

Rom. 1. a

filius Dei, sed secundùm hominem prædestinatus est, vt sit filius Dei, quia per gratiam habet hoc secundùm hominem: nec tamen secundùm hominem est filius Dei, nisi fortè secundùm vnitatis personæ sit expressiuum: vt sit sensus, Ipse qui est homo, est Dei filius: vt autem ipse ens homo sit Dei filius, per gratiam habet: sed si causa notetur, falsum est. Nō enim quo homo est, eo Dei filius est.

An Christus sit adoptiuus filius secundùm quòd homo, vel alio modo. D

SI verò quæritur, an Christus sit adoptiuus filius secundùm quòd homo, siue alio modo: respondemus Christum nō esse adoptiuum filium aliquo modo, sed tantùm naturalem: quia natura filius Dei est, non adoptionis gratia. Non autem sic dicitur filius natura, vt dicitur Deus natura. Non enim eo filius est quo Deus est, quia proprietate natiuitatis filius, natura diuinitatis Deus est: & tamen dicitur natura vel naturæ filius, quia naturaliter est filius, eandem, scilicet, habēs naturam, quam ille qui genuit. Adoptiuus autem filius non est, quia priùs non fuit, & postmodum adoptatus est in filiū, sicut nos dicimur adoptiui filij: quia cùm nati fuerimus iræ filij, per gratiā facti sumus filij Dei. Christus verò nunquàm fuit non filius Dei: & ideo non est adoptiuus filius.

Quare nō sit adoptiuus filius. Epheſ. 1.a

E

Oppositio quòd sit adoptiuus filius.

SED ad hoc opponitur sic, Christus filius hominis est, id est, virginis, aut gratia, aut natura, vel vtroque modo. Si verò natura, aut diuina, aut humana: sed diuina non, ergo aut humana natura, aut non natura est filius hominis. Si non natura, ergo gratia tantùm: & si etiam natura humana, non ideo minùs per gratiam. Si ergo gratia filius hominis est, adoptiuus filius esse videtur: vt idem sit naturalis filius patris, & adoptiuus filius Virginis. Ad quod dici potest Christum filiū Virginis esse & natura vel naturaliter & gratia, nec tamen adoptiuus filius Virginis est: quia non per adoptionem, sed per vnionem filius Virginis esse dicitur. Filius enim Virginis dicitur, eò quòd in Virgine hominem accepit in vnitatem personæ, & hoc fuit gratiæ & non naturæ. Vnde Aug. super Ioan-

Solutio.

Ioannem ait, quòd vnigenitus est æqualis patri, non est gratiæ sed naturæ. Quòd autem in vnitate personæ vnigeniti assumptus est homo, gratiæ est nō naturæ. Christus ergo nec Dei nec hominis est adoptiuus filius: sed Dei naturaliter, & hominis naturaliter, & gratia est filius. Quòd verò naturaliter sit hominis filius Aug. ostendit in lib. de Fide ad Petrum. Ille, scilicet, Deus factus est naturaliter hominis filius, qui est naturaliter filius vnigenitus Dei patris. Quòd autem non sit adoptiuus filius, & tamen gratia sit filius, ex subditis probatur testimoniis. Hieron. super epistolam ad Ephes. ait, De Christo Iesu scriptum est, quia semper cum patre fuit, & nūquam eum vt esset voluntas paterna præcessit: & ille quidem natura filius est, nos verò adoptione. Ille nunquam non fuit filius: nos antequàm essemus prædestinati sumus, & tunc spiritum adoptionis accepimus, quando credidimus in filium Dei. Hilarius quoque in lib 3. de Trin. ait, Dominus dicēs, Clarifica filium tuum, non solo nomine cōtestatus est se esse filium Dei, sed etiam proprietate. Nos sumus filij Dei, sed non talis hic filius. Hic enim verus & proprius est filius origine, non adoptione: veritate, non nuncupatione: natiuitate, non creatione. Aug. etiam super Ioannem ait, Nos sumus filij gratia, non natura: vnigenitus autem natura, nō gratia: an hoc etiam, in ipso filio ad hominem referendum est: Ita sanè Ambros. quoque in 1. lib. de Fide ait, Christus filius est non per adoptionem, sed per naturam: per adoptionem nos filij dicimur, ille per veritatem naturæ est. Ex his euidenter ostēditur, quòd Christus nō sit filius gratia adoptionis. Illa enim gratia intelligitur, cùm Augustin. cùm nō esse gratia filium asserit: gratia enim, sed non adoptionis, imò vnionis filius Dei est filius hominis, & è conuersò.

Tract. 74. circa finē. Ca. 2. non longè à me dio cap. Comment. lib. 1. ad 1. c. epist. ad Epheſ. super eo loco, In charitate prædestinans, &c. to. 9 longè post principium. Ioan. 17. Hom. 82. cap. 9. & vlt.

Vtrùm persona vel natura prædestinata sit. F

DEINDE si quæritur, vtrùm prædestinatio illa, quam cōmemorat Apostolus, sit de persona an de natura. Sanè dici potest & personam filij, quæ semper fuit esse prædestinatam secundùm hominem assumptum: vt ipsa, scilicet, ens homo esset Dei filius, & naturam humanam esse prædestinatam, vt verbo patris personaliter vniretur.

Rom. 1. a

Universidad de Deusto
Biblioteca

VTRVM CHRISTVS SIT CREATVRA vel creatus vel factus.

Distinct. XI. A

De cõmunicatione idiomatũ & propriè tate respicientium personam prout sonat indefectibilitatẽ, vt prædestinatio, creatio, incæptio. ca.13. c.6. circa finẽ.

SOLET etiam quæri, vtrùm debeat simpliciter dici aut concedi Christum esse factum vel creatũ vel creaturam. Ad quod dici potest, hoc simpliciter & absq; determinatione minùs congruenter dici. Etsi quandoque breuitatis causa simpliciter denuncietur: nunquam tamen simpliciter debet intelligi. Quia, vt Aug. in lib. de Trinit. ait, Cum de Christo loquimur quid, secundùm quid, & propter quid dicatur, prudens & diligens ac pius Lector intelligere debet. Qui Christum vel Dei filium non esse factum vel creaturam, in 1. lib. de Trin. ostendit, ita inquiens: In principio erat verbum: & verbum caro factum est: & omnia per ipsum facta sunt. Neque dicit omnia, nisi ea quæ facta sunt, id est, omnem creaturam. Vnde liquidè apparet ipsum factum nõ esse: per quẽ omnia facta sunt: & si factus nõ est, creatura non est. Si autẽ creatura non est, eiusdem cum patre substantiæ est. Omnis enim substantia, quæ Deus non est, creatura est: & quæ creatura non est, Deus est. Sed si filius non est eiusdem substantię cuius pater, ergo facta substantia est: & si facta substãtia est, non omnia per ipsum facta sunt. At omnia per ipsum facta sunt, facta ergo substãtia non est, sed vna cum patre infecta substantia est. Item in eodem, Si vel filium fecit pater, quem non fecit ipse filius, non omnia per filium facta sunt. At omnia per filium facta sunt: ipse ergo factus non est, vt cum patre faceret omnia quæ facta sunt. Idem in lib 83. q. Dicitur creatura quicquid fecit Deus pater per filium: qui nõ potest appellari creatura, quoniam per ipsum facta sunt omnia. Ambr. in 1 lib. de Fide, Probemus, inqnit „creaturam nõ esse Dei filium. Audiuimus enim in Euangelio Dominum mandasse Discipulis, Prædicate Euangelium vniuersæ creaturæ. Qui vniuersam creaturam dicit, nullam excipit, & vbi sunt qui creaturam Christum appellant? Nam si creatura esset, sibi mandaret Euangelium prædicari, & subiectus esset vanitati: quia testante Apostolo, Omnis creatura vanitati subiecta est. Non ergo Christus creatura est, sed creator: qui docendæ creaturæ Discipulis mandat officium. *De*

Circa fin.

Quæst. 67. Tomo 4. Cap. 6. in principio in tom. 2. Mar. vltimo d. Rom. 6. d

De perfidia & pœna Arrij. B

ARRII hæc fuisse perfidia legitur, vt Christum creaturam faceret. Ideo effusa sunt Arrij viscera, atque crepuit medius, prostratus in faciem, ea quibus Christum negauerat fœda ora pollutus. His aliisq; pluribus testimoniis instruimur non debere fateri simpliciter Christum esse factum vel creaturam: sed addita determinatione rectè dici potest, vt si dicatur factus secundum carnem vel secundum hominem, vt factura humanitati, non Deo, attribuatur. Vt enim ait Ambr. in 1. lib. de Fide, Non Deus factus est, sed Deus Dei filius natus est: posteà verò secundum carnem homo factus ex Maria est. Misit enim Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege: filium, inquit, suum, scilicet, nõ vnum de multis. Cùm dicit Suum, generationis æternæ proprietatem signauit. Posteà factum ex muliere asseruit, vt factura non diuinitati, sed assumptioni corporis adscriberetur. Factum ergo ex muliere dicit, propter carnis susceptionem: sub lege, propter obseruantiam legis. Generatio generationi non præiudicat, nec caro diuinitati. Deus enim æternus incarnationis sacramentum suscepit, non diuiduus sed vnus, & in vtroque vnus, scilicet, diuinitate & corpore. Non enim alter ex patre, alter ex Virgine: sed idem aliter ex patre, aliter ex Virgine: sed qui factus est secundum nostrę susceptionem naturæ, non secundum æternæ substantiam vitæ: quem legimus primogenitum. Primogenitum, quia nemo ante ipsum. Vnigenitum, quia nemo post ipsum. Ex his euidenter traditur, quia intelligentia accipiendum sit, cùm dicitur Christus factus, vel simpliciter, vel cum additamento: vt factura, scilicet, creatura non ad assumentem Deum, sed ad assumptum hominem referatur. In Deo enim creatura esse nõ potest, vt Ambr ait 1. lib. de Fide. Nunquid dicto factus est Christus? Nunquid mãdato creatus est Christus? Quomodo autem creatura esse in Deo potest? Etenim Deus naturæ simplicis est, non coniunctæ atque compositæ: cui nihil accidat, sed solùm quod diuinum est in natura habeat sua. Et si ergo Christus secũdum hominem dicitur creatura, non tamẽ simpliciter prædicandus est creatura. Nec ex eo quòd Christus secũdum hominem dicitur esse creatura, potest quis progredi sic argumentando: Si secundum quòd homo Christus est

Amb. li. de fide 1. c. 9. siue vltim. in principio.

Cap. 6. in fine.

Gal. 4. a

Idem de incarnatione ver. c. 5. paulò post principiu.

Ex lib. de Fide 1. c. 6.

Cap. 7. in medio cap.

creatura, vel rationalis vel non: vel quæ est Deus, vel nō: nitens per hoc probare Christum esse aliquid non diuinū: quia quod ipse est secundum hominem, ipse est. Et ideo si secundum hominem ex aliqua substantia non diuina, est vtique aliquid non diuinum. Sed ex tropicis locutionibus non est recta argumentationis processio, illa autem locutio tropica est qua Christus dicitur creatura, vel simpliciter, vel cum adiunctione.

Quomodo verbi seu Christi incarnatio ordinatur ad nostrā redēptionē quantū ad genus naturæ assūptæ. Tract. 106. circa medium. Tract. 105. circa finē. 2. Tim. 2. b 80. in medio Enarrationis ad eundem, tom. 8. Matth. 2. Ioan. 8. d & glossa Homil. 1. & 105. super Ioā. Responsio. Lib. de Tri. 13. ca. 19. in medio.

AN HOMO ILLE SEMPER fuerit vel cœperit esse.

A

Distinct. XII.

POST prædicta quæritur, vtrùm homo ille cœperit esse vel semper fuerit: sicut simpliciter enūciamus Christum vel Dei filium semper fuisse, nec cœpisse De hoc Augustinus inquit super Ioan. Habuit aliquando Dei filius, quod nondum habuit idem ipse homo Dei filius: quia nōdum erat homo. Item idem in eodem, Priusquam mundus esset, nec nos eramus, nec ipse mediator Dei & hominem homo Christus Iesus. Idem super Psalm. Christus noster etsi fortè homo recens est, tamen est æternus Deus. Alibi verò legitur, quòd puer ille creauit stellas. Et Christus dicit se esse principium, & esse ante Abraham. His ergo aliisq; authoritatibus in nullo resultantes, dicimus hominem illum inquātum homo est, cœpisse: inquātùm verbum est, semper fuisse. Hîc enim absque distinctione non est ferenda responsio. Nam & ipse Aug. huiusmodi vtitur distinctione in pluribus locis, dicens per Christum omnia esse facta, inquantum verbum est. Secūdum illud verò quòd homo est, ipsum esse factum & glorificatū. Si ergo ad personam respicias, confidenter dic hominem illum semper fuisse: si verò ad naturam hominis, cōcede eum cœpisse.

Si Deus alium hominem assumere potuit vel aliunde quàm de genere Adæ.

B

SOLET etiam quæri, vtrùm alium hominem vel aliunde quàm de genere illius Adam Deus assumere potuerit. Ad quod sanè dici potest, ipsum & aliam animam & aliam carnem potuisse assumere: quia gratia tantùm assumpta est anima illa & caro à verbo Dei. Vt enim ait Aug. In rebus per tempus ortis illa summa gratia est, quòd homo in vnitate personæ coniunctus est Deo, potuit ergo Deus aliā animam & aliam carnem assumere: & carnem vtique aliunde quàm de genere Adam. Vnde Aug. in lib. 13. de Trinit. Potuit itaq; Deus hominem aliunde suscipere, in quo esset mediator Dei & hominum, non de genere illius Adā, qui peccato suo obligauit genus humanum, sicut ipsum quem primò creauit, non de genere alicuius creauit. Poterat ergo vel sic vel alio quo vellet modo creare vnum alium, de quo vinceretur victor prioris. Sed melius iudicauit & de ipso quod victum fuerat genere assumere hominem, per quem hominis vinceret inimicum. Et tamen ex Virgine, cuius conceptum spiritus non caro, fides non libido præuenit, nec interfuit carnis concupiscentia, qua cæteri concipiuntur, qui originale trahūt peccatum: sed credendo, non concumbendo facta est fœcundata virginitas. Ex his apertè ostenditur & alium & aliunde hominem Deum assumere potuisse.

Cap. 18. in principio.

Mat. 1. d Lucæ 1. c

Si homo ille potuit peccare, vel non esse Deus.

C

IDEO non immeritò quæritur, vtrùm homo ille potuerit peccare vel non esse Deus. Si enim potuit peccare, & potuit damnari. Si potuit damnari, potuit non esse Deus, ergo si potuit peccare, potuit non esse Deus: quia esse Deum, & posse velle iniquitatem, simul esse nequeūt. Hîc distinctione opus est, vtrum de persona, an de natura agatur. Si enim de persona agitur: manifestum est quia peccare non potuit, nec Deus non esse potuit. Si verò de natura, discutiendum est vtrùm agat de ea vt verbo vnitā, an de ea tanquam non vnita verbo, & tamen enti, id est, an de ea secundum quòd fuit vnita verbo, an de ea secundum quòd esse potuit, & non vnita verbo. Non est enim ambiguum animam illam entem vnitam verbo peccare non posse: & est sine ambiguitate verum, eandem, si esset & non vnita verbo, posse peccare.

Psal. 5.

Quorundam oppositio quòd potuerit etiam vnita peccare.

D

QVIDAM tamen probare conantur etiam eam vnitam verbo posse peccare: quia liberum arbitrium habet, & ita potest flecti in vtranque partem, quod friuolum est: cùm & angeli liberum arbitrium habeant, & tamen gra-

tia à Deo sunt confirmati vt peccare nequeant. Quanto magis ergo ille homo, cui spiritus est datus sine mensura? Inducunt quoque authoritatem ad probandum idem. Scriptū est enim in lib. Sap. Qui potuit transgredi, & non est transgressus: facere malum, & non fecit. Sed accipiendum est secūdum membra, vel partim de capite, partim de membris. De capite, non est transgressus, & non fecit malum. De membris, potuit transgredi, & facere malum.

De hoc li. 2. dist. 7.
Ioan. 3. d
Eccl. 31. b

Si Deus potuerit assumere hominem in sexu muliebri. E

Solet etiam quæri, quamuis curiosè, à nonnullis, si Deus humanam naturam potuit assumere secundum muliebrem sexum. Quidam arbitrantur eum potuisse assumere hominem in fœmineo sexu, vt assumpsit in virili. Sed opportuniùs atque conuenientiùs factum est, vt de fœmina nasceretur, & virum assumeret: vt ita vtriusque sexus liberatio ostenderetur. Vnde Aug. in lib. 83. Quæst. Hominis liberatio in vtroque sexu debuit apparere, ergo quia virum oportebat suscipere, qui sexus honorabilior est, consequens erat & fœminei sexus liberatio. Hinc apparet quia ille vir de fœmina natus est. Sapientia ergo Dei quæ dicitur vnigenitus filius, homine suscepto in vtero & de vtero Virginis, liberationem hominis indicauit.

Quæst. 11. Tomo 4.

SI CHRISTVS SECVNDVM NATVRAM hominis in sapientia & gratia proficere potuit & profecit.

Distinct. XIII. A

Quomodo verbi seu Christi incarnatio ordinatur ad nostrā redēptionē quantū ad plenitudinē gratiæ & sapien-

Præterea sciēdum est Christum secundū hominem ab ipso conceptione, gratiæ plenitudinem recepisse: cui spiritus datus est non ad mensuram, in quo plenitudo diuinitatis corporaliter habitat. Ita verò habitat, vt ait Augustin. ad Dardanum, quòd omni gratia plenus est. Non ita habitat in Sanctis. Vt in nostro corpore inest sensus singulis membris, sed non quantum in capite (ibi enim & visus est, & auditus, & olfactus, & gustus, & tactus: in cæteris autem solus est tactus,) ita in Christo habitat omnis plenitudo diuinitatis: quia ille est caput, in quo sunt omnes sensus. In Sanctis verò quasi

quasi solus est tactus: quibus datus est spiritus ad mensuram, cum de illius plenitudine acceperunt. Acceperunt autem de illius plenitudine non secundum essentiam, sed secundum similem acceperunt gratiam. Puer ergo ille plenus sapientia & gratia fuit ab ipsa conceptione. Vnde Hieron. rectè dicit: Nouum faciet Dominus super terram: mulier circūdabit virum, quia in vtero Virginis perfectus vir extitit, non solùm propter animam & carnem, sed etiam propter sapientiam & gratiam, qua plenus erat.

tia simul. Ad Colos. 2. b
In epist. ad Dardanū in fin. 57. Tomo 2.
Ioan. 1. b
Hier. 31. d

Authoritatem ponit quæ videtur obuiare. B

Hvic autem sententiæ videtur obuiare quod in Lucæ Euangelio legitur, Iesus proficiebat sapientia & ætate & gratia apud Deum & homines. Si enim proficiebat sapientia & gratia: non videtur à conceptione habuisse plenitudinem gratiæ sine mensura. Ad quod sanè dici potest, ipsum secundùm hominem tantam à conceptione accepisse sapientiæ & gratiæ plenitudinem, vt ei pleniùs conferre non potuerit: & tamen verè dicitur profecisse sapientia & gratia, non quidem in se, sed in aliis qui de eius sapientia & gratia proficiebant, dum eis sapientiæ & gratiæ munera secundum processum ætatis magis ac magis patefaciebat. Vnde Gregorius in quadam Homilia ait: Iuxta hominis naturam proficiebat sapientia: non quòd ipse sapientior esset ex tempore, qui à prima conceptionis hora spiritu sapientiæ plenus permanebit: sed tandem, qua plenus erat, sapientiam cæteris ex tempore paulatim demonstrabat. Iuxta hominis naturā proficiebat ætate ab infantia ad iuuentutem. Iuxta hominis naturam proficiebat gratia, non ipse quod non habebat per accessum temporis accipiendo, sed pandendo donum gratiæ quod habebat. Apud Deum & homines proficiebat: quia quantùm proficiente ætate patefaciebat hominibus dona gratiæ, quæ sibi inerant, & sapientiæ, tantùm eos ad laudem Dei excitabat, & sic Deo patri ad laudem Dei, & hominibus ad salutem proficiebat. In aliis ergo non in se proficiebat sapientia & gratia. Vnde in eodem Euangelio puer ille sapientia plenus & gratia perhibetur. Sic ergo dicitur profecisse sapientia & gratia, vt aliquis rector Ecclesiasticus dicitur proficere in cura sibi tradita: cùm per eius industriam alij proficiunt.

Lucæ 2. g

Determinatio authoritatis.

In glos. citatur nomine Gregor. sed est Beda Homil. 11. super Lucam circa illud Luc. 2. Iesus proficiebat ætate & sapientia.

Ioan. 1. b

Prædictis videtur aduersari quod Ambrosius ait. c

Cap.7. medio c.to.2. Colos.2. Ioan.12. & 13. Luc.2.g

ALIBI tamen scriptum reperitur, quòd secundùm sensum hominis profecerit, sicut ætate hominis profecit. Ait enim Ambrosius in libro de Incarnationis Dominicæ sacramento sic: Deus perfectionem naturæ suscepit humanæ. Suscepit sensum hominis: sed nō sensu carnis fuit inflatus. Sensu hominis animam dixit conturbatam: sensu hominis eluriuit & rogauit: sensu hominis profecit, sicut scriptum est: Iesus proficiebat ætate & sapientia & gratia. Quomodo proficiebat sapientia Dei? Profectus ætatis & profectus sapientiæ non diuinæ, sed humanæ naturæ est. Ideo ætatem commemorauit: vt secundùm hominem crederes dictum. Ætas enim non diuinitatis, sed corporis est. Ergo si proficiebat ætate hominis, proficiebat sapientia hominis. Sensus autē hominis profecit: & quia sensus: ideo sapientia. Quis sensus proficiebat? Si humanus, ergo ipse per incrementum susceptus est. Si diuinus, ergo mutabilis per profectum. Quod enim proficit, mutatur in melius: sed quod diuinum est, non mutatur. Quod ergo mutatur, non est diuinum. Sensus ergo proficiebat humanus. Sensum ergo suscepit humanum. Nec poterat confortari virtus Dei, nec crescere Deus, nec altitudo sapientiæ Dei impleri. Quæ ergo implebatur, erat non Dei, sed nostra sapientia. Nam quomodo implebatur, qui vt omnia impleret descendit? Per quem autē sensum dixit Esaias, quòd patrē nesciebat puer aut matrem? Scriptum est enim: Priusquam sciat puer vocare patrem aut matrem, accipiet spolia Samariæ. Sapientiam enim Dei futura & occulta non fallunt. Expers autem agnitionis infantia per humanam vtique imprudentiam quod adhuc non didicit, ignorat. Sed verendum est, inquam, ne si duos principales sensus aut gemina sapientiam Christo tribuamus, Christum diuidamus. Nunquid cùm & diuinitatē eius & carnem adoramus, Christum diuidimus? Nunquid cum in eo imaginem Dei eamque veneramur, diuidimus eum? Apostolus certè qui de eo dixit: Quoniam etsi crucifixus est ex infirmitate nostra, viuit tamen ex virtute Dei: ipse dixit quia non diuisus est Christus. Nunquid etiam cùm dicimus, quia animam rationalem & intellectus nostri susceperit capacem, diuidimus eum? Non enim ipse Deus verbum pro anima rationali & intellectus capaci in carne sua fuit: sed animam rationalem & intellectus nostri capacem, & ipsam humanam & eiusdem substantiæ, cuius nostræ sunt animæ, & carnem nostræ similem eiusdémque, cuius caro est nostra, substantiæ susciens, perfectus etiam homo fuit.

De duobus sensibus Christi, seu gemina sapientia.

2.Cor.13.a

1.Cor.1.

De intelligentia præmissorum verborum. D

HÆC verba Ambrosij pia diligentia inspicienda sunt: quæ ex parte hominis ignorantiam instruunt & illuminat, ex parte errandi fomitem malè intellecta ministrant. His enim euidenter traditur, duos in Christo esse principales sensus, siue geminam sapientiam. Neque ideo vnitas & singularitas personæ diuiditur: sed iuxta duas naturas duas habet sapientias: vnam non creatam, sed genitam, quæ ipse est: alteram non genitam, sed creatam: & per gratiam ei collatam. Nam Esaias de eo protestatur: Requiescit super eum spiritus sapientiæ & intellectus. Spiritus ergo sapientiæ & intellectus, id est, sapientia & intelligentia per spiritum sanctum gratis data, Christus erat sapiens secundùm animam. Secundùm Deum verò sapiens erat sapientia æterna, quæ Deus est. Et sicut inquantùm est Deus, bonus est bonitate naturali, quæ ipse est, & iustus iustitia naturali, quæ ipse est: ita sapiens sapientia naturali, quæ ipse est. Anima verò eius sicut bona est & iusta bonitate vel iustitia gratis data, quæ ipse vel ipsa non est: ita est sapiens sapientia gratis data, quæ ipsa non est. Et licet gemina in Christo sit sapientia, vna tamen eadémque persona est: quæ inquantùm Deus est, & inquantùm natura diuina est, sapiens est sapientia ingenita, scilicet sapientia æterna, quæ est pater: & sapientia, quæ non est ingenita, quæ communis est tribus personis, non tamen gemina sapientia, quia non est alia & alia sapientia, sapientia ingenita, quæ tantùm pater est: & sapientia, quæ communiter pater est & filius & spiritus sanctus. Inquantùm verò eadem persona est homo, id est, secundùm hominem acceptum, vel inquantùm est subsistens ex anima & carne, sapiens est sapientia gratuita. Sapiens ergo est humano sensu & diuino.

De gemina Christi sapientia, genita scilicet & creata.

Esa.11.a

Quomodo

Quomodo intelligendum sit illud: Sensus proficiebat humanus. 1

SED ex qua causa illius dicti intelligentia, scilicet: Sensus proficiebat humanus, assumenda est? Apertè enim videtur Ambrosius innuere, quòd secundùm humanum sensum Christus profecerit, & quòd infantia eius expers cognitionis fuerit, & patrem & matrem ignorauerit: quod nec Ecclesia recipit, nec præmissæ authoritates patiuntur sic intelligi. Sed ita sanè potest accipi, vt quantùm ad visum hominum & sui sensus ostensionem Christus profecisse dicatur. Proficiebat ergo humanus sensus in eo secundùm ostẽsionem, & aliorum hominum opinionem. Ita etiam patrem & matrem dicitur ignorasse in infantia: quia ita se habebat & gerebat, ac si agnitionis expers esset.

SI ANIMA CHRISTI HABVERIT sapientiam parem cum Deo: & si omnia scit quæ Deus.

A

Distinct. XIIII.

Quomodo verbi seu Christi incarnatio ordinatur ad nostrã redemptionẽ quantũ ad plenitudinem scientiæ spiritualiter.

HIC quæri opus est, cùm anima Christi esset sapiens sapientia gratuita, vtrum habuerit sapientiam æqualem Deo, siue omnium rerum scientiam habuerit vel habeat, id est, vtrùm omnia sciat quæ Deus scit. Quibusdam placet, quòd nec parem cum Deo habeat scientiam, nec omnia sciat quæ Deus: quia in nullo creatura æquatur creatori. Cùm ergo anima illa creatura sit, in nullo æquatur creatori: ergo nec in sapientia. Non ergo habet æqualem cum Deo sapientiam, nec scit omnia quæ Deus. Item: Si anima illa æqualem habet cum Deo sapientiam, non ergo Deus in omni bono maiorem habet sufficientiam, quàm eius creatura. Inducunt etiam authoritates ad idem probandum. Ait enim Propheta ex persona hominis assumpti: Mirabilis facta est scientia tua ex me, & non potero ad eam. Quod exponens Cassiodorus ait: Veritas humanæ conditionis ostenditur: quia assumptus homo diuinæ substantiæ non potest æquari, vel in scientia, vel in alio. Apostolus etiam ait: Nemo nouit quæ sunt Dei, nisi spiritus Dei, qui solus scrutatur omnia, etiam profunda Dei. His aliisque pluribus rationibus & authoritatibus putantur qui animam Christi asserunt, nec parem cum Deo habere

Opinio quorundam.
Psal. 138.
Comment. super illũ versiculũ. Psalm.
1. Cor. 2. c

scientiam, nec omnia scire quæ Deus scit. Quia si omnia scit quæ Deus, scit ergo creare mundum: scit etiam creare seipsam.

Responsio quæstionis, definitiuam continens sententiam. B

QVIBVS respondentes, dicimus animam Christi per sapientiam sibi gratis datam in verbo Dei, cui vnita est: vnde etiam perfectè intelligit, omnia scire quæ Deus scit, sed non omnia posse quæ potest Deus, nec ita clarè & perspicuè omnia capit, vt Deus: & ideo non æquatur creatori suo in scientia, etsi omnia sciat quæ & ipse, nec est eius sapientia æqualis sapientiæ Dei, quia illa multò est dignior, digniúsque & perfectiùs omnia capit, quàm illius animæ sapientia. Ergo & in scientia maiorem habet sufficientiam Deus, quàm illa anima quæ dignior est omni creatura. Illud verò Apostoli quod inducunt: Nemo nouit quæ Dei sunt, nisi spiritus Dei, qui solus scrutatur omnia: pro nobis facit. Mox enim addit Apostolus: Nos autem spiritum Dei habemus: vt per spiritũ quem habebat, Dei profunda se scire ostenderet. Sed anima illa præ omnibus spiritum Dei habuit, cui spiritus non est datus ad mensuram, vt ait Ioannes Euangelista. Dona ergo spiritus sancti sine mensura habuit, ergo & sapientiam. Omnia ergo sciuit anima illa. Si enim quædam sciuit, quædam non: tunc non sine mensura scientiam habuit. Sed sine mensura scientiam habuit, scit ergo omnia. Fulgentius etiam in sermone quodam multa inducit, quibus asserit animam illam rerum omnium scientiam habere: vtens authoritate Apostoli dicentis: In quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ abscõditi. Quod etiam ratione potest probari sic: Nihil scit aliquis quod eius anima ignoret. Sed Christus secundùm omnium concessionem omnia scit: ergo anima eius omnia scit. Ad id verò quod dicunt: Si omnia scit: ergo scit creare mundum vel seipsam, respondemus, quòd scientiam habet mundum creandi, sed non potentiam, & creandi animam: & scit quomodo Deus seipsam creauerit. Habet ergo scientiam sui creatæ, sed non sui creandæ: quia non est creanda, sed creata.

1. Cor. 1. c
Ioan. 3. d
Coloss. 2. a

Quare Deus non dedit ei potentiam omnium, vt scientiam. C

SI verò quæritur, quare Deus non dederit ei potentiam faciendi omnia, vt scientiam. Responderi potest, quia naturaliter

raliter capax est scientiæ:& ideo id congruè ei datum est sine mensura,cuius ipsa naturaliter capax est. Non est autem ei datum posse omnia facere quæ Deus facit, ne omnipotēs, & per hoc Deus putaretur. Verumtamen fortè nec potentiā faciendi omnia ei Deus præstare potuit, etsi potentiam faciendi aliqua ei dederit quę non facere potest.Scit ergo anima Christi omnia quæ Deus scit in verbo Dei: quod liquidiùs & præsentiùs omni creatura contemplatur, vt ei vnitæ in quo etiam Angeli, & quæ Dei sunt, & quæ futura sunt, cognoscunt.

Quomodo intelligenda sint quædam verba Ambrosij, super Lucam. D

SED si illa anima non habet tantam potentiam, quantam & Deus, nec homo assumptus tantam potentiam, quantam & Deus:quomodo ergo intelligitur illud Ambrosij super Lucam, vbi Angelus de nascituro filio Virginis ait: Hic erit magnus,& filius Altissimi vocabitur? Non ideo, inquit, erit magnus,quòd ante partum Virginis magnus nō fuerit:sed quia potentiam, quam Dei filius naturaliter habet, homo erat ex tempore accepturus, vt vna sit persona homo & Deus. Ecce apertè dicit, quòd homo erat accepturus ex tempore potentiam,quam Dei filius habuit naturaliter. Sed si homo accepturus erat illam potentiam:ergo vel persona,vel natura hominis. Sed persona non, quia semper habuit & habet: ergo natura. Si natura: ergo anima. Nam de carne constat quòd accipere non posset. Ad quod dicimus,illud esse accipiendum de persona,sed non inquantùm est Dei, imò inquantùm est persona hominis. Vna est enim persona Dei & hominis, filij Dei & filij hominis:quæ inquantùm Dei persona est,semper & naturaliter omnipotētiam habuit:sed inquantùm est hominis,non semper fuit. Illa ergo persona quæ semper fuerat Dei,futura erat hominis persona:& secundùm hoc quòd futura erat hominis persona, acceptura erat ex tempore potentiam quam naturaliter & semper habuerat, inquantùm Dei persona. Secundum hanc distinctionem illud & similia sanè possunt accipi. Quæ distinctio in pluribus quæstionum articulis est necessaria aduersus quorundam perplexam verbositatem. Sed cùm de rebus constat, in verbis frustrà habetur controuersia. DE

**Aliàs Beda circa illud Luc.1. Hic erit magnus, & est Homil.23.super Lucā, in glossa tamē citatur sub nomine Ambros. & Bedæ.*

DE HOMINIS DEFECTIBVS quos assumpsit Christus in humana natura.

Distinct. XV. A

ILLVD quoque prætermittendum non est, quòd Dei filius naturam hominis accepit passibilem, animam passibilem,& carnem passibilem & mortalem. Vt enim probaretur verum corpus habere,suscepit defectus corporis, famem, sitim & huiusmodi. Et vt veram animam probaretur habere, suscepit defectus animæ,scilicet tristitiam, timorem, dolorem,& huiusmodi. Omnis autē sensus animæ est.Non enim caro sentit,sed anima vtens corpore velut instrumento. Vnde Augustin.super Genes.in lib. 12. Non corpus sentit,sed anima per corpus:quo velut nuncio vtitur ad confirmandum in ipsa, quod extrinsecùs nunciatur. Sicut ergo anima quod per corpus tanquam per instrumentum videt vel audit:ita etiā per corpus quædam sentit mala, quæ sine corpore non sentiret,vt famem,& sitim,& huiusmodi. Vnde nō immeritò defectus corporis dicuntur. Quædam autem non per corpus,imò etiam sine corpore sentit,vt est timor,& huiusmodi. Sentit ergo anima dolores,sed quosdam per instrumentum corporis,quosdam verò non. Suscepit autem Christus sicut veram naturam hominis, ita & veros defectus hominis, sed non omnes. Assumpsit enim defectus pœnæ, sed non culpæ:nec tamen omnes defectus pœnæ,sed eos omnes, quos homini eam assumere expediebat, & suæ dignitati non derogabat Sicut enim propter hominem homo factus est, ita propter eum hominis defectus suscepit. Suscepit enim de nostro,vt de suo nobis tribueret, vt nostrum tolleret defectum. Suscepit enim nostram vetustatem, vt suam nobis infunderet nouitatem. Simplam ille accepit vetustatem, id est, pœnæ, vt nostram duplam consumeret, id est, pœnæ & culpæ.

Quomodo verbi incarnatio ordinatur ad nostrā redemptionem, & huiusmodi. Omnis autē sensus animæ est.Non enim caro sentit,sed anima vtens corpore velut instrumento. Vnde Augustin.super Genes.in lib. 12. Non corpus sentit,sed anima per corpus:quo velut nuncio vtitur ad confirmandum in ipsa, quod extrinsecùs nunciatur. Sicut ergo anima quod per corpus tanquam per instrumentum videt vel audit:ita etiā per corpus quædam sentit mala, quæ sine corpore non sentiret,vt famem,& sitim,& huiusmodi. Vnde nō immeritò defectus corporis dicuntur. Quædam autem non per corpus,imò etiam sine corpore sentit,vt est timor,& huiusmodi. Sentit ergo anima dolores,sed quosdam per instrumentum corporis,quosdam verò non. Suscepit autem Christus sicut veram naturam hominis, ita & veros defectus hominis, sed non omnes. Assumpsit enim defectus pœnæ, sed non culpæ:nec tamen omnes defectus pœnæ,sed eos omnes, quos homini eam assumere expediebat, & suæ dignitati non derogabat Sicut enim propter hominem homo factus est, ita propter eum hominis defectus suscepit. Suscepit enim de nostro,vt de suo nobis tribueret, vt nostrum tolleret defectum. Suscepit enim nostram vetustatem, vt suam nobis infunderet nouitatem. Simplam ille accepit vetustatem, id est, pœnæ, vt nostram duplam consumeret, id est, pœnæ & culpæ. *Quomodo verbi incarnatio ordinatur ad nostrā redemptionem, & huiusmodi. Omnis autē sensus animæ est.Non enim caro sentit,sed anima vtens corpore velut instrumento. Vnde Augustin.super Genes.in lib. 12. Non corpus sentit,sed anima per corpus:quo velut nuncio vtitur ad confirmandum in ipsa, quod extrinsecùs nunciatur. Sicut ergo anima quod per corpus tanquam per instrumentum videt vel audit:ita etiā per corpus quædam sentit mala, quæ sine corpore non sentiret,vt famem,& sitim,& huiusmodi. Vnde nō immeritò defectus corporis dicuntur. Quædam autem non per corpus,imò etiam sine corpore sentit,vt est timor,& huiusmodi. Sentit ergo anima dolores,sed quosdam per instrumentum corporis,quosdam verò non. Suscepit autem Christus sicut veram naturam hominis, ita & veros defectus hominis, sed non omnes. Assumpsit enim defectus pœnæ, sed non culpæ:nec tamen omnes defectus pœnæ,sed eos omnes, quos homini eam assumere expediebat, & suæ dignitati non derogabat Sicut enim propter hominem homo factus est, ita propter eum hominis defectus suscepit. Suscepit enim de nostro,vt de suo nobis tribueret, vt nostrum tolleret defectum. Suscepit enim nostram vetustatem, vt suam nobis infunderet nouitatem. Simplam ille accepit vetustatem, id est, pœnæ, vt nostram duplam consumeret, id est, pœnæ & culpæ.* *Cap.24. Tomo 3.*

*

num Epiſcopũ, quæ eſt nu. 10. & in ſermo. de natiuitate domini, qui incipit: Exultemus in domino. Et Damaſcen. lib. 4. Orth. fidei c. 14. & ad verbũ Gl. interlinea circa illud Ioã. 4. Ieſus autẽ fatigatus, &c. Cap. 18. & li. Retract. 1. cap. 9 in fin. tom. 1. & libro de bono perſe uerantiæ. c. 11. to. 7. & de natura & gratia contra Pela. c. 67. Primo c. 9. in fine, & lib. de libe. arbitr. 3. c. 20. & 21. & libr. de bono perfectus eſt, nec peccatum eſt, ſcilicet ignorantia inuincibilis: nam vincibilis peccatum eſt, ſi tamen de his eſt quæ nobis expedit ſcire. Sunt enim quædam, quorum ſcientia non affert, vel ignorantia non impedit ſalutem, & fortè talium rum ignorantia defectus non eſt. Conſtat autem in nobis eſſe ignorantiam atque difficultatem volendi vel faciendi bonum, quæ ad miſeriam noſtram pertinent. Vnde Auguſtinus in libro tertio de libero arbitrio: Approbare, inquit, falſa pro veris, vt erret inuitus, & reſiſtente atque torquente dolore carnalis vinculi non poſſe à libidinoſis operibus temperare, non eſt natura inſtituti hominis, ſed pœna damnati. Ex qua miſeria peccantibus iuſtiſſimè inflicta liberat Dei gratia: quia ſponte homo libero arbitrio cadere potuit, non etiam ſurgere, ad quam miſeriam pertinet ignorantia & difficultas, quam patitur omnis homo ab exordio natiuitatis ſuæ: nec ab iſto malo quiſquam, niſi gratia Dei liberatur. Ecce euidenter dicit hic Auguſtinus ignorantiam, qua quis inuitus falſa pro veris approbat, & difficultatem, quia non poteſt ſe temperare à malo, ad miſeriam noſtram pertinere, & pœnam eſſe hominis. Hæc autem Chriſtus non habuit. Non ergo accepit omnes defectus noſtræ infirmitatis præter peccatum.

C

Quòd ignorantia talis & difficultas non ſit peccatum.

SED fortè aliquis dicet illa eſſe peccatum. Cui obuiat illud quod Auguſtinus tradere videtur, hoc ſcilicet Deum inculpabiliter ante peccatum in exordio conditionis hominis potuiſſe induere, vt eſſent ei naturalia: ita in libro Retractationum inquiens: Ignorantia & difficultas, etiam ſi eſſent hominis primordia naturalia, nec ſic eſſet culpandus Deus, ſed laudandus. Sed ſi hæc homo in primordio naturaliter habuiſſet, nunquid eſſent in eo defectus & pœnæ? Si defectus vel pœna ei indita fuiſſet ante peccatum, iniuſtè cum eo agi videretur, ſi ante culpam ſentiret pœnam. Ob hoc ſanè dicimus illa non fuiſſe defectus vel pœnas, ſi naturaliter homini inſunt: ſent: ſicut non fuit homini ante peccatum nondum gratiam adepto defectus ſine pœna, nõ poſſe proficere. Sed poſtquam gratiam recepit, per quã proficere potuit, & ad tempus profecit, eámque culpa ſua pòſt amiſit, ſimúlque proficiendi facultatem perdidit, defectus fuit ei & pœna non poſſe proficere, cere, ſcilicet, malum declinare & bonum facere. Omnes ergo defectus noſtros ſuſcepit Chriſtus præter peccatũ, quos ei conueniebat ſuſcipere, & nobis expediebat. Sũt enim plura ægritudinum genera & corporis vitia, à quibus omninò immunis extitit. Quos enim defectus habuit, vel ad oſtenſionem veræ humanitatis, vt timorem & triſtitiam: vel ad impletionem operis ad quod venerat, vt paſſibilitatem & mortalitatem: vel ab immortalitatis deſperatione ſpem noſtram erigendam, vt mortem, ſuſcepit. Hos autem defectus non conditionis ſuæ neceſſitate ſed miſerationis voluntate ſuſcepit. Veros quidem habuit defectus, ſicut & nos, ſed non ex eadem cauſa. Nos enim ex peccato originali hos defectus contrahimus, ſicut Apoſtolus inſinuat dicens, Corpus quidem propter peccatum mortuum eſt, id eſt, neceſſitatem moriendi habet in ſe. Chriſtus autem non ex peccato huiuſmodi habuit defectus, quia ſine peccato eſt conceptus & natus, & in terris conuerſatus. Sed ex ſola miſerationis voluntate de noſtro in ſe tranſtulit veram infirmitatem, ſicut accepit veram carnem: quam ſine omni infirmitate aſſũmere potuit, ſicut abſque culpa eandem ſuſcepit.

Seuerãtiæ. c. 11. & 12. tom. 7.

Quòd ſola voluntate hos defectus ſuſcepit non neceſſitate cõditionis. Rom. 8. h Bart. 3. d Cerdoniani, de quibus Aug. lib. de Hæreſ. par. 21. & Matth. de quibus ibi. Para. 49. Eſa. 53. b Mat. 26 d Mar. 14. d Pſal. 87. Tomo 8. enarratione ad eundem verſum.

Authoritatibus probat Chriſtum ſecundùm hominem verè dolores ſenſiſſe & timuiſſe, contra quoſdam hoc negantes.

D

SED quia nonnulli de ſenſu in paſſione humanitatis Chriſti malè ſenſiſſe inueniuntur, aſſerentes ſimilitudinem atque imaginem paſſionis & doloris Chriſtum hominem pertuliſſe, ſed nullum omninò dolorem vel paſſionem ſenſiſſe: authoritatum teſtimoniis eos conuincentes, indubitabile faciamus quod ſuprà diximus. Propheta Eſa. dicit, Verè languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portauit. Et Veritas ipſa in Euangelio ait, Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem: vbi etiam legitur, Cœpit Ieſus pauere & tædere. Propheta etiam ex perſona Chriſti ait, Repleta eſt malis anima mea. Quod exponens Auguſt inquit, Non vitiis & peccatis: ſed humanis malis, id eſt, doloribus repleta fuit anima Chriſti, quibus ipſa compatitur carni. Nõ enim dolor corporis poteſt eſſe ſine anima. Dolere autem anima, etiam non dolente corpore poteſt. Hos autem humanæ in-

 firmi-

Universidad de Deusto Biblioteca

firmitatis affectus, sicut ipsam carnem ac mortem, non humanæ conditionis necessitate, sed miserationis voluntate suscepit. Ambr. etiam in lib. 2. de fide, ait, Scriptum est, Pater, si possibile est transeat à me calix iste. Timet ergo christus: & dum Petrus nō timet, christus timet. Petrus dixit, Animā meam pono pro te: christus dicit, Anima mea turbatur. Vtrunque verum est & rationis plenum, quod & ille qui est inferior non timet, & ille qui superior est gerit timentis affectum. Idem in eodem, Vt homo turbatur, vt homo flet, vt homo crucifigitur per naturam hominis & tædiauit & resurrexit. Non turbatur eius virtus, non turbatur eius diuinitas: sed turbatur anima secūdum humanæ fragilitatis assumptionem. Nam qui suscepit animam, suscepit etiam animæ passionem. Nō enim eò quòd Deus erat, aut turbari aut mori posset. Idem in eodem, Suscepit tristitiam meam & confidēter tristitiam nomino, qui crucem prædico Vt homo habuit tristitiam, quam meo suscepit affectu: mihi compatitur, mihi tristis est, mihi dolet. Ergo pro me & in me doluit, qui pro se nihil habuit quod doleret. Doles igitur Domine Iesu, vulnera mea, non tua: quia tu non pro te, sed pro me doles. Hieronymus quoque in Explanatione fidei ait, Nos ita dicimus hominem passibilem à Dei filio susceptum, vt deitas impassibilis permaneret. Passus est enim filius Dei non putative, sed verè, omnia quæ de illo Scriptura testatur, sed secundum illud quod pati poterat, scilicet, secundùm substantiam assumptam. Licet ergo persona filij susceperit passibilem hominem, ita tamen eius habitatione secundum substantiam suam nil passa est, vt tota Trinitas, quā impassibilem necesse est confiteri. His aliisque authoritatibus perspicuum fit christum verè passibilem assumpsisse hominem, atque in eo defectus & affectus nostræ infirmitatis suscepisse: sed voluntate, non necessitatis conditione.

Ca. 3. to. 2. Mat. 26. d
Ioan 13. d
Ioan. 12. d
Cap. 3. in fin.
Ca. 3. paulò superius & super illud. Luc. 22. pater si possibile est.
Ad Dam. in medio, tom. 4.

Hic ponit quæ prædictis aduersari videntur. E

Expositione 2. ad Psal. 21. tom. 8.

QVÆDAM tamen reperiuntur in Sanctorum tractatibus, quæ præmissis aduersari videntur. Nam super illum locum Psal. Clamabo, & non exaudies. August. tradere videtur christum nec verè timuisse, nec verè tristatum esse, dicens sic, Quomodo hoc dicit, qui peccatum nō fecit, nec inuentus

1. Pet. 2. d

tus est dolus in ore eius? sed nobis de corpore suo hoc dicit. Corporis enim sui, id est, ecclesiæ gerebat personam: sicut & alibi cùm dicit, Transeat à me calix iste, pro nobis loquitur, nisi fortè putetur timuisse mori, sed non verè timebat Dominus pati, tertio die resurrecturus. cùm arderet Paulus dissolui, & esse cum Christo. Non enim fortior est miles quam Imperator. Miles enim coronandus gaudet mori, & Dominus coronaturus timet mortem? Sed infirmitatem nostram repræsentans, pro suis infirmis qui timent mori, hæc dixit. Vox illorum erat, non capitis. Hieron. etiam ait, Erubescant qui putant saluatorem timuisse mortem, & passionis pauore dixisse, Transeat à me calix iste.

Psal. 35. Matt. 26. Phil. 1. d

Determinatio authoritatum. F

Super Euā gelium Matt. in

NE autem in sanctis literis aliqua aduersa diuersitas esse putetur, harum authoritatum verba in hunc modum accipienda dicimus, vt non veritatem timoris & tristitię vel propassionem, sed timoris & tristitiæ necessitatem & passionem a christo remouisse intelligantur. Habuit enim christus verum timorē & tristitiā in natura hominis: sed non sicut nos qui sumus membra eius. Nos enim causa peccati nostri his defectibus necessariò subiacemus: & in nobis sunt isti defectus secundùm propassionē & passionem: sed in christo non nisi secundùm propassionem. Sicut enim in peccatis gradus quidam notantur propassio & passio, ita & in pœnalibus affectibus. Afficitur enim quis interdū timore vel tristitia, ita vt mētis intellectus nō inde moueatur à rectitudine vel Dei contēplatione: & tunc propassio est. Aliquando verò mouetur & turbatur: & tunc passio est. Christus verò non fuit ita turbatus in anima timore vel tristitia, vt a rectitudine vel à Dei contēplatione aliquatenus declinaret: secundum quem modum intelligitur, cùm dicitur vel timuisse vel tristis fuisse. Vnde Hieron super Matth. vbi legitur, Cœpit contristari & mœstus esse. Vt veritatem, inquit, probaret assumpti hominis, verè contristatus est: sed non passio eius dominatur animo, verùm propassio est. Vnde ait, Cœpit cōtristari. Aliud est enim contristari, aliud incipere contristari: quod est, aliter contristatur qui per propassionem, aliter per passionem. Ideóque secundùm hanc distinctionem aliquando dicitur

Matt. 26. d Cōmentario 26. cap. Tomo 8. De passione & pro passione timoris & tristitiæ. Supra li. 2. dist. 33. litera M. Pro passio quid. Cōmentario ad 26. ca. penè in medio Cōmentarij circa illud, Cœpit cōtristari.

Christus non verè timuisse, aliquando verè timuisse, quia verum timorem habuit & tristitiam, sed non secundùm passionem, neque ex necessitate conditionis, vnde Augustin. ex his causis volens assumi dictorum intelligentiam, dicit Christũ non verè timuisse vel tristatum esse, & incontinenti veram tristitiam habuisse. His verbis infirmos in se præsignãs Dominus ait, Pater, si fieri potest transeat à me calix iste. Non enim verè timebat Dominus pati, tertia die resurrecturus, cùm arderet Paulus dissolui & esse cum Christo. Iste gaudet coronandus, & tristis est Dominus coronaturus? Ecce hic videtur tristitiam & timorem à Christo remouere. Continuò autem subiunxit, Sed tristitiam sic assumpsit quomodo carnem. Fuit enim tristis, sicut Euangelium dicit. Si enim tristis non fuit, cùm Euangelista dicat, Tristis est anima mea, &c. ergo & quando dicit, Dormiuit Iesus, non dormiuit: vel quãdo dicit manducasse, non manducauit: & ita nihil sanum relinquitur, vt dicatur etiam, Corpus non erat verum. Quicquid ergo de illo scriptum est, verum est, & factum est. Ergo tristis fuit: sed voluntate tristitiam suscepit veram, quomodo voluntae carnem veram. Apertè noscis eũdem sibi in his verbis contradicere, nisi varias dictorum discerneret causas: ex quibus intelligentia verborum assumenda est. Si enim discernatur intelligentiæ causa prædictorum verborum, nihil occurrit contradictionis.

Enarratione in Psal. 93. post mediũ tom. 8.

Mat 26. d

Phil. 1. d

Mar. 14. d

De quibusdam Hilarij capitulis valdè obscuris, quæ videntur communi sententiæ obuiare. 6

VERVNTAMEN magis mouent ac difficiliorem afferunt quæstionem verba Hilarij, quibus videtur tradere ictus & vulnera & huiusmodi sic in Christum incidisse, vt passionis dolorem non incuterent: sicut telum tractum per aquam vel ignem vel aëra, ea facit quæ & cùm trahitur per corpora animata, quia perforat & compungit: non tamẽ dolorem ingerit, quia non sunt illæ res doloris capaces. Ita & corpus Christi sine sensu pœnæ, vim pœnæ excepisse dicit: quia sicut corpus nostrum non habet talem naturam, vt valeat calcare vndas: ita corpus Christi dicit non habuisse naturam nostri doloris, quia non habuit naturam ad dolendũ. Ait enim sic in 10. lib. de Trin. Vnigenitus Deus hominem vtrùm

Lõgè satis ab initio li. sed antè medium. Hilarius.

vtrùm secundùm similitudinem nostri hominis, non deficiens à se Deo assumpsit. In quo quamuis aut ictus incideret, aut vulnus descenderet, aut noli concurrerent, aut suspẽsio eleuaret, afferrent quidem hæc impetum passionis, nõ tamen passionis dolorem inferrent: vt telum aliquod aquam perforans, vel ignem compungens, vel aëra vulnerãs, omnes quidem has passiones naturæ suæ infert, vt perforet, vt cõpungat, vt vulneret: sed naturam suam in hæc passio illata non retinet, dum in natura non est vel aquam forari, vel pũgi ignem, vel aëra vulnerari: quamuis natura teli sit & vulnerare, & compungere & forare. Passus quidem Christus est dum cæditur, dum suspenditur, dum moritur: sed in corpus irruens passio, necnon fuit passio, non tamen naturam passionis exercuit: dum & pœnali ministerio pœna desæuit, & virtus corporis sine sensu pœnæ vim pœnæ in se desæuientis excepit. Habuit sanè illud Dominicũ corpus doloris nostri naturam, si corpus nostrum id naturæ habet, vt calceat vndas, & fluctus desuper eat, nec clausæ domus obstaculis arceatur. At verò si Dominici corporis solùm ista natura sit, vt feratur in humidis, & sistat in liquidis, & structa trãscurrat: quid per naturam humani corporis carnem ex spiritu sancto concepram iudicamus? Caro illa de cœlis est, & homo ille de Deo est, habens ad patiendum corpus: & passus est, sed naturam non habens ad dolendum. Idem in eodem, Videamus an ille passionis ordo infirmitatem in Domino doloris permittat intelligi. Dilatis enim causis, ex quibus metum Domino hęresis ascribit, res ipsas vt gestæ sunt conferamus. Nec enim fieri potest, vt timor eius significetur in verbis cuius fiducia continuatur in factis. Timuisse ergo hæretico passionem videtur. Sed ob ignorantiæ huius errorem Petrus & Satanas & scandalum est. Anno timuit mori, qui armatis obuius prodiit? & in corpore eius infirmitas fuit, ad cuius occursum consternata persequentium agmina supinatis corporibus conciderunt? Quam ergo infirmitatem dominatam huius corporis credis, cuius tantam habuit natura virtutem? Sed fortè dolorem vulnerum timuit. Quem, rogo, ô tu Dominicæ infirmitatis assertor, penetrantis carnem claui habuit terrorem, qui excisam aurem solo restituit attactu? Producens hæc aurem manus, clauum dolet, & sentit vulnus, qui alteri dolorem vulneris non reliquit? Pungendæ carnis me-

Mat. 16. d

Ioan. 18. a

Ibid. paulò inferius.

tu tristis est cuius in attactu caro post cædem sanatur? Idem, Collatis ergo dictorum gestorumque virtutibus demõstrari non est ambiguum, in natura corporis eius infirmitatem corporeæ naturæ non fuisse: & passionem illam licet corpori illata sit, non tamen naturam dolendi corpori intulisse: quia licet forma corporis nostri esset in Domino, non tamen vitiosæ infirmitatis nostræ forma erat in corpore, quod ex conceptu spiritus sancti Virgo progenuit. Audisti Lector verba Hilarij, quibus dolorem excludere videtur. Sed si excussa sensus & impietatis hebetudine, præmissis diligenter intendas, atque ipsius scripturæ circunstantiam inspicias, dictorum rationem atque virtutem percipere vtcunque poteris: & intelligentiam arguere non attentabis. Intelligitur enim ea ratione dixisse dolorem passionis in Christum non incidisse, & virtutem corporis Christi sibi excepisse vim pœnæ sine sensu pœnæ: quia doloris causam & meritum in se non habuit. Quod videtur notasse vbi ait, Non habens naturam ad dolendum. Et ideo non iudicanda est caro illius secundum naturam nostri corporis, nec in eo etiam dominium habuit passio: ita etiam non habuit naturam ad timendum vel tristandum, quia non habuit talem naturam, in qua esset causa timoris vel tristitiæ. Itaque necessitas timendi nõ fuit in eo sicut est in nobis. Nec natura doloris fuit in eo, sicut est in nobis. Tristitiam tamen in eo fuisse consequenter asserit, sed causam eius extitisse, non suam mortem, sed defectum Petri & aliorum Apostolorum. Dicit enim Christum non propter mortem, sed vsque ad mortem tristem fuisse, his verbis, Interrogo quid sit Christum tristem esse vsque ad mortem, & tristem esse propter mortem? non enim eiusdem significationis est, tristem esse propter mortem, & vsque ad mortem: quia vbi propter mortẽ tristitia est, illic mors causa tristitiæ est, vbi verò tristitia vsque ad mortem est, mors non tristitiæ est causa, sed finis. Adeò autem non propter mortem suscepta est tristitia vt sit destituta per mortem. Non ergo sibi tristis est, sed illis qui in scandalo per infirmitatem carnis erant futuri: quos monet orare, ne inducantur in tentationem, qui antè polliciti erant se non scandalizari.

Exo. li. 10. paulò inferius.

De tristitia Christi, & eius causa secundum eundem. Lib. 10. paulò inferius ad præcedentia.

Ibid. paulò inferius.

AN

AN IN CHRISTO FVERIT NECESsitas patiendi & moriendi, quæ est defectus generalis.

Distinct. XVI. A

HIc oritur quæstio ex prædictis duceus originem. Dictum est enim suprà, quòd Christus in se nostros defectus susscepit præter peccatum. Est autem hominis quidam generalis defectus, qui peccatum non est, scilicet necessitas patiendi vel moriendi. Vnde corpus nostrum non tantum mortale, sed etiam mortuum dicitur: quia nun tantùm aptitudinem moriendi, sed etiam necessitatem habet. Ideo quæritur, vtrum necessitas talis in Christi carne fuerit. De aptitudine enim moriẽdi, quòd in eo fuerit, ambiguum non est: quæ etiam ante peccatum in homine fuit, quando aliquis in eo non fuit defectus, nec ergo mortalitas illa tunc in eo fuit defectus, quia natura ei erat. Vnde etiam quidam talẽ mortalitatem in nobis non esse defectum non improbè tradunt, sed necessitatem moriendi vel patiendi: quæ etiam mortalitas dicitur vel passibilitas. Dicitur enim homo nunc passibilis vel mortalis, non modò propter aptitudinem, sed etiam propter necessitatem. Sed nunquid hic defectus fuit in Christi carne? Anima quoque eius cùm passibilis extiterit ante mortem, nunquid necessitatem patiendi habuit? Si enim necessitas patiendi vel moriendi fuit in Christo, non videtur sola voluntate miserationis defectus nostros accepisse. Ad quod dici potest, Christum voluntate nõ necessitate suæ naturæ hos defectus sicut alios susscepisse, scilicet, necessitate patiendi in anima, simul autem patiendi & moriendi in carne. Verùm hãc necessitatẽ non habuit ex necessitate suæ cõditionis, quia à peccato immunis: sed ex sola voluntate accepit, de nostra infirmitate ponens tabernaculum suum in sole, scilicet, sub tẽporali mutabilitate & labore. Vnde super epistolam ad Hebræos authoritas dicit, quòd sicut hominibus aliis & iure & lege naturæ statutum est semel mori: ita & Christus eadem necessitate & iure naturæ semel oblatus est, & non sæpè. Nec ideo dicit iure naturæ, quòd ex natura suæ conditionis hunc defectum traxerit: qui etiam non prouuit nobis ex natura secundùm quòd priùs est instituta, sed ex ea peccato vitiata: & ideo dicitur hic defectus naturalis,

Quomodo verbi seu Christi incarnatio ordinatur ad nostrã redẽptionẽ quantũ ad passionem doloris in speciali. Rom. 8. b Quòd mortalitas ante peccatũ non fuit in homine defectus. An animæ Christi habuit necessitate patiendi. Psal. 18. Glossa super illud cap. 9. ad He. Sta-

tutum est omnibus mori.

lis, quia quasi pro natura inoleuit in omnibus diffusus.

De statibus hominis, & quid de singulis Christus accepit.

ET est hîc notandum Christum de omni statu hominis aliquid accepisse, qui omnes venit saluare. Sũt enim quatuor status hominis. Primus ante peccatum: Secundus post peccatum, & ante gratiam: Tertius sub gratia: Quartus in gloria. De primo statu accepit immunitatem peccati. Vnde Aug. lud Ioannis Euangelistæ exponens, Qui de sursum venit super omnes est: dicit Christum venisse de sursum, id est, dei. titudine humanæ naturæ ante peccatum: quia de illa altitudine sumpsit verbum Dei humanam naturam, dum non assumpsit ipsam culpam, cuius assumpsit pœnam. Sed pœnam assumpsit de statu secundo, & alios defectus. De tertio vero gratiæ plenitudinem. De quarto non posse peccare, & Dei perfectam contemplationem. Habuit enim simul bona Viæ quædam, & bona Patriæ, sicut & quædam mala Viæ.

Super Ioũ. 3. d. citantur verba in glossa super hũc locum.

SI OMNIS CHRISTI ORATIO vel voluntas expleta sit.

Distinct. XVII.

Quomodo Christi incarnatio ordinatur ad nostrã redẽptionẽ quantũ ad vsum virtutis, præsertim de voluntate & oratione.

POST prædicta cõsiderare oportet, vtrùm Christus aliquid voluerit vel orauerit quod factũ non sit. Hoc enim existimari potest per hoc quod ipse ait, Pater, si possibile est transeat à me calix iste. Verũtamen non quod ego volo, sed quod tu vis. Hîc namque voluntatem suam à patris voluntate discernere videtur.

De voluntatibus Christi secundum duas naturas.

QVOCIRCA ambigendum non est diuersas in Christo fuisse volũtates iuxta duas naturas, diuinam, scilicet, ve luntatem & humanam. Humana voluntas est affectus rationis vel affectus sensualitatis: & alius est affectus animæ secundum rationem, alius secundum sensualitatem: vterque tamen dicitur humana voluntas. Affectu autem rationis d volebat, quod volũtate diuina, scilicet, pati & mori: sed affectu sensualitatis non volebat, imò refugiebat, nec tamen eo caro cõtra spiritum vel Deum concupiscebat: quia vtiit

Mat. 26. d

Augst.

Augst. nonnullum est vitium cum caro concupiscit aduersus spiritum. Caro autem dicta est concupiscere, quia hoc secũdum ipsam agit animam, sicut anima per aurem audit, & per oculum videt. Caro enim nihil nisi per animam concupiscit. Sed concupiscere dicitur, cùm anima carnali concupiscentia spiritui reluctatur, habens carnalem delectationem de carne, & à carne aduersus delectationem, quàm spiritus habet. Ipsius autem carnalis concupiscentiæ causa non est in anima sola, nec in carne sola: ex vtroque enim fit, quia sine vtroque delectatio talis non sentitur. Talis ergo rixa talisque cõcertatio in anima Christi nullatenùs esse potuit, quia carnalis concupiscentia ibi esse nequiuit. Dei etiam voluntas erat, & rationi placebat, vt illud secũdum carnem vellet, quatenus veritas humanitatis in eo probaretur. Nam qui hominis naturam suscepit, quæ ipsius sunt subire debuit. Ideóque sicut in nobis duplex est affectus, mentis scilicet & sensualitatis: ita & in eo debuit esse geminus affectus, vt mentis affectu vellet mori, & sensualitatis affectu nollet: sicut in viris sanctis fit, Petro enim ipsa Veritas dicit, cùm senueris, extendes manus tuas, & alius præcinget te, & ducet te quò non vis, scilicet ad mortem. Quod exponens Augst. dicit quòd Petrus ad illam molestiam nolens est ductus, nolens ad eam venit: sed volens eam vicit: & reliquit affectum infirmitatis, quo nemo vult mori, qui adeò est naturalis, vt eum Petro nec senectus abstulerit. Vnde etiã Dominus ait: Transeat à me calix iste, sed vicit eum vis amoris. Ergo & in Christo secundum humanitatem, & in membris eius geminus est affectus: vnus rationis charitate informatus, quo propter Deum quis mori vult: alter sensualitatis, carnis infirmitati propinquus & ei coniunctus, quo mors refugitur. Vt enim Augustinus ait: Paulus mentis ratione cupit dissolui & esse cum Christo, sensu autem carnis refugit & recusat. Hoc habet humanus affectus, quoniam qui diligit vitam, odit mortem. Secundum istum affectum Christus mori noluit, nec obtinuit quod secundum istum affectum petiit.

Lib. 19 de ciuit. Dei, c. 4 lib. de Gen. ad li. 10. cap. 12. Ad Galat. 5. cap.

Ioan. vlt. f Tom. 9. tra ctat. 123. in fine.

Mat. 26. d Aug. epist. 120. quæ est de gratia noui te sta. ad Hosp. c. 6. Ad Philip. 1. c.

Authoritatibus probat diuersas in Christo voluntates. C

EX affectu ergo humano quem de Virgine traxit, volebat non mori, & calicem transire orabat. Vnde Beda: Orat

Matt. 26. transire calicem, quia homo erat, dicens: Pater, transeat à me
Ioan. 6. d calix iste. Ecce habet voluntatem humanam expressam. Vide
Glossa allegat sub nomine Hiero. super Marc. 14. sed re vera sunt Bedæ comment. suorum lib. 4. circa hunc locũ Mar. 14. Concio ne prima enarrationis in Psa. 32. sup eo loco: rectos decet collaudatio. Tomo 8. Mat. 26. d Super Psa. 93. post medium enarrationis cir ca illud. Quousque tusi. conu. in iudic. Cap. 3. con fusè per totũ, c. to. 2. Marc. 14. Ioan. 16. b. & 17. a

iam rectum cor: Sed non quod ego volo, sed quod tu vis. Vo-
de alibi: Non veni facere voluntatem meam, quam scilicet
temporaliter sumpsi ex Virgine: sed volũtatem eius qui mi-
sit me, quàm scilicet æternus habui cum patre. Hic apertè di-
cit duas in Christo fuisse voluntates, secundum quas diuersa
voluit Hieronymus quoque super illum locum: Spiritus
promptus est, caro autem infirma: dans intelligi hîc duas vo-
luntates exprimi, ita ait: Hoc contra Eutychianos, qui dicũt
in Christo vnam tantùm voluntatem. Hîc autem ostendit
humanam, quæ propter infirmitatem carnis recusat passio-
nem: & diuinam quæ prompta est perficere dispensationem.
Augustinus etiam duas in Christo asserit voluntates, dicens:
Quantum distat Deus ab homine, tantum voluntas Dei à
voluntate hominis. Vel hominem Christus gerens ostendit
priuatam voluntatem quandam hominis, in qua & suam &
nostram figurauit qui caput nostrũ est, & ad eum sicut mem-
bra pertinemus. Pater, inquit, si fieri potest, transeat à me ca-
lix iste. Hæc humana voluntas erat, proprium aliquid, & tan-
quam priuatum volens. Sed quia rectum vult esse hominem,
& ad Deum dirigi, subdit: Non quod ego volo, sed quod tu
vis. Ac si diceret: Vide te in me, quia potes aliquid proprium
velle, vt Deus aliud velit. Conceditur hoc humanæ fragilita-
ti. Idem alibi, Christus in passione duas expressit voluntates
in se secundum duas naturas. Ait enim: Pater si fieri potest,
transeat à me calix iste. Ecce habes hominis voluntatem,
quam ad diuinam continuò dirigens, ait: Verumtamen non
sicut ego volo, sed sicut tu. Ambrosius ita etiam in lib. 12. de
fide, Scriptum est: Pater si fieri potest, transfer à me calicem
hunc. Verba Christi sunt, sed quomodo & in qua forma di-
cantur, aduerte. Hominis substantiam gerit, hominis assum-
pſit affectum. Non ergo quasi Deus, sed quasi homo loquitur.
Suscepit quidem voluntatem meam. Mea est voluntas, quam
suam dixit, cùm ait: Non sicut ego volo, sed sicut tu vis. Cùm
autem dixit: Omnia quæ habet Pater, mea sunt, quia nihil
excipitur: sine dubio quam pater habet, eandem & filius ha-
bet voluntatem. Eadem est Christi voluntas, quæ paterna.
Vna ergo voluntas est patris & filij. Sed alia est voluntas ho-
minis, alia Dei: vt scias vitam in voluntate esse hominis, pas-
sionem

sionem autem Christi in voluntate diuina, vt pateretur pro
nobis. His testimoniis euidenter docetur in Christo duas
fuisse volũtates: quod quia negauit Macharius Archiepisco-
pus, in Constantinopolitana Synodo condemnatus est. Et ex
affectu humano sensualitatis quidem, non rationis, illud vo-
luit & petiit, quod non impetrauit. Nec ideo petiit vt impe-
traret, quia sciebat Deum non esse facturũ illud, nec illud he-
ri volebat affectu rationis, vel voluntate diuinitatis. Ad quid
ergo petiit? Vt membris formam præberet imminente tur-
batione clamandi ad Dominum, & subijciendi voluntatem
suam diuinę voluntati: vt si pulsante molestia tristentur, pro
eiusdem amotione orent. Sed si nequeunt vitare, dicãt quod
ipse Christus. Non ergo ad insipientiam fuit, quòd Christus
clamans non exauditur ad salutem corporalem. Bonum qui-
dem petiit, scilicet vt non moreretur: sed melius erat vt mo-
reretur, quod & factum est.

De eo quod Ambrosius dicit Christum dubitasse affectu humano. D

CÆTERVM non parùm nos mouent verba Ambrosij, *Cap. 3. Marc. 14. Psal. 134.*
quibus significare videtur Christum secundùm humanum
affectum de patris potentia dubitasse: sic dicens in libro se-
cundo de fide: De quo dubitat, de se, an de patre? De eo vti-
que cui dixit: Transfer, dubitat hominis affectu. Nam Deus
non de patre dubitat, nec de morte formidat. Propheta etiam
non dubitat, qui nihil Deo esse impossibile asserit: Omnia
quæcunque voluit fecit. Nam infra homines constitues
Deum? Propheta non dubitat, & filium dubitare tu credis?
Vt homo ergo dubitat, vt homo locutus est. His verbis in-
sui videtur, quòd Christus, non inquantùm Deus est, vel Dei
filius, sed inquantùm homo, dubitauerit affectu humano.
Quod ea ratione dictum accipi potest, non quia ipse dubita-
uerit, sed quia modum gessit dubitantis, & hominibus dubi-
tare videbatur.

Verba Hilarij longè diuersam exprimentia sententiam à præmissa. E

ILLVD etiam ignorandum non est, quod Hilarius as-
serere videtur Christum non sibi, sed suis orasse, cùm dixit:

Transfer

Lib.10.de Trin.longè satis ab initio libr. sed antè medium.
Ioan.13.d
Mar.14.d

Transfer à me calicem hunc: sicut nec sibi, sed suis timuit. Nec eum voluisse, vt sibi non esset passio, sed vt à suis transiret calix passionis, ita inquiens: Si passio honorificatura eum erat, sicut Iuda exeunte ait: Nunc honorificatus est filius hominis: quomodo tristem eum metus passionis effecerat: nisi fortè tam irrationabilis fuerit, vt pati mortem timuerit, quæ patientem se glorificatura esset? Sed fortè timuisse vsque eò existimabitur, vt transferri à se calicem deprecatus sit, dicés: Pater, transfer calicem hunc à me. Quomodo enim per patiendi metum transferri deprecaretur à se, quod per dispensationis studium festinaret implere? Non enim conuenit vt pati nolit, qui pati venit: & cùm pati eum velle cognosceres, religiosiùs fuerat hoc confiteri, quàm ad id impiè stultitiæ prorumpere, vt eum assereres ne pateretur orasse, quem pati velle cognosceres. Non ergo sibi tristis fuit, neque sibi orat transire calicem, sed discipulis, ne in eo calix passionis incumbat, quem à se transire orat, ne in his scilicet maneat. Non enim rogat ne secum sit, sed vt à se transeat. Deinde ait: Non sicut ego volo, sed sicut tu vis. Humanæ in se solicitudinis significans consortium, sed non discernens sententiam sibi communis cum patre voluntatis. Pro hominibus ergo vult transire calicem, per quem omnes discipuli erant tentandi: & ideo pro Petro rogat, ne deficiat fides eius. Sciens ergo hæc omnia post mortem suam desitura, vsque ad mortem tristis est: & sic hunc calicem non posse transire, nisi biberit, ideo ait: Pater mi, si non potest transire calix iste nisi bibam illum, fiat voluntas tua: sciens in se consummata passione metum calicis transiturum, qui nisi eum bibisset, transire non posset: nec finis terroris nisi consummata passione, terrori succederet, quia post mortem eius per virtutum gloriam Apostolicæ infirmitatis scandalum pelleretur. Intende Lector his verbis pia diligentia, ne sint tibi vasa mortis.

Ibidem.
Multis interpositis.
Paulò inferiùs.
Luc.22.c
Mat.26.d

SI CHRISTVS MERVIT SIBI ET nobis, & quid sibi, & quid nobis.

Distinct. XVIII.

Quomodo verbi seu

DE merito etiam Christi præmittendum non est, de quo quidam dicere solent, quòd non sibi, sed membris tantùm

tùm meruerit. Meruit quidem membris redemptionem à diabolo, à peccato, à pœna, & regni reserationem, vt amota ignea romphea, liberè pateret introitus: sed & sibi meruit im passibilitatis & immortalitatis gloriam, sicut ait Apostolus, Christus factus est pro nobis obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis: propter quod & Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen quod est super omne nomen. Apertè dicit Apostolus Christum propterea exaltatum per impassibilitatis gloriam: quia est humiliatus per passionis obedientiam. Humilitas ergo passionis, meritum fuit exaltationis: & exaltatio præmium humilitatis. Vnde Augustinus exponens præmissum caput, ita vt Christus resurrectione glorificaretur, prius humiliatus est passione. Humilitas claritatis est meritum: claritas humilitatis est præmium. Sed hoc totum factum est in forma serui. In forma enim Dei semper fuit, & erit claritas. Item Ambrosius idem cap. tractans, ait: Quid & quantum humilitas mereatur, hîc ostenditur. His testimoniis euidens fit, quòd Christus per humilitatem & obedientiam passionis meruit clarificationē corporis: nec id solùm, sed etiam impassibilitatem animæ. Anima enim ipsius ante mortem erat passibilis, sicut caro mortalis: sed post mortem merito humilitatis & anima impassibilis facta est, & caro immortalis. Vtrùm autem anima sit facta impassibilis, quando caro facta est immortalis, scilicet ipso resurrectionis momēto, de authoritate nobis certum non est. Sed vel mox post carnis separationem anima impassibilitate donata est: aut in resurrectione, quando caro refloruit.

rum meruerit.
Christi in ordinatur ad nostrā redemptionem, quam exaltauit illum, nem, quam tum ad vsum volum tatis pront respicit exercitium merendi.
Ad Phi.2.
Trac. 104. super Ioan.
circa illud Ioan.17. Clarifica filiū tuum.
Expositione ne ad illud 2. ad Phil. Propter quē & Deus il lum super exaltauit.
Tomo 4. Quod anima Christi fit facta im passibilis.

Quòd à conceptu meruit sibi Christus hoc quod per passionem.

NEC solùm hoc meruit Christus quando patri obediens crucem subiit: sed etiam ab ipsa conceptione ex quo homo factus est, per charitatem & iustitiam, & alias virtutes, in quarum plenitudine fuit secundùm hominem conditus, sibi tantùm meruit, quantùm pòst per martyrij tolerantiā. Tanta enim plenitudo spiritualium charismatum in eo fuit, quòd in eis proficere non potuit: & ideo melior ipsius anima fieri non potuit, quàm ab initio suę conditionis extitit, quia proficere in meritis non valuit. Vnde Gregorius ait: Non habuit

Super Ezech. lib.1. Cap.6.pau lò post prin cipium, vbi exponit my sticè illud Ex 25. Facies &

omninò

candelas ductiles.

omninò Christus iuxta animæ meritum, quo potuisset proficere, in membris autem quæ nos sumus quotidie proficit. Non ergo plus meruit sibi per crucis patibulū, quàm à conceptione meruit per gratiam virtutum. Non ergo profecit secundùm animæ meritū, quantùm ad virtutem meriti: profecit tamen quantùm ad numerum meritorum. Plura enim habuit merita in passione, quàm in conceptione: sed maioris virtutis non extiterunt in merendo plura, quàm antè fuerāt pauciora. Meruit ergo à conceptione non modò gloriā impassibilitatis & immortalitatis corporis: sed etiam impassibilitatem animæ. Per quid? Per obedientiam & voluntatem perfectam, quam non tunc primò habuit, nec maiorem cùm pati cœpit & mori. Obediens enim, perfectus & bonus extitit secundùm hominem, ex quo fuit homo. Habuit ergo anima illa aliquod bonum in se post mortem, quod non habuit antè. Num ergo beatior vel melior fuit quam antè? Absit quòd melior fuerit: quia nec sanctior, nec gratia cumulatior. Nec etiam beatior fuit in Dei contemplatione, in quo præcipuè beatitudo consistit. Potest tamen dici in hoc beatior fuisse, quia ab omni miseria immunis. Ex quo nequit inferri simpliciter, quòd beatior fuerit.

Ad Philip. 2. b

In li. 2. cōtra Maxi. c. 3. & lib. 3. c. 2. Vide in glo. ord. ad illud ad Phil. 2. Et donauit illi nomen.

De eo quod scriptum est: Donauit illi nomen quod est c
super omne nomen.

Nec tantùm gloriam impassibilitatis & immortalitatis meruit, sed etiam meruit donari sibi nomen quod est super omne nomen, scilicet honorificentiam, quòd vocatur Deus: hoc tamen nomen ante mortem habuit. Habuit enim hoc nomen Dei filius, inquantùm Deus est, ab æterno per naturam: inquantùm verò homo factus est: habuit ex tempore per gratiam. Verumtamen Augustinus dicit homini donatū esse illud nomen, non Deo: quia illud nomen habuit, cùm in forma Dei tantùm erat. Sed cùm dicitur: Propter quod illum exaltauit, & donauit illi nomen quod est super omne nomē: satis apparet propter quid exaltauerit, id est, propter obedientiam, & in qua forma exaltatus sit. In qua enim forma crucifixus est, in ea exaltatus est, & in ea donatum est ei nomen: vt cùm ipsa forma serui nominetur vnigenitus filius Dei, hoc illi donatum est vt homini, quod iam habebat idem ipse

Quod nomē illi datum est homini & nō Deo.

Dist. 6. liter. B.

ipse Deus. Hoc ergo per gratiam accepit, vt ipse ens homo, vel subsistens in forma serui, id est, in anima & carne nominetur & sit Deus. Sed nunquid hoc tunc meruit? suprà enim dictum est, quia hoc tantum bonum homo ille non meruit. Quomodo ergo hîc dicitur: Propter obedientiam donatum est ei hoc nomen? Secundum tropum illum in scriptura crebrissimum hoc capiendum est, quo dicitur res fieri quando innotescit. Post resurrectionem verò quod antè erat in cuiusdam positum est, vt scirent homines & dæmones. Manifesta ergo illius nominis donauit ei Deus post resurrectionem: sed illam meruit per obedientiam passionis, qui cò quòd obediuit patiendo, exaltatus est resurgendo, & per hoc manifestatum est nomen. Hoc eodem tropo vsus est etiam Dominus post resurrectionem dicens: Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra: non quòd tunc primò acceperit, sed quam antè habebat, tunc manifestata est potestas. Cæterùm Ambrosius dicit nomen illud donatum esse Deo, non homini: & videtur secundùm verborum superficiem, opposita Augustinus sed intelligentia non obuiat, licet diuersum sapiat. Nam Ambrosius de naturali donatione id dictum intelligit, qua æternaliter pater generando dedit filio nomen quod est super omne nomen, scilicet esse Deum per naturam: quia genuit ab æterno filium plenum & sibi æqualem Deum. Quod tamen nomen Apostolus propter passionis obedientiam Christo donatum dicit. Sed præmisso locutionis modo accipiendum est.

Tropus.

Mat. 28. b

Ambrosij quòd datū fuit Deo & nō Domini.

In cōmentario ad c. 2. ad Phil. in medio commēt. rij, in to. 4. & citatur in glo. ord. ad eundem locum Pauli.

Si Christus sine omni merito illa habere potuit. D

Si verò quæritur, vtrùm Christus illam immortalitatis & impassibilitatis gloriam, & nominis Dei manifestationē, sine omni merito habere potuerit: sanè dici potest, quia humanam naturam ita glorioſam suscipere potuit, sicut in resurrectione extitit. Noménque suum etiam aliter hominibus manifestare potuit: sed homo passibilis esse non potuit, sicut fuit, & ad illam gloriam sine merito peruenire. Potuit quidem peruenire ad illam sine merito passionis, quia potuit consumpta mortalitate immortalitatis gloria vestiri: sed nō sine merito iustitiæ & charitatis, aliarúmque virtutum. Non enim Christus homo esse potuit, in quo plenitudo virtutum & gratiæ non fuerit. Nec virtutes ei inesse potuerunt cilicio morta-

mortalitatis induto: quin per eas mereretur. Habens ergo has virtutes secundùm hominẽ passibilem ac mortalem non potuit non mereri gloriam immortalitatis. Non ergo potuit factus mortalis, sine merito gloriam impassibilitatis & immortalitatis ac manifestationem Dei nominis consequi. Potuit tamen hoc assequi sine merito passionis: quia per passionem nil sibi meruit, quod non antè per virtutes meruerit.

De causa mortis & passionis Christi.

Matt.11.d *Ioan.8.d* *Philip.3.b* *Ad Hebr. 5.c*

AD quid ergo voluit pati & mori, si ei virtutes ad meredum illa sufficiebant? Pro te, non pro se. Quomodo pro me? Vt ipsius passio & mors tibi esset forma & causa. Forma virtutis & humilitatis: causa gloriæ & libertatis. Forma, Deo vsque ad mortem obediendi: & causa tuę liberationis ac beatitudinis. Meruit enim nobis per mortis ac passionis tolerantiam, quod per præcedentia non meruerat, scilicet aditum paradisi, & redemptionem à peccato, à pœna, à diabolo: & per mortem eius hæc nos adepti sumus, scilicet redemptionem, & filiorum gloriæ adoptionem. Ipse enim moriendo factus est hostia nostræ liberationis. Sed quomodo per mortem nos à diabolo & à peccato redemit, & aditum gloriæ aperuit? Decreuerat Deus in mysterio, vt ait Ambrosius, propter primum peccatum non intromitti hominem in paradisum, id est, ad Dei contemplationem non admitti, nisi in vno homine tanta existeret humilitas, quæ omnibus suis proficere posset: sicut in primo homine tanta fuit superbia, quæ omnibus suis nocuit. Non est autem inuentus inter homines aliquis quo id posset impleri, nisi Leo de tribu Iuda, qui aperuit librum, & soluit signacula eius, implendo in se omnem iustitiam, id est, consummatissimam humilitatem, qua maior esse non potest. Nam omnes alij homines debitores erant, & vix vnicuique sua virtus sufficiebat & humilitas. Nullus ergo eorum hostiam poterat offerre sufficientem reconciliationi nostræ. Sed Christus homo sufficiẽs & perfecta fuit hostia: qui multò ampliùs est humiliatus, amaritudinem mortis gustando, quàm ille Adam superbiendo per esum ligni vetiti noxia delectatione perfruendo. Si ergo illius superbia omnium extitit ruina, ipsum de paradiso mittens foras, aliisque occludens ianuam, multò magis Christi humilitas,

In cõment. super 5.c. ad Rom. circa illud: Qui est forma futuri. *Apoc.5.c* *Rom 5.b* *Matth.3.d* *Genes.3.b*

humilitas, qua mortem gustauit, ingressum regni cælestis omnibus suis impleto Dei decreto aperire valuit, atque decreti delere chirographum. Vt enim ait Ambr. Tantum fuit peccatum nostrum, vt saluari non possemus, nisi vnigenitus Dei filius pro nobis moreretur, debitoribus mortis: sed sic dignos nos fecit testamenti & promissæ hæreditatis. Quod non ita est intelligendum, quasi non alio modo saluare nos potuerit, quàm per mortem suam: sed quia per aliam hostiam non potuit nobis aperiri regni aditus, & fieri salus, nisi per mortem vnigeniti: cuius tanta fuit (vt dictum est) humilitas & patientia, vt eius merito pateret credentibus in eum aditus regni. Magna ergo in morte vnigeniti præstita sunt nobis, vt liceat nobis redire in patriam: sicut olim in morte summi Pontificis, his qui ad ciuitatem refugij confugerant, securè ad propria remeare. Ecce aliquatenus ostensum est, qualiter per Christi mortem aditus regni sit nobis paratus.

Ad col.2. c.in Glos. ordinariã super 9.c. epistol. ad Heb. circa illud, Ideo noui Testam. Nu.15.d. & Iosue 20.a.b.

HIC QVÆRITVR QVALITER à diabolo & à peccato nos redemit per mortem.

Distinct. XIX.

NVnc ergo quæramus, quomodo per mortem ipsius à diabolo, & à peccato, & à pœna redempti sumus. A diabolo ergo & à peccato per Christi mortem liberati sumus: quia, vt ait Apostolus, in sanguine ipsius iustificati sumus, & in eo quòd sumus iustificati, id est à peccatis soluti, à diabolo sumus liberati, qui nos vinculis peccatorum tenebat. Sed quomodo à peccatis per eius mortem soluti sumus? Quia per eius mortem, vt ait Apostolus, commendatur nobis charitas Dei, id est, apparet eximia & commendabilis charitas Dei erga nos in hoc, quòd filium suum tradidit in mortem pro nobis peccatoribus. Exhibita autem tantæ erga nos dilectionis arra, & nos mouemur, accendimúrque ad diligendum Deum, qui pro nobis tanta fecit: & per hoc iustificamur, id est, soluti à peccatis, iusti efficimur. Mors ergo Christi nos iustificat, dum per eam charitas excitatur in cordibus nostris. Dicimur quoque & aliter per mortem Christi iusti ficari, quia per fidem mortis eius à peccatis mundamur. Vnde Apostolus, Iustitia Dei est per fidem Iesu Christi. Et item, Quem deus proposuit propitiatorem per fidem in sanguine

De redẽptione nostra facta per passionem Christi quantum ad efficaciã & vtilitatẽ. Rom.3.d. & Rom. 5.b ad Ro.8.f Act.13.b Rom.3.c. Ibid.d Num.2.c.

ipsius, id est, per fidem passionis: vt olim aspicientes in serpentem æneum in ligno erectum, à morsibus serpentum salvabantur. Si ergo recte fidei intuitu in illum respicimus, qui pro nobis pependit in ligno, à vinculis diaboli soluimur, id est, à peccatis: & ita à diabolo liberamur, vt nec post hanc vitam in nobis mueniat quod puniat. Morte quippè sua vno verissimo sacrificio, quicquid culparum erat, vnde nos diabolus ad luenda supplicia detinebat, Christus extinxit, vt in hac vita tentando nobis non prævaleat. Licet enim nos tentet post Christi mortem quibus modis antè tentabat, non tamen vincere potest, sicut antè vincebat. Nam Petrus, qui ante Christi mortem voce ancillæ territus negauit, post mortem ante reges & præsides ductus non cessit. Quare? quia fortior, id est, Christus veniens in domum fortis, id est, in corda nostra, vbi diabolus habitabat, alligauit fortem, id est, à seductione compescuit fidelium: vt tentationem quæ ei adhuc permittitur, non sequatur seductio. Itaque in Christi sanguine, qui soluit quæ non rapuit redempti sumus à peccato, & per hoc à diabolo. Nam vt ait Aug. in ipso vincuntur inimicæ nobis inuisibiles potestates, vbi vincuntur inuisibiles cupiditates. Fuso enim sanguine sine culpa omnium cui parũ chirographa deleta sunt, quibus debitores qui in eum credunt à diabolo antè tenebantur. Vnde, Qui pro multis effundetur. Per illum ergo redempti sumus, in quo princeps mundi nihil inuenit. Vnde Aug. causam & modum nostræ redemptionis insinuans, ait, Nihil inuenit diabolus in christo vt moreretur: sed pro voluntate patris mori christus voluit, non habens mortis causam de peccato, sed de obedientia & iustitia mortem gustauit, per quam nos redemit à seruitute diabuli. Incideramus enim in principem huius seculi, qui seduxit Adam, & seruum fecit, cœpitque nos quasi vernaculos possidere: sed venit redẽptor, & victus est deceptor. Et quid fecit redemptor captiuatori nostro? Tetendit ei muscipulam crucem suam: posuit ibi quasi escam, sanguinem suum. Ille autem sanguinem suum fudit, non debitoris, per quod recessit à debitoribus. Ille quippè ad hoc sanguinem suum fudit, vt peccata nostra deleret. Vnde ergo nos diabolus tenebat, deletum est sanguine redemptoris. Non enim tenebat nos nisi vinculis peccatorum nostrorum: istæ erant catenæ captiuorum. Venit ille, alligauit fortè vinculis passionis suæ: intrauit in domum eius, id est, in corda eorum vbi ipse habitabat, & vasa eius, scilicet nos eripuit, quæ ille impleuerat amaritudine sua: Deus autẽ noster vasa eius eripiens & sua faciens, fudit amaritudinem, & impleuit dulcedine per mortem suam à peccatis redimens, & adoptionem gloriæ filiorum largiens.

Aug. li. 4. de Tri. Luc. 12. f Act. 4. Luc. 11. c Psal. 68. In lib. de Agone Christiano c. 2. in tomo 3 Aug. li. de Baptismo Parvulorũ 2. qui aliàs dicitur de Peccatorũ Meritis & Remissione, c. 30 tom. 7. Ibid c. 31. & lib. 13. de Trinit. cap. 15. Beda quoque super illud ad Hebr. 2. Vt per mortẽ destrueret & Glossa ibidem. Mat. 12. c Mar. 3. d

Rom. 8. c. Ephe. 1. a

Cur Deus homo mortuus. B

FACTVS est ergo homo mortalis, vt moriendo diabolum vinceret. Nisi enim homo esset qui diabolum vinceret, nõ iustè sed violẽter, homo ei tolli videretur, qui se illi spõte subiecit. Sed si eum homo vicit iure manifesto hominem perdidit: & vt homo vincat, necesse est vt Deus in eo sit, qui eum à peccatis immunem faciat. Si enim per se homo esset, vel angelus in homine, facilè peccaret, cùm vtrumque natura per se constet cecidisse. Ideo Dei filius hominem passibilem sumpsit, in quo & mortem gustauit, quo cælum nobis aperuit: & à seruitute diaboli, id est, à peccato (seruitus enim diaboli peccatum est) & à pœna redemit.

Coloss. 3.

Quomodo & à qua pœna Christus nos redemit per mortem. C

A qua pœna? temporali, & æterna. Ab æterna quidem relaxando debitum: à tẽporali verò penitùs nos liberabit in futuro, quando nouissima mors inimica destrueretur. Adhuc enim expectamus redemptionem corporis: secũdùm animas verò iam redempti sumus ex parte, non ex toto, à culpa non à pœna, nec omninò culpa. Non enim ab ea sic redempti sumus, vt non sit, sed vt non dominetur.

1. Cor. 15. d Rom. 6. b

Quomodo pœnam nostram portauit D

PECCATA quoque nostra, id est, pœnam peccatorum nostrorum dicitur in corpore suo super lignum portasse: quia per ipsius pœnam quam in cruce tulit, omnis pœna temporalis, quæ pro peccato conuersis debetur, in baptismo penitus relaxatur, vt nulla à baptizato exigatur, & in pœnitentia minoratur. Non enim sufficeret illa pœna, qua pœnitentes ligat ecclesia, nisi pœna Christi cooperaretur, qui

1. Pet. 2. d Esa. 53. d

pro nobis soluit. Vnde peccata iustorum, qui fuerunt ante aduentum, in substentatione Dei fuisse vsque ad Christi mortem, dicit Apostolus, ad ostensionem iustitiæ eius in hoc tempore. Ecce apertè expositum est, quomodo & quid Christus per mortem nobis meruit & impetrauit.

Rom.3.d.

Si solus Christus debet dici redemptor, vt solus dicitur mediator. 5

1.Tim.2.b Gal.3.c. Esa.41.d

VNDE ipse verè dicitur mundi redemptor, & Dei hominúmque mediator. Sed mediator in scriptura dicitur solus filius: Redemptor verò aliquando etiam pater vel spiritus sanctus. Sed hoc propter vsum potestatis, non propter exhibitionem humilitatis & obedientiæ. Nam secundùm potestatis simul & obedientiæ vsu, filius propriè dicitur redemptor: quia in se expleuit per quæ iustificati sumus: & ipsam iustificationé est operatus potentia deitatis cum patre & spiritu sancto. Est ergo redemptior, inquantùm est Deus, potestatis vsu: inquantum homo, humilitatis effectu. Et sæpius dicitur redemptor secundùm humanitatem, quia secundùm eam & in ea suscepit & impleuit illa sacramenta, quæ sunt causa nostræ redemptionis. Propriè ergo filius dicitur redemptor.

Augu. super Psal. 103. concione 4. circa illud Draco. iste.

De mediatore 6

1.Tim.2. b Ioh 31.b Rom.5.b. Augstin. tract. 11. circa illud Ioan 17. Et dilexisti eos. Sap.11.d Augu. li. de ri.13. c.16.

QVI solus dicitur mediator, non pater vel spiritus sanctus. De quo Apostol. Vnus mediator Dei & hominum homo Christus Iesus, id est, per hominem quasi in medio arbiter est ad componendam pacem, id est, ad reconciliandum homines Deo. Hic est arbiter quem Iob desiderat, Vtinam esset nobis arbiter. Reconciliati enim sumus Deo (vt ait Apostolus) per mortem Christi. Quod non sic intelligendum est, quasi nos ei sic reconciliauerit Christus, vt inciperet amare quos oderat, sicut reconciliatur inimicus inimico, vt deinde sint amici qui ante se oderant: sed iam nos diligenti Deo reconciliati sumus. Non enim ex quo ei reconciliati sumus per sanguinem filii, nos cœpit diligere: sed ante mundum, priusquàm nos aliquid essemus. Quomodo ergo nos diligenti Deo sumus reconciliati? Propter peccatum cum eo habebamus inimicitias, qui habebat erga nos charitatem, etiam cùm inimicitias exercebamus aduersus eum, operando iniquitatem. Ita ergo inimici eramus Deo, sicut iustitiæ sunt inimica peccata: & ideo dimissis peccatis tales inimicitiæ finiuntur, & reconciliantur iusto, quos ipse iustificat. Christus ergo dicitur mediator, eò quòd medius inter Deum, & homines ipsos reconciliat Deo. Reconciliat autem dum offendicula hominum tollit ab oculis Dei, id est, dum peccata delet, quibus Deus offendebatur, & nos inimici eius eramus.

Quæstio. Sed cùm peccata deleat non solus filius, sed & pater & spiritus sanctus, quorum deletio est nostra ad Deum reconciliatio, quare solus filius dicitur mediator? Nam de patre legitur, quòd reconciliauerit sibi mundum. Ait enim Apostolus, Deus enim erat in Christo, mundum sibi reconcilians. Cùm ergo reconciliet, quare non dicitur mediator? Quia nec medius est inter Deum & homines, nec in se habuit illa sacramenta, quorum fide & imitatione iustificamur, id est, reconciliamur Deo. Reconciliauit ergo nos tota Trinitas virtutis vsu, scilicet dum peccata delet: sed filius solus impletione obedientiæ, in quo patrata sunt secundùm humanam naturam ea, per quæ credentes & imitantes iustificantur.

2. Cor.5.

Respõsio.

Secundùm quàm naturam sit mediator. 6

Aug. in expositione 3.c. ad Gal. post med. & in gl.circa illud 1. Ti.2.Mediator Dei & homin. Aug. in lib.Cõfes. 10.c.14. tom.1. ibi. c.41. & li.1,de Consensu Euangel. cap.35.

VNDE & mediator dicitur secundùm humanitatem, non secundùm diuinitatem: non enim est mediator inter Deum & Deum, quia tantùm vnus est Deus, sed inter Deum & hominem, quasi inter duo extrema: quia medius esse non potest nisi inter aliqua. Mediator est ergo, inquantùm homo. Nam inquantùm Deus, non mediator, sed æqualis patri est, hoc idem quod pater, cum patre vnus Deus, Mediat ergo inter homines & Deum trinitatem, secundùm hominis naturam, in qua suscepit illa per quæ reconciliamur Deo trinitati: & secundùm eandem habet aliquid simile Deo, & aliquid simile hominibus, quod mediatori congruebat: ne per omnia similis hominibus longè esset à Deo, aut per omnia Deo similis longè esset ab hominibus, & ita mediator non esset. Verus ergo mediator Christus inter mortales peccatores & immortalem iustum apparuit mortalis cum hominibus, iustus cum Deo, per infirmitatem propinquans nobis, per iustitiam Deo. Rectè ergo mediator dictus est, quia inter Deum immortalem & hominem mor-

talem est Deus & homo, reconcilians hominem Deo in tantùm mediator, inquantum est homo, Inquantum autem verbum non est medius, quia vnus cum patre Deus. Si ergo Christus secundùm vos, ô hæretici, vnam tantùm habet naturã, vnde medius erit? & nisi ita sit medius, vt Deus sit propter diuinitatis naturam, & homo propter humanitatis naturam: quomodo humana in eo reconciliantur diuinis? Nam ipse veniens prius in se humana sociauit diuinis per vtriusque naturæ coniunctionem in vna persona. Deinde omnes fideles per mortem reconciliauit Deo, dum sanati sunt ab impietate, quicunque humilitatem Christi credendo dilexerunt, & diligendo imitati sunt. Ecce hic aliquatenus insinuatur, quare Christus solus mediator Dei dicitur & hominum: & secundum quam naturam mediet, scilicet humanam, & cui mediet, scilicet deo Trinitati. Trinitati enim nos reconciliauit per mortem, per quam etiam nos redemit à seruitute diaboli, Nam, vt Petrus ait, non corruptibilibus auro & argento redempti sumus, sed precioso sanguine agni immaculati.

Summã intelligẽtiæ præmissæ perstringit.

1. Pet. 1. d

QVOD ALIO MODO POTVIT liberare hominem, & quare potius isto.

De redẽptione nostra facta per passionẽ Christi quãtũ ad cõgruẽtiã & necessitatem. Aug. li. 13. de Tri. c. 10. Responsio. quare isto modo. August. lib. prædicto c. 11. in f.

Distinct. x x.

SI verò quæritur, vtrùm alio modo posset deus hominem liberare quàm per mortem Christi: dicimus & alium modum fuisse possibilem Deo, cuius potestati cuncta subiacent: sed nostræ miseriæ sanandæ conuenientiorem modum alium non fuisse, nec esse oportuisse. Quid enim mentes nostras tantum erigit, & ab immortalitatis desperatione liberat, quàm quòd tanti nos fecit Deus, vt Dei filius immutabiliter bonus, in se manens, quod erat, & à nobis accipiens, quod non erat, dignatus nostrum inire consortium, mala nostra moriendo perferret? Est & alia ratio quare isto potiùs modo quàm alio liberare voluit: quia sic & iustitia superatur diabolus, nõ potẽtia. Et quomodo id factũ sit explicabo vt potero. Quadam iustitia Dei in potestatẽ diaboli traditum est genus humanum peccato primi hominis in omnes originaliter transeunte, & illius debito omnes obligante. Vnde omnes homines ab origine sunt sub principe diabolo. Vnde Apostolus, Eramus natura filij iræ: natura scilicet, vt est deprauata peccato, non vt est recta creata ab initio. Modus autem ille, quo traditus est homo in diaboli potestatem, non ita debet intelligi, tanquam deus hoc fecerit aut fieri iusserit, sed quòd tantùm permiserit, iustè tamen. Illo enim differente peccantem, peccati author illicò inuasit: nec tamen Deus continuit in ira sua miserationes suas, nec hominem à lege suæ potestatis amisit, cum in diaboli potestate esse permisit: quia nec diabolus à potestate Dei est alienus, sicut nec bonitate. Nam qualicunque vita diabolus vel homo non subsisteret, nisi per eum qui viuificat omnia. Non ergo Deus hominẽ deseruit, vt non se illi exhiberet Deum: sed inter mala pœnalia etiam malis multa præstitit bona, & tandem hominem, quem commissio peccatorum diabolo subdidit remissio peccatorum per sanguinem christi data à diabolo eruit, vt sic iustitia vinceretur diabolus, non potentia. Sed qua iustitia? Iesu christi. Et quomodo victus est ea? Quia in eo nihil dignum morte inueniens, occidit eum tamen. Et vti que iustum est vt debitores quos tenebat, liberi dimittantur, in eum credentes, quem sine vllo debito occidit. Idco autem potentia vincere noluit, quia diabolus vitio peruersitatis suæ amator est potentiæ, & desertor oppugnatorque iustitiæ: in quo homines magis eum imitantur, qui neglecta vel etiam perosa iustitia, potentiæ magis student, eiusque vel adeptione lætantur, & cupiditate inflammantur. Ideòque placuit Deo, vt non potentia sed iustitia vincẽs, hominẽ erueret, in quo homo eũ imitari disceret. Post verò in resurrectione secuta est potentia, quia reuixit mortuus, nũquam posteà moriturus. Sed nònne iure æquissimo vinceretur diabolus, si potentia tantùm christus cum illo agere voluisset? vtique: sed postposuit christus quod potuit, vt priùs ageret quod oportuit. Iustitia ergo humilitatis hominẽ liberauit, quem sola potentia æquissimè liberare potuit.

& 12. in initio Ephe. 2. a Ibid. c. 12. Psal. 76. Quòddiabolus non est alienus à potestate dei. Heb. 2. d Ibi. c. 13. Ibid. c. 14. Quà iustitia sit victus diabolus. Ibid. c. 13. Ibi. c. 14. Rom. 6. b.

De causa inter Deum & hominem & diabolum

SI enim tres illi in causam venirent, scilicet Deus, diabolus, & homo: diabolus & homo quid aduersus Deum dicerent, non haberent, Diabolus enim de iniuria dei cõuincere-

tur: quia seruum eius, scilicet hominem, & fraudulenter abduxit, & violenter tenuit. Homo etiam iniurius deo conuinceretur: quia præcepta eius contempsit, & se alieno dominio
Gen. 3. a. mancipauit. De hominis etiam iniuria conuinceretur diabolus: quia & illum prius fallaci promissione decepit, & post mala inferendo læsit. Iniustè ergo diabolus, quantum ad se, tenebat hominem: sed homo iustè tenebatur: quia diabolus nunquàm meruit potestatem habere super hominem, sed
Au. in li. de Tri. 13. c. 14. in fi. homo meruit per culpam pati diaboli tyrannidem. Si ergo deus qui vtrique præerat, potentia hominem liberare vellet, sola iussionis virtute hominem potuit rectissimè liberare, sed ob causam præmissam iustitia humilitatis vti voluit. Qui dum in carne mortali crucifixus est, iustificati sumus, id est,
Distinct. præcep. lite. A. per remissionem peccatorum eruti de potestate diaboli: & ita à Christo iustitia diabolus victus est, non potentia. Quòmodo autem in eius sanguine nobis peccata sint dimissa suprà expositum est

De traditione Christi, quæ facta dicitur à patre & à filio, à Iuda & à Iudæis C

Psa. 109. Ad He. 9. Esa. 53. b. Rom. 8. f. Eph. 5. a. Ma. 26. e. Luc. 24. c. De hoc Aug. in Psal. 93. Enarratione non lõgè à fine, CHRISTVS ergo est sacerdos, idémque hostia & præcium nostræ reconciliationis: qui se in ara crucis non diabolo, sed deo trinitati obtulit pro omnibus, quantum ad pretii sufficientiam: sed pro electis tantùm, quantum ad efficaciam, quia prædestinatis tantùm salutem effecit. De quo & legitur quòd sit traditus à patre, & quòd seipsum tradidit, & quòd Iudas eum tradidit, & Iudæi. Ipse se tradidit, quia sponte ad passionem accessit. Et pater eum tradidit, quia voluntate patris, imò totius trinitatis passus est. Iudas tradidit prodendo, & Iudæi instigando, & fuit actus Iudæ & Iudæorum malus, & actus Christi vel patris bonus, opus Christi & patris bonum, quia bona patris & filij voluntas: malum fuit opus Iudæ & Iudæorum, quia mala fuit intentio. Diuersa fuerunt ibi facta siue opera, id est, diuersi actus, & vna res, siue factum, scilicet passio ipsa. Ideóque Doctores aliquando vniunt in facto
Super epi stol. 1. illo patrem, filium, Iudam: Iudæos aliquando disiungunt. Respicientes enim ad passionem, vnum opus illorum dicunt: attendentes intentiones & actus, facta diuersa discernunt. Vnde Augustin. Facta est, inquit, traditio à patre, facta est traditio à filio

filio, facta est traditio à Iuda: vna res facta est. Quid ergo discernit inter eos? Quia hoc fecit pater & filius in charitate, Iudas verò in proditione. Videtis quia non quid faciat homo, sed qua voluntate, considerandum est. In eodem facto inue- c. 4. Quia
Ioã ho. 7. circa illud. nimus deum, quo Iudam: deum benedicimus, Iudam detestamur: quia deus cogitauit salutem nostram, Iudas cogitauit precium quo vendidit Dominum, filius precium quod dedit pro nobis. Diuersa ergo intentio diuersa facta facit, cùm tamen sit vna res ex diuersis intentionibus. Ecce vnam rem dicit ibi fuisse, & diuersa facta: quia vna ibi fuit passio, sed diuersi actus. Et actus quidem Iudæ ac Iudæorum mali, quibus operati sunt Christi passionem, quæ bonum est, & opus dei est.

filium suũ vnigenitũ.

Quòd Christi passio dicitur opus dei & Iudæorum, & quomodo. D

PASSIO ergo christi & opus dicitur Iudæorum, quia ex actibus eorũ prouenit & opus dei, quia eo authore, id est, eo volente fuit. Vnde Aug. Nemo aufert animam christi ab eo, quia potestatem habet ponendi, & sumendi eam. Ecce habes authorem operis. Ponet animam. Ecce habes opus authoris. Et vt generaliter concludam, quoties in carne christus aliquid patitur, opus authoris est: quia enim sua voluntate, non alio cogente perpetitur, ipse author est operis. Cùm autem passio Christi opus dei sit, & ideo bonum, eámque operati sint Iudas & Iudæi, quæritur an concedendum sit eos operatos ibi esse bonum. Hic distinguendum est. Potest enim dici, quòd operati sint bonum, quia ex actibus eorum bonum prouenit, id est, passio Christi: & item quòd operati non sunt bonum, sed malum, quia actio eorum non fuit bona, sed mala.

In lib. de vnit. Tri. ad Optatũ cõtra Felicianum. c. 14. tom. 6. Ioan. 10. d Si Iudæi sunt operati bonũ.

SI IN CHRISTO DIVISIO in morte fuit animæ vel carnis à verbo.

Distinct. XXI. A

POst prædicta considerandum est vtrùm in morte Christi à verbo sit separata anima vel caro. Quidam putauerunt tunc carnem sicut ab anima, ita à diuinitate in morte fuisse diuisam. Si enim inquiunt, anima media diuinitas sibi

De morte quæ cõsecuta est passionem Christi.

carnem vniuit, sicut superiùs prætaxatum est: ergo quando diuisa est caro ab anima, diuisa est etiam à diuinitate: quia non potuit ab anima seiungi, per quã verbo erat vnita, quia à verbo diuideretur. Fuit autem diuisa ab anima in morte, alioquin vera mors ibi non fuisset: quia vt ait August. Mors quam timent homines, separatio est animæ à carne. Mors autem quã non timent, separatio est animæ à Deo. Vtraque verò diaboli suasu homini propinata est. Si ergo in Christo homine vera mors fuit, diuisa est ibi anima à carne, ac per hoc diuinitas à carne. Huic suæ probabilitati addũt authoritatis testimonium: Ambros. enim tractans de christi derelictione, qui in cruce voce magna clamans, dixit, Deus Deus meus, vt quid me dereliquisti? ait, Clamat homo separatione diuinitatis, moriturus. Nã cùm diuinitas mortis libera sit, vtique mors ibi esse nõ poterat, nisi vita discederet: quia vita diuinitas est. Hic videtur tradi, quòd diuinitas separata sit in morte ab homine: quæ nisi discessisset, homo ille mori non posset. Quod illi ad carnem referũt, quã dicunt à Deo separatam. Quibus respondemus illam separationem sic esse accipiendã, sicut intelligitur derelictio, quæ illis verbis significatur, Vt quid me dereliquisti? Quomodo ergo Christus derelictus erat à patre, cùm in cruce derelictum se clamabat? Nõ recesserat Deus ab homine, i ta quòd esset soluta vnio Dei & hominis. Alioquin fuit quoddam tempus, quando Christus adhuc viuus homo erat, & non Deus: quia adhuc viuus se derelictum clamabat, non derelinquendum. Si ergo illa derelictio vnionis intelligatur solutio, ante facta fuit solutio Dei & hominis, quàm Christus mortuus esset. Si d quis hoc dicat? Fateamur ergo Deum quodammodò illum hominẽ in morte deseruisse, quia potestati persequentium eum exposuit ad tempus, non suam potentiam exercendo illum defendit vt non moreretur. Separauit se diuinitas, quia subtraxit protectionem, sed non soluit vnionem. Separauit se foris, vt non adesset ad defensionem, sed nõ intus defuit ad vnionem: Si non ibi cohibuisset potentiam, sed exercuisset, non moreretur Christus. Mortuus est Christus diuinitate recedente, id est, effectum potentia defendendo, non exhibẽte. Hic est hircus apopempeius, qui altero hirco immolato in solitudinem mittebatur, vt legitur in Leuitico. Duo

Distin. 2. litera B. Opi. quorũdã asserẽtiũ carnẽ à deitate diuisã. Super Ps. 48. Cõcione 2. sup. eo versu. Sicut oues in inferno positæ, in to. 8. Comment ad c. Luc. 22. super eo loco, Pater in manus tuas commendo spiritũ meum. To. 4. Ma. 27 è. Responsio-

Leu. 16. d

Duo enim hirci, humanitas & diuinitas Christi intelligũtur, Humanitate ergo immolata diuinitas Christi in solitudinẽ abiit, id est, in cælum. Vnde Esychius, In solitudinem, id est, in cælum tempore passionis diuinitas abiisse dicitur, nõ loci mutãs, sed quodã modo virtutem cohibens, vt possent impij consummare passionem: Abiit ergo, id est, virtutem cohibuit, & portauit iniquitates nostras, nõ vt haberet, sed vt consumeret: Deus enim ignis consumens est. Ex his satis ostenditur, præmissa verba Ambrosij sic esse accipienda, vt prædiximus.

Super Leui. c. 16. & gl. ibi. Esa. 53. b 1. Pet. 2. d Deu. 4. d Heb. 12. a

Alium ad idem inducunt authoritatem. B

Alii quoque authoritati innituntur, qui asserunt diuinitatem in morte recessisse ab homine secundùm carnem. Ait enim Athanasius, Maledictus qui totum hominẽ, quem assumpsit dei filius, denuò assumptum, tertia die à mortuis resurrexisse non confitetur. Fiat, fiat. Si, inquiunt, denuò assumptus est homo in resurrectione, quem assumpserat in incarnatione, deposuit ergo eum in morte: separata ergo fuit diuinitas in morte ab humanitate. Quibus respondemus, quòd si in his verbis assumptio talis intelligatur quæ fit secundum vnionẽ, non carnẽ tantùm, sed totum hominem, id est animã & carnem denuo sibi vniuit in resurrectione: quia non simpliciter hominem, sed totum hominem assumptum dicit. Totum ergo hominem in morte deposuit, id est, animam & carnem. Sed quis, nisi hostis veritatis, dicat animam à verbo depositam? Et tamen nisi hoc fateantur, quòd totus homo assumptus, non pro eis facit illa authoritas, quæ totum dicit assumptum. Sciendum est ergo Athanasium id dixisse contra illorum perfidiam, qui resurrectionem Christi negabant, putantes morte detineri eum, qui solus inter mortuos liber est. Ideo illum maledicit, qui non confitetur totum hominem denuò assumptum resurrexisse, id est, Christum animam denuò corpori coniunxisse, & * illis duobus denuò coniunctis in resurrectione, verè secundùm hominẽ vixisse sicut ante mortem. Nam in morte separata est anima à carne: vnde verè dicitur Christus mortuus: sed neutrum separatum est à verbo dei.

*Li. 6. qui de Beatitudine Filij Dei dicitur ad Theophilum. Responsio. Psal. 87. * aliàs in illis.*

Authoritatibus astruit, à verbo carnem in morte non esse diuisam. C

SICVT Aug. super Ioannem docet tractans illud Dominicum verbum, Ego pono animam meam, vt iterum sumam eam. Nemo tollit eam à me, sed ego pono eam: à meipso potestatem habeo ponendi eam, & iterum sumendi eam: hic animam dicit emissam. A quo emissa est? A seipsa non est emissa, quia seipsam non posuit: nec verbum animam posuit, nec carnem. Caro ergo animam posuit, sed potestate in se manentis deitatis. Potentia ergo deitatis anima diuisa est à carne, sed neutra à verbo dei. Vnde Aug. Verbum ex quo susceptus hominem, id est, carnem & animam, nunquam deposuit animam vt esset anima à verbo separata: sed caro posuit animam quando expirauit, qua redeunte resurrexit. Mors ergo ad tempus carnem & animam separauit, sed neutrum à verbo dei. Caro ergo ponit & sumit animam, non potestate sua, sed potestate inhabitantis carnem deitatis. Hic euidenter traditur, nec animam nec carnem à verbo dei in morte esse diuisam, vt aliquo modo soluta fuerit vnio: vnde Aug. contra Felicianum, Absit vt Christus sic senserit mortem, vt quantùm in se est vita vitam perderit: si enim hoc ita esset, vitæ fons aruisset. Sensit ergo mortem participatione humani affectus, quem sponte susceperat, non naturæ suæ perdidit potentiam, per quam cuncta viuificat. Sic in sepulchro Christus carnem suam commoriendo non deseruit, sicut in vtero Virginis connascendo formauit. Mortuus est ergo non discedente vita, sicut passus est non decedente potentia. Nemo tollit animã eius ab eo, quia potestatem habet ponendi & sumendi. Ecce & hic habes Christum non deseruisse carnem in morte, & vitam non discessisse à mortuo: & quod sponte tradidit spiritum, non alius extorsit. Vnde Ambro. Emisit Christus spiritum, & tamen quasi arbiter exuendi suscipiendq; corporis, emisit spiritum, non amisit. pendebat in cruce, & omnia commouebat. Sed vnde emisit? Ex carne. Quò emisit? Ad patrem.

Ad cap. Ioan. 10. Trac. 47. post medi. Tom. 9. Ibidē pau lò inferius & in glos. sa circa eundem passum.

In lib. de Vnitate Trinitatis ad Optatum c. 16. Tom. 6. In lib. de Incarnatiõis Dominicæ Sacramẽto, cap. 5. in medio To. 2.

Qua ratione Christus dicitur mortuus & passus.

RECEDENTE verò anima mortua est Christi caro: & quia caro mortua est, mortuus est Christus. Sicut enim mortuus dicitur deus, quando mortuus est homo: ita mortuus homo dicitur, quando mortua est caro. Separatio animæ meis carnis fuit. Propter carnem ergo vnitam verbo, quæ mortua est,

est dicitur Deus mortuus: & propter carnem & animam quæ vtraque dolorem sensit, dicitur Deus passus, cum diuinitas omnis doloris exors existeret. Vnde Augustinus, Verbum caro factum est, vt per carnem panis cœlestis ad infantes transiret, & secundùm hoc ipsum verbum crucifixum est, sed non est mutatum in hominem: homo in illo mutatus est, vt melior fieret quàm erat. Per illud ergo quòd homo erat, mortuus est Deus, & per illud quòd Deus erat homo excitatus est & resurrexit. Quicquid passus est homo, non potest dici non passus Deus: quoniam Deus erat homo. Quomodo non potes dicere te passum iniuriam, si vestis tua conscindatur, quanuis vestis tua non sit tu? multò magis ergo quicquid patitur caro vnita verbo, debet dici Deus pati: licet verbum nec mori, nec corrumpi, nec mutari potuerit. Sed quicquid horum passus est, in carne passus est. De hoc etiam Amb. in libr. de Incarnationis Dominicæ Sacramento ait, Quod verbi caro patiebatur, manens in carne verbum in se pro corporis assumptione referebat, vt pati diceretur, quia caro patiebatur: sicut scriptum est, Christo carne passo. Hic docetur, qua ratione Deus vel Dei filius passus vel mortuus dicitur, non quia mortem sentirit inquantùm Deus est, sed quia caro ei vnita mortua est. Secundùm quam rationem dicit Augustinus, Si quis dixerit atque crediderit filium Dei Deum passum, anathema sit. cuius dicti causam ex qua intelligentia sumenda sit, aperiens in eodem subdit: Si quis dixerit quòd in passione dolorũ sentiebat filius Dei Deus, & non caro tantum cum anima, quam sibi acceperat, anathema sit. Sanè ergo dici potest, quòd mortuus est Deus, & non mortuus: passus est Dei filius, & nõ passus, passa est tertia persona, & non passa, crucifixũ est verbum, & non crucifixum: sed secundùm alteram naturam passus est, secundùm alteram impassibilis. Vnde Ambr. Generalis ista est fides, quia christus est Dei filius, & natus ex Virgine: quem quasi gigantem Propheta describit, eò quòd biformis geminatáque naturæ vnus sit, consors diuinitatis & corporis. Idem ergo patiebatur & non patiebatur, moriebatur & non moriebatur, sepeliebatur & non sepeliebatur, resurgebat & non resurgebat. Resurgebat secundùm carnem, quæ mortua fuerat, non secundùm verbum, quod apud Deum semper manebat.

Super psal. 103. circa illud, Sicut ablata- tus est & quo ad principiũ autherita tis, lib. Sẽ tentiarũ Prosperi. Cap. 262. Cap. 5. in fi. 1. Pet. 4. a In Sermone de Fide & est 3. in ser. 5. cæn. Domini. In lib. de Incarna. Dominicæ Sacramento. c. 5. in prĩcipio. Psal. 18. Ibidem paulò inferius.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SI CHRISTVS IN MORTE fuit homo.

Distinct. XXII.

De consequētibus mortem Christi. Opimo quorūdā. Resp̄ōsio, qua confirmatur quōd homo & qualiter. Lib.1. de Fide. c.5. in fi.to.3. Lib.1. de Tri. c.13.

HIc quæritur, vtrū in illo triduo mortis Christus fuerit homo. Quod non videtur quibusdam: quia mortuus erat, & homo mortuus non est homo. Addunt etiam, quòd si tunc erat homo, vel mortalis, vel immortalis. Sed mortalis non, quia mortuus: nec immortalis, quia tantùm post resurrectionem. Quibus respondemus, quia licet homo mortuus fuerit, erat tamen in morte Deus homo, nec mortalis quidē nec immortalis: & tamē vtrè erat homo. Ille enim & huiusmodi argutiæ in creaturis locum habēt, sed fidei sacramentum à Philosophicis argumentis est liberum. Vnde Ambrosius, Auser argumenta, vbi fides quæritur. In ipsis gymnasiis iam Dialectica taceat: Piscatoribus creditur, non Dialecticis. Dicimus ergo in morte Christi Deum verè fuisse hominem, & tamen mortuum. Et hominem quidem nec mortalem nec immortalem: quia vnitus erat animæ & carni sēparatis. Alia enim ratione dicitur Deus homo vel homo Deus, quā Martinus vel Ioannes. Homo enim dicitur Deus, & econuerso, propter susceptionē hominis, id est, animæ & carnis. Vnde Aug. Talis erat susceptio illa quæ Deum hominem faceret, & hominē Deum. Cum ergo illa susceptio per mortem non defecerit, sed Deus hominī, & homo deo sicut antè vnitus erat verè, & tunc Deus erat homo, & econuerso quia vnitus animæ & carni: & homo mortuus erat, quia anima à carne diuisa erat. Propter separationem animæ à carne mortuus, sed propter vtriusque semper secum vnionem homo. Non autem sic erat homo, vt ex anima & carne simul iūctis subsisteret. Ex qua ratione dicitur aliquis alius homo, & ipse fortè ante mortem, hoc etiam modo erat homo, & post resurrectionem fuit. In morte verò homo erat tantùm propter animæ & carnis secum vnionem, & mortuus propter inter illa duo diuisionem.

Si Christus in morte erat homo alicubi. & si vbicunque sit, homo sit

HIc

HIc quæritur, si Christus in morte alicubi erat homo: & vbicunque est, homo sit. Ad quod dicimus, quia nō vbicunque erat, homo erat, nec modo vbicunque est, homo est: quia vbique est secundum deitatem, nec Vbique homo, quia non vbique homini vnitus: sed vbicunque est secundum hominem, ibi homo est. Tempore autem mortis & vbique erat secundum deum, & in sepulchro secundùm hominem, & in inferno secundùm hominem: sed in inferno secundùm animam tantùm, & in sepulchro secundùm carnem tantùm. In sepulchro ergo erat homo, quia humanitati vnitus erat etsi nō to i, quia carni tantùm, & in inferno erat homo, quia humanitati vnitus, sed non toti, quia animæ tantùm. Sed si in inferno animæ tantùm, & in sepulchro carni tantùm vnitus erat: ergo nec in inferno vnitus erat animæ & carni, nec in sepulchro. Quomodo ergo ibi vel hic homo esse dicitur? Quæ est ratio dicti? Quia vna eadémq; vnione vnitus erat animæ in inferno, & carni in sepulchro. Et sic erat illis duobus tunc separatis vnitus sicut antè separationē, id est, antè mortē. Ad hoc autē opponitur: Si Christus animā tantùm vel carnē tantùm assumpsisset, non fuisset verus homo: sed propter vtriusque assumptionem verus homo fuit. Sic ergo vbi carnem & animam sibi vnitam non habebat, verus homo ibi non erat. Sed tempore mortis nusquàm illa duo verè vnita habebat: quia nec in sepulchro, nec in inferno, nec alibi, nusquàm ergo erat homo. Ad quod dicimus, quia Christus vtique verus homo non fuisset, si carnē & animam non assumpsisset. Sed tamen, quia ex quo assumpsisset, neutrum deposuit, sed cum vtroque eandem vnionem indesinenter tenuit, quam assumendo contraxit: ideo non incongruè vbicunque animæ vel carni vel vtrique vnitus est, ibi homo esse dicitur, quia ibi humanat⁹ est. Ergo & in sepulchro erat homo, & in inferno erat homo: quia vtrobique humanatus erat Christus, & vnam eadémque cum anima & carne, licet separatis, habebat vnionem: & vno eodēque tempore in sepulchro iacuit Christus, & ad infernum descendit, sed in sepulchro iacuit secundùm solam carnem, & in infernum descendit secundùm solam animam. Vnde Augustinus, Quis non est derelictus in inferno? Christus: sed in anima sola. Quis iacuit in sepulchro: Christus: sed in carne sola, quia in his singulis

Aug. de Præs. dei ad Darda nū. & est Epi. 57. non longè à principio.

Oppositio

Oppositio

Responsio

Aug. li. de Fide ad Petrum c. 2. non longè à principio. Super Ioan. Tract 78. in fi. to. 9.

Chri

Psal.15. & Act. 13.6. Christus est. christum in his omnibus confitemur,& in singulis. Ex his euidenter ostenditur, quòd carni iacenti in sepulcho vnitus erat christus, sicut animæ in inferno. Alioquin si carni mortuæ non esset vnitus, non in ea diceretur iacuisse in sepulchro. Anima ergo ad infernum descendit, caro in sepulchro iacuit, sapientia cum vtroque permansit, quæ in inferno positis (vt ait Ambrosius) lumen vitæ fundebat æternæ. Radiabat illic lux vera sapientiæ, illuminabat infernum, sed in inferno non includebatur. Quis enim locus est sapientiæ? de qua scriptum est, Nescit homo vias eius,nec inuenta est inter homines. De qua abyssus dicit, Non est in me: mare dicit,Non est mecum, ergo nec in tempore,nec in loco sapientia est: cui nec mors tribuenda est. In ligno enim caro, non illa operatrix omnium substantia diuina pendebat. Confitemur tamen Christum pependisse in ligno,& iacuisse in sepulchro, sed in carne sola: & fuisse in inferno, sed in anima sola.

In libr. de Incarnationis Dominicæ. Sacramento c.5.in medio. Iob 28.b

Quòd Christus vbique totus est,sed non totum,vt totus est homo vel deus,sed non totum. c

Et vtique totus eodem tempore erat in inferno, in cælo totus, vbique totus. Persona enim illa æterna non maior erat vbi carnem & animam simul vnitam sibi habebat, quam vbi alterum tantùm: nec maior erat vbi vtrunque simul vel alterum tantum vnitum habebat, quàm vbi erat neutrum habens vnitum. Totus ergo Christus & perfectus vbique erat. Vnde Augustinus, Non dimisit patrem Christus cum venit in Virginem, vbique totus, vbiq; perfectus. Vno ergo eodémque tempore totus erat in inferno, totus, in cælo. Erat apud inferos resurrectio mortuorum, erat super cælos vita viuentium, verè mortuus, verè viuus: in quo & mortem susceptio mortalitatis excepit,& vitam diuinitas non perdidit. Mortem ergo Dei filius & in anima non pertulit, & in maiestate non sensit: sed tamen participatione infirmitatis rex gloriæ crucifixus est. Ex his apparet quòd christus eodem tempore totus erat in sepulchro, totus in inferno, totus vbique, sicut & modò totus est vbicunque est,sed non totum. Nec in sepulchro,nec in inferno tota erat, etsi totus: sicut christus totus est

Aug.contra Fœlicianum. de Vnitate Trinitatis ad Optatum.c. 14. Tom.6. Ibidem c. 16.

est Deus totus homo, sed non totum: quia non solùm est Deus vel homo,sed Deus & homo. Totum enim ad naturam refertur,totus autem ad hypostasim:sicut aliud & aliquid ad naturam,alius verò & aliquis ad personam referuntur. Vnde Ioannes Damascenus, Totus Christus est Deus perfectus, non autem totum Deus est. Non enim solùm Deus est, sed &homo:& totus homo perfectus. Non autem totum homo: non solùm enim homo,sed & Deus. Totum enim naturæ est repræsentatiuum. Totus autem hypostaseos:sicut aliud quidem est naturæ,aliud hypostaseos:sic & huiusmodi.

Lib.de Fide 3.ca.7. in fine.

Si ea quæ dicuntur de Deo vel de Filio Dei, possunt dici de homine illo vel de filio hominis.

Solet etiam quæri,si congtuenter dici possit filius hominis,vel ille homo descendisse de cœlo,vel vbique esse, sicut dicitur filius Dei vel Deus de cœlo venisse,& vbique esse. Ad quod dicimus, si ad vnitatem personæ referatur dicti intelligentia,sanè dici potest:si verò ad distinctionem naturarum,nullatenùs concedendum est. Vnde Augustinus, Vna persona est Christus Deus & homo. Ideo dicitur, Nemo ascendit in cœlum,nisi qui de cœlo descendit, &c. Si ergo attendas distinctionem substantiarum,filius Dei descendit, & filius hominis crucifixus est. Si verò vnitatem personæ,& filius hominis descendit, & filius Dei est crucifixus. Propter hanc vnitatem personæ, non solum filium hominis descendisse de cœlo,sed etiam dixit esse in cœlo,cùm loqueretur in terra. Propter hanc eandem dicitur Deus gloriæ crucifixus, qui tamen ex forma serui tantùm crucifixus est. Non tamen secundùm hoc quòd Deus gloriæ est,& secundum quòd glorificat suos:& tamen dicitur Deus gloriæ crucifixus. Rectè quidem non ex virtute diuinitatis,sed ex infirmitate carnis. Quid ergo propter quid, & quid secundùm quid dicatur, prudens,& diligens & pius Lector intelligat. Hæc de corrigia calceamenti Dominici dicta sufficiant,ne ossa regis Idumeæ consumantur vsque in cinerem.

Ioan.3. b Lib. de Præs. Dei ad Dardanum & lib.3.cõtra Maximinum c.20. Ioan.3.b Lib.1.de Tri.c.13.in initio capitis. 1.Cor.2.b Ioan.1. d Amos 2.a De hocvide Aug. loco iã citato.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SI CHRISTVS HABVERIT Fidem & spem vt charitatem.

Distinct. XXIII.

A

Dist.13. & 18. De virtutibus theologicis & primo de fide quantũ ad eius essentiam.

CVM verò suprà perhibitum sit, Christum plenum gratia fuisse, non est superuacuum inquirere, vtrùm fidem & spem sicut charitatem habuerit. Si enim his caruit, nõ videtur plenitudinem gratiarum habuisse. Vt autem hæc quæstio valeat apertiùs explicari, de his singulis aliqua in medium proferenda sunt: & primùm de fide, secundùm mensuram, cuius præcepit Apostolus vnicuique sapere.

B

Rom.12.a

Quid sit fides.

Aug. li.2. quæstio. Euang ca. 39.

FIDES est virtus, qua creduntur, quæ non videntur. Quod tamen non de omnibus quæ non videntur, accipiendum est: sed de his tantùm, quæ credere (vt ait Augustin.) ad religionem pertinent. Multa enim sunt quæ si Christianus ignoret, nihil metuendum est: quia non ideo à religione deuiat.

C

In ench. Cap.9.

Quot modis dicitur fides.

Lib. de Trin.13. cap.2.

ACCIPITVR autem fides tribus modis, scilicet, pro eo quo creditur, & est virtus: & pro eo quod creditur, & non est virtus: & pro eo in quod creditur, quod aliud est ab eo quo creditur. Vnde Aug. inquit, Aliud sunt ea quæ creduntur, aliud fides qua creditur. Illa enim in rebus sunt quæ vel esse, vel fuisse, vel futura esse creduntur: hæc autem in animo credentis est, ei tantùm conspicua cuius est: & tamen nomine fidei censetur vtrunque, & illud, scilicet, quod creditur, & id quo creditur. In quod creditur, dicitur fides: sicut ibi. Hæc est fides catholica, quam nisi quisque firmiter fideliterque crediderit, saluus esse non poterit. Fides autem qua creditur, si cum charitate sit, virtus est: quia charitas (vt ait Ambros.) mater est omnium virtutum, quæ omnes informat, sine qua nulla vera virtus est. Fides ergo operans per dilectionem virtus est, qua non visa creduntur. Hæc est fundamentum quod mutari non potest, vt ait Apostolus, quæ posita in fundamento neminem perire sinit. Vnde Augustinus. Fundamentum est Christus Iesus, id est, Christi fides, scilicet, quæ per dilectionem operatur, per quã christus habitat in cordibus, quæ neminem perire sinit. Alia verò non est fundamentum. Fides enim sine dilectione inanis est. Fides cum dilectione Christiani est: alia dæmonis est. Nam & dæmones credunt, & contremiscunt. Sed multùm interest vtrum quis credat Christum, vel Christo, vel in Christum. Nam Iesum esse Christum dæmones crediderunt, nec tamen in Christũ crediderunt.

In symbolo Athanasij Super epi. ad Rom. Gala.3.b 1.Cor.3.c De fide & Operibus.c.14. & 16. Ephe.3.d

Ser.1.de vigilia Penteco. cap.1.

Iacob.2.d

Aug. de Verbis Domini sermone 61. tom.10. Tract. 29. super Ioã. circa illud, si quis voluerit voluntatem. Augustin. Enarratione. Psal. 77. Tom.8.ad Gala.5.b Tract. 10. super epist. Ioan.8. 1.Cor. 13.

D

Quid sit credere in Deum, vel Deo, vel Deum.

ALIVD est enim credere in Deum, aliud credere Deo, aliud credere Deum, Credere Deo, est credere vera esse quæ loquitur, quod & mali faciunt: & nos credimus homini, sed non in hominem. Credere Deum, est credere quòd ipse sit Deus: quod etiam mali faciunt. Credere in Deum, est credẽdo amare, credendo in eum ire, credẽdo ei adhærere, & eius membris incorporari. Per hanc fidem iustificatur impius, vt deinde ipsa fides incipiat per dilectionem operari. Ea enim sola bona opera dicenda sunt, quæ fiunt per dilectionẽ Dei. Ipsa enim dilectio opus fidei dicitur. Fides ergo, quã dæmones & falsi Christiani habent, qualitas mentis est, sed informis, quia sine charitate est. Nam & malos fidem habere, cùm tamen charitate careant, Apostolus ostendit dicens, Si habuero omnem fidem, charitatem autem nõ habeam, &c. Quę fides etiam donum Dei dici potest: quia & malis quædã Dei dona sunt.

E

An illa informis qualitas mentis quæ in malo Christiano est, fiat virtus cùm sit bonus.

SI verò quæritur, vtrùm illa informis qualitas qua malus Christianus vniuersa credit, quæ bonus Christianus, accedẽte charitate remaneat & fiat virtus, an ipsa eliminetur, & alia qualitas succedat, quæ virtus sit. Vtrumlibet sine periculo dici potest. Mihi tamen videtur, quòd illa qualitas quę priùs erat, remaneat, & accessu charitatis virtus fiat.

F

Ex quo sensu dicatur vna fides.

CVMQVE diuersis modis dicatur fides, fatendum est tamen vnam esse fidem, vt ait Apostolus, Vnus Dominus, vna fides. Siue enim fides accipiatur pro eo quod creditur, siue pro eo quo creditur, rectè dicitur fides vna. Si enim pro eo quod creditur accipiatur, ex hac intelligentia dicitur vna fides, quia idem iubemur credere, & vnum idẽmque

Ephes.4.

que est quod creditur à cunctis fidelibus. Vnde fides catholica dicitur,id est,vniuersalis. Si verò accipiatur fides pro eo quo creditur, ea ratione vna dicitur esse fides, non quia sit vna numero in omnibus,sed genere,id est,similitudine. Vnde Aug.lib.13.de Trin. Fides (quam qui habent, fideles vocantur:& qui non habent,infideles) communis est omnibus fidelibus,sicut pluribus hominibus facies communis esse dicitur, cùm tamen singuli suas habeant. Non enim fides numero est vna,sed genere:quæ cùm sit in vno, & in alijs, non ipsa,sed similis : & propter similitudinem magis vnam dicimus esse,quam multas. Sicut idem volẽtium dicitur vna voluntas,cùm tamen cuique sit sua voluntas:& duorum similium dicitur facies vna.

Cap. 2. in principio.

Ibid.paulò inferius.

Quòd fides est de his quæ non videntur propriè,quæ tamen videntur ab eo in quo est. C

NOTANDVM quoque est,quòd fides propriè de non apparentibus tantum est. Vnde Greg. Apparentia nõ habent fidem,sed agnitionem. Idẽ,Cùm Paulus dicat, Fides est substantia rerum sperandarum,argumentum non apparentium: hoc veraciter dicitur credi quod non valet videri. Nam credi iam non potest,quod videri potest. Thomas aliud vidit, & aliud credidit:hominem vidit, & Deum confessus est dicens,Dominus meus & Deus meus. De hoc etiam Aug. ait, Fidem ipsam videt quisque in corde suo esse,si credit:vel nõ esse,si non credit. Non sicut corpora,quę videmus oculis corporeis,& per ipsorum imagines quas memoria tenemus,etiã absentia cogitamus:nec sicut ea quæ non videmus, & ex his quæ videmus,cogitationem vtcunque formamus, & memoriæ commendamus. Nec sicut hominem, cuius animam etsi non videmus,ex nostra coniicimus, & ex motibus corporis hominem,sicut videndo didicimus, intuemur etiam cogitando. Non sic videtur fides in corde in quo est:ab eo cuius est,sed eam tenet certissima scientia. Cùm ergo ideo credere iubeamur, quia id quod credere iubemur videre non possumus:ipsam tamen fidem quando est in nobis,videmus in nobis,quia & rerum absentium præsens est fides, & rerum quæ foris sunt,intus est fides,& rerum quæ non videntur, videtur fides:& ipsa temporaliter fit in cordibus hominum, & si ex

In homil. super Euã. 26.circa medium & lib. 4. Dia.ca.5. Ioan.20.g In lib.3.de Trin.ca.1.

Ibidem.

ex fidelibus infideles fiant,perit ab eis.His verbis euidenter traditur, fidem ipsam in corde hominis ab ipso homine videri non corporaliter, non imaginariè, sed intellectualiter: & ipsam tamen absentium & eorum quæ non videntur esse. Vt enim Aug alibi ait, Credimus vt cognoscamus, non cognoscimus vt credamus. Quid enim est fides, nisi credere quod non vides?Fides ergo est quod non vides credere,veritas quod credidisti videre. Vnde rectè fides dicitur argumẽtum vel conuictio rerum non apparentium : quia si fides est, ex eo conuincitur & probatur aliqua esse non apparentia, cùm fides non sit nisi de non apparentibus.

Super Ioãnem 27. Tract.9. circa illud cap. 6. & nos credimus & cogno.& expressius Tract.40. Heb.11.a

Descriptio fidei. H

AIT enim Apostolus,Fides est substantia rerum sperandarum, argumentum vel conuictio non apparentium, quia per fidem subsistunt in nobis etiam modò speranda, & subsistunt in futuro per experientiam. Et ipsa est probatio & conuictio non apparentium,quia si quis de his dubitet, per fidem probantur:vt adhuc probatur futura resurrectio, quia ita crediderunt Patriarchæ & alij Sancti. Vel probatio est & certitudo quòd sint aliqua non apparentia, vt suprà dictum est. Propriè tamen fides dicitur substantia rerum sperandarum,quia sperandi subsistat: & quia fundamentum est bonorum,quod nemo mutare potest.

Si illa descriptio spei conueniat. I

SI verò quæritur,an hæc descriptio spei conueniat: sanè concedi potest vtrumlibet.Si autem dicatur conuenire,sunt & alia plura quibus differunt fides & spes : sed non improbè dici potest soli fidei conuenire,non spei,quia fides sola fundamentum dicitur , non quia fides virtus possit esse sine spe & charitate. Vnde Aug. Fides operans per dilectionem vtiq; sine spe esse non potest : nec amor sine spe: nec sine amore spes, nec vtrumque sine fide , & fides sine amore nihil prodest,potest tamen credi aliquid,quod non speratur,nihil autem potest sperari,quod non creditur.Ideóq; Credere,quod est actus fidei,naturaliter præcedit Sperare , quod est actus spei,quia nisi aliquid credatur, non potest sperari. Creditur enim aliquid,quod non speratur. Inde est quòd in Scriptura plerun-

In Ench. c.8. in fin. 1.Cor.13.a

Quare dicitur sola fides fundamentũ. Tract. de Iau. Cha. in princip. Lib. 1. Sententiarum distin. 17. Aug. ibidẽ immediatè supra præallegato tomo 9. Hom. 16. ante medium. Super epi. ad Hebr. hom. 21. in fine circa illud c. 11. Fides est sperand. De fide quantũ ad eius obiectum siue materiam. Ioan. 14. Aug. super Ioan. in Tract. 79. in initio.

plerunque reperitur, quòd fides præcedit spem, & spes sequitur fidem: non quòd virtus fidei præcedat virtutẽ spei tẽpore vel causa, sed quia actus fidei naturaliter præcedit actũ spei, quod etiam quidam concedunt de ipsa virtute fidei, vt naturaliter præcedat spem, non tempore. Vnde & rectè ea sola dicitur fundamentum omnium virtutum & bonorum operum, non autem fundamentum est charitatis, quia non ipsa charitatis, sed charitas ipsius virtutis fidei causa est. Charitas enim causa est & mater omnium virtutũ: quæ si desit, frustrà habentur cætera, si autem adsit, habentur omnia. Charitas enim spiritus sanctus est, vt in superioribus prætactatũ est. Ipsa est ergo causa omnium virtutum, non ipsius aliqua virtutum causa est: quia omnia munera excellit. Vnde Aug. Respice ad munera ecclesiæ, & vniuersis excellentius charitatis munus cognosces: quæ, vt oleum, non potest premi in imo, sed superexilit. Non ergo eius causa vel fundamentum fides est. Greg. tamẽ super Ezech. dicit, quia nisi priùs fides teneatur, nullatenus ad spiritualem amorem attingitur. Nõ enim charitas fidem, sed fides charitatem præcedit: quia nemo potest amare quod non crediderit, sicut nec sperare. Sed hoc accipi potest esse dictum de fide, quæ virtus non est. Ipsa enim spem & charitatem frequenter præcedit: vel de actu fidei, qui fortè naturaliter actum charitatis præcedit, sicut actum spei, quod verba præmissa diligenter notata innuũt, & ea etiam quæ addit dicens, Nisi ea, inquit, quæ audis credideris, ad amandum ea quæ audis non inflammaberis: quę tãtùm de non visis est, vt antè diximus. Vnde Chrysost. Fides in anima nostra facit subsistere ea quæ non videntur: de quibus propriè fides est, de visis enim non est fides, sed agnitio.

QVOMODO INTELLIGITVR QVOD scriptum est, Vt cùm factum fuerit credatis. A

Distinct. XXIIII.

HIc quæritur, si fides tantùm de non visis est, quomodo Veritas Apostolis ait, Nunc dico vobis priusquam fiat, vt cùm factum fuerit credatis: vbi innui videtur, quòd fides illis fuerit de factis & visis. Super quo Augustinus mouet quæstionem, & absoluit, ita inquiens, Quid sibi vult, Vt cùm factum

factum fuerit credatis? Hæc est laus fidei, si quod creditur non videtur. Nam & Thomas, cui dictũ est, Quia vidisti me, credidisti: non hoc credidit, quod vidit. Cernebat enim & tãgebat carnem viuentem, quam viderat morientem, & credebat Deum in carne ipsa latentem. Credebat ergo mẽte quod non videbat, per hoc quod sensibus corporis apparebat. Si verò dicuntur credi quæ videntur, sicut dixit vnusquisque oculis suis credidisse: non ipsa est quæ in nobis ædificatur fides, sed ex rebus quæ videntur, agitur in nobis vt ea credantur, quæ non videntur. Ex his apertè intelligitur, quòd propriè fides non apparẽtium est. Nec illa est fides qua in Christo ædificamur, qua dicimus vsitata locutione, nos ea credere quæ videmus. Alibi tamen dicit Aug. fidem esse de rebus præsentibus: quod erit in futuro, cùm per speciem Deũ præsentem contemplabimur: quæ tamen non propriè dicitur fides, sed veritas. Est, inquit, fides qua creduntur ea quæ non videntur. Sed tamen est etiam fides rerum, quando non verbis, sed rebus ipsis præsentibus creditur, quod erit, cùm per speciem manifestam se contemplandam. Sanctis præbebit Dei sapientia. Sed non propriè hæc dicitur fides, imò fidei merces ad quam credendo peruenietur: vt ex fide verborum transeat iustus in fidem rerum.

Tomo 9. Ioan. 20. g

Quod etiã de rebus præsentib⁹ dicitur fides, sed impropriè. Aug. l. 2. Quæst. Euang. ca. 39. Tomo 4.

Si Petrus habuit fidem passionis, quando vidit hominem illum patri. B

SI verò quæritur, vtrùm Petrus fidem passionis habuerit, cùm hominem christum oculis pati cernebat. Dicimus eum fidem passionis habuisse, non in eo quòd credebat hominem pati, quia hoc videbat, sed in eo quòd credebat Deũ esse, qui patiebatur. Non enim virtus fidei erat, quòd credebatur homo pati & mori, quod Iudæus cernens credebat: sed quòd credebatur Deus esse, qui patiebatur. Vnde Aug. super illum Psalmi locum, Respondit ei in via virtutis suę: Laus fidei est, non quia credit hominem illum mortuum, quod & Paganus credit: sed quia credit eum glorificatum & verum Deũ. Credit ergo fides Deum mortuum, & hominem glorificatum. Non ergo fuit Petro fides credere hominem illum mori, quod oculis cernebat, sed credere Deum esse, qui moriebatur, Nec nobis etiam fides in hoc meretur,

Enarratione in Psal. 101. concione 2. Tomo 8.

quòd credimus hominem illum mortuum, & quòd Iudæus credit, sed quia credimus hominem Deum mortuum esse.

Si aliqua sciuntur quæ non creduntur. c

Quòd fides nullo capitur sensu.

POST hoc quæri solet, cùm fides sit de non apparentibus & non visis, vtrùm etiam sit de incognitis tantum. Si enim de incognitis tantum est, de his videtur esse tantum quæ ignorantur. Sed sciendum est, quòd cùm visio alia sit interior, alia exterior, non est fides de subiectis exteriori visioni: est tamen de his quæ visu interiori vtcunque capiuntur. Et quædam sic capiuntur, vt intelligantur, etsi non vt in futuro, quædam autem non: quia cùm fides sit ex auditu non modo exteriori sed etiã interiori, nõ potest esse de eo q̃ omnino ignoratur, quę ipsa ad sensum corporis non pertinet, vt ait Aug. dicens, Quamuis ex auditu fides in nobis sit, nõ tamen ad eum sensum corporis pertinet, qui dicitur auditus, quia non est sonus: nec ad vllum sensum corporis, quoniam cordis est res ista, non corporis. Quædam ergo fide creduntur, quæ intelliguntur naturali ratione: quædam verò, quæ non intelliguntur. Vnde Propheta, Nisi crediderit is, non intelligetis. Quod Aug. apertè distinguit. Alia sunt, inquit, quę nisi intelligamus, nõ credimus: alia, quæ nisi credamus, non intelligemus. Nemo tamen potest credere in Deum, nisi aliquid intelligat, cùm fides sit ex auditu prædicationis. Idem in lib. de Trin. Certa fides vtcunque inchoat cognitionẽ: cognitio verò certa non perficitur, nisi post hanc vitam. Ambr. quoque ait, Vbi fides, non statim cognitio: vbi cognitio est, fides præcedit. Ex his apparet aliqua credi, quæ non intelliguntur vel sciuntur, nisi priùs credantur: quędam verò intelligi aliquando etiam antequàm credantur. Nec tamen sic intelliguntur modò, vt in futuro sciantur: & nũc etiam per fidem qua mundantur corda, amplius intelliguntur: quia nisi per fidem diligatur Deus, non mũdatur cor ad sciendũ eum. Vnde Aug. Quid est Deum scire nisi eum mente conspicere, firmeque percipere? Sed & priùs quàm valeamus perspicere & percipere Deum, sicut percipitur à mundis cordibus, nisi per fidem diligatur, non poterit cor mundari, quo, id est, vt ad eum videndum sit aptum. Ecce hìc apertè habes, quia non potest sciri Deus, nisi priùs credendo diligatur. Suprà autem dictum est, quòd nemo potest credere in Deum, nisi aliquid intelligatur. Vnde colligitur non posse sciri & intelligi credenda quædam, nisi priùs credantur: & quædam non credi, nisi priùs intelligantur, & ipsa per fidem ampliùs intelligi: nec ea, quæ priùs creduntur, quàm intelligantur, penitus ignorantur, cùm fides sit ex auditu. Ignorantur tamẽ ex parte: quia non sciuntur. Creditur ergo quod ignoratur, sed non penitus, sicut etiam amatur quod ignoratur. Vnde Augustinus: Sciri aliquid, & non diligi potest. Diligi verò quod nescitur, quæro verùm possit. Si non potest, nemo diligit Deum antequam sciat. Vbi autem sunt illa tria, fides, spes, charitas, nisi in animo credente quod nondum scit, & sperante & amante quod credit? Amatur ergo & quod ignoratur, sed tamen creditur.

Ad Rom. 10. d.
In 13. de Tri. cap. 2.
Esai. 7. b iuxta 70. interpretes.
Aug. super Psal. 118. Sermone 18. 9. Cap. 1. Super Psal. 118. Sermone 10. circa illum versum, agnoui Domine quia.
Act. 15.
In 8. de Tri. cap. 4.

Quòd creduntur & amantur quæ ignorantur.

Ibidẽ eodẽ 4. cap.

DE FIDE ANTIQVORVM.

Distinct. XXV. A

De sufficientia fidei.

PRÆDISTIS adijciendum est de sufficientia fidei ad salutem. Illis enim qui præcesserunt aduentum Christi, & qui sequuntur, videtur profecisse fides secundùm temporis processum, sicut profecit cognitio. Fides quippè magna dicitur cognitione, & articulorum quantitate, vel constantia, & deuotione. Est autem quædam fidei mensura, sine qua nunquàm potuit esse salus. Vnde Apostolus: Oportet accedentem credere, quia Deus est, & quòd remunerator est sperantium in se. Sed quæritur, vtrùm hoc credere ante aduentum & ante legem ad salutem sufficerit? Nam tempore gratiæ constat certissimè hoc non sufficere: oportet enim vniuersa credi, quæ in Symbolis continentur. Sed nec ante aduentum, nec ante legem videtur hoc sufficisse: quia sine fide Mediatoris nullũ hominem vel antè, vel post fuisse saluum sanctorum authoritates contestantur. Vnde Augustinus ad Optatum: Illa fides sana est, qua credimus nullum hominem siue matoris, siue minoris ætatis liberari à contagione mortis & obligatione peccati, quod prima natiuitate contraxit, nisi per vnum Mediatorem Dei & hominum Iesum Christũ, cuius hominis eiusdémque Dei saluberrima fide etiam illi iusti salui facti sunt, qui priusquàm veniret in carne, crediderunt in carnem venturum. Eadem enim fides est, & illorum, & nostra. Proinde cùm omnes iusti, siue ante incarnationem

Quòd sine fide mediatoris nunquam fuerit salutis.
Hebr. 11. b
Epistol. 51. tom. 2. 1. ad Timot. 2. b
Ibid paulò inferius.

siue pòst, nec vixerint, nec viuant, nisi ex fide incarnationis Christi, profectò quod scriptum est: Non esse aliud nomen sub cælo, in quo oporteat saluari nos: ex illo tempore valet ad saluandum genus humanum, ex quo in Adam vitiatum est. Idem: Nemo liberatur à damnatione quæ per Adam facta est, nisi per fidem Iesu Christi. Idem: Eadem fides Mediatoris quæ nos saluat, saluos iustos faciebat antiquos, pusillos cum magnis: quia sicut credimus Christum in carne venisse, ita illi venturum: & sicut nos mortuum, ita illi moriturum: & sicut nos resurrexisse, ita illi resurrecturum: & nos & illi ad iudicium viuorum & mortuorum venturum. Gregorius super Ezech. Et qui præibant, & qui sequebantur, clamabant dicentes: Hosanna filio Dauid, quia omnes electi, qui in Iudæa esse potuerunt, siue qui nunc in Ecclesia sunt, in mediatorem Dei & hominum crediderunt & credunt. His aliisque pluribus testimoniis perspicuè docetur, nulli vnquam salutem esse factam, nisi per fidem Mediatoris. Oportet ergo accedentem credere quæ suprà dixit Apostolus, sed nō sufficit.

Act 4.
Lib. de corr eptione & gratia ca. 7. in princ. tom. 7.
Augu. lib. eo. de nupt. & concup. cap. 12.
Homil. 17. parū post principiū.
Marc. 11. b
Hebr. 11. b

B

De fide simplicium.

Quid ergo dicetur de illis simplicibus, quibus non erat reuelatum mysterium incarnationis, qui piè credebant quod eis traditum fuit? Dici potest, nullum fuisse iustum vel saluum, cui non esset facta reuelatio vel distincta, vel velata, vel in aperto, vel in mysterio. Distincta, vt Abrahę & Moysi, aliisque maioribus qui distinctionem articulorum fidei habebāt: velatam, vt simplicibus, quibus reuelatū erat ea esse credenda, quę credebant illi maiores & docebant, sed eorum distinctionem apertam non habebant, sicut & in Ecclesia aliqui minus capaces sunt, qui articulos Symboli distinguere & assignare non valent, omnia tamen credunt quæ in Symbolo continentur. Credunt enim quæ ignorant, habentes fidem velatam in mysterio: ita & nunc minus capaces ex reuelatione sibi facta maioribus credendo inhærebant, quibus fidem suam quasi committebant. Vnde Iob: Boues arabant, & asinæ pascebantur iuxta eos. Simplices & minores sunt asinæ pascentes iuxta boues: quia humilitate maioribus adhærendo, in mysterio credebant, quę & illi in mysterio docebant: qualis fortè fuit vidua Sareptana.

Iob 1. c
3. Reg. 17. b

Qua

Quæ ante aduentum Christi de Mediatore credere sufficiebat.

C

Sed quæritur, cùm sine fide Mediatoris antiquis non fuerit salus, sicut nec modernis: vtrum oportuerit illos credere omnia illa de Mediatore, quæ nunc credimus. Quibusdam videtur, quòd sufficerit illis quatuor tantùm credere, scilicet natiuitatem, mortem, resurrectionem, aduentum ad iudicium, quod ex præmissis verbis Augustini colligunt, vbi ista quatuor posuit. Aliis autem videtur habita fide Trinitatis, id de mysterio incarnationis fidei sufficisse, vt Dei filius crederetur nasciturus de homine, & iudicaturus, qui de Ioanne Baptista documentum huius rei assumunt, qui de morte Christi & descensu ad inferos in Euangelio dubitasse videtur secundùm expositionem Gregorij, quando interrogauit per discipulos: Tu es qui venturus es, an alium expectamus? Quasi diceret: Es tu per teipsum descensurus ad infernum, an alium ad hæc sacramenta missurus es? Quidam tamen dicunt eum non dubitasse de ignorantia, sed de pietate, id est, dubitare se ostendisse: non quia ignorauerit, sed pietatis affectu compassum esse Christum, & eius humilitatem admirando insinuasse.

Homil. super Exech. & Homil. 6. super Euang. Matth. 11. Lucæ 7. c Act. 10. a

De fide Cornelij.

D

Solet etiam quæri, de Cornelio, vtrùm fidem incarnationis habuerit, cùm dictum: est ei per Angelum: Acceptæ sunt eleemosynæ tuæ, & exauditę sunt orationes tuę. Si enim fidem incarnationis non habebat, tunc ergo sine fide incarnationis erat ei iustitia: quia de illo scriptum est, quòd iustus erat & timens Deum. Si verò fidem incarnationis habebat, ad quid ergo missus est ad eum Petrus? Sanè dici potest, eum sicut fidem vnitatis, ita & incarnationis habuisse Dei reuelatione, sed incarnatum iam esse Dei filium ignorasse: & ideo missus est ad eum Petrus, vt iam natum Dei filium ei annunciaret, & sacramentum regenerationis ei conferret. Habebat ergo fidem incarnationis, sed an facta, vel futura esset, non nouerat: & ita per fidem venit ad opera, & per opera ampliùs solidatus est in fide. Per fidem enim, vt ait Gregorius venitur ad opera. Cornelius etiam per fidem venit ad opera. Deum enim vnum credebat, sed filium eius nesciebat incarnatum. Per fidem placuerunt Deo opera eius. Sine fide

Ibidem.
Homil. 19. super Exechiel. ante medium.

enim

Ad Hebr. 11.a enim impossibile est aliquem placere Deo. Augustinus verò dicit Cornelio dictum esse per Angelum: Acceptæ sunt eleemosynæ tuæ & orationes tuæ, antequàm in Christum crederet: nec tamen sine aliqua fide donabat & orabat. Nam quomodo inuocabat in quem non credebat? sed si posset sine fide Christi esse salus, non ad eum mitteretur architectus Ecclesiæ Petrus. Attende quid ait, sine fide Christi non posse esse salutem: & tamen Cornelium exauditum antequam crederet in Christum. Quod ita potest intelligi, scilicet antequam sciret Christum incarnatum, in quem credebat in mysterio.

Libr. 1. de prædestin. sanctorum Cap. 7.

Ad Rom. 10.c

De æqualitate fidei, spei, charitatis & operis, quæ secundùm aliquid sunt æqualia. 5

Super Ezech. hom. vlti. circa illud, & mensus est ar. long.

ILLVD etiam non est prætermittendum, quòd fides, spes, charitas & operatio secundum aliquid æqualia sunt in præsenti. Vnde Gregorius: Fidem, spem, charitatem atque operationem dum in hac vita viuimus, æquales sibi esse apud nos inuenimus: quia quantum credimus, tantum amamus, & quantum amamus, tantũ de spe præsumimus. Quisque enim fidelis tantum credit, quantum sperat & amat: & tantum operatur, quantum credit & amat, & sperat. Sed tamen maior spe & fide charitas dicitur, quia cùm ad Dei speciem peruenitur, spes & fides transit, sed charitas permanet: & quia charitas mater est omnium virtutum, quæ non ideo post fidem & spem ponitur, quòd ex eis oriatur, sed quia post illa remanebit aucta. Charitas enim nunquam excidit. Præmissa autem æqualitas propriè secundùm interiorum actuum intentionem consideranda est. Huic verò quod hîc & superiùs dictum est, scilicet quòd charitas nõ est ex fide, spe, sed econuerso, videtur obuiare quod ait Apostolus. Finis præcepti est charitas de corde puro & conscientia bona, & fide non ficta. Quod exponens Augustinus: Cor accipit pro intellectu, & conscientiam pro spe. Qualis, inquit, charitas est finis præcepti procedens de corde puro, id est, de puro intellectu, vt nihil nisi Deus diligatur: & conscientia, id est, de spe bona, & fide non ficta, id est, non simulata. Non ergo charitas, fidem & spem, sed fides & spes charitatem præcedere videntur. Hoc ergo ea ratione traditum intellige, non quòd fides & spes causa vel tempore charitatem omnium bonorum matrem præcedant:

1. Cor. 13.e

Distin. 23. par. 3. vlt.

1. Tim. 1.a

lib. de doc. Christ. 1. c. vltimo.

præcedant: sed quia charitas sine illis in aliquo esse non potest, sed illa sine charitate possunt esse: quamuis non sit pia fides, vel spes sine charitate. Ideo ergo ex fide & spe procedere dicitur charitas, quia nulli prouenit sine istis.

DE SPE, QVID SIT.

Distinct. XXVI. A

De spe.

EST autem spes virtus, qua spiritualia & æterna bona sperantur, id est, cum fiducia expectantur. Est enim spes certa expectatio futuræ beatitudinis, veniens ex Dei gratia & meritis præcedentibus vel ipsam spem, quam natura præit charitas, vel rem speratam, id est, beatitudinem æternam. Sine meritis enim aliquid sperare, non spes, sed præsumptio dici potest.

De quibus sit spes. B

In Enchir. Cap. 8.

Rom. 8.c

Quomodo differunt fides & spes.

ET sicut fides, ita & spes est de inuisibilibus. Vnde Augustinus: Fidem appellamus earum rerum quæ non videntur. De spe quoque dicitur: Spes quæ videtur non est spes. Quod enim videt quis, quid sperat? Quod attinet ad non videre vel quæ creduntur, vel quæ sperantur, fidei speique commune est. Distinguitur tamen fides à spe, sicut vocabulo, ita etiam rationabili differentia. Est enim fides malarum rerum & bonarum: quia & bona creduntur & mala, & hoc fide bona, non mala. Est etiam fides & præteritarum rerum, & futurarum. Credimus enim mortem Christi, quæ iam præteriit: credimus sessionem, quę nunc est. Credimus venturum ad iudicandum, quod futurum est. Item fides & futurarum rerum est, & alienarum. Nam & se quisque credit esse cœpisse, nec fuisse vtique sempiternum: & alia atque alia non modò de aliis hominibus multa, quæ ad religionem pertinent, verumetiam de Angelis credimus. Spes autem non nisi bonarum rerum est, nec nisi futurarum, & ad eum pertinentium, quæ earum spem gerere perhibentur.

Ibid. dist. præallegata.

Redit ad præmissam quæstionem, scilicet an fides & spes in Christo fuerint. C

POST hoc superest inuestigare, vtrùm fides & spes in Christo fuerint: vnde Tractatus iste sumpsit exordium Quibusdam

Universidad de Deusto Biblioteca

4. dist. 23. busdam non indoctè videtur fidem, virtutem & spem in eo non fuisse, sicut in sanctis iam beatificatis, vel in Angelis nō sunt, & tamen sancti credunt & sperant resurrectionem futuram, & Angeli eandem credunt: nec tamen in eis fides, vel spes virtus est, quia & Deo per speciē contemplando fruuntur, & in Dei verbo resurrectionem futuram siue iudicium,

1. Cor. 13. d non per speculum in ænigmate, sed præclarissimè inspiciunt. Si enim quia credunt resurrectionem futuram, ideo verum est eos fidem habere: ergo ea consummata post iudicium similiter & fidem habere dicentur, qui credent eam præteritam. Sed sicut tunc credent, nec tamen fidem quæ fideles habebunt habebunt: quia non credent absque scientia, quæ non erit ænigmatica, sed per speciem: ita & modò credunt & sperant resurrectionem, nec tamen fidem habent, quia credendo cognoscunt. Venit enim eis quod perfectum est, & euacuatum

Ibidem d. est quod ex partu est. Venit enim cognitio, & euacuata est fides. Venit species, & desiit spes. Ita & Christus, in quo fue-

Ioan. 17. a runt bona patriæ, credidit quidem & sperauit resurrectionē tertia die futuram, pro qua & patrem orauit: nec tamen fidem, virtutem & spem habuit, quia nō ænigmaticam & specularem, sed clarissimam de ea cognitionem habuit: quia nō

Psal. 30. perfectiùs eam cognouit præteritam, quàm intellexit futuram. Sperauit tamen Christus, sicut in Psalmus ait: In te Domine sperauī: nec tamen fidē, vel spem virtutem habuit, quia per speciem videbat ea quæ credebat. De antiquis verò patri-

Si iusti apud inferos detenti fidem & spem habuerunt. bus, qui apud inferos vsque ad passionem tenebantur, non incongruè dici potest quòd fidem & spem virtutem habuerunt: quia credebant & sperabant se visuros Deum per speciem, qualiter eum tunc non videbant: quia non patuit eis cognitio Dei per speciem ante passionem Christi: qua consummata à fide transierunt ad speciem.

DE CHARITATE, QVA DILIGITVR Deus & proximus, quæ in Christo, & in nobis est.

De charitate quantū ad eius essentiam & definitionem. A

Distinct. XXVII.

CVM autem Christus fidem & spem non habuerit, dilectionem tamen habuit inquantùm homo tantam, qua maior

maior esse non valet: qui ex charitate eximia animam posuit pro amicis & inimicis. Habuit enim in corde charitatem, etiam opere nobis exhibuit, vt exhibitionis forma nos ad diligendum instrueret. Hic aliquid dicendum est de charitate, & modo, & ordine diligendi Deum & proximum. De charitate quæ diligitur Deus & proximus, quæ ī Christo & in nobis est.

Quid sit charitas. B

CHARITAS est dilectio, qua diligitur Deus propter se, & proximus propter Deum, vel in Deo. Hæc habet duo mandata: vnum pertinens ad dilectionem Dei, quod est maximum in lege mandatum: & alterum pertinens ad diligendum proximum, illi simile. Primum est: Diliges Deum ex toto corde, ex tota mente, & ex tota anima: quod scriptum est in Deuteron. Secundum est: Diliges proximum tuum sicut ipsum. In his duobus mandatis tota lex pendet, & Prophetæ. Finis præcepti est dilectio: & ea est gemina, id est, Dei & proximi. De duobus mandatis charitatis. Deut. 6. a Matt. 22. 1. Tim. 1. a Distim. 17. primi sententia. c. 2. libro 8. de Trinit. c. 8. 1. Ioan. 4. d In sermone de ascensione, qui incipit, de solennitate huius diei. In nōnullis antiquis exemplaribus reperitur.

Si eadem charitate diligetur Deus & proximus. C

HIC quæritur, si ex ea ipsa dilectione diligitur Deus, qua diligitur proximus: an alia sit dilectio Dei, & alia proximi. Eadem sanè dilectio est, qua diligitur Deus & proximus: quæ spiritus sanctus est, vt suprà dictum est, quia Deus charitas est. Vnde Augustinus, Ioannes ait: Non potest Deum diligere quem non videt, qui fratrem quem videt, non diligit. Sed si eum quem videt humano visu, spirituali charitate diligeret, videret Deum (qui est ipsa charitas) visu interiori, quo videri potest. Qui ergo fratrem quem videt, non diligit, Deum qui est dilectio, qua caret qui fratrem non diligit: quomodo potest diligere? Ex vna enim eademque charitate Deum proximúmque diligimus: sed Deum propter Deū, nos verò & proximum propter Deum. Si verò vna eadémque charitas est Dei & proximi, quare dicitur gemina? Propter duo dilecta, id est, Deum & proximum. Et si enim vna sit charitas, duo tamen diuersa ea diliguntur, scilicet Deus & homo vel Angelus. Pro quo etiam duo sunt mandata: quia cum eadem charitas vtroque commendetur, diuersa tamen diligi præcipiuntur. Vnde Augustinus: Arbitror ideo spiritum sanctum bis datum, semel in terra, & iterum de cælo, vt commendarentur nobis duo præcepta charitatis, scilicet Dei & proximi. Vna est charitas, & duo præcepta, vnus spiritus, & duo Est eadem sententia Hom. super Ioan. 74. post mentem & apud Be-

dam ad Ro.5. lib. 1. de doctr. Christ. ca. 23. tom. 3. de Trini. 8. c. 6 in fine.

& duo data: quia alia charitas non diligit proximum, nisi illa quæ diligit Deum. Qua ergo charitate proximũ diligimus, eadem Deum diligimus. Sed quia aliud est Deus, aliud proximus, etsi vna charitate diliguntur: ideo fortè duo præcepta dicuntur, & alterum maius, & alterum minus: vel propter duos motus qui in mente geruntur, dum Deus diligitur & proximus. Mouetur enim mens ad diligendum Deum, mouetur & ad diligẽdum proximum: & multò magis erga Deũ, quàm erga proximum. D

De modo diligendi.

Augu. lib. de doctr. Christ. 1. Cap. 25. Cap. 14.

CONSEQVENTER modum vtriusque dilectionis aduertamus. Hæc regula, vt ait Augustinus dilectionis diuinitùs constituta est, vt Deum propter se ex toto corde, & proximum diligas sicut teipsum, id est, ad quod, & propter quod teipsum diligere debes. In bono enim & propter Deũ teipsum diligere debes. In bono ergo diligendus est proximus, non in malo, & propter Deum. Proximum verò omnem hominem oportet intelligi: quia nemo est cum quo sit operandum malè. Qui ergo amat homines, vel quia iusti sunt, vel vt iusti sint amare debet, hoc est in Deo, vel propter Deũ.

Aug. li. de doct. Christ. 1. cap. 22. Ioan. 13. d

Sic enim & seipsum amare debet, scilicet in Deo vel propter Deum, id est, quia iustus est, vel vt iustus sit. Qui enim aliter se diligit, iniustè se diligit: quia ad hoc se diligit, vt sit iustus, ad hoc ergo vt sit malus: non ergo iam se diligit. Qui enim diligit iniquitatem, odit animam suam. Modus ergo diligendi præcipiendus est homini, id est, quomodo se diligat vt prosit sibi. Quin autem se diligat, & prodesse sibi velit, dubitare dementis est. Modus autem præcipitur cum ait: Sicut teipsum, vt proximum diligas ad quod teipsum. Si ergo te non propter te diligere debes, sed propter illum vbi dilectionis tuæ rectissimus finis est: non succenseat alius aliquis homo, si & ipsum propter Deum diligis. Huius dilectionis modum Veritas insinuat, dicens: Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem sicut dilexi vos, id est, ad quod dilexi vos, scilicet vt filij sitis, vt vitam habeatis.

Aug. Homil. 65. super Io. ante mediũ. E

De modo diligendi Deum.

DILECTIONIS autem Dei modus insinuatur cùm dicitur: Ex toto corde, id est, ex toto intellectu, ex tota anima, id est, ex tota voluntate: ex tota mente, id est, memoria: vt omnes cogitationes, & omnem vitam, & omnem intellectum in illum conferas, à quo habes ea quæ confers illi. Hęc dicens, nullam partem vitæ nostræ reliquit, quæ vacare debeat: sed quicquid venerit in animum, illuc rapiatur quo dilectionis impetus currit. Et diligere Deum propter se modus est diligendi Deum: & sunt isti duo modi diligendi Deum, vt quibusdam placet.

Aug. li. de Doctr. Christ. ca. 22.

De impletione illius mandati. F

ILLVD autem præceptum non penitùs impletur ab homine in hac mortali vita, sed ex parte, non ex toto: quia ex parte diligimus, sicut ex parte cognoscimus. In futuro autẽ implebitur ex toto. Vnde Aug. Cùm adhuc est aliquid carnalis concupiscentiæ, non omni modo ex tota anima diligitur Deus. Caro autem non dicitur concupiscere, nisi quia anima carnaliter cõcupiscit. Cùm autem venerit quod perfectum est, vt destruatur quod ex parte est, id est, vt iam non ex parte sit, sed ex toto, charitas nõ auferetur, sed augebitur & implebitur. In qua plenitudine illud præceptum charitatis implebitur, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, &c. Tunc erit iustus sine peccato: quia nulla erit lex repugnans menti. Tunc prorsus toto corde, tota anima, tota mente diliges Deum: quod est summum præceptum.

1. Cor. 13. c Aug. li. de Perfectione humanæ iustitiæ contra Cælestiũ post respõsionẽ ad 16. ratiocinationem Cælestij, to. 7.

Quæstio de præcepti ratione. G

SED cur præcipitur homini ista perfectio, cùm in hac vita eam nemo habeat? Quia non rectè curritur, si quò currendum est, nesciatur. Quomodo autem sciretur, si nullis Præceptis ostenderetur? Ecce habes cur illud præceptum est, quòd hic penitùs impleri non potest. Impletur tamẽ ex parte, scilicet, secundùm perfectionem viæ. Alia est enim perfectio currentis, alia peruenientis. Facit hoc mãdatum vt curras, qui Deum ante omnia & præ omnibus diligit, nec tamen omninò perficit.

Ibid. paulò superius. Ibid. loco priore. August. in eodẽ paulò inferius.

Quòd alterum mandatum in altero est. H

CVM autem duo sunt præcepta charitatis, pro vtroque sæpè vnum ponitur, nec immeritò: quia nec Deus sine proximo, nec proximus sine Deo diligi potest. Vnde Apostolus omne mandatum legis dicit instaurari, id est, contineri & impleri in hoc verbo, Diliges proximum tuũ sicut teipsum. Et Christus dilectionem proximi specialiùs commemorat, &

Aug. li. 8. de Tri. c. 7. Rom. 13. c & Gal. 5. b

Augusſt. Tract. ſuper illud. Ioan.13. Mandatũ nouũ,&c. Tomo 9.

dicens,Mandatum nouum do vobis,vt diligatis inuicem,ſicut dilexi vos. Vbi illud maius mandatum dilectionis Dei videtur prætermiſſum:ſed benè intelligentibus vtrunq; inuenitur in ſingulis,quia qui diligit Deum, non poteſt eum contemnere,quem Deus præcepit diligi: & qui diligit proximum,quid in eo diligit niſi Deũ? Ipſa eſt dilectio ab omni mundana dilectione diſcreta: quam diſtinguens Dominus ait,Sicut dilexi vos. Quid enim niſi Deum dilexit in nobis, non quem habebamus, ſed vt haberemus? ſicut medicus ægrotos:& quid in eis diligit,niſi ſalutem quam cupit reuocare,non morbum quem venit expellere? Sic & nos inuicem diligamus,vt quantùm poſſumus, inuicem ad habendum in nobis Deum ex dilectione attrahamus.

1

Quæ charitate diligenda ſunt.

In lib.1.de doct.Chriſtia.ca.23. in principio.

SED quæ hac dilectione diligenda ſint,iam inquiramus. Non enim omnia,vt ait Auguſt. quibus vtendum,diligenda ſunt:ſed ea ſola,quæ vel nobiſcum ſocietate quadã referuntur in Deum, ſicut eſt homo vel angelus: vel ad nos relata, beneficio Dei per nos indigent,vt corpus quod ita præcipiẽdum eſt diligi,vt ei ordinatè prudenterq; conſulatur.

SI ILLO PRÆCEPTO IVBEMVR diligere totum proximum & nos totos.

2

Diſtinct. XXVIII.

De charitate quãtũ ad diligibilium numerũ,& diſtin. In lib.de doct. Chr. ca.23.24 & 25. Eph.5.f

HIC poteſt quæri, vtrùm in illo mandato dilectionis proximi totum proximum, id eſt, animam & corpus, nóſque ipſos totos diligere præcipiamur. Ad quod dicimus, omne genus diligendarum rerum in illis duobus mandatis contineri. Quatuor enim diligenda ſunt, vt ait Auguſtinus. Vnum quod ſupra nos eſt,ſcilicet Deus:alterum, quod nos ſumus:tertium,quod iuxta nos eſt,ſcilicet,proximus: quartum,quod infra nos eſt,ſcilicet,corpus. De ſecundo & quarto nulla præcepta danda erant, ſcilicet, vt diligeremus nos vel corpus noſtrum: præcipitur autem Deus diligi & proximus. Vt autem quiſque ſe diligat, præcepto non eſt opus. Quantumlibet enim homo excidat à veritate, remanet illi dilectio ſui, & dilectio corporis ſui:quia nemo vnquam carnem ſuam odio habuit. Nam viri iuſti, qui corpus ſuum cruciant, non corpus, ſed corruptiones eius & pondus oderunt. Hic videtur Aug tradere,q̃ ex præcepto non teneamur diligere noſmetipſos vel corpus noſtrum:quod ſi eſt,non omne genus diligendarum rerum illis duobus præceptis continetur, quia cùm & noſipſos & corpus noſtrum diligere debeamus,ad quid neceſſarium eſt præceptum, cùm ſcriptum ſit, Qui diligit iniquitatem,odit animam ſuam? Sed ſpeciale de hoc præceptum non erat dãdum,nec ſpeciali præcepto opus erat id tradi,vt quiſque ſe vel corpus ſuũ diligeret,quia hoc in illo præcepto continetur, Diliges proximum tuum ſicut teipſum. Ibi enim & proximum totum, & te totum intelligere debes. Vnde Aug.in eodem, Si te totum diligas, id eſt, animam & corpus,& proximum tuum,id eſt, animã & corpus (homo enim ex anima conſtat & corpore) nullum rerum diligendarum genus in his duobus præceptis prætermiſſum eſt. Cùm enim præcurrat dilectio Dei eiuſq̃ dilectionis modus præſcriptus appareat, & ſequatur dilectio proximi:de tua dilectione nihil dictũ videtur. Sed cùm dictũ eſt, Diliges proximum tuum ſicut teipſum, ſimul & tui abſq; dilectio prætermiſſa non eſt. Ecce hic apertè dicit, in illo præcepto non tantummodò proximi:ſed & tui dilectionem contineri, & totius proximi totiuſq̃ tui. Ex quo apparet quod dictum eſt de ſecundo & quarto, id eſt, de dilectione noſtri,& corporis noſtri,nulla præcepta danda,ita eſſe intelligendum,ſcilicet,ſpecialia & diuiſa, quia in illo vno tãtùm continetur:& quia id quod ſumus, & quod infra nos eſt, ad nos tamen pertinens, naturæ lege diligimus, quæ in beſtiis etiã eſt. Ideoq; & de illo quod ſupra nos eſt, & de illo quod iuxta nos eſt diuiſa præcepta ſumpſimus. In quorum altero, eius quod ſumus, & illius quod infra nos eſt dilectio continetur. Si condita eſt mens humana, vt nunquàm ſui nón meminerit, nunquàm ſe non intelligat, nunquam ſe non diligat,ſed quoniam qui odit aliquem,nocere illi ſtudet: non immeritò & mens hominis quando ſibi nocet, ſe odiſſe dicitur. Neſciens enim ſibi vult malè, dum non putat ſibi obeſſe quod vult,ſed tamen malè ſibi vult,quando illud vult quod obſit ſibi: ſecundùm illud, Qui diligit iniquitatem,

De Doct. Chri. li. 1. cap.26.

Pſal.10.

Pſal.10.

odit animam suam. Qui ergo diligere se nouit, Deum diligit. Qui verò non diligit Deum, etiam se non diligit, quod ei naturaliter inditum est: tamen non incongruè se odisse dicitur, cùm id agit quod sibi aduersatur, & seipsum tanquam suus inimicus insequitur. B

Si in illo præcepto contineatur dilectio angelorum.

Aug. lib. 1. de Doctr. Chri. c. 30. Luc. 17. g Quis sit proximus. Luc. 6. August. de Doct. Chr. lib. & ca. eisdem.

ORITVR autem hîc de angelis quæstio, vtrùm ad illud præceptum dilectionis proximi etiam dilectio pertineat angelorum. Nam quòd nullum hominem exceperit qui præcepit proximum diligere, Dominus in Parabola seminum relicti ostendit, cum dicens proximum, qui erga illum extitit misericors: Deinde subdit, Vade, & tu fac similiter. Vt eum proximum intelligamus, cui vel exhibendum est officium misericordiæ, si indiget, vel exhibendum esset, si indigeret. Nullum verò exceptum esse, cui misericordiæ negandum sit officium, quis non videat, cùm vsque ad inimicos etiam porrectum sit, Domino dicente, Diligite inimicos vestros, & benefacite his qui oderunt vos? Manifestum est ergo omnem hominem proximum esse reputandum. Proximi verò nomen ad aliquid est: nec quisquam esse proximus, nisi proximo potest. Vnde consequens est, & cui præbendū, & à quo præbendum est officium misericordiæ, rectè proximum dici. Manifestum est ergo præcepto dilectionis & proximi etiā sanctos angelos contineri: à quibus tanta nobis misericordiæ impenduntur officia. Ex quo & Dominus proximum se nostrum dici voluit, vt in parabola Saucij ostēdit: & in Propheta, Quasi proximum, & quasi fratrem nostrum sic complacebam. Sed quia excellentior ac supra nostram naturam est diuina substantia, præceptum dilectionis Dei à proximi dilectione distinctum est. Ideóque licet nobis Deus omnia impendat beneficia, non tamen nomine proximi includitur in illo præcepto: quem non sicut nos diligere debemus, sed plusquam nos, toto corde & anima. Christum verò inquantum homo est, sicut nos diligere debemus, eiusque secundùm hominem dilectio illo continetur mandato: quem & secundùm hominem, magis quàm nos, sed non quantùm Deum, debemus diligere: quia inquantùm est homo, minor est Deo. C

Quòd angeli in illo præcepto cōtinētur. Psal. 34. Quòd etiā Christus proximus noster est secundum quòd homo.

Quibus modis dicitur proximus.

HIC notandum est proximū dici diuersis modis, scilicet, conditione primæ natiuitatis, spe conuersionis, propinquitate cognationis, & ratione beneficij exhibitionis.

DE ORDINE DILIGENDI, QVID prius, quid posterius.

Distinct. XXIX. A

POST prædicta de ordine charitatis agendum est: quia dicit sponsa, Introduxit me rex in cellam vinariam, & ordinauit in me charitatem. Videamus ergo ordinem, quid prius, quid posterius esse debeat: peccat enim qui præposterè agit. Nam scire quid facias, & nescire ordinem faciendi, non est perfectæ cognitionis. Ordinis namq; ignorantia conturbat meritorum formam. Ordinem autem diligendi Aug. insinuat dicens, ipse est qui ordinatam habet dilectionem, ne aut diligat quod non est diligendum, aut non diligat quod diligēdum est: aut æquè diligat quod minùs vel ampliùs diligendum est, aut minùs vel ampliùs quod æquè diligēdum est. Omnis peccator, inquantùm peccator est, non est diligēdus: & omnis homo, inquantùm est homo, diligendus est propter Deum, Deus verò propter seipsum: & Deus propter se omni homine amplius diligendus est, & amplius quisque debet Deum diligere quàm seipsum. Item, ampliùs alius homo diligendus est, quàm corpus nostrum: quia propter Deū omnia ista diligenda sunt, & potest nobiscum Deo homo perfrui, quod non potest corpus nostrum: quia corpus per animam viuit, qua fruimur Deo. Audisti aliqua de ordine charitatis: vbi expressum est nos ampliùs debere diligere Deum, quàm omnes homines, vel nosipsos: & ampliùs animam alicuius hominis quàm corpus nostrum. In enumeratione etiam quatuor diligendorum superiùs posita, priùs ponitur quod supra nos est: secundò, quod nos sumus: tertiò, quod iuxta nos est: quartò, quod infra nos est, vbi ordo diligendi insinuari videtur ex ratione enumerationis. Non est autem apertum vtrùm omnes homines pariter diligere debeamus, & tantùm quantùm nos, vel minùs.

Gloss. super illud Psal. 11. Vana locuti sunt & Aug. sermone 3. post Penitecost. De charitate quantum ad diligendi ordinem. Can. 2. a libro de Doc. Chr. cap. 27. Ibidem. Dist. præcedente litera A. Nota ordinē charitatis.

An omnes homines pariter diligendi sunt. B

VNDE etiam super hoc sæpè mouetur quæstio, quam perplexam faciunt Sanctorum verba variè prolata. Quidam

enim tradere videntur, quòd pari affectu omnes diligendi sint: sed in effectu, id est, in exhibitione obsequij distinctio obseruanda sit. Vnde Aug. Omnes homines æquè diligendi sunt: sed cùm omnibus prodesse non possis, his potissimum consulendum est, qui pro locorum & temporum vel quarumlibet rerum opportunitatibus constrictiùs tibi, quasi quadã sorte iunguntur. Pro sorte enim habendum est quo quisque tibi temporaliter colligatius adhæret: ex quo eligis potiùs illis dandum esse. Item super epistolam ad Gal. Operemur bonum ad omnes, maximè autem ad domesticos fidei, id est, ad Christianos. Omnibus enim pari dilectione vita æterna optanda est, etsi non omnibus eadem possunt exhiberi dilectionis officia: quæ fratribus maximè sunt exhibenda, quia sunt sibi inuicem membra, quid habent eundem patrem, scilicet, Deum. His aliisque testimoniis innituntur, qui dicunt omnes homines pariter diligendos esse charitatis affectu, sed in operis exhibitione differentiam.

Li. de Doctri. Chri. 1. c. 28.

Authoritates ponit quæ videtur dicere omnes pariter diligẽdos esse, in effectu differentiam esse. Gal. 6. c In exp. 6. c. circa finem, to. 4. Matt. 23. Deut. 5. d Li. 13. circa illud. c. 44. Et sabb. mea sanctific. Verba habentur in glossa Cãtic. 2. & apud Origen. ibid. Hom. 2. in can. quæ ponitur in vlt. tom. epis. Hie.

C

Quæ his repugnare videntur.

QVIBVS obuiat illud præceptum legis de diligendis parentibus, Honora patrem tuũ & matrem, vt sis longæuus super terram. Vt quid enim specialiter illud præciperetur de parentibus, nisi maiori dilectione forent diligendi? Sed hoc illi referendum dicunt ad exteriorem exhibitionem, in qua præponendi sunt parentes. Vnde Honora, dixit, non Dilige. Obuiat etiam illud quod Hiero. super Ezech. ait, scilicet, vt ordine charitatis, sicut scriptum est: Ordinauit in me charitatem: post omnium patrem Deum, carnis quoque pater diligatur, & mater, & filius, & filia, frater, & soror. Ambr. quoque diligendi exprimens ordinem super illud Canticorũ, capitulo secundo, Ordinauit in me charitatem, ait, Multorum charitas inordinata est, quod in primo est ponunt tertiũ vel quartum. Primò, Deus diligendus est, secundò, parentes, inde filij, post domestici: qui si boni sunt, malis filiis præponendi sunt. Secundùm hoc in Euangelio ad cuiusque dilectionem proprium ponit: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo & ex omnibus viribus tuis: & proximum tuum sicut teipsum: & inimicos non ex tota virtute, nec sicut teipsum, sed simpliciter. Sufficit enim quòd eos diligimus, & non odio

ullo habemus. Ecce ex præmissis apertè insinuatur, quæ in affectu charitatis distinctio sit habenda, vt differenti affectu, non pari homines diligamus, & ante omnia Deum: secundò nosipsos, tertiò parentes, inde filios & fratres, post domesticos, demùm inimicos diligamus. Sed inquiunt illi, quæ de ordine dilectionis suprà dicuntur, esse referenda ad operum exhibitionem, quæ differenter proximis exhibenda sunt. Primò parentibus, inde filiis, post domesticis, demum inimicis. Deum verò tam affectu quàm obsequij exhibitione ante omnia diligendum.

Mat. 22. d Ordo diligendi hic ostenditur.

Quòd aliqui eorundem tantùm proximus quantùm nos debere diligere tradunt. D

QVORVM etiam nonnulli tradunt affectu charitatis tantùm proximos esse diligendos, quantum nosipsos diligimus: quod confirmant authoritate Aug. qui ait, Nec illa iam quæstio moueat, quantum charitatis fratri debeamus impẽdere, quantum Deo. Incõparabiliter plus Deo quàm nobis, fratri verò quantùm nobis. Nos autem tantò magis diligimus quantò magis diligimus Deũ. Ex hoc & præmissis testimoniis Aug. asserunt omnes homines pariter esse diligendos nobis, & tantum quantum nos, Deum autem plusquã nos, corpus verò nostrum minus quàm nos vel proximos. Nec in enumeratione præmissa diligendorum ordinem diligendi assignari dicunt, sed tantùm quæ sunt diligenda.

In 8. lib. de Trin. c. 8. in fine.

Secundùm alios non pari affectu omnes diligendi sunt. E

VERVM quia præmissa verba Ambrosij ordinem diligendi secundum affectum magis, quàm secundum effectum diligenter intuentibus explicare videntur, non indoctè alij dicunt non modò in exhibitione operis, sed etiam in affectu charitatis ordinem differentem esse statutum: vt ante omnia diligamus Deum, secundò nos, tertiò parentes, quartò filios vel fratres, & huiusmodi, posteà domesticos, demum inimicos. Quòd verò August dicit pariter omnes esse diligendos, & pari dilectione omnibus vitam optandam, ita accipiendum est, vt paritas non ad effectum referatur, sed ab bonum quod eis optatur: quia charitate omnibus optare debemus, vt paria bona mereantur, sicut Apostolus dicit, Volo

Determinatio authoritatũ quæ videtur aduersari.

2. Cor. 7.

omnes homines esse sicut me. Optanda est enim minoribus perfectio maiorum, vt ipsi fiant perfecti, & sic parem mercătur beatitudinem. Vel pari dilectione, id est, eadem dilectione omnes diligendi sunt. Item quod ait, vt tãtum diligamus fratres quantum nos, ita intelligi potest, id est, ad tantũ bonum diligamus fratres, ad quantum nos: vt tantum bonum eis optemus in æternitate, quantum nobis, etsi non tanto affectu. Vel ibi, Quantum similitudinis est, non quantitatis.

Quæstio de parentibus bonis & malis, quomodo diligendi sunt. F

SOLET etiam quæri, si parentes nostri sunt mali, vt filij, vel fratres, an magis vel minùs diligendi sint aliis bonis, hac ratione nobis non copulatis. Videtur quòd magis sint diligendi boni, qui nobis carne non sunt cõiuncti, quàm mali carne coniuncti: qui nobis sunt cõiuncti corde glutino charitatis. Sanctior est enim copula cordium quàm corporum. *Sententia.* Vnde Beda de illis Verbis Domini, Mater mea & fratres mei hi sunt, qui Verbum Dei faciunt: ait, Non iniuriosè negligit matrem, nec mater negatur, quæ etiam de cruce agnoscitur: sed religiosiores monstrantur copulæ mentium quàm carnium. *Mat.12.d* Veruntamen latebrosa quæstio est hæc, nec à nobis *Lucæ 8. d* plenè absoluenda, properantibus ad alia. Monemur enim ex *Mar.3.d* verbis illis, quibus inimicos non ex tota virtute, non sicut *Ioan. 19.e* teipsum iubet diligere, sed simpliciter. Sufficit enim quod diligimus, & non odio habemus. Quod non ita accipiendum est, quasi sufficiat tibi diligere inimicum & nõ sicut teipsum: quia omnes & amicos & inimicos, sicut teipsum diligere debes. Sed ad ostendendum gradus diligendi Deum & proximum & inimicum, qui tamen proximus est, propria Dominus ponit cum ait, Diliges Deum ex tota virtute tua & *Mat.22.d* proximum sicut teipsum: non ait, Ex tota virtute, vt ostẽdat proximum diligendum minùs quàm Deum. Dicit etiam, diligite inimicos: nec addit, Ex tota virtute, nec sicut teipsum, *Lucæ 6. c* sed simpliciter. Sufficit enim quòd diligamus, & non odio habeamus, id est, sufficit dicere, vt diligamus & odio nõ habeamus: non quin eos diligere debeamus sicut nos, quia proximi sunt, sed sufficit si eos minùs diligimus quàm nos proximos, quod locutionis genus innuit.

Qua

Quæstio Augustini in libro Retractationum. G

QVÆRI etiam solet, cur Dominus præceperit diligere inimicos, cùm alibi præcipiat odio habere parentes & filios. Ad quod dicendum est duo esse diligenda in homine, naturam & virtutem: vitium verò & peccatum odiendum. Et parentes ergo inquantum mali sunt, odiendi sunt: & inimici diligendi, inquantùm homines. Diligamus ergo inimicos lucrandos regno Dei, & odiamus propinquos si impediunt nos à regno Dei: & in omnibus communiter naturam diligamus, quam Deus fecit. *Lucæ 14. Augu lib. Retract.1. cap. 10. in medio.*

De gradibus charitatis. H

SCIENDVM quoque est diuersos esse gradus charitatis. Est enim charitas incipiens, proficiens, perfecta, perfectior, perfectissima. Vnde Augustinus: Perfecta charitas hæc est, vt quis paratus sit pro fratribus etiam mori. Sed nunquid canonicãm mox vt nascitur, iam prorsus perfecta est? imò vt perficiatur, nascitur, cùm fuerit nata nutritur, cùm fuerit nutrita roboratur, cùm fuerit roborata perficitur, cùm ad perfectionem venerit, dicit: Cupio dissolui, &c. Hìc apertè progressus & perfectio charitatis insinuatur, quam perfectionem etiam Veritas commendat, dicens: Maiorem hac dilectionem nemo habet, quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Quod vtique dictum est de opere dilectionis: quia maior dilectionis effectus non est, quàm ponere animam pro aliis. Nec te moueat quod ait: Pro amicis, qui enim ponit animam pro amicis, ponit & pro inimicis, ad hoc vt ipsi fiant amici. *Aug. super Ioan. epist. Tract. 5. paulò antè medium, tomo 9. Phil. 1. c. Ioan. 15. b*

SI MELIVS EST DILIGERE amicos quàm inimicos, vel econuersò.

Distinct. XXX. A

HIC solet quæri, quid potiùs sit plurísque meriti, diligere amicos, an diligere inimicos. Sed hæc comparatio implicita est. Si enim conferatur dilectio amicorum tantum inter se, perspicua est absolutio. Sed si in aliquo vno homine, qui diligit simul amicum & inimicum, quid horum potiùs sit quæratur, obscura

De charitate quantũ ad meriti perfectionem.

est responsio: quia de motu mentis agitur, de quo non est nobis facilè iudicium, an vnus & idem motus sit erga amicum & inimicum, sed erga amicum intensior: an duo, vnus erga inimicum, qui dicitur difficilior, alter erga amicum, qui videtur feruentior: nec incongruè putatur melior qui est feruentior. Vel si vnus idémque est, idem potior vbi est ardentior, non improbè existimatur. Augustinus tamen sentire videtur, maius esse diligere inimicum quàm amicum: quia perfectorum esse dicit diligere inimicos, & benefacere eis, neque hoc à tanta multitudine impleri, quanta exauditur in
Matt. 6. b oratione Dominica, cùm dicitur: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Illam enim sponsionem dicit à multis impleri, qui nondum diligũt inimicos. Ait enim sic: Magnum est erga eũ qui tibi nihil mali fecerit esse benevolum & beneficum: illud multò grandius & magnificentissimæ bonitatis est, vt tuum quoque inimicum diligas, & ei qui tibi malum vult, & si potest facit, tu semper bonum velis, faciásque quod possis, audiens dicentem Iesum: Diligite inimicos vestros, & benefacite his qui odiunt vos: & orate pro persequentibus & calumniantibus vos. Sed quoniam perfectorum filiorum Dei est istud, quo quidem se debet omnis fidelis extendere, & humanum animum ad hunc affectum orando Deum, secúmque agendo tractandóque perducere: tamen quia hoc tam magnum bonum tantæ multitudinis nõ est, quantam credimus exaudiri cùm
Matth. 6. dicitur in oratione: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: proculdubiò verba sponsionis huius implentur, si homo qui nondum ita profecit, vt etiam diligat inimicum, tamen quando rogatur ab homine qui peccauit in eum vt ei dimittat, dimittit ex corde: qui etiam sibi roganti vult dimitti, cum orat & dicit: Sicut & nos
Ibid. c. 74. dimittimus debitoribus nostris. Quicunque verò rogat hominem in quem peccauit, si peccato suo mouetur vt roget, non est adhuc deputandus inimicus: vt eum diligere sit difficile, sicut erat quando inimicitias exercebat. Quisquis verò roganti & pœnitenti non dimittit, non exiſtimet à Domino sua peccata dimitti, quia mẽtiri Veritas non potest: quæ cùm docuisset orationem, hanc in ea positam sententiam commendauit, dicens: Si dimiseritis hominibus peccata eorum,
Matt. 6. b dimittet & vobis Pater vester. Si verò non dimiseritis, nec

Pater vester dimittet vobis peccata vestra. Ecce, hîc haberi videtur, quod & prætaxauimus, scilicet maioris virtutis esse diligere inimicum, & benefacere ei, quàm illum qui nihil mali fecit nobis, vel amicum. Quod si quis concedere simpliciter noluerit, dicens: Intensiùs diligitur amicus quàm inimicus, & ideo illud potiùs isto determinet ista secundùm præmissam intelligẽtiam, dicens ibi comparationem factam inter dilectionem qua diligitur tantùm amicus: & illam, qua amicus & inimicus diligitur. Illud verò quod sequitur, magis nos mouet, quod scilicet dicit non esse tantæ multitudinis diligere inimicos, quanta exauditur cùm dicitur: Dimitte nobis debita nostra, &c. vbi dat intelligi, quòd alicui à Deo dimittuntur peccata non diligenti inimicum, si tamen fratri roganti qui in se peccauit, dimittit. Sed cùm peccata non dimittantur alicui adulto, nisi charitatem habeat, sequitur vt charitatem habeat qui non diligit inimicum. Quomodo ergo nomine proximi omnis homo intelligitur in illo mandato: Diliges proximum tuum sicut teipsum? Si enim omnis homo proximus est, tunc & inimicus: præcipimur ergo & inimicos diligere. Et quia illud præceptum generale est omnibus, præcipitur omnes homines diligere, etiam inimicos. Quidam quod hic dicitur simpliciter tenere volentes, illud præceptum determinant dicentes, illic perfectis dari in præceptum diligere omnem hominem, etiam inimicum: minoribus verò in consilium. In præceptum verò eos diligere, qui nihil mali fecerunt eis, & inimicos non odire. Sed melius est vt intelligatur omnibus illo mandato præcipi cunctos diligere, etiam inimicos: cui sensui attestantur superiùs positæ authoritates, & aliæ multæ. Illud verò Augustini nouissimè positum de perfecta charitate dictum intelligitur, quæ tantùm est perfectorum: qui non solùm amicos, sed etiam inimicos perfectè diligunt, eísque benefaciũt. Quæ perfectio dilectionis non est tantę multitudinis, quanta exauditur in natratione Dominica, & hoc re vera grande est & eximiæ bonitatis, scilicet perfectè diligere inimicum. Et cùm dicit impleri verba illius sponsionis ab homine, qui non ita profecit, vt diligat inimicum, de dilectione perfecta accipiendum est.

Mat. 22. d
Deut. 6. a
Dist. 28. b & 29.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SI CHARITAS SEMEL habita amittatur.

Distinct. XXXI.

De charitate quantũ ad durationẽ & habetur tota hæc dist. de pœnit. distinct. 2. Augustad Iulianum comitem quis erat in antiquis exemplaribus hos in exẽplaribus III. parum post principiũ. Aug. super illud Psal. 103. Qui tegis aquas, in 1. concione. Matt. 7. d Prou. 5. d Ioan. 4. b Tomo 9. Tractat. 8. post mediũ Beda c. 1. circa illud super quẽ videris. Lib. 1. Homil. 5. super Exech. circa medium.

A

ILLVD quoque non est prætereundum, quòd quidam asserunt charitatem semel habitam ab aliquo non posse excidere: nullúmque damnandum hanc aliquando habere: qui hanc traditionem subditis muniunt testimoniis. Apostolus ait: Charitas nunquam excidit. Augustinus etiam inquit: Charitas quæ deseri potest, nunquam vera fuit. Item, Charitas est fons proprius & singularis bonorum, cui non communicat alienus. Alieni sunt omnes qui audituri sunt: Non noui vos. De hoc fonte scriptura ait: Fons aquæ viuæ sit tibi proprius, & nemo alienus communicet tibi. Si autẽ alieni sunt, qui audituri sunt illam vocem: non ergo huic fonti communicant damnandi. Item Augustinus super epistolam Ioannis: Radicata est charitas, securus esto: nihil mali procedere potest. Item Gregorius in Moralibus: Valida est vt mors dilectio: virtuti enim mortis dilectio comparatur, quia nimirum mentem quam semel cœperit, à dilectione mundi funditùs occidit. Item Augustinus super epistolam Ioannis: Vnctio inuisibilis charitas est: quæ in quocunque fuerit, radix illi erit: quæ ardente sole arescere non potest: nutritur calore Solis, non arescit. Item Beda super Ioannem: Quærendum est quomodo speciale filij Dei agnoscendi signũ fuerit, quòd super eum descenderit & manserit spiritus. Quid magni est filio Dei, quòd in ipso manere spiritus astruatur? Notandum quòd semper in Domino manserit spiritus: in sanctis verò quãdiu mortale corpus gestauerint, partim semper maneat, partim rediturus secedat. Manet autem apud eos, vt bonis insistant actibus: recedit verò ad tempus, ne semper infirmos curandi, mortuos suscitandi, dæmones eijciendi, vel etiam prophetizandi habeant facultatem. Manet ergo semper, vt possint habere virtutes, vt mirabiliter ipsi viuant. Venit ad tempus, vt etiam aliis per miraculorum signa quales sint iustùs effulgeant. Item Gregorius: In sanctorum cordibus secundùm quasdam virtutes semper manet spiritus, secundùm quasdam recessurus venit, & venturus recedit. In his virtutibus, sine quibus ad vitam non peruenitur, in electorum suorum cordibus permanet. In his verò per quas sanctitatis virtus ostenditur, vt in exhibitione miraculorum aliquando adsit, aliquando se subtrahit. Item Ambrosius: Ficta charitas est, quæ in aduersitate deserit. Hæc innuere videtur, quòd charitas semel habita non amittatur. Ideo quidam in præceps audaciam prosilierunt audaciam, dicentes charitatem à damnandis non haberi, nec à quoquam habitam posse amitti: quos ratio vincit & authoritas. Quidam enim ad tempus sunt boni, qui posteà fiunt mali, & econuersò. Vnde quorundam nomina Christus dicit scripta in libro Vitæ, qui tamen posteà abierunt retrò. Sed scripta dicit non secundùm præscientiam, sed secundùm præsentem iustitiam cui deseruiebant: quia digni erãt tunc illo bono, quod habituri sunt præscripti secundùm præscientiam. Vnde Ambrosius: Quibusdam gratia data est in vsum, vt Sauli & Iudæ, & illis discipulis quibus Dominus dixit: Ecce nomina vestra scripta sunt in cælis: & pòst abierunt retrò. Sed hoc dixit propter iustitiam cui deseruiebant, quia boni erant. Frequenter enim ante fiunt mali, qui futuri sunt boni: & aliquoties priùs sunt boni, qui futuri sunt & permansuri mali, propter quod dicuntur scribi in libro Vitæ & deleri.

Idem Moral. 2. cap. 41. & 42. Super c. 6. epist. 2. Corint. 1. Lucæ 10. c Ioan. 6. g 1. Reg. 11. b Lucæ 10. c Ambr. super 9. c. ad Ro. ad eum locum. Quia magis tor fermet in cælis: & minori. tomo 4. 1. Cor. 13. c

Determinatio authoritatum prædictarum.

B

QVOD verò Apostolus ait: Charitas nunquàm excidit, nullatenùs pro illis facit. Dignitatem enim charitatis ostendens, dicit eam non excidere, quia hìc & in futuro erit: sed fides & spes euacuabũtur, & scientia. Item quòd dicitur charitas nunquàm fuisse vera quæ deseri potest, non ad essentiam charitatis refertur, sed ad efficientiam: quia non efficit charitas quæ deseritur, hominem verè beatum, nec perducit ad verum bonum. Huic etiam fonti alieni, id est, damnandi non communicant, scilicet in fine, quia non perseuerant. Potest tamen hoc & cætera quæ de charitate dicta sunt, de perfecta intelligi, quam soli perfecti habent: quæ semel habita non amittitur. Exordia verò charitatis aliquando crescunt, aliquando deficiũt. Sunt enim virtutis exordia, & profectus, & prouectio: quos gradus ille discernit, qui parabolam illam intelligit. Sic est regnũ Dei, quemadmodum si iactet homo semen in terram, & dormiat, & exurgat semẽ, & germinet, & crescat, &c. Si ergo perfecta charitas sic radicata est, vt amitti nequeat,

De pœnit. distin. 2. c. hæc quæ de charitate. Marc. 4. c Greg. hom. 15. super Exech. lib. 10. Homi. 8. in principio.

nequeat, incipiens tamen & prouecta amitti potest, & sæpè
1.Tim.6.c amittitur: sed dum habetur, non sinit habentem criminaliter
Simile. peccare. Quod Augustinus ostendit inquiens: Quia radix omnium malorum est cupiditas: & radix omnium bonorum est charitas, sicut ambæ esse non possunt, nisi vna radicitùs euulsa fuerit, alia plantari non potest. Sine causa conatur aliquis ramos incidere, si radicem non contendit euellere.

Quare fides & spes & scientia dicuntur euacuari, & non charitas, cùm & ea ex parte sit. c

ADVERTENDVM etiam est, quomodo fides, spes, &
1.Cor.13. scientia dicantur euacuari, quia ex parte sunt, & non charitas, cùm & ipsa ex parte sit. Ex parte enim, id est, imperfectè,
Lib.1.c.2. diligimus: sicut ex parte scimus, vt ait Esychius super Leuiticum. Cùm ergo omne quod ex parte est, euacuetur: cur charitas excipitur, quæ dicitur nunquã excidere? Charitas quidem etiam ex parte est, vt sæpè sancti docent, quia ex parte diligimus nunc: & ideo ipsa euacuabitur inquantùm ex parte est, quia tolletur imperfectio, & addetur perfectio. Remanebitque ipsa aucta, & actus eius, & modus diligendi, vt diligas Deum propter se ex toto corde, & proximum tuum sicut teipsum: sed imperfectionis modus eliminabitur. Fides verò & spes penitùs euacuabũtur. Scientia verò secundùm actum & modum suum, qui nunc est, non secundùm sui essentiam tolletur. Ipsa enim virtus scientiæ remanebit: sed alium remanebit vsum & modum. d

Si Christus ordinem charitatis præscriptum habuerit.

NVNC iam superest inuestigare, si Christus secundùm quòd homo, ordinem diligendi præscriptũ seruauerit. Quod
8.Tim.2.b si est, omnem hominem sicut seipsum dilexit. Omnibus ergo vitam optauit, omnésque saluos fieri voluit: sed non omnes salui fiunt, & ita non est factum quod optauit. Sed non est ignorandum in eo fuisse charitatem iuxta modum patriæ, non viæ: eúmque ordinem diligendi impleuisse, qui seruatur in patria, non in via. Qui enim in patria sunt, id est, iam beatificati sunt, adeò iustitiæ Dei addicti sunt, vt nihil eis placeat, nisi quod Deo placet: ac per hoc illorum tantùm salutem diligunt, & volunt quos Deus saluari vult, eósque solos sicut se diligunt: ita & Christus electos tantùm sicut se dilexit, eorúmque salutem optauit. De

DE CHARITATE DEI.

Distinct. XXXII. A

PRÆMISSIS adijciendum est de dilectione Dei, qua ipse diligit nos: quæ non est alia quàm illa qua diligimus eum. Dilectio autem Dei diuina ousia est: eadémque dilectione pater & filius & spiritus sanctus se diligunt & nos, vt supra disseruimus. Cúmque eius dilectio sit immutabilis & æterna, alium tamẽ magis, alium minus diligit. Vnde Augustinus: Incomprehensibilis est dilectio Dei atque immutabilis, qua Deus in vnoquoque nostrum amat quod fecit, sicut & odit quod fecimus. Miro ergo & diuino modo etiã quando odit diligit nos. Et hoc quidem in omnibus intelligi potest. Quis ergo dignè potest eloqui quantùm diligat membra vnigeniti sui, & quantò ampliùs vnigenitum ipsum? De ipso etiam dictum est: Nihil odisti eorum quæ fecisti. Ex his percipitur, quòd Deus omnes creaturas suas diligat, quia scriptum est: Nihil odisti eorum quæ fecisti. Et item, Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valdè bona. Si omnia quæ fecit bona sunt, & omne bonum diligit: omnia ergo diligit quæ fecit, & inter ea magis diligit rationales creaturas, & de illis eas ampliùs, quæ sunt membra vnigeniti sui, & multò magis ipsum vnigenitum.

De charitate quantum ad diuinam dilectionem.
Distin. 17.
lib.1.Aug. Homi.110. super Ioan.
Quòd alium magis, alium minus diligit Deus.
Sap.11.d
Gen.1.d

Ex qua intelligentia dicitur magis vel minùs diligere hæc vel illa. B

CVM autem dilectio Dei immutabilis sit, & ideo non intenditur vel remittitur, si quęritur quę sit ratio dicti cùm dicitur magis vel minùs diligere hoc quàm illud, & cùm dicitur Deus omnia diligere. Dicimus dilectionem Dei sicut pacem exuperare omnem sensum humanum, vt ad tantæ altitudinis intelligentiã vix aliquatenùs aspiret humanus sensus. Verùm est tamẽ intelligi, ea ratione dici omnia diligi à Deo quę fecit, quia omnia placent ei, & omnia approbat inquantùm opera eius sunt: nec tunc vel priùs, vel ampliùs placuerunt ei cùm facta sunt, scilicet antequam fierent, imò ab æterno omnia placuerunt ei, nõ minùs quàm postquàm esse cœperunt.

Phil.4.b
Ex quo sensu omnia quæ fecit Deus diligere dicatur.

Quòd

Quomodo alios magis, alios minùs diligere dicatur. Iacob.1.c

Quòd verò rationales creaturas, id est, homines vel Angelos, alios magis, alios minùs diligere dicitur, non mutabilitatem charitatis eius significat: sed quòd alios ad maiora bona, alios ad minora dilexit, alios ad meliores vsus, alios ad minùs bonos. Omnia enim bona nostra ex eius dilectione nobis proueniunt. Electorum ergo alios magis, alios minùs dilexit ab æterno, & diligit etiam nunc: quia aliis maiora, aliis minora ex dilectione sua præparauit bona: aliísque maiora, & aliis minora bona confert ex tempore. Vnde magis vel minùs dicitur hos, vel illos diligere. c

Quòd duobus modis inspicienda est dilectio Dei.

CONSIDERATVR enim duobus modis dilectio Dei, secundùm essentiam, & secundùm efficientiam. Non recipit magis vel minùs secundùm essentiam, sed tantùm secundùm efficientiam: vt magis dilecti dicantur, quibus ex dilectione ab æterno maius bonum præparauit & in tempore tribuit: & minùs dilecti, quibus non tantùm. Inde etiam est, quòd aliqui quando conuertuntur & iustificantur, dicuntur tunc incipere diligi à Deo, non quòd Deus noua dilectione quenquam possit diligere, imò sempiterna dilectione dilexit ante mundi constitutionem quoscunque diligit. Sed tunc dicuntur incipere diligi ab eo, cùm æternæ Dei dilectionis fortiuntur effectum, scilicet gratiam vel gloriam. Vnde Augustinus: Absit vt Deus temporaliter aliquem diligat quasi noua dilectione, quæ in ipso antè non erat, apud quem nec præterita transierunt, & futura iam facta sunt. Itaque omnes sanctos suos ante mundi constitutionem dilexit, sicut prædestinauit. Sed cùm conuertuntur & inueniunt illum, tunc incipere ab eo diligi dicuntur: vt eo modo dicatur, quo potest humano affectu capi quod dicitur. Sic etiam cùm iratus malis dicitur & placidus bonis, illi mutantur, & non ipse: vt lux infirmis oculis aspera, firmis lenis est, ipsorum scilicet mutatione, non sua. Ita cùm aliquis per iustificationem incipit esse amicus Dei, ipse mutatur, non Deus.

Ad Ephes. 1. a
Libr. 5. de Trin. c. 16. & vltimo in fine.
Ibidē immediatè ante prædicta.

Si quis magis vel minùs diligatur à Deo vno tempore quàm alio. d

SI verò quæritur de aliquo, vtrùm magis diligatur à Deo vno tempore, quàm alio, distinguenda est dilectionis intelligentia. Si enim referatur ad dilectionis effectum, concedibile

bile est: si verò ad dilectionis essentiam, inficiabile est.

Si Deus ab æterno dilexit reprobos. e

DE reprobis verò, qui præparati non sunt ad vitam sed ad mortem, si quæritur vtrùm debeat concedi quòd Deus ab æterno dilexit eos? Dicimus de electis solis simpliciter hoc esse concedendum, quod Deus ab æterno eos dilexit, quos ad iustitiam & coronam præparauit. De nō electis verò simpliciter est concedendum quòd odio habuit, id est, reprobauit: sicut legitur: Iacob dilexi, Esau odio habui. Sed non est simpliciter dicendum quòd dilexit, ne prædestinati intelligatur: sed cum adiectione concedatur, Dilexit eos, inquantum opus eius futuri erant, id est, quos & quales facturus eos erat.

Mala. 1. a
Rom. 9. c

DE QVATVOR VIRTVTIBVS principalibus.

Distinct. XXXIII. A

POST prædicta de quatuor virtutibus, quæ principales vel cardinales vocantur, differendum est: quæ sunt Iustitia, Fortitudo, Prudentia, Temperantia. De quibus Aug. ait, Iustitia est in subueniendo miseris: Prudentia in præcauēdis insidiis: Fortitudo in perferendis molestiis: Temperantia in coērcendis delectationibus prauis. De his dicitur in libr. Sapientiæ, Sobrietatem & prudentiam docet, iustitiam & veritatem. Sobrietatem vocat temperantiam, & virtutem vocat fortitudinem. Hę virtutes cardinales dicuntur, vt ait Hiero. quibus in hac mortalitate benè viuitur, & pòst ad æternam vitam peruenitur: quæ in Christo plenissime fuerunt & sunt, de cuius plenitudine nos accepimus. In quo habuerunt vsus eosdem, quos in patria habēt: & quosdam etiam viæ. Verumtamen an hæ virtutes, cùm & ipsæ in animo esse incipiant, qui cùm sine illis priùs esset, tamen animus erat, desinant esse: cùm ab æterna perduxerint, nonnulla quæstio est. Quibusdam visum est eas esse desituras: & de tribus quidem, prudentia, scilicet, fortitudine, & temperantia cùm hoc dicitur, nonnihil dici videtur. Iustitia enim immortalis est: & magis tunc perficietur in nobis, quàm esse cessabit, cum beatæ vitæ contemplatione naturæ diuinæ, quæ creauit omnes cæteraſque instituit naturas: qua nihil melius & amabilius

De virtutibus cardinalibus lib. de Tri. 14. c. 9. Sap. 8. b
Lib. 12. de Trin. c. 14.
Quòd hæ virtutes in Christo fuerunt. Ioan. 1. b
De vsibus earum in futuro. Aug. 14. de Trin. c. 9. in pr. ca.
Ibidem paulò inferius.

est. Cui regenti subditum esse iustitię est Et ideò immortalis est omnino iustitia, nec in illa beatitudine esse desinet: sed talis ac tanta erit, vt perfectio & maior esse non possit. Fortassis & aliæ tres virtutes, prudentia siue vllo iam periculo erroris, fortitudo sine molestia tolerandorum malorum, temperantia siue repugnatione libidinum erunt in illa fœlicitate: vt prudentiæ ibi sit, nullum bonum Deo præponere vel æquare fortitudinis, ei firmissimè cohærere: temperantiæ nullo defectu noxio delectari. Quod verò nunc agit iustitia in subueniendo miseris, quod prudentia in præcauendis insidiis, quod fortitudo in perferendis molestiis, quod temperantia in coërcendis delectationibus prauis, non erit ibi omninò vbi nihil mali erit. Ista ergo virtutum opera huic mortali vitę necessaria, sicut fides ad quam referenda sunt in præteritis habebuntur. Ecce apertè hìc dicit Aug. quòd prædictę virtutes in futuro erunt: sed alios vsus tunc habebunt quàm modò. Cui Beda assentit super Exod. dicens, Columnæ ante quas expansum est velum, potestates cœli sunt, quatuor eximiis virtutibus præclaræ, id est, fortitudine, prudentia, temperantia, iustitia: quæ aliter in cœlis seruantur ab angelis & animabus sanctis, quam hìc à fidelibus. Et consequenter assignat Beda vsus illarum virtutum secundùm præsentē statum & futurum, imitans Aug. in præmissis assignationibus.

Exo. 26. f

DE SEPTEM DONIS SPIRItus sancti. A

Distinct. XXXIIII.

De 7. donis spiritus sancti generaliter. Ambr. 1. libr. de Spiritu sancto. ca. 20. & vltimo, in princ. cap. tom. 2.

NVNC de septem donis spiritus sancti agendum est: vbi prius considerandum est. an hæc dona virtutes sint. Secundò, an in futuro desitura sint, vel omnia, vel horū aliqua. Deinde, an in Christo fuerint cuncta hæc dona. Hæc dona virtutes esse, nec in futuro desitura Ambr. ostēdit, ea septem fore virtutes dicens, & in angelis abundantissimè esse: sic, Ciuitas Dei illa Hierusalem cælestis, non meatu alicuius fluuii terrestris abluitur, sed ex vitæ fonte procedēs spiritus sancti, cuius nos breui satiamur hausto, in illis cælestibus spiritus redundantius videtur effluere, pleno septem virtutū spiritualium feruens meatu. Si enim fluuius riparum crepidinibus editis superfusus exundat, quantò magis spiritus sanctus supereminens creaturam, cùm nostræ mentis arcana tāquam inferiora perstringat cœlestem illam angelorum naturam effusiore quadam sanctificationum vbertate lætificat. Deinde sanctificationem exponens subdit: His autem significationibus significatur plenitudo septem spiritualium virtutum, quas enumerat Esaïas dicens, Spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & spiritus timoris Domini. Vnum est ergo flumē spiritus sancti, sed multi spiritualium donorū meatus. Quāobrem ergo multi dicuntur spiritus, vt spiritus sapientiæ & intellectus, &c. vnus tamen est Dei spiritus, suæ libertatis arbiter, omnia pro authoritate voluntatis diuidens singulis. Hìc expressè traditum est, septem dona & virtutes esse sanctificationesque fidelium mentium in futuro non desitura, cùm sint & in angelis.

Ibidem paulò inferius. Esa. 11. A Dona septem. Ibid. lib. 1. c. 4. & 2. cap. 12. 1. Cor. 12.

Quod in Christo fuerunt illa septem dona. B

IN Christo etiam hæc eadem fuisse Esaïas ostendit, dicēs, Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascēdet, & requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapiētię & intellectus, & spiritus consilij & fortitudinis, spiritus sciētiæ & pietatis: & replebit eum spiritu timoris Domini.

Esa. 11. A

Quod videtur obuiare præmissis. C

HIS autem videtur obuiare quod Beda de timore Domini dicit super Parabolas, scilicet, quòd omnis timor in futuro cessabit. Ait enim sic super illum locum, Timor domini principium sapientia: Duo sunt timores Domini, seruilis, qui principium sapientiæ est, & amicabilis qui perfectionem sapientiæ comitatur. Seruilis principium sapientiæ est, quia qui post errata sapere incipit, primò timore corripitur diuino, ne puniatur: sed hunc perfecta charitas foras mittit. Succedit huic timor Domini sanctus permanens in sæculum sæculi, quem non excludit charitas, sed auget: quo timet filius, ne vel in modico oculos amantissimi patris offendat: vterque in futuro cessabit, charitas verò nunquam excidet. Augustinus verò super illum locum Psalm. Adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo: timorem Dei defuturum dicit sic: Timor Domini est magnū præsidium proficientibus ad salutem, sed peruenientibus foras mittitur.

Prou. 1. A & in glos. Ibidem. 1. Ioā. 4 b Psal. 18. Super Psal. 5. post mediū enarrationis. tom. 8.

Non enim timent iam amicum, cùm scilicet ad id quod repromissum est, perducti fuerint. Ex his authoritatibus significatur quòd timor non erit in futuro. Si autem timor non erit in futuro, ergo nec septẽ dona erunt, nec modò sunt in angelis siue in animabus sanctis. Ad quod dicimus authoritatem præmissarum quæ videtur repugnantium dirimentes, quòd septem illa dona & in angelis modò sunt, & in animabus sanctis fœliciter viuentibus, & in nobis erunt in futuro: sed non habebunt omnia hos vsus, siue hæc officia quæ nũc habent: verbi gratia, Timor filialis modò facit timere ne offendamus quem diligimus, & ne separemur ab eo: facit etiã nos reuereri eundem. In futuro verò faciet nos reuereri, quando non timebimus separari vel offendere. Non ergo metus separationis vel offensionis nunc est in angelis vel in animabus sanctis, nec in nobis erit in futuro: sed reuerentiæ quæ est mixta cum subiectione dilectionis, quæ etiam in Christo fuit, sicut Apostolus dicit in epistola ad Hebræos loquens de Christo, qui exauditus est pro sua reuerentia. Quidam tamen secundùm effectum timorem in Christo & in angelis tantùm esse contendunt. D

Solutio.

Ad Heb. 5. c.

Plena timorum distinctio.

Super Psal. 127. in prolog. Mat. 10. c Luc. 12. a Super Psal. 27. circa 1. ver. eiusdem, & citantur 23. quæst. 6. ex his omnibus.

ET quia de timore tractandi nobis occurrit locus, sciendum est quatuor esse timores, scilicet, mũdanum siue humanum, seruilem, initialem, castum vel filialem siue amicabilẽ. Humanus timor est, vt ait Cassiodorus, quando timemus pati pericula carnis, vel perdere bona mundi propter quod delinquimus. Hic timor malus est, qui in primo gradu cum mundo deseritur: quem Dominus prohibet in Euangelio dicens, Nolite timere eos qui occidunt corpus, &c. Timor seruilis est, vt ait Aug. cùm per timorem gehennæ continet se homo à peccato, quo præsentiam iudicis & pœnas meruit, & timore facit quicquid boni facit, nõ timore amittendi æternum bonum quod non amat, sed timore patiendi malum quod formidat. Non timet ne perdat amplexus pulcherrimi sponsi: sed timet ne mittatur in gehennam. Bonus est iste timor & vtilis, licet insufficiens: per quem fit paulatim consuetudo iustitiæ & succedit initialis timor, quando incipit, quod durum erat amari, & sic incipit excludi seruilis timor à charitate, & succedit deinde timor castus siue amicabilis:

quo timemus ne sponsus tardet, ne discedat, ne offendamus, ne eo careamus. Timor iste de amore venit. Ille quidem seruilis est vtilis, sed non permanens in æternum, & iste timor diuinus comes est per omnes gradus.

Ibi paulò inferius.

Collectio prædictorum. E

ET attende, quòd quatuor hîc distinguuntur timores, cùm suprà Beda duos dixerit esse. Sed Beda humanum timorem prætermisit, & nomine seruilis duos, quos hîc distinximus, complexus fuit, scilicet, seruilem & initialem. Amicabilem verò castum dixit. Aug. quoque seruilem & castum timorem apertè discernit, dum epistolę ad Romanos illum locum exponit: Non enim accepistis spiritum seruitutis iterũ in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum Dei: ita dicens, Duo timores insinuantur hîc: vnus, qui est in perfecta charitate, scilicet, timor castus, alter, qui nõ est in charitate, scilicet, seruilis, in quo quamuis Deo credatur, nõ tamen in Deum, etsi bonum fiat, non tamen bene. Nemo enim inuitus benè facit, etiam si bonum est quod facit.

Rom. 8. c

Homil. 85. super Ioã. & de Spiritu & li. cap. 23.

De casto & seruili plenius agit, tangens interdum de initiali. F

DE his eisdem timoribus latiùs disputat Augustinus dicens, Cœpit aliquis credere diem iudicij: si cœpit credere, cœpit & timere. Sed quia adhuc timet, nondum habet fiduciam in die iudicij, nondum est enim in illo perfecta charitas: sed si perfecta in illo esset charitas, non timeret, perfecta enim charitas faceret perfectam iustitiam, & non haberet vnde timeret: imò haberet quare desideraret vt transeat iniquitas, & veniat regnum Dei: ergo timor non est in charitate. Sed in qua charitate? Non inchoata. In qua ergo perfecta. Perfecta ergo charitas foras mittit timorem, ergo incipiat timor: quia initium sapientiæ timor Domini. Timor enim quasi locum præparat charitati. Cùm autem cœperit charitas habitare, pellitur timor, qui ei præparauit locum. Quantùm enim illa crescit, ille decrescit: & quantùm illa fit interior, timor pellitur foras: maior charitas, minor timor, minor charitas, maior timor. Si autem nullus est timor, nõ est quà intret charitas, sicut videmus per setam introduci linũ quando aliquid

Aug. lib. Confessionum 1. ca. 12. tom. 1. tra. 9. qui est ad 4 lc. 1. epist. Io. tom. 6. sparsim habes quæ continentur his tribus lit. Psal. 110. Hic tangit de initiali timore.

aliquid suitur:seta priùs intrat, & nisi creat non succedit linum.Sic timor primò occupat mentem:nõ autem ibi remanet timor,quia ideo intrauit, vt introduceret charitatem.

Simile. Similitudo seruilis timor inducitur.

Quod videtur prædictis aduersari. 6

Ibid. circa illud, Qui aut timet non est.

Psal.18.

1.Ioã.4. d

Est autem alia sententia quæ videtur huic esse contraria,si non habet pium intellectorem. Dicitur enim in Psalm. Timor Domini castus permanet in seculum seculi. Æternũ quendam timorem nobis ostendit,sed castum. Quod si ostẽdit ille nobis æternum timorem,nunquid cõtradicit illi ista epistola quæ dicit, Timor non est in charitate: sed perfecta charitas foras mittit timorem. Hoc enim dictũ est per Ioannem,illud dictum est per Dauid. Sed nolite putare alium esse spiritum,si enim vnus flatus inflat duas Tibias, num potest vnus spiritus implere duo corda,& agitare duas linguas? Si spiritu vno,id est,flatu impletæ duæ Tibiæ consonãt, impletæ duæ linguæ spiritu Dei dissonare possunt? imò est ibi quædam consonantia,est quædam concordia:sed auditorem desiderat studiosum,non ociosum. Ecce mouit duas linguas spiritus Dei:& audiuimus ex vna,Timor non est in charitate:audiuimus ex alia, Timor Domini castus permanet in seculum seculi. Quid est hoc? Dissonant? Non:excute aures,intende melodiam:non sine causa hîc addidit Castus, illic non addidit:quia est timor aliquis qui dicitur castus,est alius qui non dicitur castus. Discernamus istos duos timores,& intelligamus consonantiam tibiarum. Quomodo discernimus? Attendat charitas vestra. Sunt homines qui propterea timẽt Deum,ne mittantur in gehennam, ne fortè ardeant cũ diabolo in igne æterno. Ipse est timor qui introducit charitatẽ, sed sic venit vt exeat. Si enim propter pœnas times, Deum nondum amas quem sic times:non bona desideras, sed mala caues. Sed ex eo quia mala caues,corrigis te, & incipis bona desiderare:cúmque bona desiderare cœperis,erit in te timor castus. Quid est timor castus? Timere ne amplius amittas ipsa bona, timere Deum ne recedat à te. Cùm autem times Deum ne te deserat præsentia eius, amplecteris eum, ipso frui desideras.

Mat.15. d

Quomodo distant duo timores per similitudinem duarum mulierum,ostendit. 7

Simile.

Aug. eodẽ Tract.9.su per Ioãnis epi.inferi? paulò ad superiora: & Tract. 43. in expositione Euangelij Ioannis. Idem penè habetur in epist. ad Honoratũ de Gratia noui. Test. cap.21. & est epist. 120.to. 2. & de ver. Apost. Serm.18.

Non potes melius explanare quid interfit inter duos istos timores, quàm si ponas duas mulieres maritatas: quarum vnam constituas volentem facere adulterium,sed timet ne damnetur à marito. Timet maritum, quia adhuc amat nequ.tiam,huic non grata est, sed onerosa mariti præsentia: & si fortè viuit nequiter,timet maritũ ne veniat. Tales sunt qui timent diem iudicij. Fac alteram amare virum, & debere illi castos amplexus, nulla se adulterina immunditia maculare velle,ista optat præsentiam viri. Illa timet, & ista timet. Iam ergo interrogentur quare timeant. Illa dicet,Timeo virum ne veniat:ista dicet,Timeo virum ne discedat. Illa dicet, Timeo virum ne damnet. Ista dicet, Timeo virum ne desertat. Pone hæc in animo, & inuenies timorem quẽ foras mittit charitas: & alium timorem castum permanentem in seculum seculi. Illum timorem perfecta charitas foras mittit, quia ille timor tormentum habet: torquetur conscientia peccatorum:nondum facta est iustificatio. Est ibi quod titillet mẽtem,quod pungat,quod stimulet. Stimulat ille timor, sed intrat charitas, quæ sanat quod vulnerat timor. Timor castus facit securitatẽ in animo. Audiuimus duas Tibias,scilicet,Ioannem & Dauid consonãtes. Illa de timore Dei dicit quo timet anima ne damnetur:illa de timore Dei dicit, quo timet anima ne deseratur. Ille est timor, quẽ charitas excludit:ille est timor, qui permanet in seculum seculi. Ecce in his verbis prædictis apertè ostendit Aug. quis sit timor castus,& quis seruilis,&qualiter differant. In quibus etiam inis. tialem timorẽ significauit:qui nec ex toto est seruilis,nec ex toto castus,sed tãquàm medius aliquid de seruili, & aliquid de casto timore habet:facit enim seruire partim timore pœnæ,partim amore iustitiæ, per quem timemus puniri, & timemus offendere. Iste timor est in inchoata charitate, non in perfecta:& quantùm crescit charitas,tãtùm decrescit iste timor quantùm ad metum pœnæ,id est, quantũ ad id quod facit timere pœnam,& quantum ad tormentum cõscientiæ. Nam quantò magis diligimus,tãtò minùs timemus. Iste timor notatur in illis verbis Aug.vbi non negat timorem esse in charitate inchoata, sed perfecta, quod non posset dici de seruili,quia,vt ipse suprà dixit, seruilis timor non remanet veniente charitate,nec intrat charitas, nisi priùs ille timor

exeat, nec in illo timore aliquis credit in Deum, etsi credat Deo, nec benefacit, etiam si bonum est quod facit. Non est ergo timor ille in charitate etiam inchoata: quia omnis qui charitatem habet, licet non perfectam: & in Deum credit, & bona opera facit. Quare seruilis non est timor ille, quem in charitate inchoata fore concessit, & quem crescente charitate decrescere dixit: sed ille est timor initialis, quem non negat esse in charitate nisi perfecta sit.

Quòd timor seruilis & initialis dicitur initium sapientiæ, sed differenter. 1

SCIENDVM tamen est, quòd vterque timor, scilicet, seruilis & initialis in Scripturæ diuersis locis dicitur initium sapientiæ: & ita fore comperies, si diligẽter annotaueris loca Scripturæ, in quibus de timore Domini fit mentio: ex alia ramẽ ratione & causa diuersa dicitur seruilis timor initium sapientiæ, & ex alia initialis. Seruilis enim ideo dicitur initium sapientiæ, quia præparat locum sapientiæ, & ducit ad sapientiam: sed tamen non remanet cum ea, imò foras exit. Initialis verò dicitur initium sapientiæ, quia est in inchoata sapientia, quem cùm quis habere incipit, sapientiam & charitatem habere incipit. Inde etiam est quòd vterque timor dicitur initialis: quod inuenire poteris per diuersa Scripturæ loca. Vterque etiam timor interdum dicitur seruilis: quia & ipse initialis, qui est in charitate inchoata, aliquid habet de seruili, scilicet, angorem pœnæ: sicut & aliquid habet de casto, scilicet, quod timet offendere ac separari.

Prou. 1. a & 9. cap. Eccles. 1. b 25. b & Psal. 110. c

De hoc quod Aug. dicit castum timorem esse æternum. 2

ITEM quoque diligenter est notandum, quòd in superioribus Aug. dicit, castum timorem esse æternum, per quod confirmatur præmissa sententia, scilicet, quòd spiritus timoris erit in futuro, sicut & alia dona spiritus sancti, sed nõ habebit omnem illum vsum quẽ modò habet. Facies enim tũc nos reuereri Deum, non timere, separari vel carere. Fuit ergo & in Christo timor ille, sed iuxta vsum illum quem habebit in futuro in Sanctis. Non enim timuit Christus separari vel offendere Deum, sed Deum præ omnibus reueritus est.

Ad Heb. 5. c

An timor pœnæ, qui fuit in Christo, fuerit seruilis, vel initialis, vel alius. 1

CVM autem fuerit in Christo timor pœnæ, quæritur an iste timor fuerit mũdanus, vel seruilis, vel initialis. Ad quod dicimus, nullum eorum fuisse in Christo: quia timor mundanus malus est, vt suprà dictum est, & in primo gradu cum mundo deseritur. Seruilis verò vel initialis in perfecta charitate non est. Nullus ergo timorum istorum fuit in Christo. Quis ergo fuit timor iste, quo pœnam timuit? Potest timor ille dici naturalis vel humanus, qui omnibus hominibus ineſt, quo horretur mors ac formidatur pœna. Et dicitur timor iste naturalis, non quia accesserit homini ex natura secundùm quòd priùs fuit instituta: quia non fuit iste timor concreatus homini, nec de bonis naturalibus: sed quia ex corrupta natura per peccatum omnibus aduenit, cui corruptio inoleuit, tanquàm esset naturalis: & est iste timor effectus peccati, vt prædictum est.

Parag. D.

Distin. 16. huius parag.

QVOMODO DIFFERANT sapientia & scientia.

Distinct. XXXV. A

POST præmissa diligenter considerandum est, in quo differat sapientia à scientia. De hoc Augustinus ita ait: Philosophi disputantes de sapientia definierunt eam, dicentes: Sapientia est rerum diuinarum humanarúmque scientia. Ego quoque vtrarumque rerum cognitionem, id est, diuinarum & humanarum, & sapientiam & scientiam dici posse nõ nego. Verùm iuxta distinctionem Apostoli, qua dixit: Alij datur sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ, illa definitio videnda est: vt rerum diuinarum cognitio sapientia propriè nuncupetur: humanarum verò rerum cognitio propriè scientiæ nomen obtineat. Neque verò quicquid sciri ab homine potest in rebus humanis, vbi plurimùm superuacuæ vanitatis & noxiæ curiositatis est, huic scientiæ tribuo: sed illud tantùm quo fides salubertima, quæ ad veram beatitudinem ducit, gignitur, nutritur, defenditur, roboratur: qua scientia non pollent fideles plurimi, quamuis polleant ipsa fide plurimùm. Aliud est enim scire tantummodo, quid homo credere debeat, propter adipiscendam vitam beatam: aliud est

Dedono sapientia intellect⁹ & scientiæ in 14. libr. de Trinita. in medio, c. 1. Cor. 12. b Distin. sapientiæ & scientiæ secundùm Theologos.

Ibidem.

scire quomodo hoc ipsum & piis opituletur vel contra impios defendatur, quæ proprio vocabulo appellatur scientia. De his quoque duabus virtutibus idem Augustinus differentiam inter eas assignans super Psalmus ait: Distat sapientia quodammodo à scientia, testante sancto Iob, qui quodammodo singula definiens ait: Sapientia est pietas, scientia verò abstinere à malis. Pietatem verò hoc loco posuit Dei cultum, quæ Græcè dicitur theosebia: quæ est in cognitione & dilectione eius quod semper est & incommutabiliter manet, quod Deus est. Abstinere verò à malis est in medio prauæ nationis prudenter conuersari. Idem quoque inter hæc duo apertè distinguens ait in lib. 12. de Trinit. Distat ab æternorum contemplatione actio qua bene vtimur temporalibus rebus: & illa sapientiæ, hæc scientiæ deputatur: quamuis & illa quæ sapientiæ est, possit nuncupari scientia, vt Apostolus asserit vbi dicit: Nunc scio ex parte, quam scientiam profectò contemplationem Dei vult intelligi. In hoc ergo differentia est: quia ad contemplationem sapientia, ad actionem verò scientia pertinet. Ecce apertè demonstratum est, in quo differant spiritus sapientiæ & spiritus scientiæ, scilicet, vt sapientia diuinis, scientia humanis attributa sit rebus. Et vt docet Augustinus vtrunque agnoscimus in Christo, scilicet & rem diuinam & rem humanam: & ideo de ipso habemus sapientiam & scientiam. Cùm enim legitur: Verbum caro factum est, in verbo intelligitur verus Dei filius: in carne agnoscitur verus hominis filius. Item cum dicitur: Vidimus plenum gratiæ & veritatis: gratiam referamus ad scientiã, & veritatem ad sapientiã, quia in Christo sapientia & scientia fuit plenaria, & nos scientiam & sapientiam de eo habemus, qui est Deus & homo.

Super Psa. 135. & in Ench. c. 2. & libr. de Trinit. 12. ca. 14. Iob 28. d. iuxta 70. interpretes. Ad Phi. 2. Cap. 14. 1. Cor. 13. d Scietiaquo modo ad actum. Sapientia verò ad cõtemplationem pertineat. Lib. 13. de Trin. c. 19. in med. c. Ioan. 1. b

In quo differat sapientia ab intellectu.

OSTENSA differentia inter scientiam & sapientiam, quid distet inter sapiẽtiam, & intellectum videamus. In hoc differunt illa duo: quia sapientia propè est de æternis quæ veritati æternæ contemplando intendit. Intelligentia verò non modò de æternis est: sed etiam de rebus inuisibilibus & spiritualibus temporaliter exortis. Per eam enim & naturæ summa, quæ fecit omnes naturas, id est, diuina considerantur & quæ post ipsam sunt spirituales & inuisibiles naturæ, vt Angeli

Angeli & omnes animæ bonæ affectiones conspiciuntur. In hoc ergo differentia est, quia sapientia creator tantùm conspicitur: intellectu verò & creator & creatura quædam. Item intellectu intelligibilia capimus tantùm: sapientia verò non modò capimus superiora, sed etiam incognitis delectamur. Sic ergo distingui potest inter illa tria, scilicet intellectum, scientiam & sapientiam. Scientia valet ad rerum temporalium rectam administrationem, & ad bonam inter malos conuersationem. Intelligentia verò ad creatoris & creaturam inuisibilium speculationem. Sapientia verò ad soliùs æternæ veritatis contemplationem & delectationem.

Quomodo differunt scientia, intelligentia & sapientia.

Quòd intellectus & scientia, de quibus hîc agitur, non sunt illa quæ naturaliter habet homo. C

ET notandum quòd intellectus & scientia, quæ dicuntur dona spiritus sancti, alia sunt ab intellectu & scientia quæ naturaliter sunt in anima hominis: hæ enim virtutes sunt, quæ per gratiam infunduntur animis fidelium, vt per eas recte viuant. Illa verò naturaliter habet homo ex beneficio creationis: à Deo tamen. Per has autem virtutes, quæ dicuntur dona spiritus sancti, illa naturalia reformantur atque adiuuantur, vt verbi gratia: Intellectus naturalis peccato obtenebratus, per virtutem quandam & gratiam, quę dicitur spiritus intelligentiæ, reformatur atque adiuuatur ad intelligendum. Ita & per illam virtutem quæ dicitur spiritus sapientiæ, iuuatur atque erigitur mentis ratio ad contemplationem & delectationem æternæ veritatis.

Quòd sapientia ista Dei est, nec est illa quæ Deus est. D

ILLVD etiam sciendum est, quòd sapientia de qua nunc disserimus, non est illa sapientia Dei (vt ait Augustinus) quæ Deus est: sed hominis sapientia. Verumtamen quæ secundùm Deum est: ac verus & præcipuus cultus eius est. Si ergo colat mens hominis Deum cuius ab eo capax facta est, & cuius esse particeps potest, sapiens ipsa fit: & non sua luce, sed summæ illius lucis participatione sapiens fit. Ista ergo hominis sapientia etiam Dei est: verùm non ita Dei est, vt ea sapiens fit Deus. Non enim participatione sui sapiens est, sicut mens participatione Dei. Sic etiam dicitur iustitia Dei non solùm illa

Lib. 14. de Trin. ca. 1. in princip.

illa qua ipse iustus est, sed etiam illa, quam dat homini, cùm iustificat impium.

DE CONNEXIONE VIRTVTVM quæ non separantur.

Distinct. XXXVI.

De connexione habituũ gratuitorum. Hier. commẽtario ad 56. caput Esa. ĭprincipio, to. 5. Auguſt. in Tractat. de Laud. Ch. Super Ioã. Tracta. 83. Idem epiſt. 26. tom. 2. poſt mediũ Rom. 13. d Iacob. 5. c 2. Reg. 6. c Num. 12. a

SOLET etiam quæri, vtrùm virtutes ita sint sibi coniunctæ, vt separatim non possint possideri ab aliquo: sed qui vnam habet, omnes habeat. De hoc etiam Hieron. ait: Omnes virtutes sibi hærent: vt qui vna caruerit, omnibus careat. Qui ergo vnam habet, omnes habet. Quod quidem probabile est. Cùm enim charitas mater sit omnium virtutum quocunq; mater ipsa est, scilicet charitas, & cuncti filij eius, id est, virtutes rectè fore creduntur. Vnde Auguſt. Vbi charitas est, quid est quod possit deesse? Vbi autem non est, quid est quod possit prodesse? Cur ergo non dicimus: Qui hanc virtutem habet, omnes habet, cùm plenitudo legis sit charitas? quæ quantò magis est in homine, tantò magis est virtute præditus: quantò verò minus, tantò minus ineſt virtus, & quantò minus ineſt virtus, tantò magis ineſt vitium.

Si cuncta virtutes pariter sint in quocunque sunt.

VTRVM verò pariter quis omnes possideat virtutes, an aliæ magis, aliæ minùs in aliquo ferueant, quæstio est. Quibusdam enim videtur quòd aliæ magis, aliæ minus habeantur ab aliquo: sicut in Iob patientia emicuit, in Dauid humilitas, in Moyse mansuetudo: qui etiam concedunt magis aliquem mereri per aliquam vnam virtutem quàm per aliam, sicut eam plenius habet quàm aliam. Non tamen magis per aliquam mereri dicunt, quàm per charitatem: nec aliquam plenius à quoquam haberi, quàm charitatem. Alias ergo magis & alias minùs in aliquo esse dicunt: sed nullam plenius charitate, quæ cæteras gignit. Hâsque dicunt esse multasfacies quas memorat Apostolus, dicens: Ex personis multarum facierum, &c. Alij verius dicunt omnes virtutes & similes & pares esse in quocunque sunt: vt qui in vna alteri par existerit, in omnibus eidem æqualis sit. Vnde Augustinus: Virtutes quæ sunt in animo humano, quamuis alio & alio modo singulæ intelligantur, nullo modo tamen separantur ab inuicem, vt quicunque fuerint æquales. Verbi gratia: In fortitudine

2. Cor. 1. b

Libr. 6. de Trinit. c. 4. in princ.

dine æquales sunt & prudentia & iustitia & temperantia. Si enim dixeris æquales esse istos in fortitudine, sed illum præstare prudentia, sequitur vt huius fortitudo minus prudens sit: ac per hoc nec fortitudine æquales sunt, quia est illius fortitudo prudentior, atque ita de cæteris virtutibus inuenies, si omnes eadem consideratione percurras. Ex his clarescit omnes virtutes nõ modò esse connexas, sed etiam partes in animo hominis. Cùm ergo dicitur aliquis aliqua præeminere virtute, vt Abraham fide, Iob patientia: secundùm usus exteriores accipiendum est, vel in comparatione aliorum hominum: quia vel humilitatis habitum maximè præfert, vel opus fidei, vel alicuius cæterarum virtutũ præcipuè exequitur. Vnde & ea præ aliis pollere, vel inter alios homines singulariter excellere dicitur secundùm hunc modum, scilicet secundùm rationem actuum exteriorum, vt alibi Auguſtinus dicit, in aliquo aliam magis esse virtutem, aliã minùs, & vnam inesse virtutem, & non alteram. Ait etiam sic: Clarissima disputatione tua satis apparuit, non placuisse auctoribus nostris, imò veritati ipsi, omnia paria esse peccata, etiam si hoc de virtutibus verum sit: quia etsi verùm est eum qui habet vnam, omnes virtutes habere, & eum qui vnam nõ habet nullam habere: nec sic peccata sunt paria, quia vbi virtus nulla est, nihil rectum est: nec tamen ideo non est prauo prauius, distortóque distortius. Si autem (quod puto esse verius, sacrisque literis congruentius) ita sunt animæ intentiones vt corporis membra, nõ quòd solis videantur oculis, sed quòd sentiantur effectibus: & alius illuminatur amplius, alius minus, alius omninò caret lumine. Profectò vt quisque illustratione piè charitatis affectus est, in alio actu magis, in alio minùs, in aliquo nihil: sic dici potest habere aliam, & aliam nõ, habere aliam magis & aliam minùs. Nam & maior est in isto charitas, quàm in illo: & ideò rectè possumus dicere & aliqua in isto, * nulla in illo, quantùm pertinet ad charitatem quę pietas est: & in vno homine quidem quòd maiorem habeat pudicitiam quàm patientiam, & maiorem hodie quàm heri si proficit in ea: & adhuc non habeat continentiã, & habeat non paruam misericordiam. Et vt generaliter breuiterque complectar, quam de virtute habeo notionem, virtus est charitas, qua id quod diligendum est, diligitur. Hæc & in aliis maior est, in aliis minor, & in aliis nulla est: plenissima

Ad Hebr. 11. b. & Rom. 4. c Iacob. 3. c

In epist. ad Hie q. 29. non longe à principio, tom. 2. Ibidẽ, poſt medium epist.

* aliqua.

nissima verò, quæ iam non possit augeri, quandiu hîc homo viuit in nemine est. Hîc insinuari videtur, quòd aliquis ea ratione possit dici habere vnam virtutem magis quàm aliâ, quia per charitatem magis efficitur in actu vnius virtutis quàm alterius: & propter differentiam actuum ipsas virtutes magis vel minus habere dicitur. Potest & aliquam non habere, cum tamen simul omnes & pariter habeat quantum ad mentis habitum vel essentiam cuiusque. In actu verò aliam magis, aliam minus habet, aliam etiam non habet: vt vir iustus vtens coniugio, non habet continentiam in actu, quam tamen habet in habitu. Cur ergo non dicantur paria peccata? Fortè quia magis facit contra charitatem qui grauiùs peccat, minùs qui leuiùs. Nemo enim peccat, nisi aduersus illam faciendo, quæ est plenitudo legis. Ideò rectè dicitur: Qui offenderit in vno, factus est omnium reus, id est, contra charitatem facit, in qua pendent omnia.

Ibidē, sed inferius paulò.
Rom. 13. c
Iacob. 2. b

Repetit de charitate, vt addat quomodo tota lex ex ea pendeat. C

Mat. 22. d CVM sint duo præcepta charitatis in quibus, vt præceptum est, tota lex pendet & Prophetæ: aduertendum est quo modo hoc fit, cùm in lege & Prophetis multa fuerint cæremonialia mandata, quę si ad charitatis sanctificationem pertinuissent, viderentur nondum debuisse cessare. Quia verò non iustificationis gratia quam facit charitas, instituta sunt, sed in figura futuri, & in onus imposita, ideo claescente veritate cessauerunt velut vmbra. Verumtamen & ipsa cæremonialia secundum spiritualem intellectū quem continent, & omnia moralia ad charitatem referuntur. Pertinent enim omnia ad decem mandata in tabulis scripta, vbi omnium summa perstringitur, ex quibus cætera emanant: sicut in sermone Domini octo virtutes præmittuntur, ad quas cætera referuntur. Et sicut ad decem mandata Decalogi cætera referuntur, ita & ipsa decem ad duo mandata charitatis pertinent. Omnia ergo ad duo mandata charitatis pertinent: quia per charitatem implentur, & ad charitatem tanquam ad finem referri debent. Vnde Augustinus: Totam magnitudinem & amplitudinem diuinorum eloquiorum possidet charitas, qua Deum proximúmque diligimus, quæ radix est omnium bonorum.

Diſt. 27. litera B.
Ad Coloſ. 2. d
Act. 5. d
Hebr. 10. a
Exo. 20. b
Matt. 5. a
Vide gloſ. ordi. ſuper illud 1. ad Timot. 1.
Finis præcepti charitas.
Tractat de laud. char. Tomo 9.
1. ad Tim. 1.

bonorum. Vnde Veritas ait: In his duobus mandatis vniuersa lex pendet & Prophetæ. Si ergo non vacat omnes Paginas sanctas perscrutari, omnia inuoluera sermonum euoluere, tenue charitatem vbi pendent omnia: quia perfectio est & finis omnium. Tunc enim & præcepta & consilia rectè fiunt, cùm referuntur ad diligendum Deum, & proximum propter Deum. Quod verò timore pœnæ vel aliqua intentione carnali fit, vt non referatur ad charitatem, nondum fit sicut fieri oportet, quamuis fieri videatur. Inimicus enim iustitiæ est, qui pœnæ timore non peccat. Amicus verò iustitiæ, qui eius amore non peccat. Omnium ergo hæc summa est, vt intelligatur legis & omnium diuinarum Scripturarum plenitudo esse dilectio Dei & proximi.

Matt. 22.
Auguſt. in Enchir. c. vltimo.
Auguſt. ad Anaſtaſ. epiſto. 144. in tom. 2.
Auguſt. de doct. Chri. 1. cap. 35.

DE DECEM PRÆCEPTIS QVOmodo contineantur in duobus mandatis charitatis.

De Preceptorum decalogi diſtinctione in comparatione ad ſcripturā tabularū.

Distinct. XXXVII. A

Auguſt. de decē chordis, libro vnico, c. 3. in to. 9. & libr. quæſt. ſup Exod. quæſt. 7. in tomo 4.

SED iam distributio Decalogi, quæ in duobus mandatis completur, consideranda est. Habet enim Decalogus decem præcepta, quæ sunt decachordum Psalterium. Quæ sic sunt distributa, vt tria quæ sunt in prima Tabula, pertineant ad Deum, scilicet, ad cognitionem & dilectionem Trinitatis: septem quæ sunt in secūda Tabula, ad dilectionem proximi.

De primo præcepto. B

PRIMVM in prima Tabula est: Non habebis deos alienos. Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem, &c. Hæc Origenes dicit esse duo mandata, sed Augustinus vnum, hoc enim ipsum quod dixerat: Non habebis deos alienos, perfectiùs explicat cum prohibet coli figmenta, scilicet idolum vel similitudinem alicuius rei, quæ duo Origenes ita dicit distare, vt idolum sit quod nihil habet simile sui: similitudo verò, quod habet speciem alicuius rei: vt verbi gratia: Si quis in auro, vel in ligno, vel alia re faciat speciem serpentis vel aqis vel alterius rei, & statuat ad adorandum, nō idolum, sed similitudinem fecit. Qui verò facit speciem quam non vidit oculus, sed animus sibi finxit: vt si quis humanis membris caput canis, vel arietis formet, vel in vno

Exo. 20. a
Deut. 5. a
Homilia 8. ſup Exod. ad cap. 20. eiuſdem.
1. Cor. 8. b

Quomodo idolum nihil esse dicatur in mundo.

vno habitu hominis duas facies, non similitudinem, sed idolum facit: quia facit quod non habet aliquid simile sui. Ideo dicit Apostolus, quia idolum nihil est in mundo. Non enim aliqua ex rebus constantibus assumitur species, sed quod mens otiosa & curiosa reperit. Similitudo verò est, cùm aliquid ex his quæ sunt vel in cælo, vel in terra, vel aquis formatur. Augustinus verò ita exponit illud: Idolum nihil est in mundo, id est, inter creaturas mundi non est forma idoli: materiam enim formauit Deus, sed stultitia hominum formam dedit. Quæcunque facta sunt, naturaliter facta sunt per verbum: sed forma hominis in idolo non est facta per verbum, sicut peccatum non est factum per verbum, sed est nihil, & nihil fiunt homines cùm peccant. Sed quæritur quomodo hîc dicatur forma idoli non esse facta per verbum, cùm alibi legatur: Omnis forma, omnis compago, omnis concordia partium facta est per verbum. Hoc autem à diuersis variè soluitur. Quidam enim dicunt omnem formam & quicquid est, à Deo esse inquantum est: & forma idoli inquantùm est, vel inquantùm forma est, à Deo esse, sed non inquantùm idoli est, id est, posita ad adorandum. In hoc enim non est creatura, sed peruersio creaturæ. Sicut illud quod peccatum est, inquantùm peccatum est, nihil est: & homines cùm peccant, nihil fiunt: quia ab illo qui verè est, separantur. Vnde Hieronym. Quod ex Deo non est, qui solus verè est, non esse dicitur. Ideóque peccatum quod nos à verò esse abducit, nihil esse vel non esse dicitur. Alij verò dicunt omnem formã, quæ, scilicet, naturaliter est, & omne quod naturaliter est, esse à Deo: sed forma idoli non est naturaliter, quia naturæ iustitiæ non seruit. Id enim naturaliter esse dicitur, quod simplici naturæ iustitiæ quæ Deus est, militat, non resultat, & naturam creatam non vitiat. Secundùm præceptum est: Non assumes nomen Dei tui in vanum, quod est dicere secundum literam: Non iurabis pro nihilo nomen Dei. Allegoricè verò præcipitur, vt non putes creaturam esse Christũ Dei filium, quia omnis creatura vanitati subiecta: sed æqualem patri. Tertium verò præceptum: Memento vt diem sabbati sanctifices: vbi secundùm literam præcipitur sabbati obseruantia. Allegoricè verò, vt requiem & hic à vitijs, & in futuro in Dei contemplatione expectes ex spiritu sancto, id est, ex charitate & dono Dei, non quòd spiritus sanctus sine patre

Eadem tractatu, sed paulò inferius.

Hieronym. super Ezechielem.

De secundo præcepto primæ Tabulæ.

Isidor. super Exod.

Rom.8.d

De tertio præcepto.

Exod.20.b

patre & filio hoc operetur. Accepit vtique ecclesia hoc donum, vt in spiritu sancto fiat remissio peccatorum. Quam remissionem cùm Trinitas faciat, propriè tamen ad spiritum sanctum dicitur pertinere: quia ipse est spiritus adoptionis filiorum. Ipse est patris & filij amor & cõnexio vel communitas. Ideóque iustificatio nostra & requies eis attribuitur sæpiùs. Hæc sunt tria mandata primæ tabulæ ad Deum pertinentia. Et primum quidem quod est de vno Deo colendo, pertinet ad patrem, in quo est vnitas vel authoritas: Secundum ad filium, in quo est coæqualitas: Tertium ad spiritum sanctum, in quo est vtriusque communitas.

Quare in spiritu sãcto dicitur propriè fieri remissio peccatorũ. Rom.8.d

De mandatis secundæ Tabulæ. c

Deut. 5.b

IN secunda verò tabula septem erant mandata ad dilectionem proximi pertinentia: quorum primum ad patrem carnalem refertur, sicut primum primæ tabulæ ad patrem cœlestem. Quod est, Honora patrem tuum & matrem tuam, vt sis longæuus super terram, scilicet, viuentium. Parentes verò sic sunt honorandi, vt in eis debita reuerentia exhibeatur, & necessaria ministrentur. Secundum est, Non occides: vbi secundum literam actus homicidij prohibetur: secũdùm spiritum verò etiam voluntas occidendi. Vnde huic mandato secundum literam fit superadditio in Euangelio: quia litera Euangelij exprimitur, quod legis litera non exprimebatur. Euangelij litera exprimit intelligentiam spiritualem, id est, quam spirituales habent, & secundùm quam spiritualiter viuitur. Litera legis sensum carnalem, id est, quem carnales habent, & secundùm quem carnaliter viuitur, cui fada est superadditio. Tertium est, Non mœchaberis, id est, ne cuilibet misceris, excepto fœdere matrimonij, à parte enim totum intelligitur. Nomine ergo Mœchiæ omnis concubitus illicitus, illorum quoque membrorum nõ legitimus vsus prohibitus debet intelligi. Quartum est, Nõ furtum facies, vbi sacrilegium & rapina omnis prohibetur. Non enim rapinam permisit, qui furtum prohibuit: sed furti nomine benè intelligi voluit omnem illicitam vsurpationem rei alienæ. Sacrilegium tribus modis committitur, quando, scilicet, vel sacrum de sacro, vel non sacrum de sacro, vel sacrum de

Secundum præceptũ secundæ tabulæ. Matt.5.f

De tertio præcepto. Aug.in li. Quæstio. super Exo. quæst. 71. in fine, in tomo 4.

De quarto præcepto.

non sacro aufertur. Sacrum verò dicitur quicquid mancipatum est cultui diuino, vt ecclesia vel res ecclesiæ. Hìc etiam vsura prohibetur, quæ sub rapina continetur. Vnde Hieron. Vsuras quærere, vel fraudare, aut rapere nihil interest. Commoda fratri tuo, & accipe quod dedisti, & nihil superfluum quæras: quia superabundantia vsura computatur. Est enim vsura (vt ait Augustin.) cùm quis plùs exigit in iniuria vel quàlibet re, quàm acceperit. Item Hieron. Putant aliqui vsuram vocari superabundantiam, scilicet, quicquid est, si ab eo quod dederit plus est: vt si in hyeme demus decem modios, & in messe 15. recipiamus. Si verò quæritur de filiis Israël, qui Domino iubente ab Ægyptiis mutuauerũt vasa aurea & argentea & vestes preciosas, & asportauerunt: vtrùm furtum commiserint: dicimus eos qui vt parerent Deo iubenti, illud fecerunt, non fecisse furtum, nec omnino peccasse. Vnde Augustinus. Israëlitæ non furtum fecerunt, sed Deo iubẽti, ministerium præbuerunt. Hoc enim Deus iussit, qui legem dedit. Sicut minister iudicis sine peccato occidit quẽ lex præcipit occidi: sed si id sponte facit, homicida est, etiam si eum occidat quem scit à iudice occidendum. Infirmi autem qui ex cupiditate Ægyptios deceperũt, magis permissi sunt hoc facere illis qui iure talia passi sunt, quàm iussi. Hìc opponitur, quod etiam boni in isto opere peccauerunt: quia naturalem legem, cui concordat Euangelium & lex mortalis præceptionis, transgressi sunt: quæ est, Quod tibi non vis fieri, alij non feceris. Quam Veritas scripsit in corde hominis: & quia non legebatur in corde, iterauit in Tabulis, vt voce forinsecùs admota rediret ad cor, & ibi inueniret, quod extrà legeret. Hanc ergo illi præuaricari videtur in illo facto, aliis facientes quod nolebant sibi fieri. Sed ibi subintelligendum est, iniustè: vt non alij, scilicet, iniustè, facias quod tibi non vis fieri: alioquin huius præuaricator est iudex, dum punit reum nolens aliquid tale sibi fieri. Ita etiam & illud Dominj verbum, Omnia quæcũque vultis vt faciant vobis homines, &c. de bonis accipiendum est, quæ nobis inuicem exhibere debemus. Quintum præceptũ est, Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium: vbi crimen mendacij & periurij prohibetur. Solet autem quæri, vtrùm prohibitum sit omne mendacium. Quidam dicunt illud tantùm prohiberi, quod obest & non prodest ei cui dicitur. Tale enim non est

Hiero. in quadam epistola.
Super Psal. 54.
Super Exech. 14. quæstio. 3. ca. putant.
Si furtum fecerunt filij Israël quãdo expoliauerũt Ægyptios.
Super Exod. c. 11. quæst. 39. in tom. 4. Aug. lib. cõtra Faustum Manich. 22. cap. 71. in tomo 6.

Matt. 7. b
Luc. 6. c
De quinto præcepto. Aug. super Exo q. 71.

est aduersus proximum: vt ideo videatur hoc addidisse scriptura. Sed de mendacio magna quæstio est, quæ nec citò explicari potest.

DE TRIPLICI GENERE mendacij.

Distinct. XXXVIII. A

SCIENDVM tamen tria esse genera mendaciorum. Sunt enim mendacia quædam pro salute vel cõmodo alicuius, non malitia, sed benignitate dicta, qualiter obstetrices mẽtitæ sunt, & Raab. Est & aliud mendacij genus quod fit ioco, quod non fallit. Scit enim cui dicitur, causa ioci dici, & hæc duo genera mendaciorum non sunt sine culpa, sed non cum magna. Perfectis verò non cõuenit mentiri, nec etiam pro temporali vita alicuius, ne pro corpore alterius animam iuam occidant. Licet autem eis verum tacere, sed nõ falsum dicere: vt si quis non vult hominem ad mortem prodere, verum taceat, sed non falsum dicat. Tertium verò genus mendacij est, quod ex malignitate & duplicitate procedit, cunctis valdè cauendum. His videtur innui mendacia illa quæ fiunt ioco vel pro salute alicuius imperfectis esse venialia peccata, perfectis verò illud quod pro commodo alterius dicitur esse damnabile, quod etiam de mendacio iocoso putari potest, præcipuè si iteretur. De mendacio autem obstetricum, & Raab, quòd fuerit veniale Augustinus tradit, dicens, Forsitan sicut obstetrices non remuneratæ sunt quia mentitæ sunt, sed quia infantes liberauerunt, & propter hanc misericordiam veniale fuit peccatum, non tamen nullum: sic Raab liberata est propter liberationem exploratorũ, pro qua fuit veniale peccatum. Sed ne putet quisquam in cæteris peccatis si propter liberationem hominum fiant, ita posse concedi veniam: multa enim mala detestanda talem sequuntur errorem. Possumus enim & furando alicui prodesse: si pauper cui datur, sentit cõmodum, & diues cui tollitur, non sentit incommodum. Ita & adulterando possumus prodesse, si aliqua (nisi ad hoc ei consentiatur) appareat amando moritura, & si vixerit pœnitendo purganda: nec ideo peccatum graue negabitur tale adulterium. Sciendum

in fine, in tomo 4. De distinctione præceptorum respectu obliquitatum eisdẽ oppositarũ, & agit primo de mendacio. Aug. super Psal. 5. ad eũ versum. Perdes omnes qui loquuntur mẽdacium non longè à principio Enarrationis in tom. 8. Exod. 1. c Iosue. 2. a Quòd mẽdacij obstetricum, & Raab fuit veniale. Aug. in Ench. caput 22.

De octo generibus mendacij. Ad Consentium cap. 14. in tom. 4.

est etiam octo esse genera mendacij, vt Aug. in lib. de Mendacio tradidit, quæ diligenter notãda sunt, vt appareat quod mendacium sit veniale, & quod damnabile. Primum capitale est mendacium longeque fugiendum, quod fit in doctrina religionis, ad quod nulla causa quisquam debet adduci. Secũdum, quod tale est vt nulli prosit, sed obsit alicui. Tertium, quod ita prodest alteri, vt alteri obsit. Quartum, sola mentiendi fallendique libidine, quod maximum mẽdacium est. Quintum, quod fit placendi cupiditate de suauiloquio. His omnibus euitatis sequitur sextũ genus, quod & nulli obest, & prodest alicui: vt si quis pecuniã alicuius iniustè esse tollendam sciens, vbi scit nescire se mẽtiatur. Septimum, quod & nulli obest, & prodest alicui: vt si quis nolens hominem ad mortem quæsitum prodere, mentiatur. Octauum, quod nulli obest, & ad hoc prodest, vt ab immũditia corporis aliquem tuatur. In his autem tantò minùs peccat quisque dum mentitur, quantò magis à primo recedit. Quisquis verò aliquod genus esse mendacij quod peccatum non sit, putauerit, decipit seipsum turpiter: cùm honestum esse deceptorẽ aliorum arbitretur. Omne ergo genus mendacij summopere fuge, quia omne mendacium non est à Deo.

Quid sit mendacium.

Lib. cõtra mendaciũ ad Consentium, c. 12. in fine, in tom. 4. idẽ in Enchir. cap. 18.

Hic videndum est, quid sit mendacium, & quid sit mentiri. Deinde, vtrùm omne mendacium sit peccatum, & quare mendacium est (vt ait Aug.) falsa significatio vocis cum intentione fallendi, vt ergo mendacium sit, necesse est, vt falsum proferatur & cum intentione fallendi. Hoc enim malum est proprium mentientis, aliud habere clausum in corde, aliud promptum in lingua,

Quid sit mentiri.

In Enchir. cap. 18.

Mentiri verò est loqui cõtra hoc quod animo sentit quis, siue illud verum sit, siue non. Omnis ergo qui loquitur mendacium, mentitur, quia loquitur contra quod animo sentit, id est, voluntate fallendi: sed non omnis qui mentitur mendacium dicit, quia quod verum est loquitur, aliquando mentiendo, sicut è conuersò falsum dicendo aliquãdo verax est. Vnde ait Aug. Nemo sanè mentiens iudicandus est, qui dicit falsum quod putat verum: quia quantum in ipso est, nõ fallit ipse, sed fallitur. Nõ ergo mendacij arguendus est, qui falsa incautus credit, ac pro veris habet. Potiusque è contrario ille mentitur, qui dicit verum quod putat falsum. Quantùm enim ad animum eius attinet, non verum dicit: quia nõ quod sentit dicit, quamuis verum inueniatur esse quod dicit. Nec ille liber est à mendacio, qui ore nesciens loquitur verum, sciens autem voluntate mentitur. Hîc quæri solet, si Iudæus dicat Christum esse Deum, cùm non ita sentiat animo, vtrùm loquatur mendacium? Non est mendacium quod dicit, quia licet aliter teneat animo, verum tamen est quod dicit, & ideo non est mendacium: mentitur tamen, illud quod verum est dicens. Quòd verò omne mendacium sit peccatũ, Augustinus insinuat: Mihi, inquit, videtur omne mendacium esse peccatum: sed multum interest quo animo, & de quibus rebus quisque mentiatur. Non enim sic peccat qui consulendi, vt qui nocendi voluntate mentitur: nec tantùm nocet qui viatorem mentiendo in diuerso itinere, mittit, quantùm qui viam vitæ mentiendo deprauat. Porrò omne mẽdacium ideo dicendum est esse peccatum, quia hoc debet loqui homo quod animo gerit, siue illud verum sit, siue putetur & nõ sit. Verba enim ideo sunt instituta, non vt per ea homines inuicem fallant, sed per ea in alterius notitiam suas cogitationes ferant. Verbis ergo vti ad fallaciam, non ad quod sunt instituta, peccatum est. Nec ideo etiam vllum mendaciũ putandum est non esse peccatum, quia possumus alicui aliquãdo prodesse mentiendo: possumus enim, vt prædictum est, & furando & adulterando prodesse. Mendacium quoque non tunc tantum esse possumus dicere, quando aliquis lædituꝛ. Cùm enim à sciente dicitur falsum, mendacium est siue quis, cui nemo lædatur. Ecce ex his constat omne mendacium esse peccatum: non tamen de omni mendacio accipiendum est illud Psal. Perdes omnes qui loquuntur mendacium. Nec illud, Os quod mentitur, occidit animam. Nec omne mendacium isto præcepto prohiberi videtur, nec præmissa descriptione mendacium ioci includi.

Vbi cum periculo erratur, vel non.

Illvd etiam sciendum est, quòd in quibusdam rebus

Quòd omne mendacium sit peccatum, August. in Enchi. ca. 18. in initio. Ibid. c. 22. in initio c. Quare omne mẽdacium sit peccatum. August. in Enchir. ca. eodem. Quòd nõ ideo mendacium nõ est peccatum, quia prodest. Psal. 5. Sap. 1. c

magno malo,in quibusdam paruo,in quibusdam nullo fallimur.In quibus rebus nihil interest ad capescendum Dei regnum,vtrùm credantur an non, vel vtrùm vera putentur an falsa,siue sint siue non,in his errare,id est,aliud pro alio putare,non arbitrandum est esse peccatum, vel si est minimum atque leuissimum.Et sunt vera quædã,quamuis non videantur:quæ nisi credantur,ad vitam æternam non potest peruenire. Et licet error maxima cura cauendus sit non modò in maioribus , sed etiam in minoribus rebus , nec nisi rerum ignorantia possit errare:non tamen est consequens vt continuò erret quisquis aliquid nescit , sed quisquis se existimat scire quod nescit.Pro vero enim approbat falsum , quod eroris est proprium.Veruntamen in qua re quisquis erret interest plurimùm.Sunt enim quæ nescire sit melius quàm scire.Item nonnullis errare profuit aliquando, sed in via pedũ, non in via morum. Solet etiam quæri de Iacob qui se dixit esse Esau aliter animo sentiens,vtrum mentitus sit. De hoc Augustꝰ. ait quod Iacob matre fecit authore vt falleret patrem,si diligenter attendatur , videtur non esse mendacium sed mysterium.Intendebat enim matri obedire,quæ per spiritum nouerat mysterium : & ideo propter familiare consilium spiritus sancti quod mater acceperat,à mendacio excusatur Iacob.

Augustꝰ.in Ench. 19. in principio, & c. 21. in initio.

Ibid.c.17. Do Iacob si mentitus est.

Gen.27.c

Lib.Cõtra Mendaciũ ad Consentium cap. 18. in medio cap. tomo 4.

DE PERIVRIO.

A

Distinct. XXXIX.

De periurio.

Hiero. super Hiero. in cõmentario ad cap.4.in principio & tom.5. 1.Cor. vltimo a.

NVNC de periurio videamus.Periurium est mendacium iuramẽto firmatum. Hîc quæritur,vtrùm sit periurium, vbi non est mendacium.Quod quibusdam videtur ex authoritate Hieronymi dicentis,Aduertendum est quòd iusiurandum tres habet comites, veritatem,iudicium,& iustitiam : si ista defuerint,non erit iuramentum, sed periurium. Vbi autem falsum iuratur,veritas deest.Si ergo falsum iuretur, etsi nõ sit tibi intẽtio fallẽdi, videtur esse periurium, quia deest veritas. Quibusdam placet non esse periurium , vbi non est mendacium : & sicut dicitur aliquando falsum sine mendacio,ita iuratur falsum sine periurio. Falsum fortè dixit Apostolus,cùm se venturum ad Corinthios promisit : nec tamen sicut

sicut ei imponebatur, culpãm mendacij contraxit , quia sic animo sentiebat,etiam si iuramento illud firmasset,non periurium incurrisset,quia quantùm in ipso fuit, verum dixit,& si adiurationem addidisset,quantùm in se foret verum iurasset , etsi aliter euenerit quàm dixit. Ideo sicut quis non est mendax,nisi aliter sentiat animo quàm dicit, siue ita sit siue non:ita videtur quibusdam neminem periurum cõstitui,nisi aliter sentiat animo quàm loquitur,siue ita sit,siue non.

De triplici modo periurij. B

SED melius creditur & ille peierare, qui falsum volũtate fallendi iurat,& qui falsum putãs quod verum est iurat,& qui verum putans quod falsum est,iurat. Vnde Aug. Homines falsum iurant vel cùm fallunt,vel cùm fallũtur. Aut putat homo verũ esse quod falsum est,& temerè iurat : aut scit vel putat falsum esse,& tamen pro vero iurat,& nihilominus cum scelere iurat. Distant autem illa duo periuria quæ commemorauit. Fac illum iurare,qui verum esse putat pro quo iurat , verum putat esse , & tamen falsum est, non ex animo iste peierat,sed fallitur. Hoc pro vero habet quod falsum est, nõ pro falsa re sciens iurationem interponi. Da aliũ qui scit falsum esse,& iurat tanquàm verum sit quod scit falsum esse Videtis quàm ista detestanda sit belua.Fac alium qui putat falsum esse,& iurat tãquàm verum sit,& fortè verum est. Verbi gratia,vt intelligatis Pluit in illo loco.Interrogas hominem,& dicit pluisse:& tunc pluit ibi , sed putat non pluisse:periurus est. Interest quemadmodũ verbum procedat ex animo,reã linguam non facit,nisi rea mens sit. His euidẽter traditur,quòd tripliciter peierat homo,vt suprà diximus,dũ vel sciens falsum iurat , vel putans falsum quod verum est iurat , vel æstimans verum quod falsum est iurat. Sed hoc extremum non videtur esse periurium, etiamsi periuriũ nominetur,eo quòd falsum iuratur, nõ videtur reus esse periurij qui sic iurat : quia non est mens eius rea,& ideo nec lingua.Imò eius mens rea est , dum iurare præsumit quod perspicuè verum non deprehendit. Non ergo omne periurium mendacium est,nec omnis qui peierat mentitur : sed omnis mentiẽdo iurãs peierat, & omnis qui falsum iurat siue mentiens siue non,peierat.Cùm verò quis iurat, quod verum est

De verbis Apostoli Serm. 28. non lõgè à princ. in tom.10.

existimans esse falsum, quæritur quid sit ibi periurium. Ipsa enim significatio vocis vera est, quia verum nescienter loquitur. Non ergo ipsa significatio vel falsum vel mendacium est, quia vera est: & quod verum est, periurium non videtur esse. Ad hoc dicimus, loqui, sic, scilicet, contra mentem, sub attestatione iuramenti esse periurium. Mentiri ergo adhibita iuratione periurium est. Periurium ergo est vel iurando loqui falsum cum intentione fallendi, vel iurando loqui falsum sine intentione fallendi, vel iurando loqui verum cum intentione fallendi. Hîc opponitur, Si omnis qui falsum iurat, peierat: tunc qui alicui promittit dare sub certo termino aliquid, quod tamen non facit, ex quo iurauit, peierauit, quia falsum iurauit. Non enim ita futurum erat vt iurauit. Ad hoc dici potest, quia non omnis qui iurat quod falsum est, ex quo iurat periurus est, sicut iste de quo agimus: sed ex quo propositum mutat vel terminum transgreditur, iuratio talis fit periurium reatu.

Quæstio. *Solutio.* *Oppositio.* *Determinatio.*

C

An iuratio sit malum.

SI autem quæritur, vtrùm iurare sit malum: dicimus aliquando malum esse, aliquando non. Sponte enim & sine necessitate iurare, vel falsum iurare, peccatum grande est. Ex necessitate autem iurare, scilicet, vel ad asserendam innocentiam, vel ad fœdera pacis confirmanda, vel ad persuadédum auditoribus quod est eis vtile, malum non est: quia necessarium eis est. Vnde Augustinus. Iuramentum faciendum est in necessariis, cum pigri sint homines credere quod eis est vtile. Iuratio non est bona, non tamen mala cùm necessaria, id est, non est appetenda sicut bona, nec tamen fugienda tanquam mala, cum est necessaria. Non est enim contra præceptum Dei iuratio. Sed ita intelligitur Dominus prohibuisse à iuramento, vt quantum in ipso est quisque nō iuret. Quod multi faciunt, in ore habentes iurationem tanquàm magnum atque suaue aliquid. Apostolus enim nouit præceptum Domini, & tamen iurauit. Prohibemur enim iurare vel cupiditate, vel delectatione iurandi: quod ergo Christus ait in Euangelio, Ego dico vobis, non iurate omnino: ita intelligitur præcepisse ne quisquam sicut bonum appetat iuramentum, & assiduitate iurandi labatur in periurium. Quod verò addidit,

De sermone Domini in monte lib. 1. post mediū lib. tom. 4. Auguſt. in Expoſitione 1. ca. ad Galat. in fin. tom. 4. Roma. 1. c. Auguſt. de Sermone

addidit: Sit sermo vester, Est, est, Non, non: bonum est & appetendum. Quod autem amplius est, à malo est, id est, si iurare cogeris, scias de necessitate venire infirmitatis eorum quibus aliquid suades: quæ infirmitas vtique malum est. Vnde nos quotidie liberari precamur, dicentes: Libera nos à malo. Ideóque non dixit: Quod ampliùs est, malum est. Tu enim non facis malum, qui bene vteris iuratione, sed à malo est illius qui aliter non credit, id est, ab infirmitate, quæ aliquando pœna est, aliquando pœna & culpa. Ibi ergo Dominus prohibuit malum, suasit bonum, indulsit necessarium.

Domini in monte. Matt. 5. f Ibidem in loco præcitato.

De iuramento quod per creaturas sit. D

QVÆRITVR etiam, vtrùm liceat iurare per creaturam. Quod non videtur, cùm in lege scriptum sit: Reddes autem Domino iuramenta tua. Et Christus in Euangelio præcipiat non iurare omnino, nec per cœlum, nec per terram, nec per Hierosolymam, nec per caput tuum. Iudæis, quasi parvulis, est concessum iurare per creatorem, & præceptum vt si iurare contingeret, non nisi per creatorem iurarent, non per creaturam: quia iurantes per Angelos & elementa, creaturas venerabātur honore: & melius erat hoc exhiberi Deo, quàm creaturis. Infirmis ergo illud prohibuit: Sanctis verò qui in creaturis creatorem venerabantur tantùm, non prohibuit. Vnde Ioseph per salutem Pharaonis iurauit, Dei iudicium in eo veneratus, quo positus erat in infimis. Christus verò ita per creaturas iurare prohibuit, ne vel aliquid diuinum in eis crederetur, pro quo reuerentia eis deberetur: vel ne per ea iurantes falsum, homines se iuramento teneri non putarent.

Deut. 6. c Matth. 5. f Hiero. super Matt. commenta. ad 5. cap. in fin. to. 9.

Gene. 42. c

Quæ iuratio magis teneatur, an quæ fit per Deum, an quæ fit per Euangelium, vel per creaturas. E

SI autem quæritur, quis magis teneatur, an qui per Deū, qui per Euangelium, vel per creaturas iurat: dicimus, qui [illegible] quia per Deum hæc fanda facta sunt. Vnde Chry[illegible] Si qua causa fuerit, modicum videtur facere, qui [illegible] per Deum. Qui verò per Euangelium, maius aliquid [illegible] videtur. Quibus dicendum est: Stulti, scripturæ sanctæ

propter Deum factæ sunt, non Deus propter scripturas: ita & creaturæ factæ sunt propter Deum.

f

Quid est dicere: Per Deum iuro.

Rom.1.b De verbis Apostoli sermo. 28. non longè à princip. in tom.10.

Hic quæritur quid sit dicere: Per Deum iuro. Hoc est testem adhibere Deum. Iurauit enim Apostolus, dicens: Testis est mihi Deus, ac si dixisset: Per Deum ita est. Vnde Augustinus: Ridiculum est putare hoc, si dicas: Per Deum, iuras, si dicas: Testis est mihi Deus, non iuras. Quid est enim per Deum, nisi testis est mihi Deus: aut quid est, testis est Deus, nisi per Deum? Quid est autem iurare, nisi ius Deo reddere, quando per Deum iuras? Ius scilicet veritatis, & non falsitatis. Item, Ecce dico charitati vestræ: Et qui per lapidem iurat falsum, periurus est: quia nō lapidem qui non audit, sed eius creatorem adhibet testem. Hoc est ergo iurare per quamlibet creaturam, scilicet creatorem eius testem adhibere. Est etiam quoddam genus iuramenti grauissimum, quod fit per execrationem, vt cùm homo dicit: Si illud feci, illud patiatur, vel illud contingat filiis meis: secundum quem modum accipitur etiam interdum, cùm aliquis iurando dicit: Per salutem meam, vel per filios meos, & huiusmodi: obligat enim hoc Deo. Vnde Augustinus: Cùm quis ait: Per salutem meam, per salutem suam Deo obligat. Cùm dicit: Per filios meos, oppignerat eos Deo, vt hoc eueniat in caput eorum, quod exit de ore ipsius: si verum, verum: si falsum, falsum. Et sicut per hoc iurans, aliquando hoc Deo obligat: ita per Deum iurans, ipsum adhibet testem. In omni ergo iuratione aut Deus testis adhibetur, aut creatura Deo obligatur, & oppignerat vt hoc sit iurare, scilicet Deū testem adhibere, vel Deo aliquid oppignerare. Hoc est ergo iurare per quamlibet creaturam, scilicet creatorem eius testem adhibere.

In sermone eodem.

De illis qui iurant per falsos deos.

Augustad Publicolā epist. 54. in principio, & tom. 2.

Post hæc quæritur, vtrùm fide eius vtendum sit, qui per dæmonia vel idola iurauerit. De hoc Augustinus scribit ad Publicolam ait: Te prius considerare volo, verum si quis, piam per deos falsos iurauerit, & fidem non seruauerit, numquid tibi videatur bis peccasse. Bis vtique peccauit: quia iura-

per quos non debuit, & contra pollicitam fecit fidem quod non debuit. Ideóque qui vtitur fide illius quem constat iurasse per deos falsos, & vtitur fide illius non ad malum, sed ad bonum, non peccato illius se sociat, qui per dæmonia iurauit, sed bono pacto eius quo fidem seruauit. Et sine dubitatione minus malū est per deos falsos iurare veraciter, quàm per Deum verum fallaciter. Quantò enim per quòd iuratur magis sanctum est, tantò magis est pœnale periurium.

Quòd iuramentum quo incautè iuratur, non est obseruandum, nec votum, nec promissio iniustè facta.

H

Beda Homil. 44. In libr. de officijs. 22. q. 4. cap. Est etiam Marc. 4. d Matt. 14. a Libr. 2. de sum. bono cap. 32. In lib. senten. ibid. c. non est obseruādum. In Homil. 43. ibid. c. Si aliquid. 1. Re. 25. b In sermone quodam. 22. q. 4 c. Quod David.

Nvnc superest videre, vtrùm omne iuramentum implendum sit. Si enim quis alicui iurauerit contra fidem & charitatem, quod obseruatum peiorem vergat in exitum, potius est mutandum quàm implendum. Vnde Ambrosius: Est contra officium Dei nonnunquam promissum soluere sacramentum: vt Herodes fecit. Item Isidorus: In malis promissis rescinde fidem, in turpi voto muta decretum. Quod incautè vouisti, ne facias: impia est promissio, quę scelere adimpletur. Item, Non est obseruandū sacramentum, quo malum incautè promittitur: vt si quis adulterę perpetuam fidem cum ea permanendi polliceatur. Tolerabilius enim est non implere sacramentum, quàm permanere in stupro. Item Beda: Si quid non incautiùs iurare contigerit, quod obseruatum peiorem vergat in exitum, liberè illud salubriori consilio mutandum nouerimus: ac magis instante necessitate peierandum esse nobis, quàm pro vitando periurio in aliud crimen grauiùs esse diuertendum. Denique iurauit Dauid per Deum occidere Nabal virum stultum: sed ad primam intercessionem Abigail fœminæ prudentis remisit minas, reuocauit ensem in vaginam: nec aliquid culpæ se tali periurio contraxisse dolet. Item Augustinus: Quòd Dauid iuramentum per sanguinis effusionem non impleuit, maior pietas fuit. Iurauit Dauid homicidium, sed non impleuit iurationem maiori pietate. Ex his aliisque pluribus ostenditur quędam iuramenta non esse seruanda: & qui sic iurat, vehementer peccat, cùm autem mutat, bene facit. Qui autem non mutat, dupliciter peccat: & quia iniustè iurauit, & quia facit quod non debet.

Si est

Si est periurus qui non facit quod incautè iurauit.

QVI verò mutat, vtrùm periurus debeat dici solet quæri. Beda suprà, tale iuramentum vocauit periurium. Ioannes etiam Apocrisaldius Orientalium sedium dixit: Sermo patris nostri Sophronij significat, quod melius est iurantem peierare, quàm seruare sacramentum in fractione sanctarum imaginum. Sed periurium dicitur tale iuramentum non obseruatum: & peierare dicitur qui non implet quod falsum iurat, non quia inde reus sit quòd non obseruat, sed quia iurauit iniustum, ex quo reus est, sicut ille qui peierat. k

De eo qui verborum calliditate iurat.

HOC etiam sciendum est, quòd quacunque arte verborum quis iuret, Deus tamen qui conscientiæ testis est, ita hoc accipit, sicut ille cui iuratur, intelligit. Dupliciter autem reus sit, qui & nomen Dei in vanum assumit, & proximum dolo capit. l

Isidor. in lib. 2. sententiarum. 22. q. 2. c. quæcũque. De verbis Apostoli, sermo. 28.

De illo qui cogit aliquem iurare.

QVÆRITVR etiam si peccat qui hominem iurare cogit. De hoc Augustinus ait: Qui exigit iurationem, multum interest si nescit illum iuraturum falsum, an scit. Si enim nescit, & ideo dicit: Iura mihi, vt fides ei sit: non est peccatum, tamen humana tentatio est. Si verò scit eum fecisse, & cogit eum iurare, homicida est. Idem, Qui prouocat hominem ad iurationem, & scit eum falsum iurare, vincit homicidã: quia homicida corpus occisurus est, ille animam, imò duas animas, & eius quem iurare prouocauit & suam. m

non longè à fine, in to. 10. In sermone de decollatione Ioan nis ibid. c. ille qui hominem.

Ex concilio Aurelianensi.

SANCTA synodus decreuit, nisi pro pace faciendã, vt omnes fideles ieiuni ad sacramenta accedant.

De distin. duorũ præceptorũ, in quibus prohibetur duplex cõcupiscentia.

DE SEXTO ET SEPTIMO præcepto secundæ Tabulæ. A

Distinct. XL.

SEXTVM præceptum est: Non desiderabis vxorem proximi tui. Septimum est: Non concupisces domum proximi

ximi tui, non seruum, non ancillam, &c. Sed videtur præceptum de non concupiscendis rebus proximi, vnum esse cum eo quo dicitur: Non furaberis, & præceptum esse de nõ concupiscenda vxore, vnum esse cum eo quo dicitur: Non mœchaberis. Poterat enim præceptum non furandi in illa generalitate intelligi, vbi de non concupiscenda re proximi præcipitur, & in eo quod dictum est: Non mœchaberis, poterat illud intelligi: Non concupisces vxorem proximi tui. Sed in illis duobus præceptis non mœchandi, & non furandi ipsa opera notata sunt & prohibita: in his verò extremis ipsa concupiscentia: multùm ergo differunt illa ab istis. Vnde illi præcepto nou mœchandi sit superadditio in Euangelio: vbi omnis concupiscentia mœchandi prohibetur. Sed cùm hîc prohibeatur concupiscentia alienæ vxoris, & alienæ rei: quare dicitur lex comprimere manum & non animum? Illud de lege dicitur secundùm cæremonialia, non secundùm moralia: vel quia in lege non est generalis prohibitio omnis mortiferæ concupiscentiæ, vt in Euangelio.

Aug. super Exod. q. 3. in tom. 4. Matt. 5. d Quare lex comprimere dicitur non animũ sed manũ.

Quid sit litera occidens. B

SI verò quæritur, quam dicat Apostolus literam occidentem. Ea certè est Decalogus: qui non dicitur litera occidens, eò quòd mala sit lex: sed quia prohibens peccatũ auget concupiscentiam, & addit præuaricationem nisi liberet gratia, quæ gratia non sic abundat in lege, vt in Euangelio. Vel secundum eorum carnalem intelligentiam: Lex ergo bona est, & tamen occidit sine gratia, cùm sit virtus peccati quæ iubet quod sine gratia impleri non potest. Gratia autem deerat, & ideo litera occidens erat. Distat autem Euangelij litera à legis litera, quia diuersa sunt promissa: ibi terrena, hîc cœlestia promittuntur. Diuersa etiam sacramenta: quia illa tantùm prænunciabant, hæc conferunt gratiam. Præcepta etiam diuersa sunt, quantùm ad cæremonialia: nam quantùm ad moralia sunt eadem, sed plenius in Euangelio continentur. Audistis decem chordas Psalterij vtrique sexui impositas: quæ charitate tangendæ sunt, vt vitiorum feræ occidantur.

2. Cor. 3. b

De legis & Euangelij distantia.

TITV

TITVLI LIBRI QVARTI.

DISTINCT. I.

De sacramentis. 292.A
Quid sit sacramentum. 292.B
Quare instituta sunt sacramenta. ibid.C.D
De differentia sacramentorũ veterũ & nouorum. 293.B
De circuncisione. ibid.F
Quod remedium illi habuerunt qui fuerunt ante circuncisionem. ibid.G
De institutione circuncisionis,& de causa. ibid.H.I.K
De paruulis defunctis ante diem octauum, quo fiebat circuncisio. 294.L

DISTINCT. II.

De sacramentis nouæ legis. 294.A.B.C
De baptismo. ibid.D
Quid vtilitatis baptismus Ioannis habuit. ibid.E
De forma baptismi Ioannis. 295.F

DISTIN. III.

Quid sit baptismus. 295.A
De forma baptismi. ibid.B
Si in nomine patris tantùm, vel spiritꝰ sancti possit tradi baptismus. 296.C.D.E
De institutione baptismi. ibid.F.G.
Quare in aqua tantùm fiat. 297.H
De immersione quoties fieri debeat. ibid.I
Quando circuncisio amisit vim suam. ibid.K
De causa institutionis baptismi. ibid.L.M.

DISTIN. IIII.

De illis qui suscipiunt sacramentum & rem: & rem & non sacramentũ: & sacramentũ & non rem. 298.A
De fide accedentibus. ibid.B
Quomodo intelligatur illud: Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis. 299.C
Quòd passio supplet vicem baptismi, & fides, & contritio. ibid.D.E
Quid prosit baptismus cum fide accedentibus. ibid.F
Cuius rei sit sacramentum baptismus quem recipit iustus. 301.G.H

DISTIN. V.

Quòd baptismꝰ æquè bonus est à bono, vel à malo datus bono vel malo. 302.A
De potestate baptismi & ministerio. ibid.B
Quæ fuit potestas baptismi quã Christus potuit dare seruis,& non dedit. 303.C

DISTIN. VI.

Quibus liceat baptizare. 303.A
Quòd nullus in materno vtero baptizatur. ibid.B
Vtrum baptismus sit cùm verba corruptè proferuntur. 304.C.D
De illo qui pro ludo immergitur. 305.E.F
De responsione patrinorum. ibidem.C
De catechismo & exorcismo. ibid.H

DISTIN. VII.

De sacramento confirmationis quod non nisi à summis sacerdotibus tradi potest. 306.A
Vtrum hoc sacramentum dignius sit baptismo. ibid.B

DISTIN. VIII.

De sacramento altaris. 306.A
De institutione huius sacramenti. 307.B
De forma. ibid.C
De sacramento & re. ibid.D

DISTIN. IX.

De duobus manducandi modis. 308.A
De errore illorum qui dicũt Christum tantùm à bonis sumi. ibid.B
De intelligentia quorũdam verborũ ambiguorũ. 309.C

DISTINCT. X.

De hæresi illorum qui dicũt corpus Christi non esse in altari, nisi in figura vel in signo. 309.A.B.C
De sanctorum testimoniis quibus probatur verũ corpus Christi esse in altari. 311.D.E

DISTIN. XI.

De modo cõuersionis. 311.A
Quomodo dicitur corpus Christi confici de substantia panis. 312.B.C.D

Quare sub alia specie sumatur. E.F
Quare aqua misceatur vino. 313.G
Quale corpus dedit Christus discipulis in cœna. ibid.H

DISTIN. XII.

Vbi illa accidentia fundentur. 314.A
De fractione & partibus. ibidem.B.C
De cõfessione Berẽgarii. ib. D.E
Quid illæ partes significent. 315.F
Si Christus immolatur in altari quotidie, & an sit sacrificium quod à sacerdote geritur. ibid.G
De causa institutionis. 316.H

DISTIN. XIII.

Si hoc sacramentũ conficiatur ab hæreticis vel excõmunicatis. 316.A
Quid fecit hæreticum, quid sit hæreticus. 317.B

DISTIN. XIIII.

De pœnitentia. 317.A.B
Vnde dicitur pœnitẽtia. ibid.
De solenni & vnica pœnitentia. 319.C
Quòd peccata sæpè dimittũtur per pœnitentiã. 320.D

DISTIN. XV.

Quòd pluribus irretitus peccatis non potest verè de vno pœnitere, nisi de omnibus pœniteat. 321.A.B
De generibus eleemosynæ. 322.C
Vtrum bona quæ fiũt ab aliquibus

quib⁹ malis valeāt ad meritū vitæ cum fuerint conuersi ad bonū. 325.D.E.F.G
DISTIN. XVI.
De tribus in pœnitentia considerandis, scilicet cōpunctione, confessione, & satisfactione. 325.A
Quę sit satisfact. falsa. 326.A
De tribus actionibus pœnitentiæ. ibid.C
De satisfact. venialiū. 327.D
DISTIN. XVII.
Vtrum sine cōfessione dimittantur peccata. 327.A.B
Si sufficit soli Deo confiteri. 328.C
Quòd non sufficit soli Deo confiteri, si possit sacerdoti confiteri. 329.D
An sufficiat confiteri laico. 330.E
Ad quid valeat cōfessio. 331.F
DISTIN. XVIII.
De remissione quam præstat sacerdos. 332.A
De clauibus. ibid.B
De vsu clauium. ibid.C
Si sacerdos potest dimittere peccata vel retinere. ibid.D
Quomodo sacerdotes dimittunt pcā vel retinēt. 333.E
Quomodo sacerdotes ligant vel soluūt à peccatis 334.F
Quomodo intelligendum sit illud, quodcunq; solueris super terram, &c. ibid.G.H
Quæ sunt interiores tenebrę & interior macula. 335.I
DISTIN. XIX.
Quando hæ claues dantur & quibus. 335.A
Vtrū per indignos transfundatur gratia dignis. 336.B.C
Quomodo intelligēdum sit, maledicam benedictionibus vestris. 337.D
Qualis esse debeat iudex Ecclesiasticus. ibid.E
DISTIN. XX.
De his qui in fine pœnitent. 338.A
De his qui pœnitentiam non complent. ibid.B
De illo cui sacerdos indicere tus iniungit pœnitentiam paruam. 339.C
Quòd morientibus non est imponenda satisfactio, sed innotescenda. ibid.D
Quòd non est pœnitētia neganda, vel reconciliatio in necessitate. 340.E
Quòd presbyter nō reconciliet aliquē inconsulto epō nisi in necessitate. ibid.F
An oblatio eius sit recipiēda qui currens ad pœnitentiā prævenitur morte. ibid.G
DISTIN. XXI.
De peccatis quæ post hanc vitam dimittuntur. 340.A
De igne purgatorio quo alij citiùs, alij tardiùs purgantur. 341.B
Quid sit ædificare aurum, argentum, lapidem preciosum. ibid.C
Quòd aliquis verè pœnitet etsi nō de oī veniali. ibid.D
Quid

Quid prosit generalis confessio. 342.E
Quòd nemo debet confiteri peccata quæ nō fecit. ibi. F
De pœna sacerdotis qui peccata confitentis publicat. ibid.G
DISTIN. XXII.
Si peccata dimissa redeant. 342.A.B
Quid sit sacramentū & res. 343.C
DISTIN. XXIII.
De sacramento vnctionis extremæ. 344.A
A quibus fuerit hoc sacramentum institutum. ib.B
De iteratione huius sacramenti. ibid.C
DISTIN. XXIIII.
De ordinibus ecclesiasticis, & quot sint. 345.A
Quales assumēdi sunt ad clerum. ibid.B
De ostiariis. 346.C
De lectoribus. ibid.D
De exorcistis. ibid.E
De acolytis. 347.F
De subdiac. & diac. ibid. G.H
De presbyteris. 348.I
Quid appelletur ordo. 349.K
De nominibus dignitatis, & officiis. ibid.L
De quadripartito episcoporum ordine. ibid.M
DISTIN. XXV.
De ordinatis ab hæreticis. 349.A.B.C
De simonia vnde dicitur, & quid sit. 351.D
De his qui à simoniacis ordinantur scienter vel nō. ibid.E
De his qui dicunt se emere corporalia & non spiritualia. ibid.F
De distinctione simoniacorum. 352.G
De his qui violēter ab hæreticis vel aliis simoniacis ordinantur. ibid.H.I
DISTIN. XXVI.
De sacramēto cōiugij, 352.A
De institutione & eius causa. ibid.B
Quando secundum præceptum & secundum indulgentiam contractum sit coniugium. ibid.C
Quibus modis accipitur indulgentia. 353.D
Quòd nuptiæ bonę sint. ib.E
Cuius rei sacramentum sit coniugium. ibid.F.G
DISTIN. XXVII.
Quæ sunt considerandā in coniugio. 354.A
Quid sit coniugium. ibid.B
De consensu qui efficit coniugium. ibid.C.D
Quando incipit esse coniugium. ibid.E
De opinione quorundā qui dicunt coniugium nō esse carnalem copulam. 355.F
Quòd sponsa potest eligere monasterium sine consensu sponsi. ibid.G
Quòd coniugatus sine coniugis cōsensu nequit profiteri

fiteri continentiam. ibi. H
De adulteriis cõiugiis. 356. I
Quod multipliciter sponsus & spõsa accipitur. ib. K. L. M
Quæ spõsa sit vidua mortuo sponso, & quæ non. 357. N
DISTIN. XXVIII.
Si consensus de futuro etiã iuramento firmatus faciat coniugium. 357. A
De his quæ pertinẽt ad substantiam & ad decorẽ sacramenti. ibid. B
Vtrum cõsensus ille qui facit matrimoniũ, sit de carnali copula, an de cohabitatione, an de alio. 358. C
DISTIN. XXIX.
Quòd non est consensus legitimus vbi est coactio. 359. A. B
DISTIN. XXX.
De errore qui euacuat consensum. 359 A
De coniugio Mariæ & Ioseph. 360. B. C
De finali causa cõiugij. ib. D
Quòd malus finis nõ contaminat sacramẽtum. 361. E
DISTIN. XXXI.
De tribus bonis coniugij. 361. A
De duplici separatione. ibid. B. C
De his qui procurant venena sterilitatis. 362. D
Quando sint homicidæ qui procurat abortum. ibid. E
De excusatione coitus, qui fit per bona coniugij. ib. F
De indulgentia quam fecit Apostolus. 393. G
De carnis delectatione quæ peccatũ sit, vel non. ibid. H
DISTIN. XXXII.
De solutione carnalis debiti. 364. A
De continentia ex communi consensu seruanda ibid. B
Quando cessandum sit à coitu. 365. C. D
Quibus temporibus nõ sint celebrandæ nuptiæ. 366. E
DISTIN. XXXIII.
De diuersis iegibus cõiugij. 366. A
Vtrum Ioannis virginitas sit præferenda castitati Abrahæ. 367. B
Quæ erat consuetudo coniugij sub lege. ibid. C
Cui licebat tunc plures habere, vel non. ibid. D
De virginitate mentis & carnis. ibid. E
DISTINC. XXXIIII.
De personis legitimis. 368. A
De frigidis separandis, vel non. ibid. B
De his qui maleficiis impediti coire nequeunt. ibi. C 369. D
De furiosis.
De his qui dormiunt cum duabus sororibus. ibid. E
Quòd non est dimittenda vxor pro aliqua macula corporis. ibid. F
DISTINCT. XXXV.
De iure viri & mulie. 369. A
Quòd fornicariã nequit dimittere vir, nisi ipse expers fuerit fornicationis, & è conuersò. ibid. B
De reconciliatione eorum qui propter fornicationẽ separantur. 370. C. D. E
De illis qui ante cõiunctionem se polluerũt peradulterium. 371. F. G
DISTINC. XXXVI.
Vtrum propter extremam conditionem possit fieri separatio. 371. A
De copulatione viri & ancillæ diuersorum dominorum. ibid. B
De viro qui se facit seruum, vt diuidatur ab vxore. ib. C
De ætate cõtrahẽtiũ. 372. D
DISTIN. XXXVII.
In quib. ordinibus nequeat cõtrahi matrimoniũ. 372. A
De interfectoribus suarum coniugum. ibid. B
DISTIN. XXXVIII.
De votis & votorum differentia. 372. A. B
De illis qui post longam captiuitatem redeunt. ibid. C
Quòd grãde malum sit adulterium. 373. D. E
DISTIN. XXXIX.
De spiritu cultu. 374. A
De coniugio fidelis, & infidelis, & duorũ infidelium. 375. B
De fornicatione spirituali propter quam dimitti cõiunx potest. ibid. C
Pro quib⁹ peccatis possit fieri separatio vel nõ. 376. D
Quando licet fideli aliã ducere vel non. ibid. E. F. G
Vtrum coniugium inter infideles sit. 377. H. I
DISTIN. XL.
De cognatione carna. 377. A
De computatione graduum consanguinitatis. ibid. B
Quare sex gradus computãtur. 378. C
DISTIN. XLI.
De gradib⁹ affinitatis. 378. A
De variis traditionibus affinitatis. ibid. B
Si coniugium sit inter eos qui nota consanguinitate diuiduntur. 379. C
Quibus personis testificantibus sint dirimenda coniugia. ibid. C
Quid sit fornicatio, & quid stuprum. 380. D
DISTIN. XLII.
De spirituali cognatione. 380. A
Qui sint filij spirituales. ibi. B. C
De copula spiritualium vel adoptiuorum & naturaliũ filiorum. 381. D. E. F
Si cui liceat duas cõmatres ducere vnã postaliã. ib. G
Si vir & vxor simul tenere valeant puerum. ibid. H. I
DISTIN. XLIII.
De resurrectione & iudicij conditione. 383. A. B. C
De memoria electorũ si tũc præterita mala teneat. ib. D

De his qui viui reperientur. 384.E
Quomodo intelligitur Christus iudex viuorũ & mortuorum. ibid. F
Quomodo omnes incorrupti. ibid. G
DISTIN. XLIII.
De ætate & statura resurgẽtium. 385.A.B.C
Vtrum reproborum corpora cum deformitatibus resurgant quas hic habuerunt. ibid. D
Quòd non consumẽtur malorum corpora quæ tunc ardebunt. 386.E
Si dæmones corporali igne cremantur. ibid.F.G
De abortiuis fœtibus & mõstris. ibid. H
DISTIN. XLV.
De diuersis animarum receptaculis post mortem. 387.A.B
De officiis sepulturæ. 388.C.D.E
Quomodo Sancti & glorificati, vel Angeli audiunt preces supplicantium : & quomodo intercedũt pro nobis. ibid.F.G
DISTIN. XLVI.
Si valde malis præstatur mitigatio pœnæ. 389.A
De occulto iudicio Dei. 390.B
Quare quædam opera dicũtur iustitiæ, quædã misericordię vel bonitatis dei. 391.C.D.E
DISTIN. XLVII.
De sententia iudicij. 392.A.B
De ordinibus eorũ qui erunt in iudicio. ibid.C
De ordine iudicij & ministerio angelorũ. 392.D.E
DISTIN. XLVIII.
De forma iudicis. 393.A.B
Quare secundum formã serui dicitur Christus suscitaturus corpora. 394.C
De loco iudicij. ibid.D.E
DISTIN. XLIX.
De differẽtia mansionum in cœlo & inferno. 395.A.B
Si quid cognoscitur ab aliquo quod non intelligent omnes. ibid.C.D
Si maior sit beatitudo sanctorũ post iudiciũ. 397.E
DISTINCT. L.
Si mali in inferno peccabũt. 397.A
Quare dicuntur tenebræ exteriores. 398.E
Si damnatorum animæ notitiam habeant eorũ quæ hîc fiunt. ibid.C
De Lazaro & diuite. ibid.D
Si boni & mali inuicem se videant. 399.E
De chaos inter bonos & malos. ibid.E
Vtrum visa impiorum pœna minuat vel augeat gloriã bonorum. ibid.C

FINIS.

PETRI

PETRI LOMBARDI, EPISCOPI PARISIENSIS SENTENTIARVM LIBER IIII.

DE SACRAMENTIS ET SIGNIS sacramentalibus.

Distinct. I. A

SAMARITANVS enim vulnerato appropians, curationi eius sacramentorum alligamenta adhibuit : quia contra originalis peccati & actualis vulnera sacramentorum remedia Deus instituit. De quibus quatuor primò consideranda occurrunt. Quid sit sacramentum, Quare institutum, In quibus consistat, & conficiatur, Et quæ sit distantia inter sacramenta veteris & nouæ legis.

De sacramentis in generali. Luc. 10. f

De sacramẽtis, vbi quatuor considerãda sunt.

Quid sit sacramentum. B

SACRAMENTVM est sacræ rei signum. Dicitur tamen sacramentum etiam sacrum secretum, sicut sacramentũ diuinitatis: vt sacramentum sit sacrum signans, & sacrum signatum : sed nunc agitur de sacramento secundùm quòd est signum. Item sacramẽtum est inuisibilis gratiæ visibilis forma. Signum verò est res præter speciem: quam ingerit sensibus, aliquid aliud ex se faciens in cogitationem venire. Signorum verò alia sunt naturalia, vt fumus significans ignẽ, alia data. Et eorum quæ data sunt, quædam sunt sacramẽta, quædam non. Omne enim sacramentum est signum, sed non e conuersò. Sacramentum eius rei similitudinem gerit, cuius signum est. Si enim sacramenta non haberent similitudinem rerum quarum sacramenta sunt, propriè sacramenta nõ dicerentur. Sacramentum enim propriè dicitur quod ita signũ est gratiæ Dei, & inuisibilis gratiæ forma, vt ipsius imaginẽ gerat,

Auguſt. in 10. lib. de ciui. c. 55. Sacramentum quid ſit. Aug. de doct. Chr. li. 2. c. 1. Ibidem.

Quòd differant ſignũ & ſacramentũ.

Quid sit proprie sacramentū.

Quòd legalia mera dicūtur signa quæ sacramentum.

Leu.16.c
Heb.9.d
Num.10.c
in quæst. super numeros, ca. 33.in to.4.
ad Ro. 3.c & 4.b. & Gal.2.d.
ad Ro. 3.d
Act. 10.c

Hoc est onus quod nec nos, nec patres nostri portare potuimus.

Prima causa.
Secunda causa.
Tertia causa.
In epi. ad Rusticum de forma viuēdi, in to.1.in medio epist.

gerat,& causa existat. Non ergo significandi tantùm gratia sacramenta instituta sunt,sed etiam sanctificandi. Quę enim significandi gratia tantùm instituta sunt,solùm signa sunt,& non sacramenta: sicut fuerunt sacrificia carnalia & obseruātiæ cæremoniales veteris legis quæ nunquam poterāt iustos facere offerentes,quia vt ait Apostolus,sanguis hircorum & taurorum & cinis vitulæ aspersus inquinatos sanctificabat ad emundationem carnis, non animæ. Nam inquinatio illa erat contactus mortui. Vnde Aug. Nihil aliud intelligo inquinationem quam lex mundat, nisi contactum mortui hominis: quem qui tetigerat, immundus erat septem diebus, sed purificabātur secundum legē die tertio & septimo,& ita mundus erat,vt iam intraret in templum. Mundabant etiam interdum à corporali lepra illa legalia. Sed nūquam ex operibus legis aliquis iustificatus est, vt ait Apostolus, etiam si in fide & charitate fierent. Quare? quia imposuit ea Deus in seruitutem,non in iustificationem,& vt figura futuri essent: volens sibi ipsi potiùs offerri ea quàm idolis. Illa ergo signa erant,sed tamen & sacramenta: licet minus propriè in scripturis sæpè vocantur: quia signa erant rei sacræ, quam vtique non præstabant. Illa autem Apostolus opera legis dicit, quæ tantum significandi gratia,vel in onus instituta sunt. c

De causa institutionis sacramentorum.

TRIPLICI autem de causa sacramenta instituta sunt, propter humiliationem,eruditionem,exercitationem. Propter humiliationem quidem, vt dum homo insensibilibus rebus quæ natura infra ipsum sunt, ex præcepto creatoris se reuerendo subiicit, ex hac humilitate & obedictia Deo magis placeat,& apud eam mereatur,cuius imperio saluté quęrit in inferioribus se,etsi non ab illis,sed per illa à Deo. Propter eruditionem etiā instituta sunt, vt per id quod foris in specie visibili cernitur, ad inuisibilem virtutem quæ intus est, cognoscendam mens erudiatur. Homo enim qui ante peccatum sine medio Deum videbat,per peccatum adeò hebuit,vt nequaquàm diuina queat capere, nisi humanis exercitatus. Propter exercitationem similiter instituta sunt: quia cùm homo ociosus esse non possit,proponitur ei vtilis & salubris exercitatio in sacramentis, qua vanam & noxiam declinet occupationem. Non enim facilè capitur à tentatore, qui bono vacat exercitio. Vnde Hieron. monet: semper aliquid

quid operis facito,vt te occupatum diabolus inueniat. *Sententia.*

De triplici genere exercitationis. D

SVNT autem exercitationum tres species. Vna ad ædificationem animæ pertinet: alia ad corporis fomentum: alia ad vtriusque subuersionem. Cùm igitur absque sacramentis (quibus nō alligauit potentiam suam Deus) homini gratiā donare posset,prædictis de causis sacramenta instituit. Duo autem sunt in quibus sacramentum consistit,scilicet, verba, & res. Verba,vt inuocatio Trinitatis: res,vt aqua, oleum, & huiusmodi. *In quibus consistit sacramentum.*

De differentia sacramentorum veterum & nouorum. E

IAM videre restat differentiam sacramentorum veterum & nouorum: vt sacramenta vocemus, quæ antiquitus res sacras signabant,vt sacrificia & oblationes,& huiusmodi. Eorum autem differentiam breuiter Aug. assignat dicens, quia illa promittebant tantùm & significabant: hæc autem dant salutem. *In expositione tituli Psa.73. in tom.8.*

De circuncisione. F

FVIT tamen inter illa sacramenta sacramentum quoddam,scilicet,circuncisionis,idem conferens remedium contra peccatum,quod nunc baptismus præstat. Vnde Aug. Ex quo instituta est circuncisio in populo Dei, quæ erat tùc sigunaculum iustitiæ fidei, ad purgationem valebat magnis & paruulis originalis veterisq; peccati: sicut baptismus ex illo valere cœpit ad innouationem hominis, ex quo institutus est. Idem Beda, Idē salutiferæ curationis auxilium circuncisio in lege contra originalis peccati vulnus agebat,quod baptismus agere reuelatæ gratiæ tempore consueuit, excepto quòd regni cœlestis ianuam nondum intrare poterant: tamē in sinu Abrahæ post mortem requie beata consolati, supernę patris ingressum spe fœlici expectabant. His apertè traditur, per circuncisionem ex quo instituta fuit, remissionem peccati originalis & actualis paruulis & maioribus à Deo præstitam,sicut nunc per baptismum datur. *Ad Valerium li. 2. de nuptijs & Concupiscentia. c.11. in fine to.7. super Enang. Luc.2. Et postquā impleti sunt dies.* G

De viris qui fuerunt ante circuncisionem, & de fœminis quæ fuerunt antè & pòst.

QVÆRITVR autem de viris qui fuerunt ante circuncisionem,

cisionem,& de fœminis quæ fuerunt antè & pòst, quod remedium contra peccatum habuerint. Quidam dicunt sacrificia & oblationes eis valuisse ad remissionem peccati. Sed melius est dicere,illos qui de Abraham prodierunt, per circuncisionem iustificatos: mulieres verò per fidem & operationem bonã,vel suam si adultæ erant, vel parentũ si paruulæ. Eos verò qui fuerunt ante circuncisionem,paruulos in fide parentum:parentes verò per virtutem sacrificiorum, scilicet, quam intelligebant spiritualiter in illis sacrificiis, iustificatos. Vnde Greg. Quòd apud nos valet aqua baptismi, hoc egit apud Veteres vel pro paruulis sola fides, vel pro maioribus virtus sacrificij, vel pro his qui ex Abrahæ stirpe prodierunt,mysterium circuncisionis.

In 4. mor. cap. 2.

g

De institutione & causa circuncisionis.

Gen. 17. c

HIC dicendum est in quo instituta fuerit circuncisio,& quare,& cur mutata per baptismum. Abraham primus mandatum circuncisionis habuit, ad probationem obedientiæ nec ei soli præcepta fuit circuncisio,sed & semini eius,id est omnibus Hebræis: quæ fiebat secundum legem octaua die lapideo cultro in carne præputij. Data autem fuit circũcisio pluribus de causis,scilicet,vt per obedientiã mandati Abraham placeret Deo, cui per præuaricationem Adam displicuerat. Data etiam fuit in signum magnæ fidei Abrahæ, qui credidit se habiturum filium in quo fieret benedictio omnium. Deinde vt hoc signo à cæteris nationibus discerneretur populus ille. In carne verò præputij ideo iussa est fieri circuncisio,quia in remedium instituta est originalis peccati,quod à parentibus trahimus per concupiscentiam carnis quæ in parte illa magis dominatur, & quia in parte illa cuipam inobedientiæ primus homo sensit,decuit vt ibi signum obedientiæ acciperet.

Iosue 5. d

Quare data fuit circuncisio.

Gen. 22. d

Quare in carne præputij.

Simile.

i

Quare die octauo, & petrino cultro.

Gen. 17. e & d. Ios. 5. & habetur. 25. q. 1. para. his in to.

FIEBAT autem octauo die petrino cultro, quia & in resurrectione communi & octaua ætate futura, per Petram Christũ omnis ab electis abscindetur corruptio:& per Christi resurrectionem octaua die factam,circunciditur à peccatis anima cuiusque in eum credentis: duæ ergo res sunt illius sacramenti.

Quare

Quare in baptismum mutata sit circuncisio. k

IDEO autem mutata est circuncisio per baptismum,quia sacramentum baptismi communius est & perfectius: quia pleniori gratia accumulatum. Ibi enim peccata solùm dimittebantur,sed nec gratia ad bene operandum adiutrix,nec virtutum possessio vel augmentum ibi præstabatur,vt in baptismo:vbi non tantummodò abolentur peccata, sed etiam gratia adiutrix confertur, & virtutes augentur. Vnde aqua refectionis dicitur, quia aridos fœcundat, etiam fructificantes meliori vbertate donat. Quia quantumcunque per fidem & charitatem antè habitam aliquis iustus ad baptismum accedat,vberiorem ibi recipit gratiam:sed non ita in circuncisione. Vnde Abrahæ per fidem iam iustificato signaculum tantum fuit, nihil ei intùs contulit.

Magister hic non tenetur.

Psal. 22.

Ad Rom. 4. b

De paruulis defunctis ante diem octauum. l

SI verò quæritur de paruulis,qui ante diem octauum morientur,antequàm fiebat circuncisio ex lege, vtrùm saluentur vel non. Idem potest responderi quod sentitur de paruulis ante baptismum defunctis: quos perire constat. Vnde Beda:Qui nunc per Euangelium suum terribiliter & salubriter clamat:Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non intrabit in regnum Dei:ipse dudum clamabat per suam legem: Masculus cuius præputij caro circuncisa non fuerit, anima illa peribit de populo suo:quia pactum meum irritum fecit. Fortè tamen sub lege ingruente necessitate mortis antè octauum diem circuncidebant sine peccato filios, sicut modò fit in Ecclesia de baptismo.

Non tenetur hic magister 2. super Luc.

Ioan. 3. a

Gen. 17. f

DE SACRAMENTIS nouæ legis.

Distinct. II. A

QUAM ad sacramenta nouæ legis accedamus: quæ sunt Baptismus,Confirmatio,Panis benedictio,id est,Eucharistia, *mentis in* Pœnitẽtia, Vnctio extrema,Ordo,Coniugium. Quorum alia *speciali.* remedium contra peccatum præbent, & gratiam adiutricem conferunt, vt baptismus: alia in remedium tantùm sunt, vt Coniugium:alia gratia & virtute nos fulciũt, vt Eucharistia & Ordo.

De sacramentis in

Non tenetur hic magister.

Quare mox post hominis casum non fuerint instituta.

SI verò quæritur, quare non fuerint hæc sacramenta instituta mox post hominis lapsum, cùm in his sit iustitia & salus: dicimus non ante aduentum Christi, qui gratiam attulit, gratiæ sacramenta fuisse danda, quæ ex ipsius morte & passione virtutem sortita sunt. Christus autem venire noluit, antequàm homo de lege naturali & scripta conuinceretur, quòd neutra iuuari posset. C

Aug. lib. 1. par. 2. c. 8.

Quòd sacramentum coniugij fuit ante peccatum.

FVIT tamen coniugium ante peccatum institutum, non vtique propter remedium, sed ad sacramentum, & ad officium: post peccatum verò fuit ad remedium contra carnalis concupiscentiæ corruptelam: de quo suo loco tractabimus. D

Genes. 2. d

De baptismo.

NVNC verò de baptismi sacramento videamus, quòd inter nouæ gratiæ sacramenta primum est. Baptismum Ioannis abluebat, à peccatis verò non mundabat. Baptismus Ioannis erat in pœnitentiam, nõ in remissionem: baptismus verò Christi in remissionem. Quia Ioannes baptizans hominem ad pœnitentiam vocabat: & quos baptizabat, pœnitere docebat, secundum illud: Veniebant ad Ioannem in Iordanem, confitentes peccata sua. Sed in baptismo Ioannis non dabatur peccatorum remissio, quæ data est in Christi baptismo. E

De baptis. Ioan. Ma. 3. c. De dif feren. bap. Ioan. & Christi. Act. 19. a Ioan. 1. d Matth. 3. b Marc. 1. b Luc. 3. b

Quid vtilitatis habebat baptismus Ioannis.

AD quid ergo vtilis erat baptismus Ioannis? Quia hominem vsu baptizandi præparabat ad baptismum Christi. Sed quæritur, quare dictus est baptismus Ioannis, sicut Veritas dicit: Baptismus Ioannis vnde est? Quia ibi Ioannis operatio tantùm visibilis erat, exteriùs lauantis, non inuisibilis gratiæ Dei interiùs operantis. Sed tamen & illa Ioannis operatio à Deo erat, & baptismus ille à Deo erat, non ab homine tantùm: sed hominis dictus est, quia nihil ibi gerebatur, quod non ageret homo. Si verò quæritur, an sacramentum fuerit, satis potest concedi ex eo sensu, quo legalia signa dicuntur sacra- F

Quare dictus est baptis. Ioan. Matt. 21. c

sacramenta. Significabat enim baptismus Ioannis rem sacram, scilicet baptismum Christi: qui non tantùm est pœnitentiæ, sed & remissionis peccatorum.

De forma baptismi Ioannis, & de baptizatis ab eo. F

HIC considerandum est, si baptizati à Ioanne iterum baptizati sunt baptismo Christi, & qua forma verborũ vsus sit Ioannes. Illi qui baptizati sunt à Ioanne, nescientes spiritum sanctum esse, ac spem ponentes in illius baptismo, posteà baptizati sunt baptismo Christi. Baptismus autem Ioannis in nomine venturi tradebatur. Vnde Hieronymus super Ioëlem: Qui dicit se in Christum credere, & non credit in spiritum sanctum, nondum habet claros oculos. Vnde baptizati à Ioanne in nomine venturi, id est, Domini Iesu, quia dixerunt: Sed neque si spiritus sanctus est, audiuimus, iterum baptizabantur, imò verùm baptisma accipiebant. Illi verò qui spem non posuerunt in baptismo Ioannis, & patrem & filium & spiritum sanctum credebant, non pòst baptizati fuerunt: sed impositione manuum ab Apostolis super eos facta, spiritum sanctum receperunt. Alij verò qui nõ ita credebant, baptizati sunt baptismo Christi, vt prædictum est. Vnde Hieronymus: Qui spiritum sanctum nesciebant cùm baptismum à Ioanne acceperunt, iterum baptizati sunt baptismo Christi, vt prædictum est: ne quis ex Iudæis vel Gentibus putaret aquam sine spiritu sancto ad salutem posse sufficere. De hoc etiam Ambrosius in primo libro de spiritu sancto: Quidam negauerunt se scire spiritum sanctum, cùm baptizatos se dicerent baptismo Ioannis, qui in aduenientis Iesu, non in suo baptizauit nomine. Isti ergo quia nec in Christi nomine, neque cum fide spiritus sancti baptizati fuerant, non potuerunt accipere baptismi sacramentum: baptizati sunt ergo in nomine Christi, nec iteratum est in his baptisma, sed innouatum.

Act. 19. a Comment. ad 2. c. in fin. in to. 6. Hic non tenetur Magister. Act. 8. c In epist. de vnius vxoris viro. Act. 19. a Cap. 3. in principio, in tomo 2.

QVID SIT BAPTISMVS.

Distinct. III. A

POST hæc videndum est quid sit baptismus, & quæ sit forma, & quãdo institutus, & causa institutionis. Baptismus dicitur intinctio, id est, ablutio corporis exterior facta sub

De baptis. in specialis.

Universidad de Deusto Biblioteca

sub forma verborum præscripta. Si enim ablutio fiat sine verbo, non est ibi sacramentum: sed accedente verbo ad elementum, fit sacramentum: non vtique ipsum elementum fit sacramentum, sed ablutio facta in elemento. Vnde Augustinus: Verbo baptisma consecratur, detrahe verbum, & quid est aqua nisi aqua? accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum. Vnde est hæc tanta virtus aquæ, vt corpus tangat, & cor abluat, nisi faciente verbo, non quia dicitur, sed quia creditur? Nam & in ipso verbo aliud est sonus transiens, aliud est virtus intùs manens. In duobus ergo consistit sacramentum baptismi, scilicet in verbo & elemento. Ergo etsi alia desint quæ ad decorem sacramenti instituta sunt, non ideo minùs est verum sacramentum & sanctum, si verbum sit tibi & elementum. Nam & in hoc sacramento, & in aliis quædam solent fieri ad decorem & honestatem sacramenti, quædam ad substantiam & causam sacramenti pertinentia. De substantia huius sacramenti sunt verbum & elementum, cætera ad solennitatem eius pertinent. E

Super Ioã. Tract. 80. in tom. 9.

De forma baptismi.

Sed quod est illud verbum, quo accedente ad elementum, fit sacramentum? Veritas te docet, quæ huius sacramenti formam tradens, ait discipulis: Ite, docete omnes Gentes, baptizantes eos in nomine Patris & filij & spiritus sancti. Inuocatio igitur Trinitatis verbum dicitur, quo baptisma consecratur: & hęc est forma verborum sub qua traditur baptismus. Vnde Bonifacio Episcopo Zacharias Papa ait: Firmissimè præceptum est in synodo Anglorum, vt quicunque sine inuocatione Trinitatis mersus fuisset, quòd sacramentum regenerationis non haberet: quod omnino verum est, quòd si mersus in fontem baptismi quis fuerit sine inuocatione Trinitatis, perfectus Christianus non est, nisi in nomine Patris & filij & spiritus sancti fuerit baptizatus.

Matth. vlt. c. d

De consec. dist. 4. cap. in Synod.

Act. 8. c. & 10. g

Legitur tamen in Actibus Apostolorum, Apostolos baptizasse in nomine Christi: sed in hoc nomine, vt exponit Ambrosius, tota Trinitas intelligitur. Intelligitur enim cùm Christum dicis, & Patrem à quo vnctus est, & ipse qui vnctus est, & Spiritus sanctus per quem vnctus est. Vnde Nicolaus Papa ad consulta Bulgarorum: A quodam Iudæo multos baptizatos asseritis: & quid inde agẽdum sit, consultis. Et profectò

Lib. 1. de spiritu sancto, cap. 3.

De consec. distin. 4. à quodam.

fectò si in nomine sanctæ Trinitatis, vel in nomine Christi, sicut in Actibus Apostolorum legimus, baptizentur, baptizati sunt: vnum enim idẽmque est, vt exponit Ambrosius,

Si in nomine Patris tantùm, vel spiritus sancti possit tradi baptismus. C

Hic quæritur, an baptismus esset verus, si diceretur in nomine Patris tantùm, vel Spiritus sancti tantùm: vt cùm dicitur in nomine Christi. Ambrosius videtur dicere, quòd si fide mysterium Trinitatis teneatur, & vna persona tantùm nominetur, plenum esse sacramentum: & econuersò, si tres nominentur, & non rectè de aliquo illorum sentiatur, vacuum fieri mysterium Trinitatis. Ait enim sic: Vbi non est plenum baptismi sacramentum, nec principium, nec species aliqua baptismi æstimatur. Plenum autem est, si Patrem & filium & spiritum sanctum fatearis. Si vnum neges, totum subrues: & sicut si in vnum sermonem comprehendas, vel Patrem, vel filium, vel spiritum sanctum, fide autem nec Patrem, nec filium, nec spiritum sanctum abneges, plenum est fidei sacramentum: ita etiam licet Patrem & filium & spiritum sanctum dicas, & Patris & filij & spiritus sancti minuas potestatem, vacuum est omne mysterium. Cùm enim dicitur in nomine Christi, per vnitatem nominis impletum est mysterium: nec à Christi baptismate spiritus separatur, quia Christus baptizauit in spiritu.

In libro de Spiritu sancto, cap. 3. in tom. 2. Ibidem.

Ioan. 1. a Act. 1. c

Quæstio Ambrosij. D

Nvnc consideremus vtrùm sicut in Christi nomine legimus baptismi plenum esse sacramentum, ita etiam spiritu sancto tantùm nuncupato nihil desit ad mysterij plenitudinem. Rationem sequamur: qui vnum dixerit, Trinitatem signauit. Si Christum dicas, & patrem à quo vnctus est filius, & ipsum qui vnctus est, scilicet, filium & spiritum sanctum quo vnctus est, designasti. Scriptum est enim hunc esse Iesum à Nazareth, quem vnxit Deus spiritu sancto. Et si patrem dicas, filium eius & spiritum oris eius pariter indicas, si tamen id etiam corde comprehendas. Et si spiritum sanctum dicas, Deum patrem à quo procedit, & filium eius cuius est spiritus, nuncupasti. Vnde, vt rationi copuletur authoritas, Dominus

Solutio.

Act. 10. f Ambros. capite superiùs citato.

Act. 1. a

Ioan 1.a Matth.3.c minus dicit: Vos autem baptizabimini in spiritu sancto: ex quo iudicat nos rectè posse baptizari in spiritu sancto.

Perstringit præmissorum intelligentiam cum determinatione cuiusdam dicti. s

Ex his apertè intellexistis in nomine Christi verum baptisma tradi: vnde nihilominùs insinuari videtur verum baptisma dari posse in nomine Patris tantùm, vel spiritus sancti tantùm, si tamen ille qui baptizat, fidē Trinitatis teneat, quæ Trinitas in quolibet horum nominum intelligitur. Si autem aliquis peruersè credens, & errorem inducere intendens, vnum de tribus tantùm nuncupet, non complet mysterium. Quòd verò ait nominatis tribus vacuum esse mysterium, si baptizans minuat potestatem Patris vel filij vel spiritus sancti, id est, si malè sentiat de potētia alicuius horum, non credens vnam potentiam trium: intelligendum est hoc super eum, qui non intendit, nec credit baptizare: qui non tantùm caret fide, sed etiam intentionem baptizandi non habet. Qui ergo baptizat in nomine Christi, baptizat in nomine Trinitatis, quæ ibi intelligitur. Tutius est tamen tres personas ibi nominare, vt dicatur: In nomine Patris & filij & spiritus sancti: non in nominibus, sed in nomine, id est, in inuocatione, vel in confessione Patris & filij & spiritus sancti. Inuocatur enim ibi tota Trinitas, vt inuisibiliter ibi operetur per se, sicut extrà visibiliter per mysterium. Si autem dicatur in nominibus: non est est ibi sacramentum, quia non seruatur forma baptismi. t

Quid oporteat determinari.

Luc.10.a & b. Matth.10. a & b.

De institutione baptismi.

De institutione baptismi quando cœpit, variæ sunt æstimationes. Alij dicunt tunc esse institutum, cùm Nicodemo Christus ait: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, &c. Alij dicunt institutionem baptismi factam, cùm Apostolis dixit: Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & filij & spiritus sancti. Sed hoc dixit eis post resurrectionem, præcipiens eis de vocatione Gentium, quos ante passionem binos miserat ad prædicandum in Iudæa, & ad baptizandum, dicens: In viam Gentium ne abieritis. Iam ergo institutus erat baptismus, quia baptizabant simul & prædicabant. De

De forma in qua baptizauerunt Apostoli ante passionem Christi. G

Si verò quæritur, in qua forma tunc baptizauerunt Apostoli: sanè dici potest, in nomine Trinitatis, scilicet in ea forma, in qua baptizauerunt posteà Gentes, quæ ante passionem potest intelligi fuisse tradita, licet non sit scriptum. Non ergo tunc illam formam Christus priùs tradidit, cùm ad euangelizandum Gentibus misit: sed quam ante tradiderat mittendo eos in Iudæam post iterauit cùm ad Gentes misit. Commodius ergo dicitur institutio facta, quādo Christus à Ioanne baptizatus est in Iordane: quod dispensatiuè, nō quia mundari voluit cùm sine peccato fuerit, sed quia contactu mundæ carnis suæ vim regeneratiuam contulit aquis, vt qui post. eā immergeretur inuocato nomine Trinitatis, à peccatis purgaretur. Tunc ergo inuocato nomine Trinitatis institutus est baptismus Christi, in quo Trinitas, cuius mysterium ibi innotuit, interiùs hominem baptizat.

Mat.vlt.d Matth.3.d & 10.a De consec. distinct. 4. Nunquam aqua. Augu. ser. 2. Dominicæ infra octauas Epiphan. Ioan.3.a Amb. circa illud c. 6. ad Rom. Ita vt & nos in nouitate vitæ. Ioan.19.f Leandro Episcopo, epistol.41. Lib.1. Registri, & habētur de consec. dist. 4. de trina immersione.

Quare in aqua tantùm fiat. H

Celebratur autem hoc sacramentum tantùm in aqua, non in alio liquore, vt ait Christus: Nisi quis renatus, &c. Ideóque vniformiter id fieri in aqua præcipitur vt intelligatur quòd sicut aqua sordes corporis ac vestis bluit: ita baptismus maculas animæ, sordésque vitiorum emundando abstergit. Vel ideo, vt nullum inopia excusaret: quod posset fieri, si in vino, vel oleo fieret, & vt communis materia baptizandi inueniretur apud omnes, quod aqua signauitque de latere Christi manauit, sicut sanguis alterius sacramenti signum fuit. Non ergo in alio liquore potest consecrari baptismus, nisi in aqua.

De immersione, quoties fieri debeat. I

De immersione verò si quæritur quomodo fieri debeat, præcisè respondemus. Vel semel, vel ter, pro vario more Ecclesiæ. Vnde Gregorius: De trina immersione baptismi nil verius responderi potest, quàm quod vos ipsi sensistis: quia in vna fide nihil officit Ecclesiæ sanctæ consuetudo diuersa. Quia enim in tribus substantia est, reprehensibile esse nullatenùs potest infantem in baptismo ter, vel semel immergere: quia & in tribus mersionibus personarum

narum Trinitas, & in vna poteſt diuinitatis ſingularitas deſignari. Nos verò qui ternò immergimus, etiam triduanæ ſepulturæ ſacramentum ſignamus. Secundum hoc licet non modò ter, ſed etiam ſemel tantùm immergere. Ibi tamen duntaxat immergere ſemel licet, vbi conſuetudo Eccleſiæ talis exiſtit. Si quis verò id facere incipiat vbi conſuetudo talis non eſt, vel ſemel tantùm mergendum aſſerat, reprehenſibilem ſe conſtituit. Vnde Haymo: In ſuo ſenſu abundabat Cyprianus, cùm ſemel mergebat in baptiſmo paruulos: quia quod intelligebat, ſtudioſè implebat, bonis operibus abundando, licet in hoc neſcius delinqueret: ſed quia bonis operibus abundabat, poſteà correptus à Deo abundauit altiori ſenſu, ter illo mergendo. Ecce habemus, quia deliquit qui ſemel merſit. Sed hoc ideo, quia aliter ſe habebat conſuetudo illius Eccleſiæ, vel quia vnam tantùm faciendam mersionem aſſerebat. De trina merſione Auguſtinus ait: Poſtquam nos credere promiſimus, tertiò capita noſtra in ſacro fonte demerſurus: qui ordo baptizandi duplici myſterij ſignificatione celebratur. Rectè enim tertiò immerſi eſtis, quia accepiſtis baptiſmum in nomine Trinitatis. Rectè tertiò immerſi: quia accepiſtis baptiſmum in nomine Chriſti, qui die tertia reſurrexit à mortuis. Illa enim tertiò repetita immerſio typum dominicæ exprimit ſepulturæ. Conſtat ergo baptizandos tertiò debere immergi: & tamen ſi ſemel tantùm immergantur, verum baptiſma accipiunt. Et qui ſemel immergit tantùm, non peccat, niſi conſuetudo Eccleſiæ obſtat vel hoc modo tantùm debere fieri aſſerat.

Super epiſt. ad Ro. ſuper illud. Vnuſquiſque in ſenſu ſuo abũdet, c. 14.

Habetur de conſecr. diſt. 4. cap. poſtquàm.

Rom. 6. a

k

Quando circunciſio amiſit vim ſuam.

Ioan. 19. f vbi dicit: Cõſumma tum eſt.

Mat. 26. b

Luc. 22. a

Marc. 14. f

Ioan. 13. q.

SOLET etiam quæri, ſi circunciſio amiſit ſtatim vim ſuam ab inſtitutione baptiſmi. Ad quod dicimus in Chriſti morte terminata eſſe legalia omnia. Ex tunc ergo circunciſio perdidit vim ſuam, ita quòd poſteà non profecerit, ſed potiùs obfuerit obſeruatoribus ſuis. Sed vſque ad oblationem veræ hoſtiæ potuit prodeſſe. Si enim ante paſſionem legalia finem habuiſſent, non ea imminente verus Paſcha cum diſcipulis manducaſſet.

l

De cauſa inſtitutionis.

CAVSA verò inſtitutionis baptiſmi eſt innouatio mentis

mentis: vt homo qui per peccatum vetus fuerat, per gratiam baptiſmi renouetur, quod fit depoſitione vitiorum & collatione virtutum. Sic enim fit quiſque nouus homo, cùm abolitis peccatis ornatur virtutibus. Abolitio peccatorum pellit fœditatem, appoſitio virtutum affert decorem: & hæc eſt res huius ſacramenti, ſcilicet, interior munditia.

Quæritur an baptiſmus aperuit cælum, quod non aperuit circunciſio. M

SI quæritur vtrùm baptiſmus aperuit cœlũ, q; nõ aperuit circunciſio: dicimus quia nec baptiſmus, nec circũciſio regni nobis aditum aperuit, ſed hoſtia ſaluatoris, quæ ſi tempore circunciſionis oblata fuiſſet, illius temporis homines regnũ intraſſent. Res ergo huius ſacramenti iuſtificatio eſt.

QVOD ALII SVSCIPIVNT SACRAMENTUM & REM, ALIJ SACRAMENTUM & NON REM, ALIJ REM & NON SACRAMENTUM.

Diſtinct. IIII.

De baptiſmo per cõparationẽ ad recipientes.

A HIc dicendum eſt aliquos ſuſcipere ſacramẽtum & rem ſacramenti, aliquos ſacramentum & non rem, aliquos rem & non ſacramentum. Sacramentum & rem ſimul ſuſcipiunt omnes paruuli, qui in baptiſmo ab originali mundantur peccato: quãuis quidam diffiteãtur illis qui perituri ſunt paruulis, in baptiſmo dimitti peccata, innitentes illi verbo Aug. Sacramenta in ſolis electis efficiunt quod figurant: non intelligentes illud ita eſſe accipiendum, quia cùm in aliis efficiant ſacramenta remiſſionem, non hoc eis faciunt ad ſalutem, ſed ſolis electis. Nam quòd omnibus paruulis in baptiſmo remittatur peccatum per baptiſmum, Aug. euidenter dicit: A paruulo, inquit, recenter nato vſque ad decrepitum ſenem, ſicut nullus prohibetur à baptiſmo: ita nullus eſt, qui non peccato moriatur in baptiſmo, ſed paruuli tantùm originali, maiores verò etiam omnibus quæ malè viuendo addiderunt ad illud quod naſcendo traxerunt, niſi enormitas vitæ impediat. Adulti quoque, qui cùm fide baptizãtur, ſacramentum & rem ſuſcipiunt.

De quorũdã errore. Lib. de baptiſmo paruulorum 2. In Enchi. c. 43. to. 3. Habetur de conſec. diſt. 4. à paruulo. Cõment. ario ad 16. ra. Exech. ſuper eo loco, In aqua non

De fictè accedentibus. B

QVI verò ſine fide, vel fictè accedunt, ſacramentum non

est tota, & citatur in gl. ibidem. Enarratione in Psal. 77. in prme. Aug. li. de pœnit. medicina. c. 2. tom. 9. Et ponitur de consecr. dist. 4. cap. omnis qui. Li. de baptis. cõtra Donat. 1. c. 12. to. 7. de consecr. dist. 4 c. Quomodo Deus, in fine. Sap. 1. e Matt. 18. d

rem suscipiunt. Vnde Hieron. Sunt lauacra Gentilium, hæreticorum: sed non lauant ad salutem. In ecclesia etiam qui nõ plena fide accipiũt baptisma, non spiritum, sed aquam suscipiunt. Augustin. etiam ait, Iudæis omnibus communia erant sacramenta, sed non communis omnibus erat gratia, quæ est virtus sacramentorum: ita & nunc communis est baptismus omnibus baptizatis, sed non virtus baptismi, id est, ipsa gratia. Item, Omnis qui iam suæ voluntatis arbiter constitutus est, cùm accedit ad sacramentum fidelium, nisi pœniteat eũ veteris vitæ, nouam non potest inchoare. Ab hac pœnitẽtia, cùm baptizantur, soli paruuli immunes sunt. His aliisq; testimoniis apertè ostenditur, adultis sine fide & pœnitentia vera in baptismo non conferri gratiam remissionis: quia nec paruulis sine fide aliena, qui propriam habere nequeunt, datur in baptismo remissio. Si quis ergo fictè accedit, non habens veram cordis contritionem, sacramentum sine re accipit. Videtur tamen Augustinus dicere, quòd etiam fictè accedenti, qui etiam habet odium fraternum, in ipso momento quo baptizatur, omnia condonentur peccata, & post baptismum mox redeant. Sed non hoc asserendo dicit, imò hãc opinionem & præmissam sententiam conferendo: ait enim sic, His qui ficto corde baptizantur, aut peccata nullatenùs dimittuntur: quia spiritus sanctus disciplina effugiet fictum: aut in ipso temporis puncto per vim sacramenti dimissa, iterum per fictionem replicantur, vt etiam illud verum sit, Quotquot in Christo baptizati estis, &c. & illud, Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum: vt induat eum Christum sanctitas baptismi, & exuat eum Christum pernicies fictionis. Nam redire dimissa peccata vbi fraterna charitas nõ est, apertè Dominus docet etiam in illo seruo, à quo Dominus dimissum debitum petiit, quia ille conseruo dimittere noluit. Sic non impeditur baptismi gratia, quo minùs omnia peccata dimittantur, etiam si fraternum odium in eius cui dimittũtur animo perseuerat. Soluitur enim hesternus dies, & quicquid supereſt: & soluitur etiam ipsa hora momentũq; ante baptismum, & in baptismo. Deinceps autem continuò reus incipit esse, non solùm consequentiam, sed etiam præteritorum dierum, horarum, momentorum, redeuntibus omnibus quæ dimissa sunt. Hoc autem, vt prædiximus, non sub assertione dixit: quod ostenditur ex eo quod ait in eodẽ lib.

lib. sic, Si ad baptismum fictus accedit, dimissa sunt ei peccata, aut non sunt dimissa: eligant quod voluerint. Ecce apertè cernis, si tamen attendis, id dixisse Aug. non asserendo, sed quærendo, & aliorum opinionem referendo. Idem enim ait, Tunc valere incipit ad salutem baptismus, cùm illa fictio veraci confessione recesserit: quæ corde in malitia perseuerante, peccatorum ablutionem non sinebat fieri. Non ergo fictè accedenti peccata dimittuntur.

In initio capitis 2. de consecr. dist. 4. cap. Ostẽditur illos, circa medium. Ibidem & de consecr. dist. 4. tũc valere.

Quomodo intelligatur illud, Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis. C

QVÆRITVR ergo quomodo illud accipiatur, Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis. Potest dici, quòd qui in Christo, id est, in Christi conformitate baptizantur, si vt moriantur vetustati peccati, sicut Christus vetustati pœnæ, induunt Christum, quem per gratiam inhabitantem habent. Potest & aliter solui. Duobus enim modis Christum induere dicimur, vel assumptione sacramenti, vel rei perceptione. Vnde Augustin. Induunt homines Christũ aliquando vsque ad sacramenti perceptionem, aliquando vsq; ad vitæ sanctificationem: atque illud primum bonis & malis potest esse commune, hoc autem est proprium bonorum & piorum. Omnes ergo qui in Christi nomine baptizantur, Christum induunt vel secundùm sacramenti perceptionem, vel secundùm vitæ sanctificationem.

Galat. 3. d Rom. 6. a Ephes. 4. e Li. de baptismo cõtra Donatistas. 5. c. 24. to. 7. Lib. 13. de Trin. c. 7. & Ber. in epis. ad Hug. quæ est 77. ante med.

De illis qui suscipiunt rem & non sacramentum. D

SVNT & alij, vt suprà posuimus, qui suscipiunt rem & non sacramentum. Qui enim effundunt sanguinem pro nomine Iesu, etsi non sacramentum, rem tamen accipiunt. Vnde Augustin. Quicunque non percepto regenerationis lauacro pro confessione Christi moriuntur, tantum eis valet ad dimittenda peccata, quantum si abluererentur sacro fonte baptismi. Audistis quòd passio pro Christi nomine suscepta, supplet vicem baptismi. Nec tantùm passio vicem baptismi implet, sed etiam fides & contritio, vbi necessitas excludit sacramentum: sicut apertè docet Augustin. dicens baptismi vicem aliquando implere passionem. De latrone illo, cui non baptizato dictum est, Hodie mecum eris in paradiso.

Libr. 1. de baptismi. contra Donatistas cap. 22. in initio. tom. 7. Luc. 23. f In epi. ad

Iubaianũ circa finẽ. & de cõse. dist. 4. baptismi vicem.

radiso. Beatus Cyprianus in lib. 4. de baptismo non leue documentum assumit. Quod etiam atque etiam ego considerans, inuenio non tantùm passionem pro nomine Christi id quod baptismo deerat posse supplere, sed etiam fidem conuersionemq; cordis, si fortè ad celebrandum mysterium baptismi in angustiis temporum succurri non potest. Neque enim ille latro pro nomine Christi crucifixus est, sed pro meritis facinorum suorum: nec quia credidit passus est, sed dum patitur credit. Quantum ergo fides valeat, etiam sine visibilis baptismi sacramento, quod Apostolus ait, Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem: in illo latrone declaratum est: sed tunc impletur inuisibiliter, cùm mysterium baptismi non contemptus religionis, sed articulus necessitatis excludit. Et baptismus quidẽ potest esse vbi conuersio cordis defuerit: conuersio autem cordis potest quidem inesse non percepto baptismo, sed cõtempto baptismo non potest. Nec vllo modo dicenda est conuersio cordis ad Deum, cùm Dei sacramentum contemnitur. Ecce hîc habes non solùm passionem, sed etiam fidem & contritionem conferre remissionem, vbi non contemnitur sacramentũ, vt in latrone illo ostenditur, qui non per passionem, sed per fidem saluatus est sine baptismo. Sed dicunt quidam hoc retractasse Augustinum. Retractauit quidem exemplum, sed non sententiam. Ait enim in 4. lib. Retr Cùm dicerem vicem baptismi posse habere passionem, non satis idoneum posui illius latronis exemplum: quia vtrùm non fuerit baptizatus incertũ est. Constat ergo sine baptismo aliquos iustificari & saluari, vnde Ambr. de Valentiniano. Ventrem meũ doleo, vt propheticò vtar eloquio: quia quem regeneraturus erã, amisi: veruntamen gratiam quam ille poposcit, non amisit.

Rom. 10. b Aug. ibid. cap. 23.

Lib. 2. ret. ca. 18. cap. 22. contra Dona.

Lib. de obitu Valentiniani, paulò ante medium, tom. 3.

Hier. 4. c Ioan. 3.

Quæ videntur obuiare prædictis. 5

Determinatio.

HIS autem videtur obuiare quod Dominus dicit, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, nõ potest intrare in regnum cœlorum: quòd si generaliter verum est, nõ videntur esse vera superiùs posita. Sed illud intelligendum est de illis, qui possunt & contemnunt baptizari. Vel ita intelligendum est, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, id est, ex ea regeneratione quæ fit per aquam & spiritum sanctum, non saluabitur. Illa autem regeneratio fit non tantùm per baptismum, sed etiam per pœnitentiam & sanguinẽ. Vnde authoritas dicit ideo Apostolũ pluraliter dixisse fundamentum baptismatum, quia est baptismus in aqua, in sanguine, in pœnitentia. Hoc autem non ideo dicit, quòd sacramentum baptismi fiat nõ nisi in aqua, sed quia ipsius virtus, id est, sanctificatio datur non modò per aquam, sed per sanguinem vel pœnitentiam interiùs. Ratio etiam id suadet. Si enim non valentibus credere paruulis sufficit baptismus, multò magis sufficit fides adultis volentibus, sed non valentibus baptizari. Vnde August. Quæris quid sit maius, fides an aqua? non dubito quin respondeam, Fides. Si ergo quod minus est sanctificare potest, nónne quod maius est, id est, fides? de qua Christus ait, Qui crediderit in me, etiam si mortuus fuerit, viuet. Sed dicunt aliqui nullum adultum in Christum credere vel charitatem habere sine baptismo, nisi sanguinẽ fundat pro Domino: subdita introducentes testimonia Aug. ait, Ex illo tempore quo Saluator dixit, Nisi quis renatus fuerit, &c. absque sacramento baptismi, præter eos qui in ecclesia sanguinem fundunt, aliquis vitam æternam accipere non potest. Item, Nullum cathecumenum quamuis in bonis operibus defunctum, vitam æternam habere credimus, excepto martyrio, vbi tota sacramenta baptismi complentur. Item, Baptizatis iter tantum salutis esse credimus. Sed quod in his minus dixit, in aliis capitulis suprà positis suppleuit. Et ideo hæc sic intelligenda sunt, vt illi soli habentes tẽpus baptizandi excipiãtur: si enim aliquis habens fidem & charitatem voluerit baptizari, & non valet necessitate præuentus, supplet omnipotentis benignitas, quod sacramento defuerat. Dum enim soluere potest, nisi soluat, tenetur: sed cùm iam non potest, & tamen vult, non imputat ei Deus, qui suã impotentiam sacramentis non alligauit. Quòd verò inuisibilis sanctificatio sine visibili sacramento quibusdam insit, apertè Augustinus tradit super Leuit. dicens inuisibilem sanctificationem quibusdam affuisse & profuisse sine visibilibus sacramentis. Visibilem verò sanctificationem, quæ fit sacramento visibili sine inuisibili posse adesse, non posse prodesse: nec tamen visibile sacramentum ideo contemnendum est, quia contemptor eius inuisibiliter sanctificari non potest.

Be 7. ad Glo. epist. hom. Hoc super dominem. blat. 25 c Nõ dò sanctio caprior Ioanti-

Li. de fide ad Petrũ. cap. 3.

Ioan. 3. a Aug. de Eccl. dogmatibus, cap. 74.

Ibidem.

Super Leuit. c. 84. tom. 4.

Iubaian circa fin. a & de cõs dist. 4. b ptismi cem. 8. c

Hinc Cornelius & qui cum eo erant, iam spiritu sanctificati baptizati sunt. Nec superflua iudicanda est sanctificatio visibilis, quia inuisibilis præcessit. Sine visibili ergo inuisibilis sanctificatio esse potest & prodesse : visibilis autem quæ fit sacramento tenus, sine inuisibili prodesse non potest, cùm ista sit omnis illius vtilitas. Simoni Mago visibilis baptismus non profuit, quia inuisibilis non affuit: sed quibus inuisibilis affuit, profuit: nec tantùm valet fides aliena paruulo, quantum propria adulto. Paruulis enim non sufficit fides ecclesiæ sine sacramento : quia si absque baptismo fuerint defuncti; etiam cum deferuntur ad baptismum, damnabuntur, sicut multis sanctorum authoritatibus cõprobatur. Ad quod hoc vnum sufficiat : Augustinus ait, Firmissimè tene, paruulos qui vel in vteris matrum viuere incipiunt & ibi moriuntur, vel de matribus nati sine sacramento baptismi de hoc seculo transeunt, æterno supplicio puniendos : quia etsi propriæ actionis peccata non habuerint, originale tamen peccatum traxerunt, carnalis cõcupiscentię cõceptione. Et sicut paruuli, qui sine baptismo moriuntur, infidelium ascribuntur numero: ita qui baptizantur, fideles dicuntur, qui à fideliũ consortio non separantur, cùm orat ecclesia pro fidelibus defunctis, Fideles ergo sunt non propter virtutem, sed fidei sacramentum. Vnde Aug. Paruulum, etsi nondum fides illa, quæ etiam in credentium voluntate consistit, iam tamen fidei ipsius sacramentum, id est, baptismus fidelem facit : sicut credere respondetur, ita etiam fidelis vocatur, non rem ipsam mente annuendo, sed ipsius rei percipiendo sacramentum.

Rom. 10. Aug. ii. cap. 23 fide rũ. 27. Habetur de consec. dist. 4. cap. firmissimè. Epist ad Bonifaciũ quæst. 23. tomo 2. de consec. distin. 4. ca. nihil est aliud.

Quid prosit baptismus his qui cum fide accedunt.

SOLET etiam quæri de illis qui iam sanctificati spiritu, cum fide & charitate ad baptismum accedunt : quid eis conferat baptismus. Nihil enim eis videtur prestare, cum per fidem & contritionem iam remissis peccatis iustificati sint. Ad quod sanè dici potest eos quidem per fidem & contritionem iustificatos, id est, à macula peccati purgatos, & à debito æternæ pœnæ absolutos : tamen adhuc teneri satisfactione temporali, quia pœnitentes ligantur in ecclesia. Cùm autem baptismum percipiunt, & à peccatis si quæ interim post conuersionem contraxerunt, mundantur, & ab exteriori satisfactione absoluuntur, & adiutrix gratia omnisque virtus in eo augetur, vt verè nouus homo tunc dici possit. Fomes quoque peccati in eo ampliùs debilitatur. Ideo Hieron. dicit, quòd fides quæ fideles facit, in aquis baptismi datur vel nutritur: quia non habenti aliquando ibi datur, & iam habenti vt pleniùs habeat datur, sic & de aliis intelligendum est. Qui ergo mundus accedit, ibi fit mundior, & omni habẽti ibi ampliùs datur. Quod verò omnis exterior satisfactio ibi relaxatur, Ambros. ostendit super illum locum, Sine pœnitentia sunt dona Dei & vocatio, dicens, Gratia Dei in baptismo non requirit gemitum vel planctum, vel aliquod opus: sed & omnia gratis condonat. Quod quidem de exteriori gemitu vel planctu accipiendum est. Nam sine interiore nemo adultus renouatur : sed exteriores satisfactiones & afflictiones, scilicet, sordes pœnitentium ibi dimittuntur. Multum ergo confert baptismus, etiam iam per fidem iustificato: quia accedens ad baptismum, quasi ramus à columba portatur in aream : qui autem intus erat iudicio Dei, sed nũc etiam iudicio ecclesiæ intus est. Cùm verò in baptismo peccatum deleatur, & satisfactio exterior non imputetur: quæritur cur pœnalitas, cui pro peccato addicti sumus non tollatur. Hoc ideo tradunt fieri viri sancti, quia si à pœna homines per baptismũ liberarentur, ipsam putarent baptismi precium, non æternum regnum. Ideo soluto reatu peccati, temporalis pœna tamen manet: vt illa vita studiosius quæratur, quæ erit à pœnis omnibus aliena. Ideo etiam manet, vt sit fideli & certandi materia, & vincendi occasio : qui non vinceret si non pugnaret, nec pugnaret si in baptismo fieret immortalis.

Aug. hom. 74. super Ioannem. Mat. 25 c Quòd satisfactio exterior dimittitur. ad Rom. 11. d Tom. 4. nõ lõgè à fine commentarij ad cap. 11. ad Rom. Et de consec. dist. 4. sine pœnitentia. Gen. 8. b Aug. li. 13. De Ciuit. Dei. ca. 4. Isido. li. 1. de Summo bon. c. 24.

Cuius rei baptismus, qui datur iam iusto, sit sacramentum.

SI quæritur cuius rei baptismus ille sit sacramentum, qui datur iam iusto : dicimus sacramentum esse & rei quæ præcessit, id est, remissionis ante per fidem datæ, & remissionis temporalis pœnæ siue peccati si habetur, quod interim committitur, & nouitatis ac omnis gratiæ ibi præstitæ. Omnis etenim rei signum est, cuius causa est. Nec mireris rem aliquando præcedere sacramentum, cùm aliquando etiam lon-

gè post sequatur: vt in illis qui fictè accedunt, quibus, cùm postea pœnituerint, incipiet baptismus prodesse: in quibus fuit baptismus sacramentum huius sanctificationis, quam pœnitendo habent. Sed si nunquàm pœniterent, nec à figmento recederent: cuius rei sacramẽtum esset baptismus ab illis susceptus? Potest dici, rei quæ ibi fieret, si non eorum enormitas impediret.

Si paruulis datur in baptismo gratia, qua possint in maiori ætate proficere. 11

SOLET etiam quæri, si paruulis in baptismo datur gratia: qua cùm tempus habuerint vtendi libero arbitrio possint benè velle & currere. De adultis enim, qui dignè recipiunt sacramentum, non ambigitur quin gratiam operantẽ & cooperantem perceperint: quæ in vacuum eis cedit, si per liberum arbitrium pòst mortaliter deliquerint: qui meritò peccati gratiam appositam perdunt. Vnde dicuntur contumeliã spiritui sancto facere, & ipsum à se fugare. De paruulis verò, qui nondũ ratione vtuntur, quæstio est an in baptismo receperint gratiam, qua ad maiorem venientes ætatem possint velle & operari bonum. Videtur quòd non receperint: quia gratia illa charitas est, & fides quæ voluntatẽ præparat & adiuuat. Sed quis dixerit eos accepisse fidem & charitatem? Si verò gratiam non receperint, qua bene operari possunt cùm fuerint adulti: non ergo sufficit eis in hoc statu gratia in baptismo data, nec per illam possunt modò boni esse, nisi alia addatur: quæ si non additur, non est eorũ culpa, quia iustificati * sunt à peccato. Quidam putant gratiã operantem & cooperantem cunctis paruulis in baptismo dari in munere, non in vsu, vt cùm ad maiorem venerint ætatem, ex munere sortiantur vsum: nisi per liberum arbitrium vsum muneris extinguant peccando: & ita ex culpa eorum est, nõ ex defectu gratiæ quòd mali fiunt: qui ex Dei munere valẽtes habere vsum bonum, per liberum arbitrium renuerunt, & vsum prauum elegerunt.

2. Cor. 6. a
ad Hebr.
10. f

* aliàs nõ
sunt.

QVOD

QVOD BAPTISMVS ÆQVE sanctus est, à bono & à malo datus bono vel malo.

Distinct. v. A

POST hæc sciendum est, sacramentum baptismi à bonis & à malis ministris dari, sicut à bonis & malis sumitur. Nec melior est baptismus qui per meliorem datur, nec minùs bonus qui per minùs bonum datur, nec malus qui per malum datur, nec maius datur in baptismo dato à bono, nec minùs in baptismo dato à malo, sed æquale: quia non est munus hominis, sed Dei: quod totum subditis declaratur testimoniis. Augustinus ait: Baptismus talis est qualis ille in cuius potestate datur, nõ qualis est ille per cuius ministerium datur. Idem, Prorsus fieri potest, vt aliqui verum habeant baptismum, & non habeant veram fidem. Item, Si inter bonos ministros, cùm sit alius alio melior, non est melior baptismus qui per meliorem datur, nullo modo malus est qui per malum datur, quia idem baptismus datur. Et ideo per ministros dispares Dei munus est æquale, quia non illorum, sed eius est. Idem, Cùm baptizat malus, illud quod datum est, vnum est, nec impar propter impares ministros, sed par & æquale propter hoc: Hîc est qui baptizat. Item, Ego dico & nos dicimus omnes, quia iustos oportet esse per quos baptizatur: iustos oportet esse tanti iudicis ministros. Sint ministri iusti si volunt. Si autem noluerint esse iusti, qui sedent in cathedra Moysi, securũ me facit magister meus, scilicet Christus, de quo spiritus sanctus dicit: Hic est qui baptizat. Item, Quos baptizauit Iudas, Christus baptizauit. Si quos ergo baptizauit ebriosus, homicida, adulter: si Christi erat baptismus, Christus baptizauit. Non timeo adulterum, nec ebriosum, nec homicidam: quia columbam attendo per quam mihi dicitur. Hic est qui baptizat. Item, Homicida dedit baptismum Christi: quod sacramentum tam sanctum est, vt nec homicida ministrante polluatur. Item, Si in hæresi quicunque, vel schismate quisquam in nomine patris & filij & spiritus sancti baptismi sacramentum acceperit, integrum sacramentum accepit: sed salutem, quæ virtus est sacramenti non habebit, si extra Ecclesiam Catholicam ipsum sacramentum habuerit. Debet ergo ad Ecclesiam redire: non vt sacra-

De baptismo per cõparationẽ addantes. *Super Ioãnem, tract. 5. ante medium.* *De vnico bapt. cõtra Peti. c. 11.* *Aug. lib. 3. cõtra Cre. Gran. c. 6.* *Super Ioãnẽ, trac. 6. Ioan. 1. c.* *Tract. 5. super Ioan. post mediũ* *Matt. 23.* *Ioan. 1. c.* *Ibid. paulò pòst.* *Ibid. paulò inferius.* *Lib. de fide ad Pet. c. 8. versic. fin.* *In decret. Isidor. tit. de sacram. bapt.*

Baptismũ nemo debet repetere.

mentum baptismi iterum accipiat, quod nemo debet in aliquo repetere: sed vt in societate catholica vitam accipiat. Baptismus enim extra Ecclesiã nequit prodesse. Ibi enim eque prodesse potest baptismus, vbi potest prodesse eleemosyna, scilicet in Ecclesia. Item Isid. Romanus Pontifex non hominem iudicat qui baptizat, sed spiritum Dei subministrare gratiam baptismi, licet Paganus sit qui baptizat. In his perspicuè cernis baptismum verum bonis & malis dari, & à bonis & à malis: & ipsum tamen æquè sanctum esse, & munus eius æquale in bonis, siue à bonis, siue à malis baptizentur.

De consec. dist. 4. cap. Rom.

3

De potestate baptismi & ministerio.

QVIA ministerium tantùm habent, non potestatem baptismi. Potestatem enim sibi retinuit. Quod nouit Ioannes cùm vidit columbam descendentem super Christum. Vnde Augustinus: Quid nouerat Ioãnes Baptista? Dominum. Quid non nouerat? potestatem Domini baptismi in nullum hominem à Domino transituram, sed ministerium planè transiturum: potestatem à Domino in neminem transferendam, sed ministerium in bonos & malos. Non exhorreat columba ministerium malorum: respiciat potestatem Domini. Quid facit ibi minister malus, vbi bonus est Dominus? Neque qui plantat, neque qui rigat est aliquid, sed qui incrementũ dat Deus. Si superbus fuerit minister, cum diabolo computatur, sed non contaminatur donum Christi, quod per illum fluit purum est. Per lapideum canalem transit aqua ad areolas: in canali lapideo nil generatur, sed hortus fructus plurimos affert. Habent ergo non modò boni, sed etiam mali ministerium baptizandi, sed neuter potestatem baptismi. Ministerium enim dedit Christus seruis, sed potestatẽ sibi retinuit, quam si vellet poterat seruis dare, vt seruus daret baptismum suum tanquàm vice sua. Et potestatem suam constituere poterat in aliquo, vel in aliquibus seruis, vt tanta vis esset in baptismo serui quanta est in baptismo Domini, sed noluit, ne seruus in seruo spẽ poneret. Baptizat seruus vt ministret, baptizat Dominus tanquam potestatem habens: quam si daret seruis, vt scilicet ipsorum esset quod Domini erat, tot essent baptismi quot serui: vt sicut dictus est baptismus Ioannis, sic diceretur baptismus Petri vel Pauli. Quod ne fieret, retinuit sibi Dominus potestatem baptismi, seruis autem ministerium dedit. Si ergo seruus dicit se baptizare, rectè dicit, sed tanquàm minister baptizat: & ideo non differt, siue bonus, siue malus baptizet. Inde etiam nemo dicit: Baptismus meus, cùm tamen dicat Euangelium meum, prudentia mea: licet sint hæc à Deo, in quibus differẽtia est. Alius enim alio melius operatur in euangelizando: & alio prudentior est. Alius autem alio magis minúsve baptizatus, siue ab inferiori, siue à maiori baptizetur, dici non potest.

Ioan. 1. c Tract. 5. super primum cap. Ioan. paulò ante medium.

De consec. dist. 4. baptismus talis.

1. Cor. 3. b

Ibid. paulò post med.

Ibidem.

Hier. 17. a

Ibid. & li. 5. de bapt. cõtra Donatist. Cap. 14.

Quæ fuit potestas baptismi, quàm potuit Christus dare seruis. c

HIC quæritur, quæ sit illa potestas baptismi, quàm Christus sibi retinuit, & potuit dare seruis. Hæc est, vt plurimi volunt, potestas dimittẽdi peccata in baptismo: sed potestas dimittendi peccata quæ in Deo est, Deus est. Ideo alij dicunt hanc potestatem non potuisse dare alicui seruorũ: quia nulli potuit dare vt esset quod ipse est, vel vt haberet essentiam quam ipse habet, cui hoc est esse quod posse. Dicunt enim: Si hanc potentiam alicui dare potuit, potuit ei dare, creaturas creare: quia non est hoc maioris potentiæ quàm illud. Ad quod dici potest, quia potuit eis dare potentiam dimittendi peccata, non tamen ipsam eandem qua ipse potens est: sed potentiam creatam, qua seruus posset dimittere peccata, nõ tamen vt author remissionis, sed vt minister, nec tamen sine Deo authore, vt sicut in ministerio habet exteriùs sanctificare, ita in ministerio haberet interiùs mundare: & sicut illud fecit Deo authore, qui cum eo & in eo operatur illud exteriùs: ita interiùs mũdaret Deo authore, qui eius verbo vteretur. Item etiam posset Deus per quodam ministerio creare aliquem creare aliqua, non per eum tanquàm authorem, sed ministrum cum quo & in quo operaretur: sicut in bonis operibus nostris ipse operatur & nos: nec ipse tantùm, nec nos tantùm, sed ipse nobiscum & in nobis: & tamen in illis agentes, ministri eius sumus, non authores. Ita ergo potuit dare seruo potestatem dimittendi peccata in baptismo, id est, vt in mundatione interiori seruus cum Domino operaretur: non seruus sine Domino, nec Dominus sine seruo, sed Dominus cum seruo & in seruo: sicut in exteriori ministerio Dominus operatur cum seruo & in seruo. Vnde & Dominus dicitur sanctificare, & seruus: sed Dominus inuisibili gratia, seruus

Hic magister non tenetur.

1. Cor. 3.

Cap. 84. Tomo 4. Leui.12.d Exod.16.c

seruus visibili sacramento. Vnde Augustinus super Leuit. Dominus ait: Ego Dominus qui sanctifico. Et de Moyse etiam dictum est: Et sanctificabis eum. Sed Moyses sanctificat visibilibus sacramentis per ministerium: Dominus autem inuisibili gratia per spiritum, vbi est totus fructus visibilium sacramentorum. Sine hac sanctificatione visibilia sacramenta nil prosunt. Si quis hoc meliùs aperire potens non inuideo.

Quib⁹ est collata potestas baptizandi. Libr.2. de Offic. Ecc. cap.24.& habetur de conse. dist. 4.c.constat cap.100. De consec. dist.4.cap. mulier.

QVIBVS LICEAT BAPTIZARE.

Distinct. VI.

NVNC quibus liceat baptizare addamus. De hoc Isidorus ait: Constat baptismum solis sacerdotibus esse traditum, eiúsque ministerium nec ipsis diaconibus implere est licitum absque Episcopo vel presbytero, nisi his procul absentibus vltima languoris cogat necessitas: quod etiam laicis fidelibus permittitur, ex concilio Carthaginensi quinto. Item mulier quamuis sancta, baptizare non præsumat, nisi necessitate cogente. De illis verò qui ab hæreticis baptizantur, vtrùm rebaptizandi sint, quæri solet. Ad quod breuiter dicimus, quia quicunque sit qui baptizet, si seruatur forma a Christo tradita, verum baptismum dat: & ideo qui illum susceperit, siue schismaticus, siue facinorosus quisque in confessione sanctæ Trinitatis baptizet, non valet ille qui baptizatus est à bonis catholicis rebaptizari, ne confessio & Trinitatis inuocatio videatur annullari. Item Augustinus: Quamuis vnum sit baptisma, & hæreticorum, scilicet eorum qui in nomine Patris & filij & spiritus sancti baptizant, & Ecclesiæ catholicæ: quod tamen foris Ecclesiam baptizantur, non sumunt ad salutem. Sine ad q. baptismum, sed ad perniciem habentes formam sacramenti. Oroſij qu. virtutem autem eius abnegantes: & ideo Ecclesia non eos 59. tom.4. rebaptizat, quia in nomine Trinitatis baptizati sunt, & ipsa est forma sacramenti. Item, Rebaptizare hæreticum, qui habet sanctificationis signa percepit, omnino peccatum est: Catholicum verò, immanissimum scelus est. Ex his apertè colligitur, quòd qui etiam ab hæreticis baptizati sunt, seruato charactere Christi, rebaptizandi non sunt: sed tantùm imponenda sitione manus reconciliandi, vt spiritum sanctum accipiant. &

Vtrum rebaptizandi sint qui ab hæreticis baptizantur. Homil.36. super Mat. & habetur de consecr. dist.4. c. Sine ad q. Oroſij qu. 59. tom.4 & habetur de consecr. dist.4.cap. quamuis. Auguſt.ad Mat.epiſt.

& in signum detestationis hæreticorum. Sunt tamen nonnulli doctorum, vt Cyprianus & alij quidam, qui dicere videntur ab hæreticis non posse tradi baptismum: & eos esse rebaptizandos cùm veniunt ad Ecclesiam, qui ab illis dicuntur baptizati. Sed hoc de illis verum est, qui extra formam Ecclesiæ baptizare præsumunt. Cyprianus tamen ibi à veritate deuiasse videtur, qui ait de hæretico: Quomodo sanctificare aquam potest cum ipse immundus est, & apud quem spiritus sanctus non est, cùm Dominus dicat in lege: Quæcunque tetigerit immundus, immunda erunt: quis potest dare quod ipse non habet? Hoc ergo ex ignorantia eum dixisse Augustinus innuit, dicēs: Martyrem Cyprianum glorioſum, qui apud hæreticos vel schismaticos datum baptismum nouerat cognoscere, dum eos nimis detestaretur, tāta eius merita vsque ad triumphum martyrij secuta sunt, vt & charitas qua excellebat luce obumbratio illa fugaretur: & si quid purgandum erat, passionis falce tolleretur. Nec nos qui baptismi veritatem & hæreticorum iniquitatem agnoscimus, ideo Cypriano meliores sumus, sicut nec Petro: quia Gentes iudaizare non cogimus.

203. to.2. & habetur de consecr. dist. 4.c.re baptizare. Optimoquo rundam, epi.12.li.1. super illud Eccl.34. a Ab immūdo quid mund. Nūc 19. d. & Leuit.5.7. & 11. De vnico bap. c.13. to.7. ad Gala.2. Comment. a. 4.cap. De consec. dist.4.eodē modo Hierony. super epi. ad Ro. De consec. dist.4.quæ in mater no.lib.1.de summo bono.c.24. Ad Dardanum de præsentia Dei ep.57 post mediū Hiere.1. b & Luc.1.b Malac.1.a

Quòd nullus in materno vtero baptizetur. B

HOC etiam sciendū est, quòd licet ter immergatur propter mysterium Trinitatis, tamen vnum baptisma reputatur: illud etiam ignorandum nō est, quòd in materno vtero nullus baptizari potest, etiam si mater baptizetur. Vnde Isidorus: Qui in maternis vteris sunt, ideo baptizari non possunt: quia qui natus adhuc secundùm Adam non est, secundùm Christum non potest renasci, neque regeneratio in eum dici potest, quem generatio non præcessit. Item Augustinus: Non potest quisquam renasci antequàm natus sit. Si verò opponitur de Hieremia & de Ioanne Baptista, qui ab vtero sanctificati leguntur, quod etiā de Iacob quidem putant, dicimus, sanctificatio ibi accipitur interior emundatio, in miraculis diuinæ potentiæ esse habendum, vt Augustinus ait, ambiguè super hoc loquens: Si vsque adeò, inquit, in illo puero accelerauit vsus rationis & voluntatis, vt intra materna viscera iam posset agnoscere & credere, quod in aliis paruulis exigat ætas, vt possint, in miraculis habendū esse diuinæ potentiæ, non ad humanæ trahendum exemplum naturæ. Nam quando

Ead.epist. 34.in medio,nu.22. quando voluit Deus, etiam iumentum locutum est. Idem. De Hieremia legitur. Priusquàm exires de ventre, sanctifi-

Hier.1.b. caui te. Illa tamen sanctificatio, qua efficimur templũ Dei,

1.Cor.3.d non nisi renatorũ est. Nisi enim quis renatus fuerit ex aquæ

Ioan.3.a & spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei. Nemo

Lucæ 1.c autem renascitur nisi priùs nascatur. Vnde illa sanctificatio

Ambr. & Bed. super 1.Ca.Luc. potest secundum prædestinationem accipi. Ecce videtur dubitanter loqui, qui etiam in eodem dicit: Non dictum est, quia credidit infans in vtero, sed exultauit: nec Elisabeth dicit, exultauit in fide, sed exultauit in vtero meo. Et potuit esse hæc significatio tantæ rei à maiori cognoscendæ iudicium, non à paruulo cognitæ. Absque assertione de hac sanctificatione loquitur, non definiens qualiter intelligenda sit illa sanctificatio: an sit signum futuræ rei, an veritas iustificationis per spiritum factæ. Sed melius est vt dicamus illos propter communem legem in vteris iustificatos, & gratia præuentos dimissis omnibus peccatis, quod etiam multis sanctorum testimoniis docetur. C

Si baptismus sit verbis corruptè prolatis.

In epistol. quæ incipit: Reuerendissimo & sanctiss. simo. De consec. dist.4.cap. Retulerũt. QVÆRI etiam solet, si corruptè proferantur verba illa, an baptismus sit. De hoc Zacharias Bonifacio scribit: Retulerunt mihi nuntij tui, quòd fuerit sacerdos in eadem prouincia, qui Latinam linguam penitùs ignorabat: & dum baptizaret, nescius Latini eloquij, infringens linguam diceret: Baptizo te in nomine patria & filia & spiritus sancta: & propter hoc considerasti rebaptizare. Sed si ille qui baptizauit, non errorem inducens vel hæresim, sed pro sola ignorantia Romanæ locutionis, infringendo linguam baptizans dixisset, non possumus consentire vt denuò baptizetur. D

Leo Papa.

De consec. dist.4.c. si nullo exemplo. PRÆTEREA sciendum est quòd illi, de quibus nulla extant indicia inter propinquos, vel domesticos vel vicinos, à quibus baptizati fuisse doceantur, agendum est vt renascantur ne pereant: in quibus quod non ostenditur gestum,

Leonis epist. 1.ad Rusticum epist. 9.nu.70. ratio non finit vt videatur iteratum. Conferendum eis videtur, quod collatum esse nescitur: quia non temeritas interuenit præsumptionis, vbi est diligentia pietatis. De

De illo qui pro ludo immergitur. E

Libr.7.de bap.& cõtra Don.c. 35.& hab. de consecr. dist.4. Solet etiam quæri. SOLET etiam quæri, de illo qui iocans, sicut minus, commemoratione tamen Trinitatis immergitur, vtrùm baptizatus sit. Hoc autem Augustinus non definit, ita inquiẽs: Si totum ludicrè & mimicè & ioculariter ageretur, vtrùm reprobandus esset baptismus qui sic daretur, diuinum iudicium per alicuius reuelationis miraculum oratione implorandum esse censerem. Videtur tamen sapientibus non fuisse baptisma: vt cùm aliqui in balneum vel in flumen mergantur in nomine Trinitatis, non est tamen baptismus, quia non intentione baptizandi illud geritur. Nam in hoc & in aliis sacramentis sicut forma est seruanda: ita & intentio illud celebrandi est habenda. Illud etiam non te moueat, quod quidam non ea fide paruulos ad baptismum ferunt, vt per spiritum ad vitam regenerentur æternam, sed eos putant hoc remedio temporalem accipere sanitatem, non enim proptereà illi non regenerantur, quia nec ab illis hac intentione offeruntur.

Quòd duo tempora erant in quibus baptizabantur homines. F

Libr. 7. de bap. & cõtra Don. c. 35. & hab. de consecr. dist. 4. Soleti etiam quæri. Augustin. ad Bonif. epi. 23. in med. & habetur de cons. di. 4. non te moueat. Leo Papa in epist. ad vniuersos per Siciliã constitutos q. 4. in ordine & habetur de cõsecr. d. 4. c. duo tempora. & c. si quæ necessitate. 2. li. de officijs c. 24. de cõs. dist. 4. cap. Paruuli. De consec. dist. 4. cum pro paruulis. Ex Aug. li. 4. de bapt. cõtra Do-

AGNOSCENDVM est etiam in baptizandis electis duo tempora esse seruanda, id est, Pascha & Pentecosten: vt in sabbato Paschæ vel Pentecostes baptismi sacramentum celebretur. Qui verò necessitate mortis vel periculi vrgentur, omni tempore debent baptizari.

De responsione patrinorum. G

PORRÒ cuncti ad baptismum venientes, fidem suam profiteri debent, & exponere ad quid petendum venerint ad Ecclesiam. Vnde etiam à baptizando quæritur: Quid venisti ad Ecclesiam petere? Qui si adultus est, pro se respondet: Fidem, id est, sacramentum fidei, & doctrinam. Ita etiam per singula interrogatus, respondet se credere in patrem & filium & spiritum sanctum. Si autem paruulus est, non valens credere vel loqui, alius pro eo respondet, vnde Isidorus: Paruuli alio profitente baptizantur, qui adhuc loqui vel credere nesciunt: sicut etiam pro ægris, mutis, vel surdis alius profitetur dum baptizantur, sic & de pœnitentibus agendum est. Si verò pro eo qui respondere potest alius respondeat, non itidem valet, sicut dictum est: Ætatem habet,

pro

*natiſtæs. cap.24. Ioan.9.c Ex quoſenſu pro paruulo dicatur, credo & fidem peto. De conſec. diſt. 4. nihil eſt aliud ex epi. ad Bonifa. 23. in fine. * aliàs, fidei. De conſec. diſt.4. Prima igitur ex Auguſt.lib.2. de Symbo. ad catech. c. 1. & 2. & lib. 4. cap.1.*

pro ſe loquatur. Si verò quæritur ex quo ſenſu pro paruulo dicatur credo,vel fidem peto:dicimus de ſacramento fidei id eſſe intelligendum, quod reſpondetur petere cum defertur ad Eccleſiam, & habere fidem cùm baptizatur: vt ſit ſenſus cùm dicitur: Fidem peto, id eſt, ſacramentum fidei præſto ſum recipere. Credo,id eſt,ſacramentum fidei ſuſcipio,quod eſt:Hic paruulus præſto eſt ſacramentum fidei accipere, vt de Auguſtinus: Nihil eſt aliud credere quàm fidem habere: & ideo cùm reſpondetur credere paruulus,qui fidei nondum effectum habet, reſpondetur fidem habere propter fidei ſacramentum, & conuertere ſe ad Deum propter * conuerſionis ſacramentum. Sed adhuc quæritur ex quo ſenſu pro paruulo reſpõdeatur:Credo in Deum patrem,& in Ieſum Chriſtum & in ſpiritum ſanctum. Nunquid de ſacramento fidei, an de fide mentis ibi agitur? Si de ſacramento, cur nominatim diſtinguuntur perſonæ? Si verò de fidei affectu,quomodo verum eſt,cùm ea paruulus careat? An illud facturus pardo uulus ſpondetur cùm creuerit,ſicut & omnibus pompis diaboli ſpondetur abrenunciare: quod ſi non ſeruauerit factas adultus, tenebitur ipſe, vel ſponſor? Sanè etiam dici poteſt ibi ſponderi pro paruulo, quod ad maiorem ætatem ſi veneſacro ſignat chriſmate. Hoc ſacramentum ab aliis perfici nõ rit, & pompis diaboli renunciabit, & ſanam fidem tenebit, cuius tunc ſacramentum recipit. Hac autem ſponſione paruulus pro quo fit, tenebitur, non ſponſor:ſi tamen vt cautio impleatur,quantùm in ſe eſt, operam dederit, quia exigitur à patrino, vt ſit diligens circa eum pro quo ſpopondit, ſolliciſtis, de hoc Auguſtinus:Certiſſimam emiſiſtis cautionem, qua renunciare pompis diaboli ſpopondiſtis.*

De catechiſmo & exorciſmo.

De inſtit. cler. c.25. & habetur de conſecr. diſt.4. ante baptiſ. In lib.1.de Symbol.ad catech.c.1.

Illa autem interrogatio & reſponſio fidei ſit in catechiſmo, cui additur exorciſmus. Ante baptiſmum enim fit catechiſmus & exorciſmus, poſt catechiſmum ſequitur exorciſmus: vt ab eo qui iam fide inſtructus eſt, aduerſarius virtus pellatur. Exorciſmus de Græco dicitur in Latinum Adiuratio, Catechiſmus, Inſtructio. Catechizare eſt inſtruere, vt de Symbolo ac rudimentis fidei. Exorcizare eſt adiurare, vt: Exi ab eo ſpiritus immunde. Symbolum eſt ſignum vel collatio. Signum, quia eo fideles ab infidelibus diſcernuntur. Collatio, quia ibi totius fidei ſufficientia & integritas

integritas eſt collata. Catheciſmus & exorciſmus neophytorum ſunt, magiſque ſacramentalia quàm ſacramenta dici debent. Neophytus nouitius interpretatur vel rudis: & dicitur Neophytus nuper ad fidem conuerſus, vel in diſciplina religioſæ conuerſationis rudis. Hæc ergo præcedunt baptiſmum: nõ quòd ſine iſtis non poſſit eſſe baptiſmus verus, ſed vt baptizandus de fide inſtruatur,& ſciat cui debitor fiat deinceps, & diaboli poteſtas in eo minuatur. Vnde Rabanus, Ante baptiſmum catheciżandi debet in homine præuenire officium: vt fidei cathecumenus accipiat rudimentũ: & ſciat cui debitor fiat deinceps Item Auguſt. Paruuli exufflantur & exorcizantur, vt ab eis pellatur poteſtas diaboli, ne iam cõtendant eos ſubuertere, ne baptiſmum conſequantur. Non ergo ab infantibus creatura Dei efflatur vel exorcizatur, ſed diabolus, vt recedat ab homine.

& habe. de conſecr. diſt.4.ſicut noſ. De confirmatione. A quibus perfici & dari poſſit, & habe. de conſecr. diſt.5.cap. Manues. Nota gloſſa.ibidem, de cõſe.di. 4.c. preſb. Et Cre. in regiſt.lib.3. c.9.& 26. De inſtitutione cleri. lib.1.c.30. de conſecr. di.5.c.noniſſimè Vrbanus 1. papa in ep. ad omnes Chriſtianos cuius imitũ,Vrbanus &c. decet omnes Chriſtianos, & de conſ.diſt. 5.c.omnes fideles cr. ca med.

DE CONFIRMATIONE.

Diſtinct. VII. A

Nvnc de ſacramento confirmationis addendum eſt: de cuius virtute quæri ſolet,Forma enim aperte eſt, ſcilicet,verba quæ dicit epiſcopus, cum baptizatos in frontibus poteſt, niſi à ſummis ſacerdotibus:nec tempore Apoſtolorũ ab aliis quàm ab ipſis apoſtolis legitur peractũ, nec ab aliis quam ab illis qui locum eorum tenent,perfici poteſt aut debet. Nam ſi aliter præſumptum fuerit, irritum habetur & vacuum,nec inter eccleſiaſtica reputabitur ſacramenta. Licet autem preſbyteris baptizatos tangere in pectore, ſed nõ chriſmate ſignare in fronte. Virtus autem huius ſacramenti eſt donatio ſpiritus ſancti ad robur: qui in baptiſmo datus eſt ad remiſſionem. Vnde Rabauus,à ſummo ſacerdote per impoſitionem manus paracletus traditor baptizato: vt roboretur per ſpiritum ſanctum ad prædicandum aliis illud, quod ipſe in baptiſmo conſecutus eſt. Item, Omnes fideles per manus impoſitionem epiſcoporum, poſt baptiſmum accipere debent ſpiritum ſanctum, vt pleni Chriſtiani inueniantur.

Melchiades in epiſt. ad Hiſpan epiſcopos. B

Scitote vtrumque eſſe magnum ſacramentum, ſed vnum

& habetur de cōs. dist. 5. ca. de his verò.

Vbi suprà de consecr. dist. 5. ca. Nonissimè.

De modo conferendi de consecr. dist. 5. c. vt epi. & ca. vt ieiunii, & c. dictum est.

Li. contra epistolam Parmeniani. 2. c. 12. in fin.

vnum maiori veneratione tenendum, sicut à maioribus datur. Ecce maius dicit sacramentum confirmationis: sed fortè non ob maiorem virtutem & vtilitatem quam conferat, sed quia à dignioribus datur, & in digniore parte corporis fit, scilicet, in fronte: vel fortè quia maius augmentum virtutis præstat, licet baptismus plus ad remissionem valeat. Quod videtur innuere Rabanus dicens, In vnctione baptismi spiritum sanctum descendere ad habitationem Deo consecrandam. In hac verò eiusdem septiformem gratiam cum omni plenitudine sanctitatis & virtutis venire in hominem. Hoc sacramentum tantùm à ieiunis accipi, & ieiunis tradi debet, sicut & baptismus: nisi aliter cogat necessitas. Nec debet iterari, sicut nec baptismus, vel ordo. Nulli enim sacramẽto facienda est iniuria: quod fieri putatur, quando nõ iteratur. Sed vtrum aliqua vel nulla iterari possint, quæstio est. Nam de baptismo & ordine quòd non debeãt iterari, apertè Aug. dicit, Vtrunque sacramentum est, & quadam consecratione datur. Illud quidem cùm baptizatur: illud verò cum ordinatur. Ideóque in ecclesia catholica vtrumque non licet iterari, quia neutri facienda est iniuria: quod indubitanter etiam de confirmatione tenendum est, de aliis verò vtrùm iterari valeant vel debeant, posteà disseremus.

DE SACRAMENTO ALTARIS, seu Eucharistiæ.

A

Distinct. VIII.

De Eucharistiæ sacramẽto secũdũ se. Amb. lib. de Initiandis mysterijs. c. 8. Tomo 4.

POst sacramentum baptismi & cõfirmationis sequitur Eucharistiæ sacramentum. Per baptismum mundamur: per Eucharistiam in bono consumamur. Baptismus ęstus viciorum extinguit, Eucharistia spiritualiter reficit. Vnde excellenter Eucharistia dicitur, id est, bona gratia: quia in hoc sacramento non modò est augmentum virtutis & gratiæ: sed ille totus sumitur, qui est fons & origo totius gratiæ.

Exod 16. c

Cuius figura præcessit, quando manna pluit Deus patribus in deserto qui quotidiano cœli pascebantur alimento.

Psal. 77.

Panem angelorum manducauit homo.

Ibidem.

Sed tunc qui panem illum manducauerunt, mortui sunt.

cap. 9.

Iste verò panis viuus, qui de cœlo descendit, vitam mundo tribuit. Manna illud de cœlo,

Ioan. 6. d

cœlo, hoc super cœlum. Illud scatebat vermibus in diem alterum teseruatum: hoc ab omni corruptione alienum. Quicunque religiosè gustauerit, corruptionem nõ videbit. Illud datum fuit Antiquis post transitum maris rubri, vbi submersis Ægyptiis liberati sunt Hebræi: ita hoc cæleste manna nõ nisi renatis præstari debet. Panis ille corporalis populum antiquum ad terram promissionis per desertum eduxit. Hęc esca cælestis fideles huius seculi per desertum transeuntes in cœlum subuehit. Vnde rectè viaticum appellatur: quia in Via nos reficiens, vsque in Patriam deducit. Sicut ergo in mari rubro figura baptismi præcessit, ita in manna significatio dominici corporis. Hæc duo sacramenta demonstrata sunt vbi de latere Christi sanguis & aqua profluxerunt: quia christus per sanguinem redemptionis, & aquam ablutionis nos redimere venit à diabolo & à peccato: sicut Israëlitas per sanguinem agni paschalis ab exterminatore, & per aquã maris rubri ab Ægyptiis liberauit. Huius etiam sacramenti ritum Melchisedech ostendit, vbi panem & vinum Abrahæ obtulit. Vnde vt ait Ambr. intelligi datur anteriora esse sacramẽta christianorum, quàm Iudæorum.

Simile.

Exo. 16. d

Ioan. 19. f

Simile.

Exo. 12. b

Gen. 14. d

De sacramentis. lib 4. cap. 3. in. Tom. 4. d

De institutione sacramenti. B

HIc etiam alia considerãda occurrunt quatuor, scilicet, sacramentum, institutio, forma, & res. Sacramentum Dominus instituit, quando post typicum agnum corpus & sanguinem suum Discipulis in cœna porrexit. Vnde Eusebius Emisenus, Quia corpus absumptum ablaturus erat ab oculis, & illaturus syderibus, necesse erat vt die cœnæ sacramentum nobis corporis & sanguinis consecraret: & coleretur iugiter per mysterium quod semel offerebatur in precium.

Mat. 26. c

De consec. dist. 2. cap. Quia corpus.

De forma. C

FORMA verò est, quam ipse ibidem edidit dicens, Hoc est corpus meum: & pòst, Hic est sanguis meus. Cùm enim hæc verba proferuntur, conuersio fit panis & vini in substantiam corporis & sanguinis christi: reliqua ad laudem Dei dicuntur. Vnde Ambros. Sermone christi hoc conficitur sacramentum, quia sermo christi creaturam mutat: & sic ex pane fit corpus christi, & vinum cum aqua in calicem missum sit sanguis consecratione verbi cœlestis. Consecratio quibus fit verbis? attende quæ sunt verba: Accipite & comedite ex eo omnes, hoc est corpus meum, & iterum,

Mat. 16. c

In lib. de sacra. 4. cap. 4. Tomo 4.

Mat. 26. c

Accipite & bibite ex hoc omnes: hic est sanguis meus. Per reliqua omnia quæ dicuntur, laus Deo refertur, oratio præmittitur pro populo, pro regibus. Item August. Credendum est quod in verbis christi sacramenta conficiantur: reliqua omnia nihil aliud sunt quàm laudes, vel obsecrationes fidelium & petitiones. Ecce quæ sit institutio & forma huius sacramenti. Vbi consideratione dignum est, quare illud sacramentum post cœnam dedit Discipulis. Dominus igitur Iesus ad inuisibilia paternæ maiestatis migraturus, celebrato cum Discipulis typico pascha, quoddam memoriale eis cõmendare volens sub specie panis & vini corpus & sanguinem suum ita eis tradidit, vt ostenderet legis veteris sacramenta, inter quæ præcipuum erat agni paschalis sacrificiũ, in morte sua terminari, ac legis nouæ sacramenta substitui, in quibus excellit mysterium Eucharistiæ. Ideo etiã post alia dedit, vt hoc vnum arctiùs memoriæ Discipulorum infigeretur, & ab ecclesia deinceps frequentaretur. Sed non exinde disciplinam sanxit in posterum, vt post alios cibos sumatur, sed potiùs à ieiunis sumi oportet: sicut Apostolus docet, vt singulari reuerentia diiudicetur, id est, discernatur ab aliis cibis, quòd Dominus Apostolis disponendum reliquit, vnde Aug. Apparet, cùm primo acceperunt Discipuli Eucharistiã, non eos accepisse ieiunos: non ideo tamen calumniandũ est vniuersæ ecclesiæ, quòd à ieiuniis sumitur semper. Placuit enim spiritui sancto, vt in honore tanti sacramenti, prius in os christiani dominicũ corpus intraret, quàm alij cibi: ideo vbique mos iste seruatur. Non enim quia post cibos dedit Dominus, ideo pransi vel cœnati illud accipere debent, vt illi faciebant quos Apostolus redarguit. Nam Saluator, quò vehementius commendaret mysterij illius altitudinem, vltimum hoc voluit infigere cordibus & memoriæ Discipulorum, à quibus ad passionem digressurus erat. Quo autem ordine deinceps sumeretur, Apostolis, per quos ecclesias dispositurus erat, reseruauit docendum.

Lib. 4. de Sacramen. c.4. to. 4. & de cõse. dist. 2. Panis est.
Ambr. ib. cap. 5.
Ibid. ca. 4.
1. Tim. 2. a De consec. dist. 2. ca. Vtrũ sub si. & Aug. epi. 59. in tom. 2.
Quare post alium cibum dedit corpus & sanguinem discipulis.
1. Cor. 11. e Ad Ianuarũ epist. 118. circa finẽ. to. 2. De consec. dist. 2. ca. Liquidò ap. 1. Cor. 11. d
August. de Ciui. Dei lib. 10. ca. 3. to. 5. & de consecr.

De sacramento & re.

NVNC quid ibi sacramentum sit, & quid res videamus. Sacramentum est inuisibilis gratiæ visibilis forma. Forma ergo panis & vini quæ ibi videtur, est sacramentum, id est, signum

gnum sacræ rei: quia præter speciem quam ingerit sensibus, aliquid aliud facit in cognitionem venire. Tenent ergo species vocabula rerum quæ antè fuerunt, scilicet, panis & vini. Huius autem sacramenti gemina est res, vna, scilicet, contẽta & significata, altera significata & non contenta. Res contenta & significata est caro Christi, quam de Virgine traxit, & sanguis quem pro nobis fudit. Res autem significata & nõ contenta est vnitas ecclesiæ in prædestinatis, vocatis, iustificatis, & glorificatis. Hæc est duplex caro Christi, & sanguis. Vnde Hieron. dupliciter, inquit, intelligitur caro Christi, & sanguis eius: vel illa quæ crucifixa est & sepulta, & sanguis qui militis lancea effusus est, vel illa spiritualis ac diuina, de qua ipse ait, Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus: &, Nisi manducaueritis carnem meam, & biberitis meum sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Sunt ergo hic tria distinguenda. Vnum, quod tantùm est sacramentum: alterum quod est sacramentum & res, & tertium, quod est res & non sacramentum. Sacramentum & nõ res, est species visibilis panis & vini. Sacramentum & res, caro christi propria & sanguis. Res & non sacramentum, mystica eius caro. Porrò illa species visibilis sacramentum est geminæ rei: quia vtramq; rem significat, & vtriusque rei similitudinem gerit expressam. Nam sicut panis præ cæteris cibis corpus reficit & substentat, & vinum hominem lætificat atque inebriat: sic caro Christi interiorem hominem plus cæteris gratiis spiritualiter reficit & saginat: vnde, Calix meus inebrians, quàm præclarus est. Habet etiam similitudinem cum re mystica, quæ est vnitas fidelium: quia sicut ex multis granis cõficitur vnus panis, & ex pluribus acinis vinum in vnum confluit: sic ex multis fidelium personis vnitas ecclesiastica constat. Vnde Apostolus, Vnus panis & vnum corpus multi sumus, &c. Vnde Aug. Vnus panis & vnum corpus ecclesia dicitur, pro eo quòd sicut vnus panis ex multis granis, & vnũ corpus ex multis membris componitur: sic ecclesia ex multis fidelibus charitate copulante connectitur. Hoc mysterium pacis & vnitatis nostræ christus in sua mensa consecrauit: qui accipit hoc mysterium vnitatis, & non tenet vinculum pacis, non accipit hoc mysterium pro se, sed contra se. Cuius etiam sacramentum est corpus christi proprium de Virgine sumptũ: quia vt corpus christi ex multis membris purissimis & im-

dist. ca. Sacrificiũ Greg. in Hom. Paschali, & habetur de cõse. dist. 2. cap. Species. Rom. 8. f Comment. ad 1. cap. epist. ad Ephes. in medio. to. 9. & habe. de consecr. dist. 2. Ioan. 6. f De tribus quæ hic possunt distingui. Psal. 103. Psal. 22. 1. Co. 10. d De Sacramenti fidelium. De consec. dist. 2. cap. quia passus. §. donec. minus noster.

maculatis constat,ita societas ecclesiastica ex multis personis à criminali macula liberis consistit. In cuius rei typo fa-
Augusti. de Blasphemia spiritus sancti. Exo. 25. a cta est arca Domini de lignis Sethim:quę sunt imputribilia, & albæ spinæ similia.

DE DVOBVS MODIS MANducandis.

Distinct. IX. A

De Eucharistiæ sacramento per cōparationem ad suscipiētes vel manducantes. De Verbis Domini, & habetur de consecr. dist. 2. ca. Quid est Christum.

ET sicut duæ sunt res illius sacramenti, ita etiā duo modi manducandi. Vnus sacramētalis,scilicet, quo boni & mali edunt:alter spiritualis,quo soli boni manducant. Vnde Aug. Quid est christum manducare? Non est hoc solùm in sacramento corpus eius accipere: multi enim indignè accipiunt,sed in ipso manere, & habere ipsum in se manentem. Spiritualiter enim manducat qui in vnitate christi & ecclesiæ,quam sacramentum significat,manet. Nam qui discordat à christo,nec carnem christi manducat, nec sanguinē bibit: etsi tantæ rei sacramētum ad iudicium sui quotidie accipiat. Spiritualem manducationem Aug. distinguens à sacramētali ait,Vt quid paras ventrem & dentem?crede, & manducasti.

Tract. 25. super Ioā. Aug. trac. 26. super Ioan. in tomo 9. Aug. in li. de Remedio pœnitentiæ de conse. dist. 2. ca. quomodo. Ioan. 6. dist. 2. Augusti. de Sacramentis fidelium.

Credere enim in eum,hoc est comedere panem & vinū. Qui credit in eum,manducat eum. Item, Quomodo manducadus est christus? Quomodo ipse dicit, Qui manducat carnē meam & bibit sanguinem meum,in me manet, & ego in eo. Si in me manet,& ego in eo,tunc bibit: qui verò in me non manet,nec ego in illo:& si accipit sacramētum,acquirit magnum tormentum. Item,Nulli ambigendum est tunc quenquam corporis & sanguinis Domini participem fieri,quādo christi membrum efficitur: nec alienari ab illius panis calicisque cōsortio, etiam si antequam illum panem edat & calicem bibat, de hoc seculo in vnitate corporis christi constitutus abscedat:quia illius sacramēti beneficio non priuatur, quando ille habere hoc quod illud sacramentum signat inuenitur. In illo enim sacramento corpus & sanguinē suum nobis commendauit,quod & fecit nosipsos. Nam & nos corpus ipsius facti sumus. Item, Qui discordat à christo, non manducat carnem eius, nec sanguinem bibit: etsi tantæ rei sacramentum ad iudicium sibi quotidie accipit.

De

De errore quorundam,qui dicunt à bonis tantùm corpus Christi sumi. B

De consec. dist. 2. ca. quia pas- sus. §. Dominus no- ster. De consec. dist. 2. in 4. li. Dialogorum. super Ioā. Tract. 26. post mediū in tomo 8. 1. Cor. 11. f 2. Co. 12. c Aug. trac. super Ioā. 6. post medium. to. 9. Aug. li. de Baptismo contra Donatistas. 5. cap. 8. in tom. 7. 1. Cor. 11. f

HÆC verba, & alia huiusmodi, vbi de spirituali manducatione agitur,quidam obtuso corde legentes, erroris caligine inuoluti sunt adeò, vt præsumpserint dicere corpus & sanguinem christi à bonis tantùm sumi & non à malis. Sed indubitanter tenendum est à bonis sumi, non modò sacramentaliter,sed & spiritualiter. A malis verò tantùm sacramentaliter,id est,sub sacramento, scilicet,sub specie visibili carnē christi de Virgine sumptam, & sanguinem pro nobis fusum sumi: sed non mysticam, quæ tantùm bonorum est. Quod subditis probatur testimoniis, Greg. Est quidē in peccatoribus & indignè sumentibus vera christi caro, & verus sanguis:sed essentia,non salubri efficientia. Item Aug. Multi indignem accipiūt corpus Domini,de quibus Apost. ait,Qui manducat & bibit calicem Domini indignè, iudicium sibi manducat & bibit: per quod docemur, quàm sit cauendum malè accipere bonum. Ecce enim factum est malum,dū malè accipitur bonum: sicut è contrà Apostolo factum est bonum,cum bene accipitur malum, scilicet, dum stimulus Satanæ patienter portatur. Ergo & mala prosunt bonis, sicut angelus Satanæ Paulo:& sancta obsunt malis, bonis sunt ad salutem,malis ad iudicium. Vnde qui manducat & bibit indignè,iudicium sibi manducat & bibit:non quia res illa mala est, sed quia malus malè accipit quod bonum est. Idem, Indignè quis sumens corpus christi non efficit, vt quia malus est malum sit quod accipit,vel quia non ad salutem accipit,nil accipiat. Corpus enim & sanguis Domini nihilominùs erat in illis,quibus ait Apost. Qui māducat indignè,&c. His aliisque pluribus aperte ostenditur,quòd etiam à malis verum corpus Christi & sanguis sumitur: sed sacramentaliter,non spiritualiter.

De intelligentia quorundam verborum ambiguorum. C

In glos. ſ. Corint. 2. Quotiens- cunque rem.

SECVNDVM hos duos modos sumendi intelligentia quorundam verborum ambiguè dictorum distinguenda est. Ait enim Aug Bonus accipit sacramentum & rem sacramenti: malus verò sacramentum & non rem. Sacramentum hîc dicit corpus Christi proprium, de Virgine natum: rem verò spiritualem Christi carnem. Bonus ergo vtranque Christi carnem accepit. Malus verò tantùm sacramentum, id

est,corpus Christi sub sacramento, & non rem spiritua-
Item,Non manducans,manducat, & manducans non mã-
cat:quia non manducans sacramentaliter, aliquando mãdu-
cat spiritualiter,& è conuersò. Et qui manducant spiritua-
ter,veritatem carnem & sanguinis dicuntur sumere:quia ip-
sam efficientiam habent,id est, remissionem peccatorũ, pro
qua videtur orari cùm dicitur, Perficiant in nobis Domine
quæsumus tua sacramenta quod continent:vt quod nũc spe-
cie gerimus, rerum veritate capiamus. Rerum veritatem di-
cit ipsam efficientiam:quasi dicat, Per hæc sacramẽta præsta,
vt sicut sacramentaliter carnem Christi sumimus, ita spiri-
tualiter sumamus. Vel petit sacerdos, vt Christus, qui nunc
verè sub specie panis & vini sumitur,manifesta visione,sicut
in essentia diuinitatis est,quandoque accipiatur. Constat er-
go à bonis & à malis sumi corpus Christi: sed à bonis ad sa-
lutem,à malis ad perniciem.

In cõplenda missa. Gregor. in Hom. pas. quæ est 22.

DE HÆRESI ALIORVM, QVI DICVNT corpus Christi non esse in altari,nisi in signo.

Distinct. x.

De sacramento Eucharistiæ quantũ ad cibum qui manducatur respõdens sophisticis rationibus illorũ qui dicũt corpus Christi verũ in altari non esse. Aug. super Psal. 94.nõ longè à fine

SVNT & alij præcedentium insaniam transcendẽtes: qui Dei virtutem iuxta modum naturalium rerum metiẽtes, audacius ac periculosius veritati contradicunt,asserentes in altari non esse corpus Christi vel sanguineum: nec substantiam panis vel vini in substantiam carnis & sanguinis conuerti,sed ita Christum dixisse: Hoc est corpus meum, sicut Apostolus dixit,Petra autem erat Christus. Dicunt enim ibi esse corpus Christi tantum in sacramento,id est,in signo, & tantùm in signo manducari à nobis. Qui errandi occasionem sumunt à verbis Veritatis, vnde prima hæresis facta est in discipulis Christi. Cùm enim diceret, Nisi quis manducauerit carnem meam,& bibebit sanguinem meum,non habebit vitam æternam: illi non intelligentes dixerunt, Durus est hic sermo:quis potest eum audire?& abierunt retrò: Illis discedentibus instruxit duodecim qui remanserant. Spiritus est,inquit,qui viuificat:caro nihil prodest. Verba quæ locutus sum vobis,spiritus & vita sunt. Intellexisti spiritualiter? spiritus & vita sunt. Intellexisti carnaliter? etiam sic spiritus & vita sunt, sed ibi non sunt. Spiritualiter intellige quæ locutus

sum. Non hoc corpus quod videtis manducaturi estis, & bibituri illum sanguinem,quem effusuri sunt qui me crucifigent. Sacramentum aliquod vobis commendaui,spiritualiter intellectum viuificabit vos:caro autẽ non prodest quicquam. Sunt etiam & alia,illorũ insaniæ fomitem ministrantia. Ait enim Augustinus: Donec seculum finiatur,sursum est Dominus: sed tamen etiam hîc nobiscum est veritas Domini. Corpus enim in quo resurrexit, in vno loco esse oportet:veritas autem eius vbique diffusa est. Item, Vna persona est Deus & homo, vbique per id quod est Deus in cælo: per id quod homo est Christus. Dicit etiam: Pauperes semper habetis vobiscum,me autem nõ semper habebitis. His aliisque vtuntur prædicti hæretici in assertionem sui erroris.

enarrationis in illũ Psalmum in tom.8. Ioan.6.g

Augustad Dardanũ epist.57.nõ lõgè à principio,in tomo 2. Matt.26.

Determinatio præmissorum. B

QVÆ ex eadem ratione omnia accipienda sunt, nõ enim verbis his negatur verum corpus Christi à fidelibus sumi vel in altari esse, sed his Veritas Apostolos & in eis nos instruxit, quòd ipsius corpus non per partes discerptum, vt putauerunt illi discipuli, qui retrò ierunt,sed integrum:nec visibiliter in forma humana,sed inuisibiliter sub forma panis & vini corpus & sanguinem nobis traderet. Quem sensum Augustinus confirmat dicens,ipsum quidem,& non ipsum corpus quod videbatur, mãducatur:ipsum quidem inuisibiliter, non ipsum visibiliter. Item, Etsi necesse est illud celebrari, necesse est tamen inuisibiliter intelligi. Ita etiam intelligendum est corpus Christi esse in vno loco, scilicet visibiliter in forma humana: veritas tamen eius, id est, diuinitas vbique est,veritas etiam eius,id est,verum corpus in omni altari est, vbicunque celebratur. Sic etiam illud intelligẽdum est. Pauperes semper habetis vobiscum, me autem non semper habebitis,secundum corporalem præsentiam scilicet, qua cum hic conuersabatur. Similiter per id quod homo est, in cælo est,scilicet visibiliter: inuisibiliter autem est in altari, quia non in forma humana apparet,sed forma panis & vini operitur. Vnde & inuisibilis caro eius dicitur,quæ verè est in altari. Sed quia in specie sua non apparet, inuisibilis dicitur. Ait enim Augustinus: Hoc est quod dicimus, quod modis omnibus approbare contendimus: Sacrificium Ecclesiæ duobus

Ioan.6.g

In epist.ad Hyreneũ, & habetur de consecr. dist.2.cap.

In lib.sententiarum Prosperi. Non hoc. Matt. 26.

& habetur de consecr. dist. 2. cap. hoc est.

confici, duobus constare: visibili elementorum specie, & invisibili Domini nostri Iesu Christi carne & sanguine, sacramento, & re sacramenti, id est, corpore Christi: sicut & Christi persona constat & cõficitur ex Deo & homine, cùm Christus sit verus Deus & homo, quia omnis res illarum rerum naturam & veritatem in se continet, ex quibus conficitur. Conficitur autem sacrificium Ecclesiæ duobus, sacramento & re sacramenti, id est, corpore Christi. Est ergo sacramentum & res sacramenti, idem corpus Christi. Ecce inuisibilem dixit carnem Christi, quia forma panis operta sumitur & tractatur. Idémque corpus Christi dixit esse sacramentum & rem: ex quo confirmatur quod suprà diximus. Deinde addit quod magis mouet Lectorem: Caro, inquit, eius est, quã sub forma panis opertam in sacramento accipimus: & sanguis eius, quem sub vini specie ac sapore potamus. Caro, videlicet carnis, & sanguis sacramentum est sanguinis, carne & sanguine, vtroque inuisibili, intelligibili & spirituali significatur corpus Christi visibile & passibile, plenum gratia & diuina maiestate.

Caro Christi inuisibilis, intelligibilis & spiritualis. Ibidẽ vbi suprà.

c

Quæ sit intelligentia præmissorum.

Attende his diligenter, quia tropo quodam vtitur hîc Augustinus, quo solent res significantes rerum sortiri vocabula quas significant. Hîc enim visibilis species panis vocatur nomine carnis, & visibilis species vini nomine sanguinis. Inuisibilis verò & intelligibilis dicitur caro Christi: quia secundum illam speciem non videtur caro, sed intelligitur, ita & sanguis. Caro ergo inuisibilis dicitur esse sacramentum carnis visibilis: quia species panis, secundum quam illa non videtur caro, est sacramentum carnis visibilis, quia in carne inuisibili, id est, specie, secundùm quam caro Christi non videtur caro, significatur corpus Christi, quod est visibile & palpabile, vbi in sua forma apparet. Ita & de sanguine accipi deber. Quem sensum confirmat Augustinus aperiens quãliter prædicta intelligenda sint, quia obscurè dixerat, consequenter dicens ita panem vocari corpus Christi, cùm verè sit sacramentum corporis Christi, quod in cruce positum est, sicut ipsa immolatio, quæ fit manibus sacerdotis, vocatur Christi passio, non rei veritate, sed significandi mysterio, & sicut sacramentum fidei dicitur fides. Satis respõsum est hæreticis

De consec. dist. 2. hoc est quod dicimus. §. sicut ergo.

hæreticis, & obiectionibus eorum qui negant verum corpus Christi in altari esse, & panem in corpus, vel vinum in sanguinem mystica consecratione conuerti, dicentes: Quis audeat manducare Dominum suum? Quis etiam audeat dicere quotidie formari corpus Christi de materia, vel substantia quæ non fuit caro Virginis?

Authoritatibus probat verum corpus Christi esse in altari, & in id panem conuerti. D

Hæc & his similia obijciunt illi, in diuino mysterio legem naturæ sectantes: quorum perfidiam subdita conuincũt testimonia. Ait enim Veritas: Accipite, hoc est corpus meũ. Item Ambrosius: Si tantùm valuit sermo Heliæ, vt ignem de cælo deponeret: non valebit tantùm sermo Christi, vt substantias mutet? De totius mundi operibus legitur: quia ipse dixit, & facta sunt, &c. Sermo igitur, id est, filius, qui potuit ex nihilo facere quod non erat, non potest ea quæ sunt, in id mutare quod non erant? Non enim minus est creare, quàm mutare nouas naturas rerum. Item, Si ordinem quærimus, *Mat. 26. c.* *Amb. lib. de his qui mysterijs initiantur.* vitio mixta fœmina generare consueuerat. Liquet ergo quòd *c. 9. in medio, tom. 4.* præter naturæ ordinem Virgo generauit: & hoc quod confitemur corpus ex Virgine est. Quid ergo hîc quæris naturæ *4. Reg. 9.* ordinem in Christi corpore, cùm præter naturam sit ipse partus ex Virgine? Item, Ante benedictionem alia species nominatur, post consecrationem corpus significatur. Ante consecrationem aliud dicitur, post consecrationem sanguinis nuncupatur. Tu dicis: Amen, id est, verum est. Quod sermo *Gene. 1. & Psal. 22.* *Ibidem.* *Ibidem.* *August. in lib. senten. Pro. & de consec. dist. 2. nos autem.* sonat, affectus sentiat. Item Augustinus: In specie panis & vini quam videmus, res inuisibiles, id est, carnem & sanguinem, honoramus: nec similiter pendimus has duas species, quia ante consecrationem pendebamus, cùm fideliter fateamur ante consecrationem panem esse & vinum, quod natura formauit: post consecrationem verò carnem Christi & sanguinem, quod benedictio consecrauit. Item Ambrosius: Panis est in altari vsitatus ante verba sacra: vbi accessit consecratio, de pane fit Christi caro. Quomodo autem potest *Lib. de sacramentis. 4. cap. 4. tomo 4.* quod panis est, esse corpus Christi? Consecratione: quæ fit sermone Christi. Item, Si tanta vis est in sermone Domini, vt incipiant esse quæ non erant: quantò magis operatorius est, vt sint quæ erant, & in aliud commutentur? Et sic quod *Ibidem: & de consecr. dist. 1. pa. nis est.*

erat

erat panis ante consecrationem, iam corpus Christi est post consecrationem: quia sermo Christi creaturam mutat: & ex pane fit corpus Christi, & vinũ cum cum aqua in calicem missum fit sanguis consecratione verbi cælestis. Item Augustinus: Sicut per spiritum sanctum vera Christi caro sine corpus Christi & sanguis consecratur. Corpus Christi & veritas est, & figura. Veritas, dum corpus Christi & sanguis virtute spiritus sancti ex panis viníque substantia efficitur. Figura verò est id quod exteriùs sentitur. Item Eusebius Emissenus: Inuisibilis sacerdos visibiles creaturas in substantiam corporis & sanguinis sui, verbo suo, secreta potestate commutat. Ex his aliisque pluribus constat verum corpus Christi & sanguinem in altari esse, imò integrum Christum sub vtraque specie, & substantiam panis in corpus, vinique substantiam in sanguinem conuerti.

De consec. dist. 2. cap. quia corpus.

DE MODIS CONVERSIONIS.

A

Distinct. XI.

De Eucharisti. sacramento per comparationem ad dispensantes vel conficientes, & primò de confectione.

SI autem quæritur qualis sit illa conuersio, an formalis, an substantialis, vel alterius generis: definire non sufficio. Formalem tamen non esse cognosco: quia species rerum quæ antè fuerant, remanent, & sapor & pondus. Quibusdam ergo videtur substantialis, dicentibus sic substantiam conuerti in substantiam, vt hæc essentialiter fiat illa: cui sensui præmissæ authoritates consentire videntur. B

Oppositio.

SED huic sententiæ sic opponitur ab aliis: Si substantia panis, inquiunt, vel vini conuertitur substãtialiter in corpus vel sanguinem christi: quotidie fit aliqua substantia corporis vel sanguis christi, quæ antè non erat corpus: & hodie est aliquid corpus christi, quod heri non erat, & quotidie augetur corpus christi, atque formatur de materia, de qua in conceptione non fuit factum. Quibus hoc modo respondere potest, quia non ea ratione dicitur corpus christi confici verbo cælesti, quòd ipsum corpus in conceptu Virginis formatum deinceps formetur: sed quia substantia panis vel vini, quæ antè non fuerat corpus christi vel sanguis, verbo cælesti fit corpus & sanguis. Et ideo sacerdotes dicuntur conficere corpus

christi & sanguinem: quia eorum ministerio substantia panis fit caro, & substantia vini fit sanguis christi: nec tamen aliquid additur corpori vel sanguini, nec augetur corpus christi vel sanguis.

Augustinus libro Sententiarum Prosperi. C

Augustinus

SI verò quæris modum quo id fieri possit, breuiter respondeo: Mysterium fidei credi salubriter potest, inuestigari salubriter non potest. Quod ergo corpus christi panis mutatione in id, non augmentatur, nec sanguis ex vini conuersione eius voluntati & potentiæ adscribatur, qui idem corpus de Virgine eduxit: fit ergo substantia illa ista sine eius augmento. Nec tamen concedunt quidam, quòd substantia panis aliquando fit caro christi, etsi fiat caro christi: sicut farina facta est panis, & aqua facta est vinum: nec tamen dicitur: farina est panis, & aqua est vinum. Alij verò concedunt illud quod erat panis vel vinum, post consecrationem esse corpus & sanguinem, non tamen sequitur: Panis est caro christi, vel vinum est sanguis: quia substantia panis vel vini postquàm facta est caro christi vel sanguis, non est substantia panis vel vini, sed caro & sanguis. Ideo distinguendum videtur, cùm dicitur: Substantia panis vel id quod erat panis, modò est corpus christi. Manens enim panis non est corpus christi: sed mutata in id quod facta est, est corpus christi: nec dicimus substantiam panis vel vini materiam esse corporis vel sanguinis Domini, quia non de ea, vt de materia, formatur corpus, sed ipsa formatur in illud, & efficitur illud. Vnde Augustinus: Corpus christi dicimus illud, quod ex fructibus terræ susceptum, & prece mystica consecratum sumimus in memoriam Dominicæ passionis. Quod cùm per manus hominis in illam visibilem speciem perducatur, non sanctificatur vt tam dignum sacramentum, nisi operante inuisibiliter spiritu Dei.

In libro de Trinit. 3. c. 4. in fine eiusdem.

Asserunt quidam dictum panem transire in corpus Christi. D

QVIDAM verò sic dicunt conuersionem illam esse intelligendam, vt sub illis accidentibus, sub quibus erat priùs substantia panis & vini, post consecrationem sit substantia corporis & sanguinis: sic tamen, vt non eis afficiatur, & sic asserunt

asserunt dictum panem transire in corpus christi: quia vbi erat panis, nunc est corpus christi. Quod si est, quid ergo fit de substantia panis & vini? Illi dicunt vel in præiacentem materiam resolui, vel in nihilum redigi. Alij verò putauerũt ibi substantiam panis & vini remanere, & ibidem corpus christi esse & sanguinem: & hac ratione dici illam substantiam fieri istam: quia vbi est hæc, & est illa, quod mirum est. & ipsam substantiam panis vel vini dicunt esse sacramentũ. Sed quòd non sit ibi substantia, nisi corpus christi & sanguis ex prædictis & subditis apertè ostenditur. Ait enim Ambrosius: Panem istum quem sumimus in mysterio illum intelligo vtique, qui manu sancti spiritus formatus est in vtero Virginis, & igni passionis decoctus in ara crucis. Panis enim Angelorum factus est cibus hominum. Vnde Veritas ait: Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi, & iterum: Panis quem ego dabo caro mea est pro mundi vita. Ex his namque duabus sententiis apertè datur intelligi, quia panis ille & iste, non duo, sed vnus panis, & vna caro procul dubiò vnum efficitur corpus. Illud verè, illud sanè quod sumptum est de Virgine, quod resurrexit, & in cælum ascendit. Item Gregorius: Quis fidelium habere dubium possit, in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocem cælos aperiri? In illo christi mysterio Angelorum choros adesse, summa & ima sociari, vnum quid ex inuisibilibus atque visibilibũs fieri? Idem, Eodem momento & in cælum rapitur ministerio Angelorum consociandum corpori christi, & ante oculos sacerdotis in altari videtur. Sicut diuinitas verbi totum implet mundum, ita multis locis illud corpus consecratur. Nec sunt tamen multa corpora christi, sed vnum corpus & vnus sanguis. Ideóque siue plus, siue minus qui inde percipiat, omnes æqualiter corpus christi integerrimè sumunt. Post consecrationem ergo non est ibi substantia panis vel vini, licet species remaneant. Est enim ibi species panis & vini, sicut & sapor. Vnde aliud videtur, aliud intelligitur.

De sacramentis, & allegat. de cõs. di. 2. c. Omnia q. Ioann. 6. e in Homil. Paschali. ca. quid sit sanguis & lib. 4. Dialog. ca. 68. & habetur de consecr. dist. 2.

Quare sub alia specie.

SVB alia autem specie tribus de causis carnem & sanguinem tradidit christus, & deinceps sumendum instituit: videlicet haberet meritum, quæ est de his quæ non videntur: quia fides non habet meritum, vbi humana ratio præbet experimentum. Et ideo etiam, ne abhorreret animus, quod cerneret oculus: quia non habemus in vsu carnem crudam comedere, & sanguinem bibere. Quia ergo christum vorari dentibus fas non est, in mysterio carnem & sanguinem nobis commendauit. Et etiam ideo ne ab incredulis religioni christianæ insultaretur. Vnde Augustinus: Nihil rationabilius, quàm vt sanguinis similitudinem sumamus: & ita veritas non desit, & ridiculum nullum fiat à Paganis quòd cruorem occisi hominis bibamus. Ne ergo hoc fieret, & ne veluti quidam horror etiam cruoris, in similitudinem accipimus sacramentum. Ex præmissis iam liquet, quare sub alia specie & quare sub ista hoc sacramentum Dominus celebrauerit, & celebrari à uobis instituerit.

Gregor. in hom. Pasc.

De consec. dist. 2. cap. sub figura. Habetur de consecr. dist. 2.

Quare sub duplici specie.

SED quare sub duplici specie sumitur, cùm sub alterutra totus sit christus? Vt ostenderetur totam humanam naturam assumpsisse, vt totam redimeret. Panis enim ad carnem refertur, vinum ad animam: quia vinum operatur sanguinem, in quo sedes animæ à Physicis esse dicitur. Ideo ergo in duabus speciebus celebratur, vt animæ & carnis susceptio in christo, & vtriusque liberatio in nobis significetur. Valet enim, vt Ambrosius ait, ad tuitionem corporis & animæ quod percipimus: quia caro christi pro salute corporis, sanguis verò pro anima nostra offertur, sicut præfigurauit Moyses. Caro, inquit, pro corpore nostro offertur, sanguis pro anima: sed tamen sub vtraque specie sumitur totus: quòd ad vtramque valet, quia sub vtraque sumitur Christus. Sed si in altera tantùm sumeretur, ad alterius tantùm, id est, animæ vel corporis, non vtriusque pariter tuitionem valere significaretur. Sub vtraque specie tamen totus sumitur christus: nec plus sub vtraque, nec minùs sub altera tantùm sumitur. Eadem enim ratio est, vt ait Hilarius, in corpore christi, quæ in manna præcessit. De quo dicitur: Qui plus collegerat, non habuit ampliùs: nec qui minùs parauerat habuit minus. Et licet sub vtraque specie sumatur totus christus, tamen non fit conuersio panis nisi in carnem, nec vini nisi in sanguinem. Nec debent dici duo sacramenta, sed vnum: quia sub vtraque specie idem sumitur. Neque debet iterari sacramentum: quia benedictio non reperitur super

Commẽtario ad 11. cap. epistolæ prioris ad Hebræos, in tom. 4.

De consec. dist. 2. cap. vbi pars est. Exod. 16. &

super speciem eandem. Neque aliæ substantiæ in sacrificium veritatis offerri debent: quia de aliis non potest consecrari corpus Christi vel sanguis.

Quare aqua admisceatur. G

De consec. dist. 2. cap. cum omne. Apoc. 17. d

AQVA verò admiscenda est vino, quia aqua populum significat, qui per Christi passionem redemptus est. Calix ergo dominicus iuxta canonum præceptum, aqua & vino mixtus debet offerri: quia videmus in aqua populum intelligi, in vino ostendi sanguinem Christi. Cùm ergo in calice vino aqua miscetur, Christo populus adunatur, & credentium plebs ei in quem credit copulatur: quæ copulatio aquæ & vini sic miscetur in calice Christi, vt mixtio illa non possit separari. Nam si vinum quis tantùm offerat, sanguis Christi incipit esse sine nobis. H

Iulius Papa.

De consec. dist. 2. cap. non debes.

SI verò quæritur, an irritum sit quod geritur, si aqua prætermittatur: audi quod sequitur in eodem canone: Non potest, inquit, calix Domini esse aqua sola, aut vinum solum, nisi vtrunque misceatur.

De consec. dist. 2. cap. sicut in sanctifica.

Item Cyprianus: Calix Domini non est aqua sola, aut vinum solum, nisi vtrunque misceatur: sicut nec corpus Domini potest esse farina sola, nec aqua sola nisi vtrunque fuerit adunatum, & panis vnius compage solidatum. Si quis tamen non intendens introducere hæresim: oblivione vel ignorantia aquam prætermiserit, non videtur esse irritum sacramentum: sed ille grauiter est corripiendus. Nam & Græcorum Ecclesia non apponere aquam dicitur. Quod etiam ex dictis Cypriani videtur posse colligi,

De consec. dist. 2. cap. & scriptura.

ait enim: Si quis de antecessoribus nostris, vel ignoranter, vel simpliciter non hoc seruauerit, quod nos Dominus facere & exemplo & magisterio docuit, potest simplicitati eius indulgentia Domini venia concedi. Nobis verò non potest ignosci, qui nunc à Domino instructi sumus, vt calicem Domini cum vino mixtum, secundùm quod Dominus obtulit, offeramus. Ex hoc videtur, quòd si quis simpliciter vel ignoranter vinum offerat sine aqua, sacramentum conficiat. Aqua verò nullatenùs sine vino potest offerri in sacrificio, nec panis nisi de frumento, nec granum frumenti, nisi redactum fuerit in panem: quia Christus & panem se dicit, & granò frumenti se comparat. Quod ergo supràdictum

Ioan. 6. d

dictum est non posse vinum solum offerri, determinari oportet: recipit enim exceptionem. Non potest, nisi simpliciter vel ignoranter fiat; vel non potest, id est, non debet. Quibusdam tamen videtur hoc generaliter verum. Colligitur etiam ex prædictis, quòd Christus vinum aqua mixtum dedit Discipulis. Corpus verò dedit tale, quale tunc habuit, id est, mortale & passibile. Nunc verò sumitur à nobis immortale & impassibile: nec tamen maiorem habet efficientiam, Eucharistia quoque intincta nō debet dari populo pro supplemento communionis: quia non legitur Christus alicui Discipulorum præbuisse panem intinctum nisi Iudæ. Tunc verò non accepit Iudas corpus Christi, sed tantùm panem: corpus verò & sanguinem Christi antè, cum aliis discipulis perceperat.

Ioan. 12. d Determinatio præmissorum.

Iulius papa, quòd intincta non debet dari hostia populo: & habetur de cons. dist. 2. c. cum omne.

VBI ILLA ACCIDENTIA fundatur. A

Distinct. XII.

De consecrationibus ad confectionem corporis Christi quantum ad fractionem.

SI autem quæritur de accidentibus quæ remanent, id est, de speciebus & sapore & pondere, in quo subiecto fundentur: potiùs mihi videtur fatendum existere siue subiecto, quàm esse in subiecto, quia ibi non est substantia, nisi corporis & sanguinis Dominici, quæ non afficitur illis accidentibus. Non enim corpus Christi talem habet in se formam, sed qualis in iudicio apparebit. Remanent ergo illa accidentia per se subsistentia ad mysterij ritum, ad gustus fidei que suffragium: quibus corpus Christi habens formam & naturam panis tegitur.

De fractione & partitione. B

SOLET etiam quæri de fractione & partitione quæ ibi videtur fieri, vtrùm vera sit: & si ibi vera fractio est, cuius rei sit, vel in qua re fiat. Cùmque non sit ibi alia substantia quàm Christi, si in aliqua substantia est illa fractio, in corpore Christi videtur esse. Sed econtrà, cùm ipsum Corpus incorruptibile sit (quia immortale & impassibile) in ipso non posse esse videtur. Nam & Christus redarguit carnalem sensum Discipulorum, qui putabant carnem Christi, sicut aliam in partes diuidendam, & morsibus dilacerandam. Ideo quibusdam placet, quòd non sit ibi fractio sicut videtur: sed dicitur frangi, quia videtur frangi. Quibus obiicitur quod ait

Ioan. 6. g

Opinio quorundam.

Ambros.

Ambros. Nihil falsi putandum est in sacrificio veritatis: vel sicut fit in Magorum præstigiis, vbi delusione quadam falluntur oculi, vt videant esse quod non est. Ad hoc illi dicunt, *Luc. vlt. cap.* Non fallit nos visus, nec fallitur: quod esset, si crederetur ita frangi, vt videtur. Nec illusio est: quia ad vtilitatem fidei, non ad deceptionem ita fit: sicut & Christus se ostendit duobus Discipulis in via in specie peregrini: nec in eo tamen talis forma erat, sed oculi eorum tenebantur ne eum agnoscerent. c

Aliorum opinio.

Alii verò dicunt, quòd sicut ibi species panis est, & non est ibi res cuius, vel in qua sit illa species: ita est ibi fractio quæ non sit in aliqua re, quia nihil ibi frangitur, quod mirabiliter Dei potentia fieri dicunt, vt ibi sit fractio, vbi nihil frangitur. d

Aliorum opinio.

Confessio Berengarij, & habetur de cons. dist. 2. cap. Ego Berengarius.

Alii tradunt corpus Christi essentialiter frangi & dividi, & tamen integrum & incorruptibile existere. Quod se colligere asserunt ex confessione Berengarij: qui confessus est coram Nicolao papa & pluribus episcopis, panem & vinum quæ in altari ponuntur, post consecrationem non solùm sacramentum, sed etiam verum corpus & sanguinem Christi esse: & sensualiter non solùm sub sacramento, sed in veritate manibus sacerdotum tractari & frangi, & fidelium dentibus atteri e

Sententia probabilior.

Sed quia corpus Christi incorruptibile est, sanè dicipotest fractio illa & partitio non in substantia corporis, sed in ipsa forma panis sacramentaliter fieri: vt vera fractio & partitio sit ibi, quæ fit non in substantia corporis, sed in sacramẽto, id est, in specie. Ne autem mireris vel insultes si accidentia videantur frangi, cùm ibi sint sine subiecto: licet quidam asserant ea fundari in aëre. Est ibi vera fractio & partitio, quæ fit in pane, id est, in forma panis. Vnde Apostolus ait, *1. Co. 10. d* Panis quem frangimus: quia forma panis ibi frangitur, & in partes diuiditur. Christus verò integer manet, & totus est in singulis. Vnde August. *In sermone de verbis euangelij. Ioan. 6. f.* Quando Christus manducatur, vita manducatur. Sed quis audeat manducare dominum suum? & tamen Veritas inuitans nos ad manducandum ait, Qui manducat me, viuit propter me. Nec occiditur Christus vt manducetur, sed mortuos viuificat: quando manducatur, reficit, non deficit: viuit mãducatus, quia surrexit occisus: nec quando manducamus, partes de illo facimus, & quidem in sacramento sic fit. Item. Norunt fideles quomodo manducent carnem Christi, vnusquisque accipit partem suam: vnde & ipsa gratias partes vocantur. Per partes manducatur, & manet integer totus: per partes manducatur in sacramento, & manet integer totus in cælo, manet integer totus in corde tuo. Ideo ista dicuntur sacramenta, quia in eis aliud videtur, & aliud intelligitur: videtur panis & calix, quod & oculi renunciant: quod autẽ fides instruenda postulat, panis est corpus christi, calix est sanguis. Ex his datur intelligi, quòd fractio, & partes quæ ibi videntur fieri, in sacramento sunt, id est, in specie visibili. Ideóque illa Berengarij verba ita distinguenda sunt, vt sensualiter non modò in sacramento, sed in veritate dicatur corpus christi tractari manibus sacerdotum, frangi verò & atteri dentibus verè quidem, sed in sacramenta tantùm. Vera ergo est ibi attritio & partitio: sed in singulis partibus totus est christus. Vnde Hieronym. singuli accipiunt christum dominum, & in singulis portionibus totus est: nec per singulas minuitur, sed integrum se præbet in singulis. Item Hilarius, Vbi pars est corporis, ibi est & totum.

Aug. de cõs. dist. 2.

In sermone quodã, & habetur de cõs dist. 2. ca. singuli accipi.

Quid illæ partes significent.

Quid autem partes illæ significent, Sergius papa tradit inquiens, Triforme est corpus christi. Pars oblata in caelestem missa, corpus christi quod iam surrexit, monstrat: pars comesta, ambulantem adhuc super terram: pars in altari vsque ad finem missæ remanens, corpus iacens in sepulchro significat, quia vsque in finem seculi corpora Sanctorum in sepulchris erunt. Et sicut partes illæ mysticam tenent significationem, ita etiam & fractio passionis christi & mortis est repræsentatio. Vnde ipse ait, Hoc facite in meam commemorationem, id est, in memoriam passionis & mortis meæ. Nam vt ait Ambros. Quia in morte christi liberati sumus, huius in edendo & bibendo carnem & sanguinem, memores esse debemus. Sed caueat quisque ne indignè percipiat quia iudicium sibi manducat. Non est enim

De cõsec, dist. c. tria forme.

Mat. 26. Luc. 22.

De conse. dist. 2. a non iste.

iſte panis qui vadit in corpus, ſed panis vitæ æternæ, qui animæ noſtræ ſubſtãtiam fulcit. Sic ergo viue, vt quotidie mereris accipere, ne accedas indignus. Indignus eſt, qui aliter celebrat myſterium, quàm Chriſtus tradidit: vel qui habens mortale peccatum accedit. Ergo etſi ſint peccata quotidiana, vel non ſint mortifera, antequàm accedas dimitte debitoribus tuis. Si dimittis, dimittetur tibi: & ſic ſecurus accede. Panis enim ſalutaris eſt, non venenum. Si ita accedis, ſpiritualiter manducas. Spiritualiter enim manducat, qui innocentiam ad altare portat.

Heb. 7. d Super Pſal. 20. & habetur de cõſec. diſt. 2. ca. ſemel.

Si illud ſit ſacrificium, & ſi ſepiùs immoletur Chriſtus. G

POST hæc quæritur, ſi quod gerit ſacerdos, propriè dicatur ſacrificium, vel immolatio: & ſi Chriſtus quotidie immoletur, vel ſemel tantùm immolatus ſit. Ad hoc breuiter dici poteſt, illud quod offertur & cõſecratur à ſacerdote vocari ſacrificium & oblationem: quia memoria eſt & repræſentatio veri ſacrificij, & ſanctæ immolationis factæ in ara crucis. Et ſemel Chriſtus mortuus in cruce eſt, ibique immolatus eſt in ſemetipſo, quotidie autẽ immolatur in ſacramento, quia in ſacramento recordatio fit illius quod factum eſt ſemel. Vnde Aug. Certum habemus quia Chriſtus reſurgens ex mortuis iam non moritur, &c. tamen ne obliuiſcamur quod ſemel factum eſt, in memoria noſtra omni anno fit, ſcilicet quoties Paſcha celebratur. Nunquid toties Chriſtus occiditur? ſed tantùm anniuerſaria recordatio repræſentat quod olim factũ eſt: & ſic nos facit moueri, tanquam videamus Dominum in cruce. Item ſemel immolatus Chriſtus in ſemetipſo: & tamẽ quotidiæ immolatur in ſacramento. Quod ſic intelligendum eſt, quia in manifeſtatione corporis & diſtinctione membrorum ſemel tantùm in cruce pependit, offerens ſe Deo patri hoſtiam redemptionis efficacem, eorum ſcilicet quos prædeſtinauit. Itẽ Ambroſius, in Chriſto ſemel oblata eſt hoſtia ad ſalutẽ potens, quid ergo nos? Nõnne per ſingulos dies offerimus? Etſi quotidie offeramus, ad recordationẽ eius mortis ſit: & vna eſt hoſtia, non multæ. Quomodo vna, & non multæ? quia ſemel immolatus eſt Chriſtus. Hoc autem ſacrificium exemplum eſt illius: idipſum

Aug. in lib ſenten. Proſpe. & habetur de cõſecr. diſt. 2. c. Semel immolatus. Super epiſt. ad Hebr. & allegatur de conſec. diſt. 2. c. in Chriſto.

ipſum, & ſemper idipſum offertur: proinde hoc idem eſt ſacrificium, alioquin dicetur, quoniam in multis locis offertur, multi ſunt Chriſti: non, ſed vnus vbique eſt Chriſtus, & hic plenus exiſtens, & illic plenus: ſicut quod vbique offertur, vnum eſt corpus, ita & vnum ſacrificium. Chriſtus hoſtiam obtulit, ipſam offerimus & nunc: ſed quod nos agimus, recordatio eſt ſacrificij. Nec cauſa ſuæ infirmitatis repetitur, qua perfecit hominem: ſed noſtræ, quia quotidie peccamus: Ex his colligitur eſſe ſacrificiũ, & dici, quod agitur in altari & Chriſtum ſemel oblatum, & quotidie offerri: ſed aliter tunc, aliter nunc. Et etiam quæ ſit virtus huius ſacramenti oſtenditur: remiſſio ſcilicet peccatorum venialiũ, & perfectio virtutis.

De virtute ſacramenti.

De cauſa inſtitutionis. H

INSTITVTVM eſt enim hoc ſacramentum duabus de cauſis. In augmẽtum virtutis, ſcilicet charitatis, & in medicinam quotidianæ infirmitatis. Vnde Ambroſ. Si quoties effunditur ſanguis Chriſti, in remiſſionẽ peccatorum effunditur, debeo ſemper accipere, qui ſemper pecco, debeo ſemper habere medicinam. Item Auguſt. Iteratur quotidie hæc oblatio, licet Chriſtus ſemel ſit paſſus: quia quotidie peccamus peccatis, ſine quibus mortalis infirmitas viuere non poteſt. Et quia quotidie labimur, quotidie Chriſtus myſticè immolatur pro nobis. Dedit enim nobis hoc ſacramentum ſalutis, vt quia nos quotidie peccamus, & ille iam mori non poteſt, per hoc ſacramentum remiſſionem conſequamur. Quotidie comeditur ipſe bibitur in veritate, ſed integer & vnus manet. Item myſterium fidei dicitur: quia credere debes quòd ibi ſalus noſtra conſiſtat. Si autem quæratur verùm quotidie communicandum ſit. Audi quid inde tradit Auguſt. Quotidie, inquit, euchariſtiam accipere nec laudo, nec vitupero: omnibus tamen dominicis diebus communicandum hortor. Si tamen mens in affectu peccandi eſt, grauari magis dico euchariſtiæ perceptione, quàm purificari. Et licet quis peccato mordeatur, ſi peccandi tamen de cætero non habeat voluntatem, & ſatisfaciat lachrymis & orationib⁹, accedat ſecurus: ſed hoc de illo dico quem mortalia peccata non grauant. Si verò non frequentius, ſaltem ter in anno homines communicent, niſi forte

Li. de ſacramẽtis 4. ca. 6. in tomo. 4. Ad Ianuarium Ibidẽ cap. Sub figura. De conſe. diſt. 2. ca. Quid ſit ſanguis. Li. de eccleſiaſticis dogmatibus ca. 93. in tomo. 3.

quis etiminalibus impediatur: in Pascha scilicet, & Pentecoste & in Natali. omnes ergo communicent, qui noluerint carere ecclesiasticis liminibus.

Fabianus papa de cons. di. 2. ca. sinon.

SI HÆRETICI ET EXCOMMVnicati hoc sacramentum conficiant.

Distinctio. XIII.

De potestate cõficiendi.

SOLET etiã quæri, vtrũ praui sacerdotes hoc sacramentum conficere queant. Ad quod dici potest, quòd aliqui, licet sint praui, consecrant verè, scilicet, qui intus sunt nomine & sacramento, & si non vita: quia non immerito consecrantis, sed in verbo efficitur creatoris. Vnde Aug. Intra catholicã ecclesiam in mysterio corporis & sanguinis Domini, nihil à bono maius, nihil à malo minus perficitur sacerdote: quia non immerito consecrãtis, sed in verbo perficitur creatoris, & virtute spiritus sancti. Credendũ est enim quòd in verbis Christi sacramenta conficiantur. Sicut ipse est qui baptizat, ita ipse est qui per spiritum sanctum suam efficit carnem & sanguinem. Item Greg. Putant quidam communionem corporis minùs esse sanctificatam, si illorum fiat officio, quorum vita eorum oculis videtur ignobilis. Hen in quàm magnum laqueum inciderunt: vt diuina & occulta mysteria plus ab aliis sanctificata posse fieri credãt, cũ vnus idéque spiritus sanctus in tota ecclesia inuisibiliter ea mysteria operando sanctificet, & sanctificando benedicat. Mysterium ideo dicitur, quòd secretam & reconditam habeat dispẽsationem: sacrificium verò, quasi sacrum factum, quia pro ea mystica consecratur pro nobis in memoriam dominicæ passionis. Sacramentum est in aliqua celebratione, cùm res ita fit, vt aliquid significatæ rei accipiamus. Sacramenta sunt Baptisma, Chrisma, Corpus Christi: quæ ideo sacramenta dicuntur, quia sub tegumẽto visibilium rerum diuina virtus secretiùs salutem eorundem sacramentorum operatur. Vnde à secretis virtutibus vel sacris Sacramenta dicuntur. Panis & calicis sacramentum Græcè eucharistia dicitur, Latinè bona gratia interpretatur: & quid melius corpore & sanguine Christi? Siue ergo per bonos, siue per malos ministros intra ecclesiam dispensetur, sacramentum tamen est, quia spiritus sanctus viuificat: nec bonorum dispensatorum meritis

In libr. de Corpore domini: allegatur 1. q. 1. cap intra. ca. tholicam. Ioã. 1. c. 1. q. 1. multi secularii.

1. Co. 12. b Isidor. lib. eth. primo

meritis ampliatur, nec malorum attenuatur. Hoc de corpore Domini, hoc & de baptismate & chrismate dicendum est & tenendum: quia virtus diuina secretius operatur in eis, & diuina solummodo est hæc virtus siue potestas, non humanæ efficaciæ. Illi verò qui excommunicati sunt, vel de hæresi manifestè notati, non videntur hoc sacramentum posse conficere, licet sacerdotes sint: quia nemo dicit in ipsa consecratione, Offero, sed Offerimus, quasi, ex persona ecclesiæ. Et ideo cùm alia sacramenta extra ecclesiam possint celebrari, de hoc non videtur. Quod etiam Augustinus tradere videtur, dicens, Recolite nomen, & aduertite veritatem. Missa enim dicitur eò quòd cælestis nuncius ad consecrandum viuificum corpus adueniat: iuxta dictum sacerdotis dicentis, Omnipotens deus iube hæc perferri per manus sancti angeli tui in sublime altare tuum, &c. Ideirco nisi angelus venerit, missa nequaquam iure vocari potest. Nunquid enim si hoc mysteriam hæreticus ausus fuerit vsurpare, angelum de cælo mittit deus oblationem eius consecrare? maximè cùm eisdem per Prophetam comminatus sit dicens, Maledicam benedictionibus vestris. Quod si benedictionibus eorum se asserit maledicturam. Veritas quid erit de hostia? Ergo dicemus illam posse benedici ab illo, quem scimus à deo fore maledictũ cũ sua benedictione? Si enim deus maledixerit benedictionibus hæreticorũ, & schismaticus benedixerit: quis eorum præualebit? Nunquid benedictio maledicti ad nihilũ poterit redigere verba verissima comminantis dei? Ex his colligitur quòd hæreticus à catholica ecclesia præcisus nequeat hoc sacramentum conficere: quia sancti angeli, qui huius mysterij celebrationi assistunt: tunc non adsunt, quando hæreticus vel schismaticus hoc mysterium temerariè celebrare præsumit. Non enim dubitari licet, vbi corporis dominici & sanguinis mysteria geruntur, supernorum ciuium adesse concentus, in huius autem mysterij expletione, sicut formam seruari, ita ordinem haberi, scilicet vt sit sacerdos, & intentionem adhiberi oportet vt illud facere intendat. Sed si non credit de illo mysterio sicut Veritas habet, nunquid potest intendere illud conficere? & si non intendit, nunquid conficit? Aliqui dicunt etiam non rectè de illo mysterio sentientes posse intendere: non quidem illud conficere, quod

Hic Magister nõ tenetur. Aug. in Sermone de Corpore Christi Vnde dicatur Missa. Greg. maledictã benedictionibus vestris. i. his quæ in eis benedictionibus possidetis, vel quicquid à vobis benedicetur, vel quoniã nõ benedicũt sanctis ex vero corde vel quia qui iniquè agũt bene dicũturab eis, adulãturq; peccatoribus dũmodo dignites sint, & habetur. 1. q. 1. cap. multi secularii. ad finem Hier. ma

dicam benedicentibus vobis. quicquid à vobis benedicetur & me erit maledictũ & habetur 1.q.1. c.maledictũ. Gre. super Exe. Qui in expositione sacri eloquij vt auditoribus placeat aliquid fingit, sua verba loquitur nõ Dei, qui aũt in verbis dominicis aliter quã is qui protulit senserit, etsi sub alio intellectu tamẽ ad ædificationẽ charitatis tendit, domini sunt verba quæ dicit.

iam esset rectè credere, sed id agere quod geritur ab aliis dum conficitur: & sic adhibetur intentio, & si intentio dicatur deesse conficiendi illud misterium, tamen ex quo intendit ea dicere & agere quæ ab aliis geruntur, impletur misterium. Illud etiam sanè dici potest, quòd à brutis animalibus corpus Christi non sumitur, etsi videatur. Quid ergo sumit mus vel quid manducat? Deus nouit hoc. De hoc cælesti mysterio aliqua perstrinxemus, à Catholicis fideliter tenenda. Qui contra his contradicit, hæreticus iudicatur. 5

Quid faciat hæreticum, & quid sit hæreticus.

NE autem ignores quid faciat hæreticum, vel quid sit hæreticus, audi breuiter quid inde sancti Doctores tradant. Hilar. ait, Extiterunt plures, qui cælestium verborum simplicitatem, non veritatis ipsius absolutionem susceperunt: aliter interpretantes quàm dictorum virtus postularet. Deintelligentia enim hæresis, non de Scriptura est: & sensus, non sermo, fit crimen. Idem in lib. 8. Intelligentiæ sensus in crimine est. Hiero. dicit, quòd ex verbis inordinatè prolatis incurritur hæresis. Augustinus definiens quid sit hæreticus, ait: Hæreticus est qui alicuius temporalis commodi, & maximè gloriæ principatúsque sui gratia, falsas ac nouas opiniones gignit vel sequitur.

DE POENITENTIA.

Distinct. XIIII.

POst hæc de pœnitentia agendum est. Pœnitentia longè posita adeo necessaria est, vt appropinquent. Est enim, vt ait Hieron. secunda Tabula post naufragium: quia siquis vestem innocentiæ in baptismo perceptam peccando corruperit, pœnitentiæ remedio reparare potest. Prima Tabula est baptismus, vbi deponitur vetus homo, & induitur nouus. Secunda, pœnitentia, qua post lapsum resurgimus, dum veritas reuersa repellitur, & nouitas perdita resumitur. Post baptismum prolapsi per pœnitentiam renouari valent, sed non per baptismum. Licet homini sæpiùs pœnitere, sed non baptizari. Baptismus tantùm est sacramentum: sed pœnitentia dicitur & sacramentum, & virtus mentis. Est enim pœnitentia

dia interior, & est exterior. Exterior, sacramentum est, interior, virtus mentis est: & vtraque causa salutis est & iustificationis. Vtrùm verò omnis exterior pœnitentia sit sacramentum, vel si non omnis, quæ hoc nomine censenda sit, consequenter inuestigabimus. A pœnitentia cœpit Ioannis prædicatio dicentis, Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cælorum. Quod autem præco docuit, illud post. Veritas prædicauit, exordium sumens sermonis à pœnitentia. Pœnitentia dicitur à puniendo, qua quis punit illicita quæ commisit. Pœnitentiæ virtus timore concipitur: vnde Esai. A timore tuo Domine concepimus, & peperimus spiritum salutis. Est autem pœnitentia, vt ait Ambrosius, mala præterita plangere, & plangenda iterum non committere. Item Gregor. Pœnitere est anteacta peccata deflere, & flenda non committere. Nam qui sic alia deplorat, vt alia tamen committat, adhuc pœnitentiam agere aut ignorat, aut dissimulat. Quid enim prodest si peccata luxuriæ quis defleat, & adhuc auaritiæ æstibus anhælat? His verbis quidam vehementius inhærentes, contendunt verè pœnitentem vltra non posse peccare damnabiliter: & si grauiter peccauerit, veram non præcessisse pœnitentiam. Quod etiam aliis muniunt testimoniis. Ait enim Isidor. Irrisor est & non pœnitens, qui adhuc agit quod pœnitet, Nec videtur deum poscere subditus, sed subsannare superbus. Canis reuersus ad vomitum, & pœnitens ad peccatum. Multi lachrymas indesinenter fundunt, & peccare non desinunt. Quosdam accipere lachrymas ad pœnitentiam cerno, & affectum pœnitentiæ non habere: quia inconstantia mentis nunc recordatione peccati lachrymas fundunt, nunc reuiuiscente vsu, ea quæ fleuerunt iterando committunt. Esaias de peccatoribus dicit, Lauamini, mundi estote, Lauatur & mundus est, qui & præterita plangit, & flenda iterum non committit. Lauatur, & non est mundus qui plangit quæ gessit, nec deserit, & post lachrymas ea quæ defleuerat repetit. Idem Augustinus. Inanis est pœnitentia, quam sequens culpa coinquinat. Nihil prosunt lamenta, si replicantur peccata. Nihil valet veniam à malis poscere, & mala denuò itterare. Item Grego. Qui commissa plangit, nec tamen desinit, pœnæ grauiori se subiicit. Item Ambrosius: Reperiuntur qui sepiùs agendam pœnitentiam putant qui luxuriantur in

A brutis animalibus eucharistia non sumitur. *In lib. de Tri. in pri eiusdem.* *Hiero. super Oseæ.* *I i. de Vitalitate credendi, & ad Honoratũ, c.1.* *in tom.6.* *De Pœnitentia in generali.* *Comenta rio. ad 3 c Esai. post medium eiusdẽ in tom.3. & tom.1. epistola de Virginitate seruanda ante medium eiusdem.* *Matt.3. & Esaiæ.1. c* *In li. Soliloquiorũ de Pœnit. 3. c.inanis*

Christo, Nam si verè pœnitentiam in Christo agerent, iterandam posteà non putarent: quia sicut vnum baptisma, ita est vna pœnitentia. His abusque pluribus vtuntur in assertionem suæ opinionis. Sed Ambr. dicit, Hæc vera pœnitentia est cessare à peccato. Et iterum magni profectus est renunciasse errori. Imbutos enim vitiis animos exuere atque emendare virtutis est perfectæ & cœlestis gratiæ, & ideo sanè ita definiri potest, Pœnitentia est virtus vel gratia? quæ commissa mala cùm emendationis proposito plangimus & odimus, & plangenda vlteriùs committere nolumus: quia pœnitentia vera est in animo dolere, & odire vitia. Vnde illa verba præmissa Pœnitere est anteacta deflere & flenda non committere: rectè sic accipi possunt, vt non ad diuersa tempora, sed ad idem referantur, vt scilicet tempore quo deflet commissa mala, non committat voluntate vel opere flenda, quod innuitur ex verbis consequentibus. Nam qui sic alia deplorat, &c. Hinc Augustinus ait, Cauendum est ne quis existimet nefanda illa crimina (qualia qui agunt, regnum Dei non possidebunt) quotidie perpetranda, & eleemosinis redimenda. In melius enim vita mutanda; & per eleemosynas de peccatis præteritis propitiandus est Deus, non ad hoc emendus quodam modo, vt ea semper liceat impunè committere. Nemini enim dedit laxamentum peccandi, etsi miserando deleat commissa peccata, si non satisfactio congrua negligatur. Item Papa. Nihil prodest homini ieiunare & orare, & alis religionis opera agere: nisi mens ab iniquitate reuocetur. Qui ergo à malis sic mentem reuocat, vt commissa plangat, & plangenda committere non velit, nec satisfacere negligit, verè pœnitet. Nec ideo non est vera pœnitentia, quia fortè postea non de proposito, sed casu vel infirmitate peccabit. Ille autem irrisor est, & non pœnitens, qui sic commissa plangit, vt plangenda voluntate vel opere committere non desinat. Ille etiam qui post lachrymas repetit quæ fleuit, lauatur ad tempus, sed mundus non est, id est, illa munditia non est efficiens ad salutem? quia est momentanea, non perseuerans. Item illud, Inanis est pœnitentia, quam sequens culpa coinquinat, sic intelligendum est: Inanis est, scilicet carens fructu illius pœnitentiæ, quam sequens culpa non inquinat. Illius enim fructus est vitatio gehennæ, & adoptio gloriæ: Mortificatur enim illa pœnitentia, & alia anteacta bona per sequens peccatum, vt non sortiantur mercedem, quam meruerunt cùm fierent, & quam haberent si peccatum non succederet. Sed & si de peccato succedendi pœnitentia agatur, & pœnitentia quæ præcessit, & alia anteacta bona reuiuiscunt, sed illa tantùm quæ ex charitate prodierunt. Illa enim sola viua sunt, quæ ex charitate fiunt. Ideóque si per sequentia peccata mortificantur, per subsequentem pœnitentiam reuiuiscere possunt. Quæ verò sine charitate fiunt, mortua & inania generantur: & ideo per pœnitentiam reuiuiscere nō valent. Similiter intelligendum est illud, Nihil prosunt lamenta veniam à malis, &c. & illud, Nihil valet, &c. Si enim replicentur peccata, nihil valet ad salutem vel ad veniam in fine præcedens lamentum, quia nihil relinquitur de vitæ munditia: quia aut peccata dimissa redeunt, vt quibusdam placet, cùm replicantur: vel si non redeunt, eis tamē deletis propter ingratitudinem ita reus & immundus constituitur, cùm adhuc in expiendis implicatur, ac si iā deleta redirent. De hoc tamen, scilicet an peccata redeant, pòst plenius agemus. Si autem nihil valet ad salutem obtinendam, vel ad munditiam vitæ habendam, veniam de malefactis poscere, & malefacta denuò iterare. Ita etiam intelligēdum est illud quod idem Augustinus alibi ait, Pœnitentia est quædam dolentis vindicta, semper puniens in se quod dolet commisisse, & infra. Quotidie dolendum est de peccato, quod declarat ipsa definitionis virtus. Pœnitere enim est pœnam tenere: vt semper puniant in se vleiscendo, quod commisit peccando. Ille autem pœnam tenet, qui semper vindicat quod commisisse se dolet. Pœnitentia ergo est vindicta semper puniens in se, quod dolet commisisse. Quid restat nobis: nisi dolore in vita vbi enim dolor finitur, deficit & pœnitentia. Si verò pœnitentia finitur, quid relinquitur de venia? Tandiu gaudeat & speret de gratia, quandiu substentatur à pœnitentia. Dicit enim Dominus, Vade, & ampliùs noli peccare: non dixit, ne pecces, sed nec voluntas peccandi in te oriatur. Quod quomodo seruabitur, nisi dolor in pœnitentia continuè cudiatur? Sed semper doleat, & de dolore gaudeat: & non sit satis quod doleat, sed ex fide doleat, & non semper doluisse doleat.

De pœniten. dist. 3. qui admittit. li. 2. de Pœni. ca. 10. tom. 3. Super. ep. ad Corsm.

Aug. super Octomar iū. 22 Quid sit pœnitent. Determinatio præmissorum in Ench. C. 70. in Tomo 3.

De pœni. dist. 3. ca. Nihil prodest. Ponit determinationē Isidor.

Ponit determinationē Au.

Au. in li. de vera & falsa Pœnitentia. c. 8. in med. eiusdem. intō. 4. Eodem li. c. 9.

Ioan. 5. c. & 8. b.

Deter

Determinatio intelligentiæ dictorum.

DE pœnitentia perfectorum, vel ad salutē sufficienti intelligendum est quod suprà dixi, scilicet, Pœnitentia est vindicta semper puniens quod commisit: & alia huiusmodi. Illud verò, Si pœnitentia finitur, nihil de venia relinquitur: dupliciter accipi potest, Si enim iuxta quorundam intelligentiam peccata dimissa redeunt, facile est intelligere nihil de venia relinqui: quia peccata dimissa iterum replicantur. Sicut enim ille, qui ex seruitute in libertatem manumittitur, interim verè liber est, & tamē propter offensam in seruitutem posteà reuocatur: & sic pœnitētia peccata verè dimittuntur, & tamen propter offensam quæ replicatur, iterum redeunt. Si verò non redire dicantur, sanè potest dici etiā hīc nihil de venia relinqui: non quòd dimissa peccata iterū imputentur, sed quia propter ingratitudinem ita reus & immundus constituitur, ac si illa redirent. c

De pœni. dist. 3. ca. Reperiūtur. De pœni. dis. 3. ca. fin.

De solenni & vnica pœnitentia.

ILLVD autem quod Ambrosius ait, Reperiuntur, &c. Sicut vnum baptisma, ita & vna pœnitentia: non secundùm generalem, sed secundùm specialem mortem ecclesiæ de solenni pœnitentia dictū intelligitur: quæ apud quosdam semel celebrata non iteratur. Item illud aliud Ambrosij. Pœnitentia semel vsurpata, nec verè celebrata, & fructum prioris aufert, & vsum sequentis amittit: de solenni intelligitur. Solennis ergo pœnitentia, vt Ambrosius in eodem ait, est quæ fit extra ecclesiam in manifesto, in cinere & cilicio: quæ pro grauioribus horrendisque ac manifestis delictis tantùm imponitur. Et illa non est iteranda pro reuerentia sacramēti, ne vilescat & contemptibilis fiat hominibus. Vnde Augustinus, Quanuis cautè & salubriter prouisum sit, vt locus illius humillimæ pœnitentiæ semel in ecclesia concedatur, ne medicina vilis vel minùs vtilis esset ægrotis: quæ tantò magis salubris est, quantò minùs contēptibilis fuerit. Quis tamen audeat Deo dicere, Quare huic homini, qui post pœnitentiam primam rursus se laqueis iniquitatis obstringit, adhuc iterum parcis? Origenes quoque de hac solenni pœnitentia, quæ pro grauioribus criminibus iniungitur, ait, Si nos aliqua culpa mortalis inuenerit, quæ nō in criminæ mortalib. vel in blasphemia fidei, sed in sermonis vel in morum vitio consistat: hæc culpa semper reparari potest, nec interdicitur aliquando de huiusmodi pœnitentiam agere: sed non ita de grauioribus criminibus. In grauioribus enim criminibus semel tantùm pœnitētiæ cōceditur locus. Communia quę frequenter incurrimus, semper pœnitentiam recipiunt, & semper redimūtur. Cōmunia dicit venialia peccata, & fortè mortalia quædā aliis minùs grauia, quæ sicut sæpè committuntur, ita frequenter per pœnitentiā redimuntur. Sed de grauioribus criminibus semel tantùm agitur pœnitētia, scilicet solennis. Nam & de illis, si iterentur, iteratur pœnitētia, sed non solēnis: quod tamē in quibusdam ecclesiis nō seruatur.

§. *pœnitētia ergo.*

Ad Ma. te. epi. 54. non longè à princip. in tom. 2. Super Leuiti. c. 25. Homi. 15.

Authoritatibus probat, quòd non semel tantùm, sed frequenter peccata dimittantur per pœnitentiam. D

QVOD verò pœnitentia non semel tantùm agatur, sed frequēter iteretur, & per eā frequenter iterum venia præstetur, pluribus Sanctorum testimoniis probatur. Ait enim Augustinus scribens contra quosdam hæreticos, qui peccatibus post baptismum semel tantùm dicebant vtilē esse pœnitentiam, ita: Adhuc instant perfidi, qui sapiunt plus quàm oportet: non sobrij, sed excedentes mensuram, dicūt. Et si semel peccantibus post baptismum valeat pœnitentia, nō tamen sæpè peccantibus proderit iterata: alioquin remissio ad peccandum esset incitatio. Dicunt enim, Quis non semper peccaret, si semper per pœnitentiam redire posset? Dicunt enim Dominū incitatorem mali, si semper peccantibus subueniat: & ei peccara placere, quibus semper præsto est gratia. Tentant autem: constat enim multum ei peccata displicere, qui semper præsto est ea destruere. Sed si ea amaret, nō semper ea destrueret. Item ad Macedonium, Intantùm hominem iniquitas aliquādo progreditur, vt etiā post peractam pœnitentiam, & post altaris recōciliationem, vel similia, vel grauiora committant. Et tamē Deus facit etiam super tales scitis solē suum, nec minus tribuit, quàm antè tribuerat, largissima munera vitæ & salutis. Et quanuis eis in ecclesia locus illæ pœnitentiæ non concedatur: Deus tamen super eos quæ pœnitentiæ non obliuiscitur. Ex quorū numero si quis vobis dicat, Dicite mihi vtrùm aliquid prosit ad vitam futu-

in lib. de Vera & falsa Pœ. c. 5. in initio. in to. 7. Ad Ro. 12.

Aug. ad Maced. e. Psal. 54. non longè à princip. in to. 2. Mat. 5. g

in medio eiusdem, in tom. 1.

ram

ram, si in ista vita illecebrosissimæ voluptatis blandimenta contempsero, si me pœnitendo vehementius quàm prius excruciauero, si vberius fleuero, si melius vixero, si pauperes largiùs sustentauero, si charitate ardentiùs flagrauero? quis vestrum ita desipit, vt huic homini dicat, Nihil tibi ista in posterum proderunt? Vade, saltem huius vitæ suauitate fruere. Auertat Deus tam immanem sacrilegámque dementiam. Item Ioan. Chrisost. de reparatione lapsi, Talis mihi crede, talis est erga homines pietas Dei: Nunquam sperauit pœnitentiam, si ei syncerè & simpliciter offeratur, etiam ad summum quis perueniat malorum, & inde tamen velit reuerti ad virtutis viam: suscipit libenter & amplectitur, & facit omnia, quatenus ad priorem reuocet statum. Quòdque est adhuc præstantius & eminentius, etiam si non potuerit quis explere omnem satisfaciendi ordinem, quamcunque tamen quantumlibet breui tempore gestiam non respuit pœnitentiam: suscipit etiã ipsam, nec patitur quamuis exiguæ conuersionis perdere mercedem. Exemplis etiam hoc idem astrui potest. Dauid enim per pœnitentiam adulterij & homicidij veniam impetrauit: & grauiter tamen postea deliquit in populi enumeratione, quod populi multitudo prostrata ostendit. Illud autem mirabile est, quòd angelo ferienti plebem se obtulit dicens, Grex iste quid fecit? fiat manus tua in me, & in domum patris mei. Quo facto statim sacrificio dignus iudicatur, qui absolutione æstimabitur ipse dignus. Nec mirum si tali sua oblatione pro populo peccati sui adeptus est veniam: cùm Moyses offerendo se pro plebis errore peccata diluerit. His aliisque testimoniis pluribus euidenter ostenditur, per pœnitentiam non semel tantùm, sed sæpius nos à peccatis surgere, & veram pœnitentiam sæpius agi. Voluntariè enim peccãtibus nobis, vt ait Apostolus, pro peccatis nou relinquitur hostia, secunda scilicet, quia semel tantùm Christum oportuit pati: nec relinquitur secundus baptismus. Relinquitur verò secunda pœnitentia, & tertia, & deinceps, vt Ioannes Chrysostomus super hunc locum ait. Sciendum, inquit, quòd hic quidam exurgunt horum verborum occasione pœnitentiam auferentes: quasi per pœnitentiam non valeat peccator post lapsum resurgere secundo, & tertiò, & deinceps. Verum etiam in hoc pœnitentiam non excludit, nec propitiationem, quæ sæpè fit de pœnitentiam: sed secundùm baptismum, & hostiam.

Et habetur depœ. dist 3. ca. Talis.

2. Re. 11. à Ibidẽ, ca. Ambro. in Apologia Dauid ca. 7. in fin. eiusdem tomo 4. 1. Pa. 21. ca. Exod. 32. g.

He. 10. e.

Ad c. 10. Ad Heb. Hom. 20.

De pœnitẽtia spetialiter quãtũ ad eius partes: elidẽs errorẽ eorũ qui dicũt quòd pœnitẽtia post lapsum fieri de vno pctõ sine alio. Nahũ. 1. & habetur depœdi. 3. sunt plures. §. authoritas 8. dist. ca. Presbyter De terminatione præcedentium. Super cãticum. De. 22. d & allegatur de pœ. dist. 3. cap. Ignis. Glo. Beda supra Matt. Quot modis cõtingũt flagella. Iob. 1. d

QVOD PLVRIBVS IRRETITVS. peccatis non potest pœniteat de vno verè, nisi de omnibus pœniteat.

Distinct. xv.

ET sicut prædictis authoritatibus illorum error conuincitur: qui pœnitentiam sæpius agendam non putant, & veram à lapsu peccantes frequenter surgere diffitentur: ita eisdem illorum oppositio eliditur, qui pluribus irretitum peccatis asserunt de vno verè pœnitere, eiusdémque veniam adomino consequi posse sine alterius pœnitentia. Quod etiã authoritatibus astruere conantur. Ait enim Propheta, Non iudicabit deus bis in idipsum: vel vt alij transtulerunt, Non consurget duplex tribulatio. Si ergo, inquiunt illi, aliquis sacerdoti fuerit confessus vnum de duobus vel pluribus peccatis, & de illo iniunctam sibi pœnitentiam à sacerdote satisfactione expleuerit cæteris tacitis: non pro illo peccato amplius iudicandus est, de quo satisfecit ad arbitrium sacerdotis, qui vicem Christi in ecclesia gerit. Ideóque si de eo iterum iudicetur, bis in idipsum iudicat deus & consurget duplex tribulatio. Sed de his oportet illud tantum intelligi, qui præsentibus supplicijs commutantur in bonum, & sic perseverant super quos non consurget duplex tribulatio. Qui verò super flagella duriores & deteriores fiunt, vt Pharao, præsentibus æterna connectunt, vt tẽporale supplicium sit eis æternæ pœnæ initium. Vnde Augustin. Ignis succensus est, &c. id est, vindicta dei hic incipiet: & ardebit vsque ad extremam damnationem. Hoc contra illos notandum est, qui dicunt illud, scilicet, Non iudicabit deus bis in idipsum, ad omnia pertinere flagella: quia quidam hic flagellis emendantur, alij hîc & in æternum puniuntur. Quinque enim modis flagella contingunt, vel vt iustis per patientiam merita augeantur, vt Iob: vel ad custodiam virtutum, ne superbia tentet, vt Paulo: vel ad corrigenda peccata, vt Mariæ lepra: vel ad gloriam dei, vt de cæco nato: vel ad iudicium pœnæ, vt Herodi. quatenus hîc videatur quid in inferno sequatur, secundum illud, Dulci contritione contere eos Domine. Illa ergo authoritas

Nahum

Nahum non cogit nos sentire, omnia quæ temporaliter pa-
2. Co.11.c niuntur, non vlteriùs à Deo punienda: nam etsi super eundem
Nu.12.b locum Hieronymus dicat Ægiptios & Israëlitas à Deo tem-
Ioan.6.d poraliter punitos, ne in æternum punirentur: non est tamen
Act.12.d de omnibus generaliter intelligendum. Ait enim sic, Quod
Hie.17.c genus humanum diluuio, Sodomitas igne, Ægiptios mari
De Egyptius & & Israelitas in eremo perdidit, scitote ideo temporaliter
Israelitis pro peccatis punisse, ne in æternum puniret: quia non iu-
& Sodomitis. dicabit Deus bis in idipsum. Qui ergo puniti sunt, posteà
Cõmentario non punientur: alioquin mentitur Scriptura: quod nefas est
ad eum locum dicere.
1.c.
Nahum
Prophetæ

Quæ sit intelligentia præmissorum.

Quid co- ATTENDE Lector his verbis, & caue ne de omnibus
gitatis cõ generaliter intelligas: sed his tantùm, qui inter ipsa flage-
tra dominum. la pœnitentiam egerunt, credentes in Deum Hebræorum,
& c. quàm etsi breuem & momentaneam, tamen non respuit
r.tom.6. Deus. Quod autem qui per temporale flagellum non corri-
Gen.19.c guntur, pòst æternaliter puniantur, ibidem ostendit, agens de
Exo.14.g fideli deprehenso in adulterio qui decollatur. Vbi ostendit
Num.11. leuia peccata breui & temporali supplicio purgari, magna
Hier.eo- verò diuturnis æternísque suppliciis reseruari: ita inquiens,
dem com- Quærat hic aliquis, si fidelis deprehensus in adulterio decol-
mentario letur, quid de eo posteà fiat? Aut enim punietur, & falsum est
ad.1.cap. quod dicitur, Non iudicabit deus bis in idipsum: aut non pu-
Nahum nietur: & optandum est adulteris vt hic breui pœna puniantur, vt frustrentur in cruciatus æternos. Ad quod respondemus, Deum vt omnium rerum, ita suppliciorum quoque
paulò infe scire mensuras: & non præueniri sententiam iudicis, nec illi
rius ad su in peccatorem exercendæ dehinc pœnæ, auferri potestatem:
periora. & magnum peccatum magnis diuturnísque lui cruciatibus.
Hiero. in Si quis verò punctus sit temporaliter, vt ille qui Israelitæ ma-
firma. ledixerat, & quin in sabbato ligna collegerat, tales posteà non
Ibidem puniri: quia culpa leuis præsenti supplicio compensata sit. Le-
Leu.14.b uis enim culpa leui supplicio compensatur. His satis innuit
Nu.15.d Hieronymus grania peccata & hic puniri graui supplicio: &
in futuro punienda æternaliter, de quibus pœnitentia non agitur inter flagella. Leuia verò quæ hic puniuntur, leui pœna compensationem recipere: quod in bonis fieri non ambigimus, & in malis forte etiam fit ita. Satis iam apparet quod illi de

de prophetia induxerunt, non facere pro eis qui dicũt, ei qui crimen sibi reseruat de alio veniam prẽstari per pœnitẽtiam. Alias quoque authoritates inducunt. Ait enim Gregorius, Pluit Dominus super vnam ciuitatem, & super alteram non pluit: & eandem ciuitatem ex parte compluit, & ex parte aridam relinquit. Cùm ille qui proximum odit, ab aliis vitiis se corrigit, vna eademque ciuitas ex parte compluitur, & ex parte arida remanet: quia sunt quidam, qui cùm quædam vitia resecent, in aliis grauiter perdurant. Item Ambros. Prima consolatio est, quia non obliuiscitur misereri Deus: secunda per punitionẽ, vbi etsi fides desit, pœna satisfacit & releuat. Ratione quoque vtuntur dicentes, Si is qui vnum peccatum confiteretur altero tacito, satisfactionem à sacerdote iniũctam expleuerit: nunquid etsi peccatum tacitum conuersus fuerit confessus, pro vtroque ei pœnitentia imponetur? Longè hoc videtur à ratione, & ecclesiæ consuetudine: quæ pro eodem peccato, nisi reiteretur, nulli bis pœnitentiam imponit. Fuit ergo illa peccati condigna satisfactio, vnde & peccatum deletum videtur.

Super Exech.lib. 1.hom.10. & habetur de cõse. dist 3.cap. pluit.

Super Psa. 118. in principio, sermone 18.in to.4. & habetur de conse. dist. 3.cap. Prima cõsolatio.

Quomodo accipienda sunt præmissa.

HIS respõderi potest sic: Illud Greg. Pluit Dominus, &c. non ad criminis veniam, sed ad operis praui desertionem referendum est: vt ideo pars ciuitatis dicatur compluí, quia ab actu & delectatione peccati, cui antè seruiebat, modò cessãnõ quòd eius veniam habeat. Vocatur q; pluuia illa talis continentia, qua ab opere peccati reuocatur: quia ex fonte gratiæ Dei id cordi instillatur: vt vel sic paulatim ad pœnitentiam veniat: vel eo minùs à Deo puniatur qui diuturnio delectatione & actu peccati maius sibi accumulasset tormentum. Si verò ad indulgentiam reatus pluuia referatur, Euangelicæ sententiæ contraria videbitur. Si enim propter misericordiam, qua quis proximo suo non miseretur, etiam quæ dimissa sunt replicatur ad pœnam: multo magis quæ bonum sunt dimissa propter odium fraternum, ad pœnam reseruari probantur. Et si ille qui arbiter suæ voluntatis cõstitutus est, non potest inchoare nouam vitã, vt ait Aug. nisi poeniteat eum veteris vitæ: quomodo ad nouitatem indulgentiæ perueniet, qui odij vetustatem non deposuit? Illud

De pœn. dist.3.cap. Quærat hic aliquis.§. illud etiam. Greg. vsque ad finem cap. Mat.18.d

etiam quod ait Ambr. Etsi fides desit, pœna satisfacit, &c. nō de fide intelligitur qua creditur in Deum: sed de cōscientia delicti. Deest enim fides, cùm conscientia peccati nō subest. Nam cùm delicta omnia nemo intelligat: est aliquando in
1.Cor.4.a homine peccatum cuius non habet conscientiā. Vnde Apostolus, Nihil mihi conscius sum: sed non in hoc iustificatus sum. Cùm ergo quis flagellatur pro peccato cuius non est conscius, si patienter fert pœnam & humiliter amplectitur, cogitans se fortè peccatum habere, quod non intelligit, & pro eo puniri à Deo, pœna illa satisfacit & releuat grauatū. Ad hoc autem quod obiicitur de satisfactione illa si satisfactio non fuit, iterum imponenda est. Si verò iterum imponenda non est, satisfactio fuit, & si satisfactio fuit, veniam impetrauit. Respondeti potest satisfactionem non ideo fuisse,
Aug. in li. de pœn. quia ille dignos fructus pœnitentiæ non fecit. Est enim satisfactio pœnitentiæ, vt ait Aug. peccatorum causas excidere, nec suggestionibus eorum aditum indulgere. Item, Sanè
Augustin. Ench. cap. 75. in princip. eiusdem. qui scelerate viuunt, nec curant talem vitam moresq; corrigere, & inter ipsa facinora sua eleemosynas frequentare non cessant: frustrà ideo sibi blandiuntur, quia Dominus ait, Da
Luc.11.f te eleemosynam: & ecce omnia munda sunt vobis. Hoc enim
De generibus eleemosynarū. Ibidem. quàm latè pateat non intelligunt. Multa enim sunt genera eleemosynarum: quæ cùm facimus adiuuamur. Non solùm qui dat esurienti cibum, sitienti potum, & huiusmodi: sed
Cap. 72. Augustin. in Ench. cap. 73. in principio. etiam qui dat veniam petenti, eleemosynam dat, & qui emendat verbere in quem potestas datur, vel coërcet aliqua disciplina, vel orat vt ei peccatum dimittatur, eleemosynam dat, quia misericordiam præstat. Multa enim bona præstantur inuitis, quando eorum consulitur vtilitati & non voluntati: sed ea maior est qua ex corde dimittimus quod in nobis quisque peccauit. Minùs enim magnum est erga eum esse benenolum, qui tibi nihil mali fecit. Illud multò grandius, tuum etiam inimicum diligas, & ei qui tibi malum vult, & potest facit semper bonum velis, faciasq; quod possis. Quo ergo Dominus ait, Date eleemosynam, & omnia mūda sunt vobis: itáne intellecturi sumus, vt non credentibus in Christum, munda sint omnia, si eleemosynas istas dederint: quia enim vult ordinatè eleemosynam dare, à se debet incipere & etiam primum sibi dare. Est enim eleemosyna opus misericordiæ: verissimeq; dictum est, Miserere animæ tuæ placens
Eccl.30.d Deo. Non ergo se fallant, qui per eleemosynas largissimas fructuum suorum vel pecuniæ impunitatem se emere æstimant, in peccatis permanentes: quę ita diligunt, vt in eis opportent versari. Qui verò diligit iniquitatem, odit animā suam: & qui odit animam suam, non est misericors ei, sed crudelis.
Psal.10. Diligendo quippè eam secundùm seculum, odit eam secundùm Deum. Si ergo vult ei dare eleemosynam, per quam fit munda, odiat eam secundùm seculum, & diligat eam secundùm Deum. Hac eleemosyna, quam sibi homo primitùs debet, mundantur interiora. Ad quod hortans Christus ait, Mundate quę intùs sunt. Immundis enim nihil est mundum:
Matt.2.c sed polluta sunt eorum mens & conscientia, vt ait Apostol.
Ad Titū 2.d Immundi verò sunt omnes quos non mundat fides, qua creditur in Christum: de qua scriptum est, Mundans fide corda eorum. Sed ne istas eleemosynas, quæ fiunt de fructibus ter-
Act.15.c ræ respuere Christus videretur. Hæc, inquit, oportuit facere,
Mat.23.b scilicet, iudicium & charitatem Dei, & illa non omittere, id est, eleemosynas fructuum terrenorum. Ex his datur intelligi, quòd in peccato mortali permanentes, etsi eleemosynas largas faciant, non tamen per eas satisfaciunt: quia inordinatè agunt, dum à se non incipiunt. Nec propriè dicitur eleemosyna tale opus, dum sibiipsis crudeles existunt, non placentes Deo. Non ergo dicēda est illa peccati satisfactio, qua
De pœn. dist. 3. nihil prodest. nihil prodest iciunare, & orare, & alia bona agere, nisi mens reuocetur à peccato, & si aliquando conuersus tacitum peccatum sacerdoti fuerit confessus, de vtroque imponenda est
Pius Papa. satisfactio: quia de primo condignè non satisfecit.

Secundùm quosdam fuit satisfactio. D

QVIBVSDAM tamen videtur fuisse satisfactio sed infructuosa, dum in peccato altero persistit: percipietur tamen fructus eius, incipietque proficere, cùm peccati alterius pœnituerit. Tunc enim vtrunque dimittitur peccatū, & satisfactio præcedens viuificatur, quæ fuerat mortua: sicut baptismus illi qui fictè accedit tunc primitùs valet, cùm fictio à mente recedit per pœnitentiam. Et in huius opinionis munimentum authoritates inducunt. Ait enim Augustinus

Universidad de Deusto Biblioteca

Lib. de Vera & falsa pæn. ca. 14. in fin. tom. 4.

Cõmentario ad illud Aggæi primo, Seminastis multum, &c. in tom. 6.

Heb. c. 6. a

De operibus bonis.

De pœnit. dist. 3. Quid ergo. §. Potest etiam.

Lib. de Penitentia, vnico c. 26. in to. 4.

Pium est credere, & nostra fides expostulat, vt cùm gratis christi in homine destruxerit mala priora, etiá remuneret bona: & cùm destruxerit quod suum nõ inuenit, diligit bonum quod in peccante plantauit. Item Hieron. Si quando videris inter multa peccata quemquam facere aliqua iusta opera, non est tã iniustus Deus, vt propter multa mala obliuiscatur paucorum bonorum: sed faciet ea metere & in horrea congregare, quæ bona in terra seminauit. Sed hæc dicta intelligimus de illo, qui in charitate quodam tempore bona facit & bonus est, alio verò tempore malus est & multa peccata facit. Non ergo intelligendum est eum inter multa peccata iusta opera fecisse, quasi simul eodemque tempore peccata fecerit & iusta opera: sed diuersis temporibus vtraque fecisse. Nisi enim bonus foret quando bona fecit, non seminasse diceretur in terra bona. Destructis ergo malis post opera bona commissis, priora bona in charitate, scilicet, facta, quæ sequẽtia mala mortificauerant, pœnitentia de illis malis habita viuificantur & remunerantur. Vnde Apostolus, lacientes fundamentũ pœnitentiæ ab operibus mortuis: opera mortua nominans priora bona significat, quæ per sequens peccatum erant mortua: quia hi peccãdo priora bona irrita fecerunt. Hæc sicut peccando fiunt irrita, ita per pœnitentiã reuiuiscunt, & ad meritum æternitatis prodesse incipiũt. Similiter & illud bonum amat Deus quod plãtauit in peccante, in illo, scilicet, qui post illud bonum peccauit, non simul peccans & bonum operans extitit: quia talis hominis opus non diligeret Deus ad remunerationem. Potest etiam accipi de operibus bonis, quæ ab aliquo fiunt dum malus est, & in peccato mortali persistit vel ad tempus, vel vsque in finem: quæ dicuntur à Deo remunerari & non dari obliuioni, non quia proficiant ad vitam æternam obtinendã, sed ad tolerabilius extremi iudicij supplicium sentiẽdum: sicut de fide & cæteris quæ sine charitate habẽtur, Aug. ait, Si quis non habens charitatem, quæ pertinet ad vnitatem spiritus & vinculũ pacis quo ecclesia cõnectitur, in aliquo schismate constitutus, ne Christum neget patitur tribulationes, famẽ, persecutionẽ, vel flammas, vel bestias, vel ipsam crucem, timore gehennæ: nullo modo ista culpanda sunt, imò & hæc laudanda est patientia. Non enim dicere poterimus melius esse fuisse vt Christum negando nihil horum pateretur, quę pa-

sus est confitendo: sed æstimandum est fortasse tolerabilius ei esse futurum iudicium, quàm si Christum negando nihil horum pateretur: vt illud quod ait Apostolus, Si tradidero corpus meum ita vt ardeat, charitatem autem non habuero, *1. Cor. 13. b* nihil mihi prodest: nihil prodesse intelligatur ad regnũ obtinendum, nisi ad extremi iudicij tolerabilius subeundum *August.* supplicium: & infrà, Hæc propter charitatem dicta sunt: sine *1. Cor. 13.* quâ in nobis non potest esse vera pœnitentia: quoniam in bonis charitas Dei est quæ tolerat omnia.

Perstringit dictorum summam, vt alia addat. E

EX his ostenditur bona quæ sine charitate fiunt, prodesse quidem ad tolerabiliorem pœnam sentiendam, sed non ad vitam obtinendam. Illa enim quæ in charitate quis facit, si postea prolapsus fuerit nec exurrexerit, non esse in memo- *Ezec. 33. f* ria Dei Ezechiel dicit, Si auerterit se iustus à iustitia, & fecerit iniquitatem, nunquid viuet? omnes iustitiæ eius quas fecerat, non recordabuntur: in peccato suo morietur, & non *Homil. 11.* erunt in memoria iustitię quas fecit. In cuius loci expositione Greg. ait, Hoc nobis maximè considerandũ est, quia cùm *super* mala committamus, sine causa ad memoriam transacta bona *Ezech. in* reuocamus: quoniam in perpetratione malorum nulla debet *lib. 1.* esse fiducia bonorum præteritorum. Intelligendum est hoc, ad vitam percipiendam bona præterita non dare fiduciam, etsi ad mitiorem pœnam: alioquin præmissæ authoritati Augustini obuiaret. Bona ergo sine charitate facta, & bona in charitate facta, quæ concomitatur mortalis culpa, quã non deleat sequens pœnitentia: ad sensum mitioris pœnæ proficiunt, non ad vitæ fructum.

Authoritates alias inducit contra eos qui dicunt de vno peccato pœnitentiam agi, altero tacito. F

SATIS arbitror illis esse responsum, qui asserunt de vno etiamsi pœnitentiam agi, & veniam præstari, alio in de- *Lib. de Ve-* lectatione retento, vel per confessionem non exposito, qui *ra & fal-* non modò præmissis authoritatibus confutantur, sed etiam *sa pæ. c. 9.* subditis: ait enim Aug. Sunt plures quos pœnitet peccasse, *tom. 4.*

sed tamen omnino reseruantes sibi quædam in quibus delectentur: non animaduertentes Dominũ simul mutum & surdum à dæmonio liberasse, per hoc docens nos nunquam nisi de omnibus sanari. Si enim vellet peccata ex parte reseruari

Mar. 7. c. Lucæ 8. f Mar. 5. b

habenti septem dæmonia, ei proficere potuit, sex expulsis: expulit autem septem, vt omnia crimina simul eiicienda doceret. Legionem verò dæmonum ab alio eiiciens, nullum reliquit de omnibus, qui liberatum possideret, ostendens, quòd etsi peccata sint mille, oportet de omnibus pœnitere. Nunquam aliquem sanauit Dominus, quem non omnino liberauit. Totum enim hominem sanauit in sabbato: quia & corpus ab omni infirmitate, & animam ab omni contagione liberauit: indicans pœnitentem oportere simul dolere de omni crimine.

Ioan. 7. d Ibidem, c. eodem.

Scio enim Dominum inimicum omni crimino-so. Quomodo ergo qui crimen reseruat, de alio recipiet veniam? sine amore Dei consequeretur veniam, sine quo nemo vnquam inuenit gratiam? Hostis enim Dei est, dum offendit perseueranter. Quædam enim impietas infidelitatis est ab illo qui iustus & iustitia est, dimidiam sperare veniam. Iam eæim sine vera pœnitentia inueniret gratiam. Pœnitentia enim vera ad baptismi puritatem conatur adducere. Rectè enim pœnitens quicquid sordis post purificationem baptismi contraxit, oportet vt abluat, saltem lachrymis mentis, sed satis durus est, cuius mentis dolorem oculi non declarant. Sed sciat se culpabiliter durum, qui deflet damna temporis, vel mortem amici, & dolorem peccati non ostendit in lachrymis. Quem ergo pœnitet, omninò pœniteat. Idem, Pœnitentes, si verè estis pœnitentes, & non estis irridentes, mutare vitam, reconciliamini Deo. Pœnitétiam agis, genua figis, & rides: subsannas Dei patientiam. Si pœnitétiam agis, pœnitet te: si non pœnitet te, non es pœnitens. Si ergo pœnitet, cur facis quæ malè feciſti? Si fecisse pœnitet, noli facere: si adhuc facis, certè non es pœnitens. Itẽ Innocentius II. Admonemus fratres nostros, ne falsis pœnitentiis laicorum animas decipi, & in infernum pertrahi patiantur. Falsam autem pœnitentiam esse constat, cùm spretis pluribus de vno solo pœnitentia agitur: vel cùm sic agitur de vno, vt nõ discedatur ab alio.

Auguſt. li. de vera & falſa Pœnitentia c. 10. in pr. eiuſdem. De pœnit. diſt. 5. c. Fratres noſtros.

Repetit de vera pœnitentia.

Ex

Ex præmissis perspicua fit notitia veræ pœnitentiæ vel satisfactionis. Illa enim vera est pœnitentia, quæ peccatum abolet: quod illa sola facit, quæ scelus corrigit, quæ odium commissi criminis & committendi cum desiderio satisfactionis affert. Iudas enim pœnituisse legitur sine assecutione veniæ, quia tali pœnitentia non correxit crimen: vnde Hiero. Nihil Iudæ profuit sera pœnitentia, per quam scelus corrigere non potuit. Sic quando frater peccat in fratrem, vt emendare non valeat quod peccauit, potest ei dimitti: sin autem permanent opera, frustrà voce assumitur pœnitentia, hoc est quod de eo infœlicissimo dicitur. Et oratio eius fiat in peccatum, vt non solùm emendare nequiuerit proditionis nefas, sed proprij homicidij scelus addiderit. Caue qualiter intelligas illud, Vt emendare non valeat quod peccauit, &c. Non enim emendatio hîc intelligenda est rei demptæ recõpensatio: sed dilecti exprobratio & abominatio, cum satisfactionis desiderio. Demit enim iniustè quis alicui, quod restituere non valet, vt oculum, vel vitam & huiusmodi: & tamen si pœnituerit peccati cum amore condignæ satisfactionis veniam habet. Nec ideo quisquam putet, qui rem alienã iniustè abstulerit quam reddere potest, de illo peccato pœnitere ac veniam consequi, nisi restituat ablatum. Quandiu enim res propter quam peccatum est, non redditur si reddi potest, non agitur pœnitentia, sed fingitur,

Mat. 27. a Comment. ad illud. Mat. 27. Quid ad nos? in tomo 9. Pſal. 108.

Auguſt. in epiſ. 2. ad Mac. epi. 4. poſt medium eiuſdem in tom. 2.

DE TRIBVS QVÆ IN POENItentia conſideranda ſunt.

Diſtinct. XVI. A

Aſſignat partes pœnitẽtiæ vt eſt eccleſia ſacramentum. & determinat primò de partib⁹ materialibus

IN perfectione autem pœnitentiæ tria obseruanda sunt, scilicet, compunctio cordis, confessio oris, satisfactio operis. Vnde Ioannes, Os aureum. Perfecta pœnitentia cogit peccatorem omnia libenter ferre, in corde eius contritio, in ore confessio, in opere tota humilitas. Hæc est fructifera pœnitentia, vt sicut tribus modis Deum offendimus, scilicet corde, ore, & opere: ita tribus modis satisfaciamus. Sunt enim res peccati differentiæ (vt ait Augustinus) & in corde, & in facto, & in consuetudine, vel verbo, tanquam

pæniten. tres mortes. Vna quasi in domo, scilicet, cùm in corde con-
De pæn. d. sentitur libidini. Altera nisi prolata iam extra portam cùm
1. c. perfe- in factum procedit assensio. Tertia cùm vi malæ consue-
cta pæn. nis tanquam mole premitur animus, vel noxiæ defen-
De sermo- clypeo armatur, quasi in sepulchro iam fœtens. Hæc sunt
ne habito tria genera mortuorum, quæ Deus legitur suscitasse. Huic
in monte. ergo triplici morti triplici remedio occurritur, contritione,
inl. 1. paulò ante confessione, satisfactione. Compunctio nobis commendatur
medium, ibi, Scindite corda vestra, & non vestimenta vestra. Confes-
in tom. 4. sio ibi, Iustus in principio sermonis accusator est sui. Vel
Ioel. 2. g enim confitetur qui se accusat, qui execrando malũ sibi im-
Prou. 18. c putat. Et ibi, Effundite coram illo corda vestra. Et iterum,
Psal. 61. Confitemini alterutrum peccata vestra. Satisfactio à Ioanne
Iacob. 5. d præcipitur, vbi ait, Facite dignos fructus pœnitẽtiæ, scilicet,
Matt. 3. b vt secundum qualitatem & quãtitatem culpæ sit qualitas &
Luc. 3. b quantitas pœnæ. Nõ enim par debet esse fructus boni operis
Beda. eius qui nihil vel minùs peccauit, & eius qui grauiùs cecidit.
De Vera Ideo discretio pœnitenti valdè necessaria est, vt illa quæ
& falsa quæ tradit Augustinus dicens, Consideret qualitatem cri-
Pœnit. 4. minis, in loco, in tempore, in perseuerantia, in varietate pro-
in princ. in sonæ: & quali hoc fecerit tentatione, & in ipsius vitij multi-
tom. 4. plici executione. Oportet enim pœnitere fornicantem secun-
Ibidem. dùm excellẽtiam sui status vel officij, vel secundum modum
meretricis, & in modum operis sui: & qualiter turpitudinem
egerit, si in loco sacrato, si in tempore orationi cõstituto, vi
sunt festiuitates & tempora ieiunij. Consideret quãtùm per-
seuerauerit, & defleat quòd perseueranter peccauerit: & quã-
ta victus fuerit impugnatione. Sunt enim qui nõ solùm non
vincuntur, sed vltrò se peccato offerunt: nec expectant ten-
tationem, sed præueniunt voluptatem. Et per tractet secum,
quàm multiplici actione vitij delectabiliter peccauit. Om-
nis ista varietas confitenda est & deflenda, vt cùm cognoue-
rit quod peccatum est, citò inueniat Deum sibi propitium.
In cognoscendo augmentum peccati, inueniat cuius ætatis
fuerit, cuius sapientiæ & ordinis. Immoretur in singulis istis
& sentiat modum criminis, purgans lachrymis omnem qua-
litatem vitij, defleat virtutem qua interim caruit. Dolẽdum
est enim non solùm quòd peccauit, sed quia virtute se priua-
uit. Defleat etiam quoniam offendens in vno, factus est om-
nium reus. Ingratus enim extitit, qui plenus virtutibus Deũ
omnino

omnino non timuit. In hoc enim quisque peccator fit culpa- *Iacob. 2.*
bilior, quò est Deo acceptior. Ideo enim Adam plus pecca- *Augustꝰ. de*
uit, quia omni bono abundauit. Alio etiam modo offendens *pœni. vera*
in vno, factus est omnium reus: quia omnis virtus patitur de- *& falsa in*
trimentum ab vno vitio. Ponat se omnino in iudicio & po- *to. 4. c. 14.*
testate sacerdotis, nihil sui reseruans sibi: vt omnia eo iuben- *Ibidem.*
te paratus sit facere pro recipienda vita animæ, quæ faceret *Cap. 15.*
pro vitãda corporis morte: & hoc cum desiderio, quia vitam
nouerat infinitam. Cum gaudio enim facere debet immor-
talis futurus, quæ faceret pro differenda morte moriturus,
semper deprecetur Deum, offerat Deo mentem & cordis cõ-
tritionem, deinde & quod potest det de possessione, & tunc si
quid offeret, securus offerat. Respexit Dominus ad Abel, & *Gen. 4. b*
ad munera eius. Prius dicit Abel, quàm Ad munera eius. In
sacrificio ergo cordis conferenda est eleemosyna tribuentis.
Nec considerandum est quantum, sed qua mente, qua affe-
ctione dat quod potest. Qui ergo sua peccata redimere vult
de temporalium oblatione, priùs offerat mentem. Caueat etiam
de ductus verecundia, diuidat apud se confessionem, vt diuer-
sis diuersis velit sacerdotibus manifestare. Quidam enim vni *Quòd non*
confitentur, quod alteri manifestandum conseruant: quod est se *est diuiden*
simulare, & ad hypocrisim tendere, & semper venia carere: ad *da confes-*
quam per frusta putant peruenire. Caueat etiam ne priùs ad *sio per di-*
Dominicum corpus accedat, quàm confortetur bona con- *uersos sa-*
scientia, & doleat quod nondum audeat sumere, quem mul- *cerdotes.*
tum desiderat cibum salutarem. Cohibeat etiam se à ludis,
à spectaculis seculi, qui perfectam vult consequi remissionis
gratiam. Isti sunt digni fructus pœnitentiæ, animam capti- *Aug. ibid.*
uum elaqueantes, & in libertate seruantes. Et infrà: Quærat *cap. 15.*
homo dignos fructus, etsi non dignos pœnitentiæ. Pœniten-
tia enim grauiores postulat, vt dolore & gemitibus mortuus
resuscitet vitam. Ex his ostenditur qui sint digni fructus pœ-
nitentiæ, quibus vera satisfactio expletur: quod non omnes
digni fructus sunt digni fructus pœnitentiæ: quod de illa
pœnitentia intelligitur, quæ maiorum est criminum. Non
enim sufficiunt grauiter delinquentibus, quæ sufficiunt mi-
noribus vel parum peccantibus.

Quæ sit falsa satisfactio. 8

Et sicut sunt digni fructus pœnitentiæ, ac vera satisfa-

De pœnit. dist. 5. cap. falsas.

ctio: ita & indigni fructus, & falsa satisfactio, id est, falsa pœnitentia. Vnde Gregorius: Falsas pœnitentias dicimus, quæ non secundùm authoritates Sanctorum pro qualitate criminum imponuntur. Ideóque miles, vel negotiator, vel alicui officio deditus, quod sine peccato exerceri non possit, si cuncta grauioribus irretitus ad pœnitentiam venerit, vel quæ bona alteriùs iniustè detinet, vel qui odium in corde gerit, recognoscat se veram pœnitentiam non posse peragere nisi negotium relinquat, vel officium deserat, & odium ex corde dimittat, & bona quæ iniustè abstulit, restituat. Nec tamen desperet, interim quicquid boni facere potest, hortamur vt faciat, vt Deus cor eius illustret ad pœnitentiam. Cùm ista pœnitentia interior, & exterior de vtraque per præmissa facilè apparet quæ sit vera, & quæ sit falsa.

De tribus actionibus pœnitentiæ.

PRÆDICTIS verò adijciendum est, quòd tribus modis agitur pœnitentia, ante baptismum, scilicet de prioribus peccatis: post baptismum de grauioribus, quæ pòst committuntur. Est etiam pœnitentia venialium quotidiana: quæ etiam humilium est, & perfectorum, vnde Augustinus: Tres sunt actiones pœnitentiæ, quas mecum eruditio vestra recognoscit. Vna est quæ nouum hominem per baptismum parturit, donec per baptismum omnium præteritorum abiiciat fiat peccatorum: quia nullus suæ voluntatis arbiter, nisi prius niteat eum veteris vitæ, nouam inchoare potest, à qua pariter nulli sunt immunes, cùm baptizantur, quia nondum possunt vti libero arbitrio: quibus tamen ad remissionem originalis peccati prodest eorum fides, à quibus offeruntur. Altera actio pœnitentiæ post baptismum, quæ fit pro illis peccatis quæ legis Decalogus continet. Agunt ergo homines pœnitentiam ante baptismum de peccatis prioribus: ita tamen etiam baptizentur, sicut Petrus ait: Agite pœnitentiam, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Domini, &c. Agunt etiam pœnitentiam, si post baptismum ita peccarunt, vt excommunicari & reconciliari postea mereantur. Est etiam pœnitentia bonorum & humilium fidelium, per quotidianam: in qua pectora tundimus, dicentes: Dimitte nobis debita nostra, &c. Neque à nobis dimitti volumus, quæ

Homil. de vtilitate & necessitate pœni. quæst. 50. in tom. 10. & libro de Medicina pœnit. c. 2. in tom. 9.

Exo. 20 b

Act. 2. f

dimissa nobis in baptismo non dubitamus: sed illa quæ humana fragilitate, quamuis parua, tamen crebra subrepunt, quæ si collecta contra nos fuerint, ita non grauabunt & oppriment, sicut vnum aliquod grande peccatum. Quid enim interest ad naufragium, an vno grandi fluctu nauis operiatur & obruatur, an paulatim subrepens aqua in sentinam per negligentium culpam impleat nauem & submergatur? Ideo vigilemus, & eleemosynæ, & orationes inuigilent: in quibus etiam dicimus: Dimitte nobis debita nostra, &c. manifestantes nos non habere quod nobis dimittatur: & in his verbis humiliantes animas nostras, quotidianam agere pœnitentiam non cessamus.

Matt. 6. b

Quòd multitudo venialiũ ita aggrauat, sicut vnũ grande peccatum.

Matt. 6. b

De satisfactione venialium. D

QVÆ autem pro venialibus sit satisfactio sufficiens, Augustinus insinuat ita inquiens in Enchir. De quotidianis & leuibus leuibúsque peccatis, sine quibus hæc vita non ducitur, quotidiana oratio fidelium satisfacit. Eorum enim est dicere: Pater noster qui es in cælis, &c. Delet omnino hæc oratio minima & quotidiana peccata. Delet & illa à quibus vita fidelium etiam sceleratè gesta, sed pœnitendo in melius non mutata discedit. Sicut veraciter dicitur: Dimitte nobis debita nostra, ita & veraciter dicatur: Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, id est, sic fiat quod dicitur: quia & ipsa eleemosyna est veniam petentibus omninò ignoscere. Ex his aliisque præmissis iam facilè est intelligere, quæ pro venialibus sit exhibenda satisfactio. Sufficit enim Dominica oratio cum ieiunio & eleemosynis: sic tamen vt præcedat contritio aliquantula, & addatur confessio si adsit facultas, de qua confessione pòst tractabitur. Pro grauibus verò peccatis hæc etiam in satisfactione adhibenda sunt, sed multò crebrius atque districtiùs: quia vt ait Augustinus, ad emendum pœnitentiam non sufficit mores in melius commutare, & à malis factis recede, nisi de his quæ facta sunt satisfaciat Domino per pœnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis sacrificium, cooperantibus eleemosynis.

Cap. 11. in tomo 3.

Matt. 6. b

In libro de pœnitẽtiæ Medi. c. 5. in to. 9. & Homi. 50. quæ est de vtilitate ac necessitate pœnitẽtiæ in fi. in tom. 10.

TRIA

Universidad de Deusto Biblioteca

De confessione sacramentali & de his quæ ad eã spectãt prout habet rationem remedij quã tum ad necessitatem ex parte confitẽtis.

TRIA PROPONVNTVR QVÆrenda, primum : An sine confessione dimittatur peccatum.

Distinct. XVII.

HIc oritur quæstio multiplex. Primò enim quæritur vtrũ absque satisfactione, & oris confessione, per solam cordis contritionem, peccatum alicui dimittatur. Secundò, An alicui sufficiat confiteri Deo sine sacerdote. Tertiò, An laico fideli facta valeat confessio. In his enim etiam docti diuersa sentire inueniuntur: quia super his varia ac penè aduersa tradidisse videntur Doctores. Dicunt enim quidam, sine confessione oris & satisfactione operis neminem à peccato mũdari, si tempus illa faciendi habuerit. Alij verò dicunt ante oris confessionem & satisfactionem in cordis contritione peccatum dimitti à Deo, si tamen votum confitendi habeat. Vnde Propheta: Dixi, Confitebor aduersum me iniu. m. Do. & tu remisisti &c. Quod exponens Cassiod. ait: Dixi, id est, deliberaui apud me quòd confitebor, & tu remisisti. Magna pietas Dei, qui ad solam promissionem peccatum dimiserit. Votum enim pro operatione iudicatur. Item Augustinus: Nondum est vox in ore, vt homo audiat confessionem, & Deus audit. Item, Sacrificium Deo spiritus contribul. cor contrit. &c. Alibi etiam legitur: Quacunque hora peccator conuersus fuerit & ingemuerit, vita viuet, & non morietur. Non dicitur: Ore confessus fuerit, sed conuersus ingemuerit. Vnde datur intelligi, quòd etiam ore tacente veniam intercedente corde ago. Ergo sine causa dictum est. Quæ solueritis super terram, soluta erunt in cælis? Ergo sine causa claues datæ sunt? Frustramus ergo verbum Christi. Iob dicit: Si erubui in conspectu populi peccata mea confiteri. Item Ambros. Vesialis est culpa, quam sequitur confessio delictorum. Item August. super illum locum Psal. Non absorbeat me profundum, neque vrgeat super me puteus os suum. Puteus est profunditas iniquitatis: in quam si ceciderís, non claudet super te os suum, si tu non claudis os tuum. Confitere ergo & dic: De profundis clamaui ad te Domine, &c. & euades. Claudit super illum qui profundum contemnit: à quo mortuo, velut qui non sit, perit confessio. Item August. Nullus debitam grauioris pœnæ accipit veniam nisi qualemcunque, etsi longè minorem quam debeat, soluerit pœnam. Ita enim impartitur à Deo largitas misericordiæ, vt non relinquatur iustitia disciplinæ. Item Hieron. Qui peccator est, plangat delicta prouincia vel populi, & ingrediatur Ecclesiam, de qua propter peccata fuerat egressus, & dormiat in sacco, vt præteritas delictas, per quas Deũ offenderat, vitæ austeritate cõpensẽt. His aliisque authoritatibus nituntur asserere, sine cõfessione voluntatis & aliqua solutione pœnæ neminem à peccato mundari.

Ista sunt.
Cassiod. in glossa ordinaria testimonijs probat in sola contritione peccatũ dimitti in eundem. Psal. 31.
non longè à princip. Enarrationis in to. 8. Psal. 50.
Ezech. 19. c
De pœnit. dist. 1. cap. Conuertimini quasi per totum.
Luc. 17. d
Ioan. 11. f
Eccl. 17. d
Itẽ authoritatibus

contra probat sine cõfessione nõ dimitti peccatum.

Nitur: quia peccatum mors animæ est, quæ vt est vita corporis, ita eius vita Deus est. His aliisque pluribus authoritatibus probatur, ante confessionẽ vel satisfactionem sola compunctione peccatum dimitti, quod qui negant, eas determinare laborant: necnon in huius sententiæ depressionem, ad suæ opinionis assertionem authorum testimonia inducunt. *Esai. 43. d* Ait enim Dominus per Esaïam: Dic tu iniquitates tuas, vt iustificeris. Item Ambrosius: Non potest quisquam iustificari à peccato, nisi peccatum ipsum anteà fuerit confessus. Idem dicit: Confessio à morte animam liberat, confessio aperit paradisum, confessio spem salutis tribuit: quia non meretur iustificari, qui in vita sua non vult peccatum confiteri. Illa confessio nos liberat, quæ fit cum pœnitentia. Pœnitentia vera est dolor cordis, & amaritudo animæ pro malis quæ quisque commisit. Item Ioan. Non potest quisquam gratiam Dei accipere, nisi purgatus fuerit ab omni peccato per pœnitentiæ confessionem & per baptismum. Item August. Agite pœnitentiam, qualis agitur in Ecclesia. Nemo dicat sibi: Occultè ago, quia apud Deum ago, nouit Deus qui mihi ignoscit, quia in corde ago. Ergo sine causa dictum est. Quæ solueritis super terram, soluta erunt in cælis? Ergo sine causa claues datæ sunt? Frustramus ergo verbum Christi. Iob dicit: Si erubui in conspectu populi peccata mea confiteri. Item Ambros. Vesialis est culpa, quam sequitur confessio delictorum. Item August. super illum locum Psal. Non absorbeat me profundum, neque vrgeat super me puteus os suum. Puteus est profunditas iniquitatis: in quam si ceciderís, non claudet super te os suum, si tu non claudis os tuum. Confitere ergo & dic: De profundis clamaui ad te Domine, &c. & euades. Claudit super illum qui profundum contemnit: à quo mortuo, velut qui non sit, perit confessio. Item August. Nullus debitam grauioris pœnæ accipit veniam nisi qualemcunque, etsi longè minorem quam debeat, soluerit pœnam. Ita enim impartitur à Deo largitas misericordiæ, vt non relinquatur iustitia disciplinæ. Item Hieron. Qui peccator est, plangat delicta prouincia vel populi, & ingrediatur Ecclesiam, de qua propter peccata fuerat egressus, & dormiat in sacco, vt præteritas delictas, per quas Deũ offenderat, vitæ austeritate cõpensẽt. His aliisque authoritatibus nituntur asserere, sine cõfessione voluntatis & aliqua solutione pœnæ neminem à peccato mundari.

Esai. 43. d
Cap. 4. in fin. to. 4.
Idẽ in sermone Christi, de pœn. dist. 1. cap. Ecce nunc.
Ioã. Chry. de pœn. dis. 1. cap. non potest.
à princip. in tom. 10. Matt. 16. c
Iob 31. d
Lib. de paradiso, c. 14. in med. in tom. 4.
Super Psa. 68. in fine
cõcionis pri. mæ ad illum Psal. tomo 8.
Psal. 129.
Prou. 18. c
De pœnit. dist. 16. Sunt per Mala. & allegantur de pœ.

Cui

dist. 1. cap. qui sanctus sacer.

Cui sententiæ priùs consentiendum sit.

QVID ergo super his sentiendum sit, quid tenendum? Sanè dici potest, quòd sine confessione oris, & solutione pœnæ exterioris peccata delentur per contritionem & humilitatem cordis. Ex quo enim proponit mente compunctā se confessurum, Deus dimittit: quia ibi est confessio cordis, etsi non oris: per quam anima interiùs mundatur à macula & contagione peccati commissi, & debitum æternæ mortis relaxatur. Illa ergo quæ superiùs dicta sunt de confessione & pœnitentia, vel ad confessionem cordis, vel ad interiorem pœnam referenda sunt. Sicut illud Augustini: Quòd nullas dicitur veniam consequi, nisi priùs quantulamcunque peccati soluerit pœnam: vel de exteriori pœna accipienda sunt, & ad contemnentes vel negligentes referenda, sicut illud: Nemo dicat: Occultè ago, &c. Nonnulli enim in vita peccata confiteri negligunt vel erubescunt: & ideo non merentur iustificari. Sicut enim præcepta est nobis interior pœnitentia, ita & oris confessio, & exterior satisfactio si adsit facultas. Vnde nec verè pœnitens est, qui confessionis votum non habet. Et sicut peccati remissio munus Dei est: ita pœnitentia & confessio per quam peccatum deletur, non potest esse nisi à Deo, vt Augustinus ait: Iam, inquit, donum spiritus sancti habet, qui confitetur & pœnitet: quia nō potest esse confessio peccati & compunctio in homine ex seipso. Cùm enim itaſcitur sibi quisque & displicet, sine dono spiritus sancti non est. Oportet ergo pœnitentem confiteri peccata, si tempus habeat, & tamen antequam sit confessio in ore, si votum sit in corde, præstatur ei remissio.

De pœnit. dist. 1. cap. Nullus.

Ibidem c. Agite.

Super Psa. 50. post medium.

Enarratio nis ad illū Psal. in to. 8. Authoritatib⁹ probat quòd sufficiat soli Deo confessionem fieri.

Si sufficit soli Deo confiteri.

IAM secundum quæstionis articulum inspiciamus, scilicet vtrùm sufficiat peccata confiteri soli Deo, an oporteat confiteri sacerdoti. Quibusdam visum est sufficere, si soli Deo fiat confessio sine iudicio sacerdotalis & confessione Ecclesiæ: quia Dauid dixit: Dixi, confitebor Dom. & tu remisisti non ait: Sacerdoti, & tamen remissum sibi peccatum dicit. Item Ambrosius: Ideò fleuit Petrus, quia culpa obrepit eius: inuenio quid dixerit, inuenio quod fleuerit. Lachrymas eius lego, satisfactionem non lego. Sed quod defendi non potest, ablui

Pſal. 31. f. Super Lucā libr. 10. in fin. commētarij ad cap. 22. in tomo 4.

ablui potest. Lauant lachrymæ delictum, quod voce pudor est confiteri. Veniæ fletus consulit, & verecundiæ. Hoc idem etiam Maximus dicit Episcopus. Item Ioan. Chrysost. Non tibi dico vt te prodas in publicum, neque apud alios te accuses: sed obedire te volo Prophetæ dicenti: Reuela Deo vitam tuam. Ante Deum ergo tua confitere peccata, apud verum iudicem cum oratione delicta tua pronuncia, non lingua, sed conscientiæ tuæ memoria: & tunc demùm spera te misericordiam posse consequi. Si habueris peccata tua in mente conscripta, nunquàm malum aduersus proximum in corde tuo tenebis. Idem, peccata tua quotidie dicito, vt deleas illa. Sed si confunderis alicui dicere, dicito ea quotidie in animo tuo, non dico vt confitearis ea conseruo tuo, vt ibi exprobret. Dicito Deo qui curat ea. Nec enim si non dixeris, ignorat ea, cum faciebas ea, præsto erat: cum admitteres ea, cognouerat. Numquid ea vult à te cognoscere? Peccare non erubuisti, & confiteri erubescis? Dicito in hac vita, vt in alia requiem habeas: dicito ingemiscens & lachrymans. In codice scripta sunt peccata tua. Spongia peccatorum tuorum lachrymæ tuæ sint. Item Prosper, illi quorum peccata humanam notitiam latent non ab ipsis confessa, nec ab aliis publicata, si ea confiteri vel emendare noluerint, Deum quem habent testē, ipsum & habituri sunt vltorem. Quòd si ipsi sui iudices fiāt, & veluti suæ iniquitatis vltores, hic in se voluntariam pœnam seuerissimæ animaduersionis exerceant: temporalibus pœnis mutabunt æterna supplicia, & lachrymis ex vera cordis contritione fluentibus restinguent æterni ignis incendia. Infra: Facilius sibi Deum placabunt illi, qui aut propriis confessionibus crimen produnt, aut nescientibus aliis ipsi in se voluntariæ excommunicationis ferunt sententiam: & ab altari cui ministrabant, non animo, sed officio separati, viam suam quasi mortuam plangunt: certi quòd reconciliati fructibus efficacis pœnitentiæ à Deo non solùm amissa recipiant, sed etiam supernæ ciuitatis gaudia recipiant. His authoritatibus innituntur, qui sufficere contendunt Deo confiteri peccata sine sacerdote. Dicunt enim quòd si quis tamen detegit culpam suam apud homines, ne inde opprobrio habeatur, vel alij suo exemplo ad peccandum accendantur, & ideo tacet homini, & reuelat Deo, consequitur veniam.

Super cap. 12. ad He. Homil. 31. post mediū eiusdem. Pſal. 36. Homi. 2. in Pſal. 50. ad eū ver- sum: Et pec catū meum contra me est semper, post mediū Homil. De pœnit. dist. 1. ca. porrò illi. Et in lib. de vita contempla tiua. Cap. 7. Ibidem c. Facilius.

Quòd

Quòd non sufficit soli Deo confiteri, si tempus adsit, si tamen homini possit.

SED quòd sacerdotibus confiteri oporteat, non solùm illa authoritate Iacobi: Confitemini alterutrum peccata vestra, &c. sed etiam aliorum pluribus testimoniis comprobatur. Ait enim Augustinus. Iudicet seipsum homo voluntariè damnando quod in se displicet, ut mereatur habere quod in illo placeat. Quod enim potest, & mores cõuertat in melius: ne cùm iam non potest, non sit ei vtilis confessio. Quod autem non potest, præter voluntatem à Domino iudicetur: & cum in se præualuerit seueriſſimæ medicinæ, sed tamen vtiliſſimæ sententiæ, ueniat ad antistites, per quos illi claues ministrãtur Ecclesiæ. Tanquam bonus iam incipiens esse filius, maternorũ membrorum ordine custodito, à præpositis sacramentorum accipiat satisfactionis suæ modũ, in offerendo sacrificio contrito cordis deuotus & supplex. Id tamen agat, quod non solùm sibi prosit ad salutem, sed etiam ad exemplum cæteris: vt & peccatum eius non modò in graui eius malo, sed etiam in tanto scandalo aliorum est, atque hoc expedire vtilitati Ecclesiæ videtur antistiti, in notitiam multorum vel totius plebis agere pœnitentiam non recusetne lethali plagæ per pudorem addat tumorem, cùm tanta est plaga peccati & impetus morbi, vt medicamenta corporis & sanguinis Domini differenda sint, authoritate antistis, debet se quisque remouere ab altari ad agendam pœnitentiam, & eadem authoritate reconciliari. Item Leo Papa: Multiplex misericordia Dei ita lapsibus subuenit humanis, vt non modò per baptismum, sed etiam per pœnitentiam spei vitæ reparetur: sic diuinæ vo luntatis præsidiis ordinatis, vt indulgentiam Dei nisi suppli cationibus sacerdotum nequeant obtinere. Christus enim hanc præpositis Ecclesiæ tradidit potestatem, vt cõfitentibus pœnitentiæ satisfactionem darent, & eosdem salubri satisfactione purgatos, ad communionem sacramentorum per ianuam reconciliationis admitterent. Item Augustinus. Quod pœnitet, omninò pœniteat, & dolorem lachrymis ostendat, repræsentet vitam suã Deo per sacerdotem, præueniat iudicium Dei per confessionem. Præcepit enim Dominus mundandis, vt ostenderent ora sacerdotibus, docens corporales præsentia confitenda peccata, non per scripta manifestanda. Dixit enim: Ora monstrate & omnes: non vnus pro omnibus non alium statuatis nuncium, qui pro vobis offerat munus Deo

Iacob. 5. d. In Homil. 50. quæ est de vtilitate ac necessitate pœnitentiæ non longè à fine eiusdem in tom. 10.

Idem de pœn. dist. 3.

De pœnit. dist. 1. cap. multiplex.

Lib. de vera & falsa pœn. c. 10. in tom. 4.

Deo à Moyse statutũ: sed qui per vos peccastis, per vos eruditis. Erubescentia enim ipsa partem habet remissionis, misericordia enim hoc præcepit Dominus, vt nemo pœniteret in occulto. In hoc enim quòd per seipsum dicit sacerdoti, & erubescentiam vincit, timore Dei offensi fit vindex criminis. Fit enim veniale per confessionẽ, quod criminale erat in operatione: & si non statim purgatur, fit tamen veniale, quod cõmiserat mortale. Multum enim satisfactionis obtulit, qui erubescentiæ dominans nihil eorum quæ amisit, nuncio Dei negauit. Deus enim qui misericors iustus est, sicut seruat misericordiam in iustitia, ita & iustitiam in misericordia. Opus enim misericordiæ est peccãta dimittere: sed oportet vt iustus misereatur iustè. Considerat enim si dignus est, non dico iustitia, sed & misericordia. Iustitia enim sola damnat, sed dignus est misericordia, qui spirituali labore quærit gratiam. Laborat enim cum patiendo erubescentiam. Et quoniam verecundia maior est pœna, qui erubescit pro Christo, fit dignus misericordia. Vnde patet, quia quantò pluribus confitebitur in spe turpitudinem criminis, tantò faciliùs consequetur veniam remissionis. Ipsi enim sacerdotes plus possunt profi cere, plus confitentibus parcere. Item Leo Papa, Quanuis omnibus fidei videatur esse laudabilis, quæ propter Dei timorem apud homines erubescere non veretur: tamen quia non omnium sunt huiuscemodi peccata, vt ea qui pœnitẽtiam poscunt, non timeant publicari: remoueatur improbabilis cõsuetudo, ne multi à pœnitentiæ remediis arceantur, quia non erubescunt, aut timent inimicis sua facta reserare, quibus possunt legum percelli constitutione. Sufficit enim confessio, quæ primum Deo offertur, & tunc etiam sacerdoti, qui pro delictis pœnitẽtium peccator accedit. Tunc enim multos pœnitentiam poterunt prouocari, si populi auribus non publicetur conscientia confitentis. Ex his aliisque plurimis indubitanter ostenditur oportere. Deo primùm, & deinde sacerdoti offerri confessionem: nec aliter posse peruenire ad ingressum paradisi, si adsit facultas.

Quòd criminale fit veniale.

Aug. ibi. hactenus. De pœn. distinct. 1. Quanuis

De tertio articulo, scilicet an sufficiat confiteri laico

NVNC priusquàm præmissis authoritatibus quæ his contradicere videntur, respondeamus, tertiam quæstionem intueamur. Quod enim secunda quæstio continebat, scilicet an sine confessione & iudicio sacerdotis soli Deo confiteri sufficeret, expeditum est: & certificatum præmissis testimoniis, quòd non sufficit confiteri Deo sine sacerdote: nec est verè humilis & pœnitens, si non desiderat & requirit sacerdotis iudicium. Sed nunquid æquè valet alicui confiteri socio vel proximo suo, saltem cùm deest sacerdos? Sanè adhuc potest dici, quòd sacerdotis examen requirendum est studiosè: quia sacerdotibus concessit Deus potestatem ligandi atque soluendi. Et ideo quibus ipsi dimittunt, & Deus dimittit. Si tamen defuerit sacerdos, proximo vel socio est facienda cõfessio Sed curet quisque sacerdotem quærere, qui sciat ligare & soluere. Talem enim esse oportet, qui aliorum crimina diiudicat. Vnde Aug. Qui vult confiteri peccata vt eueniat gratiam, quærat sacerdotem qui sciat ligare & soluere, nec cum negligẽs circa se exiterit, negligatur ab eo, qui eum misericorditer monet & petit: ne ambo in foueam cadant, quam stultus euitare noluit. Tanta itaque vis cõfessionis est, vt si deest sacerdos, confiteatur proximo. Sæpè enim contingit, quòd pœnitens non potest verecundari coram sacerdote, quem desiderans nec tempus, nec locus offert. Et ille cui confitebitur potestatem non habeat soluendi, fit tamen dignus venia ex sacerdotis desiderio, qui crimen confitetur socio. Mundati enim sunt leprosi, dum ibant ora ostendere sacerdotibus, antequàm ad eos peruenirent. Vnde patet Deum ad cor inspicere, dum ex necessitate prohibetur ad sacerdotes peruenire. Vnde Aug. Sæpè quidẽ quærunt eos sani & læti: sed dum quærunt, antequàm perueniãt, moriuntur. Sed misericordia Dei vbique est: qui & iustis patere nouit, etsi nõ tam citò, sicut si soluerẽtur à sacerdote. Ergo confitetur sacerdoti, omnino melioi quàm potest confiteatur: & si peccatum occultum est, sufficiat referre in notitiam sacerdotis. Nam in resuscitatione filiæ Archisynagogi puellæ, pauci interfuerunt qui viderunt: nondum enim erat sepulta, nondum extra portam delata, nondum extra domum in notitiam portata. Intus resuscitauit, quam intus suscitauit: relictis solis Petro & Iacobo & Ioanne, & patre & matre puellæ, in quibus figuraliter continentur sacerdotes ecclesiæ. Quos autem extra inuenit, aduertendum est quomodo suscitauit. Flebat enim turba post filium viduæ: fleuit Martha & Maria supplicantes pro fratre, flebat & turba Mariam secuta. In quo docemur, publicè peccantibus non prodesse, sed ecclesiæ sufficere meritum: Laboret ergo pœnitẽs in ecclesia esse, & ad ecclesiæ vnitatem tendere. Nisi enim vnitas ecclesiæ succurrat, nisi quod deest peccatori sua oratione compleat, de manibus inimici non eripietur anima mortui. Credẽdum est enim, quòd omnes orationes & eleemosynæ ecclesiæ & opera iustitiæ & misericordiæ succurrãt recognoscenti mortem suam ad conuersionem. Ideòque nemo dignè pœnitere potest, quem non sustineat vnitas ecclesiæ. Ideóque nemo petat sacerdotes per aliquam culpam ab vnitate ecclesiæ diuisos. Ex his satis aperitur & absoluitur præmissæ quæstionis articulus. Quærendus est enim sacerdos sapiens & discretus, qui cum potestate simul habeat iudicium, qui si fortè defuerit, confiteri debet socio. Beda verò inter confessionem venialium & mortalium distinguit super illum locum, Confitemini alterutrum peccata vestra. Ait enim, Coæqualibus quotidiana & leuia, grauiora verò sacerdoti pandamus, & quãto iusserit tempore purgare curemus: quia sine confessione emendationis peccata nequeunt dimitti. Sed & grauiora coæqualibus pendenda sunt, cùm deest sacerdos, & vrget periculum. Venialia verò, etiam sacerdotũ oblata copia, licet confiteri coæquali, & sufficit, vt quibusdã placet, si tamen ex cõtemptu non prætermittatur sacerdos. Tutius est tamen & perfectius vtriusque generis peccata sacerdotibus pandere, & consilium medicinæ ab eis quærere, quibus concessa est potestas ligandi & soluendi.

Quæstio
Solutio.
Mat. 16. c
Li. de Vera & fal. sa pœ. cap. 10. in medio eiusdem, to. 4.
Luc. 17. d
Ibidem.
Ibid. c. 11.
Mat. 9. c.
Mat. 5. c

Luc. 7. b
Ioã. 11. d
Aug. ibi. cap. 12.
Iacob. 5. d

Hic aperit qualiter supradictæ authoritates intelligendæ sunt.

CVM ergo ex his aliisque pluribus testimoniis perspicuum fiat, & indubitabiliter constet, peccata primùm Deo, deinde sacerdoti esse confitenda, & si ipse defuerit etiam socio: illud Ioannis Chrysostomi superiùs positum, non est ita intelligendum, vt liceat alicui, si tempus habeat, sa-

cerdoti non confiteri: sed quia sufficit vbi crimen occultum

De pœn. dist.1. ca. Quos ali quando. ad finem.

est, soli Deo per sacerdotē dicere, & semel. Nec oportet publicari coram multis, quod occultum est, Quod notauit ille cens, Non tibi dico vt te prodas in publicum. Sicut enim publica noxa publico eget remedio: ita & occulta, secreta confessione, & occulta satisfactione purgatur. Nec necesse est vt quod sacerdoti semel confessi sumus, iterum confiteamur, sed lingua cordis non carnis apud verum iudicem id iugiter

De pœn. dist.1. ca. Nūc autem.

confiteri debemus. Vnde idem Ioan. ait, Nunc autem si recorderis peccatorum tuorum, & frequenter ea in conspectu Dei pronūcies, & pro eis deprecaris, citiùs illa delebis. Si rerò obliuiscaris, tunc eorum recordaberis nolens, quādo publicabuntur, & in conspectu omnium amicorum & inimicorum, sanctorúmque angelorum proferentur. Ita etiam illud Ambrosij, Lachrymæ lauant delictum, quod voce pudor

Loco prius citato.

est confiteri: ad publicam pœnitentiam referendum est. Ibi enim virtutem lachrymarum & confessionis ostendens, significare voluit quòd lachrymæ occultæ & cōfessio secreta sicut quæ fit soli sacerdoti, lauant delictum quod pudet alterum confiteri. Quod verò dicit se lachrymas Petri legisse, non satisfactionem vel confessionem: per hoc non excludit illam. Multa enim facta sunt quæ scripta non sunt: & fortè nondū facta erat institutio cōfessionis, quæ modò est.

Hāc expositionē confirmat per verba Ioan. De pœniten. dist.1.c. Lachrymæ.

Institutio Cōfessionis.

Similiter & illud Prosperi, Si sui iudices fiant, mutabunt æterna supplicia: & illud, Facilius Deū placabūt sibi, qui aut propriis cōfessionibus crimen produnt, aut nescientibus aliis in se sententiam excommunicationis ferunt ad publicam confessionem & satisfactionem referri oportet. Non enim solis sacerdotibus ius ligādi atque soluendi datum est, si cuique suo arbitrio pœna vel excommunicationis sententia ligare, & absque sacerdotali iudicio seipsum Deo vel altari reconciliare licet, quod ecclesiasticæ institutioni & cōsuetudini pœnitùs repugnat. Potiùs ergo publicè peccasti, publicè confitere te reum & emēda. Si verò occultè deliquisti, erubesce sic non taceas: nec tamen dico vt publices. Taciturnitas enim peccati ex superbia nascitur cordis. Ideo enim peccatū suum

Esychius super. Leuiticum.

quis celat, ne reputetur foris qualem se iam diuino conspectui exhibuit: quod ex fonte superbiæ nascitur. Species enim superbiæ est se velle iustum videri, qui peccator est, atque hypocrita conuincitur, qui instar primorum parentum, vel

& allegatur depœ dist.1. ca. Non sunt ad finem.

ergiuersatione verborū peccata sua leuigare contendit, vel ferut Cayn peccata sua reticēdo supprimere quærit. Vbi ergo superbia regnat & hypocrisis, humilitas locum non habet. Sine humilitate verò alicui veniam sperare nō licet. Vbi est ergo taciturnitas confessionis, non est speranda venia criminis. Iam certissimè liquet quàm sit detestabile peccati silentium: & econuersò quàm sit necessaria confessio. Est enim confessio testimonium conscientiæ Deum timentis. Qui

Io. Chryſ.

rum timet iudicium Dei, peccatum non erubescit cōfiteri. Perfectus timor soluit omnem pudorem: confessio peccati pudorem habet, & ipsa erubescētia est grauis pœna. Ideóque debemur confiteri peccata, vt erubescentiam patiamur pro pœna. Nam hoc ipsum pars est diuini iudicij. Si ergo quæritur an confessio sit necessaria, cùm in contritione iam deletum sit peccatum: dicimus quia quædam punitio peccati est, sicut satisfactio operis. Per confessionem etiam intelligit sacerdos, qualiter debeat iudicare de crimine. Per eam quoque peccator fit humilior & cautior.

Ad quid valeat cō fessio.

DE REMISSIONE SACERDOTIS.

Distinct. XVIII. A

De cōfessione sacramētali in se quātū ad potestatem absolutis virtute clauiū in foro pœnitentiali.

Hic quæri solet, Si peccatum omnino dimissum est à Deo per cordis contritionem, ex quo pœnitens votum habuit confitendi, quid posteà dimittatur ei à sacerdote. Vide enim quo vinculo eum ligat: scilicet temporalis pœnæ, sed non à quo eum absoluat: & ideo quæro. Ante pœnitudinem quippè cordis anima rei maculam habet & fœtorem peccati, atque æternæ vltionis vinculo ligata existit. Si verò ante confessionem per cordis cōtritionem Deus per seipsum sine mineſterio sacerdotis & debitum omnino relaxat, & animam interiùs purgat à contagione & fœtore peccati: quid ergo mundat? quid dimittit sacerdos? vbi sunt claues

Mat. 16. & Luc. 5.

ecclesiæ quas Dominus tradidit Petro & successoribus eius, dicens, Tibi dabo claues regni cælorum? &c. Quæcunque ligaueris super terram, erunt ligata & in cælo: & quæcunque solueris super terram, erunt soluta, &c. Vt autem præmissa quæstio plenius explicari valeat, quasi altiùs ducto rete, de ipsis clauibus & vsu earum disseramus.

De Clauibus.

De pœni. dist. 1. ca. Verbum Dei.

CLAVES istæ non sunt corporales, sed spirituales, scilicet discernendi scientia, & potentia iudicandi: id est, ligandi & soluendi, qua dignos recipere, & indignos debet excludere à regno ecclesiasticus iudex: qui sicut habet ius ligandi, ita & soluendi. Vnde Ambros. Dominus par ius & soluendi esse voluit, & ligandi, qui vtrunque pari conditione permisit. Ergo qui soluendi ius non habet, nec ligandi habet. Et infrà, Certum est quòd ecclesiæ vtrunque licet, hæresis vtrumque non habet. Ius enim hoc solis permissum est sacerdotibus. Recte ergo ecclesia hoc sibi vendicat, quæ veros sacerdotes habet: hæresis vendicare non potest, quæ veros sacerdotes non habet. c

De vsu clauium.

VSVS verò harum clauium multiplex est, discernere scilicet ligandos, & soluendos, ac deinde ligare vel soluere. Qui enim, vt ait Greg. indignos ligat vel soluit, propria potestate se priuat, id est, dignum priuatione se facit. p

Si Sacerdos potest dimittere vel retinere peccata.

Opinio quorundã Mat. 22.

SED quæritur, vtrùm à peccato soluere valeat sacerdos, id est, à culpa, vt culpæ maculam abstergat, vel debitum æternæ mortis soluere valeat. Quidam arbitrari sunt, cùm peccator dupliciter ligatus teneatur, vt prædictum est, scilicet mentis contagione ac cæcitate, & debito futuræ pœnæ: alterum curari per Deum, alterum solui per sacerdotem. Patitur enim per peccatum quasdam tenebras interiores & maculas: à quibus nisi liberetur, proiicitur in tenebras exteriores. Cùm autem liberatur ab his suscitatur à morte peccati. Vnde Apostolus, Surge qui dormis, & illuminabit te Christus. Solus enim Christus, non sacerdos animam resuscitat, ac pulsis tenebris interioribus & maculis, eam illuminat & mundat, qui animæ faciem lauat: debitum verò æternæ pœnæ soluere concessit sacerdotibus. Quod in resurrectione Lazari signatum asserunt: quem Christus priùs per se interiùs viuificauit, deinde foras exire iussit, eúmque adhuc ligatum soluere Apostolis præcepit: quia vt aiunt, ipse interius animam à caligine maculáq; peccati emundat, sacerdotibus verò dedit vinculum æternæ mortis soluere. Alij verò di-

Ephes. 5. c Ioan. 11. f

cunt solũ deum, non sacerdotem, debitum æternę mortis dimittere, sicut & animam interiùs per se viuificat: nec tamen offitentur sacerdotibus traditam potestatem peccata dimittendi & retinendi, quibus dictum est: Quorum remiseritis peccata, &c. Sicut enim Christus retinuit sibi potestatẽ *Aliorum sententia verior. Ioan. 20. f Super Psal. 31. monitõ. gè à principio secũ. dæ Enarrationes ad eundẽ Psalmum in tom. 8. In eúdem Psa. 31. in principio habentur ad probandum quod dicit Ephe. 2. a Ioan. 3. b Esa. 43. d Authoritate. bat idẽ, et habetur de pœnit. dist. 3. ca.*

pœnitentiæ. Et ideo sicut interius gratia sua illuminat, ita & simul debitũ æternæ mortis relaxat, gè à principio enim per seipsum peccata pœnitentium tegit: & tunc tegit, quando ad pœnam non reseruat. Tunc ergo tegit, dæ Enarrationes quando debitum pœnæ soluit. Quòd autem ipse tegat, aperte docet Augustinus exponẽs illum locum Psal. Quorum tecta sunt peccata, id est, cooperta & abolita. Si enim texit Deus peccata, id est, cooperta & abolita. Si enim texit Deus peccata, noluit aduertere, noluit animaduertere, id est, punire, sed ignoscere. Ita ergo dicit à deo tecta, vt deus non videat, id est, æternaliter puniat. Videre enim dei peccata est ad pœnam imputare. Aduertere autem faciem à peccatis, hoc est ea ad pœnam non reseruare. Item Hieron. Commentans Psalmum deus dimittit peccata, tegit ne in iudicio reuelẽtur. Item Cassiod. Qui grauia habent peccata, aliis deus imputat, sua per misericordiam non imputat. Ex his apertè ostenditur, quòd deus ipse pœnitentem soluit à debito pœnæ: & quem soluit, quando intus illuminat, inspirando veram contritionem. Cui sententiæ ratio suffragatur, & authoritates attestantur. Nemo enim verè compungitur de peccatis habens cor contritum & humiliatum, nisi in charitate. Qui autem charitatem habet, dignus est vita æterna. Nemo enim simul vita & morte dignus est. Non est ergo tũc ligatus debito æternæ mortis. Filius enim iræ esse desiit ex quo cœpit confiteri & pœnitere cœpit. Ex tunc ergo solutus est ab ira: quia non manet super illum, qui credit in Christum, sed super illum qui non credit. Non ergo postmodum per sacerdotem confitetur, ab ira æterna liberatur: à qua iam liberatus est per Dominum, ex quo dixit. Confitebor. Solus ergo Deus nominem interiùs mũdat à peccati macula & à debito æternæ pœnæ soluit: qui per Prophetam ait, Ego solus deleo iniquitates & peccata populi. Item Ambr. Verbũ dei dimittit peccat, sacerdos est iudex. Sacerdos quidẽ officium suũ exhibet, sed nullius potestatis iura exercet. Idẽ, ille solus peccata dimittit, qui solus pro peccatis nostris mortuus est. Itẽ Aug.

Nemo tollit peccata, nisi solus deus, qui est agnus tollens
Ioan. 1. d peccata mũdi. Tollit autem & dimittendo quæ facta sunt, &
adiuuando ne fiant & perducendo ad vitam, vbi omnino
ri nõ possunt. His aliisque pluribus testimoniis docetur
minum solũ per se peccata dimittere: & sicut dimittit qu
busdam, & ita & aliorum quorundam peccata retinet.

Quòd sacerdotes etiam dimittunt, & tenent peccata suo mo

Mat. 16. c et Io. 20. f Super Io. Tra. 121. in fi. eiusdem tom. 9. Au. in li. de pœnit. Vera & Falsa. ca. 10. in tom. 4. Ioan. 8. f Ma. 16. a In libr. de Baptismo Paruulorũ tom. 6.

Nec ideo tamen negamus sacerdotibus conces
testatem dimittendi & retinendi peccata, cum hoc V
in Euangelio apertè doceat. Hinc Aug. ait, Ecclesiæ cha
quæ per spiritũ sanctũ diffunditur in cordibus eorũ qu
ticipes sui sunt, peccata dimittit: eorum qui non sunt, re
Idẽ, Sacerdotes possunt cõfitentibus parcere: quibus eni
mittunt, remittit deus. Lazarũ enim de monumẽto susci
obtulit discipulis soluendũ: per hoc ostẽdẽs, potestatem
uendi cõcessam sacerdotibus. Dixit enim, Quodcũq; so
super ter. erit so. & in cælo, &c. hoc est, Ego deus, & om
cælestis curiæ ordines, & omnes Sãcti in gloria mea lauc
vobiscũ & cõfirmant quos ligatis & soluitis. Nõ dixit, Q
putatis ligare & soluere: sed, In quos exercetis opus iust
vel misericordiæ. Aliter autẽ, vel alia opera vestra in pec
tores nõ cognosco. Itẽ, Cũ veraciter ad deũ cõuersa pec
dimittuntur, ab eis dimittũtur, quibus ipse veraci cõuer
coniungitur. Spiritus sanctus ea dimittit qui datus est o
bus sanctis sibi charitate cohærẽtibus, siue se nouerint e
poraliter, siue nõ. Similiter cũ alicuius tenentur peccata
eis tenẽtur, à quibus ille cordis prauitate diffũgitur, siue
tis corporaliter, siue ignotis. Omnes enim mali spiritual
bonis seiũncti sunt. Ecce hic dicit peccata dimitti, vel reti
ri à sanctis viris: & tamen spiritum sanctum ea dimitte
cit. Et quod maiori consideratione dignũ est, idẽ etiã i
quòd deus per se vel per sanctos suos tãtũ dimittit pecca

Ibidẽ in eodem.

Ait enim sic, Sacramentum gratiæ dat deus etiã per rale
ipsam verò gratiã nõ nisi per seipsũ, vel per sanctos sos.
ideo remissionẽ peccatorũ vel per seipsũ facit, vel per ipso
columbæ membra: quibus ait, Si cui dimiseritis dimitẽtu
Ecce quàm varia à Doctoribus tradũtur super his, & in hac
tanta varietate quid tenendum? Hoc sanè dicere ac tenẽre
possumus, quòd solus deus dimittit peccata & retinet & tamen

tamen ecclesiæ contulit potestatem ligandi & soluendi, sed ali
ter ipse soluit vel ligat, aliter ecclesia. Ipse enim per se tantũ
dimittit peccatum: qui & animam mundat ab interiori ma-
cula, & à debito æternæ mortis soluit.

Quomodo sacerdotes ligant vel soluunt à peccatis. F

Mat. 8. a Luc. 5. c. Ioan. 11. f

Non autem hoc sacerdotibus concessit, quibus tamen
tribuit potestatem soluendi & ligandi, id est, ostendendi ho-
mines ligatos vel salutos. Vnde Dominus leprosum sanitati
prius per se restituit, deinde ad sacerdotes misit, quorum iu-
dicio ostenderetur mundatus. Ita etiam Lazarum iam viui-
ficatum obtulit Discipulis soluendũ. Quia etsi aliquis apud
Deum sit solutus, non tamen in facie ecclesiæ solutus habe-
tur, nisi per iudiciũ sacerdotis. In soluẽdis ergo culpis vel re
tinẽdis ita operatur sacerdos Euangelicus & iudicat, sicut
olim legalis in illis qui cõtaminati erãt lepra, quæ peccatũ
signat. Vnde Hier. super Matt. vbi Dominus ait Petro, Tibi
dabo claues regni cælorum, & quodcunque ligaueris super
terram, erit ligatum & in cælis: & quodcũque solueris super
terrã, erit solutum & in cælis. Hũc, inquit, locum quidã non
intelligentes, aliquid sumunt de supercilio Phariſæorum: vt
damnare innoxios, vel soluere se putent noxios, cùm apud
Deum nõ sententia sacerdotum, sed reorum vita quæratur. In
Leuitico se ostẽdere sacerdotibus iubentur leprosi: quos illi
non faciunt leprosos vel mũdos, sed discernũt qui mũdi vel
immundi sunt. Ita & hic apertè ostenditur, quòd non semper
sequitur Deus ecclesiæ iudiciũ: quæ per surreptionẽ & igno
rantiam interdum iudicat, Deus autẽ semper iudicat secun-
dum veritatem. Et in remittendis vel in retinẽdis culpis id
circo & officij habent Euangelici sacerdotes, quod olim ha-
bebant sub lege legales in curandis leprosis. Hi ergo peccata
dimittũt vel retinẽt, dum dimissa à Deo vel retenta iudicãt
& ostendũt. Ponũt enim sacerdotes nomen Domini super fi-
los Israel, sed ipse benedixit, vt legitur in Numeris. Hũc mo
dum ligandi & soluendi Hier. suprà notauit. Num. 6. d

Alius modus ligandi & soluendi. G

Ligant quoque sacerdotes, dum satisfactionẽ pœni-
tentiæ confitentibus imponunt. Soluunt, cùm de ea aliquid
dimittunt, vel per eam purgatos ad sacramẽtorum commu-
nionem admittunt: quem modũ superiùs Leo papa notauit.

Secundum hunc modum dicuntur etiã sacerdotes dimittere peccata vel retinere. Vnde superius Augustinus dixit, Quibus remittunt, & remittit Deus, &c. Opus enim iustitiæ exercent in peccatores, cũ eos iusta pœna ligant: opus misericordiæ, dum de ea aliquid relaxant, vel sacramentorũ communioni concliãt, alia opera in peccatores exercere nequeunt. Et notãdum est, quia quos satisfactione pœnitentiæ ligant, eo ipso à peccatis solutos ostendũt: quia non imponitur alicui satisfactio pœnitentialis, nisi quem sacerdos verè pœnitentem arbitratur. Alij verò non imponunt: & eo ipso peccatum retinent à Deo iudicant. Quòd autem hoc ad claues pertineat, Augustinus ostendit dicens, Frustrat claues ecclesiæ, qui sine arbitrio sacerdotis pœnitentiam agit, si sine oris confessione criminis indulgentiam imprecatur. Est & alius modus ligandi & soluendi, qui per excommunicationem geritur: dum aliquis secundum canonicam disciplinam tertiò vocatus ad emendationem manifesti delicti, & satisfacere vilipendens, sententia ecclesiæ à loco orationis & sacramentorum communione & fidelium cõsortio præscinditur, vt erubescat, & pudore seueris conuersus pœniteat, vt sic spiritus eius saluus sit. Quòd si pœnitentiam profitens resipuerit, negatæ communioni admittitur & ecclesiæ reconciliatur. Hæc est autẽ ecclesiæ anathematizatio: hanc pœnam illis qui dignè percelluntur, infligit, quia gratia Dei & protectio illis amplius subtrahitur, ac sibi ipsis relinquuntur: vt sit eis liberum ruere in interitum peccati, in quos etiam maior diabolo fæuiendi datur potestas: orationes quoque ecclesiæ & benedictionum, ac meritorum suffragia, eis nequaquàm suffragari putantur.

De pœni. distin. 17. Li. de Vera & Falsa Pœ. ca. 10. in to. 4

In libr. de Pœnit.

1. Cor. 5. b

Quomodo secundum hos modos intelligendum sit illud: Quodcunque solueritis, &c. 16

SECVNDVM hos ligandi & soluendi modos quomodo verum est quod dicitur, Quodcunque solueritis super terram, erit solutum & in cælis: & quodcunque ligaueritis super terram, erit ligatum & in cælis, &c. Aliquando enim ostendunt solutos vel ligatos, qui ita non sunt apud Deum: & pœna satisfactionis vel excommunicationis interdum indignos ligant vel soluunt: & indignos sacramentis admittunt & dignos arcent. Sed intelligendum est hoc in illis quorum merita solui vel ligari postulant. Tunc enim sententia sacerdotis iudicio Dei & totius cælestis curiæ approbatur & confirmatur, cùm ita ex discretione procedit, vt reorum merita non contradicant. Quoscunque ergo soluunt vel ligant, adhibentes clauem discretionis reorũ meritis, soluuntur vel ligantur in cælis, id est, apud Deum: quia diuino iudicio sacerdotis sententia sic progressa approbatur & cõfirmatur. Quos ergo secundùm merita sententia ecclesiæ percellit, lædit: & foris sunt apud Deum. Qui autem non meruit, sententia ecclesiæ non lædituꝛ, nisi cõtemnat. Vnde Orig. Exiit quis à ciuitate, à fide, à charitate? per hoc exit de castris ecclesiæ, etiam si episcopi voce non abiiciatur, sicut cõtrà, aliquis nõ recto iudicio foras mittitur: sed si non egit vt mereretur exire, nihil lædituꝛ. Interdum enim qui foras mittitur, intus est: & qui foras est, intus videtur retineri. Ecce qualis & quantus est vsus Apostolicarum clauium. Iam ostensum est ex parte, qualiter sacerdotes dimittant peccata, vel retineant, & tamen retinuit sibi Deus quandam singularem potestatem dimittendi vel retinendi: quia ipse solus per se debitum æterna mortis soluit, & animam interiùs purgat.

Super Leui. Ho. 14. ad 24. c. e iusdem in med. Homiliæ in 20 mo 1.

Quæ sint interiores tenebræ & interior macula. 1

HIC quæritur, quæ sit illa macula, & quæ sunt illæ tenebræ interiores à quibus Deus interiùs animam purgat, dum veram pœnitentiam immittit. De tenebris & interiori caligine satis facile est & intelligere & respondere. Cùm enim quis mortaliter delinquit, & gratia virtutis priuatur, & quæ præcessit, & naturalium bonorum elisionem patitur. Vnde & intellectus obtunditur, & totus homo interior obtenebratur; & ita quasi caligine quadam mens obuoluitur, quæ caligo peccati pœna est. Hãc verò Deus pellit, cùm pœnitentiam immittit, per quam perdita bona restituit, & fœdata reparat. Vnde Propheta, Nebulam sicut cinerem spargit. Sed quæ est macula peccati, à qua animam lauat? Ecce enim quis voluit facere homicidium, & patrauit, quo patrato desinit tam velle quàm facere: nondum tamen verè pœnitet, nec confiteri proponit. Quæ ergo reatus, ut anima illius macula? Mala voluptas quidẽ fuit macula illius animæ: sed illa transit. Macula etiam est, si pœnitere contemnit; sed hoc est peccatum aliud à præcedenti. Quæ ergo macula remansit, à qua ipse in pœnitentia purgatur?

Mat. 16. c

Psal. 147.

Pollu

Polluta est quidē anima, quousque pœniteat, sicut erat dum
Leu.11. f in ea praua erat volūtas. Sicut enim qui tangit morticinium
Nu.19. d vel aliud immundum, ita pollutus est post tactum quousque
lauatur, sicut fuit dum tāgeret: sic post actum peccati: ita pol-
luta remanet anima, sicut fuit in ipso actu peccati: quia ita
est longè à Deo per dissimilitudinē, qui est vita & mundi-
mentis sicut fuit dum peccatum ageret. Ipsa ergo dissimilitu-
do quæ inest animæ ex peccato, & est à Deo elongatio ani-
mæ macula intelligitur, à qua purgatur in pœnitentia. Hoc
autem solus Deus facit qui solus suscitat animam & illumi-
nat: quod sacerdotes nequeunt, qui tamen medici sunt ani-
Psal. 87. marum. Vnde Propheta, Nunquid medici suscitabunt, & cō-
nō lōgè à fitebuntur tibi? quod exponens Augustinus ait, Boni Doctō-
fine. Enar res rectè medici dicūtur: qui viuentes curati ministerio po-
rationis ad sunt: sed non mortuos suscitare. Sola enim Dei gratia mor-
illū Psal. tui reuiuiscunt.
in tomo 8.

QVANDO HÆ CLAVES dantur, & quibus.

Distinct. XIX.

De cōfes- POstquàm ostensum est quæ sint claues Apost & quis eā-
sione sa- rum vsus, superest inuestigare quādo istæ claues demū
cramētali & quibus. Dantur hæ claues per ministerium episcopi alicu-
in cōpara in promotione sacerdotij. Cùm enim recipit ordinem sacer-
tione ad dotalem, simul & has claues recipit. Sed non videtur quod
suscipien- omnes vel soli sacerdotes has claues habeant: quia plerique
tes. ante sacram ordinationem scientiam discernendi habent,
Quòd nō plures post consecrationem ea carent. Sanè dici potest, quod
omnis sa- alteram clauium istarum, id est, scientiam discernendi non
cerdos alte- habent omnes sacerdotes: vnde dolendum est atque lugen-
rā clanē habet dum. Multi enim, licet indiscreti, atque scientiæ qua emine-
scientiā di- re debent, exortes, sacerdotij gradum recipere præsumunt,
scernēdi. vita & scientia eo indigni: quia nec ante sacerdotium, nec
pòst scientiam habent discernendi, qui ligandi sint vel so-
uendi, Ideóque illam clauem in consecratione non recipiunt,
quia semper scientia carent. Qui verò ante sacerdotium scien-
tia discernendi præditi sunt, licet habeant discretionem, non
tamen in eis clauis est: quia non valent ea claudere vel aperi-
re. Ideóque cùm promouetur quis in sacerdotem, clauem di-

scretionis rectè dicitur accipere: quia & antè habita discre-
tio augetur, & fit in eo clauis, vt ea iam valeat vti ad claudē
dum vel aperiendum.

Si alteram clauem omnes habeant, scilicet. potentiam ligandi & soluendi. B

CVMQVE iam constet non omnes sacerdotes illas
duas claues habere, quia scientia discernēdi plerique carent:
de altera, id est, potentia ligandi & soluendi quæritur, vtrùm
omnes sacerdotes eam habeant. Quidam enim hanc potesta
tem putant illis solis esse concessam, qui doctrinam simul ac
vitam Apostolorum seruant. Illas enim claues promisit Do- *Mat.16.c*
minus Petro, & imitatoribus eius tantùm, vt aiunt: qui etiam
authoritatibus vtuntur in munimentum suę opinionis. Hoc *In lib. de*
enim dicunt Augustinum sensisse, vbi superius ait, Remissio- *Bapti. con*
nem peccatorum vel per seipsum facit Deus, vel per colum- *tra Do. 5.*
bæ membra. Dicit etiam idem peccata dimitti vel teneri à *c. 21. in in*
sanctis. Idem super Exodum, vbi de lamina aurea legitur, *mo 7.*
Erat autem lamina aurea semper in fronte sacerdoti. Hæc, *Exo. 28. f*
inquit, significat fiduciam bonæ vitæ: quam qui verè perfe- *Aug. sup.*
ctè habet, non significatione, sed veritate sacerdos habet, solus *Ex. c. 20.*
potest auferre peccata. Item Gregorius, Illi soli habēt in hac *in tomo 4.*
sede posiri potestatem ligandi & soluendi sicut sancti Apo- *In Tract.*
stoli, qui illorum exempla simul cum doctrina tenent. Item *Euangel.*
ex dictis Originis, Hæc potestas soli Petro cōcessa est, & imi- *Hom. 27.*
tatoribus Petri. Nā quicunque vestigia Petri imitantur, ha-
bent rectè ligandi & soluendi potestatem. His aliisque testi-
moniis innituntur, qui asserunt potestatem ligandi ac soluen-
di illis solis concessam sacerdotibus, qui vita & doctrina pol-
lent, sicut Apostoli.

Aliorum sententia verior. C

ALIIS autem videtur, quod & mihi placere fateor, cun-
ctis sacerdotibus hanc clauem dari, scilicet ligandi & soluen-
di: sed non eam rectè ac dignè habent nisi qui vitam & do-
ctrinam Apostolicam seruant. Nec præmissæ authoritates
aliquos sacerdotes hanc potestatem negant habere: sed illos
solos dignè ac rectè hac potestate vti significant, qui præditi
sunt vita & doctrina Apostolica: quia soli ipsorum Apostolo-
rum imitatores dignè rectéque possunt ligare & soluere. Et
per Dominum tantùm vel per sanctos, in quibus habitat, spi-

ritus

ritus sanctus, dignè & rectè sit remissio vel retentio peccatorum: Fit tamen & per illos, qui sancti non sunt, sed nō digne vel rectè. Dat enim Deus benedictionē dignè poscēti, etiam per indignum ministrum. Quòd verò hanc potestatem habeant omnes sacerdotes, Hiero. testatur super illum locum Euangelij, vbi Dominus dicit Petro, tibi dabo claues regni cælorum. Habent enim, inquit, eandem iudiciariam potestatem alij Apostoli: habet & omnis ecclesia in episcopis & presbyteris Sed ideo Petrus eam specialiter accepit, vt omnes intelligant quòd quicunque ab vnitate fidei & societate ecclesiæ se separauerit, nec à peccatis solui, nec cælum poterit ingredi. Ité, quòd sacerdos, etiam si malus sit, gratiam tamen transfundit pro suæ dignitatis officio, Augustinus ostēdit dicens, Dictus est à Domino in Numeris ad Moysen & Aaron sacerdotes, Vos ponite nomen meum super filios Israel: & ego Dominus benedicam eos: vt gratiam traditio per ministerium ordinati transfundat hominibus, nec voluntas sacerdotum obesse vel prodesse possit, sed meritum benedictionem poscentis. Quanta autē sit dignitas sacerdotalis officij & ordinis hinc aduertamus. Dictum est de nequissimo Caypha inter cætera. Hoc autem à semetipso non dixit: sed cùm esset pontifex anni illius, prophetauit: per quod ostenditur, spiritum gratiarum non personam sequi digni vel indigni, sed ordinem traditionis: vt quamuis aliquis boni meriti sit, non tamen possit benedicere, nisi fuerit ordinatus vt officij ministerium exhibeat. Deus autem est, effectum tribuere benedictionis. Hinc euidenter ostenditur, ordinem nō priuare potestate tribuendi gratiam ob ministerij indignitatem. Huic tamen Augu. sententiæ videtur obuiare quod ait Eusebius. Sacerdotes, inquit, nō propria virtute benedicunt: sed quia figuram Christi gerunt, & propter eum qui in ipsis elucet, plenitudinem benedictionis tribuunt: nō solùm is qui sacerdotium sortitus est, sed quicūque Christum in seipso habet & eius figuram gerit per cōuersationem bonam. Sicut Moyses, idoneus est vt benedictionē præstet. Ecce hîc habes quod nō solùm sacerdos, sed omnis in quo Christus habitat, benedictionem præstat. Sed alia est benedictio, quæ solis sacerdotibus congruit: alia quæ ab omnibus bonis communiter exhibetur: Denique illi sacerdotes, in quibus Christus habitat, bene-

Quòd oēs sacerdotes habeāt potestatē ligandi & soluendi cōfirmat. Mat. 16. a In lia.

Quæstiō ex veteri Testamento de illo quod habetur. Num. 6. d

Quæst. 11 tomo. 4. Ibidem.

Ioan. 11. g

Super Leuit. ca. 91. lib. 2.

benedictionis plenitudinem tribuere dicuntur: non quia soli illi transfundant gratiam: sed quia illi soli licitè & dignè id agunt. Nec subditos mala vita sacerdotis lædit, si bona faciūt quæ ille dicit. Vnde Grego. Multi dum plus vitam sacerdotum quàm suam discutiunt, in erroris foueam dilabuntur: minus considerantes, quòd non eos vita sacerdotum læderet, si humiliter bonis sacerdotum admonitionibus aurem accōmodarent.

1. quæst. 1

De hoc quod scriptum est in Malachia, Maledicam benedictionibus vestris

D

PRÆMISSÆ verò sententiæ, qua dicitur etiam per malis sacerdoti ministerium transfundi gratiam benedictionis, videtur obuiare quod Dominus per Malachiam prophetam malis sacerdotibus comminatur, Maledicam benedictionibus vestris. Et alibi, , Væ his qui viuificant animas quæ non viuunt, & mortificant animas, quæ non moriuntur. Si enim maledicit Dominus benedictionibus eorū, & si animæ quas viuificant nō viuunt: quomodo per eos gratia benedictionis transfunditur? Sed illud capitulum, Maledicam, &c. quidam referunt ad hæreticos, qui ab ecclesia præcisi sunt, & ad excōmunicatos: quorum benedictiones fiunt maledictiones his, qui eorū sequuntur errores. Illud verò alterū, scilicet. Viuificant, &c. super omnes illos sacerdotes exponunt, qui absque clauē scientiæ, & forma bonæ vitæ præsumunt ligare vel soluere. Sed nullus officio sacerdotis vti debet, nisi immunis sit ab illis quæ in aliis iudicat: alioquin seipsum condemnat.

Mal. 2. a

Ezec. 13. d

Qualis debet esse iudex ecclesiasticus.

E

QVALEM autem oporteat esse, qui aliorum iudex cōstituitur, Augustinus describit ita dicens, Sacerdos cui omnis offertur peccator, ante quem statuitur omnis languor, in nullo eorū tt iudicandus quæ in alio iudicare est promptus. Iudex enim alterius, qui est iudicandus, condemnat seipsum. Cognoscat ergo se, & purget in se quod alios videt sibi offerre: caueat vt à se proiecerit, quicquid in alio dānosum reperit. Animaduertat quòd qui sine peccato est, primus in illā lapidem mittat. Ideo enim liberauit peccatricem, quia non erat qui iustè proiiceret lapidē. Quomodo lapidarer, qui se lapidū cognoscerer? Nullus enim erat sine peccato, in quo intelligitur omnes crimine fuisse reos. Nam venialia remittebantur

Rom. 2. a

Li. de Vera & Fal. Pœ. c. 20. in tomo 4.

Ioan. 8. a.

bãtur per cęremonias. Si quod ergo in eis peccatũ erat, criminale erat. In hoc ergo patentissimum est, crimen sacerdotum esse detestabile, qui non priùs se iudicãt antequã alios alligant. Caueat spirituali iudex, sicut non commisit crimen nequitiæ, ita non careat munere sciẽtiæ. Oportet vt sciat cognoscere quicquid debeat iudicare. Iudiciaria enim potestas hoc postulat, vt quod debet iudicare discernat. Diligẽs ergo inuestigator sapienter interroget à peccatore, quod forsitan ignorat, vel verecundia velit occultare. Cognito verò crimine, varietates eius non dubitet inuestigare, & locum, & tempus, & cætera quæ suprà diximus: quibus cognitis, adsit beneuolus, paratus erigere, & secũ onus portare: habeat dulcedinẽ in affectione, discretionẽ in varietate, doceat perseuerantiam, caueat ne corruat, ne iustè perdat iudiciariam potestatem. Etsi enim pœnitentia possit ei acquirere gratiam, nõ tamen mox restituit in potestatem primam. Etsi Petrus post lapsũ restitutus fuerit, & sæpè lapsis sacerdotibus reddita sit dignitatis potestas: non tamen est necesse vt omnibus concedatur quasi ex authoritate. Inuenitur authoritas quæ cõcedit & quasi imperat. Inuenitur authoritas alia quæ non concedit, sed vetat quę Scripturę non repugnant, sed cõcordãt. Cùm enim, tot sunt qui labuntur, vt pristinam dignitatẽ authoritate defendãt, & quasi vsum peccandi sibi faciant, recidenda est spes ista. Si verò locus est vbi ista nõ concurrãt, restitui possunt qui peccant. Ex his satis perpenditur, qualis debeat esse sacerdos qui alios ligat & soluit: discretus s. & iustus, alioquin mortificat sæpè animas quæ nõ moriuntur, & viuificat quæ nõ viunnt: & ita incidit in maledictionis iudicium. Illud autem Malachiæ, s. Maledicam benedictionibus vestris siue super hæreticos tantum & excõmunicatos, siue super omnes sacerdotes, qui vita & sciẽtia carẽtes benedicere præsumunt, dictũ accipiatur, sic intelligi potest: Maledicã benedictionibus vestris, i. his quæ in eis benedictionibus possideris: quia faciã ea cedere vobis in maledictionẽ, nõ benedictionẽ: Quia etsi benedicunt sanctis, non hoc faciunt ex vero corde: & ideo eorum benedictio eis vertitur in maledictionem. Vel maledicã benedictionibus vestris, i, quod à vobis benedicitur, à me erit maledictũ: quia benedicunt iniquè agentibus, adulantúrque peccãtibus, dummodo diuites sint.

Nota, nã venialia hic dicit & criminalia secũdum legẽ, vt venialia putabant quæ per cæremonialia dimittebãtur sine morte vel mutilationẽ criminalia quæ mortem vel mutilationem inferebant.

Haclenus Aug. in c. superius citato.

Mal. 2. a

Hieronymũ lõgè à principio. Cõmentarij ad 2. a Mala. tomo 6.

DE HIS QVI IN FINE pœnitent.

Distinct. XX. A

SCIENDVM est etiam quòd tẽpus pœnitentiæ est vsq; ad extremum articulum vitæ. Vnde Leo Papa, Nemo est desperandus, dum in hoc corpore constitutus est: quia nonnunquam quod diffidentia ætatis differtur, consilio maturiore perficitur. Aug. tamen de pœnitentiam differentibus ita scribit: Si quis positus in vltima necessitate voluerit accipere pœnitentiam, & si accipit & mox reconciliatur, & hinc vadit, fateor vobis, non illi negamus quod petit: sed nõ præsumimus, quia bene hinc exit. Si securus hinc exierit, ego nescio. Pœnitentiam dare possumus, securitatem verò non. Nunquid dico, damnabitur? sed nec dico, liberabitur. Vis ergo à dubio liberari? age pœnitentiam dum sanus es. Si sic agis, dico tibi quia securus es: quia pœnitentiam egisti eo tempore, quo peccare potuisti. Si vis agere pœnitentiã quãdo iam peccare non potes, peccata te dimiserunt, non tu illa. Item duæ res sunt, aut ignoscitur tibi, aut non ignoscitur, quid horum tibi sit futurum nescio. Ergo tene certum, & dimitte incertum. Sed quare hoc dixit Aug. cum pœnitentia quæ in fine agitur, in Psalmo appelletur sacrificium vespertinum, quod erat acceptabilius in lege: & cum in quacunque die inuocetur Deus, adsit: & quacunque hora ingemuerit & conuersus fuerit peccator, vita viuet, & non morietur. Sed illa dixit Aug. propter illos qui pœnitentiam vsque in finem vitæ protrahunt: & tunc non ex Dei amore videntur pœnitere, sed timore mortis, quasi ex necessitate. Vnde idẽ quasi experiens quare superiora dixit, ait, Nullus expectet quando peccare non potest. Arbitrij enim libertatem quærit Deus, vt deleri possint commissa: non necessitatem, sed charitatem, non tantùm timorem, quia non in solo timore viuit homo. Quem ergo serò pœnitet, oportet non solùm timere iudicẽ, sed diligere: quia sine charitate nemo saluus esse potest. Non ergo tantùm timeat pœnam, qui pœnitet, sed anxietur pro gloria. Quæ conuersio si contigerit alicui etiam in fine, desperandum non est de eius remissione. Sed quoniam vix vel verò est tam iusta conuersio, timendum est de pœnitente serò, maximè cùm filij, quos illicitè dilexit, sint præsentes,

De cõfessione sacramentali quantũ ad opportunitatem tẽporis respectu pœnitentiæ mortaliũ in se. Leo Papa de pœ. dis. 7. in principio. Aug. Homil. 41. de Verè Pœnitentibus in tomo 1. Ibidẽ in fi. Psal. 140. Exo. 12. c Ezec. 18. c Aug. in li. de pœn. Vera & falsa. c. 17. in tomo 4. 1. Co. 13. b

vxor & mundus ad se vocet. Multos solet serotina pœnitẽtia decipere. Sed quoniam Deus semper potens est, semper etiã in morte iuuare valet, quibus placet. Cùm ergo opus sit non hominis, sed Dei fructifera pœnitentia: inspirare eam potest quandocunque vult sua misericordia, & remunerare ex misericordia, quos damnare potest ex iustitia. Sed quoniã multa sunt quæ impediunt, & languentem retrahunt, periculosum est, & interitui vicinum, ad mortem pertrahere pœnitentiæ remedium. Sed magnum est, cui Deus tunc inspirat (si quis est) veram pœnitentiam, sed si etiam sic conuersus vita viuat, & non moriatur, non promittimus quòd euadat omnem pœnam. Nam prius purgandus est igne purgationis, qui in aliud seculum distulit fructum conuersionis. Hic autẽ ignis, etsi æternus non sit, miro tamen modo grauis est: excellit enim omnem pœnam, quam vnquam passus sit aliquis in hac vita. Nunquam in carne tanta inuenta est pœna, licet mirabilia martyres passi sint tormenta, & multi nequiter iniqui quãta sæpè sustinuerunt supplicia. Ex his satis ostenditur, quàm periculosum sit differre pœnitentiam vsque in finem vitæ. Si tamen etiam tunc vera habeatur pœnitentia, hominem liberat, & vitam mortuo impetrat: non sic tamen vt nullam sentiat pœnam, nisi fortè tanta sit vehementia gemitus & contritionis, quę sufficiat ad delicti punitionem. Licet ergo sit difficilè, vt tunc sit vera pœnitentia quæ tam sera venit, quando cruciatus membra ligat, & dolor sensum opprimit, vt vix homo aliquid cogitare valeat: melior est tamen sera, quàm nulla. Pœnitentia enim etsi in extremo vitæ hiatu aduenit, sanat & liberat. Multùm sera fuit Latronis pœnitentia: sed non fuit sera indulgentia. Sed licet Latro veniam meruisset in fine de omni crimine, non tamen dedit baptizatis peccandi & perseuerandi authoritatem.

Ibidem.
Aug. c. 18.
Luc. 28. f

De his qui hìc pœnitentiam non complent.

SI verò quæritur de illis qui in hac vita pœnitentiã non complent, vtrùm transituri sint per ignem purgatorij, vt ibi compleant quod hìc minùs fecerunt. Idem dicimus de istis esse sentiendum, & de his qui in extremis pœnitent. Si enim tanta fuerit cordis contritio & delicti exprobratio, vt sufficiat ad puniendum peccatum: liberi ab aliis pœnis trãseunt ad

ad vitam, etsi inexpleta fuerit pœnitentia quia perfectè pœnituerunt, & ingemuerunt corde. Qui verò non adeò contẽruntur corde & ingemiscunt pro peccato, si ante expletionẽ pœnitentiæ discesserint, ignem purgatorium sentiẽt, & grauius punientur, quàm si hìc implessent pœnitentiam. Horrendum est enim incidere in manus Dei viuẽtis. Deus enim cùm sit misericors & iustus, ex misericordia pœnitẽti ignoscit, non reseruans peccatum ad pœnam ęternam. Ex iustitia verò impunitum nõ dimittit delictum. Aut enim punit homo, aut Deus. Homo autem punit pœnitendo: Deus autem pœnam exigendo. Et est pœnitentia interior, & exterior. Si ergo interior pœnitudo fuerit tanta, vt sit sufficiens vltio peccati, Deus qui hoc nouit, ab illo qui taliter pœnitet, vltriùs pœnam non exigit. Si verò interior pœnitudo nõ sufficit in vindictam peccati, nec exterior pœnitentia impletur: Deus qui modos & mensuras peccatorum & pœnarũ nouit, ad pœnam sufficiẽtem. Studeat ergo quisque sic delicta cordigere, vt post mortem non oporteat pœnam tolerare. Quædam enim peccata mortalia in pœnitentia fiunt venialia: nõ tamen mox sanantur. Sæpè enim infirmus moreretur, si non medicaretur: non tamen statim medicatus sanatur. Languet post victurus, qui priùs erat moriturus. Qui autem impœnitens moritur, omnino moritur, vt æternaliter crucietur. Si enim semper viueret, semper peccaret.

Heb. 10. f
Aug. de Vera & falsa pœn. ca. 18. in tomo 4.

De illo cui sacerdos indiscretus iniungit paruam pœnitentiam. C

SI verò de illo quæritur, qui satisfactionem iniunctam impleuerit, quę ignorantia vel negligentia sacerdotis peccato condigna non fuit: vtrùm de vita migrans ab omni pœna liber sit. Idem respondeo, ꝙ suprà de illo qui pœnitentiam non compleuit, dixi. Quòd si tantùm est lamentum interioris doloris, vt sufficiat in vindictam peccati, omninò liberatus est: si verò non sufficit dolor interior simul cum pœna iniuncta, addet Deus pœnam. Quòd autem interdum sufficiat dolor interior ad vindictam peccati, certum documentum habemus in illo Latrone: qui sola mentis contritione & confessione statim vt conuersus fuit, paradisum ingredi meruit. Sed quia dispensatores ecclesiæ contritionis

Luc. 23. f

quantitatem non perpendunt, quibus non est datum intelligere occulta cordium: omnibus leges pœnitētiæ constituūt, tam magis quàm minus de peccato dolentibus. Quorū studium ad hoc præcipuè tendere debet vt cordis dolorē (quātum fas est) cognoscant, & secundùm ipsius modum satisfactionem iniungant. Vnde Aug. In actione pœnitentiæ, vbi tale commissum est, vt is qui commisit, à Christi etiam corpore separetur: non tam consideranda est mensura temporis, quàm doloris. Cor enim contritum & humiliatum Deus nō despicit. Verùm quia plerunque dolor alterius cordis occultus est alteri, nec in aliorum notitiam nisi per verba vel alia quæcunque signa procedit, cùm sit coram illo cui dicitur, Gemitus meus à te non est absconditus, rectè constituuntur ab his qui ecclesiis præsunt, tempora pœnitentiæ: vt satisfaciat etiā ecclesiæ, in qua peccata ipsa remittuntur, extrà eam quippè non remittuntur. Ipsa enim spiritum sanctum pignus accepit: sine quo non remittuntur vlla peccata. Item Hiero. Mensuram temporis in agenda pœnitentia ideo non satis apertè præfigunt canones pro vnoquoque crimine, vt de singulis dicant qualiter vnumquódque emendandum sit: sed magis in arbitrio sacerdotis intelligentis relinquēdum statuerunt, quia apud Deum non tantùm valet mensura temporis, quantùm doloris: nec abstinentia tantùm ciborum, quantùm mortificatio vitiorum. Ideóque tempora pœnitentiæ pro fide & conuersatione fidelium pœnitentium abbreuianda præcipiunt, & pro negligentia protelanda, pro quibusdam tamen culpis modi pœnitentiæ sunt impositi.

In Ench. cap. 65. in tom. 3.
Psal. 50.
Psal. 37.
De pœn. dist 1. cap. mēsuram.

Quòd morientibus non sit imponenda satisfactio, sed innotescenda. D

SOLET etiam quæri, vtrùm satisfactionis lex moritu-
ris sit imponenda. De quo Theodorus Cantuarien. epis-
copus in Pœnitentiali suo sic ait, Ab infirmis in periculo mor-
tis positis pura inquirenda est confessio peccatorum: nō ta-
men est illis imponenda quantitas pœnitentiæ, sed innotes-
cenda: & cum amicorum orationibus, & eleemosynarum
largitionibus, pondus pœnitentiæ subleuandum, si fortè
migrauerint. Si verò conualuerint, pœnitentiæ modum à
sacerdote impositum diligenter obseruent. Aliis verò pro
qualitate peccati pœnitentia decernenda est præsidentium
arbitrio.

26. q. 7. c. ab infirmis.
26. q. 7. c. tempora pœniten.

arbitrio. Vnde Leo Papa, Tempora pœnitudinis habita moderatione constituenda sunt tuo iudicio, prout conuersorum animos perspexeris esse deuotos. Pariter etiam habere debes ætatis senilis intuitum, & respicere periculorum quotumcunque, vel ægritudinum necessitates.

In necessitate non est neganda pœnitentia vel reconciliatio. E

SCIENDVM etiam quòd tempore necessitatis non est neganda pœnitentia vel reconciliatio pœnitentibus. Vnde Leo Papa, His qui tempore necessitatis & periculi vigentis instantia præsidium pœnitentiæ, & mox recōciliationis implorant, nec satisfactio interdicenda est, nec reconciliatio deneganda: quia misericordiæ Dei nec mensuram possumus ponere, nec tempora definire. Quòd si ita aliqua ægritudine aggrauati sunt, vt quòd paulò antè poscebant, sub præsenti significare non valeant, testimonia eis fidelium circunstantium prodesse debebunt: simulque pœnitentiæ & reconciliationis consequātur beneficium. Item Iulius Papa, Si presbyter pœnitentiam abnegauerit morientibus, reus erit animarum, quia Dominus ait, Cùm conuersus fuerit, tunc saluus erit. Vera enim confessio vltimo tempore potest esse, quia non modò temporis, sed etiam cordis Deus inspector est, sicut Latro probat.

26. q. 6. c. his qui.
Ibidem. c. Si presbyt.
Ezech. 18. c. 26. q. 6. c. cognouimus, ad finem.

Quòd presbyter non reconciliet inconsulto episcopo, nisi necessitate cogente. F

NON debet tamen presbyter pœnitentem reconciliare inconsulto episcopo, nisi vltima necessitas cogat. Vnde in Carthaginensi Concilio, Presbyter inconsulto episcopo non reconciliet pœnitētem, nisi absente episcopo, vel vltima necessitas cogat. Cuiuscunque pœnitentis publicum crimen est, quòd vniuersam commouerit vrbem ante absidām, id est, introitum ecclesiæ manus ei imponatur. Item Aurelius dixit, Si quis in periculo constitutus fuerit, & se reconciliari diuinis altaribus petierit: si episcopus absens fuerit, debet presbyter consulere episcopum, & sic periclitantem eius præcepto reconciliare. Incōsulto verò episcopo non potest excommunicatos, vel publicè pœnitentes presbyter reconciliare. Vnde in Carthaginensi Concilio secundo statutū est, vt chrisma vel reconciliatio pœnitentium, & puellarum cōsecratio à presbyteris non fiat. Item reconciliare quenquam

26. q. 6. d. cognouimus. §. cui autem. Et habetur. 26. q. 6. c. presbyter. 26. q. 9. c. Aurelius episcopus. 26. q. 6. c. si iubet. Ibidem. Ibidem. c. presbyter.

in publica missa presbytero non liceat: puellarum tamen consecratio consulto episcopo, per presbyterum fieri valeat. Vnde in Carthaginensi concilio secundo, presbyter inconsulto episcopo virgines non consecret, chrisma verò nunquam conficiat. Sicut præcepto episcopi potest presbyter consecrare virgines, sic & reconciliare pœnitentes.

An oblatio eius sit recipienda, qui currens ad pœnitentiam præuenitur morte. D

29.q.6.c. *si aliquis.*

SI autem quæritur de illo, qui ad pœnitentiam festinans sacerdotem inuenire non potuit, & ita decessit: vtrum oblatio eius sit recipienda. Dicimus, quia est. Vnde in Apanensi concilio, Si aliquis fuerit mortuus qui non sit confessus, & testimonium habet bonum, & non poterat venire ad sacerdotem, sed præoccupauit eum mors in domo vel in via: faciant pro eo parentes eius oblationem ad altare, & dent redemptionem pro captiuis.

DE PECCATIS QVÆ POST hanc vitam dimittuntur.

De confessione sacramentali quantùm ad opportunitatem tẽporis respectu pœnitentiæ venialiũ. A

Distinct. XXI.

Matt.12.c Luc.12.b Grego.25. di.c. *Qualis hinc.* 1.Cor.3.c In libr.de ciu.Dei.li. 21.ca.26. in tomo 5.

SOLET etiam quæri, vtrùm post hanc vitam aliqua peccata remittantur. Quòd aliqua post hanc vitã remittãtur Christus ostẽdit in Euangelio, vbi ait. Qui peccauerit in spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc seculo neque in futuro. Ex quo datur intelligi, sicut sancti Doctores tradunt, quòd quædam peccata in futuro dimittẽtur. Quædam enim culpæ in hoc seculo relaxantur: quædam verò paruæ etiam in futuro, quæ quidem post mortem grauant: sed dimittũtur si digni sunt, si bonis actibus in hac vita meruerũt vt dimittantur eis. De illis etiam qui ædificant lignum, fœnum, stipulam, dicit Aug. quòd ignem tribulationis trãsitoriæ inuenient, cremabilia ædificia quæ secum portauerunt homines cremantem. Ait enim sic, Post istius sanè corporis mortem, donec de igne purgatorio veniatur ad diem damnationis & remunerationis: si hoc temporis interuallo spiritus defunctorum, qui ædificauerunt lignum, fœnum, stipulam, huiusmodi ignem dicantur perpeti, quẽ alij nõ sentiunt qui

qui huiusmodi ædificia nõ portauerunt, vt inueniant ignem transitoriæ tribulationis venialia concremantem, nõ redargito: quia fortsitan verũ est. Sed quia dicitur, Saluus erit quasi per ignem, contemnitur ille ignis. Grauior tamen erit ignis ille, quàm quicquid potest homo pati in hac vita. Hìc apertè insinuatur, quòd illi qui ædificant lignum, fœnum, stipulam, quædam cremabilia ædificia, id est, venialia peccata, secum portant, quæ in igne emendatorio cremantur. Vnde constat quædam venialia peccata post hanc vitam deleri. 1.Cor.3.c

Quòd alij citiùs, alij tardiùs purgantur in igne. B

In illo autẽ igne purgatorio, alij tardiùs, alij citiùs purgantur, secundum q̃ ista pereuntia magis vel minùs amauerunt. Vnde Aug. Post hãc vitam incredibile non est, nonnullos fideles per ignem quendam purgatorium, quantò magis minusve bona pereuntia dilexerunt, tantò tardiùs citiusq; saluari. Vnde non frustrà illa tria distinxit Apostolus, Lignũ, Fœnum, Stipulam, quæ illi ædificant: qui etsi aliena non rapiãt, rebus tamen infirmitati concessis aliqua dilectione inhærent. Qui secũdum suos amandi modos, vel diutius vt lignum, vel minus, vt fœnum, vel minimum vt stipula ignem sustinebunt. Qui verò superædificãt aurum, argentum, & lapidem preciosum, de vtroque igne securi sunt: non solum de illo æterno, qui cruciaturus est impios in æternũ, sed etiam de illo emendatorio, quo purgabuntur quidam saluandi. *In Enchi. Cap.69.in Tomo 3. Aug. enarrationem. Psal.80. nõ longè à fine, in tomo 8.& enarratione ad Psa. 107.nõ lõgè à principio concionis 3.ad eundem Psal.*

Oppositio. C

Hic obiici potest, Si per lignum, fœnum, stipulam, venialia intelliguntur peccata, & nullus adeò perfectus est, qui venialiter non peccet: ergo qui ædificant aurum, argentum, & lapidem preciosum, ædificãt etiam lignum, fœnum, & stipulam, ergo per ignem transibunt. Ad quod dicimus, quia non omnis qui venialiter peccat, lignum, fœnum, stipulam ædificat: sicut econuerso non omnis qui contemplatur Deum: & diligit proximum, & opera bona facit, ædificat aurum, argentum, lapidem preciosum. Et tamen in auro intelligitur contemplatio Dei, in argento dilectio proximi, in lapide precioso bona opera. Sed illi qui ædificãt lignum, fœnum, stipulam, Deum contemplantur, & proximum diligunt, & opera bona faciunt: nec tamen ædificant aurum, argentum, & lapidem preciosum. Hæc enim ædificat qui sic illa tria facit, vt cogitet quæ sunt Dei, & quomodo placeat *Aug. in Enchi.*

ceat Deo,non mundo.Lignum verò & fœnum & ſtipula accipi poſſunt ſecularium rerum,quamuis licitè conceſſarum tales cupiditates, vt amitti ſine animi dolore non poſſint. Hæc ergo ædificat is,qui cogitat quæ mundi ſunt,quomodo placeat mundo, qui circa diuitias ſuas quodam carnali affectu tenetur:& tamen ex eis multa beneficia facit,nec pro his aliquid fraudis vel rapinæ molitur. Ex his ergo patet, ꝙ non idem homo ſimul hæc & illa ædificat. Illa enim ædificat ſola perfectorum tantùm eſt, qui non cogitant placere mundo, ſed tantùm Deo:quia etſi venialiter aliquando peccant, fauore charitatis ita abſumitur in eis peccatum, ſicut gutta aquæ in camino ignis:& ideò nunquàm ſecum portant detestabilia.Hæc autem inferior ædificatio minorum eſt,qui non tantum Deo,ſed etiam mundo placere cogitant, Deũ tamen præponunt.Si verò mundum præponerent, non ſuperædificarent,ſed deſtruerent fundamentum. Affectiones ergo carnales,quibus dediti ſunt,domibus,cõiugibus,poſſeſſionibus, ita vt nihil præponant Chriſto,illis tribus ſignificãtur: quæ in mentes perfectorum non cadunt,etſi alia venialia admittant. In cordibus verò minorum interdum durant vſque in finem:qui cum talibus ædificiis tranſeunt,ſed diſſoluũtur in igne.Ipſi verò merito fundamenti ſalui erunt, grauiſſimam tamen pœnam ſentient. Ex quo apparet quantam hic miſericordiam exhibet Deus,& quantam ibi exerceat ſeueritatẽ: cùm pro eodem peccato multò grauius ibi puniat,quàm hic. D

Idem de fide & operibus. Cap.16.in Tomo 4.

1.Cor.7.f

Opinio quorundam cùm obiectione.

SED fortè dices illud eſſe accipiendum de pœna peccati, non de ipſo peccato, ꝙ Grego. dicit quædam leuia in futuro dimittenda.Si enim veram pœnitentiam habuerit quis,peccata omnia dimiſſa ſunt ei:ſed pœna fortè remanſit. Ideòq; ſi verè pœnitens obiit, ſine peccato tranſiit. Si autem verè pœnitens non eſt in obitu, maculam portat quæ nunquàm delebitur.Qui verò ædificat lignum,fœnum,ſtipulam, verè pœnitet:quia bonus eſt,& charitatem habet, & in charitate de hac vita tranſit, ergo ſine peccato tranſit. Non ſequitur. Verum quidem eſt,quia bonus eſt,& charitatẽ habet, & verè pœnitet: & tamen cum veniali peccato tranſit, quod non deleuit pœnitentia. Pœnitentia enim non delet niſi peccatum illud,quod deſerit homo.Tale autem peccatum ſæpè in hac

25.dis.ca. qualis hic. Li.4.dialog.c 1.39. Quòd aliquis verè pœn.etſi non de omni veniali.

hac vita non relinquitur ab homine, & tamen verè pœnitens eſt, ſi non de omnibus venialibus pœniteat. Poteſt enim quis de omni mortali,& de omni veniali pœnitere,excepto vno vel pluribus,venialibus quidem. Sicut habet quis charitatem, & vnum vel plura venialia: quod de criminalibus nullatenùs eſſe poteſt. Eſt enim aliquis bonus charitatem habens, ſed adhuc quodam cupiditatis affectu amans hæc ſecularia:talis exiſtens ſubita morte opprimitur. In illo terreno affectu mortuus eſt, & tamen ſaluabitur à quo non ſe hic abſoluit: ergo poſt hanc vitam ab illo purgabitur, Conſtat ergo quædam peccata, ſcilicet leuia, poſt hanc vitam dimitti. Si verò de pœna peccati illud intelligi voluerint Authores, cur magis commemoraſſent leuia quàm grauia, cùm etiam grauium pœna hîc inexpleta poſt hanc vitam reſtet.

Exemplo vtitur ad probãdum dictum.

De generali confeſſione quid proſit. E

POST hæc conſiderandum eſt,quid proſit confeſſio illa, vbi ſingula peccata quæ quiſque fecit,non exprimuntur. Sanè dici poteſt, quòd omnia criminalia ſemel ſaltem oportet in confeſſione exprimi, niſi aliqua à mente exciderint. Sed quia nemo delicta intelligit omnia,generaliter ſaltẽ ea confiteri,quorum memoriam habes:& ſic nihil celaſti de ſceleribus tuis. Venialia verò, vt ait Auguſtinus quia innumerabilia ſunt, ſufficit generaliter confiteri, niſi aliqua ſint frequenter iterata:perfectius eſt tamen etiam illa exprimere ſi vales Ideóque quotidie generaliter fit confeſſio in Eccleſia, pro venialibus ſcilicet peccatis,quæ quotidie admittimus,& pro illis mortiferis quorum notitiam non habemus. Vnde Auguſt. Veritatem dicit Deo pœnitens, quando nihil illi de commiſſis ſceleribus celat,non quòd & ſi voluntatem celare, Deus ignoret,ſed veritatem ſibi dici vult ab eo, vt venia conſequatur. Si verò mente aliqua exciderit, confitetur veritatem Deo,cùm generaliter dixerit: Deus qui noſti occulta cordis,& opera mea & delicta à te non ſunt abſconſa, quibus veniam largiaris precor:& hæc eſt veritas confeſſionis, quam diligit Deus. Vnde Pſal. Ecce enim veritatem dilexiſti,hîc inſinuatur quòd generalis confeſſio etiam mortalia delet,quorum intelligentia non habetur.

In quinta reſponſione contra Pelagianos. Pſal.68. Pſal.50.

Nemo confiteatur peccata quæ non fecit.

SICVT autem pœnitens celare non debet peccatum suum, quia superbia est: ita nec humilitatis causa fateri se reum illius, quod se non commisisse nouit: quia incauta est talis humilitas, & peccatorem constituit. Vnde Augustinus: Cùm humilitatis causa mentiris, si non eras peccator antequàm mentireris, mentiendo efficeris quod vitaras: quia veritas in te non est, nisi ita te dixeris peccatorem, vt etiam esse cognoscas. Veritas autem ipsa est, vt quod es dicas. Nam quomodo est veritas, vbi regnat falsitas?

De verbis Apostoli Sermo. 29. in medio, in to. 10.

De pœnis sacerdotis qui peccatum publicat confitentis.

CAVEAT autem sacerdos ne peccata cõfitentium aliis prodat, alioquin deponatur. Vnde Gregorius: Sacerdos ante omnia caueat ne de his qui ei confitentur peccata, aliqui reciter, non propinquis, non extraneis: nec (quod absit) pro aliquo scandalo. Nam si hoc fecerit, deponatur, & omnibus diebus vitæ suæ ignominiosus peregrinando pergat. Quod verò dictum est, vt pœnitens eligat sacerdotem scientem ligare & soluere, videtur contrarium ei quod in canonibus reperitur, vt nemo scilicet alterius parochianum iudicare præsumat. Sed aliud est fauore vel odio proprium sacerdotem contemnere, quod canones prohibent: aliud cæcum vitare, quod Vrbanus facere monet, ne si cæcus cæcum ducat, ambo in foueam cadant. Ait enim Vrbanus secundus: Placuit vt nulli sacerdotum deinceps liceat quemlibet committum alteri sacerdoti ad pœnitentiam suscipere, sine eius consensu cui se priùs commisit, nisi pro ignorantia illius, cui primò confessus est. Qui verò contra hoc facere tentauerit, gradus sui periculo subiacebit.

De pœnit. dist. 6. cap. Sacerdos.

16. q. cap. Ad minus §. Eccle. in hoc 9. q. 2. quasi per totum.

Mat. 15. b Ibidem. Complacuit.

SI PECCATA DIMISSA REDEANT.

Distinct. XXII.

Ostendit quantùm cõfessionis cõtemptus obsit.

CVMQVE multis authoritatibus suprà sit assertum, sine vera cordis contritione peccata dimitti ante oris confessionem vel operis satisfactionem, ei etiam qui aliquando in crimen relapsus est: quæritur si post cordis contritionem confiteri contempserit, vel in peccatum idem vel simile ceciderit, an peccata dimissa redeant. Cuius quæstionis solutio obscura est & perplexa, aliis asserentibus, aliis contra negantibus peccata semel dimissa, vlteriùs replicari ad pœnam. Qui verò dicunt peccata dimissa redire, subditis se muniunt testimoniis. Ambrosius ait: Donate inuicem, si alter in alterum peccat: alioquin Deus repetit dimissa. Si enim in his contemptus fuerit, sine dubio reuocabit sententiã, per quam misericordiam dederat: sicut in Euangelio de seruo nequam legitur, qui in conseruum suum impius deprehensus est. Item Rabanus: Nequam seruum tradidit Deus tortoribus, quousque redderet vniuersum debitum: quia non solùm peccata quæ post baptismum homo egit, reputabũtur ei ad pœnam: sed etiam originalia, quæ in baptismo sunt ei dimissa. Item Gregorius: Ex dictis Euangelicis constat, quia si ex toto corde non dimittimus quod in nos delinquitur, & hoc ipsum exigitur, quod iam nobis per pœnitentiam dimissum esse gaudebamus. Item Augustinus: Dicit Deus, Dimitte, & dimitterur tibi: si ego priùs dimisi, dimitte vel posteà. Nam si non dimiseris, reuocabo te: & quicquid dimiseram, replicabo tibi. Item: Qui diuini beneficij oblitus, suas vult vindicare iniurias, non solùm de futuris peccatis veniam non meretur: sed etiam præterita quæ iam sibi dimissa credebantur, ad vindictam ei replicabuntur. Item Beda: Reuertar in domum meam, &c. Timendus est ille versiculus, non expectandus: ne culpa quam in nobis extinctam credebamus, per securitatem nos vacantes opprimat. Item: Quemcunque enim post baptisma, siue prauitas hæretica seu cupiditas mundana inquierit, mox omnium prosternet in ima vitiorum. Item Augustinus: Redire dimissa peccata, vbi fraterna charitas non est, apertissimè Dominus in Euangelio docet in illo seruo, a quo dimissum Dominus debitum petiit: eò quòd ille conseruo suo debitum nollet dimittere. His authoritatibus instituntur, qui dicunt peccata dimissa, si replicantur, redire simpliciter. Quibus opponitur: Si quis pro peccato de quo doluit, & indulgentiam accepit, iterum punitur: non vidit Deus. Si punitur pro eo quod peccauit, & non emendauit, iniustitia est aperta. Si verò requiritur quod fuerat condonatum, vel iniustitia est, vel iustitia occulta. Videtur etiam Deus bis in idipsum iudicare, & duplex tribulatio consurgere:

Authoritates quibus peccata redire.

Mat. 18. d De pœnit. dist. 4. in principio & cap. seq.

In Homil. quadam. In quadã Homil. Lucæ 6. f Ibidem.

Super Lucam lib. 4. cap. 47. Ibidem.

Libro de baptismo. De pœnit. dist. 4. Matt. 18. d

Oppositio contra eos.

Nahum 1. c

gere:quod scriptura negat. Sed ad hoc potest dici quòd neque duplex tribulatio consurgit, neque iudicat Deus bis in idipsum. Hoc enim fieret, si post condignam satisfactionem & sufficientem pœnam iterum puniret:sed non satisfecit dignè & sufficienter, qui non perseuerauit. Debuit enim iugem peccati habere memoriam, non ad faciendum, sed ad cauendum. Debuit non obliuisci omnes retributiones Dei quæ tot sunt, quot sunt peccatorum remissiones. Tot ergo
2.Pet.2.d debuit cogitare dona Dei, quot mala sua: ac pro illis vsque in finem gratias agere. Sed quia ingratus ad vomitum, sicut canis rediit, antè acta bona mortificauit, & peccatum dimissum reuocauit:vt cui humiliato antè Deus peccatum dimiserat, eidem posteà elato & ingrato imputet.

Aliorum sententia.

SED quia absonum videtur vt peccata dimissa iterũ imputentur, placet quibusdam neminem pro peccatis semel dimissis iterum à Deo puniri. Sed ideo dicuntur dimissa redire & imputari, quia propter ingratitudinem ita reus & peccator constituitur, vt antè fuerat. Sic enim quod dimissum fuerat dicitur exigi, quia remissionis perceptæ ingratus ita reus fit vt antè fuerat. Vtrique parti quæstionis, probati fauent Doctores. Ideóque alicui parti non præiudicans, ita-
Mat.15.c dioso Lectori iudicium relinquo, addens mihi tutum fore, ad saluti propinquum sub mensa dominorum micas edere.

Quid sit hic sacramentum & res.

Gandulphus. POST prædicta restat inuestigare, quid in actione pœnitentiæ sit sacramentum & res. Sacramentum enim signum est sacræ rei. Quid ergo hîc signum est? & quæ est res huius signi? Quidam dicunt sacramentum hic esse quod exteriùs tantùm geritur, scilicet exterior pœnitentia: quæ est signum interioris pœnitentiæ, scilicet contritionis cordis, & humilitatis. Quod si est, non omne sacramentum Euangelicum id efficit quod figurat. Exterior enim pœnitentia non efficit interiorem: potiùs interior causa est exterioris. Sed ad hoc, inquiunt illi, hoc esse intelligendum de illis sacramentis, quæ in nouo Testamento instituta sunt: vt est sacramentum baptismi, confirmationis, & corporis Christi. Sacramentum verò pœnitentiæ, sicut & coniugij, ante tempus gratiæ, etiam à primordio humani generis fuit. Vtrunque enim institutum fuit in primis parentibus. Item, Si exterior pœnitentia sacràmentum est, & interior res sacramenti: sæpiùs præcedit res sacramentum, quàm sacramentum rem. Sed nec hoc inconueniens est. Nam & in aliis sacramentis quæ efficiunt quod figurant, hoc sæpè contingit. Quidam autem dicunt, exteriorem pœnitentiam & interiorem esse sacramentum, nec duo sacramenta, sed vnum: vt species panis & vini non duo sunt sacramenta, sed vnum. Et sicut in sacramento corporis, ita etiam in hoc sacramento dicunt aliud esse tantùm sacramentum, scilicet exteriorem pœnitentiam, aliud rem & non sacramentum, scilicet interiorem pœnitentiam, aliud interior enim pœnitentia & res est sacramenti, id est, exterioris pœnitentiæ: & sacramentum remissionis peccati, quam significat & facit. Exterior quoque pœnitentia & interioris signum est, & remissionis peccatorum.

Aliorum sententia.

DE SACRAMENTO VNCTIONIS extremæ.

Distinct. XXIII. A

PRÆTER præmissa est etiam aliud sacramentum, scilicet vnctio infirmorum: quæ fit in extremis oleo per Episcopum consecrato. Et sunt tria genera vnctionis. Est enim vnctio quæ fit chrismate: quæ dicitur principalis vnctio, quia in ea principaliter paracletus datur. Vnde & propter abundantiam gratiæ duos liquores mixtos habet, oleum, scilicet & balsamum oleum conscientiæ, balsamum bonæ famæ. Chrisma verò Græcè, vnctio Latinè dicitur. Nec tamen oleum ad vnctionem sanctificatum chrisma vocatur, sed quod solùm quod miscetur cum balsamo: quo capita regum & pontificum vnguntur, quo etiam baptizatos sacerdos vngit in vertice, & pontifex per impositionem manus confirmandos vngit in fronte. Est & alia vnctio qua cathecumeni & neophyti vnguntur in pectore & inter scapulas, in percussione baptismi. Tertia verò vnctio est, quæ dicitur oleum infirmorum, de qua nunc agitur.

De vnctionis extremæ sacramento.

De tribus generibus vnctionis.

Balsamum bonæ famæ.

A quibus

A quibus institutum sit hoc sacramentum.

Iac. vlt. c. Hoc sacramentum vnctionis infirmorum ab Apostolis institutum legitur. Ait enim Iacobus, infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, & alleuiabit eum Dominus: & si in peccatis fuerit, dimittentur ei. In quo ostenditur duplici ex causa sacramentum hoc institutum, scilicet ad peccatorum remissionem, & ad corporalis infirmitatis alleuiationem. Vnde constat eum, qui hanc vnctionem fideliter deuotéque percipit, & in corpore & in anima alleuiari: si tamen expedit vt in vtroque alleuietur. Quòd si fortè corporis valetudinem illi habere non expedit, illam quæ est animæ, sanitatem in hoc sacramento acquirit. Et sicut in aliis sacramentis, ita & in isto aliud est sacramentum, aliud res sacramenti. Sacramentum est ipsa vnctio exterior: Res sacramenti vnctio interior, quæ peccatorum remissione, & virtutum ampliatione perficitur. Et si ex contemptu vel negligentia sacramentum hoc prætermittitur, periculosum est & damnabile. c

De iteratione huius sacramenti.

In libro cõtra Parmenanũ. Quærunt aliqui si hoc sacramentum iterari possit, cùm baptismus & alia quædam sacramenta semel suscepta non iterentur. Augustinus dicit sacramentum non iterandum, & sacramento non faciendam esse iniuriam, sed hoc dicit, vbi agit de sacramento baptismi & confirmationis, & ordinationis. Vnde non videtur illud generaliter accipiendum, sed de sacramento baptismi, confirmationis, & ordinationis, quæ nullatenùs sunt repetenda: quia semel tantùm, & non sæpiùs datur baptismus, confirmatio, & ordinatio. Sacramentum verò altaris, & pœnitentiæ & coniugij sæpè iterari videtur: quia sæpè sacramentũ corporis percipitur, frequenter pœnitentia agitur, coniugium sæpè contrahitur. Quare ergo vnctio similiter non potest iterari? Si morbus non reuertitur, medicina non iteretur. Si verò morbus non potest cohiberi, quare medicina debet prohiberi? Sicut oratio iterari potest, ita & vnctio iterari posse videtur, vtraque enim illic commemorat Iacobus, & vtrunque alteri cooperatur ad conferen-

consecrandam alleuiationem corporis & animæ. Cur ergo negatur vnctionem super infirmum posse iterari, ad impetrandam sæpiùs sanitatem mentis & corporis: cum propter infirmitatem eadem sæpè iteranda sit oratio? Quidam autem de omni sacramento intelligi volunt, quòd non sit iterandum, scilicet secundùm totum illud quod pertinet ad sacramentum, dicentes quædam sacramenta sæpiùs posse suscipi, quædam verò non. Nec tamen quæ sæpius sumuntur, totaliter iterantur, vt sacramentum altaris & vnctionis: quæ licet suumantur sæpiùs, tamen quia non iterum benedicitur eadem hostia, vel idem oleum, non iteratur sacramentum cùm inquis frequenter baptizetur, dum eadem aquâ non iterum benedicatur. Sed aliud est, inquiunt illi, de benedictione aquæ qua fit baptismus, aliud de benedictione panis & olei. Potest etiam baptismus celebrari in aqua, etiam nõ benedicta: quia illa benedictio pro reuerentia tantùm fit & decore, non virtute sacramenti. Sed corpus Christi non potest confici, nisi de pane consecrato: nec vnctio illa fieri potest, nisi de oleo ab Episcopo consecrato. Ideóque illa sanctificatio ad virtutem sacramenti pertinere videtur. In coniugio quoque sic tantùm benedicitur quisque, non sæpiùs. Benedicitur etiam, vt ait Ambrosius cum prima, & non secunda vxore. Si ergo cùm dicitur sacramentum non esse iterandum, nec inuria ei esse facienda, rationem dicti referas ad sanctificationem rei qua sacramentum expletur: de omni sacramento generaliter id verum est. Si verò ad susceptionem sacramenti, de quibusdam verum est quòd non iterantur crebra susceptione, de aliis verò quibusdam non: quia frequenter sumun tur, vt hoc vnctionis sacramentum, quod in omni penè Ecclesia sæpè repetitur.

Aliorum opinio.

In glo. super illud. 1. Cor. 9. c Nubat tãtum in Domino, & in commentario suo ad idẽ caput in fine eiusdem in tomo 4.

DE ORDINIBVS ECCLESIASTICIS.

Distinct. XXIIII.

A

De sacramento ordinis quantũ ad ea quæ

Nvnc ad considerationem sacræ ordinationis accedamus. Septem sunt spiritualium officiorum gradus, siue ordines, sicut ex sanctorum Patrum dictis apertè traditur, & ritis nostri, scilicet Iesu Christi exemplo monstratur: qui

omnium

ad illud disponunt. Hug. li.2. par.3.c.4.

omnium officia in semetipso exhibuit, & corpori suo, quod est Ecclesia, eosdem ordines obseruandos reliquit. Septem autem sunt, propter septiformem gratiam sancti spiritus: cuius qui non sunt participes, ad gradus Ecclesiasticos indignè accedunt. Illi verò in quorum mẽtibus diffusa est septiformis gratia spiritus sancti, cùm ad Ecclesiasticos ordines accedunt, in ipsa spiritualis gradus promotione ampliorem gratiam percipere creduntur.

Quare septem sunt.

Quales assumendi sunt ad clerum.

Clemens Papa.dist. 23.c.tales.

TALES autem ad mysterium spirituale eligendi sunt clerici, qui dignè possint dominica sacramenta tractare. Melius est enim Episcopo paucos habere ministros, qui possint dignè opus Dei exercere, quàm multos inutiles, qui ordinatori graue onus inducant. Tales enim decet esse ministros Christi qui septiformis gratia spiritus sancti sint decori: ex quorum doctrina & conuersationis forma eadem gratia in aliis transfundatur, ne cælestes margaritas spiritualiũ verborum officiorúmque diuinorum sordidæ vitæ pedibus conculcent. In sacramẽto ergo septiformis spiritus septem sunt

Matt.7. a

gradus Ecclesiastici, scilicet Ostiarij, Lectores, Exorcistæ, Acolythi, Diaconi, Subdiaconi, Sacerdotes, omnes tamẽ clerici vocantur, id est, sortiti. Corona enim signaculũ est, quo

De corona & tõsura. Hug. li.2. par.3.c.1. 1.Pet.2. b 2.Cor.3. d

signantur in partem sortis ministerij diuini. Corona regale decus significat: quia seruire Deo regnare est. Vnde ministri Ecclesiæ reges esse debent, vt se & alios regãt, quibus Petrus ait: Vos estis genus electum, regale sacerdotium, &c. Summitas capitis desuper nudatur, vt eorũ mens ad dominũ liberà monstretur, quæ reuelata facie gloriam Dei contempletur. Summitas enim capitis est eminentia mentis: denudatio capitis est reuelatio mentis. Clericus enim secretorum Dei non ignarus esse debet. Tondentur etiam capilli vsque ad reuelationem sensuum, scilicet oculorum & aurium: vt vitia in corde & opere pullulantia doceantur præcidenda, ne ad audiendum & intelligẽdum verbum Dei præpediatur mens, pro quo seruato reddetur in excelsis corona. Tonsurę autem

Hugo vt supra c.2. Num.6.b

Ecclesiasticæ vsus à Nazareis exortus videtur: qui priùs crine seruato, deinde ob vitæ continentiam caput radebant, & capillos in igne sacrificij ponebãt. Hinc vsus inoleuit, vt qui diuinis

diuinis cultibus mancipantur, quasi Nazaræi, id est, sancti crine posito inueniantur. Sicut ad Ezechielem dicitur, Fili hominis sume gladium acutum, & duc super caput tuum & barbam. In actibus etiam Apostolorum Priscillam & Aquilã hoc fecisse legimus. Paulus quoque & alij quidam discipuli Christi hoc fecerunt. Rectè ergo in quibuslibet gradibus cõstituti, clerici vocantur, quorum nomina & rationes nominum Isidorus exponens, ait, Cleros & clericos hinc appellatos esse credimus, quia Matthias electus est sorte: quem primùm per Apostolos legimus ordinatum. Cleros enim Græcè, Latinè sors vel hæreditas dicitur. Idèo ergo dicti sunt clerici, quia sunt de sorte Domini, vel quia Deum patrem habent. Generaliter verò clerici nuncupati sunt omnes, qui ecclesiã Dei seruiunt: quorum gradus & nomina sunt hęc, Ostiarius, Lector, &c.

Act. 18. e 1.Cor.11.c Isid. in li. 7. Ety. & allegatur dist.21.ca. Cleros.

De Ostiarijs.

Ibid. 1. §. 26. a

OSTIARII iidem & Ianitores sunt, qui in veteri Testamento electi sunt ad custodiam templi, vt non ingrediatur in illud immundus. Dicti sunt autem ostiarij, eò q̃ præ sint ostiis templi. Ipsi enim tenentes clauem, omnia intus & extrà custodiunt: atque inter bonos & malos habentes iudicium, dignos recipiunt, indignos respuunt. Vnde & eis cùm ordinantur, claues ecclesiæ dãtur ab episcopo. Et dicitur eis, Sic agite, tanquàm rationem Deo reddituri pro rebus quæ ostiis istis recluduntur. Hoc officium Dominus in sua persona suscepit, quando flagello de funiculis facto vendẽtes & ementes eiecit de templo. Ipse enim se ostiarium significans dicit, Ego sum ostium, per me si quis introierit, saluabitur, & ingredietur, & egredietur, & pascua inueniet.

De conse. dist.23.c Ostiarius. Ioan.2.c Ioan.10.b

De Lectoribus.

SECVNDVS est gradus Lectorum. Lectores à legendo dicti, sicut Psalmistæ à Psalmis canendis, vocati sunt. Illi enim prædicant populis quid sequantur: isti cantant, & excitant ad compunctionem animos audientium, licet quidã lectores miserabiliter pronuncient, vt quosdam ad luctam & lamentationem compellant. Iidem etiam Pronunciatores vocantur, qui porrò ante nunciant: quia tam erit clara eorum vox, vt etiam longè positorum aures adimpleat. Ad lecto-

Isi. 21. dist. c. Cleros.

rem autem pertinet lectiones pronunciare, & ea quæ Prophetæ vaticinauerũt, populis prædicare: vt iam ex officio in ecclesia legat prophetias & lectiones. Vnde & ei vidente populo traditur ab episcopo codex diuinarum lectionum, & dicitur, Accipe, & esto Verbi Dei relator: habiturus, si fideliter impleueris officium, partem cum his qui bene Verbum Dei ministrauerunt. Qui ad hunc gradum prouehitur, literarum scientia debet esse instructus, vt sensum verborum intelligat, vim accentuum sciat, distinctè legat: ne confusione prolationis intellectum auditoribus auferat. Attendat quid indicatiuè, quid interrogatiuè sit legendum, vbi sit in oratione facienda distinctio. Hæc enim malè seruata intellectum turbant, & alios ad risum prouocant. Auribus & cordi consulere debet vox Lectoris. Hoc officium impleuit Christus, cùm in medio Seniorum librum Esaïæ aperiens, distinctè ad intelligendum legit: Spiritus Domini super me, &c. Ex quo Lectoribus datur intelligi, quia gratia spirituali clarere debent, qui aliis Verbum Dei annunciant. Hic ordo formam & initium à Prophetis accepisse videtur: quibus dicitur, Clama, ne cesses: quasi tuba exalta vocem tuam. §

Idem. dist. 23. c. Perlectis. Dist. 23. c Lector. Hug. li. 2. parte 3. c. 6.

Luc. 4. c Esa. 61. a Esa. 58. a

De Exorcistis.

Tertius est ordo Exorcistarum. Exorcistæ autem ex Græco in Latinum adiurantes vel increpantes vocantur. Inuocant enim super cathecumenos, & super eos qui habẽt spiritum immundum, nomen Domini: adiurantes per eum, vt egrediatur ab eis. Ad exorcistam pertinet exorcismos meminisse, manusque super energumenos & cathecumenos in exorcizando imponere. Debet autem habere spiritum mundum qui spiritibus immundis imperat: & malignum expellere de corde suo, quem expellit de corpore alieno, ne medicina quam alij facit, sibi non prosit, & dicatur ei, Medice cura teipsum. Hi cùm ordinantur, accipiunt de manu episcopi librũ exorcismorum: & dicitur eis, Accipite, & habetote potestatem imponendi manus super energumenos vel cathecumenos. Hoc officio vsus est Dominus, quando saliua sua tetigit aures & linguam surdi & muti, dicens, Effeta, quod est Adaperi te: per hoc docens nos spiritualiter debere aperire aures præcordiorum hominum ad intelligendum, & ora ad confitẽdum, vt pulso dæmone, spiritus sanctus vas suum recipiat. Hoc etiam officio vsus est Christus, cùm dæmoniacos multos sanauit. Hic ordo à Salomone videtur descendisse: qui quendam modum exorcizandi inuenit, quo dæmones adiurati ex obsessis corporibus fugiebantur. Huic officio mancipati Exorcistæ vocati sunt. De quibus Christus in Euangelio, Si ergo in Beelzebub eiicio dæmonia: filij vestri, scilicet Exorcistæ, in quo eiiciunt.

Dist. 25. c Perlectis.

Exo. 27. c Leuit. 6. b

Ioan. 8. b

Matt. 8. d Luc. 8. a Dist. 21. c Cleros. Mat. 12. c Luc. 11. c

De Acolythis.

Quarto loco succedũt Acolythi. Acolythi verò Græcè, Latinè ceroferarij dicuntur, à deportandis cereis quando legendum est Euangelium vel sacrificium offerẽdum. Tunc enim accenduntur luminaria, & deportantur ab eis: non ad fugandas aëris tenebras, cùm sol eo tempore rutilet, sed ad signum lætitiæ demonstrandum: vt sub typo luminis corporalis illa lux ostendatur, de qua legitur, Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Ad Acolythum pertinet præparatio luminarium in sacrario. Ille cereum portat, ipse vrceolum cum vino & aqua suggerit pro Eucharistia subdiaconis præparat. Hi cùm ordinantur, cùm edocti fuerint ab episcopo qualiter in officio suo vigere debeant ab archidiacono accipiunt candelabrum cum cereo, & vrceolum vacuum. Hoc officium Dominus se habere testatur dicens, Ego sum lux mundi: qui sequitur me, non ambulat in tenebris. Huius officij formam illi gerebant in veteri Testamento, qui lucernas candelabri componebant, & accendebant igne cælesti, ad illuminandas tenebras Babilonares.

Isid. ibid. Dist. 21. c Cleros. Ioan. 1. a Dist. 25. c Perlectis.

De Subdiaconis.

Quintus est ordo Subdiaconorum, Græcè Hypodiacones vocantur, quos nos Subdiacones dicimus. Qui ideo sic appellantur, quia subiacent præceptis & officiis ecclesiasticarum. Oblationes enim in templo à fidelibus suscipiunt, & Leuitis superponendas altaribus deferunt. Hi apud Hebræos, Nathinnei vocabantur, id est, in humilitate Domino seruientes. Ad Subdiaconum pertinet calicem & patenam ad altare Christi deferre, & Leuitis tradere, eisque

Dist. 21. c Cleros. Dist. 52. c Perlectis.

ministrare. Vrceolum quoq; & aquam mantile & manutergium tenere, episcopo & presbyteris & Leuitis, pro lauandis ante altare manibus aquam præbere. His lex continentiæ imponitur: quia altari propinquantes, vasa corporis & sanguinis Christi portant. Vnde illud implere debent, Mundamini qui fertis vasa Domini. Ad hos etiam pertinet tantùm de oblationibus ponere in altari, quantum sufficere possit populo: necnon corporales, & pallas, & substratoria lauare. Hi cum ordinantur accipiunt de manu episcopi patenam & calicem vacuum: ab archidiacono verò vrceolũ cum aquamanili, & manutergium. Hoc officio vsus est Dominus, quãdo linteo se præcinxit, & mittens aquam in peluim, pedes Discipulorum lauit, & linteo tersit.

Hug.li. 2. parte 3. cap.9.
Esa.52. d
Ioan.13. a

R

De Diaconibus.

DIACONORVM ordo sextum tenet locum propter senarij perfectionem. Hic ordo in veteri Testamento à tribu Leui nomen accepit vel traxit. Dicuntur enim & Leuitæ. Præcepit quippè Dominus Moysi, vt post ordinationẽ Aarõ & filiorum eius, prorsus tribus Leui ad diuini cultus ministeria ordinaretur & consecraretur Domino, & seruirẽt pro Israël coram Aaron & filiis eius in tabernaculo: ipsíque starent arcam & tabernaculum, & omnia vasa eius, & in circuitu tabernaculi excubarent, & in transportando tabernaculo ipsi deponerent, rursumque componerent. A vigintiquinque annis & suprà iussi sunt seruire in tabernaculo, quam regulam in nouo Testamẽto sancti Patres constituerunt: quia hæc ætas ad ferenda onera est robusta. Leuitæ ergo ex nomine authoris vocati sunt. De Leui enim Leuitæ exorti sunt: à quibus in templo mystici sacramenti mysteria explebantur. Hi Græcè Diacones, Latinè ministri dicuntur: quia sicut in sacerdote consecratio, ita & in diacono mysterij dispẽsatio habetur. Ad diaconum pertinet assistere sacerdotibus & ministrare in omnibus quæ aguntur in sacramẽtis Christi, scilicet, in baptismo, in chrismate, in patena, & calice: oblationes quoque inferre, & disponere in altari. Cõponere etiam mensam Domini & vestire, crucem ferre, & prædicare Euangelium & epistolam ad populum. Nam sicut Lectoribus vetus Testamentum, ita Diaconibus nouum prædicare

Hug.li. 2. parte 3. cap.16.
Num. 3. a
Num.4. a
Num.8.d
Isid.7.eth. dist.21. c Cleros.
Dist.25. c Perlectis.

dicare præceptum est. Ad ipsum etiam pertinet officiũ precum, & recitatio cathecumenorum nominum. Ipse præmonet aures habere ad Dominum: ipse donat pacem, & ipse annunciat. Quod autem huic ordini à Moyse statutum est, hoc etiam in nouo Testamento repræsentatur, cum Diacono super læuum humerum stola ponitur, & casula in diebus ieiunij complicatur: quia quicquid laboris & sustinentiæ in hac vita toleratur, quasi in læua portatur, donec in dextera, id est, in æternitate requies habeatur. Hic ordo ab Apostolis celebratus est, quãdo (vt legitur in actibus Apostolorum) septem viros plenos spiritu sancto ad hoc officium elegerũt, & oratione præmissa manus eis imposuerunt. Vnde & consuetudo inoleuit, vt in omni matrice ecclesia septem Diacones circa Christi aram, quasi septem columnæ, assistant. Hi sunt septem angeli tuba canentes in Apocalypsi, qui quales esse debeant, Apostolus docet Timotheo scribẽs. Hi cùm ordinantur, solus episcopus eis manum imponit: quia ad ministerium applicantur. Ponit eis orarium, id est, solam super læuum humerum, vt per hoc intelligant se accepisse iugum Domini suaue: quo ad sinistram pertinentia diuino timori subiiciant. Accipiunt & textum Euangelij, vt intelligãt se esse præcones Euangelij Christi. Hi autem antequam ordinentur, probentur vt docet Apostolus: & sic ministrẽt, nullum crimen habentes. Hoc officio vsus est Christus, quando post cœnam sacramentum carnis & sanguinis Discipulis dispensauit: & quando Apostolos dormientes ad orationem excitauit dicens, Vigilate & orate, vt non intretis in tentationem.

Num.4. a
Act.6. b
De cõd. 1. c. Episcop. Apo.8. a
1.Tim.3.a
Dist. 23.c Diacon°.
Matt.11.d Hugo.
1.Tim.3. b
Mat.26.c
Luc.22. d

De Presbyteris.

I

SEPTIMVS est ordo Presbyterorum. Presbyter Græcè, senior interpretatur Latinè: non modò pro ætate vel decrepita senectute, sed propter honorem & dignitatem quam acceperunt, presbyteri nominantur: qui morum prudentia & maturitate cõuersationis præcellere debent in populo. Vnde scriptum est. Senectus venerabilis est, non diuturna, nec annorum numero computata. Cani enim sunt sensus hominis, & ætas senectutis vita immaculata. Ideo autem etiam presbyteri sacerdotes vocantur, quia sacrum dant: qui licet non sacerdotes, tamen pontificatus apicem non habent sicut

Isid. 7. Dist.c.13. Dist.21. c Cleros. Sap.4. b Dist.21.c Cleros.

Act.8.c. & 19.a Isid. vbi suprà. Dist.25.c Perlectis.

episcopi: quia ipsi nec chrismate frontem signant, nec paracletum dant, quod solis deberi episcopis lectio actuum Apostolorum demonstrat. Vnde & apud Veteres iidem episcopi & presbyteri fuerunt: quia illud est nomen dignitatis, non ætatis. Sacerdos nomen habet compositum ex Græco, & Latino, quod est sacrum dans, siue sacerdux. Sicut enim rex à regendo, ita sacerdos à sacrãdo dictus est: conserat enim & sanctificat. Antistes verò sacerdos dictus est ab eo, quòd antè stat: primus enim est in ordine ecclesiæ. Ad presbyterum autem pertinet sacramentum corporis & sanguinis Domini in altari Dei conficere, orationes dicere, & dona Dei benedicere: qui cùm ordinantur, inunguntur eis manus, vt intelligant se accepisse gratiam consecrandi, & charitatis opera debere extendere ad omnes. Accipiunt & stolam, quæ vtrũque tenet latus: quia debent esse muniti armis iustitiæ cõtra aduersa & prospera. Accipiunt etiam calicem cum vino, & patenam cum hostiis: vt per hoc sciant se accepisse potestatem placabiles Deo hostias offerendi. Hic ordo à filiis Aarõ sumpsit initium. Summos enim pontifices & minores sacerdotes instituit Deus per Moysen: qui ex præcepto Dei, Aarõ in summum pontificem, filios verò eius vnxit in minores sacerdotes. Christus quoq; duodecim elegit discipulos priùs, quos & Apostolos vocauit: quorum vicem gerunt in ecclesia maiores Pontifices. Deinde alios septuaginta & duos Discipulos designauit; quorum vicem in ecclesia tenent presbyteri. Vnus autem inter Apostolos princeps extitit Petrus: cuius vicarius & successor est pontifex summus: vnde dicitur Apostolicus, qui & Papa vocatur, scilicet, pater patrum. Qualis autem eligi debeat presbyter, Apostolus scribẽs Timotheo ostendit, vbi nomine episcopi presbyterum significat. Hoc autem officio vsus est Christus, cùm seipsum in ara crucis obtulit, idem sacerdos & hostia: & quando post cœnã panem & vinum in corpus suum & sanguinem commutauit. Ecce de septem ecclesiæ gradibus breuiter elocuti, quid ad quemquam pertineat insinuauimus. Cúmq; omnes spirituales sumus & sacri, excellenter tamen canones duos tantùm sacros ordines appellari cẽsent. Diaconatus, scilicet, & presbyteratus: quia hos solos primitiua ecclesia legitur habuisse, & de his solis præceptum Apostoli habemus. Apostoli enim in singulis ciuitatibus episcopos & presbyteros ordinauerũt. Leuitas etiam ab Apostolis ordinatos legimus, quorũ maximus fuit beatus Stephanus. Subdiaconos verò & Acolythos procedente tempore ecclesia sibi constituit.

Dist.21. post prin. Exo.29.a Mat.10.a Luc.10.a Matt.16.c

1.Tim.3.a Mat.27.f Heb.8.c

1.m.3.b Act.6.b

Quid sit quod hic dicitur ordo. k

SI autem quæritur, quid sit quod hic vocatur ordo: sanè dici potest signaculum esse, id est, sacrum quoddam, quo spiritualis potestas traditur ordinato, & officium. Character ergo spiritualis, vbi sit promotio spiritualis, ordo vel gradus vocatur. Et dicuntur hi ordines sacramenta: quia in eorum perceptione res sacra, id est, gratia confertur, quam figurant ea quæ ibi geruntur.

De nominibus dignitatum vel officij. L

Dist.21.c. Cleros. Exec.33.b Dist.21.c Cleros. quasi per totum.

SVNT & alia quædam non ordinum, sed dignitatum vel officiorum nomina. Dignitatis simul & officij nomen est Episcopus. Episcopatus autem vocabulum inde dictum est, quòd ille qui episcopus efficitur, superintendat, curam, scilicet, subditorum gerens. Scopein enim Græcè, Latinè intendere dicitur. Episcopi autem Græcè, Latinè speculatores interpretantur. Nam speculator est præpositus in ecclesia: discus eò quòd speculetur, atque perspiciat populorum infra se positorum mores & vitam. Pontifex est princeps sacerdotum, quasi via sequentium. Ipse & summus sacerdos nuncupatur. Ipse enim Leuitas & sacerdotes efficit, ipse omnes ecclesiasticos ordines disponit.

De quadripartito ordine Episcoporum. M

ORDO autem Episcoporum quadripartitus est, scilicet, in Patriarchis, Archiepiscopis, Metropolitanis & Episcopis. Patriarcha Græcè summus patrum interpretatur: quia primum, id est, Apostolicum tenet locum, vt Romanus, Antiochenus, Alexandrinus: sed omnium summus est Romanus. Archiepiscopus, princeps episcoporum: archon enim Græcè, Latinè princeps dicitur. Metropolitæ autem à mensura ciuitatum dicuntur. Singulis enim prouinciis & ciuitatibus præeminent: quorum authoritati & doctrinæ cæteri sacerdotes subiecti sunt. Sollicitudo enim totius prouinciæ, ipsis episcopis cõmissa est. Omnes autem superiùs designati ordines episcopi nuncupantur. Nota quòd archiepiscoporum nomine Primates superiùs significasse videtur, & Metropolitanorum,

Archiepiscoporum discretio vnde introducta. Isidorus.

rum,quos nunc archiepiscopos dicimus. Horum autem discretio à Gentilibus introducta videtur: qui suos flamines, alios simpliciter flamines, alios archiflamines, alios protoflamines appellabant. Sacerdotes enim gentilium flamines dicebantur,qui habebant in capite pileum, in quo erat breuis virga,desuper habens aliquid lanæ,quòd cùm per æstum ferre non possent, filum tantum in capite ligare cœperunt. Nudis enim capitibus eis incedere nefas erat. Vnde à filo quo vtebantur,flamines dicti sunt:quasi filamines.Sed festis diebus filo depositò pileum imponebant pro sacerdotij eminentia. Vates à vi mentis appellati sunt: cuius significatio multiplex est. Modò enim sacerdotem,modò prophetã,modò poëtam significat. Cantor verò vocatur, qui vocem modulatur in cantu.Huius sunt duo genera,Præcentor, & Succentor.Præcentor, qui vocem præmittit in cantu:Succẽtor, qui subsequenter canendo respondet. Concentor autem dicitur, quia consonat. Qui autem non consonat nec cõcinit, concentor non erit. His breuiter tractatis admonendi sumus Christi ministri, quatenus sicut excellunt ordinis dignitate,

Aug li.2. parte 1. cap.3.

ita præcellant vitæ sanctitate:vt plebs eis cõmissa,eorũq; disciplinis edocta,gratanter eis obediat,& eorum imitatione de die in diem proficiat,à quibus diuina sacramenta per

Missæ ite missa est interpretatio.

cipiunt,& missarum solẽnia audiũt. Missa autem dicitur, quia missa est hostia cuius commemoratio fit in illo officio. Vnde dicitur,Ite missa est, id est, sequimini hostiã quæ missa est ad cælestia, tendentes post eam, vel quia missus cælestis venit ad consecrandum dominicum corpus:per quem ad altare cæleste defertur hostia.Vnde & dicitur, Missa est.

DE ORDINATIS AB HÆRETICIS.

Distinct. XXV.

De dispẽsatione sacramenti ordinis.

SOLET etiam quæri,si hæretici ab ecclesia prȩcisi & dãnati possint tradere sacros ordines: & si ab eis ordinati redeuntes ad ecclesiæ vnitatem, debeant reordinari. Hanc quæstionem perplexam ac plenè insolubilem faciũt Doctorum verba:qui plurimùm dissentire videntur. Videtur enim

1.q.1.cap. Arrianos In lib.3. Dialo. & allegatur.

quidam tradere,hæreticos sacros ordines,dare nõ posse,nec illos qui ab eis ordinati videntur, gratiam recipere. Dicit enim Inno.Arrianorum clericos nõ videri suscipiẽdos,cum sacerdotij vel ministerij alicuius dignitate:quibus solũ baptis-

tismate ratum esse permittit, quod in nomine Patris & filij & spiritus sancti percipitur. Dicit etiam eos non posse dare spiritum sanctum quem amiserunt:& ordinatos ab hæreticis caput habere vulneratum:& eum qui honorem amisit,honorem dare non posse:nec illum aliquid accepisse, quoniam in dante nihil erat quod ille posset accipere. Tradit etiam, venientibus ab hæreticis per manus impositionem laicam tantum tribuendam communionem,nec ex his aliquem in clericatus honorem vel exiguum subrogare. Gregorius etiam dicit sacrilegam esse Arrianorum consecrationem, cum ex eorum manu communio percipitur. Cyprianus etiam dicit: Omnia quæcunque faciunt hæretici,carnalia & inania & sacrilega esse:& eorum altaria falsa & illicita, sacerdotia & sacrificia sacrilega:qui more simiarum,quæ cùm homines non sint formam imitantur humanam, vultum Ecclesiæ catholicæ & authoritatem sibi vendicant, cùm ipsi in Ecclesia non sint:& cùm sint sacrilegi,sacerdotium administrant,& altare ponunt,cum nec sacrificari oblatio illic possit, vbi spiritus sanctus non sit, nec cuiquam Dominus per eius preces & oblationes prosit, qui Dominum ipsum violauit. Hieronymus quoque asserit omnia quæ offeruntur ab hæreticis contaminata esse in conspectu Domini: quia licet sancta videantur specie sui, tamen quia contacta sunt ab illo qui pollutus est, polluuntur omnia. Idem,Odit Deus sacrificia hæreticorum, & à se proijcit:& quoties in nomine eius cõgregati fuerint, detestatur fœtorem eorum,& claudit nares suas. Idem, Illi offerunt panem sacrilegum, &c. Leo etiam testatur extra Ecclesiam nec rata esse sacerdotia, nec vera esse sacrificia. Idem etiam dicit,per crudelissimam vesaniam in Alexandrina sede omnium sacramentorum lumen extinctum. Interfecta est sacrificij oblatio,defecit chrismatis sanctificatio:& sacrificialibus manibus impiorum omnia se subtraxere mysteria. His aliisque testimoniis astrui videtur sacramenta ecclesiastica, præcipuè corporis & sanguinis, ordinationis, & confirmationis, per hæreticos non posse ministrari.

Authoritates ponit quæ videntur præmissis obuiare.

CONTRA autem alij sentire videntur, quòd ab hæreticis etiam præcisis, sacri ordines, sicut & baptismus, tradi valeant:

q. 1. c. superuenientes ponitur 1.q.1. c. Si quis incirca mediũ. Ad eum locum Aggæi 2. interroga sacerdotes. 1.q.1. c. Si popu. Idem sup. Amos ad c. 5. ad eum locũ, Odi & proiecti festiuitates vestras. Idem libr. 2. ad c. 8. Oseæ, & ponit.1. q.1. c. Illi offerunt. Leo ad Anatolium Constant. Episcopũ, & habetur 1. q.1. c.1. Ecclesia. Leoni Augusto.

valeant:nec ab hæreticis redeuntes,qui illic ordinati sunt & baptizati,iterum ordinandi sunt,sicut nec baptizandi. Vnde Augustinus: De hæreticis etiam damnatis quod quidam dicunt:Baptisma quod accepit non amittit, qui recedit ab Ecclesia,ius dandi quod accepit amittit: multis modis apparet inaniter dici. Primò,quia nulla ostenditur causa, cur ille qui illud baptisma amittere non potest, ius dandi possit amittere. Vtrunque enim sacramentum est, & quadam consecratione vtrunque homini datur: illud cùm baptizatur,& istud cum ordinatur. Ideò non licet in catholica Ecclesia vtrunque iterari. Nam quando ex ipsa parte venientes,etiam præpositi, pro bono pacis correcto schismatis errore susceperunt: etsi visum est opus esse vt eadem officia gererent quæ agebant, non sunt rursus ordinandi. Sed sicut baptismus in eis, ita manfit ordinatio integra: quia in præcisione fuerat vitium, quod in vnitate pacis est correctum, non in sacramentis,quæ vbicunque sunt,ibi vera sunt. Et cùm ipsi expedire videtur Ecclesiæ, vt propositi eorum venientes ad Catholicam societatem,honores suos ibi non administrent, non eis tamen ipsa ordinationis sacramenta detrahuntur, sed per eos manent. Ideóque non eis manus imponitur: ne non homini, sed ipsi sacramento fiat iniuria. Sicut autem in baptismo est ius,quod per eos dari possit:sic in ordinatione ius dandi est:vtrunque quidem ad perniciem suam. Sed aliud est non habere,aliud pernicioſè habere,aliud salubriter habere. Idem,De his qui ab Ecclesiæ vnitate separati sunt,nulla iam quæstio est quin habeant & dare possint: sed pernicioſè habent, pernicioſè quæ dant, quia extra vinculum pacis sunt. Neutri sacramento facienda est iniuria. Sicut non rectè habet qui ab vnitate recedit,sed tamen habet, & ideò redeuntibus non redditur:sic etiam non rectè dat qui ab vnitate recedit, & tamen dat,& ideò qui ab eo accipit, venienti ad vnitatem non iteratur. Idem, Aliud est non habere aliquid, aliud est non iure habere, vel illicitè vsurpare. Non ergo ideò non sunt sacramenta Christi & Ecclesiæ, quia eis illicitè vtuntur, non modò hæretici,sed etiam omnes impij:sed illi corrigendi sunt & puniendi, illa autem sunt agnoscenda & venerianda. Item Gregorius: Quod dicitis vt qui ordinatus est iterum ordinetur, valdè ridiculosùm est. Vt enim baptizatus semel,iterum baptizari non debet:ita qui consecratus est iterum,in eodem ordine non valet iterum consecrari. His aliisque authoritatibus videtur asseri, in omnibus impiis, etiam in hæreticis præcisis & damnatis Christi sacramenta permanere,cum iure dandi. Possunt enim dare, sed pernicioſè: & quibus dederint, non sunt iterum ordinandi, quæ præmissis ex opposito obuiare videntur.

In libro 2. contra epi. Parmeni. cap. 13. in tomo 7.

Augusti. in eiusdem li. & cap. Ephes. 4. a

Augusti. in libro 2. de vnico baptismo contra Parmenian.

Ioan. Raguenati Episcop. dis. 68 cap. Sicut semel. Lib. 2. epist. 32.

Determinatio præmissa contradictionis authoritatum. c

Hæc autem quidam ita determinant. Dicunt enim hæreticos accepta sacerdotali vel Episcopali vnctione ab Ecclesia recedentes baptismi quidem dandi ius retinere:sed nõ habere facultatem tribuendi sacros ordines,vel consecrandi dominicum corpus postquam præcisi & damnati sunt ab Ecclesia. Sicut degradatus Episcopus non habet potestatẽ largiendi sacros ordines: facultatem tamen baptizandi non amisit. Quod Augustinus ait, intelligitur dictum de hæreticis,qui non sententia Ecclesiæ, sed prauitate sensus sui à fide veritate ac doctrinæ vnitate diuisi sunt, qui licet tales sint, ius tamen ordinandi & consecrandi habent. Et qui ab eis ordinantur ante manifestam præcisionem, etiam si cum eis apertè exierint,& sententia Ecclesiæ damnati fuerint:tamen si redierint, iterum ordinandi non sunt. Et vbicunque agitur de ordinatis ab hæreticis, quòd seruatis ordinibus ministrare valeant, vel iterum ordinandi non sint: de huiusmodi accipiendum dicunt. Nam postquàm præcisi fuerint & damnati iudicio Ecclesiæ, ius ordinandi & consecrandi eis detractum asserunt,vt degradatis vel excommunicatis. Alij verò dicunt, sacramenta ab hæreticis & præcisis secundum formam Ecclesiæ celebrata, vera esse & rata:quia recedentes ab Ecclesia, ius dandi & consecrandi non perdiderunt:& qui ab hæreticis ordinantur, cùm redeunt, iterum ordinandi non sunt. Quæ verò ab hæreticis aliter quàm in Ecclesia fiunt, falsa sunt,& inania:& qui à talibus ordinati videntur, non munus, sed vulnus accipiunt. Et secundùm hanc differentiam variè de his loquuntur Doctores.

Et habetur. 1. q. 1. paracl. Opponitur autem. Primo opinio & falsa cap. proximo.

Secunda opinio pro babilis.

Quidam verò dicunt eadem sacramenta ab hæreticis præcisis posse celebrari, quæ à catholicis, si ab illis forma Ecclesiæ

Tertiæ opnio.

siæ seruetur,& ab eis celebrata vera esse & rata, quantùm ad se: quantùm verò ad effectum, falsa esse & inania, & in his qui malè tractant,& in his qui malè suscipiunt,& ideo irrita & falsa: quia quod promittunt, & conferre creduntur, non tribuunt. Damnanda etiam dicuntur: quia illicitè dantibus vel accipientibus sunt in iudicium. Polluta etiam dicuntur, non quantùm ad se, sed propter indignam hæreticorũ tractationem. Ideo Gregorius communionem Arrij vocat execrationem,& Innocentius Bonosij ordinationem,damnationem: non quòd ita in se sint, sed quia malè dantes vel accipientes tales facit. Sicut etiam Hieronymus sacrificia eorum, panem luctus vocat: non quantùm ad se,sed quantùm ad effectum. Nonnulli verò tradunt illos hæreticos, qui in Ecclesia ordinati sunt, ius ordinandi & consecrandi etiam cùm separati fuerint, habere. Qui verò in schismate vel hæresi positi,ab eis ordinati & iniuncti fuerint, illo iure carẽt. Ideóque cum ordinare volũt, vulnus potiùs infligunt,quàm gratiam conferant. D

In tomo 6. ad cap. 9. Sup Oseæ. Quarta opimo falsa, & videtur esse Gratiani.

De simonia,vnde dicitur & quid sit.

Act.8. d 4.Reg.5.f

De simoniacis verò non est ambigendum quin sint hæretici:qui tamen ante sententiam degradationis & ordinant & consecrant. Et licet simoniaci propriè dicantur,qui instar Simonis Magi impreciabilem gratiam precio conducere volunt,& qui pro ministerio sacro precium recipiunt in modum Giezitæ vocandi sunt. Omnes tamen & dantes & accipientes simoniaci dicuntur: & vtrique eadem sententia petelluntur. E

De his qui scienter à simoniacis ordinantur.

Vrbanus Pap.1.q.1.

Differt tamen inter eos qui ordinantur à simoniacis scienter,& eos qui ignoranter. Qui enim scienter à simoniacis se permiserint consecrari,imò execrari:eorũ consecratio omnino irrita est. Qui verò ordinantur à simoniacis,quos cùm ordinantur, nesciunt esse simoniacos, qui & tunc pro catholicis habentur:eorum ordinatio misericorditer sustinetur. F

De his qui dicunt se emere corporalia, non spiritualia.

Paſcha. 1. q.3. cap. si quis obiecerit.

Si verò aliqui obiecerint, se non consecrationes emere, sed res ipsas quæ ex consecratione proueniunt: penitùs decipere

fere probantur. Nam quisquis horum alteram vendit, sine ipso alterum non habetur,neutrum vendere derelinquit.

Distinctio simoniacorum. G

1.q.1. cap. statuimus decretum.

Simonicæ autem hæresis tripartita est distinctio. Alij enim simoniacè à simoniacis ordinantur: Alij simoniacè non simoniacis: Alij non simoniacè à simoniacis. Vnde Nicolaus Papa: Statuimus decretũ de simoniaca tripartita hæresi,id est,de simoniacis simoniacè ordinantibus vel ordinatis,& de simoniacis simoniacè à non simoniacis, & simoniacis non simoniacè à simoniacis. Simoniaci simoniacè ordinati vel ordinatores,secundùm canones à proprio gradu decidant. Simoniaci etiam simoniacè à non simoniacis ordinati,similiter ab officio remoueantur. Simoniacos verò non simoniacè à simoniacis ordinatos misericorditer per manus impositionem pro temporis necessitate in officio permittimus permanere. Quod intelligendum est de his, qui ordinantur à simoniacis,ignorantes eos esse simoniacos.Hos fatẽr simoniacos,non reatus criminis, sed ordinatio simoniaci.

Alexander Papa de his qui violenter à simoniacis, vel ab hæreticis ordinantur. H

1.q.1.cap. Erga simoniacos 1.q. 1.constat.

Similiter, cùm decernit Alexander Papa simoniacos omnino damnandos ac deponendos: subintelligendum est,nisi violenter quis attractus fuerit.De his enim & à quilibet hæreticis violenter ordinatis, dicit Innocentius quod possunt habere aliquem colorem excusationis, si statim discedunt ab eis, & pessimo eorum conciliabulo renunciant.

De ætate ordinandorum ita decreuit Nicolaus Papa. I

Distin.77. & 78.qua si per totum.

Sacri, inquit, canones sanxerunt,vt Subdiaconus non ordinetur ante quatuordecim annos,nec Diaconus ante viginti-quinque,nec presbyter ante triginta. Deinde si dignus inuenitur,ad Episcopatum eligi potest:quod nos etiam pari modo seruare iubemus. Item Fabianus: Si quis triginta ætatis suæ impleuerit annos, nullo modo presbyter ordinetur, etsi valdè sit dignus:quia & ipse Dominus triginta annorum baptizatus est,& sic cœpit docere. *Luc. 2. c*

DE

Universidad de Deusto Biblioteca

DE SACRAMENTO CONIVGII, cuius institutio & causa ostenditur.

A

Distinct. XXVI.

De matrimonio secundũ causam formalem.

CVM alia sacramenta post peccatum, & propter peccatum exordium sumpserint, matrimonij sacramentum etiam ante peccatum legitur institutum à Domino: non tamen ad remedium, sed ad officium. Refert enim scriptura Genes. in Adam misso sopore, atque vna de costis eius sumpta, & exinde muliere formata, virum in spiritu intelligentem ad quem vsum mulier facta esset, post ecstasim prophe-

Genes. 2. d ticè dixisse: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea: propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ: & erunt duo in carne vna.

B

De duplici institutione coniugij.

Hebr. 13. a CONIVGII autem institutio duplex est. Vna ante peccatum ad officium facta est in paradiso, vbi esset thorus immaculatus, & nuptiæ honorabiles: ex quibus sine ardore concuperent, sine dolore parerent. Altera post peccatum ad remedium facta extra paradisum, propter illicitum morum

Genes. 1. d deuitandum. Prima, vt natura multiplicaretur: Secunda, vt natura exciperetur, & vitium cohiberetur. Nam & ante peccatum dixit Deus: Crescite & multiplicamini, & post peccatum omnibus penè hominibus per diluuium consumptis.

Super Gen. lib. 9. c. 7. in tom. 3. Rom. 6. c Quòd verò ante peccatum institutum fuerit coniugium ad officium: post peccatum verò ad remedium concessum, Augustinus testatur, dicens: Quod sanis est ad officium, ægrotis est ad remedium. Infirmitas enim incontinentiæ, quæ est in carne per peccatum mortua, ne cadat in ruinam flagitiorum, excipitur honestate nuptiarum. Si verò non peccassent primi homines, sine carnis incentiuo ac feruore libidinis ipsi ac successores eorum conuenirent. Et sicut remunerabile est aliquod bonum opus, sic coitus eorum bonus esset & remunerabilis. Quia verò propter peccatum lethali concupiscentiæ lex membris nostris adhæsit, sine qua carnalis non fit commixtio, reprehensibilis est & malus coitus, nisi excusetur per bona coniugij.

C

Quando secundùm præceptum, & quando secundùm indulgentiam contractum sic coniugium.

PRIMA

PRIMA institutio habuit præceptum, secunda indulgentiam. Didicimus enim ab Apostolo, humano generi propter

1. Cor. 7. c vitandam fornicationem indultum esse coniugium. Indulgentia verò quia meliora non eligit, remedium habet, non præmium: à qua si quis declinauerit, meretur exitiale iudicium. Quod secundùm indulgentiam conceditur, voluntarium est, non necessarium: alioquin transgressor esset, qui illud non faceret. Et potest sanè intelligi illud sub præcepto

Genes. 1. d datum hominibus primis ante peccatum: Crescite & multiplicamini. Quo etiam post peccatum tenebantur, vsque quò

Genes. 9. b est facta multiplicatio: postquàm secundum indulgentiam matrimonij contractus fuit. Ita etiam post diluuium, quo penè vniuersum penè humanum genus deletum est, secundũ præceptum dictum est filiis Noë: Crescite & multiplicamini. Multiplicato verò homine secundum indulgentiam contractum est, non secundum imperium.

D

Quibus modis accipiatur indulgentia.

INDVLGENTIA autem diuersis modis accipitur, scilicet pro concessione, pro remissione, pro permissione. Et est permissio in nouo Testamento, de minoribus bonis, & de minoribus malis. De minoribus bonis est coniugium, quod non meretur palmam, sed est in remedium. De minoribus malis, id est, de venialibus, est coitus qui fit causa incontinentiæ. Illud, scilicet coniugium indulgetur, id est, conceditur. Illud verò, id est, coitus talis permittitur, id est, tolleratur, ita quòd non prohibetur.

E

Quòd nuptiæ sint bonæ.

Augustin. de hæresibus, cap. 25. in tomo 6. d FVERVNT autem nonnulli hæretici nuptias detestantes, qui Tatiani appellati sunt. Hi nuptias omninò damnant, negates fornicationibus aliisque corruptionibus faciunt: nec recipiunt in suorum numerum coniugio vtentem marito vel fœminam. Quòd autem res bona sit coniugium, non

Hugo 4. Sen. cap. 3. Genes. 2. d Ioan. 2. a Matt. 19. b 1. Cor. 7. c quòdò ex eo probatur, quòd Dominus legitur coniugium constituisse inter primos parentes: sed etiam quòd in Cana Galileæ nuptiis interfuit Christus, eásque miraculo commendauit, aqua in vinum conuersa. Qui etiam postea virum dimittere vxorem prohibuit, nisi causa fornicationis. Apostolus etiam ait: Virgo non peccat, si nubat. Constat ergo rem bonam esse matrimonium: alioquin non esset sacramentum. Sacramentum enim sacrum signum est.

Cuius

Cuius rei sacramentum sit coniugium.

Matt.5.c & 19.b Ephes.5.g Genes.2.d

CVM ergo coniugium sacramentum sit, & sacrũ signum est, & sacræ rei, scilicet coniunctionis Christi & Ecclesiæ, sicut ait Apostolus: Scriptum est, inquit: Relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ: & erunt duo in carne vna. Sacramentum hoc magnum est. Ego autem dico in Christo & in Ecclesia. Vt enim inter coniuges coniunctio est secundùm consensum animorum, & secundùm permixtionem corporum: sic Ecclesia Christo copulatur voluntate & natura, qua idem vult cum eo: & ipse formam sumpsit de natura hominis. Copulata est ergo sponsa sponso spiritualiter & corporaliter, id est, charitate ac conformitate naturæ. Huius vtriusque copulæ figura est in coniugio. Consensus enim coniugium copulam spiritualem Christi & Ecclesiæ, quæ fit per charitatem, significat. Commixtio verò sexuum illam significat, quæ fit per naturæ conformitatem.

Qualiter intelligendum sit illud: Mulier illa non pertinet ad matrimonium, cum qua non est commixtio sexuum. a

27.c.2.c Non est. Ibidem. Cap. cum societas.

INDE est quòd quidam Doctorum dixerunt illam mulierem non pertinere ad matrimonium, quæ non experitur carnalem copulam. Ait enim Augustinus: Non dubium est illam mulierem non pertinere ad matrimonium, cum qua docetur non fuisse commixtio sexus. Item Leo Papa: Cùm societas nuptiarum ita à principio sit instituta, vt præter commixtionem sexuum non habeat in se Christi & Ecclesiæ sacramentum: non dubium est illam mulierem non pertinere ad matrimonium, in qua docetur non fuisse nuptiale mysterium. Item Augustinus: Non est perfectum coniugium sine commixtione sexuum. Hoc si secundùm superficiem verborum quis acceperit, inducitur in errorem tantùm, vt dicat sine carnali copula non posse contrahi matrimonium: & inter Mariam & Ioseph non fuisse coniugium, vel non fuisse perfectum: quod nefas est sentire. Tantò enim sanctiùs fuit atque perfectiùs, quanto à carnali opere immuniùs. Sed superiùs posita ea ratione dicta intelligendum est, non quin pertineat mulier illa ad matrimonium, cum habet

In soliloquijs.

qua non est permixtio sexuum: sed non pertinet ad matrimonium, quod expressam & plenam tenet figuram coniunctionis Christi & ecclesiæ. Figurat enim illam vnionẽ Christi & ecclesiæ, quæ est in charitate: sed non illam quæ est in naturæ conformitate. Est ergo & in illo matrimonio typus coniunctionis Christi & ecclesiæ: sed illius tantùm, qua ecclesia Christo charitate vnitur: non illius, qua per susceptionem carnis capiti membra vniuntur: nec ideo tamen minùs sanctum est coniugium: quia vt ait Augustinus, In nuptiis plus valet sanctitas sacramenti, quàm fœcũditas ventris. Est etiam coniugium signum spiritualis coniunctionis & dilectionis animorum, qua inter se coniuges vniri debent. Vnde Apostolus ait, Viri, diligite vxores vestras, vt corpora vestra.

Ephe.5. g

In lib. de Bono Conjugali cap. 18. in to. 6. Eph. 5. c

QVÆ SVNT CONSIDERANDA in coniugio.

Distinct. XXVII. A

De matrimonio secundum causam efficiẽtem, determinans generaliter quòd consensus sit matrimonij causa. 37.q.1. in princ.

POST hæc aduertendum est quid sit coniugium, & quæ sit efficiens causa coniugij, & causa propter quam contrahi debeat, & quæ sint bona coniugij, & quomodo per ea excusetur coitus carnalis, quæ sint legitimæ personæ ad matrimonium. Sunt alia plura in matrimonio consideranda, quæ sub compendio perstringemus.

Quid sit coniugium. B

SVNT ergo Nuptiæ vel Matrimonium, viri mulierisque coniunctio maritalis inter legitimas personas, indiuiduam vitæ consuetudinẽ retinens. Ad indiuiduam consuetudinem vitæ pertinet, quòd absque consensu alterius neuter continentiam profiteri potest, vel orationi vacare: & quòd inter se dum viuunt, vinculum coniugale permanet, vt alij se copulare non liceat: & vt inuicem alter alteri exhibeat, quod ipsique sibi. Hac autem descriptione legitimorum & fidelium tantùm matrimonium includitur.

De consensu qui efficit coniugium. C

EFFICIENS autem causa matrimonij est consensus, non quilibet, sed per verba expressus: nec de futuro, sed de

præsenti. Si enim consentiũt in futurum, dicentes, Accipiam te in virum, & ego te in vxorem: non est iste consensus efficax matrimonij, Item si consentiant mente, & non exprimãt verbis vel aliis certis signis: nec talis consensus efficit matrimonium. Si autem verbis explicant quod tamen corde non volunt, si non sit coactio ibi vel dolus, obligatio illa verborum, quibus consentiunt dicentes: Accipio te in virũ, & ego te in vxorem, matrimonium facit.

Authoritatibus probat, quòd solus consensus D
facit matrimonium.

27.q.2.in prine. Vbi suprà c. sufficiat Hom.32. ad cap.19. Matth. in medio eiusdem. In expositione 2. in Matt.

QVOD autem consensus matrimonium faciat, subditis probatur testimoniis. Ait enim Isidorus, Consensus facit matrimonium. Item Nicolaus Papa, Sufficiat solus secũdum leges eorum consensus, de quorum coniunctionibus agitur: qui solus sit fortè in nuptiis defuerit, cætera etiam cum ipso coitu celebrata frustrantur. Item Ioan. Chrysosto. Matrimonium quidem non facit coitus, sed voluntas: & ideo non soluit illud separatio corporis. Item Ambr. Non defloratio virginitatis facit coniugium, sed pactio coniugalis. Ex his apparet quòd consensus, id est, pactio coniugalis matrimonium faciat: & ex tunc coniugium est etiam si nonpræcellit vel secuta est copula carnalis. E

Quando incipiat esse coniugium.

Ibidem c. Cùm initiatur. In lib. de Virginibus. 27.q.2.in li. Etymo. 9.c.8.in li de Nuptijs & Cõcupiscẽtia.c. 11.in to.7. Mat.12.d Luc.2.g

QVOD enim ab ipsa desponsatione in qua pactio coniugalis exprimitur, coniuges sint, Sanctorum testimoniapenitùs censuerunt damno mulctati. Refert etiam Hier. quòd Macharius inter Christi heremitas præcipuus, celebrato nuptiali cõuiuio cùm vespere thalamum esset ingressus, ex vrbe egrediens transmarina petit, & heremi solitudinem sibi elegit. Beatus etiam Alexius similiter ex nuptiis diuina gratia vocatus, sponsam deseruit, & nudus Christo famulari cœpit. His authoritatibus & exemplis liquet licere sponsis sine consensu suarum sponsarum, & econuerso, continentiam profiteri.

Quòd coniugatus vel coniugata nequeant continentiam H
profiteri sine alterius consensu.

HOC autem coniugatis nullatenùs licet. Non enim potest vir melioris vitæ propositum sumere sine vxoris consensu, & econuersò. Vnde Gregorius scribens Theotistæ patritiæ, Sunt qui dicunt religionis gratia coniugia debere 27.q.2.c. Sunt qui. soluti. Verùm sciendum est, quia etsi hoc lex humana con-

Secundùm quosdam non est coniugium ante carnalem
copulam, sed sponsi & sponsæ sunt. F

QVIDAM tamen asserunt verum coniugium non contrahi ante traductionem & carnalem copulam: nec verè coniuges esse aliquos, antequàm intercedat commixtio sexus: sed à prima fide desponsationis vir sponsus, & mulier sponsa est, non coniunx. Sponsos autem & sponsas coniuges frequenter appellari dicunt, non quia sint: sed quia futuri sunt coitus rei sponsionem inuicem fecerunt. Et secundùm hoc verba præmissarum authoritatum intelligenda fore tradunt.

Qua ratione nituntur. G

Quòd spõsa potest monasterium eligere, non exquisito sponsi consensu. 27.q.7.c. desponsatam. Vbi suprà 2. Decreta. 27.q.2. parag.2. Exempla ponit.

QVOD verò inter sponsam & coniugem plurimum interest, ex eo astruunt: quia licet sponsæ ante carnalem copulam inconsulto vel nolente spõso monasterium eligere: quo facto sponso etiam licet aliam ducere. Coniugatis verò vel coniugata nec continentiam (nisi ex communi consensu) seruare valet, nec monasterium petere, nisi vterque continentiam pariter profiteatur. Quòd verò liceat sponsæ monasterium eligere authoritatibus Sanctorum probatur. Ait enim Eusebius Papa. Desponsatam puellam non licet parentibus, nisi viro tradere, tamen licet sibi monasterium eligere. Item Greg. Decreta legalia desponsatam, si conuerti voluerit nul-

27 q.2.c. *Sunt qui.* *Mat.5.c. & 19.b* cessit, tamen lex diuina prohibuit. Si verò vtrisque conuenit continentem vitam ducere, hoc quis audeat accusare? Sic enim multos Sanctorum nouimus cum suis coniugibus & priùs continentem vitam duxisse, & pòst ad sanctæ ecclesiæ regimina migrasse. Si verò continentiam quam vir appetit mulier non sequitur, aut quam vxor appetit, vir recusat, *1.Cor. 7.a* coniugium diuidi non potest: quia scriptum est, Mulier potestatem suæ carnis non habet, sed vir. Similiter & vir potestatem suæ carnis non habet, sed mulier. Idem, Agathosa latrix præsentium, questa est virum suum contra voluntatem *27.q.2.c. Agathosa & quatuor ea sequentibus.* suam in monasterium esse conuersum. Quapropter experientiæ tuæ præcipimus, vt diligenti inquisitione discutias, ne fortè eius voluntate conuersus sit, vel ipsa mutare se promiserit. Et si hoc repereris, & illum in monasterio permanere *Matt.5.c. & 19. b* prouideas, & hanc sicut promisit, mutare vitam compellas. Si verò nihil horum est, nec quondam fornicationis crimen (propter quod licet vxorem dimittere) prædictam mulierem commississe cognoueris: ne illius conuersio vxoris relictæ in seculo fieri possit perditionis occasio, volumus vt maritum suum illi, etiam si iam tonsuratus est, reddere debeas, omni prorsus excusatione cessante. Quia nisi fornicationis causa virum vxorem dimittere nulla ratio concedit. *27.q.2.c. Si quis Ex syno. Eugenij.* Post quàm enim copulatione coniugij viri & mulieris vnum corpus efficitur, non potest ex parte conuerti, & ex parte remanere in seculo. Item ex 80. Synodo, Si quis conjugatus conuerti ad monasterium velit, non est recipiendus, nisi priùs à coniuge castimoniam professente fuerit absolutus. Tales ergo coniuges tunc sine culpa sequûtur Christum relicto seculo, si habent ex pari voluntate castitatis consensum. Item, Si vir & vxor diuertere pro sola religiosa inter se consenserint vita, nullatenùs sine consensu episcopi fiat: vt ab eo singulariter prouiso constituantur loco. Nam vxore nolente vel altero illorum, etiam pro tali re matrimonium non soluitur. Item Auguſt. Si abstines sine vxoris voluntate, tribuis ei fornicandi licentiam: & peccatum illius tuæ imputabitur abstinentiæ. Item Nicolaus Papa, Scripsit nobis Thaberga regina regia se velle dignitate vel maritali copula exui, & sola vita priuata esse contentam desiderare. Cui scripsimus non hoc aliter fieri posse, nisi eandem vitam vir eius Lotharius elegerit. Ex his patet quòd coniugati sine communi

De Adulterijs coniugijs. 27.q.2. Vbi suprà.

communi consensu monasterium eligere, continentiâ profiteri, vel habitum religionis sumere non valent: & si fecerint, reuocari debent. Sponsi verò possunt sine communi consensu monasterium eligere. Vnde videtur inter sponsum & sponsam coniugium non esse. Ideóque asserunt à prima fide desponsationis coniuges appellari, non re præsentium, sed spe futurorum, quia ex fide quam ex desponsatione sibi inuicem debent, posteà efficiuntur coniuges. Præmissas autem authoritates, quibus asseritur quòd consensus matrimonium facit, ita intelligi volunt, vt consensus vel pactio coniugalis non ante coitum faciat matrimonium, sed in coitu. Sicut enim defloratio virginitatis non facit matrimonium, nisi præcedat pactio coniugalis: ita nec pactio coniugalis, antequam adsit copula carnalis. Ex pactione ergo coniugali, sponsi & sponsæ fiunt ante coitum: in coitu verè efficiuntur coniuges. Facit etiam pactio coniugalis, vt quæ priùs erat sponsa, in coitu fiat coniunx.

Responsio ad prædicta cum determinatione superiorum. 1

His autem ita respondemus. Fit aliquando desponsatio, vbi est compromissio viri & mulieris de contrahendo matrimonio: non est autem ibi consensus de præsenti. Est & desponsatio habens consensum de præsenti, id est, pactionẽ coniugalem, quæ sola facit coniugium. In illa ergo desponsatione, vbi est pollicitatio cõtrahendi matrimonium, sponsi tantùm & sponsæ fiunt, non coniuges: & talibus sponsis licet sine communi consensu continentiam profiteri, & monasterium eligere. In ea verò desponsatione vbi est consensus de præsenti, coniugium contrahitur, & ab illius desponsationis prima fide veri coniuges appellantur. Secundum hanc distinctionẽ desponsationis de sponsis variè loquuntur Doctores.

Quomodo accipiatur sponsa in subditis capitulis. k

Aliquando enim sponsas vocant, quæ talem habuerunt desponsationem, vbi fuit pactio coniugalis de præsenti: & illæ verè coniuges sunt. Vnde Greg. Si quis vxorem desponsauerit vel subarrauerit, quanquam postmodum præ-

Quòd spõsam dimiſſam alius cognatus non poteſt ducere. 27.q.2.c. Si quis vxorem. Vbi ſuprà c. ſi quis deſponſauerit. Ibid. c. Quid deſpõſatam. Deut. 22.

ueniente die mortis eius nequiuerit eam ducere in vxorem: tamen nulli de conſanguinitate eius licet accipere eam in coniugio: & ſi inuentum fuerit factum, ſeparetur omnino. Item Iulius Papa, Si quis deſponſauerit vxorem vel ſubarrauerit, & vel præueniente die mortis, vel irruentibus quibuſdam cauſis eam non cognouerit, nec frater eius, nec vllus de conſanguinitate eius eandem ſibi tollat in vxorem vllo vnquàm tempore. Item Gregor. Qui deſponſatam proximi ſui puellam cœperit in coniugium, anathema ſit ipſe, & omnes conſentientes ei: quia ſecundum legem Dei mori decernitur. Nam diuinæ legis mos eſt ſponſas appellare coniuges: vt in Euang. Accipe Mariam coniugem tuam. Et in Deutero. Si quis alterius ſponſam in agro vel quolibet loco oppreſſerit, vel adduxerit in domum ſuam, moriatur: quia vxorem proximi ſui violauit: non quæ iam vxor erat, ſed quæ à parentibus vxor fieri debebat. Ex his colligitur quòd ſponſæ quædam coniuges ſunt ante commixtionem ſexuum. Sed fortè illud mouet quod in fine capituli dicitur, Non quæ iam vxor erat, ſed quæ vxor fieri debebat. Quod non ita intelligi debet, qua ſi vxor verè non fuerit, ex quo pactio coniugalis interceſſit: ſed quia nondum traducta fuerat, nec res vxoria interceſſerat, ſcilicet, concubitus coniugalis. L

Quòd aliter accipitur in his aliis capitulis ſponſa.

Matt.1.d Deut.22.f Ex concil. Tiburicen. & habetur. 27.q. 2.c.ſi quis ſponſam. Ibidem ca. Quidã de ſponſauit.

Hæc etiam ſponſa eſt, quæ ſic viro deſponſata vt nõ interceſſerit cõſenſus de præſenti, ſed ſponſio futuri. Secũdùm quem modum illud decretum intelligitur. Si quis ſponſam filij oppreſſerit, & poſt filius eius eam duxerit, pater poſteà non habeat vxorem, nec mulier virum: filius qui patris factus ignorauit, aliam ducat. Si coniunx illa fuiſſet (quod vtique foret ſi in ſponſalibus pactio coniugalis interceſſiſſet) non permitteretur ſponſio aliam ducere. Mœchis autem pœna non nubendi ex rigore infligitur, vt alij terreantur. Idem ex eodem, Quidam deſponſauit vxorem & dotauit, & cũ ea coire non potuit, quam clanculo frater eius corrupit & guidam reddidit: decretum eſt, vt quamuis nupta non poterit eſſe legitimo viro, deſponſatam tamen fratri frater habere non poſſit: ſed mœchus & mœcha fornicationis quidem vindictam ſuſtineant, licita verò eis coniugia non negentur. De illa deſponſatione hoc intelligi debet, vbi non fuit conſenſus

conſenſus coniugalis de præſenti: alioquin non liceret eis alia ſortiri coniugia. Secundum hoc etiam illud intelligi debet, Statutum eſt à ſacro conuentu, vt ſi quis ſponſam alterius rapuerit, publica pœnitentia mulctetur, & ſine ſpe coniugij maneat. Et ſi ipſa eidem crimini conſentiens non fuerit, licentia nubendi alteri non negetur. Apparet hanc fuiſſe deſponſatam ſine pactione coniugali de præſenti, & ideo non fuiſſe coniugem: cui viuente ſponſa alteri nubendi licentia non negatur. Sunt enim quædam nuptialia pacta de futuro, ex quibus ſponſi & ſponſæ vocantur, nec exinde coniuges ſunt. Et eſt pactio quædam coniugalis de præſenti, quæ ſpõſum & ſponſam etiam coniuges facit. Et vtraque pactio deſponſatio vel ſponſalia interdum dicuntur: propriè tamen ſponſalia dicuntur quædam ſolennia pacta nuptialia.

Ex concil. Toletano vbi ſuprà cap. Statutum.

Quare non ſtatim tradantur ſponſæ. M

Ibidem ca. Inſtitutũ.

De nuptialibus pactis, vbi eſt tantùm ſponſio futuri, ait Aug. Inſtitutum eſt, vt iam pactæ ſponſæ non ſtatim tradantur, ne vilem habeat maritus datam, quam ſuſpirauit ſponſas dilatam.

Quæ ſponſa ſit vidua mortuo ſponſo, & quæ non. N

28.b.2.

Et eſt ſciendum quòd illa ſponſa, quæ tantùm in futuro eſt pacta, mortuo ſponſo non remanet vidua: quia nõ fuerat vir eius. Vnde ſi quis eam duxerit, ad ſacros ordines cõſcendere non prohibetur: quia non duxit viduam. Viduæ enim maritus æquè ſicut bigamus, ſacerdos fieri prohibetur. Ex tali autem copula nullus arcetur à ſacris ordinibus.

Qui alterius ſponſam eo mortuo ducit, ad ſacros ordines accedere poteſt. O

Diſtin.3 fe c.vltim.

Secvndvm hoc intelligendum eſt quod ait Pelagius Papa, de illo qui mortuo ſponſo eius ſponſam ducit in vxorem. Nihil eſt, inquit, quantùm ad hunc articulum attinet, quod ei obuiet de canonicis inſtitutis, quin ad ſacros ordines promoueri valeat. Si verò talis ſponſa fuiſſet, inter quam & ſponſum eius conſenſus de præſenti interceſſiſſet eo mortuo vidua remanſiſſet: cui copulatus in coniugio, vl-

terius ad sacros ordines non accederet, cùm viduam duxerit. Non est ergo ambigendum, quia solus de præsenti consensus coniugium efficiat, & exinde veri coniuges appellentur. Ideo post talem consensum si quis alij se copulauerit, etiam si carnis commixtio illic sequatur, ad priorem copulam reuocandus est.

SI CONSENSVS DE FVTVRO cum iuramento faciat coniugium.

Distinct. XXVIII. 1

Inquirit qualiter sit illi consensus qui est efficiēs matrimonij causa, ostendens quod non debet esse defectiuus ex aliquo exteriori.

HIc quæri debet, vtrùm consensus de futuro, addito etiam iuramento coniugium efficiat: vt si quis promittat vel etiam iuret alicui se vsque ad tempus placitum illam ducturum: & illa promittat vel iuret se illi nupturam: nunquid talis sponsio eos coniuges facit? Si mutato proposito alter vel vterque ad alienam copulam transit, nunquid ob priorem sponsionem iuramento subnixam, secundæ fœderationis pactum scindetur? Considera quia longè aliud est promittere, & aliud facere. Qui promittit, nōdum facit. Qui ergo promisit se in vxorem ducturum aliquam, nōdum eam duxit in vxorem, & quæ spopondit se nupturam, nondum nupsit. Quomodo ergo appellari coniuges possunt, qui nondum contrahunt, sed in futuro se contracturos iurando promittunt? Item, Si ex vi iuramenti ad futurū pertinentis non efficiuntur coniuges: cur iurāt in futuro se facturos, quod in præsenti efficiunt? Item, Si ex quo iurant mox efficiuntur coniuges, tunc rem hanc efficiunt, quando iurant se facturos. Ideo dico quòd coniugium tunc non fuit, sed futurum promittitur. Si verò ille post vxorē duxit, & illa marito nupsit, coniugium vtrinque fuit, & non potest dissolui. Præcedens ergo mendacium vel periurium pœnitentia est corrigendū, sed coniugium sequens non est dissoluendum. Non autē sic est, quando iuramentum coniugij præsentis consensus attestatione firmatur: quia post talem consensum si quis alij se copulauerit, etiam si prolem procreauerit, & irritum debet fieri, & ipse ad priorem copulam reuocari. 2

Quæ videntur obuiare præmissis.

PRÆMISSÆ autem sententiæ videtur obuiare illud quod

quod leges trahunt: Si quis tactis diuinis scripturis iurauerit mulieri se eam legitimam vxorem habiturum, vel etiam si in oratorio tale sacramentum dederit, & illi legitima vxor: quamuis nulla dos, nulla alia scriptura interposita sit. Sed hic ostenditur quid fieri vel esse debeat, non quid tunc fiat. Non enim per illud iuramētum tunc fit vxor, sed fieri debet: quia iuratum est. Potest & de illo iuramento hoc dictum intelligi, vbi de præsenti consentiunt, ac se inuicem suscipiunt. Illi etiam sententiæ qua dictum est solum consensum facere coniugium, videtur obuiare quod Euaristus Papa ait: Aliter legitimum non fit coniugium, nisi ab his qui super fœminam nominationem habere videtur, & à quibus custoditur. Vxor petatur, & à parentibus sponsetur, & legibus dotetur, & à sacerdote (vt mos est) benedicatur, & à paranymphis custodiatur, ac solenniter accipiatur. Item, Ita legitima scitote esse connubia: aliter verò præsumpta, nō coniugia, sed adulteria vel fornicationes sunt, nisi voluntas propria suffragata fuerit, & vota succurrerint legitima. Hoc autem non ita intelligendum est, tanquam sine enumeratis non possit esse legitimum coniugium: sed quia sine illis non habet decorem, & honestatem debitam. In huius enim sacramenti celebratione, sicut in aliis, quædam sunt pertinentia ad substantiam sacramenti, vt consensus de præsenti, qui solus sufficit ad contrahendum matrimonium: quædam verò pertinentia ad decorem & solennitatem sacramenti, vt parentum traditio, sacerdotum benedictio, & huiusmodi: sine quibus legitimè fit coniugium, quantùm ad virtutem non quantùm ad honestatem sacramenti. Sine his ergo non quasi legitimi coniuges, sed quasi adulteri vel fornicatores conueniūt, vt illi qui clanculò nubunt: & vtique fornicatores essent, nisi eis suffragaretur volūtas verbis expressa de præsenti, quæ legitimum facit eos matrimonium. Nam & consensus occultus de præsenti per verba expressus, coniugium facit, licet non sit ita honestus contractus: sed matrimonium non sanxit consensus, qui in occulto fuit. Si enim alter alterum dimiserit, non cogitur iudicio Ecclesiæ redire, & commanere quasi cum coniuge: quia non potest probari testibus contractus, qui in occulto est factus. Quod si ipsi qui in occulto sibi consenserunt, eundem consensum voluntariè in manifesto prosequantur, tunc vtique propria voluntas suffragatur, & legi-

In auth. quibus modis matrimonium effi. leg. §. pen. co. & allegatur.

30. q. c. Si quis.

Determinatio.

30. q. 5. c. Aliter.

30. q. 5. c. Nec aliud §. sed obijcitur.

Quæ ad necessitatē, & quæ ad decorē pertineant sacramēti.

tima vota succurrunt ad sanciendum coniugium, quod prius occultè fuerat contractum. Voluntas ergo verbis expressa aut occulto ad hoc suffragatur, vt fiat coniugium, manifestè verò expressa suffragatur, vt sanciat & roboret, ac liberum sit Ecclesiæ de hoc iudicare si expedierit.

De qua re sit consensus ille: an de carnali copula, an de cohabitatione, an de alio. C

HIC quæritur, cùm cõsensus de præsenti matrimonium faciat cuius rei consensus sit ille: An carnalis copulæ, an cohabitationis, an vtriusque. Si cohabitationis consensus matrimonium facit, tunc frater cum sorore, pater cum filia potest contrahere matrimonium. Si carnalis copulæ: tunc inter Mariam & Ioseph non fuit coniugium. Proposuerat enim Maria in virginitate manere, nisi Deus aliter facere iubere secũdum quod videtur Angelo dixisse: Quomodo fiet istud quoniam virum non cognosco, id est, me non cogniturã proposui. Neque enim quia virum tunc non cognoscebat necesse erat inquiri quomodo posset habere filium: sed quia se nunquam cogniturã proposuerat. Dicit enim Beda quod in virginitate manere dispositerat. Si ergo contra suũ positum pòst consensit in carnalem copulam, videtur talis voti rea, mente, etsi non opere violata. Dicamus ergo quod consensus cohabitationis vel carnalis copulę non facit coniugium, sed consensus coniugalis societatis, verbis secundum præsens tempus expressus, vt cùm vir dicit: Ego accipio te in meam, non dominam, non ancillã, sed coniugem. Quia enim non ancilla vel domina datur, ideo nec de summo, nec de imo à principio formata est, sed de latere viri, ob coniugalem societatem. Si de summo fieret, vt de capite, videretur ad dominationem creata. Si verò de imo, vt de pedibus, videretur ad seruiturem subijcienda. Sed quia nec in dominam, nec in ancillam assumitur, facta est de medio, id est de latere, quia ad coniugalem societatem assumitur. Cùm ergo sic conueniũt, vt dicat vir: Accipio te in meam coniugem, & dicat mulier: Accipio te in meum virum: his verbis & aliis idem significantibus exprimitur consensus, non copulæ carnalis vel cohabitationis corporalis, sed coniugalis societatis: ex qua oportet eos cohabitare, nisi fortè causa religionis pari voto corporaliter separentur, vel ad tempus, vel etiam in finem.

27. q. 2. c. subijciat. §. Cùm ergo inter sõs. Aug. lib. de sancta virginitate c. 5. in tomo 6. Lucæ 1. d Super Lucã, c. 3. ad c. 1. Lucæ. Ecce in quam rem fuit ille cõsensus. Quare de latere viri facta sit mulier. Genes. 2. c

COACTIO

COACTIO EXCLVDIT consensum coniugalem.

Distinct. XXIX. A

OPORTET autem consensum coniugalem liberum esse a coactione. Coactus enim consensus, qui nec consensus appellari debet, coniugium non facit: sicut testatur Vrbanus Papa scribens sanctio Regi Arragonum in hæc verba: De aeptis tuę coniugio, quam te cuidam militi daturum necessitatis instante articulo sub fidei pollicitatione confirmasti, hoc æquitate dictante decreuimus, vt si illa virum illum omninò (vt dicitur) renuit, & in eadem voluntate persistit, vt viro illi se prorsus deneget nupturam: nequaquam eam inuitam ac renitentem eiusdem viri cogas coniugio copulari. Idem, Si verum esse constiterit quod nobis legati Iordanis principis retulerunt, scilicet quòd ipse coactus & dolens filiam suam nolentem, flentem, & pro viribus renitentem, Raynaldo desponsauerit: quoniam legum & canonum auctoritas talia sponsalia non approbat, ne ignorantibus leges & canones nimis durum videatur, ita sententiam temperamus, vt si princeps cum assensu filię id quod cœptum est perficere voluerit, concedamus. Si autem legatus noster vtrasque partes audiat: & si nihil fuerit ex parte Raynaldi quod amplius impediat, ab ipso Iordane sacramentum, quo contenti hæc quæ dicta sunt, accipiant. Et nos canonum & legum scripta sequentes, deinceps non prohibemus, quin alij viro si voluerit, prædicta eius filia tãtùm in Domino nubat. Ex his apparet coniugium fieri inter consentientes & sponsos, non inter renitentes & inuitos. Verumtamen qui inuiti & coactè coniuncti sunt, si posteà ab aliquo tempore sine contradictione & querimonia cohabitauerint, facultate discedendi vel reclamandi habita, consentire videntur: & consensus ille consequens supplet, quod præcedens coactio tulerat.

Consensus qui est efficiens matrimonij causa non debet esse defectiuus ex aliquo interiori, scilicet voluntate 31. q. 2. c. de nuptijs. Ibidem c. Si verum.

In libro Pandectarum. B

CONSENTIRE autem probatur, qui euidenter non contradicit, secundùm illud: In sponsalibus eorum consensus exigendus est, quorum in nuptiis desideratur. Intelligitur tamen semper patri filia consentire, nisi euidenter dissentiat.

Item,

Item, Sponsalia, sicut nuptiæ, consensu fiunt contrahentium. Et ideo sicut in nuptiis, ita & in sponsalibus patris familias filiam consentire oportet: quæ si patri voluntati non repugnat, consentire intelligitur.

DE ERRORE QVI EVACVAT consensum.

Distinct. XXX.

Consensus qui est efficiens causa matrimonij non debet esse defectuosus ex parte rationis 29. q. 1. post principiũ, vbi totum ponitur qđ hic habetur vsque ad §. Præmiss. Oppositio. Gen. 29. d Solutio.

NEc solùm coactio impedit vel excludit consensum, sed etiam error. Non autem omnis error consensum impedit. Est enim error alius personæ, alius fortunæ, alius conditionis, alius qualitatis. Error personæ, quando hic putatur esse homo ille, & est alius. Error fortunæ, quando putatur esse diues qui pauper est, vel ecõuersõ. Error conditionis, quando putatur esse liber, qui seruus est. Error qualitatis, quando putatur esse bonus, qui malus est Error fortunæ & qualitatis coniugij consensum non excludit. Error verò conditionis coniugalem consensum euacuat, de qua conditione postmodùm tractabimus. Error quoque personæ consensum coniugalem non admittit: vt si quis fœminam nobilem in coniugium petat, & pro ea alia ignobilis tradatur ei, non est inter eos coniugium: quia non consensit vir in istam, sed in aliam. Vt si quis promitteret mihi se venditurum aurum, & pro auro offerret mihi aurichalcum, & ita me deciperet, nunquid diceret consensisse in aurichalcum? nunquam volui emere aurichalcum: nec ergo in illud consensi, quia consensus non nisi voluntatis est. Sicut ergo error materiæ excludit consensum, ita & in coniugio error personæ. Sed obijcitur de Iacob, qui pro Rachel septem annis seruierat, & suppositæ est ei Lya: nunquid error personæ excluſit coniugium, cùm non in eam, sed in Rachel consenserit? Sed quod ibi factum est, in mysterio gestum non improbè traditur, ibi tamen etsi non præcessit, secutus est cõsensus: nec ex illo concubitu qui consensum præcessit, fornicarij iudicantur, cum ille maritali affectu eam cognouerit, & illa vxorio affectu debitum persoluerit: putans lege primogenitarum, & paternis imperijs sibi iure copulatam. Excusatur etiam, quia Dei consilio in mysterio ita actum est. Hodie etiam excusaretur ille, cui inscio vxoris soror lectulum eius ingressa se subijceret: quæ cùm

tam sine spe coniugij perpetuò manere censeatur, ille tamen qui cognouit eam per ignorantiam excusatur, quod per similitudinem probatur. Si enim diabolus transfigurans se in Angelũ lucis credatur bonus, non est error periculosus. Quòd autem non ille in illam mulierem non consenserit, ex simili ostenditur. Si quis hæreticus nomine Augustini vel Ambrosij, alicui catholico se offerret, eúmque ad suæ fidei imitationem vocaret: si ille assentiret, in cuius sententiã fidei diceretur consensisse? Non in hæreticorum sectam, sed in integritatem fidei, quam ille hæreticus se mentiebatur habere. Error verò fortunæ consensum non excludit. Quæ enim nubit pauperi, putans illum esse diuitem, non potest renunciare priori conditioni, quamuis errauerit. Nec error qualitatis: vt si quis duxerit vxorem meretricem, vel corruptam, quam putat esse castam vel virginem, non potest eam dimitterre.

1. Cor. 11. c

De coniugio Mariæ & Ioseph. B

PRÆMISSIS aliquid addendum est de modo illius consensus, qui inter Mariam & Ioseph intercessit. Sanè creditum potest, non solùm Mariam, sed etiam Ioseph apud se disposuisse virginitatem seruare velle, nisi Deus aliter iuberet: deinde sic consensisse in coniugalem societatem, vt vterque altero reuelante spiritu sancto, intelligeret quòd virginitatem seruare vellet, nisi Deus aliter inspiraret: sed vnam voluntatem verbis non expressérant, posteà verò expressérunt, & in virginitate permanserunt. Consensit ergo Maria in maritalem societatem, sed non in carnalem copulam, nisi de eo sibi specialiter Deus præciperet, cuius etiam consilio in maritalem consensit copulam, quia virginitatem seruare voluerat: & ideo nõ aliter consensisset in coniugalem societatem, nisi familiare Dei consilium habuisset, de qua Augustinus sic dicit: Beata Maria proposuit se seruaturam votum virginitatis in corde, sed ipsum votum non expressit in ore. Subiecit se diuinæ dispositioni: proposuit se perseueraturam virginem, si Deus aliter ei reuelaret. Committens ergo virginitatem suam diuinæ dispositioni, consensit in carnalem copulam, non in illam apperendo, sed diuinæ inspirationi in vtroque eligendo: posteà verò simul cum viro labiis expressit, & vterque in virginitate permansit.

Aug. lib. 24. contra Faustum Manichæ. cap. 8. & 9. in to. 6.

In libro de nuptijs & concu. & habetur. 29. q. 2. c. Sufficiat. §. Cùm ergo.

Quòd

Quòd perfectum inter eos fuit coniugium.

INTER quos, vt ait Augustinus, perfectum fuit coniugium: perfectum quidem non in significatione, sed in sanctitate. Sanctiora sunt enim coniugia pari voto continentium. Vnde Augustinus: Quod Deo pari voto & consensu vouerastis, ambo perseueranter reddere debuistis: à quo proposito si lapsus est ille, tu saltem perseuera. Non quia pariter temperabaris à commixtione carnali, ideo maritus tuus esse desiterat: imò verò tantò sanctiùs coniuges manebatis, quanto sanctiora cõcorditer placita seruabatis. Perfectum ergo fuit Mariæ & Ioseph coniugium in sanctitate. Perfectum etiam fuit secundùm triplex bonum coniugij, fidem scilicet, prolem & sacramentum. Omne enim nuptiarum bonum, vt ait Augustinus, impletum est in illis parentibus Christi, fides, proles, sacramentum. Prolem cognoscimus ipsum dominum: Fidem, quia nullum adulterium: Sacramentum, quia nullum diuortium. Solus ibi nuptialis concubitus non fuit: quia in carne peccati fieri non poterat sine pudenda concupiscentia carnis, quæ accidit ex peccato: sine qua concipi voluit, qui fine peccato futurus erat. Et licet non intercesserit coniugalis concubitus, coniuges tamen verè fuerunt mente, non carne, sicut & parentes: quamuis Ambrosius dicat perfectum fieri coniugium per carnalem copulam. In omni, inquit, matrimonio coniunctio intelligitur spiritualis: quam confirmat & perficit coniunctorum commixtio corporalis. Sed intelligendum est coniugium perfici commixtione corporali, non quantùm ad veritatem vel sanctitatem coniugij, sed quantùm ad significationem: quia perfectiùs vnionem Christi & Ecclesiæ tunc figurat. D

27.q.2.§. *inter quos ad Enditiam.*

In libro de nuptijs & concu. c.11. in to.7. & habetur 27.q.2. c. Omne itaque.

In libro de Patriarch. 11. & cap. 12. in tom. 4. & habetur 27. q.2.c. Cùm initiatur.

De causa finalis coniugij.

EXPOSITO quæsit efficiens causa matrimonij, consequens est ostendere ob quã causam soleat, vel debeat contrahi matrimonium. Est igitur finalis causa matrimonij contrahendi principalis procreatio prolis: propter hoc enim instituit Deus coniugium inter primos parentes, quibus dixit: Crescite & multiplicamini, &c. Secunda est polt peccatum Adæ vitatio fornicationis. Vnde Apostolus: Propter fornicationem vnusquisque habeat vxorem suam, & vnaquæque habeat virum suum. Sunt & aliæ causæ honestæ, vt inimicorum reconciliatio, & pacis redintegratio. Sunt etiam & aliæ causæ minùs honestæ, propter quas aliquando contrahitur: vt viri mulierisque pulchritudo, quæ animos amore inflammatos sæpè impellit inire coniugium, vt valeant suum exprimere desiderium. Quæstus quoque & diuitiarum possessio frequenter est coniugij causa: & alia multa, quæ cuique diligentiam adhibenti facilè est discernere. Nec est assentiendum illis, qui dicunt non esse coniugium, quod propter has causas minus honestas contrahitur. Constat enim ex præsentis coniugium fieri ex communi consensu verbis de præsenti expresso, quamuis amor ad hoc attraxerit. Cuius rei documentum præstat Iacob, qui Rachel decorem facie & venusto aspectu amauit, eámque multùm diligens ait: Seruiam tibi pro Rachel septem annis. In Deuteronomio etiam legitur: Si videris in medio captiuorum mulierem pulchram, & adamaueris eam, voluerisque vxorem habere, introduces eam in domum tuam, &c.

Gen.29. c

Deut.21.b

Quòd malus finis non contaminat sacramentum. E

ET licet fine non bono contrahatur coniugium, quando finis contrahentis mouet animum, coniugium tamen bonum est: quia vita mala, vel intentio peruersa alicuius, sacramentorum non contaminat. Habuit autem coniugium Mariæ & Ioseph alias causas speciales, scilicet vt virgo solatio viri sustentaretur, & vt diabolo partus celaretur: vt Ioseph esset testis castitatis, defendens eam ab infamia suspicionis, ne vt adultera damnaretur.

DE TRIBVS BONIS CONIVGII.

Distinct. XXXI. A

POST hæc de bonis coniugij quæ sint, & qualiter coitum excusent, dicendum est. Tria sunt principaliter bona coniugij. Vnde Augustinus: Nuptiale bonum tripartitum est, scilicet fides, proles, sacramentum. In fide attenditur, ne post fœdus coniugale cum alio vel alia coëatur: In prole, vt amanter suscipiatur, religiosè educetur: In sacramento, vt coniugium non separetur, & dimissus vel dimissa ne causa prolis alteri coniungatur.

De matrimonio secundũ causam finalẽ quantũ ad bona coniugij communiter.

Super Gen. lib. 9. c.7. in tom.3.

De duplici separatione. B

SEPARATIO autem gemina est, corporalis scilicet, & sacra

Genes. 1.c

1.Cor.7.a

Matt.16.b & sacramentalis. Corporaliter possunt separari causa fornicationis, vel ex communi consensu causa religionis, siue ad tempus, siue vsque in finem. Sacramentaliter verò separari non possunt dum viuunt, si legitimæ personæ sint. Manet enim vinculum coniugale inter eos, etiamsi aliis à se discedentes adhæserint. Vnde Augustinus: Vsque adeò manent inter viuentes semel inita iura nuptiarum, vt potiùs sint inter se coniuges etiam separati, quam cum aliis quibus adhæserunt. Item, Manet inter viuentes quoddam coniugale vinculum, quod nec separatio, nec cum altero copulatio possit auferre, sicut apostata anima velut de coniugio Christi recedens, etiam fide perdita, sacramentum fidei non amittit, quod lauacro regenerationis accepit. Redderetur enim redeunti, si amissum abscedens. Habet autem hoc qui recesserit ad cumulum supplicij, non ad meritum præmij. Item, Quibus placuit ex consensu ab vsu carnalis concupiscentiæ in perpetuum continere, absit vt vinculum inter illos coniugale rumpatur, imò firmiùs hæret quo magis ea pacta secum gerunt quæ charitas concordiúsque seruanda sunt, non voluptuariis corporum nexibus, sed voluntariis animorum affectibus. Et attende quòd tertium bonum coniugij dicitur sacramentum: non quòd sit ipsum coniugium, sed quia eiusdem rei sacræ signum est, id est, spiritualis & inseparabilis coniunctionis Christi & Ecclesiæ.

In libro de nupt. & concu. cap. 10. in to. 7.

Ibidem.

Ibid. c. 11.

Hug. 4. Sent. c. 3.

c

Hæc tria non adsunt omni coniugio.

Et est sciendum, ab aliquibus contrahi coniugium, vbi hæc tria bona non comitantur. Deest enim fides, vbi vir cum alia, vel mulier cum alio coit. Hoc ergo bonum ita coniugio adhæret, vt ex eo, si adsit, ampliùs commendetur coniugium: si non adsit, non inde annihiletur. Quæ enim adultera est, non ideo coniunx non est: imò si coniunx non esset, adultera non foret: non enim est adulterium, nisi cùm fides thori violatur legitimi. Quod cùm fit, culpa committitur, sacramentum verò non cassatur. Bonum quoque prolis non omnibus adest coniugibus. Quidam enim pari voto continentiam seruant. Alij pro ætatis defectu vel alterius rei causa generare non valent. Nec omnes illi etiam qui prolem recipiunt bonum prolis habent. Nam bonum prolis dicitur non ipsa proles, vel prolis spes quæ ad religionem non refertur, imò ad hæreditariam successionem (vt cùm quis hæredes terrenæ possessionis habere desiderat) sed spes ac desiderium quo proles ad hoc quæritur, vt religione informetur. Multi ergo prolem habent, qui tamen bono prolis carent: nec ideo tamen coniugium esse desinit. Sacramentum verò ita inseparabiliter cõiugio hæret legitimarum personarum, vt sine illo coniugium non esse videatur, quia semper manet inter viuentes vinculum coniugale: vt etiam interueniente diuortio fornicationis causa, coniugalis vinculi firmitas nõ soluatur. Vbi verò non inter legitimas personas contrahitur coniugium, non adest illud bonum quod dicitur sacramentum: quia potest solui talium copula, de quibus post dicetur. Quod verò coniugium sit inter eos, qui coniugali affectu, non tamen gratia prolis, sed explendæ libidinis causa conueniunt: nec fornicarij, sed coniuges appellentur, ostendit Aug. inquiẽs, Solet quæri, Cùm masculus & fœmina, nec ille maritus, nec illa vxor alterius, sibimet non filiorum procreã. torum, sed pro incontinentia solius concubitus causa copulantur, ea fide media, vt nec illa cum altero, nec ille cum altera faciat id: vtrum nuptiæ sint vocandæ. Et potest fortasse nõ absurdè hoc appellari connubium si vsque ad mortem alicuius eorum id inter eos placuerit: & prolis generationẽ, quamuis non ea causa coniuncti sunt, non tamen vitauerint vel nolint sibi nasci filios, vel etiam opere malo aliquo agant ne nascantur. Cæterùm si vel vtrunque, vel horum vnum desit, non inuenio quomodo has nuptias appellare possimus. Etenim si aliquam sibi ad tẽpus adhibuerit, donec aliquam dignam honoribus, aut suis facultatibus inueniat, quam in coniugio adducat: animo ipso adulter est: nec cum illa quam cupit inuenire, sed cum ista cum qua sic cubat, vt cum ea non habeat maritale consortium. Ecce coniuges dicuntur, qui solius concubitus causa conueniunt, si tamẽ prolis generationem aliquo malo dolo non vitent.

In libr. de Bono Cõiugali. c. 5. in tom. 6.

De his qui procurent venena sterilitatis.

D

Qvi verò venena sterilitatis procurant, non coniuges, sed fornicarij sunt. Vnde Aug. Aliquando eousque peruenit hæc libidinosa crudelitas, vel libido crudelis, vt etiam venena sterilitatis procuret: & si nihil valuerint, conceptos fœtus intra viscera aliquo modo extinguat vel fundat, volẽdo prolem suam priùs interire quàm viuere: aut si in vtero viuebat,

De nupt. & concu. li. 1. c. 15. Tomo 7.

Hug. de sacramentis, parte 11. cap. 8.

nebat, occidi antequàm nasci: prorsus si ambo tales sint, coniuges non sunt: & si ab initio tales fuerunt, non sibi per concubitum, sed per stuprum potiùs conuenerunt. Si verò ambo tales non sunt, audeo dicere, aut illa quodammodo est mariti meretrix, aut ille adulter vxoris.

Quando sunt homicidæ qui procurant abortum. 8

32.q. 2.c. Quod vero. Aug. in lib. q. no. & vete. cap. 12. in tom. 4.

Hic quæri solet de his qui abortum procurant, quando iudicentur homicidæ, vel non. Tunc puerperium ad homicidium pertinet, quando formatum est & animam habet: vt Aug. super Exod asserit. Informe autem puerperium, vbi nõ est anima viua, lex ad homicidium pertinere noluit. Dicit etiam Aug. quòd informe puerperium non habet animam, ideóque mulctatur pecunia, non redditur anima pro anima. Sed iam formato corpori anima datur, non in conceptu corporis nascitur cum semine. deriuata. Nam si cum semine & anima existit de anima, tunc & multæ animæ quotidie pereunt, cùm semen luxu non proficit natiuitati. Primũ oportet domum compaginari, & sic habitatorem induci. Cùm ergo lineamenta compacta non fuerint, vbi erit anima? Item Hiero. ad Algasiam. Semina paulatim formantur in vtero: & tandiu non reputatur homicidium, donec elementa cõsecta suas imagines membraque suscipiant. His apparet: tunc eos homicidas esse, qui abortum procurant, cùm formatum est & animatum puerperium.

In tom. 3. epistolarũ in quæstionibus, quæst. 4.

De excusatione coitus quæ fit per hæc bona. 9

Cvm ergo hæc tria bona in aliquo coniugio simul concurrunt, ad excusationem coitus carnalis valent. Quando enim seruata fide thori causa prolis coniuges cõueniunt, tic excusatur coitus, vt culpam non habeat. Quando verò deficiente bono prolis, fide tamen seruata conueniunt causa incontinentiæ, non sic excusatur, vt non habeat culpam, sed venialem. Vnde Aug. Cõiugalis concubitus generandi gratia non habet culpam: concupiscentiæ verò satiandæ, sed tamen cum coniuge propter thori fidem, venialem habet culpam. Item hoc quod coniugati victi concupiscentia vtuntur inuicem, vltra necessitatem liberos procreãdi, ponam in his pro quibus quotidie dicimus, Dimitte nobis debita nostra, &c. Vbi autem hæc bona desunt, fides, scilicet, & proles, non

In Lib. de bono coniugali. c. 6. & 7. in tomo 6. Hugo. 4. sent. c. 4.

non videtur coitus defendi à crimine. Vnde in Sententiolis sexti Pythagorici legitur, Omnis ardentior amator propriæ vxoris adulter est. Item Hieron. Sapiens iudicio amat coniugem, non affectu: non regnat in eo impetus voluptatis, nec præceps fertur ad coitum. Nihil est fœdius quàm vxorem amare quasi adulteram. Qui dicunt se causa humani generis vxoribus iungi, imitentur saltem pecudes: & postquàm venter vxoris intumuerit, non perdant filios, nec amatores se vxoribus exhibeant, sed maritos. Idem, In matrimonio opera liberorum concessa sunt, voluptates autem quæ de meretricum amplexibus capiuntur, in vxore sunt damnatæ.

Mat. 6. b 32. q. 4. c. origo quidem. Ibidem. c. sapiens.

De indulgentia Apostoli quomodo sit accipienda. 6

Sed si concubitus qui fit causa prolis culpa caret: quid Apostolus secundùm indulgentiam permittit? ita enim ait, Hoc autem dico secundùm indulgentiam. Cui enim præbetur venia, nisi culpæ? Per hoc etiam quidam probare volunt nuptias esse peccatum. Sed, vt prædictum est, indulgentialia est concessionis, alia permissionis. Egerat Apostolus de nuptiis, & de carnali coitu: & ad vtrunque retulit illud, Hoc autem dico secundùm indulgentiam. Indulgentia enim nuptiæ secundùm concessionem: & concubitus nuptialis, qui fit tantùm causa prolis. Concubitus verò qui fit præter necessitatem generandi ob incontinentiam, indulgetur secundum permissionem: quia ibi est aliqua culpa, sed leui. Ideóque non iubetur, nec conceditur, sed permittitur, quia non est laudabilis, sed venialis. De hoc Augustinus sic ait, Fortè aliquis dicet, Si veniam concessit Apostolus: ergo peccatum sunt nuptiæ. Cui enim venia, nisi peccato conceditur? Planè quod infirmitati permisit secundùm veniam, audeo dicere peccatum esse, veniam namque concedens Apostolus, concubitum attendit coniugatorum, vbi est incontinentiæ malum. Incontinentiæ malum est, quòd vir cognoscit vxorem etiam vltra necessitatem procreandi liberos, sed & ibi est nuptiarum bonum. Non enim ibi incontinentia malum est, ideo coniugium. Vbi est concubitus præter intentionem generationis, non est bonum: non propter illud malum culpabile est hoc bonum, sed illud malum fit veniale propter bonum nuptiale: quod non repro-

1. Cor. 7. a

De verbis Apostoli. Quod sit malum incontinentiæ.

reprehendit Apostolus, sed malum incontinentiæ. Idem,
Aug. in li. de bono coniug. ca. 10. in to. 6. Concubitum qui non sit causa prolis, nuptiæ non cogũt fieri, sed impetrant ignoſci: si tamen non ita sit nimius, vt impediat tempora quæ orationi debentur: nec immutetur in eum vsum qui est contra naturam. Concubitus enim necessarius causa generandi, inculpabilis, & solus ille nuptialis est. Ille verò qui vltra necessitatem progreditur, non rationi, sed libidini obsequitur, & hunc non exigere, sed reddere cõiugi ne fornicetur, ad coniugem pertinet. Si verò ambo tali
1. Cor. 7. c concupiscentiæ subiguntur, rem faciunt quæ non est nuptiarum: cuius delicti non sunt nuptiæ hortatrices, sed deprecatrices. Decus quidem coniugale est castitas, procreandi &
Aug. c. 4. de nup. & concupi. 1. tom. 7. reddendi carnalis debiti fides, hoc est opus nuptiarum, quod ab omni peccato defendit Apostolus dicens, Non peccat: virgo si nupserit. Cùm ergo culpabilis non sit generandi intentione concubitus, qui propriè nuptiis imputandus est: quid secundùm veniam concedit Apostolus, nisi quòd coniuges debitum carnis exposcunt, non propagationis voluntate, sed libidinis voluptate? quæ tamen voluptas nõ propter nuptias cadit in culpam, sed propter nuptias accipit veniam. Immo-
Aug. cõtra Iulianum hæreticum tom. 7. ca. 21. & 22. derata ergo progressio secundùm veniam conceditur. Quocirca & hinc laudabiles sunt nuptiæ: quia etiam illud quod non pertinet ad se, ignoſci faciunt propter se. Non enim iste concubitus quo seruitur concupiscentiæ, agitur vt impleatur fœtus quem postulant nuptiæ. Omnino ergo in genere
1. Cor. 7. b suo nuptiæ bonæ sunt: quia fidem thori seruant, & prolis suscipiendæ causa vtrumq; sexum commiscent, & impietatem separationis horrent. Sanctitati etiam coniugij nec coniunx infidelis obesse potest, sed potiùs fidelis prodest infideli, vt Apostolus docet. Ex his ostenditur, quòd coniuges qui causa
Hug. 4. Sentẽ. c. 4. prolis tantùm conueniunt, vel qui exigẽtibus debitum reddunt, defendit à peccato sanctitas coniugij. Bonumque nup-
Gen 9. c. tiale. Si enim absque peccato non posset fieri concubitus coniugalis, non præcepisset Dominus post diluuium eos copulari, dicens: Crescite & multiplicamini: cùm iam hinc carnali concupiscentia non possint commisceri.

Quòd non omnis delectatio carnis peccatum est.

Hug. 4. sent. ca. 4. Sed forte aliquis dicet, omnem carnis concupiscentiam & delectationem, quæ est in coitu, malum esse & peccatum:

quia ex peccato est & inordinata. Et nos dicimus illam concupiscentiam semper malã esse, quia fœda est, & pœna peccati, sed non semper peccatum est. Sæpè enim delectatur vir sanctus secundùm carnem in aliqua re, vt requiescendo post laborem, edendo post esuriem: nec tamẽ talis delectatio est peccatum, nisi sit immoderata. Sic & delectatio quæ fit in coitu coniugali: cui adsunt illa tria bona, à peccato defendit. Videtur tamen beatus Gregorius aliter sentire, scilicet, quòd sine peccato non possit fieri carnalis commixtio, dicens, Vir cum propria coniuge dormiens, nisi lotus aqua ecclesiam intrare non debet. Quamuis diuersæ hominum nationes de hac re diuersa sentiant, & alia custodire videãtur. *Greg. 33. q. 4. c. vir cum propria.* Romanorum tamen semper ab antiquioribus vsus fuit, post admixtionem propriæ coniugis, & lauacri purificationem quærere, & ab ingressu ecclesiæ paululum temperare. Nec hoc dicentes culpam deputamus esse coniugium, sed quia ipsa licita admixtio coniugis sine voluptate carnis fieri non potest, à sacri loci ingressu est abstinendum: quia voluptas ipsa sine culpa nullatenus esse potest.

Determinat authoritatem. 1

Hoc autem ne prædictis obuiet, intelligendum est in illis qui non gratia prolis conueniunt, quorum voluptas non est sine peccato. Et vix aliqui reperiri possunt adhuc ample- *Ibidem.*
xus carnales experientes, qui non interdum conueniunt præter intentionem procreandæ prolis. Hoc autem quoties fit, ab ingressu ecclesiæ abstinendum est. Et quòd ita intelligendum sit Gregorius consequenter ostendit. Si quis verò ita cum coniuge, non cupidine voluptatis raptus, sed tantùm procreandorum liberorũ gratia vtitur, iste profectò siue de ingressu ecclesiæ, siue de sumendo corporis dominici mysterio, suo est iudicio relinquendus: quia prohiberi à nobis non debet accipere, qui in igne positus nescit ardere. Cùm verò non amor procreandæ sobolis, sed voluptas dominatur in opere commixtionis: habeant coniuges etiam de commixtione sua quod defleant. Tunc autem vir qui post admixtionem coniugis lotus aqua fuerit, etiam sacram communionẽ valeat accipere cùm ei secundum præfinitam sententiam ecclesiam etiam licuerit intrare.

Universidad de Deusto Biblioteca

DE SOLVTIONE CARNALIS debiti.

Distinct. XXXII.

De matrimonia secundum causam finalē quantum ad fidē thori.

SCIENDVM etiam est, quia cùm in omnibus aliis vir præsit mulieri, vt caput corpori (est enim vir caput mulieris) in soluendo tamen carnis debito pares sunt. Ideo Apostolus vtrique pariter præcepit in hac causa sibi inuicē subiici, inquiens, Vir debitum reddat vxori, similiter & vxor viro, quia mulier non habet potestatem sui corporis, sed vir: similiter & vir non habet potestatem sui corporis, sed mulier: quia nec mulier ad alium virum, nec vir ad aliam mulierem

1.Cor.11.a

1.Cor.7.a

potestatem sui corporis habet: nec vir ad continendum, nec mulier potestatem habet sine mutuo consensu: sed alter alterius potestatem habet corporis, vt poscenti alteri non liceat alteri negare debitum. In hoc enim pares sunt quia nec viro, nec mulieri corpus suum licet alij tradere: sed sibi inuicem debitores sunt in hac causa, ne peccandi detur occasio.

Aug. in li. de Bono Coniug. c. 6. in to. 6.

Per quod non dominium tollitur viro, sed vitium. Debent enim sibi coniugati non solùm ipsius sexus sui commiscēdi fidem liberorum procreandorum causa, quæ prima est in ista mortalitate societas: verumetiam infirmitatis inuicem excipiendæ ad illicitos concubitus deuitandos, mutuam quodammodò seruitutem, vt etsi alteri eorum continentia placeat, nisi ex alterius consensu non possit. Ad hoc enim neuter habet potestatem sui corporis: quod adeò verum est, vt etiam quòd non filiorum procreandorum, sed infirmitatis & incontinentiæ causa expetit vel ille de matrimonio, vel illa,

Ibid. c. 7.

non sibi alterutrum negent, ne per hoc incidant in damnabiles corruptelas. Reddere enim debitum coniugale nullius est criminis: exigere autem vltra generandi necessitatem culpæ est venialis. Fornicari verò vel mœchari puniendi est criminis.

Quod neuter continere valeat, nisi ex communi consensu. 3

QVOD verò sine consensu vxoris vir continere non valeat

leat subditis probatur testimoniis. Ait enim August. Si dicat vir, Continere iam volo. Nolo autem, dicit vxor: non potest. Quod enim tu vis, illa non vult. Nunquid per continentiam tuam illa debet fieri fornicaria? Si alij nupserit te viuo, adultera erit. Non vult tali lucro Deus tale damnum cōpensari. Redde debitū: & si non exigis, redde. Pro sanctificatione perficta Deus tibi computabit, si non quod tibi debetur exigis, sed reddis quod debes vxori. Idem, Secundum verba apostolica, etiam si vir continere voluisset, & tu noluisses, debitum tibi reddere cogeretur: & illi Deus imputaret continentiā, si non suæ, sed tuæ concederetur infirmitati, ne in adulterium caderes. Quisquis ergo compatiēs infirmitati vxoris reddit, non exigit debitum: aut si propter propriam infirmitatē dixit vxorem plangens potiùs, quia sine vxore esse non potuit, quàm gaudens quia duxit, securus expectat diem nouissimū. Vna sola causa esse potest, qua te ad id quod voluisti non modò nō hortaremur, sed etiam prohiberemus implere, si forte tua coniunx hoc tecum suscipere animi vel carnis infirmitate recusaret. Nam vouenda talia non sunt à coniugatis nisi ex consensu & voluntate communi, & si præpropere factum fuerit, magis est corrigenda temeritas quàm persoluenda promissio. Non enim Deus exigit si quis ex alieno aliquid vouerit, sed potiùs vsurpare vetat alienū. Idē, Apostolus nec ad tempus, vt vacent orationi, nisi ex consensu voluit cōiuges carnali inuicem fraudari debito. Idem, Manifestum est ita voluisse legem, fœminam sub viro esse, vt nulla eius vota quæ abstinentiæ causa vouerit, reddantur ab ea, nisi author fuerit vir permittendo. Nam cum ad peccatum eiusdem viri pertinere voluerit lex, si priùs permiserit, & postea prohibuerit: non tamen dixit vt faciat mulier quod vouerat, quia permissam priùs à viro fuerat. Viri dixi esse peccatum, quia abstulit quod priùs concesserat: non tamen mulieri ex hoc iustum dedit, vt cùm priùs vir ei cōcesserit, postea si prohibuerit contemnatur. Ex his apparet, quòd vir vel mulier continentiam Deo offerre non potest sine communi consensu, nec alter alteri debitum negare debet. Si verò quilibet eorum alterum à suo iure absoluerit, ad præteritam seruitutem nunquid reuocare poterit? Hoc enim videtur Augustinus supra voluisse. Quibusdam videtur, quòd mulier non discedens à domo viri, quæ viro permittente continentiam vouerit vel

Super Ps. 46. & habetur 33. q. 6. ca. Si dicat.

Idem ad Armentarium. epi. 45. to. 2. Aug. in l. de Adulterinis Coniugijs ca. 14. Idē in Quæstionibus Numerorum. lib. 4. ca. 30. in tom. 4.

promiserit, eodem prohibente soluere nō valeat: & hoc propter dignitatem viri, qui est caput mulieris. Sed melius hoc intelligitur in tali casu, vbi vir concedit mulieri vouere cōtinentiam, & ante votum prohibet implere. Si verò habitum mutauerit, non potest reuocari, secundum illud, Qui vxorem suam velare permiserit, aliam non accipiat, sed similiter conuertatur.

Ex concil. Remen. 32.q.5.

Quibus temporibus cessandum sit à coitu. c

Et licet debitum poscenti semper sit soluendum, non licet tamen qualibet die poscere. Vnde Aug. Christiano cum vxore sua aliquando licet conuenire, aliquando non. Propter processionis enim dies & ieiuniorum aliquando non licet conuenire: quia etiam à licitis abstinēdum est, vt facilius impetrari possit quod postulatur. Idē, Quoties enim vel dies natiuitatis, vel reliquæ festiuitates aduenerint, non solùm à concubinarum consortio, sed etiam à propriis vxoribus abstinere. Idem Ambr. Si causa procreandorum filiorum ducitur vxor, non multum tempus concessum videtur ad ipsum vsum: quia & dies festi, & dies Processionis, & ipsa ratio conceptus & partus iuxta legem cessare vsum carnis his debere temporibus demonstrant.

In lib. ac Quæst. noui & vete. tom. 4. c.187. ad finem.

33.q.4.

Hieronymus videtur dissentire à præmissis. d

Illi autem quod dictum est, reddere debitum non esse peccatum, videtur obuiare quod ait Hiero. Quicunq; vxori debitum reddit, vacare non potest orationi, nec carnes agni edere. Idem, Si panes Propositionis ab his qui vxores suas tetigerant comedi non poterant, quantò magis panis qui de cœlo descendit, non potest ab his qui coniugalibus paulò ante hæsere complexibus, violari atque contingi? non quòd nuptias condemnemus, sed quòd eo tempore quo carnes agni manducaturi sumus, vacare à carnalibus operibus debeamus. Hoc capitulum maximè ad ministros ecclesiæ pertinere videtur: quibus non licebat sacra officia celebrare atque mysteria tempore coniugalis amplexus: quo etiam præsentia spiritus sancti non datur. Vnde idem ait, Connubia legitima carent quidem peccato: nec tamen tempore illo quo coniugales actus geruntur, præsentia spiritus sancti dabitur, etiam si Propheta esse videatur, qui officio generationis obsequitur.

In quodā Sermone. 33.q.4. Sciatis.

1.Re.21. b

Ioan.6.d

Hier. super Matthæum. 32.q.2.

Quibus

Quibus temporibus non sunt celebrandæ nuptiæ. e

Non solùm in opere carnali obseruanda sunt tempora, sed etiam in celebrandis nuptiis, secundum illud: Non oportet à septuagesima vsque in octauam Paschæ, & tribus hebdomadis ante festum sancti Ioannis, & ab Aduentu Domini vsque post Epiphaniam celebrare nuptias. Quod si factum fuerit, separentur. Item Nicolaus Papa: Nec vxorem ducere, nec coniugia facere quadragesimali tempore conuenire posse vllo modo arbitror.

38.q.4.c. Non oportet. Nicolaus Papa ad consulta Bulgarorum. 33.q.4.cap. Nec vxorem.

DE DIVERSIS CONIVGII legibus.

Distinct. XXXIII. A

Qualiter fides thori fuerit in patribus antiquis. f

Quæritur hic de antiquis Patribus, qui plures simul leguntur habuisse vxores vel concubinas, vtrùm peccauerint. Ad quod dicimus: Pro varietate temporum varia inuenitur dispensatio Conditoris: ab exordio enim temporis inter duos tantùm, Adam scilicet & Euam inchoatum est coniugium, Deo per os Adæ dicente: Homo adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna: & secundum inchoationis modum inter duos tantùm per omnem successionem temporum contraheretur coniugium, si primi homines in obedientia perstitissent. Post eorum verò copulam filij & filiæ eorum matrimonio coniuncti sunt, sed vnus vni horum. Ideo autem fratres sororibus tunc sunt copulati, quia non erant aliæ mulieres vel viri, quibus Adæ filij vel filiæ iungerentur. Primus omnium Lamech duas legitur simul habuisse vxores: & hoc in eo arguitur, quia pro explenda carnalis voluptatis id fecisse perhibetur. Posteà verò, cum iam penè omnes homines falsis diis seruirent, paucis in cultu Dei permanentibus, consultum est à Deo plures in matrimonio copulare sibi: ne illis paucis deficientibus, cultus & notitia Dei deficeret. Vnde Abraham viuente vxore sua ancillam intrauit, & ex ea genuit. Iacob etiam liberis & ancillis se copulauit. Et filiæ Loth patre ebrio vsæ sunt. Cùm cæteris in idololatria relictis, Abraham & filios eius peculiarem populum sibi Dominus elegisset, ritè multarum

32.q.4.c. Recurrat nunc. §. hic ita. Genes. 2.

Gene. 4.c Gen. 16.a Genes. 25. & 30. Genes. 19 d Deut. 7.c

rum fœcunditate mulierum populi Dei multiplicatio quærebatur: quia in successione sanguinis erat successio religionis. Vnde etiam in lege maledicta erat sterilis, quæ non relinquebat semen super terram. Hinc etiã sacerdotibus coniugia decreta sunt: quia in successione familiæ successio est officij. Non ergo Abraham vel Iacob deliquit, quia præter vxorem filios ex ancilla quæsiuit: nec tamen illorum exemplo præter coniugale debitum, fœcunditatem in aliqua licet alicui quærere, cùm illorum coniugia nostrorum æquentur virginitati: & immoderatus vsus coniugij nostri temporis, turpitudinem ferè imitetur fornicationis illius temporis. De hoc Augustinus sic ait: Antiquis iustis non fuit peccatum, quòd pluribus fœminis vtebantur: nec contra naturam hoc faciebant: cùm non lasciuiendi causa, sed gignendi hoc facerent: nec contra morem, quia eo tempore ea fiebant: nec contra præceptum, quia nulla lege erat prohibitum. Idem, Obijciuntur Iacob quatuor vxores: quod quando mos erat, crimen non erat. Sic Patriarchæ coniugibus excipientibus semen suum miscebantur, non concupiscentia perficiendæ voluptatis, sed prouidentia propagandę successionis: sicut Apostoli auditoribus suis admirantibus doctrinam suam condelectabantur, non auiditate consequendæ laudis, sed charitate seminandæ veritatis. Idem alibi: Antiquis temporibus cùm adhuc salutis nostræ mysterium velaretur, iusti officio propagandi nuptias contrahebant, non victi libidine, sed ducti pietate: qui multò facilius continere possent & vellent. Vtebantur tamen coniugibus, & plures vni viro habere licebat quas castius habebat, quàm nunc vnam quilibet istorum in quibus videmus quod secundum veniam concedit Apostolus. Habebant enim eas in opere generandi, non in morbo desiderij. Item Ambrosius, Dixit Sara ad Abraham: Ecce conclusit me Dominus vt non pariam. Intra ergo ad ancillam meam, vt filium facias ex ea: & ita factum est. Considera prius mùm quòd Abraham ante legem Moysi, & ante Euangelium fuit. Non ergo in legem commisit Abraham, sed legem præuenit. Nondum enim interdictum videbatur. Secundò considera, quòd non ardore aliquo vagæ succensus libidinis, nec petulantis formæ captus decore, ancillæ contubernio coniugalem posthabuit thorum: sed studio quærendæ posteritatis, & propagandæ sobolis. Adhuc post Diluuium raritas erat humanæ

In libro de bono coniugali cap. 15. in to. 6.

13. q. 4. c. Et habetur, Obijciuntur Iacob.

Act. 2. c Idem de bono coniuga. c. 14.

1. Cor. 7. a

32. q. 4. c. Dixit Sara.

Gene. 19. d

humani generis, erat etiam religionis. Denique & Loth sanctus filiæ hanc causam quærendæ posteritatis habuerunt, ne genus deficeret humanum: & ideo publici muneris gratia putauerunt culpam prætexit. Item Augustinus: Iustus quamuis cupiat dissolui, & esse cum Christo, tamen sumit alimentum, non cupiditate viuendi, sed officio consulendi, vt maneat quod necessarium est propter alios. Sic misceri fœmini iure coniugij licet, non semper tamen officiosum fuit sanctis viris, non libidinosum. Quod enim est cibus ad salutem hominis, hoc est concubitus ad salutem humani generis, & vtrunque non est sine delectatione carnali: quę tamen modificata, & refrænante temperantia in vsum naturalem redacta, libido esse non potest. Quod autem in subsistentando vitam illicitus est cibus, hoc est in quærenda prole fornicarius vel illicitus concubitus: quod est in cibo licito immoderatior appetitus, hoc est, in coniugibus venialis ille concubitus.

Gene. 19. d

In libro de bono coniuga. c. 15. in tom. 6. Ibidem. Cap. 16.

Non præfertur virginitas Ioannis castitati Abrahæ. D

QVOD verò castitas virginalis non præferatur in meritis coniugali castitati Abrahæ, Augustinus ostendit, inquiens: Non est impar meritum patientiæ in Petro qui passus est, & in Ioanne qui passus non est: sic non est impar meritum continentiæ in Ioanne qui nullas expertus est nuptias, & in Abraham qui filios genuit. Nam illius cœlibatus, & istius connubium, pro temporum distributione Christo militauerunt: sed continentiam Ioannes in opere; Abraham in solo habebat habitu. Melior est autem castitas cœlibum, quàm coniugum: quarum vnam Abraham habebat in vsu, ambas in habitu. Castè enim & coniugaliter vixit. Esse autem castus in coniugio potuit, sed tunc non oportuit. Item Hieronymus: Quis ignoret sub alta dispensatione Dei omnes retrò sanctos eiusdem fuisse meriti, cuius nunc Christiani sunt? Quomodo Abraham antè placuit in coniugio, sic nunc virgines placent in castitate. Seruiuit ille legi & tempori suo: seruiamus & nos legi & tempori nostro, in quos fines seculorum deuenerunt. Ex his apparet, quòd sancti Patres ante legem sine peccato plures habuerunt vxores vel concubinas. Nec enim tunc vxores appellat Scriptura, nunc concubinas. Rachel tamen & Lya ambæ vxores fuerunt, non concubinæ.

In libro de bono coniuga. c. 21.

32. q. 4. c. Quis ignoret.

1. Cor. 10.

Gene. 30. c

Oppositio.

Quæ erat consuetudo legalis. *Leuit.18.* *Deut.24.a* *Matt.19.a*

SI quis opponat, quòd fidem thori non seruabant illi patres. Dicimus in hoc seruasse fidem thori, quia non aliis, sed propriis vxoribus vel ancillis miscebantur. Ecce quæ fuerit consuetudo in hac re ante legem. Legis verò tempore interdixit Moyses carnalem copulam fieri cum matre, cum nouerca, cum sorore, cum nepte, cum amita, cum matertera, cum nuru, & alis quibusdam. Permisit autem diuortium fieri dato libello repudij, in quo vir scribebat causas, pro quibus vxorem repudiabat. Permisit autem aliam ducere dato priori libello: quod propter duritiam cordis eorum permissum Christus dicit, non vt concederetur dissidium, sed vt tolleretur homicidium. Permisit fieri mala, ne fierent peiora: & hoc permittendo non Dei iustitiam demonstrauit, sed in peccatore minuit culpam. D

Cui licebat plures habere, vel non.

Deut.17.a *2.Reg.11.b* *Libr.5. in Deut. 27. c. in to.4.* *1.Reg.1.c* *Galat.4.a*

SED nunquid sub lege licebat habere plures vxores? Audi quid scriptum est in Deuteronomio: Non habebit rex vxores plurimas quæ alliciant animam eius. Super quem locum ait Augustinus: Manifestum est Salomonem hoc præceptum transisse: Dauid autem plures habuit, nec præceptum præteriit. Permissum est enim regi plures habere, non plurimas quæ alliciant animam, multiplicare. Cùm tamen addit: Vt non eleuetur cor eius, alienigenas prohibitum esse videtur. Verumtamen multiplicatio vxorum generaliter prohibita est. Permissum est autem regi plures habere, sed non multiplicare. Veniente autem plenitudinis tempore, quo Christi gratia vbique est dilatata, reducta est lex nuptiarū ad priorem honestiorémque institutionem: vt vnus vni in figura Christi & Ecclesiæ cōiungatur. Nec quæritur electio muneris in successione generis, sed in perfectione vitæ & sapientiæ: & virginitas fœcunditati præfertur, & sacerdotibus continentia indicitur. E

De virginitate mentis & carnis.

In libr. 2. de virginibus & habetur.

MELIOR est autem virginitas mentis quàm carnis. Vnde Ambrosius: Tolerabilius est mentem virginem quàm carnem habere. Vtrunque bonum est, si liceat: si non liceat, saltem non homini, sed Deo casti simus. Virgo prostitui potest, adulterari non potest: nec lupanaria infamant castitatem

corum, sed castitas etiam loci abolet infamiam. Item, Non potest caro corrumpi, nisi mēs antè fuerit corrupta. Item Isidorus, Non potest corpus corrumpi, nisi priùs animus corruptus fuerit. Mundata enim à contagione anima, caro non peccat. In fine huius capituli aperitur quomodo verum sit, si anima priùs fuerit corrupta, corpus non posse corrumpi, licet peccato. Illud etiam Augustini aduertendum est: Sicut inquit, sanctiùs est mori fame, quàm idolothytis vesci: ita sanctius est defungi sine liberis, quàm ex illicito coitu sobolem quærere. Vndecunque verò nascantur homines, si eorum vitia non sectentur, & Deum rectè colant, honesti & salui erunt. Semen enim ex qualicunq; homine, Dei creatura est: & eo malè vtenti, malè erit, non ipsum aliquando malum erit.

32.q.5.c. Tolerabilius.

32.q.4.c. Renera.

Isidorus in synonymū

August. in lib. de bono cōiug. c.16. in tom.6.

DE PERSONIS LEGITIMIS.

Distinct. XXXIIII. A

De matrimonio secundū causam materialem quæ est personarum legitimarū, vel illegitimarum.

NVNC superest attendere, quæ personæ sint legitimæ ad contrahendum matrimonium. Legitimæ iudicantur personæ secundum statuta patrum, quæ diuersa sunt. Aliæ namque fuerunt legitimæ ante legem, aliæ sub lege, aliæ in tempore gratiæ. Item in primitiua Ecclesia quædam erant legitimæ quæ modò non sunt. Earum verò quæ modò legitimæ sunt vel illegitimæ, quędam sunt plenè legitimæ, quædam omninò illegitimæ, quædā mediæ. Plenè legitimæ sunt, quas impedimentum non obuiat votum continentiæ, vel ordo sacer, vel cognatio, vel disparcultus, vel conditio, vel naturæ frigiditas, & si quid est aliud. Penitùs verò illegitimæ sunt per votum, per ordinem, per cognationem, per disparem cultum. Mediæ verò sunt, nec plenè legitimæ, nec omninò illegitimæ, per frigiditatem, per conditionem. Si enim tales iungantur ignoranter, commanere possunt quibusdam accedentibus causis, & eisdem deficientibus diuidi.

Sententia huius cap. summatim contimetur extrà de frigidis & maleficiis.

De frigidis separandis. B

DE his enim qui causa frigiditatis debitum reddere non possunt, consulit Gregorius, vt permaneant. Sed si mulier confugatur dicens: Volo esse mater, & filios procreare, decreuit, vt vterque eorum septima manu propinquorum iuret, quòd nunquam

nunquam carnaliter conuenerint: & tunc mulier secundas nuptias contrahat. Vir autem qui frigidæ naturæ est, absque spe coniugij permaneat. Ait enim sic: Interrogasti de his qui matrimonio iuncti sunt, & nubere non possunt, si ille aliam vel illa alium ducere possit, de quibus scriptum est: Vir & mulier si se coniunxerint, & pòst dixerit mulier de viro quòd coire non possit cum ea, si potest probari quod dicit per iustum iudicium, alium accipiat: si verò ille acceperit aliam, separentur. Item, Requisisti de his qui ob causam frigidæ naturæ dicunt se non posse inuicem operam carni dantes commiscere. Iste verò, si non potest ea vti pro vxore, habeat eam quasi sororem. Quòd si retinaculum coniugale voluerit rescindere, maneant vterque innupti: nam si huic non potuit naturaliter concordare, quomodo alteri conueniet? Item, Si vir aliam vxorem vult accipere, manifestè patet ratio, quia suggerente diabolo odij fomitem exosam eam habuerit: & ideo eam dimittere mendacij falsitate molitur. Quòd si mulier causatur, & dicit: Volo esse mater, & filios procreare: vel quæ eorum septima manu propinquorum tactis sacrosanctis reliquiis iureiurando dicat, vt nunquam per commixtionem carnis coniuncti vna caro effecti fuissent. Tunc videtur mulier secundas posse contrahere nuptias, humanum dico propter infirmitatem carnis eorum. Vir autem qui frigidæ naturæ est, maneat sine coniuge. Quòd si & ille aliam coniugem acceperit, tunc hi qui iurauerant, periurij crimine teneantur: & pœnitentia peracta priora cogantur recipere connubia. Hoc seruandum est cùm vterque idem fatetur. Sed vir asserit se debitum reddidisse vxori, & illa differetur cui potiùs fides habenda sit meritò quæritur. De hoc ita statutum est: Si quis ita acceperit vxorem, & habuerit eam aliquo tempore, & ipsa fœmina dicit quòd nunquam concubuerit cum eo, & ille vir dicit quòd sic fecit: in veritate viri constat, quia vir est caput mulieris. Hoc de naturali impossibilitate statutum est.

Gregor. 33. quæst. 1. c. Quòd autem interrogasti.

33. q. 1. ca. Requisisti de his.

Rom. 6. c

Ibidem c. Si quis acceperit.

Ephes. 5. d

Hisinarius Remensis Archiepis. 33. q. 3. ca. si per sortiarias.

De his qui maleficijs impediti coire non possunt. C

DE maleficij autem impedimento hoc tenendum decernitur: Quòd si per sortiarias & maleficas concubitus non sequitur, hortandi sunt quibus illa eueniunt, vt spiritu contrito & humiliato Deo & sacerdoti de omnibus peccatis confessionem faciant, & lachrymis, eleemosynis, orationibus, & omnibus Domino satisfaciant: & per exorcismos ac cætera Ecclesiasticæ disciplinæ munimina ministri Ecclesias tales curare procurent. Quòd si non potuerint, separari valebunt. Sed postquàm alias nuptias expetierint illis viuentibus quibus pòst iunctæ fuerint, prioribus quos reliquerant: etiam si impossibilitas concumbendi eis reddita fuerit, reconciliari sibi nequibunt. Quod in fine huius capituli continetur, ex rigore magis dictum intelligendum est, quàm ex canonica æquitate. Vel intelligendum est non posse reconciliari prioribus, nisi iudicio Ecclesiæ, quo diuisio facta fuerat.

De furiosis addit. D

FVRIOSI quoque dum in amentia sunt, matrimonium contrahere non valent. Vnde Fabianus: Neque furiosus neque furiosa matrimonium contrahere possunt: sed si contractum fuerit, non separentur. Item Nicolaus Papa: Hi qui matrimonium sani cõtraxerunt, & vni ex duobus vel ambobus dementia, vel furor, vel aliqua infirmitas accesserit, ob hanc infirmitatem talium coniugia solui non possunt. Similiter est etiam sciendum de his qui ab aduersariis excæcantur, vel membris truncantur, vel à barbaris exacti fuerint.

Fabianus 32. q. 7. c. Neque fu.

Ibidem c. Hi qui matrimonii.

De his qui cum duabus sororibus dormiunt. E

DE his etiam qui cum duabus sororibus, vel quæ cum duobus fratribus dormiunt, videndum est quid censeant canones. Qui dormierit cum duabus sororibus, & vna ex illis soror fuerit vxor, neutram ex ipsis habeat: nec ipsi adulteri vnquam in coniugio copulentur. Item nec propriæ vxori licet sibi reddere debitum: quam sibi reddidit illicitam, sororem eius cognoscendo. Nec pòst mortem vxoris licet ei adulterare vel adulteri copulari in coniugium. Item Zacharias Papa: Concubuisti cum sorore vxoris tuæ, si fecisti, neutram habeas: & vxor tua si non fuerit conscia sceleris, & continere non vult, nubat in Domino cui vult. Tu verò & adultera hanc spe coniugij maneatis: & dum viuitis pœnitentiam agite. Quod ait, cui vult nubat, intelligendum est pòst mortem viri. Vnde Gregorius: Qui vxores suas in adulterio deseruerunt, nec ille, nec illa aliam vxorem accipiat, vel alterum virum, quandiu ambo viuunt. Si verò adultera mortua fuerit,

Ex Aurelianensi cõcilio vbi supra, cap. Qui dormierit.

Zacharias Papa. Ibidem c. Concubuisti.

Gregorius Ibidem c. Hi verò qui.

Nota etiã c. Si quis viduã & ea. Si quis cum moue. c. & q. vbi suprà, quia faciunt ad propositum Augusti. in lib. de sermone Domini in monte.

fuerit, vir eius, si vult, nubat: adultera verò nunquam, etsi mortuus fuerit vir eius: sed omnibus diebus pœnitentiæ lamenta persoluat. Hìc de illo adulterio agitur, quod cum cognato viri, vel cognata vxoris committitur.

Non est dimittenda vxor pro aliqua macula seu deformitate corporis. 1

Illvd etiam sciendum est, quòd pro aliqua infirmitate vel macula corporali non licet viro vxorem dimittere, & econuersò: sed debet alter alteri subsidia prouidere. Vnde Augustinus: Si vxorem quis habeat sterilem, siue deformem corpore, vel debilem membris, vel cæcam, vel claudam, vel surdam, vel si quid aliud, siue morbis vel laboribus doloribúsque confectam, & quicquid excepta fornicatione excogitari potest vehemẽter horribile: pro societate fidéque sustineat.

EODEM IVRE VTITVR vir & mulier. A

Distinct. xxxv.

De diuortio quod fit propter adulterium. Matt. 19. a Hieron. de Morte Fabiolæ, & habetur. 32. q. 5. c. Præcepti. Ibidem. Innocent. Papa. 32. q. 5. cap. Christia.

Hoc etiam notandũ est, quòd Dominus concedat vxorem dimitti causa fornicationis viro, eadem licentia non tollitur fœminis. Vnde Hieronymus: Præcepit Dominus vxorem non dimitti, excepta causa fornicationis: & si dimissa fuerit, manere innuptam. Quicquid viris præcipitur, hoc consequenter redundat ad fœminas. Non enim adultera vxor dimittenda est, & vir mœchus tenendus. Item apud nos quod non licet fœminis, æquè non licet viris: & eadem seruitus pari conditione censetur. Ex his ostenditur, quòd mulier potest super fornicatione virum conuenire, vt virum mulierem. Vnde Innocentius Papa, Christiana religio adulterum in vtroque sexu pari ratione cõdemnat: sed viros suos mulieres non facilè de adulterio accusant, viri autem libentiùs vxores suas adulteras apud sacerdotes deferre consueuerunt. Et ideo mulieribus prodito earum crimine negatur communio: virorum autem latente commissо, non facilè quisquam ex suspicionibus arcetur: qui tamen ùbmouebitur, si eius flagitium detegatur.

Quòd fornicariam nequit dimittere vir, nisi ipse expers fuerit, & econuerso. 2

Si verò

Si verò quæritur, an adulter adulteram possit dimittere causa fornicationis: Dicimus quia nequit adultera vxor dimitti à viro, nisi & ipse expers fornicationis existat, & econuersò. Vnde Augustinus. Nihil iniquius est quàm causa fornicationis dimittere vxorem, si & ipse conuincitur fornicari. Occurrit enim illud, In quo alterum iudicas, teipsum condemnas. Quapropter quisquis fornicationis causa vult abiicere vxorem, prior debet esse fornicatione purgatus: quod similiter & de fœmina dixerim. Idem, Indignantur mariti, si audiant adulteros viros pendere similes adulteris fœminis pœnas: cùm tanto grauius eos puniri oportuerit, quanto magis ad eos pertinet & virtute vincere, & exemplo regere fœminas. Ex his apparet quòd adulter adulteram dimittere non valet, & econuersò.

32. q. 6. §. Ecce. In li. 1 de Sermone Domini in monte post medium. in to. 4. Rom. 2. a Tuli. 2. de adulteriis coniugis.

Quòd possunt reconciliari, qui separantur causa fornicationis. C

Si quis autem fornicationis expers fornicariam dimiserit, alij copulari non potest, sed continere oportet vel ad dimissam redire, sic & de fœmina. Vnde & apostolus, His qui matrimonio iuncti sunt præcipio non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere, quòd si discesserit, maneat innupta, aut viro suo reconcilietur. Et de viro addit, Et vir vxorem non dimittat. Sed Ambr. aït, Ideo non subdit de viro sicut de muliere, quia licet viro aliam ducere. Sed hoc à falsariis in Ambrosij libro positum creditur: supplendum enim esse in vno quod de vxore præmisit, apertè dicit Aug. sic, Quare non addit de muliere, quod præmisit de viro, nisi quòd similem formam vult intelligi? vt si dimiserit (quod causa fornicationis permittitur) maneat sine vxore, aut reconcilietur vxori? Idẽ, nec nubere illi conceditur viuo viro à quo recessit, nec huic alteram ducere viua vxore quàm dimisit: multo minùs fas est illicita cum quibuslibet stupra committere. Idem, vt non facile dimittatur vxor, Dominus solam fornicationis causam excepit: cæteras verò vniuersas molestias, si quæ extiterint, iubet pro fide coniugali & pro castitate fortiter sustineri: & mœchum dixit, qui à viro solutam duxit. Ex his ostenditur quòd si causa fornicationis fit separatio, non potest vir vel mulier in aliam transire copulam. Possunt autem reconciliari & cohabitare sicut priùs, si dimissam alter reuocare voluerit.

1. Co. 7. b Mat. 19. a In 7. c. 1. Cor. Super epi. sto. ad Co. 32. q. 7. c. Apostolus dicit. Ibidem. De Sermone Domini in monte, & habetur 32. q. 7. Ibidem c. Domino, ad illud Mat. 22.

Quæ prædictis videntur obuiare.

32.q.1.c *Crudelis.* DICIT tamen Ioānes Chryſ. Sicut crudelis & iniquus eſt qui caſtam dimittit: ſic fatuus eſt & iniquus, qui retinet meretricē. Patronus enim turpitudinis eſt, qui celat crimen vxoris. Item Hiero. Cùm mulier vnam carnem in aliam diuiſerit, & ſe fornicatione à marito ſeparauerit, non debet teneri: ne virum quoque ſub maledicto faciat, dicēte Scriptura, Qui tenet adulteram, ſtultus eſt & inſipiens. Idem ad Amandum preſbyterum ſcribens de quadam, quæ viro ſuo viuente, alij nupſerat ſic ait, Rem nouam loquor: imò nouam ſed veterem, quæ veteris Teſtamenti authoritate cōfirmatur. Si reliquerit ſecundum virum mulier, & reconciliari voluerit priori, non poteſt. 8

Ibidem c. Dixit Dominus. *Iron. 18.* 34.q.2. *Nō ſatis.* *Deu. 24.*

Determinatio.

SED hæc omnia intelligenda ſunt de illa quæ ab adulterio recedere noluit, nec per pœnitentiam peccatum delere. Quod ſi vir ſcienter patitur, conſentire videtur. Si enim in adulterio perſeuerare elegit, patronus turpitudinis & lenocinij reus maritus habebitur, niſi eam adulterij ream facere voluerit. Si autem à peccato receſſerit, & per pœnitentiam illud purgauerit, poterit viro reconciliari. Vnde Aug. Quod tibi durum videtur, vt poſt adulterium reconcilietur coniunx: ſi fides adſit, non erit durum. Cur enim adhuc deputamus adulteros, quos credimus pœnitentia eſſe ſanatos? Idem, Non erit turpis nec difficilis, etiam poſt patrata & purgata adulteria recōciliatio coniugij, vbi per claues regni cælorum non dubitatur fieri remiſſio peccatorum: non vt poſt viri diuortium adultera reuocetur, ſed vt poſt Chriſti conſortium adultera non vocetur, Item Greg. Debet recipere peccatricem, quæ pœnitentiam egit, ſed non ſæpè. Item Hermes, Si vir ſcierit vxorem ſuam deliquiſſe, & non egerit pœnitentiam mulier, ſed permanet in fornicatione ſua: & viuit cum illa vir, reus erit & particeps peccati eius. Quòd ſi mulier dimiſſa egerit pœnitentiam, & voluerit ad virum reuerti, debet recipere peccatricem quæ pœnitentiam egit, ſed non ſæpè. 7

32. q. 1. *Ad Pellentium.* 32.q.1.c. *Quod autem in li. de Adul. coniu.* *In li. qui dicitur Paſtor.* *In lib. de Adulteriis coniu.*

De illis qui ſe antè polluerunt per adulterium.

SOLET etiam quæri, an valeat duci in coniugium quæ priùs eſt polluta per adulteriū. De hoc Leo papa ait, Nullus ducat

ducat in matrimonium quam priùs polluit adulterio. Item, Relatum eſt auribus ſanctorum ſacerdotum, quendam alterius vxorem ſtupro violaſſe: & inſuper mœchæ iuramentum dediſſe, quòd poſt legitimi mariti mortem ſi ſuperuiueret, duceret eam in vxorē: quod & factum eſt. Tale ergo connubium prohibemus & anathematizamus. His aliiſque authoritatibus vetantur in coniugium copulari, qui ſe priùs adulterio maculauerunt. Sed contrà Auguſtinus oſtendit dicens, Denique mortuo eo cum quo fuit verum coniugium, fieri poteſt coniugium cum qua præexiſſit adulterium: idem, Poſſe fieri ſanè licitas nuptias ex perſonis illicitè cōiunctis honeſto placito ſubſequente manifeſtum eſt.

31. q. 1. c. *Nullus.* *Ex concilio Tiburiens.* *Ibidem c.* *Relatum..* *In lib. de Nuptiis & cont. Auguſt.* *Ibidem c. Denique & ca. ſequen.* *Ibidem.*

Determinatio.

SED hæc vltima authoritas de concubinis loquitur, perhibens concubinas poſſe tranſire ad honeſtum placitum nuptiarum, ſi caſtitatem & fidem ſeruare velint. Prima verò authoritas Auguſtini de illis agit, qui de peccato pœnituerūt, & nihil in mortem viri machinatæ ſunt, nec viuente viro ſibidem adulteræ dedit mœchus, quòd eam in coniugio duceret ſi ſuperuiueret. Qui verò hæc faciunt, aliis præmiſſis authoritatibus prohibentur copulari.

SI PRO EXTREMA CONDITIONE valeat vxor ſeparari à viro, & econuerſo.

Diſtinct. XXXVI.

De impedimēto cōditionis quod reſpicit ſtatum legis humanæ. *In concilio apud Vermeriā* *& habetur.29. q. 2. cap. Si quis*

NVNC de conditione videamus an valeat coniugium diuidere. Ad quod dicimus, quia non negatur ingenua poſſe nubere ſeruo: ſed ſi neſcitur eſſe ſeruilis conditionis, libere poteſt dimitti cum ſeruitus eius fuerit deprehenſa, ſecundum illud, Si quis ingenuus homo ancillā alterius vxorem acceperit, & æſtimat quòd ingenua ſit: ſi ipſa fœmina fuerit poſteà in ſeruitutē deiecta, ſi eā à ſeruitute redimere poteſt, faciat: ſi nō poteſt, ſi voluerit aliā accipiat. Si verò an cillā eam ſcierat & collaudauerat poſt, eam vt legitimā habeat. Itē ex eodē, Si fœmina ingenua acceperit ſeruū, ſciens quod ſeruus eſſet, habeat eū: quia omnes vnum patrem habent

Ingenuã Ibidem c. Si fœmina ingenua. Ibidem.c. Si quis li.

bemus in cœlis, vna lex erit viro & fœminæ. Cùm dicitur, Sciens illum seruum, datur intelligi, quòd si nescierit illum seruum esse, non cogitur manere cum ipso. Si enim conditionis dolum patitur, non cogitur adhærere ei cuius fraude decepta est. Si autem scierit vir conditionem mulieris, vel econuerso: non valet eam dimittere. Vnde Zacharias papa, Si quis liber ancillam in matrimonio acceperit, non habet licentiam dimittendi eam, si consensu amborum coniuncti sunt, nisi ob fornicationem. De illis agit, quibus alterutrius conditio nota est, quando coniunguntur.

De copula serui & ancillæ diuersorum dominorum. B

In cõcilio Cabilonẽ si is idẽ c. Dictũ est Mat.19.

QVÆRITVR etiam si seruus vnius ancillam alterius acceperit, an sit inter eos coniugium? De hoc etiam ita statutum est: Dictum est nobis quod quidam legitima seruorum matrimonia potestatiua quadam præsumptione dirimant, non attendentes illud, Quod Deus coniunxit homo non separet. Vnde nobis visum est vt coniugia seruorum non dirimantur, etiam si diuersos dominos habeant: sed in vno coniugio permanentes dominis seruiant suis. Et hoc in illis obseruandum est vbi legalis coniunctio fuit, & per voluntatem dominorum: Attende finem huius capituli vbi videtur innui præter voluntatem dominorum inter seruum & ancillam non posse contrahi coniugium, vel si contrahitur nõ esse ratum. Quibusdam tamen videtur inter eos posse fieri coniugium dominis ignorantibus.

De viro, qui se facit seruum vt dimittatur ab vxore. C

In Thiburiẽsi concilio, ibid. c. vltũ.

ILLVD etiam notandum quòd si mulier virum liberum acceperit, & ille vt causam præstet dissidij se alicuius seruum fecerit, nec ille vxorem dimittere, nec illa ob vinculum coniugij in seruitutem redigi poterit. Vnde illud, Perlatum est ad sanctam Synodum, quod quidam ingenuus ingenuam acceperit vxorem, & post filiorum procreationem occasione diuortij cuiusdam seruum se fecerit. Vtrum & mulierem necessario tenere debeat; & si tenuerit, an illa etiam seruituti subiici debeat quæsitum est. Iudicatum est vxorem minime debere dimitti: non tamen ob Christi legem mulierem in seruitutem redigi, dum ille non ex consensu coniugis se seruum

seruum fecerit, quem liberum ipsa maritum acceperat.

De ætate contrahentium. D

HOC etiam sciendum est quòd pueri ante xiiij. annos, & puellæ ante xij. annos secundùm leges matrimonium inire nequeunt. Quod si ante prædicta tempora copulam inierint, separari possunt, quanuis voluntate & assensu parentum iuncti fuerint. Qui verò in pueritia copulati post annos pubertatis nolunt se relinquere, sed in coniunctione permanere: iam ex hoc efficiuntur coniuges, & deinceps nequeunt separari. Item, sponsalia ante septennium contrahi non possunt: solo enim consensu contrahuntur, qui interuenire non potest, nisi ab alterutra parte intelligatur quod inter eos agitur. Duo illa executi sumus cum aliorum quorundam adiectione, quibus coniugium solui potest, nec tamen solui semper necesse est. Nunc de illis quæ personas illegitimas penitùs faciunt, addendum est, & primùm de ordine.

30.q.2.§. Sponsalia.

De impedimentis quæ omnino faciũt illegitimum matrimonium cõtrahendũ cum omni propter ecclesiasticã institutio nem dist. 32. c. Seriatim. Ex Carthaginẽsi. cõcil. ibidem.c. Placuit. Dist.31.c. Lex cõtinentia.

IN QVO ORDINE NEQVEAT fieri coniugium.

Distinct. XXXVII. A

SVNT igitur quidam ordines, in quibus nullatenùs potest contrahi coniugium: & si interceserit copula, fit adiuortium: vt sacerdotium, diaconatus, & subdiaconatus. In aliis verò permittitur sortiri coniugium, nisi religionis habitum sumpserint, vel continentiæ votum fecerint. Vnde Leo papa, Clericos, lectores, ostiarios, exorcistas, acolythos, si extra votum & habitum inueniuntur, & continentiam profiteri nolunt, vxorem ducere virginem ecclesia Romana permittit, non viduam vel repudiatam: quia deinceps nec ad subdiaconatum prouehi poterunt, nec laicus vxorem sortitus, nisi virginem, vel bigamus ad clericatum. Item ex Carthaginensi Concilio, Placuit episcopos, presbyteros, diaconos, subdiaconos etiam ab vxoribus abstinere: quod si non fecerint, etiam ab ecclesiastico remoueantur officio. Cæteros verò clericos ad hoc non cogit. Item Leo papa, Lex continentiæ eadem est ministris altaris, quæ episcopis & presbyteris, qui cùm essent laici, vel lectores, licitè vxores ducere potuerunt, sed cùm ad prædictos peruenerunt gradus, cœpit

eis non licere quod priùs licuit. Item in sexta Synodo, Si quis
28. q. 2. quasi per 20. Presb. corum qui ad clericatum accedunt, voluerit nuptiali lege mu
lieri copulari: hoc ante ordinem subdiaconatus faciat. Item
Calyxtus papa, Presbyteris, diaconibus, subdiaconibus, mo
nachis, concubinas habere seu matrimonium contrahere pe
Dist. 28. c Nullum. Innocentius pap. 2. dist. 28. c. Decernimus. nitùs interdicimus: contracta quoque matrimonia ab huius
modi personis disiungi, & personas ad pœnitentiam debere
redigi: iuxta sanctorum canonum definitionem iudicamus.
Item Gregor. Nullum facere subdiaconum episcopi præsu
mant, nisi qui se castè victurum promiserit, quia nullus debet
ad ministerium altaris accedere, nisi cuius castitas ante sus
ceptum ministerium fuerit approbata. 3

De interfectoribus suarum coniugum.

His adiiciendum est de occisoribus suarum coniugum:
de quibus Nicolaus papa scribit Radulpho Bituricensi archi
episcopo: Interfectores suarum coniugum sine iudicio (cùm
non addis adulteratum, vel aliquid huiusmodi) quid aliud he
33. q. 2. c. interfectores. bendi sunt, quàm homicidæ? ac per hoc ad pœnitentiam re
digendi: quibus penitus denegatur coniugium. Hic videtur
Nicolaus permittere maritis, pro adulterio aut alio huiusmo
di vxores suas interficere: sed ecclesiastica disciplina spiritua
li gladio, nõ materiali criminosos ferire iubet. vnde idem Ni
colaus, Inter hæc vestra sanctitas addere studuit: si cuius vxor
33. q. 2. ca Quicunque propriam. adulterium perpetrauerit, vtrùm marito eius secundum mun
danam legem interficere liceat? Sed sancta Dei ecclesia nun
quàm mundanis constringitur legibus, gladium non habet
nisi spiritualem. Item, Pius papa, Quicunque propriam vxo
rem absque lege & sine causa interfecerit, illámque duxerit
armis depositis publicam agat pœnitentiam: & si contumax
exiterit, anathematizetur vsque quo consentiat.

DE VOTO.

Distinct. XXXVIII. 4

Nvnc de voto inspiciamus. Votum est testificatio quæ
dam promissionis spontaneæ: quæ Deo, & de his quæ
Dei sunt, propriè fieri debet. Sunt tamen & vota stultorum,
quæ frangenda sunt.

De votorum differentijs. 5

De impedimentis quæ omnino faciũt illegitimum matrimoniũ cõtrahendum cùm omni propriã obligationem

Scien

Scien dvm verò quòd votorum aliud est commune, aliud singulare. Commune, vt illud quod in baptismo omnes faciunt, cùm spondent renunciare diabolo, & pompis eius: Singulare, vt cùm aliquis sponte promittit seruare virginitatem, & continentiam, vel aliquid huiusmodi. Item singulare votum aliud est priuatum, aliud solenne. Priuatum vt in abscondito factum: Solenne verò in conspectu ecclesiæ factum. Item priuatum votum si violetur, peccatum est mortale: Solenne verò violare peccatum & scandalum est. Qui priuatum faciunt votum continentiæ, matrimonium contrahere non debent: quia contrahendo mortaliter peccant. Si tamen contraxerint, non separentur: quia probari non potest quod occultè factum est. Qui verò solenniter vouerunt, nullatenùs coniugium inire queunt, quibus non solùm nubere, sed & velle damnabile est. Vnde August. In coniugali vinculo si pudicitia seruatur, damnatio non timetur: sed in viduali continentia, & virginali excellentia virtus muneris ampliotis expetitur: qua expetita, & electa, & voto oblata iam non solùm capescere nuptias, sed etiam non nubatur, nubere velle damnabile est. Augustinus, Vouentibus etiam virginitatem vel viduitatem, non solùm nubere, sed etiam velle damnabile est. Quod Apostolus ostendit Timotheo scribens, Adolescentiores viduas deuita: cùm enim luxuriatæ fuerint, in Christo nubere volunt, id est, cùm post votum continentiæ in deliciis egerint vitam, non dico nubunt, sed nubere volunt in Christo, quasi tunc non sit peccatum: sed quòd sit ostendit, subdens: Habentes damnationem: & quare, subdit: quia primam fidem irrita fecerunt, etsi non nubendo, tamen volendo, vt voluntatem quæ à proposito cecidit, appareat esse damnatam siue sequantur nuptiæ, siue non. Damnatur enim propositi fraus: damnãtur tales, quia continentiæ fidem primam irritam fecerunt, id est, votum vel in voto violato fidem, quam in baptismo professæ sunt. Si autem pro voluntate nubendi damnantur, constat si eam effectui mancipauerint, reuocandum id esse in irritum, eâsque attendas redire ad propositum. Vnde Gregorius, Viduas à proposito recedentes viduitatis, super quibus nos consuluisti credo te nosse à sancto Paulo, nisi conuertantur, olim damnatas: quas & nos apostolica authoritate damnan-

Ad Iulianũ de Sãcta Viduitate. & allegatur 27. q. 1. Nuptiarũ bonũ. Aliàs Hier. & habetur dist. 27. c. vouẽtib. c. Tim. 5.

Ad Bonifac. & habetur 27. q. 1. c. viduas à proposito.

das, & à communione fidelium atque à liminibus ecclesiæ ip cendas fore censemus, vsque quò obediant episcopis suis, & ad bonum quod cœperunt, inuitè aut voluntariè reuertatur.

De virginibus non velatis.

D E virginibus autem non velatis, si deuiauerint, à præ decessore nostro Innocentio papa tale decretum habemus. *2.7.1.c. Hæc verò*

Hæ quæ necdum sacro velamine tectæ, tamen in proposito virginali semper se simulauerunt permanere: licet velatæ nõ fuerint, tamen si nupserint aliquo tempore, his agenda pœnitentia est: quia sponsio earum à Domino tenebatur. Si enim inter homines solet bonæ fidei contractus nulla ratione dis solui: quantò magis ista pollicitatio quam cum Deo pepigerunt, solui fine vindicta non poterit? Item, Si virgines nondum velatæ taliter publica pœnitentia puniuntur, & à cœtu fidelium vsque ad satisfactionẽ excluduntur: quantò magis viduæ, quæ perfectioris ætatis, & maturioris consilii existunt, & habitum religionis assumpserunt: & deinde apostatauerũt, atque ad priorem vomitum sunt reuersæ: à nobis & ab omnibus fidelibus, à limitibus ecclesiæ, & à cœtu fidelium vsque ad satisfactionem sunt eliminandæ, & catecuminibus tradendæ. Ex his apparet virgines vel viduas voto continentiæ astrictas, sine fuerint velatæ siue non, nullatenùs coniugium sortiri posse. Quod itidem de omnibus intelligendum *Ibidem c. Quæ Christo.* est, qui continentiam vouerunt. Quod enim antè erat licitum, post votum sit illicitum. Non est igitur prætermittendum quod Innocentius papa de viduis & puellis decreuit, quæ Christo spiritualiter nubũt: si posteà publicè nupserint, non eas admittendas esse ad pœnitentiam, nisi hi quibus se iunxerant, de mundo recesserint. Si enim de omnibus hæc ratio custoditur, vt quæcunque viuente viro alteri nupserit, adultera habetur, nec ei agendæ pœnitentiæ licentia conceditur, nisi vnus de illis fuerit defunctus: quantò magis de illa tenenda est, quæ antè se immortali sponso coniunxerat, & post hoc ad humanas nuptias transmigrauit? Attenditequòd non solùm coniugium talibus negare videtur, sed etiam locum pœnitentiæ. Sed non ita intelligendum est, vt aliquãdo excludantur à pœnitentia, quæ dignè pœnitentiam agere volunt; sed illæ non sunt admittendæ ad pœnitentiam, quæ ab incæstus

incæstus copula discedere noluerint: quia post religionis propositum non potest deo reconciliari per pœnitentiam, quæ ad habitum suæ professionis redire neglexerit. Tunc enim ille qui se coniunxerat ei defunctus erit: cum ab eius illicitis amplexibus hæc penitùs recesserit. Cùm ergo dicitur eas non esse admitteudas ad pœnitentiam, nisi hi quibus se iũxerant, de mundo recesserint, subaudiendum est eis. Tunc enim eis viri de mundo recedunt & defunguntur, cùm ob eorum concupiscentia istæ se alienant, quem sensum similitudo subdita declarat & confirmat.

Quod grande malum sit adulterium. D *32.q.6.c. Quid sit omnibus.*

C V M vir & mulier legitimè coniuncti sunt, constat alterum altero viuẽte ad aliam non posse transire copulam: alioquin adulterium cõmittitur, de quo Clemẽs papa ait, Quid est omnibus peccatis adulterio est grauius? Secundum namque in pœnis tenet locum, quem primum illi habẽt qui abertant à deo. Grauissimè ergo peccant adulteri, grauiter fornicarij, sed cunctis his grauius incæstuosi quos omnes transcendunt contra naturam delinquentes. Vnde Aug. Adulterij malum vincit fornicationẽ, vincitur ab incæstu. Peius enim est cum matre, quàm cum aliena vxore dormire: sed horum omnium pessimum est, quod cõtra naturam fit: vt si vir meretricis non adhoc cõcesso vratur, hoc execrabiliter fit in meretrice, sed execrabilius fit in vxore. *De Adul. coniugijs & habetur 32.q. 7.c. adulterij malum.*

De illis qui post longam captiuitatem redeunt. E

H I C quæritur de illis fœminis, quæ putantes viros suos peremptos, vel in captiuitate, vel ab iniqua dominatione nequàm liberandos, in aliorum coniugia transierunt, si illi qui putabantur periisse remeauerint, vtrùm eis reddi debeãt & an secundi fornicati sint, & ipsæ reæ adulterij. De hoc Leo Papa sic ait, Necesse est vt legitimarũ fœdera nuptiarum red integranda credamus: & remotis his quæ hostilitas intulit, quique id legitimè reformetur quod intulit: procurandum quoque est, vt recipiat quisque quod proprium est. Nec tamen falsabilis iudicetur, & quasi alienis iuris persuasor habeatur *32.q.1.c. Cùm per bellicam.* eius personam eius mariti qui iam non esse existimabatur, assumpsit. Sic enim multa quæ ad eos qui in captiuitatẽ ducti sunt, pertinebant, in ius alienum transire potuerunt: & tamẽ hoc iustitiæ est, vt eisdem reuersis reformẽtur. Ideóque si

viri post longam captiuitatem reuersi, ita in dilectione suarum coniugum perseuerant, vt eas cupiant in suum redire consortium, dimittendum est, & inculpabile iudicandũ quod necessitas intulit, & restituendum quod fides poscit. Sinautem aliquæ mulieres ita virorum posteriorum amore sunt captæ, vt malint his cohærere quàm ad legitimum transire consortium: meritò sunt notandæ, ita vt ecclesiastica communione priuentur: quæ de re excusabili contaminationem criminis elegerunt. Redeant ergo in suum coniugia statum: quia sicut mulieres quæ ad viros suos reuerti noluerint, impiæ sunt habendæ, ita illæ quæ redeunt, merito sunt laudandæ. Ex his ostenditur illos qui taliter iunguntur, vt credant virum interemptum per ignorãtiam, aliquam excusationem habere de peccato: & tantum primã copulam esse legitimam, non secundam: veniam tamen habere, si careat opprobrio malæ voluntatis. Sed si quis relicta in patria sua vxore in longinquam abiens regionem aliam ducat vxorem, deinde pœnitentia ductus eam dimittere velit, asserens se aliam habuisse quæ viuit: nec ecclesia permittat, quæ quod ille asserit ignorat, quærirur an in hac secunda copula sit coniugium. Sanè dici potest non esse coniugium, & mulierem de crimine excusari per ignorantiam, virum autem adulterium admisisse. Sed ea quo ad primam redire volens nec valens, cogitur ecclesiæ disciplina hanc tenere, incipit excusari per obedientiã & timorem, de hoc quod poscenti mulieri debitum reddit, à qua ipsum nunquam poscere debet: & sic de aliis huiusmodi sentiendum est.

Hugo. 4. Sen. ca. 4.

Hoc hodie nõ tenetur, imò nõ debet ecclesiæ obedire.

De impedimẽtis quæ faciũt omnino illegitimũ ad Cõtrahẽdũ matrimoniũ cũquodã, & cũ quodam non: quod venit ex

DE DISPARI CVLTV.

Distinct. XXXIX.

POST hæc de disparicultu videndum est, hæc est enim vna de causis, quibus personæ illegitimæ fiunt ad contrahendum matrimonium. Non enim licet Christiano cum Gentili vel Iudæa inire coniugium: quia etiam in veteri Testamento prohibitum est fideles, viros infideles ducere vxores, Domino dicente, Non accipias vxores de filiabus alienigenarum filiis tuis, ne traducant eos post deos suos. Iuxta hoc Domini præceptum Iudæorum coniugia cum alienigenis inita Esdras separauit. Hoc idem etiam in nouo Testamento seruatur. Vnde Aug. Ne nubat fœmina, nisi suæ religionis viro: vel ne vir talem ducat vxorem. Id enim, vt dixi, iubet Dominus, docet Apostolus, vtrunque præcipit Testamentum. Item Ambros. Caue Christiane Gentili vel Iudæo filiam tuam tradere: caue ne Gentilem vel Iudæam vel alienigenam, id est, hæreticam, & omnem alienam à fide tua, vxorem accersas tibi. Item, Si quis Iudææ, siue Christiana Iudæo, siue Iudæa Christiano carnali consortio misceatur, quicunque tantum nefas admiserit, à Christiano cœtu protinùs segregetur. Ex his aliisque pluribus testimonis apparet non posse contrahi coniugium ab his qui sunt diuersæ religionis & fidei.

cultus disparitate. Exo. 24. Deut. 7. Esdra 10. lib. de Adulter. Cõp. c. 22 habetur 28. q. 1. c. Sic enim ad fi. Exo. 34. 1. Cor. 7. In li. depatriarchis. & ponitur 28. q. 1. c. Caue. Ex cõcilio Vticanẽsi. habetur & habetur 28. q. 1. c. si quos iudaizet. 1. Cor. 7. Li. & ca. eisdem, & habetur 28. q. 1. c. sic enim ad fi. Aug. li. 1. a. 17. 1. Cor. 7. & habetur 10. q. 1 c. iã nunc illud. Am.

De coniugio fidelis & infidelis & duorum infidelium.

HVIC autem videtur obuiare quod Apostolus ait de imparibus coniugiis. Ego dico, non Dominus, Si quis frater habet vxorem infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam: & si qua mulier, &c. Sed aliud hoc esse, aliud, illud, euidenter ostendit Aug. Ibi enim agitur de illis coniugiis fidelium & infidelium, quæ contrahuntur ab eis in disparireligione & fide manentibus. Apostolus verò agit de illis, qui vnius eiusdémque infidelitatis fuerunt, quando cõiuncti sunt. Sed cùm veniisset Euangelistã, alter sine altera credidit. Intelligisne quid dicam? Attende vt rem ipsam diligenter explanẽ. Ecce coniuges duo vnius infidelitatis fuerunt quãdo coniuncti sunt: nulla de his quæstio est quæ pertineat ad illud præceptum veteris & noui Testamenti, quo prohibetur fidelis cum infideli copulare coniugiũ. Iam sunt coniuges, & ambo adhuc sunt infideles. Tales sunt adhuc quales coniuncti sunt. Venitque Euangelij prædicator, credidit eorum vnus vel vna, sed ita vt infidelis cum fideli habitare cõsentiat, non iubet Dominus vt fidelis infidelẽ dimittat taliter cõiunctũ. Nec Apostolus iubet vt non dimittat. sed conqueritur vt si quis aliter agat, nõ sit transgressor, sicut & de virgibus cõsulit. Monet autẽ quod est lucrandi occasio, cũ possit forsitan relinquere. sed non expedit. Tunc enim non expedit id quod licitum est, quando permittitur quidem, sed ipsius vsus alteri affert impedimentum salutis: sicut discessio fidelis ab

infideli, quam non prohibet Dominus, quia coram illo non est iniusta: sed Apostolus ne fiat consilio charitatis suadet, vt nemo in ea re iussionis necessitate teneatur, sed consilij voluntate liberè faciat. Ex his monstratur inter infideles coniugium esse: & cõsilium Apostoli non obuiare præcepto Domini, quo iubet fidelem non iungi infideli, & si coniuncti fuerint, separari. Legitur enim quòd Esdras propheta, imò Dominos per eum iussit Israëlitis vxores dimittere alienigenas: per quas ibant ad nos alienos, non illæ per maritos ad quirebãtur Deo. Rectè hoc præcepit: quia per Moysen iusserat Dominus ne quis vxorem alienigenam duceret. Meritò ergo quas duxerant Domino prohibente, Domino iubente dimiserunt: quia vt ait Ambrosius, non est putandum matrimonium, quod extra decretum Dei factum est: sed cùm cognoscitur, emendandum: vt quando fidelis infidelis copulatur. Sed vt ait Augustinus, cùm cœpisset gentibus, Euangelium prædicari, iam coniunctos Gentiles Gentilibus comperit coniugibus: ex quibus si non ambo crederent, sed vnus vel vna, & infidelis cum fideli consentiret habitare, nec prohiberi Domino debuit fidelis infidelem dimittere, nec iuberi. Ideo non prohiberi, quia iustitia permittit à fornicante discedere. Et infidelis hominis fornicatio est maior in corde, nec vera eius pudicitia cũ coniuge dici potest: quia omne quod non est ex fide, peccatum est, quanuis veram fidelis habeat pudicitiam, etiam cum infideli coniuge, quæ non habet veram. Ideo autem nec iuberi, quia nec cõtra iussionem Domini Gentiles fuerunt ambo coniuncti. Licitum ergo erat per iustitiam fideli infidelem dimittere: sed licitum non erat faciendum propter liberam benuolentiam. Euidenter apparet & inter infideles coniugium esse, & Apostolum de illis agere, qui in infidelitate coniuncti fuerunt, & post alter ad fidem conuersus est: cum quo etiam infidelis habitare consensit, & hunc non dimittere fideli consulit Apostolus: quia fortè per fidem saluabitur infidelis.

1.Cor. 7.
1.Esd.10.
Augu. li. de Adul. Coniu. 1. ca.18.
Am. 28. q.1.c.iussit Esdr.
Au.li. & cap. ijsdẽ & habetur 28.q. 1.c. Sic enim neq; Mat. 19. Nõ est vera pudicitia fidelis cũ infideli & habetur.28.q. 1.in prin Rom. 14.

De fornicatione spirituali, ob quam potest dimitti coniunx. C

POTEST tamen dici licitè dimittere: quia in infideli est fornicatio, si non corporis, tamen mentis. Causam enim fornicationis Dominus excepit. Fornicationem verò generalem & vniuersalem intelligere cogimur, non modò scilicet corporalem, sed & spiritualem: de qua Augustinus ait, Idolatria & quælibet noxia superstitio fornicatio est. Dominus autem permisit ex causa fornicationis vxorem dimitti, sed non iussit: & sic dedit Apostolo locum monendi, vt qui noluerit non dimittat: potest tamen licitè dimittere. Si enim fornicatio carnis detestanda est in coniuge, quantò magis fornicatio mentis, id est, infidelitas?

in gloss.1. Cor.7. Si quis. Mat.5. & 19. in Ser Domini in monte. & habetur 28. q. 1.c.Idololatria. 27.q.1.c. idol. bidẽ vbi suprà

Pro quibus vitijs posset dimitti. D

SI autem quæris, an propter aliud vitium nisi propter infidelitatem vel idololatriam possit dimitti: Attende quod Augustinus ait, Si infidelitas fornicatio est, & idololatria infidelitas, & auaritia idololatria: non est dubitandum & auaritiam fornicationem esse. Quis ergo quamlibet illicitam concupiscentiam potest à fornicationis genere separare, si auaritia fornicatio est? Ex quo intelligitur, quòd propter illicitas concupiscentias nõ tantum quæ in stupris cum alienis viris vel fœminis committuntur, sed ob quaslibet quæ animam à lege Dei aberrare faciunt, & pernicioſè corrumpi possit sine crimine, & vir vxorem suam dimittere. & vxor virum. Item, Rectissimè dimittitur, si viro suo dicat, Non ero vxor tua, nisi mihi latrocinio diuitias congreges: vel nisi solita lenocinia exerceas, aut si quid aliud facinorosum vel flagitiosum à viro suo expetat. Tunc ille, si veraciter pœnitens est, habétque fidem per dilectionem operantem, membrum quod eum scandalizat amputabit. Ex his apparet quòd non solùm infidelitas, sed etiam quælibet concupiscentia, quæ pernicioſè turpiterque corrumpit, fornicatio spiritualis est: per quam vir vxorẽ, vel vxor virum dimittere potest. Consulit tamen Apostolus, ne fidelis dimittat infidelem volentem cohabitare, nec à Deo reuocare.

Au. de Fide & Operibus. & habetur. 28. q. 1.c. vxor legitima. Mat. vlt. 1. Cor. 7.

Si fideli liceat aliam ducere infideli discedente vel dimissa. E

HIC quæritur, si fidelis dimittat infidelem, vel infidelis à fideli discedat, an liceat fideli aliam ducere. Videtur auctoritas testari, quòd illa viuente alteram ducere non valeat

valeat. Ambrosius enim verba Apostoli exponens ait, Aliquin si discesserit ab inuicem, & volētes cohabitare dimittatis, & alijs vos copulatis, adulteri estis: & filij vestri qui de hac copula nascuntur, immundi, id est, spurij sunt. Item, Si quis habuerit vxorem virginem ante baptismum, vtente illa post baptismum alteram habere non potest. Crimina enim in baptismo soluuntur, non coniugia.

In cō. circa 7. cap. prioris ad Cor. & 28. q. 2. ne quasi per totum tractatur hæc quæstio.

Ex cōcil. Meld. & 28. q. 2. Si quis. Ad Hilarium & habetur 28. q. 1. in gloss. 1. Co. 7. Nō est enim.

F

Quæ præmissis contraria videntur.

Sed contra Ambrosius testatur, Si infidelis (dicit Apostolus) discedit, discedat. Non enim est seruituti subiecta frater aut soror in huiusmodi: quia non debetur reuerentia coniugij ei qui horret authorem coniugij. Non est enim ratum matrimonium, quod sine deuotione Dei est: & ideo nō est peccatum ei qui dimittitur propter Deum, si alij se copulauerit. Contumelia enim Creatoris soluit ius matrimonij circa eū qui relinquitur, ne accusetur alij copulatus. Infidelis autem discedens, & in Deum peccat, & in matrimonium, nec est seruanda ei fides coniugij, qui ideo recessit, ne audiret Christum esse Deum Christianorum coniugiorum. Si verò ambo crediderint, per cognitionem Dei, confirmatur coniugium.

Determinatio.

Attende hæc prædictis contraria posse videri, ita vt sibi Ambrosius cōtradicere videatur. Sed distinguendum est hic aliud esse dimittere volentem cohabitare, aliud dimittere propter Deum ab illo qui horret nomen Christi. Ibi lex beneuolentiæ non seruatur, hic veritas custoditur. Et ideo cum liceat dimittere volentem cohabitare, non tamen ea viuēte aliam ducere licet, Discedentem verò sequi non oportet: & ea viuente aliam ducere licet. Sed hoc non est intelligendū nisi de his qui in infidelitate sibi copulati sunt. Sed si ad fidem vterque cōuersus est, vel si vterque fidelis matrimonio coniunctus est, & post alter eorum à fide discesserit, & odio fidei coniugem reliquerit: dimissus discedentem non comitabitur: nec tamen illa viuente alteram ducere poterit: quia inter eos fuerat ratum coniugium, quod non potest dissolui.

28. q. 2.

Quidam dicunt coniugium non esse inter infideles, & quare.

H

Svnt

Svnt tamen nonnulli, qui inter infideles asserunt non esse coniugium: quia nec rata, nec legitima est eorum copula. Rata non est, quia solui potest: nec legitima, quia Apostolus ait, Omne quod non est ex fide, peccatum est. Eorum autem coniunctio non est ex fide, & ideo peccatum est. Non est ergo coniugium: quia nullum coniugium peccatum est. Augustinus etiam dicit, quia non est vera pudicitia infidelis cum fideli. Sed vera negatur esse pudicitia: non quòd infidelium coniugium non sit verum, sed quia non habet illud tertium bonum, quod excusat coitum & meretur præmium. Item illud Apost. Omne quod non est ex fide, peccatum est: non ita intelligendum est, vt quicquid fit ab infidelibus peccatū sit: sed omne quod fit contra fidem, id est, conscientiam, malè fit, & ad gehennam ædificat. Vel in omni eo quod infidelis facit, peccat: non quia illud facit, sed quia non eo modo illud facit quo debet, non referens ad debitum finem.

Hic locus quasi de verbo ad verbū habetur 28. q. 1. in pr. Rom. 14. 28. q. 1. in §. Hæc autem.

Quòd legitimum sit coniugium infidelium, sed non ratum, & quare.

I

Copvla ergo maritalis quæ est inter infideles, coniugium est legitimum, sed non ratum. Legitimum, quia est inter legitimas personas: sed non ratum, quia sine fide. Coniugium verò fidelium est legitimum, & ratum, si tamen legitimæ sunt personæ. Quòd autem legitima sit infidelium connexio, Augustinus testatur dicens, Vxor legitima societate coniuncta sine vlla culpa relinquitur, si cum viro Christiano permanere noluerit. Ex hoc etiam probatur, quòd infideli ad eandem conuerso Apostolus consulit infidelem non dimittere: quod non faceret, si nō esset inter eos legitimum coniugium. Legitimum est, quod legali institutione vel prouinciæ moribus, non contra iussionem Domini contrahitur.

In li. de Fide & Operibus & habetur 28. q. 1. cap. Vxor legitima. Hugo. 4. Sent. c. 9. I. Cor. 7.

DE COGNATIONE CARNALI & spirituali, & priùs de carnali.

Distinct. XL. A

De impedimentis quæ faciunt omnino illegitimum.

Nvnc supererest de cognatione aliquid dicere. Est autem cognatio alia carnalis, alia spiritualis. Primùm de carnali cognatione & affinitate inspiciamus. Cognati ergo vel affines in septimo gradu, vel infrà, copulari non debent. Vnde Greg.

ad cõtrahẽdũ matrimoniũ cũ quodã & cum quadã nõ quod venit ex propinquitate carnali quæ est cõsanguinitas.

de Greg Progeniem suam vnumquemque vsque ad septimam obseruare decernimus generationem: & quandiu se agnoscunt affinitate propinquos vel cognatos, ad coniugalem copulam accedere denegamus: quod si fecerint, separentur. Item Nicolaus Papa, De consanguinitate sua nullus vxorem ducat vsque post generationem septimam, vel quousque parentela cognosci potest. Item, Nulli ex propinquitate sui sanguinis vsque ad septimum gradum vxores ducant. His authoritatibus aliisque pluribus consanguineorum coniunctiones prohibentur vsque ad septimum gradum.

Greg. epi. scopꝰ Galliæ. 35. q. 3. c. Progeniem suã. Ibidẽ c. de cõsanguinitate. Ex concilio Lugdunensi. Ibidem. 9. Etymo. c. 3. & habetur 35. q. 5. ca. Series. Ibidem c. parẽtelæ.

De computatione graduum consanguinitatis.

QVOMODO autem gradus consanguinitatis computandi sint, Isidorus ostendit sic: Series consanguinitatis sex gradibus dirimitur, hoc modo: Filius & filia, quod est frater & soror, sic ipse truncus. Illis seorsum seiunctis, ex radice illius trunci egrediuntur isti ramusculi, Nepos & neptis, primus. Pronepos & proneptis, secundus. Abnepos & abneptis, tertius. Adnepos & adneptis, quartus. Trinepos & trineptis, quintus. Trinepotis nepos & trineptis neptis, sextus, Attende quòd sex gradus tantùm ponit Isidorus, quia truncum inter gradus non computat. Alij verò qui septem gradus ponunt, truncum inter gradus computant. Variè namque computantur gradus consanguinitatis. Alij enim patrem in primo gradu, filios in secundo ponunt. Alij primum gradum filios appellant, negantes gradum cognationis inter patrem & filium esse, cum vna caro sint pater & filius. Authoritates ergo quæ consanguinitatis cautelam vsque in septimum gradum prohibent, patrem ponunt in primo gradu. Illi verò qui vsque ad sextum gradum prohibent, primum gradum filios appellant. Atque ita fit, vt eædem personæ secundùm hanc diuersitatem inueniantur in sexto & septimo gradu. Paterna verò in primo gradu ponit, qui fratres dicit esse secundum gradum. Hoc modo computat Zacharias papa, inquiens, Parentelæ gradus taliter computamus. Ego & frater meus vna generatio sumus, primúmque gradum efficimus. Rursus, filius meus & fratris mei filius secunda generatio sunt, & secundum gradum faciunt: atque ad hunc modum cæteræ successiones. Inter illos verò qui sex cõputant gradus, & illos qui septem

septem computant gradus, nulla in sensu existit diuersitas, tenuis in numero graduum varietas videatur. Vltima enim generatio, si à fratribus sumat initium numerandi, septima reperitur.

Quare sex gradus computantur.

QVARE verò sex gradus computet Isidorus, ipse aperit dicens, Consanguinitas dum se paulatim propaginum ordinibus dirimens vsque ad vltimum gradum protraxerit, & propinquitas esse desierit, tunc primum lex in matrimonij vinculum eam recipiet, & quodam modo incipiet renouocare negantem. Ideo autem vsque ad sextum generis gradũ consanguinitas constituta est, vt sicut sex ætatibus mundi generatio & hominis status finitur: ita propinquitas generis tot gradibus terminetur. In his sex gradibus omnia propinquitatum nomina continentur: vltra quos nec affinitas inuenitur nec successio potest ampliùs prorogari. Secundùm alios septem gradus ideo computantur, ita vt post septem gradus coniunctus sponsæ iungatur: sicut post hanc vitam, quæ septem diebus agitur ecclesia Christo iungetur. His autem occurrit illud quod Gregorius Augustino Anglorum episcopo, à quo requisitus fuerat quota generatione debeant copulari, rescribit sic: Quædam lex Romana permittit, vt siue fratris, siue sororis, seu duorum fratrum germanorum, seu duarum sororum filius & filia misceantur. Sed experimento didicimus ex tali coniugio sobolem non posse succrescere. Vnde necesse est, vt quarta vel quinta generatio fidelium licenter ibi coniũgatur. Sed post multum temporis idem Gregorius Felice Messinæ Siciliæ præsidi, requisitus vtrum Augustino scripserit, vt Anglorum quarta generatione contracta matrimonia non soluerentur, inter cætera talem reddidit rationem: Quod scripsi Augustino Anglorum episcopo, ipsi etiam Anglorum genti, quæ nuper ad fidẽ venerat, ne à bono quod inceperat metuendo austeriora recederet, specialiter & non generaliter me agnoscas scripsisse. Nec ideo hæc eis scripsi, vt postquàm in fide fuerint solidati, si infrà propriam cõsanguinitatem inuenti fuerint, non separẽtur: aut infrà affinitatis lineam, id est, vsque ad septimã generationem iungantur.

Isid. li. 9. Etymo. 6. & habetur. 25. q. 4. cap. Consanguinitate.

Quare septem.

De dispẽsatione Greg. erga Angl. 35. q. 3 c. Quædam lex Romana.

Universidad de Deusto Biblioteca

DE GRADIBVS AFFINITATIS.

Distinct. XLI. A

De impedimento matrimonij quod venit ex propinquitate carnali, quæ est affinit. 35. q. 3. cap. Porrò de affinitate. 35. q. 3. c. æqualiter ibidem. cap. Sanè consanguinitas. ibidē cap. Nullum.

NVNC de affinitate videndum est: de qua Greg. ait, Porrò de affini ate, quam dictis parentelam esse, quæ ad virum ex parte vxoris, seu quæ ex parte viri ad vxorem pertinet, manifesta ratio est: quia si secundùm diuinam sententiam ego & vxor mea sumus vna caro, profectò mihi & illi mea suáque parentela propinquitas vna efficitur. Quocirca ego & soror vxoris meæ in vno & primo gradu erimus: filius verò eius secundo gradu erit à meneptis verò in tertio. Idque vtrinque in cæteris agendum est in successionibus. Vxorem verò propinqui cuiuscunque gradus sit ita me oportet attendere, quemadmodum ipsius quoque gradus aliqua fœmina propriè propinquitatis sit. Quod nimirum vxori meæ de propinquitate viri sui in cunctis cognationis gradibus conuenit obseruare. Qui verò aliorsum sentiunt, Antichristi sunt. Idem Iulius Papa, Æqualiter vir coniugatur consanguineis propriis, & consanguineis vxoris. Item Isidorus, Sanè consanguinitas, quæ in proprio viro conseruanda est, eam in vxoris parentela de lege nuptiarum custodienda est: quia constat eos duos fuisse in carne vna. Ideóque communis est illis vtraque parentela. Item Iulius Papa. Nullum in vtroque sexu permittimus ex propinquitate sui sanguinis vel vxoris, vsq; in septimū generationis gradū, vxorem ducere vel incæsti macula copulari: quia sicut non licet cuiquam Christiano de sua consanguinitate, sic nec de consanguinitate vxoris coniugem ducere propter carnis vnitatem. Item Grego. De affinitate consanguinitatis per gradus cognationis placuit vsque ad septimam generationem obseruare. Nam & hæreditas rerum per legales instrumentorum definitiones sancita, vsque ad septimum gradum hæredum protendit successionem. Non enim eis succederent, nisi de propagine cognationis deberetur. His authoritatibus insinuatur & quæ sit affinitas, & vsque ad quem gradum sit obseruanda, scilicet vsque ad septimum. B

In concil. Meldēn. ibidem. c. de affinitate.

Variæ traditiones de affinitate.

SED alij videntur concedere in quinta generatione inter

per affines contrahi coniugium, & in quarta, etiam si contractum fuerit non separari. Ait enim Fabianus Papa, De propinquis qui ad affinitatem per virum & vxorem veniunt, defuncta vxore vel viro in quinta generatione iungantur: in quarta si inuenti fuerint, non separentur: in tertia verò propinquitate non licet vxorem alterius accipere post obitum eius. Æqualiter vir iungatur in matrimonio eis qui sibi consanguinei sunt, & vxoris suæ consanguineis, post mortem vxoris. Ecce hic conceditur, in quinta vel quarta propinquitate affinium fieri coniugium. Iulius etiam Papa ait, Statutum est vt relictam patris vxori suæ, relictam fratris vxoris suæ, relictam filij vxoris suæ, nemo sibi in matrimonium sumat: relictam vxorem consanguineorum vxoris suæ vsque in tertiam progeniem nemo in vxorem sumat. In quarta verò & quinta si inuenti fuerint, non separentur. Ecce quàm variè de affinitatis obseruatione loquuntur Authores. Alij enim vsque ad septimum gradum eam obseruari sanciunt. Alij verò in quinto vel quarto matrimonia contracta non diuidunt. Sed illi veritatis rigorem, isti misericordiæ dispensationem videntur proponere. Potest enim ecclesia dispensare in copula affinium vsque ad tertium gradum: sicut Grego. dispensauit in quarto gradu consanguinitatis. Illud autem non est prætereundum, quod Grego. Venerio episcopo scripsit, Se eandem apostolicam consulere decreuisti, si mulier copula nuptiali extraneo viro coniuncta, cognationi eius pertineat, si eo defuncto cognatio maneat, vel si sub alio viro cognationis vocabula dissoluantur, vel si susceptæ soboles possint legitimè ad prioris viri cognationis transire copulam. Si vna caro fiunt: quomodo aliquis eorum potest propinquius vni pertinere, nisi pertineat alteri? Hoc minimè posse fieri credendum est. Porrò vno defuncto in superstite affinitas non deletur, nec alia copula coniugalis affinitatem copulę prioris solere valet: sed nec alterius coniunctionis soboles placet ad affinitatis prioris viri consortium transire. Si quis ergo sacrilego & temerario ausu in defuncto quærit propinquitatem extinguere, vel sub altero affinitatis vocabula dissipare, vel si susceptas soboles alterius copulæ propinquitati prioris credit legitimè sociari: hic negat Dei Verbum validum esse quod dixit, Erūt duo in carne vna. Ecce hic prohibet, si mortuo primo viro vxor eius alij nupserit, filios de secundo viro

Ibidem. c. De propinquis. pinquis.

Ibidem. c. & hoc quoque.

35. q. 10. c Fraternitatis.

Gene. 2. Mat. 19.

genitos ducere vxores de cognatione prioris viri: quia filij mediante matre, ad cognationem prioris viri pertinent cum in qo mater eorum vna caro extiterat. Hoc idem etiam Innocentius Papa ait, Si qua mulier ad secundas nuptias transierit, & ex eis sobolem genuerit, nullatenùs potest ad consortium cognationis prioris viri pertingere. Hoc autem obseruandum est vsque ad septimum generis gradum: sed maximè vsque ad tertium & quartum, sicut suprà positum est.

25. q. 10. c. *Si qua mulier. 1. & 2.*

Si coniugium sit inter eos, qui nota consanguinitate diuiduntur. G

Et est sciendum, quòd ecclesia infra prædictos gradus consanguinitatis coniunctos separat. Si autem ignoranter coniuncti fuerint in conspectu ecclesiæ, & postmodum probata consanguinitate eiusdem iudicio separati: quæritur vtrum copula illa coniugium fuerit. Quibusdam videtur non fuisse coniugium, quia non erant legitimæ personæ: sed tamen de crimine excusantur per ignorantiam, & quasi coniugium reputatur, quia bona fide, & per manum ecclesiæ conuenerunt. Vnde & filij eorum legitimi habentur. Alij verò dicunt fuisse coniugium, licet non essent legitimæ personæ: quia talium coniunctiones vocant canones coniugia, vbi de personis agitur, quarum testimonio consanguineorum dirimenda coniunctio. Vnde Vrbanus Papa, Si duo viri vel tres consanguinitatem iureiurando firmauerint, vel ipsi fatè confessi fuerint, coniugia dissoluantur. Si verò neutrum contigerit, episcopi eos per fidem Christi obtestentur, quatenùs palàm fateantur, si se recognoscunt consanguineos. Si se iudicio episcoporum segregauerint, alia matrimonia non prohibeantur contrahere. Idem, Notificamus tibi, vt cùm tres vel duo ex propinquioribus eius qui accusatur, hanc propinquitatem iuramento firmauerint: vel si duo vel tres ex antiquioribus Ianuensibus, quibus hæc propinquitas est nota qui bonæ famæ & veracis testimonij sint, remoto amore, timore, precio, & omni málo studio, prædicta firmauerint: sine mora coniugia dissoluantur. Consanguineos verò extraneorum nullus accuset, vel consanguinitatem in Synodo computet: sed propinqui ad quorum notitiam pertinet.

Quibus personis testificationibus sint diuidenda coniugia. 35. q. 6. Si duo viri. Idem Ricardo Ianuen. episcopo vbi sup. Notificamus.

ret. Si autem progenies tota defecerit, ab antiquioribus & veracioribus, quibus propinquitas tota sit, episcopus canonicè perquirat: & si inuenta fuerit, separentur. Ecce quibus accusantibus vel testificantibus dirimenda sit consanguineorum coniunctio, quæ coniugium vocatur.

Distinctio vtilis, Quid sit fornicatio, stuprum, adulterium, incæstus, & raptus. H

Fabianus papa ibidem. cap. Consanguinitatis. Hoc totũ vsque ad §. Attẽdendum. habetur 36. q. 1. c. Lex præteritorum para. Sed nõ omnis. Quid si Fornicatio, Stuprum, Adulterium, Incæstus, & Raptus. 35. q. 5. c. Quod autẽ frater. De impedimento matrimonij quod venit ex propinquitate spirituali.

Hic dicendum est, quòd aliud est fornicatio, aliud stuprum, aliud adulterium, aliud incæstus, aliud raptus. Fornicatio, licet sit genus omnis illiciti coitus qui fit extra vxorẽ: tamen specialiter intelligitur in vsu viduarum, vel meretrium, vel concubinarum. Stuprum propriè est virginum illicita defloratio. Adulterium est alieni thori violatio, vnde adulterium dicitur, quasi alterius thori accessio. Incæstus est consanguinorum, vel affinium abusus. Vnde incæstuosi dicuntur, qui consanguineis vel affinibus suis abutuntur. Raptus admittitur, cùm puella violenter à domo patris educitur, vt corrupta in vxorem habeatur. Siue puellæ, siue parentibus vis illata constiterit, hic morte mulctatur. Sed si ad ecclesiam cum rapta confugerit, priuilegio ecclesiæ mortis impunitatem meretur. Addendum est etiam illud Alexandri, qui ait, Quòd frater sorórve vxoris tuæ cognati dicuntur, quia cognominationis iure fit, & necessitate vulgaris appellationis potiùs quàm vlla cognationis causa. Vxor enim fratris, fratrissa potiùs, quàm cognata vocatur. Mariti frater leui diciture. Duorum fratrum vxores ianitrices vocantur, quasi eandem ianuam intrantes. Viri sorot glos appellatu: Soro verò autem vir non habet speciale nomen, nec vxoris frater.

DE SPIRITVALI cognatione.

Distinct. XLII. A

De parentialium graduum famosa quæstione aliquid licet minus sufficienter, diximus. Iam de spirituali cognatione addamus, quæ etiam personas impedit vt non sint legitimæ ad incundas nuptias. Tria quidem sunt consanguinitas, affinitas, & spiritualis, germanitas. Consanguinitas

est inter eos, qui iunguntur secundum lineam generis. Affinitas inter eos qui genere quidem non sunt coniuncti, sed mediante genere sunt sociati: verbi gratia, Vxor filij fratris mei qui non est de genere meo, per ipsum qui est de genere meo, mihi affinis facta est, & ego illi. Spiritualis proximitas est inter compatrem & commatrem: & inter eos, quorum vnus alterum de sacro fonte leuauit, vel in cathecizatione aut confirmatione tenuit. Est etiam inter filios eiusdem hominis carnales & spirituales.

Hug. sen. 4. c. 13.

3

Quid sunt filij spirituales.

30. q. 1. c. 9. Ad limina. 30. q. 1. Omnes quos.

SPIRITVALES filij sunt, quos de sacro fonte leuamus, vel in cathecizatione seu confirmatione tenemus. Filij etiam & filiæ spirituales eorum sunt, qui trinæ mersionis vocabulo eos sacro baptismate tingunt. Dicitur etiam spiritualis filia sacerdotis, quæ ei peccata sua confitetur. Vnde Symmachus papa, Omnes quos in pœnitentia suscipimus, ita nostri spirituales sunt filij: vt & ipsi quos vel nobis suscipientibus, vel sub trinæ mersionis vocabulo mergentibus vnda baptismi regenerauit. Syluester etiam admonet, vt ad suam filiam pœnitentialem nullus sacerdos accedat: quia scriptum est. Omnes quos in pœnitentia accipimus, ita nostri filij sunt vt in baptismo suscepti: quorum omnium flagitiosa est commixtio. Quòd autem compater & commater sibi iungi nequeant, nec pater spiritualis nec mater filiæ, vel filio spiritualis, ex Concilio Maguntinensi docetur: De eo quod interrogasti, si aliquis filiolam suam duxerit in vxorẽ, & de eo qui concubuit cum matre spirituali, & de eo qui filium suum baptizauit, & vxor eius eum de fonte suscepit, hac causa vt dilidium fieret coniugij, si post in tali copula possunt permanere: sic respondendum est, si filiolam aut commatrem suam aliquis in coniugium duxerit, separandos esse iudicamus & graui pœnitentia plectendos. Si verò coniuges legitimi, vel vnus, vel ambo ex industria hoc fecerint, vel filium suum de fonte suscepserint: si innupti manere voluerint, bonum est. sin autem grauis pœnitentia insidiatori iniungatur, & simul maneant: & si præuaricator coniugij superuixerit, acerrima pœnitentia mulctetur, & sine spe coniugij maneat. Ex his apparet, quòd aliquis filiolam suam vel commatrem non potest sibi

In Concilio Magunti nensi 30. q. 1. c. De eo.

sibi copulare nuptialiter: & si præsemptum fuerit, separandi sunt. Qui autem legitimè coniuncti iunt, nõ ideo separandi sunt, quia alter eorum insidiosè filiũ de fonte leuauit. Quod etiam Nicolaus confirmat dicens, Nosse desideras, vtrùm mulier quæ viri filium ex alia fœmina genitum de sacro fonte leuauerit, postmodum possit cum eodem viro copulari. Quos ideo coniungi posse decernimus, quia secundùm canones eos, nisi amborum consensu nullius religionis obtentu debet coniux dimittere coniugem, cum Apostolus præcipiat, Nolite fraudare inuicem: nisi fortè ex consensu ad tempus, &c. Item dictum est nobis quasdam fœminas desidiosè, quasdam verò fraudulenter vt à viris suis separentur, proprios filios coram episcopis ad cõfirmandum tenuisse. Vnde nos digna duximus, vt si qua mulier filium suum desidia aut aliqua fraude coram episcopo tenuerit ad confirmandum, propter fallaciam vel fraudem, quandiu viuat, pœnitẽtiam agat: nomen à viro suo non separetur. Item Ioan. papa, Ad limina sancti Petri homo nomine Stephanus veniens, nostro præsuli innotuit, quòd filium suum in extremo vitæ positum, necdum baptismi vnda lotum, absentia sacerdotum cogente baptizauit, eúmque propriis manibus suscepit. Atque pro huiusmodi negotio reuerentia tua præfatum hominem à sua coniuge iudicauit esse separandum. Quod fieri nullatenus debet, dicente Scriptura: Quos deus coniunxit, homo non separet. Et Dominus non dimittere vxorem, nisi causa fornicationis iubet. Et nos tanta authoritate freti dicimus non dimittendum esse, & inculpabile iudicandum quod necessitas intulit. Nam baptizandi opus laicis fidelibus, si tamen necesse fuerit, liberè conceditur. Vnde si suprà dictus homo filium morientem aspiciens, ne animam perpetuò perire dimitteret, vnda baptismi lauit, vt eum de potestate mortis eriperet, bene fecisse laudatur. Ideóque suæ vxori sibi iam olim legitimè sociatę, impunè dum vixerit iudicamus manere coniunctum: nec ob hoc separari debere. His aliisque pluribus authoritatibus edocetur coniuges non esse separandos, si post legitimam copulam alter alterius filium de fonte leuauerit, vel in confirmatione tenuerit.

Ibidem c. Nosse.

1. Cor. 7. Ex concilio Cabilonensi. Ibidem c. Dictũ est.

Ibidem c. Ad limina.

Act 19. Matth. 5. & 19.

Quid præmissis obniat.

HIS autem obuiare videtur, quod Deusdedit Papa ait,
Ibidem c. Peruenit. Peruenit ad nos Diaconus sanctitatis vestræ epistolam defe-
Ibidē. Si quis ad filiastrum. rens, quòd quidam viri & mulieres prætcrito sabbato paschæ li, pro magno populi incursu nescientes filios suos, susceperint de lauacro. Cupis ergo scire, an propter hoc debeant viri ac mulieres ad proprium vsum thori redire, vel non. Nos verò hac re mœsti, priorum inquisiuimus dicta, & inuenimus in archiuis, id est, in armariis apostolicæ sedis iam talia contigisse in pluribus ecclesiis, quarum episcopis ab hac apostolica sede volentibus scire, vtrum viri ac mulieres redirent ad proprium thorum, beatæ memoriæ sancti patres Iulius papa, Inno. & Cælestinus cum episcoporum plurimorum consensu in Apostolorum principis ecclesia præsidentes, talia rescripserunt & confirmauerunt: vt nullo modo se in coniugio reciperent viri ac mulieres, quicunque hac ratione susceperunt natos: sed separarent se, ne suadent diabolo tale vitium inualescat. Item, Si quis filiastrum vel filiastram suam ante episcopum tenuerit ad confirmationem, separetur ab vxore sua & aliam nunquàm accipiat. Hæc autem vel ad errorem dicta sunt, non quòd ita esset faciendum, sed ne illud fieret summoperè cauendum: vel de illis est intelligendum, qui priùs filios suos vicissim de fonte susceperunt, quàm fierent coniuges, præmissis autem authoritatibus omnino consentiendum est, vt siue proprium, siue tantum viri filium mulier de fonte susceperit, non ideo à viro separetur: quod & de viro similiter oportet intelligi.

De copula spiritualium, vel adoptiuorum, vel naturalium filiorùm. D

Ad cõsulta Bulgarorũ. 35. q. 5. c. Ita diligere. QVOD autem spirituales vel adoptiui filij naturalibus copulari nequeant, Nicolaus papa testatur ita inquiens: Ita diligere debet homo eũ qui se susceperit de sacro fonte, sicut patrem. Inter fratres & filios spirituales gratuita & sancta communio est: quæ dicenda non est consanguinitas, sed habenda spiritualis proximitas. Vnde inter eos arbitror nõ posse fieri legale coniugium, quia nec inter eos, qui naturâ, & eos qui adoptione filij sunt, venerandæ leges matrimonia contrahi permittunt. Item, Si inter eos non contrahitur matrimonium quos adoptio iungit, quanto potiùs à carnali inter se contubernio cessare oportet, quos per cæleste sacramentum

mentum regeneratio sancti spiritus vincit?

Si filij ante compaternitatem vel pòst nati valent coniungi. E *De copula filiorũ qui ante compaternitatem vel post nati sunt vbi suprà cap. super quibus.*

HOC autem quidam volunt intelligere tantùm de illis filiis quibus compatres facti sunt. De aliis verò qui ante compaternitatem vel post geniti sunt, concedunt quòd legitimè & licitè iungi possunt. Quibus videtur consentire Vrbanus II. dicens, Super quibus consuluit nos tua dilectio, hoc videtur respondendum: vt & baptismus sit, si instante necessitate fœmina puerum in nomine trinitatis baptizauerit: & quòd spiritualium parentum filij & filiæ antè vel post compaternitatem genitæ, possunt legitimè coniungi, præter illam personam, qua compatres effecti sunt. *Ibidem c. post susceptum.*

Paschalis papa. F

PASCHALIS verò II. post compaternitatem genitos copulari prohibet, scribens Regino episcopo: Post susceptum filium de fonte vel filiam spiritualem, qui ex compatre vel ex commatre fuerint nati, matrimonio iungi non possunt. Illud etiam notandum est, quod in Tiburiensi concilio legitur, Si quis suæ spiritualis commatris filiam fortuitò, & ita contingente rerum casu in coniugiũ duxerit: maturiori seruato consilio habeat, atque legitimo connubio honestè operam det. *Ex Tiburi. concil. Ibidem c. illud etiã.*

Si quis ducere possit duas commatres, vnam post alteram. G

SOLET etiam quæri, si commatrem vxoris post eius obitum quis ducere valeat. De hoc Nicolaus papa sic scribit. Scisciatur à nobis sanctitas vestra, si quis duas commatres habere valeat, vnam post alteram. In quo miminisse debes scriptum esse, Erunt duo in carne vna. Cùm ergo constet quòd vir & mulier vna caro efficiuntur, restat virum compatrem constitui mulieris, cuius assumpta vxor commater erat: & ideo virum illi fœminæ non posse coniungi, quæ commater eius erat, cum qua idem fuerat vna caro effectus. Huic autem illud contrarium videtur, Qui spiritualem habet compatrem cuius filium de lauacro susceperit, & vxor eius commater non est, licet ei defuncto compatre suo *Constan. episcopo 30. q. 4. c. Scisciatur. Ex Tiburiẽ. cõcil. Ibidem c. Qui spiritualem. Ibidem. Post vxoris.*

eius viduam ducere in vxorem: quos nulla generatio spiritualis secernit. Item ex epistola Paschalis papæ, Post vxoris obitum, cum commatre vxoris coniugio copulari nulla ratio vel authoritas videtur prohibere. Non enim per carnis vnionem ad vnionem spiritus transitur. Sed sciendum quòd authoritas Nicolai de illo agit, qui vxori suæ debitū reddidit, postquàm commater illius extitit. Aliæ verò authoritates de illo agunt, cuius vxor postquàm à viro suo derelinquitur, illius commater efficitur, nec post compaternitatem à viro suo cognoscitur: vel de illo potiùs agunt, cuius vxor antè defungitur, quàm ab eo cognoscatur.

Determinatio ibidem.

Si vir & vxor possint simul tenere 11
puerum.

Ibidem c. Quòd vxor.

SOLET etiam quæri, Si vxor cum viro simul debeat in baptismo suscipere puerum. De hoc Vrbanus ait, Quòd vxor cum marito in baptismo simul non debeat suscipere puerū, nulla authoritate videtur vel reperitur prohibitum: sed vt ipsa puritas spiritualis paternitatis ab omni labe & infamia conseruetur immunis, decreuimus vt vtrique simul ad hoc aspirare non præsumant. Quia verò piaculare flagitium commisit, qui duabus commatribus velut sororibus nupsit, magna pœnitentia debet ei iniungi. 1

De secundis & tertijs nuptijs, & deinceps.

51. q. 1. c. deus masculum. &c. seq. 1. Cor. 7. Ibidem. c. Aperiat ipso. ad fi.

SCIENDVM est etiam, quòd non solùm primæ vel secundæ nuptiæ sunt licitæ, sed etiam tertiæ & quartæ non sunt damnandæ. Vnde Augustinus, Secundas nuptias omnino licitas Apostolus concedit. De tertiis autem & quartis, & de vltrà pluribus nuptiis solent homines mouere quæstionem. Sed quis audeat definire, quod nec apostolū video definisse? Ait enim, Si dormierit vir eius, cui vult nubat. Non dicit, primus, vel secundus, vel tertius, vel quotus ber: nec à nobis definiendum est, quod non definit Apostolus. Vnde vt breuiter respondeam, nec illas nuptias debeo damnare, nec eis verecundiam numerositatis auferre: nec contra humanæ verecundiæ sensum audeo dicere, vt quoties voluerint nubant, nec ex meo corde præter Scripturæ authoritatem quotaslibet nuptias damnare. Item testatur Hieronymus, Ego nunc libera voce exclamo, nec damnari in ecclesia bigamā, imò nec trigamam: & ita licere quinto & sexto, quemadmodum secundo marito nubere. Apostolus tamen bigamos à sacerdotali honore excludit. Sed hoc non facit pro vitio bigamiæ: imò pro sacramenti virtute, vt sit vna vnius, sicut vnica vnici. Illud tamen Cæsarien. consilij videtur innuere bigamiam esse peccatum: Presbyterum, inquit, in nuptiis bigami prandere non conuenit: quia cùm pœnitentia bigamus indigeat, quis erit presbyter qui talibus nuptiis possit præbere consensum? Sed hoc de illo intelligi potest, qui primæ vxori insidiatus putatur desiderio secundæ: vel pro signaculo sacramenti illud dicitur, quod in bigamo non seruatur. Ambrosius etiam dicit, quòd primæ nuptiæ tantum à Domino sunt institutæ: secundæ verò sunt permissæ. Et primæ nuptiæ sub benedictione Dei celebrantur sublimiter: secundæ verò etiam in præsenti carent gloria.

1. Tim. 5. Ibidem c. De his qui. Super ep. ad Cor.

DE RESVRRECTIONE ET iudicij conditione.

Distinct. XLIII. A

De resurrectione secundum id quod est. Aug. in Ench. Esa. 26. 1. Thes. 4.

POstremo de conditione resurrectionis, & modo resurgentium, necnon & de die iudicij & misericordiæ qualitate breuiter disserendum est. Omnibus quæstionibus quæ de hac re moueri solent, satisfacere non valeo: resurrecturam tamen carnem omnium quicunque nati sunt atque nascentur, & mortui sunt & morientur, nullatenus ambigere debet Christianus. Ait enim Esaias, Resurgent mortui, & resurgent qui erunt in sepulchris. Et Apostо. Nolumus autem vos igno. fra de dor. vt non con. sicut & cæteri qui spem non habent, scilicet resurrectionis. Si enim credimus quòd Iesus mortuus est, resurrexit: ita & Deus eos qui dormierunt per Iesum, adducet cum eo: Hoc enim vobis di. in ver. Do. quia nos qui vi. qui re. su. non præ. eos qui dor. Quoniam ipse Do. in iussu, & in vo. ar. & in tu. Dei descen. de cæ. & mor. qui in Christo sunt. re. primi. Deinde nos qui vi. qui relin. si. ra. cum illis in nub. obu. Christo in aëra, & sic sempet cum Domino erimus. His verbis & veritas resurrectionis, & causa atque ordo resurgentium præclarissimè insinuatur.

De voce tubæ. B

CAVSA enim resurrectionis mortuorum erit vox tubæ, quæ in aduentu iudicis ab omnibus audietur: & cuius virtu

virtute excitabuntur mortui, & de monumentis resurgent. Vnde. Propheta, Dabit voci suæ vocem virtutis, id est, effectum resuscitandi mortuos. Et Ioannes Euangelista ait, Venit hora in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem filij Dei, & procedent qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ, qui verò mala egerunt, in resurrectionem iudicij. Si verò quæritur, cuius vel qualis erit vxor illa: Apostolus dicit, quòd erit archangeli, id est, ipsius Christi, qui est princeps archangelorum. Vel vox erit alicuius, vel plurium angelorum. Eadémque dicitur tuba: quia erit manifesta & nouissima, quia post eam non erit alia. Hæc tuba (vt ait Augustinus) est clamor: de quo dicitur in Euangelio. Media nocte clamor factus est, Ecce sponsus venit: exite obuiam ei. Tubæ nomine aliquod euidens & præclarum signum intelligitur. Quod vox archangeli & tuba Dei ab Apostolo dicitur, in Euangelio vox filij Dei & clamor appellatur quod signum mortui audient, & resurgent.

Psal. 67. Ioan. 5.

1. Thes. 4

1. Cor. 15. De Gratia noui & veteris Testa. Matt. 25 1. Th. 4. d Ma. 25. a vbi supra de Gratia noui Testam. 1. Th. 5. a Super Oblonariũ. Exod. 12. Dan. 7. c. De libris qui tunc aperti erunt. Ma. 10. c. 1. Cor. 4. a Aug. de Ciui. Dei l. 20. c. 15

De media nocte. c

MEDIA autem nocte dicitur venturus, vt Augustinus ait, non pro hora temporis: sed quia tunc veniet, cùm non speratur. Media ergo nocte, scilicet cum valdè obscurũ erit, id est, occultum, veniet. Dies enim Domini, sicut fur in nocte, ita veniet. Potest tamen non incongruè intelligi mediæ noctis tempore venturus: quia vt ait Cassiod. hoc tempore primogenita Ægypti percussa sunt, quando etiam sponsus venturus est. Pluribus etiam locis contestantur authores, quòd aduentus Christi dies dicitur Domini, non pro qualitate temporis, sed rerum: quia tunc cogitationes & consilia singulorum patebunt. Vnde in Daniele. Vetustas dierum sedit, & libri aperti sunt coram eo. Libri sunt conscientiæ singulorum, quæ tunc aperientur aliis. Et tunc implebitur, Nihil occultum quod non reueletur. Adueniente autem summo iudice, non solùm aeris tenebræ illuminabuntur, sed abscondita cordium manifestabuntur. Virtute ergo diuina fiet, vt cuique opera sua bona vel mala cuncta in memoriam reuocentur: & mentis intuitu mira celeritate cernantur: vt accusset vel excusset hominem conscientia, eáque teste damnetur vel saluetur.

De memoria electorum, si tunc præcedentia mala teneat. d

HIC quæritur, vtrùm electis tunc adsit memoria præcedentium malorum, sicut bonorum. Quædam authoritates videntur tradere bonos non habituros tunc memoriam præcedentium malorum, id est, peccatorum vel tormentorum. Ait enim Esaias, Ego creo cœlos nouos, & terram nouam: & non erunt in memoria priora, & non ascendent super cor, sed gaudebitis in æternum. Item, Obliuioni traditæ sunt angustię priores, & absconditæ ab oculis nostris. Quæ de futuro exponens Hierony. ait, Obliuioni tradentur priora mala: quia forsan in futuro pristinæ conuersationis memoria omnino delebitur, succedentibus bonis æternis: ne sit pars malorum prioris angustiæ memorari. Sed hæc & his similia possunt accipi sic, vt non excludant memoriam præcedentium malorum, sed ex ea molestiam & læsionem amoueant. Non enim eorum memoria Sanctos contristabit, vel eorum beatitudinem obfuscabit, sed gratiores Deo reddet. Vnde super Psalmum 88. ait Grego. Quomodo in æternum misericordias Domini canit, qui miseriæ non meminit? Quomodo autem plena beatitudo, si memoria reatus mentem tangit? Sed sæpè lætitiæ tristium meminimus, & sani dolorum meminimus sine dolore: & inde amplius læti & grati sumus. Ex his apparet, quòd si priorum malorum memoriam Sancti habebunt in futuro, non eis tamen erit ad pœnam, vel gloriæ derogationem, sed ad gratiarum actionem. Si verò quæritur, vtrùm peccata quæ fecerunt electi, prodeant tunc in notitiam omnium, sicut mala damnandorum omnibus erunt nota. Non legi hoc expressum in Scriptura. Vnde non irrationabiliter putari potest, peccata hîc per pœnitentiam tecta & deleta, illic etiam tegi aliis: alia verò cunctis propalari.

Esa. 66. Ibidem. in Gl. super illum locũ Esa.

De his qui viui reperientur.

QVÆRI solet, vtrùm illi quos viuos inueniet Christus, si nunquam omninò morituri sint, an ipso temporis puncto, quo rapientur obuiam Christo, ad immortalitatem mira celeritate sint transituri. Non enim dicendum est, fieri non posse, vt dum per aëra in sublime portentur, in illo spatio & mutentur, & reuiuiscant. Ad hunc autem sensum, quo existimemus illos in paruo spatio & passuros mortem, & accepturos immortalitatem, Apostolus nos vrgere videtur, vbi dicit,

Aug. de Ciui. Dei lib. 20. c. 10.

Omnes

1.Cor.15. Omnes in Christo viuificabimur. Et alibi: Quod seminas non
c.Ibi.Au. viuificatur, nisi priùs moriatur. Cur autē nobis incredibile videatur, illam multitudinem corporum in aëre quodammodo seminari, atque ibi protinùs immortaliter & incorruptibiliter reuiuiscere, cùm credamus in ictu oculi futuram resurrectionem, & in membra sine fine victura, tanta velocitate rediturum antiquissimorum cadauerum puluerem? Sed vellem de his potiùs audire doctiores. Si ergo Sanctos qui reperientur Christo veniente viuentes, eique obuiam rapientur, crediderimus in eodem raptu de mortalibus corporibus exituros & ad eadem mox immortalia redituros: nullas in verbis
1.Cor.15. g Apostoli patiemur angustias, generaliter accipientes illud
1. The. 4. quod dictum est, Omnes quidem resurgemus, scilicet tam
Super illud, Quoniam ipse Dominus boni quàm mali: sed non omnes immutabimur, scilicet in solennitatem resurrectionis. De hoc etiam Ambrosius ait, In ipso raptu eorum qui viui reperientur mors erit & resurrectio: vbi anima quasi per soporem egressa de corpore, eidem in momento reddatur. Contrà verò scribens ad Marcellam
Epist.c.4. Hieronymus testari videtur, dicens quosdam in fine seculi adueniente Christo non esse morituros, sed viuos repertos in immortalitatem repentè mutandos. Horum autem quid verius sit, non est humani iudicij definire.

Quomodo intelligitur Christus iudex viuorum & mortuorum. 1

His autem adiiciendum est, dupliciter intelligi, quòd dicitur Christus iudicaturus viuos & mortuos. Aut enim viui
Aug. in Enc.c.55. accipiuntur, qui in aduentu eius viui reperientur, licet in raptu moriantur, & mortui, qui antè decesserant: vel viui vel mortui accipiuntur iusti & iniusti.

Quomodo omnes incorrupti resurgent. 6

Cvmqve ex prædictis sanè credi valeat omnes resurrecturos, credendum est etiam quòd omnes resurgent incorrupti: non vtique impassibiles, quia reprobi mortem patientur æternam: sed sine diminutione membrorum omnia humani corporis habituri membra, nec tamen gloria ac specie impassibilitatis induentur.

DE ÆTATE ET STATVRA resurgentium.

Distinct. XLIIII. A

Solent autem nonnulli percontari & quærere an in eadem ætate & statura corporis omnes resurrecturi sunt. Quidam putauerunt omnes resurrecturos secundum mensuram ætatis & staturæ Christi: deo quia Apostolus ait, Donec occurramus omnes in virum perfectum, in mensuram ætatis & plenitudinis Christi. Sed his verbis non eadem resurgentibus assignatur statura, sed ætas. Omnes enim in eadem ætate resurgent, in qua Christus mortuus est & resurrexit, cuiuscunque ætatis mortui fuerint. Virum autem posuit, non vt distingueret sexum, sed vt significaret perfectionem virium quam tunc habebunt: sed non omnes eandem staturam corporis obtinebunt. Vnde Augustinus, Non ait in mensuram corporis vel staturæ, sed ætatis: quia vnusquisque suam recipiet mensuram corporis, quam vel habuit in iuuenute, etiam si senex obiit: vel fuerat habiturus, si antè est defunctus. Ætas verò erit illa ad quam peruenit Christus, scilicet iuuenilis, vt circa 30. annos. Triginta enim duorum annorum & trium mensium erat ætas Christi, in qua mortuus est, & resurrexit. Non est autem fas dicere, quòd in resurrectione accedat corpori magnitudo, quam nec habuit hìc, nec erat habiturus diu viuendo: nec maiora corpora redigenda sunt ad modum dominici corporis. Periret enim multum de illis corporibus, cùm nec periturus sit capillus, vt ait Dominus, Capillus de capite vestro non peribit.

De resurrectione quantum ad modii sine quantum ad qualitatem & quidditatem resurgentium.

Aug. in Enchir. c.88.ibi. Augustí. Hu.li.2. de Sacramentis parte 1. cap.19. Luca.21.

Quòd resurget quicquid fuit de substantia & natura corporis, & in eadem parte corporis. B

Non enim perit de eo terrena materies, de qua mortalium creatur caro: sed in quemlibet puluerem cinerémve soluatur, in quoslibet halitus auráque diffugiat, & in quamcunque aliorum corporum substantiam, vel in ipsa elementa vertatur, in quorumcunque etiam animalium vel hominum cibum, carnémque mutetur, illi animæ in puncto temporis redibit, quæ illam carnem primitus vt homo fieret, vt esseceret, viueret, animauit. Ipsa ergo terrena materies

quæ

quæ discedente anima fit cadauer, non ita in resurrectione reparabitur, vt ea quæ dilabuntur, & in alias atque alias rerum species vertuntur: quamuis ad corpus redeant vnde dilapsa sunt: ad easdem quoque corporis partes vbi fuerunt, redire necesse sit. Alioquin si capillus redit, quem tam crebra tonsura detraxit: si vnguibus, quos toties depressit exectio immoderata & indecens, cogitantibus resurrectionem carnis, & ideo non credentibus occurrit infirmitas. Sed quemadmodum si statuta cuiuslibet solubilis metalli igne liquesceret, vel contereretur in puluerem, vel confunderetur in massam: & eam vellet artifex rursum ex illius materia & quantitate reparare, nihil interesset ad eius integritatem, quæ particula materiæ cui membro statuæ redderetur, dum tamen totum ex quo constituta fuerat, restituta resumeret. Ita Deus mirabiliter atque ineffabiliter artifex, de toto quo caro nostra extiterat, eam mirabili celeritate restituet: nec aliquid attinebit ad eius redintegrationem, vtrùm capilli ad capillos redeant, & vngues ad vngues: an quicquid eorum perierat, muletur in carnem, & in partes alias corporis reuocetur: curante artificis prouidentia, ne quid indecens fiat. Indecorum quippe aliquid ibi non erit: sed quicquid ibi futurum est, hoc decebit, quia nec futurum est, si non decebit.

Congrua similitudo per exemplum statuæ. Simile.

Idē Au. Cap. 90.

C

Quòd Sancti sine omni deformitate resurgent.

Hoc autem in corporibus Sanctorum intelligendum est, de quibus consequenter adiungit, Resurgent ergo Sanctorum corpora sine vllo vitio, sine vlla deformitate, sicut sine vlla corruptione, onere, difficultate: in quibus tanta facilitas, quanta fœlicitas erit: propter quod & spiritualia dicta sunt, cùm proculdubio corpora sint futura, non spiritus. Ex his apparet quòd vna erit ætas omnium resurgentium, scilicet iuuenilis, statuta verò diuersa, scilicet quam quisque haberet in iuuenili ætate, vel erat habiturus, si antè est defunctus. Nec de substantia de qua hominis caro creatur aliquid peribit: sed omnium particularum antè dispersarum collectione, redintegrabitur naturalis substantia corporis. Sanctorum quoque corpora sine omni vitio fulgida sicut sol resurgent, præcellis cunctis deformitatibus quas hic habuerunt.

Aug. in ord. c. 91.

Mat. 13.

D

Si mali tunc habeant quas hic habuerunt deformitates. D E

DE reprobis autem quæri solet, an cum deformitatibus hic habitis resurgant. Hoc autem Aug. non asserit, sed dubiū relinquit, ita inquiens, Quicunque ab illa perditionis massa quæ per Adam facta est, non liberantur per Christum, resurgent quidem etiam ipsi vnusquisque cum sua carne: sed vt cum diabolo eiusque angelis puniantur. Vtrùm verò ipsi cū vitiis & deformitatibus suorum corporum resurgant, quæcunque in eis gestarunt, inquirendo laborare quid opus est? Non enim fatigare nos debet incerta eorum habitudo vel pulchritudo, quorum erit certa & sempiterna damnatio. Ecce non definit, an tunc habeant deformitates, quas hic habuerunt reproborum corpora.

In Ench. cap. 2.

Matt. 25.

Quòd non consumentur corpora quæ tunc ardebunt. E

SI verò quæritur de corporibus malorum, quomodo in igne ardeant & non consumātur: Aug. variis exēplis astruit, & sempiternis ignibus ea ardere, & non consumi illa combustione, sicut anima, cuius præsentia corpus viuit, & dolorem pati potest, mori autem non potest. Hoc enim erit tunc in corporibus damnatorum, quod nunc esse scimus in animis omnium.

De Ciuit. Dei li. 21. c. 1. & 3.

Si dæmones corporali igne cremantur. F

QVÆRI etiam solet, an dæmones corporali igne ardeāt. Ad quod Aug. respondens ait. Cur non dicamus (quamuis miris, veris tamen modis) etiam spiritus incorporeos posse pœna corporali ignis affligi, si spiritus hominum etiam incorporei, & nunc potuerunt includi corporalibus membris, & tunc poterunt corporum suorum vinculis insolubiliter alligari? Gehenna illa, quæ stagnum ignis & sulphuris dicta est, corporeus ignis erit: & cruciabit damnatorum corpora vel hominum, vel dæmonum: sed solida hominum, aēr ea dæmonum. Vnusenim vtrisque ignis erit vt Veritas ait. De quo igne si quæritur qualis vel vbi sit, Aug. sic respondet, Ignis æternus cuiusmodi sit, & in qua mundi vel rerum parte futurus sit hominem scire arbitror neminem, nisi fortè cui spiritus diuinus ostendit.

Super Genes. & de Ciuit Dei li. 21. c. 10. Apoc. 19. Mat. 25. d De Ciuit. Dei. lib. 20 c. 17.

Qualis vel vbi sit ille ignis.

Si animæ sine corporibus sentiunt ignem corporalem. G

CVM autē constet animas igne materiali in corporibus

cruciàndas, quæri solet, an interim ante resurrectionẽ corporum animę defunctorum reproborum materiali igne crementur. De hoc Iulianus Toletanæ ecclesiæ episcopus, Gregorij dicta secutus, ita scripsit: Si viuentis hominis incorporeus spiritus tenetur in corpore: cur non post mortem etiam corporeo igne teneatur? Teneri autem per ignem spiritum dicimus, vt in tormento ignis videndo atque sentiendo puniatur. Quod autem non solùm videndo, sed etiam experiẽdo anima ignis tormentum patiatur, ex Euangelio colligitur, vbi Veritatis voce dives mortuus dicitur in inferno sepultus: cuius anima, quòd in igne teneatur, insinuat, cùm Abraham deprecatur, dicens, Mitte Lazarum, vt intingat extremi digiti sui in aqua vt refrigeret linguam meam, quia cruciabor in hac flamma. Dum ergo peccatorem diuitem damnatum in ignibus Veritas perhibet, quis sapiens reproborum animas teneri ignibus neget? Præcipuè cùm humanam animam corporis similitudinem habere doceat Aug. ita inquiens, Profiteri animam habere posse similitudinem corporis & corporalium omninò membrorũ quisquis tenuit, potest negare animam esse, quæ in somnis videt vel ambulare se, vel sedere, vel huc atque illuc gressu vel etiam volatu ferri: hoc sine quadam similitudine corporis non fit, proinde si hanc similitudinem etiam apud inferos gerit non corporalem, sed corpori similem: ita etiam in locis videtur esse non corporalibus, sed corporalium similibus siue in requie, siue in doloribus. In Cassiani etiam Volumini-bus legitur, quòd non sint ociosæ, neque nihil sentiant, cùm dives ille in inferno se flamma cruciari clamet. Vnde probatur animas defunctorum non solùm suis sensibus non priuari, sed nec istis affectibus, scilicet, spe, tristitia, gaudio, ac metu carere: & ex his quæ sibi in illo generali examine reseruantur, eas quædam iam incipere prægustare.

Dialo 4. cap. 18.

Ibid. paulò pòst.

Luc. 16. f

Super Gen. lib. 12. cap. 33.

De abortiuis fœtibus & monstris.

Illud etiam inuestigari oportet, si abortiui fœtus & monstra resurgent, & qualia. De quo Aug. ita ait, Occurrit de abortiuis fœtibus quæstio, qui iã nati sunt in vteris matrum, sed non ita vt iam possint renasci. Si enim resurrecturos eos dixerimus: de his qui iam formati sunt, tolerari potest vtcunque quod dicitur. Informes verò quis non procliuius perire arbitretur, sicut semina quæ concepta non fuerunt? Scrupulosè quidem inter Doctores quæri ac disputari potest,

In Ench. cap. 85. Attende. Idem c. 87.

potest, quando incipit homo in vtero viuere, an sit quædam vita occulta, quæ nondum motibus viuentis appareat. Negari enim vixisse puerperia, quæ ideo membratim execantur, vt eiiciantur ex vteris prægnãtium: ne matres etiam, si mortua ibi relinquantur, occidant, impudentia nimia videtur. Ex quo autem incipit homo viuere, ex illo vtique iam mori potest: mortuus verò vbicunque illi potuit mors euenire, quomodo ad resurrectionem nõ pertineat reperire nequeo. Neque enim & monstra quæ nascuntur & viuunt, quantumlibet citò moriantur aut resurrectura negabuntur, aut ita resurrectura credenda sunt: sed potiùs correcta eorum emendataq; natura. Absit enim vt illum bimembrum, quem nuper natũ in Oriente fratres fidelissimi qui eum viderunt retulerunt, & sanctus Hiero. scriptum reliquit, vt vnum hominem duplicem, ac non potiùs duos: & quod futurum erat, si gemini nascerentur: resurrecturos existimemus. Ita & cætera quæ nimia deformitate monstra dicuntur, ad humanæ naturæ figuram in resurrectione reuocabuntur.

De monstris. ibid. cap. 87. De bimẽbri.

DE DIVERSIS ANIMARVM receptaculis.

Distinct. XLV.

A *De statu & conditione bonarũ animarũ post mortem. Super Ioã Tract. 49. & in illud 1. Thess. 4. Deinde nos.*

Præterea sciendum est quòd omnes animæ (vt ait Aug.) cùm de hoc seculo exierint, diuersas habent receptiones: bonæ habent gaudiũ, malæ verò tormenta. Sed cùm facta fuerit resurrectio, & bonorum gaudium amplius erit, & malorum tormenta grauiora, quãdo cum corpore torquebuntur. Ex his ostenditur quòd maius erit gaudium Sanctorum in resurrectione & post, quàm fuerit antè: & quòd diuersa receptacula habebunt animæ Sanctorum. De quibus *Glos. super* idem Aug. ait, Tempus, quod inter hominis mortem & vltimam resurrectionem interpositum est, animas abditis receptaculis continet, sicut vnaquæque digna est vel requie, vel ærumna, pro eo quod sortita est in carne dum viueret.

S *De Verbis Apostoli. In Ench. vbi supra, cap. 19. &*

De suffragijs defunctorum.

Neque negandum est, vt ait Augustinus defunctorum animas pietate suorum viuentium releuari, cùm pro illis sacrificium mediatori offertur, vel eleemosynæ fiunt in ecclesia.

habetur 12.q.2.c. Tempus. Quibus prosint orationes & eleemosynæ & sacrificiũ & huiusmodi.

cleſia. Sed hæc eis tantùm proſunt, qui cùm viuerent, hæc ſibi vt poſteà poſſent prodeſſe, meruerunt. Eſt enim quidam viuendi modus, nec tam bonus, vt nõ requirat iſta poſt tem: nec tam malus, vt ei non proſint iſta quicquam. Eſt verò talis in bono, vt iſta non requirat: & eſt rurſus talis in malo, vt nec his valeat, cùm hæc vita tranſierit, adiuuari. Quo circa hìc omne meritum comparatur, quo poſſit poſt hanc vitam quiſpiam grauari vel releuari. Nemo autem ſperet quod hìc neglexit, cùm obierit apud Deum promereri. Non ergo iſta quæ pro defunctis commendandis frequentat eccleſia illi Apoſtolicæ ſunt aduerſa ſententiæ qua dictum eſt, Omnes ſtabimus ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſque ſecundum ea quæ per corpus geſſit, ſcilicet, bona vel mala: quia etiam hoc meritum ſibi quiſque cùm in corpore viueret comparauit, vt poſſint ei iſta prodeſſe, nõ enim omnibus proſunt. Et quare? Non niſi propter differentiam vitæ, quam quiſque geſſit in corpore. Cùm ergo ſacrificia ſiue altaris, ſiue quarumcunque aliarum eleemoſynarum pro baptizatis omnibus offeruntur: pro valdè bonis gratiarum actiones ſunt, pro non valdè malis, ſunt propitiationes. Sed pro valdè malis etſi nulla ſunt adiumenta mortuorum, tamẽ qualeſcunque viuorum conſolationes ſunt. Quibus verò proſunt, vel ad hoc proſunt vt ſit plena remiſſio, vel certè vt tolerabilior ſit ipſa damnatio. Orationibus ergo ſanctæ eccleſiæ, & ſacrificio ſalutari, & eleemoſynis quæ pro eorũ ſpiritibus offerũtur, non eſt dubium mortuos adiuuari: vt cum eis miſericordiùs agatur à Domino, quàm eorum peccata meruerunt. Hoc enim à Patribus traditum tota obſeruat eccleſia, vt pro eis qui in communione corporis & ſanguinis Domini defuncti ſunt, cùm ad ipſum ſacrificium loco ſuo commemorentur, oretur, ac pro illis quoque id offerri commemoretur. Non eſt ergo ambigendum iſta prodeſſe defunctis: ſed talibus, quia ita vixerunt ante mortem, vt poſſint eis hæc vtilia eſſe poſt mortem. Nam qui ſine fide operante per dilectionem, eiúſque ſacramentis, de corpore exierunt, fruſtra illis à ſuis huiuſmodi pietatis officia impenduntur: cuius dum hic eſſent, pignore caruerunt, non miſericordiam ſibi theſaurizantes, ſed iram. Non ergo mortuis noua merita comparantur, cùm pro eis aliquid boni operantur ſui: ſed eorum meritis præcedentibus conſequentia iſta redduntur. Nam

Auguſt. in Sermone de Verbis Apoſtoli & in Glo. ſuper illud. 1. Theſſal. 4. ca. Nolumus vos. Gala. 1.

Rom. 14. b

Rom. 2. a

Nam iſtam quiſque finiens vitam, niſi quod in ea meruerit, non poterit habere poſt eam. Ecce quibus & qualiter proſunt illa quæ pro defunctis frequentat eccleſia. Mediocriter malis ſuffragãtur ad pœnæ mitigationem: mediocriter bonis ad plenam abſolutionem, qui non habent tantæ perfectionis merita, vt non indigeant iuuari per pauperes quorũ eſt regnum cœlorum, quos ſibi fecerunt amicos de mãmona iniquitatis. Quorũ tanta eſt perfectio, vt his adiutoriis non indigeãt: quales ſunt Apoſtoli & Martyres. Vt enim ait Aug. Iniuria eſt pro Martyre orare in eccleſia, cuius nos docemus orationibus commendari: pro aliis autem defunctis oratur.

Mat. 5. a

Luc. 6. c

De officijs ſepulturæ. C

De Verbis Apoſtoli ſer. 17. Auguſt. in Sermone de Verbis Apoſtoli & de Ciuit. Dei li. 1. cap. 12. & in lib. de Cura pro Mort. gerenda. c. 2. Luc. 16. f g

De pompis verò exequiarum idem Aug. ita dicit, Pompa funeris, agmina exequiarum, ſumptuoſa diligentia ſepulturæ, viuorum ſunt qualiacunque ſolatia, non adiutoria mortuorum. Quia ſi aliquid prodeſt impio ſepultura precioſa, oberit pio vilis vel nulla. Præclaras exequias in conſpectu hominum purpurato illi diuiti exhibuit turba famulorum: ſed multò clariores in conſpectu Domini vlceroſo illi pauperi miniſterium exhibuit angelorum, qui eum extulerunt non in marmoreum tumulum, ſed in Abrahæ gremium. Si tamen cura mortuos ſepeliendi, & ſepulchra conſtruendi: quia hæc in Scripturis ſanctis inter bona opera deputata ſunt: nec ſolùm in corporibus Patriarcharum aliorumq; Sanctorum, ſed etiam in ipſius Domini corpore qui iſta fecerũt, laudati ſunt. Impleant igitur homines erga ſuos officia poſtremi muneris, & ſui humani lenimenta mœroris. Verùm illa quæ adiuuant ſpiritus defunctorum, ſcilicet, oblationes, orationes, multò obſeruantiùs procurent.

Auguſt. in Sermone de Verbis Apoſtoli

De duobus æquè bonis, quorum alter plura poſt mortem habet auxilia. D

& li. 1. de Trin. c. 13. Gen. 23. a & 25. a & 35. b & 59. a

Solet moueri quæſtio de duobus, vno diuite, altero pauperc, pariter, ſed mediocriter bonis, qui prædictis ſuffragiis indulgent, & meruerunt pariter poſt mortem iuuari: pro altero verò, id eſt, pro diuite ſpeciales & communes fiunt orationes, multæque eleemoſynarum largitiones: pro pau-

pere verò non fiunt nisi communes largitiones & orationes. Quæritur ergo an tantùm iuuetur pauper paucioribus subsidiis, quantum diues amplioribus. Si non pariter iuuatur, non ei redditur secundum merita. Meruit enim pariter iuuari, quia pariter boni extiterunt. Si verò tantum suffragij consequitur pauper, quantum diues: quid contulerunt diuiti illa

Responsio. 2. Melior.

specialiter pro eo facta? Sanè dici potest non ei magis valuisse generalia & specialia, quàm pauperi sola generalia suffragia. Et tamen profuerunt diuiti specialia, non quidē ad aliud vel maius aliquid, sed ad idem ad quod generalia, vt ex pluribus & diuersis causis vnum perciperetur emolumentum. Potest tamen dici aliter, illa plura subsidia contulisse diuiti celeriorem absolutionem, non pleniorem.

Quibus suffragijs iuuabuntur mediocriter boni, qui in fine inuenientur. E

1. Cor. 13. a. b

Sed iterum quæritur, de aliquo mediocriter bono, qui talibus indigens suffragiis in ipso cōsummationis seculi articulo cùm reliquis migrabit, si saluus fuerit: pro eo non offertur vlterius sacrificium, vel oratio, vel eleemosyna, nec habebat tantæ perfectionis merita, quæ his suffragiis non egerent. Nunquid ergo saluabitur? Existimo eum quasi per ignem transeuntem, saluari meritis & intercessionibus cælestis ecclesiæ: quæ pro fidelibus semper intercedit voto & merito, donec impleatur Christus.

Quomodo Sancti glorificati audiunt preces supplicantium: & quomodo intercedunt pro nobis ad Dominum. F

Hug. de Sacramentis. lib. 2. parte 16. cap. vlt.

Sed fortè quæris, nunquid preces supplicantium Sancti audiunt, & vota postulantium in eorum notitiā perueniunt? Non est incredibile animas Sanctorum, quæ in abscondito facici Dei veri luminis illustratione lætantur, in ipsius contemplatione ea quæ foris aguntur intelligere, quantum vel illis ad gaudium, vel nobis ad auxilium pertinet. Sicut enim angelis, ita & Sanctis qui Deo assistunt, petitiones nostræ innotescunt in verbo Dei quod contemplantur. Vnde &

Tob. 3. d

dicuntur angeli orationes & vota nostra offerre Deo: nō quia eum doceant, vel quia eius voluntatem super eis consulant. Vnde

Vnde Aug. Angelis, qui sunt apud Deum, innotescunt petitiones nostræ, vt quodāmodo eis offerant Deo, & de his cōsulant: & quod Deo iubente implendū esse cognouerint, hoc nobis euidenter vel latenter reportent. Vnde & angelus hominibus ait, Cum oraretis, orationem vestram obtuli Deo. Ad omnia quidem scienda sufficit Deo sua perfectio, habet tamen nuncios, id est, angelos, non qui ei quæ nescit annuncient. Non enim sunt vlla quæ nesciat, sed bonum eorum est de operibus suis eius consulere veritatem: & hoc est quod ei dicuntur nonnulla nunciare, non vt ipse ab eis discat, sed vt ab eo ipsi per Verbum eius sine corporali sono nūcient etiā quod voluerit, ab eo missi ad quos voluerit, totū ab illo per illud Verbum eius audientes, id est, in eius veritate inuenientes quid sibi faciendum, quid, quibus, & quando nūciandum sit. Nam & nos orantes eum non eum doceamus: quia nouit (vt ait Verbum eius) Pater vester quid vobis necessariū sit, priusquàm petatis ab eo. Nec ista ex parte cognouit: sed futura omnia temporalia, atque in eis etiam quid & quando ab illo petituri fueramus: & quos, & de quibus rebus vel exauditurus, vel non exauditurus esset, sine initio antè præsciuit. Non ergo dicitur angelus orationes nostras offerre Deo, quasi Deus tunc nouerit quid velimus & quo indigeamus: quæ omnia antequàm fiant, sicut & postquā facta sunt, nouit: sed quia necesse habet rationalis creatura temporales causas ad æternum veritatem referre, siue petendo quid erga se fiat, siue consulendo quid faciat.

In lib. de Orādo ad Deum. Tobiæ 12. c. Aug. in lib. 15. de Trin. c. 13. Aug. ibi de contrinue. Mat. 6. d Au. in lib. de Gratia noui & veteris Test. Aug. in lib. de Gratia noui. Test. & super illud Plal. 4 c. Gaudete.

Quod dictum est de angelis, attribuit sanctis animabus. G

Si autem angeli à Deo per Verbum eius discunt petitiones nostras, & quid de his implendum sit, & quid non: cur non credamus & animas Sanctorum Dei faciem contemplantium, in eius veritate intelligere preces hominū, & quæ implēda sint vel non? Inde est q̄ Deus dicitur exaudire preces quorundam, non solū quando effectui mancipat, sed etiā quando innotescit curiæ angelorum & sanctarum animatū quid inde futurum sit vel non: & quod cognoscunt in Dei voluntate esse, volunt & ipsi. Adeò enim supernæ voluntati addicti sunt, vt nihil præter eius volūtatē queāt velle, intercedūt ergo ad Deum pro nobis Sancti: & meritò, cū illorum

merita suffragantur nobis: & affectu, dū vota nostra cupiunt impleri, quod tamen non faciunt, nisi in voluntate Dei implenda didicerint. Oramus ergo vt intercedant pro nobis, id est, vt merita eorum nobis suffragentur, & vt ipsi velint bonum nostrum, quia eis volentibus Deus vult, & ita fiet. Ex præmissis constat, quòd cum quibusdam misericordiùs agit Deus, quàm eorum peccata meruerint, scilicet, cum mediocriter malis, qui suffragiis ecclesiæ iuuantur.

SI VALDE MALIS DETVR MITIGATIO PŒNÆ.

Distinct. XLVI. A

De statu & conditione malorum post mortem.

SED quæritur hic de valdè malis, vtrùm & ipsi in aliqua pœnarum mitigatione Dei misericordiā sentiant, vt minùs quàm meruerint, puniantur. Quidam autumāt eos nullam releuationem pœnę habituros: quod confirmant Iacobi authoritate dicentis, Iudicium sine misericordia fiet illi, qui non fecit misericordiam. Aug. etiam ait, Misericordia hic, iudicium in futuro. Idem distinguēs quomodo omnes vię Domini sint misericordia, & veritas, ait, Erga Sanctos omnes viæ Dei misericordia: erga iniquos omnes veritas, quia & in iudicando subuenit, & ita nō deest misericordia: & in miserando id exhibet ꝙ promisit, ne desit veritas, Erga omnes autem quos liberat & cōdemnat, omnes viæ sunt misericordia & veritas: quia vbi non miseretur, vindictę veritas datur. Dicens, vbi non miseretur, dat intelligi aliquid à Deo fieri, vbi ipse non miseretur. Sed his occurrit ꝙ ait Cassiod. super Psal. 50. loquens de misericordia & pietate Dei: Hæ duæ, inquit, res iudicio Dei semper adiunctæ sunt. Ergo & in punitione malorum non est iustitia sine misericordia. Idem de iudicio & misericordia ait, Hæc duo mutua societate sibi iunguntur. In his breuiter omnia opera Dei includit. Aug. quoque respondens illis qui reproborum supplicia finē habitura contendunt, ita illorum repellit opinionem, asserens reprobos perpetuò puniendos, vt eorū supplicia mitigari aliquatenus non neget. Fruſtra, inquit, nōnulli æternam damnandorum pœnam & cruciatus sine intermissione perpetuos humano miserātur affectu, atque ita futurum esse non credūt: non quidem Scripturis aduersando diuinis, sed pro suo motu dura quæque moliendo, & leuiorum flectendo sententiam quæ

Iacob. 2. c
super octonariū 19.
Matth. 5.

Idē Cassio. super Psal. 100.
In Ench.
Contra illos qui asserūt malorū cruciatus terminandos.

quæ putant in eis terribiliùs esse dicta, quā veriùs. Non enim (inquiunt) obliuiscetur misereri Deus, aut continebit in ira sua misericordias suas. Hoc quidem in Psalmo legitur: sed de his intelligitur qui sunt vasa misericordiæ, quia & ipsi non pro meritis suis, sed Deo miserante de miseria liberātur. Aut si hoc ad omnes existimant pertinere, non ideo necesse est vt damnationem opinentur finiri posse eorū, de quibus dictum est: Ibunt hi in supplicium æternum. Nec hoc modo putetur habitura finem fœlicitas eorum. De quibus econtrario dictū est: Iusti autem in vitam æternam. Sed pœnas damnatorum certis temporibus existiment (si hoc his placet) aliquatenus mitigari. Et sic quippè intelligi potest manere ira Dei in illos, id est, ipsa damnatio. Hæc enim vocatur ira Dei, non diuini animi perturbatio: vt in ira sua, id est, manente ira sua, non contineat miserationes suas, nō æterno supplicio finem dando, sed leuamen adhibendo vel interponēdo cruciatibus: quia nec Psalmus ait: Ad finiendam iram suam, vel post iram suam, sed: in ira sua. Quæ si sola esset, alienari à regno Dei, & carere magna multitudine dulcedinis Dei, tam grandis tamen est pœna, vt ei possint nulla tormenta quæ nouimus, comparari: si illa sit æterna, ista autem sit quamlibet multis seculis longa. Manebit ergo sine fine mors perpetua damnatorum: & ipsa omnibus erit communis, sicut manebit communiter omnium vita æterna sanctorum. Ecce ita asserit hic pœnas reproborum non esse finiendas, quod non improbat, si dicatur eorum supplicio aliquod leuamen adhiberi. Vnde non incongruè dici potest, Deum etsi iustè id possit, nō omnino tantum punire malos in futuro quantum meruerunt: sed eis aliquid, quantumcunque mali sint, de pœna relaxare.

Psal. 76.
Rom. 9. c

Mat. 25. c

Determinat præmissas authoritates. D

QVOD ergo dictum est, iudicium sine misericordia fieri illi qui non fecit misericordiam: ita intelligi potest, quod iudicium damnationis fiet illi qui nō fecit misericordiam, pro eo quòd fuit sine misericordia. Vel fiet iudicium ei sine misericordia liberante & saluante: qui tamen in aliqua pœnæ alleuiatione misericordiam Dei sentiet. Ita cùm dicitur: Misericordia hic, iudicium in futuro: non negatur quin in futuro sit misericordiæ effectus: & in electis qui per misericordiam ab omni miseria liberabūtur, & in reprobis, qui minùs quàm

meruerint cruciabuntur. Sed hoc non sine causa dicitur fieri Dei misericordia, & iudicium in futuro: quia & hic multis modis miseretur Deus, quibus non miserebitur tunc. Vocat enim Deus nunc peccatores & iustificat, quod tunc non faciet: & tunc reddens singulis secundùm merita sua, manifestè iudicabit, qui nunc occultè iudicat. Cuius occultum iudicium (vt ait Augustinus) intelligitur pœna qua quisque vel exercetur ad purgationem, vel admonetur ad conuersionem, vel si contemnit, excæcatur ad damnationem. Occultum ergo iudicium Dei pœna dicitur: quia iudicat purgando, conuertendo, vel excæcando. Iudicia quoque Dei interdum appellantur dispensationes eius de omnibus rebus. Vnde, Quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, & : Iudicia eius abyssus multa. Iudicium autem quo in futuro iudicabit, intelligitur sententia iudicis, qua ventilabitur area, id est, diuidentur localiter boni à malis ministerio Angelorum: & isti in vitam ducentur, illi in supplicium mittentur, qui nunc simul mixti sunt.

Lucæ 5. c

De occulto iudicio Dei.

Sup Psa. 8. Rom. 11. d Psal. 35.

De sententia iudicis. Mat. 25. c

c

De iustitia & misericordia Dei.

Sed quomodo iustitiam Dei & pietatem, id est, misericordiam suprà Cassiodorus duas esse res dixit, quæ semper adiunctæ sunt iudicio Dei: Iustitia enim Dei & misericordia non duæ res sunt, sed vna res, id est, vna diuina essentia est, hoc suprà pluribus authoritatibus ostensum est. Quia nó est Deo aliud esse misericordem, quam misericordiam: nec iustum, quàm iustitiam, sed idem prorsus. Nec aliud est ei esse misericordem quam iustum, vel misericordiam, quam iustitiam, sed omnino idem: quia non denominatiuè, sed essentialiter hæc de Deo dicuntur. Cur ergo dicit scriptura de operibus Dei, quædam esse misericordiæ, quædam iustitiæ? Si enim iustitia Dei, misericordia est: quæcunq; sunt opera misericordiæ, esse videntur iustitiæ, & econuersò. His responderi potest sic, illis locutionibus quibus huiusmodi operum fiunt distinctiones, vt alia misericordiæ, alia iustitiæ, alia bonitati attribuantur: non diuersitas subiacentis, id est, rei hic vocabulis significatæ exprimitur, sed varietas sensuum & affectuum in creaturis monstratur. Cùm enim dicitur Deus iustus vel iustitia essentia diuina prædicatur: & etiam quòd ipse sit distributor, & iudex meritorum intelligi datur. Ita & cùm

De operibus iustitiæ & misericordiæ & bonitatis Dei. Responsio.

cùm dicitur misericors, essentia diuina prædicatur: & insuper quòd ipse sit miserorum liberator intelligi datur. Similiter cùm dicitur bonus, essentia diuina prædicatur. Et cum dicitur Deus, & insuper author omnium bonorum ostenditur. Ita & cùm dicitur Deus, essentia diuina prędicatur, & ipse timendus ostenditur. Inde ergo quædam opera misericordiæ, quædam iustitiæ dicuntur: non quin diuina essentia hæc & illa operetur, & quin hæc & illa sint opera diuinæ essentiæ, quæ dicitur misericordia & iustitia, sed quia quædam sunt quibus ostenditur iudex & æquus distributor, quædam quibus ostenditur miserator. Misericors enim dicitur in natura, miserator in exhibitione. Et in quibusdam operibus dicitur effectus esse misericordiæ, in quibusdam effectus iustitiæ: non quòd aliud efficiat iustitia, aliud misericordia Dei, si rei essentiam referas, sed quia ex quibusdam effectibus intelligitur iudex, ex quibusdam miserator, vel (vt quibusdam placet) iustus & misericors. Sed secùdùm hoc occurrit quæstio, quomodo ex aliis ostẽdatur iustus, & ex aliis misericors, cùm sit idem ei esse iustum & esse misericordem. Si enim secundùm eandem rationem dicitur iustus & misericors, ex eo opere quo intelligitur iustus, intelligitur misericors, & econuerso. Sed dixi suprà, quia cum dicitur Deus iustus & misericors: ita eadẽ diuina essentia significatur, & secundùm eam idem prædicatur, vt etiam quædam diuersa intelligantur. Intelligimus enim per hoc eum esse miseratorem & iustum iudicem. Quod euidenter Orige. ostendit dicens: Omnia quæ Dei sunt, Christus est. Ipse sapientia eius, ipse fortitudo, iustitia, sanctitas, ipse prudentia, ipse veritas. Sed cùm vnum sit in subiacenti pro varietate sensuum, diuersis nuncupatur vocabulis. Aliud enim significat sapientia, aliud iustitia. Quando enim sapientia dicitur, disciplinis te diuinarum humanarumque rerum instruere intelligitur. Quando iustitia, distributor vel iudex meritorum insinuatur. Ita & prudentia cùm dicitur, doctor, & demonstrator bonarum vel malarum rerum, vel neutrarum intelligitur.

Super Hieremiam c. 10. super illud: Qui fecit terram in for.

Authoritatibus probat quædam iustitiæ, alia misericordiæ, alia bonitati attribui. D

Quod autem quædam opera misericordiæ, quædam iustitiæ, quædam bonitati attribuantur, in scripturis facilè est reperire.

reperire. Et de misericordia quidem, & iustitia manifestum est, de bonitate verò & misericordia amplius latet. Sed Augustinus docet illa opera propriè ad misericordiam pertinere quibus aliqui à miseria liberantur. Ad bonitatem verò non solum illa, sed facturam & gubernationem naturalium, ita dicens: Ad misericordiam pertinet, quòd à peccatis mundat & de miseria liberat: ad bonitatem verò, quòd cælum & terram & omnia valde bona creauit vt essent. Idem: Cæli nō indigent misericordia, vbi nulla est miseria: & in terra hominis abundat miseria, & superabundat Dei misericordia. Miseria ergo hominis & misericordia Dei plena est terra, non cæli, qui non indigent misericordia, indigent tamen regente Domino. Omnia enim indigent Domino, & misera & fœlicia, quia sine illo miser non subleuatur, fœlix non regitur. Item alibi: Misericordia est erga miseros, bonitas erga quoslibet. Interdum tamen misericordia largè accipitur, vt bonitas.

Super Psal.135.

Idem super Psal. 32.

Idem super illud: Secundum misericordiam tuā memento mei.

Quando vniuersæ viæ Domino dicantur misericordia & veritas. 5

POST hæc considerari oportet ex quo sensu vniuersæ viæ Domini dicantur misericordia & veritas. Hoc multiplicem recipit expositionem. Vniuersæ enim viæ Domini misericordia & veritas quibus ad nos venit, vt ait Augustinus super Psal. intelliguntur duo aduentus. Primus, in quo manifestam & multiplicem misericordiam nobis exhibuit: & secundus in quo requirendo merita, iustitiam exhibebit. Vniuersæ etiā viæ Domini, id est, quibus ad Dominum ascendimus, sunt iustitia, qua à malo declinamus: & misericordia qua bonum facimus. In his enim duobus omne bonum meritum includitur. Sed cum superiùs Cassio. dixerit, in his duobus omnia opera Dei includi, meritò quæri potest, an in omni opere Domini hæc duo mutuò sibi iungantur. Quibusdam placuit nō in omni opere Domini hæc duo concurrere, secundùm effectum dico: nam secundùm essentiam non diuiditur misericordia à iustitia, sed vnum est. Verùm secundùm effectum non in omni opere Domini dicūt esse misericordiam & iustitiam: sed in quibusdam fatentur tantùm misericordiam, in aliis iustitiam, atque in aliis misericordiam & iustitiam. Fatentur tamen Dominum omnia quæ fecit misericorditer agere & iustè, referentes rationem dicti ad Dei voluntatem, quæ

Psal.24.

Ad Psal. 100.

quæ iustitia est, & misericordia: non ad effectus misericordię & iustitiæ, qui sunt in rebus. Aliis autem videtur, quod sicut dicitur Deus omnia opera sua iustè facere & misericorditer: ita concedendum sit in omni opere Dei iustitiam, esse & misericordiam, id est, clementiam, secundùm effectum vel signum, quia nullum opus Dei est, in quo non sit effectus vel signum æquitatis & clementiæ, siue occultæ, siue apertæ. Aliquando enim manifesta est clementia siue benignitas, & occulta æquitas, aliquando econuersò.

DE SENTENTIA IVDICII.

Distinct. XLVII. A

SOLET etiam quæri, qualiter dabitur iudicij sententia. Sed non est perspicuum id explicare. Non enim scriptura aperte definit an voce illa proferantur: Venite benedicti: &, Ite maledicti: an virtute iudicis ita fiet, conscientiis singulorum attestantibus, vt modò dicitur futurum, vt iudicis potentiæ effectus ipsius dictione significetur. Illa etiam: Esurisis, & non dedistis mihi manducare, & huiusmodi, magis conscientiis exprimenda plurimi putant quàm verbis: quia Apostolus in momento & in ictu oculi mysterium conuiuādum credidit. Sed illud ad resurrectionis statum tantùm referunt, non ad iudicium: qui aliis iudicij sententiam, & malorum increpationes, & bonorū præmia verbis exprimenda asserunt.

De iudicio extremo quantum ad modum secundum quem dabitur.

Mat.25.d

Ibidem.

1.Co.15.g

Quod iudicabunt sancti, & quomodo. B

NON autem solus Christus iudicabit, sed & sancti cum eo iudicabunt nationes. Ipse enim Apostolis ait: Sedebitis & vos super duodecim sedes, iudicātes duodecim tribus Israël. Nec est putandum quòd duodecim Apostolis tantùm hoc promiserit Christus. Vbi enim sedebit Paulus, qui plus omnibus laborauit, si non ibi sedebunt nisi duodecim? Per duodecim ergo sedes perfectio tribunalis, id est, vniuersitas iudicantiū intelligitur, scilicet omnes perfecti, qui relictis omnibus secuti sunt Christum. Per duodecim tribus vniuersitas iudicandorum. Iudicabunt verò eos sancti, non modò cooperatione, sed etiam authoritate & potestate. Vnde, Gladij ancipites in manibus eorum, id est, sententia de bonis & malis in potestate eorum. Si verò quæritur, quæ erit eorum potestas vel authoritas in iudicando. Puto non antè posse sciri, quàm videatur, nisi diuina reuelatione quis didicerit.

Sap.3.b

Mat.19.d

De duodecim sedibus.

1.Co.15.b

Mat.19.b

Mar.10.d

Psal.149.

De

De ordinibus eorum qui iudicandi erunt. C

Super Iob libro 26. cap.24. ERVNT autem quatuor ordines in iudicio. Duæ quippe sunt partes, electorum scilicet & reproborum, vt Gregorius in Moralibus ait: Sed boni ordines eisdem singulis partibus continentur. Alij enim iudicantur, & pereunt, alij non iudicantur,& pereunt. Alij iudicantur,& regnant: alij non iudicantur, & regnant. Iudicantur & pereunt, quibus dominica inclamatione dicetur: Esuriui, & non dedistis mihi manducare,&c. Non iudicantur & pereunt, quibus Dominus ait: Qui non credit, iam iudicatus est. Eorum enim damnatio toti Ecclesiæ nota est & certa:& ideo dicuntur tunc non iudicari,quia ad conspectum districti iudicis cum aperta damnatione suæ infidelitatis accedent. Qui verò professionem fidei sine operibus habent, iudicabuntur & peribunt, id est, redarguentur vt pereant. Qui verò nec fidei sacramenta tenuerunt, increpationem iudicis in se fieri non audient: quia infidelitatis suæ tenebris præiudicati,eius quem despexerãt inuectione redargui non merentur. Illi autem saltem verba iudicis audient, qui eius fidem saltem verbo tenuerunt. Illi autem in dãnatione sua æterni iudicis nec verba percipient, qui eius reuerentiam nec verbotenus seruare voluerunt:& ideo illi iudicandi,sed isti non iudicandi dicũtur. Ex electorum verò parte alij iudicantur & regnant, scilicet qui vitæ maculas lachrymis tergunt, & eleemosynarum superinductione operiunt:quibus iudex veniens in dextera consistentibus dicet:Esuriui,& dedi.mi.man. Alij autem non iudicantur & regnant, qui etiam præcepta legis perfectione virtutum transcendunt: quia non hoc solùm quod lex præcipit implere contenti sunt,sed & quod ad perfectionem consulitur, implere studeant. De quibus Propheta ait: Dominus ad iudicium veniet cum senatoribus populi sui. Et Salomon de Ecclesiæ sponso loquens ait:Nobilis in portis vir eius quando sederit cum senatoribus terræ.Et Iob ait:Non saluat impios, & pauperibus iudicium tribuit. Hi ergo rectè sub generali iudicio nõ tenentur, sed iudices veniunt:quia & præcepta generaliavi uendo vicerunt, & omnibus relictis Christum secuti sunt. Rectè pauperibus iudiciũ tribuit:qui quanto huic mundo magna humilitate despecti sunt, tanto tunc maiori culmine potestatis excrescẽt. De talibus dicitur: Qui vicerit

Mat.25.c

Ioan.3.c

Iacob.2.b

Mat.25.c

Esai.3.c

Prou.vlt.c

Iob 36.a

vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo: sicut & ego vici, & sedi cum patre meo in throno eius. Vincens Dominus cum patre, in throno sedit:quia post passionis certamen & resurrectionis palmam, quòd patri esset æqualis omnibus claruit. Nobis verò in throno filij sedere,est ex eiusdem filij potestate iudicare. Quia enim iudicandi principatum ex eius virtute percipimus, quasi in throno eius residemus. Ex his apparet quòd etiam perfectiores sancti cum Christo iudicabunt potestate:& quare quidam dicuntur iudicandi, alij non iudicandi.

Apocal.3.

Gregor.

De ordine iudicij & ministerio Angelorum. D

CVM autem in Euangelio legatur, quòd Dominus mittet Angelos suos,qui colligent de regno eius omnia scandala,& mittent iniquos in caminum ignis. Et item: Exibunt Angeli, & separabunt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis. Et iterum: Mittet Angelos suos cum tuba,& congregabunt electos à quatuor ventis.Et Propheta dicit:Congregate illi sanctos eius. Ministerio Angelorũ illa impleri dubitandum non est. Domino enim veniente ad iudicium,præcedet ante eum ignis,quo cõburetur facies mundi huius:& peribit cælum & terra,non secundum substantiã, sed secundum speciem quæ immutabitur: cælum quidem æthereum,non æthereum. Tantùm enim ascendet ignis in iudicio,quantùm ascenderũt aquæ in diluuio Ille autem ignis malis qui reperti fuerint viui, erit consumptio: bonis verò, non,vt ait August. Hoc erit incendium mundi sanctis, quod fuit caminus tribus pueris In quibus si aliquid purgandum fuerit,per illum ignem purgabitur. Aliis verò nullam ingeret molestiam. Purgato verò per ignem mundo, & ad iudicium veniente Domino emittetur vox illa magna,qua resurgent omnes mortui:& tunc ministerio Angelorum ventilabitur area, quia boni congregabuntur ibi de quatuor partibus mundi Angelico ministerio: quò & rapientur obuiam Christo in aëra,reprobis in terra quam dilexerunt remanentibus.Et tunc præconia illa bonorũ (Esuriui,& dedistis mihi manducare, & increpationes illæ malorum: Esuriui, & non dedistis mihi mand. &c.) proferentur vel sono vocali, vel alio modo. Denique proferetur sentẽtia super vtrosque. Venite benedicti:&,Ite maledicti,&c. Et ministerio Angelorum virtutes

Mat.13.f

Marc.24.

Psal.49.

Simile.

De ciuita. Dei, libr. 20.c.16.

Matth.3.c

Luc. 3.d

1.Thes.4.d

Matt.23.c

Mat.25.g

Ibidem 13.

virtute Dei cooperante, mittentur mali in caminum ignis, hoc est, in infernum.

Si post iudicium dæmones præerunt hominibus ad puniendum. f

Et solet quæri, vtrùm in inferno malis ad puniendum præsint dæmones post iudicium, quos carnifices tortoréſque animarum Scriptura appellat. Apostolus dicit, quòd Christus
1. Cor. 15. tunc euacuabit omnem principatum, & potestatem, & virtutem. Dum enim durat mundus, angeli angelis, dæmones dæmonibus, homines hominibus præsunt. Sed omnibus collectis, iam omnis prælatio cessabit. Hinc quidam putant post iudicium dæmones non habere potestatem cruciandi homines, sicut modò. Sed vt dæmones virtute Dei cruciari sine creaturæ ministerio asserunt, sic reprobos homines ibi non per operationem dæmonum, sed virtute diuina tantùm æternis subijci cruciatibus. Præmissa tamen authoritas non id cogit sentire: quæ etsi asserat tunc nec dæmones dæmonibus, nec homines hominibus præesse, non definit tamen an dæmones præsint hominibus ad torquendum. Vnde quibusdam videtur eos sic extare hominibus tortores in pœna, sicut extiterunt incentores in culpa.

DE FORMA IVDICIS.

Distinct. XLVIII. a

De forma & potestate iudicis. Solet etiam quæri in qua forma Christus iudicabit. In forma vtique serui iudicabit: quę omnibus in iudicio apparebit, vt videant mali in quem pupugerunt. Diuinitatem verò eius mali non videbunt: Vnde Esaias: Tollatur impius,
Esai. 26. b ne videat gloriam Dei. Humanitatem videbunt, vt timeant: diuinitatem verò non, ne gaudeāt. Diuinitas enim sine gaudio videri non potest.
Secundum 70. b

Qualis apparebit tunc in forma serui. c

Sed cùm in forma humana constet eum apparituru, quæritur an in forma illa glorioſa appareat, ſicut verè eſt, an in forma qualis in paſſione extitit. Quidam putant à ma-
Zach. 12. lis talem videri, qualem crucifixerunt, id eſt, infirmum: quia dicit Scriptura, vt videant in quem pupugerunt. Sed apertè Auguſtinus dicit formam ſerui glorificatam à bonis
Super Io. & malis tunc videri: ſic, Cùm in forma ſerui glorificata iudicantem viderint boni & mali, tolletur impius, vt non videat claritatem Dei de qua Deus eſt: quam ſoli mundo corde videbunt, quod erit eis vita æterna. Forma ergo humana in Chriſto glorificata videbitur à cunctis: vnde Chriſtus dicetur iudicaturus, quia filius hominis eſt. Ita enim legitur in Euangelio Ioannis, Et poteſtatem dedit eis iudicium facere: quia filius hominis eſt. Nō quòd ipſe ex virtute hominis ſit iudicaturus, vel quòd ipſe ſolus ſine patre & ſpiritu ſancto ſit iudicium facturus: ſed quia ipſe ſolus in forma ſerui iudicans, bonis & malis videbitur. Cùm ergo pater non iudicat quenquam, ſed omne iudicium dedit filio: nō ita eſt intelligendum, quaſi filius ſolus iudicet, & non pater, ſed quia forma filij humana cunctis in iudicio apparebit, non in forma infirma, ſed glorioſa. Iudicabit autem ex virtute diuinitatis, nō ſine patre & ſpiritu ſancto, & apparebit terribilis impiis, & mitis iuſtis. Erit enim terror malis, & lumen iuſtis.

& Trac. de Tri. lib. 1. ca. 3. 16. & 17. *Quare Christus dicitur iudicaturus.* *Ioan. 5. a*

Quare secundùm formam serui dicitur Christus suscitaturus corpora. c

Et sicut dicitur Christus secundùm formam serui iudicaturus, propter causam præmissam: ita etiam dicitur suscitaturus corpora mortuorum, secundum humanitatem, cùm tamen virtute diuinitatis sit suscitaturus, non humanitatis. sed hac ratione illud dicitur, quia in humanitate suscepit quod est causa nostræ resurrectionis, id est, passionē & resurrectionem. Ideo ei ascribitur secundum hominem suscitatio mortuorum. Vnde Aug. Per verbum filium Dei fit animarū resurrectio. Per Verbum factum in carne filium hominis fit corporum resurrectio. Item, Iudicat & suscitat corpora non pater, sed filius secundum dispensationem humanitatis: in qua minor patre est Christus. In eo quòd est filius Dei, est vita quæ viuificat animas: in eo quòd est filius hominis, iudex. Ecce secundum formam humanitatis dicitur suscitaturus corpora, & iudicaturus Iudicaturus autem, quia illa forma cunctis in iudicio apparebit: & suscitaturus, quia in eadē forma meritum & causam resurrectionis nostræ suscepit. Et quia secundum eandem formam vocem dabit, qua mortui de monumentis resurgent & procedent. Secundum q̄p Deus

Ioan. 5. c *Super Ioan. Tract. 23. ibidem.*

est, viuificat animas, non pater tantum: quia non tantùm pater vita est, sed & filius cum eo, & spiritus sanctus eadem vita est, quæ pertinet ad animam, non ad corpus. Corpus enim non sentit vitam sapientiæ, sed anima quæ illuminatur à lumine æterno. Licet ergo Christus potentia diuinitatis viuificet animas, & suscitet corpora, & iudicet: non otiosè tamen & præter rationem ei secundùm formam Dei tribuitur viuificatio animarum, & secundùm formam serui iudicium, & resuscitatio corporum.

De loco iudicij.

Ioel. 3. a PVTANT quidam Dominum descensurum in vallem Iosaphat in iudicio: eò quòd ipse per Iohelem propheta sic loquitur, Congregabo omnes gentes, & deducam eas in vallem Iosaphat, & disceptabo ibi cum eis. In cuius capituli expositione ita reperi. Hoc quidam pueriliter intelligũt, quòd in vallem quæ est in latere montis Olueti, descensurus sit Dominus ad iudicium, quod friuolum est. Quia non in terra, *Matt. 24. c* sed in spatio huius aëris sedebit contra locum montis Olueti, ex quo ascendit. Et sicut Ioannes Chrysost. dicit, angeli deferent ante eum signum crucis: vnde in Euangelio Veritas dicit, Et tunc apparebit signum filij hominis, &c. Iosaphat autem interpretatur iudicium Domini. In vallem ergo Iosaphat, id est, iudicij Domini congregabuntur omnes *1. Thes. 3.* impij. Iusti verò non descendent in vallem iudicij, id est, damnationem: sed in nubibus eleuabuntur obuiam Christo.

De qualitate luminarium, & temporis post iudicium.

Luc. 21. c VENIENTE autem ad iudicium Domino in fortitudine & potestate magna, sol & luna dicuntur obscurari: non *Mat. 24. c* sui luminis priuatione, sed superueniente maioris luminis claritate. Virtutes quoque cælorum, id est, angeli dicuntur moueri: nõ metu damnationis, vel aliqua perturbatione pauoris, sed quadam admiratione eorum quæ viderint. Vnde *Iob. 26. c* Iob Columnæ cœli pauent aduentum eius. Ante diem verò *Iohel. 2. g* iudicij sol & luna eclipsim patientur, sicut Iohel testatur dicens, Sol conuertetur in tenebras, & luna in sanguinem, antequam veniat dies Domini magnus & horribilis. Magnus verò dicitur propter magna quæ ibi fient. Cùm autem tactus fuerit cœlum nouum & terra noua, tunc erit lux lunæ sicut *Esa. 30. f* lux Solis, testante Esaïa, Et erit lux Solis septempliciter, id est, sicut lux septem dierum: quia quantùm luxit sol in pri-

ma conditione septem dierum ante peccatum primi hominis, tantùm lucebit post iudicium. Minorata enim fuit lux Solis & Lunæ aliorumque syderum per peccatum primi hominis, sed tunc recipiet sol mercedem sui laboris, quia septempliciter lucebit: & tunc non erit vicissitudo diei & noctis, sed tantùm dies. Vnde Zacharias, Et erit dies vna quæ *Zac. 14. b* nota est Domino, non dies neque nox: & in tempore vespere erit lux: quia tunc non erit varietas diei & noctis quæ *Esa. 60. d* modò est, sed continua dies & lux. Esaïas tamen videtur dicere, quod tunc non luceat sol vel luna, loquens congregationi Sanctorum: Non erit ibi, inquit, amplius sol ad lucendum per diem, nec splendor lunæ illuminabit te: sed erit tibi Dominus in lucem sempiternam. Sed his verbis non negat solem & lunam tunc lucere, sed significat his qui tunc erunt in æterna beatitudine, nullum lucis vsum præstare. Quia vt *Hieron.* dicit Hieron. super eundem locum, Cœli & terræ, Solis atque *lib. 10.* Lunæ nobis cessabit officium, & erit ipse Dominus lumen eis in perpetuum. Potest etiam intelligi illud Esaïæ ea ratione dictum, quia sol & luna tunc non habebunt ortum & occasum sicut nunc. Vnde Isido. illud Esaïæ quasi exponens, ait: Post iudicium sol laboris sui mercedem suscipiet. Vnde Propheta, Lucebit septempliciter, & non veniet ad occasum, nec sol nec luna: sed in ordine quo creati sunt stabunt, ne impij in tormentis sub terra positi, fruãtur luce eorum. Vnde Abacuc, Sol & luna steterunt in ordine suo. Ecce apertè docet solem & lunam tunc lucere, sed stabiliter permanere: vbi etiam significat infernum esse sub terra. Si verò quæritur quis sit vsus lucis solis & lunæ, tũc fateor me ignorare, quia in Scripturis non memini me legisse.

De ordine creaturarum. 1. cap. 25. Esa 30. f Abac. 3. c

DE DIFFERENTIA MANSIONVM in cœlo & in inferno.

Distinct. XLIX. A

De statu & conditione bonorum post iudicium.

POST resurrectionem verò facto vniuerso impletoque iudicio, suos fines habebunt ciuitates duæ: vna Christi, alia diaboli, vna bonorum, altera malorum: vtraque tamen angelorum & hominum. Istis voluntas, illis facultas nõ po-

Augustin. in Enchir. cap. 111. terit esse peccandi, vel vlla cõditio moriendi. Istis in æterna vita fœliciter viuentibus, illis infœliciter in æterna morte sine moriendi potestate durantibus: quoniam vtrique sine fine Sed in beatitudine isti, alius alio præstabilius: in miseria verò illi alius alio tolerabilius permanebunt. Ex his apparet quòd sicut boni differenter glorificabuntur, alij magis, alij minùs: ita & mali differenter in inferno punientur. Sicut *Ioan. 14. a* enim in domo patris, id est, in regno cœlorum mansiones multæ sunt, id est, præmiorum differentiæ: ita & in gehenna diuersæ sunt mansiones, id est, suppliciorum differentiæ. *Ioã. Chry. Matt. 20.* Omnes tamen æternam pœnam patientur, sicut omnes electi eundem habebunt denarium, quem paterfamilias dedit omnibus qui operati sunt in vinea. Nomine denarij aliquid omnibus electis commune intelligitur, scilicet, vita æterna, Deus ipse quo omnes fruentur, sed impariter. Nam sicut erit differens clarificatio corporum, ita differens gloria erit animarum. Stella enim à stella, id est, electus ab electo differt in *1. Cor. 15. c* claritate mentis & corporis. Alij enim aliis vicinius claritatemque Dei speciem contemplabuntur: & ipsa contemplandi differentia diuersitas mansionum vocatur. Domus ergo est vna, id est, denarius est vnus: sed diuersitas est ibi mansionum, id est, differentia claritatis: quia vnum est summum *Matt. 20.* bonum beatitudo & vita omnium, id est, Deus ipse. Hoc bono omnes electi perfruentur, sed alij aliis plenius. Perfruentur autem videndo per speciem, non per speculum in ænigmate. Habere ergo vitam, est videre vitam, id est, cognoscere Deum in specie. Vnde veritas ait in Euangelio, Hæc est *1. Co. 14. d* *Ioan. 14. a* vita æterna, vt cognoscant te verum Deum, & quem misisti Iesum Christum: esse vnum & solum verum Deum, hoc est, habere vitam, id est, cognoscere te, non est ipsa cognitio, quæ tu es, sed per cognitionem habere bonum, quod tu es, id est, vita.

Si omnes homines volunt esse beati.

Cap. 4. SOLET etiam quæri de beatitudine, vtrùm eam omnes velint, & sciant quæ sit vera beatitudo. De hoc Aug. in li. 13. de Trin. ita disserit. Mirum est cùm capescendæ retinendæque beatitudinis voluntas vna sit omnium, vnde tanta existat de ipsa beatitudine rursus diuersitas voluntatum: non quòd eam

eam aliquis nolit, sed quòd non omnes eam norint. Si enim eam omnes nosceret, non ab aliis putaretur esse in virtute animi, ab aliis in voluptate corporis, ab aliis atque aliis alibi atque alibi. Quomodo ergo omnes amant quod non omnes sciunt? Quis potest amare quod nescit, sicut suprà disputaui? Cur ergo beatitudo amatur ab omnibus, nec tamen sci- *Ibidem paulò post.* tur ab omnibus? An fortè sciunt omnes quæ ipsa sit, sed non omnes sciunt vbi sit, & inde contentio est? An fortè falsum est quod pro verò posuimus, beatæ viuere omnes homines velle? Si enim beatæ viuere est (verbi gratia) secundùm animi virtutem viuere: quomodo beatæ viuere vult, qui hoc non vult? Nónne veriùs dixerimus, Homo ille non vult beatæ viuere, quia non vult secũdum virtutem viuere: quod solum est beatæ viuere? Non ergo omnes beatè viuere vo- *Cicero in Hortẽsio.* lunt, imò pauci hoc volunt: si non est beatę viuere, nisi secũdùm virtutem animi viuere, quod multi nolunt, itáne falsum erit, vnde nec ipse Cicero dubitauit? Ait enim, Beati certè omnes esse volumus. Absit vt hoc falsum esse dicamus. Quid ergo? An dicendum est, etiam si nihil aliud sit beatæ viuere, quàm secundum virtutem animi viuere: tamen & qui hoc non vult, beatæ viuere vult? Nimis quidem hoc videtur absurdum. Tale enim est ac si dicamus: qui non vult beatæ *Ibid. ca. 5. in prin. c.* viuere, vult beatæ viuere. Istam repugnantiam quis audiat? quis ferat? & tamen ad hanc contrudit necessitas. Si omnes beatæ viuere velle verum est, & non omnes volunt sic viuere: quomodo solùm viuitur beatæ? An illud ab his angustiis poterit eos eruere, si dicamus nihil aliud esse beatæ viuere, nisi viuere secundùm delectationem suam: & ideo falsum non esse quòd omnes beatæ viuere velint, quia omnes ita volunt vt quemque delectat? Sed id quidem falsum est. Velle enim quod non deceat, est esse miserrimum. Nec tam miserum est non adipisci quod velis, quàm adipisci velle quod non oporteat. Quis ita cæcus sit, vt dicat aliquem ideo beatum, quia viuit vt vult, cùm profectò etsi miser esset, minùs tamen esset, si nihil eorum quæ perperam voluisset, habere potuisset? Mala enim voluntate vel sola miser quisque efficitur: sed miserior, cùm desiderium malæ voluntatis impletur. Quapropter quoniam verum est quòd omnes homines esse beati velint, ídque ardentissimo amore appetant, & propter hoc cætera quæcunque appetant: nec quisquam potest

amare, quod omnino quid vel quale sit nescit, nec potest nescire, quid sit, quod se velle scit: sequitur vt omnes beatam vitam sciant. Omnes autem beati habent quod volunt, quauis non omnes qui habent quod volunt continuò sint beati. Continuò autem miseri sunt, qui vel non habent quod volunt, vel id habent quod non rectè volunt. Beatus ergo non est nisi qui & habet omnia quæ vult, & nihil vult male. Ille quippè beatæ viuit, qui viuit vt vult, nec malè aliquid vult. Cùm ergo ex his duobus constet beata vita, licet in malis sit aliquis bonus, non tamen nisi finitis omnibus malis est beatus. Cùm ergo ex hac vita, qui in his miseriis fidelis & bonus est, venerit ad beatam vitam: tunc erit verè, quod nùc nullo modo esse potest, vt sic homo viuat quomodo vult. Non enim ibi volet malè viuere, aut volet aliquid quod deerit, aut deerit aliquid quod voluerit. Quicquid amabitur aderit, nec desiderabitur quod non aderit. Et omne quod ibi erit, bonum erit, & summus Deus, summum bonum erit: & quod est omnino beatissimum, ita semper fore certum erit. Beatos autem esse se velle omnium hominum est. Beatos se esse velle omnes in corde suo vident; nec tamen omnium est fides, qua ad beatitudinem peruenitur.

Qvis sit beatus. ca. 3. eiusdem. c. 7. eiusdem.

Si quid de Deo cognoscit aliquis, quod ibi non intelligant omnes. C

SOLET etiam quæri, vtrùm aliquid de Deo cognoscat aliquis magis meritus, vt Petrus: quod nõ cognoscat aliquis minùs meritus, vt Linus. Pluribus videtur quòd omnia de Deo ad beatitudinem spectantia omnes communiter electi cognoscant, sed differenter. Nihil enim in Deo noscibile maius dignius̃que videtur, quàm eum intelligere trinum & vnum. Hoc autem omnes tunc per speciem cognoscent. Vnde sequitur, vt non sit aliquid beatitudini pertinens incognitum alicui beatorum. Omnes ergo cũcta illa videbunt quorum cognitio seruit beatitudini: sed in modo viuendi differrent. Alius enim alio magis, alius alio minùs fulgebit.

1. Cor. 15.

De paritate gaudij. D

SOLET etiam quæri, an in gaudio dispares sint, sicut in claritate cognitionis differunt. De hoc Augustinus ait, multæ mansiones in vna domo erunt, scilicet, variæ præmiorum dignitates: sed vbi Deus erit omnia in omnibus, erit etiam in dispari claritate per gaudium: vt quod habebunt singuli, commune sit omnibus: quia etiam gloria capitis omnium erit per vinculum charitatis. Ex his datur intelligi, quòd per gaudium omnes habebunt, etsi disparem, cognitionis claritatem: quia per claritatem quæ in singulis erit perfecta, tantum quisque gaudebit de bono alterius, quantum gaudebit de in seipso habere. Sed si par erit cunctorum gaudium, videtur quòd par sit omnium beatitudo: quod constat omnino non esse. Ad quod dici potest, quòd beatitudo par esset si ita esset par gaudium, vt etiam par esset cognitio: sed quia hoc non erit, non faciet paritas gaudij paritatem beatitudinis. Potest etiam accipi par gaudium, vt non referatur paritas ad intentionem affectionis gaudentium, sed ad vniuersitatem eorum de quibus lætabitur: quia de omni re vnde gaudebit vnus, gaudebunt omnes.

In libro de Ciuit. Dei in lib. de Virg. c. 26.

Si maior sit beatitudo Sanctorum post iudicium. E

POST hoc quæri solet, si beatitudo Sanctorum maior futura post iudicium quàm interim. Sine omni scrupulo credendum est eos habituros maiorem gloriam post iudicium, quàm antè: quia & maius erit gaudium eorum, vt suprà testatus est Aug. & amplior erit eorum cognitio. Vnde Hier. peracto iudicio ampliorem gloriam suæ charitatis Deus demonstrabit electis. Si quem mouet quid opus sit spiritibus defunctorum corpora sua in resurrectione recipere, si eis potest sine corporibus summa beatitudo præberi: difficilis quæstio est, nec potest à nobis perfectè definiri. Sed tamen dubium non est, & raptam à carnis sensibus hominis mentem & post mortem ipsa carne deposita nõ sic videre posse incõmutabilem substantiã, id est, Deum sicut sancti angeli vidét, sine alia latẽtiori causa: sine ideo quia ineſt ei naturalis quidam appetitus corpus administrandi quo retardatur quodãmodo, ne tota intentione pergat in illud summum cœlum donec ille appetitus tonquiescat. Porrò si tale sit corpus, cuius sit difficilis & grauis administratio sicut hæc caro quæ corrũpitur: multò magis auertitur mẽs ab illa visione sumi

Super Oseæ 26. superillud, Viuificabit nos post tres dies. Super Gen. ad lib. 21. cap 33.

cœli. Proinde cùm hoc corpus iam nõ animale, sed spirituale receperit æquata angelis, habebit perfectum naturæ suæ modum obediens & imperans, vinificata, & viuificans, tam ineffabili facilitate, vt sit ei gloriæ, quod fuit sarcinæ. 1.Co. 15.f

SI MALI IN INFERNO PECCABVNT.

Distinct. L. A

De statu & conditione dãnatorũ & malorum post iudicium & quantũ ad rationẽ & voluntatem. Enchir. cap. 111. Soluit secundum diuersos, in libr. de fid. ad Pet. c. 3.26.

HIc oritur quæstio ex præmissis ducẽs originem. Supra enim Aug. loquens de malis in inferno damnatis & bonis in cœlo glorificatis, dixit quòd nec bonis voluntas, nec malis facultas esse peccandi poterit. Et de bonis quidẽ constat, sed de malis à quibus voluntatem malam nõ remouet, quæritur quomodo sit verũ eos non posse peccare: imò quomodo verum sit eos nõ peccare, cùm malam habeant voluntatem. Quidam autumant illam voluntatem non esse peccatum, sed supplicium tantum. Alij verò peccatum esse fatentur, sed per illud eos non mereri aliquam pœnam: quia non est ibi locus merendi. Illud ergo peccatum dicunt non esse meritum supplicij, sed supplicium mali meriti, quod in hac vita præcessit. De hoc autẽ Aug. ita dicit, Tempus acquirendi vitam æternã in hac tantum vita Deus hominibus dedit, vbi voluit etiam pœnitentiam esse fructuosam. Ideo hic pœnitentia fructuosa est, quia potest hic homo deposita nequitia bene viuere, & mutata voluntate merita simulque opera mutare, & ea gerere quæ Deo placeant. Quod qui in hac vita non fecerit, habebit quidẽ pœnitentiam in futuro seculo de malis suis, sed indulgentiam in conspectu Domini nõ inueniet: quia etsi erit stimulus pœnitudinis, tamen nulla erit ibi correctio voluntatis. A talibus enim ita culpabitur iniquitas sua, vt nullatenus ab eis possit vel diligi vel desiderari iustitia. Volũtas enim eorũ talis erit, vt habeat semper in se malignitatis suæ supplicij, nunquã tamen recipere possit bonitatis effectum. Quia sicut illi qui cum Christo regnabunt nullas in se malæ voluntatis reliquias habebunt; ita illi qui erunt in supplicio æterni ignis cum diabolo & angelis eius deputati, sicut nullam habebũt vlterius requiem: sic bonam nullatenus poterunt habere voluntatem. Et sicut cohæredibus Christi dabitur perfectio gratiæ ad æternã gloriam: ita cõsortibus diaboli cumulabit ipsa malignitas pœnã, quãdo exterioribus deputati tenebris, nullo illustrabuntur interioris lumine veritatis. Ex his apparet reprobos id inferno pœnitentiam sic gesturos, vt per eam prauam voluntatem non deserant: & illa maligna voluntas erit eis ad cumulum pœnæ, per quam tamen non merebuntur, quia nullus meretur, nisi in hac vita. *In Ench. cap. 111.* Mat. 25.d

Quare dicuntur tenebræ exteriores. B

HIc quæri potest, quare illæ tenebræ quibus inuoluentur mali in gehenna, dicuntur tenebræ exteriores. Quia tunc mali penitus extra lucem corporalem & spiritualem, scilicet Deum, erunt. Nunc enim etsi patiantur tenebras in cæcitate mentis, non tamen penitus extra lucem Dei sunt, nec corporalit luce priuantur. De hoc Augustꝰ sic ait: Ita Dei & iudicio erunt, & hîc est in cæcitate mentis, cùm dantur mali in reprobum sensum: ibi exteriores tenebræ erunt, quia tunc peccatores penitus erunt extra Deum. Quid est enim penitus esse extra Deum, nisi esse in summa cæcitate? Siquidem habitat Deus lucem inaccessibilem. Hæ autem tenebræ hic iam inspiunt in peccante, cum ab interiori Dei luce secluditur, sed non penitus dum in hac vita est. Ecce quare ibi peccator dicitur pati exteriores tenebras, & non hic: quia ibi secluditur penitus à luce Dei, quod non hic. Sed quomodo intelligenda est illa seclusio? An quia non videbunt Deũ per speciem? sed nec aliquis videt hic Deum per speciem. An per dissimilitudinem quam facit peccatum inter Deum & hominem? sed & hic multi per grauia peccata elongantur à Deo. An quia Deum odiunt, ita vt velint Deum non esse? sed & hic multi Deum oderunt: de quibus scriptum est: Superbia eorum qui te oderunt, ascendit semper. Quæ est ergo illa elongatio? Sanè exteriores tenebræ intelligi possunt, quædam malignitas odij & voluntatis quæ tunc excrescet in mentibus temporum: & quædam obliuio Dei, quia tormentorum interiorum & exteriorũ doloribus adeò afficientur & turbabuntur, vt ab illis ad cogitandũ aliquid de Deo vix, vel raro, vel nunquã mentem reuocent. Vt qui nimio premũtur pondere, adeò stupescunt & turbantur, vt interim in aliam cogitationem non se extendant: sed illuc tendit impetus cogitationis, vbi sentitur vis doloris. Sed in hac vita nullus adeò malus est, vt penitus secludatur à cogitatione Dei, quia nec perdit *Super Psa. 6. super illa verba: Turbatus est à furore oculi mei. 1.Tim.6.c* *Psal.73.*

perdit appetitum beatitudinis, & quendam boni amorem, quem naturaliter habet rationalis creatura. Illas autem exteriores & profundissimas tenebras reprobos perpessuros post iudicium dicit Augustinus, opponens de illo diuite, qui in inferno positus, eleuans oculos, vidit Abraham, & in sinu eius Lazarum: cuius comparatione coactus est confiteri mala sua, vsque adeò, vt fratres roget ab his præmoneri: quod ante iudicium factum legitur. Sed post iudicium in profundioribus tenebris erunt impij, vbi nullam Dei lucem videbunt cui confiteantur.

Luc. 16. f. g

De animabus damnatorum, si quam habent notitiam eorum quæ hic fiunt. c

PRÆTEREA quæri solet, si reproborum animæ quæ nunc in inferno cruciantur, notitiam habeant eorum quæ circa suos in hac vita geruntur, & si aliquo modo doleant super infortuniis suorum charorum. Hanc quæstionem Augustinus commemorat, ex parte eam explicans, ex parte verò insolutam relinquens, ait enim: Quæret aliquis an vllus dolor tangat mortuos de his quæ in suis post mortem contingunt, vel quomodo ea quæ circa nos aguntur, nouerint spiritus defunctorum. Cui respondeo magnam esse quæstionem, nec in præsenti differendam. Verumtamen breuiter dici potest, quòd est cura mortuis de suis charis, vt de diuite legitur: qui dum tormenta apud inferos pateretur, leuauit oculos ad Abraham, & inter alia dixit: Habeo enim quinque fratres: mitte aliquem ex mortuis, vt testetur illis, ne & ipsi veniant in hunc locum tormentorum. Habent enim mortui curam de viuis, quos sciunt viuere, quia nec in locis pœnarum vident eos, vbi dives sine fratribus erat: nec in requie beatorum, vbi Lazarum & Abraham, quamuis longè, agnoscebat. Non tamen ideo consequens est eos scire quæ circa charos suos aguntur hic, vel læta, vel tristitia.

Aug. super Psal. 108. Ibidem. Laudem meam ne tacueris. Luc. 16. g

Quomodo accipienda sunt, quæ de Lazaro & diuite leguntur. d

SI quis autem quærat quomodo intelligatur, quod de Lazaro & diuite legitur: audiat Augustini responsum, dicentis: Si quis putat animas corpore exutas locis corporalibus contineri, cùm sint sine corpore, non deerunt qui faueant, & diuitem

Aug. super Genes. ad lib. 8. c. 5.

diuitem sitientem in loco corporali fuisse contendant, ipsamque animam corpoream præparasse linguam, & stillam de Lazari digito cupiisse. Sed melius est dubitare de occultis, quàm litigare de incertis. Diuitem in supplicio, paupetem in refrigerio esse non dubito. Sed quomodo intelligatur diuitis lingua, digitus Lazari, flamma inferni, sinus Abrahæ, & eiusmodi, vix à mansuetis, à contentiosis autem nunquam inuenitur.

Si se vident boni & mali. e

SOLET etiam quæri, vtrum vicissim se videant illi qui sunt in inferno, & illi qui sunt in gloria. Sicut sancti tradũt, & boni malos, & mali bonos vident vsque ad iudicium. Post iudicium verò boni videbunt malos, sed non mali bonos. Vnde Gregorius: Infideles in imo positi, ante diem iudicij fideles super se in requie attendunt, quorum gaudia post contemplari non possunt.

Grego. sup Luc. 16. in gloss. super illud: Factum est autem.

De chaos inter bonos & malos. f

SED cùm sancti malos in tormentis videant, nónne aliqua compassione erga eos mouentur? nónne eos de tormentis liberari cupiunt? Recole illud Euangelicum, quod Abraham diuiti respondit: Inter vos & nos chaos magnum firmatum est, vt hi qui volunt hinc transire ad vos non possint, neque inde huc transmeare. Quid est illud chaos inter bonos & malos, nisi hinc iustitia, inde iniquitas, quæ nullatenùs sociari valent? Adeò enim sancti Dei iustitiæ addicti sunt, vt nulla compassione ad reprobos transire valeant, nulla pro eis inter sanctos fiat intercessio. Quomodo ergo inde volũt aliqui transire ad illos, sed non possunt? Quia si Dei iustitia admitteret, non fieret eis molesta liberatio eorum. Vel ita dicuntur velle & non posse: non quia velint & non possint, sed quia etsi vellent, non possent eos iuuare. De hoc ita Gregorius ait: Sicut reprobi à pœnis ad gloriam sanctorũ transire volunt, & non possunt: ità iusti per misericordiam mente ire volunt ad positos in tormentis, vt eos liberent, sed non possunt: quia iustorum animæ etsi in naturæ suæ bonitate misericordiam habent, iam nunc authoris sui iustitiæ conjunctæ tanta rectitudine constringuntur, vt nulla ad reprobos compassione moueant ur:

Com. 40.

Luc. 16. e

Grego. super Lucã.

Quòd

Quòd visa impiorum pœna non minuit beatorum gloriam. 6

Grego. sup Luc. 16. Fili recordare, Homilia 40.

POSTREMO quæritur, an pœna reproborum visa decoloret gloriam beatorum: an eorum beatitudini proficiat. De hoc ita Gregorius ait: Apud animum iustorum non obfuscat beatitudinem aspecta pœna reproborũ: quia vbi iam compassio miseriæ non erit, minuere beatorum lætitiã non valebit. Et licet iustis sua gaudia sufficiant, ad maiorem tamen gloriam vident pœnas malorum, quas per gratiam euaserunt, quia qui Dei claritatem vident, nil in creatura agitur quod videre non possint. Non est autem mirandum, si sancti iam immortales reprobos videant mentis intelligentia, cùm Prophetæ mortales adhuc videre hæc omnia meruerunt. Egredientur ergo electi, non loco, sed intelligentia vel visione manifesta, ad videndum impiorum cruciatus: quos videntes non dolore afficientur, sed lætitia satiabũtur, agentes gratias de sua liberatione, visa impiorum ineffabili calamitate. Vnde Esaias impiorum tormenta describens, & ex eorum visione lætitiam bonorum exprimens, ait: Egredientur, electi scilicet, & videbunt cadauera virorum, qui præuaricati sunt in me. Vermis eorum non morietur, & ignis non extinguetur, & erunt vsque ad satietatem visionis omni carni, id est, electis. Lætabitur enim iustus, cùm viderit vindictam.

Hiero. lib. 8. c. 66. super Esaiã in fine, super illud: Egredientur electi. &c.

Esai. vlt. g

Ibidem.

Hæc de pedibus sedentis super solium excelsum, quos Seraphin duabus alis velabant, scriptori, etsi non auditori, commemorasse sufficiat: qui à facie exorsus sedentis, per media ad pedes vsque via duce peruenit.

Petri Lombardi Episcopi Parisiensis Sententiarum librorum quatuor.

FINIS.

SEQVVNTVR VARII ARTICVLI ERRONEI OMNIVM PENE FACVLTATum in Anglia & Parisiis studiosè & authoritatiuè condemnati, cum reuocationibus eorundem.

PRÆFATIO.

VNIVERSIS præsentes literas inspecturis, Stephanus permissione diuina Parisiensis Ecclesiæ minister indignus: Salutem in filio Virginis gloriosæ. Magnarum & personarum grauiũ crebra zelóque fidei accensa insinuauit relatio, quòd nonnulli Parisiis studentes in artibus proprię facultatis limites transcendentes, quosdam manifestos & execrabiles errores, imo potiùs vanitates & insanias in rotulo seu schedulis his annexo, seu annexis contentos, quasi dubitabiles in scholis tractare & disputare præsumunt: non attendentes illud Gregorij: Qui sapienter loqui nititur, magnopere metuat ne eius eloquio audientium vnitas confundatur: præsertim cùm errores prædictos Gentilium scripturis muniunt, quos (proh pudor!) ad suam imperitiam asseruunt: sic cogentes, vt nesciant eis respondere. Ne autem quod sic innuunt, asserere videantur, responsiones ita palliant, & dum putant vitare Scyllam, incidunt in Charybdim. Dicunt enim ea esse nota & vera secundùm philosophiam, sed non secundum fidem Catholicam, quasi sint duæ veritates contrariæ, & quasi cõtra veritatem sacræ Scripturæ sit veritas in dictis Gentilium damnatorũ, de quibus scriptum est: Perdam sapientiã sapientũ, quia vera sapientia perdet falsam sapientiam. Vtinam tales attenderent dictum Sapientis, seu consilium dicentis: Si tibi est intellectus, responde proximo tuo: sin autem, sit manus tua super os tuum, ne capiaris in verbo indisciplinato, & confundaris. Ne igitur incauta locutio trahat simplices in errorem, nos tam Doctorum sacræ Theologiæ, quàm aliorum communicato cõsilio, districtè talia fieri consilia prohibemus, & ea totaliter condemnamus, excommunicantes omnes illos qui dictos errores dogmatizauerint, vel aliquem de eisdem dogmatizare aut defendere, vel sustinere præsumpserint quoquo modo: & audientes eorum, nisi infra septem dies nobis, vel Cancellario Parisiensi duxerint

rint reuelandum, nihilominùs proceſſuri ad pœnas contra eos pro qualitate culpæ, prout ius dictauerit infligendas. Librum etiam de amore, ſiue de Deo amoris, qui ſic incipit: Cogit me multum, &c. & ſic terminatur: Caue igitur Galtere amoris exercere mandata, &c. Item etiam librum Geomantiæ, qui ſic incipit: Æſtimauerunt Indi. &c. & ſic terminatur: Ratiocinare igitur ſuper eam, & ſic inuenies, &c. Item libros & rotulos & quaternos Necromanticos aut continentes experimenta ſortilegorum, inuocationes dæmonum, ſeu coniurationes in periculum animarum, ſeu in quibus de talibus & ſimilibus fidei orthodoxę & bonis moribus aut operibus euidenter aduerſantibus tractatur, per eandem ſententiam noſtram condemnamus, & omnes qui dictos rotulos, libros, & quaternos dogmatizauerint & audierint, niſi infrà ſeptem dies nobis vel Cancellario Pariſienſi reuelauerint, eo modo quo ſuperiùs eſt expreſſum. In his ſcriptis ſententiam excommunicationis ferētes, ad alias pœnas prout grauitas culpæ exegerit nihilominùs proceſſuri. Datum anno Domini milleſimo ducenteſimo ſeptuageſimo ſeptimo, die Dominica, qua cantatur: Lætare Hieruſalem, in Eccleſia Pariſienſi.

COLLECTIO ERRORVM PARISIIS CONDEMNATORVM.

Errores Pariſiis condemnati à domino Gulielmo Epiſcopo Pariſienſi.

DE erroribus quos condemnauit Stephanus Epiſcopus Pariſienſis.

De erroribus quos idem dominus condemnauit alia vice, vbi primò ponuntur errores de Deo.

Errores de intelligentia, vel Angelo.

Errores de anima, vel intellectu.

Errores de voluntate, ſiue libero arbitrio.

Errores de mundo & mundi æternitate.

Errores de cælo & ſtellis.

Errores de neceſſitate euentus rerum.

Errores de accidente.

Errores de ſacra Scriptura.

Errores de fide & ſacramentis.

Errores de raptu.

Errores de vitiis & virtutibus.

Errores de reſurrectione.

Errores de fœlicitate, ſiue beatitudine.

Errores Ioānis Guion, ordinis fratrum Minorum.

Errores Ioānis de Mercuria, ordinis Ciſtercienſium.

Errores magiſtri Nicolai de Vltricuria.

Item quidam articuli damnati ab Epiſcopo Pariſienſi, & magiſtris Theologiæ, anno Domini 1340.

Copia ſchedulæ reuocationis quorundam articulorum fratris Dionyſiis Soulechat, ordinis fratrum Minorum, factæ per eundem Pariſiis & in curia Romana.

Reuocatio magiſtri Ioannis de Calore.

Reuocatio Ludouici facta anno Domini 1362.

Reuocatio fratris Guidonis, ordinis Heremitarum ſancti Auguſtini.

Reuocatio Simonis facta anno Domini 1301.

Articuli in quibus magiſter ſententiarum communiter non tenetur.

Determinatio quædā Pariſiis facta per almam facultatem Theologicam, anno Domini 1318. ſuper quibuſdam ſuperſtitionibus nouiter exortis.

Excerpta principalium articulorū tractatus cuiuſdam contra errores fratris Ioannis de Monteſono, ordinis Prædicatorum, in quo continentur etiam errores contra immaculatam virginis Mariæ conceptionem.

Iſti ſunt errores deteſtabiles contra Catholicam veritatem, reperti in quibuſdam ſcriptis. Quos quicunq; dogmatizauerit vel defenderit, à venerabili patre Gulielmo Pariſienſi Epiſcopo, cōuocato concilio omnium magiſtrorum tunc Pariſiis degentium, vinculo anathematis eſt innodatus. Et ideo eos cauere debent omnes profeſſores fidei orthodoxæ.

Primus eſt, quòd diuina eſſentia in ſe, nec ab Angelo, nec ab homine videatur vel videbitur.

Secundus error eſt, quòd licet diuina eſſentia eadem ſit in patre & filio & ſpiritu ſancto: tamen vt hæc eſſentia eſt in ratione formæ vna eſt in patre & filio, licet nō vna in ſpiritu ſancto & in his, & tamen forma idem eſt quod diuina eſſentia.

Tertius eſt, quòd ſpiritus ſanctus, prout eſt amor & nexus, non procedit à filio, ſed tantùm à patre.

Quartus eſt, quòd multæ veritates fuerunt ab æterno quæ non ſunt ipſe Deus.

Quintus

Quintus est, primum nunc vel principium & creatio passio non sunt creator vel creatura.

Sextus, quòd Angelus malus in primo instãti suæ creationis fuit malus, & nũquam fuit non malus.

Septimus est, quòd nec animæ glorificatæ nec corpora glorioſa vel glorificata erunt in cælo Empyreo cum Angelis, ſed in cælo aqueo vel cryſtallino quod eſt ſuper firmamẽtum. Quod etiã dicere præſumunt de beata Virgine.

Octauus, quòd Angelus in eodem inſtanti poteſt eſſe in diuerſis locis: & eſt vbique ſi velit eſſe vbique.

Nonus eſt, quòd qui habet meliora naturalia, de neceſſitate habebit maiorem gratiam & gloriam.

Decimus eſt, quòd diabolus nunquã habuit vnde poſſet ſtare. Nec etiam Adam in ſtatu innocentiæ.

ASSERTIONES oppoſitæ erroribus prædictis.

FIRMITER credẽdum eſt, & nullatenus dubitãdum, quòd Deus in ſua ſubſtantia, eſſentia, vel natura videatur ab Angelis ſanctis & animabus glorificatis.

Item quòd vna eſt eſſentia ſubſtãtialis vel natura in patre & filio & ſpiritu ſancto.

Et eadem eſſentia in ratione formæ in patre & filio & ſpiritu ſancto.

Item quòd ſpiritus ſanctus prout eſt ſanctus eſt amor, procedit ab vtroque, ſcilicet patre & filio.

Item quòd vna ſola veritas fuit ab æterno quæ eſt Deus. Et quòd nulla veritas fuit ab æterno quæ non ſit illa veritas.

Item quòd primum nunc & creatio paſſio eſt creatura.

Item quòd malus Angelus aliquando fuit bonus, & non malus, & poſt peccando factus eſt malus.

Item quòd idem eſt locus corporis, ſcilicet Empyreum cælum ſanctorum Angelorum, & beatarum animarum, & idem erit corporum humanorum glorificatorum: & ſimiliter idem eſt locus ſpiritualis ſanctorum Angelorũ & hominum bonorum.

Item quòd Angelus eſt in loco per diſtinctionem, ita quod ſi eſt hic, non eſt ibi in eodem inſtanti: impoſſibile eſt enim eum in eodem inſtanti eſſe vbique, cùm hoc ſit proprium Dei.

Item quòd ſecũdùm quod præordinatum eſt, & prædeſtinatũ à Deo, dabitur gratia & gloria.

Item quòd malus Angelus & Adam habuerunt vnde poſſent ſtare, etſi non vnde poſſent proficere.

Item eodem anno, Dominica qua cantabatur Lætare Hieruſalẽ. 1270 Gulielmus poſtmodum Conſtantien. Epiſcopus in ſermone beati Ioannis Baptiſtæ in domo minorũ Pariſiis prædicauit, quod liberum arbitrium habet potentiam naturalem ad recipiendum gratiã non effectiuam aliquo modo: quod falſum eſt, quia nolens non recepit eam. Secundò, quòd quidam natus nunquàm fuit in gratia: ſed ſẽper Hiſmaël, aut Iudas fuit, & nunquàm Ioannes: quod eſt contra fidem, baptizati enim habent gratiam. De qua reprehenſus publicè in conſequenti die Apoſtolorum Petri & Pauli publicè retractauit. Pax & gratia omnibus aſſerentibus hanc veritatem. Data fuit hæc ſententia Pariſiis, anno Domini 1240. in octauo Epiphaniæ.

ISTI errores ſunt condemnati & excommunicati cum omnibus qui eos ſcienter docuerint vel aſſeruerint à Domino Stephano Pariſiẽ. epiſcopo, anno Domini 1270. die Mercurij ante feſtũ beati Nicolai hyemalis.

Primus articulus eſt, quòd intellectus omniũ hominum eſt vnus & idem numero.

Secundus eſt, quòd illa eſt falſa vel impropria, Homo intelligit.

Tertius eſt, quòd volũtas hominis ex neceſſitate vult vel eligit.

Quartus, & omnia quæ in inferioribus aguntur ſubſunt neceſſitati corporum cæleſtium.

Quintus, quòd mundus eſt æternus.

Sextus, quòd nunquã fuit primus homo.

Septimus, quòd anima quę eſt forma hominis ſecũdum quòd homo corrũpitur corrupto corpore.

Octauus, quòd anima ſeparata poſt mortem non patitur ab igne corporeo.

Nonus, quòd liberũ arbitrium eſt potentia paſſiua, non actiua. Et quod neceſſitate mouetur ab appetibili.

Decimus, quòd Deus non cognoſcit ſingula.

Vndecimus, quòd Deus non cognoſcit aliud à ſe.

Duodecimus, quòd humani actus non reguntur prouidentia diuina.

Tredecimus, quòd Deus non poteſt dare immortalitatem, vel incorruptibilitatẽ rei corruptibili vel mortali.

Isti articuli qui sequũtur condemnati sunt à domino Stephano Paris. episcopo de consilio Magistrorũ Theologiæ, anno Domini 1226. die dominica qua cantatur Lætare Hierusalẽ, in ecclesia Parisiensi. Vbi excõmunicauit in scriptis omnes illos qui eos docuerint & defenderint. Et primò ordinantur illi qui sunt de Deo.

Primus, quòd Deus nõ est trinus & vnus: quoniã Trinitas non stat cum summa simplicitate. Vbi enim est pluralitas realis, ibi necessariò est additio & cõpositio. Exẽplum de aceruo lapidũ.

Item quòd Deus non potest generare sibi similem, quod enim generatur ab aliquo habet principium aliquòd à quo depẽdet, & quod in Deo generare non est signum perfectionis.

Item quòd Deus non cognoscit alia à se.

Item quòd Deus non potest dare perpetuitatem rei transmutabili vel corruptibili, vt est corpus humanum.

Itẽ quòd Deus siue prima causa non posset producere effectum sibi æqualem, nisi temperaret suam potẽtiam.

Item quod Deus nõ posset facere plures animas in numero.

Item quòd Deus nũquam plus creauit intelligentiam quàm modo creauit.

Item quòd Deus est infinitæ virtutis in duratione, non in actione: talis enim infirmitas non est nisi in corpore finito si esset.

Et quòd prima causa non posset plures mũdos facere.

Itẽ quòd sine agente proprio vt patre à solo Deo non posset fieri homo.

Item quod Deum in hac vita mortali possumus intelligere per essentiam.

Itẽ quòd Deus non potuit fecisse primam materiã nisi mediante corpore cælesti.

Itẽ à volũtate antiqua nõ potest nouũ procedere absq; transmutatione præcedente.

Itẽ quòd prima causa non habet cognitionẽ aut scientiam futurorum contingentium. Primò quia futura cõtingentia sunt non entia. Secundò, quia futura contingẽtia sunt particularia. Deus autem cognoscit virtute intellectiua, qui nõ potest cognoscere particulare. Vnde si non esset sensus, fortè intellectus non distingueret inter Socratem & Platonem: licet distingueret inter hominem & asinum. Tertium, propter ordinem causæ ad causatum: præscientia enim diuina est necessaria causa præscitorũ. Quarta ratio, est ordo scientiæ ad scitum: quamuis enim scientia non sit causa rei, ex quo tamen scitur determinatur ad alteram partem contradictionis: & hoc multò magis in scientia diuina, quàm in scientia nostra.

Item quòd primum principium non potest esse sine diuersorũ factorum hic inferiùs, nisi mediantibus aliis causis, eò quòd nullũ trãsmutans diuersimodè transmutat nisi transmutatum.

Item quòd ab vno primo agente non potest esse multitudo effectuum.

Item quòd primũ principium non est causa propria æternorũ, nisi metaphoricè, id est, quia cõseruat ea, quia nisi esset, ea non essent.

Itẽ ꝙ sicut ex materia non potest aliquid fieri ex agente: ita nec ex agente potest aliquid fieri sine materia. Et quod Deus non est causa effectiẽs, nisi respectu eius ꝙ habet esse in potentia materiæ.

Item quòd entia declinant ab ordine causæ primæ in se cõsideratæ, licet non in ordine ad reliquas causas agẽtes in Vniuerso. Hoc est error, quia essentialior & inseparabilior est ordo entiũ ad causam primã, quàm ad causas inferiores.

Itẽ quod Deus non potest esse causa noui facti: nec põt aliquid de nouo producere.

Itẽ quòd Deus non potest mouere cœlum motu recto. Et est ratio, quia tunc relinqueret vacuum

Item quòd Deus non potest irregulariter, id est, alio modo quàm mouet mouere aliquid: quia in eo non est diuersitas voluntatis.

Item quòd Deus est æternus in agẽdo & mouendò sicut in essendo, alioquin ab alio determinaretur quod esset prius illo.

Item illud quòd de se terminatur vt Deus, aut semper, aut nunquam: & quòd multa sunt æterna.

Itẽ quòd Deum necesse est facere quicquid immediatè fit ab ipso Error, siue intelligatur de necessitate coactionis, quia tollit libertatẽ arbitrij: siue de necessitate immutabilitatis, quia ponit possibilitatẽ aliter faciendi.

Item quòd primum principium non potest immediatè producere generalia: quia sunt effectus noui.

Effectus autem nouus exigit causam immediatam, quę potest aliter se habere.

Item quòd primum principium non potest aliud à se producere: quia omnis differentia, quæ est inter agens & factum, est per naturam.

Itẽ ꝙ Deus nõ potest im-

mediatè cognoscere contingentia nisi per aliam causam particularem & proximam.

Item quòd si omnes causæ fuerint aliquando in quiete necesse est ponere Deū mobilem.

Item quòd Deus est prima & necessaria causa primę intelligentiæ, qua posita ponitur effectus, & sunt simul duratione.

Item quòd Deus non est necessaria causa motus corporum superiorum & cōiunctionis & diuisionis contingentis in stellis.

Item ad hoc quod effectus omnes sint necessarij respectu causæ primæ, non sufficit quòd ipsa causa prima non sit impedibilis: sed exigitur quòd causæ mediæ non sint impedibiles: Error: quia tunc Deus non posset facere aliquem effectum nouum sine causis posterioribus.

Item ꝙ Deus possit agere contraria, hoc est, mediante corpore cælesti, quod est diuersum in vbi.

Item quòd Deus infinitus virtute, non quia faciat aliquid de nihilo: sed quia cōmunicat motum infinitum.

Item ꝙ Deus nō potest in effectū causæ secūdariæ sine ipsa causa secundaria. Error.

Item quòd effectus immediatus à primo debet esse vnus, tantum & simillimus primo.

Item ꝙ Deus vel intelligentia nō infundit scientiam animæ humanæ in somno, nisi mediāte corpore cęlesti.

Itē quòd plures sunt motores primi cœli. Error.

Item quòd primū immobile simpliciter non mouet, nisi mediante aliquo motu, & quod tale mouens immobile est pars moti ex se.

Item ꝙ potentia actiua, nō potest esse sine operatione, & permixta potentiæ passiuæ. Error, si intelligatur de quacunque operatione.

Item quòd Deus nō potest indiuidua multiplicare sub vna specie sine materia.

Itē forma quam oportet fieri & esse in materia, non potest agi ab illo quod non agit ex materia.

Item quòd Deus non potest facere accidens sine subiecto, nec plures dimēsiones simul esse.

Itē ꝙ impossibile simpliciter non potest fieri à Deo vel ab agente. Error, si intelligatur de impossibili secundū numerū vel naturam.

Itē ꝙ aliud est intellectus in ratione secundùm ꝙ Deus intelligit se & alia. Error: quia licet sit alia ratio intelligendi, non tamen alius intellectus secundum rationē.

Item

Itē ꝙ prima causa est causa omnium entiū remotissima. Error, si intelligatur cùm præcisione: ita, scilicet ꝙ non propinquissima est.

Item quòd aliqua possunt casualiter euenire respectu primæ causæ: & quòd falsum est omnia esse præordinata à prima causa, quia tūc euenirent de necessitate.

Item quòd in causis efficiē. tibus causa secunda habet actionem quam non accepit à prima causa.

Itē ꝙ in causis efficientibus, cessante causa prima nō cessat secunda ab operatione sua, dū tamen secūda operetur secundùm materiā suam.

Item quòd de Deo non potest cognosci, nisi quia est hoc ipsum esse.

Item quòd Deum esse ens per se positiuè non est intelligibile, sed priuatiuè est ens aut per se intelligibile.

ERRORES DE Angelo vel intelligentia.

Itē ꝙ omnia separata coæterna sunt primo principio.

Itē quòd intelligentiæ superiores creāt animas rationales sine motu cœli: intelligentiæ autē inferiores creāt vegetatiuam, sensitiuam motu cœli mediante.

Item quòd intelligentia Angelus, vel anima separata quæ quam est.

Item substantiæ separatæ eo quòd habent vnum appetitum, non mutantur in opere aut operatione.

Itē ꝙ intelligētiæ siue substantiæ separatæ, quas dicūt esse æternas, non habēt propriè causam efficientem sed metaphoricè: quia habent causam conseruantē in esse, sed non sunt factæ de nouo: quia sic esset trāsmutabiles.

Itē quòd in substantiis separatis nulla est possibilis trāsmutatio: nec sunt in potentia ad aliquam mutationem ad aliud, quia æternæ sunt & immunes à materia.

Item quòd substātię separatæ quæ non habēt materiā per quam plus sint in potētia quàm in actu, & sunt à causa semper eodem modo se habente, ideo sunt æternæ.

Item quòd substantiæ separatæ per suum intellectū causant res ad extra.

Itē quòd intelligētia motrix cœli influit in animā rationalem, sicut corpus cœli influit in corpus humanum.

Item quòd angelus nō potest in actus oppositos immediatè, sed in actus mediatos: & hoc mediante alio, vt orbe, sole, vel cœlo.

Item quòd angelus nihil intelligit de nouo.

Itē quòd si esset aliqua substātia separata, quæ non mo-

ueret aliquod corpus in hoc mundo sensibili non clauderetur in Vniuerso.

Item quòd substãtiæ sempiternæ separatæ à materia habent bonum ꝙ est eis possibile cum producuntur: nec desiderãt aliquid quo careãt.

Item quòd substantiæ separatæ sunt sua essentia, quia in eis idem est quod est, & per hoc quod est.

Itẽ quòd omne quod non habet materiam est æternũ, quia quod non est factũ per transmutationem materiæ priùs non fuit, ergo æternũ.

Itẽ quia intelligentiæ non habẽt materiã, Deus nõ posset plures res eiusdẽ speciei facere: & ꝙ materia nõ est in angelis, contra fratrem Tho.

Item ꝙ intelligẽtiæ superiores nõ sunt causa alicuius nouitatis in inferiotib⁹. Et ꝙ superiores inferioribus sunt causa æternæ cognationis.

Itẽ, ꝙ intelligẽtia perficitur à Deo in æternitate, quia secundũ se totam immutabilis est, anima autem cœli nõ.

Itẽ quòd intelligentia inferior recipit esse à Deo per intelligentias medias.

Item quòd scientia intelligentiæ non differt à substantia intelligentiæ: ibi enim nõ est diuersitas intellecti ab intelligibilitate, nec diuersitas intellectorum.

Itẽ quòd substantiæ separatę sunt in actu infinitè, infinitas enim nõ est impossibilis nisi in rebus materialibus.

Item, quòd indulgentię superiores imprimunt in inferioribus: sicut anima vna intellectiua imprimit in aliã & in animam sensitiuam: & per talem impressionem incãtator aliquis proiicit Camelũ in foueam solo visu.

Item quòd intelligentia cùm sit plena formis, imprimit alias formas in materia per corpora cælestia, tanquã per instrumenta.

Item quòd substãtiæ separatæ sunt alicubi per operationẽ: & non possunt moueri ab extremo in extremũ, nec medium: nisi quia possunt velle operari, aut in medio, aut in extremis. Error: si intelligatur sine operatione substãtiã nõ esse in loco, nec transire de loco in locum.

Item quòd intelligentia sola voluntate mouet cœlũ.

Item substantiæ separatæ nusquàm sunt secũdum substantiam. Error, si intelligatur ita quòd substãtia sit res essendi in loco: verũ est quòd nusquam sunt secundũ substantiam.

ERRORES DE anima & intellectu.

Item quòd intellectus nõ est

est forma corporis, nisi sicut nauta nauis: nec est perfectio essentialis hominis.

Item ꝙ intellectus quãdo vult induit corpus, quando non vult non induit.

Item quòd ex sensitiuo & intellectiuo nõ sit vnum per essentiam, nisi sicut ex intelligentia & orbe, hoc est vnũ per appositionem.

Item ꝙ intellectus humanus est æternus, quia est à causa semper eodẽ modo se habente: & quoniam nõ habet materiam, per quã priùs est in potentia quàm actu.

Item quod anima separata nullo modo patitur ab igne.

Item quòd intellectus est vnus numero omnium, licet eorum separatur à corpore hoc: non tamen ab omni.

Item quòd intellectus Sortis corrupti nõ habet scientiam eorum quæ habuit.

Item quòd anima humana nullo modo est mobilis secundum locum nec per se nec per accidẽs: & si ponatur alicubi secundum substantiam suam, nunquam mouebitur de vbi ad vbi.

Item quòd scientia animæ est terrena: & quod intellectus agens & possibilis sunt æterni.

Itẽ quòd motus cœli sunt propter animã intellectiuã, & quòd anima intellectiua sui intellectu nõ potest educi, nisi mediante corpore.

Item quòd nulla forma ab extrinseco veniẽs potest facere vnum cũ materia, quod enim separabile est cum eo quod est corruptibile vnum non facit.

Item anima separata non est alterabilis secundũ philosophiam, licet secũdum fidem alteretur.

Item ꝙ anima rationalis quando recedit ab animali adhuc remanet animal vnũ.

Itẽ quòd anima intellectiua cognoscendo se cognouit omnia alia: species enim omniũ rerum sibi sunt concreatæ: sed hoc cognoscere non debetur intellectui nostro vt noster est: sed secũdum ꝙ intellectus est agens, error est.

Item quòd anima est inseparabilis à corpore, & ad corruptionẽ harmoniæ corporalis corrumpitur anima.

Itẽ quòd scientia magistri & discipuli est vna & eadem numero: & ratio est quia intellectus vnus est: q. forma non multiplicatur, nisi quia educitur de potẽtia materię.

Item ꝙ intellectus agens nõ copulatur nostro possibili, & quòd intellectus possibilis non vnitur nobis secũdum substantiam: & si vniretur, & forma nobiscum esset inseparabilis.

Item operatio intellectus non vniti copulatur corpori, ita quòd operatio est rei nõ habentis formam qua operetur. Error est : quia ponit quòd intellectus non sit forma hominis.

Item quòd nihil potest sciri ab intellectu post eius separationem.

Item quòd intellectus qui est postrema hominis perfectio, est penitus abstractus. Vel quòd intellectus vltima est vel postrema operatio hominis, & est totaliter abstractus.

Item ꝙ intellectus possibilis est inseparabilis à corpore simpliciter quantum ad hũc actum qui est specierum receptio, & quantum ad iudicium quod fit per simplicem specierum acceptionem vel intelligibilium compositionem. Error, si intelligatur de receptione omnimoda.

Itẽ ꝙ intellectus agens est quædam substantia separata superior ad intellectum possibilem: & ꝙ secundũ substãtiã, potentiã, & operationem est separatus à corpore, nec est forma corporis humani.

Item quòd incõueniens est ponere aliquos intellectus nobiliores aliis : quia cũ illa diuersitas nõ possit esse àparte corporũ, oportet quòd sit à parte intelligẽtiarum: & sic animæ nobiles & ignobiles essent necessaria diuersarum specierum sicut intelligẽtiæ. Error : quia sic anima Christi non esset nobilior anima Iudæ.

Item quòd intellectus speculatiuus simpliciter est æternus & incorruptibilis, respectu verò huius hominis corrumpitur corruptis phãtasmatibus in eo.

Item quòd intellectus possibilis nihil est in actu antequam intelligat quiain natura intelligibili esse aliquid in actu est esse actu intelligens.

Item quòd ex intelligẽte & intellectu fit vna substantia, & quòd intellectus sit ipsa res intellecta formaliter.

Item quòd nos peius vel melius intelligimus, hoc prouenit ex intellectu passiuo quem dicunt esse potentiam sensitiuam. Error est, qui hic ponit vnum intellectum in omnibus, aut æqualitatem in omnibus animalibus.

Item quòd intellectus non potest transire de corpore in corpus : ita quòd successiuè fit motor diuersorum corporum.

Item quòd intellectus noster per sua naturalia potest pertingere ad cognoscẽdam essentiam primæ causæ. Hoc malè sonat, & est error, sin-

telligatur de cognitione mediata.

Item quòd anima nunquã moueretur nisi corpus moueretur : sicut graue vel leue nũquam moueretur, nisi aër moueretur.

ERRORES DE voluntate, siue libero arbitrio.

Item quòd de sua natura non est determinandum ad esse vel non esse, non determinatur nisi ad aliquod qđ est necessarium respectu sui. Error.

Item quòd voluntas manente passione & scientia in particulari & in actu, nõ potest agere contra eam.

Item si ratio recta, & voluntas recta. Error est, quia est contra glos. August. super illum Psal. Concupiuit anima mea desiderare, &c. Et quia secundum hoc ad rectitudinem voluntatis gratia non esset necessaria, sed sola scientia, quia fuit error Pelagij.

Item quòd voluntate existente in tali dispositione in qua nata est moueri, & mouere sic disposito, quòd naturam sic mouere, impossibile est voluntatem non velle.

Item ꝙ morbus est causa voluntatis medici vt sanet.

Item quòd voluntas & intellectus non mouentur in actu per se, sed per causam sempiternã, scilicet per corpora cælestia.

Item quòd appetitus cessantibus impedimentis necessariò mouet ab appetibili. Error est de intellectiuo.

Item quòd volũtas secundum se est indeterminata ad oppositа, sicut materia. Determinatur autem ab appetibili sicut materia ab agente.

Item quòd homo agens ex passione coactè agit.

Item quòd post conclusionem factam de aliquo faciendo voluntas non manet libera, & quòd pœnæ non adhibẽtur à lege nisi ad correctionem ignorantiæ, & vt correctio sit aliis principium cognitionis vel generationis.

Item quòd voluntas hominis necessitatur per suam cognitionem sicut appetitus bruti.

Item quòd nullum agens est ad vtrumlibet, imò determinatur.

Item quòd effectus stellarum super liberũ arbitrium sunt occulti.

Item quòd voluntas nostra subiacet potestati corporum cælestium.

Item quòd voluntas necessariò prosequitur quod firmiter creditum est à ratione: & quòd non potest absti-

nere ab eo quod ratio dictat. Hæc autem necessitatio non est coactio, sed natura voluntatis.

Item quòd homo in omnibus suis actionibus sequitur appetitū & semper maiorem. Error est, nisi intelligatur de maiore & in mouendo.

Item quòd non est possibile esse peccatum in potentiis animæ superioribus, & ita peccatur passione, & non voluntate.

Item quòd scientia contrariorum solum est causa quare anima rationalis potest in oppositа, nisi per accidens & ratione alterius.

Itē quòd anima nihil vult nisi mota ab alio à se vnde istud falsū est: Anima seipsa vult. Error, si intelligatur mota ab alio, scilicet appetibili vel ab obiecto: ita quòd appetibile & obiectū sit tota ratio motus voluntatis ipsius.

Item quòd duobus bonis propositis, quod fortius est fortius mouet. Error est, nisi quantum est ex parte boni mouentis.

Item quòd omnes motus voluntarij reducūtur ad motorem primum. Error, nisi intelligatur in motorem primum simpliciter non creatū. Et intelligendo de motu secundum substantiam, & non secundum deformitatem.

ERRORES DE mundo & mundi æternitate.

Item ℘ nihil est æternum à parte finis quod nō sit æternum à parte principij: quia est contra fidem, & error.

Item ℘ redeuntibus corporibus cælestibus omnibus in idem punctum, quod fit ex 30. milibus annorum, redibunt ijdem effectus qui & modò.

Item ℘ non fuit primus homo, nec erit vltimus, imò semp fuit, & semper erit hominis ex homine generatio.

Item ℘ generatio hominis est circularis eo quòd forma hominis redit pluries super eandem partem materiæ.

Item quòd quia sortes factus est nō receptibilis æternitatis, & si debet esse æternus, necesse est vt transmutetur natura & specie.

Item ℘ mundus est æternus quantū ad omnes species in eo contentas, & quòd tempus æternum, & motus, & materia agens & susciпiēs, quia est a potentia Dei infinita, & impossibile est innouationem esse in effectu sine innouatione in causa.

Item quòd nihil esset nouum, nisi cælum esset variatum respectu materiæ generabilium.

Item impossibile est solue-

re rationes Philosophi de æternitate mūdi, nisi dicamus quòd voluntas primi implicat incompassibilia.

Item quòd duo sunt principia æterna, scilicet corpus cæli, & anima eius.

Item ℘ tria sunt principia æterna in cælestibus, subiectum motus æterni, anima corporis cælestis, & primum mouens desideratum. Error est quò ad duo prima.

Item quòd mundus est æternus, quia omne quod habet naturam per quam possit esse in futuro toto, habet naturam per quam potuit esse in toto præterito.

Item quòd mundus licet sit factus ex nihilo, non tamen est factus de nouo, & quamuis de non esse exierit ad esse non esse, non præcessit esse duratione, sed natura tantùm.

Item quòd Theologi dicentes quòd cælum quandoque quiescit, arguunt ex falsa suppositione. Et quod dicere cælum esse, & non moueri, est dicere contradictoria.

Item quòd infinitæ præcessērunt cæli reuolutiones, quas non fuit impossibile cō prehendi à prima causa, sed ab intellectu creato.

Item quòd elementa sunt æterna, sunt tamen facta de nouo in dispositione, quam non habent.

Item quòd quamuis generatio hominum possit deficere voluntate primi, tamen non deficiet: quia orbis primus non tantùm mouet ad generationem elemētorum, sed etiam hominum.

Item si quòd cælum staret ignis in stupam non ageret: quia nec Deus esset.

Item quòd cælum nunquā quiescit: quia generatio inferiorum, quæ est finis motus cæli, cessare non debet. Alia ratio, quia cælum suum esse, & suam virtutem habet à motore suo, & hoc conseruat cælum per suum motum, vnde si cessaret à motu, cessaret ab esse.

Item quòd æuum & tempus nihil sunt in re, sed solùm in apprehensione.

Item ℘ qui generat mundum secundùm totum ponit vacuum, quia locus necessariò præcedit generatū in loco: & tunc ante mundi generationem fuisset locus sine locato, quod est vacuum.

Item elementa prima generatione sunt facta ex nihilo chaos, sed sunt æterna.

Item quòd vniuersum non potest deficere, quia primum agens habet trāsmutare materiam æternaliter vicissim, nunc ad istam formam, nunc ad illam, & similiter materia

nata

nata est transmutari.

Item quòd tempus est infinitum quantùm ad vtrunq; extremũ, licet enim impossibile sit infinita esse pertrãsita quorũ aliquid fuit pertranseundum, non tamen impossibile est infinita esse pertransita, quorum nullum fuit pertranseundum. Error.

Item quòd naturalis Philosophus simpliciter debet negare mundi nouitatẽ, quia innititur causis & rationibus naturalibus. Fideliş autẽ potest negare mundi æternitatem, quia nititur causis super naturalibus.

Item quòd ratio Philosophi demonstrãs motum cæli æternum, non est sophistica. Et mirum est quòd homines profundi hoc non videant.

Item quòd creatio non est possibilis, quamuis contrarium sit tenẽdum secundùm fidem.

Item quòd non est verum quòd aliquid fiat ex nihilo, vel neque factum sit in prima creatione.

Item quòd creatio nõ debet dici mutatio ad esse. Error, si intelligatur de omni modo mutationis.

ERRORES DE cælo & stellis.

Item quòd corpora cælestia mouetur à principio intrinseco quod est anima, & quod mouentur per animã, & per virtutem appetitiuam sicut animal. Sicut enim anima appetens mouetur, ita & cælum.

Item corpora cælestia ex se habent æternitatem suæ substantiæ, sed non æternitatem sui motus.

Item quòd anima cæli est intelligentia. Et orbes cælestes sunt instrumenta intelligentiarum, sicut organa, sicut auris & oculus est organum virtutis sensitiuæ.

Item quòd si in aliquo humore virtute stellarũ deuenirent ad talem proportionẽ cuiusmodi proportio est in seminibus primorum parentũ, ex illo humore posse generari homo. Et qđ sufficienter posset generari ex putrefactione, vel ex putredine.

Item omnium formarum causa effectiua est orbis.

Itẽ natura quæ est principium motus in corporibus cælestibus est intelligentia mouens. Error, si intelligatur de natura quæ est actus vel forma.

ERRORES DE necessitate euentus rerum.

Item quòd nihil à casu, sed omnia à necessitate veniunt. Et omnia futura quæ erunt, necessitate erunt. Et quę non erunt, impossibile est esse. Et quod nihil euenit, contingenter consideranda omnes casus. Error, quia concursus causarum est de definitione casualis lib. 5. de consolatione Philosophiæ.

Item quòd ex diuersitate aspectorum acquiruntur necessitates euentuum.

Item quòd ex diuersis signis cæli significantur diuersæ conditiones in hominibus tam bonorum aut donorum spiritualium, quàm rerum temporalium.

Item ꝓ quibusdam signis aut figuris sciãtur hominum generationes & mutationes intentionum. Et an intentiones illæ perficiẽdæ sunt. Et quod per tales figuras sciuntur euentus peregrinorum, captiuatio hominum, aut solutio captiuorum, & an nati futuri sint scientes vel latrones.

Item ꝓ ferunt quod dispositio vniuersi procedit ex prouidentia diuina nõ immediatè, sed mediatè motu superiorum. Et quod illud facit non imponit necessitatẽ inferioribus, quia habent contrarietatem, sed superioribus.

Item ꝓ sanitatem & infirmitatem, vitã & mortem attribuunt positioni syderũ & aspectui fortunę, dicẽtes ꝓ si ea aspexerit fortuna, viuet: si non aspexerit, morietur. Error.

Item ꝓ hora generationis hominis in corpore suo, & per cõsequens in anima quæ sequitur ex ordine causarum superiorum & inferiorum inest homini dispositio inclinãs in tales actiones & euentus. Error, nisi intelligatur de euentibus naturalibus, & per viam dispositionis.

ERRORES DE accidente.

Item ꝓ cùm Deus nõ comparatur ad entia in ratione causæ materialis vel formalis, nõ facit accidẽs esse sine subiecto, de cuius ratione est in actu inesse subiecto suo.

Item quòd accidens existens sine subiecto non est accidens, nisi æquiuocè. Et quod impossibile est quantitatem sine dimensionem esse per se, hoc enim esset ipsam esse substantiam.

Item quòd facere accidens esse sine subiecto habet rationem impossibilis implicantis contradictionem, vt credimus in Eucharistia. Quintus error.

Item quòd Deus non posset facere accidens sine subiecto, nec plures dimensiones simul esse.

ERRORES DE sacra Scriptura.

Item ꝓ sermones Theologiæ fundati sunt in fabulis.

Item quòd nihil plus scitur propter scire Theologiam.

Item

Item quòd fabulæ & falsa sunt in lege Christiana, sicut & in aliis.

Item quòd lex Christiana impedit addiscere.

Item quòd lex naturalis prohibet interfectionem animalium irrationabilium, sicut & rationabiliū, licet non tantùm.

ERRORES DE fide & sacramentis.

Item quòd non est curandum de fide, si dicatur aliquid esse hæreticum, quia est contra fidem.

Item ℘ non esset credendum nisi per se notum, vel ex per se notis possit declarari.

Item quòd non est curandum de sepultura.

Item ℘ non est orandum.

Item ℘ non est confessio facienda nisi ad apparētiam.

ERRORES DE raptu.

Item quòd raptus & visiones non habent fieri nisi per naturam.

ERRORES DE vitiis & virtutibus.

Item quòd peccata contra naturam, vtpotè abusus in coitu, licet sint contra naturam speciei, non tamen contra naturam indiuidui.

Item quòd simplex fornicatio, vtpotè solutus cum soluta, non est peccatum.

Item quòd dignitas esset in causis superioribus posse facere peccata & monstra præter intentionem, cùm natura hæc posset.

Item quòd delectatio in actibus venereis nō impedit actum, siue vsum intellectus.

Item quòd continentia nō est essentialiter virtus.

Item quòd perfecta abstinētia ab actu carnis corrumpit virtutem & speciem.

Item quòd pauperis hominis fortuna non potest agere in mortalibus.

Item humilitas prout quis ostentat ea quæ habet, sed vilipendit & humiliat se, nō est virtus. Error, si intelligatur quòd nec virtus nec actus virtuosus.

Item quòd non sunt possibiles aliæ virtutes, nisi acquisitæ vel innatæ.

Item quòd castitas non est maius bonum quàm perfecta abstinentia.

Item quòd finis terribilis est mors. Error, si excludat terrorem inferni qui est extremus.

ERRORES DE resurrectione.

Item quòd non contingit corpus corruptū redire idem numero, nec idem numero resurget. Error.

Item quòd resurrectio futura non debet credi, neque concedi à Philosopho, quia impos-

impossibile est inuestigari p rationem. Error, quia etiam Philosophus debet captiuare intellectum in obsequiū fidei Christi.

ERRORES DE fœlicitate seu beatitudine.

Item fœlicitas non potest à Deo infundi immediatè.

Item dicere Deū dare fœlicitatem vni & non alij est fine ratione & figmentum.

Item quòd homo ordinatus quantum ad intellectum & effectum, sicut potest esse sufficienter per virtutes intellectuales & morales, de quibus loquitur Philosophus in Ethicis, est sufficienter dispositus ad fœlicitatem æternam.

Item quòd fœlicitas habetur in hac vita, & non in alia.

Item ℘ homo post mortem amittit omne bonum.

Item ℘ bonum quod homini possibile est, consistit in virtutibus intellectualibus.

Isti sunt articuli reuocati anno Domini 1308. 2. die Octob. Parisiis per fratrē Ioan Guion, ordinis Minorū in domo Prædicatorum.

Item quòd generare secundùm suam rationem formalem non sit in patre.

Item quòd generare realiter elicitum sit in diuinis.

Item quòd generare, siue elicitum, siue inelicitum sit in filio.

Item quòd generare & generari in diuinis accepta notionaliter sunt idem inter se in diuinis.

Item dicere quòd pater in diuinis nō sit formaliter generans alia generatione quā illa qua filius formaliter est genitus.

ERRORES Ioannis de Mercuria ordinis Cistercien. Articuli cōdemnati per magistros Parisienses, anno Domini 1347. & prohibiti omnibus Baccalariis legētibus, qui legunt vel legerunt sententias, sub pœna priuationis ab omni honore facultatis: quorum articulorum aliqui reputantur erronei, aliqui suspecti aut malè sonantes in fide.

Item quòd satis erat possibile quòd per voluntatem aut volitionē creatam Christus aliquid voluit quod nunquam debuit euenire.

Item quòd Christus potuit dixisse falsum, & asseruisse assertione creata tam vocali quàm mentali.

Item qualitercunque vult Deus, vult efficaciter esse.

Item quòd Deus facit quòd aliquis peccet, & ℘ sit peccator, & vult voluntate beneplaciti quòd ille sit peccator.

Item

Item quòd nullus peccat volẽdo aliqualiter, aliter quã Deus velit eum velle.

Item quòd Deus aliquid reprobat quod ipse vult voluntate beneplaciti.

Item quemlibet peccãtem Deus vult peccare voluntate beneplaciti, & facit eum peccare, & vult quod peccet.

Item quòd Deus facit malum esse & peccatum esse.

Item quòd peccatum magis est bonum quàm malum.

Item quòd aliquis faciat aliquid omninò vt Deus vult ipsum facere voluntate beneplaciti quod talis peccet.

Item quicunq; peccat conformat volũtatem suam voluntati beneplaciti Dei, sic ꝙ illa vult, sicut Deus vult eum velle.

Item quòd possibile est Christum secundùm voluntatem creatam errasse, & secundùm hominem mendacium protulisse.

Item quòd posset dici ꝙ anima Christi vnita verbo saltem per accidens posset odire Deum, vel respuere, siue detestari.

Item quòd si aliquis habẽs vsum liberi arbitrij incidens in tentationem tãtam quòd non possit illi resistere, moueatur ad illecebrã cum aliena vxore, non cõmittit adulteriũ, & sic de aliis peccatis.

Item quòd aliqua est possibilis passio, cui voluntas etiam habita gratia quacunque sine miraculo non posset resistere quin eliceret actum secundum illam, & talis actus non est peccatum.

Item quòd non est peior demeritoriè in casu qui vitiosum habet habitũ demeritorium cum actu, quàm qui habet habitum sine actu.

Item quòd non est peior moraliter qui vitiosum habet habitum & actum, quàm qui habitum eiusdem rationis habet sine actu.

Item quòd non est melior meritoriè qui habet habitũ meritorium & actum, quàm qui habet consimilem habitum sine actu.

Item quòd malus quacunque malitia actuali & habituali æqualibus adinuicem, nõ est peior ex actuali simul quàm ex actuali tantùm, vel ex habituali tantùm.

Item quòd bonus quacunque bonitate actuali & habituali adinuicẽ æqualibus, nõ est magis bonus ex vtraque, quàm ex habituali tantùm.

Item quòd nulla creatura aut nulla circunstãtia rei bonæ diminuit peccatum quia sit tantum quantum foret sine illa cæteris paribus.

Item quòd pia intentio & naturalis pietas augent peccatum & non diminuunt cæteris paribus.

Item peccatum post longam consuetudinem cõmissum, est minus quàm foret ante consuetudinem.

Item quòd odium proximi non est demeritoriũ, nisi quia prohibitum à Deo.

Itẽ quòd probabiliter posset sustineri cognitionem vel volitionem non esse distinctam ab anima, imò est ipsa anima: & sic sustinens non teneretur nec cogeretur negare propositionem per se notam, negare authoritatem admittendam.

Item quòd probabile est in lumine naturali non esse accidentia, sed omnem rem esse substantiam, & quòd vbi non esset fides, hoc esset ponendum vel probabiliter poni posset.

Item quòd non est euidẽs euidentia reducta ad certitudinẽ primi principij, quin quodcunque quod est posset produci nobilius.

Item quòd tenentes vel communiter tenetur quòd intẽtio, volitio, sensatio sint qualitates subiectiuæ existẽtes in anima, quas potest Deus creare se solo, & qui hoc ponere vult, habet concedere & dicere quòd Deus potest facere se solo quod anima odiret proximum & Deum non demeritoriè.

Item quòd Deus est causa aliqualiter actus demeritorij vt demeritorius est.

Item quòd Deus est causa peccati vt peccatum est, & mali inquantum malum est.

Item quæcunque volũtas causat aliquid, causat taliter in virtute primæ causæ.

Item quòd Deus est causa maxima & immediata priuationis & iustitiæ in actu.

Item quòd Deus est actio & causa peccati vt peccatum est.

Item quòd Deus est causa cuiuslibet modi actus & cuiuslibet circunstantię productæ.

Item quòd à Deo est quòd actus demeritorius sit, inquantùm demeritorius est.

Itẽ quòd quacunque creatura demonstrata: hæc est vera, Chimæra intelligitur. Hęc Chimera potest intelligi.

Item quòd quacunq; creatura demonstrata hæc est vera, Hæc res maior Deo potest cogitari.

Itẽ ꝙ propter opera alicuius futura bona Deus præordinauit aliquem ab æterno.

Item quòd aliquis prædestinatus est ab æterno propter bonum vsum liberi arbitrij, quem Deus præsciuit eum habiturum.

Item quòd nõ sic gratis & misericorditer Deus prædestinauit illum quem prædestinauit, quin & pro omnibus bonis ipsius futuris vel alterius.

ARTICVLI cõtra magistrum Nicolaum de Vltricuria, anno Domini 1348. post festum omnium Sanctorum.

ISTI sequentes articuli fuerunt in Romana curia condemnati per magistrum Nicolaum supradictum publicè in vniuersitate Paris. reuocati.

Quòd Deus potest præcipere creaturæ rationabiliter vt habeat ipsum odio, & ipsa obediens plus mereturquam si ipsum diligeret ex præcepto, quoniam hoc faceret cum maiori conatu & magis contra propriam inclinationem. Istum articulum assero falsum.

Item si aliquis velit conformare voluntatem suã voluntati diuinæ, sequitur necessariò altera pars illius disiunctiuæ, vel quòd Deus eũ instrueret de omnibus necessariis & concernentibus salutem suam: ita quod errare non posset, vel quòd non erraret, & si erraret in quocunque actu suo ille error non esset sibi imputãdus, nec peccaret, imò mereretur in omni actu consequente talem errorem, imò plus vel tantùm quantùm eliciendo actum oppositum sequendo iudicium rationis. Istum articulum assero falsum, & reputo erroneum prout iacet.

Item ℔ in principio primo suo tenuisse dicitur quod quilibet tenetur plus diligere meliorem proximum se quàm seipsum. Istum articulum reputo falsum.

Item ℔ in ecclesia sancti Sepulchri Parisiis prædicasse dicitur, quod quilibet tenetur plus diligere proximum meliorem. Istum articulum reputo falsum.

Item quòd magister Nicolaus de Vltricuria prædictus dicere debeat altè & intelligibiliter quod propter istos articulos & propositiones per eum reuocatas, ac multos alios articulos falsos & hæreticos huius epistolæ libelli combusti fuerunt, in scriptis reuocare debeat publicè, solenniter, expressè propositiones per eum corã nobis reuocatas, alios articulos à prædictis asserendo aliquos falsos, aliquos præsumptuosos: etiam & quòd debeat iurare in præsentia nostra ad sancta Dei Euangelia quòd nunquam tenebit aut docebit etiam clàm vel palàm: & repræsentabit se Cancellario Parisiensi & vniuersitati magistrorũ, & scholarium Parisiis studentium & etiam regentium.

ISTI articuli qui sequũtur, sunt condemnati ab episcopo Parisiensi & magistris Theologiæ regentibus Parisiis, anno Domini 1340. in octaua Epiphaniæ Domini.

Item quòd diuina essentia in se nec ab homine nec ab angelo videbitur.

Item quòd diuina essentia licet sit eadem in patre & filio & spiritu sancto vt est essentia, tamen vt est forma siue in ratione formæ, est vna in patre, & filio, & non vna in spiritu sancto.

Item quòd spiritus sanctus prout est amor vel nexus, nõ procedit à patre & filio, sed tantùm à patre.

Item quòd multæ fuerunt veritates ab æterno quæ non erant Deus.

Item quòd corpora glorificata non erũt in cœlo Empyreo cum angelis, sed in cœlo crystallino vel aliquo quod est supra firmamẽtum, quod præsumebant dicere de beata Virgine.

Item quòd primum nunc & creatura, non est creator nec creatura.

Item quòd angelus in primo instanti suæ creationis fuit malus & nũnquàm bonus.

Item quòd angelus in eodem instanti potest esse in diuersis locis.

Itẽ quòd qui habebit meliora naturalia, habebit de necessitate meliorẽ gratiam & gloriam.

Item quòd diabolus nunquàm habuit vnde stare posset.

Item nec Adam in statu innocentiæ.

COPIA Schedulæ reuocationis quorundam articulorũ fratris Dionysij Soulechat, ordinis fratrum Minorum factæ per eundem Parisiis, & in curia Romana.

Reuerendi magistri mei & domini, dixi aliqua in principio meo Sententiarũ, quæ in nonnullorum auribus malè sonuerunt, & ex causa. Ego veritate coactus, & ex ordinatione reuerendi patris Domini Cancellarij Parisiens. ac facultate Theologiæ magistrorum tanquàm ecclesiæ & dictæ Facultatis Theologię humilis filius, ipsa dicta in præfato principio meo malè posita corrigo sub hac forma. Quia tertia conclusio articuli quarti fuit hæc, quòd hæc benedicta, imò super benedicta lex & dulcissima, videlicet lex amoris (de qua loquebar) omnem aufert proprietatem

& dominium : probaui, quia non quærit vindictam, quia patiẽs est 1. Corinth. 13. non grossitiem cordis: quia patiẽs est doloris proximi.

Itẽ nó est ambitiosa quantùm ad honores. Non quærit quæ sua sunt quantùm ad tẽporalia. Vnde glosa, Non æmulatur, id est, non inuidet quia non eam aliena contristat fœlicitas : sed alterius bonum diligit vt suum. Prædictam conclusionem reuoco tanquam falsam, erroneã, & hæreticam, quia Christus & Apostoli illam legem perfectissimè tenuerunt, & adhuc multi tenent, & per Dei gratiam tenebunt, qui proprietatem & dominium habebunt. Dico etiam quòd authoritas Apostoli & glosa per quas probabam, non probãt dictam conclusionem, nec sunt ad propositum, vt appareat intuenti textum & glosas authenticas super illo. Ex illa conclusione intuli corollarium primum, quod hęc lex dispensat duo pronomina possessiua, scilicet, meum & tuum : probaui, quia ista duo vnum facit, imò etiam omnia in vnum congregat, sicut Dionysius dicit de Cælesti Hierarchia cap. primo in principio, Omne datum optimum, & omne donum perfectum de sursum est, descendens à patre luminum. Sed & cunctus à patre luminis moti apparitionis processus ad nos bonitatis dono veniens, rursus sunt vnum faciens, virtus suscitatione nos adimplet, & conuertit ad congregantis patris deitatis deificam simplicitatem, amor enim omnia vnum & vnius facit, scilicet, Dei, quia non quærit quæ sua sunt, sed quæ Iesu Christi.

Item intuli 2 corollarium quod non minùs facit omnia communia charitas, quàm extrema necessitas: probaui, quia & vnum fit ex amore Dei, & alterum ex amore sui: sed affectio iusti est intẽsior & eligibilior, quàm commodum pro baccalaureo de sancto Bernardo in secundo corollario quartæ conclusionis articuli, igitur cõfirmaui per Augustinum in prologo contra quinque hæreses dicentem quòd plus obligat charitas quàm necessitas : dico nunc quòd ista duo corollaria vt sequuntur ex conclusione prædicta, sunt falsa : & dico quod authoritates illæ quas adduxi, non faciunt ad propositum.

Item ex prædicta conclusione intuli aliud corollarium, quod fuit quartum, quod legem hanc dedit Christus discipulis suis principaliter, & actualiter exequendam non solùm habitualiter: probaui, quia dixit, Hæc mando vobis vt diligatis inuicem sicut dilexi vos. Ioannis decimoquinto. Per istud corollarium intelligendo hanc legẽ amotis auferentẽ omnem proprietatem & dominiũ prout conclusio dicit, sic intellectum reputo falsum, erroneum, hæreticum, & contra determinationem ecclesiæ. Dico etiam quòd authoritas quam allegaui, non est ad propositum. Item conclusio quarta & finalis mea fuit, quòd actualis abdicatio corporalis voluntatis & temporalis potestatis, dominij, seu authoritatis statum perfectissimum ostendit & efficit: probaui, quia hoc pro regula perfectionis à Christo data fuit est, Matth. 19. Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus. Idem Lucæ 2. Idem Marci 10. vnde non dixit, Pone in arca aut in scrinio, sed si videas pauperes, da: quia vt dixit Christus Matt. 26 Pauperes semper habetis vobiscum, me autem semper non habebitis, & dicebam quòd ideo non dicat homo hanc regulam à Deo esse datam, sed animi præparationem, scilicet, si opus sit, quia vbi semper opus est, semper debet fieri. Sed quia reuera paruus color sufficit ad excusationem agere volenti, isti volunt dare intelligere quòd aurichalcum est aurũ, & fel mel : sed si ex ignorantia crederent, tamen est qui quærat & iudicet, quòd propositiones dicunt hanc conclusionem esse positam vniuersaliter, ideo ipsam vniuersaliter intellectam dico falsam, erroneam, & hæreticam : quia nec Christus nec Apostoli statum perfectissimum habuissent, & authoritates ad hanc probandam adductæ, non sunt ad propositum, vt patet per Glosas ordinarias, & Doctores in hoc studio & alibi approbatos. Alias probationes, vt probabant istam conclusionem, reputo falsas & erroneas. Et vltimam dico falsam, iniuriosam & scandalosam. Ex prædicta conclusione quarta inferebam primũ corollarium, quòd Christum nõ abdicasse huiusmodi possessionem, & ius in temporalibus non habetur ex noua lege, imò potiùs oppositum: quia Matth. 8. Filius hominis non habet vbi caput suũ reclinet. Item secundum còrollarium est illud quòd hãc legem pro regula perfectionis Christus docuit & exemplo confirmauit: probaui per

regulam nunc dictam, Vade & vende omnia quæ habes, &c. Etiam quia vocati omnia dimiserunt, Matthæus telonium, Petrus & alij retia. Matth. 19. Ecce nos reliquimus omnia Ista duo corollaria reuoco tanquam falsa, erronea, & hæretica, & contra determinationem decretalis domini Ioannis Papæ, quæ incipit, Quia quorundam, inter cætera dicentis, omnis vir in cuiuscunque proprietate & in eius vsu. Quæ quidem assertio continet multa falsa, cùm nec Christum expropriationem prædictam in se seruasse, nec etiam imposuisse Apostolis, nec sub voto ab eis fuisse assumptam Euangelica seu Apostolica docet historia, sed contrariũ euidentius manifestat hæc decretalis. Dico etiam quòd authoritates nõ sunt ad propositum, vt liquidè apparet intuenti textum & Glosas ordinarias & approbatas.

De abdicatione rerum tẽporalium.

Prætereà fuit corollarium quartum quo intuli, quòd abdicatio rerũ temporalium secundum animi pręparationem nullam aut valdè imperfectam & fragilem ostendit, & efficit perfectionem: probaui primò, quia semper habent pauperes, secũdò quia non valet nisi ratione actus. Igitur actualis est perfectior. Istum articulum reuoco tanquam falsum & scãdalosum. nec probationes sunt ad propositum.

Item respondendo ad quẽdam baccalarium de domo beati Bernardi, cum ille dixisset quòd Christus talia non abdicauit, illud negaui: & dixi quod Christus nihil sibi retinuit. Ista duo dicta reuoco tanquàm falsa & hæretica, quia Christus loculus habuit propter infirmos, à fidelibus oblata conseruans, quæ & suorum necessitatibus & aliis indigentibus tribuebat, vt & Christi Euangeliũ & beatus Augustinus, ac etiam determinatio Romani pontificis hæc testantur. Vltimum corollarium quod posui, fuit quod non plus curauit Christus de temporalibus, quàm faciunt diuites de pauperibus: probaui, quia sitiuit & non habuit potum, & pro nobis nudus in cruce pependit: nunc dico quòd Christus de temporalibus curauit, quia non omnia abdicauit, vt superiùs dictum est: quod autem innui de diuitibus, quòd non curant de pauperibus, hoc retracto tanquàm iniuriosum illis diuitibus, per quorum eleemosynas pauperes sustẽtantur. Hæc igitur omnia malè sonantia sic priùs expressa

pressa in meo dicto Sententiarum principio malè posita reuoco & retracto vt dictum est, promittendo bona fide, quòd illa de cætero non tenebo nec dogmatizabo: & ita iuro, veniam humiliter implorans de cõmissis. Hæc omnia prædicta dictus frater Dionysius iterum omnino in præsentia magistri Gulielmi Romani lectoris sacri Palatij Apostolici, & aliorum nouem magistrorũ in Theologia Parisiis reuocauit, & ad sancti Dei Euangelia iurauit se appellationem quam interposuerat non prosecuturum, ac conclusiones prædictas & corollaria tanquàm falsa, erronea, & hæretica abiurauit secundum tenorem reuocationis aliàs per eum factæ Parisiis modo & forma superiùs annotatis. Hæc autem reuocatio facta est Auinione in domo præfati magistri Gulielmi Romani, Anno 1365. die vltimo mensis Ianuarij indictione tertia, pontificatus sanctissimi in Christo patris & Domini nostri Domini Vrbani diuina prouidentia Papę sexti anno tertio. Reuocatio autem culorum prędictorum facta per eũdem fratrem Dionysium disputationibus solennibus publicè facta in ecclesia Prædicatorum Parisiis, anno Domini 1369. die Iouis post Quasimodò, de mandato Reuerendissimi in Christo patris domini domini Cardinalis Beluacens. cõmissarij ad hoc per sedem Apostolicam deputati.

Item cùm debui exponere dicta mea in curia Romana coram reuerendissimis patribus dominis Cardinalibus Nemanensi & Vabrensi addidi propositiones quæ sequuntur, videlicet quòd Christus in morte omnia simpliciter abdicauit: istam reputo tanquàm falsam, erroneam, & hæreticam.

Item dixi quòd quando corpus in sepulchro mansit, ibi charitas abstulit ab eo omnem proprietatem & dominium: istam reuoco tanquàm falsam, erroneam & hæreticam.

Item dixi quòd tunc vacauit sedes generalis dominij vsque ad diem istam, vt sequitur ex prædictis, seu ad sensum prędictarum: reuocaui & reuoco tanquàm falsam & erroneam.

Item q̃ aliqui dicunt quod dixi in prædicta declaratione, primò quia lex amoris, id est, charitas quæ statum perfectum facit, est insepara-

bilis à nobis,& quòd loquebar de charitate siue de lege amoris,ex cuius obseruatione seu obseruantia vniuscuiusque status perfectio mensuratur, loquendo de meritoria perfectione in homine vsum rationis habente : secundò quia cuilibet creaturæ rationali hæc lex naturaliter est indita,& tertiò quòd Deus secundum hanc legem viuit.Istas propositiones non credo me dixisse neque dixi, quia istas reputo falsas,erroneas,& hæreticas, prædictas autem propositiones per me reuocatas abiuro & promitto eas de cætero nec tenere, nec dogmatizare publicè vel occultè, & veniam petiui & peto humiliter de commissis.

REVOCATIO MAgistri Ioan.de Calore,anno Domini 1363.

ANTEQVAM descendam ad conclusiones habeo aliqua dicere, quia in primo articulo mearum vesperiarum posui duas propositiones, vnam, scilicet, quòd summus legislator Deus ipse dignus est infinitis perfectionibus, quas nec habuit, nec habet,nec habere potest. Nunc dico quòd ista propositio malè sonat,imò reputo eam in sensu categorico falsam,quem sensum facit : nec in illo sensu intellexi eam, sed in sensu hypothetico, scilicet,quòd si essent infinitæ perfectiones imaginabiles, quas Deus non habet, adhuc esset dignus illis perfectionibus.Eodem modo de secunda propositione, scilicet, quòd infinitæ perfectiones simul in Legislatoris essentia sunt, dignitas ad infinitas alias.

Item quia ex prædicta intuli vnum corollariũ,scilicet quòd dictus Legislator dignificauit se in carne ad suã assumptionem hypostaticã, intellexi,Significauit, id est, manifestauit. Istud autem quod vltra addidi,scilicet, ℣ si aliàs non fuisset assumptus secundum hominem, dignus esset quia frueretur : & istud pluries reiteraui, dico quòd intellexi & protuli tanquàm disputabile : nunc dico quod non est disputabile, & quod est falsum.

Item quia proposui in nea conclusione tertij articuli, quòd subducta prærogatiua disparis acceptionis veritatis sub falsitate staret, vt verus cultor nõ ampliùs quàm falsus mereretur, & istam pluries reiteraui, dico ℣ malè sonat, quia procedit ex vna suppositione impossibili:aliquibus tamen posset apparere possibilis.

FVERVNT Parisiis quidam discipuli cuiusdam Almarici nomine studentes Parisiis, qui dixerunt mortuo eo, quòd illud quod alias est peccatum mortale, vt stuprũ factum in charitate non est peccatum,impunitatem peccatorum promittentes,Deũ bonum & non iustum dicentes, qui ab Ecclesia propter huiusmodi condemnati à rege Franciæ extra portas sunt combusti. Hæresiarcha verò eorum Almaricus à generali concilio Romæ cõdemnatus est & excommunicatus,& ex ciuitate exhumatus, & cinis & ossa per sterquiliniũ sunt dispersa,& meritò.

ARTICVLI LVdouici reuocati, anno Domini 1362.

PRIMO probando primam partem primæ suppositionis arguitur sic:Ad quodlibet nomen velle, vel nolle respectu cuiuslibet producibilis ad extra sequitur necessariò mutatio in voluntate perfecta Deinde arguitur hypothericè: Si Deus de nouo aliquid vellet vel nollet ad extrà,seu in Deo esset nouum velle vel nolle ad extrà, ipse intrinsecè mutaretur:igitur velle & nolle dicunt denominationem intrinsecam. Et hæc fuit mens mea per hoc quod dixi in 2. propositione huius, quòd tam velle vel nolle ad extrà est actus vitalis perfectæ voluntatis ipsam immutans vitaliter: non intellexi quòd per velle & nolle Deus mutaretur intrinsecè, sed quòd sunt opera vitalia.Sed quia apud multos iste modus loquẽdi:velle diuinum immutat voluntatem diuinam,significat enim quod ipse intellectus mutatur:& placet domino Cancellario & facultati quod de cætero ĩ diuinis tali modo quis vtatur. Dixi in 2. corollario primæ suppositionis, quòd licet perfectæ voluntati seu diuinæ essentiæ quodlibet intrinsecum sit absolutè necessarium secundum suum esse reale : tamen est aliquid intrinsecus contingens, & non est necessariũ secundùm suũ esse formale, patet de nolle & velle ductis ad extrà.Istud sic explano & dico quòd nihil intrinsecum Deo est contingens secundùm intellectũ quem facit,tanquam Catholicæ fidei dissonum.Similiter illud quod dixi in 3.corollario quod stat Deum esse intrinsecè aliqualem, & ipsum posse non esse talem,& tamẽ ipsum esse talem immutabiliter, debet sic intelligi, id est : Stat Deum aliquid velle

ad extra, & ipsum posse hoc nunquam velle, & tamē immutabiliter. Quod dixi in probatione huius quod non est inconueniens quod aliquid sit Deus secundum suū esse reale, & tamen non sit Deus secundum suū esse formale, debet sic intelligi, id est, ꝙ aliquid sit Deus realiter, & tamen non aliqua formali denominatione denominatur, quæ sibi non competit præcisè quia Deus, sed ratione alicuius effectus: vnde supradicti damnant hanc propositionem tanquam fidei dissonam secundum intellectum quem facit, scilicet quòd aliud est Deus secundum suum esse reale, & tamē ipsum non est Deus secundum suum esse formale.

Item dixi nono corollario quòd non stat intellectum perfectum cognoscere vera contingentia, & illorum ad extrà non esse productiuam voluntatem.

Item dixi in decimo, quòd perfectus intellectus ad esse peccati vt peccatum est, non potest immediatè applicari cognoscitiuo, & quòd ex isto sequitur finaliter peccatum esse vel deformitatem animę non est propriè aliqua veritate verum. Primum est malè dictū & falsum, quia ad hoc sequitur quòd Deus non cognosceret peccata, aut voluntatem diuinam horū esse productiuam, quorum vtrumque est falsum: & secundum fuit aliàs condemnatum. Et alia corollaria pro eo quòd primo conueniunt, falsa sunt & malè sonant. In secundo corollario secundæ suppositionis dixi quòd stat aliquid esse actu miraculosum, & tamen in illo quod sic actuat nullam ponere perfectionem simpliciter, magistri nostri istum modum loquendi non approbant, scilicet ꝙ Deus actuetur, sicut nec illū quòd Deus immutetur.

Item in quarto & quinto corollariis secundæ suppositionis dixi quòd perfecta voluntas non intensiùs diligit prædestinatum quàm diligat præscitum, & quòd non plus intendit, siue diligit se quàm diligat diabolum in esse naturali, non debui ista dicere, quia in auribus audientium malè sonāt & falsa sunt, cum secundum Augustinum aliquid diligere sit ei velle bonum, & ideo intensiùs diligere est ei magis bonū velle, & ita communiter intelligunt homines.

Corollarium octauum fuit tale, quòd quælibet volitio qua Deus vult, A esse, non minùs distinguitur formaliter à volitione qua vult, B esse, esse, quàm Deus distinguitur à materia prima realiter: probaui per hoc quia quælibet volitio qua Deus vult, A esse, immensè formaliter distinguitur à volitione qua vult, B esse. Corollarium hoc est falsum, ꝓbatio erronea: quia non est admittendum qualitercunque quòd in Deo sint plura immensa, aut plura immensa esse distincta.

Corollarium nonum fuit, nullum velle immēsum perfectæ voluntatis continet aliquid ad extrà producibile: hoc est falsum, quia velle Dei est causa rerum, in probatione autē corollarij scripsi, quòd si potentiæ volitiuę Angeli, volitio Domini, quæ est immensa, esset actualis volitio, quod nō reputo impossibile, & tamen per huiusmodi volitionem, &c. Prædictum corollarium nunquam putabam possibile, nec credo dixisse esse possibile, & est erroneum: quia aliàs fuit reprobatum, ac etiam quicquid ex eo sequitur, inquantùm ex hoc sequitur est possibile.

In tertio corollario tertiæ suppositionis dixi quòd peccatum esse perfecta voluntas Deus non potest immediatè nolle, & in alio quod peccatum non est immediatè odibile à perfecta voluntate. Ista malè sonant & discordant scripturæ & dictis sanctorum: hoc autem intuli ex duobus corollariis, quorum vnum fuit quòd perfecta voluntas quicquid extrinsecùs potest immediatè velle potest immediatè nolle, & econuerso. Aliud est, quicquid immediatè ipsa potest nolle potest efficere, quæ applicata ad peccatum formaliter sumptum falsa sunt & malè sonant.

Item sextum corollarium fuit: Quodlibet extrinsecum perfectę libertati seu voluntati æquè ab ipsa est odibile sicut diligibile, & econtra, hæc propositio est erronea: repugnare enim videtur voluntati diuinæ.

Secunda conclusio mea fuit: Euidentiæ ad contradictoria intellectu diuino formaliter immensæ formaliter repugnant, dixi in probatione quòd quælibet earum immensa, nunc dico quod illa conclusio cum suis corollariis & sua probatione malè sonat quantum ad hoc quod designantur in Deo esse plura & immēsa distincta, quod iam fuit hic & superiùs reprobatum. Quantum etiam ad hoc quo dicitur, immensæ repugnāt malè sonat: quia ad hoc datur intelligi ꝙ repugnātia sit intrinsecè in Deo.

FORMA

FORMA & modus reuocationis facta Parisiis per fratrem Guidonem ordinis heremitarum sancti Augustini, actus legentis Parisiis sententias in scholis dicti ordinis, anno Domini 1354. 16. die mensis Maij. Et hoc anno legendo & respondendo, ambulaui in magnis & mirabilibus super me, verbum veritatis non rectè tractando, sed verbis contendendo prophanis & vaniloquis, quæ ad impietatem prouocant, & audientium subuersionem, ex quibus factus sum occasio scandali in sanctissima facultate & ordine meo: quod mihi displicet bono corde. Ideirco iuxta piam & sanctã ordinationem domini Cancellarij Parisiensis, ac cæterorum magistrorum reuerendorum Theologicæ facultatis, quorum correctioni & ordinationi me submisi, & submitto, dicta mea scripta volo reuocare, & intentionem meam ostendere bonam, non obstantibus dictis & scriptis in forma quæ sequitur. Et licet, domini & magistri reuerendi, istas conclusiones posuerim, non est intentionis meæ nec vnquã fuit per Dei gratiam eas sustinere pertinaciter.

REVOCATIO FACTA Parisiis anno Domini 1354.

PRIMO dixi istam conclusionem: Charitas quæ semel labitur vel deperditur, nunquam fuit vera charitas, & eam probaui contra Baccalarium beatæ Mariæ de monte Carmelo. Hanc reuoco tanquam falsam & hæreticam, & etiam quæ eneruat effectum sacramẽtorum, scilicet baptismi & pœnitentiæ, & etiam cõtra decretum Ecclesiæ in cap. fideliter, extra de sum. tri. & fide cath. in cler. etiam tanquam seipsam interimentem, quod enim nullo modo verè est, deseri non potest, vt ait Gratianus, & præsumptuosè positam esse, quia eam dixi, valdè probabilem, & tamen est contra conclusionem & doctorum opinionem, scilicet magistri Sententiarum, Gratiani, & plurium aliorum. Si quæ verò authoritates Augustini vel aliorum videantur ad oppositum, intelligendæ sunt de charitate finali quæ manet in patria, de qua loquitur Apostolus 1. ad Cor. 13. Charitas nunquam excidit. Vel intelligendum de charitate secundum efficaciam, vt magistermet videtur glossare.

Secundò

Secundò ex hoc intuli qđ præscitus existens in charitate non potest mereri vel elicere actum meritoriũ vitæ iuxta scalam vitæ nostræ: reputo falsum & contumeliosum.

Tertiò dixi contra Baccalarium prædicatorum conferendo cum ipso quòd homo meretur vitam æternam de condigno, id est, quòd si non daretur ei, fieret sibi iniuria: & scripsi quod Deus faceret sibi iniuriam, & hanc probaui, istam reuoco tanquàm falsam, hæreticam, & blasphemam, & mihi cõtradicentem conclusione infra recitanda, quæ dicit totum est à Deo, ita quòd nihil à voluntate.

Quartò dixi in disputatione respondendo de quolibet quòd si nullum esset liberum arbitrium, adhuc esset peccatum: quod scripsi in hac forma: Pono vnum probabile, scilicet si nullum esset intentum vel volitum, adhuc esset peccatum tanti mali vel metiti. Probatio fuit, quia imaginato quod nullum esset arbitrium, adhuc esset in Dei contuitu malum. Hanc reuoco tanquàm falsam, manifestè erroneam, & hæreticam, scandalosam & blasphemam.

Quintò dixi quòd bonum meritum est à Deo, ita quòd nihil est à voluntate, quam in hac forma scripsi: Tantum meriti est ex quanto beneplaciti intenti & voliti non ex quanto. Hanc reuoco tanquàm falsam, scandalosam, & in fide suspectã, & mihi contradicentum in tertia propositione superiùs reuocata.

Sextò dixi, quòd Deus potest aliquem necessitate præueniendo voluntatem ad bonum actum, quem errorem scripsi in hac forma, Deus quandoque præuenit ita voluntatem puri viatoris, quòd nunquã potest in non actum meritorium. Probaui sic: Aliter sequeretur qđ homo posset mutare diuinum propositũ. Secundò, quòd nõ posset facere hominem mendacem. Alia sententia probabilis est ista, quòd Deus posset necessitate aliquem ad bonum actum præueniendo, hæc sustineri potest. Probationem tamen adduxi ad hanc scandalosam & in fide suspectam.

Septimò dixi, quòd est dare plures vnitates, quæ non faciunt numerum, quod reuoco tanquàm falsum, scandalosum, & in fide suspectum quantum ad Trinitatem in diuinis.

Octauò dixi & scripsi, qđ nulla creatura rationalis specialiter est in se, nisi qa Deus est sibi esse: & ex hoc intuli in eodem scripto quod in

omni

omni eo quod non est Deus essentialiùs est nõ esse quàm esse ipsum, has reuoco falsas, falsè positas & erroneas.

Nonò dixi & scripsi, quòd aliquid potest esse sine tempore in merito & peccato, & probaui quia possibile fuit vel est aliquod esse in instanti æternitatis in merito, & consequenter in instanti tẽporis in peccato, & iterato in instanti æternitatis in merito: hanc reuoco cum sua probatione tanquàm falsam, fatuè positam, & intelligibilem.

REVOCATIO FACTA anno Domini 1352.

QVIA ego Simon in respondendo in vesperis exponendo vel declarando terminos quæstionis, quod hoc nomen Iesus dictum est de Deo accidentaliter, & ex parte significat filium Dei qui assumpsit naturam humanam. Ponendo conclusiones posui pro prima conclusione quòd hæc propositio est possibilis, Iesus non est Deus: probaui ex eo quod humanitate assumpta per possibile deposita, Iesus non est Deus, & intuli quòd hæc est possibilis, Iesus potest non esse Deus.

Secundò quòd Iesus potest esse & non esse Iesus: expositionem & significationẽ huius nominis Iesus reputo sufficientem falsificantẽ conclusionem & corollariũ. Posito namque quòd hoc nomen Iesus significat illud qđ significat hæc oratio filius Dei, qui assumpsit naturam humanam: hæc, Iesus non est Deus, non est possibilis, sicut nec ista, filius Dei qui assumpsit naturam humanã non est Deus.

Item posito eodem, hæc Iesus potest esse & non esse Deus, est falsa, sicut illa, filius Dei qui assumpsit naturam humanam potest esse & non esse filius Dei qui assumpsit naturam humanam: hãc conclusionem reputo sicut hæreticam stante dicta positione.

Item post secundam conclusionem intuli primum corollarium, quòd Iesus potest non esse Deus: secundùm ꝙ Iesus non potest desinere esse Deus, corollaria non fuerunt ponenda sine distinctionibus: itaque expono ea & dico quòd si terminus subiectus Iesus stat pro simplici persona quæ dicitur Iesus, corollaria sunt catholicè tenenda. Si verò idem terminus Iesus pro vno Christo ex persona verbi & humanitate constituto, videlicet pro implicito quod significat, & pro quo stat in dicto primæ conclusionis, & in dicto primi corollarij ex conclusione prima illati, ipsa corollaria non sunt Catholica sed falsa: nec etiam stant cum conclusione prima, nec cum corollario primo ex conclusione prima illato.

Item posui conclusionem secũdam quòd nulla res quæ est Deus potest nõ esse Deus, & intuli corollariũ tertium, quòd nulla res est aut potest esse quę modò non sit Deus, & aliquãdo possit esse Deus. Corollarium quoque quartum, quòd nulla res est aut esse potest, quæ possit incipere esse Deus, cõclusionem hic vniuersaliter intellectam quòd terminus subiectus distribuatur pro re quæ per communicationem idiomatum est vel potest esse Deus, reuoco tanquàm falsam & hæreticam: corollaria etiam tali vniuersalitate intellecta reputo sicut falsa, erronea, & hæretica.

Item posui conclusionem tertiam, quòd Deus potest aliqualiter se habere qualiter se non habet, ac etiam esse aliqualis qualis non est. Et ad probandum hoc induxi pro exemplo quòd Deus pater potest esse homo & nõ esse homo. Conclusio vt posita fuit, non benè sonat in eo quòd ratione relatiui reciproci sonat quod substantiæ Dei de nouo possit aduenire habitudo aut qualitas realis: & ideo intellectus quẽ habui, potiùs fuit exprimendus in his verbis: Aliqua creatura se potest habere aliqualiter ad Deum qualiter se nõ habet. Exemplum etiam ad conclusionem non conuenit: quoniam adhuc posito quòd Deus pater potest esse homo & non esse homo, propriè sequitur quod Deus potest esse aliquid quod non est, sicut ex Decretali arguitur extrà, de hære. cap. Cùm Christus, & non sequitur propriè quòd Deus pater possit esse aliqualis qualis non est, aut aliqualiter se habere qualiter non se habet. Ex conclusione tertia intuli tertiũ corollarium, quod quamuis Iesus fuerit ab æterno semper patri coæqualis: tamen aliquando fuit Deus, quando non fuit Iesus. Istud corollarium: Aliquando Iesus erat Deus quãdo non erat Deus, malè sonat & erroneè.

Itẽ ex conclusione quarta intuli quartum corollarium, ꝙ filius Dei quando incipiebat esse filius Virginis, non incipiebat esse aliquid. Istud corollarium prout in distinctione positũ fuit, reuoco sicut erroneum & hæreticum: quoniam filius Dei qui incipiebat

piebat esse filius Virginis, incipiebat esse aliquid secundùm quòd homo, & incipiebat esse aliquid quod priùs non erat.

Item ex conclusione quarta intuli vltimũ corollariũ, quòd nũquam hîc homo demonstratus qui est Christus, fiebat Christus, & probaui ex eo quòd nec purus homo fiebat Christus, nec homo Christus fiebat Christus. Corollarium istud prout indistinctè fuit positum, reuoco sicut falsum & erroneum, quando in sensu quo homo demonstratus staret pro filio Dei concedendum esset, quòd aliquando hic homo fiebat Christus, quando filius Dei viui nunc est homo, aliquando fiebat homo, dicente Euangelio: Verbum caro factum est, &c.

Isti sunt articuli in quibus magister Sententiarum non tenetur communiter ab omnibus, & primò.

PRIMI LIBRI.

Primò, quòd charitas qua diligimus Deũ & proximũ, est spiritus sanctus, dist. 17. cap. 2. vel quod charitas quæ est amor Dei & proximi, non est aliquid creatum.

Secundò, ꝙ nomina numeralia dicta de Deo dicuntur solùm relatiuè, dist. 24. cap. Et si diligenter, vel hæc nomina numeralia trinus & trinitas non dicũt positionem, sed priuationem tantùm.

Tertiò, quòd simile & æquale similiter dicuntur de Deo priuatiuè, dist. 21. cap. Et hoc idem.

Quartò, quòd Deus semper potest quicquid aliquãdo potuit: & vult quicquid voluit: & scit quicquid sciuit. d. 44. c. Præterea quæri solet.

IN II. LIBRO.

Primò, quòd Angeli non meruerũt beatitudinem per gratiam sibi datam: sed quòd præmiũ præcessit meritum, & posteà meruerunt per obsequia fidelibus exhibita, distinct. 5. cap. Hîc quæri solet, vel quòd Angelis præmium præcessit, & meritum respectu præmij substantialis habet subsequi.

Secundò, ꝙ Angeli in merito respectu essentialis præmij & in ipso præmio proficiunt vsque ad iudicium. distinct. 11. cap. Præterea illud.

Tertiò, quòd charitas est spiritus sanctus, scilicet illa quæ animæ qualitates informat atque sanctificat. distin. 27. cap. Cùm igitur.

Quartò, ꝙ in veritate humanæ naturæ nihil trãsit extrinsecũ, sed ꝙ ab Adã desecédit per propagationẽ auctum & multiplicatum resurget in iudicio. dist. 30. cap. penult.

Quibus

Quibus respondetur vel quòd nihil de cibis transit in veritatem humanæ naturæ, nec per generationem, nec per nutritionem.

IN III. LIBRO.

Primò, ꝙ anima à corpore exuta sit persona, dist. 2. cap. Hic opponitur à quibusdam.

Secundò, ꝙ Christus conuenienter mortuus & non mortuus dicitur, passus & non passus: dist. 21. cap. vlt.

Tertiò, quòd Christus in triduo mortuus fuit homo: dist. 22. cap. 1.

IN IIII. LIBRO.

Primò, quòd sacramẽta legalia non iustificabãt etiam si cum fide & deuotione fierent. dist. 1. c. Non igitur.

Secũdò, ꝙ homo sine medio videbat Deum ante peccatum: eadem distin. ca. Triplici.

Tertiò, quòd circumcisio non conferebat gratiam ad bene operandum, nec virtutes ad augmẽtum: sed solùm ad peccata dimittenda valebat: eadem dist. c. Duo igitur.

Quartò, quòd paruuli ante octauum diem morientes incircuncisi peribãt: & quòd causa necessitatis poterant antè circuncisi. eadem dist. c. Si verò.

Quintò, quòd quædam sacramenta nouæ legis instituta sunt in remedium tantùm, vt matrimonium: dist. 2. c. 1. Iam ad sacramenta.

Sextò, quòd baptizati baptismo Ioannis non ponentes spem in illo, non erant baptizandi baptismo Christi: dist. 2. c. vlt. Hîc considerandum: vel aliter, baptismus Ioannis cũ impositione manuum æquipollebet baptismo Christi, ita ꝙ baptizatus baptismo Ioannis non erat baptizandus.

Septimò, ꝙ Deus potuit dare potentiã creaturæ creãdi & interius abluẽdi, id est, peccata dimittendi: dist. 5. c. vlt Hic quæritur quæ sit. Vel sic: quòd Deus poterat dare potestatem aliis baptizandi interiùs, & ꝙ creatura potuerit suscipere, & similiter quòd Deus potest potestatẽ creandi creaturæ communicare, & creare per creaturam tanquam per ministrum. d. 5.

Octauò, quòd schismatici degradati, præcisi ab ecclesia hæretici, excommunicati nõ habent potestatem conficerandi corpus Christi. di. 13. cap Illi verò.

Nonò, quòd brutum non sumit verum corpus Christi, etsi videatur. dist. 13. c. Illud etiam sanè.

Decimò, quòd sciẽtia discernendi, vt notas habitum sciẽtiæ sit clauis. dist. 19. c. 1.

Vndecimò, quòd episcopi

simoniaci degradati nō possunt conferre ordines. di. 25. cap. De simoniacis.

Duodecimò, q̄ secundus maritus alicuius mulieris incognitæ carnaliter à primo sit bigamus per cognitionē illius, & prohibetur ab ordinibus: dist. 27. c. vlt.

Decimotertiò, quòd cognoscens sororem vxoris suę non tenetur vxori petenti debitum reddere: dist. 24. c. de his.

Decimoquartò, q̄ ille qui vxore viuente duxit aliam in aliena patria, qui rediens ad conscientiam vult eā dimittere & non potest, si cogitur ab ecclesia remanere & debitum reddere, quia sibi non creditur: dicit Magister quod incipit excusari per obedientiam & timorem, & tenetur reddere debitum si petatur: dist. 38. cap. vlt.

Decimoquintò, q̄ peccata deleta non patefiant aliis in iudicio: dist. 44. c. Hic quæritur vtrùm electis.

DETERMINATIO PARISIIS FACTA per almam facultatem Theologicam, anno Dómini 1318. super quibusdam superstitionibus nouiter exortis.

PRÆFATIO.

VNIVERSIS orthodoxæ fidei zelatoribus Cancellarius ecclesiæ Parisiensis & facultas Theologiæ in alma vniuersitate Parisiensis, matre nostra cum integro diuini cultus honore spem habere in Domino, ac in vanitates & insanias falsas non respicere. Ex antiquis latebris emergens, nouiter errorum fœda colluuio recogitare cōmouit, quòd plerunque veritas catholica apud studiosos in sacris Literis apertissima est: quæ cæteros latet, nimirum cùm hoc proprium habeat omnis ars manifestam esse exercitatis in ea, sic ex eis consurgat illa maxima: Cuilibet in sua arte perito credendum est. Hinc est Horatianum illud quod Hieron. ad Paulinum scribens assumit, quod medicorum est. Promittunt medici: tractant fabrilia fabri. Accedit ad hæc in sacris Literis aliud speciale, quod nec experientia & sensu cōstant, vt aliæ artes, nec possunt ab oculis circumuolutis nube vitiorum facilè deprehendi. Excæcauit enim eos malitia eorum. Ait siquidem Apostolus, quòd propter auaritiam multi erraue-

runt à fide: propterea non irrationabiliter idolorum seruitus ab eodem nominatur: alij propter ingratitudinem qui cùm cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerūt, in omnem idololatriæ impietatem (sicut idem commemorat) corruerunt. Porrò Salomonem ad idola, Didonem ad magicas artes pertraxit dira cupido. Alios postremò misera timiditas tota ex crastino pendēs in obseruationes superstitiosissimas impiasque depulit: quemadmodum apud Lucanum de filio Pompeij Magni, & apud historicos de plurimis notum est. Ita fit vt recedens peccator à Deo declinet in vanitates & insanias falsas, & ad eum qui pater est mendacij tandem impudenter palamque apostatando se conuertat. Sic Saül à Domino derelictus Pythonissam cui prius aduersabatur, cōsuluit. Sic Ochozias Deo Israël spreto misit ad consulendū Deum Acharon. Sic denique eos omnes, qui fide vel opere absque Deo verò sunt, vt à Deo falso ludificētur, necesse est. Hanc igitur nefariam, pestiferam, mortiferamq; insaniarum falsarum cum suis hęresibus abominationem plus solito nostra ætate cernentes inualuisse, ne forsan Christianissimum regnum, quod olim monstro caruit, & Deo protegente carebit, inficere valeat tam horrendæ impietatis & pernicioſæ contagionis monstrum: Cupientes totis conatibus obuiare, memores insuper nostræ professionis, próque legis zelo succensi, paucos ad hanc rē articulos dānationis cauterio (ne deinceps fallant incogniti) notare decreuimus, rememorantes inter cætera innumera dictum illud sapientissimi doctoris Augustini de superstitiosis obseruationibus, Quòd qui talibus credunt, aut ad eorum domum euntes, aut suis domibus introducunt aut interrogant, sciant se fidem Christianam & baptismum præuaricasse, & paganum & apostatam, id est, retrò abeuntem & Dei inimicum & iram Dei grauiter incurrisse, nisi ecclesiastica pœnitentia emendatus Deo reconcilietur. Hæc ille. Nequetamen intentio nostra est in aliquo derogare quibuscunque licitis & veris traditionibus, scientiis, & artibus: sed insanos erroresatque sacrilegos insipientium & ferales ritus pro quanto fidem orthodoxam & religionem Christianam lædunt, contamināt, inficiunt, radicitus (quantum fas nobis est) extirpare satagimus: & honorem suum syncerum relinquere veritati.

Universidad de Deusto Biblioteca

Est autem primus articulus quod per artes magicas & maleficia & inuocationes nefarias quærere familiaritates & amicitias & auxilia dæmonum, non sit idololatria. Error. Quoniam dæmon aduersarius pertinax & implacabilis Dei & hominir iudicatur, nec est honoris vel dominij cuiuscunque diuini verè seu participatione vel aptitudinaliter susceptiuus, vt aliæ creaturæ rationales non damnatæ : nec in signo ad placitum instituto, vt sunt imagines & templa, Deus in ipsis adoratur.

Secundus articulus, quòd dare vel offerre vel promittere dæmonibus qualemcũque rem, vt adimpleant desiderium hominis, aut in honorem eorum aliquid oscularí vel portare nõ sit idololatria. Error.

Tertius, quòd inire pactũ cum dæmonibus tacitum vel expressum nõ sit idololatria vel species idololatriæ vel apostasiæ. Error. Et intendimus esse pactum implicitum in omni obseruatione superstitiosa, cuius effectus non debet à Deo vel natura rationabiliter expectari.

Quartus, quòd conari per artes magicas dæmones in lapidibus, annulis, speculis, aut imaginibus nomine eorũ cõsecratis, vel potiùs execratis includere, cogere, & arctare, vel eas velle viuificare, non sit idololatria. Error.

Quintus, quòd licitum est vti magicis artibus vel aliis quibuscunque superstitionibus à Deo & ecclesia prohibitis pro quocunque bono fine. Error : quia secundùm Apostolum non sunt facienda mala vt bona eueniant.

Sextus, quòd licitũ sit aut etiam permittendum maleficia maleficiis repellere. Error.

Septimus, quòd aliquis cũ aliquo possit dispensare in quocunque casu, vt talibus licitè vtatur. Error.

Octauus, quòd artes magicę & similes superstitiones & earum obseruationes sint ab ecclesia irrationabiliter prohibitæ. Error.

Nonus, quòd Deus per artes magicas & maleficia inducatur cõpellere dæmones suis inuocationibus obedire. Error.

Decimus, quòd thurificationes & suffumigationes quæ fiunt in talium artiũ & maleficiorum exercitio, sint ad honorẽ Dei, & ei placeãt. Error & blasphemia, quoniã Deus aliàs non puniret vel prohiberet.

Vndecimus, quod talibus & taliter vti non est sacrificare seu immolare dæmonibus, & ex consequenti damnabiliter idololatrare. Error.

Duodecimus, quòd verba sancta & orationes quædam deuotæ & ieiunia & balneationes & continentia corporalis in pueris & aliis, & missarum celebratio, & alia opera de genere bonorum quæ fiunt pro exercendo huiusmodi artes, excusent eas à malo, & nõ potiùs accusent. Error: nã per talia sacræ res, imò ipse Deus in Eucharistia dæmonibus tentatur immolari, & hæc procurat dæmõ, vel quia vult in hoc honorari similis altissimo, vel ad fraudes suas occultandas, vel vt simplices illaqueet faciliùs & damnabiliùs perdat.

Decimustertius, q̃ sancti Prophetæ & alij Sancti per tales artes habuerunt suas prophetias & miracula fecerunt aut dæmones expulerunt. Error & blasphemia.

Decimusquartus, q̃ Deus per se immediatè vel per bonos angelos talia maleficia sanctis hominibus reuelauerit. Error & blasphemia.

Decimusquintus, quòd possibile est per tales artes cogere liberum hominis arbitrium ad voluntátem seu desiderium alterius. Error: & hoc conari facere est impium & nephanium.

Decimussextus, quòd ideo artes præfatæ bonæ sunt & à Deo, & quòd eas licet obseruare : quia per eas quandoque vel sæpè euenit sicut vtentes eis quærunt vel prędicunt, quia bonum quandoque prouenit ex eis. Error.

Decimusseptimus, quòd per tales artes dæmones veraciter coguntur & compelluntur, & non potiùs ita se cogi fingunt ad seducendos homines. Error.

Decimusoctauus, quòd per tales artes & ritus impios, per sortilegia, per carmina, & inuocationes dæmonum, per quasdam insultationes, & alia maleficia nullus vnquam effectus ministerio dęmonum subsequatur. Error: Nam talia quandoque permittit Deus contingere : vt patuit in magis Pharaonis, & alibi pluries: vel quia vtẽtes, seu consulentes propter malam fidem & alia peccata nephanda dati sunt in reprobum sensum, & demerentur sic illud.

Decimusnonus, quòd boni angeli includantur in lapidibus & consecrent imagines vel vestimẽta, aut alia faciant quæ in istis artibus continentur. Error, & blasphemia.

Vicesimus, quòd sanguis

vpupæ vel hœdi vel alterius animalis, vel purgamentum virgineum, vel corium leonis & similia habeant efficaciam ad cogendos vel repellendos dæmones ministerio huiusmodi artium. Error.

Vicesimusprimus, ꝙ imagines de ære, plumbo, vel auro, de cera alba, vel rubea, vel alia materia baptizatæ, exorcizatæ, & consecratæ, seu potiùs execratæ, secundum prędictas artes & sub certis diebus, habent virtutes mirabiles, quæ in libris talium artium recitantur. Error in fide, & Philosophia naturali, & Astronomia vera.

Vicemussecundus, ꝙ vti talibus & fidem dare non sit idololatria & infidelitas. Error.

Vicesimustertius, ꝙ aliqui dæmones boni sint, alij benigni, alij omnia scientes, alij nec saluati nec damnati. Error.

Vicesimusquartus, quòd suffumigationes quę fiunt in huiusmodi operationib' cõuerruntur in spiritus, aut quòd sint debitæ eis. Error.

Vicesimusquintus, ꝙ vnus dæmõ sit rex Orientis & præsertim suo merito, & alius Occidentis, alius Septẽtrionis, alius Meridiei. Error.

Vicesimussextus, quod intelligẽtia motrix cœli influit in animam rationalem, sicut corpus cœli influit in corpus humanum. Error.

Vicesimusseptimus, quod cogitationes nostræ intellectuales, & volitiones nostræ interiores immediatè causentur à cœlo, & ꝙ per aliquam traditionem magicam tales possint sciri, & ꝙ per illam de eis certitudinaliter iudicare sit licitum. Error.

Vicesimusoctauus articulus, quòd per quascunque artes magicas possumus deuenire ad visionem diuinæ essentiæ vel Sanctorum spirituum. Error.

Acta sunt hæc & post maturam celebremq; inter nos & deputatos nostros examinationem, concluſa in nostra cõgregatione generali Parisiis apud sanctum Maturinũ, de mane super hoc specialiter celebrata: anno Domini 1398. die 19. mensis Septembris. In cuius rei testimoniũ sigillum dictę facultatis prędictis literis duximus opponendum. Originale huius determinationis est sigillatum magno sigillo facultatis Theologicæ Parisiensis.

SEQVVN-

SEQVVNTVR EXCERPTA PRINCIpalium articulorum tractatus cuiusdam contra errores fratris Ioannis de Montesono ordinis Prædicatorum Parisiis condemnati.

PRÆFATIO.

APOSTOLICIS verbis edocti parati semper ad satisfactionem omni poscenti nos rationem de ea quæ in nobis est fide, ad tuitionem eius quam profitemur orthodoxiæ: & vt rationabilis quorundam errorum condemnatio Parisiis nuper facta, ac iustificatio exortæ super hoc causæ & aduersantium omnium quæcunque iniusta rationabiliſq́ue conquestio, oblocutio, atque vexatio singulis innotescat, præsentem tractatum sub apostolicæ Petri sedis & sedentis in ea summi pontificis correctione duximus compilandum. In quo vniuersis Christi fidelibus, qui ipsum lecturi vel audituri sunt supplicamus affectu, vt æquo animo puraq́; mentis acie prospiciant vniuersa nobiscum, &c. Ad honorem sanctæ & indiuiduæ Trinitatis, cuius fidei causam agimus, præsentem tractatum aduersus errores fratris Ioannis de Montesono ordinis fratrum prædicatorum nuper in Parisiensi studio condemnatos ex deliberatione Vniuersitatis studij Parisiensis, & specialiter doctorum baccalaureorum facultatis theologicę compositum in tria capitula distinguemus. In primo ad fundandum processum factum contra dictum fratrem per dictam facultatem Theologię, ac etiam processum inde secutum coram domino episcopo Parisiensis ad instantiam Vniuersitatis prædictæ declarabitur qualiter ád dictos episcopum & facultatem Theologiæ pertinet assertiones hæreticas vel in fide erroneas & contra asserentes eas Parisiis condemnare. In secundo declarabitur, & tam rationibus quàm authoritatibus Sanctorum & Doctorum probabitur, quod assertiones dicti fratris per schedulum dictæ facultatis dicto domino episcopo traditæ fuerũt rationabiliter condemnatæ. In tertio quia magister ac procurator generalis & nonnulli dicti ordinis fratres contra prædictum episcopum & sibi adhærẽtes ad sedem apostolicam appellauerunt:

uerunt:inter memoratas dicti fratris assertiones, vt præfertur,damnatas, aliquas ad sancti Thomæ de Aquino pertinere doctrinam,quam asserunt per ecclesiam approbatam:ideo declarabitur doctrinam huiusmodi sancti Thomæ non sic approbatam esse , quòd propter eam oporteat ante dictam condemnationem aut dicti episcopi processum aliqualiter impediri.

CIRCA primum principale est hæc diuisio præmittenda. Quòd definitio circa ea quæ sunt fidei , id est, approbatio veritatis alicuius tãquàm catholica,vel reprobatio aut condemnatio oppositæ falsitatis tanquam hęreticæ aut in fide erroneæ potest esse dupliciter. Vno modo scholasticè & doctrinaliter.Alio modo authoritatiuè & iudicialiter. Et hic secundus modus est duplex secũdum quod hæc authoritas iudiciaria est bipartita. Vna est simpliciter suprema: alia est inferior & subordinata.Iuxta hac trimembrem diuisionẽ quæ clara est , sunt tres cõclusiones principales declarandæ , & deinde ex eis quædam aliæ subinferendæ. Prima erit de definitione iudiciali , & authoritatiua suprema. Secunda de inferiori & subordinata.Tertia de doctrinali & scholastica. Et ipsarum probatio principaliter fundabitur in iure diuino.

Prima igitur conclusio est, Ad sanctam sedem apostolicam pertinet authoritate iudiciali suprema circa ea quæ sunt fidei iudicialiter definire. Et hæc probatur quia ad illius tãquam ad supremi iudicis authoritatem pertinet in fide iudicialiter definire, cuius fides nunquam deficit. Sed sanctæ apostolicæ sedis fides nunquam deficit , igitur,&c. maior est nota , sed minor probatur,quia de hac sancta sede in persona Petri Apostoli in ea præsidẽtis dictum est,Petre rogaui pro te, vt non deficiat fides tua. Lucæ 22. Propter quod dicit Cyprianus 93.dist.Qui,&c.

Secunda conclusio est , Ψ ad episcopos catholicos pertinet authoritate inferiori & subordinata circa eaquę sunt fidei iudicialiter definire. Et hoc probatur. Quia ad eos pertinet iudiciali authoritate inferiori & subordinata in fide definire , ad quos pertinet cõsimiliter ecclesiam regere.Sed ad episcopos catholicos pertinet secundum:igitur

tur & primum. Maior patet, quia Ecclesiæ regimen maximè concernit fidem , & ideo cui iure diuino committitur Ecclesiam regere , ei eodem iure committitur de fide cognoscere & iudicare.Sed minor probatur authoritate Pauli Act.20.vbi dicit:Attendite vobis & vniuerso gregi , in quo vos spiritus sanctus posuit Episcopos,Ecclesiam regere Dei. Vnde patet quòd iure diuino & authoritate spiritus sancti Episcopi positi sunt ad regimen Ecclesiæ Dei Regimen autem importat iudicialem authoritatẽ: ergo sequitur quòd ad eos pertinet authoritate iudiciali inferiori & subordinata & suprema authoritati subiecta Ecclesiam regere, & per consequens de fide cognoscere, & in ea definire. Vnde patet quòd de tali regimine ad fidem pertinere loquatur Apostolus,&c.

Tertia conclusio, est quòd ad doctores Theologos pertinet determinare de doctrinali & scholastica circa ea quæ sunt fidei doctrinaliter definire.ad quos pertinet sacram Scripturam docere, & ex ea hæreticas assertiones & in fide erroneas reprobare, ac veritates Catholicas approbare. Sed ad Doctores theologos pertinet secundũ, igitur & primum. Probationes minoris & maioris vide si vis in dicto Tractatu. Ex prædictis conclusionibus patet responsio ad principalem articulum , scilicet, quòd ad Episcopum Parisiensem & ad Theologiæ facultatẽ pertinet assertiones hæreticas aut in fide erroneas & contra eas asserẽtes Parisiis condẽnare, quia per secũdam conclusionem patet Ψ hoc ad Episcopum pertinet definiẽdo iudicialiter.Et per tertiã conclusionem patet Ψ ad facultatẽ Theologicam pertinet definiendo doctrinaliter.Sed adhuc ad magis fundãdũ propositũ tres aliæ cõclusiones, ex præmissis sunt subinferendæ.

Quarta igitur cõclusio est, quòd ad dictos Episcopũ & facultatem Theologię pertinet nõ solum cõiunctim, sed & diuisim modis prædictis assertiones hæreticas aut erroneas condẽnare,licet tamẽ quandoq; rationabiliter consueuerint in huiusmodi condemnatione cõiunctim procedere.Probationes dimittũtur hîc causa breuitatis.

Quinta cõclusio:Ad dictã facultatem Theologiæ cõtra certas personas,scilicet,contra singulares magistros & baccalarios eidem facultati iuratos pertinet quãdoq; nõ solum doctrinaliter, sed etiã

iudicialiter aliquo modo assertiones hęreticas aut erroneas cõdemnare. Et hæc conclusio probatur ex triplici radice. Prima probatio fundatur ex concessa eis potestate, &c. Secunda probatio fundatur in obseruata consuetudine, &c. Tertia eiusdem conclusionis probatio fundatur in publica vtilitate, &c.

Sexta conclusio est, quòd ad superiorem iudicem pertinet processum per dictos Episcopum & facultatẽ theologię factum nec sine magna & notabili causa fauorabiliter impedire: nec approbationi contra eos in causa fidei interiectæ, sine matura deliberatione & præuia informatione deferre. Et hæc probatur, &c. Ex dictis conclusionibus ad propositum applicatis patet luce clariùs iustificatio processus facti contra dictum fratrem Ioannem, sicut patet ī singulis articulis.

Primus igitur articul⁹ est, Quòd cùm dictus frater infrà scriptos errores Parisiis in scholis publicè dogmatizauerit, & coram facultate Theologiæ euocatus per decanum eiusdẽ facultatis monitus charitatiuè ipsos corrigere recusauerit, protestãs eos vsque ad mortem velle defendere, dicta facultas errores huius potuit & merito debuit doctrinaliter cõdemnare. Prima pars, scilicet q̃d hoc potuit, patet, &c.

Secundus articulus est, ꝙ dicta facultas theologiæ coassumptis sibi magistris aliarum trium facultatum vniuersitatis Parisiensis, Doctores priùs per eos examinatos & doctrinaliter condemnatos, meritò debuit domino Episcopo Parisiensi tanquam iudicio ordinario iudicialiter denunciare. Et hoc clarè patet ex secũda conclusione & eius ꝓbatione: sed adhuc, &c. Quamobrem prænominatæ facultatis Theologiæ magistri tribus aliis facultatibus sibi coassumptis & coadiunctis nuntiauerunt Ecclesiæ. Ex quib⁹ patet triplex ratio denunciationis prædictæ, quam secreta & charitatiua monitio præcessit, licet tamen hoc non esset necesse, sicut patet ex doctrina sancti Thomæ 2.2.q.33.artic.7. vbi docet quòd peccata publica sunt publicè arguenda, iuxta illud Apostoli ad Tim. 5. Peccantem corã omnibus argue, vt cæteri timorem habeant. Quod intelligitur de peccatis publicis, vt dicit Augu. in lib. de verbis Domini, &c.

Tertius articulus est, quòd dicta facultas in scholis suis theologicis, & dictus Episcopus in locis suæ diœcesi præmissorum

missorum errorum dogmatizationem, publicationẽ, aut defensionẽ finaliter inhibere potuerunt, & debuerunt iudicialiter prohibere, &c.

Sed huic articulo opponũtur tria, quæ ponit dictus frater in supplicatione sua seu querela domino Papæ exposita. In qua ferè tot sunt mendacia quot sunt verba.

Primum est, quòd aliquæ conclusionum suarũ trahuntur ex doctrina sancti Thomæ: quam facultas Theologiæ aliàs expressè condemnauit, & dominus Stephanus Episcopus Parisiẽsis per suas literas approbauit. Secũdum est, quòd dominus Vrbanus Papa quintus per eius bullã vniuersitati studij Tholosani scripsit & voluit eiusdem sancti doctrinam tãquam benedictam & catholicam sequi & teneri à Christicolis & studiosis, & eã pro viribus ampliari. Tertium est, quod solius sedis Apostolicæ est declarare, damnare, & approbare. Vnde postea concludit ꝙ dictus dominus Episcopus apponens falcem in messem Summi Pontificis dictas conclusiones pronũciauit & decreuit falsas, hæreticas, & erroneas. Et causam subdit ibidem: quia ista quæ tangunt fidem, sunt de maioribus Ecclesiæ causis, & quę ad solum Summum Pontificem pro examinatione & decisione deferri debent. Ex quibus sequi videtur quòd nec Episcopus, nec facultas prædicta cõclusiones prædictas potuerunt iudicialiter damnare, nec earum dogmatizationẽ aut publicationem aut defensionem finaliter cohibere. Ad illa autem faciliter respondetur. Vnde ad primum respondet vniuersitas in suis literis patẽtibus. Nos inquit millesies diximus, & vt videmus non sufficit qualiter sancti Thomæ doctrinam in dicta nostra condemnatione nequaquam reprobamus, sed hunc eiúsque fautores doctrinam eius ad distortum fideique absonum sensum adaptentes aut vltrà quàm fieri debet cõtra eiusdem doctoris documentum dilatantes cõdemnamus, audacter asserimus. Et hæc clarè patebunt ex dicendis in secundo & tertio capitulis: vbi manifestè probabitur ꝙ prædictæ erroneæ conclusiones non trahuntur ex doctrina sancti Thomæ, sed magis contrariantur eidem. Ad secundum respondetur quòd ex prædicta bulla domini Vrbani vel ex prælegata litera domini Stephani Episcopi aut alia quacũq; litera authentica nõ potest sufficiẽter

concludi

cõcludi quòd sancti Thomæ doctrina sit in omnibus approbata, sicut clarè ostenditur in 3. cap. huius Tractatus. Et ad hoc adijciũt aliqui talem rationem. Illa doctrina nõ potest sic esse in omnibus approbata, quæ multa continet in fide erronea. Sed vt dicunt, prædicta S. Thomæ doctrina non solum in materia de absoluta necessitate creaturæ, de qua præsentes controuersiæ, de quibus inferiùs in tribus vltimis conclusionibus 3. cap. specialiter tractabitur, sed etiam in pluribus aliis multa continet in fide erronea: quod clarant. Nam in 1. parte Summæ, q. 47. art. vltimo, in responsione vlti. arti. dicit q̃ non est possibile aliam terrã esse quàm istam: quia omnis terra naturaliter ferretur ad hoc mediũ vbicunque esset: & notum est q̃ non loquitur de potẽtia naturæ. Item in articulo vltimo dicit quòd impossibile est duos Angelos esse vnius speciei: & quòd impossibile est esse plures albedines separatas à substantiis, quæ videtur esse contra articulum de omnipotentia Dei & contra veritates creditas circa sacramentum altaris. Item infrà, q. 78. artic. 3. & 6. in quæstionibus disputatis tenet articulum de vnitate formæ substantialis in homine: qui est 14. attic. quintæ partis de Euangelio æterno damnatus per Alexãdrum. Item ex hac opin. Tho. de vnitate formæ sicut dicit in glos. Okam in Dialogo suo, cõclusiones sequuntur quæ in Anglia fuerunt scãdalosæ, scilicet quòd corpus Christi non fuit idem numero viuum & mortuum: & hoc concedit S. Thomas in quæstionibus disputatis, quæst. 63. quod non fuit simpliciter. Vnde sequitur vltrà quòd caro mortua nunquàm fuit viua: & q̃ corpora sanctorum mortuorũ nunquàm fuerunt corpora sanctorum viuentium: & ideo reliquiæ corporum sanctorum nunquàm fuerunt partes corporum viuentium: nec corpus Christi quod fuit vulneratũ in cruce, iacuit in sepulchro, quæ omnia sunt absurda.

Ex quibus & aliis pluribꝰ erroribus, contra quos quidam Doctores speciales compositerunt tractatus, concludunt isti quòd huiusmodi doctrina non potest esse in omnibus approbata: nec hoc obstat eius sanctitati vel canonizationi, qua non obstante glorioso martyrio Cypriani ipse erauit in fide: sicut patet 4. Sententiarum, distin. 6. & infrà dicetur cap. 3. Vnde sanctitas vitæ non infert sanctitatem

sanctitatem doctrinæ: sicut patet de Papa martyre, qui fuit patronus sectæ hæreticę. Vnde ex his omnibus inferunt quòd prædicta approbatio Vrbani quinti non est huius doctrinę approbatio vniuersalis, sed tanquam doctrinæ vtilis & in multis probabilis: sicut doctrina Papæ magistraliter dicta, sola habet authoritatem magistralem, sicut dominus Innocentius quartus de suo apparatu testatus est. Sed de hac materia copiosiùs infrà dicetur in tribus primis cõclusionibus tertij capituli, & ideò breuiùs pertransimus. Ad tertium obiectum respondetur primò quòd nec facultas, &c.

CIRCA secundum principium in quo declarandum est quòd assertiones dicti fratris, per schedulam Theologiæ facultatis dicto domino Episcopo traditam fuerunt rationabiliter condemnatæ. Præmittendum est vnũ præambulum generale, quod in aliquibus dictarum assertionum, & earum cõdemnatione est necessariò prænotandum: videlicet quòd licet aliqua propositio vel assertio possit habere aliquẽ sensum verum, tamen rationabiliter condemnari tanquàm reuocanda propter alium sensum falsum in ea vel in eius probatione intellectum. Et hæc suppositio probatur tam rationibus quàm authoritatibus sanctorum Doctorum, & specialiter ex dictis sancti Thomæ de Aquino, vt pars aduersa, &c. Quartò, probatur suppositio præmissa, & singulariter declarãda ex per exemplum sumptum ex doctrina Ecclesiæ. Nam per Ecclesiam nonnunquàm assertio ambigua habẽs aliquem sensum catholicum est damnata, imò quandoque assertiones contradictoriæ secundùm vocem per eam sunt damnatæ, & ideo altera earum vel vtraque aliquem habet sensum catholicum. Et ecce exemplum manifestum. Nam Isidorus in libro Etymologiarum cap. 5. libro 8. & habetur 24. quæst. 3. cap. quædam autem apertè insinuant quòd vtraque istarũ, Deus creat mala, Deus non creat mala, est hæresis condemnata. Vnde & assertiores vtriusque reputat hæreticos dictos Coliciani, à quodam Colico nominati: qui dicunt Deum non facere mala: contra illud quod scriptum est, Ego Deus creans mala: Floriani à Floriano, qui econtra riò dicunt Deum creasse mala, contra illud quod scriptum est: Fecit Deus omnia bona. Ex quibus colligitur,

quod

quod vtraque istarum est hæresis condemnata: & tamen ista assertio, Deus creat mala, habet aliquem sensum catholicum, scilicet istũ, Deus creat mala pœnæ. Et similiter ista, Deus non creat mala, habet sensum catholicũ, scilicet istum, Deus nõ creat mala culpæ, &c. Hac igitur suppositione præambula sic firmiter stabilita sigillatim declarandum est quòd assertiones picti fratris fuerunt rationabiliter condemnatæ.

Prima igitur propositio sua fuit: Maior est vnio hypostatica in Christo, quàm vnio trium personarum in essentia increata.

Secunda, Possibile est esse aliquam creaturam puram in puris naturalibus, quæ ita posset sibi & homini mereri, sicut anima Christi concurrente gratia habituali nõ est tamen aliqua possibilis, quæ tam conuenienter, congruenter, & sufficienter hominem posset redimere & saluare sicut Christus. Et ista condemnatur reuocanda tanquã falsa & malè sonans & erronea ad intellectum probationis suæ, videlicet de gratia animæ Christi quò ad primam eius partem.

Tertia, Aliqua pura creatura rationalis potest in puris naturalibus beatificè Dei essentiam intueri: & hanc dicit patere de creatura prædicta. Et ista condemnatur reuocanda, aliàs Parisiis damnata tanquã ertonea in fide.

Quarta, Aliqua pura creatura est possibilis perfectio animæ Christi in merendo, putà gratia animæ Christi. Et hæc damnatur reuocãda tanquàm falsa, erronea, absurda in Theologia & Philosophia & Theologicæ doctrinæ irrisiua. Addit huic propositioni istam verificationem, etsi non quò ad quantitatem meriti, tamen quò ad modum merendi hæc omnia eidem prodesse non possunt.

Quinta, Videtur mihi quòd talis creatura si poneretur, esset simpliciter genus. Et hæc condemnatur reuocãda, sicut immediatè præcedens.

Sexta, Ponere aliquod creatũ vel aliqua creata esse simpliciter & absolutè necesse est non esse contra fidem. Et hæc condemnatur reuocãda tanquam falsa & malè sonãs in fide secundùm cõmunem modum Theologorum.

Septima, Necesse esse non repugnat esse causarum. Et hæc condemnatur reuocanda tanquam falsa & erronea in fide.

Octaua, Magis est consonum fidei ponere aliquid circa primum esse absolutè & simpliciter

simpliciter necesse, quàm ponere ipsum sine aliqua additione esse necesse esse. Et hęc condemnatur, reuocanda tanquã falsa & erronea propter falsam implicationem & erroneam comparationẽ, quã includit, quòd aliquam rem creatam esse necesse esse, scilicet sine aliqua additione est consonum sacræ Scripturæ, & per cõsequens aliquod creatum est increatum, quod contradictionem includit.

Nona, Asserere aliquid fore verũ quod est contra sacrã Scripturã, est expressiuè contra fidem. Et hæc condemnatur, reuocãda tanquàm falsa & iniuriosa sanctis & doctoribus, si eã intelligat vniuersaliter, prout in probatione eius videtur prætendere.

Decima, Non omnem hominem præter Christum contraxisse ab Adam peccatum originale est expressè contra fidem. Et hæc damnatur reuocanda tanquàm falsa, scandalosa, & piarum aurium offensiua, & præsumptuosè asserta, non obstante probabilitate quęstionis: vtrùm beata Virgo fuerit in peccato originali concepta, &c.

Vndecima, Beatam Mariã virginem & Dei genitricem non contraxisse peccatum originale, est expressè contra fidem. Et hæc condemnatur, reuocanda tanquã falsa, scandalosa, præsũptuosè, asserta, & piarum aurium offensiua.

Duodecima, Tantum est contra sacram Scripturã vnũ hominem esse exemptum à peccato originali prętter Christum sicut si decem homines ponerentur exempti. Et hæc condemnatur sicut præcedens, reuocanda tanquã falsa, scandalosa, præsumptuosè asserta, & piarum aurium offensiua.

Tertiadecima, Magis est expressè contra Scripturam sacram beatam Virginem nõ esse conceptã in peccato originali, quàm asserere ipsam simul fuisse beatam & viatricem ab instãti suæ cõceptionis vel sanctificationis. Et postquàm probauit corollarium dixit, quòd pari modo videretur dici, quòd magis est expressum ipsam vnitam fuisse hypostaticè, & hoc idẽ in consistorio in scripto suo coram iudicibus recitauit. Hæc autẽ propositio cõdemnatur sicut præcedẽs, reuocãda tanquam falsa, scãdalosa, præsumptuosè asserta, & piarum aurium offensiua, & meritò potuisset rigorosiùs condemnari: quia nulla præcedentium est ita temeraria.

Quartadecima & vltima, In expositione sacræ scripturæ, siue declarãdo per Ecclesiam,

siam, siue per Doctores, siue excipiendo per quæcunque: de sacra scriptura & nõ aliũde trahẽda est determinatio, declaratio, siue exceptio, sicut in Grammatica cõtra regulas poni in eodẽ exceptio reperitur. Et hæc condemnatur, reuocanda tanquam falsa & erronea, si intelligat ꝙ exceptio vel expositio sit trahenda expressè & explicitè ex scriptura sacra & nõ aliunde, prout videtur prętendere: aliter non esset ad propositum suũ. Harum propositionum improbationes diffusæ & pulcherrimæ ponuntur in dicto Tractatu.

CIRCA tertium principale, in quo declarandũ est ꝙ doctrina sancti Thomæ non sic est approbata quòd propter eam oporteat antè dictam condemnationem aut dicti Episcopi processum aliqualiter impedire, præmittenda est hîc diuisio. Quòd aliquam doctrinam esse per Ecclesiam approbatã potest tripliciter intelligi. Vno modo, quòd talis doctrina sit per Ecclesiam tanquàm vtilis, & in fide probabilis acceptata, & tanquàm talis inter scholasticos diuulgata. Secundo modo, quòd talis doctrina sit sic approbata, quòd oporteat credere quòd ipsa sit in omni sui parte vera. Tertio modo, sic vt ipsa sic sit approbata, vt oporteat credere, quòd ipsa in nulla sui parte sit in fide erronea, vel hæretica. Nam multa sũt falsa quæ non pertinent ad fidem, quæ tamen non inducunt errorem condemnabilem, & in talibus non cadit hæresis, quia hæresis importat corruptionem fidei Christianæ. In talibus autem falsitas aut error ad corruptionem fidei Christianæ nõ pertinet, vt dicit sanctus Thomas 2.2. quæst. de hæresi. art. 2. Et ideo patet quòd approbatio alicuius doctrinæ 2. modo maior est approbatione alicuius 3. modo.

Primus autẽ modus approbationis multũ differt à duobus aliis: quia multæ sunt doctrinæ illo primo modo approbatæ, quæ continent non solum falsa, imò etiã quędam in fide erronea, vt inferiùs patebit. Vnde primus modus approbationis communis est multis doctrinis, seu libris vel tractatibus sanctorum & doctorũ, sed secundus & tertius valdè paucis scriptis conueniunt, s. soli doctrinæ scripturæ sacræ & vniuersalis Ecclesiæ, vt quidam dicũt, sicut apparebit ex dicendis, & ideo vterque ipsorũ maior est primo. Quilibet autẽ prædictorũ modorũ potest subdiuidi, quia

quia talis approbatio alicuius doctrinæ potest esse expressa vel tacita. Expressa quidem per scripturam authenticam sicut per authoritatem Scripturæ diuinæ vel constitutionem ecclesiæ vel bullam apostolicam, aut aliã literam authẽticam alicuius personæ vel collegij in hoc potestatẽ habentis. Et sic expressè approbata est doctrina Scripturę sacrę noui & veteris Testamenti, generaliũ Conciliorum, Epistolarũ decretalium: & quorundã Opusculorũ sanctorum Patrũ, sicut patet ex decreto Gelasij Papæ 15. di. c. Sãcta Romana. Tacita verò potest esse alicuius doctrinæ approbatio per tolerantiam seu permissionem ecclesiæ: & sic multæ sunt doctrinæ approbatæ, nõ solùm sanctorum Patrũ: sed etiam quorundã Doctorum & magistrorum, qui scripserunt summas lecturas diuersas & in quibusdam inter se aduersas tam in theologia, quàm in iure canonico, sicut patet in multis Doctoribus vniuersitatis Paris. & aliorũ studiorum. Et hæc tacita eorum approbatio habetur implicitè ex prædallegato decr. Gelasij Papæ, vbi dicitur. Opuscula atq; Tractatus omnium Patrũ orthodoxorum, qui in nullo à sancto Ro. eccles. consortio deuiauerunt, nec ab eius fidei prædicatione seiuncti sunt legenda decernimus. Vnde quia hic generaliter omniũ illorum Magistrorum vel Doctorum qui huiusmodi sunt approbati, tacita. s. & implicita, licet nõ explicata, sed de Opusculis eorum diligenter obseruandum est ꝙ ibidem sequitur. Quòd si causa hæc ad catholicorũ manus aduenerit beati Pauli apostoli sentẽtia prę. cedat: Omnia probate, quod bonum est tenete. Iuxta primam diuisionem declarandæ sunt tres principales cõclusiones circa approbationem doctrinæ S. Tho. deinde aliæ tres speciales circa doctrinã eius de absoluta necessitate creaturæ. Prima igitur conclusio est, Doctrina S. Tho. in Opusculis suis Theologicis contẽta primo modo est per ecclesiã approbata, & tanquã vtilis & probabilis diuulgata: & hæc probatur, quia, &c.

Secunda cõclusio est, Prædicta S. Thomæ doctrina nõ est 2. modo per ecclesiam approbata, sic, scilicet, ꝙ oporteat credere ꝙ ipsa in omni sui parte sit vera: & hæc probatur, quia, &c.

Tertia conclusio, Præfata S. Thomæ doctrina nõ est 3. modo prędicto per ecclesiã approbata, sic quòd opor-

teat credere ꝙ ipsa in nulla sui parte sit in fide erronea vel hæretica, & hęc conclusio probatur, quia, &c. Secundò, principaliter probatur 3. cõclusio, quia de illo non oportet credere ꝙ doctrina ipsa in nulla sui parte sit in fide erronea vel hæretica, in qua quidem continentur multæ contrarietates & repugnãtię etiam in materia ad fidẽ pertinẽte, sed multæ huiusmodi repugnantiæ & cõtrarietates continentur in doctrina S. Thom. igitur, &c. Maior est nota, sed minor probatur, & de multis exẽplis breuitatis causa pauca ponentur. Primũ exemplum est, quia primo Sententiarum, di. 11. ar. 4. tenet S. Thom. ꝙ pater & filius possunt dici duo spiratores sicut spirantes In prima verò Parte Summæ suæ, q 36 art. vlt. dicit ꝙ sunt vnus spirator & non duo, & tamen hæc materia multum ad fidẽ pertinet, cum in concilio Lugd. sub Greg 10. celebrato fuerit definitum ꝙ spiritus sanctus à patre & filio non duabus spirationibus sed vnica spiratione procedit, sicut patet in ca. Fideliter, extra de summa Trin. & fide cat. lib. 6.

Secundũ exemplũ est, quia in 2 Sen. dis. 1. dicit ꝙ creatio instrumentaliter cõmunicare potuit creaturæ, sustinens in hoc opinionem Magistri lib. 4 dist 5. in qua tamen ab aliis Doctoribus cõmuniter non tenetur. In prima verò Parte Summæ, q 45. art. 5. dicit quòd non: & idem dicit in 2. Contra Gentiles. c. 21. & 12. quæst. de Veritate.

Tertiũ exemplũ potest poni, quia in 2. Sententiarũ & similiter in 4. tenet ꝙ omnis homo, præter Christũ, concipitur in peccato originali, & in primo tenet ꝙ beata Virgo non fuit concepta in peccato originali, sicut suprà dictum est, & tamen pars aduersa cõtra quam agimus asserit 1 expressè esse imò expressissimè contra fidem, & ideo habet concedere quòd doctrina S. Thomæ in hac parte est in fide erronea.

Quartũ exemplũ, quia in 3. Sen. dis. 6. q. 2. ar. 2. dicit ꝙ prima opinio sibi posita à Magistro non est hæretica, licet sit falsa. s. Filius Deus assumpsit hominem ex humana carne & anima rationali constitutũ, & ille homo cœpit esse Deus, & Deus cœpit esse homo ille. In tertia verò Parte Summæ, q. 2. ar. 4. in fine dicit, quòd est hæretica & damnata in concilio.

Quintũ exẽplum est, quia in 4. Sen. dis. 38. art. 4. in solutione tertij argumẽti dicit ꝙ Papa potest dispẽsare in voto con-

tinentiæ, & in 2. 2. q. 88. art. 11. dicit ꝙ non allegans decretalẽ, Cũ ad monasteriũ extra. de sta. mo. vbi in fine illius decretalis dicitur quòd abdicatio ꝓprietatis sicut custodia castitatis adeo est annexa regulæ monachali, vt cõtra eam nec summus pont. possit indulgere. Sed hæc secunda opinio videtur esse erronea in fide, cùm sit contra obseruantiã ecclesiæ, quæ in tali voto quãdoq; dispẽsauit, sicut ostẽdit dñs Duran in 4.

Sextũ exẽplum generale ꝙ sumitur ex quoda Tractatu S. Thomæ de concordia quorundam dictorum suorũ inter se discordantium, qui incipit, Pertransibũt plurimi, & multiplex erit scientia vbi multa diuersa aut aduersa, quæ in doctrina sua cõtinentur, corrigit & exponit. Et qa verisimile est ꝙ tunc non omnia huiusmodi sibi occurrunt: ideo in fine Prologi sui supplicat librorum suorum Lectoribus, ita dicẽs, Si quis aliquid inuenerit non cõcordanter, si non sit manifesta causa dicendi ex qua secũdũ Hilariũ accipienda est intelligentia dictorum, discretionem & magis exercitatũ cõsulat. Si verò nõ fuerit inuẽtum quomodo vtrumq; stare possit, alterum eligat ꝙ magis consonũ veritati iudicauerit: alterũ verò nosipsi reuocaremus, si talis discordia nobis occurreret. Ex quo dicto corollariè sequitur ꝙ si in doctrina S. Tho. aliqua assertio reperiretur, quæ esset hæretica aut in fide erronea, non propter hoc sequeretur ꝙ asserens fuisset hæreticus, quia. s. eam pertinaciter non asseruisset, cũ ad reuocationẽ humiliter se offerat. Si enim beatus Cyprianus & beatus Hier. licet erroneas opiniones vel hęreticas scripserint, quas reuocasse non legũtur, vt infrà dicetur: quia tamen eas pertinaciter non defenderunt, non sunt hęretici iudicãdi, &c. & propter hoc solum ꝙ hæresim tenuerit verbo vel scripto, non esset post mortẽ de hæresi accusandus, nisi probari posset quòd talẽ hæresim pertinaciter tenuisset. Ex hoc patet ex dictis S. Thom. 22. q. de hæresi. artic. 2. in solutione ad tertium argumentum, vbi allegat Aug. 2. 4. q. 3. dicentem, Si qui sententiam suam quamuis falsam atque peruersam nulla pertinaci animositate defendunt: quærunt autem tacita sollicitudine veritatem, corrigi parati cum inuenerint, nequaquam sunt inter hęreticos computandi. Vnde concludit quòd si aliqui Doctores dissensisse videntur, in

vel contra ea quorũ nihil interest ad fidem, vel etiam in quibusdam ad fidem pertinentibus, quæ nondum erãt per ecclesiam determinata, non est vitium hæresis: postquam autem essent determinata authoritate ecclesię vniuersalis, si quis tali determinationi pertinaciter resisteret vel repugnaret, hæreticus esse sentiretur. Et hęc dicit S. Thom. propter dissentionem quæ fuit inter Hiero & Aug. circa cessationem legaliũ. Ex quibus omnibus satis patet ꝙ idẽ S. Tho. qui Aug. in regula & in doctrina sequitur, sicut magistrũ discipulus, dicere potuit & debuit, cũ eodem Aug. Errare potero, sed hæreticus non ero: quia non oportet credere ꝙ doctrina sua in nulla sui parte fuerit hæretica, vel in fide erronea, licet ipse non fuerit hæreticus. Tertiò ꝓbatur eadẽ conclusio, ꝙ si oporteat dicere ꝙ huius doctrina in nulla sui parte sit in fide erronea vel hæretica, hoc maximè esset quia ipsa est per ecclesiã approbata, sed aliqua est doctrina multò magis approbata quàm doctrina S. Tho. quę tamen in aliqua sui parte est hæretica, vel erronea in fide: igitur hoc etiam sine vlla temeritate dici poterit de doctrina S. Tho. non obstante eius approbatione. Cõsequẽtia est clara, ꝙ maior nota: quia illi fundamento innititur pars aduersa. Sed minor probatur per multa exẽpla.

Et vt à maioribus ad minora procedatur, primũ exemplũ ponitur de doctrina beati Petri Apost. quã nulli dubium est esse magis approbatã quam doctrinã beati Pauli pro omnibus ad fidẽ pertinentibus, quæ verbo aut facto docuit, constat ꝙ huius doctrina in aliqua sui parte fuit in fide erronea. s. in illa parte in qua Paulus Apostolus eam reprehendit, de qua reprehẽsione dicitur ad Gal. 2. c. Cũ autẽ venisset Cephas Antiochiam, in faciem ei restiti, quia reprehẽsibilis erat. Et causam reprehẽsionis ipsius & aliorũ per eius doctrinam errantium subdit, Quia certè nõ rectè ambulabat ad veritatem Euãgelij. Et sic patet ꝙ errabat cõtra veritatẽ Euãgelij, quia eius doctrina erat in hoc in fide erronea. Vnde etiam patet ꝙ in errore fidei minor reprehendere potest quantũlibet maiorẽ, cum Paulus sic reprehenderit Petrum principem apostolorum, & ideo nõ debet mirum nec temerariũ iudicari, si minores doctores reprehẽderẽt sanctum Tho. vbi ostẽderent eum errasse in materia fidei.

Secundum exẽplum est de doctrina sancti Cypriani, qui inter Doctores approbatos primus nominatur in decreto Gelasij Papæ 15. di. ca. sancta Romana, & tamen eius doctrina in aliquibus fuit erronea. Vnde de baptismo parulorum eundem reprehẽdit Aug. de consec. dist. 4 c. quomodo, & meritò erat reprehendendus, licet esse sanctus martyr & insignis, sicut ponitur 32. di. c. porrò. Reprehensibilis autem erat: quia, scilicet, baptisma hæreticorũ lauacrum diaboli appellabat. Vnde Aug. lib. 2. contra quẽdam Donatistam de scripturis Cypriani dixit sic, Quod in eis diuinarum Scripturarũ authoritati congruit, cũ laude eius accipio, quod autem huic non congruit, cũ pace eius respuo, & infrà, Viri huius laudem assequi nõ valeo: eius multis literis mea scripta non comparo: eius ingeniũ diligo, eius laude delector, eius charitatẽ miror, eius martyriũ veneror. Hoc quod aliter sapuit non accipio, quia ecclesia nõ accipit, pro qua sanguinem fudit.

Tertium exemplum est de doctrina beati Hiero. qui in prædicto decreto Gelasij inter approbatos doctores numeratur, cuius eloquium, vt Aug. de eo ait cõtra Ialianũ, ab Oriente in Occidentem instar Solis refulget, ac etiã intantum defert ecclesia vt sacræ Scripturę testimonium præteritis interpretibus ex eius translatione suscipiat, & tamen constat ꝙ eius doctrina in aliqua sui parte conceditur fuisse erronea, etiam in his quæ ad fidem & doctrinã apostolicã pertinere noscũtur. Nam sicut habetur in decretis, 26. dist. circa doctrinã beati Pauli apostoli dicẽtis, Oportet episcopũ esse vnius vxoris virum, & non pluriũ. Hier. & Aug. contrarias sententias protulerunt. Hinc est quod glosa in prædicta dist. c. 1. dicit quòd malè sentit hic Hiero. Aug. eum corrigit in proximo. Isti etiam Sancti sicut patet in eorũ epistolis, vt recitat gl. ad Gala. 2. c. de reprehensione: quia Paulus dicit Petrum Apostolum esse reprehensibilem, contrarium sentiebant, vt suprà tactum est: & ideo alter eorum circa veritatem Euangelij erroneã opinionem tenebat. De Augustino etiam & aliis pluribus approbatis doctoribus simile posset ostendi.

Quartum exemplũ de doctrina seu cõpilatione Magistri Sentẽtiarũ, quę in studiis generalibus, & quãdoque ex mandato Apostolico publicè tanquã approbata & authen-

tica legitur, & tamen in ea aliqua cõtinentur in fide erronea, sicut est illa opinio quã tenet in 3.di.32.q̃ Christus in triduo suę mortis fuit homo, & quædã aliæ in quibus communiter reprobatur. Hoc tamen non obstante videtur quòd eius doctrina sit magis authentica, quàm doctrina sancti Thomæ.

Quintum exẽplum est de doctrina seu cõpilatione decreti Gratiani, quæ à Doctoribus Decretorum tanquam approbata & authentica legitur, & à qua & non à lectura decretaliũ, Doctores Decretorum & non Doctores Decretalium nominantur, & tamen illa doctrina in aliqua sui parte est erronea in fide, sicut patet 33.q.4.c. Sed obiicitur, vbi narrat Gratianus quòd tempore regis Achab fuerunt missi duo quinquagenarij ad Heliam qui dixerunt ei, Homo Dei rex Israël vocat te: q̃ est hæresis explicita, quia contraria veritas explicitè approbata, quia hoc accidit tempore Ochoziæ mortuo rege Achab, sicut expressè in sacra Scriptura reperitur 4. Regum c.1. Vnde si Gratianus pertinaciter eis adhæsisset, fuisset manifestus hæreticus: sed non fuit hæreticus, quia nõ pertinaciter sed inaduertenter illud dixit. Vnde super illo passu dicit Gloss. quod ipse confundit historiam: non enim Achab misit illos quinquagenarios, sed rex Ochozias: nec etiam illud contigit tẽpore Achab, sed sub Ochozia. In pluribus etiam aliis locis reprobat Gratianum, sicut patet 2.q.3.ca. ad mensuram, & 12.q.1.cap.1. & aliis quàm pluribus locis. Et dicũt aliqui propter hoc quòd multis licet negare Glosas Decretorum & Decretalium cùm glosa apertè negat textum. Et consimiliter dicunt aliquid de Glosis ordinariis Bibliæ, quæ tamen videntur esse maioris authoritatis, quàm doctrina sancti Thomæ, cum allegantur authoritatiuè.

Sextum exemplum potest poni de quibusdam Doctoribus qui non sunt sancti canonizati, sicut venerabilis Ansel. Cãtuarien. episcopus, Hugo de sancto Victore, & quidam alij, quorũ dicta vel scripta in aliquibus reperiũtur erronea, & tamen eorum doctrina non minus videtur esse authẽtica, quàm doctrina sancti Thomæ, cùm ipsi cõmuniter in actibus scholasticis à scientificis allegantur authoritatiuè, nec solent negari: sed eorum dicta reuerenter glosari & exponi, quod tamen scholastici nondum consueuerunt facere de dictis sancti Thomæ, & ideo præsumptuosũ videtur eius doctrinã super ipsos & alios doctores sic extollere, quod non liceat credere aut asserere ipsum in fide errasse, sicut & alij errauerunt. Nec obstat eius canonizatio, quam aliqui pro magno colore prætendunt. Ex quibus videtur quòd dicere sanctum Thomam in aliqua parte doctrinæ suæ errasse in fide, nec obuiat seu derogat canonizationi suæ, nec approbationi doctrinę suę Theologicę: sicut hoc idem dicere de aliis sanctis; & præcipuis Doctoribus non derogat canonizationi nec approbationi eorum. Nã ecclesia sicut canonizãdo aliquem sanctum, non per hoc approbat omnia eius ficta, ita approbãdo eius doctrnam, non per hoc approbat omnia eius dicta vel scripta, sed solum illa quæ per authorem ipsum nõ sunt retractata, nec per aliũ sunt correcta, aut meritò tãquam veritati contraria corrigenda, iuxta superiùs allegatam Aposthli sententiam. Omnia probate, quod bonum est tenete. Sc igitur per ecclesiam approbatur aliqua doctrina, non tanẽ quòd ad omnia, sed quòd adlla quæ sunt veritati consona, sicut patet de doctrina Origenis, de qua dicit Gelasius Papa, 15.dist.c. sancta Romana quòd Origenis nonnulla Opuscula quæ vir beatissimus Hieron. non repudiat, legenda suscipimus: reliqua autem cum authore suo dicimus esse renuẽda. Ex omnibus igitur prædictis clarè patet tertia conclusio principalis.

Quarta conclusio, Doctrina sancti Thomę lib.2. Summæ contra Gentiles, cap.19. de rerum creatarum necessitate absoluta est de virtute sermonis falsa & multũ impropria. Et hæc conclusio patet, quia illud capitulum intitulatur, Qualiter in rebus creatis esse potest necessitas absoluta: & est principalis cõclusio capituli, quòd sunt quædam in rebus creatis quæ simpliciter & absolutè necesse est esse, & aliquę quæ sunt contingentia esse. Sed quòd ista locutio sit de virtute sermonis falsa & multum impropria, & hoc probatur, &c.

Quinta conclusio, Prædicta sancti Thomæ doctrina secundum quosdam est in fide erronea, seu in aliqua sui parte de huiusmodi errore suspecta. Et in hac conclusione non assertiuè sed solũ recitatiuè loquimur. Dicunt

enim aliqui ꝙ ista doctrina multos errores continet.

Primus est quia ponit aliquid à Deo esse necesse, quod videtur contra sacram Scripturam & intentionem Sanctorum: quia necesse esse est proprium nomen Dei, & videtur esse intētio sacræ Scripturæ. Exod. 3. c. vbi Moysi interroganti Dominum, Si dixerint mihi quod nomen est eius, quid dicam eis? Dixit Dominꝰ ad Moysen, Ego sum qui sum: sic dices filiis Israël, Qui est, misit me ad vos. Super quo verbo dicit Glosa, &c.

Secundus error (vt isti dicunt) est in principali fundamento prædictæ positionis, quod est istud, Sunt, inquit, quædā in rebus creatis, quæ simpliciter & absolutè necesse est esse. Illas enim res simpliciter & absolutè necesse est esse, in quibus non est potestas ad non esse. Quædā autem res sic sunt à Deo in esse productæ: vt in eis naturaliter sit potentia ad nō esse. Quod quidem contingit ex hoc quòd materia in eis est in potentia ad aliam formā. Istæ igitur res in quibus vel non est materia: vel si est, non est potentialis ad aliam formam, non habent potentiam ad non esse: eas igitur simpliciter & absolutè necesse est esse. Hoc autem iterum circa medium capituli magis explicat dicens, quòd quia materia secundū quòd est in eius potentia est ex ordine materiæ, necessariò res aliquæ corruptibiles existūt: sicut animal quod est cōtrariis cōpositum est, quia eius materia contrariorum est susceptiua: forma autē secundū id quod est, actus est, & per eam res existunt actu. Vnde ea ipsa prouenit necessitas ad esse in quibusdam, quod contingit, quia res illæ sunt formæ non in materia: & ic non est in eis potentia ad nō esse, sicut est de substantiis separatis: vel quia formæ rerum sua perfectione adæquit totam potentiam materiæ, vt sic non remaneat potētia ad illam formam, nec perconsequens ad non esse, sicut est in corporibus cælestibus. Hoc est igitur principale fundamentum positionis sancti Thomæ, quod videtur multipliciter erroneum: primò quia, &c.

Tertius principalis error prædictæ positionis esse videtur, quia dicit per hoc ꝙ dicitur Deum produxisse res per voluntatem, non per necessitatem, non tollitur quin voluerit aliquas res esse quæ de necessitate sint, & aliquas quæ sint cōtingenter: ad hoc quòd

quòd sit in rebus diuersitas ordinata. Nihil igitur prohibet res quasdā diuina voluntate productas necessarias esse. Et consequenter hæc declarando subdit: Esse necesse simpliciter non repugnat ad rationē esse creati. Nihil enim habet aliquid necesse esse, qd tamen suæ necessitatis causam habet, sicut cōclusiones demonstrationum. Nihil igitur prohibet quasdam res sic esse productas à Deo, vt tamen eas esse sit necesse simpliciter. Et iterū posteà ibidem aliam rationem concludit: Sic igitur aliqua creatura de necessitate habet esse.

Ex quibus clarè patet ꝙ non solùm cōcepit quasdam res diuina voluntate productas necessarias esse vel eas necesse esse, sed etiā concludit quòd quædam de necessitate sunt, & quòd eas esse est necesse simpliciter, & de necessitate habent esse, modo hoc repugnat libertati diuinæ volūtatis, quod arguitur sic: quia ista consequentia est bona, Deus vult creaturam esse, ergo creatura est, & ecōtra, & per consequens si antecedēs liberè & voluntariè verificatur de aliqua creatura, consequens consequenter verificatur de eadem: quia si Deus liberè & contingenter vult quamlibet creaturā esse, sequitur quòd quælibet creatura est contingenter, & nulla est de necessitate, vnde etiam ex opposito sumitur oppositum, quia, &c.

Quartus error huius doctrinæ esse dicitur in quadā ratione quę ibidem sequitur, quæ dicit, quòd quanto aliquid magis distat ab eo quod per seipsum est ens, scilicet à Deo, tantò magis propinquū est ad non esse. Quantò igitur aliquid est propinquius Deo, tantò magis recedit à non esse, quæ autē iam sunt, propinqua sunt ad non esse per hoc quòd habent potentiam ad non esse. Illa igitur quæ sunt Deo propinquissima, & per hoc à non esse remotissima talia esse oportet, ad hoc quòd sit ordo rerum completus, vt in eis non sit potentia ad nō esse: talia autem sunt necessaria absolutè: sic igitur aliqua creatura de necessitate habet esse. Hęc autem ratio deficit in multis. Primò in hoc quòd supponit quòd entia Deo propinquissima (sicut Angeli) tantò magis recedunt à non esse: hoc enim propriè loquēdo non est verum, quia propriè nihil distat, vel recedit à non esse, &c.

Quintus error prædictæ positionis est in ipsius declaratione in qua dicit: Sciendū

est itaque ꝙ si rerum creatarum vniuersitas cõsideretur, prout sunt à primo principio inueniuntur depẽdere ex voluntate, non ex necessitate principij, nisi necessitate suppositionis, vt dictũ est: Si verò comparentur ad principia prima, inueniuntur necessitatem habere absolutam. Nihil enim prohibet aliqua principia non ex necessitate produci, quibus tamen positis de necessitate sequitur talis effectus, sicut mors animalis, huiusmodi necessitatẽ absolutam propter hoc quod ex cõtrariis iam est compositũ, quamuis ipsum ex contrariis componi nõ fuisset necessarium absolutè. Similiter autem ꝙ tales rerum naturæ à Deo producerentur voluntarium fuit: ꝙ autem eis sic statutis aliquid proueniat vel existat, absolutè necessitatẽ habet. Ex quo patet ꝙ hæc positio est locutio impropria & petit principium: quia hoc assumit quod debet probare: nam per exemplum positum patet quod vocat: necessitatẽ absolutam illam quæ non ex conditione, vel suppositione, sicut mors huius animalis: non ex suppositione vel conditione, scilicet quòd animal non sit ex contrariis compositum, non habet necessitatẽ, & ideo non habet necessitatẽ nisi conditionalem, &c.

Sextus error doctrinæ prædictæ assignari potest in quodam dicto quod sequitur ibi dem, vbi ait: Manifestum est quòd omnia quæ cõtrarium habent, vel ex cõtrariis sunt, corruptibilia sunt: quæ autẽ huiusmodi non sunt, sempiterna sunt nisi pars corrumpatur, sicut formæ quæ non subsistunt, sed esse earum est per hoc quòd insunt materiæ. Ex hoc enim sequitur ꝙ gratia in anima vel in Angelo, cum non habeat contrarium, nec ex contrariis existat, nec sit forma quæ insit materiæ, est sempiterna, & idem videretur sequi de luce vel lumine, si esset sine materia, sicut accidentia sacramenti Altaris sunt sine subiecto. Hoc etiam fauet articulo Parisiis condemnato, allegato superiùs in quo dicitur quòd omne quod nõ habet materiam est æternum, & breuiter hæc & alia multa erronea, falsa & impropriè dicta videntur multis in prædicta doctrina contineri, quę tamẽ ex tædio pertransimus. Dicunt etiam quòd in terminis philosophiæ & naturalibus principiis in eodem lib. cap. 15. errauit manifestè, vbi declarãdo qualiter Deus omnipotens dicatur quædã non posse, inter alia dixit quòd Deus nõ potest facere vnum & idem esse, & nõ esse, quod est contradictoria simul: & posteà subdit quòd contradictio in contrariis & priuatiuè oppositis includitur: sequitur enim quòd si est albũ & nigrum, quòd sit album & non album: & si est videns & cæcum, quòd sit videns & nõ videns. Vnde eiusdem rationis est, quòd Deus non possit facere oppositа simul inesse eidem secundum idem. Ex quo patet quòd ponit ꝙ Deus non magis potest facere duo contraria simul inesse eidem secũdùm idem, quàm duo contradictoria. Hoc autem est erroneũ: quia de facto corporis Christi secundùm se totum in sacramento altaris in diuersis altaribus sunt motus contrarij, sursum scilicet & deorsum, & pari ratione posset facere Deus idem corpus secũdum se totum esse album & nigrum. Dicunt etiam quod in pluribus locis doctrinæ suæ ipse errauit per hoc quòd principia philosophiæ, seu potiùs quædam Philosophorũ verba ad conclusiones Theologiæ nimis applicauit: non enim loqui taliter debent Theologi qualiter loquuntur Philosophi, sicut docet August. 10. lib. de ciuit. Dei, cap. 23. dicens: Liberis verbis loquuntur Philosophi, nec in rebus ad intelligendum difficilimis offensionem religiosarum aurium pertimescunt. Nobis autẽ ad certam regulam loqui fas est: ne verborum licentia etiam de rebus quæ his significãtur, impiam gignat opinionem, &c.

Conclusio.

Huic ergo tractatui, vtinã aduerso errori, finem statuimus. Illi laus, honor, atque gratiarum actio, qui nobis causam suã tractantibus non defuit, quo docente assertam hîc veritatem sentimus, quo instruente probamus, quo præcipiente defendimus: & per quem postremò fraterna charitate permoti ad omnes deuenire, & nobiscum sentire vehementer affectamus. Quia si veritati huic, iudicio nostro clarissimè, nec sic credit aut alio fauore, vt ipsi conãtur, alióve fine quàm eius postulet dignitas, criminemur: testamur te Christe, testamur & illam cui testimonium perhibes esse totã pulchram, & in ea maculam non esse: omnes ad extremum tui atque ipsius amatores in testimonium euocamus: nostrum nunc debitum sufficienter, & (vt putamus) superabundantur expleuisse.

ERRORVM FINIS.

INDEX

INDEX GENERALIS OMNES ferè sententias, quæstiones, & conclusiones in quatuor Sententiarum libros continens, secundùm ordinem literarum.

INDEX LIBRI PRIMI.

ACCIDENS nullũ cadit in Deum. dist. 26. c
Amor, mens, & notitia in anima imaginem gerunt Trinitatis. dist. 3. f
Amor, charitas, dilectio patris & filij & spiritus sancti. dist. 10. a. & dist. 17. b
Anima quomodo est imago Trinitatis. dist. 3. g
Anima dicitur simplex respectu corporis. dist. 8. e
Animæ an de cælo possunt reduci ad corpora propter aliqua merita. dist. 41. d

B

Bonitas, sapientia, potentia, quomodo de Deo dicuntur. dist. 34. f
Bonitas spiritui sancto, sapiẽtia filio, potẽtia patri, quare attribuatur. ibid. g. h
Bona vel mala fieri quomodo vult Deus. di. 46. per tot.
Bonum est mala fieri quomodo intelligatur. dist. 46 k
Boni quadruplex acceptio. dist. 46. h
Bona facere, & mala vitare quare præcepit Deus. dist. 47. per totum.
Bona vel mala voluntas hominis quando est idem, vel aliud volens quod Deus vult. dist. 48. a
Bona Dei volũtas mala hominum voluntate impletur. dist. 48. b

C

Charitas, amor, & dilectio patris & filij & spiritus sancti. dist. 10. & dist. 17. d
Charitas, quãuis sit substantia Trinitatis, propriè tamen refertur ad spiritum sanctum. dist. 10. c
Charitas dicitur Deus. dist. 10. & dist. 17. per totum.
Charitas, quæ est spiritus sanctus, vtrum augeatur, vel minuatur in homine, vel an magis, vel minus habeatur. dist. 17. g
Cognitio Dei quomodo fit per creaturas, & quomodo in creaturis apparet vestigium Trinitatis. dist. 3. a. b. c. & per totum.
Creator quomodo cognoscitur per creaturas. dist. 3. a
Creatura mundi quare dicatur homo. ibidem.
Creatura in qualibet apparet vestigium Trinitatis. di. 3. f
Creatura nulla à se, & per se quicquam facere potest. dist. 42. g

D

Dabilis cui est spiritus sanctus, vtrũ. s. & filio, an tantùm hominibus. dist. 17. c
Damnari vtrum possit prædestinatus. dist. 40. b
Deus vtrum fruatur, vel vtatur nobis. dist. 1. f
Deus verus vnus solus est trinitas. dist. 2. per totum.
Deus quomodo cognoscitur per creaturas, quamuis sit inuisibilis. dist. 2. per totũ.
Deus vnus in Trinitate quomodo probatur. dist. 3. f. & per totum.
Deus vtrũ genuit Deũ. di. 4. a
Deus an volũtate vel necessitate sit, & an nolens, vel volens sit Deus. dist. 16. a
Deus quomodo est simplex, incõmutabilis, & immortalis. dis. 5. a. & per totum.
Dei simplicitas nulli prędicamentorũ subijcitur. dis. 8. g
Deus cum sit simplex, qũo multiplex dicitur. dist. 8. f
Deus quomodo dicitur substantia. dist. 8. b
Deus non est dicendus triplex, sed trinus. dist. 19. e
Deus verius cogitatur quàm dicitur. dist. 23. d
Deum esse, & quod Dei est non sunt idem. dist. 34. b
Deus quomodo bona cognoscit, & quomodo mala. dist. 36. b
Deus quomodo dicatur esse in omnib⁹ rebus. di. 37. a. b
Deus quomodo habitat in sanctis. dist. 37. c
Deus vbi erat antequam esset creatura. dist. 37. c
Deus nõ dicitur localis, nec loco, nec tempore mouetur. dist. 36. l
Deus quomodo scit, vel nescit omnia. di. 39. per totũ.
Deus potest scire aliquid no uiter, vel ex tẽpore. di. 39. b
Deus vtrum possit scire plura quàm scit. dist. 39. c. & dist. 44. per totum.
Deus an quod semel scit sem per sciat. dist. 41. f
Deus quatuor modis dicitur operari. dist. 12. h
Deus de Deo vtrum secundũ substantiã dicatur. di. 27. h
Deus quare dicitur omnipotens cum nos multa possumus, quæ ipse non potest. dist. 42. a. b
Deus an possit meliora facere quàm facit. dist. 44. per totum.
Deus an semper possit omne quod priùs potuit. di. 44. d
Dei voluntas quid sit, & quibus modis accipiatur. dist. 45. f. dist. 47. b
Deus an velit ab omnibus fieri omnia quæ præcipit, vel non fieri quæ prohibet. dist. 45. k. & dist. 47. c
Deus vtrum vult mala fieri. dist. 46. d
Deus vult omnes homines saluos fieri quomodo intelligatur. dist. 46. c
Deus an sit causa quòd homo

mo sit deterior. dist. 46. l
Dei volũtas bona quomodo per malas hominũ voluntates impletur. dist. 48. a. b
Differre numero quid sit. distinct. 19. q
Dilectio quare propriè dicitur spiritus sanctus. dist. 10. a. b
Dilectio patris & filij & spiritus sancti. dist. 32. a
Dilectio quomodo est in Trinitate. dist. 32. per totum.
Discretio quomodo accipitur in personis tri. dis. 24. h
Distinctio vel persona distincta quomodo dicitur. dist. 24. g
Diuina essentia vtrũ genuit essentiam, vel vtrum ipsa sit ingenita. dist. 5. a
Diuinæ essentiæ ꝓprietates quæ sint. dist. 8. per totum.
Diuina natura nulli prędicamentorũ subijcitur. di. 8. g
Diuinarum personarũ qualitates quæ sunt. dist. 19. & dist. 20 per totum.
Diuinæ essentiæ nulla persona est pars. dist. 19. g
Diuina essentia nõ ptædicatur de personis vt genus de specieb⁹: nec vt species de indiuiduis. dist. 19. h. i
Diuinæ personæ vtrum differant numero. dist. 9. p. q
Diuinæ tres personæ vtrum simul magis possunt aliquid quàm vna. dist. 19. r. & dist. 20. a
Diuersitates nominum in diuinis quæ sunt. dist. 22. per totum, & dist. 23. a
Diuersitas nulla est in Trinitate. dist. 23. i
Diuina essentia vtrum sint ipsæ proprietates personarum. dist. 33. a. b
Doctrina omnis aut est de rebus, aut de signis. dist. 1. a
Donum an detur, vel diuidatur per donũ quod est spiritus sanctus. dist. 17 p
Donum qua ratione dicitur spiritus sanctus. dist. 18. a

E

Efficax est voluntas Dei. distinct. 47. a
Electio Dei vel reprobatio vtrum fiat ex meritis hominum. dis. 41. per totum.
Æqualitas diuinarum personarum in quo consistit. distin. 19. per tot. & dist. 20.
Æqualitas quid sit. ibid. b
Æqualitas vtrum secundum substãtiam, vel secundum relationem dicatur de diuinis personis. dist. 31. a
Æqualitatis nomine an ponatur aliquid vel remoueatur. dist. 31. b
Æqualitas quare attribuatur filio. dist. 31. b
Essentia vtrum genuit essentiam. dis. 5. a. & per totum.
Essentia diuina est simplex, incommutabilis, immortalis. dist. 19. per totum.
Essentiam filio præstat de patre generatio. dist. 18. g
Essentiã spiritui sancto præstat à patre & filio processio. dist. 18. f
Essentia diuina sunt æternitas, magnitudo, & potentia. dist. 19. b
Essentia diuina qũo prædicatur de personis. dist. 19. b
Esse ex Deo & in Deo & per Deum an sint idẽ. dist. 36. d
Esse & velle in Deo idẽ est. dist. 43. a. b
Æternitas, potentia, magnitudo quomodo sunt in Deo. dist. 19. b
Æternitas, species, vsus quomodo dicuntur de personis. dist. 31. c

F

Facere quicquid vult Deus qũo intelligitur. dist 42. f
Facere nihil potest à se & per se aliqua creatura. dis. 42. per totum.
Facere vtrũ põt Deus plura quàm facit. dis. 43. per tot.
Facere vtrum potest Deus aliquid melius quàm facit. dist. 44. a
Fides vna est Patriarcharũ, Prophetarum, & Apostolorum. dist. 3.
Filius vtrũ sit genitus de substantia patris. di. 5. per tot.
Filius cùm non sit de nihilo, sed de aliquo, vtrum sit ex aliqua materia. dist. 5. l
Filius an voluntate vel necessitate genitus sit. dis. 6 a
Filius an potuit gignere patrem vel esse pater. dis. 7. a. & per totum.
Filius vtrum sit posterior patre. dist. 9. & per totum.
Filij generatio quàm ineffabilis sit. dist. 9. h
Filius vtrũ semper gignitur vel semper sit genitus, vel semper gignetur. dist. 9 k
Filio quid sit proprium. di. 9. & dist. 10. e
Filius & spiritus sanctus dissimiliter procedunt à patre. dist. 13 b
Filius vtrum potest dici spiritus sanctus, vel econuerso, ex quo ambo procedũt. dist. 13. c. d
Filius quomodo sit missus. dist 15. b
Filius à se datus est missus, & processit. dist. 15. e. f
Filius cùm à seipso missus est quare dixit: A meipso non veni. dist. 15. h
Filius vtrum semel tantum missus sit, an sæpe mittatur. dist. 15. i
Filius mittitur duobus modis. dist. 15. k
Filius secũdum quid dicitur minor patre. dist. 16. c. d
Filius secũdùm quòd homo, non solum patre & spiritum sancto, sed etiam seipso est minor. dist. 16.
Filius vtrum natiuitate sit essentia. dist. 18. f. g
Filius eũ sit nobis datus, vtrũ potest

poteſt dici noſter. diſ. 18. n
Filius quomodo eſt in patre. diſt. 19. e
Filius vtrum ſit æqualis patri ſecundũ ſubſtantiã. di. 31. a
Filius vtrũ ſit ſapiẽs ſapiẽtia genita vel ingenita. di. 32. d
Filius an ſit ſapiẽs ſeipſo, vel per ſeipſum. diſt. 32. e
Filio quare attribuitur ſapiẽtia. diſt. 34. f. g
Frui & vti quid ſit, & in quo differunt. diſt. 1. a
Futura quomodo ſint in præſentia Dei. diſ. 35. per totũ.
Futura vtrũ ſint cauſa ſcientiæ, vel præſcientiæ Dei. diſt. 38. c

G

Generatio in diuinis quomodo intelligenda eſt. diſt. 4. per totum.
Genita vtrũ ſit diuina eſſentia. diſt. 5. a
Generare vtrum poteſt filius ſicut pater. diſt. 7. per totũ.
Generare an ſit extra potentiam filij. diſt. 7. f. g
Generatio filij vtrum habeat principium aut finem. diſ. 9. per totum.
Generatio in diuinis vtrum intelligi poteſt. diſt. 9. h i
Generari quare non dicitur ſpiritus ſanctus, ſed procedere. diſt. 13. per totum.
Gemina eſt proceſſio ſpiritus ſancti. diſt. 14 a
Generatio dat eſſentiam filio. diſt. 18. f
Genita ſapiẽtia vtrũ ſecundũ ſubſtantiã dicitur, vel ſecundum relationẽ. di. 28. f
Græci quare negãt ſpiritum ſanctum procedere à filio. diſt. 11. b

H

Habitat Deus quomodo vbique. diſt. 37 per totum.
Habitat quomodo Deus in ſanctus. ibidem. c
Habitabat vbi Deus antequã eſſet creatura. diſt. 37. c
Hypoſtaſis quid ſit, & quid hoc nomine ſignificetur. diſt. 26. a
Hypoſtaſes determinãt proprietates, nõ ſubſtantiam. diſt. 27. d
Homo dicitur creatura mũdi. diſt. 3. a
Homouſion quid ſit, & quid ſignificet. diſt. 34. i
Hominem vtrum Deus meliorem facere potuit quàm fecit. diſt. 44. per totum.
Hominẽ vtrũ Deus aliter liberare potuit quã per paſſionem. diſ. 44. c & diſ. 20. a
Homines omnes ſaluos vult fieri Deus, quomodo intelligitur. diſt. 46. c
Hominis malitiæ vtrũ Deus ſit cauſa. diſt. 46. l
Hominis volũtas mala concordat aliquando cum Dei voluntate bona. diſ. 48. a. b

I

Iacob quare electꝰ ſit & Eſau reprobatus. diſ. 4. per totũ.

Ignorantiæ peccatum vtrum grauius ſit peccato infirmitatis. diſt. 22. h
Imago Trinitatis quomodo eſt in anima. diſt. 3. g
Imago Trinitatis aliter eſt in anima, & aliter in Trinitate. diſt. 3. p. q
Imago relatiuè dicitur de filio, ſed eſſentialiter de Trinitate. diſt. 28. g
Imago diuerſimodè accipitur. diſt. 31. c
Immortalitas vera in ſolo Deo eſt. diſt. 8. c
Ingenitus quomodo accipitur. diſt. 28. a. & per totum.
Ingenitus & nõ genitus vtrũ ſint idem, vel differant. diſ. 28. b
Hypoſtaſis quid ſit, & quid hoc nomine ſignificetur. diſt. 26. a
Intentio ſcribẽtium de Trinitate quæ fuerit. diſt. 2. b
Iudæi qualiter impleuerunt voluntatem Dei Chriſtum occidendo diſt. 48. b. c

L

Localis an ſit Deus vel vtrũ moueatur localiter. diſt. 37. i
Locale dicitur aliquid duobus modis. diſt. 37. i
Locales vtrum ſint ſpiritus creati. diſt. 37. i

M

Magnitudo quomodo eſt in Deo. diſt. 19. b. c
Maior in quo eſt pater filio. diſt. 16. c. d
Magis vtrũ poſſunt aliquid duæ perſonæ quam vna, & tres magis quam duæ vel vna. diſt. 10. d. e
Mala vtrum ſimpliciter ſunt in Deo. diſt. 30. b
Mala vtrum Dei voluntate fiant. diſt. 46. d
Mala fieri bonũ eſt, quomodo intelligitur. diſt. 46. g
Mala ad quid & quibus proſunt. diſt. 46. i
Mala voluntate quandoque vult homo quod Deus vult bona. diſt. 48. a
Meliora vtrum Deus facere potuit quam fecit. diſt. 44. per totum.
Memoria, intelligentia, dilectio quomodo ſunt in mẽte. diſt. 3. g. h
Memoria, intelligẽtia, volũtas qũo ſunt vnitæ. diſt. 3. l
Memoria, intelligẽtia, volũtas, vtrũ prædicãtur relatiuè ad ſe inuicẽm. ibid.
Mens humana quomodo habet imaginem Trinitatis. diſt. 3. g
Meritũ obdurationis vel miſericordiæ vtrum ſit aliquod. diſt. 41. a
Merita an poſſunt eſſe cauſa prædeſtinationis vel præſcientiæ. diſ. 41. per totum.
Mittitur vtrũ etiam à ſe ſpiritus ſanctus. diſt. 15. a. b
Mittitur filius & ſpiritꝰ ſanctus & nõ pater. d. 14. c. d. n

Missus vtrum semel tantum sit filius vel sæpius mittatur. dist. 15 c
Missus dicitur filius duobus modis. dist. 15. k
Missi quia sunt filius & spiritus sanctus, an ideo sunt minores patre. dist. 15. o
Missio sancti spiritus fit duobus modis. dist. 16. a
Missio spiritus sancti in corda hominum quomodo fit. dist. 17. per totum.
Modi quatuor cognoscendi Deum. dist. 3. a. b. c &c.
Modi cognoscendi Trinitatem diuersi. dist. 2. per totū. & dist. 3. f. g. &c.
Multiplex non dicitur Deus quamuis sit trinus. d. 23. k
Mundi creatura quare dicitur homo. dist. 3. a
Mutari an potest Deus aliqualiter. dist. 8. c. d
Mutari secundum tēpus quid sit. dist. 37. k
Murari secundū locum quid sit. ibid. i

N

Natura filius quare dicatur Christus. dist. 5. m
Natura diuina nulli prædicamentorū subiicitur. dist. 8. g
Nascitur quomodo semper filius de patre. dist. 9. k. l
Natura & res naturæ an sint idem. dist. 34 b
Natus quare non dicitur spiritus sanctus, sed procedens. dist. 31 b
Nascendo an acceperit filius aliquid à patre. dist. 18. f. g
Necessitate vtrum pater genuit filium. dist. 6. a
Nihil est in Deo quod nō est Deus. dist. 8. i
Nihil dicitur de Deo secundum accidens. dist. 26. c
Nomina Dei diuersa sunt. di. 8. a
Nomina quæ de Deo dicuntur, inueniuntur in sepruplici differentia. d. 22. a. b
Nomina propria personarum non substantialiter, sed relatiuè adinuicem dicūtur. dist. 22. e
Nomina ad vnitatē essentiæ pertinentia non relatiuè sed substantialiter de singulis personis, & singulariter dicuntur ibid. e. f
Nomine personæ quid significatur cum pluraliter profertur. dist. 25. per totum.
Nomina relatiua personarū quæ sunt. dist. 26. c. & per totum. & dist. 27. c

O

Obduratio vtrum ex aliquo fiat merito. dist. 41. a
Omnis scientia aut est de rebus aut de signis. dist. 1. a
Homousion quid sit. dist. 34 i
Omnia quare dicātur esse in Deo. dist. 35. e. f. & di. 36 per totum.
Oīa esse ex Deo per ipsum & in ipso vtrū sit idē. dist. 36. d
Omnipotens quare dicatur Deus. dist. 42. a. & i
Omnipotens quare Deus dicitur, cū homo multa pōt quod Deus nō pōt. di. 42. b
Omnipotētia Dei considerat duobus modis dist. 42. c
Omnipotentia Dei limitari nō potest. di. 43. per totum.
Omniaentia vtrū simul facta sunt vel successiuè d. 12. b. c
Ordo quis seruādus est cùm de Trinitate agitur. dist. 2. c

P

Passio Christi vtrum placuerit viris bonis. dist. 48. d
Passiones sanctorum an velle debeamus. ibid. c
Pater vtrū diuinā essentiam genuit. d. 5. a. & per totum.
Pater vtrum volūtate vel necessitate genuit filium. dist. 6. per totum.
Pater vtrum potuerit vel voluerit gignere filiū, vel an posse generare filiū, sit aliqua potentia in patre, quæ nō sit in filio. d. 7. per totū.
Pater quare non dicitur missus. dist. 15. n
Pater in quo est maior filio. dist. 16. c. d
Pater quomodo est in filio, & filius in patre. dist. 19. c
Pater solus vtrum sit Deus. dist. 12. b
Paternitas, filiatio, processio quid significant. dist. 27. e
Pater vtrum sicut dicitur ingenitus, debeat dici non genitus. dist. 28. b
Patrē & filiū esse vtrum sint idem vel diuersa, dist. 28. c
Pater quomodo est principiū totius diuinitatis. dis. 29. a
Pater ab ęterno est principiū & filius, sed non spiritus sanctus. dist. 29. b
Patri quare attribuitur vnitas & filio æqualitas. d. 30 b
Pater & filius quare dicūtur esse vnū, sed nō vnus. d. 31. i
Pater & filius vtrū p spiritum sanctum se diligant. d. 32. a
Pater an sit sapiens sapiētia q̄ genuit. d. 32. d. & per totū.
Permissio & operatio quādo dicūtur Dei volūtas. d. 45. l
Personæ diuinæ quomodo distinguuntur. dist 9. a
Personæ Trin. vtrū sint partes essentiæ diuinæ. d. 19. h
Personæ diuinæ an sint species vel individua quo ad essentiam. dist. 19. h. i
Personæ tres non secundum materialem causam dicuntur vna essentia dist. 19. l
Personæ diuinæ vtrum differant numero. dist. 19. p. q
Personæ tres simul an sunt maius aliquid quàm vna. di. 19. i. & di 20. per totum.
Persona vtrum relatiui vel secundum substantiā prędicetur de diuinis personis. dist. 23. a. b
Persona quare pluraliter & non singulariter de diuinis personis simul prædicetur. dist. 32. c

Personæ nomine quid significetur cùm dicitur pluraliter tres personæ. dist. 45. per totum.
Persona in Trinitate tripliciter accipitur. dist. 25. i k
Persona & essentia an sunt idē vel nō. di. 34. per totū.
Posse gignere vtrū aliqua sit potentia in patre, qua non sit in filio. di. 7. per totum.
Potētia, æternitas, magnitudo in Deo sunt vnū. d. 19. b
Potentior vtrum sit vna persona diuina quàm alia. di. 20. per totum.
Potentia quare attribuitur patri. dist. 34. h
Potest semper Deus vtrum quod olim potuit. dis. 44. d
Potestatē dimittendi peccata quam habēt sacerdotes. dis. 18. & dis. 19 per totum.
Præceptio, prohibitio, consilium quare dicantur Dei voluntas. dist. 45. h
Prædestinatio quid sit, & de quibus est. dis. 35. a. & dist. 40 a
Prædestinatio vel præsentia vtrū possunt esse in Deo, si nulla futura essent. di. 35. b
Prædestinatio & præscientia in quo differunt. dist. 40. a
Prædestinatus vtrū damnari potest. dis. 40. b
Prædestinationis effectus qd sit. dis. 40. d
Prædestinationis an sit aliquod meritum. dis. 41. a
Prædicamento nulli subiicitur Deus. dist. 8. g
Præscientia de quibus sit. dis. 35. a
Præscientia quomodo est in Deo. ibid. b. c
Præscientia an sit causa rerum, vel res sint causę præscientiæ. dis. 38. a
Præscientia Dei an sit causa malorum. dist. 38. c
Præscientia Dei vtrum falli potest. dis. 38. e
Præscire an Deus potest aliquid q̄ priùs nunquā scivit vel præsciuit. d. 39. b
Præscientia in quo differt à prædestinatione. dis. 40. a
Præsciat vtrum semper Deus ea quæ semel præsciuit. d. 41. f
Præsentia quō sunt Deo omnia præterita & futura. dis. 35. f. & dis. 56. per totum.
Principium accipitur multipliciter. dis. 29. a
Principium totius diuinitatis est pater. dis. 30. a
Principium quomodo est pater, & filius, sed non spiritus sanctus. dis. 29. b
Principium omnium creaturarum est tota Trinitas. di. 29. b. & dis. 1. a
Processio spiritus sancti quomodo fit à patre & filio. d. 11. & dis. 12 per totum.
Procedere quare dicitur spiritus sanctus & non gigni. dist. 13. a

Procedere quare etiam dicatur filius, cùm spiritus sanctus nō dicatur gigni. dis. 13. b
Processio spiritus sancti est duplex. dis. 14. a
Processio spiritus sancti est æterna. dis. 18. d
Procedere est propriū spiritus sancti. dis. 26. b
Propriū Dei est semper Deū esse. dis. 8. a. b
Proprium patris quid sit, & quid filij & spiritus sancti. dis. 26. b
Proprietates quibus distinguntur personæ, quæ sunt. dis. 27. a. b
Proprietates determināt hypostases, & non substantiam. dis. 27. d
Proprietates personarū plures reperiūtur quàm tres. dis. 28. a
Proprietatē quam notat hoc nomen ingenitus. dis. 28. c
Proprietates personarum an sint ipsæ personæ, id est, diuina essentia. dis. 33. a. & per totum.
Proprietates quomodo possint esse in Dei natura, nec eam determinent. dis. 33. h
Prouidentia Dei de quibus est. dis 35. a
Proximus dicitur quatuor modis. dis. 28. c

Q

Quare præcipit Deus bono facere & mala vitare, cùm ea non vult ab omnibus impleri. dis. 47. c
Quare Græci negant spiritū sanctum procedere à filij. dis. 11. b
Quatuor modis per naturas cognoscitur Deus. dist. 3. b. c. d. e

R

Relatiua nomina Trinitatis quæ sunt. dist. 26. c. d. & dis. 27. c
Reprobatio Dei quid sit. d. 40. d
Reprobationis an sit aliquod meritum. dis. 41. a
Reprobationis quis sit effectus. ibid.
Res quibus fruendum, vel vtendum est, quæ sunt. dis. 1. a. & per totum.

S

Sanctis vtrum placuerit passio Christi. dis. 48. d
Sanctorum passiones an velle debemus. dis. 48. c
Sapiens vtrū sit pater sapientia quam genuit. dis. 31. d
Sapiens an sit filius sapientia genita. dis. 32. d
Sapiens vtrū sit filius seipso, vel per seipsum. dis. 33. e
Sapientia an tantum vna sit patris & filij. dis. 32. h
Sapientia quare attribuitur filio. dis. 10. & dis. 34. g
Scientia omnis est de rebus vel de signis. dis. 1. a
Sciētia Dei simplex propter varios rerū status, diuersa habet nomina. dis. 35. a

Scientia Dei de quibus est. dist. 35. per totum.
Scientia vel præscietia an sit causa rerum, vel è conuerso dist. 38. b. & per totum.
Scietia Dei vtrum potest augeri vel minui vel mutari. dist. 39. a
Scire vtrum potest Deus aliquid ex tempore quod nũquam sciuit. dist. 39. c
Scire an potest Deus plura quàm scit. dist. 39. c
Signum & res quomodo differunt. dist. 1. a
Similitudo quid sit. dist. 31. c
Simplex quomodo dicitur solus Deus & non aliqua creatura. dist. 8. d
Simplex quomodo dicitur esse anima. dist. 8. e
Simplex quamuis sit Deus, multiplex tamen dicitur. dist. 8. f
Simplicitas Dei nulli prædicamentorum subiicitur. di. 8. g
Solus vtrũ potest dici pater, vel solus filius, vel solus spiritus sanctus. dist 11. a. b
Solus pater est Deus, solus filius est Deus, solus spiritus sanctus est Deus, vtrũ bene dici potest. dist 2. b
Solitudo nulla est in Trinitate dist. 23. i
Spiritus sanctus est amor siue dilectio patris & filij. dist. 10. per totum.
Spiritus sanctus procedit à patre & filio. dist. 11. b
Spiritum sanctũ Græci negãt procedere à filio. dist. 11. b
Spiritum sanctum etiã procedere à filio authoritatibus Græcorum probatur. ibid. e
Spiritus sanctus vtrum priùs vel plenius procedat à patre quam à filio. dist. 11. per totum.
Spiritus sanctus quare non dicatur genitus, sed procedens. dist. 13. a
Spiritus sanctus vtrũ debeat dici ingenitus. dist. 13. c
Spiritus sancti processio est duplex. dist. 14. a
Spiritum sanctũ vtrum viri sancti dare possint. dist. 14. d
Spiritus sanctus vtrũ à seipso datur. dist. 15. a
Spiritus sanctus duobus modis mittitur. dist. 16 a
Spiritus sanctus est amor & charitas, qua diligimus Deũ & proximum. d. 17. a. b
Spiritus sanctus quomodo mittitur vel datur nobis. dist. 17. f
Spiritus sanctus vtrũ augẽtur in homine, vel an magis, vel minus habeatur. d. 17. i
Spiritus sanctus vtrũ eadem ratione dicatur donũ, qua datum vel donatum. d. 18. a. b
Spiritus sanctus procedendo accipit non tantum vt sit donum, sed etiam vt sit essentia. dist. 18. f
Spiritus sanctus vtrũ ad seipsum referatur. dist 18. m
Spiritus sanctus qua ꝓprietate dicitur donum. d. 26. f
Substantia abusiuè dicitur Deus. dist. 8 h
Substantia in diuinis prædicatur de tribus personis, tanquam genus de speciebus, vel species de indiuiduis. dist. 19. h
Substãtialiter vtrum ista dicitur s. Deus de Deo, lumen de lumine. dist. 27. h
Substantialiter tantũ dicitur illud de illo, licet ibi non significent substantiam. dist. 27. i

T

Temporalis processio spiritus sancti quæ fuerit. dist. 14. per totum.
Temporaliter quæ dicuntur de Deo dist. 33. per totum.
Temporaliter vtrum potest Deus aliquid scire ꝙ nunquam sciuit. dist. 39. b
Testimonia veteris testamẽti quibus Trinitas probatur. dist 2. d. e. f
Testimonia specialia vetetis testamenti de spiritu sancto. dist. 2. g
Testimonia nouæ legis de Trinitate. dist. 2 h
Tres personæ in diuinis an maius aliquid possint simul, quàm vna vel duæ. dist. 19. e. per totum.
Tres personæ non ita dicuntur esse vna substantia vt genus & species, nec secũdũ causam materialem dicuntur, nec vt tres homines vnius naturæ. dist. 19. l
Tres personas cũ dicamus, quare non dicimus tres deos. dist. 23. f
Tres essentias quare non dicimus sicut tres personas. dist. 23. g
Tres personæ cum dicitur quid nomine ternarij significatur. d. 23. e. & d. 24. e
Triplex quare non dicitur Deus sed trinus. dist. 19. t
Trinitas est vnus solus verus Deus. dist. 2. a
Trinitas cognitio an aliqua ex creaturis haberi potest. dist. 3. per totum.
Trinitatis imago qũo est in mente humana. dist. 3. g. h
Trinitatis creatæ ab increata dissimilitudo. dist. 3. p. q
Trinitatis vnitas quæ sit. dist. 31. & dist 32. i
Trinitas vtrum de vno Deo prædicat, sicut vnus Deus de tribus personis. dist. 4. c
Trinitas cõmuniter dicitur charitas, & tamen spiritus sanctus ꝓpriè dicitur charitas. dist 10. b. c
Trinitatis operatio est indiuisibilis. dist. 15. a
Trinitatis pars nõ est aliqua personarum. dist 19. g
Trinitas quomodo dicitur

solus Deus, cùm sit cũ animabus sanctis. dist. 21. c
Trinitas an de aliqua personarum sigillatim dici potest. dist. 22. c
Trinus, Trinitas, vnus, duo vel duæ, tres vel tria, plures, pluralitas & cętera, qd significatur his nominibus. dist. 24. a
Trinitatis filius dicitur homo, & Trinitas dicitur pater hominum. dist. 27. e
Trinitas ipsa, vel pater vel filius, vtrum possit dici spiritus sanctus. dis. 26. g

V

Vbi erat Deus antequam esset creatura. dis. 37. c
Vbique quomodo est Deus sine locali motu. dist. 37. i
Velle & esse in Deo sunt idē. dist. 45. b
Vera immortalitas in Deo solo est. dist. 8. c
Verba cuiuslibet tēporis bene prædicantur de Deo dis. 8. b
Verius cogitatur Deus quàm dicitur. dist. 23. d
Viri sancti an possunt dare spiritum sanctum. dis. 14. d
Viris sanctis vtrum placuit passio Christi. dis. 48. d
Vnitas sanctæ Trinitatisque sit. dist. 2. & dist. 24. per totum.
Vnitas & Trinitas secundum Isid. quomodo distinguantur. dist. 24. k
Vnus vel vna, duo vel duæ quid his vocabulis significatur. dis. 24. a
Voluntate an necessitate, vel vtrum volens vel nolens pater genuit filium. di. 6 o
Voluntas Dei secundũ essentiam de Deo dicitur. dist. 45 a
Volũtas Dei summè bona est prima causa omnium quæ naturaliter sunt. di. 45. d. e
Voluntas Dei multis modis accipitur. dist. 45. f
Voluntas Dei vtrum cassari potest. dist 46 a
Voluntate Dei vtrum fiant mala. dist. 46. d
Voluntas Dei semper impletur quicquid homo faciat. dist. 47. per totum.
Volũtate mala aliquãdo vult homo id, quod Deus vult bona. dist. 48. d
Volũtas Dei bona, mala hominum voluntate impletur. dist. 48. b
Vti & frui quomodo differunt. dist. 1. c
Vti quid sit, & quibus rebus vtendum est. dist. 1. b
Vult vtrũ semper Deus hoc quod semel voluit. di. 44. d
Vult omnes homines Deus saluos fieri, quomodo intelligitur. dist. 46.

INDICIS LIB. I. FINIS.

INDEX GENERALIS IN LIBRI SECVNDI.

ACTVALE peccatum quid sit. dist. 35. a
Actus qualescunque vtrũ inquantũ boni sunt, & à Deo sunt. 35. b. & per totum.
Actus malus inquantum peccatum est, an sit priuatio boni. dist. 32. k
Actus mali vtrũ ex Deo sint dist. 27. per totum.
Actus voluntatis quare est peccatum, & non aliarum potentiarum. dist. 39. b
Actus mali vtrum sunt ex Deo. dist. 37. per totum.
Actus voluntatis, intelligentiæ & memorię quomodo differunt. dist. 39. b
Actus qui simpliciter boni sunt, & qui mali. dist. 40. a
Actus sunt in triplici differentia. dist. 40. b. c
Actus hominis inducuntur secundum intentionem & causam. dist. 40. c
Actus hominis sine fide sunt mali. dist. 21. a
Actus & volũtas mala in eodē homine an sit vnũ peccatum vel plura. dist. 42. a
Adæ statas ante peccatum qualis fuerit. dist. 19. a
Adam & Eua vtrũ coierunt in paradiso. dis. 20. per tot.
Adam vtrum sine alimonia in paradiso viuere potuit. dist. 20. g
Adam tribus modis est tentatus. dist. 2. n. per totum.
Adam in quo deceptus est, in quo non. dist. 22. c
Adam vtrũ magis vel minus peccauit quã Eua. di. 22. e. f
Adam habuit triplicē scientiam ante peccatũ. di. 23. c
Adam vtrum præsciuit suum casum. dist. 23. f
Adam quam gratiã habuerit ante peccatum. dist. 24. a
Adam vtrũ ante lapsum virtutes habuerit. dist. 26. b
Adam & Eua de ligno vitæ comedentes, quare nõ sunt facti immortales. dis. 29. g
Adæ peccatum quomodo transiuit in omnes homines. dist. 30. a
Adæ peccatũ an fuerit originale, an actuale. dist. 30. b
Adæ peccatũ actuale an grauius fuit peccatis aliorum hominum. dist. 33. f
Adam & Eua vtrum meruerint pœnitentiam. di. 33. b
Adæ & Euæ peccati quæ fuit causa principalis. dist. 34. per totum.
Angeli quare creati sunt. distinct. 1. d. e
Angeli quando & vbi creati sunt. dist. 2. per totum.
Angelis quatuor data sunt in initio suæ creationis. dist. 3. a

Angeli an sint æquales in sapientia, in essentia, & in libertate arbitrij. dist. 3 b
Angeli vtrum habeãt aliqua communia. dist. 3. c
Angeli an boni vel mali creati fuerint. dist. 3. d
Angeli an statim ceciderint post creationem. dis. 3. d. f
Angeli triplicem cognitionem habuerunt ante casum. dist. 3. t
Angeli an aliquam habebãt dilectionem sui inuicem ante casum. dist. 3. k
Angeli an beati & perfecti, an miseri creati fuerunt. dist. 4. a
Angeli mali vtrũ suũ casum præsciuerũt, & boni suam beatitudinem. dist. 4. a. b
Angeli post creationẽ, quidã Deo adhæserũt, & quidam à Deo recesserunt. dist. 5. a
Angeli vtrum ante lapsum habebant liberum arbitrium. dist. 5. b
Angelis bonis qualis gratia fuit data in conuersione. dist. 4. c
Angeli an de omni gradu ceciderunt. dist. 9. a
Angeli vnde & quò ceciderunt. dist. 6. b
Angeli mali vtrũ habeãt prælationes inter se. dist 6. d
Angeli boni quare non possunt peccare, & mali bonũ velle, cum vtrique liberũ habeant arbitriũ. dis. 7. a. b
Angeli mali quomodo possunt aliquid facere, & quomodo non. dist. 7. l
Angeli an habeant corpora eis naturaliter vnita, & quomodo hominibus appareant. dist. 8. a. & per tot.
Angelorum ordines qui & quot sunt, & vnde ordinũ nomina assumpta sunt, & quomodo distinguuntur. A dist. 9. per totum.
ngeli eiusdem ordinis an sint æquales. dist. 9. f
Angelus etsi non peccasset, vtique tamen homo saluaretur. dist. 9. g
Angeli quot permanserunt, an tot homines saluabuntur. dist. 9. h. i
Angeli an omnes ad annunciandum mittantur. di 12. a
Angelum bonum habet quilibet homo ad custodiam, & malum ad exercitandũ. dist. 11. a
Angeli singuli vtrum hominibus singulis deputati sunt, an vnus pluribus. dist. 2. & 11. b
Angeli an proficiant in merito, vel in præmio vsque ad diem iudicij. dist. 11. d
Anima quare sit coniuncta corpori. dist. 1. k
Animalia venenosa vtrũ sint facta ad puniendum hominem. dist 15. c
Animalia minuta vtrum in primis cõditionibus creata sunt. distinct. 15. d
Anima de quo, quãdo, & quomodo creata sit. dis. 17. a
Anima quare creatur cùm in peccato cõcipitur. di. 32. g
Anima an talis sit ante baptismum, qualis à Deo creata est. dist. 32. h
Animæ vtrum ex creatione sint æquales, & quomodo vna nobilior est alia. d 32. i
Aptitudinem moriendi an habuit homo in statu innocentiæ. dist. 19. c
Aquæ quando factæ sunt, & quomodo in vnum locum sunt congregatæ. dis. 14. c
Aquæ an sunt super cælum, & quales sunt. dist. 14. a
Aqua quare admiscetur vino in calice dist. 11. g
Artes magicæ qua virtute fiunt. dist. 7. f
Author malorum non est Deus. dist, 37. c. d
Auxilium vel potentia quam habuit homo à Deo ante casum. dist. 24. a

B

Baptismus vtrum peccatum originale deleat. dist. 32. a
Baptismus an purgat carnem sicut purgat animã. di. 32. c
Bonitas Dei est causa prima omnium creaturarum. distinct. 1. c. d
Bona voluntas comitatur gratiam. dist 26. c
Bonorum tria sunt genera. dist. 26. k
Bonum & malum quomodo sunt in eodem. dis. 32. e. f
Bonum inquantum bonum est, à Deo procedit. dis. 37. per totum.
Bonum capitur multipliciter. dist. 41. c

C

Capitalia vitia quot sunt. dist. 42. h
Caro quomodo polluitur in coitu. dist. 31. b. c
Caro vtrum in baptismo purgatur à fœditate quam ex libidine coitus contraxit. dist. 32. c
Casum suum vtrũ præsciuerunt mali Angeli. di. 4. a. b
Casum suum vtrũ præsciuit homo. dist. 22 f
Causa prima omnium rerum est bonitas Dei. dis. 1. c. d
Causæ primordiales omniũ rerum sunt in Deo ab æterno. dist. 18. f
Causę primordiales quomodo etiam sunt in creaturis dist. 18. g
Causa inter Deum, hominẽ & diabolum. dist. 20. b
Causa originalis peccati quę sit. dist. 31. c
Causa originalis peccati vtrum sit culpa vel pœna. dist. 31. e
Causa prima primi peccati quæ fuit. dist. 34. b
Cælum quomodo & quando creauit Deus. distin. 1. c. & dist. 2. a

Cibus

Cibus quomodo cõuertitur in humanam substantiam. dist. 30. n. o
Cooperans & operans gratia quæ sit. dist. 26. a. b
Conceptio & natiuitas quando dicuntur. dist. 32. i
Cogitatio boni præuenit fidem. dist. 26. g
Cogitatio boni non sufficit ad salutem. dist. 26. b
Coitum an fecerũt Adam & Eua in paradiso. dis. 20. a. b
Contraria quomodo sunt in eodem. dist. 34 f
Creator omniũ rerum vnus solus Deus est. dis. 1. a
Creare & facere quomodo differunt. dis. 1. a
Creare, agere, & facere quomodo dicuntur de Deo, & quomodo de creaturis. distinct. 1. b
Creata an fuerit simul corporalis & spiritualis creatura, & visibilis & inuisibilis materia. dis. 2. c. d. f
Creare quare Deus voluit malos. dis. 23. b
Crimen quid sit. dis. 42. c

D

Damnatorum paruulorum ante baptismum quæ sit pœna. dis. 33. e
Decimus ordo quomodo dicitur impleri ex hominibus, cùm non sint nisi nouem ordines. dis. 9. f. g
Delictum & peccatum quomodo differunt. dis. 42. g
Desperatio quid sit, & quomodo sit. dis. 43. per totum.
Deus vtrum sit author malorum. dis. 37. per totum.
Deus vtrum habeat liberum arbitrium. dis. 25. c
Diabolus an præsciuit suum casum post creationem. dist. 4. a
Diabolus vnde & quò deiectus est. dis. 6. a. b
Diabolo quare non est concessum habitare in cælo vel in terra. dis. 6. c
Diaboli an habeant prælationes inter se. dis. 6. d
Diaboli an omnes sunt in aëre caliginoso, an aliqui in inferno. dis. 6. e
Diabolus cùm semel victus fuerit à viris sanctis, an vltrà accedat ad eos, vel ad alios. dis. 6. b
Diaboli vtrum habeãt liberum arbitrium. dis. 7. a. b. c
Diaboli triplici acumine sciẽtiæ vigent. dis. 7. e
Diabolus multa potest per naturæ vigorem, sed virtute Dei prohibetur. d. 7. l
Diaboli an intrent corpora hominum substantialiter. dist. 8. e
Diabolus inuidia accessit ad tentandum hominem. distinct. 21. a
Diabolus quare priùs tentauit fœminam, & quare in aliena forma. dis. 21. a. b
Diabolus quomodo & quibus tentauit primum hominem. dist. 21. c
Diaboli peccatum quare nõ est remediabile. dis. 21. f
Diabolicæ potestati an sit resistendum, cùm illa sit sibi à Deo. dist. 44. c
Dialecticorum regula quãdo fallit de contrariis. di. 34 f
Die prima quid Deus creauit dist. 13. a
Dies diuersis modis accipitur in scriptura. dist. 13. d
Die tertia, quarta, quinta, & sexta, quid operatus est Deus. dist. 14. per totum, & dist. 15. a. b
Die septimo quomodo dicitur Deus requieuisse. distinct. 15. f
Dilectionem an habebãt angeli ante casum. dist. 3. i
Dona gratiæ an sint æqualiter in Angelis dis. 9. c. d
Dormiente Adam quare Eua formata sit. dis. 18. d

E

Eua quare de latere Adæ facta est. dist. 18. c
Euam quare priùs accessit diabolus. dist. 21. a
Eua quare non horruit serpentem. dist. 21. b
Eua quomodo locuta est cũ serpente. ibidem. c
Eua an plus peccauit. di. 22. c

F

Facere & creare quomodo differunt. dist. 1. a
Facere, creare, agere quomodo de Deo dicũtur, & quomodo de creaturis. dis. 1. b
Facere quomodo dicuntur aliqui Necromantici. di. 6. f
Facere quomodo possunt ali qui dæmones. dis. 7. l
Famem an habuissent primi parentes si non peccassent. dist. 20. g
Fœditas quæ ex libidine contrahitur, vtrum in baptismo diluatur. dis. 32. c
Fide non habita omnis actio mala. dis. 4. c. per totum.
Filij quales nascerentur si Adam non peccasset. dist. 20. per totum.
Filij qualiter puniuntur propter peccata parentum vsque in tertiam & quartam generationem. dis. 33. i
Filius bonus quid sit. distin. 38. a
Finis voluntatis quis sit. distinct. 38. b. c
Finis, volũtas & intẽtio, quomodo differunt. dis. 38. f
Firmamentum quomodo factum sit, & de qua materia. dist. 14. a
Firmamẽtum quare dicitur, cùm tñ moueatur. dis. 14. c
Formæ in quibus apparent Deus, Angeli, vel dæmones quales sunt. dis. 8. a. b

G

Gabriel, Michael, Raphael an sint nomina spirituum, vel ordinum. dis. 10. d
Gladius flammeus ante paradisum

radisum positus quid signi ficet. dist.29.e
Gratia vtrũ fuerit data homini in creatione.dis.24.a
Gratia est duplex.dist.16.a
Gratia operans & cooperans quæ sit.dist.26.a
Gratia Dei præuenit voluntatem hominis.dis.26.c.d
Gratia præueniens voluntatem, est fides cum dilectione.dist.26.d
Gratiam præueniũt quædam bona sine merito.di.26.c
Gratia operans & cooperans vtrum sit vna & eadẽ gratia.dist.26.i
Gratia præueniẽs quomodo meretur augeri.dis.27.k
Gratia an sit virtus vel non. dist.27.c
Gratia nõ est actus, sed causat actum.ibidem.
Gratia principalis est bona voluntas.dist.20.e
Gratia operante & cooperante vtrum eguerit homo ante peccatum.dis.29.a
Grauitas peccati Adę quanta sit.dist.30.per totum.
Grauius vtrum sit peccatum Adæ cæteris peccatis. distinct.43.f
Grauissimum omnium peccatorum est peccatum in spiritum sanctum.dist.43. per totum.

H

Habitare quare non est concessum dæmonibus in cælo vel in terra.dist.1.c
Hæresis Pelagianorum de libero arbitrio quæ fuit. distinct.28.b
Homo quare creatus est.dis. 1.e.dist.16.a
Homo vtrum saluaretur si Angelus non cecidisset. dist.9.g
Homines vtrum tot saluabuntur quot Angeli perstiterunt,vel quot ceciderunt.dist.9.h.i
Homo quilibet habet duos Angelos ab exordio vitæ. dist.11.12.a
Homo quando factus est. distinct.15.c
Homo factus est ad imaginem & similitudinem Dei. dist.16 per totum.
Homo quomodo dicitur imago Dei.dist.16.c
Hominis anima vtrum de aliquo facta sit, & quando facta est.dist.17.a.b.c
Homo in qua ætate factus est.dist.17.d
Homo quare extra paradisum factus est.dist.16.e
Hominis status ante peccatũ qualis fuit.dist.19.a
Homo vtrum poterat mori in statu innocentiæ.di.19.a
Homo vtrum semper viueret si de ligno vitæ non comedisset.dist.19.c.d
Homines quomodo generarentur si Adam non peccasset.dist.20 per totum.
Homines quomodo transferrentur de paradiso in cælum si Adam non peccasset.dist.20.k
Homo tribus modis tentatus est in paradiso.dist.21. per totum.
Hominis peccatum quare est remediabile,& diaboli nõ. dist.21.f
Hominem quare permisit Deus tentari, sciens eum casurum.dist.23.a
Homo habuit triplicẽ scientiam ante peccatum. distinct.23.c
Homo qualem habuerit gratiam ante casum.dis.24.a
Homo vtrum pręsciuit suum casum. dist.23.f
Homo vtrum per liberũ arbitrium potest operari bonum sine gratia dis.26.h
Homo ante peccatum vtrum eguerit gratia.dist.19.a
Homo vtrũ ante lapsum virtutes habuerit.dis.26.b
Homo quare non est effectus immortalis ex quo de ligno vitæ comedit.di.29.g
Homines omnes quomodo in Adam dicuntur fuisse quando peccauit. distinct. 30.m.n
Homo quare formatur cũm in peccato concipitur. distinct.32.g
Homo qualiter se elongat à Deo dist.35.n
Homo quomodo vult bonũ naturaliter.dist.39.c

I

Ieiunis debet tradi confirmatio.dist.7.a
Ignorantia quæ excusat peccatum.dist22.h.i
Ignorantia est triplex. dist. 22.k
Imago & similitudo in quo differunt.dist.16.d
Imago Dei dicitur homo. ibidem.c
Immortalitas quàm habuit homo ante peccatum, vtrum fuit ex conditione naturæ, vel ex dono gratiæ.dist.19.b
Infideles vtrum bona opera faciant.dist.41.a
Initium omnis peccati superbia.dist.42.i
Intellectus præcedit cogitationem boni & delectationem dist.26.h
Intelligentiæ, memoriæ, & voluntatis actus quomodo differunt.dist.39.b
Intentio,volũtas,& finis quomodo differunt.dist.38.f
Intentio aliquãdo accipitur pro voluntate in sacra scriptura.dist.38.f
Intentio capta pro voluntate vtrum sit ipsamet voluntas.dist.38.g
Intentio iudicat omnia opera hominis.dist.40.c
Intentio vel actio infideliũ vtrum semper sit mala.distinct.17.a

L

Latere Adæ quare vxor formata est. dist. 18. a
Liberum arbitrium vtrum habuerũt Angeli ante casum. dist. 5. b
Liberum arbitrium vtrum adhuc habeant Angeli vel dæmones. dist. 7. b. c
Liberum arbitrium quid sit. dist. 24. c. & dist. 25. a
Liberum arbitrium vtrum animalia bruta habeant. dist. 24. f
Liberum arbitrium an ad omne tempus referatur. dist. 25. b
Liberum arbitrium vtrum Deus habeat. dist. 25. c
Liberum arbitrium qualiter accipitur in Deo. dist. 25. d
Liberum arbitrium vtrum sancti habeant in cælo. distinct. 25. e
Liberi arbitrij sunt quatuor status. dist. 5. g
Libertas arbitrij est triplex. dist. 25. i
Libertatẽ à peccato qui homines habent. dist. 25. k
Libertas ad malum vtrum sit libertas arbitrij. dist. 25. l
Liberum arbitrium vtrum æqualiter est in bonis & in malis ad bonum & ad malum. dist. 25. n
Liberum arbitriũ in quibus bonis sit. dist. 26. l
Lignum vitæ & lignũ scientiæ boni & mali vtrũ vnũ fuerit vel duo. dist. 17. f
Lignum vitæ quare dictum sit. ibidem.
Lignũ scientiæ boni & mali quare sic vocatur. dist. 17. f
Ligno vetito si non fuisset vsus homo, vtrum potuisses non mori, etiam si de aliis comedisset. dist. 19. c. d
Locus paradisi qualis sit & vbi. dist. 17. c
Loqui quomodo potuerunt primi homines cùm non didicerunt. dist. 2. g
Lucifer quomodo dixit, ascendam in cælum, &c. distinct. 2. h
Lucifer erat excellentior inter alios omnes Angelos. dist. 6. a
Lucifer an sit ligatus in inferno. dist. 6. f
Lucifer vtrum habebit maiorem potestatem tempore Antichristi quàm modo habet. dist. 6. g
Luminaria cæli quãdo & quare facta sunt. dist. 14. f. g
Lux quare primò facta est. dist. 13. a
Lux illa vtrum fuit corporalis vel spiritualis. dist. 13. b
Lux prima vbi facta est, cùm abyssus terram tegeret. distinct. 13. c
Lux illa, vbi sit ex quo nunc non apparet. dist. 13. f

M

Magicæ artes vtrũ Dei fiant virtute vel diaboli. dist. 7. f

Malos quare creauit Deus. dist. 23. b
Mala vitare non semper est meritorum palmæ. di. 23. c
Malè vti vtrum potest homo virtutibus. dist. 26. k
Malum vnde principaliter ortum est. dist. 24. b
Mala voluntas est secunda causa malorum. dist. 24. c
Malum in qua re sit. di. 34. d
Malum & bonum quomodo dicuntur esse in eodem. dist. 34. c. f
Malus actus vtrum sit priuatio boni. dist. 35. a
Malorum author vtrum sit Deus. dist. 37. per totum.
Mala volũtas & actio in eodem homine vtrum sint vnum peccatum vel plura. dist. 42. a
Manducatur quomodo spiritualiter de ligno vitæ. dist. 24. h. i. k
Materia de qua factus est mũdus qualis fuit in principio. dist. 12. per totum.
Materia de qua factus est mundus, quomodo vocatur. dist. 12. c
Memoriæ intelligentiæ, voluntatis actus, quomodo differunt. dist. 39. b
Merita vnde proueniunt. di. 27. c
Meritum bonum quomodo constituitur in homine. di. 27. c
Et quod sit primum meritum. ibidem.
Mereri quomodo dicitur fides. dist. 27. f
Meritis vtrum angeli proficiant. dist. 11. d
Mittantur vtrum omnes angeli ex omnibus ordinib⁹. dist. 10. per totum.
Modi peccandi sunt multiplices. dist. 42. f
Mori vtrum potuit homo in statu innocentiæ. dist. 19. a
Mori non posse vtrum fuit homini ex conditione naturæ an ex beneficio gratiæ. dist. 19. d
Mortale peccatum quid sit in anima. dist. 24. h. i
Mortale vtrum sit quod in sola cogitationis delectatione tenetur. dist. 24. i
Mortalis quare factus est homo cùm comederit de ligno vitæ. dist. 29. g
Mortalia peccata sunt septem. dist. 42. b
Motus mentis an ex libero arbitrio sit. dist. 27. c
Motus voluntatis in homine est duplex. dist. 39. c
Mulier quare post virum facta est. dist. 18. b
Mulier quare de latere formata est, & nõ de alia parte corporis. dist. 18. c
Mulieri vtrum præceptum etiam fuerit datum. distin. 21. g
Mũdus an de aliqua materia factus sit, & qualis fuit illa materi-

materia, & vbi substiterit. dist. 12. per totum.
N
Natalitia quando formata sunt. dist. 15. a
Natiuitas quando dicitur, & quando conceptio. dis. 31. i
Notitia qualē habuit Adam ante lapsum. dist. 33. c
O
Obdurati quomodo sunt dęmones dist. 8. a. i
Obdurati cum sint dæmones vtrum habeant liberū arbitrium. dist. 7. b
Obsessorū corpora vtrū dæmones intrent substantialiter vel non. dist. 8. c
Obstinatio quale peccatum est. dist. 43. a
Obstinatio omnis vtrum sit peccatum in spiritum sanctum. dist. 43. c
Omnium rerū deus est principium. dist. 1. a
Omnia quæ fecit Deus quomodo dicantur valde bona. dist. 15. g
Omnes homines quomodo fuerint in Adam quando peccauit. dist. 30. m. n
Omnis homo mortaliter bonum quomodo intelligitur dist. 39. c
Omnis actus iudicatur ex fine. dist. 40 per totum.
Omnes actus sine fide sunt mali. dist. 41. per totum.
Operatur Deus quatuor modis. dist. 12. h
Opera sex dierum quomodo sunt distincta. dist. 12. a. & dist. 13. a
Operari patrem in filio quomodo intelligendum est. dist. 13. h
Operans & cooperans gratia quæ sit. dis. 26. a. b
Operans & cooperans gratia vtrum sit vna & eadē gratia. dist. 26. i
Operante & cooperante gratia vtrum eguerit homo ante peccatum. dist. 29. a
Opera infideliū vtrum semper sint mala. dis. 41. a. b
Orare vtrum licet pro omnibus mortuis. dis. 43. c
Ordines angelorū quot sunt, & quomodo nominantur. dis. 9. a. b
Ordines angelorū vtrum ab initio creationis sint distincti. dis. 9. c
Ordo decimus quomodo dicitur impleri ex hominibus. dis. 9. g
Originale peccatū quid sit. dis. 30. c. g
Originale peccatū an sit culpa vel pœna. dis. 30. c. f
Originale peccatum dicitur fomes peccati, id est, concupiscentia. dis. 30. g
Originale peccatum per Adā intrauit in omnes. dis. 3. h
Originale peccatum vtrum sit ex voluntate, & quòd in Adam fuit, & in nobis est. dis. 30. l
Originale peccatū quomodo à patribus transeat in filios. dis. 31. a
Originalis peccati causa an sit culpa vel pœna, vel aliquid aliud. dis. 33. e. f
Originale quare dicatur. ibidem. h
Originale peccatū quomodo dimittatur in baptismo dist. 32. a
Originale peccatum qua iustitia infligitur animæ innocenti. dis. 32. e
Originale peccatū vtrum sit voluntarium vel necessarium ibidem. f
Origo primi peccati quæ sit. dis. 33. b
P
Paradisus quot modis accidit. dis. 17. e
Paradisi locus qualis & vbi sit. dis. 17. e
Parentes primi si nō peccassēt, quales filios procreassent. dis. 20. per totum.
Parentum peccata quomodo transeunt in filios. dis. 33. a. b
Parētum peccata vtrum imputentur filiis. dis. 33. d
Parentum peccata quomodo visitantur in filios vsq; in quartam generationem. dis. 13. i
Paruulorum pœna sine baptismo decedentium est mitissima dis. 33. e
Peccare vtrum possunt angeli. dis. 7. a
Peccatum hominis quare remediabile est, & non diaboli. dis. 21. f
Peccatum Adæ vnde ortum habuit. dis. 22. a. & per totum.
Peccauit an plus Adā quàm Eua. dis. 22. e
Peccatum vtrum excusatur ignorantia. dis. 22. h. i
Peccandi similitudo in nobis est sicut in Adam. dis. 24. g
Peccatum Adæ non fuit originale vel actuale dis. 30 b
Peccatū Adæ quomodo intrauit in mundum. ibid. c. & per totum.
Peccatum originale quid sit. dis. 30. e. f. g
Peccatū originale quomodo à patribus trāseat in filios. d. 31 a. & per totum.
Peccatum originale quomodo in baptismo dimittatur. dis. 32 a
Peccata patrum an omnium transeant in filios, an aliquorum dis. 33. d
Peccatū Adæ quomodo plura peccata in se potuit. di. 33. d
Peccatum Adæ an sit grauius cæteris peccatis. distinct. 33. f
Peccatum Adæ an sit dimissum. ibid. h
Peccata parentū quomodo visitantur in filios vsque in tertiam & quartam generationem.

Terra quomodo & vnde facta est, & quid nomine terra significatur. dist. 12. per totum.
Tria sunt genera bonorum. dist. 26. k

V

Vbi facta fuit lux prima dis. 13. c
Vnde processit cõsensus primi peccati, cum natura hominis esset incorrupta. dist. 22. l
Velle naturaliter bonũ quomodo dicitur homo. d. 39. c
Venenosa animalia quare & quando facta sunt. dis. 15. c
Veniale peccatum quid sit in anima. dist. 24. h
Vir quare prius muliere factus sit. dist. 18. b
Virtutibus vtrum quis malè vti potest. dist. 29. k
Virtus quid sit, & quis actus eius. dis. 17. a. & per totum.
Virtutum munera quæ sunt. dist. 27. g
Virtus an sit motus mentis. dist. 17. l
Virtutes vtrum homo ante peccatũ habuerit. dist. 29. b
Viuentẽ animã quomodo dicitur habere homo. di. 19. b
Viuere vtrũ potuisset homo vtens de aliis lignis quàm de ligno vitæ. dist. 19. c
Voluntas vtrum præcesserit primũ hominis peccatum. dist. 22. m
Voluntas quid sit. dist. 26. b
Voluntas bona comitatur gratiam & non è conuersò. dist. 26. c
Voluntas bona quædam dona Dei præuenit. dist. 26. c
Voluntas ex fine cognoscitur. dist. 38. a
Voluntates bonæ vnum habent finem. dist. 38. c
Volũtas, intentio, finis, quomodo differunt. dist. 38. f
Voluntas quare dicitur peccatum, cum sit de naturalibus bonis, quorum nullum peccatum est. dist. 36. a
Voluntatis actus quare sit peccatum, cum actus aliarum potentiarum non sint peccata. dist. 39. b
Voluntas mala & actio mala in eodem homine & circa eandem rem, an sint vnum peccatum, an plura. distin. 42. a
Vsus idem est virtutis & liberi arbitrij. dist. 27. i
Vti vtrum quis malè potest virtutibus. dist. 26. k

INDICIS LIBRI II. FINIS.

INDEX IN TERTIVM LIBRVM.

ABRAHÆ in lumbis quomodo Christus fuerit. dist. 3. c.
Adorare quomodo debemus humanitatem Christi. dist. 9. a
Affectus voluntatis in Christo fuit duplex. dist. 17. a. b
Amicos & inimicos diligere quod maioris sit præmij. dist. 30. a
Animam & carnẽ quare assumpsit Christus. dist. 1. a
Anima Christi quomodo est vnita carni. dist. 2. d
Animam & carnem aliam quam ab Adam an potuit assumere Deus. dist. 12. a
Anima Christi, an habuerit sapientiam æqualem cum Deo, & an omnia scit quæ Deus dist. 14. a
Anima & caro Christi, vtrũ in morte fuit separata à verbo. dist. 21. per totum.
Antiqui quid sufficiebat credere de Christo. dist. 25. c

C

Charitas quid sit dist. 27. b
charitas, fides, spes, & operatio secundum quid dicuntur æqualia dist. 25. c
charitas est maior spe & fide. ibid.
charitas seu dilectio Dei & proximi quomodo se habeant adinuicem. dist. 27. c. d. e
Charitatis ordines quot sũt. dist. 29. a
charitatis gradus sunt diuersi. dist. 29. h
charita semel habita an amitti potest. dist. 31. a.
charitatem an dãnandi habeant. ibid.
charitatem qualem habuit Christus. dist. 31. d
charitas Dei quomodo est in creaturis. di. 32. per totum.
charitas est mater omnium virtutum. d. 36. per totum.
carnẽ quare assumpsit filius, & non pater, vel spiritus sanctus. dist. 1. b
caro & anima Christi quomodo sunt cõiuncta. d. 2. b
caro christi qũo fuit formata in vtero. di. 2. c. & dis. 3. a
caro christi vtrũ fuit obligata peccato. dist. 3. d
cardinales virtutes sunt quatuor. dist. 33. a
causa passionis christi quæ fuit. dist. 18. c
cornelius quomodo legitur credere. dist. 25. c
creaturam omnem quomodo dirigit Deus. dist. 32. c
credere Deum, vel deo, vel in Deum, quomodo differunt. dist. 23. d
credere quid sufficiebat antiquis de christo ante aduentum ipsius di. 25. c

D

Damnandi vtrum habeant charitatem. dist. 31. a
Decem præcepta quomodo cõtineãtur in duobus mãdatis charitatis. dist. 37. a
Decimatus quare non fuit Christus in Abraham, sicut Leuit. dist. 3. c

Defectus hominis quomodo assumpsit Christus. di.15.a
Deus est homo, Deus factus est homo, quomodo hæc verba intelliguntur. di.6.a
Deus an potuit assumere hominem in sexu muliebri. dist. 12.c
Deus qualiter diligit aliquē magis & aliquem minus. dist. 32.b.c
Diabolus non est alienus à Dei potestate. dist.20.a
Diabolus qua iustitia est victus. dist.20.a
Dilectione eadem an diligitur Deus & proximus. dist. 27.c
Diligēdi modus quis sit. dist. 27.d.e
Diligenda sunt quatuor, & quæ sunt illa. dist.28.e
Dilectionis ordo quis sit. dist.29.a
Diligere vtrū debeamus omnes homines. dist. 29. b
Diligere amicos vel inimicos quod est maioris meriti. dist.30.a
Dilectionem quam Deus habet ad creaturas. dist. 32. per totum.
Dilectio Dei consideratur duobus modis. dist.32.c
Diuina natura quomodo sit incarnata. dist.5.a.b
Diuina natura an debeat dici caro facta. dist.5.c
Diuina natura an debeat dici nata de virgine. dist.8.a
Dona spiritus sancti an sint virtutes. dist.34.a
Dona septem spiritus sancti vtrum habuit Christus, & vtrum in angelis sint. dist. 34.a.b
Dolorē vtrum habuit Christus in passione. dist.15.d
Dulia quid sit, & de speciebus eius. dist.9.a

E

Electos vtrū dilexerit Deus ab æterno, & reprobos nō. dist.32.e

F

Fœmineo in sexu vtū Deus potuit humanam naturam assumere. dist.12.c
Fidem vtrū habuit Christus. dist.23.a
Fides quid sit, & quotmodis accipitur. dist.23.b. & h.
Fidem an habeant dęmones. dist 23.c.d
Fides propriè est de his quæ non videntur. dist.23.g
Fides quare dicitur fundamentum. dist.23.i
Fidem an habuit Petus de Christi passione. dist.24.b
Fides non est de incognitis. dist.24.c
Fides antiquorum quæ fuit. dist.25.a
Fides simpliciū quæ fuit ante aduentū Christū. 25.b
Fides, spes, charitas, & opus qnomodo sunt qualia. dist.25.e
Filius quare assumpsit carnē, & non

& non pater vel spiritus sanctus. dist.1.b
Filius assumēdo carnē an aliquid fecit quod non pater, vel spiritus sanctus. dist.1.d
Filius quomodo sit incarnatus, & quare totā humanā naturā assumpsit, qualem carnem assumpserit. dis. 1. & dist.2. & dist.3. per totū.
Filius cur dicatur factus de semine Dauid. dist.4.d
Filius quare dicatur natus de spiritu sancto. dist.4.c.d
Filius quomodo dicitur compositus ex duabus naturis, siue ex tribus substantiis. dist.6.e
Filius quomodo dicitur bis natus. dist.8.b
Filius secūdum quod homo, an sit persona. dist.10.a.b
Filius adoptiuus an sit Christus. dist.19.d
Filius quare possibilem naturā acceperit. di.15. per totū.
Filius quare mori voluit. distinct.20.b
Filius hominis vtrum potest dici descēdisse de cælo, sicut dicit filius Dei. di.22.d
Forma idolorū an sit à Deo. dist.37.b
Furtū quid sit, & quid nomine furti intelligitur. d.37.c
Furtum an fecerunt filij Israël, quando expoliauerūt Ægyptios. dist.37.c

G

Generari vtrū potuit pater, vel spiritus sanctus. di.1.b
Genera mendacij sunt tria. dist.38.a
Gratiæ plenitudinem vnde accepit Christus. dist.16.b
Gradus charitatis sunt diuersi. dist.29.b

H

Habitus sunt quatuor species. dist.6.g
Homo quidam à verbo Dei est assumptus, quomodo intelligitur. dist.5.c
Homo est Deus, homo factus est Deus, quomodo intelligitur. dist.6.a
Homo dominicus quare non dicitur, sicut dicitur homo Deus. dist.7.m
Homo Deus an sēper fuerit, vel cœperit esse. dist.12.a
Hominem aliū vtrum Deus assumere potuit, quàm de genere Adæ. dist.12.b
Hominem an potuit Deus assumere in sexu muliebri. dist.12.c
Homo Christus vtrum peccare potuit. dist.12.c
Hominis status sūt quatuor. dist.16.b
Homines omnes vtrū pariter sunt diligendi. dist.29.b
Honorandi quomodo sunt parentes. dist.37.c
Humanam naturā quare assumpsit filius & non pater nec spiritus sanctus. di.1.b
Humanam naturam totam assumpsit Deus. dist.2.a

Humanitatis nomine quid intelligatur. dist. 2. a
Humana natura vtrũ assumpsit personam. dist. 5. a
Humanitas Christi quomodo adoranda sit. dist 9. a
Humanam naturam vtrum assumere potuit Deus in sexu muliebri. dist. 13. c
Humilitas Christi quid sibi meruit. dist. 18. a

I

Idolum quid sit. dist. 37. b
Idolum nihil est in mundo. ibidem.
Idolum & similitudo in quo differunt. dist. 37. b
Incarnari vtrum potuit pater vel spiritus sanctus. dist. 1. c
Incarnatio Christi quomodo facta est. dist. 2. & dist. 3. & dist. 4 per totum.
Incarnationis opus quare attribuitur spiritui sancto. dist. 4 a
Inimici quantum sunt diligendi. dist. 29. f. g
Inimicos diligere vtrum sit maioris meriti, quàm diligere amicos. dist. 30. per totum.
Intellectus & sapientia in quo differunt. dist. 35. b
Intelligentia, scientia & sapientia in quo differunt. dist. 35 c
Intellectus & scientia prout sunt bona spiritus sancti, in quo differunt à seipso, prout naturaliter sunt in anima. dist. 35 d
Iudæi vtrum bonũ opus fecerunt in Christi passione. dist. 20. d
Iudæi vtrum furtum fecerũt in expoliando Ægyptios. dist. 37. c
Iudicis minister vtrum peccat occidendo aliquem. dist. 37. c
Iuramentum quid sit. di. 39. a
Iuramentum sit tripliciter. dist. 39. b
Iuramentum vtrum semper sit malum. dist. 39. c
Iurare vtrum liceat per creaturas. dist. 39. d
Iuratio per Deum vtrum sit grauior quàm per creaturas, vel per Euangelium. dist. 39. c
Iurare per Deum quid sit. ibidem. f
Iuramentum per falsos deos an sit ratum. dist. 39. g
Iuramentum contra Deum factum non est tenendum. dist. 39. k
Iurare callidè est duplex peccatum. ibidem.
Iustitia, temperantia, fortitudo, prudentia vtrum cessabunt in futuro. dist. 33. a

L

Latria quid sit. dist. 9.
Lex quare dicitur comprimere manum, & nõ animum. dist. 40. a
Lex Euangelica in quo differt à Mosaïca. dist. 7. b
Litera occidens quid sit. dist. 40. b

M

Magis vtrum diligit Deus aliquos, & aliquos minus. dist. 33. b. c
Mandata charitatis sũt duo. dist. 27. b
Mandata decem quomodo continẽtur in duobus præceptis charitatis. dist. 37. per totum.
Maria fuit immunis ab omni peccato. dist. 3. b
Mœchiæ nomine quid prohibetur. dist 37. c
Mediator quare solus dicitur Christus, & secundum quàm naturam. di. 19. e. f. g
Mediatoris fidem quomodo habuerunt antiqui. dis. 25. a. b. c
Mendacij tria sunt genera. dist. 38. a
Mendacij iterum octo genera. ibidem.
Mendacium quid sit. dis. 38. b
Mentiri quid sit. ibidem. c
Mendacium vtrum semper sit peccatum. dist. 38. d
Meruit quid sibi Christus, & quid nobis. dist. 18. b
Meritis vtrum Christus profecit. dist. 18. b
Meruit vtrum Christus aliquid quod sine merito habere potuit. dist. 18. d
Minister iudicis vtrum peccat aliquem occidendo. distinct. 17. c
Missio filij in mundum qualis fuit. distin. 1. & dist. 2. & dist. 3. per totum.
Modus liberationis vtrũ aliter potuit esse quàm per mortem Christi. dist. 20. a
Modi diligendi Deum sunt diuersi. dist. 27. d. e
Modi diligendi proximum. dis. 28. & di. 29. per totum.
Moriendi necessitatem vtrũ Christus habuit. dist. 16. a
Mori quomodo voluit, vel noluit Christus. dist. 17. a. b
Mori quare voluit Christus. dist. 18. c. & dist. 19. b
Morte Christi quare redemptio facta est, & nõ aliter. dist. 20. a
Morte Christi vtrum separata sit diuinitas à carne & anima. dist. 21. per totum.
Mortis triduo vtrũ Christus fuit homo. dist. 22. a
Mortis triduo vtrum Christus vbiq; fuit apud Deũ, & secundum hominem. dist. 22. b

N

Naturam humanam totam assumpsit Christus. dis. 2 a
Natus quomodo dicit Christus de spiritu sancto, cùm non sit filius spiritus sancti. dist. 4. b
Natus cùm sit Christus quare Apostolus dicit eum factum. dist. 4. d
Natura diuina vtrum assumpsit

psit personam, vel persona naturam, vel natura naturam. dist. 5. a. b
Natura diuina vtrum debeat dici caro facta. dist. 5. c
Naturas duas habuit Christus. dist. 6. d. e
Natura diuina vtrum debeat dici nata de virgine. di. 8. a
Natiuitas Christi est duplex. dist. 8. b
Natura an persona Christi prædestinata sit. dist. 10. f
Naturã passibilem quare assumpserit Deus. dist. 15. a

O

Occidens litera quid sit. dist. 40 b
Octo sunt species mendacij. dist. 38. a
Omnes homines vtrum pari dilectione diligendi sint. dist. 29. b
Operata est tota Trinitas incarnationem Christi. d. 4. a
Operatio, fides, spes, & charitas quomodo dicuntur æqualia. dist. 25. c
Oratio vel voluntas Christi vtrum semper impleta est. dist. 17. per totum.
Ordo diligẽdi quis sit. d. 29. a

P

Parentes mali quomodo diligendi sunt. dist. 23. f
Passibilem naturã assumpsit Christus. dist. 15. per totũ.
Passio & propassio quid sit. dist. 5. f
Passio Christi an sit opus Dei vel Iudæorum. dist. 20. d
Passionis fidem an habuit Petrus quando vidit hominẽ pati. dist. 24. b
Patiendi necessitas an fuerit in Christo. dist. 16 s
Peccare vtrum potuit Christus. dist. 12. c
Pœnæ timore non peccans inimicus est iustitiæ. dist. 39. c
Periurium quid sit. dist. 29. a
Periurium fit tribus modis. ibidem. b
Per Deum iurare quid sit. distinct. 39. f
Periurium an sit, cùm incautè iuratur. dist. 39. i
Persona vtrum assumpsit persona, vel naturam in incarnatione. dist. 5. r
Personam quare non assumpsit Deus, cùm assumpsit hominem. dist. 5. d. e
Persona in diuinis vtrum sit Christus secundum quod homo. dist. 10. a
Persona quàm Christus assumpsit an prædestinata fuerit. dist. 10. f
Præceptum dilectionis quid contineat. dist. 27. & dist. 28. per totum.
Præcepto dilectionis proximi vtrum contineatur dilectio Angelorum. di. 28. d
Præcepta decem quomodo continentur in duobus mandatis. dis. 37. per totũ.
Prædestinatus vtrum fuerit Christus secundum hominem. dist. 10. f
Proximum totum quomodo diligere debemus. dis. 28. a
Proximus quis est. dist. 28. b.

Q

Qualitas mentis qua malus Christianus credit, vtrum sit virtus, vel non. dis. 23. e
Quare Apostolus dixit Christum factum, cùm nos dicimus eum natum. dis. 4 d
Quatuor sunt virtutes cardinales. dist. 33. a
Quatuor sunt status hominis. dist. 16. b
Quatuor sunt timores. dist. 34. d
Quatuor sunt ordines dilectionis. dist. 29. a
Quatuor sunt gradus charitatis. dist. 20. b

R

Radix omnium virtutum est charitas. dist. 36. per totũ.
Redemptor an solus Christus debeat dici. dist. 19. e
Redimi an potuit homo aliter quàm per mortẽ Christi. dist. 20. a
Remissio peccatorum quare attribuitur spiritui sancto. dist. 37. b
Reprobos vtrũ dilexit Deus ab æterno. dist. 32. e

S

Sacrilegium committitur tribus modis. dist. 37. c
Sapientia quomodo profecit Christus secundum quòd homo. dist. 13. a
Sapiẽtia æqualem Deo vtrũ habuit Christus secũdùm animam. di. 14. per totum.
Sapientia & scientia quomodo differunt. dist. 35. a
Sapientia & intellectus in quo differunt. dist. 35. b
Sapientia, scientia, & intelligentia quomodo differũt. ibidem.
Scientia & sapientia quomodo differunt. dist. 35. a
Scientia, sapientia, intelligentia in quo differunt. dist. 35. b
Septem sunt dona spiritus sancti, & an in Christo fuerint. dist. 34. per totum.
Similitudo & idolum quomodo differunt. dist. 37. b
Spes, fides, charitas, operatio secundum quid æqualia dicuntur. dist. 25. c
Spes quid sit. dist. 26. a
Spes de quibus sit. dist. 26. b
Spes & fides quomodo differunt. ibidem.
Spes & fides vtrum in Christo fuerint. dist. 26. c
Spiritus sanctus vtrũ potuit incarnari. dis. 1. per totum.
Spiritui sancto quare attribuitur opus incarnationis. dist. 4. a
Spiritus sancti dona vtrũ habuit Christus. dist. 34. a. b
Spiritui sancto quare attribuitur remissio peccatorum. dist. 37. d

Status

Status hominis sũt quatuor. dist. 16.b
Substantiis ex tribus dicitur constare Christus.dist.6.d

T

Timorẽ pœnæ quomodo habuit Christus.d.15.per tot.
Timores sunt quatuor. dist. 34.d
Timor pœnę qui fuit in Christo an fuit seruilis,vel initialis,vel alius.dist.34.l
Timore pœnę nõ peccãs inimicus est iustitiæ.dist.36.c
Totus & totũ cùm de Christo dicuntur ad quid referuntur.dist.22.c
Totum proximũ & nos totos quomodo diligere debemus. dist.28.a
Traditus quomodo est Christus à patre, à Iuda, à diabolo.dist.20.c
Tria sunt genera mendacij. dist 38
Tristitiam quomodo habuit Christus.dist.15.d.e

V

Vbique vtrũ Christus secundùm quòd homo.dis.22.b
Vbique totus Christus est, sed non totum.dist.22.c
Verbum quomodo sit vnitũ carni mediante anima. distinct.2.b
Verbum vtrum carnem & animam simul assumpserit. dist.2.c
Verbum an fuit separatum à carne & anima in morte Christi. dist.21.a
Virtutes cardinales sunt quatuor. dist.33.a
Virtutes istas vtrum habuit Christus. ibidem.
Virtutes an ita sint coniunctæ quòd separari non possunt.dist.36.a
Virtutes vtrum quis omnes pariter habere potest. dist. 36.b
Vna fides quare dicatur. dist. 23.f
Vnita qualiter est natura diuina naturæ humanæ.dist. 5. per totum.
Voluntates duas habuit christus.dist.17.a
Vsura quid sit, & quomodo committitur. dist.37.b

X

christi incarnationem qualiter tota Trinitas est operata. distin.3.& dist.4. per totum.
christus quare nõ fuit decimatus in Abraham. dis.3.c
christi caro quare nõ est dicta peccatrix, sed similis peccato.dist.3.d
christi incarnatio quare specialiter attribuitur spiritui sancto.dist.4.a
christus quare dicitur natus de spiritu sancto.dist.4.b.c
christus quare dicatur ab Apostolo factus, quem nos fatemur natum.dist.4.d
christus secũdùm quòd homo vtrum sit prædestinatus. dist.7.c.l.& dist.10.f
christus an debeat dici bis genitus, sicut dicitur Dei & hominis filius.dist.8.b
christi humanitas quomodo adoranda sit. distin.9. per totum.
christus vtrum secundùm quòd homo sit persona in deitate.dist.10.a.b
christus vtrum sit adoptiuus filius.dist.10.d.e
christus vtrum sit creatura, vel creatus,vel factus.dist. 11. per totum.
christus vtrum aliã carnem assumere potuit quàm de genere Adam.dist.12.a
christus vtrum peccare potuit.dist.12.c.d
christus vtrũ potuit incarnari in sexu muliebri.di.12.c
christus an sapientia & gratia proficere potuit. dist. 13.a. & per totum.
christus duplicem habuit sapientiam.dist.13.d
christus vtrum sapientiam parem Deo habuit, vel si omnia sciuit quæ Deus. dist.14.a
christus an omnes defectus hominis assumpsit. dis.15. a. & per totum.
christus quomodo habuit tristitiam passionis. di.15. d.e.f.& dis.17.c.d
christus vtrum habuit aptitudinem moriendi.di.16.a
christus quid de quatuor statibus hominis acceperit. dist.16.b
christus vtrum aliquid voluerit vel orauerit quod non sit factum.dis.17.a
christus duas habuit voluntates.dis.17.b.c
christus an sibi aliquid meruerit, & quid sibi, & quid nobis.dis.18.a.b
christus quare voluit pati cum merita sua sufficiebant.dis.18.c
christus quomodo nos à diabolo & peccato redemit.dis.19.a
christus an solus debeat dici redemptor, vel mediator. dis.19.c
christus an aliter potuit redimere hominẽ, & quare potius isto modo. dis.20.a
christus quomodo est traditus à Deo, & Iuda, & Iudæis.dis.20.c.d
christi anima vtrũ in morte sit separata à verbo.di.21.a
christus qua ratione dicitur mortuus vel passus.di.21.d
christus vtrum in morte fuit homo.dis.22.a
christus an vbicunque est sit homo, & quòd vbique totus fuit, sed non totum. dist.22.b.c.
christus vtrum fidem, spem, & charitatem habuerit.distinct.23.a. & dist.26.c. & dist.27. per totum.
christus vtrum ordinem diligendi

ligendi seruauerit.dis.33.d
Christus vtrum virtutes cardinales habuit.dist.33.a
Christus vtrum septem dona spiritus sancti habuit. distinct.34.b

INDICIS LIBRI III. FINIS.

INDEX IN LIBRVM IIII.

ABRAHÆ castitati an sit virginitas Ioannis præferenda.dist.33.b
Abortū procurantes quando sunt homicidæ.dist.31.e
Abortiuorū corpora an cum suis deformitatibus resurgant.dist.44.h
Absolutionis potestas qualiter data est sacerdotibus. dis.14.& di.18.per totum.
Absoluitur peccator dupliciter.dist.18.d
Absoluendi potestatē vtrum omnes habeāt sacerdotes. dist.19.b
Accidentia quomodo sunt & vbi manēt in transsubstantiatione panis & vini in corpus Christi.dist.11.a.b. & dist.12.a
Actiones pœnitentiæ sunt tres.dist.16.c
Acolytatus ordo quis sit, & quod eius officium.dist.4.f
Adæ matrimonium quomodo ordinatum fuit à principio.dist.33.per totum.
Adoptiui filij vtrum naturalibus copulari possunt.distinct.42.d
Adulter adulteram vtrum dimittere potest.dist.35.b
Adulterium quid sit.dis.41.d
Affines in quo gradu matrimonium contrahere possunt.dist.40.& dist.41. per totum.
Affinitas quid sit, & vbi sit. dist.42.per totum.
Agit Deus misericordiùs cū quibusdam quàm eorum peccata merentur.dist.45.c.& dist.46.a
Angeli quomodo orationes hominum Deo offerunt. dist.43.g.h
Angeli quale ministerium habebunt in die iudicij. dist.47.d
Animalia bruta non sumunt corpus Christi, licet accipiant hostiā.di.13. in fine.
Animæ in inferno duplici ignē puniuntur.dist.44.f.g
Animæ abortiuorum & monstrorū quomodo resurgēt in iudicio.dist.44.h
Animæ exeuntes de hoc seculo diuersa habent receptacula.dist.45.a
Animæ quomodo iuuantur eleemosynis,orationibus, & sacrificio altaris.di.45.b
Animabus non prodest pompa & sumptuositas in exequiis
quiis.dist.45.d
Animæ iustorum an obfuscantur pœnis reproborū. dist.50.g
Antiqui plures habētes vxores vtrū peccauerūt.d.33.a
Aqua & spiritu sancto nisi quis renatus fuerit quomodo intelligitur.dist.4.e
Archiepiscopus quis sit.dist.24.m
Authoritas sanctorum, quæ erit in die iudicij.dist.47.b

B

Baptismus quid sit. dist.3.a
Baptismus Christi & Ioannis in quo differunt.dist.2.d
Baptismus Ioannis quid vtilitatis habuerit.dist.2.c.& vtrū fuerit sacramētū.ibi.
Baprismi Ioannis quæ forma verborum fuit.dist.2.f
Baptismi forma quę sit.d.3.b
Baptizatus in nomine Christi vtrum sit verè baptizatus.dist.3.c
Baptismus an tradi possit in nomine patris tantum,vel spiritus sancti tantum. di.3.c.d
Baptismi institutio quando facta sit.dist.3.f
Baptizauerunt in qua forma apostoli ante Christi passionem.dist.3.g
Baptismus quare tantùm sit in aqua.dist.3.b
Baptizādus quoties immergi debeat.dist.3.i
Baptismus quare sit institutus.dist.3.l
Baptismum fictè suscipiētes an sint verè baptizati.dist.4.b
Baptismus an deleat pœnam sicut delet peccatū. dis.4.f
Baptismus vtrū cōferat gratiam paruulis ad bene agē. dum.dist.4.h
Baptismus paruulorum & adultorum quomodo differunt.dist.4.h
Baptismus verus æquè datur bonis & malis, à bonis & à malis ministris. dist.5.a
Baptismus an sit verus in hęresi vel in schismate datus in nomine Trinitatis.d.5.a
Baptizare quibus liceat. dis. 6.a
Baptizati ab hęreticis an sint rebaptizandi.dist.6.h
Baptizari an possit puer in vtero materno.dist.6.b
Baptismus an sit verbis corruptè prolatis dist.6.e
Baptizatus an sit iocosè immersus in nomine Trinitatis.dist.6.e
Baptizandus quibus renunciare debet.dist.6.g
Baptismum debet præcedere catheciſmus & exorciſmus.dist.6.h
Baptismus vtrum fieri potest in aqua non benedicta.di.6.d
Baptismo an vir & vxor simul puerum tenere possunt.dist.42.h

Beati in cœlo an aliud velle possunt quàm quod Deus vult. dis. 45. h
Beatitudo quid sit, & quid beatæ viuere. dist. 9. b
Beati an omnes homines esse desiderant. di. 49. per totum.
Beatus quis sit. ibidem.
Beati an omnia æqualiter cognoscant & intelligant. dis. 49. c
Beati an æquale gaudiũ habeant. dist. 16. d
Beatitudo sanctorũ an maior erit post diem iudicij. dis. 49. c
Benedictiones omniũ sacerdotum an sunt effectuales. dist. 19. c. d
Benedictiones sponsi & spõsæ nõ pertinẽt ad substantiã sacramẽti, sed ad decorem & solemnitatẽ. d. 28. b
Bonitas, iustitia, misericordia, quomodo sunt in Deo. dist. 40. d. e
Bona opera sine charitate facta non valent. dis. 15. d
Bona opera in peccatis facta ad quid valent. dist. 5. f
Bonum triplex est in matrimonio propter quod non debet violari. dist. 31. a
Boni & mali an vicissim se videãt, & quãdiu. dist. 50. c

C

Carnis debitum an sit denegandum in matrimonio. dis. 32. a
Catheciſmus quid sit. dis. 6. h
Castitas Ioannis & Abrahæ an sint æqualis meriti. dis. 33. h
Castitas mentis melior est virginitate corporis. d. 33. e
Causa efficiens coniugij quę sit. dis. 27. c
Causa finalis coniugij quæ est. dis. 30 d
Cœlum aërium & nõ æthereũ quomodo mutabitur in die iudicij. dis. 47. d
Circuncisio quid faciebat in veteri lege. dis. 1. f
Circuncisio quare data fuit, & quare die octauo. di. h. i
Circuncisio quare mutata est in baptiſmum. dis. 1. k
Circuncisio & legalia quãdo cessauerunt. dis. 3. k
Circuncisio quare non aperuit nobis cœlum. dis 3. m
Clauium potestas. s. ligandi & soluendi, quomodo, & quando & quibus datur. dis. 18. & dis. 19, per totum.
Claues spirituales quæ sunt. dis. 18. b
Claritas solis & lunæ qualis erit post iudicium. di. 48. e
Clerici qui sunt, & vnde dicuntur. dis. 24. b
Concentor & cantor quis dicatur. dis. 24. m
Confessio qualis esse debeat. dis. 15 & dis. 16 a
Confessio an soli Deo faciẽda est absque sacerdote. di. 17. c

Confessio an potest fieri coram laico. dist. 17. e
confessor qualis quærendus sit. ibidem.
confessio ad quid valet. dist. 17. f
confessor non debet moriẽti pœnitentiam iniungere, nisi conualuerit. dis. 20. d
confiteri vtrum necesse est omnia peccata venialia & mortalia. dis. 21. d
cõfessio generalis quid prosit. ibid. e
confiteri non debet homo peccata ex humilitate quæ non fecit. dis 31. f
confessionẽ nullus sacerdotum prodere debet. d. 21. g
confirmationis sacramẽtum quid sit, & quæ forma eius, & cuius effectus sit. dis. 7. a
confirmationis sacramentũ à solis põtificibus dari debet. dis. 7. a
confirmari quare debet homo post baptiſmum. ibi.
confirmatio vtrum sit digaior baptiſmo. ibid
cogitatio de Deo vtrum penitus secludatur in damnatis. dis. 50. b
cogitatio est duplex. di. 40. a
cogitatio spiritualis vnde causatur. dis. 42. a. b
cognitio Dei in sanctis, an sit æqualis. dis. 49. c
Coitus coniugalis an sit cum peccato. dis. 26. d. & dis. 31. f. g. & dis 32. d
commatres duas vtrum quis ducere potest. dis. 42. g
coniugium quare & quando sit institutum. dis. 26. a. b. & di. 30. d
coniugium quid sit, & qualiter seruari debet. dis. 27. a. b
coniugium quando per præceptum vel per indulgentiã est institutum. dis 62 c
coniugium Mariæ & Ioseph vtrũ fuit perfectũ. di. 26. g. & dis 28. c. & dis. 30. b
coniugium violari nõ debet propter ipsius triplex bonum. dist 31. a
cõiugij separatio est duplex. dist 31. a
cõiuges veri qui sunt. d. 31. c
cõiugium quomodo fuit ordinatũ tẽporibus antiquis & tempore Adæ dis. 33. a
cõiugium quando separatur, & propter quas causas. dis. 35. & dis. 36. per totum.
coniugium in quibus ordinibus sacris nõ potest fieri. dis 37. a
cõiugium inter fideles & infideles vtrum stare potest. dist. 39. a. b
coniugium infidelium an sit legitimum dist 39. i
Cõsanguinitas quid sit, & in quotũ vsq; gradum cõputatur. di. 41 & 42. per totũ.
conscientia accusabit omnia opera in die iudicij quę fecerit homo. dis. 43. c
consecrare virgines an simplex

plex sacerdos potest.d.29.f
Cõsecrare vel ordinare, vtrũ potest simoniacus.dis.25.c
Cõsensus matrimonialis est duplex.dist.27.c.& distin. 28.a
Consensus de futuro cum iuramento vtrum efficit matrimonium.dist.38.a
Consensus occultus non iudicatur ab ecclesia.d.28. b
Consensus de præsenti vtrũ sufficiat ad matrimonium contrahendum,dist. 28.c
Consensus de qua re fit.ib.c
Consensus coniugalis debet esse liber & non coactus. dist 29.a
Consensum qualis error impedit.dist.30.a
Contritione sola sine cõfessione oris an dimittatur peccatum.dist.17.a
Cõtinentiam an vir vel mulier vouere potest sine alterius consensu.dist.27. & dist.32.b
Continentia quare sacerdotibus indicta sit.dist. 33.d
Corona & tonsura clericalis quid significat.dist.24. b
Chrisma vnde fit & quomodo.dist.23.a
Cruciatus impiorum in inferno an decoloret gloriã electorum.dist.50.g
Curam aliquam vtrum habeãt damnati de suis amicis adhuc viuentibus. dis. 5.c

D

Damnati vtrum habeãt memoriam suorum peccatorum.dist.45.c
Damnati an cum suis deformitatibus hîc habitis resurgant.dist.44.d
Damnatorum corpora quomodo ardent & non consumuntur.dist.44.e
Damnati quali igne cruciantur,& vbi sit ille ignis. di. 44.f
Damnatis vtrũ datur aliqua mitigatio pœnæ.dist. 26.a & per totum.
Damnabuntur quidam & iudicabuntur,quidam damnabuntur, & non iudicabuntur.dist.47 c
Damnati vtrum peccabunt in inferno.dist.50.a
Debitum carnis quando licet soluere, & quãdo non. dist.32.per totum.
Decedentis absq; confessione vtrum oblatio sit accipienda.dist.20.g
Delectatio carnis vtrũ semper sit peccatum.dist. 31.h
Denarij nomine quid intelligitur.dist.49.a
Diaboli an corporali igne cremãtur in inferno.d.44.f
Diaboli vtrum post diẽ iudicij præerunt hominibus ad puniendum.dist.47.c
Diaconatus ordo quid it.di. 24.h
Diuortium quando fit, & in quibus

quibus casibus. dist. 34. & dist.35.& dist.37.& di. 39.
Duplici sub specie quare sumitur corpus Christi. di. 11.f.

E

Ecclesiasticus iudex qualis debeat esse.dist.19.e
Ædificare lignum,fœnũ, stipulam,quid sit.dist. 21.a.b
Ædificare aurum,argentum, lapidẽ preciosum quid sit. ibid. c
Ægris non est pœnitentia iniungenda.dist.20.c
Electorum peccata hîc per pœnitentiam deleta vtrũ manifestabũtur in iudicio. dist. 43 d
Electi sine omni deformitate resurgent ad iudicium. dist.44.c
Eleemosyna quid sit.di.15.c
Eleemosynarum plura sunt genera.dist 15.c
Eleemosyna in peccato mortali data vtrum prodest. dist.15.c
Eleemosynis iuuantur animæ,& quibus prosunt. di. 45.b.c
Episcopus quid sit, & vnde dicatur.dist.24.l
Episcoporum ordo est quadruplex. dist. 24.m
Error impediens matrimonium est quadruplex. dist. 30.a
Ætas contrahentium quæ sit. dist.36.a
Ætas ordinatorum quæ sit. dist.25.i
Ætas Christi quæ fuit. dist. 44.a
Ætate in qua resurgent homines.ibid.
Eucharistiæ sacramentum quando & quare sit institutum. dis.8.per totum. & dist.12.h
Eucharistiæ manducatio est duplex.dis.9.per totum.
Eucharistia quomodo est in altari.dis.10.per totum.
Eucharistiæ consecratio & conuersio quomodo fit.di. 11.a.b
Eucharistia intincta non debet dari populo.dis.11.b
Eucharistia an sæpius sumẽda est.dis.12.h
Excommunicatus vtrũ conficiat.dis.13.a
Excommunicatio quid facit excommunicatio.dis.18.g
Excõmunicatos vtrum simplex sacerdos reconciliare potest.dis.20.f
Exercitationũ tres sunt species dist.1.d
Exequiæ sumptuosæ vtrum prosunt animabus.di.45.d
Exorcismus quid sit. dis.6. g
Exorcistarum ordo quid sit. dist.34.c
Exteriores tenebrę quę sunt. dist 50.b
Excludi vtrum quis poterit hîc à cogitatione Dei.dis. 50.b

F

Fides quid operatur in baptismo.dist.4.a
Fides quando implet vicem baptismi.dist.4.c
Fides parvulorum & adultorum quomodo differunt. dist.4.d
Fidem petere quomodo dicuntur parvuli in baptismo.dist.6.g
Filij adoptiui vtrum possunt naturalibus copulari. dist. 42.h
Flagellatur homo à Deo quinque modis.dis 15.a
Forma baptismi qualis est. dist.3.b
Forma confirmationis.di.7.a
Forma consecrationis.di.8.b
Forma,species,pondus,sapor quomodo remanent in sacramento.dis.11.& di.12.a
Fractio sacramenti vtrũ vera sit,& quare sit.dis.12.b.c
Fornicatio vtrũ dirimit matrimonium dist 35.b
Fornicatio spiritualis quid sit.dist.39.c
Fornicatio,stuprum, adulterium, incestus, raptus, in quo differunt.dist.41.d
Forma in qua iudicabit christus.dist.48.a
Furiosi vtrum matrimoniũ contrahere possunt. distin. 34.d

G

Gaudium æquale vtrum habebunt sancti post iudicium.dist.49.d
Gaudium sanctorum vtrum augmentabitur post iudicium.dis. 19.e
Genera eleemosynarum sunt plura.dist.15.c
Genera mortuorũ sunt tria. dist.16.a
Generalis confessio ad quid prodest.dis. 21.e
Genera vnctionis sunt tria. dist.22.a
Genera cantorum sunt duo. dist.24.m
Giezitæ qui sunt.dist.25.d
Glos quæ vocatur.dist.14.d
Gradus sacrorũ ordinũ sunt septem,& quare septem.di. 24.a
Gradus sacri qui impediunt matrimonium.dis.27.a
Gradus cõsanguinitatis quot sunt.dis.40.b
Gradus affinitatis qui sunt,& in quibus matrimonium contrahi potest.dis.41.a

H

Habere plures vxores cui licebat sub lege.dis.33.d
Habitationes sanctorum in cœlo, damnatorum in inferno quomodo distinguuntur.dist. 49.a
Hæreticus vtrum baptizare potest dist. 6. c. vel alia sacramenta ministrare.di.25. per totum.
Hæreticus vtrum conficiat corpus Christi.di. 13. a. & dist.25.a

Hæreticus quid sit, & quid faciat hæreticum. dis. 13.b
Hæresis simoniaca distinguitur tripliciter.dist.15.g
Hypocrita est qui diuidit confessionem.dist.16.a
Homicidę sunt qui abortum procurant.dist.31.e
Homo flagellatur à Deo quinque modis.dist.15.a
Homo vndecunque nascitur,si non peccat saluatur. dis.33.e
Hostia intincta non debet dari populo.dis. 11.g
Hostia quare in tres partes frangitur, & quid illæ partes significant.di. 12.b.& f
Hostiarij officium quod est. dist.24.c
Humilitatis causa nullus debet confiteri peccatũ quod non fecit. dist.21.f

I

Ianitores qui sunt, & quod illorum officium. dist.24.c
Ianitrices quæ sint. dist.41.d
Ieiunis & sobriis debet dari corpus Christi.dis.8.b
Ignis purgatorij qualis sit. dist.21.a
Ignis damnatorum qualis,& vbi sit.dist.44.e f.g
Igne purgabitur mundus ante iudicium dis.47.d
Ignis præcedens iudicium comburet malos adhuc viuentes,bonos verò non.di. 47.d
Immersio baptismi quoties fieri debeat.dist.3.i
Immolatio Christi semel facta quare sæpius iteratur. dist.12.g
Impedimenta matrimonij sunt diuersa.dis.27. & dist. 28.& dis.29 & dist.30. &c.
Incestus quid sit. distinctio. 41.d
Indulgentia capitur tripliciter. dis.26.d
Infirmis vtrum pœnitentia sit iniungenda. dis.20.d
Infirmus contemnens vnctionem sacram grauiter peccat.dis.23.b
Infidelis vtrum eum fideli matrimonium contrahere potest.dis.39.a.b
Ingenuus quis sit. distinctio. 36.a
Intentionem conficiẽdi non habens vtrum conficiat sacramentum.dis.13.a
Interfectoribus vxorum quę pœnitentia sit iniungenda. dist.37.b
Instituta sunt sacramenta propter tria.dist.1.c
Institutio baptismi quando facta est, & quare.dis.3.f.& 50.a
Institutio coniugij est duplex.dist.26 b
Institutio vnctionis à quibus facta est.dis.23.b
Iterantur quę sacramenta,& quæ non.dist.23.e
Ite missa est quomodo intelligitur.dis. 14.m

Iudex qualis esse debeat sacerdos in audiendo cõfessionem.dist.19.e
Iudicium finale vtrum die an nocte erit.dist.43.c
Iudex viuorũ & mortuorum est Christus, dupliciter intelligitur.dist.44.f
Iudicium Dei occultũ quid sit.dist.46.c
Iudicij sentẽtia qualiter fiet. dist.47.a
Iudicabunt vtrũ sancti cùm Christo.dist.41.d
Iudicandorum erũt quatuor ordines.dist.47.c
Iudicis forma qualis erit. dist.48.a
Iudicium in quo loco erit. dist.48.d
Iusiurandum tres habet comites.dist.39.a
Iustitia & misericordia in Deo vtrum sint idem vel diuersa.dist.46.d

L

Laico vtrum sit confitẽdum. dist.17.e
Laicis Eucharistia intincta non est danda.dist.10.g
Lamech primus omniũ duas habuit vxores.dist.33.a
Lectoris officium quod est. dist.24.d
Legalia quando cessauerunt dist.3.k
Legitimæ personæ sunt diuersæ.dist.34.a
Leuis quis vocatur.dist.41.d
Ligandi & soluendi potestas qualiter data est sacerdotibus.dist.18.per totum.
Ligant & soluunt quomodo sacerdotes.distinc.18.d.e.f. &c.
Ligatur & soluitur peccator dupliciter.ibid.
Ligandi & soluendi potestatem vtrum omnes habeãt sacerdotes.dist.19.e
Lignum, fœnum, stipulam ædificare quid sit.dist. 21.a.b
Locus iudicij extremi vbi erit.dist.48.d

M

Malus sacerdos vtrũ sacramenta ministrare potest. dist.5.& dist 13.a
Malus finis non contaminat sacramentum. dist.30.c
Malum incontinentiæ quid sit.dist.31.g
Maledicam benedictionibus vestris, quomodo intelligitur.dist. 19.c
Mali vtrum cũ suis deformitatibus resurgãt.dist.44.d
Malis in inferno vtrum datur aliqua mitigatio pœnæ.dist.46.a
Mali vtrum in inferno peccabunt.dist.50.a
Mali in inferno vtrũ habeãt notitiam eorum quæ hic aguntur.dist.50.c
Mali & boni vtrum se inuicem videbunt post iudicium.dist.50.
Manducatur corpus Christi duobus

duobus modis.dist.9.a
Mariæ & Ioseph coniugium vtrum fuit verum.di.26.g. & dist.28.c.& dist.30.b.c
Matrimonium quando, quare,& vbi sit institutum. di. 26.a.b.& dist.30.d
Matrimonium quãdo secundum præceptũ, vel secundum indulgentiam est institutum dist.26.c
Matrimonium cuius rei sit sacramentum.dist.26.f.g
Matrimonium quid sit. dist. 27.b
Matrimonij causa efficiens quæ est.dist.27.c
Matrimoniũ vtrum solo fiat consensu.dist.27.d
Matrimonium quando incipit.dist.27 e.f
Matrimonium vtrum faciat consensus de futuro cum iuramento.dist.28.a
Matrimonium quibus verbis contrahitur.dist.28.c
Matrimonij substãtia est cõsensus de præsenti.di.28.b
Matrimonium impedit consensus coactus.dist.29.a
Matrimoniũ impeditur quadruplici errore.dist.30.a
Matrimonij bona sunt tria. dist.31.a
Matrimonij separatio est duplex.dist.21.b
Matrimonium vtrum sine sacramẽto fieri potest.d.31.c
Matrimonialis coitus vtrum sit cum peccato. dist.31. f. g. & dist.32.d
Matrimonium quomodo ordinatum fuit temporibus antiquis. distinct. 33. per totum.
Matrimonium propter quas causas separatur.dist.34.& dis.35.& di.36.per totum.
Matrimonium vtrum sit inter seruiles diuersorũ dominorum.dist.39.b
Matrimonium in qua ætate contrahi debet.dist.36.d
Matrimonium in quibus ordinibus fieri non potest. dist.37.a
Matrimoniũ vtrum stare potest inter fideles & infideles.dist.39.a.b
Matrimonium infideliũ vtrũ sit legitimum.dist.39.i
Matrimonium in quibus affinitatis gradibus stare nõ potest. dist.40. & dist. 41. per totum.
Matrimonium cõsanguineorum quibus testificãtibus diuiditur.dist.41.d
Matrimonium vtrũ fieri potest inter filios, vel filias spirituales.dist.42.a
Matrimonium vtrum filij naturales cum adoptiuis contrahere possunt.dist.42.d
Memoriam peccatorũ vtrum habebunt sancti quæ hîc commiserunt.dist.43.d
Mentis virginitas melior est virginitate carnis.dis.33.c
Meritis quibus iuuabuntur qui

qui in fine ſeculi reperientur. diſt. 45. f
Merita ſanctorum quomodo nobis ſuffragantur. diſtin. 45. g. h
Merſio trina an debet fieri in baptiſmo. diſt. 3. i
Miſericordius vtrum agit Deus cū malis quàm peccata eorum meruerunt. di. 45. c. & diſt. 46. a
Miſericordia & iuſtitia Dei vtrum ſunt idem vel diuerſa. diſt. 46. d
Miſericordia, bonitas, iuſtitia, vtrum habeant diſtincta opera diſt. 46. e
Miſericordia & iuſtitia ſunt viæ Domini, quomodo intelligitur. diſt. 46. f
Miniſterium Angelorū quale erit in iudicio. diſt. 47. d
Modus conuerſionis Euchariſtiæ vtrum ſit formalis, vel ſubſtantialis. diſt. 11. a
Modus pœnitendi quomodo fieri debeat. diſt 16. & 17. per totum.
Modi ligādi & ſoluendi ſunt diuerſi diſt 18. per totum.
Monſtra vtrum in ſuis deformitatibus reſurgant. diſt. 44. h
Mortua opera bona reuiuiſcunt per pœnitentiam. diſt 5. e
Mortale peccatum quantum polluit animam. diſt. 18. h
Mortalium & venialiū poteſt quis verè pœnitere, excepto vno mortali & pluribus venialibus diſt. 21. d
Morientur quomodo hi qui in fine ſeculi inuenientur. diſt. 43. c
Mortui quomodo reſurgēt. diſ. 44. & di. 45. per totum.
Mulier quæ non pertinet ad matrimonium. diſt. 29. g
Mundus quomodo cōſumetur igne ante iudicium. diſt. 47. d
Mutatis ab ægritudine vtrū ſacramenta dari debent. diſt. 20. c

N

Neceſſitatis tempore nō eſt neganda pœnitentia. diſt. 20 d
Neophytus quid ſit. diſ. 6. h
Niſi quis renatus fuerit, &c. quomodo intelligitur diſ. 4. e
Nocte media veniet Chriſtus, quomodo intelligitur. diſt 43. c
Nomina dignitatum vel officiorum Eccleſiaſticorum quæ ſunt. diſt. 24.
Nuptiæ quàm bonæ ſunt. diſ. 26 per totum.
Nuptias ſolus conſenſus voluntatis facit. diſt. 27. per totum.
Nuptialia pacta ſunt duplicia. diſt. 27. l
Nuptiarum cauſa finalis quę eſt. diſt. 30 b
Nuptiæ quibus tēporibus nō ſunt celebrādæ. d. 32. c. d e
Nuptiæ quomodo fuerunt temporibus antiquis ordinatæ. diſt. 33. a
Nuptiæ vtrum fieri poſſunt inter filios adoptiuos & naturales. diſt. 42 d
Nuptiæ ſecundæ, tertiæ, vel quartæ vtrum ſint licitæ vel non. diſt. 42. i

O

Oblatio eorum qui ſine confeſſione decedunt, vtrum ſit recipienda. diſt. 20. g
Obſcuratio ſolis & lunæ qualiter fiet in die iudicij. diſ. 48 e
Occiſores vxorum qualiter debeant pœnitere. di. 37 b
Occultum iudiciū Dei quid ſit. diſt. 46. c
Offenditur Deus tribus modis diſt. 16. a
Officia ſacrorum ordinum quomodo Chriſtus impleuerit. diſtinct. 24. per totum.
Olei conſecratio vtrum à ſimplici ſacerdote fieri poteſt. diſt. 20. f
Opera bona ſine charitate facta non valent. diſ 15. f
Opera bona in peccatis facta ad quid valeant. diſ. 15. f
Orationes & eleemoſynæ quibus proſunt. diſ 45. c
Orationes omnium vtrum ſancti audiant. diſ 45. g
Ordines ſacri quot ſunt, & quomodo nominātur. diſ. 24. per totum.
Ordinare vtrum poſſunt hæretici. diſ. 25. per totum.
Ordinare vtrum poſſunt ſimoniaci. diſt. 25. d. e
Ordinādorum ætas quæ eſſe debeat. diſt. 25. i
Ordines ſacri qui impediunt matrimonium. diſ. 37. a
Ordines ordinandotū erunt quatuor. diſt. 47. c
Ordo iudicij finalis qualiter erit. diſt. 42, d

P

Partes ſacramenti Euchariſtiæ quid ſignificant. diſt. 12. f
Paruuli qui incircunciſi moriebantur, vtrum ſaluabantur. diſt. 1. l
Paſſibile corpus dedit Chriſtus diſcipulis. diſ. 11. h
Paſſio ſupplet vicem baptiſmi. diſt. 4. d
Pater Deus vtrum ſe Deum genuerit. diſ. 4. per totum.
Patriarcha vnde dicitur. diſt. 24. m
Peccata an ſæpe dimittantur per pœnitentiam. diſ. 14. d
Peccata vtrū per ſolam contritionem dimittātur ſine oris confeſſione. di. 17. per totum.
Peccata quomodo dimittuntur per ſacerdotes. diſt. 18. per totum.
Peccata aliqua vtrum poſt hanc vitam remittuntur. diſt. 21. per totum.
Peccata dimiſſa an iterum redeant.

redeant. dist. 22. a
Peccata quæ impediunt matrimonium. dist. 39. d
Peccare vtrum possunt mali in inferno. dist. 50. a
Pœna sacerdotis confessionem publicantis quæ sit. dist. 21. g
Pœnæ damnatorum an aliquando mitigantur. dist. 46. a
Pœna damnatorum vtrum obfuscat gloriam beatorum. dist. 50. g
Pœnitentia est duplex. dist. 14. a
Pœnitentia quid sit, & vnde dicitur. dist. 14. a
Pœnitentia solennis quæ sit. ibidem. c
Pœnitere vtrũ potest de vno peccato, qui pluribus est irretitus. dist. 15. a
Pœnitentiæ perfectio consistit in tribus. dist. 16. a
Pœnitentia vera quid sit. ibidem. a
Pœnitentia falsa quæ sit. ibidem. b
Pœnitentia agitur tribus modis. dist. 16. c
Pœnitentia venialium quæ sit. dist. 16. d
Pœnitentia finalis quantum valeat. dist. 20. a
Pœnitentia non cõpleta decedentes qualiter purgantur. dist. 20. b
Pœnitentia morientibus nõ est imponenda. dist. 20. d
Pœnitentia non est neganda in necessitate. ibidem. c
Pœnitentia non delet peccatum, nisi illud quod deserit homo. dist. 21. d
Pœnitere potest homo de omnibus peccatis, excepto vno mortali, & pluribus venialibus. dist. 21. d
Personæ legitimæ quæ sint. dist. 37. a
Persona in qua iudicabit Christus. dist. 48. a
Potestatem baptismi quam dedit Christus seruis, & quã sibi retinuit. dist. 5. b. c
Purgatorij ignis qualis sit. dist. 21. a
Purgãtur quidã citiùs, quidã tardiùs in igne. dist. 21. b
Purgabitur quomodo mũdus ante iudicium. dist. 47. d

Q

Qualis sit ignis infernalis. dist. 48. d
Quatuor sunt Episcoporum ordines. dist. 24. m
Quinque modis flagellat Deus. dist. 15. a
Quotquot in Christo baptizati estis, &c. quomodo intelligitur. dist. 4. c

R

Raptus quid sit. dist. 41. d
Rapiẽtur quomodo obuiam Christo qui viui reperientur ante iudicium dis. 43. c
Reconciliatio non est neganda tempore necessitatis. dist. 20. c

Reconciliare nõ potest presbyter pœnitentes inconsulto Episcopo. dist. 29. f
Redemit qualiter nos Christus à diabolo & peccato. dist. 19 per totum.
Remittuntur vtrum aliqua peccata post hanc vitam. dist. 21. a
Renatus nisi quis fuerit ex aqua & spiritu sancto, qúo modo intelligitur. dist. 4. c
Renunciare quibus debet baptizandus. dist. 6.
Reordinandi vtrum sint qui ab hæreticis sunt ordinati. dist. 25. per totum.
Rem & sacramẽtum quidam accipiunt in baptismo, & quidam non. dist 4. a
Res sacramenti Eucharistiæ est duplex. dist. 8. d
Res sacramenti coniugij quę est dist. 26. f
Resurrectionis modus & cõditio qualis fiet. dis. 43. per totum.
Resurrectionis causa quæ fiet. dist. 43 b
Resurgent quomodo hi qui viui reperiẽtur ante diem iudicij. dist. 43. c
Resurgentium ætas & statura quæ erit. dist. 44. a
Resurget quicquid est de substantia & natura hominis. dist. 44. b
Resurgent vtrum sancti vel mali cum deformitatibus quas hîc habuerunt. dist. 44. c. d
Resurrectio abortiuorum & monstrorum qualis fiet, dist. 44. h

S

Sacramentũ quid sit. dist. 1. b
Sacramentum & signum in quo differunt. dist. 1. b
Sacramenta quare instituta sunt. dist. 1. c
Sacramentum in quibus consistit. ibidem. d
Sacramentum veteris & nouæ legis in quo differunt. dist. 1. e
Sacramenta nouæ legis quæ & quot sunt. dist. 2. a
Sacramenta quare non fuerunt instituta statim post lapsum hominis. dist. 2. b
Sacramentum coniugij ante peccatum est institutum. dist. 2. c
Sacramentum baptismi quando est institutum. dist. 3. f
Sacramentum altaris quãdo est institutum. dist. 8. b
Sacramentum Eucharistiæ, vtrum hæretici & excommunicati consecrare possunt. dist. 13. a
Sacramentũ quid est in pœnitentia. dist. 22. c
Sacramentum vnctionis à quibus est institutum. distinct. 23. b
Sacramentum coniugij cuius rei est sacramentum. dist. 26. f
Sacerdos vtrum potest dimittere vel retinere peccata. dist. 13.

dist.13. per totum.
Sacerdotes an omnes habeãt claues Ecclesiæ.dis.19. per totum.
Sacerdos simplex non potest reconciliare publicè pœnitentem inconsulto Episcopo.dist.20.f
Sacerdotis confessionem publicantis pœna quæ sit. dist.21.g
Sacerdotalis ordo vnde habet exordium.dis.24.i
Sacerdotes à consortio mulierum penitus debent esse alieni. dist.37.a. & dist. 33.d
Sacrificium altaris an celebrari potest sine aqua. distinct.11.g
Sacrificium an sit quod in altari geritur vel immolatio.dist.12.g
Sancti an omnes æqualiter cognoscant Deum.di.49.c
Sancti an æquale habẽt gaudism in cælo.dis.49.d
Sanctorum beatitudo vtrum maior erit post iudicium. dist.49.e
Sanctorum gloriam vtrum obfuscat pœna damnatorum.dist.50.g
Satisfactio vera quæ sit, & quæ falsa dist.6.a b
Satisfactio venialium quæ sit.dist.16.d
Scire an potest Deus semper quæ semel scit.dis.41.f
Schismatici vtrum sacramentum Eucharistiæ cõficiãt. dist.13.a
Separatio est duplex. di.31.b
Septem sunt sacramenta Ecclesiæ.dist.2.a
Signum quid sit.dis.1.a
Signum & sacramentum in quo differunt.dis.1.a
Simoniacus vtrum consecrare vel ordinare potest. distinct.25.d
Simoniaca hæresis sit tripliciter.dis.25.g
Soli Deo vtrum sufficiat confiteri absque sacerdote. dist.17.c
Soluendi potestas quomodo data est sacerdotibus. dis. 18.& dis.19 per totum.
Specie quare sub alia Christus corpus suum tradidit. dist.11.c
Spiritualis cognatio vbi sit. dist.42.a
Spirituales filij qui sunt. dis. 42.b
Spirituales filij vtrum naturalibus copulari possunt. dis.42.d
Sponsa vtrum potest intrare monasterium sine consensu sponsi.dis.27.g
Sponsus & sponsa multipliciter accipitur.dis.27.k.l
Sponsa quæ dicitur vidua mortuo sponso, & quæ non dis.27.n
Sponsam viduam ducens, an ad sacros ordines accedere potest dis.27.o

Statura

Statura resurgentium qualis erit.dis.44.a
Subdiaconatus ordo quis sit. dist.24.g
Substantia panis & vini vtrũ substãtialiter vel formaliter in corpus & sanguinẽ conuertatur.dis.11.a.b
Succentoris officiũ dis.24.m
Sufficiat vtrum soli Deo confiteri.dis.17.c

T

Tabula secunda post naufragium est pœnitentia dist. 14.a
Tarda pœnitentia quantum valeat.dis.20.a
Temporaliter quæ peccata punit Deus.dis.15.b
Tempus pœnitendi quandiu durat.dis.20.a
Temporibus quibus nuptiæ non sunt celebrandæ.dist. 30.c.d.e
Tenebræ interiores quæ sũt. dist.18.i
Tenebræ exteriores quare dicuntur in inferno.dis.50.b
Tonsura clericalis quid significat.dis.24.b
Tria sunt genera vnctionis. dis.23.a
Tria sunt genera coniugij. dis.32.a
Tria sunt genera consanguinitatis dis.42.a
Tribus modis agitur pœnitentia dis.16.e
Triforme est corpus Christi. dis.12.f

V

Valde malis vtrum datur mitigatio pœnæ.dis.46.a
Vbi sit ignis infernalis. dist. 44.f
Vbi erit iudicium finale. dis. 48.d
Velle an possunt sancti aliud quàm quod Deus vult.dis. 45.h
Venialia peccata quibus delentur.dis.16.d
Venialia peccata quomodo post hanc vitam purgantur.dis.21.a.b
Venialia peccata sufficit generaliter confiteri. distin. 21.e
Vera beatitudo quæ sit. dist. 49.b
Vera pœnitentia quæ sit. dis. 26.a
Verè pœnitens quis sit. dist. 21.d
Viaticum quare dicitur corpus Christi.dis.8.a
Virgines consecrare an potest presbyter.dis.20.f
Virginitas Ioannis vtrum sit præferenda castitati Abrahæ.dis.33.b
Virginitas mentis melior est virginitate carnis.dis.33.e
Virtus sacramenti Eucharistiæ quæ sit.dis.12.g
Vita mala sacerdotis nõ contaminat sacramentum. distinct.13.a
Vitam beatam vtrum omnes habere velint.dis.49.b

Vnctionum

Universidad de Deusto
Biblioteca

INDEX IN LIB. IIII.

Vnctionum tria sunt genera. dist.23.a
Vnctionis sacramentum à quibus est institutum. distinct.23.b
Vnctionis sacramentum an iterari debeat.dist.23.c
Vniuersæ viæ Domini misericordia & veritas,quomodo dicuntur. dist.46.f
Voluntatem qualem habeãt damnati.dist.50.
Votum quid sit. dist.38.a
Votum est duplex, scilicet commune & singulare. distinct.38.a
Votum singulare est duplex, scilicet priuatum & solenne.dist.39.b
Vxores plures cui licebat habere tempore legis. distinct.33.d
Vxor non est dimittẽda pro aliqua macula vel infirmitate corporis.dist.34.f
Vxorem dimittere an potest vir causa fornicationis. dist.35.b.c.d
Vxorum interfectores quomodo pœnitere debeant. dist.37.b
Vxor propter fornicationem spiritualem an debeat dimitti.dist.39.c
Vxor fratris, quomodo vocatur.dist.41.c

X

Christus quam potestatem baptismi seruis tradidit, & quam sibi retinuit. dist. 5.b.c
Christi corpus quomodo cõficitur de substantia panis. dist.11.per totum.
Christus quale corpus dedit discipulis.dist.11.c
Christus vtrum quotidie immoletur,vel tantum semel immolatus est.dist.12.d
Christus iudex viuorum & mortuorum quomodo intelligitur.dist.43.f
Christus in qua forma iudicabit.dist.48.a

INDICIS LIB. IIII.
FINIS.

Tabula in primum ſententiarum Petri Lombardi Librum, ſingularum diſt. medullam, & variarum quæſtionum quæ in ſcholis agitantur, enodationem paucis complectens, extructa ſtudio.

F. Roberti VViarti Cruciferi, ſacræ Theologiæ baccalaurei.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Scholia in hanc Tabulam.

Solus enim appetitionem noſtram quietat, non virtutes, nec homines, vnde non eſt eis fruendum. diſt. 1. f. g. ipſe autem vtitur nobis inuerſo modo, vt eſt non ſuo, ſed noſtro bono. diſt. 1. g.

* *Id vtriuſque teſtamenti paginæ indicant de Deo ſingulariter, propter vnitatẽ eſſentiæ. & pluraliter, ob perſonarum trinitatem loquentes, diſt. 2. d. e. f. g.*

Lege diſtin. 3. a. b. c. d. e. in omnibus enim eſt vnitas, ſpecies, ordo, ſol, ſplendor, calor, intelligentia, memoria, voluntas, hæc tria ſunt vnum: in his autem ſimilitudinibus diſſimilitudinis eſt plurimum. diſt. 3. p. q. r.

Id eſt conſubſtantialem ſibi.

Nihil quippe ſeipſum gignit.

Eſſentia dici non poteſt relatiuè: vnde nec dicitur gigni, aut gignere.

Sequeretur enim aut patrem eſſe priorem filio, aut mutabilem.

Sic quippe infinita eſſet in diuinis generationis ſeries.

Aug. 6. tom. lib. 3. contra Maxim. cap. 12.

Hæc enim non relucent in creaturis

Lege Thomam. 1. parte quæſt. 32.

Hæc ſignificant mutationem in creaturis. non in Deo.

In ipſis eſt aliqua diuerſitas: quia non eſt omnino idem, angelum eſſe, & beatum, nec animum, & doctum eſſe.

Qui duorum filius dicitur, eſt patris & matris.

Interualla temporum non ſunt in diuinis.

Vt Athan. ſ. in ſymb. Didymus libr. 2. de ſpiritu ſancto. Chryſoſt. Homil. in ſymbolo.

Opera enim trinitatis ad extra ſunt indiuiſa, ſcriptura præterea id confirmat.

Nam mutatur, quia angetur, & deficit, videtur Auguſtin. id dicere, ſed metonymicè loquitur, vt ſeipſum exponit lib. de ſpiritu, & lit cap. 32.

Charitatem ſibi infuſam eſſe, ſiue quod ſit in gratia certus eſt nemo. teſte Eccl. 9. neſcit homo vtrum & Paulo, 1. Cor. 4. nil mihi conſcius ſum: nam multa vincibiliter ignorat homo: & dilectio Dei naturalis eſt non ſemper infuſa.

His nominibus comprehenditur gemina ſpiritus proceſſio, æterna, & temporalis, vide diſtinct. 18.

Præcipuum eſt Auguſtin. de agone Chriſti. cap. 28. non eſſe Dei fallere aut excantare oculos. vocatur à patribus ſpecies columbæ, vt occurrant variis hæreſibus.

Author Hiero. tom. 2. epiſt. ad Damaſ.

Eſſentia quippe diuina eſt, maximè vna & immutabilis.

Non enim eſt generis de ſpeciebus, neque ſpeciei de individuis, nec alterius formæ. diſt. 9. h. i. k. l. & ſequen.

Ne ſcrutator maieſtatis opprimatur à gloria. Prouerb. 24.

Sic plures ſtatuerem eſſẽtias. vide diſt. 22.

Deo ex tempore conueniunt.

Scire latius patet quàm præſcire.

Angeli ſcire poſſunt patefactas cogitationes.

De quibus Magiſt. diſt. 40. & 41.

Obſtat Paul. Ro. 9. Antequàm nati eſſent aut aliquid boni aut mali egiſſent.

Aug. 1. retract. cap. 23.

Loquar de primo effectu. id eſt gratia prima, pugnat enim cum merito.

Ipſum quippe paſſione Chriſti deletum eſt.

Verſio noſtra habet prædeſtinatus, Græcus textus ὡρισθεὶς veteres exponunt, vt Chryſoſt. Declaratus manifeſtatus, agnitus, confeſſus filius Dei.

Videatur Mag diſt. 37.

Plus curat homines quàm cæteras creaturas: quia rectè agentes præmio, male agentes ſupplicio afficit.

Vide Thomam. 1. parte queſt. 25. artic. 3.

A *Subiectũ primi Sententiarum eſt Deus: quo ſolo fruendum 1. eſt cæteris vtẽdum diſt. 1. b. eſt autẽ*

B 2. * Vnus eſſentia agnitus ex creaturis 3. à philoſophis, etiam trinus quantum ad

- D. Appropriata.
  - Potentiam.
  - Sapientiam quæ eſt appropriatũ bonitatem.
    - Patris.
    - Filij, & hoc ne putetur generatio hæc humanæ ſimilis, in qua vt plurimum.
      - Pater
      - Filius eſt.
      - Spiritus multũ habens.
        - Impotens
        - Inſipiens.
        - Tumidus.
          - Propter ſenium.
          - Propter ætatem.
          - Propter excellentiã

  Vide diſt. 34. F. g. h.
- Spiritus ſancti.
  - Doctrina.
  - Lectione librorum Moſis. 1.
  - vel reuelatione vt ſibillæ.
- Cognouerunt nonnulli non ex creaturis, ſed ex.

E. 10. Non propria. ——— Patrem. Filium. Spiritum ſanctum.

F Dei nomẽ eſt ens, eſt enim ſolus (vt magiſtrum ſequamur)

- Immutabilis tamen. ——— Mundum creauit 12. incarnatus eſt. De eo tempus futurum
- Simpex non
  - Angeli. 13
  - Nec anima humana ſi cum Deo comparentur.
- In nulla categoria quia nec eſt.
  - Subſtantia.
  - Accidens dicitur ſubſtantia, ſed abuſiuè, vide diſt. 8. integram.

C 2. G Trinus perſonis. ſunt autẽ perſonæ

- Pater generans filium, Deus Deum, alterum 4. ſe, non diuinam eſſentiam 5. vt nec eſſentia filium, nec eſſentia 6. eſſentiam diſt. 9.
- Potuit autem gignere pater, potuit, ſecundùm Aug. 9. & filius ſed non oportuit. 8. diſt. 7. b.
  - Non neceſſitate.
    - Non præcedente. 7.
    - Non accendente. Distinct. 6. c.
  - Sed voluntate. Sed non concomitante, hoc eſt genuit volens.
- Filius.
  - Coæternus patri non fuit enim tempus quando non erat filius: quia patris eſt ſapientia: nec Deus mutabilis eſt, nec ſole impotentior, quia ſibi coæuum producit ſplendorem. Huius generationis impoſſibile eſt ſcire ſecretum, mens deficit, vox filet, etiam angelorum
  - ſuper poteſtates eſt ſuper angelos ſuper cherubin.
  - Supra ſeraphin. Supra omnem ſenſum, Ambro. lib 1. de Fide: cap. 5. Videatur diſt. 9.
  - Semper natus, aut ſemper naſci dici poteſt, quia perfecta eſt, & nunquam deſinit hæc generatio. diſt. 9. 1. & Sequent.

I. Perſonæ aptius dicuntur quam ὑποστάσεις quia huic voci ſubeſt venenum 22. ſunt vna eſſentia contra regulas philoſophicas 24. ſunt autẽ æquales.

- Spiri. ſan. qui dicit.
  - Dilectio, diſt. 10. b.
  - Charitas qua ſe pater & filius diligunt non dicitur autem
    - Genitus.
    - vel filius, & ſi ſit de ſubſtantia patris, vt vitetur blaſphemia. 14.
    - Natus causã dicit ſibi ignotã. Aug. Tom. 6. l. 3. cõtra Maxi. c. 14. vidediſt. 13.
  - Procedens h
    - Ab vtroque diſt. 11. æque primo diſt. 12. & ſi Græci proreuè reclament nõ omnes. 16.
      - Principaliter.
      - Proprie.
      - Per filium,
        - volunt dicere filium quicquid habet, habere à patre. Aug. 15. de Trinit. cap. 17. vide diſt. 12.
    - Nonnulli tamen procedere dicunt à patre, 15.
    - Ab æterno tẽporaliter
      - A patre & filio
      - Quando ad ſanctificandum creaturam rationalem 19. 18.
      - mittitur à
        - Patre.
        - Filio. 17.
        - ſeipſo. vide diſt. 15.
          - Inuiſibiliter & ſigne ſigno cum charitas infunditur noſtris cordibus quæ aliquid increatum non eſt & ſi id putarit. Magiſter diſt. 17.
          - Viſibiliter, cũ ſigno
            - Columbæ.
            - Ignis.
            - Linguarũ.
              - an vetæ fuerint ſpecies, problematicum eſt
              - in ſcolis, validiora tamen apparent argumẽta quibus vera fuiſſe probari poteſt. 21
  - Donum, datum, donatũ. 20.
- Æternitate.
- Magnitudine vide diſt. 19. Potentia. 23.
  - Diuerſæ autẽ ſunt notionibus, quæ ſunt ipſæmet pſonæ, diuina eſſẽtia, vide diſt. 23. hoc autẽ curioſe ſcrutari non eſt tutum 25. Dicuntur vero per
    - Abſtractũ.
    - Concretũ.
    - Verbum.
    - Suſtan.
      - Paternitas. Filiatio, ſpiratio, inaſcibilitas, naſcibilitas, proceſſio.
      - Ingenitus, genitus, procedens,
      - Gignere, gigni, procedere,
      - Genitor, Filius flamẽ. His in veteres hæret. militamus. vide di. 26. 27. 28.

L *Dei nomina ſunt.*

- Eſſentialia. ——— Deus, omnipotens & ſimilia hæc prædicantur.
  - Diuiſium pater eſt Deus,
  - Filius eſt Deus.
  - Spiritus ſanctus eſt Deus.
    - Coniunctim, pater, filius, ſpiritus ſanctus, ſunt vnus Deus, nunquam pluraliter, nõ enim dicimus deos aut omnipotentes. 26.
- Relatiua
  - Ad intra ——— Pater Verbum. Spiritus ſanctus, diuiſim tantum dicuntur.
  - Ad extra ——— Communia, dominus, creator, redemptor, temporalia ſunt. 27.
    - Particularia incarnatus, donatus temporalia ſunt.
- Methaphorica — Iraſcens.
- Numeralia — Duæ tres perſonæ.
- Collectiuum — Trinitas

M *Dei attributa eſſentialia reſpectu creaturarũ ſunt.*

- Præſentia Scientia. ——— Vnum in Deo ſunt, diuerſa quod ad nos 28. Scit Deus omnia antequã fiant pſentia, præterita, futura, ipſos inſuper animorũ noſtrorum conceptus, idq; ſolus propriè: nullã autẽ Dei præſcientia rebus imponit neceſſitatẽ, id eſt arbitrio hmmano: ſolũ non enim res ipſas præſcit Deus, ſed earũ cauſas. vide diſt. 38. 39. 19.
- Prædeſtinatio Reprobatio 30. ——— Huius rei diſputatio modeſtiſſima eſſe debet, quia iudicia Dei multa abyſſus, quæ Pſalmiſtæ verba de prædeſtinatione & reprobatione exponit Hieron. in comment. Pſal.
- Nomen. ——— Variũ eſt, ſi largè ſumatur, appellatur ſcientia. Exod. 3. Scio. te neſciẽtia. Matth. 25. Neſcio vos. Miſericor. Pſal. 102. Miſericor. & iudiciũ cantabo tibi domine: Dilectio, odiũ. Mala. 1. Iacob dilexi, Eſau odio habui, electio, abiectio. Matt. 21. Pauci electi, aſsũptio, derelictio. Matth. 24. vnus aſſumetur, alter relinquetur:
- Effectus. ——— Prædeſtinationis appoſitio eſt gratiæ efficacis, reprobationis obduratio, quæ non eſt immiſſio malitiæ, ſed iuſtum impœnitentis cordis ſupplicium.
- Cauſa ——— Non eſt iniquitas animæ antequàm corpori vniretur: non fides præuiſa: cum ſit donum dei: prædeſtinationem mereri non poſſumus. Reprobationis iuſta eſt cauſa, ſed à ſenſibus humanis remotiſſima non eſt peccatum originale 34. nec ſolum Dei beneplacitum: hinc enim tolleretur liberum arbitrium 35. & Deus damnationis noſtræ author eſſet credendus. Chriſtus prædeſtinatus dicitur, ſecundum humanitatem: quod non dicit 35. ad Rom. 1. cap. Paul. myſterium hoc non eſt tutum vulgo prodere, ne magis torpeſcat ſed ad pietatem extimulandum eſt. 31. 32. 33.
- Exiſtentia in rebus omnibus etiam 36.
  - Sordidis.
  - Sine ſordidatione: vt in ſole videmus.
    - Præſentialiter.
    - Pontentialiter.
    - Eſſentialiter.
      - Modum hunc intellectu humano capi non poſſe, teſtis eſt Chriſoſt. Homil. 2. in epiſt. ad Hæ.
- Prouidentia. ——— Communis omnium quæ procreata ſunt vt ſint, etiam pecudum abiectiſſimarum.
- Specialis hominum tantummodo: quo ſenſu dixit Paulus. 1. Cor. 9. de bobus non eſſe curam Deo. 37.
- Potentia maxima tamen
  - Non poteſt
    - Ambulare
      - In ſe
      - Sed in nobis.
    - Loqui.
    - Mentiri peccare, fallere, dormire.
      - Potentia enim eius mere actiua eſt.
      - Hæc quippe ſunt impotentiæ.
  - Ex corrupta facere virginẽ, Non ex
    - Parte ſui.
      - Sed rei
        - Rex enim iſta fieri non poteſt 38.
  - Efficere vt graue moueatur ſurſum. a.

a. Potentia.
- Ordinata videatur diſt. 42.
- Sed abſoluta.

Voluntas Signi quando ponitur ſignum pro voluntate vt
- Præceptum.
- Prohibitio.
- Conſilium.
- Permiſſio.
  - Hæc propriè voluntas non eſt, nec ſemper impletur.

Beneplaciti proptie dicta voluntas, quæ ſemper impletur

Ex Sorbonico muſæo 8. Calendas Februarij.

timis. Ad quod offerendum
hortatur alibi regius noster Pro
eta dicens. *Sacrificium laudis ho-*
cabit me: & illic iter, quo ostendam
(peccatori scilicet verè pœnitẽ
salutare Dei. Vnde & pro viati-
ab ipso Christo Dño sacerdo-
& sacrificio, dum profecturus
t ex hoc mundo ad Patrẽ, sum
m, documentum Ecclesiæ re
it, vt ægro periclitanti & ad vi
mmortalem iá transituro viati
daret, ac inuitaret vt angelus
n Eliam dicens. *Surge & come-*
drãdis enim tibi restat via. Hæc est
tia laudis, quã Christus immo
t pro vinculis peccatorum, &

berẽ veritati. Hoc est illud, *Euan-* *Esai. 61.*
gelizare pauperibus misit me. Item il- *Luc. 4.*
lud, *Exit qui seminat seminare semen*
suum, &c. Credidi ergo, ideſt, fidẽ *Lucæ. 8.*
plãtaui, credere feci. Hæc loquen
di phrasis crebra est in sacris lite-
ris, Rom. 8. *Spiritus postulat,* (id est, *Rom. 8.*
postulare facit) *gemitibus inenarrabi-*
libus. Et Actorũ. 1. de Iuda prodi- *Actor. 1.*
tore dicitur. *Hic possedit agrum de*
mercede iniquitatis, id est, possideri
fecit. Sic Dñs. Gene. 22. Abrahæ, *Gene. 22.*
Nunc (inquit) *cognoui quod timeas*
Deum, ideſt nosse te feci. Sic in prę
senti Christus Dominus ait, cre-
didi, id est, feci mundum crede-
re. Sed quoniam fides (docen- *Rom. 10.*

